



BIBLIOTHECA

FF. PRÆDICATORUM

CONVENTUS

CIVIT. BENITIÆ

Lit.

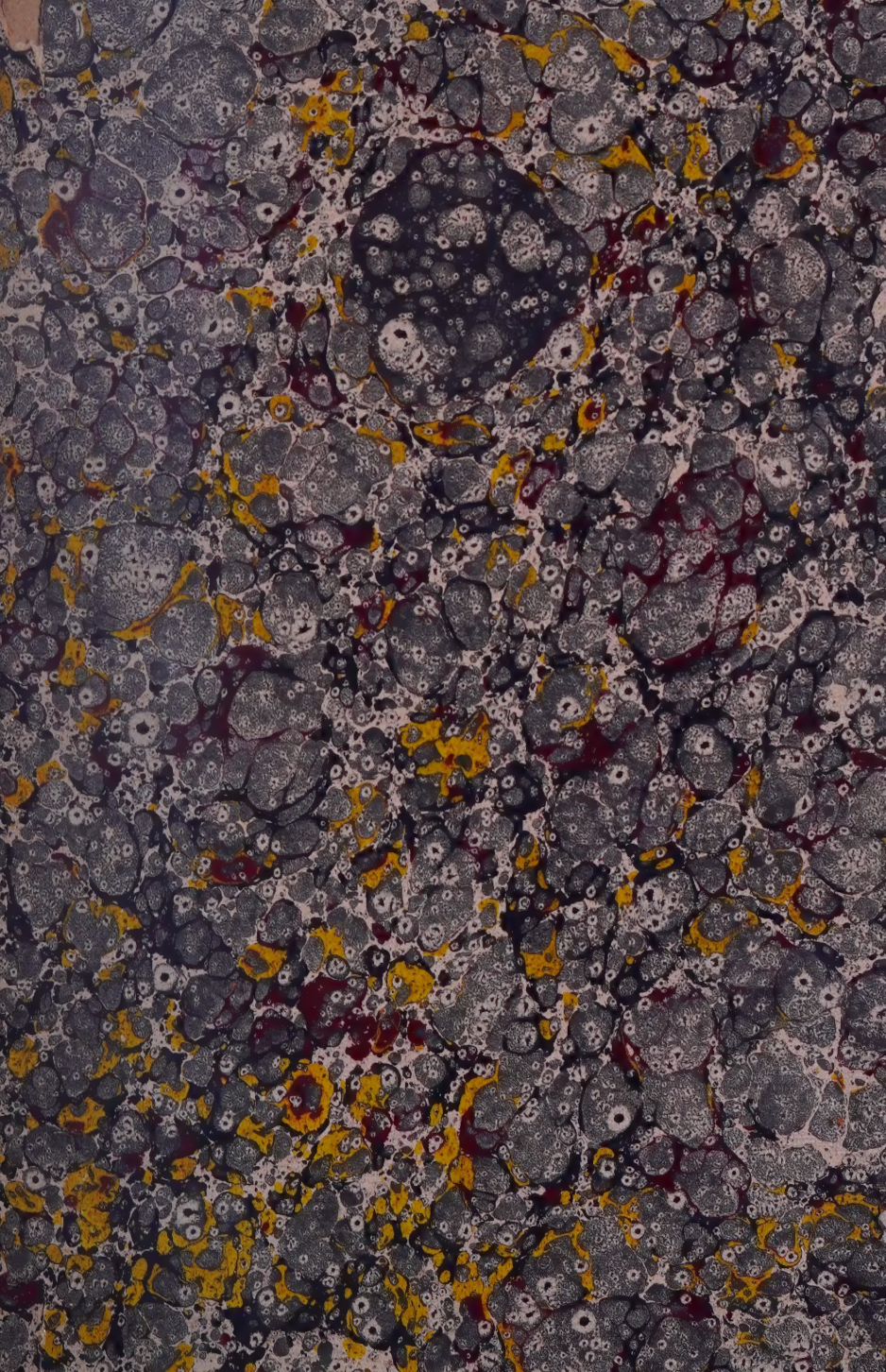
Pl.

DEAR READER,

DUE TO THE FRAGILITY AND/OR
BRITTLINESS OF THIS BOOK,
IT MUST BY USED IN THE LIBRARY
AND CANNOT BE PHOTOCOPIED.

PLEASE BE GENTLE WITH IT.

THANK YOU.





SVRIVS

HISTORIAE SEU VITAE SANCTORUM

JUXTA OPTIMAM COLONIENSEM EDITIONEM

NUNC VERO EX RECENTIORIBUS ET PROBATISSIMIS MONUMENTIS

NUMERO AUCTAE MENDIS EXPURGATAE ET NOTIS EXORNATAE

QUINQUE ACCEDIT

ROMANUM MARTYROLOGIUM BREVITER ILLUSTRATUM

TAURINENSI PRESBYTERO E CONGREG. CLERR. REGG. S. PAULI CURANTE

OPUS

ILLUSTR. MO AC REV. MO

D. D. LAURENTIO GASTALDI

ARCHIEPISCOPO TAURIN.

DICATUM

AUGUSTAE TAURINORUM

EX TYPOGRAPHIA PONTIFICIA ET ARCHIEPISCOPALI

EQ. PETRI MARIETTI

MDCCCLXXV

EXCEL.MO AC REV.MO D. D.

LAURENTIO GASTALDI

E TAURINENSI THEOLOGORUM COLLEGIO

DEI ET APOSTOLICAE SEDIS GRATIA

ARCHIEPISCOPO TAURINENSI

SS. D. N. PII PAPAE IX

PRaelato DOMESTICO AC PONTIFICIO SOLIO ASSISTENTI

Excel.me ac Rev.me Archiepraesul.

Ut natum genitor, ut princeps Legatum ad alienam gentem non dimittunt nisi litteris munitos, quarum auctoritate et ipsi et ab ipsis agenda commendentur, ita novam hanc Surii editionem ac ejus nuncium quem ad multas Christiani Orbis plagas praemitto, valido curandum mihi erat et acceptissimo instrui praeclari nominis patrocinio.

Neque unde hoc, ad fausta Operi quod aggredior ominanda, peterem praesidii genus, haerebam animo; Te, Taurinensium Praesul amplissime, Te mea fortunare volumina, si tibi nuncupari permitteres, certo sciebam; futurum ut non abnueres, sperabam; ad Te ferebar ea mente ut debitas, pro viribus, grates tibi rependerem... En igitur *Surium* emendatum, exornatum et auctum, typis meis cudendum, offero, dico, dedico; minimum quidem est si id tantum inspicias quod operae est meae, at tibi congruens munus si materiam consideres et cujus utilitatis; non parvo autem mihi erit emolumento, si Surio huic meo, novo cultu in lucem producenti, dexter adesse non recuses.

Re etenim vera, ut raptim singula expendam, quanta hinc nuntiis his litteris fiet auctoritas, si Episcopi, et tanti, inquam, Episcopi tutelare nomen praeseferant? Nostra num sola Subalpinorum

4256

princeps Ecclesia, an non et longe lateque, dignum Te S. Maximi Successorem fama celebravit, qui, ut alia omittam, dum adhuc Salutiensibus praeesses, in S. Oecumenico Vaticano Concilio, non semel praecellentis doctrinae, et strenui, in Orthodoxa fide et Ecclesiastica disciplina tuenda, pectoris, argumenta, antiquorum Patrum aemulâ facundiâ, praebuisti?

Sed et ad aliquantulam grati animi significationem, hunc officinae meae fructum tibi, Venerande Praesul, dicandum censui; tanta me benignitate, jam cum primo Taurinensem inires Pontificatum, es persecutus, ut meis typis tribueres et Archiepiscopales inscribi, et tui regiminis pollere edendorum actuum facultate.

Cujus in me humanitatis causa ex illo profecto orta est quo excellis et urgeris Religionis zelo, et devotissimo quo aestuas in Petri Sedem immortalem, et augustum Christi Vicarium amore; hinc procul dubio factum est ut Librariae artis cultorem, rebus unice intentum ad sacra et ecclesiastica studia spectantibus, et fovere coeperis et remunerari, eosdem me nactus sensus profitentem erga Romanam Cathedram, et in ea sedentem Angelum omnium Ecclesiarum.

Ipsamet denique Typographici hujusce incepti natura, nonne tuis consona est in Religionem sanctissimam et honorem Dei piis affectibus, sapientibusque desideriis?

Recte praeterea horum Voluminum *Historiarum Sanctorum* frons tuo est nomine honestanda, cum tot Sacerdotum et Antistitum *Vitas* enarrent exemplis refertas earum virtutum quae Te vel a primo clericalis militiae stadio, et in Apostolicis laboribus, et in Pastoralibus, difficillimis hisce temporibus, praegravi munere, eximium praedicant Christi Ministri.

Quod felix itaque faustumque sit, Opus et Editorem, et quotquot in eo mente manumque adlaborant, quo soles animo, excipe. Beatorum agmina per Surii paginas disposita, et in primis SS. Episcoporum, oculos defigunt in Te has *Historias* auspicantem, et tibi plaudentes qui eorum insistere vestigiis numquam destitisti, vires addent, ut, quo asperior in dies fit via, eo in dies firmiori gressu, ad magna, quae bonos Pastores manent, praemia contendas.

Quae sunt in votis

Archipraesul Excellentissime ac Reverendissime

Obsequentiss. atque Humillimi tui in X.to Fili

EQ. PETRI MARIETTI



LAURENTIUS GASTALDI

E TAURINENSI THEOLOGORUM COLLEGIO

DEI ET APOSTOLICAE SEDIS GRATIA

ARCHIEPISCOPUS TAURINENSIS

SS. D. N. PII PAPAE IX PRAELATUS DOMESTICUS AC PONTIFICIO SOLIO ASSISTENS

ILLUSTR.MO VIRO

D. Equiti PETRO MARIETTI

Typographo Pontificio et Nostro.

Salutem in Domino.

Tibi valde gratulamur, dilectissime Fili in Christo, de optimo tuo Propósito iterum, eudendi typisque vulgandi Historias seu Vitas Sanctorum a doctissimo Laurentio Surio Carthusiano editas: quod procul dubio cedet in totius Ecclesiae Catholicae maximam utilitatem. Certe Sanctorum Acta sunt palpabilis quaedam continuatio Libri Evangeliorum: quum hic nobis exhibeat exempla et doctrinam Domini Nostri Jesu Christi; vitae autem Sanctorum demonstrent, possibile esse cuique hominum ejusdem Domini Nostri Jesu Christi praecepta et consilia amplecti atque vestigia premere.

Hinc fit, ut post lectionem sacrarum Scripturarum nil magis foveat fidem, pietatem et ceteras christianae fidei virtutes quam sub oculos habere praeclara gesta eorum, qui Ecclesiam Catholicam sanctitate illustrarunt.

Deus optimus maximus adsit propitius huic operi tuo illudque in hac Nostra Archidioecesi et in toto Orbe Catholico tum Clero, tum Fidelibus omnibus efficiat instrumentum sanctitatis.

Et, si tibi videtur, quod reapse aliquid utilitatis inde addatur, libentissime concedimus, ut Nomen Nostrum in hujus Operis fronte inscribas.

Augustae Taurinorum ex aedibus Seminarii Nostri Metropolitanus die 18 Januarii, Ss. Nomini D. N. Jesu Christi sacra, anno ab ejus Incarnatione 1874.

† LAURENTIUS Archiepiscopus.

DE RATIONE HUIUS OPERIS
AC DE HISTORIARUM SANCTORUM LECTIONIS
UTILITATE

Ex Epistola P. LAURENTII SURII
ad Cardinalem PALAEOTUM

Ante annos non adeo multos, illustrissime Cardinalis, vir immortalis memoria dignus, Aloisius Lipomanus, tum Veronensis Episcopus, aliquot Tomos edidit de Vitis Sanctorum: sed confuse et absque certo ordine, quod ei tum primum hoc opus multi et sudoris et temporis suscipienti, non ita facile et promptum esset in menses distribuere Vitas, quas ex diversis auctoribus collegerat: quamquam postea id in Simeone Metaphraste ab eo praestitum est. Sed cum in illis Tomis permultae sacrae Historiae desiderarentur, accessi ego rogatus ab amicis, et prope compulsus, et in ordinem aliquem redigere conatus sum tum ab Aloisio jam evulgatas, tum meo studio undecumque conquirendas Historias. Neque tamen omnia, quae in suos Tomos contulerat Aloisius in meos referre volui: immo ex iis plurima omisi, quod meo instituto minus congruerent, nimisque esset operis mei futura moles, si vellem omnia illius in mea transferre volumina. Ut autem majori cum fructu id, quod conabar, possem efficere, D. Gervinus Calenius LL. Licentiatus, singularis amicus meus, et juvandae Reipublicae Christianae cum primis studiosus, complures hincinde collegit manuscriptos codices, nec pauci ab aliis amicis e diversis locis ad me missi sunt: quorum fretus copia, non

parum multas, easque sane lectu dignas, in sex Tomos con-
gessi Historias Sanctorum, quae ita gratae fuerunt Chri-
stianis lectoribus, ut intra paucos annos primus Tomus di-
stractus sit, et jam denuo recusus. Quemadmodum autem
Aloisio, quem dixi, id imprimis curae fuit, ut non nisi gra-
ves et fide dignas Sanctorum Vitas in lucem emitteret: ita
sane etiam ego summopere in id incubui, ne quid vanum
aut commentitium, aut parum graviter conscriptum, in
meos Tomos admitterem: quae etiam causa fuit, ut pleras-
que, immo permultas historias omiserim, non quod con-
temnendas putem, sed ne habeant ullam occasionem, ad
maledicendum nati, haeretici nostri, vel calumniandi labores
meos, vel Ecclesiae Dei insultandi. Atque interim tamen
affertur ad me a quodam amico, novi hujus Evangelii
concionatoreulum quemdam (qui etiam ut stultitiam decla-
raret suam, ausus est decreta celeberrimae Synodi Triden-
tinae, cui tam multi interfuere summâ auctoritate et do-
ctrinâ viri, censoriâ virgulâ notare, et ea sibi examinanda
sumere) tum Aloisium, tum me quoque hoc nomine palam
traducere, quod sub veterum nominibus novas consarcina-
verimus Legendas, quas etiam confidenter fabulas vocat.
De cujus hominis eminenti audaciâ et impudentiâ equidem
non video quid pro dignitate dici queat. Dolet infelici ex iis
historiis adstrui invocationem Sanctorum, et licet gravis-
simos earum proferamus auctores, ille nos sub praetextu
quasi veterum et Graecorum auctorum ait novam fabulam
in theatrum producere. O singularem haeretici petulantiam.
O os impurum, non verbis, sed verberibus contundendum.
Non opus est multis tam magnum et impudens confutare
mendacium: unum aut alterum tantum ex vetustis Patri-
bus attulisse sat erit. Scripsit Gregorius Nazianzenus, quem
Basilus Magnus *os Christi* dicere non dubitat, Orationem in
laudem Cypriani Episcopi et martyris: in ea extrema invo-
cat sanctissimum martyrem: *Tu nos, inquit, e coelo beni-
gnus aspicias, sermonesque et vitam gubernes etc.* Scripsit
aliam in Basilii, itemque tertiam in Athanasii laudem, in
utraque illos invocans. B. Hieronymus incomparabili do-
ctrinâ et sanctitate vir scripsit Vitam Paulae viduae, et in

ea his verbis eam invocat: *Vale; o Paula, et cultoris tui ultimam senectutem orationibus jura.* Sed haec et id genus innumera alia huic mugatori non nisi ab Aloisio et Surio conflictae fabulae erunt. Quid istis facias, qui non nisi dedita operâ mentiri, et contra suam ipsorum conscientiam, malo daemone impellente, clarissimam veritatem oppugnare videantur? Haec teterrima mentiendi libido grassatur in novo Evangelio, hac innumeri ita fascinantur istis sycophantis, ut turpissima eorum mendacia pro ipso Evangelio complectantur, putentque vera esse, quae isti petulanter confingere non verentur. Et revera cum hujusmodi deploratae nequitiae hominibus contendere, nihil est aliud, quam bonas horas male collocare, nisi quod miserorum saluti consulendum est, quos jam sub specie veri in errorem induxerunt: et praemonendi illi, qui necdum ab eis eversi sunt. Hac ego, illustrissime Cardinalis, paucis volui apud tuam Celsitudinem conqueri de perfricta nostrorum haereticorum fronte, projectaque audaciâ: nec mihi necesse fuit haeretici nomen exprimere, quippe quem ego indignum censeam, qui in hoc Sanctorum historiarum opere nominetur. Nobis id prorsus curae esse non debet, quid de sacris Historiis sentiant tales, omni vera luce destituti: immo vero tanto gratiores eae nobis esse debebunt, quanto ab illis impudentius rejiciuntur. Nihil habent illi de Spiritu Christi: non est igitur mirum, si fastidiant illustria illius spiritus munera et charismata, quibus is ornavit Sanctos suos. Atque utinam fastidirent tantum, non etiam scelerate calumniarentur. Audent enim illi Paulo et Hilarioni, quorum vitas scripsit B. Hieronymus, partim fidem detrahere, partim homicidii crimen affligere: S. Martinum Turo-nensem Apostolicae gratiâ pontificem, necromanticum appellare, Brigidam Scotiae sanctissimam virginem, magam dicere: Antonii, Hilarionis, Macarii, etc. res gestas non solum incredibiles, sed ridiculas etiam asserere; pleni scilicet illo spiritu, qui per eos Pharisaeorum olim de Christo garriebat, eum in Beelzebub principe daemoniorum ejicere daemonia. Ita plane in eam impietatis voraginem jam devoluti sunt, ut recte quadret in eos illud Salomonis: *Impius*

cum in profundum venerit malorum, contemnit. Inde adeo est, quod semper seipsis fiunt deteriores, et ab aliis in altos errores prolabantur, ex Luteranis subinde fiunt Calviniani, misereque tamquam paleae quaedam a nequam spiritibus sursum deorsum jactantur. Sed abeant illi, quo digni sunt. Nos in sanctis hominibus Christi potentiam suspicimus et praedicamus. Discimus ex illorum rebus gestis, qua via nobis gradiendum sit, si velimus ad Christum pervenire. Ea via arcta est, nec admittit dèsidēs et voluptarios. *Propter verba labiorum tuorum*, ait propheta ex persona sanctorum omnium, *ego custodivi vias duras.* Sed eae tamen quamvis durae sint laborantibus, ut ait Augustinus, mitescunt amantibus. *Viam mandatorum tuorum cucurri*, dicit item Propheta, *cum dilatasti cor meum*, nempe spiritu charitatis. Et rursus idem ipse, *In Deo meo*, inquit, *transgrediar murum.* Et Apostolus, *Omnia possum*, inquit, *in eo qui me confortat.* Et multa sane ille et fecit et pertulit, quae impossibilia et incredibilia videantur, si humano sensu, non divinae gratiae efficacìa, ea metiri velis. Idem de innumeris aliis Dei amicis sentiendum est: in quorum Vitis cum legimus ejusmodi res, quae fidem excedere videantur, animum ad Christi virtutem referre debemus, qui est mirabilis in Sanctis suis. Contemnere vero eas res, aut etiam calumniari, hominum impiorum est. O si ferveremus spiritu, si Christi ardens amor totos nos vendicaret sibi, possemus et nos, quae in illis admiramur. Animalis homo, ait Apostolus, non percipit ea, quae sunt spiritus Dei. Stultitia enim est illi, et non potest intelligere. Ex animali ergo fiat spiritalis, et sentiet efficacìa spiritus. Utinam efficere possemus, ut sacramentorum historiarum lectione delectarentur plerique omnes. Habent enim exempla Sanctorum singularem quamdam vim, et cum attente leguntur vel audiuntur, quibusdam stimulis animos pungunt. Fatetur hoc de se ipso B. Augustinus in Confessionum libris, cum audisset legi vitam S. Antonii eremitae, quam haeretici non solum incredibiles, sed etiam ridiculas res habere mentiuntur. Potest autem diligens Lector etiam hoc non absque ingenti fructu in his historiis observare, eos omnes, quorum in Tomis nostris Vitas edi-

mus, ejusdem plane fuisse fidei et religionis, cujus est hodie Romana, eademque Catholica Christi Ecclesia, a qua haeretici omnes, ceu paleae ex horreis excussi, discesserunt. Hinc illae lacrymae, hinc illud odium sacrarum historiarum. Vident boni viri suas naenias, quas puram doctrinam vocant, longe ab horum doctrina et moribus discrepare, vident se horum illustribus exemplis, et insignibus miraculis misere premi: et cum non possint aliud, veritatis pondere oppressi, fabulas esse calumniantur, tametsi nos revera non nisi graves et fide dignas historias orbi depromere volumus. Scio laborem hunc meum gratissimum fuisse etiam maximis et clarissimis Principibus, et in iis, duobus summis Pontificibus Pio V et Gregorio XIII, quorum priori quidem inscripseram Primum Tomum, qui nunc aliquot historiis auctus denuo prodit in lucem: sed cum ille sanctissimae memoriae Pontifex abierit e vita, huic alteri editioni novus quaerendus erat patronus. Itaque etc.

S. PIUS PAPA V

F. LAURENTIO SURIO CARTHUSIANO

ANNO MDLXX.

Dilecte fili, salutem, et Apostolicam benedictionem. Librum, sanctorum Patrum vitas continentem, a te nuper editum, atque ad nos missum, libentissime accepimus: qui quidem eo etiam gravior nobis fuit, quod opus in se continet a nobis semper desideratum, et ad refellenda haereticorum in eandem sanctorum Patrum historias maledicta, aptissimum. Laudamus vehementer pium hunc laborem tuum, teque, quod coram Domino vacuus apparere nolu-eris, sed in ejus Domini, pro facultate tibi ab eo concessa, quicquid potueris, ultro obtuleris, debitis in Domino laudibus commendamus: ejus tamen laudabilis laboris tui gloriam in primis ei tribuendam esse memento, a quo accepisti et velle et perficere: quod et a nobis, et ab omnibus piis et Catholicae religionis studiosis merito laudaretur. Hortamur autem te ut hujusmodi opere proseguendo, et de Ecclesia Dei bene mereri, et tibi apud omnipotentem Deum merita augere ne desistas, securus, te a Redemptore nostro laborum tuorum centuplum esse fructum percepturum. Datum Romae etc.

APOSTOLICUS COLONIAE INQUISITOR

ANNI MDLXXVI.

Pio et candido Lectori,

Quod plus moveant, fortiusque ad Christianam pietatem extiment exempla quam verba, pleniusque sit opere docere, ut inquit Magnus ille Leo Pontifex, quam verbo, testantur tam multi sancti et eruditissimi Patres, qui Sanctorum utriusque sexus hominum Vitas describendas sibi sumpserunt, et cum ineffabili fructu ad posteritatis notitiam transmiserunt. Novimus ex D. Augustini Confessionibus, quantum illi adhuc vacillanti contulerit audita vita beatissimi Antonii Eremitae: nec dubium, quin innumeris aliis idem evenierit. Nostri instituti primus auctor et patriarcha Dominicus, Patrum exemplis summo opere delectatus, ad supremam vitae spiritualis et religiosae perfectionem pervenit. D. Thomas Aquinas, sui patris Dominici vestigiis insistens, ejusmodi lectione haud vulgariter afficiebatur: nec id sane absque ingenti fructu. Quod si vero his solidiora petimus, non desunt nobis ne ipsius quidem scripturae divinae testimonia. Jesus Syrach a cap. 44 usque ad quinquagesimumprimum in suo Ecclesiastico quid aliud, quam Sanctorum qui in hac vita Deo placuerunt, exempla commemorat, eaque nobis ob oculos spectanda et imitanda proponit? Matathias ille legis eximius zelator cum ab hac vita esset abiturus, filios suos nulla re alia magis, quam recitandis Patrum gestis, ad agendum fortiter pro Deo ejusque sanctissimis legibus exhortatur et confirmat. Sed et in novo Testamento D. Paulus prolixus est in praecedentium sanctorum Patrum celebranda fide. Possent hujus generis permulta alia adduci, sed res per se adeo illustris et perspicua est, ut supervacaneum videri possit illi docendae rationes et argumenta adhibere. Itaque non possum non approbare, atque etiam commendare tam pium studium R. Patris D. Laurentii Surii Carthusiani, qui non parvo labore has Sanctorum Vitas ex diversis auctoribus et egregiis manuscriptis exemplaribus collegit, et tamquam rarum quemdam thesaurum Catholicae Ecclesiae hominibus, contulit: quam spectabilis viri D. Gervini Licentii utriusque Juris diligentiam et sedulitatem, tum in ponenda sua in MSS. exemplaribus conquirendis opera, tum in excudendo opere tam pio et Ecclesiae salutari. Tu itaque his fruire, Lector amice, nihil ambigens, quin eorum lectio non solum detrimentum nullum aut perniciem, sed ingentes potius et uberrimos tibi sit fructus allatura. Vale.

DE LAURENTII SURII OPERE

BOLLANDUS IN PRAEFAT. GEN. IN VITAS SS.

At (*recensitis insignioribus XVI saeculi Agiographis, Mombrilio, Fabro Stapulensi, Wicellio, et Veron. Episc. Aloisio Lipomano*), nemo haecenus Laurentii Surii ¹ Carthusiani studium et industriam aequavit. Is... et vitam ipse suam sanctissime instituit, et aliis quâ posset ad Christianam pietatem excitandis, aut a prophana haereseon novitate revocandis, prodesse studuit. Itaque gravissimorum religiosissimorumque virorum tum asceticas ad fovendam pietatem, tum polemicas commentationes ad propugnanda adversus novatores fidei nostrae mysteria accommodatas... e teutonico sermone in latinum vertit. Deinde quatuor tomos Conciliorum Ecclesiae collegit. Alia denique composuit Opera; sed quod hac facit, maxime lacti et uberes extitere fructus a sex tomis quos de Vitis SS. scripsit. Nam a Lipomano paullo ante evulgatas, in ordinem sacris Ecclesiae Romanae fastis apte respondentem redegit, plurimis tamen, quae suo instituto minime congruerent, praetermissis; ex variis deinde MSS. codicibus quos partim Gervinus Galenus jurisconsultus hinc inde collegit, partim ultro viri pii, juvandae Reipublicae Christ. studio, submittere, alias plurimas Sanctorum historias graves et fide dignas adiecit, atque sex tomis comprehensas in lucem edidit... Profitetur autem se in id summopere incubuisse, *ne quid vânum* etc.... (*vide superiorem Surii Epistolam*). Et sapienter sane quidem illud ab eo provisum, ut qui edendis Divorum Actis assiduam bonorum operum exercitationem, omni aetate viginisse apud eos qui Deo cuperent placere demonstraret, non vero inanem illam et stolidam fiduciam, quam alienae vel imbecillitati palpantes, vel malitiam obsecundantes, inculcant haeretici, ei qui fidem habuerit Deo, nequâquam imputatum iri sua flagitia; nihil ipse afferret quod illi vel arguere falsitatis possent, vel quoquo modo sugillare.... Probavit laborem suum Sarius piis omnibus etiam Summis Pontificibus (S.) Pio V et Gregorio XIII. Cum celeriter essent exemplaria divendita, et multae interea Vitae e variis suppeditatae locis, coepit eodem to-

* Laurentii Surii Vitam in exordio dabimus Voluminis II.

mos recognoscere ac locupletare et denuo edere in lucem. Cumque ad finem prope Junii mensis pervenisset anno 1578 Chr., aetatis suae 56^o.... ad Beatorum, ut confidere fas est, contubernium est evocatus, eorum fruiturus praemiis quorum certamina scriptis mandarat. Jacobus Mosander et ipse Carthusiae Coloniensis alumnus in opus successit, et tum reliquos tres tomos auxit, tum septimum ad quem concinnandum copiosam materiam Surius congesserat, ipse quoque plures aliunde nactus Vitas, vice supplementi edidit.... Cum vero etiam secunda editio distracta esset, et multi tamen Vitas SS. expeterent, tertia adornata est, sed multo locupletior.... Opus hoc sane egregium, in duodecim partitum tomos, anno 1618.... excusum est. Ex Surio hauserunt Franciscus Haraeus, Zacharias Lippelous, Cornelius Grassius, alique innumeri qui latine, italice, hispanice, teutonice Vitas SS. deinceps edidere.

DE HAC NOVA SURII EDITIONE ET DE ADJECTO MARTYROLOGIO ILLUSTRATO

Quibus praestantes scientiâ, pietate ac dignitate Viri Opus meritissimi Carthusiani laudibus sint prosequenti, pauca te, Lector, praemonuerunt allata; Surium ipsum veluti audisti, quâ tantum deceret Virum modestiâ, de sua lucubratione dicentem; sed et pari doctrinâ utilitatem hujusce Operis declarantem. Reliquum igitur quod hic per me subdatur non est; ego ne aptius praefari crediderim, et luculentius graviusque ea in medium proferre quae in tuam haec Volumina pro merito gratiam adducant? Neminem sane testimonia quae praeposui amplissima pervolventem fugit, quam laeti, salubres, uberesque fructus gigni queant legenti, ex adeo copiosa nec non jucunda illustrum factorum exemplorumque Christianae prudentiae ac fortitudinis enarratione; quot et quanta verbi Dei praeconibus et animarum rectoribus, et cum Ecclesiae ministris, tum fidelibus saeculo addictis (si qui ex his erunt, Latii callentes sermonem, has paginas inspecturi) argumenta ob oculos versentur ad pietatem fovendam, roborandam fidem, sacros fastos ediscendos, Beatorum laudes praeedicandas: ad illud denique Davidicum, a Surio in superiori epistola allatum, assidue inspectandum, quam sit *mirabilis Deus in Sanctis suis!*

Haec autem me tanto certius et abundantius in nova, ad quam, rogante praestantissimo Typographo Editore Taurinensi, manum admovi, Surii impressione assecuturum confido, quanto diligentior in exornandis ejus libris opera impensa est.

Quae cum in eo primum versari deberet, ut recte in XII Volumina *Historiae* in septem juxta I^{am} edit., sex juxta alteram Tomos distributae ordinarentur, Martyrologii Romani vestigiis insistendum censui quae pro Appendice concinnanda eram ingressus, ut binae Voluminis partes in lectoris commodum convenirent, sibi quoque mutuo auxiliarentur. Singula igitur singulos complectentia menses volumina de Sanctis proprio die agunt cui a Romana Liturgia assignantur. Sermones item in Festa Domini et B. M. V., vel a Surio recte locis suis dispositos, vel in postremo tomo congestos, vel selectiores in 3^a Coloniensi Editione, quâ utimur duce, suppositos, in Mense ad quem Festa pertinent, aut propria diè collocatos reperies, aut, si de Mobilibus, Voluminum occupantes initia. Cum insuper ab inclyti Carthusiani aetate ad nostram, mirifice Servorum Dei albus sit auctus; quorumdam, Sacerdotii et Apostolatus virtutibus praefulgentium Acta ex authenticis monumentis, superaddidi, gratum ratus me et utile, atque huic Operi congruum facturum. Quoad Vitas denique SS. de quibus nihil in Martyrologio, plurimae de pristino dimovendae loco fuere, ne nimium librorum moles succresceret, in alterum attamen invehendae qui exiguiori constet foliorum numero.

At, nonne Surium versando, autumant multi, quasdam in historias offendimus aut verbis identidem inutiliter profusiores, aut anachronismis foedas, aut strigosas vix interdum probabilitatis speciem praeseferentes, vel hyperbolicis refertas miraculis, vel demum recentiorum eruditorum judicio, corruptas et saltem incertas, cujus generis non raro sunt quae ex *Metaphraste* inscribuntur? Absit, quaeso candide Lector. ut eximium Carthusianum levitatis,

imperitiae aut negligentiae audeamus insimulare; non is profecto erat quem animus viresque deficerent, quominus promissis staret quibus in id summopere incubuisse professus est, *ne quid vanum aut commentitium aut parum graviter conscriptum* in suos tomos admitteret. Perraro enimvero in tanta librorum mole reprehendenda et castiganda occurrunt; quare caute admodum censoriae in nostrum Agiographum notae sunt accipiendae. Quod si nonnulla equidem ibi reperire sit quae non facile probeantur, vel indigeant emendatione, numquid ea auctoris nomen, probitatem, ingenium, studia, prudentiam, doctrinam vel levi putabimus labe suffundere? Equis de magno, v. gr., Historiarum Ecclesiasticarum Parente, Cardinali Caesare Baronio minus reverenter sentiet, quod non omnia suo studio et acumine effugerit errata? Multis jure de caussis, quarum te, Lector, nescium haud credo, excusatione dignissimos existimabimus, qui, primi, veteres harum rerum e tenebris erutas historias evulgarunt; nostrum est in hodierna adeo splendida critices et documentorum luce cavere, ne eo quo aliquoties illi, quantumvis doctissimi, impingamus.

Chronologicas propterea mendas depellere, et falso permutata virorum locorumque nomina restituere, concisis notis, aut ipsiusmet textus emendatione curavi. Historias omnes incertas eliminare temerarium fuisset; quidquid ergo in iis. curiosius inquirentes, noverim, plena dignos fide, eruditos reprehendisse, brevibus item notis lectori significare, vel etiam, si expedire videatur, in ipso textu castigare non neglgo. Dum enim falsa rejicio, incertis non abhorreo Sanctorum Actis, cum videam Surium prudentissimum digna haec et sententiarum sanitate, et pietatis sapore, et lectionis jucunditate reputasse quae proponerentur. Si quam vero historiam, non mea quidem, quam minimi fateor habendam, sed optimorum sententiâ, magna ex parte vitiatam deprehendero, in ejus locum altera quae praesto sit probatissima subrogabitur.

Nec silentio praetereundum quid circa Simeonem Metaphrasten agendum mihi foret, ad quem fortasse potior lectorum pars mente feruntur cum verba fiunt de historiis incertis, corruptis, mendosis... Quorundam consiliis si acquievissem, cunctas fere exilio mulctare statuissem *Vitas* quae eo Auctore (frequentes quidem in Surii paginis) inscriptas viderem, quaeque a multis Agiographiae cultoribus respuuntur. At cum testimonia expenderim ultro citroque decertantia quae Graecum illum Scriptorem hinc exagitant, inde propugnant. (Vide apud Benedictum XIV *De Servorum Dei Beatificat.* etc. L. III, C. IX, § 3, ac Bollandum in Praefat. gen. ad *Vitas SS.* T. I), a sententia sum deterritus ejus penitus rejiciendi, in idque tantum mihi incumbendum esse sum admonitus, ut in trutinam positis historiis viri doctrinâ certe ac religione insignis, ea in ipsis solummodo sive inaniter proluxa contraherem, sive a recta critice longius aberrantia castigarem vel expungerem.

Sed et in quorundam quoque inter caeteros medicis notae scriptores narrationibus id factitare (qua de re propriis plerumque locis lectorem admoneo), honestum duxi. Quod lucro tamen est appositum per locupletissima additamenta eorum quae historiae integritas saepe desideraret, et, in editionis ornamentum, lectoris eruditio expeteret. Parcius tamen quam alicubi optata brevitatis postulet, quadam in Opus Surianum reverentia, redundantiam coërceo, luxuriantia compesco; falceque religiose erga *Vitas* abstineo, quarum Scriptor auctoritate nominis, sanctitatis gloria praestat, nec non concinnitate sermonis.

Si cui vero, Surii textum, qualiscumque sit, me tetigisse, improbanda res videatur, mutilumque idcirco Opus appellet, is tertiam, quaeso, cum prima

Surii editione conferat. Cum enim, optime de hoc Opere meritis Carthusiae alumni, secundâ jam exhaustâ, a Mosandro, qui Surio ipsi in hoc labore immediate successerat, instructâ et auctâ editione, tertiam, quae optima habetur, curaverit anno 1618, a primigenia pluribus in locis et non una in re est digressus. Diversa in quibusdam *Vitis* usus lectione est; nonnullas novas in ex 1, nonnullis quae Surius congererat exclusis; plures Festorum Domini et B. M. V. omisit Sermones, quos ego tamen ex prima editione in hanc novissimam consui admittendos; Sanctos denique per menses novo et meliori quodam ordine distribuit. Castigatum ergo, cum Volumina pervolveris, te dicendum confido, ornatum et auctum Opus laudatissimi Carthusiani, et longe in aetate hae nostra, per ea quae expunctis subrogavi, probabilius effectum, quem exitisset, si nullis deletis, nulla quoque addita essent et emendata; quod quidem, tercentis a Surio dilapsis annis, nuperae Editionis fuisset prorsus indignum.

Multo laudabilior quam in vetustis *Surii* impressionibus erit partim dispositio qua et perspicuitati consulitur et legentium usui; sacrae Scripturae et Patrum loca apte notabuntur; virtutum exempla, gravioris sententiae, majores momenti facta, atque adnotatiunculae ad paginarum calcem posita de rebus historicis, geographicis, et similibus quadam illustratione indigentibus, per signa textui interjecta, eaque generali induci respondentia, inquirenti patebunt; aut qua Gentium, Regnorum, Urbium, locorum etc. latina vel obsoleta nomina, in vocem versa traduntur hodiernam atque vulgarem. Orthographiam et interpunctiones archaica methodo purgavi; utque adolescentes, latinae linguae non satis adhuc periti, in communi coetu, quemadmodum, ex. gr., in Clericorum Collegis fit, legentes, haesitatione levantur in recta quorundam verborum pronuntiatione, accentus frequenter curae fuit, ad brevem productamve designandam, apponere.

Haec et alia sunt quae in *Surii* ornamentum contuli studia, quaeque ipsemet, exanie Lector, in hoc primo Volumine tamquam subsequentium specimen plenius perspicere vales, quam si longiori te via in horum recensione pergerem defatigare.

Tibi praeterea ad extremam *Surii* paginam deducto, additamentum exhibeo, quo magis magisque tuam valeam, benevole qui hosce pervolvis libros, gratiam inire. Habes videlicet pro Appendice ejusque Voluminis (quod est ad unumquemque mensem) elogia liturgica Sanctorum juxta Martyrologii Romani seriem, adjectis compendiarie quae ad aetatem pertinent qua floruerunt vel passi sunt; quo orti sint genere, qua patria; quae in illis memoratu digniora existerint, et scitu sint minus communia. Hanc Appendicem MARTYROLOGIUM ILLUSTRATUM nuncupavi. Quod ergo multorum in votis esse noveram et nunquam nisi profusissime vel inepte et inordinato peractum, *Suriano* Operi adnectere optimum duxi, succinetâ notitiâ reliquorum omnium Caelitum, quos Ecclesia in ritualibus diptychis celebrat, Sanctorum historias a *Carthusiano* collectas locupletando. Quid namque utilius, quid commodius quam oculis modico in spatio conjectis, multa, uno dicam intuitu, conspiciere, quae per numero ingentia et mole gravissima, et nonnisi magnis sumtibus comparanda volumina, disseminata continentur?

Si de fontibus requiras unde hauserim, titulus te docet quo meum inscribitur additamentum, scilicet ex integrae fidei Scriptoribus, maxime ex *Caesare Baronio* et ex Opere *Bollandiano*. *Bollandi*, inquam, ac *Baronii*, regalium horum eruditionis fluminum, quique in saecula, toto orbe, ut incredibilis laboris ac diligentiae miracula habebuntur, tot rivuli sunt pene omnes hujus Appendicis

paginae. Optimos quoque, Ruinartium per *Acta Martyrum Sincera*, Anastasium Bibliothecarium *Libro suo Pontificali*, Benedictum Pp. XIV *De Servorum Dei Beatificat... et Canonizat.*, nec non laudandae recentioris gallicae Agiographiae, — *Les Petits Bollandistes* — (ex Giry) auctorem Presbyt. Paullum Guerinium, vectigales feci; quoties autem Sanctorum Ecclesiae Patrum narrationes, instituto meo consentaneae sese offerunt, caeteris praecligo vel fideliter ad verbum exscribendas, vel salvâ sententiâ contractas.

In Chronologica re, incerta persaepe apud veteres, atque caliginosa, splendidissimam mihi facem praefert Ignatius Mozzoni, qui locis difficillimis per doctissimorum edita studia patientissime et ingeniosissime exploratis, synopticis suis *Tabulis in Historiam Universae Ecclesiae Chronologico-Criticis*, omnem propemodum praeteritorum temporum discussit caliginem, et permulta, Catholicis et maxime Romanis monumentis tradita, ab imperitorum suspicionibus et haereticorum conviciis vindicavit. Quas mihi, multis etiam in promptu habendis quae ad variam eruditionem huc illucque adnotarem, plurimum testor profuisse, idque per cunctam aetatem sanctorum virorum foecunditate clariorem; eas enim *Tabulas* cum praeclarus inventor et descriptor, de VII tantum prioribus Christiani aevi saeculis, morte praereptus, ediderit, ad XII usque, duo e mea Congregatione, earundem severiorum et nobilissimarum disciplinarum peritissimi, admirando et munifico Pio Pp. IX auspice, feliciter perduxerunt.

Benignam, quod religiosi et exculi hominis est, veniam te, Lector, et Typographo et mihi daturum speramus eorum quae vel ex hallucinatione mentis, vel ex errante calamo aut praelo irreperint plus minusve reprobanda. Si non nihil apud eos saltem qui bonam in pio proposito voluntatem spectaverint, de Christiana nos Republica meriti videbimur, quod summa est contentionis nostrae ratio, Deo Optimo Maximo referemus acceptum, a quo Surius noster ad diuturnum et egregium laborem vires sumpsit, quemque nobis, Surianas historias multimode exornantibus, et adesse precamur et confidimus affuturum; in ejus namque laudem et gloriam magnifica quaeque cedunt in his libris narranda, quorum Ipse ad nostram eruditionem, nostram erigendam spem, ad virtutis in nobis dilectionem pia cum admiratione excitandam, excelsus et providentissimus auctor fuit in praegrandi beata turba Sanctorum.

Astae, Omnium Sanctorum Festo Die 1 Nov. 1874.

CAMILLUS ALOISIUS BRACCO
SAC. TAURIN. E CONGREG. CLERR. REGG. S. PAULLI
HISTORIAE ECCLES. SUBALP. STUDIIS PROVEHENDIS
ACADEMICUS HONORARIUS.

PROTESTATIO CATHOLICA

Quamvis hoc Surii Opus nulla per se jam indigeat proponentis vel recedentis protestatione, cum tamen pluribus sit auctum Historico-Criticis etc. Notis, atque Appendicis locò exornatum MARTYROLOGIO ILLUSTRATO, quod novo est labore confectum, horum additamentorum et dictae Appendicis concinnator debitum Catholici Scriptoris solvere intendit erga sacrosanctam Matrem Romanam et Apostolicam Ecclesiam, ac profitetur se nihil præter stylum et paraphrasim, aut ex alia lingua versionem, ubi oporteret, in narrationibus quas ex probatissimis Auctoribus et monumentis erueret, adhibuisse; nihilque, præsertim de virtutibus, visionibus et miraculis Servorum Dei, suo Marte et ingenio addidisse. Omnia insuper hujus Operis curator, quaecumque sint, judicio submittit Ecclesiae, sapientissimis Decretis inhaerendo Ven. m. Urbani Papae VIII hujusmodi materias spectantibus.

JANUARIUS

DE CIRCUMCISIONE DOMINI

Sermo S. Cypriani Carthaginensis Episcopi.

ARGUMENTUM

Circumcisionem Abrahae mandatam, non apud solos tamen Hebraeos, sed et apud Arabes et Phaenices, filiis etiam Ismael et Esau usitatam, valuisse docet ad peccati originalis expiationem (1). Certamen inter carnem et spiritum (2). Ad quod etsi ab Adam usque ad Noe, et deinceps ad institutionem usque hujus sacramenti, efficacia essent sacrificia vetera, imperatam postea circumcisionem cum fidei tempora propinquarent ut singulorum sacrificia, singulare Christi praecederent holocaustum (3). Post quod jam non aliam circumcisionem requiri quam cordis, qua carnis motus rationis auctoritate compescamus (4).

§ 1. Inter omnia testamenti veteris sacramenta nihil Circumcisione solemnius antiqua celebravit religio, nec tantum in Hebraeos, sed etiam in Phoenices et Arabes haec traditio inolevit. Reliquae gentes tam mandatum quam factum irrident, et Deo minime assentiri convenire, ut Salvatoris benignitas plagis infantium delectetur, et immeritos in ipso vitae initio periculo mortis addicat. Hoc de bono Domino sentire, quod meminem vult perire, absurdum et irrationabile judicant. Nec tamen ei omnia reliqua sacrificia sunt horrore, sed in multis naturalem legem sequentes, expiationum retinent instrumenta, et immolant victimas, et incendunt adipem, et cum odoramentis et libaminibus fundunt coram Deo vota et preces. Legimus Job Dei testimonio approbatum jugibus sacrificiis occupatum: nec legimus circumcisi. Et poterant esse eo temporum diversis in locis multi viri insignes, qui justitiae Dei subiecti, hoc signo carebant, licet filios Esau et Ismael putandum sit hujus traditionis non fuisse expertes. Verum cum opus istud et antiquitas commendat, et jubentis auctoritas: inquirenda est tanti mysterii ratio, quae Abrahae specialiter et semini ejus tanto pondere mandata est, ut quisquis in illa gente hujus signi careret differentiâ, Ethnicus non Judaeus reputaretur, et a titulo filiorum Israel abraderetur proscriptus. Hoc cum octava die jussum sit celebrari, et nomen circumciso aptari: intimatum est his qui digni sanctorum consortio censebantur, quod eorum nomina scriberentur in coelis, et aeternae beatitudinis, quam post vitae hujus septimanam octava consequitur, haeredes fierent et consortes, quicumque vitae innocentiam et caelibatus sanctimoniam sese Domino consecrassent. Tenera itaque infantia hujusmodi erat imbuenda doctrinâ, et ante concupiscibiles motus, quos peccatum

meruerat, miserabili poenae, et inevitabili vindictae, etiam in parvulis adhibenda erat severitas: et antequam ebulliret sartago libidinum, provisum est ventilabrum, quo refrigerari posset, et extingui depopulatricis flammae vagus ardor, et universa perlustrans incendium. Ideoque dolor voluptati, et sanguini delectationis sanguis tormenti opponebatur: ut in primis elementis discerent parvuli, semper propriae memores sectionis, contraria curare contrariis, et ad cohibendos refrenandosque turpitudinum appetitus necessarium esse sale corrosorio carnis perfricare pruritos, et semper recrudescentes desiccare putredines. Ad hoc corpus suum mortificabat Apostolus, non tantum circumcidens illud seminarium membrum, sed totum se crucifigens, et omnibus extraordinariis motibus opponens cauterium, usqueadeo corpus suum redigens in servitutem, ut diceret: *Vivo autem jam non ego, vivit vero in me Christus*. Cujus facti aemulatores erubescimus in pudendis: et detecto sectoque confusionis operculo, quamvis conscientia testis semper nobis exponat scaturientes intus peccati insidias, nec internum vitare possimus iudicium: viriliter tamen standum est, et rationis auctoritate increpandi sunt titillatorii sensus, et summo opere vigilandum est ne sequatur assensus. Intra nos pudor iste aboleri omnino non potest: quia nec totum hoc membrum, sed anterior ejus portio iussa est circumcidi.

§ 2. Res sane maxima est, si non egrediatur foras hujus contagio corruptelae: et insaniens bestia corrupti anhelitus catenis ferreis in ultimis animae recessibus alligetur, intusque fractis dentibus seipsam concupiscentia captiva mastiget et corrodat. Manet itaque erubescencia propter sensum: *Ut qui in agone contendit, sciens circumcisionis mysterium, ab omnibus se absteineat quae possunt huic flammae ministrare fomentum*. Nec tamen peremptoria est contentibus, sed probatoria hujus sensualitatis colluctatio tam veterana: sed institutum est certamen inter spiritum et carnem, ut victor homo peccati et poenae, post triumphos solemnes coronetur in gloria, sine infestationibus deinceps, liber a peccato et poena. Hanc verecundiam post praevaricationem vanitati subjecta, non volens anima pertulit, et vim sustinet inquietudine perurgente, et involuntariis motibus fatigata infelicitatis suae deplorat miseriam, *liberari de corpore mortis hujus desiderans*: et pacifici tranquillique status a Deo postulat libertatem. Quotidiano sane conflictu, spiritus et caro luctantur, et causatur ratio adversus domesticum malum: quod ita intra se exerceat regnum quasi natura sit vitium, et secum traxerit creatio prima peccatum. Hoc utique prima non sentit conditio, sed secutum est transgressorem supplicium, et adhaesit individua poena peccato: de quo erubescant, quicumque mundo corde Regem in decore suo videre desiderant. Quis in tam assiduis illusionibus non confundatur? Quis non in tantis contumeliis erubescat? Fomes quippe hujus mali intus in

tenebrosis recessibus latitans, ut videret animam alias occupatam, et minus ad sui circumspectionem sollicitam, irruptionibus vehementibus erumpit, et blanditiis venena supponens, pudicitiae puritatem inopinatis invadit assaltibus. Ideoque pudibundus homo nuditatem suam operit, et foeditatem confusus occultat. His redi-vivis vulneribus semper hac sanie illitis necessaria est per omnem hujus vitae septimanam jugis resecatio putredinum, et continua circumcisio cicatricum. Et in caeteris quidem membra omnia imperio rationis obediunt, et arbitrii retinent libertatem. Hic vero ubi Babyloniae fornax exarserit, et quasi pice et naphthâ conspersi libidinum ebullierint appetitus, inflammata caro libertatis privatur honore: intantum ut rebellia membra, velit nolit, in motus nefarios audacter exurgant. Praecedebant olim integumenta rerum significantia abolitionem peccati, et ad perfectionem inchoata tendebant. Nec hoc sacramentum consuetudini antiquae subtrahere voluit Christus, et licet non esset in hoc tempore necessarium, tamen ne antiqua religio prorsus reproba videretur, voluit in se circumcisionis aptari signaculum.

§ 3. Sane originale peccatum quod a primis patribus in totam generis hujus successionem defluxit, omni tempore aliquibus remediis oportuit expiari: licet vim plenam significantia non habuerint, donec ad rem ipsam ventum est, quae figurarum operiebatur velamine. Et licet sacramentorum arcana omnibus non patèrent, virtus tamen et effectus eorum ignorari non poterant: quia ab Adam usque ad Noe sacrificia Deo constat fuisse accepta, quae usque ad illud tempus, sine legis distinctione, divinitus inspirata institutione primi hominis celebrarent. Illa vero sacrificia aut in animalium sanguine, aut aliarum oblationum incensionibus agebantur: non quod fumo aut mortibus pecudum delectaretur Deus, sed ut intelligeretur immutabile judicium et prolata ab initio sententia in peccatum. Immutabile decretum ab aeterna lege exierat, concupiscentia affligi, et morte peccatorem puniri: nec poterat plagis exterioribus remedium aliquod subvenire, quin stimulus carnis sine ulla exceptione colaphizaret infirmum, et usque ad dissolutionem mors importuna persequeretur captivum. Et mors quidem carnis concupiscentiarum intersecabat ludibria, nec poterat ultra peccare illud quod erat putredini ac dissolutioni praedestinatum et datum: sed supererat post mortem carnis animae labor, et afflictio spiritus: nec poterat post ratione illa absolvi damnatio, nisi morti omnium subveniret, et pro generali morbo gratia Dei singulare propinaret antidotum. Hoc antiquum redemptionis nostrae consilium sanctis patribus revelavit Deus, voluitque ut paulatim assuescerent homines passioni et morti necessariae, voluntariae mortis opponerent libamentum, et poenam in medelam, et supplicium in remedium commutarent. Hujus oblationis doctrinam sacrificia continebant antiqua: et incensiones et

mortes hujus consummationis gratiam praesignabant. Propter hoc cum jam fidei tempora propinquarent, imperata est circumcisio: et pars illa corporis in qua est voluptatum seminarium et libidinis officina, jussa etiam in parvulis amputari, ut sui primitias sanguinis, ei qui totum sanguinem suum oblaturus erat, offerrent: et communia singulorum sacrificia singulare praecederent holocaustum.

§ 4. Ubi vero Christus Dominus venit, de quo in capite libri scriptum est, ut in morte sua patris voluntatem impleret, cessarunt sacrificia: nec jam truncationem praeputii Evangelium imperavit, sed circumcisionem cordis, et omnem tam membrorum quam affectuum petulantiam gladio spiritus resecari immutabili decreto mandavit. Et tantae dignitatis illa una Redemptoris nostri fuit oblatio, ut una ad tollenda mundi peccata sufficeret: qui tanta auctoritate in sancta introivit in sanguine proprio, ut deinceps nulla supplicantium postulatio sanguine indigeret alieno. A diebus igitur visitationis nostrae regnum coelorum vim patitur, nec jam in exolutione carnis circumcisio agitur, sed Spiritus Sancti virtute vetustatis antiquae sanies expurgatur (*S. Cypr. operum T. 3*).

DE S. CONCORDIO MARTYRE

Ex antiquis manuscriptis exemplaribus quibus fere ad verbum Ado in suo martyrol. concordat; at nonnihil hic mutatus est stylus per Laurentium Surium.

Anno 175 — Patria Romanus.

Temporibus Antonini Imperatoris (a), gravissima persecutio orta est in urbe Roma, ita ut nec emendi nec vendendi cuiquam facultas facile daretur, nisi quis diis immolasset. Erat per id tempus Romae vir quidam Concordius nomine, nobili familiâ ortus, cujus pater Gordianus dicebatur, sanctissima conversatione presbyter* de titulo pastoris. Hic itaque, habens filium Concordium, erudit eum omni sanctae Scripturae doctrinâ, effecitque ut a sancto romanae urbis Episcopo Pio (I) subdiaconus ordinaretur. Porro uterque ad nihil vacabat aliud nisi ut jejuniis et orationibus diu noctuque et eleemosynis pauperum insisterent; petebantque a Domino ut rabiem Imperatoris possent effugere. Interim vero beatus Concordius dixit patri suo: « Domine mi, permitte me ire ad sanctum Eutychem et habitare cum eo paucis diebus, donec cesset rabies inimici Antonini. » Dicit ei pater suus: « Fili, hic potius commoremur ut possimus coronari. » Ait illi beatus Concordius:

* Concordium genuerat antequam, uxore viduatus, Presbyter fieret.

(a) Antoninus (Marcus Aurelius) imperavit ab anno 161 ad 180. Stoicis doctrinis deditus, et prudentia, in condendis legibus ac regendis feliciter populis, usus singulari, Philosophi adjuncto honestatus est. Ast dum moderationem clementiamque ostentaret, saevitiam Gentilium in Christianos non repressit, et in extremis regni sui annis, ipsemet, ut Lugdunenses Martyres testantur (vide 24 Apr.), cruentis litteris extimulavit.

« Vadam, quia ibi coronam accipiam ubi me Christus jusserit coronari. » Dimissus igitur a patre suo, abiit ad S. Eutychen amicum suum, qui tum morabatur in praediolo suo viâ Salariâ juxta civitatem Tribulin; quem beatus Eutyches magno cum gaudio suscipiens, coepit Deo gratias agere; habitaveruntque simul in eodem loco, orationibus et jejuniis insistentes. Venerunt autem ad illos multis et variis languoribus vexati, quos illi, orantes, in nomine Jesu Christi sanabant. Interim fama rerum ab iis gestarum perlata est ad Torquatium Tusciae Comitem qui id temporis habitabat in civitate Spoletana (b). Misit igitur et accersivit sanctum Concordium, aitque illi: « Quid vocaris? » At ille respondit: « Christianus sum. » Dixit ei Comes: « De nomine tuo perquiro, non de Christo tuo. » S. Concordius respondit: « Jam tibi dixi, Christianus sum, et Christum confiteor. » Ait Comes: « Sacrifica diis immortalibus, et esto noster amicus: et ego te patris habebo loco, suggeramque domino meo imperatori Antonino, ut faciat te sacerdotem deorum. » Sanctus Concordius respondit: « Utinam tu efficiaris particeps deorum tuorum. » Dicit ei Comes: « Audi me, et sacrifica diis immortalibus. » « Ego vero, inquit sanctus Concordius, te hortor et admoneo, ut tu potius me audias, et sacrifices Domino Jesu Christo, ut possis evadere tormenta. Nam si non feceris, cum diis tuis in igne sempiterno ardebis. » Tum Comes jussit eum fustibus mactari, et in custodia publica includi. Venit autem nocte ad eum beatus Eutyches cum sancto Antimo Episcopo: et quia Antimus Episcopus amicus erat Comitis, rogavit Comitem, ut ad paucos dies Concordium apud se permetteret commorari. Permisit id Comes Antimo, habitavitque cum eo Concordius multis diebus. Tempore autem opportuno consecravit eum presbyterum, et coeperunt pariter orationibus vacare. Post aliquantum vero temporis revocatus est a Comite Concordius, aitque illi Comes: « Eequid de salute tua deliberasti? » Sanctus vir respondit: « Salus mea Christus est, cui quotidie sacrifico sacrificium laudis. Nam tu unâ cum diis tuis apud inferos concremaberis. » Iratus Comes, jussit eum suspendi in eculeo (c). Ille autem vultu alacri dicebat: « Gloria tibi Domine Jesu Christe. » Iterum autem jubenti Comiti, ut sacrificaret magno Jovi, beatus martyr respondit: « Ego non sacrifico lapidi surdo et muto: quia habeo Dominum Jesum Christum, cui servit anima mea. » Commotus Comes, praecepit eum in inum protrûdi carcerem, colloque ejus et manibus ferrum iniici: simul etiam vetans, ne quis ad eum ingrederetur, sed fame necatus periret. Ibi beatus Concordius gra-

(b) *Spoletum* (italice *Spoletto*) urbs in Umbria, quae regio est media fere in italica peninsula.

(c) *Eculeus*, *Equuleus*, quod equi similitudinem quodammodo referret, ad extorquendam cruciatibus ab reo criminis confessionem usui erat. Vincula extrema corporis membra, funibus per trochleas, a carnificibus actas, obductis, violenta et horribili torsione gradatim distendebantur, saepe usque ad ossium et nervorum crepitem, ac compâgum dissolutionem. Christianis autem pro fide in quaestionem adductis equuleum frequentius et atrocius adhibuerunt tyranni ut eos ad apostasiam inducerent si vi tormentorum fieri posset, vel saltem ab ipsis invictae constantiae poenas sumerent.

tias agens Deo, « Gloria, inquit, in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonae voluntatis. » Ecce autem nocte media angelus Domini ei apparuit, dicens: « Noli timere, viriliter age, quia ego tecum sum. » Deinde post tres dies misit ad eum Comes media nocte duos satellites suos, qui cum ad eum venissent, parvam Jovis statuum illi offerunt, ajuntque ad eum: « Audisti quae Comes jusserrit? » S. Martyr respondit: « Vos scitis. » « Aut sacrificium, inquirunt, Jovi offeres, aut capitalem sententiam excipies. » Beatus Martyr, gratias Deo agens, « Gloria tibi, inquit, Domine Jesu Christe; » et expuit in faciem Jovis. Tum unus satellitum, evaginato gladio, amputavit ei caput, atque ita in confessione Domini emisit spiritum. Venientes autem Clerici cum religiosis viris, tulerunt corpus ejus et posuerunt non longe a civitate Spoletana, ubi multae emanant aquae. Passus est Calendis Januarii, ejusque orationibus caeci illuminantur, aegri sanantur, daemones expelluntur praestante eo, pro cujus nomine passus est, qui vivit et regnat in saecula saeculorum. Amen.

VITA S. FULGENTII RUSPEN. EP.

Per quemdam ejus discipulum conscripta graviter et erudite.

PROLOGUS AUCTORIS AD FELICIANUM EPISCOPUM FULGENTII SUCCESSOREM

§ 1. Omnis novi testamenti dispensator fidelissimus, in quo loquitur Christus, sancte pater Feliciane, ut exemplo suo credendum sibi facile persuadeat, operum bonorum curam maximam gerit, et quicquid aliis faciendum dicit, ipse primitus facit. Sine causa quippe nititur docere sapienter, nisi vixerit innocenter. Duo igitur Ecclesiae Catholicae doctoribus necessaria judicantur: * vita bona, et sana doctrina. Vita enim bona commendat sapienter docentem: doctrina vero sana ornat bene viventem. Vita bona facit amabilem, doctrina sana laudabilem. Vita bona continue creditur imitanda: doctrina autem sana nunquam judicatur repudianda. Vita bona tollit occasionem detrahentibus, doctrina sana resistit contradicentibus. Propterea mihi, diutissime beati Fulgentii pontificis, tui scilicet praecessoris, a quo simul nutriti sumus, et nomen et gratiam cogitanti, dum frequenter ante oculos cordis magister egregius versaretur, dolebam tanti viri solatio caruisse populos Africanos: et quamvis ille gaudiis coelestibus oblectandus, ad meliora migraverit, apud nos tamen modo similem deesse doctorem, sapientiae ejus bene conscius, suspirabam. Dabatur sane flebili recordationi quaedam respiratio, quoties dulcissimos libros ejus, aut epistolas, aut quos edidit populo praesente sermones, vel ego legebam, vel legente alio audiebam. Verumtamen in illis praeclaris opusculis ingenium viri

* In doctore Ecol. duo debent concurrere.

sapientiamque posse agnosci, tacitus considerabam: ejus autem justitiae, probitatis et misericordiae fuerit, et quomodo laudabiliter vitam suam, quod tu bene nosti cum familiaribus suis transegerit, sicut docuit vivens, scire plerosque non dubitabam, latere tamen plurimos sentiebam. In posterum vero ne oblivione longâ, conversationis ejus bona nescirentur, semper et vehementius formidabam. Dixi ergo, diu cogitans: Ecce fulget beati Fulgentii sana doctrina, quoniam leguntur ab omnibus libri ejus: quasi ipse loquitur, quando codex ejus titulatus nomine, legitur: quid autem fiet, ut similiter nota sit omnibus vita ipsius bona? Quamdiu vivunt adhuc qui novérunt eum, vel a certissimis testibus aliquid de ejus virtutibus audierunt, potest illi memoria praesens verum testimonium perhibere. Quid aget ventura progenies? Quid in transmarinis partibus longe constituta fidelium turba? Cum pervenerint ad notitiam lectionis, in qua idem beatissimus pontifex absens loquitur, et mortuus vivit, admirabuntur profecto sapientiam: unde cognoscent innocentiam? Sicut ergo clara ejus est doctrina, sic clarior fiat etiam vita*. Loquamur et narremus fratribus nostris, quomodo tantus pontifex vixerit. Nec timendum est, ne minori facundiâ sacerdotem, qui per universas orbis Ecclesias magnum nomen obtinuit, ego faciam parvum. Cujuslibet enim sit meriti oratio mea, nec augere poterit tanti viri merita, nec minuere: sed proficere tantummodo ad testimonium charitatis, in qua illi semper inhaerere desiderans, salutiferis ejus monitis ad suscipiendam professionem monachorum conversus, in illo parvissimo monasterio, quod sibi apud Sardiniam pro Christi nomine relegatus effecerat, ubi jam tu presbyter habitas, diebus ac noctibus ante eum positus vixi: quando me super mel et favum dulciora coelestis ejus eloquii flumina frequenter irrigabant, et nisi sterilitas arentis ingenii praepediret, centesimum fructum gleba nostri pectoris attulisset. Sed indignus ego, de tanta plenitudine vix exiguum capere valui portionem. Tuae tamen paternitatis orationibus fretus, libelli praesentis laborem suscipere cogitavi: in quo omnia quae memoriter nobis audientibus ipse referebat, et illa insuper, quae oculis nostris adspeximus, breviter explicabo, notam falsitatis incurrere nullatenus timens. Cuncta quippe senilem tuam paternitatem minime latent: nec tibi nunc quasi nescienti aliqua dicuntur, sed tuo potius testimonio confirmanda simpliciter digéruntur.

Natus an. 468 obiit an. 570 — Nat. Afer.

§ 2. Beatus ergo et vere Fulgentius, nobili secundum carnem genere procreatus, parentes habuit ex numero Carthaginensium senatorum. Avus denique ejus nomine Gordianus, dum rex Hunericus(a) memoratam Carthaginem victor invadens, senatores plurimos, immo

* Specimen Exordii ad dicendas Doctoris laudes.

(a) Hic pro Hunerico ponendus Genserius illius decessor, Wandalorum in Africa Rex, qui obiit anno 476.

cunctos, amissis omnibus bonis, ad Italiam navigare compelleret, inter caeteros etiam ipse impositam peregrinationem libenti voluntate suscepit, volens saltem, facultatibus perditis, non perdere libertatem. Post cujus obitum, duo ex filiis ejus, spe recuperandae haereditatis, Africanam provinciam repetentes, manere jam intra Carthaginem minime potuerunt, domo propriâ donatâ Arianis sacerdotibus: sed possessionibus suis ex parte per auctoritatem regiam repetitis, ad Byzacium (b) perrexerunt, ibique in Lepte (c) civitate unus eorum, nomine Claudius, ex coniuge nomine Marianna, christiana scilicet et honesta foemina, istum cui tanta gloria debebatur, feliciter genuit: eumque statim, quasi praescia qualis esset futurus, Fulgentium nominavit. Quem religiosa mater, moriente celeriter patre, graecis literis imbuendum primum tradidit, et quamdiu totum simul Homerum memoriter reddidisset, nihil de latinis literis permisit edoceri: volens eum peregrinae linguae teneris adhuc annis percipere notionem, quo facilius posset, victurus inter Afros, locutionem graecam, servatis adspirationibus, tamquam ibi nutritus, exprimere. Nec fefellit matrem piam cauta provisio. Sic enim quoties ei loqui graece placebat, post longam desuetudinem locutionis ejus et lectionis, non inconditis sonis verba proferebat, ut quasi quotidie inter Graecos habitare putaretur. Literarum proinde graecarum perceptâ scientiâ, latinis literis, quas magistri ludi docere consueverunt, in domo edoctus, artis etiam grammaticae traditur auditorio, magnitudine ingenii cuncta sibi tradita memoriter et veraciter retinens. Unde tamen, domesticorum negotiorum cogente necessitate, cito sublatus, paternae domus gubernationem suscepit adolescens: ita se maternis subdens imperiis ut ibi quoque Christi existeret imitator, de quo sacra Evangelia contestantur: *Et erat subditus illis*, id est parentibus. Gauderat venerabilis mater, et praeclara indole sapientis filii moerorem viri amissi consolabatur. Coeperat in illa familia esse, qui amicis obsequium benevolus redderet, inimicos rationabiliter repelleret, servos mansuetus et severus regeret atque corrigeret, patrimonium diligens coleret, sublimioribus potestatibus charissimus fieret. Cujus rei gratiâ, crescente per singulos dies famâ ejus, repente procurator creatur, hinc initium sumens imperandi, et consulendi, ac gubernandi quam plurimos.

§ 3. Accepta tamen hac potestate dum clementer utitur, et neminem laedere pro ingenua sibi bonitate desiderat, atque in exigendis pensionibus crudelitatem jubetur exercere, coepit saecularium negotiorum gravis apparere sarcina, et displicere felicitas vana: paulatimque laudabili patientiâ succedente, coepit vitae

(b) *Byzacium* urbs (nunc *Beghni*) Africanæ regionis quæ in Septemtrionem, Orientem versus protenditur ad Mediterraneum mare, *Byzacenae* appellationem contulit; pars est in praesens Tunetani principatus (ital. *Stato di Tunisi*).

(c) De *Lepte minori* hic agitur (*Lempta*); exigua civitas fuit gentis cui nomen apud Livium, *Libyphaenices*.

spiritualis amore exurgere desiderium, lectionis insuper et orationis indefessum crescere studium. Monasteriorum proinde suavissimos greges frequentius visitans, servorum Dei mores propositumque disciebat *. Inter abstinentes nulla esse gaudia saeculi, sed nulla etiam esse taedia sentiebat. In summa abstinentia viventes videbat neminem calumniatorem timere, sed se invicem diligere. Considerabat etiam multos adolescentes perpetuae continentiae deditos, ab omni posse abstinere concubitu. Talibus apud semetipsum cogitationibus fluctuabat, atque in haec verba prorumpens. « Cur obsecro, aiebat, sine spe futurorum bonorum laboramus in saeculo? Quid nobis aliquando praestare poterit mundus? Si gaudere desideramus, licet melius sit bene flere, quam male gaudere: quanto melius tamen gaudent, quorum sic in Deum tranquilla est conscientia, quos minime terret exactoris improbi violentia, qui nihil timent nisi peccata, nihil agunt nisi unde possint divina implere mandata? Non fatigantur publicis excursibus, non damna rei familiaris coguntur aut flere miserabiliter, aut timere deformiter: operantes manibus suis, non adversantur utilitatibus alienis. Vivunt inter se pacifici, sobrii, mites, humiles atque concordēs. Nulla illis cura libidinis: immo magna sollicitudo et jugis custodia castitatis. Imitemur tam laudabiles viros: arripiamus hanc bene vivendi constantiam. Sit nobis utile, quod gratiā revelante meruimus meliora cognoscere. Abjiciamus pristinos mores, et mutemus labores. Nitebamur prius, inter amicos nobiles, apparere nobiliores: nitamur modo, inter servos Dei pauperes, effici pauperiores. Si coacti sumus exigere debitores, conemur modo convertere peccatores. Solet etiam de publicis exactoribus efficere Christus Dominus noster magistros Ecclesiae. De telonio enim vocatus est Matthaeus, ut apostolus fieret. Neque nos istius exactoris honori, personam convenire credamus nostram: sed si ille deposito officio exactionis, accepit officium praedicationis: mihi non licebit post depositam procurationem, poenitentis assumere lamentationem? Refugium nostrum Deus est: nulla de aetatis imbecillitate excusatio. Potens quippe est Deus, qui dat continentiam tantis adolescentibus, quos videmus in monasteriis vivere, mihi quoque peccatori similem gratiam donare. »

§ 4. Post haec verba, diutius in pectore suo ruminata, decrevit Sancto Spiritu revelante, saecularibus omnino renunciare deliciis, et illius vitae socius fieri, quam laudabat. Prius tamen cogitans, ne subita mutatio mentem simul corpusque perturbans, inter ipsa conversionis initia gravissimum sibi vel impedimentum vel scandalum gigneret, occulte arripuit rara exercere jejunia: dehinc paululum progrediens, antiquorum sodalium tentabat vitare consortia: segregatus frequenter a turbis, in possessione propria, nescientibus omnibus, parentibus et clientibus, quasi pro-

* Quam felix, et rite et sancte servata, Monachorum vita.

pter actionis laborem tristis sedebat, et ibi orabat, legebat, jejunabat, epularumque immoderatam copiam minuebat. Ad balneas penitus non accedebat, et sub ipsa adhuc professione laica, plene jam monachus conversabatur. Stupebant omnes qui noverant eum, et tam delicati viri mirabilem parsimoniam, causamque mutationis hujus interpretabantur ex angustia natam pusillanimitatem. Apud illum vero per singulos dies amor sanctae professionis, et mortificationis impensior cura crescebat. Aliquando ergo, ubi omnia quae sibi dura videbantur, expertus, adjutorio gratiae spiritalis, voluntati suae sensit suppetere facultatem, beati Augustini, exponentis tricesimum sextum psalmum, disputatione compunctus, publicare suum statuit votum, mutare gestiens habitum: ne ut amicabilem ad se venientes pati cogeretur, cum quibus saeculariter diu vixerat. Cogitabat autem vir prudentissimus, conversionem sui cordis sibi soli utilem futuram, si latere potuisset: publicatam vero, multis aliis exemplum bonum dimittendi peccata pristina praestitutam. Quis enim mediocris aut pauper, fieri monachus erubesceret, dum Fulgentium videret, gemini fastus arrogantiae recedente, duras abstinentiae vias, patientiae gressibus ambulantem?

§ 5. Fuit autem tunc temporis episcopus quidam laudabiliter praedicandus, nomine Faustus, qui pro fide catholica non longe a cathedra sua jussus fuerat relegari. De multis enim sacerdotibus hoc Hunerici tyranni persecutoris astuta malignitas ordinaverat, ut juxta patriam peregrinationis incommodum sustinentes, ad negandum Deum facile flecterentur. In eodem proinde loco, ubi relegatus tenebatur, monasterium sibi construxerat: in quo spiritaliter vivens, apud omnes Christianos honorabilis habebatur. Ad hunc ergo sanctus Fulgentius, quippe ei notissimus, alacriter venit, eique votum cordis sui fideliter indicavit. Ille autem sciens saecularem omnino juvenem, verebatur talia credere pollicenti, dicens ei: « Quare fili mentiris, ut servos Dei fallere delecteris? Tu ne eris monachus, aut antiquam deliciarum tuarum consuetudinem sic repente mutabis, ut escarum vilium negligentior apparatus, et vestium sordidarum tuum animum non offendat abjectio? Prius est, ut sis saltem laicus minus deliciosus: et tunc forsitan credibile putabo, quod renunciare saeculo aut velis, aut valeas.» Ad haec ille juvenis magis ac magis inflammatus, repellentis manum suppliciter osculatus, sic oculis in terram depositis precabatur: « Potens est, Domine pater, dare volenti facultatem, qui nolenti tribuit voluntatem. Permite me tantum tuis inhaerere vestigiis: aperi mihi januam monasterii: praebe sanctae aedificationis auditorium: fac me unum de discipulis tuis: et Deus novit, quomodo me liberet ab iniquitatibus meis. » Haec audiens venerabilis senex, gravissimum putavit, supplicentem diutius spernere: tandemque flexus ad consentiendum, « Mane, inquit,

nobiscum, fili, sicut vis. Experiamur paucis diebus, utrum verbis facta concordent. Utinam superfluus sit timor meus, et professio tua inveniatur stabilis. » Postquam ergo supplicanti consensum praeiit sanctus Faustus episcopus, sonuit illico per affines et notos, Fulgentium monachum factum. Gratulabantur boni, confundebantur mali. Quosdam faciebat vita ejus in deliciis transacta desperare, quosdam singularis ingenii notissima scientia magnum aliquid suadebat de profectu ejus velociter sperare. Quidam vero familiares ejus, quibus ab infantia charissimus amicus et fidelissimus fuerat, cum imitari cupientes, ipsi quoque saeculum contempserunt, et se monasteriorum gregibus junxerunt.

§ 6. Auditi hoc mater, referentibus multis, ad consortia monachorum fugisse Fulgentium, totiusque domus regendae atque gubernandae curam penitus dimisisse, nec omnino jam posse de tali proposito revocari. Turbatur, expavescit, et amoris nimii desiderio concitante, quasi jam Fulgentius moreretur, quamvis bene moreretur, qui sic moriebatur, coelum nimis lamentationibus pulsatur, et sicut solent matres in funeribus filiorum, modum nescit habere lacrymarum. Rapiatur inconsideratis cursibus ad monasterium furibunda, contumeliis et conviciis sanctum Faustum nihil dubitans aggreditur: « Redde, inquit, filium matri, redde dominum servis, sacerdotes semper beneficia multa viduis praestant, quare nunc domus viduae per te perit? » Cui sapienter respondit episcopus: « Si tu mihi filium tulisses, ego te, mulier, deberem, quantum dolor imperaret, arguere: modo tu mihi juste contumeliam facis, quia ego tibi filium tuli. Quando enim tibi displicet, quia serviturus est Christo, bene facis contumelias inferens. » Sub his etiam sermonibus aequanimiter tolerans, et affabiliter arridens, videndi saltem filium nullam prorsus licentiam dat. Illa sciens, quantum diligeretur a filio, magnis ante januam monasterii clamoribus ejulabat, et Fulgentii nomen frequentius inclamans, desolationem suam miserabiliter allegabat. Haec prima tentatio beatum Fulgentium multis viribus impulit, dum suam genitricem, quam semper amaverat, cui maxima devotione servierat, audiret auribus suis flere. Sursum tamen corde positus, audiebat, et non audiebat, nec illius preces advertere dignum putabat, quia pietatem solitam religiosa crudelitate vincebat*. Ibi jam futurae patientiae laboribus multis exemplum fidelissimum praebebat, et similis ebrio per spiritalem gratiam factus, utrum mater esset, quodammodo ignorabat. Hic cum beatus Faustus episcopus ex toto corde conversum primitus approbavit, et cum gaudio caeteris fratribus dixit: « Facile poterit hic juvenis tolerare, quemcumque imposuerimus laborem, qui potest mater-num despicere jam dolorem. » Illa mater dum se plangere saepius, nec ad se filium prodire cognosceret, in eodem loco eum

* Materne questus illum a religionis proposito non retrahunt.

jam non esse credebatur: quia si ibi esset, non ferre posse dolorem matris, adhuc virtutis ejus nescia, putabat. Saepe ergo iens ac rediens, et episcopo molestias, et filio plurimas afferebat insidias, donec taedio victa, propriam reverteretur ad domum.

§ 7. Beatus ergo Fulgentius supra credibilem modum laboribus se abstinentiae cruciabat, sine vino et oleo manducans et bibens sic parce et tenuiter, ut inediae magnitudo siccitatem corporis cutem fatiscere diversis ulceribus cogeret, ac superducta, quam dicunt, impetigine delicati corporis pulchritudo foedaretur. Putabant plurimi, tunc beatum Fulgentium sub occasione ipsius infirmitatis aut recessurum simul a proposito sanctitatis, aut reddendum deinceps tepidum, ne vel regulae communis parsimoniam custodiret. Ille vero contra spem omnium, misericordiae Dei praevenientis auxilio gubernante, ex infirmitate corporis ampliores vires animi capiebat: et tanto abstinentior, quanto debilior, de salute perpetua jugiter cogitabat: salutem vero corporis arbitrio Domini committebat, hoc plerisque dicens: « Scimus omnes ex epulis vitam solere servari, non sanitatem posse conferri. Nam ut sanetur infirmitas, si explenda videtur gulae cupiditas: quare infirmantur etiam illi, qui conviviiis lautioribus quotidie saginantur? » Tolerabat ergo infirmitatem patienter, exercebat abstinentiam satis humiliter. Parvum namque putans omne quod faciebat, de die in diem melior fieri gestiebat. Hoc propositum cordis ejus miserator et misericors Deus adjutorio superni juvaminis fulciens, velociter ei corporalem restituit sanitatem.

§ 8. Tunc animus viri sapientis altiori pietate commotus, cum tota mente mundum sibi crucifigeret, et ipse mundo crucifixus, iter rectum a juventute sua, sicut scriptum est, ambulare: portionem substantiae suae, quamvis haberet fratrem juniorem, nomine Claudium, per donationem soli contulit matri, ut a matre postmodum, si bene servisset, donaretur et fratri: sic salubri consilio superbiam junioris fratris edomare desiderans, ut qui esse nolebat humilis propter pietatem, disceret humilis esse propter haereditatem: mater quoque post discessum dulcissimi filii, cujus jam non poterat obsequio laetificari, ejus meruisset beneficio consolari. Quantas ibi tunc universi laudes et gratias Domino retulerunt, cum viderent beatum Fulgentium saeculari cupiditate calcata, rebus, quas distrahere et donare pauperibus non poterat, ne offenderet bonam matrem, renunciassse penitus, ut Christum invenire mereretur doctorem? Finita jam fuerant cuncta, quae eum in conversionis primordio videbantur affligere.

§ 9. Sed quia haec vita numquam potest sine suis tentationibus praeteriri, nascitur rursus talis persecutio fidei, ut sanctae memoriae Faustum episcopum cogeret per diversas latebras commigrare: nec ipso monasterio sineret jugiter quiescere. Tunc beatus Fulgentius timens aut illo loco solus remanere, aut de loco in lo-

cum frequentius transmigrare, consulto prius episcopo Fausto, vicinum monasterium petit, ubi paucis et simplicibus fratribus, Felix nomine, Abbas praeerat, amicus ejus ab adolescentia, cum quo semper etiam laicus familiariter vixerat. Tunc igitur eum Felix Abbas cum gaudio suscipiens, imparemque se ejus virtutibus sciens, et nomen et potestatem ei tradidit abbatis. Ille plenus studio humilitatis, recusabat privilegium potestatis. Et post multa pietatis certamina, ex consensu totius congregationis, passus violentiam charitatis, vix consensit esse collega boni consortis. Ita duo viri sanctissimi diligentes aequaliter Deum et proximum, ambo moribus similes, ambo meliores proposito, conversatione aequales, unus scientiâ superior, jugum bonum gubernandae congregationis excipiunt. O quam felix servorum Dei numerus fuit, quibus coeperat praeesse Fulgentius! Felix! Dabant sibi mutuis nominibus etiam ipsi non minoris laudis auspiciū. Felix vocabatur Fulgentius, viam Domini currens, et famâ crescente Fulgentii, capiebat fructum sui culminis Felix. Unus tamen eorum, beatus videlicet Fulgentius, docendis fratribus peculiariter vacabat, alter in quotidiano ministerio sollicitius laborabat. Supervenientibus fratribus unus verbum Dei singulariter praedicabat, alter hospitalitatem diligenter praeparabat, et hilariter offerebat. Nihil alter sine consensu alterius faciebat: * sed sic ambo caeteris erant imperantes, ut sub unius se regula crederent constitutos. Ita dum timebat Fulgentium offendere Felix, Felicemque Fulgentius, mortificatis voluntatibus propriis uterque vivebat, et de fratrum quibus consulebant, utilitate laudabiles, et de mutua, quam sibi reddebant invicem, subjectione sublimes. Quis istius affectus explicare possit loquendo virtutem? Quos quieta pax adunaverat, nec bella valuerunt feralia superare.

§ 10. Sed cum subito barbaricae multitudinis provincia turbaretur incursu, videntes salutem temporalem fugae praesidio vindicandam, labores ilico perferendae peregrinationis excipiunt, limatoque consilio procul abscedunt, ubi nulla belli nascentis opinio, construendi monasterii praeberet integram facultatem. Promoveunt igitur castra spiritalia duces coelestis exercitus, et per ignotas Africae regiones, monachorum suorum catervâ comitante, pariter gradiuntur, ubique facientes gaudium bonis, invidiam malis. In territorio denique Siccensi, dum cogitant certas sedes statuere, regionis foecunditate delectati, virorum etiam fidelium favore suscepti, presbyter quidam sectae Arianæ in fundo Babardilla perfidiam praedicabat: cui nomen quidem fuit inter homines Felix, sed voluntas adversus Deum semper infelix, natione Barbarus, moribus saevus, facultatibus potens, catholicorum persecutor acerrimus. Hic beati Fulgentii nomen in illis regionibus clarum fieri sciens, reconciliandos occulte multos, quos deceperat, suscipia-

* Ex vinculo non sanguinis sed charitatis vera fraternitas.

tur. Neque virum dignum sacerdotio, vere adhuc esse monachum credidit, sed eum sub habitu monachi sacerdotis officium putat implere. Et revera sacerdotis officium etiam tunc laudabiliter implebat, non aliquantos reconciliando, sed omnes, quos attingere poterat, ad reconciliationem salutaribus monitis invitando: cujus sermo dulcis et rectus, quia dura quoque corda mollebat, nec immerito hunc presbyterum sic timere pro sua perfidia compellebat. Arripit igitur presbyter, insani furoris stimulis concitatus, Dei servos crudeliter persequi, et per omnes vias custodibus distributis, ambulantium simpliciter obsidet itinera. Necessarium quippe fuerat athletas fortissimos, voluntariis abstinentiae laboribus ad omnem tolerantiam praepletos, persequentium paululum tradi manibus, ut martyrialis agonis effecti participes, illata discerent supplicia tolerare, probaturi quid profecissent, si flagellis membra omnia dissipantibus, a fide vera minime defecissent. Nescientes igitur cogitationes maligni serpentis, habentesque fiduciam conscientiae, nihil timentes, simul ambo gradiebantur secum loquentes.

§ 11. Et ecce subito quasi violentia saevissimae tempestatis invadit incautos, dividit junctos, ligat divisos, et feralibus vinculis oneratos, perducit ad presbyterum vinctos: efficiuntur subito sine crimine rei, sine belli sorte captivi. Quibus enim fugientibus nihil nocere potuerunt Mauri, poenas ingerunt Ariani. Tunc antequam tenerentur, Felix Abbas paucos solidos, unde fratrum sustentabatur inopia, simpliciter ubi metus suaserat, projecit, et custodiendos Dei servis, ipsi Deo committit. O divini singularis potentia miraculi. Nemo valuit solidos illos projectos adspicere, nullus permissus est victum pauperum pauperibus tollere. Sed illi soli, qui sic probandi fuerant, tenentur, ligantur, ad presbyterum perducuntur. Quibus ore terribili violentus presbyter intonat: « Cur ex vestris regionibus occulte venistis Christianos reges evertere? » Bene enim miser Christianos reges esse dicebat, in quibus Christum regem regum miserabiliter exufflaverat, et quos filium patri aequalem negare, similis Antichristo docuerat. Illis ad haec veracissimae responsionis verba parantibus, inferri praecepit verbera primitus. Igitur Felix Abbas vehementi charitate commotus: * « Parcite, ait, fratri Fulgentio, qui non potest tormenta perferre. Nolite istum cadere, inter vestras manus forsitan moriturum. Convertatur in me vestra crudelitas: ego scio quid confitear, in me est omnis causa. » Tunc dilectionis admiratione stupefactus, removeri paulisper Fulgentium jubet, atque illum gravius caedi ministris saevissimus imperat. Tunc hilari animo Felix Abbas verberibus subditur. Dolorem quippe cum gaudio sustinebat, quia suum Fulgentium nihil adhuc pati videbat. Ecce qualis fuit beatus Fulgentius circa amicos, ut usque ad mortem

* Magnanima in amicum pietas.

diligi mereretur. Ista quippe charitas beati Felicis, vitae illius sanctae magnum perhibet testimonium. Neque enim salutem suam pro salute illius despiceret, nisi prius sibi et multis utilem jucundumque sentiret. Imitentur utrosque, qui Deo placere desiderant. Alios doceat beatus Fulgentius sic vivere inter fratres, ut amentur, foveantur, et in summis necessitatibus adjuvandi, etiam si periculum non defuerit, judicentur. Sumant alii de bono facto Felicis Abbatis exemplum, melioribus fratribus et in Dei timore plus proficientibus, omnem gratiam bonae voluntatis impendere. Quando enim talis charitas inter fratres fuerit, qualis inter sanctissimos viros fuit, vis totius tentationis superatur. Tunc vero saevissimus presbyter etiam de Felicis Abbatis injuria minime satius, nec Fulgentio parcendum putavit.

§ 12. Beatus autem Fulgentius, vir omnino delicati corporis, utpote ex familia natus illustri, violentos impetus fustium, repentini doloris acerbitate crescente, vix tolerans, sicut ipse nobis postea referebat, cogitavit presbyteri furentis insaniam vel mollire, si posset, vel certe paululum, donec recruderet, avocare: quo facilius inter ipsas moras inveniret spatium respirandi, ne continuata poena omnino intolerabilis fieret. Dico aliquid, si loquendi potestas tribuitur: dum caederetur, exclamat. Tunc presbyter, putans eum confiteri velle, jubet quiescere caedentes, et sic adhuc ad flagella suspensum, loqui praecepit quod volebat. Ubi dum beatus Fulgentius eloquentiae solitae sermonibus blandis, suae peregrinationis narrare aggressus historiam, presbyterum faceret attonitum, diumque nimiam verborum suavitate delinitum, pene totius crudelitatis redderet oblitum, miratur presbyter Fulgentii facundiam, probat sapientiam, magnumque aliquem virum conjiciens, erubescit inferre violentiam. Sed ne proderet suis suam superatam fuisse saevitiam: « Caedite, ait, iterum fortiter, et multiplicatis flagellis lacerate verbosum. Me etiam, puto, seducere cogitat, longoque inanis fabulae circuitu quid conficere moliatur, ignoro. » Recrudesce iterum manus vesana tortorum, flagellisque innumeris beatus Fulgentius exaratur. Tandem presbyter de illatâ caede, confusus, virorum laudabilium merita sentit, nec apud se eos tenere diutius ausus est: sed deformiter decalvatos, ablati etiam omnibus vestimentis, ex domo sua nudos inanesque projecit. Sed nec illa decalvatio viris sanctissimis turpitudinem, nec nuditas attulit confusionem: quos tolerata propter odium religionis injuria, primae jam confessionis decoraverat ornamento, Processerunt itaque de domo presbyteri, tamquam de loco gloriosi certaminis, insignis victoriae laureis coronati: reversique per campum, ubi fuerant capti, solidos, quos Abbatem Felicem projecisse diximus integro ibi numero servatos inveniunt, et quasi ex divina manu restitutos hilariter accipiunt: agentesque ineffabiles gratias Deo qui consolatur humiles in

omni tribulatione eorum, revertuntur ad proximos fratres. Hujus autem crudelissimi facti detestabilis opinio, cunctam simul moestificat regionem, nunciatur etiam Carthaginem fama. Inter alios quoque, Arrianorum episcopus dolet mactatum gravi caede Fulgentium: et quia parentes ejus cognitos habebat idem episcopus, ipsumque Fulgentium singulariter adhuc laicum dilexerat, adversum presbyterum qui caedis auctor extiterat, graviter commovetur, vindicare beatum Fulgentium parans, si querelam de memorato presbytero deponere voluisset. Sed beatus Fulgentius multis, ut hoc faceret, suadentibus: * « Non licet, ait, in hoc saeculo vindictam quaerere Christiano. Novit Deus, quomodo servorum defendat injurias. Iste presbyter si gravissimi sceleris inter homines, me agente, receperit ultionem, patientiae nos apud Deum perdimus retributionem: maxime quia multos parvulos scandalizare poterit, si episcopi Arriani judicium qualiscumque peccator, tamen catholicus et monachus, quaeram. » Nolens ergo retribuere mala pro malis, ne tamen haereticorum violentiam denuo paterentur, ex illa provincia rursus egrediuntur, et ad vicina provinciae suae loca celeriter regrediuntur: eligentes Mauros potius habere vicinos, quam pati molestissimos Arrianos.

§ 13. Juxta civitatem proinde, quae Ididi nuncupatur, fundare monasterium incipiunt, ubi parvo tempore Domino servientes, insistebant operibus charitatis: donec subito beatus Fulgentius Aegyptiorum monachorum Vitas admirabiles legens, institutionum simul atque collationum spiritali meditatione succensus, memoratas terras navigio petere statuit: duabus videlicet ex causis, ut vel ibi deposito nomine abbatis, sub regula viveret in humilitate, vel districtioris abstinenciae legibus subderetur. Et quia desiderium suum impediri poterat publicatum, quaerit primitus occasionem proficiscendi Carthaginem. Dehinc veniens ad ipsius moenia civitatis, uno tantum fratre, cui nomen fuit Redemptus, socio peregrinationis electo, navem conscendit, Alexandriam petiturus, nullos forte sumptus peregrinationi tantae necessarios secum ferens, sed in Deo, qui dives est, spem suam firmiter ponens, suaviter canebat cum David: *Dominus pascit me, et nihil deerit*. Ventis itaque statu prospero consequentibus, Syracusanum contigit feliciter portum: Deique summi providentiâ gubernante, ductus est ad hanc civitatem, ubi tunc Ecclesiam Catholicam beatus Eulalius Ep. gubernabat, vir eximiae sanctitatis, admirabilis hospitalitatis, perfectissimae charitatis: in cujus corde thesaurus sapientiae spiritalis absconditus, multos talentorum dominicorum negotiatione ditabat. Virtute enim discretionis super omnia decoratus, monachorum professionem singulariter diligebat: habens etiam ipse monasterium proprium, cui semper adhae-

* De non quaerenda ultione insignis sententia.

rebat, quoties ab ecclesiasticis actibus vacabat. Ad hunc ergo beatus Fulgentius veniens, inter alios peregrinos hospitalitatis officio libenter excipitur, neque tamen diu latere permittitur. Mox enim, sicut moris est, in convivio sacerdotum, dum de divinis rebus ortus est sermo, virum singularis scientiae locutio sua continuo prodidit. Intellexit episcopus, ex ornatu sermonis et responsum moderatione, sub monachico habitu magnum latere doctorem: distulit tamen eundem vel quis esset, cur ve advenisset, convivis praesentibus, inter epulas quaerere. Post prandium vero cum meridianis horis in domo sua deambulare et episcopus, per fenestram respiciens, observantem sibi, sicut caeteros, beatum Fulgentium vidit: quem continuo peculiariter vocans: «De institutionibus, ait, et collationibus loqui coeperas, dum pranderemus. Affer mihi, obsecro, codicem, si portas.» Ille sine mora jussis obediens, codicem detulit, in quo quid contineretur, verbis propriis jussus exponit. Admiratur sanctus Eulalius scientiam juvenis, et tali hospite delectatus, cur ex Africa venerit, diligenter inquit. Ille metuens arrogantiae notam, si desiderium suum fateretur, incurrere: «Parentes, inquit, meos requiro, quos in illis partibus vivere peregrinos audivi.» Vere enim parentes suos requirebat, quorum suavissimos mores imitari cupiebat. Intellexit episcopus responsum non manifestum, totiusque itineris ejus per alterum fratrem, qui fuit simplex, investigat causas. Ibi tunc beatus Fulgentius salubriter proditus, veritatem simpliciter confitetur: iturum se ad ultimam Thebaidae regionis eremum dicit, ut illic, sicut lectio monebat, mundo mortuus viveret, ubi major abstinentiam numerus assumptioni suae nullum gigneret impedimentum, sed forte potius praeberet exemplum. «Recte facis, respondit episcopus, cupiens meliora sectari: sed scis, *quoniam Deo sine fide impossibile est placere.* Terras, ad quas pergere concupiscis, a communione beati Petri perfida dissensio separavit. Omnes illi monachi, quorum praedicatur mirabilis abstinencia, non habebunt tecum altaris sacramenta communia. Quid ergo proderit affligere jejuniis corpus, ubi solatiis spiritualibus indigebit anima, quae multo melior est corpore? Revertere, fili, ne vitae melioris intuitu, periculum rectae fidei patiaris. Ego etiam quondam juvenis, antequam me pontificalis honoris gratia praeveniret indignum, diu cogitavi sanctissimae hujus professionis in ipsius provinciae monasteriis adimplere propositum, sed haec causa me prohibuit assumpta perficere.» Consentit beatus Fulgentius monentis patris consilio salutari, suaeque intentionis fervore deposito, suadetur ibi apud Syracusas paucis mensibus degere, sancto Eulalio praebente victum et hospitium congruum. Sed quia bonae mentis indoles nunquam vacat, charitatis opera semper exercens, in ipso parvissimi hospitii quod acceperat, habitaculo coepit hospitalitatem multis supervenienti-

bus exhibere, peregrinus et alterius indigens solatio, consolandos suscipere peregrinos. Miratur sanctus Eulalius affluentem sancti animi libertatem, magnoque gaudio saginatur, dum per manum beati Fulgentii, cui victum quotidianum nihil habenti ministrabat, alimenta ministrari non habentibus videret. Et si fas est dicere, comparatione minorum crescere majores solere, quamvis esset sanctus Eulalius in pauperibus gubernandis omnino perfectus, opera tamen beati Fulgentii considerans, de die in diem plus misericors efficiebatur et largus.

§ 14. Peracto itaque hyemis tempore, cura vehemens beatum Fulgentium commovet, episcopum quendam Rufinianum nomine, qui persecutionis violentiam fugiendo declinans, ex Byzaceno concilio navigaverat, ibique in quadam brevissima commorabatur insula, vitam monachi laudabiliter gerens, videre ut ejus admonitione secundo firmatus, quid facere deberet, agnosceret. Hoc autem volebat, non quia Eulalio Pontifici minus credebatur, sed quia in rebus dubiis utilissimum semper esse multorum consilium sentiebat. Per multos itaque pedestris labores itineris ad illum Siciliae veniens locum, cui plus propinquior illa erat insula ubi sanctus Rufinianus habitabat, modicâ naviculâ deportatus, sacerdoti venerabili velociter praesentatur: a quo similiter, ne in Aegyptum proficisci perseveraret, admonitus, redire protinus ad proprium monasterium, neque tamen Apostolorum memoriam praetermittere, statuit. Occasione igitur navigii felicioris inventâ, Romam venit, et auctorum saecularium consono semper ore laudatam, caputque mundi veraciter appellatam, festinus ingreditur civitatem. Fuit autem tunc in urbe maximum gaudium, Theodorici * regis praesentiâ Romani Senatûs et populi laetificante conventus. anno labente 500. Unde contigit, ut beatus Fulgentius, cui mundus fuerat olim crucifixus, postquam sacra martyrum loca venerabiliter circuivit, omnesque servos Dei, quorum in brevi notitiam capere potuit, humili obsequio salutavit in loco, qui Palma aurea dicitur, memorato Theodorico rege concionem faciente, Romanae curiae nobilitatem, decus, ordinemque distinctis decoratum gradibus adspectaret, et favores liberi populi castis audiens auribus, qualis esset hujus saeculi pompa gloriosa, cognosceret. Neque tamen in hoc spectaculo libenter aliquid intuetur, neque illis nugis saecularibus superflua illectus delectatione consensit: ** sed inde potius ad illam supernam Jerusalem feliciter desiderandam vehementer exarsit, salubri disputatione praesentes sic admonens fratres: « Quam speciosa potest esse Jerusalem coelestis, si sic fulget Roma terrestris? Et si in hoc saeculo datur tanti honoris dignitas diligentibus vanitatem, qualis et gloria praestabitur sanctis, contemplantibus veritatem? »

* Gothorum in Italia regis, qui Ravennae consederat.

** Quid in prophaniis festis Christiano considerandum.

§ 15. Multa his similia beatus Fulgentius illo die salubriter disputavit, et jam toto corde monasterium suum revisere cupiens, ad Africam velociter per Sardiniam navigavit, vix credentibus praenimio gaudio monachis suis, beatum rediisse Fulgentium. Nesciebat plane sancta fraternitas, quid primitus ageret: utrum de absentia patris quereretur, an potius de praesentia laetaretur. Nullus tamen ausus est eum, quia discesserat, culpae, sed cuncti potius satagebant pro reditu ejus Deo gratias agere. Junguntur servorum Dei gaudiis etiam laici, laetantur omnes honesti ac nobiles viri, quod beatus Fulgentius Africanæ Ecclesiæ doctor prædestinatus, non diu fuisset in transmarinis regionibus occupatus. Certatim denique singuli properant ampliora præbere solatia charitatis, quibus fovetur animus revertentis. Offeritur a quodam, nomine Sylvestrio, bene Christiano, et provinciae Byzacenæ primario, locus aptus monasterio fabricando, cujus gleba pinguis ac fertilis, instituendis hortis optabili fecunditate congrueret, et quod plus eligendum videbatur, longe adhuc a furore bellico constitutus quietissimæ pacis securitatem plenissimam daret, honestis plurimis per vicinas possessiones commanentibus: quorum frequens oblatio, transactionem monachis facillimam promittebat, ut regnum Dei quaerentibus, nulla cura saecularis transactionis obstreperet. Libenter itaque beatus Fulgentius nominis religioni devotam suscipiens oblationem, sinè mora in loco sibi concesso monasterium fundat, plurimosque ad conversionem piis monitis invitando, monachorum multiplicat numerum, et magnæ congregationis efficitur pater. Quamvis sane spiritalia meditari jugiter concupisceret, ampliori tamen sollicitudine distendi compellitur, ocium sanctum quaerens ex dilectione veritatis, et negocia multa suscipiens ex necessitate charitatis. Unde victus aliquando contemplatione meliorum, lectioni et orationi tantum vacare desiderans: cogitavit diu, quomodo sarcinam præsentis oneris abjiceret, et sub aliorum regimine constitutus, ipse potius sub regula viveret, quam vivendi regulam caeteris traderet, secundum Dei præceptum magis utile judicans imperantibus obedire, quam obedientibus imperare. Cogitanti vero ea diutius, talis subito sententia nascitur. Est in medio vadosi maris sinu monasterium, ubi neque hortos colere parvissimi scopuli limes sinit angustus, neque ligni vel potabilis aquae consolatio saltem ministratur exigua, sed rei utriusque per brevissimas naviculas quotidie sufficientia præparatur. In hoc monasterio rigidi propositi disciplina antiqua servatur, ab infantia sua plurimus usque ad decrepitam senectutem sanctissime ibi viventibus sanctæque professioni congrua opera laudabiliter exercentibus. Ubi tunc duo presbyteri peculiares, et merito mirabiles, et immaculatae senectutis honore venerabiles, abbatis officio fungebantur, nunquam de coenobio recedentes, sed ce-

clesiasticae dignitati multos viros idoneos nutrientes. Ad hoc igitur monasterium clam beatus Fulgentius proficiscitur, ibique in congregatione tam maxima nomen ponit abbatis, et adunatus multitudini monachorum, fulget quidem super caeteros scientiâ mirabili, eloquentiâ speciali, sed subicitur omnibus laudabili humilitate, obedientiâ singulari. Memor quippe illius evangelicae sententiae, qua Dominus noster dicit: *Non veni facere voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me Patris*, omnes suas mortificat voluntates: jejuniis insuper, orationibus, vigiliis et abstinentiae vacans, totumque se cum vitiis et concupiscentiis saecularibus crucifigens, manibus etiam suis delectabiliter operabatur. Nam et scriptoris arte laudabiliter utebatur, et palmarum foliis flabellös saepissime contexebat. Cui operi, etiam cum fuisset abbas, in suo monasterio vacabat. Lectioni autem in cellula frequenter coram fratribus insistebat, apud omnes amabilis, honorabilis et jucundus.

§ 16. Sed quanta in eodem monasterio laetitia, tanta in illo exorta est tristitia. Gaudebant isti, qui eum suscipiebant: dolebant illi, qui amiserant. Nascitur inter eos nova pugna charitatis. Isti novum socium tenaciter amplectuntur, illi antiquum patrem reddi sibi suppliciter deprecantur. Isti se ornari de ejus praesentia, illi de absentia deficere confitentur. Beatus vero Fulgentius magis volens discere quam docere, consentit hic esse, ubi fuit inferior: et trepidat illuc redire, ubi cunctis posset esse superior. Tunc abbatis Felicis et omnium fratrum, quos reliquerat, dolor ex necessitate consilium sumens, patrociniö sancti Fausti episcopi insulanos monachos pulsat. Ille protinus episcopali auctoritate suum esse monachum Fulgentium allegat, sibiique reddi, et ubi ipse jusserit, vivere debere confirmat. Minatur excommunicationem contradicentibus: ipsum vero Fulgentium, nisi consentiat, inobedientibus similem pronunciat judicandum. Quid multa? Depponitur rursus beatus Fulgentius ad monasterium proprium, subire praecipitur abbatis officium: et ne iterum a desiderio spiritali mutabilis fieret, repente eum sacerdos presbyterum consecrat, ut abbatis et presbyteri decoratus officio, nec monasterium relinquere, nec in alia posset Ecclesia fortuito ordinari.

§ 17. Victus ergo, et honoris compedibus vinctus, coepit jam beatus Fulgentius aequanimiter monasterium suum regere, famaque crescente laudabili, super omnes Africae provincias innotescere: in ipso autem Vintorum territorio tamquam proprius episcopus honorari, paratis omnibus, quandocumque facultas ordinandi episcopum concessisset, beatum Fulgentium primum sacerdotem vocibus petere et mentibus, nec alterum nisi beatum Fulgentium sibi consecrari permittere. Desiderium deinde populorum Deus videbat, ipsum quoque beatum Fulgentium non latebat.

§ 18. Sed quia tunc regalis auctoritas episcopos ordinari prohi-

buerat, nec viduatis plebibus providere pastores licebat, securus hujus interdictionis tempora transigebat, superfluum judicans honorem fugae praesidio recusare, quem nec dare alicui fas erat, nec accipere. Postquam vero sacra turba Pontificum, qui remanserant, communicato inter se consilio, definierunt adversus praeceptum regis in omnibus locis celebrare ordinationes Pontificum, cogitantes aut regis iracundiam, si qua forsitan existeret, mitigandam, quò facilius ordinati in suis plebibus viverent: aut si persecutionis violentia nasceretur, coronandos etiam fidei confessione, quos dignos inveniebant promotione: ministerium vero suum facilius impleturos, atque inter ipsas tribulationes propriis plebibus solatia praestituros: sit repente communis assumptio, presbyteros, diaconos, et si quos inveniret electio, rapere, benedicere, consecrare, certatim in locis singulis properantibus, ne in tali studio aliquis aut tardus, aut novissimus videretur. Tunc beatus Fulgentius eligentium vota velociori praeveniens fugâ latebris incertis absconditur, nec quaesitus ullatenus invenitur. Plebs ipsius loci, ubi fuerat monasterium constitutum, differre suam prorsus electionem, donec inveniret beatum Fulgentium, cogitabat. Veruntamen timens, ne, dum diu beatus Fulgentius quaeritur, fama haec Carthaginem perveniret, atque inde rursus regalis interdictio nasceretur: ita compellente festinationis necessitate, suadentur sibi de suis clericis alterum quaerere. Sic per multa loca, ubi beatus Fulgentius aut solus, aut primus electus est, postquam minime potuit inveniri, dedit aliis honoris summi licentiam. Repleta jam fuerat provincia Byzacena novis sacerdotibus, et pene vix paucarum plebium cathedrae remanserant destitutae: regis quoque commota saevitia cunctos jam decreverat exilio mancipandos, in ipsum primitus ordinatorem, id est, Primatem, nomine Victorem, procedente sententiâ: qui jam a servis regis exeuntibus captus, ad Carthaginem ducebatur: et omnino succedente majore tristitia, versa fuit in publicos luctus ordinationis assumptae laetitia. Tunc occultis nunciis edocentibus, transisse tempus faciendae ordinationis, beatus Fulgentius putans, cathedris quammaxime proximis episcopos haberi proprios, ipse rursus monasterii sui congregationis gubernator revertitur, nihil dubitans, neque formidans, sed omnino se pontificalis dignitatis evasisse sarcinam gaudens.

§ 19. Veruntamen altiori consilio Deus noster praedestinata perficiens, cui dederat docendi salubriter facultatem, doctrinae salutaris dare jam volebat auctoritatem, ne deesset fidei Catholicae contra Arianos fidelissimus praedicator. In tempore ergo tribulationis abscondere noluit vas electionis, per quem disposuerat implere officium praedicationis. Erat adhuc Ruspae (a) oppidum nobile, clarissimis habitatoribus prorsus illustre, cui nullus fue-

(a) *Ruspae* antiqua urbs, parvum nunc est oppidum *Africae* Tunetane Ditionis.

rat episcopus ordinatus: quia Diaconus quidam Felix nomine, qui ambire voluerat, repudiatus, honorem Pontificis in illo loco nec ipse merebatur, nec alterum patiebatur accipere. Frater quippe illius germanus, amicus procuratoris, per potentiam saecularis actionis ministrabat vires ambitionis. Dolor honestorum civium mentes vehementer angebat, cur soli remansissent patre spiritali, qui videbantur super caeteros excellere nobilitate carnali: cum repente fama verax dolentibus nūciat beatum Fulgentium, quem tot loca primo sacerdotio judicaverant dignum, nullatenus tempore ordinationis inventum, remansisse presbyterum, gloriâ maiore vestitum, quod honoris superioris sic calcaverat appetitum. Illis, quibus displicebat superbus ambitor, placet iste laudabilis excusator. Consentitur ab omnibus, ipsum sibi esse servatum, propterea minime tantis plebibus ambientibus ordinatum. Nesciente igitur beato Fulgentio, Victor Primas in itinere petitur a Ruspensibus, et vicinis episcopis ordinandi Fulgentium licentia datur. Tunc aggregatâ violentae multitudinis manu, repente beatus Fulgentius, dolens oculos, in cellula propria reperitur: invaditur, tenetur, ducitur, et Pontifex esse non rogatur, sed cogitur.

§ 20. Inde ad episcopum, qui admonitus fuerat ordinationem celebrare, perductus, ignoti populi constituitur pater, ita ut in illo Propheticum illud compleri videretur oraculum: *Populus quem non cognovi, servivit mihi*. Nimis autem gratissimus viri sapientis adspectus, et favores populi suffragantis augebat, et a quocumque tunc videbatur incognitus, humilitate vestium blandus, modestoque incessu venerabilis habebatur. Cum vero loqui quippiam, cogente interdum ratione, voluisset, in ejus ore omnis turba pendebat, ex locutione familiari considerans, qualis esset spiritalis magistri futura doctrina. Propter quod ex omnibus possessionibus, ubicumque transibat, populus confluerat ad favendum, Ruspensi Ecclesiae quanto serius, tanto meliorem confitentes provenisse Pontificem. Diaconus porro videns suae ambitionis conatus vanissimos defecisse, quod solum remanere deluso poterat, saevit, et tardus, innumeris congregatis, venienti filio pacis, scandalum, sicut sacer loquitur Psalmus, juxta semitam ponit. Viam igitur, per quam veniebat Dei servus electus, obsedit ambitor infestus. Sed ubique simplicibus subvenit Christus, nec impediri potest ab homine sacerdotis electio, quam non praecedat ambitio. Nescio quo Sancti Spiritus admonentis imperio, per alteram viam populus qui praecedebat, ambulavit, et beatum Fulgentium, dum adhuc hostis sedet in via, super suam cathedram collocavit. Celebrata sunt eodem die divina solemner sacramenta, et de manibus beati Fulgentii communicans omnis populus, laetus abscessit. Quod postea Diaconus audiens, divinae voluntati, licet tardius, cessit. Hunc illico revertentem beatus Fulgentius

benigne, affabiliter, clementerque excepit, ita ut eum postea presbyterum ordinaret. Sed ultionem debitam divina justitia demonstravit omnino velociter. Ipse enim Diaconus, jam presbyter, intra annum mortuus, et procurator ei consentiens ad penuriam redactus, dederunt poenas temporalis audaciae, quibus potens est Deus praeparare in futuro gratiam coelestis indulgentiae. Nos illud propterea vel commemorandum putavimus, ut ostenderemus hinc majorem beato Fulgentio crevisse circa singulos auctoritatem, dum cognoscerent in istis vigilasse divinam severitatem.

§ 21. Suscepit interim beatus Fulgentius episcopatum sine aliqua ambitione, manente in contradictores divina ultione. Nec ita factus est episcopus, ut esse desisteret monachus: sed accepta Pontificis dignitate, professionis praeteritae servavit integritatem. Servata vero professionis integritas plus ornavit Pontificis dignitatem.* Numquam preciosa vestimenta quaesivit, aut quotidiana jejunia praetermisit, aut conditos suaviter cibos vel inter hospites manducavit, aut resolvere rigidum propositum voluit. Sed una tantum vilissimâ tunicâ sive per aestatem, sive per hyemem patienter indutus fuit. Orario quidem, sicut omnes episcopi, nullatenus utebatur: pelliceo cingulo tamquam monachus utebatur, sic studio humilitatis ambitionem vestium corporalium fugiens, ut, nec ipsa calceamenta suscipiens clericorum, aut ultimis caligis in tempore hyemis, aut caligulis in tempore aestatis simpliciter uteretur. Intra monasterium sane interdum soleas accipiebat, frequenter nudis pedibus ambulabat. Casulam preciosam vel superbi coloris, nec ipse habuit, nec monachos suos habere permisit. Subtus casulam nigello vel lactineo pallio circumdatus incessit, quando temperies aëris invitabat, solo pallio intra monasterium coopertus. Scapulis vero nudis numquam a nobis visus est, nec deposito saltem cingulo somnum petivit. Suae autem continentiae Deo teste fiduciam gerens, in qua tunica dormiebat, in ipsa sacrificabat: et in tempore sacrificii mutanda esse corda potius, quam vestimenta, dicebat. Huic beatissimo sacerdoti nullus aliquando exforsit cujuslibet generis carnes accipere, sed sola simpliciter olera, ptisanas, et ova, quamdiu juvenis fuit, sine oleo; postquam vero senuit, superfuso oleo manducavit: ideo persuasus oleum accipere, ne caligo praevalens oculorum, lectionis impediret officium. A vino autem sanus semper abstinuit. Si quando vero compellente infirmitatis necessitate, vino modico uti compulsus est, calicibus plenis aquâ superfundens quippiam meri, nec saporis ejus, nec odoris jucunditate fruebatur. Antequam vigiliae a fratribus nunciarentur, ipse semper corde et corpore vigilans, aut orabat, aut legebat, aut dictabat, aut cuicumque spiritali meditationi solus vacabat: qua se per diem

* Humilis et continentis, in Episcopatu, vitae exemplum.

filiorum Ecclesiae necessitatibus occupari jugiter sciebat. Ad agendas cum servis Dei vigilias interdum descendebat, sed privatas apud se vigilias studiis, quae dixi, multo laudabilius exercebat.

§ 22. In nullo autem loco visus est sine monachis habitare: propter quod a civibus Ruspensibus hoc primum beneficium ordinatus episcopus postulavit, ut fabricando monasterio locum congruum darent. Tunc ex pluribus civibus obedire festinantibus optimo sacerdoti, quidam nomine Posthumianus, christianissimus et inter suos nobilissimus civis, agellum proprium fideliter obtulit, non longe ab ecclesia constitutum: ubi pinis consurgentibus in excelsum, speciosi nemoris virebat amoenitas. Excepit beatus Fulgentius libentissime locum, cujus etiam ligna necessaria futurae fabricae conspiciebat: protinusque beatum abbatem Felicem venire velocius persuasit, cum maxima pene totius congregationis multitudine, nisi quod paucissimos fratres in illo monasterio dereliquit, quibus unum ex fratribus, Vitalem nomine, praeposuit. Tali vero charitatis lege monasteria utraque praecipiebat uniri, ut quasi non fuissent locis divisa, sic essent unanimitate conjuncta. Si quos autem novos monachos vel in isto, vel in illo monasterio Christus acquireret, tempus inter se conversionis ordinemque servarent: et si quando ad se videndos, jubentibus dumtaxat prioribus, venirent, non ut hospites, sed quasi unius congregationis homines susciperentur: beati vero Fulgentii episcopi provisione communiter gubernati, patrem spiritalem simplici venerarentur affectu: sic beato Fulgentio singula disponente, ne suscepta regendorum sarcina clericorum, consolationem perderet monachorum.

§ 23. Interea repente diriguntur ministri regalis furoris, ut dentent etiam ipse, cum caeteris in exilium Sardiniam confessor Christi nobilis truderetur (a). Abductus ergo velociter, licet doleret Ecclesiam suam nullis adhuc eloquiorum suorum monitis eruditam, remansuramque protinus destitutam: sapienter tamen tristitiam gaudio majore vincebat, quod tam gloriosae confessionis esse particeps inchoabat. Comitantibus ergo monachis simul et clericis, magister egregius utriusque professionis exiit, flentibus laicis omnibus, de cathedra honoris ad locum beati certaminis, paratus fidem Catholicam mente libera, voce forti coram regibus et potestatibus confiteri. Suscepit eum Carthago venientem, fructumque ejus notitiae in paucis diebus fideliter gustans, multa obtulit munera: quae beatus Fulgentius monasterio illi, quod fabricari delegaverat, profutura mandavit. Ipse vero navem crucifixo corde et corpore nudus ascendit, habens secum plurimas divitias scientiae singularis, quibus omnes ubicumque veniebat, indeficiente largitate pascebat. Inter alios sane episcopos, cum

(a) Eodem quo consecratus Episcopus fuerat S. Fulgentius anno 505; nec exilio liberati SS. Confessores nisi mortuo Trasamundo, circa 523. Sancti Africanæ Ecclesiae Antistites sedibus suis in Sardinia extorres, fuere 220.

quibus exilium commune susceperat, tempore ordinationis erat inferior, sed patientiae et charitatis virtute non inferior. In rebus enim dubiis, ubi quam maxime consilium petebatur, si quando inter se confessores beatissimi de communi utilitate tractabant, ultimus quidem sedebat: verumtamen ipsius sententiam Primas vel omnes qui Primatem sequebantur, audire et facere cupiebant: quamvis ille nihil sibi per inanem gloriam vendicans, deferret honorem congruum prioribus suis. Si enim cogeatur respondere consulentibus, ita paratus erat semper obedire jubentibus, ne praesumeret aliquid extorquere nolentibus. Post deliberationis autem longissimas moras, quicquid definitio communis invenerat, eloquenter allegandum sensibus cacterorum beato Fulgentio dimittebatur. Hinc etiam quandocumque transmarinis litteris de fide vel de diversis quaestionibus interrogantur episcopi, respondere pro omnibus ab omnibus ei imponebatur. Ita sicut sanctae memoriae Aurelius, Carthaginensis antistes Ecclesiae, inter sua privilegia meruit, ut litteras ex Africano Concilio dandas solus ipse scriberet: sic iste meruerat, ut litteras ex illo concilio dirigendas, solus ipse dictaret. Sexaginta quippe et eo amplius episcopos tunc catena ligabat exilii, quorum lingua et ingenium beatus Fulgentius episcopus fuit. Propterea quandocumque rescribebat consulentibus, episcoporum cacterorum dicebantur nomina in titulo, sed solius beati Eulgentii sermo tenebatur in stylo. Praeter istas quoque publici tractatus epistolas, si quis forte ex ipsis episcopis absentem plebem suam corrigere vel monere voluisset, ad beatum Fulgentium accedebat, et per ministerium linguae ejus, officium suae dispensationis implebat. O mirabilem virum, non sibi soli, sed et omnibus natum. Sola eum Ruspensis Ecclesia meruerat doctorem, et pars maxima concilii Byzaceni de ipsius sermone vivebat. Quicumque in qualibet sacerdotum exultantium plebe tentabat inquietus existere, vel episcopi proprii jussa contemnere, beato Fulgentio dictante, sic corripiebatur absens, ut satisfactionis remedium quaerens, enavigato mari, continuo fieret praesens, et per ipsum beatum Fulgentium, cujus eloquentiam senserat excommunicatus impetraret veniam salubriter humiliatus. Ipse namque beatus Fulgentius erat ultor, ipse intercessor: cum collega ultor, pro ministro intercessor. Ab ipso procedebat gladius, unde superborum cervix dura caederetur: et per ipsum rursus benevolentiae medicina praebebatur, donec supplicum fratrum pusillanimitas sanaretur. Inter ipsa sane primordia gloriosi exilii, monasterium congregare, paucos secum monachos ducens, minime potuit: sine fraterna tamen congregatione vitam ducere nesciens, coepiscopos suos, Illustrem scilicet et Januarium, habitare secum persuasit volentes: quibus unico serviens charitatis affectu, similitudinem magni cujusdam monasterii, monachis et clericis adunatis, sapienter effecit. Erat quippe eis communis mensa,

commune cellarium, communis oratio simul et lectio. Nullus se super alterum insolenter efferebat, nec propriis fratribus amplius aut peculiarius consulebat, nisi quod magis illi monachi, qui beatum Fulgentium sequebantur, districtioris abstinentiae regulam custodientes, nihil omnino proprium possidebant, nec inter alios clericos clericorum more vivebant. Talis erat beati Fulgentii eruditio, quae spiritualibus monitis ita subjectorum sibi corda transferret a terrenis voluptatibus ad spirituales coelestesque delicias, ut boni propositi manente censura, non seducerentur infirmorum fratrum inertiâ, nolentium imitari, quae quotidie ante oculos eorum gerebantur, exempla. Quis illius habitationis digne explicet laudes? Domus illa, tunc Calaritanæ civitatis oraculum fuit. Illuc enim veniebat afflictus percipere remedium consolationis: ibi gerebantur inter discordantes pacis et concordiae pacta fidelia. Divinam volentibus audire diligentius lectionem, ministrabat ibi Dominus plenissimæ expositionis aedificationem. Delectabat nobiles viros, si fieri posset, quotidie beatum Fulgentium cernere disputantem: libebat indigentiam sustinentes inde petere suppliciter eleemosynam corporalem, unde doctrinam quoque sumerent spiritalem. Frequenter enim beatus Fulgentius, quos, multa largiendo, de temporali fame liberabat, renunciare sacculo, sapienter admonendo, faciebat, et quamvis nihil habentes, habendi voluntatem contemnere suadebat: ita cupidus semper acquirendæ ad coenobium fraternitatis, ut quamvis omnibus omnia nosset esse, monachorum tamen professioni sociare cunctos et optaret, et vellet. Haec fama per singulos dies crescens, Carthaginensis quoque Ecclesiae populos ad majora gaudia provocabat, et certissimis testibus ex illa provincia venientibus, beatum Fulgentium commendabat absentibus.

§ 24. Interea Trasamundi regis adversus Religionem Catholicam mens implacabilis et ira terribilis, inter asperas persecutiones subdolasque factiones, quibus aequalem Deo Patri negare Christum Catholicos nunc terroribus cogebat, nunc promissionibus invitabat, sub intentione plus decipiendæ multitudinis, simulare coepit, rationem se simpliciter inquirere Catholicae Religionis, reperiri neminem putans, cujus posset in suis erroribus assertionem convinci. Proponebat denique multas ineptarum tendiculas quaestionum, nec si quis ei respondere voluisset, aut despiciebat, aut repellebat: immo quasi patienter audiens, satisfieri sibi non posse jactabat. Et revera quis homini tam obdurato corde valuisset lumen ostendere veritatis? Efficiebat tamen plurimos religiosos, audaces fidei suae constantia, per occasiones a Domino praeparatas, studiosi regis convincere blasphemias. Dicitur autem requirenti diutius, quis plenissime posset testimoniis evidentibus vendicare veritatem catholici dogmatis, esse inter episcopos exulantes beatum Fulgentium, cui nihil deesset in scientia, plurimum redundaret in gratia, qui sapienter et eloquenter roganti regi satisfaceret. Protinus rex probare cu-

piens sacerdotem, cui generaliter testimonium bonum tota nostrae religionis perhibebat Ecclesia, servum strenuum celeriter dirigit: a quo sine mora ductus atque perductus, intravit Carthaginem laetus: ubi tamquam fidelissimus dispensator, erogandi talenta sibi credita reperiens occasionem, coepit in hospitio proprio venientes ad se catholicos orthodoxos diligentius erudire, rationem reddens, quomodo Pater et Filius et Spiritus Sanctus, manente trium personarum differentiâ, Deus unus a fidelibus praedicetur. Tanta autem fuit beato Fulgentio facundi sermonis suavitas, tanta in vultu ejus micabat hilaritas, ut certatim fideles universos sancta charitas traheret vel interrogare doctissimum virum, vel audire quoties ad interrogata respondebat. Ille vero verbum Dei sine invidia tabescente communicans, occurrebat interrogationibus omnium, neminem despiciens, nullum judicans improbum: paratus etiam ipse, si cui forte Deus per Spiritum Sanctum melius revelâset, audire vel discere, tenere, sequi, approbare, sub officio doctoris, humilitatem discipuli benignus et mitis exerceans. Unde contigit, ut multo doctior et seipso melior fieret, lucra Christo majora perquirens. Alios enim jam rebaptizatos, errorem suum plangere docebat, et reconciliabat: alios autem, ne suas animas pro terrenis commodis perderent, admonerat: et quos jam perditioni proximos sentiebat, ita blandis sermonibus leniebat, ut propter ejus benevolentiam verecundarentur cogitatam implere malitiam, reversique velociter agerent poenitentiam. Confortati alii verbis ejus, et doctrinae ejus sale conditi, redarguebant Arrianos haereticos cum omni fiducia. Sic mirabili gratia factum fuit, ut per unum sacerdotem, cujus sapientiam rex voluerat experiri, sapientium numerus apud Carthaginem cresceret, et per ministerium persecutoris fides Catholica incrementum potius, quam defectum, acciperet.

§ 25. Haec omnia rex per occultos nuncios discens, egregii sacerdotis ingenium, sapientiam, doctrinam, fidem, pietatem, mansuetudinem, continentiam probat, et convenientem famae suae praeconiis talem esse, qualis praedicabatur, agnoscit. Dicta proinde quaedam, veneno plena perfidiae, legenda ei celeriter dirigit, responsionem sibi flagitans reddi. Suscepit haec doctissimus pontifex, et longissimae narrationis ineptias per objectionum capitula dividens, responsiones subiecit breves, probabiles, necessarias, auctoritate testimoniorum graves, et totius rationis lumine radiantes. Quas cum multis sapientibus viris diu multumque collatas, et ad populi notitiam perductas, regi quoque longa expectatione suspensio tradidit ingerendas: quas ille barbarus intentissime perlegens, quia nunquam praedestinatus fuerat ad salutem, laudat sapientiam, miratur eloquentiam, praedicat humilitatem, neque tamen meretur intelligere veritatem. Carthaginensis autem populus, triumphus spiritualis interpres, propositiones regis fuisse con-

victas laeto murmure confitetur, et catholicam fidem semper esse victricem, conjunctis beati Fulgentii laudibus, gloriatur.

§ 26. Adhuc tamen rex virum doctissimum probare desiderans, de aliis eum quaestionibus rursus interrogat, et interrogationem suam semel tantum beato Fulgentio praecepit legi, neque meditando, neque describendi tribuens facultatem. Timebat enim, ne verba ejus convincenda, sicut prius, sermonibus ejus insererentur, totiusque civitatis judicio victus esse iterum reprobareretur. Beatus vero Fulgentius semel sibi lecta vix recollere praevalens, respondere differebat: sed respondere eum rex magis ac magis imperabat, responsionis arguens moras, et cautelam sanctissimi viri, diffidentiam judicans. Unde idem pontifex discretionis virtute subnixus, ne qua forsitan per populum mendacia spargerentur, quibus fingeretur aut non potuisse, aut noluisse beatum Fulgentium regalibus quaestionibus obviare, tres libellos mirabiles facit: ubi memoratum regem simpliciter alloquens, totius quaestionis seriem, quam tenui auditu perceperat, late reventilabat, docens animam rationalem Christo Domino in susceptione carnis minime defuisse. Tunc rex admiratione maxima repletus, nihil amplius est interrogare ausus, nisi quae unus ex episcopis ejus, Pinta nomine, quasi responderé conatus, tacere potius noluit, quam respondere aliquid potuit. Cui tamen illico beatus Fulgentius alterius operis, quod *Adversus Pintam* titulavit, disputatione veridicâ restitit, et in prima defensione sua victos adversarios, temerarie satis ostendit repetisse certamen.

§ 27. De Spiritu Sancto interroganti presbytero Abrágilae, per commonitorium parvissimum testimonia protulit plura, docens eum, cum Patre et Filio Deum unum simpliciter confitendum. Cujus etiam commonitorii sententias inter utrumque illius temporis opus ordinavit oportere describi, legentibus omnibus fidelibus Catholicis, et mirantibus: erubescantibus Arrianis, et dolore contra ipsam murmurantibus: donec malae suggestionis occasione reperta, volenti eum regi intra Carthaginem diutius retinere, diceretur ab impiis et malis hominibus: «Sine causa rex laboras: nihil tua diligentia proficit. Intantum quippe jam doctrina Fulgentii episcopi praevaluit, ut de sacerdotibus tuis reconciliet aliquantos. Proinde nisi cito subveneris, religio nostra deficiet: et quicumque a nobis est baptizatus, *Homousion* (a) iterum praedicabit publice reconciliatus: nec si persecutionem volueris concitare, timeri poterit regalis saevitia. Multum quippe confortat et stabiles facit omnes episcopos Fulgentii praesentia. »

§ 28. Suggestentibus talia rex, quasi magna necessitate constrictus, assentit, et beatum Fulgentium rursus ad exilium Sardiniae revocare compellit. Intempesta igitur nocte (sic enim rex fieri delegaverat) ad navem beatus Fulgentius populo ignorante

(a) Vox e graeco ab Eccl. Patribus confecta et in Niceensi Concilio sancita ut confiteretur *Dei Filiius ejusdem cum Patre substantias atque naturae*. Hoc vides propterea Arrianos vocabulum formidare.

perducitur: sed contrario flatu resistentibus ventis, super litus tantas passus est moras, ut per dies plurimos omnis pene illuc civitas conveniret, et de manu ejus valefaciens communicaret. Ibi autem prophetica gratia per Spiritum Sanctum repletus, Juliateo viro religioso nimis afflicto, graviterque pro discessu beati Fulgentii pontificis ingemiscenti: « Diutius, ait, flere noli: cito revertemur ad vos: Catholicae Ecclesiae libertate reparata, videbitis nos. Hoc autem, quaeso, secretum sit apud te, quod nimia charitas indicare compulit me. » Sic sollicite semper beatus Fulgentius jactantiam fugit, nec in donis spiritalibus humanam gloriam quaesivit, testimonio conscientiae suae contentus, et sola Dei misericordia fretus. Unde etiam miracula facere numquam delectatus, hanc gratiam sibi dari nullatenus desideravit. Sed si quando petebatur pro infirmis et laborantibus, vel necessitatem tribulationum temporalium tolerantibus Dominum deprecari, preces suas sub hac devotione fundebat: « Scis, Domine, quid animarum nostrarum saluti conveniat. Poscentibus ergo nobis quod admonet necessitas, hoc misericordia tua concedat, unde spiritalis non impediatur utilitas. Oratio ergo nostrae humilitatis, si expediat, ita exaudiat, ut voluntas tua principaliter compleatur. » Et frequenter quidem Deus omnipotens oranti sacerdoti multum concessit; sed ille nihil propriis tribuens meritis, eorum potius fidei, pro quibus exaudiebatur, omnia deputabat: neque sibi, sed illis, hoc concessum fuisse dicebat.

§ 29. Sed ne diu moras longissimas faciamus, unam ejus sententiam de faciendis mirabilibus inseramus.* « Miracula, agebat, non conferunt homini justitiam, sed notitiam hominum. Quisquis autem fuerit hominibus notus, nisi fuerit justus, ad aeterna perveniet supplicia condemnatus. Ille vero, qui misericordiae caelestis ope justificatus, in conspectu Dei solius vixerit justus, etiamsi parum sit hominibus notus, beata sanctorum percipiet gaudia coronatus. » Vir ergo mirabilis timuit habere laudem de mirabilibus, quamvis ampliora quotidie miracula faceret, exhortatione sanctissima multos infideles credere, multos haereticos reconciliari, multos pessimis moribus deditos, continentiae faciens leges excipere, dum per ejus saluberrima monita sobrietatem discerent ebriosi, castitatem sectarentur adulteri, distribuere omnia pauperibus avari rapacesque docerentur: et mutato proposito, superbis humilitas, litigiosis pax, inobedientibus obedientia fieret dulcis. Talibus plane mirabilibus beatus Fulgentius piam semper operam dedit, quibus secum comitantibus, in omni loco et tempore gloriosus, favente aliquando sereni aëris tranquillitate Sardiniam reportatus, exulantium coëpiscoporum laetos animos reddidit, ipsamque provinciam, cui tantorum praesentia sacerdotum tribuebat ornatum, praesentiae suae luce fecit splendidam, concurrentibus undique cum gaudio Chri-

* Justitia miraculis anteposenda.

stianis hominibus, videre athletam Christi fortissimum, qui certamine singulari saevientis impetum regis fregerat, ad divina castra redisse insignibus laureis adornatum, et antiquis commilitonibus junctum, tanto amplius exhibuisse laudabiliter humilitatem, quanto sciebat suam plus enituisse virtutem: memor sine dubio Scripturae monentis: *Quanto magnus es, humilia te in omnibus, et coram Deo invenies gratiam* (Eccli. III, 20).

§ 30. Noluit plane jam beatus Fulgentius in priori domo multis fratribus comitantibus diutius habitare, sed juxta basilicam sancti martyris Saturnini, procul a strepitu civitatis vacantem reperiens locum, Brumasio Calaritanæ civitatis Antistite venerabili prius, sicut decuit, postulato, novum sumptibus propriis monasterium fabricavit: in quo quadraginta et amplius fratribus congregatis, disciplinae coenobialis ordinem custodivit illaesum, nemini datus licentiam professionis sanctæ regulæ præterire: sed principaliter hoc observandum monachis tradens, ut nullus eorum quicquam sibi proprium vendicaret, sed essent omnibus omnia communia. Dicebat enim frequenter, nec debere, nec posse monachus judicari, cui voluntas habere privatum peculium persuaserit. Ut enim monachus lautioribus forsitan cibis utatur, interdum cogit infirmitas corporis: ut autem cupiat in quamlibet exiguis rebus juris proprii dominium vendicare, superbae voluntatis et avarae cupiditatis evidens testimonium est. Distribuebat sane ipse cum summa discretionē servis Dei necessariae vitae subsidia, singulorum vires infirmitatemque considerans. Verumtamen quibuscumque plus caeteris consulebat, eos humilitatem custodire amplius admonebat, dicens eis: « De substantia communi quisquis aliquid plus accipit, omnium fit debitor, quorum est illa substantia. Debitorem porro sola juvat humilitas. » Sic efficiebat, ne quis scandalum pateretur, quando uni propter infirmitatem plus dare videbatur. Erat ei quoque nimia sollicitudo, prævenire cunctorum monachorum petitiones, ante tribuendo, quicquid tribuendum cuilibet vel necessitas, vel ratio manifesta monstraret. Si quis autem praesumpsisset, priusquam acciperet, petere: negabat ei continuo, etiamsi mereretur accipere, dicens monachos debere his, quae acceperint, esse contentos. Caeterum qui sibi plusquam indigeant, petunt, desideriis adhuc carnalibus serviunt, et omnino non perfecte de coelestibus cogitant, quamdiu qui sibi necessarium sit, ipsi sibi, quia non possunt negociando, petendo saltem providere festinant. Illos quoque veros esse monachos dicebat, qui mortificatis voluntatibus suis, parati essent nihil velle, nihil nolle, sed Abbatis tantummodo consilia vel praecepta servare. Propterea sine consilio suo nec eum fratrem, qui praepositi gerebat officium, sinebat aliquid agere. Laborantes fratres, et opera carnalia indefessis viribus exercentes, lectionis autem studium non habentes, minus diligebat, nec honore maximo dignos judicabat: in quo autem fuit

scientiae spiritualis affectus, etiamsi virtute corporis destitutus, operari manibus nunquam posset, peculiariter habebatur dilectus et gratus. Amabat autem, quando coram fratribus disputabat, si quis ei quaestiones proposuisset acerrimas, in quibus excellentissimo laboraret ingenio: licbatque, generaliter omnibus fratribus, etiam natura simplicibus, parumve intelligentibus, unde vellent, interrogare: nec prius, quam satisfactum sibi confiterentur, rationem reddere, victus taedio vel labore, cessabat. Erat enim maxima ei et mirabilis gratia, corripere inquietos corde tranquillo: ita ut tunc magis quando putabatur ab aliis vehementer irasci, summa in eo vigeret regnaretque placiditas et sine perturbatione perturbato similis, multos male agentes salutari impetu perturbabat. Odians enim vitia, diligens homines, tamdiu severus apparebat, quamdiu disciplinae spiritualis utilitas exigebat. Alias autem circa singulos ita mansuetus fuit, communis et facilis, ut neminem fratrum puro nomine clamitaret, neque, cum superbiâ dominationis saecularis, aliquibus quamvis parvulis imperaret.

§ 31. Scripsit eodem tempore Carthaginensibus epistolam, sublimi exhortatione perspicuam, ubi pene cunctos dolos et fallaciae blandimenta, quibus infelices animae seducebantur ad mortem, gravissima conquestione digessit. Tunc etiam de remissione peccatorum consulenti Euthymio viro religioso, duobus libellis sine mora respondit, testimonia quoque praedestinationis et gratiae differentias cupientem nosse, salubriter disputans docuit. Iam familiares epistolas, in quibus tamen spiritualis aedificatio continetur, et ibi in Sardinia commanentibus, et in Africa degentibus, et Romanis praecipue senatoribus, viduisque ac virginibus, quarum fama laudabilis habebatur, frequenter direxit. Ad Probam virginem Christi, de jejunio et oratione libellos duos conscripsit. Ita notior omnibus gentibus, cum duo libri, quos Faustus episcopus Galliarum contra gratiam subdolo sermone composuit, favens occulte Pelagianis, sed Catholicus tamen volens videri, Constantinopoli offensi, a pluribus fratribus ad beatum Fulgentium probandi dirigerentur, ne occultum serperet virus, septem libris ipse respondit, plus laborans exponere, quam convincere: quia dubios sermones ejus exponere, hoc erat delirantis argumenta convincere. Magnus plane hujus operis labor mercedem debitam cito suscepit. Ut enim est dictatio ipsa finita, protinus est longissimae captivitatis catena disrupta. Mors enim Trasamundi regis et mirabilis bonitas Hilderici regnare incipientis, Ecclesiae Catholicae per Africam constitutae libertatem restituens, Carthaginensi plebi proprium donavit Antistitem, cunctisque in locis ordinationes pontificum fieri clementissima auctoritate mandavit.

§ 32. Beatus igitur Fulgentius, postquam sapienter expugnavit

Pelagianos, laeticatos meruit videre Catholicos: inde, secundum quod per eum Spiritus Sanctus praedixerat, reversus est Carthaginem cum omnibus consacerdotibus, unde solus exierat. Invenit laetos, quos reliquerat moestos: invenit nimia exultatione ferventes, quos reliquerat persecutionis violentiam sufferentes: invenit habentes spiritalem patrem, quos reliquerat dolentes Ecclesiam matrem: invenit expectantes se cum gaudio, quos reliquerat gementes in taedio. Tanta autem fuit devotio Carthaginensium civium, beatum Fulgentium revisere cupientium; * sic universus populus expectabat ardentem, quem viderat in conspectu suo pugnasse viriliter, ut aliis episcopis ante ipsum descendantibus, silens multitudo super litus staret, oculis et mentibus inter omnes episcopos beatum Fulgentium, quem familiariter noverat, quaerens et a cunctis navibus beatum Fulgentium expetens. Ubi vero facies ejus apparuit, immensus nascitur clamor, altercantibus omnibus, quis primo saluaret agnoscendus, quis benedicens caput supponeret, quis extremis vel saltem digitis mereretur tangere gradientem, quis videre vel oculis procul stantem. Resonabat divina laus ex omnibus linguis. Ad sancti quippe Agilei basilicam sequens populus et populus praecedens, confessorum beatorum triumphum nobilem celebrabat. Multitudo autem maxima populi beatum Fulgentium, quem plus caeteris honorabat, concurrens alacriter comprimebat, donec cauta quorundam Christianorum provisio, rotam in circuitu faciens, aestuanti liberum praeberet iter in medio transeunti. Probare tamen adhuc Dominus cupiens virorum fidelium charitatem, copiosis imbribus ambulantes mirabiliter inundavit. Et quis opera pietatis enarrare valeat, absque dispendio veritatis? Immensa pluvia neminem terruit, aut obsequium sacerdoti glorioso praeberere prohibuit: immo potius velut benedictione coelesti desuper descendente, tantum fides nobilium crevit, ut planetis suis super beatum Fulgentium gratanter expansis, repellerent imbres et novum tabernaculi genus artificiosa charitate componerent: imitatores eorum effecti, qui prioribus temporibus Salvatori super pullum asinae considenti et Jerosolymam venienti vestimenta sua, sicut Evangelium loquitur, in via sternebant (*Matth. xxi*). Tale quippe aliquid et isti faciebant, qui propriis indumentis beati Fulgentii nudum caput unanimiter protegebant. Vix ergo appropinquante vespere, sanctae memoriae Bonifacio episcopo repraesentati, benedixerunt omnes et laudaverunt communiter Deum. Tunc beatus Fulgentius per omnes vicos civitatis Carthaginensis, ubicumque transibat, manibus et oculis demonstrabatur, laudibusque innumeris praedicabatur. Postquam vero domos omnium diligentium se petitus visitavit, benedixit et gaudere dignatus cum gaudentibus, qui prius flevrat cum flentibus, cunctorum desideria

* S. Episcopi ab exilio redeuntis triumphus describitur.

satiavit, valesciens fratribus, egressus est de Carthagine, per omnes prolixi itineris vias gaudia majora reperiens, in occursum suum populis undique tendentibus cum lucernis et lampadibus, et arborum frondibus. Favor et gratia ineffabilis beatum Fulgentium mirabiliter in conspectu omnium fecerat gloriosum: per omnes Ecclesias tamquam proprius episcopus suscipiebatur, et sic de reditu ejus omnis Byzacena provincia velut plebs una gaudebat. Quem, obsecro, gloriae hujus non extolleret magnitudo? Beatum tamen Fulgentium ad majus humilitatis studium provocavit. Veniens namque cum gloria populari, dignitatem pontificis privilegio specialis venerationis accumulans, postquam cathedram sedit, inter monachos adhuc habitare desideravit. Et ne videretur abbatis Felicis adventu suo minuire potestatem, imperandi monachis omnem sibi ademit voluntarie facultatem, non suam, sed alterius volens ipse quoque facere voluntatem; et qui adhuc monachus dispensationem susceperat fratrum, jam episcopus dominari noluit in proprio monasterio: sic sollicite cavens, ne Felicem contristaret abbatem, ut exhibens supervenientibus hospitalitatem, si quando vel multiplicari panem, vel aliquid amplius exhiberi necessitas expetisset, abbatis primo Felicis consilium requisisset. In omni denique concilio Byzaceno, de rebus majoribus ipse primo consulebatur: in monasterio proprio de rebus etiam minimis abbatem Felicem suppliciter consulebat. Parum fuit beato Fulgentio verbis et operibus hanc humilitatem sequi ac retinere, nisi per scripturam quoque firmaret, nihil se in illo monasterio proprium vendicare, nec pro potestate, sed pro charitate inter monachos habitare. Considerans enim vir providus, ne quod servi Dei simplices praejudicium postea paterentur, obicem contradictionis in hac scriptura successoribus suis opposuit, quia utilitati monachorum servientium Deo nihil praeposuit. Emit tamen juxta ecclesiam domum, cui fabricandae curam maximam diligenter impendit, ne futuro successori suo deesset hospitium. Clericorum vero, si qua defuissent, ministeria reparans, probatos sibi multos ex fratribus monachis ad ecclesiasticam militiam transtulit: ibi quoque charitati consulens, ut dum pene omnes clericos ex illo monasterio ordinat, antiquae familiaritatis monente notitia, nulla lis aliquando inter monachos et clericos ventiletur. Summam quoque diligentiam praebuit, ne quis clericus ambitiosis vestibus ornaretur, ac negotiis saecularibus occupatus, ab officio ecclesiastico diutius vagaretur: jubens omnes non longe ab ecclesia domos habere, manibus propriis hortum colere, psallendique suaviter aut pronunciandi curam maximam gerere. Per singulas septimanas omnes clericos ac viduas, et quicumque potuisset ex laicis, quartâ et sextâ feriâ statuit jejunare, quotidianis vigiliis, matutinis et vespertinis orationibus adesse praecipiens omnes.

Aliquantos inquietos verbis, aliquantos verberibus coërcerat. Uno flagellato, quem culpa manifesta flagellari coëgerat, ita vitia cunctorum salubri disputatione mordebat, ut nullius interferens nomen, omnes cogeret metuere, et latentia quoque peccata salubriter timendo deserere. Verumtamen quomodo inter proprios clericos minorem posset habere cautelam, qui diuturnas etiam finitimarum plebium lites et contentiosa certamina dirimebat? Ipse denique Maximianensis animositatem plebis, ordinatum sibi Episcopum recipere nolentis, salubri admonitione sedavit, debitumque finem scandalo gravissimo statuens, cuncta inter eos modeste et salubriter pacificans ordinavit. In concilio quoque (*) Vincensi iudicio sacerdotum omnium, qui convenerant, episcopo cuidam, nomine Quodvultdeus, qui priorem se illius existere confirmabat, antepositus et praelatus, ipso die tacuit, nec auctoritatem concilii excusando minuere voluit: (a) sed ubi post concilium dolere sensit episcopum, timens propter suum honorem generare scandalum fratri, meliusque iudicans per charitatem se fieri minorem, quam sine charitate majorem, Suphetani postea concilii gloriosum respiciens adesse conventum, precem supplicem coram omnibus fudit, ut sibi rursum, se volente, Quodvultdeus episcopus praeferretur: ut nomine suo posterius recitato, laetus deinceps viveret, consacerdotis animo reconciliato. Mirati sunt episcopi humilitatem talia postulantis, nec contristare voluerunt offerentem Deo sacrificium humilitatis, ad custodiendam spiritus societatem in vinculo charitatis. Ubi sunt nunc illi, quibus eminendi super caeteros dominatur affectus, qui se etiam suis Prioribus anteponunt, indebita sibi privilegia vendicantes? Ecce beatus Fulgentius nec primatum, quem meruit, defendere voluit: quia sine charitate prior esse alicui minime concupivit. Catholicae Ecclesiae singularis magister et doctor, quamlibet inter varias occupationes hic in Africa parum vacaret, plurimos tamen ecclesiasticos sermones, qui in populis dicerentur, scribendos dictavit. Ubicumque sermonem faciebat, mulcebat animos omnium, non inanes et vanissimos plausus, sed compunctionem generans cordis. Expectavit eum sanctae memoriae Bonifacius episcopus Ecclesiae Carthaginensis, apud Bur-nos ecclesiam dedicans, duobus diebus se praesente tractantem: quando tantum delectatus est audire verbum Domini de ore ejus, ut donec ille sermonem finiret, ipse terram lacrymis irrigaret, agens gratias Deo, cujus gratia semper in Ecclesia Catholica summos excitat praeclarosque doctores. Jam reversus de exilio, novem et decem libros Fabiani, mentientis falsa gesta, convincens, de veritate praedestinationis et gratiae libellos confecit tres, aliaque multa digessit.

(*) Vel *Vivocensi*, at melius *Juncensi*, habito in Africa anno dxxiii.

(a) Nota exemplum prudentiae et humilitatis.

§ 33. Nobis autem jam tempus est dicere, quomodo post omnia bona opera sua requieverit, ad coeli regna translatus. Ante annum ferine, quam de isto saeculo raperetur, profunda cordis compunctione permotus, reliquit subito ecclesiasticas occupationes, et de ipso quoque monasterio suo secreto recedens, ad insulam Cirtinam, paucis comitantibus fratribus, navigavit. Ubi in quodam brevi scopulo, cui nomen est Chilmi, ubi jam monasterium fabricari mandaverat, lectioni et orationi ac jejuniis vacans, veluti sciret appropinquare sibi novissimum diem, sic ex toto corde suo poenitentiam gessit. Et quamvis tota vita ejus, ex quo monachorum professionem conversus ex toto corde suscepit, poenitentiae fuerit tempus, in hac tamen insula multo amplius ac multo diligentius inchoanti similis, membra sua mortificavit, et in conspectu solius Dei flevit. Inde jam plurimis de absentia sacerdotis murmurantibus, charitatis necessitate constrictus, iterum descendit ad monasterium suum, consueta hominibus religiosis exhibere solatia, laboresque durissimos pro utilitatibus proximorum longanimiter sustinere. Non multi autem fluxerant dies, et ecce servum fidelem bonus Dominus requirebat. Incidit enim repente in corporalis infirmitatis acerrimas passiones, ubi septuaginta prope diebus aegritudine fatigatus, hoc solum frequenter dicebat: Domine, da mihi modo hic patientiam, postea indulgentiam. Nec ab isto sermone aliquando cessavit, sive dolor affligeret, sive febris incenderet, sive lassitudo dissolveret. Persuadentibus autem medicis, ut lavacris balnearibus uteretur: « Numquid balneae, inquit, facere poterunt, ne homo mortalis, expleto vitae suae tempore, moriatur? Si vero proximam mortem nec aquarum calidarum possunt fomenta repellere, cur mihi, obsecro, persuadetis, ut rigorem diu servatae professionis in fine dissolvam? » Sic salutem suam supernae voluntati fideliter credens, postquam se sensit sine aliqua dubitatione dissolvendum, vocans universos clericos suos, praesentibus monachis, allocutus est eos, dicens: « Ego, fratres, animarum vestrarum saluti prospiciens, molestus apud vos forsitan et difficilis extiti. Et ideo obsecro vos, ut ignoscat mihi, quisquis aliquid dolet. Et si forsitan severitas nostra modum transgressa est debitum, orate ne mihi hoc Dominus imputet ad peccatum. » Cumque talia beato Fulgentio lacrymosis singulibus exprimente, cuncti simul super genua ejus caderent, semper bonum, semper affabilem pro omnium salute, sicut decuit, invigilasse clamantes: « Providerat ergo, ait, vobis Dominus Deus meus pastorem dignum se ». Tunc imperato silentio paululum requievit; et deinde curam pauperum gerens, requisita summa pecunia, de qua fidelissimus dispensator quotidie egentibus ministrabat, totum jussit expendi, per seipsum memoriter recolens viduarum, pupillorum, peregrinorum, cunctorumque illic indigentium nomina:

quibus quid singulatim daretur, propria deliberatione constituit: haeredes in hoc saeculo non habens, haereditatem tamen hujus benevolae sollicitudinis pauperibus derelinquens. Sed nec suos clericos debita benedictione fraudavit, ipsorum quoque paupertati misericorditer consulens: ac secrete omnibus ordinatis, orans jugiter, et intrantes singulos benedicens, usque ad extremam horam sana mente permansit. Postremo die calendarum januariarum, post peractam vesperam, beatum spiritum feliciter in manus Domini tradidit, annum sui episcopatus agens vicesimumquintum, vitae autem totius sexagesimumquintum, sicut multis ante fratribus morti proximus indicavit. Ipso autem die sanctum corpus ejus sepeliri minime potuit, sed in oratorio monasterii constitutum, tota nocte illa in psalmis, hymnis et canticis spiritualibus vigilare monachos simul et clericos invitavit. Mane vero postquam multitudo maxima populorum de locis finitimis ad exequias venit, sacerdotum manibus ad ecclesiam civitatis, quae Secunda dicitur, ubi etiam reliquias Apostolorum constituerat, deportatus, sortitus est honorabile monumentum. Primus plane in eadem basilica Pontifex poni meruit, ubi nullum mortuum neque sacerdotem, neque laicum, sepeliri consuetudo sinebat antiqua: sed magna vis dilectionis removebat impedimentum consuetudinis; ambientibus universis civibus, et cum summa devotione quaerentibus, ut ubi vir sanctus et Deo amabilis fuerat consecratus, ibi orationibus singulorum semper etiam localiter videretur adjunctus. Probaverant quippe saepius, quanta bona illis oratio beati Fulgentii praestiterat, et quanta mala repulerat: sicut postea manifestis indiciis evidenter apparuit, quando non post plurimos dies decessionis ejus, gens inimica Maurorum Ruspense territorium repente vexavit, rapinis, caedibus, incendiis multa devastans, atque intra ipsos ecclesiae parietes, quos invenire potuit, jugulans. Quis beati Fulgentii gratiam non miretur? Quamdiu vixit, furorem belli civitas illi commissa non sensit: et cum tota pene provincia captivitatem sustineret horribilem, Ruspa fuit incolumis propter sacerdotem venerabilem, cujus vita propriis civibus murus fuit. Nec hoc praetereundum silentio judicavi, quod dum ei successor idoneus quaereretur, discordantibus laicis et clericis, annum prope integrum prolixitas contentionis exegit, ut illa die sanctitas tua super ejus cathedram sederet, quo ipse defunctus est. Ornari quippe hoc privilegio meruit prima solemnitas depositionis ejus, ut multo amplius venerabilis fieret per gaudia tuae ordinationis. Vis autem nosse, quomodo non fortuitis motibus ista provenerunt, sed illius orationibus demonstrantur esse concessa? Recole visionem fidelissimam beati Pontiani episcopi Thenitani, quam sic ipse narravit: « Eunti mihi secundum praeceptum Datanian primatis, ut Ruspensi Ecclesiae eligeretur antistes, idem

beatissimus Fulgentius per tempus quietis apparuit, et affabili, sicut solebat, adspectu salutans amicebilitate: Quo, inquit, nunc sanctitas tua velociter ambulat? Cui respondi: Ut episcopus Ruspensi Ecclesiae eligatur. Ille vero subridens, jam, inquit, ordinatus est.» Cui non apparet ipsius orationibus fuisse perfectum, quo est visitante praedictum? Qui ergo noverat confirmationem necdum electi, vel ordinati, diem quoque, quo in cathedra considerare poterat ordinatus, jam orando meruerat. Votis itaque continuis et fideli devotione semper optamus, ut gloriae illius factus particeps in aeternum, non indignus tanto praedecessore feliciter vivas, operisque hujus de perfectione nobiscum Domino gratias agas, et pro his, quae minus forte dicta sunt eloquenter, ab omnibus sapientibus lectoribus veniam petas.

VITA S. EUPHROSYNES ALEXANDRINAE

AUCTORE SIMEONE METAPHRASTE

Orta anno 424 decessit 470. — Nat. Aegyptia.

§ 1. Cum Romanorum scepra Theodosius Archadii filius regeret, vir quidam, nomine Paphnutius, cognoscebatur in magna civitate Alexandrina, divitiis quidem locuples, sed multo magis virtutis divitiis, et animi nobilitate splendidus ac praeclarus. Is matrimonio erat conjunctus mulieri virtutis studiosae, et quae magnâ erat in Deum pietate, adeo ut esset hoc revera minime fallax conjugium, et quod benevolentia utrinque tenebatur. Hanc filios non habentem cum videret maritus, angebatur animo. Quidni enim? Nam quicumque junctus est matrimonio, hoc principaliter cupit, se filiorum esse patrem. Quaerebat ergo invenire rationem, qua ab hac liberaretur molestia: et cum rem vitae suae sociae recte communicasset, consulebat ut confugeret ad eum, qui potest omnia. Quo circa illa quidem vacans jejuniis et precibus, Annam imitabatur, et ea, quae illa, loquebatur: Adonai, dicens, Domine Eloi Sabaoth, si adspiciens adspexeris super ancillam tuam, et dederis mihi filium ex utero meo, offeram tibi Deo, qui es daturus. Ille autem sacra obibat monasteria, eos, qui in ipsis exercebantur, provocans ad Deo supplicandum.

§ 2. Justorum itaque oratio assidua, cum jejuniis et eleemosynis, exaudita est ab eo qui audit preces eorum qui ipsum invocant in veritate (*Psal. 144*): et Paphnutio nascitur filiola, quae ab infantia prae se ferebat eximiam corporis pulchritudinem: quae etiam utique subindicabat elegantem et scitum, qui in

ea postea fuit, animum: et protinus quidem solvit matris patrisque tristitiam. Ut ergo ei etiam esset nomen conveniens illi rei quam erat assecuti, eam protinus nominant Euphrosynen, hoc est, laetitiam.

§ 3. Hanc ergo Paphnutius, cum esset fidei fructus, alebat potius virtute, quam iis, quae carnem pinguefaciunt: et iis quae stant ac manent, magis quam iis quae efflorescunt, persuadet animum adhibere, et animae curam gerere, rei immortalis, magis quam ejus, quod cito marcescit, docebat corporis. Ipsaque adspiciens ad virtutem parentum, et ab illorum probitate animum non habens discrepantem, crescebat, ut corpore, ita etiam animae pulchritudine. Erat ei jam annus duodecimus, et mater e vita praesenti excesserat. Filia autem sic formata, et ei aetate procedente virtutem magis habens accedentem, desiderabat verum sponsum, et, quam ille diligit, curam gerebat animae pulchritudinis. Qui autem attendebant res solas corporeas et spectabant illius formam corporis, et recte sciebant, quam esset nobili loco nata, octavumdecimum jam annum agentem, patrem convenientes, petebant in matrimonium. Is autem, cum non posset eorum postulata repellere, uni, qui praestabat omnibus, opibus, gloriâ et virtute, despondet puellam, consilium capiens ejus virtute longe indignissimum, ut qui non adspexerit ad filiae suae statum, et illius in Deum pietatem, nec quod tota evasisset Deo familiaris, eique soli placere, et ejus esse sponsa perpetuo esset meditata. Horum ergo ille nihil reputans, parabat nuptias filiae minime convenientes. Sed zelans zelavit Dominus ejus verus sponsus, et abripit quidem a matrimonio, eam autem ad vitam compellit praestantiorum, quae eam ipsi conjungebat per multam puritatem.

§ 4. Nam cum pater quidem hoc coepisset consilium, noluit tamen eam ad nuptias venire, nisi prius venerabili cujusdam Monachi senis precum esset particeps, quarum ipsa erat fructus; benedictionis itaque gratiâ ad magnum illum senem venit cum parente. Deinde cum illius audiisset sermones, et Monachorum tunc primum vidisset statum, saepe dixit: Beati, qui hoc vitae genus propter Christum suscipiunt. Ille autem cum animi perspicacibus oculis, quid puella vellet, esset contemplatus, preces quoque fudit ejus desiderio convenientes: Deus, o filia, dicens, faciat quod sit tuae animae futurum conducibile, et in ejus timore confirmet, et dignam censeat bonis quae parata sunt iis qui ipsi placuerunt. Cum haec dixisset, et sic ei esset precatus, illius animae duplicem immittit erga Deum amorem, et vehementius accendit eam, quae inerat, pietatem. Domum ergo revertens, rursus dicebat: « Beati, qui suscipiunt vitae genus monasticum, quoniam et hic sic vivunt, ut parum aut nihil ab Angelis differant: et postquam hinc excesserint, vitâ fruuntur aeternâ. » Et

negligebat cultum corporis, lacrymis autem et jejuniis, animae lactificabat speciem. Torques autem, inares, et monilia, et aurum, quod manus exornabat, traducebatur ad ornatum animae, suppeditatum pauperibus. Non erat ei curae mollis vestis, sed illius loco ei curae erat induere cilicium. Ex aequalibus non iis omnino delectabatur, quae loquebantur ad voluptatem: sed cum iis, quae sibi similem habebant in Deum amorem, semper lubenter versabatur. Aniles autem nugae, et vanos mulierum sermones, ne summam quidem suas aures sinebat tangere. Erat vero hoc quoque ei studio, cum iis, qui illic versabantur monachis, quique piâ aliquâ de causâ ad patrem accedebant, disserere, et ab illis divina discere.

§ 5. Non multum intercessit temporis, et pater accersitus venit in monasterium, ubi erat ille magnus, simul cum monachis peracturus memoriam illius, qui extruxerat monasterium. Cum illic ergo tres totos dies mansisset in monasterio pater ejus secundum carnem, Euphrosyne accepta occasione, et accersito quodam monacho ex monasteriis Scetis (a), qui tunc divinâ providentiâ venerat Alexandriam (erat autem is magnus virtute), ei suum communicat consilium. Ille autem: «Audisti, inquit, ipsa quoque, cum sis pia in Deum, quantum possum videre, et versata in doctrina divina, quaenam Salvator dicit in Evangeliiis, quod qui patrem aut matrem honorat plusquam ipsum, ipso indignus efficitur (*Matth. x*). Hac utens doctrinâ, et hac sententiâ tuum erigens animum, quod statuisti, cito velis effectum reddere (*Luc. xii*), et ignem in corde suscipiens ejus qui eum misit in terram, vide ne socordiâ et morâ eum extinguas: sed quamprimum ad finem deducas id quod animo agitas. Nemo enim mittens manum ad aratrum (ut divina dicit scriptura) et retro conversus, est aptus regno coelorum (*Luc. ix*). »

§ 6. Postquam autem pius ille senex recessisset, considerabat apud se Euphrosyne, quomodo, et ubi sibi datum ad mercaturam exerceret talentum, maxime cum sciret patrem sibi fore impedimento ad id, quod desiderabat. Cum ergo quaesivisset modum, per quem posset omnino latere et benevolentiam patris et sponsi amorem, statuit quidem vestem exuere muliebrem, virilem autem induere. Et quoniam sciebat eos, qui ipsam erant persecuturi tamquam foeminam, esse scrutaturos in monasteriis mulierum, statuit seipsam collocare in numero monachorum. Hoc autem consilium capiens, nocte quadam exiit quidem suam vestem, et simul cum tunicâ etiam muliebrem exiit imbecillitatem: induit autem vestem salutarem, et quamprimum transmutatur in virilem habitum. Deinde cum latuisset ancillarum multitudinem, et ipsos parentis oculos, et aedes despexisset praeclaras ac magnificas, Christi crucem tollens, protinus abiit, volens se

(a) Scetia. Vide in Historiâ SS. Machariorum, infra die 11 Jan.

dignam reddere eo, quod desiderabat, et venit ad illud monasterium, cui praeerat senex, cujus precum fuerat fructus. Et cum venisset in conspectum Praefecti monasterii, interrogata fuit, quisnam esset, et unde, et quam de causa ad eum accessisset. Illa autem dixit, se vocari quidem Smaragdum, esse autem ex aulâ imperatoris (sic enim dicebat volens latere; reliquisse vero omnia, ut infida et inutilia, ac desiderasse vitam monachorum: et ex urbe quidem fugisse regiâ, ut quae esset plena tumultibus, et quod amicorum et familiarium nollet vexari congressione, et ab eis interrumpi suum quietis desiderium: cum autem de istorum sanctitate monachorum multa audivisset, eo venisse, si quo pacto digna haberetur referri in eorum numerum.

§ 7. Laetatus est vir ille, et verbis et morum modestiâ admirandus, et: « Ecce monasterium, inquit, fili, si tibi placet referri in numerum fratrum, nemo est prohibiturus. Sed quoniam es aetate adhuc juvenis, et status monastici nondum perfectam coepisti experientiam, oportet te esse sub magistro, et ab eo discere vitae perfectionem.» Illa autem: « Hoc quoque mihi est cordi, et volo non unum solum, si videtur, sed multos etiam habere, qui ad virtutem me sint instituturi.» Sic ea, cum tanquam solidum et validum fundamentum, seni prius jecisset obedientiam, traditur Agapio (*) monacho, qui et in rebus divinis erat eruditus, ab eo, ut dicam sicut divinus David, diurno fingitur figmento, et componitur ad vitam piam ac religiosam. Verum enimvero qui nobis invidit ab initio, et gloriatur se totum orbem terrae, tanquam nidum, comprehensurum, non ferebat, videns mulierem callidos suos laqueos supervolantem, et tanquam columbam spiritum ferri sublimem. Sed angebatur videns tam prudens consilium, et quod ita se ad latendum instruxerat: et aegreferebat videre suas artes elûdi a juvenili corpore, eoque muliebri. Aliquando quidem certe ejus in Deum curam ac meditationem studebat avellere, parentum accendens desiderium: aliquando autem divitiarum, gloriaeque, et sponsi memoriâ conabatur ejus enollire spiritus. Praeterea ei in memoriam revocabat consuetudinem familiarium et aequalium. Sed cum omni ex parte eam aggrederetur, et ei immitteret tentationem, repellebatur. Quid ergo facit? Se aliorum oculis dispertiit, et eos sauciavit telis ejus pulchritudinis. Illi autem cum non possent continere vehementem cupiditatem: scirent autem non esse tutum celare morbum, rem Praefecto aperiunt: et triumphant de bello, quod illatum fuerat a maligno. Et hoc sit eis quidem mali remissio, illi autem majus incrementum ad perfectionem virtutis. Monasterii enim Praefectus eis convenientia dat morbi medicamenta: illi vero nihil scienti eorum quae facta fuerant: « Volo te, inquit,

(*) Agapito, in *Vitis Israhel*.

o fili, seorsum degere in cella aliqua, in qua traditam tibi serves regulam, neque ullos illic admittes, neque omnino egredieris, neque te ullis praebebis ad colloquendum. Solus autem, quae tibi erunt usui, subministrabit Agapius.» Dixit, et statim praecipit Agapio, ut Smaragdi, quam oportet, curam gerat, non solum in spiritalibus, sed etiam in iis quae ad corpus pertinent, quoad ejus fieri poterit, ut nullà re necessarià indigeat. Itaque beata illa, ut ei erat gratum, liberata a molestiis, in Christum magis auxit amorem, laboribus addens labores, jejuniis jejunia, et prioribus vigiliis adjungens majorem adversus somnum decertationem, adeo ut et ipse videns miraretur Agapius, et haec aliis manifesta redderet.

§ 8. Quae autem praetermisimus dicere, nunc recenseamus. Cum ejus pater tandem domi non adesse charissimam filiam cognovisset, primum quidem adductis famulis et ancillis, rogabat quid hoc esset, et sciscitabatur, ad quemnam ex cognatis aut familiaribus profecta esset filia. Cum autem ii quidem dixissent, eam vespere, postquam ut consueverat, ostium clausisset cubiculi, in lecto dormisse: mane autem, ea non procedente, eos esse ingressos, et invenisse vacuum ejus lectum et domum, arbitrabatur eam abiisse ad sponsum: et ad eum mittens, rogavit, an ad ipsum venisset Euphrosyne. Postquam autem ipse quoque sponsus, qui nihil acceperat eorum quae acciderat, repentino nuncio perturbatus ad eum accessit, invenit Paphnutium victum a paternis visceribus, barbamque vellentem, et genas lacerantem unguibus, et miserabiliter dicentem: «Quo profecta es filia? Car me tuum parentem, lugentem et tristem reliquisti? Non te ad hanc spem alebam, sed ut haberem baculum senectutis, et solatium imbecillitatis. Hei mihi, filia, quomodo feram tui orbitatem? Quomodo patiar solitudinem, cum in te sola spem delixissem? Non est mihi amplius ullus filius, ut ad eum adspiciam, et quem propter te capio, doloris ex eo inveniam solatium.» Nihilo minus dolebat, quam pater, sponsus, et contendebat cum illius lamentationibus, praeter spem tali bono frustratus. Consulebat tamen, ut viriliorem susciperent cogitationem, et missis lamentationibus, surgerent ad eam quaerendam. Mittunt ergo quamprimum in omnem partem, qui illam scrutarentur: et proficiscuntur equites in Libyam, et Aegyptum, et ipsam Palaestinam. Portae praeoccupantur civitatum, occupantur portus, viae, triviae, et si quid erat, quod latebat, et poterat celare. Sed Dei agna, quae ab ipso celabatur, non poterat capi ab iis qui eam cupiebant capere. Quomodo enim, cum ille nolle?

§ 9. Omni ergo ex parte dubius erat et perplexus Paphnutius, non habens qui eum consolaretur: nam et domus lamentationibus plena erat et fletibus, et quicquid ei occurrebat spectandum,

ducebat ad majorem mali reminiscentiam. Sive enim vestis ejus, seu ornamentum aliquod, aut aliquid aliud forte videretur prae-sens, id erat occasio fletuum, et illud imponens oculis, et cum maximo versans desiderio, humectabat lacrymis. Moerore ergo omni ex parte appetitus, et non valens medicamentum invenire ad solatium, statuit rursus venire ad magnum illum senem, per quem dignus erat habitus vocari ejus pater, et narrare quod evenerat. Sic enim statuebat, quod qui eam, quae non erat, potuerat suis praebere precibus, is eam latentem poterit reddere manifestam. Venit itaque ad eum, et ad illius pedes prò-cidens: « Hei mihi, o pater, clamavit: perdidisti fructum tuarum orationum, et sum orbus liberis, qui per te pulcrum habebam prolem. Invidiâ alicujus daemonis periit Euphrosyne, domus meae laetitia: periit praeter spem, nullo sciente ex domesticis, ubi sit, vel quonam sit profecta. Te ergo mihi paululum concede, et eos, qui sunt tecum: et huic rei vacans aliquantulum, pete a Domino ut mihi significet, ubinam sit lux meorum oculorum.» Flexus itaque senex, et animo perturbatus, cum Paphnutii lacrymis esset illacrymatus, accersit omnem fraternitatem, et eorum quae Paphnutio acciderant, proponit narrationem: jubetque, ut totam hebdomadam se jejuniis dedant et orationi, si forte alicui apparuerit, ubinam terrarum lateat Euphrosyne.

§ 10. Hoc tamen facto, ad nihilum redibant eorum preces. Resistebant enim illius orationes, petentis ut ignoraretur. Statuebat namque Deus sinere illum potius parum lugere, quod ipsum liberans a dolore, dolore magis afficere animam, quae et naturae, et paternae benevolentiae propter ipsum nullam duxit rationem, et alioquin, ne retardaret et impediret virtutem, qua nihil est praestantius. Cum haec ita contigissent, dicit senex Paphnutio: « Ne sis tristis, o fili Paphnuti, neque ut quispiam ex infidelibus, et qui hac vitâ omnia metiuntur, nihil autem possunt amplius cogitare, pusillo et abjecto animo desleas recessum tuae filiae. Crede autem mihi seni, hanc pio et religioso scopoesse progressam: aliâs enim nos non celâsset, quod factum est, Dominus. Age ergo ipsi gratias, et venerare dispensationem, quae fit ut ei videtur: et videbis quidem ipsam paulo post etiam in hac vita, si hoc conducit utrisque: sin minus, postquam quidem certe ex hac vita excesseritis, divina tabernacula ambos omnino excipient. Hoc enim mihi dat cogitandum tanta illius pietas et amor in Deum. » Sic Paphnutius cum multum remisisset de sua animi aegritudine, domum redit.

§ 11. Cum autem sic assidue ventitaret in monasterium, virtutis studiosiores requirens monachos, ut qui lubenter eorum frueretur consuetudine (vide ineffabiles rationes providentiae), audit ex fratribus monasterii, quod sit apud eos quidam frater, qui non longo quidem tempore se exercuit, ad summam autem

brevi pervénit virtutem: eique nomen Smaragdus, illustri quidem loco natus, et qui divitiis abundabat, et pecuniis: his vero omnibus contemptis, vitam elegit monasticam: tantumque profecit in virtute, ut nemo fere sit ex omnibus aliis, qui possit cum eo contendere. Eum trahit auditio, ut veniat in ejus conspectum. Per Agapium itaque convenit illum virum virtute suspiciendum. Illa autem cum patris faciem adspexisset, et cognovisset quidem, non esset autem cognita: mutata enim erat propter nimiam asperitatem et inediam, et habebat non aperta vultus lineamenta: vincitur a naturâ, et sensim fontes emittit lacrymarum. Pater autem ejus existimabat hoc evenire ex compunctione, non valens conjicere se esse lacrymarum occasionem, ut qui eam paterno sauciasset spectaculo. Deinde cum cessasset flere, nihil quidem fatetur eorum quae pertinebant ad cognitionem, veluti contendens vincere naturam, quae jam eam vicerat, et effecerat ut ei orirentur lacrymae. Tantâ autem eum implet utilitate, et ex morum moderatione, et ex doctrina sermonum, ut plenus admiratione accesserit ad senem, et dixerit se multum ei debere, quod dignus sit habitus, qui talem virum videret et conveniret.

§ 12. Cum triginta itaque et octo annos talem vitam Euphrosyne egisset in monasterio, et quaenam esset, nulli fuisset omnino cognita, quando oportebat eam ex hac vitâ excedere, patrem, qui omnino divinâ quadam providentiâ tunc erat in monasterio propter usum aliquem, accersit illa beata, et rogat, ut tres dies maneat in monasterio, dicens non inutilem eam moram sibi fore. Sed cui summae erat curae de charissima aliquid scire filia, pater lubens obediit. Cum autem jam adesset tertius et ultimus, eum prope se advocat, et dicit: « Quoniam Deus res meas, ut voluit, administravit, et ut in proposito ab initio suscepto usque ad finem permanerem, mihi vires tribuit, volo te hodie liberare multis solitudinibus, et de filia tua, quod scio, dicere: quam sat scio te sitire, et ejus ardere desiderio. Scias ergo, inquit, o pater, me esse tuam filiam, vultum ostendens quam fieri potuit evidentissime: ut laterem autem, me in hunc transmutasse habitum, ex quo mihi omnino Dei benignitate evenit, ut licet te viderim per totam vitam, nullum tamen a te mihi allatum sit impedimentum in suspiciendo certamine exercitationis: et tu nunc adsis, ut tuis manibus sepulturae meae mandentur reliquiae. » Sic dixit, et Domino statim tradidit animam.

§ 13. Ille autem re inopinata stupefactus, non respirans, humi cecidit, tamquam mortuus, adeo ut aqua ejus faciem adperserit Agapius, et cum eum ad se revocasset, rogaret qui factum sit, quod ei defecerit animus. Ille autem dixit se vidisse res adeo admirabiles, ut cuperet etiam mox vitam cum morte commutare.

Deinde cum surrexisset, et circumfusus sanctis illis esset reliquiis, et eas irrigaret lacrymis, et commixtos gaudio fletus emitteret, et clamaret: « Hei mihi, filia duleissima, cur non te mihi diu ante aperuisti? Cur non me unâ tecum assumpsisti socium in opere tui propositi? Heu me miserum, quid mihi accidit? Quomodo fuit tanta mea ignorantia? Quomodo nesciebam me in manus habere, quod quaerebatur? Quid agam? Festum ne celebrabo, hanc videns quae processit ex meis lumbis, an lugebo victus paternis visceribus? Sed non est honestum eos lugere, qui postquam hinc excesserint, vadunt ad vitam meliorem, etiamsi natura domesticos amplectens, me cogat hoc facere. Verum enimvero lugentem me excipit gaudium, fontes reprimens lacrymarum, et persuadet ut postulem quamprimum hinc excedere. Scio enim fore, ut eam videam, et ab ea videar hoc concedente Dei benignitate, et simul vivam in saecula cum ea, quae a me quidem est genita, ei autem vixit, et beatam illi tradidit animam. »

§ 14. His verbis cum totum actum intellexisset Agapius, id annunciat cum clamore et admiratione Praefecto et fratribus. Illi autem contendebant alius alium praevenire, obstupefacti novâ et alienâ auditione: et studebat unusquisque primus venerandas amplecti reliquias. Cum autem accessisset quidam ex fratribus altero oculo orbatus, ipse quoque, amplexurus, lucem est assecutus, et duos habuit illaesos oculos, certum effectus testimonium illius fidei et beatitudinis, quam illa fuerat assecuta. Non amplius ergo sepulturae meminerant, qui aderant; sed ejus obliiti, glorificatione et admiratione, divisi erant cum laetitia. Cum autem vix tandem reputassent, etiam post sepulturam eundem esse thesaurum, illam deponunt in monumentis patrum, luce divina in facie illustratam. Ejus autem pater ne cogitavit quidem discedere a monasterio. Cum autem solum tantum recessisset, quantum satis esset ad suas facultates dividendas pauperibus et ecclesiis, et iis qui alioquin pie vivunt, et non habent ea quae sunt necessaria, et ut etiam aliqua consecraret coenobio, se deinceps refert in numerum fratrum, et illic reliquum vitae tempus transigit, in storea et cella Euphrosynes recumbens, et id esse magnum ducens ad laetitiam.

§ 15. Cum ergo ipse quoque, decem annos transegisset in monasterio, et vitam peregisset accuratam et perfectam, migravit ad Dominum, cum jussisset suum corpus deponi prope filiam, hoc etiam post mortem ducens esse satis solatii, surdo pulveri corporis largiri propinquitatem ejus quod desiderat. Ad perpetuam memoriam, et gloriam Dei, qui haec sic dispensavit. Quem decet omnis gloria, honor et adoratio, nunc et in saecula saeculorum. Amen.

S. ODILONIS ABBATIS CLUNIACENSIS

VITAE ET MIRACULORUM LIBER

AUCTORE S. PETRO DAMIANI

Natus an. 962 obiit 1048. — Nat. Gallus.

§ 1. Petrus Damianus sanctis Ecclesiis, quae sunt in occidentalibus Galliarum partibus constitutae, salutem, quae est in Christo Jesu. Hugo Cluniacensis monasterii rector, et spiritualis militiae dux, ac praecipuus informator, hoc mihi laboris injunxit, ut vitam beati Odilonis, decessoris videlicet sui, proprio stylo succincte perstringerem, et ex his, quae in anterioribus paginis latius reperiiebantur esse diffusa, utiliora quaeque, magisque necessaria brevi compendio deslorarem. Cujus ego compulsus imperio, non venustatem luculenti aucupabor eloquii: sed sicut ex oblati apicibus deprehendere potero, cum Dei omnipotentis auxilio, merae veritati deservire tentabo. (a) Superfluum quippe est, lucernam manibus adhibere, dum micantium stellarum conaris signa distinguere: ego quoque, dum actus mirabilis viri, tamquam sereni ejusdam atque perlucidi coeli stellas ostendo, faciliis urbanae facundiae non indigeo. Ipsa quippe per se sanctorum vita fideliter enarrata, sic rutilat, ut splendorem accurati sermonis, ad illustranda fidelium corda non requirat...

§ 2. Beatus igitur Odilo Arverniae (b) oriundus, ex equestri quidem ordine genus duxit, sed terrenae prosapiae lineam coelestis vitae nobilitate transcendit. Hic dum adhuc puerili teneretur infantiâ, tanto repente est omnium fere membrorum languore constrictus, ut incedendi quoque prorsus amitteret facultatem. Accidit autem aliquando, ut nutrix eum ante januam cujusdam basilicae, quae in honorem beatae Dei Genitricis erat dedicata, relinqueret, et ipsa intenta suis compendiis, per diversa procul abiret. Puer itaque se conspiciens sine custode relictum, ac nutriciae sedulitatis ministerio destitutum, divino quodam provocatus instinctu, tentare coepit, si valvas ecclesiae quolibet nisu posset attingere. Fluctuabat igitur innocens reus Dei, et sub divino verberare constitutus, quid ageret, nesciebat. Innocens inquam, utputa qui non peccaverat: reus autem Dei, quia coelesti verberare vapulabat. Tandem repens, et quasi quodam se matuum pedumque remigio fulciens, vix pervenit ad januam, paupatim progressus intravit. Jamque spe concepta valentior, pallam altaris arripuit, et sic se erigere quibus poterat conatibus coepit. Sed dum intempestive conatur, necdum soluti languoris adhuc

(a) Vitae Sanct. Fidelis enarratio, humanis facundiae floribus non indiget.

(b) Arvernia (gallice Auvergne) montuosâ Galliarum regio.

nodositate restringitur. Quid plura? Tandem divinae virtutis auxilium sensit: et omni languore deposito factus incolumis, ad referendum Deo gratias intuentium animos provocavit. Et quia tunc alius deerat, qui pro se intercederet, sanctus ipse (ut ita loquar) in se signum virtutis exhibuit, ipse pro se intervenit et de seipso miraculum faciens, medicinam divinae curationis obtinuit. Hoc est enim egregium et insigne miraculum, cum homo non per alium, sed ipse sibi consciscit divinae virtutis auxilium.

§ 3. Qui praeterea dum ad grandiusculae jam aetatis adolesceret incrementum, prius apud sanctum Julianum martyrem factus est clericus: deinde beati Majoli confessoris egregii se magisterio tradidit, et in Cluniacensi (a) monasterio habitum sanctae religionis accepit. Ubi dum quietus et simplex humiliter in sancta religione persisteret, et in ipso rudis ac novitiae conversationis exordio, quaedam jam in eo perfectionis insignia praelucèrent, vix evolutis quatuor annis, beatus Majolus obdormivit in Domino: sed antequam humanitatis debitum solveret, proximus tamen beatae dormitionis articulus immineret, beatum Odilonem sibimet in pastoralis officii curâ substituit, suumque super Dominici gregis custodiam vicarium dereliquit. In quem protinus omnium fratrum vota concurrunt, omnes se ac obedientiam ei unanimi devotione substernunt: quique se eâtenus orbatos remanere defleverant, decessionis paternae jacturam, supparis vicarii reformatione compensant. Jam vero in commissi regiminis sollicitudine constitutus, plurimis sanctae religionis coepit florere virtutibus: nimirum ut Psalmodiae studiis vigilanter insisteret, dura corpus inedia maceraret, atque a sacris altaribus non recedens, quotidianum fere omnipotenti Deo sacrificium laudis offerret. Inter quas profecto piae devotionis excubias, uberrimis plerumque lacrymarum compunctionibus affluebat. Porro autem Adraldus abbas Bremensis monasterii, vir videlicet religiosus, ac sanctae conversationis honestate conspicuus, qui discipulus ejus extiterat, nobis aliquando retulit, quia vir Dei dum in eo, quo postmodum defunctus est, languore decumberet, illi praecepit, ut ex calcularis abaci supputatione colligeret, quae posset esse summa Missarum, quas celebravit per spatium quinquagintasex annorum, quibus monasterium rexit. In quo facto liquido deprehenditur, quam diuturna, quam indeficiens divini amoris flamma beati viri pectus excoxit, quod nimirum ab offerendis quotidie salutaribus hostiis cohibere, tot curarum, tot ingruentium negotiorum sollicitudo non potuit.

§ 4. In erogandis praeterea eleemosynis ita largus erat, ut nonnulli dum eum omnia dispergentem sine cunctatione conspi-

(a) *Cluniaci* (gallice *Cluny*), parvo in Burgundiae oppido, perinsigne extitit Monasterium Ordinis S. Benedicti.

cerent, non dispensatorem, sed prodigum judicarent. Praesertim quodam tempore, dum fames valida Aquitaniae fines vehementer affligeret, ac plurimas Galliarum provincias pestilenter aretaret, exhaustis jam in pauperum usus aerariis, et horreis quorumcumque proventuum non mediocriter profligatis, mox etiam plurima sacrarii vasa confregit, insignia ecclesiae ornamenta distraxit, coronae quoque, quam sibi imperator Henricus ob sui memoriam destinaverat, non pepercit. Ut igitur tam acerbae famis, in quibus valuit, temperaret inopiam, quidquid hinc inde corraderere potuit facultatum, in sustentationes et alimenta contradidit egenorum.

§ 5. Quodam sane die dum per publicum pius equitator incedit, duos in itinere pueros fame peremptos reperit. Mox equo desiliens, laneam, qua indutus erat ad carnem, subduxit sibi interulam (indusium): eaque, prout velaminis quantitas permittebat, utrumque cadaver obvolvens, exhibet mortuis sepulturam. Nam et vespillones mercede conduxit, et funereis usque ad tumulum prosecutus exequiis, defunctis fratribus debitum humanae pietatis exolvit. In eadem quoque gestorum ejus reperitur historia, quia corpus suum non modo duris consueverat attenuare jejuniis, asperissimis edomare ciliciis, sed et quibusdam ferreis nexibus coaretabat. In percipiendis autem ita se moderabatur eduliis, ut apposita quaeque contingens, ac naturali dumtaxat necessitati dispensative subserviens: et vanitatem superstitionis effugeret, et sobrietatis continentiam reservaret. In promulgandis porro judiciis ac modis poenitentiae praefigendis, tam pius erat, et tantà moerentibus humanitate compatiens, ut nequaquam districtum patris imperium, sed maternum potius exhiberet affectum. Unde se reprehendentibus, hujusmodi verbis solebat eleganter alludere: « Etiamsi damnandus sim, inquit, malo tamen de misericordia, quam ex duritia vel crudelitate damnari. » Inter ceteros autem sanctos circa beatam Dei Genitricem tam ardentissima devotione flagrabat, ut constitutus in choro psallentium, cum ad illum veniretur ex modulantium alternatione versiculum: *Tu ad liberandum suscepturus hominem, non horruisti Virginis uterum*, in terram se prosterneret, sicque per corpus ostenderet, quibus desiderii coelestis in mente facibus aestuaret.

§ 6. Vir igitur sanctus cum in bonis moribus per quotidianae conversationis incrementa succresceret, seseque quotidie melior ad perfectionis culmen ferventius anhelaret; coepit nonnullis coruscare miraculis; ut qui clarus erat in probitate morum, claresceret etiam in ostensione signorum: et qui in obtutibus omnipotentis Dei erat lucerna ardens, fieret etiam coram hominibus lucens. Unde divino disponente judicio factum est, ut quia de illis erat, quibus dictum est *Vos estis lux mundi*, primum de luce miraculum exhiberet. Aliquando siquidem dum

esset in quadam sui juris villâ, quae Bersoniacum dicitur, videt puerum, venustum quidem formâ, sed caecum a natiuitate. Super quo consulens, didicit, quia filius esset villici, et quia visum penitus nunquam habuisset. Cui mox pia benignitate compatiens, et apud se tacitis precibus latenter insistens, utputa qui talia nondum expertus, advocat tandem parvulum, signum illi salutiferae crucis in fronte depingit, et confestim visum, quem natura negaverat, puer accepit.

§ 7. Alio quoque tempore dum esset vir Dei apud suum quoddam monasterium, quod Vallis Aurea vocatur, quartâ videlicet feriâ primae quadragesimalis hebdomadae, quae caput jejunii dicitur, surgentibus a mensa fratribus, ille pugillum cineris latenter implevit, et apposito pane discubuit. Cumque cinerem tamquam panem manducaret, ut potum quoque, juxta Prophetam, cum fletu temperaret, innuit fratri, ut clam sibi aquam nullo teste deferret. Ille quod erat jussus, implevit: aquam attulit. Quae dum labiis adhibetur, austeritatem vini redolere sentitur. Reprimit ergo manum, abigit poculum: atque ut sibi aquam minister afferat, signis evidentibus imperat. Ad quod minister obstupuit: et vinum se a mensa referre, qui aquam propinaverat, admiratus expavit. Geminat tamen officium, vinum projicit, convasat aquam: denuo porrigit discumbenti. Sed ecce dum aqua potanda repetitur, vinum rursus in poculo reperitur. Jam itaque vir sanctus divinae erga se pietatis beneficium recognoscens, quod Deum sibi misericorditer indulgere considerat, cum gratiarum actione percipere non recusat. Praeterea, cum vir Dei cum Henrico rege (a), qui postmodum factus est imperator, in Ticinensi simul urbe consisteret, et Dominicae Nativitatis gloriam celebraret, contigit ut velamen mensae ejus, artificiosa textrini laboris operatione conspicuum, sacrilegâ fuisset fraude sublatum. Postquam autem vir Dei cum rege discessit, fur qui rapuerat, jam securus, proposuit velamen in foro venalium. Sed dum illi dispositio coelestis obsistit, sancta distrahi praeda non potuit. Ter igitur quod subduxerat, inter nundinarum merces exposuit, tertio subtiliter attentavit: sed cum emptoribus de precio penitus convenire non potuit, nec inter distrahentem et coëmentem pacisci valuit venale commercium: quia divina dispositio conatibus hominum negavit effectum. Interea sceleris hujus auctorem ultio divina corripuit, et manus, quae sacrilegium perpetraverant, ac pedes, quibus raptor aufugerat, arefaciens, intolerabili dolore constrinxit. Mox itaque compulsus languore, ad ecclesiam beati Majoli manibus alienis advehitur,

(a) Henricus II Germaniae rex, ac postea Romanorum imperator, Romae coronatus anno Mxv a Benedicto VIII quem Apostolicâ Sede exturbatum a pseudopapa Gregorio, et profugum pie et honorifice excepit, ac in Romanam Cathedram restituit. Communiter hic I dicitur; qui enim praecessit hujus nominis Imperator coronam haud solemniter acceperat a Summo Pont. Henricus de quo agitur, vir sanctissimus, ab Ecclesia colitur idibus jul.

mantile sublatum ad reatus indicium coram cunctis appenditur, et divina clementia ab omni populo, qui percitus hujus famae rumore confluerat, imploratur. Sic itaque beati Majoli meritis, ac precibus fratrum sibi servientium, sanus et incolumis factus, velamen reddidit alienum, et recepit semetipsum. Probavit ergo quo praemio dignus esset, qui beatum offenderet Odilonem.

§ 8. Alius quoque fur, cum vir Dei in eadem urbe consisteret, stabulum ejus nocturnus irrupit, et equum, cui specialiter ipse insidere consueverat, caute subduxit. Sed quia illis in partibus deprehendi fur sacrilegus timuit, concitus ad oppidum Laudense profugit. Securus itaque recognoscentium, proponit equum, emptores invitat, vehiculum laudat, commercium flagitat. Sed sic hominem divina dispositio praepedivit, ut nec cum quolibet emptore componere, nec animal potuisset pecuniâ permutare. Postremo autem reversus ad se, et poenitentia ductus, bestiam ad locum sui criminis conscium revocat, et quid sibi contigerit, ad sui confusionem, et omnipotentis Dei gloriam, non occultat.

§ 9. Vir idem venerabilis dum esset in itinere constitutus, quia causa dictabat, Ticinum festinanter ac sine mora transire cupiebat: sed intumescendentibus aquis, etiam navigium deerat. Protinus ergo confisus in Deum, unum e famulis vocat, seque in nomine Christi praecedere per alveum fluminis imperat. Obédit illico famulus: spumantes profluentium undarum cumulos ingredi non moratur. Deinde vir sanctus cum omni commean- tium turba subsequitur: et sic omnes in ulteriorem alvei crepidinem absque ullo prorsus incommoditatis offendiculo transponuntur. Quod dum nonnulli qui aderant, mirarentur, velut aemuli praecedentium, coeperunt attentare meatum. Sed mox ut adorsi sunt extremos ceterioris ripae fluctus attingere, nisi equos sub celeritate repressissent, profluentis aquae submersi voragine, proculdubio naufragium pertulissent. Unus autem ex his, qui tunc aderant, ut tam insigne miraculum vidit, obstupuit, hominemque Dei, ut suae domus subire dignaretur hospitium, fuis humiliter precibus, impetravit. Intempestae vero noctis silentio vis venti vehementior irruit, et lucernam, quae in dormientium cubiculo dependebat, extinxit. Expergefactus autem cubicularius, cum lumen agnovisset extinctum, ad abigendam noctis tenebrae caliginem, divini luminis infulgere postulat claritatem: « Deus, inquit, omnipotens, qui lumen es verum, pro amore servi tui Odilonis, ab hac domo tenebras dimove, eamque gratiae tuae luce perfunde. » Confestim de coelo coruscae lucis splendor emicuit, et totam domum superni splendoris claritas illustravit. Si ergo hoc agebat Odilo tunc sopore depressus, quid putas nunc apud Deum potest, carnalis sarcinae corruptione solutus?

§ 10. Paulo ante Nativitatem Domini, per hyemalium inclementiam inbrium sanctus senex ad beati Marcelli martyris monasterium festinabat. Venerunt autem ad quoddam flumen, quod ita fluctibus exundantibus inhorruerat ut prorsus intransmeabile videretur. Confisus autem in Domino, dirigit praeivium, qui vada praetentet: et ipse mox cum comitibus subsequens, pertransivit illaesus. Sed in hoc vadantium transitu illud mirabile fuit, quia cum caeteris aqua pertingeret usque ad femora, viro Dei nec corrigia quidem pedis aquarum est inundatione perfusa. Istum aqua tangere potuit, humidare non novit: illos autem, quod natura dictaverat, undique inadefecit. Praeterea, dum vir Domini apud monasterium beati Martini, quod *Ad publicam stratam* dicitur, receptus esset hospitio, sicut moris erat, ut ubicumque maneret, quocumque se verteret, monachorum illico frequentia non deesset: non parvus ei coetus fratrum affluxit. Quos ille cum alacritate suscipiens, et prius eis ineffabilis eloquii familiaritate communicat, et postmodum, ut sibi pro charitate convalescantur, invitat. Sed dum in longum sermo protrahitur, semotim quosdam ex familia servos accipit: utrum sit, unde refici fratres valeant invitati, solerter inquit. Qui de caeteris quidem alimentis constare utique perhibent quantitatem: de piscibus autem pene nihil esse, quod ad tantam hominum perveniat multitudinem. Ad quos ille: « In nomine, inquit, illius qui novit quinque millia hominum ex pane modico et gemino pisce reficere, non quasi nihil, ut dicitis, sed uberrimam nobis et hospitibus nostris piscium copiam ministrare.» Cum igitur mensae discumbentium pauci, qui aderant, pisces a dapiferis inferuntur, coepit esca in manibus discumbentium crescere: et quo magis a convalescentium turbâ consumitur, exuberantius abundare: adeo ut satiatis omnibus, plurima superessent, quae non modo servitoribus cunctis, sed et aliis, si supervenirent, oblata sufficerent. Cui protinus famuli, « Ecce pater, inquit, quod pusillanimitas nostra non credidit, vestrae fidei meritum divinitus impetravit. Jam non dubitare didicimus, si promissionem vestram in articulo cujuslibet difficultatis audimus.» At ille, ut semper erat mitis et humilis non suae fidei, quod divinitus factum erat, adscripsit, sed illorum potius obedientiae, et sanctorum hospitum meritis imputavit.

§ 11. Huic etiam illud non dissimile est, quia cum Dei famulus in Romana urbe consisteret, et hospitium in monte Aventino apud monasterium beatæ Dei Genitricis (alio nomine S. Bonifacii sive Alexii) haberet, contigit ut, sicut illius urbis familiare est, omnino tale vinum deesset, quod sancto viro saporis habilitate congrueret. Inquirat ergo abbatem loci, utrum melius habeat. Qui se confestim et profitetur habere, et quantum ipse praeceperit, libenter afferre. Vir autem Domini modicum, quod

ante se erat vasculum, dedit, ut sibi plenum deferretur, expe-
dit. Allatum ergo ante se posuit, et ipse potissimum more pin-
ernae sibi duntaxat et abbati, qui juxta se discumbebat, ex-
endit. Cumque jam a mensa surgendum refectio completa
ctaret, et paululum adhuc vini in vasculo superesset, pater
nctus blande subridens: «Non, inquit, fratres mei, plene circa
os officium charitatis exhibui, qui vinum, quod mihi sapuit, vo-
seum participare neglexi.» Arripiens ergo cyatum, infudit me-
um, et singulis singulum pro benedictione largitur. Res mira:
um fratres essent fere duodecim, et eis bibentibus potus copia
on defecit, et eorum completo numero, nil omnino superfuit.
lis itaque quod factum fuerat admirantibus, vir verae humili-
tis custos, ut in alium divinae gratiae munus impelleret, et
se favoris humani gloriam declinaret, charitati duntaxat illius,
ui vinum dedit, miraculum supernae benedictionis applicuit.
ehinc dum egressus Româ, reverteretur ad propria, quidam
tra Taurinensem urbem nimium febris patiebatur ardorem.
ic furtive per ministros aquam qua vir Domini manus abluebat,
recepit, fideliter bibit: et sic absque mora, depositâ prorsus omni
bricitatione, convaluit.

§ 12. Jamque Jovini montis praerupta conscendens, obvios
abuit pauperes, prae difficilis viae lassitudine potum aestuanti
esiderio flagitantes. Pius itaque pater sui negligens, aliis in
ecessitate compatiens, jussit ut quicquid vini propriis habere-
ar in vasculis, absque ulla reservationis industria vel potus
ffidentia praeberetur egénis. Paulo post necessitate naturae
ogente, discumbunt omnes, ut capiant cibum. Et ecce utres,
ui studio fuerant piaae compassionis exhausti, vino reperiuntur,
eo scilicet debitum persolvente, repleti. Nam juxta scripturam,
ui dat pauperi, Domino foeneratur. In hoc ergo felici commer-
o, ubi Dominus debitor, famulus fuerat foenerator: quod a
ervo fideliter est depositum, a bono debitore non segniter est
olutum.

§ 13. Aliquando imperator Henricus dum appositâ mensâ
discumberet, vas illi holovitream valde pretiosum et Alexan-
rini operis arte compositum, cum tritis est pigmentis allatum.
ox advocat duos aulae regiae capellanos, Albericum videlicet
Landulphum: quorum alter Cumanae, alter vero Taurinensis
eclesiae postmodum episcopi facti sunt. His itaque vasculum tra-
didit, et per eos beato viro Odiloni odoriferi nectaris xenium
(*donarium*) destinavit. Quod profecto vasculum capellani sancto
viro, prout decebat, humiliter offerunt, ac pro eo postmodum
edituri, ad regis interim convivium revertuntur. Paulo vero post,
icut humanae curiositatis mos est, ut nova quaelibet et insueta
ubianter adspiciat, coeperunt monachi praefatum vas sub admi-
rationis intuitu contrectare, et de manu in manum solerter inspi-

ciendo transponere: cum ecce de manibus incaute se tenentium labitur, et ut fragilis est naturae, continuo frangitur. Quod mox ut vir sanctus accidisse cognovit, graviter tulit, et praesertim clericis, qui reliquerant, paterna pietate condoluit: ne videlicet Augustum innocentes offenderent, et non modo jacturam gratiae sed et regii motus periculum sustinerent. Mox ergo cum fratribus ecclesiam pius pater ingreditur, et ne hi, qui erant immunes a culpa, motum regiae indignationis incurrant, orationibus et psalmis incumbens, clementiam divinitatis implorat. Jam igitur oratione completâ, vir Dei fractum sibi vas jubet afferri. Manibus contrectat, oculis undique subtiliter inspicit: et ecce nulla prorsus in eo fracturae vestigia deprehendit. Tunc indignatus in fratres, eos cum austeritate redarguit, cur vas conquererentur confractum, quod omnino permanserat illibatum. Illi vero vehementer attoniti, tam evidentis ostensione miraculi, et austeritatem corripientis libenter accipiunt, et ad referendas omnipotenti Deo gratias ferventius accenduntur.

§ 14. Praeterea religiosus quidam vir revertebatur ab Ierosolymis. Qui dum mare transiret, quod a Sicilia versus Thesaloniceam per plurima fluctuum periculosa loca protenditur, eumque cum multis aliis furentium ventorum horror impelleret: applicuerunt ad insulam quamdam sive rupem, ubi sanctus quidam servus Dei manebat inclusus. Itaque vir illic aliquandiu commorans, et tranquillitatem sedandi maris expectans, delectabatur cum servo Dei frequenter habere colloquium. Sed dum hinc nonnulla dicuntur, illinc plurima referuntur, perquisitus hospes a viro, unde genus duceret, originaliter Aquitanum se esse respondit. Requisitus insuper, utrum coenobium illud, quod dicitur Cluniacum, et Odilonem ejusdem loci nosset abbatem: optime, quod quaerebat, se nosse perhibuit. Sciscitatur homo, cur hoc Dei servus ab eo requirat. Ad quem ille: «Sunt, inquit, vicina nobis loca, ex quibus gravissima flammaram furentium evomuntur incendia: in quibus etiam locis animae diversa luunt pro meritorum qualitate tormenta. Ad quorum semper exaggeranda supplicia innumerabiles sunt daemones deputati: qui intolerabiles eorum poenas quotidie renovant. Quos tamen ego frequenter audiavi querulis lamentationibus ejulantes, et lacrymabili vociferatione deflentes, quod orationibus et eleemosynis quorundam, adversus eos infoederabiliter concertantium, frequenter ex eorum manibus eriperentur animae damnatorum.* Inter caetera de Cluniacensium coetu permaximam et eorum abbate querimoniam faciunt, quia quamsaepe per eos sui juris vernaculos perdunt. Quamobrem per terribile Dei nomen obtor, ut sanctis fratribus illic haec, quae tibi dixi, fideliter referas, et ex nostra quoque illis parte denuncies, ut eleemosynis

* Intelligit auctor per haec loca Purgatorii poenas.

et orationibus magis ac magis insistant: ut de manibus daemonum eos, qui ab illis cruciantur, educant: quatenus de quotidianis eorum rapinis et luctus inferatur generis humani inimico, et gaudium multiplicetur in coelo.» Aliquanto post homo regressus in patriam, quicquid ex viri Dei relatione didicerat, beato patri et sanctae congregationi fideliter narrat. Tunc venerabilis pater Odilo per omnia monasteria sua constituit generale decretum, ut sicut primo die mensis Novembris, juxta universalis Ecclesiae regulam, omnium Sanctorum solemnitas agitur: ita sequenti die in psalmis, et eleemosynis, et praecipue Missarum solemnibus, omnium in Christo quiescentium memoria celebretur.*

§ 15. Si quis autem non generalitate contentus, quis specialiter per beatum Odilonem de poenis ultricibus sit ereptus, inquirat, in Papa Benedicto (VIII) evidenter addiscat: ut in Romano Pontifice, valeat liquido conjici, quid de caeteris merito debeat aestimari. Apostolicus igitur iste, quem diximus, dum adhuc viveret, beatum virum affectuose dilexit, reverenter excoquit, et Apostolorum limina frequentanti, necessarii sumptus optima saepe subsidia ministravit. Huic plane mox, ut obiit, germanus ejus Joannes in apostolica dignitate successit. Jam vero postquam humanis rebus exemptus est, non parvi temporis evolutu curriculum, jam dictus Papa Joanni Portuensi episcopo, et aliis duobus, quorum nomina nobis nota non sunt, per speciem nocturnae visionis apparuit, eisque quia penalibus esset constitutus in tenebris, indicavit: hoc insuper addens, qualiter beati Odilonis venerabilibus meritis eum superna censura liberare decreverit a tormentis. Obsecrat itaque per eos et humiliter flagitat, ut frater ejus ad praefatum unice pietatis virum, agilem quanto citius veredarium dirigat, eumque suppliciter obsecrans pro se orare deponat. Protinus idem Joannes Portuensis episcopus, auctoritatis apostolicae fultus epistolis, concito gradu Papiam usque pervenit. Ubi longo et immoderate fortassis accelerato fractus itinere, per monachos coenobii beati Majoli, Apostolicae legationis apochas dirigit, omnemque per eos sancto viro seriem a se conspectae visionis exponit. Enimvero divino factum esse constat judicio, ut cum apud Cluniacense monasterium Apostolicae legationis bajulus inveniret. Praecepit itaque venerabilis pater, pro illo psalmodias et orationes ab omnibus privatim ac publice fieri, eleemosynas indigentibus erogari, sacrificium Deo mysteriorum salutaris offerri. Nec in illo dumtaxat loco id statuere contentus fuit, sed et per omnia sui regiminis monasteria ejusdem sanctionis edicta mandavit. Cumque hoc fratres intentissima devotione satagerent, et ex ara sanctorum pectorum fraternae charitatis flamma prosiliens, divinae clementiae sacrarium penetraret, jam praefixi temporis terminus propinquabat. Et ecce

* Commem. Omn. Fidelium Defunctor. 2 nov. instituit S. Odilo.

quidam sanctae conversationis monachus, Heldebertus nomine, qui videlicet hoc obedientiae fungebatur officio, ut inopes aleret, indigentibus subsidia ministraret.* Hic itaque per soporem vidit, quod quidam pulcher ac serenus adspectu, ac solemnī quodam nitore conspicuus, claustrum monasterii magno candidorum agmine constipatus ingrederetur. In capitulum deinde, ubi pater Odilo cum fratribus residebat, intravit, ad ejus gēua caput humiliter flexit, eique, sicut in gestu corporis videbatur, gratias egit. Cumque frater ille, qui hoc in visione contemplabatur, inquireret, quisnam esset ille tam decorus ac fulgidus, qui sancto viro salutationis officium exhiberet: responsum est ei, quia ille esset Benedictus, Summae Sedis Episcopus, qui nimirum idcirco viro Dei gratias ageret, quia piis ejus, sanctorumque fratrum precibus, et Tartarei cruciatūs evasisset interitum, et cum beatis civibus quieturus, supernae Jerusalem meruisset ingressum. In hoc valet liquido deprehendi, quae de meritis beati Odilonis opinio jure possit haberi: cum is nimirum, qui juxta privilegium apostolicae dignitatis claves Ecclesiae prae cunctis mortalibus tenuit, qui ligandi atque solvendi vires praeminenti quodam jure possédit, in illo jam invisibili examine constitutus, non aliter quam precibus istius vel a peccatis solvi, vel de poenali potuit supplicio liberari.

§ 16. Porro autem dum aliquando in monasterio moraretur, quod Paterniacum dicitur, erat ibi quidam puerulus monachus nomine Rodulphus, quem struma quaedam gutturis intumescens deturpaverat usqueadeo, ut et claritatem vocis auferret, et insuper quodammodo minaretur, quod sibi etiam aliquando auditum interciperet. Quem ad se vir Dei vere misericors advocat, palpante manu locum tumoris attrectat: deinde signum crucis plagae gutturis imprimit, et divina quaedam verba dicens, mox abire permittit. Deinde mirum in modum sicut in aliis morbus ille in dies solet excrescere, totumque guttur miserabiliter occupare: sic versa vice in isto coepit extunc sensim quotidie detumescere, donec pestis illa funditus evanesceret, et guttur pueri ad naturalem se speciem per omnia reformaret.

§ 17. Alio quoque tempore de monasterio, quod est in Jurensi territorio constitutum, vir sanctus exierat, et ad Gebennensem urbem coepto itinere contendebat. Cum autem ad quemdam concavae profunditatis fluvium devenisset, accidit ut mulus, qui hominis Dei supellectilem, libros scilicet ac lectulum, deferebat, a publico vado procul aberrans, in profundiore alvei voraginem caderet: sicque raptatus a gurgite, nullo membrorum, nisi solo capite, fluctibus eminéret. Qui tandem e naufragio protractus educitur: ad perscrutandum, utrum res et maxime libri perierint, desagmatur. Miro itaque supernae dispensationis ordine,

* De suffragior. pro Def. fructu, insigne exemplum.

libri simul cum lectulo ita a fluctibus reperiuntur intacti, ut ne tenui quidem aquae stilla videantur adpersi. Mantilia vero simul et manutergia prorsus undique reperta sunt madida. Ubi notandum, quam pervigil fuerit erga servum suum divina protectio, ut ea videlicet, quae ablui frequentius indigent, madere permitteret: quae vero madefieri sine damno non possunt, a contactu fluctuum immunia custodiret. In eodem quoque Jurensi monasterio vir Domini Odilo aliquando constitutus, reperit puerum, nomine Gerardum, terribili caducae passionis languore detentum. Qui saepissime quasi lunaticus corruebat, et sic eum occidui languoris impetus obruere consueverat, ut in eo neque vox, neque memoria, nec prorsus aliqua membrorum officia remanerent, ac fere a mortuo nihil distaret. Huic homo Dei misericorditer condescendens, fratribus, ut pro eo Dei clementiam deprecetur, injungit: ipse vero ad sacrosanctum altare, Missam celebraturus, accedit: aeger etiam ut interesset, admonuit. Cui mox Eucharistiae salutaris munus tradidit: deinde, sicut sibi moris erat, sanctificatam aquam cum beati Majoli calice propinavit. Nec mora, protinus a puero languor omnis abscessit, salus optata succedit: et sic per merita beati viri restituti sibi vigoris incolumitas permansit.

§ 18. Aliquando vir Domini per praerupta Jurensium Alpium (a) iter habebat, et repente saginarius, nonnullis oneratus sarcinis, per montis dexera collabitur, atque per aspera rupium scopulorumque praecipitia usque ad vallis infimae profunda raptatur. Ministri protinus in illud lubricae ruinae praecipitium descendentes, nonnulla quidem de sarcinulis, quae passim dispersa fuerant, illaesa reperiunt: librum tamen sacramentorum, aureis literis exaratum, cum vitreis quibusdam vasculis anaglyphâ fusilitate caelatis, deesse perpendunt. Quibus interim recedentes omissis, hospitium subeunt, corpora fessa reficiunt, et nocturno soporati silentio quieverunt. Mane autem facto, mature surgentes, ad locum illum celeriter redeunt: et curiosius quaeque diverticula perlustrantes, omnia quae periisse suspicabantur, inveniunt: vasa nimirum vitrea reperiuntur illaesa: deauratus etiam liber, cum tempus scilicet imbriferum inhorresceret, a nulla prorsus est pluviarum inundatione contactus. Sic itaque beati viri meritis, et vitrum frangere praeceptis ruina non potuit, et perfundere codicem inundantium imbrium densitas ignoravit.

§ 19. Nobilis quidam vir dum jacéret sub arbore, particula corticis in ejus oculum cecidit: cui non modo lumen omnino turbavit, sed et aliarum calamitatum multiplex pondus invexit. Nam cum id, quod oculo semel insederat, nullo modo potuisset expelli, fugit somnus ab oculis: et non modo jam homo non dormire, sed nec ciborum quidem valebat alimenta percipere.

(a) Jurensia juga Helvetiam a Gallia et Germania diviſiunt.

Quem seorsum vir sanctus adducens, signum sibi crucis impressit, ac mox insufflans, super locum doloris halavit: deinde promittens se salutare pro eo victimas oblaturum, abiit. Abscedente itaque viro Dei, protinus homo suaviter obdormivit: evigilans autem, particulam corticis ab oculo non sine lanuginē quadam projecit: et e vestigio factus incolumis, nullam de caetero doloris hujus molestiam sensit.

§ 20. Cuidam Turonensis Ecclesiae clerico lethale vulnus in brachio pestilenter excreverat, ut sibi jam non languoris aegritudinem, sed ipsam potius interminaretur et mortem. Cumque vir Dei Lucensi teneretur hospitio, accedit clericus, et periculum tam pestiferae calamitatis ostendit. Quod ille quasi videre dissimulans, latenter brachium apprehendit, vivificae crucis signaculum imprimit: eumque dimittens, ut sibi caute provideat, praecipit. Qui paulo post dum locum ulceris curiosius attendere studuit, nulla prorsus vestigia deleti languoris invenit. Stupefactus igitur novitate miraculi, ad hominem Dei praesto regreditur: quid sibi contigerit, non tam relatione verbi, quam ostensione sui brachii evidentissime confitetur. Quod ille satis moleste tulit, eumque a suo conspectu cum indignatione exturbavit. Nam tamquam venena serpentium, sic rumores hominum fugiebat. Asserebat enim, quia quantumlibet sublime sancti operis aedificium, per vanae gloriae subito corrui appetitum.

§ 21. Praeterea miles quidam tam mentis inops erat effectus, ut postposita penitus omni cura privata vel publica, per dévia solivagus et nudus erraret, inconditas voces emitteret, et tanquam daemoniacum se per inordinati gestus insaniam exhiberet. Cui vir Domini, paterna pietate compatiens, simul cum fratribus ante altare sancti Petri prosternitur, divinam clementiam cum psalmis et litanis implorat, ut perire creaturam suam sub hujus furoris insaniā non permittat. Hinc ab oratione consurgens, ad eum qui patiebatur, accedit: aqua sanctificationis adspersit, atque ut ex ea bibat, suadendo compellit. Qui non multo post ad Cluniacum sanus et incolumis venit, xenia piscium detulit, et quia sibi plenissime redditus esset, gratias referens indicavit.

§ 22. Alius quoque miles efficaciam edendi sermonis amiserat. Hic per visionem admonitus est, ut si aquam, qua manus beati Odilonis abluebantur, hauriret: hac sibi loquendi vires et amissae linguae officium proculdubio reformaret. Aqua igitur per ministros fideli furto subripitur: altera etiam aqua, a viro Dei benedicta, de calice sancti Majoli, muto transmittitur. Quas ille cum nimia devotione suscipiens, mutatis vestibus ingressus ecclesiam, quia linguā non poterat, ore cordis oravit: et sic poculo benedictionis accepto, reparatum sibi locutionis officium recognovit. Mox etiam expedite loquens, mirum de se spectaculum cernentibus dedit, et quid beatus Odilo apud Deum posset, evidenter innotuit.

§ 23. Praeterea cum vir venerabilis apud quamdam ecclesiam monasterii, quod dicitur Vallis Aurea, cibum caperet, sed locum magnâ vini laborare penuriâ didicisset, ne gravaret fratrem qui cum alacritate susceperat, hoc in commune praeiixit, ut quisque decumbentium uno tantum scypho contentus esset: solis autem monachis pincerna poculum geminaret. Mensura tamen exceditur, et largus ad bibendum potus cunctis epulantibus exhibetur. Enimvero cum vas illud vinarium et unum dumtaxat esset, et modicum, non modo tot indiscrete bibentibus non defecit, sed et illis recedentibus, absque ulla diminutione repertum est plenum: ut per hoc evidentibus clarescat indiciiis, quia vir Domini non tantum id apud Deum potuit impetrare, quod petiit; sed et nonnulla per eum virtutum signa divinitus ostensa sunt, quae nescivit. Et de signis quidem atque virtutibus, quas vir sanctus adhuc in corpore constitutus ostendit, ista sufficiunt; nunc ad explicandum felicem ejus obitum, auxiliante Domino, propinquemus.

§ 24. Enimvero quamquam homo Dei sublimiter se in spiritalibus studiis et divina contemplatione suspenderit, in corpore tamen utilitatis industriâ non mediocriter laboravit. Monasteria scilicet nonnulla a fundamentis erexit; alia vel jam diruta, vel ruinam forte minantia reparavit. Dilatavit illis praedia, nonnullis etiam insignia contulit ornamenta. Quae vero monasteria nova condiderit, quibus parietina tantum et sarta tecta collatis sumptibus instauraverit, enumerare per ordinem idcirco postponimus, ne prolixitate styli lacinias contexere videamur; praesertim cum in ipsis vivis operibus gestorum fidem multo clarius experiantur oculi, quam ullo sermone valeant narrari. Dispensationis quoque geminae moderator insignis, et in spiritali studio coram divinis obtutibus fulsit, et in terreni laboris industriâ non mediocriter floruit.

§ 25. Porro cum vir Domini jam in extremis ageret, per quinquennium fere compulsus est gravissimi languoris molestiâ cruciari. Mox itaque beatorum Apostolorum limina festinat invisere, ut quasi sub eorum pedibus, si sibi daretur, quod semper in votis habuerat, posset ex hoc mundo transire. Verumtamen quia non est in homine via ejus, aliter sibi contigit quod speravit. Per quatuor plane menses illic aegritudine detentus elanguit, deinceps contra spem aliquantulum convalescens, ad propria remeavit. Cluniacum itaque deveniens, per annum fere totus in oratione permansit, seseque quantum aegritudo permisit, jejuniis ac vigiliis vehementer afflixit. Decevit autem, ut antequam debitum conditionis humanae persolveret, quaeque monasteria sua circuiens, sanctae admonitionis studio visitaret. Expeditione igitur sanctae hujus aedificationis incepta, Sylviniacum devenit; ibique se circa festivitatem Dominicae Circumcisionis

ex saeculo hoc migraturum, manifeste dixit. Porro autem cum jam in agonis esset angustia constitutus, diabolus adstare conspexit, eumque per nomen tremendi Judicis, ut abscederet, terribiliter increpavit. Anno itaque Dominicae Incarnationis 1048, aetatis autem suae 87, ordinationis etiam quinquagesimosexto, ea nocte, quae Dominicae Circumcisionis sollemnia praecedebat, salutaris Eucharistiae sacramenta percepit; sicque beatum Deo spiritum reddidit. Paulo autem post, eadem scilicet nocte, cum beati viri corpus in ecclesiam jam fuisset delatum, frater quidam Gregorius nomine, Venetus natione, naturae simplicis et innocentis vitae, exequiarum funebrium lassitudine praegravatus, in eadem cella, in qua sanctus obierat, proprium stratum petiit, in quo se projiciens, dormire tentavit. Sed necdum plane resolutus in somnum, beatum Odilonem sibi videt adstantem. Ad quem mox voce promptissima: « Quid, inquit, agis domine pater? » Et ille: « Bene, frater, et optime. Dominus enim meus Jesus servo suo per semetipsum dignatus est adesse, et sui praesentiam misericorditer exhibere. Sed in ipsa meae decessionis hora, in illo scilicet angulo (ostendebat enim quasi digito locum) vidi figuram quamdam truncem nimis atque terribilem, quae mihi teterrimae suae visionis horrorem atque formidinem tentavit incutere; sed Christi confortante virtute, nulla me potuit infestatione nocere. »

§ 26. Proximâ quoque Quadragesimâ succedente, sanctae ac venerandae memoriae Laurentius, Amalfitanae sedis archiepiscopus, qui potens in literis ac biglossus, graece noverat et latine, et quod longe praestantius est, laudabilis vitae claritate pollebat, tunc Romae constitutus, obdormivit in Domino. Cumque cadaver ejus fuisset in ecclesiam illatum, honestus quidam clericus, Albero nomine, in ejusdem ecclesiae angulo lassabunda dedit membra sopori: cumque subito adhuc pene vigilantem vir beatus apparuit, ei mox clericus intulit; « Domine mi, quando huc et cur advenisti? — Ad charissimi (inquit) olim amici mei, domini Laurentii pontificis, exequias veni; quibus expletis, antequam te viderem, recedere nolui. » Et his dictis, species loquentis evanuit. Vir itaque Domini, quia recte vixit, feliciter obiit; et quia vitam mirabilem duxit, jure miraculis coruscavit. Vita quippe beati hujus viri velut aurea tabula est; cui quasi margaritas quasdam ac gemmas infigimus, dum gestis ejus interlucetia virtutum miracula permiscemus. Apud cujus venerabilem tumulum nihilominus adhuc rutilant nova signa virtutum; quae nimirum nos his inserere superfluum ducimus, cum per alios jam apicibus exarata cernamus. Legentium igitur taedio consulentes, his contenti sumus, quae succincta brevitate perstrinximus, ad honorem et gloriam Redemptoris nostri Jesu Christi; qui cum Deo Patre et Spiritu Sancto vivit et glorificatur in saecula saeculorum. Amen.

VITA S. EUGENDI ABBATIS

DURIUSCULO STYLO SED FIDELITER AB EJUS DISCIPULO CONSCRIPTA

Natus circa 449, defunctus anno 510. — Nat. Gallus.

§ 1. Sanctus Christi famulus Eugendus (a), sicut beatorum Romani et Lupicini in religione discipulus, ita etiam natalibus ac provincia extitit indigena atque concivis. Ortus namque est haud longe a vico, cui vetusta paganitas ob celebritatem clausuramque fortissimam superstitiosissimi templi, gallicâ linguâ Isarnodori (b), id est, ferrei ostii, indidit nomen. Quo nunc quoque in loco delubris ex parte jam dirutis, sanctissime micant coelestis regni culmina dicata Christicolis. Atque inibi pater sanctissimae prolis judicio pontificali, plebisque testimonio extitit in presbyterii dignitate sacerdos. Igitur cum beatissimum pignus ab ipsis pene cunabulis quodam instinctu successuque felicitatis ac luminis, virtute divina, ut reor, praesagante succresceret, et nocte quadam venerabilis pater ipsius, vel soboles sancta, ab effectu profectuque futurae beatitudinis tenerentur incerti; in visione sancta puer a duobus religiosus viris sublatus, ultra domus paternae vestibulum sistitur, ita ut in Orientis plagam coelique astra, quasi quondam multigena Abraham patriarcha, intuitu diligenti prospiceret; atque ipsi typice jam quodammodo dicebatur: *Sic erit semen tuum* (Gen. xv). Post intervallum namque modicum hinc unus, ast hinc alter, atque alius iade, donec succrescens multitudo efficeretur innumera, beatum puerum vel sanctos proculdubio Romanum ac Lupicinum patres, qui eum in spiritu de coeno paternae domus eduxerant, tamquam enormitas apum in modum mellificantis uvae quadam constipatione sepserunt; et subito a parte prospicua videt instar amplissimae portâe culmina patefacta coelestia, et lento deductoque ad se usque e coeli vertice cum lumine clivoso in modum reclivis scalae cristata proclivitate descensum, et niveos fulgidosque angelicos choros ad se usque vel socios tripudiantes, in Christi nomine deventare; ita tamen, quod crescente semper in loco societate, nullus omnino reverentiâ divinitatis attonitus, aut sermone movebatur, aut nutu. Cumque sensim cauteque mortalibus multitudo sese inseruisset angelica, collectis copulatisque sibi terrestribus, concinentes angeli, ut venerant, coelestia sacra repedantes ascendunt. Hoc solummodo puer inter carminum modulationem percepit, quod post annum circiter in monasterio

(a) Gallice *Oyénd*, *Eugend*, *Héand*.(b) In Dioecesi Bellicensi (gall. *de Balley*).

inter Missas ex evangelii recitari cognovit. Illud nempe vice antiphonae (ut bene, ipso dignanter referente, commemini) reciprocis vocibus multitudo concinebat angelica: *Ego sum via, et veritas, et vita* (Joan. xiv). Recepta igitur sese clausit astringera, et solum semel puer contemplatus in loco, excussus est somno, concutitur, ac visionis terrore percussus, rem gestam illico refert patri. Confestim namque presbyter sanctus, cui potissimum prole sanctissima dicari deberet, agnovit.

§ 2. Mox igitur eum literarum instrui jubet elementis, et anni exacto circulo, tamquam Samuel quondam, non in typico excubaturus templo, sancto Romano oblatus est patri. In quo vere ita beatorum abbatum, qui eum in spiritu de incolatu terrestri eduxerant, gratiarum gemina confluit ubertas, ut succidua quoque posteritas utrum in Eugendo Lupicinum potius suspiceret, an Romanum, judicio fluctuaret incerto. Illis dumtaxat huc illucque necessitate misericordiae et monasterio saepe progressis: iste vero a septimo usque ad sexagesimum vitae, quo transiit, annum nusquam exinde post ingressum extulit pedem. Lectioni namque se intantum die noctuque, expletis consummatisque omnibus quae a praeposito vel abbate injuncta sunt, dedit et impendit, ut praeter in Latinis voluminibus, etiam in Graeca facundia redderetur instructus. In vestitu autem duabus tunicis nunquam est usus, atque unam ipsam nunquam mutavit, nisi antea fuisset plurima vetustate consumpta, simili quoque cucullae ipsius conditione servata. Paleis vero lectuli ineventilatis multo tempore, vilique sagello constratis, pellicioque superposito conquevit. Aestivis namque temporibus carcassâ vel scapulari cilicino utebatur; quod ei quoque vir sanctitate conspicuus Leunianus, Viennensis urbis abbas, pignore transmiserat charitatis. Calceamenta gerebat fortia rusticaque, in modum priscorum patrum, constrictus ocreis crura, fasciolisque plantas. At vero nocturnis matutinisque conventiculis, nec in frigidissimis pruinis, nec in magnis nivibus, quicquam nuditati pedum praeter ligneas gallicanasque caligas addidit unquam. Atque in hunc quoque modum eminens saepissime matutinis horis ad fraternalium coemeterium oraturus, gradiebatur in nivibus. Nemo namque eum unquam aut in diurna, aut in nocturna synaxi ante completionem conspexit egredi foras. Nam cum ipse noctibus certe oratu longissimo, atque secreto cunctos in oratorium diutissime anteiret, post omnium quoque discessum nihilominus formulae suae incumbens, oratione diutina pascebatur in spiritu. Atque ita exinde quolibet tempore vultu hilari ac leto egrediebatur ad fratres, ut solet exatiata ambitio vultus hominum lasciva jucunditate dissolvere. Refectio ei omni tempore semel in die fuit. Quae tamen aestivis diebus nunc in sexta cum ceteris fatigato, nunc vero cum his qui iterato refi-

ciebantur, terminabatur in vespera; ita tamen, quod nihil unquam, exceptis his quae cunctis apponebantur fratribus, degustavit in mensa.

• § 3. Igitur ad inchoationem ipsius admirationis revertamur. Cum ergo pater ille, quem beatissimus Romanus vel Lupicinus Condatecensi (a) coenobio signaverant successorem, praeter labores sollicitudinesque coenobiales, etiam corporeae inaequalitatis frangeretur incommodis, vocatis ad se fratribus, sic sanctum Eugendum vicis suae solitudine innexuit, ut sibi tamen jus paternae eminentiae in nullo penitus imminueret, aut subtraheret. Tentavit namque idem Abbas, ut antedictum sanctumque Eugendum cum administrationis onere, etiam presbyterii dignitate arctius illigaret. Sed non solum voluntati ejus in hac parte saepissime, immo sanctissime contradixit; verum etiam sacrosanctos pontifices, qui illuc causâ orationis confluerant, adiens, reverentiam tanti honoris caute ac diligenter effugit. Mihi tamen crebro secretissime testabatur, utilius multo esse abbati, propter juniorum ambitionem, liberum a sacerdotio praeesse fratribus, et non illigari dignitate, quam abrenunciantes ac remotos minime convenit affectare. Novimus namque, agebat, praeter hanc quam praediximus, causam, multos etiam patres, post humilitatis professae culmina, hoc officio gravius ac latentius superbis. Sûcepit ergo Dei sanctus, sicut etiam pater Lupicinus, absque sacerdotali eminentia injunctae vicissitudinis societatisque laborem, ea maxime securitate fretus, quod de paterna solitudine ac provisione non habebatur incertus; sed mox evidentissima revelatione percellitur, ne de plenaria administratione velut in aliquo redderetur ambiguus.

§ 4. Nocte igitur subsecuta, subito raptus in visione, beatissimis quoque Romano ac Lupicino abbatibus, ut in initiis quondam, ita nunc in oratorii secretario a parte dextera praesentatur, necnon etiam inter ipsos seniores ac superstites circumspicit fratres, cereos ac lampades gestare lucentes; et data sibi a sanctis patribus oratione vel pace, illico benedictum illum abbatem, decessorem sibi utique mox futurum, conspiciet intro-mitti, ac desuper deorsum ipsius vel scapulas rigentibus clavis purpureis pallium album adspicit dependere. Soluta namque beatus Romanus sancti illius cingulo, constringit illico lumbos Eugendi. Dehinc excusso, quod desuper (ut diximus) gestabat, pallio, hujus adeque humeris superimponens, ait: « Haec tibi ad praesens nosce interim assignari: » et digitis dalmaticam praedicti antecessoris adstringens, « Etiam hanc tibi, inquit, probatam

(a) Celebre Condatecense Coenobium (gall. *Cunlat*) cum Collegio juventuti instituendae, intra Ju-renses recessus, condito illic S. Eugendi corpore, *S. Oyaud* appellari coepit. Pluribus circa Monasterium excitatis progressu temporis aedificiis ad excipiendas devotorum turmas tumulum sancti Abbatis visitantes, ortum est paulatim oppidum, cui postea nomen factum S. Claudii ex illatis hujus sancti Vesontionensis Episcopi Reliquiis.

in acceptis utilitatibus noveris assignandam.» Mox adstantes cum cereis fratres, incipiente primitus uno, confestim cuncti claritatis ac solatii lumina impacta parieti deprimunt et extinguunt. Cumque vir beatus tenebrarum angustiis coercitus, eventum rei attonitus praestolaretur in visu, vox ad eum facta est: «Noli (ait) te Eugende fraude eorum praesentium ac materialium luminum contristare: Orientalem namque cellulae hujus attende prospectum, et videbis illico tibi absque opitulatione humana lumen divinitus ministrari.» At ille confestim illo porrigens visum, adspicit sensim dilucescentem aurora, radium diei ac lucis influere; et in semetipsum reversus, lectulo laetus excutitur. Nec mora: visionem sequitur effectus.

§ 5. Nam ad Christum decessore illo migrante, volens nolensque administrationem subterfugere non potuit subarrhatam. Illi vero, qui per visionem luminis solatia praestita subtraxerant, humanitatis malo aliquid passi, livoris zelo inflammati, in beatissimum virum invidiae ardore turgescunt, et sanctum Eugendum abbatem nunc despectione animi, nunc quoque monasterii professionisque desertione, tamquam novitium ac rudem, monachorum laicorumque patiuntur subjacere despectui. At non ille divinae pietatis obtutus famulum suum passus est proluxa fatigatione vexari. Confestim namque ipsi potentiae ac virtutis suae dexteram affluentissime signorum largitate porrexit, dando atque ostendendo per servum suum sanitatum dona ac prodigia multa: ita ut summae saeculi potestates, sospitari se crebro ac benedici ejus literis exorarent, nec se divinam clementiam crederent habere placatam, nisi prius Christi amici gratiam sive suffragia aut visu aut literis potirentur: Episcopi quoque ac sapientissimi sacerdotes prae se omnimodis ferre, si eum corporaliter cernere, aut affatu literario obtinuissent familiarius compellari. Ipsi etiam pseudofratres, qui pridie cothurno elationis inflati discesserant, tamquam infelices ac degeneres notabantur a laicis, nisi deposito invidiae viru, ad sanctum Christi famulum quantocyus repedarent.

§ 6. Dum haec odoriferâ famâ geruntur, puella quaedam juxta saeculi dignitatem non infima, circa Secundiacensem parochiam daemonio correpta, non solum claustris retrusa, verum etiam ferreis vinculis tenebatur obstricta. Cumque sanitatis causa a multis (ut solet) exorcismorum scripta nexa cervicibus necterentur, atque illa ignotas sibi personas scriptorum per immun- dum spiritum cum nomine, quod dolendum est, carperet et vitia, seque magis illos, qui scripserant, jam olim in illo atque illo peccato latentibus apud humanitatem indicibus assereret possidere; tum ad ipsam energumēnam de adstantibus unus: «Quid nos alienis, inquit, immo propriis vitiis terres immunde? Vere in Christi nomine non solum istorum, quibus derogas, virorum,

sed cunctorum quoque, si potuero, scripta sanctorum ita cervicibus tuis innectam, ut vel multitudine operantium obruaris, si hos paucos audire despicias et contemnis. — Tu mihi (inquit diabolus) Alexandrinarum chartarum, si placet, onera exarata imponas, nunquam tamen ex obtento vasculo poteris propulsare, dummodo mihi solius Eugendi Jurensis monachi ex hoc non afferas visionem. » Confestim namque rapientes proxime dictum, ad beatissimum virum plenissima fide concurrunt, ac rem gestam, pedibus ejus provoluti, narrantes, non se redituros esse testantur, nisi Christi misericordiam praestaret exoratus oppressae. Victus igitur vel ratione, vel precibus pater, breviter cum longa oratione (ut Gregorius quondam Magnus Apollini) in hunc modum scribens atque consignans, spurcissimo transmisit epistolam:

« Eugendus servus Christi, in nomine Domini nostri JESU Christi, Patris et Spiritus Sancti, praecipio per scripturam istam spiritus gulae et irae, et fornicationis, et amoris, et Lunatice, et Dianatice, et meridiane, et diurne, et nocturne, et omnis spiritus immunde, exi ab homine, qui istam scripturam secum habet. Per ipsum te adjuvo verum Filium Dei vivi, exi velociter, et cave ne amplius introcas in eam. Amen. » Et orans atque complicans, supplicibus tradidit deportandam.

§ 7. Quid plura? necdum itineris medii spatia confecerant, cum ecce furcifer ille fremens atque ejulans, prius egressus est ex obsessa, quam calcarent domus limina revertentes. Ab hoc fere tempore beati viri longe lateque fama nomenque enituit, ut qui sanctus jam habebatur indigenis, potens etiam et vere apostolicus procul genitis haberetur. Materfamilias quondam Syagria, nunc quoque ecclesiarum monasteriorumque per eleemosynam mater, cum gravi obsessa incommodo, jamjamque haberetur a medicis desperata, epistolam beati viri exosculandam praecepit attingi. Cumque apprehensam contactis ab eadem cum oratione oculis, lacrymis quoque haud minime deciduis infecisset, ori dehinc insertam aliquantis per dentibus cum oratione constringens, mox recuperata sanitate surrexit. Quo gaudio atque miraculo non solum ipsa suique, verum etiam civitas maxima Lugdunensium, exultatione mirā relevata atque laetata est.

§ 8. Cum ergo fama vitaeque viri virtutum relatione succresceret, tanta miserorum acervatim coepit in monasterium turba concurrere, ut saecularium, immo tribulantium multitudo, pene catervis videretur monachorum numerosior. Interea dum inibi mox nonnulli, alii etiam post bidui triduique, quidam vero post mensis spatium commoda votiva percipiunt, Dei sanctus manum ad salutare compendium mittens, fatigationem miseris auferebat. Dabat ergo supplicibus atque sospitibus deportanda il-

ligandaque infirmis, cum sancti olei quantitate, contraria larvis atque miseriis scripta mandata. Quae ita cooperante fide porrigebant in provinciis longe positis medicinam, ut illi quoque obtinerent adspectui; neque solus beatissimus pater in coenobio, sed et presbyteri multique inibi fratres, potiebantur clarissima virtute meritorum; et zeli ambitione cessante, illis potius quam sibi, Dei homo medendi delegabat officium; et hoc studebat omnimodis, ut unusquisque illi rei vel studio in monasterio deserviret, in quo eum dono Spiritus Sancti pollere eminentius perspexit: atque ideo mansuetum ac lenem illi ordinabat officio vel loco famulari, ubi mansuetudinis ac patientiae bonum nullatenus inquietudo decoloraret alterius. Rursumque superbiae forsitan aut vanitatis vitio notatos, non patiebatur esse sepositos; ne iudicio virosae ac propriae elationis inflati, altius graviusque corruerent, cum culpas ac vitia sua non agnovissent, in medium crebrius increpati. Si quos sane (ut sese habet natura fragilitatis humanae) edacis tristitiae morsibus interea noverat sauciari, illis quoque inopinantibus ita specialiter ex industria blandus superveniebat ac laetus, et sancto dulcique fovebat alloquio, ut decusso tristitiae perniciosissimo viru, quasi quadam salutaris olei perunctione, exasperata sanaretur austeritas. Dissolutionibus vero ac levioribus acriorem se severioremque semper exhibuit. Presbyteris quoque ipsis, quorum officio, constrictus saepe ab episcopis, humilitatis causa (ut diximus) noluit implicari, ita semper ob ministerium sacrificii salutaris quodam remotionis opere, conscientiae purae tribuit facultatem, ut illo cuique pro delicto mordaciter forsitan quippiam (ut assolet) succensenti, illi vero dum reatus culpam ignorarent, absque notitia vel participatione alieni reatus, corpus Dominicum traderent ab altari: ut nec se conscii plecterent communionem delicti, nec alterum severitate paterna. Ante enim dationem sacramentorum indultu forsitan subtraxisse viderentur in aliquo.

§ 9. Hic namque fuit, immo est apud Christum beatissimus homo, ex cujus ore (Deum testor) nunquam processit obloquium, cujus aures nunquam polluit maleloqui oris ferele contagium. Tantum namque detestabatur hoc vitium, immo flagitium, quantum quis lethiferi anguis non solum venenum metuit, verum etiam concursus ipsius vitat atque conspectus. Intantum mens ipsius abstrusis vitiis pura pollebat, ut etiam beatissimorum apostolorum Petri et Pauli sanctique Andreae, adeoque apostolici conspicique viri Martini episcopi, et colloquio fuerit et visu positus. Quodam namque tempore, antequam ipsi administrationis onus incumberet, diebus aestivis ultra monasterium juxta semitam, qua Gebennam usque transcenditur, sub arbore solito quiescenti, subito tres se per soporem adventantes offerunt viri. Quorum cum post orationem et pacem, novitatem vultus habi-

tusque contemplaretur attonitus, interrogat quoque, quinam ipsi venerabiles essent, quorum benedici meruisset adventu. Tum unus, « Ego, ait, Petrus, ast hic germanus meus Andreas, et iste frater noster est Paulus. » At ille confestim in spiritu ad eorum vestigia provolutus: « Et quid est, inquit, domini, quod vos in hac rura cerno sylvestria, quos in magnis urbibus Romae ac Patris post sanctum martyrium legimus corpore contineri? — Verum est, inquit, et illic quidem, ut asseris, sumus; et hieque nunc habitaturi venimus. » Et in hac verba finivit et somnus. Cumque confricata facie torporem somni depulisset ex vultu, conspicatur eminus duos, qui ante biennium circiter decesserant, fratres eo adventare calle, quo sanctos apostolos per visionem conspexerat advenisse. Et prosiliens illico in occursum, consalutans quoque ex more, consulit, unde dilectissimi fratres post tam diuturnum commeatum ad coenobia repedarent. « Nos, inquit, inter alia ad urbem usque progressi, obtentis quoque sanctorum patrociniiis sub trina martyrum serâ quidem, sed fidâ intercessionem, revertimur. Dominorum namque Apostolorum Petri et Pauli atque Andreae ditati reliquiis, ad caulas repedamus antiquas. » In loco igitur, ut moris est, illis subsistentibus, currens Eugendus sanctus ad monasterium, ipse patris ac patribus adventantium sanctorum efficitur nuncius, qui fuit paulo ante contemplator in visione. Prosiliunt confestim obviam, et consalutatis fratribus, deosculatisque reliquiarum vasculis, cum tripudio et exultatione atque psalmi sono exhibitis, inclusis quoque sub altari, patrocinantur nunc exorantibus indefessa virtute, quorum laudes ac merita nequeunt localiter coërceri.

§ 10. Ut enim de sancto ac beatissimo viro Martino dicamus, cujus mihi vultum ac habitum cum supra dictorum secretissime solebat exponere, parumque vobis referre non pigeat. Quadam namque vice, dum diros metuunt ac vicinos Alemannorum incursum, qui nec ritu opinantibus viatoribus, non congregatione, vel cominus, sed ritu superventumque solerent irruere bestiali: ad mortem aut suspicionem mortis penitus evitandam, quae crebro timoris jaculo toties interimit, quoties timetur, e limite Tyrrheni maris potius, quam de vicinis Heriensium locis coctile decernunt petere sal. Sed hoc totum ut fieret, et consilium et ordinatio beati viri persuaserat. Cumque emenso bimestri tempore, nullum darent proprii adventus indicium, vertitur in sanctum imputatio fratrum, quod aliis e vicino quod timuerant, sospitibus jam reversis, non tam destinatis fratribus exilium, quam peregrinantibus propria persuasionem dedisset. Ille vero incertus de reatu, quis ipsos ancipiti obstrinxisset eventu, metuens tamen saltem indebito increpari, misericordiam Christi pro salute eorum diebus singulis exorabat ac noctibus. Cumque post lacrymas fessus, fuisset soporatus in lectulo, ita claritate subita vallatur in grabato, ut se plus luce cerneret cir-

cumfusum, quam si purissimi solis illustraretur allapsu. Illico juxta lectulum beatissimus Martinus assistens, consalutatum quoque, qualiter valeret, interrogat. At ille: « Bene, inquit, agerem, si de salute fratrum, quos (ut increpor) exules feci, non haberer incertus. » At ille: « Non meministi, ait, quia euntes mihi eos, id est, Martino, in oratione proprie commendâsti? hac namque nocte in Pontianensi parochia manent: crastinâ vero unus ex ipsis isthuc veniet, suspicionem cunctis ablaturus, ad mansum. » Expergefactus igitur Christi homo, tanquam memoratos fratres cunctis visibiliter assignaret, ita diem et horam praedixit adventus, ut ipse sanctus Dei nunciaverat, vel ipsi continuo sunt regressi.

§ 11. Praeter ista, quae ob meritum virtutumque testimonium pauca perstrinximus, tam praecipua extant, quae puritate spiritus, divina illuminatione praescivit, ut in corpore positus, jam quodammodo cum supernis Virtutibus clarescere putaretur: adeo ut vice quadam venerabilem virum Valentinum, ejusdem monasterii diaconem, commoneret secretius, dicens: « Constat te, charissime frater, inter hos viginti circiter dies ex hoc saeculo ad praeparata praemia migraturum; et ideo quamlibet exutus peccatorum nexibus, paratus ad Dominum eas, moneo tamen, ut circa clausulam vitae, dum tempus suppetit, perfectum collatione ditescas, quo possis digna, ut vidi, acceptabiliorque hostia ex ara Christi assumi. Hac namque nocte vestitum te niveis linteis a sanctis patribus vidi cum Psalmi sono in altari oratorii hujus imponi. Igitur licet meritum qualitatemque tuae assumptionis agnoscas; suadeo tamen, ut tibi interim addas, quod possis illic felicitate perpetua possidere. » Cumque sermonationem cum alacritatis lacrymis et oratione complissent, post decem circiter dies febriculâ levi correptus, paulatimque inaequalitate vexatus, cursum vitae praesentis explicuit.

§ 12. Caeterum ex cujuslibet superventu personae, ita per odoris fragrantiam, foetorisque afflatum, meritum insignia dignoscebat, ut praesciret illico, cui quis virtuti vel vitio subiaceret. Nam et adventus fratrum, et saecularium expectantium fidem, prius saepe praedixit, quam ulla adventantis praesentia fratribus monstraretur. Ita tamen magnis eximiisque bonis exuberans, nunquam se meliorem emendatioremque altero vel leviter judicavit: sed pietate refertus, non quid interim esset, sed quam longe a perfectione adhuc esset, quasi cunctis abjectior et infirmus pensitabat. Habebat autem, nimirum habitatore illustrante, magnam et in vultu laetitiam. Nam sicut tristem illum nemo unquam vidit, ita ridentem nemo adspexit. Non illi beatorum Antonii atque Martini gesta aut mores labebantur unquam ex animo. Nunquam, ut de Antonio refertur, aut irâ subito patientiam rupit, aut humilitatem erexit in gloriam: nunquam laudatus aut beatificatus, inflatus est; nunquam vituperatus, fractus est

aut tristatus. Tantum namque lectione reficiebatur, ut cum lectitaretur ad mensam, saepissime futurorum victus affectu, velut in ecstasi obliviscebatur appositorum. Nam prae gaudio attonitus, peregrinationem praesentis vitae despiciens, municipatum suspirabat in coelestibus praeparatum. Iste namque illic post priscis patribus legendi proprie invexit industriam. Iste etiam, refutato archimandritarum more, utilius omnes univit in medium. Destructis namque mansionum aediculis, uno cunctos secum xenodochio quiescere fecit: ut quos causâ unitae refectionis una claudebat aedícula, discretis quoque lectulis una ambiret et mansio. Cui tamen lumen diei, sicut in oratorio, indeficiens noctibus praebebatur.

§ 13. Iste, inquam, Abbas sanctus nec mensulam suam (ut facere quosdam nuper audivi), nec victum unquam exceptavit a fratribus: omnibus omnino omnia erant. Non ille unquam imperio docuit, quod exemplo antea aut opere non complevit. Infirmis semper aut valde senibus clementissime obsequi fecit, adjiciens quoque, ut ipsis illi et fratribus in necessitate servirent, quos aegroti potissimum elegissent; et non solum faciebat alimenta convenientia ministrari, verum etiam propter laborem infirmitatis, donec sanitas suppeteret, praestitit sequestratim reficere vel manere. Nam et saeculi hominibus absque personali acceptione se praebuit. Pauperibus vero adaeque ut divitibus aesculum convictumque praestitit atque confessum, omni cautelâ juxta patrum regulam servans, ne se conspectui adventantium laicorum vel propinquorum saltem injussus monachus praesentaret. Si quid vero cuicumque fuit a proximis fortassis oblatum, confestim hoc abbati aut oeconomio deferens, nihil exinde absque paterno praesumpsit imperio. Cellam, armarium, arcellamve nullus omnino habuit unquam: nulla cuique de necessitate exigua proprietatis operandi dabatur occasio. Nam usque ad acum ipsam anasque netas, etiam suendi consuendique cuncta praebebantur in medium, dummodo subtilissima fratribus deviandi eximeretur occasio. Inter haec autem omnia omnibus proprietatis causâ solum legere licuit aut orare. Caeterum novit fraternitas cuncta, quae dico: nunquam in coenobio declinandi causas deesse maximas, ubi non propelluntur etiam minima.

§ 14. Et quia sermo attulit, ut de institutione Patrum per imitationem beati Eugendi aliqua tangeremus juxta promissum, quod memet praedixi tertio opusculo servaturum, prout memoriae, Christo inspirante, suggeritur, abrenunciantium exordia primitus intimamus. Sic namque, quod non omnino illa, quae quondam sanctus ac praecepius Basilius, Cappadociae urbis antistes, vel ea, quae sanctorum Lirinensium patres, sanctus quoque Pachomius Syrorum priscus abbas, sive illa, quae recentior venerabilis edidit Cassianus, fastidiosa praesumptione calcemus;

sed ea quotidie lectitantes, ista, pro qualitate loci et instantia laboris invicta, potius quam Orientalium perficere affectamus: quia proculdubio efficacius haec faciliusque natura vel infirmitas exequitur Gallicana. Igitur quia oratiuncula haec nostra, instar gubernatoris trepidantis, institutionis pelagus contemplata, circumspiciens undique portum silentii gaudet attingere, paululum circa transitum gesta beatissimi viri referam.

§ 15. Cum enim ultra sexagenariam aetatem fere sex mensibus praedictus pater inaequalitate corporea laboraret, sic tamen, quod numquam canonico usque ad horam defuisset cursui, nec bis in die fesso corpusculo coactus fuit aliquid impertiri, vocato uno ad se de fratribus, cui cum libertate peculiari olim etiam perungendi infirmos opus injunxerat, secretissime quoque sibi pectusculum petiit (ut moris est) perungi. Cumque transacta nocte de nocturna quoque quiete a nobis percontaretur diluculo, in lacrymas ac singultum erumpens: « Parcat, ait, vobis omnipotens Deus, qui me tanta inaequalitate constrictum, non permittitis corporeis vinculis jam resolvi. » At cum trepidi inter profluas lacrymas, convulsis quoque in corde singultibus, sileremus: « Domini mei, inquit, abbates Romanus ac Lupicinus propriis humeris feretrum ante hunc lectulum exhibentes, me quoque deosculatum compositumque elevantes, deferendum immiserunt gestatorio. Cumque elevatum in oratorium introferrent, concurrentibus vobis in ostio violenter excussus, in hoc sum a vobis lectulo reportatus. Et ideo rogo, si quid seni, si quid vero paternae pietati praestatis, ne me illic retinere diutius, sed tandem transire permittatis ad patres. Oro ergo omnes et obsecro filioli, ut accepta ac tradita Patrum in omnibus inviolabiliter instituta, ad gaudium meum, sanctorumque omnium ac vestrum, ad palmam victoriae perducatis. » Igitur cum verba inter lamenta nostra complesset, quinto admodum die huic ipsi lectulo semet imponens, tamquam dormiens visus, spiritum exhalavit. Cujus sanctum ac beatum corpusculum, inter catervas filiorum ac fratrum, posteritatis quoque deserviente famulatu, venerabiliter est in Christi nomine consepultum. His interim fidei fervorisque vestri sitim, o sanctissimi, exatiatis tantisper desideriiis, reficite fratres. At si animos vestros, spretâ dudum philosophiâ, rusticana quoque garrulitas exatiare non quiverat: instituta, quae de informatione monasterii nostri Agaunensis nunc S. Mauricii coenobii, sancto Marino presbytero, insulae Lirinensis abbate, compellente digessimus, desideria vestra tam pro institutionis insigniis, quam pro jubentis auctoritate, Christo opitulante, luculenter explebunt.

VITA DUORUM MAGNORUM MACARIORUM

UNIUS AEGYPTII ALTERIUS ALEXANDRINI

PER PALLADIUM EPISCOPUM CAPPADOCIAE SCRIPTA

In vetustis Martyrologiis duos Macarios Abbates invenimus. Apud Palladium Cappad. Episc. extant totidem Macariorum vitae. Hos propterea hoc loco inserendos putavimus, quod eas, sempiterna memoria dignus Episcopus Aloisius Lipmanus, non indignus censuerit, quas suis Tomis adscriberet. Nam alioqui non ignoramus, quid de Palladio senserit Divus Hieronymus.

Vixit senior a 300 ad 390, junior autem a 310 ad 394.

§ 1. Illa quae de praedicaltilibus ac beatis referuntur viris duobus Macariis,* ut innumera atque infidelibus incredibilia, dubito referre vel scribere, ne forte etiam mendacis nomen incurram. Quod autem apud Deum pereant omnes qui loquuntur mendacium, sententia Sancti Spiritus declaravit (*Psal. 5*). Me itaque, fidelissime virorum Lausae, gratia Domini non mentiente, tu quoque sanctorum triumphis incredulus non existas.

§ 2. Ex his duobus Macariis, unus quidem genere Aegyptius, alter vero junioris tempus aetatis vincens virtutibus, Alexandrinus negociator erat. Prius tamen de illo Aegypto loquar, qui vixit nonaginta integros annos. Ex quibus sexaginta in desertis implevit locis: ad quae juvenis fuerat ingressus tricesimo aetatis suae anno. Tantoque abstinentiae monachalis intra decem annos vixit certamine, ut jam tunc discretionis sapientiâ praemunitus, senis puer nomen acciperet, eo quod velocius ad maturam conscendit certamina. Ubi enim primum esse quadragenarius coepit, et contra spiritus aërios, et in curationibus hominum, et denunciationibus futurorum divinam gratiam meruit, postremo etiam sacerdotis (ut dignus erat) nomen accepit. Discipulos hic secum habebat duos in desertis anterioribus, quae Scetim (a) vocantur: quorum unus minister ipsius erat, nec ab ejus cella recedebat, propter eos qui causâ curationis frequentare consueverant: alter autem separatim in propria cella manebat. Post aliquantum autem temporis, dum providentibus futura oculis intuetur, ait Joanni ministro suo (qui postmodum etiam ad presbyteratum, loco ejusdem sancti Macarii, meruit pervenire). « Audi, inquit, me, o Joannes frater, et suadenti mihi id quod tibi proderit, acquiesce. Tentaris enim, et te cupiditatis atque avaritiae spiritus vexat. Sic namque vidi et scio, quod si

* Macarius Senior qui hodie in Martyrologio celebratur et vocatur *Alexandrinus*, dicendus est Aegyptius. Alterum Macarium sive *Juniorem*, *Alexandrinum* communiter dicunt, qui et fuit Antonii discipulus. Ponitur hic in Martyrol. Rom. ad diem 15 huj.

(a) Scetis solitudo triginta et duo stadiis Alexandriâ urbe distabat; medietate hinc vel inde itineris confectâ, occurrebat Nitria, celebris illa et magna virorum sanctitate et numero Erêmus.

acquieveris mihi, consummaberis in hoc, quem adeptus es, loco, et gloriaberis, et flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo. Sin vero me audire nolueris, Giezi tibi finis adveniet, cujus et morbo laboras.» Evenit igitur, ut post obitum beati viri, tam salubria ejus dicta contemneret, post quindecim vel viginti annos. Unde eum ita totum ille execrabilis morbus invasit (eo quod in pauperes fratres more Judae, furti crimen admiserat), ut non posset incolumis vel unâ horâ pars ejus corporis inveniri, ne in tali quidem spatio, quod unus alicujus digitus occuparet. Est ergo et hoc ex iis, quae sanctus Macarius longe ante praedixerat.

§ 3. De cibo autem ejus et potu referre superfluum puto, praesertim cum etiam a negligentibus monachis, videamus ista servari, ne aut deliciosis, aut saecularibus pares esse dicantur: maxime in illis locis, ubi vix necessaria ipsi alimenta sufficiunt, et ubi sunt tantorum, quae imitari student, exempla sanctorum. De aliis igitur meritis ipsius loquar. Sine intermissione semper in quadam esse translatione animae putabatur, immo magis plurimum vitae suae tempus cum Deo agere, et coelestibus amplius quam terrenis negociis interesse. In quo et divina quaedam miracula fuisse memorantur.

§ 4. Nam Aegyptius quidam cum amore vesano alienae uxoris ardêret, nec posset ad effectum tam scelestae cupiditatis pervenire, eo quod illa pudicitiae dedita, virginitatis suae conjugem nimis amaret, maleficum precatus est, ut se amari ab ea faceret, aut quocumque illam modo a marito proprio repudiari. Maleficus autem multis muneribus illectus, solito propriae artis ingenio, fecit illam equam videri, non foeminam. Quam ubi talem vir ejus, domum ingressus, adspexit, tam monstruosa novitate turbatus ingemiscebat ac flebat, eo quod ipsum alloquens animal, nullum loquentis poterat audire responsum. Rogabat igitur presbyteros ipsius vici, duxitque eos domum, et quid illa pateretur, ostendit; et ne tunc quidem causam tantae calamitatis agnoscunt. Quae tamen jam per triduum, nec ut equa foeno, nec pane ut homines utebatur, utriusque escae alimoniis destituta. Ad postremum ut magnificaretur gloria Dei, et ut sancti illius Macarii virtus innotesceret cunctis, subito in cor mariti ejus ascendit, ut cum eâ loca deserta penetraret. Illigatam igitur eam, ita ut jumenta vinciri solent, ad deserta deduxit. Cumque ita sancti Macarii cellulae appropinquarent, juxta quam monachi stabant, objurgare coeperunt memoratum virum ejus, cur cum equa ad monasterium venire voluisset. At quos ait ille: « Veni huc, ut possit misericordiam sanctis orationibus promereri. » Illisque interrogantibus, quid mali haberet: « Uxor, inquit, mea fuit haec, sed in equam videtur esse conversa. Habet autem hodie tertiam diem, ex quo nullum penitus cibum sumit. » Quod cum supra-

dicti fratres oranti sancto Macario (cui jam et hoc ipsum Deus notum fecerat) retulissent, ut pro eâdem instantè oraret, « Mulier vere, ait, illa est, nec transfigurata in aliam naturam videtur, nisi eorum oculis, qui praestigii vanitate falluntur. » Confestimque benedictam a capite ipsius infundens aquam (oratione completa) subito videri eam omnibus foeminam fecit, jussitque eam relinqui, et gratias agentem Deo, cum conjuge suo remeare praecepit, hoc dicens: « Nunquam omnino a communionem sanctorum mysteriorum separetur, nunquam ab ecclesiae oratione discedat. Hoc enim idcirco perpessa est, quia per septimanas quinque mysteria divina non attigit. »

§ 5. Aliud iterum ipsius factum proloquar. Per longum temporis spatium, cuniculum quemdam sub obscuro terrae profundo, a cella sua duxit, per dimidii spatium stadii, usque ad soli altius summitatem. Ubi speluncam sibi proprio sudore perfecit, ut quoties ferre non poterat molestias frequentantium, relictâ cellâ suâ, per occultum iter se ad speluncae latebras conferret, ita quod a nullo unquam, si voluisset, videretur. Referebat ergo nobis quidam de studiosis ipsius aliquando discipulis, quod quoties de mansiuncula sua ire ad speluncam solebat, viginti et quatuor orationes eundo, et totidem redeundo faciebat. De hoc ipso fama vulgavit, quod et mortuum suscitavit, dum quemdam haereticum vult docere, qui resurrectionem corporum negabat futuram. Quae fama in desertis illis locis, sicut est vera, permansit.

§ 6. Illum autem Macarium, qui Alexandriae presbyter fuit, vidi in his locis, quae Cellae nominantur, in quibus Cellis ego per annos novem mansi. In quibus triennii tempus cum eo vixi; et alia quidem miracula sub oculis meis fecit, alia vero ex ore ipsius didici, caetera autem aliorum relatione cognovi. Habebat itaque hoc in proposito vitae suae, ut si quid magnum a quibuscumque sanctis in abstinentia fieri didicisset, hoc ferventer impleret. Cognito igitur a quibusdam, quod Tabennensiotae nihil cocti cibi per Quadragesimam totam edere dicerentur, statuit intra semetipsum, ut per septem annos nihil, quod coctum fuisset igne, gustaret, sed crudo tantum olere contentus esset, ita ut si forte unquam leguminis aliquid reperisset, neque inde gustaret. Hoc ergo cum amplius, quam volebat, imitando fecisset, de reliquo tamquam nihil esset grave, contempsit. De alio iterum qui unam tantum panis libram comederet, audivit eximius monachorum: cupiensque eum imitari, confractum atque in partes redactum modicas, bucellatim in lagenas misit, et statuit tantum ex eo edere, quantum posset manus ipsius una proferre; et ita mihi laetus ipse postea referebat, hoc dicens: « Plures quidem particulas bucellatim intra lagenam comprehendebam, totum tamen, quicquid intrinsecus tenere potuissem, foras proferre non

poteram propter angustias oris exigui. Publicanus etenim meus, ut omnino non ederem, non sinebat. » Per triennium ergo sub hac observatione vixit, quatuor aut quinque tantum uncias panis assumens, et tantumdem bibens aquae, unumque expendens sextarium olei, quod per totum illi annum sufficiebat.

§ 7. Aliam rursus propositi ipsius agnosce virtutem. Hic virorum fortissimus somnum vincere statuit; et hoc ipse dicebat, quod per viginti dies nec semel quidem sub tectum aliquod fuisset ingressus, ut sic vinceret somnum, diurni quidem aestus ardoribus flagrans, nocturno autem frigore tremens; et quemadmodum ipse referebat, nisi velocius ad tectum rediisset, somnumque cepisset, usqueadeo sibi aruisse jam cerebrum intelligebat, ut sine sensu propemodum putaretur. « Vici ergo, inquit, quantum ad me pertinet, somnum: naturae vero, quae exigebat usum debitum, cessi. »

§ 8. Aliquando venit hic Macarius Alexandrinus ad magnum Macarium qui erat in Scete, et cum ambo essent Nilum transmissuri, accidit ut ipsi maximum pontonem ingrederentur, in quem ingressi sunt duo tribuni cum magno fastu et apparatus. Postquam ergo tribuni viderunt ipsos veteribus pannis indutos et sedentes in angulo, humilem illam et tenuem vivendi rationem beatam iudicabant. Unus autem ex ipsis tribuni dixit ad illos: « Beati estis vos qui mundum illuditis. » Respondens autem Macarius Alexandrinus qui erat urbanus, dixit eis: « Nos quidem mundum illusimus, vos autem illusit mundus; scias autem te prophetice locutum; ambo enim vocamur *Macarii*, hoc est *Beati*. » Is autem ejus sermone compunctus; cum domum venisset, vestes exuens, delegit vitam agere solitariam.

§ 9. Cum olim ad longinqua deserti se contulisset, viginti dierum itinere ad cellulam suam revertebatur. Cumque aqua, quam portaverat cum panibus decem, deficere coepisset, et grandi molestiâ penuriae laboraret, ac pene deficeret, apparuit ei quaedam (ut ipse referebat) puella, puro linteo cooperta, ferens ampullam aquae stillantis, uno a se stadio separata. Quam per triduum ambulans, supradictum vas sibi ostendentem videbat, et velut stantem vicinius, ac se invitantem, ita ut putaret quidem assequi eam posse, nec tamen valeret. Igitur spe bibendi, laborem se trium dierum patienter sustinuisse dicebat. Multitudo autem bubalorum grandis apparuit (sunt autem illic plurimi hujusmodi greges) inter quos una de bubalis cum pullo suo adstitit subito, ut et ipse referebat, cui lac ex ubere fluebat in terram. « Subjeci me ergo, inquit, et labia ferinis uberibus in os meum expressurus apposui, quousque ad satietatem refectus sum, » idque sibi suffecisse dicebat, usquedum ad cellam perveniret. Quem ipsa etiam bestia subsecuta, ubera

eidem sua praebebat, neque proprium foetum, sancti illius contemplatione, suscipiens.

§ 10. Alio rursus tempore, dum ad requiem monachorum putum facit, inter virgulta vel frutices, aspidis dente percussus est, ejus morsum necesse est continuo mors sequatur. Correptam igitur eam, et utraq̃ue manu ab ore distentam, scidit mediam, dicens ei: « Cum te non miserit Deus meus, cur ausa es huc venire? » Habebat autem diversas in desertis locis cellulas, in quibus virtutum operabatur insignia. Unam in interiore solitudine cui nomen est Sceti, aliam in Lybia, ubi Cellae vocantur, aliam in monte Nytriae, ex quibus quaedam sine fenestris erant, ubi per totam Quadragesimam sedere in tenebris hic beatissimus dicebatur. Alia cella angustior erat, in qua pedes jacens extendere non valeret. Alia latior, ad quam venientes ad se, suscipere consueverat. Tantas autem hic hominum daemoniis laborantium curabat catervas, ut numerus esse non posset, nobis etiam illic degentibus. Tunc de Thessalonica ad eum nobilis ac dives virgo perducta est, quae jam per multos annos paralyti laborabat. Quae cum ei fuisset oblata, atque ante cellam beati viri projecta, motus in eam misericordiâ, per viginti dies propriis manibus oleo sancto perungens, ac Domino pro ea preces fundens, incolumem suae reddidit civitati. Quae postea plurima ad solitudines, cum fuisset propriis pedibus regressa, transmisit.

§ 11. Hic idem cum audisset grandem vitae conversationem Tabennensiotas habere, veste mutata ad similitudinem alicujus operarii, sumpto habitu saeculari, intra quindecim dies per deserta iter faciens, Thebaidem (a) usque pervenit. Cumque venisset ad monasterium memoratorum hominum, primum, quem Archimandritam vocitant, requisivit, Pachomium quendam nomine, probabilem per omnia virum, et habentem spirituales gratiam prophetiae, cui tamen de Macario nihil fuerat revelatum. Ad quem cum venisset, haec dixit: « Quaeso, me in monasterio tuo suscipi facias: monachus enim esse desidero. » Ait illi magnus ille Pachomius: « Senilibus aënis gravaris, et monachus esse jam non potes, neque inter ceteros fratres, qui hoc ab adolescentia didicerunt, vivere vales, eo quod consuetudinem eorum laboremque non pateris. Cumque abstinentiae tentationes non ferens, laeso animo egressus ab his fueris, maledicere eis incipies, quos non potueris imitando sectari. » Noluit itaque nec primo eum, nec secundo die, nec per totam suscipere septimanam. Dumque jugiter persisteret in rogando jejunos, ad postremum: « Suscipe me, inquit, Abba, et si me in jejunio vel in opere inferiorem ipsis deprehenderis, statim de tuo monasterio pelle. » Quo audito, ille persuasit fra-

(a) *Thebais* — *Thebaidis* (nunc *Al-Saïl*) latissimum in alto, sive Australi Aëgypto, desertum, ab illa magna et opulentissima *Thebarum* Urbe nomen duxit, quae a centum portis dicebatur, et est in Homeri poemate celebrata. Diruta penitus fuit per Romanum Consulem Cornelium Gallum, anno ante Chr. circiter vicesimo.

tribus, ut in monasterio reciperetur. Est autem illic unus numerus mansionis, habens etiam usque in praesentem diem ad mille quadringentos viros. Cum igitur fuisset ingressus in eam sanctus Macarius, et post breve tempus supervenissent Quadragesimae dies, videretque diversos vario more viventes, alium vespertinis horis solventem jejunium, alium vero post biduum, alios etiam post dies quinque gustantes, alium stantem totis noctibus, et per diem sedentem, laborantemque: ille de arboribus dactilorum cortices tenens infusos, ac copiosos, in uno angulo stabat usque ad Quadragesimae finem et principium Paschae, non panem, non aquam gustans, non flectens genua, non in terram jacens, sed tantum modica caulicolorum folia cruda Dominico die sumens, ut manducare aliis videretur. Si quando autem ad corporalem necessitatem fuisset egressus, confestim remeabat, ac stabat, non os aperiens, non alicui quicquam loquens, sed cum summa taciturnitate consistens, et in corde suo tantum jugiter orans, atque id solum operis, quod in manibus tenebat, efficiens. Quem cum esse tam durae atque inimitabilis vitae monachi omnes considerassent, quasi quadam adversum principem suum seditione commoti: « Unde, inquit, nobis istum adduxisti, qui ita vivit, quasi in carne non sit humana, ad condemnationem omnium nostrum? Audi igitur, et aut tolle eum a nobis, aut scito omnes nos ex hoc monasterio hodie recessuros. » Ille autem, tali conversatione atque virtute ejus audita, deprecatus est Dominum, ut quis esset, eidem revelaret. Quo statim facto, arrepta eum manu ad oratorium suum duxit, ubi erat altare divinum, osculatusque eum, dicit illi: « Veni optime senex, tu ille Macarius es, et mihi te celare tentabas: ex multis annis te videre cupiebam, audiens de te magna miracula. Gratias tibi ago, quia colaphos infantibus nostris dedisti, ne magnum aliquid in conversatione vitae suae facere se putarent. Revertere nunc igitur ad loca unde veneras: sufficienter enim nos omnes aedificasti, et ora pro nobis. » His verbis rogatus ab omnibus, inde discessit.

§ 12. Quodam rursus tempore hoc retulit nobis, dicens: « Quodcumque genus vitae, et quoscumque mores abstinentiae spiritualis desideravi, imitatus sum atque perfecti. Iterum, inquit, aliquando animum meum quaedam novae cogitationis cupiditas occupavit, ut vellem quinque diebus continuis sensum cordis mei inseparabilem a Deo facere. Statuensque intra mentem meam, et clausis ita ostiis cellae atque vestibuli, ut nullus hominum responsum a me posset accipere, coepi instare a principio septimanae, dicens sensui meo: Vide, ne velis a coelo ad terram descendere. Habes illic angelos, atque archangelos, altissimasque Virtutes, Cherubim ac Seraphim, primumque omnium creatorem Deum. Illic conversare: sperne illa, quaecumque infra coelestia videntur habitacula, ne carnales cogitationes incurras, atque in hoc

diebus duobus (inquit) ac duabus noctibus perseverans, usque adeo daemonem provocasse ac stimulasse me sensi, ut ille in flammam ignis subito conversus, omnia quae habere videbar, incenderet: ipsamque etiam mattam, super quam stare consueveram, ut totum jam me arsurum esse crederem. Ad postremum tanto timore percussus, ab hujusmodi proposito tertia abscessi die, cum viderem tam jugiter individuum Deo animum me habere non posse. Descendi ergo iterum ad cogitationes saeculares, ne aliquod mihi ex perpetuo divinitatis intuitu genus arrogantiae nasceretur. »

§ 13. Ad hunc ipsum Macarium cum aliquando venissem, reperi ante fores cellae ipsius presbyterum quemdam, cujus totum caput adeo exesum et consumptum erat illo morbo, qui cancer nominatur, ut os etiam verticis videretur. Quique illuc ut curaretur advenerat, nec tamen usque in illum diem a sancto Macario susceptus fuerat, aut visus. Ego itaque tunc ipsum rogans petivi, ut ejus misereretur, et saltem responsum ei daret. Ad quod mihi ille sanctus hoc dixit: « Non est dignus iste curari: hanc enim poenam ex praecepto divinitatis accepit. Si autem vis curari eum, persuade illi prius, ut a sanctorum sacrificiorum immolatione discedat. » Cumque ego dicerem: « Cur, obsecro, id fieri jubes? — Quia fornicatione, inquit, pollutus, ministeria Domini violare consueverat: ob quod talis supplicii atrocitate cruciatur. Sed, sicut dixi, si nunquam velut sacerdos sacrificia contigerit divina, accipere (Deo juvante) poterit medicinam. » Cum ergo illi, qui hac valetudine laborabat, ista dixissem, ut cum sacramento mecum pacisceretur, non se ulterius ad officium sacerdotis accedere, tunc demum a sancto illo vocatus est: qui eum his allocutus est verbis: « Credis, inquit, Deum esse, cui nihil occultum est? — Respondit: Credo. — Non potuisti (inquit) virtutem divinitatis ejus evadere? — Respondit ille: Non potui, domine mi. » Tunc magnus ille Macarius: « Si cognoscis, inquit, peccatum, et vis evadere istam quam propter illud tibi Dominus intulit poenam, emendare de reliquo. » Quo audito, ille proprium confessus est crimen, et de caetero se nunquam peccaturum esse promisit, neque functurum sacerdotis officio, sed inter laicos jam futurum, et tunc demum illi manum sanctus imposuit: atque in paucis diebus capillorum quoque recuperatione curatus, Deumque glorificans, sancto etiam viro gratias referens, videntibus nobis ad propria remeavit.

§ 14. Post haec adducitur ad eum in mei praesentia puer quidam, qui saevissimi daemonis spiritu laborabat. Cumque unam super caput ejus posuisset manum, et ad cor ipsius aliam, tamdiu deprecatus est Deum, quamdiu suspendi in aëre eum faceret: qui puer in morem utris totus inflatus, supra quam aestimare quis posset, intumuit, et subito aquam ex omni parte

membrorum cum clamore maximo vocis effudit. Itaque omni illo tumore residente, ad pristinam sui corporis rediit sanitatem. Quem sancto perunctum oleo, et benedictâ perfusum aquâ, proprio reddidit patri, praecepitque, ut per quadraginta dies nec carnes eum edere, nec vinum potare permitteret: et sic eum perfectae reddidit sanitati.

§ 15. Hunc eundem sanctum Macarium quodam tempore cogitationes vanae gloriae stimulando vexabant, volentes eum de cella ipsa ubi degebat, abstrahere, et suadentes ei, atque demonstrantes quamdam veluti operis boni speciem, ut ejus causa pergeret Romam, sanaturus videlicet eos, qui illic nequissimis daemoniis vexabantur. Summa enim gratia divinae virtutis hic beatissimus contra immundos spiritus utebatur. Cum ergo talibus incitamentis, quibus expulsare eum daemon volebat, per multum tempus reluctaretur, fortiterque se videret urgeri, projecit se subito supra cellulae suae limen, ita ut extra cellulam suos relinqueret pedes, ac diceret: « Ducite me, o daemones, si potestis, et trahite. Ego enim pedibus meis non ibo, quo vultis. Si ergo hoc me modo portare potestis, en proficiscar, sacramenti quoque addictione confirmans, quod usque ad vesperam de eo non consurgeret loco. Unde si me, inquit, non moveritis, sciatis vos ulterius a me non audiendos. » Diu itaque jacens immobilis, tandem profundâ vespere propinquantē surrexit; sed nocte quae subsequuta est, rursus ei daemones molesti esse coeperunt. Ille vero sportâ, duos modios recipiente, arenis repleta, impositaque humeris suis, in desertis locis spatiabatur. Huic Theosebius quidam genere Antiochenus occurrens, cui et Cosmetor cognomen erat, dicit ei: « Abba, quid tantum onus portas? in me potius, quod devehis, transfer, et noli tuos humeros fatigare. » Ille autem dicebat: « Vexo vexantem me: ocio enim fruens, iter aliquod agere me compellit. » Cum autem ita onustus ambulasset diutius, et confecisset illo pondere suum corpusculum, regressus in cellam est.

§ 16. Rursus cum aliquando cupiisset vesci uvis recentibus perbellisque ad se missis, abstinētia gratiâ eas misit ad alium fratrem infirmum qui uvas desiderabat. Qui cum eas accepisset et magnâ affectus esset laetitiâ, charitate ductus eas misit ad alium fratrem pariter laborantem et uvas aequē appetentem. Cum ille quoque accepisset, iis et ipse se abstinuit. Postquam autem ad multos fratres uvae pervenissent, postremus cui datae fuerant eas misit ad Abbatem Macarium. Qui cum rem curiose inquisisset, admiratus cum gaudio est continentiam fratrum, et gratiis Deo actis, ne ipse quidem ex iis tandem comedit.

§ 17. Referebat autem nobis Paphnutius quidam, discipulus hujus beati viri, quod aliquando bellua quaedam exhibuit sancto Macario catulum suum caecum, vestibulumque ostii ejus ca-

pite percussit, et ingressa ad eum sedentem foris in atrio, projecit ante pedes ipsius catulum suum. Quem ille tenens, et expuens in oculos ejus, oravit: continuoque lucem, quam amiserat, vidit. Secumque tunc ipsum proprio lacte nutritum, mater abduxit. Sequenti autem die eadem bestia sancto ac beatissimo Macario, pellem ovis exhibuit, qua memoratus servus Christi, sancto Athanasio episcopo dereliquit. Quam sancta Melania postea a beatissimo viro Athanasio accepisse se dixit. Et quid mirum, si ille qui mansuescere fecit Danieli leones, etiam huic belluae talem sapientiam dedit?

§ 18. Erat autem figura corporis hujus athletae Christi Macarii (oportet enim me de hoc quoque tibi significare, famule Dei Lause, eo quod parvitas mea conversata cum eo diutius, eundem cognoverit diligenter) statura brevis: non multa barba faciem vestiebat, sed circa labia tantum erat, parumque circa mentum aliquid videbatur. Ex nimia abstinencia, et pene jugi inedia, etiam vultus ipsius nudus praeter caeterorum hominum consuetudinem videbatur. Ad hunc ergo cum admodum tristis aliquando venissem, diceremque: « Abba Macari, quid jubes faciam, quoniam variae cogitationes animum meum conturbant, dicentes mihi: Proficiscere hinc, quia nihil agere te cernis? » Ille respondit: « Dic, inquit, ipsis cogitationibus tuis: Propter Christum parietes cellae istius custodio. » Haec tibi amator et famule Dei doctissime, pauca de multis ex factis sancti Macarii vel dictis, significavi.

MARTYRIUM S. PETRI AB AULANA

INTERPRETE VEROSIMILITER ANASTASIO BIBLIOTHECARIO

Circa 311. — Natione Palaestinus.

§ 1. Petrus qui et Balsamus, oriundus ex Eleutheropolitanae civitatis finibus cum comprehensus fuisset apud Aulonam (a) tempore persecutionis (b), oblatus Severo praesidi fuit. Severus dixit ad eum: « Quis diceris? » Petrus respondit: « Nomine paterno Balsamus dicor, spiritali vero nomine quod in baptismo accepi, Petrus dicor. » Praeses dixit: « Quod officium geris et quod tibi genus est? » Petrus respondit: « Christianus sum, majus hoc officium habere non possum; et quid melius esse potest quam ut sim christianus? » Praeses dixit: « Parentes habes? » Petrus respondit: « Non habeo. » Praeses: « Mentiris;

(a) In plur. Codic. legitur quidem *Aulona*, urbs in hodierna Albania; gravibus attamen aberuditis conjicitur ex argumentis legendum potius esse *apud Aulanam* Arcadiae civitatem.

(b) Haec erat persecutio Galerii, Maximini et Alexandri.

audivi enim, te habere parentes. » Petrus respondit: « In Evangelio mihi praeceptum est omnia denegare cum ad ejus nominis venero confessionem. » Praeses dixit: « Nosti praeceptum imperiale? » Petrus respondit: « Ego praeceptum Dei mei novi, qui est verus et perpetuus rex. » Praeses dixit: « Praeceptum est a clementissimis principibus, ut omnes Christiani aut sacrificent, aut diversis poenis interficiantur. » Petrus respondit: « Et veri perpetuique regis est praeceptum, si quis sacrificaverit daemoniis, et non Deo vero, in perpetuum eradicari. Tu judica. » Praeses dixit: « Sacrifica diis, audi me, et comple jussa principum. » Petrus respondit: « Ego manufactis diis, ligneis et lapideis, quales vobis sunt et estis vos, non sacrifico. »

§ 2. Praeses dixit: « Injuriam nobis facis. Nescis quia potestatem habeo occidendi te? » Petrus respondit: « Ego injuriam non facio, sed quod scriptum est in lege divina, hoc dico. *Simulacra*, inquit, *Gentium argentum et aurum, opera manuum hominum*. Os, oculos, nares, aures, manus, pedes habent: sed de his neque loquuntur, neque vident, neque odorant, neque audiunt, neque palpant, neque ambulant, dicit Dominus, et subsequitur: *Similes illis fiant qui faciunt ea, et omnes qui confidunt in eis* (Psal. 113). Si Dominus per Prophetam et Spiritum Sanctum haec dicit, quomodo tu mihi dicis, quod injuriam tibi fecerim, quia dixi similem te lapidibus et lignis mutis et surdis, in quibus daemonia colitis, et me persuades tibi similem fieri? » Praeses dixit: « Audi me, miserere tui, et sacrifica. » Petrus respondit: « Tunc mei misereor, si non sacrificavero, et a veritate non discessero. Sed quia infidelis es, et nec mihi credis, nec legi divinae, quia qui daemoniis sacrificat, eradicabitur, et semper mihi hoc ingeris delictum, fac quod tibi jussum est. » Praeses dixit: « Adhuc gero patientiam, expectans ut tecum cogitans, sacrifices et salveris. » Petrus respondit: « Superflua tibi persuades, fac jam, quod factururus es, et adimple opera patris tui diaboli. Nam et hoc non factururus sum, nec mihi Dominus meus Jesus Christus permittat. quem colo. »

§ 3. Praeses jussit eum suspendi: cumque fuisset appensus, dixit ad eum: « Quid dicis, Petre? Sacrificas, an non? » Petrus respondit: « Jube adhiberi ungulas: ego enim jam dixi tibi frequenter, quod non sacrifico daemoniis, nisi soli Deo meo, pro cujus nomine patior. » Praeses jussit eum fortiter torqueri. Cumque vexaretur nimium praedicabilis Dei martyr, vocem doloris non dabat, sed tantum psallebat, dicens: *Unam petii a Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitae meae* (Psal. 26), et iterum dicebat: *Quid retribuam Domino pro omnibus, quae retribuit mihi? Calicem salutaris accipiam, et nomen Domini invocabo* (Psal. 115). Haec eo loquente, amplius excitatus Praeses, alios carnifices jussit accedere. Turba

ero adstans, cum videret nimium sanguinem currere per pavementum, doluit, dicens ad eum: « Miserere tui, homo, et sacrificia, ut te liberes ab iis crudelissimis poenis. » Sanctus vero dei Petrus respondit: « Hae poenae nullae sunt, nec mihi aliuem incutiunt dolorem; sed si negavero Deum meum, in varias poenas et in maiora tormenta perpetua ingressurum me esse cognosco. » Praeses dixit: « Quid dicis, Petre? Sacrifica, ut poenitebis. » Petrus respondit: « Ego nec poeniteo, nec sacrifico. » Praeses dixit: « Ego sententiam in te infero. » Petrus respondit: « Hoc est, quod tota aviditate exspecto. » Tunc Praeses dedit adversus eum sententiam, dicens: « Petrum contemtorem invictissimorum principum propter legem Dei sui, crucifligi praecipio. » Sic quoque venerabilis athleta Christi, complens agonem suum, dignus habitus est passionibus Domini participare. Martyrizatus est autem testis Christi Balsamus, qui et Petrus, apud Aulonam civitatem tertio Nonas Januarii, sub Maximiano imperatore, regnante Domino nostro Jesu Christo, cui est gloria in saecula saeculorum. Amen.

IN GORDIUM MART. MILITEM CAESAREENSEM

ORATIO BASILII MAGNI

EJUS INSIGNE MARTYRIUM EGREGIE DEPINGENS (*Homil. 18*)

Mactatur probabiliter sub Licinio, an. 308. — Natione Cappadox.

§ 1. Naturae lex est apibus innata, fratres dilectissimi, ut nisi rex prius agmen praecedat, ab alvearibus nusquam disceant. Vos autem Dei populum, cum nunc primum ad martyres, nunquam ad flores coelestes exeuntes, et huc frequentes converirè viderim, quo id duce feceritis, exquiro. Quis ingentem hunc festum excitavit? Quis hyemalem hanc tristitiam in vernam serenitatem commutavit, ut populus ex civitatis aedificiis, tamquam ex apum alvearibus, hilaris egressus, ad suburbanum deus praeclarumque martyris stadium conflueret (*a*)? Quoniam citur et nos, infirmitatis nostrae oblitos, celebritas martyris excitavit, age et ipsi quoque, quantum voce contendere licet, ventati bombantes apes, vernantibus floribus circumfusae, praeclara osius gesta personemus: rem quidem piam agentes, simul et creatam iis qui adsunt. *In laude* namque *justi populus laetabitur* (*Prov. x, juxta LXX*). Salomonis lectio nobis nuper recitata, quidnam per latentem hujuscemodi proverbii sensum sibi velit,

a) Cum populus Caesarensis in Circum, extra urbis moenia, brumalibus his diebus, frequentissimus convenisset, ut in ipso nec martyrii loco S. Gordium celebraret, inde S. Doctor occasionem inpsit instituendae pereleganter similitudinis ex alvearibus.

mecum ipse cogitabam: an forte dicat, quod populus oratione magnifica, ac plane culta rethoris cujusdam potentis, quae auditorum aures demulceat, oblectetur: praeterea sermonis ornatum rerumque inventionem ac dispositionem elegantem exoptet. Quod profecto mihi verisimile non videtur, cum ipse nusquam hujusmodi dicendi genere usus fuisse inveniatur. Nam et sanctorum memorias, orationis et eloquentiae fucō prosequi, non fas erat admonere, illi praesertim, cujus scripta sermone simplici nulloque styli apparatu conspiciuntur.

§ 2. Quis ergo illorum verborum sensus? Is videlicet, quod populus spirituali laetitiâ gaudet, si eorum tantum admoneatur, quae justī patrarunt: atque inde ad aemulationem recte factorum, ab iis quae audit, accenditur. Illorum enim, qui in fidelaruerunt, historia simplex, velut lucem quamdam Dei cultoribus ad virtutis iter ostendit. Quamobrem cum in sacris voluminibus Mosis vitam, morumque lenitatem, nostrae naturae magnopere optatam, narrante Spiritu Sancto audimus, statim aemulamur. * Quod si reliquorum facta virorum eloquentiae floribus ornantur, sanctis tantum ad ea, quae maxima gessere, demonstranda, satisfuerit oratio simplex. Itaque dum vitam eorum, qui in pietate conversati sunt, exponimus, Dominum cumprimis per servos suos glorificamus. Deinde et justos ipsos, testimonio eorum quae scimus, celebramus, et populum per auditum rectorum factorum exhilaramus. Joseph dum audimus aut legimus vitam illius assequi castitatem magnopere cupimus. Si vero Samsoni narratur historia, ad illius imitandam fortitudinem accendimur. Sacra igitur schola, praecepta rethorum aut instituta non sequitur: nudam rerum expositionem pro encomiis habet, quam et sanctis, ac nobis satis esse existimat: illis quidem ad virtutis eorum praeconium, nobis vero ad imitationis gloriam atque formam. Encomiorum namque lex est, patriae dignitatem ostendere, generis originem ex alto repetere, educationis incunabula diligentius referre. Nostrum vero dogma haec tamquam super vacua dimittit, et quae sunt propria ac vernacula, sectatur. Quidnam ego sum melior, si mea civitas olim magna bella gesserit, aut de hostibus triumphavit? Si eadem optimo sit in loco sita, aestate ac hyeme, coelique temperie fruatur? Si fertilis es viris gignendis, si ager pascendo pecori sufficiat, si meliore nutriat equorum greges, quam usquam reperiantur? Quid, inquam, ista? An ad virtutem commendatiores nos reddere possunt? Nos ipsi profecto decipimus, si in montis cacumine constituti, nubes nos transcendere, ac sublime coelum nobis cedere videntes, hac de causa nobis aliquid accedere existimamus. Ineptum insuper, si sanctis, qui res orbis universas contempserunt, his esse opus commendationibus putamus.

* De gestis Sanctorum sat est simplex oratio.

§ 3. Igitur nostri tantum causâ profectus, sat fuerit illorum celebrare memoriam. Non enim nostris indigent laudibus ornari, sed nos ipsorum vitae historiâ et commemoratione, imitationis gratiâ, indigemus. Quemadmodum enim ex igne naturaliter emanat splendor, ex unguento quoque praestanti diffunditur odor: sic ex sanctorum commemoratione gestorum, ad omnes provenit utilitas. Fuerit haud modici momenti, eorum, quae olim gestaverunt, veritatem exacte tenere. Nam obscura quaedam fama, viri ejus praeclara facta conservans, ad nos usque venit. Quamobrem pictoribus recte comparabimur. Illi enim cum ex imaginibus imagines depingunt, uti par est, a prima forma plurimum recedunt. Nos item cum rerum gestarum adspectu caruerimus, inde metuendum, ne, dicendo, rerum veritatem atteramus. Venerimus quando ejus hodie festum celebramus, qui in hujuscemodi certamen pro Christi nomine subiit, quantum ex ejus historicae notitia deprehendere licebit, enarrabimus.

§ 4. Fuit hic martyr beatissimus civis noster Caesarensis: quo non mirum, si nostrae mentis affectus ad eum potissimum dirigitur, quod profecto ad verum ac domesticum nobis esset ornamentum. Nam sicut arbores, quae bona ferunt poma, propriae bonitatis laudem nutrienti tribuunt humo: sic iste ex nostrae urbis prodiens utero, ad summumque gloriae culmen profectus, patriae, quae eum produxit atque aluit, honorem gloriosissimi martyrii tribuit. Jucunda nempe sunt quidem et externa poma, modo sapore delectent: sed longe nostro gratiora sustinui propria, quam peregrina: praeterquamquod et gloriam tandem nobis conferre videntur. Militiam exercuit, in qua locum admodum insignem tenuit, ita ut centum milites ejus imperio parerent; quodque animi virtute et corporis viribus praecelleret, cunctis inter ordines militibus praestantior habebatur. In sane tempestate, cum tyrannus impius,* qui tunc imperabat, in christianum nomen virus suae feritatis effunderet, manumque Deo inimicam adversus Ecclesiam exerceret, tota urbe saeculis tuba sonabat, toto foro et per compita tyrannicum promulgabatur edictum, ne quis Christum adoraret: qui vero contra jussa faceret, morte plecteretur. Idola proponebantur ad adoranda omnibus, lapideaque ac lignea hominum simulacra, pro pro numine colenda: et si qui recusarent, extrema intentabantur. Confundebatur tota civitas, quae rei novitate attonita, tanta tumultuabatur. Christianorum domus singulae vastabantur. Innocentium facultates diripiebantur. Fidelium et ingenuorum corpora, carnificum manibus discerpebantur. Matres familias per viros trahebantur. Nulla juvenum commiseratio, nulla senum reverentia erat. Insontes, noxiis ac maleficis digna patiebantur. Complebantur supra modum carceres, domus insignes et opu-

* Diocletianum vel Galerium intellige.

lentae vacuabantur. Pleni saltus, plena pèrfugis loca deserta, ob unum tantum crimen, quod Christum colerent. Prædebat patrem filius. Pater filium accusabat. Frater adversus fratrem insaniebat. Servus domino insultabat. Adeo diabolicis artibus hominum animi affecti tenebantur, ut velut in tenebris agentes, sese minime cognoscerent. Præter hæc autem, domus orationis, profanorum manibus vastabantur: arae sanctissimæ evertebantur, nec erat oblatio ulla, nec thymiama. Divinae rei nullus jam locus erat amplius relictus. Cuncta moeror ingens veluti diffusa caligo occupabat. Sacerdotum collegia fugabantur. Sacer omnis conventus cladem insolitam expavescebat. Daemones vero tripudiabant, et nidore ac sanguine victimarum infecta cuncta dabant.

§ 5. Hæc igitur exempla crudelia cum Centurio generosus conspiceret, tantorum malorum exitum præveniens, abjecto militiæ balteo, sponte sibi exilium delegit. Itaque relictis honoribus, relictis omnis generis facultatibus, servis, propinquis, amicis, voluptatibus et rebus aliis, quas caeteri maxime appetere, ac magno studio parare solent, ad vasta deserta et hominibus invia loca contendit: longe secum melius agi putans, si in ferarum recessibus, quam inter idola vana cum hominibus habitaret, Eliae prophetae secutus exemplum, qui cum Sidoniorum conspiceret impietatem quotidie invalescentem, in montis Oreb speluncam secessit, ac sese ab omni humana conversatione, ut Deum quaereret ac videret, abdicavit. Vedit tandem, quantum fas est homini mortali. Eodem modo noster Gordius, spretis omnibus, urbanos fugiens tumultus, fori clamorem, magistratum ambitionem, tribunalium fastum, obtrectatores, ementes, vendentes, pejerantes, mentientes, minos, scurras, caeterosque hujuscemodi generis homines, quibus magnæ urbes refertæ sunt, multosque secum, tamquam magnæ naves, alligatas puppibus cymbas per aequora trahunt. Insuper visu audituque, ac animo a vitiis purgato et libero, Deum ipsum contemplando videre meruit, tum magna discere mysteria, quæ non ab hominibus, nec per homines fuit edoctus, sed magno usus præceptore, Spiritu veritatis.

§ 6. Quamobrem secum meditans, quam sit fallax et inanis vita humana, ac somnii phantasmatis equiparanda, in supernæ illius vocationis amorem exarsit, ac veluti fortis athleta, sese vigiliis, jejuniis, orationibus, studiis demum divinae eruditionis probe exercitatum, et ad certamen instructum animadvertens, hunc maxime diem observavit, in quo frequens civitas visendo equestri spectaculo erat intenta: quod hoc in loco ea tempestate in Martis, seu potius furentis bellorum daemonis, honorem celebrabatur. Populus omnis ex edito spectabat, nec ullus deerat: non Judæus, non gentilis, non item Christianorum multitudo, quæ negligenter vivebat, et cum vanitatis concilio commixta se-

ebat, non declinans conventus malignantium, sed et ipsa tum quorum cursum et aurigarum agilitatem spectabat. Servi eo die o opere liberi, pueri e scholis spectatum currebant, foeminae prostitutae ac ignobiles aderant. Plenum erat stadium, et omnis in turba consederat, equestre certamen videre intenta.

§ 7. Tunc magnanimus ac fortis heros per montis clivum in theatrum properans, non populum horruit, non quam hostilibus e manibus traderet, pensitavit: sed corde intrepido et animo excelso, quasi quaedam continua saxa, aut arbores multas, eos tunc circa stadium sedebant, praetercurrens, in medio constitit radio, complens dictum illud: *Justus ut leo confidenter agit* (Prov. xxviii). Quid plura? Adeo intrepido excelsoque animo fuit, ut cum in eminentiore theatri parte staret, ingenti voce, quam qui audierunt extant adhuc aliqui, exclamaverit, et clare illud postoli ad Romanos dixerit: *Ecce inventus sum ab iis, qui me non quaerunt: his qui me non interrogabant, palam apparui* (Isai. lxxv, Rom. x). Quibus sane verbis se in eum venisse locum significavit minime coactum, sed ultro se ad certamen exhibuisse. Salvatoris exemplum secutum: qui cum per atram noctem minime videretur, se Judaeis manifestavit. Omnium igitur oculos statim in se convertit. Erat enim adspectu horribus, et quod montana diu incoluerat, squalenti capillo, barbâ romissâ, veste obsita, corpore toto aridus, perâ praecinctus, oculo innixus. Quae sane omnia horrorem quemdam vulgo adspicienti incutiebant, simul et eum illustrem magnopere reddebant. Ubi autem quis esset, cognitus fuit, gentilium simul et christianorum clamor est ortus: his quidem ob gaudium sui omnimilitonis exultantibus, illis vero, qui repugnant veritati, judicis animum ad ejus caedem accendentibus, et jam ad mortem condemnantibus. Igitur clamor atque tumultus omnia complebat: quos, currus, aurigas jam despiciebant. Frustra rotarum stridor eum verberabat: nullus aliud quam Gordium videre malebat: nulliusque Gordium verba sonantem audire studebat. Totum denique theatrum murnure, more venti per aëra sonantis, percrepebat, et equorum cursum superabat.

§ 8. Ubi vero per praeconem silentium imperatum, continuare buccinae, sopitae fistulae, varia musicorum instrumenta pluerunt, solus adspiciebatur Gordius, solus audiebatur. Hinc ad praesidis tribunal, qui tum in eodem loco sedebat, certamenque instituebat, confestim adductus, et ab eo quisnam, aut ejus esset interrogatus, et patriam et generis et dignitatis locum quem tenuerat, praeterea causam fugae ac reditus pariter narravit: « Reversus sum, inquit, palam ostendens, quod tua dicta nihil omnino curo, sed Jesum Christum spem meam, neumque praesidium profiteor: cumque acceperim te reliquos homines crudelitate superare, hoc sane tempus explendo meo

voto maxime idoneo sumpsi. » His sane verbis velut ignis irâ praesidis accensa, quicquid in eo furoris erat, in hunc subito convertit: « Praesto sint, inquit, lictores, flagella, plumbatae: corpus rotis scindatur, in equuleo suspendatur, omne tormentorum genus excogitetur. Feroces adsint ferae, igni tradatur, gladio feriat, in altum bārathrum dejiciatur. Verum parva haec omnia viro execrando, digno qui non una tantum morte intereat.— Quin, inquit Gordius, damnum me facere profecto videor, si saepe variisque modis extinguere, variaque pro Christo pati supplicia nequeo. » At ille his magis irritatus verbis, magisque se laedi ac sperni ob talem loquendi licentiam existimans, naturalis ejus feritati vehementer accessit impetus, ac eo truculentior fiebat, quo ille constantior in contemnenda poena videbatur: cum nulla tormentorum ratione, nullis armis a coepto proposito averti posset: quin in coelum oculos attollens, sacra psalmorum carmina decantabat: *Dominus mihi adjutor: non timebo quid faciat mihi homo* (Psal. cxvii). Et rursus: *Non timebo mala, quoniam tu mecum es* (Psal. xlii). Et alia istis germana, quae de sacris promebat voluminibus, ad animum confirmandum, et in proposito perseverandum maxime facientia. Tantumque abfuit, ut intentas horreret poenas, ut eas ultro in se provocaret, suppliciique moras vehementer increparet: « Quid, inquit, tardatis? quid statis? Corripite corpus: membra frustatim cadantur. Denique quodcumque de me supplicium volueritis, sumite. Nolite mihi beatam spem invidere. Quanto enim mihi plus tormentorum accesserit, tanto plus referam praemiorum. Res enim in hac vita adversae, nobis apud Deum perpetuam pariunt voluptatem. Si vulnera mille ac cicatrices patimur, in resurrectione splendido induemur amictu. Pro contumelia atque ignominia palmas coronasque assequemur. Pro vinculis et carcere, per ampla paradisi spatia laeti vagabimur. Pro accusatione demum atque iniqua condemnatione, gloriam ex Deo et angelis referemus. Minae vestrae semina mihi sunt divina, unde immortalitatem perpétuaque gaudia metam. »

§ 9. Cum tandem vir beatus hac severitate a fide obstinata averti non posset, alia tunc viâ praeses est aggressus. Illecebris et omni lenitate contaminare conatus est: cum praesertim diabolus hac uti soleat arte, ut timidos metu perterreat, fortes leniat, atque palpet. Quod imitatus praeses, ubi illum rebus terribilibus non flexit, dolis ac placabilitate circumvenire quaerebat. Quamobrem magna se daturum spondebat: quorum alia tunc haberet, alia imperatorem daturum ei affirmabat, locum inter milites illustrem, facultates, opes, quicquid denique animus cuperet. At ille nec sic quidem victus, praesidis insaniam ridebat, qui compensare dignum aliquid supernis sedibus existimaret. Impius ille tunc laxatis irae habênis, furore percitus, ense va-

gina diripit, lictorem coram adstare jussit, et manu et linguâ nefanda, ad viri damnationem se accinxit. Ad tribunal omnis theatri multitudo convénit: reliquus vero populus, qui adhuc in urbe fuerat, prorumpens, ad hoc novum properavit spectaculum, quod et angeli et homines verebantur: daemones vero perhorrebant. Quid plura? Concurrentibus eo cunctis, urbs pene vacua facta est, fluminis instar tota incolarum multitudine extra urbem ad locum martyrii confluenti. Matresfamilias nobiles, ignobiles properabant: domus sine custodibus relictæ, tabernæ negociatorum desertæ, in foro venalia disjecta jacebant. Ex hoc tantum urbes tuta, quod omnibus extra moenia egressis, nemo intus remanserat, qui nefas aliquid perpetrare posset. Servi, ministerio neglecto, avidi spectandi erant. Qui etiam publico non fuerant adsueti, ad virum hunc accurrebant. Virgines tunc primo extra domos prodeuntes, marium vultus conspexere. Valetudinarii ac senes ipsi quoque extra muros contendebant.

§ 10. In tanto itaque civitatis concursu, beatum Gordium, alteram vitam jamjam per mortem corporis spectantem atque tenentem, necessariorum amicorumque turba circumstibat, amplectebantur, oscula dabant: demum flentes adhortabantur, ne sese in ardentes flammas conjiceret, ne florem proderet juventutis, aut aethereas auras, solisque dulce jubar relinqueret. Nonnulli quando a fide omnino avertere non poterant, aut fas putarent, quibusdam eum verisimilibus aggrediebantur rationibus, et Christum tantum corde si cuperet retinere, ore autem negare suadebant. Non enim Deum verba, sed loquentis animum, inspicere. Hoc ferme modo exasperatum judicis animum demulceri, et Deum nihilominus propitium posse reddi asseverabant. At ille tamquam cautes immota maris exagitantibus fluctibus, nulla vi, nulloque verborum impulsu quassatus, in obstinato coeptoque proposito inexorabilis permansit. Ut enim sapientis domum, supra petram aedificatam, vis nulla ventorum, aut imper e coelo vehemens, nec torrentis impetus quassare potest: ita demum nec preces ullæ, aut minæ constantiam ejus in fidem Christi evertere potuerunt. Cunque mentis acies huc illuc circumcursantem diabolum, et ejus impulsu ac arte hinc lacrymas oriri, inde vim eloquentiæ suadendique copiam subministrari animadverteret, illud Domini verbum flentibus ait: « Nolite flere super me, sed flete super Dei inimicos, qui in Christianos continuo grassantur. Ipsos, inquam, flete, qui ignem nobis parant, sibimet gehennæ incendia, iramque in die iræ thesaurizantes. Meum sollicitare aut emollire animum desinite. Ego enim pro nomine Domini Jesu Christi mille pericula milleque mortes. si opus foret, adire sum paratus.» Aliis vero, qui Christum ore negare adhortabantur, respondit: «Lingua quidem, quam Christi beneficio retineo, adduci non possum, ut suum neget auctorem.

Corde namque credimus ad justitiam, ore vero confitemur ad salutem. Num militaris ordo desperatam habet salutem? Nullus ne centurio pius erit? Primi centurionis exemplum succurrat, qui cruci Salvatoris assistens, ejus divinitatem per prodigia facta cognoscens, non est veritus, adhuc Judaeis furentibus in caede, nomen ejus palam fateri. Quod enim animo sensit, id ore subito manifestavit. Vere Dei filius erat iste. Alius item centurio, Christum adhuc in carne existentem, Deum et regem virtutum esse novit, qui posset solo verbo opem suam per ministros spiritus egentibus adferre: ejus et fidem Dominus Israeli universo praetulit. Cornelius item centurio angelum Domini videre, et per Petrum filius fieri meruit, ejus Dominus preces simul et eleemosynas respexit. Horum igitur centurionum libenter discipulus et imitator esse cupio.

§ 11. «Negem ego Deum meum, in cujus cultu sum educatus? Nonne coelum, sol et astra omnia, lumen mihi clauderent suum? Credam profecto humum, quam pedibus tero, mihi ruituram. Nolite errare. Deus nequaquam irrideri potest. Ex ore nostro nos judicat. Ex nostris, inquam, verbis nos servat et damnat. Nonne tremendam Domini sententiam audivistis: *Qui me negabit coram hominibus, negabo et ego eum coram Patre meo, qui in coelis est?* Mihi consulitis, ut Deum nosse dissimulem? Quamobrem? Ut vitam prorogem? mortem differam? dies adjiciam? At supernae vitae longaevos perdam annos. An ut corporis cruciatus effugiam? At sic non videbo bona justorum. Nam iri perditum dedita opera, et fraude ac dolo saevas tartari poenas mercari, manifesta insania est. Vobis igitur consulo: si male sapitis, sapientiam ac veritatem discite. Si vero dissimulatis, temporisque obsequimini: vos hortor rogoque, relicto mendacio, vera loquamini. Dicite, quoniam Dominus noster Jesus Christus in gloria est Dei Patris. Nam hanc vocem emittet lingua, quando in nomine Jesu omne genu flectetur, coelestium, terrestrium, et infernorum. Omnes profecto morti sumus obnoxii, sed non omnes inclytam martyrii mortem sortiuntur. Non igitur naturalem vitae cursum praestolemur: mundana funera, supremas nostrorum lacrymas despiciamus: coelestem gloriam violenta immaturaque morte praeveniamus. Velociter ex hac vita, quae potius est interitus longus dicenda, brevi quidem labore ad vitam veram commigremus. Quid miseri supremum aetatis finem, inutilem, sterilem, infructuosum, stultum, vanum, hominibus pariter et brutis communem expectatis? Quicumque enim nati sunt, aut senio tabescunt, aut aegritudine corporis resolvuntur, aut violento improvisoque casu aliquo concidunt. Quando igitur omnino semel e vita migrandum est, martyrium pro Christi nomine, ut semper vivatis, alacriter assumite, ac vitae, quam omnino relinquere oportet, ne parcite. Sit pro necessitate voluntas. Quamquam etiamsi

empiterna essent terrena ista, nihilominus sic quoque pro coelestibus commutanda essent. Verum quoniam fluxae fragilesque sunt, et illorum comparatione magnopere indignae: quis furor, in his invigilare, et illorum studio spem illam beatam, credentibus repositam, negligere? »

§ 12. Haec ubi dixit Christi miles, crucis se signo communiavit, et animi magna constantia, vultu intrepido, colore nusquam mutato, ad supplicium hilaris contendit: ubi tantam cordis praeferebat alacritatem, ut non licitorum, sed angelorum manibus committere videretur, qui subito post interitum, sublimem eum in coelum deferrent. Ad haec tantus illius populi clamor et tumultus est factus, ut vel tonante coelo nunquam similis sit auditus. Hoc igitur hujus praeclari martyrii certamen fuit. Hoc hodierna dies spectaculum vidit: quod procul dubio tale est, ut nec temporis diuturnitas unquam abolere, nec longae consuetudinis fastidium tollere, nec aliud quippiam quamvis magnum superare valeat. Nam quemadmodum solem quanto magis adspicimus, tanto magis eum admiramur, nec ullo modo assiduitate desinit: sic et hujus viri sanctissimi memoria, quo majori eam temporis spatio retinemus, eo recentior in nostris animis floret. In memoria enim aeterna justus erit. In terris quidem, dum terra durabit: in coelis vero apud aequum et altissimum judicem, dominum nostrum Jesum Christum. Cui honor et imperium in aeterna saecula. Amen.

VITA S. GENOVEFAE VIRGINIS

EX VETUSTIS MANUSCRIPTIS CODICIBUS

SED MUTATO STYLO PER LAURENTIUM SURIUM

Nata anno 422 obiit 512 — Natione Gallica.

§ 1. Virgo sanctissima Genovefa in Nemethodorensi parochia (a), quae a Lutetia Parisiorum septem fere milliaribus abest, Severo matre, Gerontia matre, progenita est. Ea quantam ab ineunte aetate meritis Dei gratiam adeptam sit, quamque devote et religiose a teneris annis Deo servierit, fidelium auditui profectuique valitura, ut habet textus historiae ejus, edita in titulis verba testantur. In Britannia grassante haeresi Pelagiana, acciti sunt ad eam reprimendam praeclarissimi antistites Germanus Antisiodorensis et Lupus Trecasenus episcopi. Illi ergo jam carpentes iter, ad supradictam parochiam tum orandi, tum manendi causa divertunt. Occurrit autem illis utriusque sexus ingens turba vici

(a) Pago videlicet, quem *Nanterre* Galli dicunt.

illius, benedictionem petens, et inter alios Genovefa quoque adolescentula, parentum vestigiis insistens, illis obviam processit: quam cum sanctus Germanus procul esset intuitus, nescio quid in ea futurae gratiae et sanctitatis, Deo revelante, praesentiens, mox et nomen et parentes ejus coepit inquirere. Cumque circumstantes et nomen et parentes illi indicassent, sanctus Germanus ait ad parentes: « Vestra haec est filia? — Nostra est, inquit illi. » Et Germanus: « Felices vos, ait, tam venerandae prolis genitores. » Deinde abeunt ad ecclesiam, et persolutis horae Nonae precibus, sanctus Germanus parentes una cum filia ad hospitium suum ire, puellamque Genovefam postridie sibi, antequam abscederet, mature adduci jussit.

§ 2. Itaque sole oriente properant cum filia parentes ad Germanum episcopum: qui eam, praescius futurorum, blandis verbis hortari coepit ad complectendum vitae religiosae propositum. Illa vero se ejusmodi vitae institutum, parvula quidem aetate, sed non infantili sensu, summopere exoptare respondit. Admiratus autem non mediocriter in tantilla aetate sanctus pontifex et Dei donum et fidei exordia, in terram defigit obtutus, vidensque nummum acreum humi jacentem, crucis imagine notatum, eum tollit, atque Genovefae quasi pignus quoddam religiosi muneris donat, praecipiens ut eum perforatum suo collo appensum gestet, nec ullius deinceps metalli vel margaritarum monilibus ornari se sustineat: uti sic contemptis mundi hujus ornamentis, veritatoris et coelestis gratiae pulcritudine possit decorari. Atque ita valedicens ei, et commendans eam parentibus ejus, in Britannias (a) profectus est. Deinde post dies aliquot mater ejus solemni die ad templum itura, Genovefam somno vacare, ac domi residere jubet. At puella dicens et clamitans, se memorem professionis suae, velle templum orationis et devotionis studio adire, cum eam mater nulla ratione posset repellere, ab illa, ira incitante, in maxillam percussa est, sed non impune. Nam repente oculorum privata lumine, biennio fere caeca permansit. Sed tandem Deo inspirante reminiscens, quae de filia sua Genovefa Germanus antistes praedixisset, eam ad se vocans, ait: « Quaeso, cape urnam, pergensque ad puteum, adfer inde mihi matri tuae aquam, quae orbata lumine, quasi semiviva esse videor. » Itaque Genovefa cum ingenti festinatione abiit ad puteum, impletoque vase, aquam optatam matri caecae obtulit. Mater vero ad coelum tendens manus, aquam a filia allatam fideliter accepit, oratque filiam, ut signum crucis super eam exprimat: ac deinde oculos illa illiniens, sentit sibi nonnihil restitutum esse visum: itaque bis terque idem faciens, integram se oculorum aciem gratulatur recuperasse.

§ 3. Postea vero cum duae puellae, quae eam aetate longe

(a) In Britanniam minorem, intellige, Galliarum provinciam, quae a barbara adhuc Britanniae Majoris gente olim occupante, nomen accepit.

anteceperent, una cum illa episcopo consecrandae offerrentur, ille quoque nescio quid in ea latentis gratiae animadvertens, ante alias consecrationi vel benedictioni eam iussit offerri: atque sic tiam duae illae posterius consecratae, ab episcopi conspectu cum Genovefa pariter abscesserunt. Cum autem parentes ejus defuncti essent, matre ejus spiritali eam accersiente et adhortante, Parisios commigravit, ubi illa degebat. Sed cum eo se contulisset, paralyti correpta est: verum ex illo morbo Christi gratia ei peculiari collata, magis coepit ad vulgi notitiam propagari: cumque ejus corpus paralyti acrius saeviens adeo dissolveret, ut viroxii humoris populante, nulla prorsus compago suis artubus adhæreretur, morbi afflictione vehementer depressa, triduo semianimis jacens, solis genibus subrubescentibus palpitavit. At ubi corporis incolumitatem, Dei misericordia opitulante, recuperavit, multa quae in spiritu interim viderat, quibusdam spiritalibus personis indicavit: quae, ob vitandas incredulorum oblocutiones et jactantiae suspicionem, nihil hic opus est explicare.

§ 4. Adveniente deinde sancto Germano Parisios, iterumque Britanniam petente, ob tanti pontificis venerationem, omnis populus procul extra urbem pro fidei devotione illi processit obviam. Ille vero mox de Genovefae vita et actibus coepit inquirere. Ibi cum quidam e vulgo, invidia instigante ad loquendum procaces, et obtrectandum promptuli, illustrem vitae illius claritudinem obscuris oblocutionibus et susurris obscurare nitebantur. At sanctus pontifex Germanus, pontifice digna gravitate illos confestim repulit, in urbemque ingressus, Genovefae hospitium sibi indicari petiit: eamque cum summa humilitate et veneratione salutans, vitae illius rationem universo populo, ita ut in Nemethodoro praedicaverat, praedicavit. Deinde urbe egressus, in Britannias suscepto perrexit itinere.

§ 5. Ea tempestate Attila Hunnorum rex provincias Galliarum inmani coeperat populatione vastare. Itaque Parisienses illius in furoremque reformidantes, se una cum conjugibus ac liberis fortunisque suis ad munitiora loca, relictâ Lutetia (a) transferre constituebant. Verum sancta Genovefa illorum conjuges magna constantia adhortata est, ne urbem, in qua et natae et educatae essent, ea animi desperatione fractae desererent, sed potius contra hostiles et enses et arma se maritosque suos jejuniis et orationibus communirent, sicque facilius, Deo opitulante, se confiderent evasuras. His auditis, matronae sanctae Genovefae sese consiliis accommodantes, et dies aliquot in baptisterio vigiliis insistentes, incumbunt precibus, spemque suam in Dei misericordia et auxilio reponere constituunt. Illarum quoque maritos modis

(a) *Lutetiam* a luto parvum Parisiorum oppidum dixere; exordia namque praepollentis nostri temporis urbis, squalida tuguria fuerunt non lateritio opere, sed luteo ligneoque admodum culto excitata.

omnibus sancta virgo admonebat, ne, ex desperatione, bona sua ex urbe exportarent, sed potius Dominum fideliter deprecarentur, qui ipsos ab impendentibus periculis facile posset eripere. Porro urbes illas, quas tamquam munitiores petere decrevissent, ajebat ab hoste immanius et acrius oppugnatum iri: Lutetiam vero, Deo protegente, nihil mali passuram. Verum hac occasione incitati cives quidam Parisienses, cum sancta virgo publicae utilitatis causâ non cessaret et viros et mulieres adhortari, non dubitarunt sacrilegos contra illam inire conventus, atque in necem ancillae Christi sancte et religiose viventis, nefaria conspiratione conjuncti, et poenas et supplicia illi sceleratissime velle inferre. Cumque jam de inferenda illi sine cunctatione nece inter se consensissent, sed de mortis genere adhuc tractarent, lapidibusve obruenda, vel in flumen demergenda esset, atque hac occasione deliberatum facinus nonnihil suspenderetur: contigit interea Antisiodorensem archidiaconum Parisios subito advenire. Qui cum sollicite quid illic ageretur, inquireret: quid cives inter se tractarent, agnovit. Tum vero sic illos affatus est: «Nolite, o cives, tantum facinus mente concipere. Hanc ego sanctum Germanum venerabili voce laudare, et vitae ejus merita praedicare crebro audiavi. Ecce quae a memorato pontifice per me ad eam allatae sunt eulogiae, perspicite.» Haec et id genus plura alia Archidiacono referente, civium animi in illum jam magis quam in sanctam virginem inflammantur: verum ille eos salubri allocutione compescuit. Sanctus quidem Martinus, virtutum ornamentis admirabilis, apud Vangionum civitatem (a) a praefecto militum custodiae traditus, et altera die inermis hostium exercitui objiciendus, orationum suarum meritis utriusque partis foedus obtinuit. Beatissimus quoque pontifex Anianus Aurelianensem urbem (b) Hunnorum obsidione vallatam, et prope jam arietum ictibus ruentem, a praesentissimo periculo, celeri per preces ad Deum fusas Gothorum impetrato auxilio, liberavit. Haec autem virgo Hunnorum exercitum non solum procul adhuc manentem in oratione posita praevidit, sed etiam, ne ad Parisiensem civitatem propius accederet, a Deo impetravit. Non immerito igitur sanctae Genovefae magnae venerationis debentur officia, cui cum praedictis pontificibus in virtutum meritis quoddam gloriae consortium esse probatur.

§ 6. Certe a decimoquinto aetatis suae anno usque ad quinquagesimum, bis in hebdomada exigua cibi sumptione jejunium dissolvit, panis hordeacei dumtaxat et fabae capiens pulmentum, idque Dominica dumtaxat die, et quintâ feriâ. Vinum vero vel quicquid inebriare potest, toto vitae suae spatio non bibit. Post annum autem quinquagesimum episcopis suadentibus, quibus contradicere sacrilegium est, cum Christus dicat, *Qui vos audit*

(a) Worms in alto ut ajunt Rheno.

(b) Gallice Orléans.

e audit: et qui vos spernit, me spernit: piscium et lactis usum, id raro et perparce, admisit. Quoties ad coelum oculos tolleret, crymas fundebat. Comites sane virgines praeclaras has semper habuit, fidem, abstinentiam, magnanimitatem, patientiam, simplicitatem, concordiam, innocentiam, prudentiam, charitatem, veritatem, disciplinam, castitatem, quae toto vitae illius tempore perpetuo ei adhaerebant.

§ 7. Vicum Catullacensem (*a*), in quo sanctus Dionysius post passionem suam sepultus est, grandi amore ac veneratione prosequitur. Hic vero beatissimus episcopus, tertio a Lutetia migrari, martyrio vitam finivit, qui a Clemente sancti Petri discipulo fertur ad haec loca ablegatus. Cupiebat autem sancta virgo hic sanctissimo martyri Dionysio in jam dicto vico basilicam novam operis construere: sed ob rei familiaris angustiam, voluntati par facultas non aderat. Cum autem ad eam presbyteri pro more convenirent, coepit cum iis de construenda basilica conferre sermonem, ut unusquisque pro viribus et fidei suae devotione impendium operi adferret. Illis vero potissimum causans, quod ad calcem coquendam deesset facultas, sancta virgo de praepotentis Dei nihil haesitans auxilio, sollicite auscultare eis jubet, si quid a praetereuntibus fortasse dicatur. Obtemperant illi protinus, libenter credituri, quicquid hac de re illis ostenderetur: egressique foras stant, indicto silentio auribus excepturi. Id praetereuntes dicerent. Interim duos inter se subulcos colloquentes audiunt, quemadmodum alter eorum porcum ob paucum fortassis evagantem sollicite perquirens, calcariam fornacem, in qua mirae magnitudinis in locis desertis et abditis reperisset: alter iterum aliam ejusdem generis fornacem in sylva invenisset. Iis auditis, presbyteri prae gaudio lacrymantes, Deo gratias agunt, quod famulam suam Genovefam tam eximiae donatae ditavit: moxque audita ad illam referunt. Egressis autem domo presbyteris, illa fixis humi genibus, sese prosternens, dominum tota nocte suppliciter obsecrabat, ut tenuitatem virum suum ad perficiendum opus, quod illi vovisset, sua ope sublevaret. Expleta vero oratione, cum dies proximus illuxisset, ad vicum presbyterum festina accessit eique repertas fornaces ordine enarravit, invitans eum ad operis molitionem. At ille diligenter et accurate se executurum promisit, quicquid ab ipsa jungeretur. Itaque civibus quoque opem ferentibus, adhortante eos sancta Genovefa, beatissimi martyris Dionysii basilica constructa est.

§ 8. Neque hic silendum putavi, quid miraculi extiterit, cum hanc basilicam structura attentius curaretur. Convocatis enim archiepiscopis, cedendorum, convehendorum, dolandorumque lignorum

a) Catullacensis, et melius Catulliacus vicus, vel simpliciter Catulliacum (gallice Chatoril) prope Parisios, ubi humatus est S. Dionysius ejus urbis apostolus, nunc a S. Episc. et martyre dicitur *S. Denis*.

peritis, cum permulti jam sanctae virginis invitatione permoti, ad perficiendam basilicae fabricam pro fidei suae devotione convenerissent, accidit quodam tempore, ignorante sancta Genovefa, ut potus propemodum deficeret laborantibus. Ait ergo ad illam Genesius presbyter, ut artifices intentius hortaretur, dum ad urbem ipse excurreret, allaturus potum necessarium. Illo egresso, sancta Genovefa vas sibi indicari praecepit, unde hactenus potus esset haustus: omnibusque foras exire jussis, cum lacrymis Dominum suppliciter oravit, vasque signum crucis imprimens, id effecit, ut ejusdem generis potu, quo antea plenum fuerat, ad summum usque denuo impletum cerneretur, perinde ac si nihil inde exhaustum fuisset: atque etiam ad operis usque consummationem artificibus satis abundeque potus ille sufficeret.

§ 9. Solebat virgo sancta in observandis vigiliis hac uti devotione, ut noctem sabbati usque in crastinam lucem, id est Dominicum diem, pervigili prece transigeret. Accidit vero, ut ad domesticae volucris cantum, intempestae noctis jam exacto curriculo, quadam vice e cubiculo suo ad basilicam memoratam accenso praeceunte cereo properaret, sed inter eundum nimia ventorum importunitate cereus extingueretur. Cum vero virgines comites illius, quae circa illam erant, in densis illis tetrae noctis tenebris et pluvia, quo irent, aut ubi gressus ponerent, ignorarent, Genovefa virgo e puellae manu cereum arripuit, moxque ille ut prius ardere coepit: quem manu gestans, cum comitibus absque ulla gressuum titubatione ad basilicam pervenit. Porro cereus ille a sancta virgine ibidem defixus, eadem flamma, qua accensus fuerat, absumptus est.

§ 10. Mulier quaedam calceamenta pedum ejus furto abstulit, sed mox ut domum rediit, caecitate percussa est. Ut agnovit ergo, ob injuriam sanctae virgini illatam, divinitus hanc sibi poenam irrogatam, ad illam accessit, pronamque se illius pedibus prosternens, veniam petiit, et multum lamentans, oculorum lumen sibi restitui oravit. At illa miserata mulieris casum, a solo eam levavit: subridensque ob rei ablatae vilitatem, oculis ejus crucis signum fidenter impressit, et pristini visus reddidit incolumitatem.

§ 11. Lauduni quid per eam Dominus operari dignatus sit, ipsius miraculi excellentia non nos patitur silentio praeterire. Cum virgo sancta ad eam urbem accederet, maxima pars populi in occursum illius properavit. Erant ibi inter alios puellae cujusdam parentes, quae jam novem fere annis adeo erat paralytica dissoluta, ut nullis posset membrorum officiis uti. Ad ejus ergo lectulum sancta Genovefa, parentum flexa precibus accessit: factaque oratione, cum dissolutos puellae artus manibus attrectasset, hoc illi a Domino obtinuit, ut e lectulo, in quo decumberet, illico exurgere et suis manibus calceos posset induere sequere

stire, et cum illa, ut jussa erat, ad templum ire incolumis. Quod cum ejus loci homines vidissent, vehementi admiratione correpti, praecipua eam veneratione prosecuti sunt. laudes proferentes omnipotenti Deo, qui tantâ gratiâ se diligenter dignatur aperire.

§ 12. Childericus rex Francorum, tametsi non esset Christiana religione initiatus, virginem hanc sanctissimam singulari veneratione prosecutus est. Nam cum aliquando quosdam reos castis pertinaci animi sententiâ decrevisset occidere, ne sanctae Genovefae precibus posset flecti ad misericordiam, ex urbe egressus, jussit portas ocludi. At ubi sanctae Genovefae nuntiatum est, regem eos necandi gratiâ extra oppidum processisse, mox eis veniam precatura, festina abiit: atque adveniente illa ad portas obseratas, confestim ei, stupefactis custodibus, quasi ad quoddam jubentis imperium, reseratae sunt: sicque coeptum impens iter, ubi ad regem pervenit, ne miseri illi capite plecterentur, obtinuit. Ita illi jam jamque perituri, a praesentissimo mortis discrimine sunt liberati.

§ 13. In regionibus Orientis fuit vir quidam sanctissimus, nomine Simeon, mundi hujus contemptor egregius, qui quadraginta annis in columna extra Antiochiam constitit. Is per meritos, negociandi causa crebro venientes, sanctam Genovefam cum multa veneratione salutabat, et ut pro ipso Dominum oraret, multo precabatur. Qua ex re videre licet quam copiosa gratiâ felices servos suos Christus locupletare et augere soleat, ut quos mutua cognitione longinqui provinciarum situs, et maxima locorum intervalla separant, eos Dei providentia interno quodam intuitu adspectu invicem se nosse faciat.

§ 14. Adolescentula quaedam jam nubilis, Cilinia nomine, cuiusdam puero stipulationum sponsionumque contractu, sive per sponsalia, addicta fuit. At illa petiit a sancta Genovefa, ut religiosi habitus indumenta ipsi conferret, maritali copulae et pompae seculari, religionis decus et virginitatis ornamenta praeferens. Quod cum fama volitante ad sponsi aures perlatum esset, mox pietas et amoris et furoris facibus inflammatus, ad Meldense oppidum, nuptias cum sua sponsa celebraturus, advenit. Porro sancta Genovefa ejus comperto adventu, cum Cilinia ad templum accessit: et ecce ipsa interiora baptisterii limina, portis ultro apertis, illis mirabiliter patescunt: sicque factum est, ut puella mundi hujus procellosi naufragia virginitatis perseverantia superârit.

§ 15. Oblati sunt ei quodam tempore Parisiis duodecim, graeco a daemonibus vexati: pro quorum liberatione illa Dominum anxie deprecante, energumeni vel obsessi illi ferme ad testimonium usque exiliebant, occulto quodam igne intus accensi, ita non sine intuituum formidine, jam in aëre, nullis adstricta

vinculis, corporum moles haereret pendula, jam vociferantes ceu quodam vinculorum contracti pondera, instar voluminis ejusdam complicarentur, jam vero resupini aërem brachiis et crinibus verberarent, gravibusque se urgeri suppliciiis voce lugubri prolixè testarentur. Orante autem sancta virgine, diverso eoque invisibili tormentorum genere torquentur. At cum oratione finita e pavimento Dei famula surrexisset, jussit eos ad sancti Dionysii basilicam properare. Illis vero dicentibus, non se posse eo proficisci, nisi ab ipsa solverentur, signo crucis eis impresso, jussit ut eo abirent: et ne corpora laederentur, illuc dumtaxat, quo jussi erant, ut irent, dimissi sunt. Quo cum pervenisset, sancta virgo, sexus foeminei tarditate impedita, post duas horas illos subsecuta est: cumque ibidem pro eis, martyris Christi freta solatio, orationi, in terram more suo prostrata, diu cum lacrymis insisteret, et pia fiduciâ Dominum obsecraret, totum illum a daemonibus obsessorum gregem sanitati restituit, immundis spiritibus profligatis, adeo ut illorum abscessum non solum oris querimoniae, sed etiam teterrinus foetor testarentur.

§ 16. Multa flagitia quorundam hominum, habita dumtaxat, non etiam vita et moribus, religionis propositum prae se ferentium, cognovit Domino revelante, quae illi existimabant alios penitus latere: atque ob castigandam eorum impudentiam, quaedam in publicum protulit: sed ea, ne honestas aures offendamus, tacita praeterire maluimus.

§ 17. Erat apud illam foemina quaedam, quam ab immundi spiritus vexatione liberaverat. Habebat illa filiolum quadrimum, qui cum more puerorum temere luderet praeceps in puteum ruit et in ima demersus est. Eum vero mater post trium fere horarum spatium extractum e puteo, miserabiliter complectens, ante pedes sanctae virginis, scissis genis, deposuit. At illa corpus exanime et rigidum pallio miserata contextit, omnipotentemque Dominum pulsare precibus et lacrymis non prius destitit, quam victrix et triumphatrix, orationum vi mortem profligaret, et filium matri vivum restitueret. Erant tum Quadragesimae dies, et puer adhuc Catechumenus, de fide instituebatur, ut in Paschatis vigilia baptismatis undis expiaretur.

§ 18. In Meldensi (a) oppido, cum gratiae hujus fama sparsa esset, quidam ei occurrit cubito tenus, nervis obrigescentibus, manus officio destitutus, petens obnixè, ut precum suarum suffragio, hujus ab ipso morbi detrimenta depelleret. Tum illa membrum debile manu sua cruce consignans, hominem sanum a se dimisit.

§ 19. A sancto Epiphaniae die usque ad Coenam Dominicam, intra cellulae suae penetralia virgo sancta omnipotenti Deo, cui

(a) Gallice *Meaur*.

voverat, secretius inserviebat, orationibus et vigiliis intenta. Quaedam autem mulier, curiosa potius quam religiosa, cum quidnam ageret, explorare vellet, atque ea causa ad ejus cellum proprius se admovisset, statim oculis captam se sensit, inprobi conatus poenas luens. Sed sancta virgo, expleto suae cunctudinis officio, postquam e cella prodit, precum suarum intercessionem lumen amissum reformavit.

§ 20. Parisienses post diuturnum belli grassantis excidium, iam aliquot annis gravi obsidione pressi fuissent a Francis, dirisima fame afflicti sunt. Nam illa anterior belli saevientis immatas, quae extra urbem erant sita, vastaverat: at posterior class ipsa hominum viscera depascebat. Tantâ igitur miserorum calamitate permota beatissima Genovefa, navim conscendit, ut inde afflictis civibus alimoniam compararet: cumque Sequanam fluvium navigaret, et adverso superato flumine ad locum neminem pervenisset, in quo arbor excreverat, quae in impropendens ramis, naves quasdam perniciosi gurgitis praecipitio implicuerat, praecepit nautis, ut ad ripam navigium appellerent: egressaque e navi, dum inter se consultarent nautae, illa ratione arborem illam possent excindere, ad solita orationis caesidia, quorum efficaciam jam crebro esset experta, confugit. Ita factum est, ut nullo fere securium ictu verberata, arbor rancitus evelleretur, non ferens precum illius vim, nec ullum princeps naufragii periculum illae navigantes incurrerent. Exierunt autem, ut fertur, ex ejus arboris sinu duo angues immensae magnitudinis, versicoloribus squamis, odoris teterrimi. Repto deinde itinere pergente sancta Genovefa, jam ad urbem, ubi tendebat, cum fama velox antecesserat: et ecce obviam illi occidit tribunus quidam Passius nomine, cujus uxor annis aliquot paralytici humoris pondere et pedum incessu, et memorum omnium usu sic fuerat privata, ut corpore velut praefortuo, anima tantum quodam hospitii jure in illo demoraretur, membrum suum officium facere prorsus recusantibus. Ad cujus precum sancta Genovefa mariti ejus precibus perducta, exclusis amicis, ad deprecandum Dominum se contulit, humum lacrymis fundens: ac deinde mulier, crucis signo ab illa consignata, membrum restitutum, e lecto mox surrexit incolumis. His ea in urbe non sine singulari Dei gratia virtutibus perpetratis, Trecenta profecta est, ubi caecos, et per plures alios, diversorum morborum ac febrium cruciatibus pene exanimis, signi crucis impressione sanavit. Ex ea autem urbe rursus ad priorem illam reversa est: unde cum frugibus comparatis onustisque navibus rivis repeteret, súbita vi turbinis naves ejus inter rupes et scopulos impelluntur, ita ut non multum a submersionis periculo esse viderentur, undarum impetu in eas irruente. At illa sustatis in coelum manibus, in tanto periculo divinum poposcit

auxilium: statimque naves omnes, quae simul erant undecim, Deo miserante, sanctae virginis precibus inde revocatae, coeptum iter felici cursu peragunt. Tunc Bossus presbyter et alii, qui in navibus erant, canticum Exodi pro gratiarum actione cum ingenti laetitia cecinerunt, dicentes: *Adjutor et protector factus est nobis Dominus in salutem*. Denique Lutetiam prospero cursu perveniunt, civesque fame confectos et decolores, ad pristinum corporum statum et robur, alimentorum suppeditatione reduxit. Spem suam sancta virgo non his quae videntur, sed quae non videntur, collocarat, sciebatque non fallaciter dictum a Sapiente: *Foeneratur Domino, qui miseretur pauperis* (Prov. ix, 17). Et quia olim in spiritu viderat patriam illam, ubi talium repositus est thesaurus, sine intermissione orans, flere solebat, sciens se in corpore positam, peregrinari a Domino.

§ 21. Defensor quidam, ex Meldensi oppido, Prominius nomine, annis aliquot nullos auribus sonos aut voces percipere poterat. Is Parisios salutis consequendae causa advénit: accedensque sanctam virginem, postquam aures ejus ab illa signatae et manibus contrectatae fuere, auditum sibi sensit instauratum.

§ 22. Aliquanto post virgo Christi Genovefa Turones (a) proficiscens, Aureliam forte venit. In ea civitate quaedam materfamilias, Fraterna nomine, filiam suam Claudiam, prope jam exanimem, cum tota familia moestissimo ululatu plorabat. Ut autem rumor ad eam perlatus est de adventu sanctae virginis, festina ad illam accurrit, atque in sancti Aniani basilica pedibus illius se advolvens, orat ut filiam suam incolumem sibi restituat. Ad quam Genovefa: « Surge, inquit, et flere jam desine. Nam omnis ille febrilis ardor, filiam tuam vastans, divina miseratione extinctus est. » Cumque ad Fraternae aedes e basilica ambae pariter advenissent, Claudia eis ad ostium incolumis suis pedibus obviam processit. Quod cum vidissent turbae, Deum magnificaverunt.

§ 23. In eadem urbe cuidam domino pro servo culpae obnoxio fertur supplices obtulisse preces: sed cum ille pertinaci obduratus insania, ad preces sanctae virginis servo veniam dare nollet, illa sic ei dixisse fertur: « Si tu me orantem despicias, non me despiciet Dominus meus Jesus Christus. » Et ecce subito herum illum domum revertentem, mortifera febris corripit: jamque magnis in lectulo exagitatus ardoribus, ad pedes tandem sanctae Genovefae spumans et aestuans abjicitur, veniam petens. At illa, ut erat mitissima, pro illo Dominum obsecravit, precibusque suis et herum ab illa molestissima vexatione liberum, et servum a culpae admissae animadversione immunem reddidit. Post haec Turones ire pergit: cumque labentibus ca-

(a) Urbs Tours.

rinis, prona Ligeris terga remorum quaterentur crebro repetitis ictibus, multa in illo itinere impedimenta et incommoda ei objicere conatus est malignus diabolus. Sed illa protectione munita Altissimi, sui itineris adversarium et insidiosum perturbatorem, nihil laesa, facile superavit. Ut autem ad portum urbis Turonicae accessit, egredienti e navi occurrit immundissimorum daemonum in energumenis scelerata multitudo: eamque ad basilicam euntem eminens antecedens, vociferando querebatur gemino se torqueri incendio, eo quod ob venerationem sancti antistitis Martini, aulam ejus introiret. Multos ibidem tunc, dum sancto sacerdoti officium venerationis persolvit, immundo spiritu vexatos, orationum et virtutum suarum meritis sanos reddidit: quorundam etiam primariorum civium conjuges, eadem molestia infestatas, quas in publicum prodire non sinebat maritorum erga illas amor et affectus, ab iisdem orata maritis, per domos visitavit, et simul atque limen aedium attigit, fusa prece, oleoque benedicto adhibito, nequissimos spiritus confestim abire compulit.

§ 24. Tandem felici cursu longa vitae spatia emensa, laudabiliter diem clausit extremum tertio Nonas Januarias. Vixit annos amplius octoginta, peregrina mundo, venerabilis populo, devota Christo.

§ 25. Gotthus quidam die dominico laborans, utraque manu contractus est. Itaque tota nocte orans ad sepulcrum sanctae virginis, postera luce incolumis abscessit. Erat id temporis super ejus monumentum exstructum ligneum oratorium: verum gloriosae memoriae Clodoveus rex, qui ob ejus amorem, in carcerem reclusis saepe veniam dederat, et ob diversa crimina animadversione dignissima capite plectendos, in ipso prope carnificis ictu, supplicante pro eis Genovefa, absolverat, basilicam mirabili opere extruendam susceperat, sanctae virginis adhortationibus permotus, quae postea, illo e rebus humanis excedente, studio Clotildis * reginae, conjugis ejus, mirifice exaedificata et ornata, in sublime crevit fastigium, triplici porticu insignita. Oremus sine intermissione virginem sanctissimam, ut oret Deum pro peccatis quae admisimus, impetret mortalibus cibum et mentis et corporis, ut individuae Trinitati reconciliati, exultemus in splendoribus sanctorum, et magnificemus Dominum.

* Colitur in Gallia die 3 Jun.

VITA S. GREGORII LINGON. EPISC.

GREGORIO TURONEN. AUCTORE, LIB. DE VITA PATRUM, CAP. VII

Vixit a 461 ad 541. — Nat. Gallus.

§ 1. Egregiae sanctitatis viri, quos palma perfectae beatitudinis a terris elevans evexit ad coelos, ii sunt, quos aut non fictae charitatis vinculum ligat, aut eleemosynarum fructus dat, aut flos castitatis adornat, aut martyrii agonizatio certa coronat. In quibus ad inchoandum perfectae justitiae opus illud fuit studium, ut in primis corpus sine macula praeparatum habitaculum Spiritui Sancto praeberent, et sic ad reliquarum virtutum excelsa contenderent, atque ipsi sibi persecutores facti, dum in se sua perimerent vitia, tamquam martyres probati, peracto cursu agonis legitimi, triumpharent. Quod tamen nullus sine Dei ope valebit efficere, nisi dominici adjutorii protegatur vel parmâ, vel galeâ. Itaque quod egerit, non sui, sed divini nominis gloriae deputet, juxta illud Apostoli: *Qui gloriatur, in Domino gloriatur*. In hoc enim et beatus Gregorius omnem gloriam contulit, qui de excelsa Senatorii ordinis potentia, ad illam se humilitatem subdidit, ut, omnibus saeculi curis abjectis, soli se Deo dicaret, quem in pectore retinebat.

§ 2. Igitur sanctus Gregorius ex senatoribus primis bene literis institutus, Augustodunensis (a) civitatis Comitatum ambivit. In Comitatu autem positus, regionem illam per quadraginta annos justitiâ comitante correxerat, et tam severus atque districtus fuit in malefactoribus, ut vix eum ullus reorum posset evadere. Conjugem de genere senatorio habuit, Armentariam nomine, quam ad propagandam generationem tantum dicitur cognovisse, de qua et filios, Domino largiente, suscepit. Aliam vero mulierem, ut juvenilis assolet fervor inardescere, non contigit.

§ 3. Post mortem autem uxoris ad Dominum convertitur, et electus a populo, Lingonicae (b) urbi Episcopus ordinatur. Cui magna fuit abstinencia, sed ne jactantia putaretur, occulte subcinericios panes ex hordeo aliis triticeis supponebat, quos frangens egenis erogabat, ipse vero clam hordeaceos, nemine intelligente, comedebat, similiter et de vino faciens. Nam dum aquam ei pincerna porrigeret, ad dissimulandum, aquam aliam desuper effundebat, tale vitrum eligens, quod claritatem aquae obtegeret. Jam in jejuniis, eleemosynis, orationibus atque vigiliis tam efficax, tamque devotus erat, ut in medio mundi positus, novus effulgeret eremita. Nam cum apud Divionense castrum moraretur assidue, et domus ejus baptisterio adhaereret, in quo mul-

(a) Gallice Autun.

(b) Lingonum civitas (gallice Langres), antiquitus Andematum dicebatur, in Campania (Champagne).

torum sanctorum reliquiae tenebantur, nocte de stratu suo, nullo sentiente, consurgens ad orationem, Deo tantum teste, pergebat, ostio divinitus reserato, attenteque psallebat in baptisterio. Sed cum hoc multi temporis spatio ageret, res tandem ab uno diacono cognita et manifestata est. Is enim cum cognovisset haec agi, a longe, ne eum vir beatus sentire posset, prosequeretur, et quid ageret spectabat. Aiebat autem diaconus, quod cum veniret sanctus Dei ad ostium baptisterii, pulsaretque manu propria, ostium nemine comparente aperiebatur, illoque ingrediente, diutissime silentium erat, postea psallentium, tamquam multarum vocum sonus, per trium horarum et fere amplius spatium audiebatur. Credo ego, quod cum magnorum sanctorum in eodem loco haberentur reliquiae, ipsi se beato viro revelantes, laudem Domino in commune redderent. Impleto autem cursu, revertens ad lectulum, ita se caute super stratum deponebat, ut prorsus nemo sentiret. Observatores vero ostium baptisterii observatum invenientes, clave sua solita aperiebant. Commotoque signo, sanctus Dei, sicut reliqui, novus ad officium dominicum consurgebat. Cum energumeni eum in primo die episcopatus sui confiterentur, rogabant eum Presbyteri, ut eos benedicere dignaretur. Quod ille viriliter, ne vanam incurreret gloriam, fugiebat, clamans indignum se ad manifestandas virtutes dominicas esse ministrum. Sed tamen quia diutius hoc dissimulare non potuit, adduci eos ad se iubens, sine ullo tactu, facto tantum signo Crucis e contra, verbo daemonia discedere imperabat. Quod illa protinus audientia, corpora, quae nequitia sua dive-xârunt, solvebant. Et illo absente, multi cum virga, quam in manu ferre solitus erat, suspensos atque signatos energumenos liberabant. Nam et de stratu ejus si quis aegrotus quippiam abstulisset, erat praesens medicamentum.

§ 4. Armentaria autem neptis ejus, cum graviter quodam tempore in adolescentia sua a quartano fatigaretur incommodo, ac medicorum studio plerumque fota, nullum posset sentire levamen, et ab ipso confessore beato saepius, ut orationi insisteret, hortaretur, quadam die lectum ejus ipsa petiit: in quo posita, ita febris cuncta restricta est, ut numquam eâ deinceps aegrotaret.

§ 5. Beatus autem Gregorius cum per diem sanctum Epiphaniarum ad civitatem longinquam ambulâset, a modica febre pulsatus, relicto saeculo, ad Christum migravit. Cujus beata facies ita erat glorificata post transitum, ut rosis similis cerneretur, haec enim apparebat rubea: reliquum vero corpus tamquam candidum lilium refulgebat, ut aestimares eum jam tunc ad futurae resurrectionis gloriam praeparatum. Quod deferentes ad castrum Divionense, ubi se jusserat tumulari, in planitie illa, quae a parte aquilonis habetur, haud procul a castro aggravati gestatores, non sustinentes feretrum, solo deposuerunt, ibique

parumper resumentes vires, et post paululum elevantes, ad intramuraneam eum ecclesiam detulerunt. Advenientibus autem quinta die Episcopis, ab ecclesia ad basilicam beati Joannis deferrebatur. Et ecce vincti carceris ad beatum corpus clamare coeperunt, dicentes: « Miserere nostri, piissime domine, ut quos vivens in saeculo non absolvisti, vel defunctus coeleste regnum possidens, digneris absolvere: visita nos, quaesumus. et miserere nostri. » Haec et alia illis clamantibus, aggravatum est corpus ita, ut ipsum penitus sustinere non possent. Tunc ponentes feretrum super terram, virtutem beati antistitis praestolabantur. His ergo expectantibus, subito reseratis carceris ostiis, trabes illa, qua victorum pedes coarctabantur, repulsis obicibus, scinditur media, confractisque catenis, omnes pariter dissolvuntur, et ab beatum corpus, nemine retinente, perveniunt. De hinc elevantes feretrum gestatores, ii inter reliquos obsequuntur, qui a iudice postea sine damno aliquo sunt dimissi. Post haec beatus confessor multis se virtutibus declaravit. Aiebat enim quidam religiosus, coelos se apertos in die ejus sepulturae vidisse. Nec enim ambigitur, quin post actus angelicos sidereis sit coetibus aggregatus.

§ 6. Vinctus quidam per viam illam, qua beatum corpus a Lingonis est exhibitum, ad antedictum castrum adducebatur. Cumque milites cum equitibus praecedentes, post terga traherent vinctum ad supradictum locum, ubi beati confessoris artus quieverant, pervenerunt: quem dum praeterirent, vinctus, invocato nomine beati antistitis, petiit ut eum sua misericordia liberaret. Quo orante, laxati sunt laquei de manibus ejus: sed sentiens se solum, non id evulgavit, coopertisque manibus, putabatur adhuc esse ligatus. Ingressi autem portam castris, cum ad atrium pervenissent, hic exiliens, et corrigiam ligaminis trahentium in manu tenens, cum auxilio omnipotentis Domini et obtentu beati pontificis, liberatus est.

§ 7. Admirabile autem est et illud miraculum, qualiter beatum corpus ejus, cum post multo tempora transferretur, apparuit gloriosum. Cum enim beatus pontifex in angulo basilicae fuisset sepultus, et parvus fuisset locus ille, nec eo populi sic possent accedere, ut devotio postulabat, sanctus Tetricus filius et successor ejus haec cernens, et virtutes ibidem assidue operari prospiciens, ante altare basilicae fundamenta jacet, erectamque absidem miro opere construit, et transvolvit. Ea vero transvoluta, disruptoque pariete, arcum aedificat. Quod opus cum esset perfectum atque exornatum, postquam in media abside loculum fodit, quo corpus beati patris transferre volebat, convocant Presbyteros et Abbates ad illud officium. Qui vigilantes orabant, ut se beatus confessor ad hanc sibi praeparatam habitationem transferri permetteret. Mane autem facto, cum choris psallentium ap-

prehensum sarcophagum, ante altare in absidem, quam beatus episcopus aedificaverat, transtulerunt. Quod sepulcrum dum diligenter componunt, subito, et, ut credo, ad Dei jussum, operatorium sarcophagi motum est in una parte, et ecce apparuit beata facies ejus ita integra et illaesa, ut putares eum non mortuum esse, sed dormientem. Sed nec de ipso vestimento, quod cum eo positum fuit, aliquid ostensum est diminutum. Unde non immerito apparuit gloriosus post transitum, cujus caro non fuit corrupta ludibrio. Magna est enim corporis et cordis integritas, quae et in praesenti saeculo praestat gratiam, et in futuro vitam largitur aeternam. De qua Paulus Apostolus ait: *Pacem sequimini et sanctificationem, sine qua nemo videbit regnum Dei (Heb. xii).*

§ 8. Puella quaedam die dominico dum suum caput componeret, pecten apprehensis manibus ejus, credo ob injuriam diei sanctae, adhaesit ita, ut affixi dentes tam in digitis, quam in palmis magnum ei dolorem inferrent. Quae cum basilicas sanctorum fleus atque obsecrans circuiret, ad sepulcrum beati Gregorii antistitis, in ejus virtute confisa, prosternitur. Cunque diutissime beati confessoris praesidium flagitasset, directa manus ejus ad opus pristinum pectine decedente, reducit. Sed et energumeni cum confitentes, ad ejus sepulcrum saepe purgantur. Nam plerumque vidimus post ejus transitum virgula, cujus supra meminimus, quam manu gerebat, per parietes ita eos affixos, ut putares illos validis atque acutissimis sudibus retineri. Multa quidem de eodem gesta cognovimus: sed ne fastidium incitarent, de pluribus pauca perstrinximus. Obiit autem tricesimo tertio episcopatus sui anno, aetate nonagenaria: qui se virtutibus manifestis saepius declaravit.

VITA S. RIGOBERTI RHEMORUM EPISC.

PER LAURENTIUM SURIUM EX MSS. CODICIBUS
MUTATO STYLO PARAPHRASTICOS DESCRIPTA

Natus anno 650, defunctus 733. — Nat. Gallus.

§ 1. Temporibus Childeberti, Dagoberti et Chilperici regum Franciae, extitit vir Dei Rigobertus, quem quidam Robertum vocant. Traxit ille originem ex spectabili prosapia in regione, quam Ribiariorum (a) vocant, patre Constantino, matre e Francorum gente: porro a primis aetatis initiis totum se coelestibus mancipavit studiis et disciplinis, castitati deditus, vigiliis et orationi intentus, sermone verax, charitate fervidus,

(a) Des Ripuaires gall. linguâ.

abstinentiae studiosus, humanitate conspicuus, sapientiâ illustris, justitiae tenax, consilio prudens, omnique morum honestate venerabilis. Unde factum est, ut iis virtutum ornamentis instructus, brevi ad perfectionis apicem pertingeret, et ut erat divinitus praeordinatum, pontificis dignitate afficeretur. Factus autem episcopus, divina ipsum adjuvante gratiâ, talis ac tantus illico apparuit, ut et bonis charus, et improbis formidabilis esset. Optabant boni ejus salutaribus admonitionibus et institui, et parere: at mali verebantur, ne ab ipso deprehensi castigarentur. Itaque, quod de beato Rhemigio quoque legitur, erga bene agentes, Petri vultum prae se ferebat: erga delinquentes, Pauli in spiritu severitatem: illius clementiam et lenitatem, hujus in puniendis criminibus zelum imitans. Bonis, si caderent, minabatur poenas. Lapsis, ne desperarent, cuperentque ad meliorem frugem se recipere, veniam promittebat. Quosdam sane assiduis adhortationibus et praedicationibus suis ad emendationem sui pertraxit: plerosque gravitate et integritate multiplicis doctrinae, desiderio sanctae et religiosae vitae inflammavit: nonnullis suo exemplo consuluit, aliquammultos suarum gregibus ovium adjunxit, aliquot etiam educavit: omnibus omnia factus est, ut omnes lucrifaceret.

§ 2. Successit in pontificatu Reolo, magnarum virtutum viro, et, ut quidam ajunt, ipsi sanguine conjunctissimo. Cum autem incertum habeatur, quot annis illo obeunte sedes Rhemensis Antistite vacua fuerit, pleraque praecedentium Patrum studio et vigore instituta, jam collapsa visebantur, quae sua industriâ vir sanctus in pristinum restituit statum. Nam canonica clericos religione contineri voluit, et pro numero illorum, qui tunc erant, ad victum pertinentia eis suppeditavit, ut divino cultui et liberius et instantius vacare possent. Ante enim illius pontificatum non dabatur eis panis, ut vocant, canonicus: nec erant, ut sunt hodie, canonici: quin etiam loca quaedam cum illorum habitatoribus eis contulit, qui illorum usibus necessariis perpetuo inservirent. Et ipse quidem primus inter Rhemorum episcopos fertur commune eis instituisse aerarium, quod generatim omnibus eorum usibus perenniter applicaretur: quae vero huc contulerit, nihil opus est hic commemorare: potest autem facile ejus prudentia et benignitas animadverti in distribuendis his rebus suis, inter alia quae possedit, dum pauperes Christi facultatum suarum haeredes instituit, qui non habent unde possint retribuere: retribuetur autem ei in resurrectione justorum.

§ 3. Quodam tempore vir sanctus de Culmisiaco villa episcopatus sui veniens, adiit Pipinum Majorem domus, quem plerique Magistrum equitum vocant, patrem Caroli Martelli, praemissis quibusdam eulogiis (a) ad illum a venatione redeun-

(a) *Eulogia*, e Graeco, *benedictionem, sacratum quid sonat*. Ita appellabantur parva quaedam do-

tem: quas quidem crebro illi mittere consueverat. Morabatur tum Pipinus in pagi cujusdam loco, cujus vocabulum est Gre-maca cortis (a): ubi id temporis non villa erat ut est hodie, sed sylva grandis, et fons, ad quem apri frequentes adventabant, qui hodieque illic permanet. Ceperat tunc Pipinus eo loci feram quamdam, quam ibidem affari voluit, tamquam illic pransurus. Interea vero oblatam ipsi episcopi Rigoberti benedictionem gratissimo accepit animo, dicens clientibus suis: « Quid faciemus huic episcopo, qui nobis gratificari non desinit? » Illis tacentibus, Pipinus ad sanctum conversus Rigobertum, his eum verbis liberaliter compellavit: « Pete a me quicquid volueris, nec voto frustraberis tuo. » Cui sanctus Rigobertus, « Da mihi, inquit, exiguum hanc mansiunculam, et sufficit mihi. » Tum ille: « Et hanc tibi do, et quantum in ejus circuitu tibi vendicare voles. » Itaque sicut olim Clodoveus rex beato Rhemigio, ita ille quoque sancto Rigoberto tantum largitus est agri, quantum posset ambulando circumire, dum ipse meridie dormiret. Porro sanctus pontifex per apertos ejus loci fines obambulans, passim certos fixit limites, ut si qua lis oriretur, iis eam dirimeret: omnibusque peragrat, qua sibi dari mallet, mox ad Pipinum a somno surgentem rediit: et ab illo quicquid circumierat locorum, impetravit. Ferunt autem quâcumque tum vir sanctus in circuitu ingressus est, ibi et aestate et hyeme vernantiorem terram conspici, quam in locis caeteris illi adjacentibus. Additur etiam aliud sane stupendum miraculum, quod etiam hucusque illic cerni affirmant, iisdem in locis postquam ejus dominio cesserunt, nullam unquam seviisse tempestatem, nec grandinem illic decidisse, neque fines illorum attingere: quod non immerito sancti viri meritis attribuitur. Neque putandum est, sanctum pontificem, prava cupiditate ductum has res petisse, sed consulere voluisse Ecclesiae, quam earum haeredem instituit; sed et alias quasdam Ecclesias illarum voluit esse participes.

§ 4. Erat ille vir sanctus ita externis occupationibus et negotiis intentus, ut tamen nihil de studiis internis remitteret: sicque exercitiis internis deditus, ut tamen rebus externis adhibendam curam et providentiam non omitteret; ne aut totus ab intimis excideret, si sola externa curanda suscepisset: nec proximis impendenda officia negligeret, si solis esset internis exercitiis addictus. Conabatur in omnibus prudentem se exhibere dispensatorem pariter et fidelem, sciens se constitutum a Domino super familiam illius, ut daret illis in tempore tritici mensuram. Longe vero semper ab illo abfuit illud apostolicum: *Qui suorum, et maxime domesticorum, curam non habet, fidem negavit.*

maria sacra et religiosa munuscula (inter ea, panis benedictus ut moris est adhuc pluribus in locis in quibusdam Ecclesiis solemnitatibus) quae in significationem spiritualis conjunctionis et christianae amicitiae pie mittebantur.

(a) Galliae Gernicourt.

et est infideli deterior (1 Tim. v). Poterat autem dicere cum eodem Apostolo: *Quis infirmatur, et ego non infirmor? quis scandalizatur, et ego non uror?* (2 Cor. xi). Itemque illud: *Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus* (Rom. xii). Eratque illi vivere Christus, et mori lucrum; et quia solo corpore in terris degens, spe jam in coelestibus versabatur, non injuria illud sibi usurpare poterat ejusdem Apostoli: *Nostra autem conversatio in coelis est* (Philip. iii): quippe qui in illorum numero computabatur, quibus dictum est: *Vos estis lux mundi: et: Non potest civitas abscondi supra montem posita: neque accendunt lucernam, et ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus, qui in domo sunt* (Matth. v).

§ 5. Amabat illum atque colebat haud vulgariter Pipinus, cujus supra meminimus, misitque ad eum Carolum filium suum, ut ab illo baptizaretur. Carolus hic ob feros animos, et quod ab ineunte aetate vir strenuus in armis et robusto corpore fuerit, Martellus est appellatus. Abluit autem illum vir sanctus undis salutaribus, et e sacro fonte illum suscepit, ut ejus pater petierat: sed cum ille postea patri decedenti in principatu succederet, sanctum antistitem e sua sede impie et injuste expulit, ut paulo infra dicemus. Porro vir sanctus Ecclesiam ipsius curae commissam, ita ut coeperat, vigilantissime et strenuissime administrabat, ascendens ex adverso, et opponens se murum pro domo Israel, ut staret in praelio in die Domini. Nam quibuslibet potestatibus prave agentibus (sic enim locum hunc Ezechielis prophetae exponit sanctus Papa Gregorius) rationis libera voce contraibat, et fideles innocentes contra perversorum injustitiam ex justitiae auctoritate vindicabat. Itaque quadrabat in illum vel maxime illud sancti Job: *Auris audiens beatificabat me, et oculus videns testimonium reddebat mihi, eo quod liberassem pauperem vociferantem, et inopem cui non esset adjutor. Justitia indutus sum, et vestivi me, sicut vestimento et diademate, judicio meo. Conterebam molas iniqui, et de dentibus illius aufereram praedam* (Job. xxix). Nec dubium, quin sicut pastor bonus libenter positurus fuerit animam suam pro ovibus suis, si persecutor adfuisset, cujus crudelitas id exigeret.

§ 6. Interea vero dum ille sic piis esset operibus intentus, suoque clero et populo in omnibus tamquam pater filiis solícite consuleret, atque ea causâ in Rhemensi urbe demoraretur, post obitum Pipini inter Carolum ejus filium, atque Ramanfredum non levis simultas de obtinendo principatu, sive Magisterio equitum, exorta est. Accidit tum, ut Carolus Rhemorum urbem praeferiens, totam, ut ajunt, circumiret, donec ad eam pervenit portam, in qua sanctus Rigobertus congruis extractis aedibus degebat: quem sane hujusmodi compellavit vocibus: « Domine Rigoberte, jube portam civitatis aperiri, ut liceat mihi ire precatum ad sanctam Mariam. » Sed cum sanctus episcopus nul-

lum ei vociferanti redderet responsum, quippe orationi intentus, cui perpetuo vacabat, fertur tertio eisdem usus vocibus: ita ut tandem vir Dei ejus valido clamore compulsus sic ei responderit: « Porta haec tibi non aperietur, donec certo constet, utri vestrum cessura sit victoria. Tu enim et Ramanfredus inter vos de dignitate contenditis, nec adhuc scire licet, quem sit res exitum habitura. Quod si Dominus te voluerit victorem evadere, revertenti tibi libens portam reserabo, fidelemque me exhibebo.» His auditis, Carolus furibundus juramento affirmavit, si victor rediret, non impune id laturum episcopum. At vir Dei ejus minas non valde pertimescens (justus enim quasi leo confidens, absque terrore erit) portam ei noluit patefacere. Facile enim, utpote vir prudens, animadvertit, non orandi studio illum velle ingredi, quod simulabat, sed vastandi potius animo, quemadmodum alias jam urbes devastarat: tum etiam verebatur, si hunc intro admisisset, Ramanfredum, si ad eum victoria inclinasset, ipsum infidelitatis incusaturum.

§ 7. Carolus duodecimo Calendas Augusti, qui tunc dominicus erat dies, summo mane confligit cum Chilperico rege et Ramanfredo, quem Chilpericus Majorem domus, vel Magistrum equitum creaverat: et pro voto victoriâ potitus, mox ut reversus est, e sede sua exturbavit pontificem Rigobertum, et quidem injustissime, ut erat illi antea comminatus: neque id tamen adeo mirum, cum etiam aliis similiter fecerit: porro in depulsorum locum suarum partium studiosos intrusit. De hoc Carolo quem non injuria tyrannum dixeris, annotatum est in Annalibus diversorum regum, quod primus ipse episcopatus regni Francorum contulerit laicis hominibus et comitibus. Sensit eum sane infestum sibi sanctus pontifex Rigobertus ad supremum usque vitae ejus diem, cum illi debuisset esse fidelissimus, quippe e baptismi fonte ab illo susceptus. Pertulit hoc vir sanctus exemplo Domini sui, qui a proprio discipulo impiis traditus est. Praeclare autem dictum est a sancto Gregorio pontifice: « Omnes electi quia summi capitis membra sunt, caput quoque suum in passionibus sequuntur, et ipsos adversarios in morte sua sentiunt, de quorum vita praesumebant: ut tanto illis crescat merces operis, quanto eis virtutis lucrum proficit ex alienae damno charitatis. Verum, ut Scriptura dicit, *qui reddit mala pro bonis, non recedet malum de domo ejus* (Prov. xvii).

§ 8. Quod Carolus hunc virum Dei crudeliter e sua sede ejecit, et res Ecclesiarum usurpavit, justo Deus judicio in illius caput reddidit; quemadmodum antiquorum veridica traditione constat. Sanctus enim Eucherius Aurelianensis episcopus, quem etiam sua dignitate privarat, quique in sancti Trudonis coenobio quievit, cum esset orationi intentus, raptus in spiritu, inter caetera, quae illi divinitus ostensa sunt, vidit hunc Carolum

apud inferos damnatum. Cumque ab angelo ductore suo percontaretur ejus rei causam, dictum est illi, quod propter res sanctis ereptas et ablatas, ante extremum judicii diem jam corpore et animâ addictus sit suppliciis aeternis. Itaque ad se reversus sanctus Eucherius, sanctum Bonifacium et Fulradum Abbatem sancti Dionysii, summum regis Pipini capellanum, ad se vocavit, eisque haec exponens, pro comperienda certius veritate jussit eos adire Caroli sepulcrum, et si illic cadaver ejus non invenirent, de visionis certitudine nihil ambigerent. Abeunt illi, apertoque monumento, vident subito prodire inde draconem: porro monumentum totum intrinsecus denigratum, perinde ac si exustum foret. Sed de his satis.

§ 9. Porro sanctus Rigobertus non immemor illius dominici praecepti: *Si vos persecuti fuerint in ista civitate, fugite in aliam* (Matth. x), secessit in Vasconiam, ibique exilium patienter ferens, multas indefessus sanctorum memorias invisebat. Invenit autem illum ibi is Milo Abbas, qui ex Caroli largitione Rhemensem obtinebat episcopatum, dixitque illi: « Quid hic agis? Revertere in Franciam, ubi si mihi dederis res proprias, quas illic habes, efficiam apud principem, ut tuum tibi restituat episcopatum. » Cui vir Dei: « Si, inquit, dicta factis eris executus, faciam quod petis. » Atque ita vir sanctus rediit in Franciam, et in corte Gremaca, quae illius erat peculiaris possessio, degebat. Adiit autem illum Milo, dixitque ei: « Trade mihi res, quas pollicitus es. obtinui namque apud principem, ut restituaris sedi tuae. » At sanctus pontifex: « Quas res, inquit, donavi Ecclesiae Christi, eas non possum illi tollere, et alteri donare. » Cui Milo furibundus respondit: « Quandoquidem me f-fellisti, non obtinebis sedem tuam. » Mox vero episcopus ita illi ait: « De rebus dioecesis fac quod tibi visum est: tantum quaeso, ut sanctae Mariae altare mihi impetres. » Morabatur igitur vir sanctus in corte Gremaca diu satis, in paritate, humilitate, vigiliis, orationibus, eleemosynis, caeterisque operibus bonis vitam transigens: crebroque civitatem Rhemensem ingrediens, in ara beatissimae Mariae Virginis, ut optaverat, Missam celebravit: atque inde revertens. ibat orationis causâ ad S. Mauricium, post ad S. Theodoricum, subinde ad beatum Cyriacum in villa Culmisiaco, atque postremo ad Gremacam cortem se recipiebat.

§ 10. Cumque id pro more faceret, contigit die quodam. ut ad sanctum Cyriacum veniret, pro se suaque Ecclesia, uti consueverat, precaturus. Finita autem oratione, locutus est cum Vicedomino, qui illic aderat: a quo mox suppliciter invitatus ad prandium, non assensit, dicens in basilica S. Petri Missae sacrum sibi adhuc esse peragendum. Sub his autem colloquiis quaedam inops vidua attulit illi Vicedomino anserem. At ille

respiciens in sanctum episcopum: « Quando, inquit, non vis nobiscum prandere, saltem anserem hunc, oro, ut puer tuus secum ferat: et domum reversus illum tibi jubeas edendum praeparari. » Accepit igitur puer anserem, et aliquandiu gestavit, sed interim subito ex ejus evolavit manibus. Ea res puerum valde afflixit, sed moerentem blande consolans episcopus, admonuit ob rerum temporalium jacturam non debere hominem christianum lugere, sed spem suam reponere in Deo, qui dat omnibus affluenter. His dictis, in silentio, ut erat solitus, hymnos Davidicos promebat. In itinere enim positus, semper aut conferre aliquid, aut cantare de Deo solebat. Itaque post trium horarum spatia anser sponte rediit: sed eum vir magnae simplicitatis et pietatis non passus est occidi, quamdiu vivere potuit.

§ 11. Exegit autem sanctus episcopus illo in loco annos paucos, apostolicis clarus actionibus, multisque pollens virtutibus: atque tandem consummata strenue hujus vitae militia, plenus dierum migravit ad patriam claritatis aeternae prae-die Nonas Januarii, anno Dominicae Incarnationis plus minus septingentesimo septuagesimotertio, Indictione octava, estque honorificae sepulturae mandatus a sacerdotibus et caeteris in ecclesia sancti Petri Apostoli, quam ipse a fundamentis extruxerat, conditusque est juxta altare a parte illius dextera. Claruit autem post obitum multis miraculis in testimonium eximiae sanctitatis, sed hominum incuria non sunt litteris mandata. Erat apud ejus loci presbyterum puer quidam scholasticus, qui irreverenter et dissolute super tumulum ejus subsiliens, mox acri pedis dolore cruciari coepit, ac si spinae aculeis atrociter pungeretur. Itaque claudus effectus, illo pede nusquam postea ingredi potuit. Quo viso, presbyter et ejus loci indigenae cancellos ibi apposuerunt, ne quis temere accedens, similia pateretur.

§ 12. In illa autem basilica nocturnis horis tantae suavitatis voces saepius sunt auditae, ut nonnisi angelicae putarentur. Lux quoque mediis noctibus tantae claritatis illic emicuit, ut solis splendorem vicisse videretur: quae etiam immenso jubare suo sacerdotis cujusdam, qui etiamnum illic degit, domicilium basilicae muro inhaerens, adeo penetravit, ut ingens timor ac tremor illum occuparet. Porro Hincmarus, qui ab illo quintus fuit Rhemorum episcopus, decimoctavo Calendas Julii transtulit sacras ejus reliquias ad monasterium S. Theodorici, ubi multa sunt patrata miracula, quae studio brevitatis praeterimus. Per illum sane quicquid cum fide et religioso animi affectu petitur, obtinetur, praestante Domino nostro Jesu Christo.

VITA B. APOLLINARIS VIRG.

AUCTORE SIMEONE METAPHRASTE

* Floruit medio saeculo quinto. — Ex Oriente.

§ 1. Anthemius vir consularis religiosissimus, * cujus piae et sapienti tutelae in puerili aetate, Arcadio mortuo, Theodosius II in imperio successor commissus est anno ccccviii, habuit duas filias: ex quibus una habebat spiritum immundum, altera autem ab ineunte aetate vacabat ecclesiis, martyriis, et orationibus. Erat vero ejus nomen Apollinaris. Cum ea autem esset aetatis legitimae, quaerebant ejus parentes eam marito conjungere: ea vero nolebat.

§ 2. Dicit vero quodam die suis parentibus: « Cupio ire in monasterium, et audire sanctas Scripturas, et videre regulam monasticam. » Ei autem dicunt parentes: « Volumus te marito conjungere. » Ea vero dicit eis: « Nolo conjungi marito, sed spero fore, ut quomodo Deus sanctas suas virgines custodiit impollutas, me quoque in suo timore custodiat. » Novum autem et admirabile videbatur parentibus, quod cum esset id aetatis, talia diceret, Deum desiderans. Rursus eos rogabat, ut unam adducerent monacham, ut eam doceret psalterium et legere.

§ 3. Non parva tunc pater affectus est molestia, quod eam vellet jungere matrimonio. Sed cum ea persisteret, et arrhas nollet accipere, cum vidissent ejus mentem esse adeo firmam et immobilem in virginali proposito, dicunt ei: « Speramus, filia, fore ut fiat Dei voluntas. » Paucis vero post diebus adduxerunt ad eam monachas, quae eam docuerunt psalterium et legere Scripturas.

§ 4. Quodam autem die cum uterque considerent, ea dicit parentibus: « Rogo vos, ut me dimittatis in loca sancta Jerusalem. » Illi vero non habebant propositum dimittendi eam, quoniam eam magis amabant, quam sororem ejus, quae vexabatur. Cum autem interjecto aliquo spatio temporis, ea eis esset molesta, jussit Anthemius, ut ad eam deferrentur pueri et ancillae, et aurum et argentum, et ei dicunt: « Accipe, filia, et recede: imple votum tuum. Deus enim vult te suam esse ancillam; » eaque in navem imposita, his pueris consequentibus, dixerunt ei: « Filia, memento nostri in sanctis locis. » Ea vero dicit: « Quomodo mihi satisfacistis, vos quoque in die malo liberabit Dominus. »

§ 5. Cum autem pervenissent Ascalonem, aliquot dies illic manserunt propter maris jactationem. Ipsa vero orans in omnibus ecclesiis et monasteriis, eis quoque exhibebat, quae erant

(*) Gravissimo hic mendo Metaphrastem purgavimus, qui hunc Anthemium dicit imperatorem. Regnavit in Occidente Anthemius ab anno 467 ad 472.

necessaria. Paucis autem post diebus, cum invenissent comites, venerunt in sanctam civitatem. Coepitque benefacere iis qui opus habebant. Ibat vero assidue ad monasteria virginum, et ad eos, qui vitam agebant monasticam, et suppeditabat eis, quae erant necessaria.

§ 6. Elapsis autem aliquot diebus, cum suam complisset orationem, dicit eis, qui una cum ea erant: « Nunc eamus Alexandriam usque, et ad sanctum Mennam. » Illi vero dixerunt: « Ut jubes, domina. » Cum descendisset autem Ascalonem, distribuit in via iis, qui opus habebant: inventoque navigio, quod ibat Alexandriam, eo navigârunt. Eo appulsa, cum in civitate mansisset paucos dies, ibat ubique in monasteria, et assidue eis suppeditabat. In eo autem loco, in quo habebat domum, invenit unam vetulam, cui praebuit modicam benedictionem, et dixit ei: « Accipe, soror, et abi in ecclesiam, et eme mihi unum lebetonarium monasticum, et similiter humerale, et cucullam, et accipe etiam cingulum. » Abiens vero vetula, ei hac in re inservit. Cumque accepisset, occultavit propter pueros. Quando autem voluit egredi ad sanctum Mennam, iis omnibus munimissis, dedit eis id quod erat ad victum necessarium, et eos dimisit. Illi vere ei bene precati, recesserunt. Cumque pervenissent ad sanctum Mennam (a), ejus venerabile monumentum adoravere. Post tres vero dies accersito uno lecticario, dixit ei: « In nomine Dei affer ad me lecticam. » Ille vero dixit: « Jussisti. » Beata autem adducit ad se puerum, qui ei remanserat, et benedictione ei data, eum quoque dimisit, dicens: « Ora pro me. »

§ 7. Sequenti autem die ascendit in lecticam, habens intus vestes monachicas, et fecit ut pone ascenderet eunuchus, ante autem lecticarius. Coepitque beata orare, cum esset intus, et a Domino Deo petere auxilium. Circa mediam autem noctem pervenit ad paludem prope fontem, qui usque in hodiernum diem dicitur Fons Apollinaris. Cumque lecticae pallas aperuisset, Dei providentiâ invenit ambos dormientes. Cumque se vestibis exuisset mundanis, induit se monasticis, dicens: « Qui dedisti principium, ut hunc sanctum assequerem habitum, fac me dignam, ut eum ad finem perducam congruenter tuae voluntati. Domine. » Cumque se signâset, dejecit se e lectica, et ingressa est paludem. Deus autem cum vidisset ejus in ipsum charitatem, effecit ut quamdiu vixit, ad nutrimentum ei palma suffecerit.

§ 8. Cum beata autem multos annos mansisset in palude, et strenue decertâset adversus diabolum, evasit ejus corpus tamquam pellis testudinis. Ipsa autem consumpta fuerat ab abstinentia, et a regula quam seipsam docuerat. Quando vero Dominus Christus voluit eam facere dignam corona sanctorum patrum, fecit ut ea egrederetur e palude. Ignorabatur autem ab

(a) Videlicet, ad S. Mennae Solitarii celebre sepulcrum. Colitur S. Abbas 11 Nov.

omnibus, eam esse foeminam, sed putabatur eunuchus. Apparuit vero ei in somnis, qui dicebat: « Si quis te interrogaverit, quomodo voceris, dic, Doròtheus. » Cum esset autem mane, occurrit ei sanctus Macarius, et dicit ei: « Benedic pater. » Illi autem, data sibi invicem charitate, ambulabant in solitudine. Interrogavit vero Dorotheus, dicens: « Pater, quis es? » Ille autem dixit: « Ego sum Macarius. » Is vero dixit: « Fungere officio charitatis. Sine me habitare cum fratribus. » Praebuit autem ei quoque cellam protinus. Totum ergo diem et noctem intense offerebat Deo supplicationes. Coepit autem eam tentare diabolus nocturnis visionibus. Beata vero illa vehementer adversus eum decertabat, ne declararet se esse mulierem. Se autem supra modum exercebat, neque ecclesiam relinquebat, nec regulam, noctu diuque Deum orans.

§ 9. Quodam autem die Abbas Macarius venit in ejus cellam, et dicit ei: « Fungere officio charitatis, bone frater: emitte nobis preces. » Illa vero dicit: « Pater, ego a te volo benedicci. » Cumque fecissent preces, sederunt. Eam autem rogavit Abbas Macarius, dicens: « Dic mihi, frater, undenam venis, et quod est tibi nomen? » Illa vero dixit: « Vocor Doròtheus, et cum audissem de sanctis, qui hic sunt, Patribus, volui una cum eis habitare, si sim dignus. »

§ 10. Diabolus autem rursus subit filiam Anthemii, et facit ut praegnans appareat. Coepitque pater affici magno dolore, et eam interrogavit, dicens: « Ex quo es praegnans? » Ea vero illi nihil aliud respondit, nisi hoc solum: « Nescio, undenam hoc mihi acciderit. » Tunc ei satanas hanc suggerit cogitationem, quod monachus, qui eam circumducebat, ipse eam praegnantem reddiderit. Tunc magna irâ repletus Anthemius, misit ad perdendum eum locum. Cum autem principes quam celerime abiissent in Scetim, quaerunt intelligere ea quae illic fiebant, dicentes: « Date nobis monachum, qui praegnantem reddidit filiam nobilis domini nostri. » Dei vero sanctus Doròtheus his verbis auditis, in medium processit, dicens: « Ego sum. » Afflicti sunt autem sancti patres, et dixerunt: « Nos quoque tecum ibimus. » Ea vero dixit eis: « Domini mei, solummodo orate pro me, speroque in Deo et in vestris precibus, » et abeuntes in ecclesiam, venerunt cum toto conventu fratrum, factisque precibus simul egressi sunt, deducentes Doròtheum. Sciebat enim Abbas Macarius, in illo nil esse mali.

§ 11. Cumque ii pervenissent ad Anthemium procidit ad ejus pedes Doròtheus, dicens: « Rogo tuam pietatem, ut cum silentio audiat de tua filia. Eamus seorsum, et ego vobis narrabo omnia. Non est enim ei allatum vitium, nec habet quidquam mali; absit. » Postquam autem iverunt seorsum ipsa et parentes ejus, dixit eis: « Per Dominum promittite mihi, quod

si cognoveritis veritatem, dimittetis me in locum meum. » Quod cum ei promississent, aperto collo sui colobii, ostendit suas mammas, et dixit: « Pater, ego sum tua filia Apollinaris. » Quod cum audiissent ejus parentes, obstupuerunt, et multae fusae sunt in illo die lacrymae. Cumque sororis suae ventri manus imposuisset, eam sanavit, dissipata diaboli infestatione quâ innocens puella uterum gerere videbatur. Cumque hoc vidissent, magis admirati sunt, et Deum glorificaverunt. Dixerunt itaque: « Vere haec est filia nostra Apollinaris. » Fuit autem fletus cum gaudio in aula imperatoris (a).

§ 12. Cum autem paucos dies versata esset apud parentes, omnia eis narravit. Quae cum audiissent, Deum laudârunt. Rogârunt vero eam, ut cum eis maneret, sed non tunc persuaserunt. Propterea autem quod ei promiserant, eam cum multis lacrymis dimiserunt. Rogavit autem parentes suos, ut pro se orarent. Illi vero ei dicunt: « Deus cui fuisti desponsa, ipse perficiet tecum misericordiam. Memento autem nostri, filia, in sanctis tuis precibus. » Quam cum amplexi essent, ipsam dimiserunt. Voluerunt autem ei dare pecuniam ad usus patrum, sed eas non accepit, dicens: « Patres mei non habent opus pecuniis hujus mundi, ne a bonis excidamus coelestibus. » Factisque precibus, dimiserunt suam filiam laetantem et exultantem. Cum autem venisset in Scetim, susceperunt eam fratres et patres, et Deum laudaverunt, quod rediisset frater eorum sanus, et diem festum ei fecerunt.

§ 13. Paucis autem post diebus, quando cognovit se esse e mundo exituram, dicit Abbati Macario: « Fac officium charitatis. Si contigerit me e vita excedere, ne me componant monachi. » Is vero dicit ei: « Quomodo potest hoc fieri? » Eâ autem consummatâ, venerunt sancti patres, ut sanctum ejus corpus lavarent. Viderunt autem eam esse sexu foeminam, et exclamârunt, dicentes: « Gloria tibi Christe, qui multos habes sanctos occultos. » Admiratus est autem Abbas Macarius, quod hoc sibi non fuisset revelatum. Una vero nocte videt visionem, quae ei dicit: « Ne angaris propterea. Oportet enim te coronari cum sanctis patribus, qui sunt a saeculo. » Tunc ei narravit vitam et nomen beatae. Allatisque sanctis ejus reliquiis, eam posuerunt ad orientem sanctae ecclesiae, in antro Abbatis Macarii cum gaudio et gloria usque in hodiernum diem, per Deum et sanctos patres: et post sanctae dormitionem peraguntur curationes, gratiâ et clementiâ Domini nostri Jesu Christi. Cui gloria et potentia in saecula. Amen.

(a) Intellige in domo Anthemii: ex iis vero quae in principio historiae de hoc nobilissimo viro sunt dicta, conice lector, non absurde hic nos retinere verba Metaphrastes, *in aula imperatoris*.

VITA B. SIMEONIS SERVI DEI

PER THEODORETUM EPISC. CYRENSEM SCRIPTA, ALBERICO LONGO INTERPRETE,
EST AUTEM IN PHILOTEO (SIC ENIM APPELLATUR LIBER) CAP. XXVI

Natus anno 390, obiit 459. — Nat. Syrus.

§ 1. Simeonem virum illustrem, ac maximum terrarum orbis miraculum, novere quidem omnes, et qui Romano imperio subjecti sunt, et Persae, et Indi, et Medi, et Aethiopes, et ad Scythas etiam Nòmadas hujus gestorum fama advolavit. Ego vero, quamvis omnes fere homines ejus actionum testes habeam, illarum tamen narrationem aggredi pertimesco: ne, quoniam supra humanam naturam sunt, omnemque fidem excedunt fabulosa et ab omni prorsus veritate remota posteris esse videantur. Homines enim, ea quae de aliis dicuntur, naturâ suâ metiri consueverunt: et quae sibi quisque facilia factu putat, aequo animo accipit: supra ea, veluti ficta pro falsis ducit. Sed quoniam id illis tantum, qui divinarum rerum imperiti sunt, accidit: periti vero, pique homines multi sunt, qui quidem, Spiritus Sancti gratiâ suadente, tantum aberit ut non credant, ut etiam maximam fidem praestent: omnia ejus gesta audacter, alacriterque percurram: illinc autem initium faciam, unde vir hic sanctus vocatus est.

§ 2. Oppidum quoddam intra nostros (a) Cilicumque fines situm est, quod incolae Sisan appellant. Hinc oriundus Simeon, ovium gregibus pascendis primum a parentibus praefectus est, ut in hac re etiam viris magnis aequari posset: nempe Jacob patriarchae, Josepho viro prudenti, Mosi legislatori, Davidi regi et prophetae, ac omnibus demum sanctissimis illius classis viris. Cum autem multa vi nivium oves in stabulis manere coegerentur, exiguum illud ocium nactus, ad sacrum templum una cum parentibus, ut ipsemet mihi narravit, profectus est: ubi cum evangelicam vocem accepisset, quae flentes ac lugentes, beatos: ridentes vero, miseros esse dicebat, quaeque illos fortunatos appellabat, qui mundanam animam possiderent, adstantium quemdam interrogavit, ecquonam precio poterit sibi quisquam haec omnia comparare. Qui sane respondens: « Si monasticam, inquit, vitam, summamque philosophiam sectatus fuerit. » Quare accepto verbi Dei semine, atque in intimis pectoris penetralibus reposito, in propinquum sanctorum martyrum templum se contulit, ubi prostratus humi, eum qui omnes vult salvos fieri, rogabat, ut sibi rectum pietatis iter ostenderet, ubi cum hoc pacto

(a) *Nostras fines* appellabat Syriam illustris scriptor Cyrrî Episcopus in Asia Minori. Oppidum autem *Sisan* patria fuit Simeonis.

diu moraretur. somno oppressus est: mox visione quadam ita se affectum dicebat, ut fundamenta quaedam effodere videretur.

§ 3. « Dum haec agrem, inquit, vocem astantis cujusdam audio, altius effodi opus esse dicentis. Cujus ego imperio obsecutus, insto operi: re tandem, ut mihi videbatur, peracta, me ad ocium referebam, cum rursus ille mihi adhuc effodiendum esse dicit. Cum haec ter aut quater fieri imperâset, satis, inquit: nunc autem si aedificium perfici cupis, indefesse tibi laborandum est: nam absque assiduo labore fieri quicquam non potest. » Quod sane vaticinium verum fuisse res ipsa indicat: quae enim deinceps eo gesta sunt, naturam omnem excedunt. Nam cum illinc surrexisset, confestim in propinquum monachorum coetum se contulit, ubi biennio commoratus, summamque apud eos virtutem assecutus, Teledam profectus est: apud quam magni divinique viri Ammianus et Eusebius gymnasticam palaestram instituerant. Sed non in hanc beatus Simeones, verum in aliam, quae ab hac ipsa ducebat originem, se contulit. Eusebonas enim et Abibio, Eusebii discipuli, scholam hanc construxerant, nam moribus et vita concordēs, unamque animam duobus corporibus prae se ferentes, multos imitatores habuere. Et cum ex hac vita non sine maxima gloria migrâssent, Heliodorus vir sane egregius, gregis illius dux creatus est: qui sane cum quinque et sexaginta annos vixisset, duos et sexaginta in monasterio degit: quoniam triennio post natalem diem, omnium rerum quae in vita aguntur, expers, semetipsum incluserat. Dicebat hic, se neque porcos, neque gallos, neque aliud hujusmodi vidisse unquam. Hunc ego saepius vidi, ejusque morum simplicitatem, animique integritatem sum admiratus.

§ 4. Ad hunc igitur profectus, magnanimus hic pietatis athleta, decem annos apud eum commoratus est: ubi cum octoginta socios haberet, omnes superavit. Cum enim alii binis quibusque diebus cibum sumerent, hic certe totam hebdomadam jejunos, idque invitis monasterii praefectis, modumque omnem excedere dicentibus, peragebat. Audiui plerumque gregis illius ducem narrantem, quod asperrimo fune, ex palmarum foliis contexto, nudos lumbos cingebat, atque ita constringebat, ut omnem illam corporis partem, quam premebat, dilaceraret, assiduusque cruor manaret ab ulcere. Quem cum quidam vidisset, undenam ille cruor esset, rogavit. Quo nil respondente, manibus violenter illatis causam edidit: quam cum praefectus etiam eccepisset, confestim et jurgiis, et precibus saevitiam illam accusans, fecit quidem ut vinculum illud deponeret: verum ut ulceri remedium aliquod adhiberet, persuadere non potuit. Quare cum haec aliaque hujusmodi in seipsum admittere illum viderent, jusserunt ut ab eorum palaestra excederet: verebantur enim, ne corpore imbecillibus, hujusmodi rem imitari volentibus, mali ali-

cujus causa esset. Ille diu per montis solitudines vagatus, fossam quamdam non admodum profundam, nec aquas habentem invenit: in quam semetipsum conjiciens, Deo psallebat. Post quinque vero dies, gregis illius duces dimisisse illum poenituit: quare missis duobus ex fratribus, invenire illum ac reducere jusserunt. Illi totum montem pervagati, in pastores quosdam incidunt: quos cum datis signis de illo interrogassent, ostensa a pastoribus fossa, confestim multis clamoribus funem afferunt, illumque non absque magnis laboribus extrahunt illinc: non enim ascensus aequae facilis est, atque descensus.

§ 5. Reductus itaque, parumque apud illos commoratus, in oppidum Telanisum proficiscitur, quod sane montis vertici, ubi nunc situm est, subiacebat. Ubi cum angustam admodum domunculam invenisset, totum triennium in ea inclusus permanxit: et cum virtutis opes augere semper contenderet, Mosis et Eliae divinorum virorum exemplo, quadraginta dies jejuna decrevit. Quare Bassus, qui ea tempestate oppidorum presbyteris praefectus, multa loca circuibat, rogat, ut nulla re intra domunculam relictâ, fores ipsas caementis obstrueret. Qui rei difficultate proposita, ab hujusmodi incepto deterrebat, violentamque sibi mortem consciscere quemquam, non esse virtutem, sed vitium et primum et maximum, admonebat. His acceptis vir Dei: « Depone, inquit, o pater, hic decem panes et aquae lagénam, nam si corpus cibi indigens sensero, sumam illum. — Recte, inquit ille. » Mox pane et aquâ depositâ, fores obstruxit, ut jusserrat. Post quadraginta dies reversus Bassus, dirutis foribus ingreditur, panumque numerum et aquae lagenam ita, ut reliquerat certe, at illum exanimem atque mûtum et immobilem invenit. Quare acceptâ spongiâ labra illius primum madefacit, mox divinorum mysteriorum symbola imposuit, quibus ille refectus, surrexit, ac cibi aliquantulum sumpsit. Quam rem admiratus Bassus, in proprium gregem se recepit, magnumque hoc miraculum suis enarravit, quos plusquam ducentos habebat: illos tamen neque jumentum, neque molas possidere, neque allatas pecunias accipere, neque monasterii foribus aut ad res necessarias parandas, aut ad amicos invisendos egredi, sed intus manere, et id tantum, quod Spiritus Sancti gratiâ sibi missum fuisset, accipere volebat. Quas sane leges usque ad hanc tempestatem ejus sectatores observant: et quamvis eorum numerus jam auctus sit, illis tamen minime derogant.

§ 6. Nunc ad magnum Simeonem revertor. Ab illa igitur usque ad hanc tempestatem, octo et viginti anni praeteriere, quorum unoquoque quadraginta dies jejuna peregerat. Verum et tempus et imbecillitas, bonam laborum partem diminuere. Primis enim temporibus stans psallere consueverat, mox cum propter inedia attenuatum corpus stare amplius non posset, divinum

officium sedens celebrabat: deinde absumpto penitus, extinctoque corporis robore, humi semimortuus jacebat. Cum vero supra columnam esset, descendere quidem nolebat: sed, ut stare posset, aliam machinatus est artem. Nam trabe columnae alligata, illi funibus annexus, quadraginta dies exegit: tandem favente Spiritus Sancti gratiâ, ne trabis quidem usus est adminiculo, sed suis fretus viribus, quadraginta dies jejunos stetit.

§ 7. Triennio igitur, ut dicebam, in domuncula illa commoratus, postremo divulgatum huc verticem ascendit, ibique septo quodam constructo paratâque catenâ quadam ferreâ viginti cubitorum longitudinis, alterum ejus caput lapidi cuidam maximo affixit, alterum vero dextero pedi adnexuit ita, ut ne volens quidem extra fines illos abire posset: sed intra illos permanens, coelum et quae supra coelum sunt, assidue contemplari cogeretur. Ferrea enim vincula mentem ipsam, quin officio suo fungeretur, prohibere nequibant. Cum vero Meletius, qui tunc Antiochenae regioni praefectus erat, vir saepe magna sapientia praeditus, supervacaneum esse ferrum illud dixisset: rationalia siquidem mentis vincula corpus ipsum optime cohibere poterant: ejus admonitionibus obsecutus, fabrum vocari, ac vincula illa dissolvi jussit. Et quoniam pellis quaedam hirsuta tibiae alligata erat, ne ferri rigor illam mordere posset, soluto vinculo, ipsam etiam pellem discerpi ac proijci opus fuit. Cum igitur fama ejus regiones illas pervagaretur, omnes ad illum undique confluebant, non vicini tantum, sed qui maxime distabant, aliique languida corpora adferebant, alii aegrotis salutem petebant, alii vero patres fieri rogabant, et quod a natura accipere beneficium nequibant, ejus precibus posse se impetrare credebant. Quibus sane rebus impetratis, mox se domum alacres recipiebant: ubi acceptos fructus ostendentes, multo plures ad virum sanctum dimittebant. Quare hominum pelagus undique adventantium, et more fluminum confluentium, apud illum videre est. Non enim nostrates tantum, sed et Ismaelitae, et Persae, et horum finitimi Armenii, et Hiberi, et Homeritae (a), et interiores etiam populi conveniunt. Multi etiam illorum, qui ultimam Hesperiam incolunt, videlicet Hispani, Britanni, et Galli, qui in medio horum sunt: nam de Italia dicere supervacaneum est. Ita enim virum hunc celebrem apud Romanos esse dicunt, ut pro omnibus officinarum vestibulis parvulae hujus imagines collocatae sint: quippe sui custodiam ac tutelam in illis esse credunt.

§ 8. Cum autem immensa hominum multitudo ad illum confluerent, omnesque tangere illum, et benedictionem accipere contenderent, ut vanum illum honorem assiduamque molestiam effugeret, super columna illa stare decrevit. Quae sane primum sex, mox duodecim, deinde viginti, nunc demum sex et triginta

(a) Arabiae felicitis incolae.

cubitorum longitudinis est. Quod sane, meo iudicio, non absque divina providentia factum est. Quamobrem eos, qui facta aliorum carpere delectantur, rogo, ut linguam compescant, et desinant maledicere, animadvertantque potius, quod saepe Dominus, ut segniores ad virtutem excitaret, huiusmodi technas excogitavit. Nam et Isaiam nudum, et Hieremiam zona lumbos praecinctum incredulis vaticinari, interdum etiam vectes ligneos ac ferreos cervici imponere iussit. Osee etiam meretricem uxorem ducere, eandemque malam et adulteram diligere voluit. Ezechielem quoque in latus dexterum, quadraginta: in sinistrum vero, centum et quinquaginta dies recumbere: rursus carceris murum pertundere, ac fugere, et cum fugisset, reverti, ac seipsum in servitutem tradere: iterum autem ensem acuere, eodemque acuto caput radere, crinesque quadrifariam hinc et hinc incidere praecipit. Et, ne cuncta percurram, haec certe omnia rerum omnium Creatoris imperio facta sunt: ut eos, qui neque legibus obtemperabant, neque prophetas audire volebant, hoc novo spectaculo ad eorum verba audienda cogeret. Quis enim non perterrefiat, si virum sanctum ac divinum, nudum incedentem videat? Quis autem ejus rei causam scire non optet? Quis non percontetur, quamobrem propheta meretricem uxorem habere sustineat? Quemadmodum igitur rerum omnium Dominus ad communem multorum utilitatem unumquodque eorum fieri iussit, sic etiam ut desides populos ad salutem excitaret atque alliceret novum hoc spectaculi genus edidit, ut homines illius novitate moti convenirent, ac proinde verbum Dei audirent, et salvi fierent. Et quemadmodum illi, qui in homines imperium habent, per aliquod temporis spatium novas aliquas numismatibus imagines sculpunt, leonum videlicet, aut stellarum, aut angelorum, ut aurum illud novo impressum characterem, preciosius esse ostendant: sic etiam ille rerum omnium imperator hoc vitae genus, quasi novum characterem proponens, omnium non fidelium tantum, sed infidelium etiam linguas, ad illius laudes decantandas excitat et inflamat.

§ 9. Quod autem hoc verum sit, non verba, sed res ipsa indicat: infinitum enim Ismaelitarum numerum, in impietatis tenebris errantem, stans ille super columnam illuminavit. Illustris enim lucerna haec tamquam super candelabrum posita, ut sol quidam in omnes orbis partes radios emittit. Videre itaque est, Hiberos, Armenos, ac Persas ad illum confluentes, baptizari. Ismaelitae vero turmatim veniunt, patrumque detestantes errorem et idóla, viri sancti commercio, a rebus veneris, quarum causâ se in idolorum servitutem redegerant, abstinent, legibusque a sacro illo ore acceptis, patriisque ritibus abdicatis, divinis mysteriis fruuntur.

§ 10. Horum spectator ego ipse fui sane, et patriam impieta-

tem detestantes. evangelicamque doctrinam probantes audivi, nec sine maximo meo periculo. Nam cum vir sanctus jussisset, ut a me sacerdotalem benedictionem illis profuturam acciperent, impetum in me barbarico more facientes, alii a fronte, alii a tergo, alii vero a latere distrahebant, alii vero super alios condescendentes, manusque protendentes, vel barbam vellebant, vel vestem discerpebant: ac me illi profecto necassent, nisi vir sanctus alta voce omnes a me abegisset. Tales irrita a multis columna fructus ferebat, taleque divinitatis lumen in caecis barbarorum mentibus infundebat.

§ 11. Illud etiam, quod ab hujusmodi barbaris factum est, addam. Duæ illorum tribus erant, quarum altera virum sanctum rogabat, ut ejus tribuno suam benedictionem mitteret, altera vero refragabatur, dicebatque non illi opus esse benedictione, qui iniquus esset et impius, sed suo potius tribuno, qui vir bonus esset ac justus. Cum de hac re diutius contendissent, tandem me suadente desistere velle videbantur. Dicebam enim, quod utrique benedicturus erat. Illi rursus insurgentes, iniquum esse ajebant illum benedictione impartiri. Alii vero de altero tantum dicebant, donec vir sanctus comminatus utrisque, canesque illos appellans, litem diremit. Haec adscripsi, ut veram illorum fidem ostenderem: non enim tanta alteratione insanivisset, ni magnam vim viri sancti benedictionem habere credidissent.

§ 12. Alias etiam stupendum sane miraculum vidi. Ingressus enim quidam Saracenorum tribunus, rogabat, ut cuidam ex suis opem ferret, cujus corporis membra in itinere soluta erant, in quem sane morbum apud Callinicum (erat autem hoc praesidium quoddam) incidisse dicebat. Vir sanctus, cum illum in medium afferri jussisset, imperat, ut majorum suorum impietatem detestetur. Cum his dictis obtemperasset, rogatus an Patri, et unigenito Filio, ac Spiritui Sancto crederet, ait se credere. « Si credis, inquit, surge. » Qui cum surrexisset, jussit ut tribunum illum, virum sane maxime corpulentum, sublatum humeris usque ad tentorium ferret: qui subiens onus, confestim abstulit quo jussus erat. Quo sane miraculo spectatores stupefacti, Deum laudabant. Hoc autem jusserat illi Domini exemplo, qui paralytico, ut grabatum tolleret, imperaverat. Nec aliquis imitationes has tyrannidem esse dicat. Ille enim dixit: *Qui credit in me, opera quae ego facio et ipse faciet* (Joan. xiv). Cui sane promissioni satisfieri ab illo vidimus. Quamvis enim nusquam inveniatur, Domini umbram aliquod fecisse miraculum, umbra tamen magni Petri, et mortes abegit, et morbos depulit, et daemones fugavit. Verum non dubium est, quin Dominus, qui per servos suos hujusmodi fecit miracula tunc, et nunc etiam per divum Simeonem infinita faciat.

§ 13. Equidem non solum ejus miraculorum spectator, sed

vaticiniorum etiam auditor fui. Siccitatem enim, atque illum sterilem annum, et quae post eum secutae sunt, famem et pestem, duobus annis ante praedixerat, cum se virgam, magna minitantem hominibus flagella, vidisse dicebat. Alias etiam vermium illorum, quos bruchos appellant, magnam futuram copiam, non multum tamen illaturam detrimenti, significavit: ejusdem enim dexterarum, a qua calamitas proficiscebatur, benignitas praesidio nobis futura erat. Post triginta dies tanta illorum vis exorta est, ut quasi nubes solis radios offuscaret. Fruges tamen illas, quae ad jumentorum victum pertinent, radicitus extirpârunt: quae vero ad hominum, intactas reliquere. Mihi etiam, quem quidam bello lacescebat, post quindecim dies pacem futuram praedixit: quod sane verum fuisse comperii. Alia hujusmodi multa sciens prudensque gratiâ brevitatis omitto. Nam ex his quae dicta sunt, Spiritus Sancti gratiâ, qua pollebat, satis superque intelligi potest.

§ 14. Hujus etiam gloria maxime apud Persarum regem viguit. Cum enim legati, qui a nobis ad regem ipsum profecti erant, de hoc viro mentionem fecissent, satis humane, quaenam esset vita hominis, et qualia miracula, interrogasse fertur. Dicitur etiam ejus uxor oleum ab eo benedictum petiisse, ac veluti preciosissimum munus domum reportasse. Omnes etiam regis ministri, hujus famâ moti, quamvis multas a suis Magis contra ipsum sycophantias acceperant, rem tamen diligenter perscrutati, virum hunc plusquam humanum esse dicebant. Caetera vero Persarum turba, ad regis ministros et cohortes confugiens, pecuniam dabat, ut oleum a viro sancto benedictum sibi impetrarent. Ismaelitarum etiam regina, cum sterilis esset, et parere cuperet, viros quosdam dignitate praeditos misit, per quos matrem se fieri rogabat: qua gratiâ impetrata, accepto regio puero, ad divinum senem properat. Sed quoniam mulieribus aditus praeclusus erat, misso ad illum infantulo, ut ejus benedictionem acciperet, haec verba suo nomine ferri ad illum jussit: « Hic fructus tuus est: ego enim multis cum lacrymis tuae benedictionis semen concepi, tu vero fecisti, ut semen illud fructus esset: illi enim imbrem divinae gratiae tuis precibus impetrasti. »

§ 15. Sed quousque Atlantici maris profunditatem metiri contendendo, cum ea, quae ab illo quotidie geruntur, numerum omnem excedant? Equidem prae caeteris ejus animi dotibus, patientia potissimum mihi admiranda videtur: nocte enim ac die stans spectatur ab omnibus: foribus enim hoc tempore, ac magna murorum parte sublata, novo atque admirabili omnium spectaculo expositus est. Modo enim stans, modo vero humi prostratus, Deum adorat. Multi etiam adstantium ejus inclinationes enumerant: semel autem meorum quidam mille ducentis quadragintaquatuor enumeratis defessus, tandem numerare amplius

desiit: dum autem inflectitur, frontem pedum tenus applicat. Quippe cum semel tantum in hebdomada cibum, et hunc exiguum, capiat, dorsum facile incurvari potest. Fertur etiam, quod continue stando, pedum ejus alter ulcus contraxit, ex quo multa sanies assidue scatere videtur. Verum nihil horum ab instituto deterret; sed aequissimo animo fert quaecumque sibi, et sponte sua, et se invito obtingunt: omnia enim invicta patientia vincit.

§ 16. Hoc sane ulcus olim ostendere cuidam coactus est, hac de causa. Venerat quidam a Rhamene urbe vir sane egregius, et ad Christi ministerium assumptus: qui cum montis illius verticem ascendisset, « Dic mihi, inquit, per illam quaeso veritatem, quae humanum genus ad se convertit, es ne homo, an incorporea natura? » Quam sane interrogationem cum adstantes moleste ferrent, jusso omnibus silentio. « Cur me interrogas? ait.— Quoniam, inquit, una omnium voce audio te, quod sane proprium hominis est, neque comedere, neque dormire: quod si verum est, miror certe unde vivas. » Scalam columnae primum admove illum, mox ascendere, ac manibus explorare jubet. Qui dextera per interiores cilicii partes injecta, non pedes tantum, sed molestissimum ulcus illud palpabat: quo invento, illius magnitudine stupefactus, auditoque quod cibum etiam quandoque sumeret, descendit illinc, et cum me convenisset, omnia narravit.

§ 17. In publicis autem solemnitatibus aliud patientiae specimen prae se tulit. Nam ab occasu ad ortum solis, sublatis ad coelum manibus, totam noctem stetit, neque somno victus, neque labore defessus. Tanto autem rerum gestarum miraculorumque numero splendens, adeo modestus est, ut omnium hominum se infirmum atque postremum existimet. Praeter modestiam vero, ita facilis, affabilis, et humanus est, ut ad cujuslibet sive artificis, sive mendici, sive rustici, interrogata respondeat. Doctrinae etiam munere Dei benignitate donatus est: ita ut his in die turbas hominum docens, aures eorum, verborum venustate spiritalique scientiâ demulceat pariter ac reficiat: horteturque illos, ut coelum tantum spectent, ad illud contendant, terrena despiciant, promissa regna coelestia complectantur, et quae futura sunt, sperent.

§ 18. Est etiam illum judicia exercentem, aequasque sententias proferentem, videre: quibus rebus post nonam horam operam dat, post quam adstantes primum docet, mox quorundam auditis petitionibus, illis subvenit, deinceps lites dirimit. Circa solis occasum recipit se ad divina colloquia. Et licet his aliisque hujusmodi negociis impediatur, Ecclesiarum tamen curam non omittit: sed modo Graecorum impietatem expugnat, modo Judaeorum debellat audaciam, interdum haereticorum acies fundit, nunc de negociis omnibus regem certiore facit, nunc magistratus ad zelum Dei excitat, illosque hortatur, ut magis quam pastores ipsi, de Ecclesia Dei solliciti sint.

§ 19. Haec scripsi, ut omnium virtutum ejus minimam partem ostenderem, omnia enim, quae de eo narrantur, quis complectatur unquam? neque ego me complexurum sane, sed paucis tantum enarratis, totius ejus sapientiae quasi characterem ostendere sum pollicitus. Scribent autem alii, ut par est, his multo plura, et si vir hic sanctus vixerit adhuc, majora fortasse miracula adjicient. Equidem illum, cum commune totius orbis, christianaeque pietatis sit ornamentum, propriis precibus adjutum, in hujusmodi laboribus perseverare, ejusque vitam evangelicae legi consentaneam esse et opto, et obsecro.

IN EDITIONE GENTIANI HERVETI EA QUAE SEQUUNTUR ADJECTA SUNT,
INCERTUM UTRUM A THEODORETO AN AB ALIO QUOPIAM

Cum post haec autem diu vixisset, et multis miraculis, et laboribus, ardoreque solis, et hyberna glacie, et vehementibus ventorum insultibus, et humanae naturae imbecillitate, solus ex omnibus, qui unquam fuerunt, mansisset inexpugnabilis; postquam eum deinceps oportuit esse cum Christo, et immensorum certaminum coronas accipere, quod homo quidem esset, morte confirmavit iis qui non credebant: mansit autem etiam post mortem immobilis: et in coelum quidem anima pervenerat, corpus autem ne sic quidem cadere sustinuit: sed rectum stetit in loco certaminum, tamquam invictus athleta, nulla parte membrorum volens terram tangere. Sic Christi athletis manet etiam post mortem cum eis simul versans victoria. Variorum certe morborum curationes, et miracula, et divinarum virtus operationum, sicut quando erat superstes; ita nunc quoque fiunt: non solum apud loculos sanctarum reliquiarum, sed etiam apud summae ejus virtutis et diuturnae decertationis monimentum: magnam, inquam, illam et celebratam columnam hujus justi et laudibus celebrandi Simeonis: cujus sanctis intercessionibus cupio, ut ego adjutus in his sanctis perséverem laboribus, Deumque precor, qui est communis ornatus, est splendor pietatis et verae religionis, ut et mea vita corrigatur, et ad evangelicam vitae formam dirigatur.

NUNC EA SUBJECIMUS IN HONOREM TAM EXIMII VIRI QUAE EVAGRIUS
SCHOLASTICUS EPIPHANENSIS HABET ECCLESIASTICAE HISTORIAE L. I,
C. XIII et XIV.

§ 1. Eisdem temporibus (puta, sub Theodosio juniore imperatore) floruit, inque magna gloria fuit Simeones, vir et insignis pietatis, et memoriae percelebris. Hic primus stationem in columna instituit, domiciliumque in ea, cujus mensura vix duos continebat cubitos, construxit. Per idem tempus Dominus Antiochenum procuravit episcopatum: qui ubi venit ad Simeonem,

mansionem et rationem vivendi admiratus, ea quae apud illum secretiora erant, cognoscere valde cupiebat. Ambo igitur simul ingrediuntur, et puro Christi corpore consecrato, vitalem inter se mutuo participant communionem. Iste Simeones vitam coelestium potestatum in carne aemulatus, se a rebus terrenis abstrahere laboravit, vim adferre naturae, quae solet suoapte nutu deorsum ferri, res in sublimi locatas persequi, et inter coelum et res terrestres quasi medium interjectus, cum Deo colloqui, eum pariter cum angelis laudibus extollere, et tum preces pro hominibus e terra in coelum sublevans, Deo offerre, tum misericordiam Dei de coelo in terram deferens, hominibus impartiri. Hujus res gestas litteris prodidit, cum alius quidam, qui eum oculis adspexisset: tum Theodoretus Ecclesiae Cyrensis episcopus, eadem diserte exposuit: a quo cum alia, tum hoc, quod deinceps dicemus, imprimis praetermissum est: quod quidem invenimus apud sanctos eremi incolas reservatum, ipsumque ab illis accepimus.

§ 2. Cum Simeones iste, qui in terra angelus, in carne coelestis Jerusalem civis fuit, peregrinam hanc vivendi viam, hominibus plane incognitam, institueret, sancti eremi incolae mittunt quemdam ad illum, jubentque ut ab eo sciscitaretur, quid haec nova et inusitata vitae ratio sibi vellet, et quamobrem trita vivendi viâ, et sanctorum pressa vestigiis, relictâ, aliam quamdam peregrinam, et hominibus omnino ignotam sequeretur: eumque hortantur per nuncium, ut ex suo domicilio descenderet, viamque electorum patrum instaret. Quod si alacri animo ac parato descendere videretur, mandârunt ut ei sua ipsius vivendi viâ insistendi potestas fieret (ex obedientia enim satis constare posse dixerunt, eum Deo duce in eam viam ingressum fuisse, tamquam grave certamen ad se afflictandum in vita suscepisse): sin resisteret, aut suae inserviret voluntati, ac non statim ipsorum hortationi morem gereret, ut vi inde abstraheretur. Nuncius ubi accessit ad eum, et patrum mandatum illi exposuit, isque extemplo alterum produxit pedem, patrum hortationi obsecutus, permisit sua ac propria vivendi viâ incedere, sic eum afflatus: « Bono animo sis, et strenue rem gere: statio tua a Deo est instituta. » Haec res ab aliis, qui de eo scripserunt, praetermissa, digna tamen quae litteris prodatur, a me hoc loco commemorata est.

§ 3. Virtus porro divinae gratiae tam penitus in istius insedit animo, uti ad imperatorem Theodosium, per legem jubentem, ut Judaeis Antiochiam incolentibus, ipsorum synagogae, quas ante Christiani ab illis abstulissent, redderentur, adeo libere scripserit, adeoque acriter eum propterea increpavit (solum namque suum imperatorem Deum veritus est) ut imperator Theodosius, quo Christianorum satisfaceret volun-

tati, sua mandata revocaret, praefectumque, qui ipsum de Judaeorum synagogis reddendis docuerat, abdicaret magistratu, et sanctissimum ac aëreum oraret martyrem, uti nominatim pro ipso Deum obsecraret, obtestareturque, atque sua ipsum impertiret benedictione. Iste Simeones hoc severum vivendi genus in carne traducens, vitam usque ad quinquaginta sex annos propagavit. Nam in monasterio, in quo primum divinas vivendi praeceptiones didicit, annos vixit novem: in Mandra autem (sic enim vocatur) quadraginta septem: atque horum annorum decem in loco admodum angusto confecit, in columnis arctioribus septem: denique in columna quadraginta cubitorum, triginta.

§ 4. Hujus sanctissimum corpus post migrationem e vita, Antiochiam deportatum fuit, Leone tum imperium gerente, et Martyrio administrante episcopatum Antiochiæ: Ardaburio praeterea praefecto praesidiorum in Oriente, cum militum ducibus, et caeteris ordinibus, in ipsa Mandra commorantibus, servantibusque sanctissimum beati Simeonis corpus, ne urbes vicinae illud surriperent. Itaque corpus sacratum, multis miraculis in itinere editis, defertur Antiochiam: quod Leo imperator postea ab Antiochenis petivit. At Antiocheni contra imperatori aliud postulatum offerebant, quod ita se habet: « Quoniam civitas moenibus caret (imperatoris namque furor ea diruit), sanctissimum Simeonis corpus huc apportavimus, ut nobis et muri et munimenti loco sit. » Quibus verbis persuasus Leo, eorumque obsecutus postulationi, venerandum corpus illis concessit. Istius corporis cum multae aliae partes, ad nostram usque aetatem fuere servatae, tum caput ipse equidem conspicatus sum, Gregorio viro magni nominis id temporis episcopatum illius Ecclesiae gerente, et Philippico efflagitante, uti sanctorum reliquiae, quo tutius in Oriente expeditiones militares faceret, ad ipsum mitterentur. Atque, quod valde mirandum videtur, capilli in capite inhaerentes, minime consumpti sunt, sed perinde ac si viveret, et cum hominibus versaretur, integri manserunt. Frontis item cuticula, quamquam contracta fuit in rugas, exaruitque, tamen mansit incorrupta: multi etiam ex dentibus, qui hominum fidelium manibus minime fuissent evulsi: hique figura sua indicârunt, qualis divinus ille Simeones fuerit, et qua statura. Ibi quoque catenâ ferrea quam collo gestabat reponebatur; quâ cum (nam ne mortuum quidem charum illud ferrum, Simeonem deseruit) corpus, omnium sermone celebratum, quod tam graves exantlasset labores, divinos honores consecutum est. Cujus singulas res gestas cum ad meam ipsius, tum ad legentium utilitatem narrando percenserem, nisi de iisdem a Theodoro, uti supra dixi, uberius diffusiusque disputatum esset.

DE EPIPHANIA DOMINI

Sermo S. Petri Damiani.

§ 1. Cum natus esset Jesus in Bethlehem in diebus Herodis regis ecce Magi ab Oriente venerunt Hierosolymam, dicentes: *Ubi est qui natus est Rex Judaeorum? Vidimus enim stellam ejus in Oriente, et venimus cum muneribus adorare eum.* Laudate Dominum omnes gentes, et collaudate eum omnes populi. Nam cum omnipotens sermo nondum a regalibus sedibus descendisset, et nox in suo cursu medium iter ageret, populus gentium ambulabat in tenebris, quia dilexerunt magis tenebras quam lucem: variosque secuti errores, in circuitu impii ambulabant, euntes unusquisque, alius ad villam, alius ad negotiationem suam: et obscuratum est insipiens cor eorum, quia incurvatus est unusquisque ad opus manuum suarum. Patres etiam illi antiqui omnes sub nube fuerunt, eo quod adspiciebant in visu noctis, nec claritatem vultus Moysi poterant intueri, quia velamen erat positum super cor eorum, et erat aqua tenebrosa in nubibus aëris: cum videlicet filii Sion inclyti, conversi sunt in vasa testea, opus manuum figuli: dispersi sunt lapides sanctuarii in capite omnium platearum: argentum eorum versum est in scóriam, eo quod caupónes eorum miscebant aquam vino: quando obscuratum est aurum, mutatus est color optimus, nec erat de eis, qui faceret bonum, nec etiam usque ad unum. Tunc ergo tenebrae factae sunt super universam terram, quia Judaeus et Gentilis in tenebris straverunt lectum suum, habitantes in tenebrosis et umbra mortis. Quia igitur tunc nox praecessit, ecce dies appropinquavit, et lumen refulsit in habitaculo carceris nostri, ex eo quod exortum est in tenebris lumen rectis corde, cum visitavit nos oriens ex alto: et ortus est nobis Lucifer matutinus, qui non novit occasum, quando lux illa vera, quae illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, in tenebris luxit, et tenebrae eam non comprehenderunt.

§ 2. Judaei itaque et Gentiles in tenebris erant usque ad tempus plenitudinis. At ubi venit plenitudo temporis, emisit Agnum Dominus dominatorem terrae, de petra deserti ad montem filiae Sion: et lapidem, quem reprobaverunt aedificantes, hic factus est in caput anguli. Et quia ad hoc venerat, ut oves dispersas congregaret in unum, licet non fuerit primo missus, nisi ad oves quae perierant domus Israël: quia tamen alias oves habebat, quae non erant ex hoc ovili, et illas oportebat eum adducere, ut fieret unum ovile, et unus pastor: idcirco habitantibus in regione umbrae mortis tam Judaeis, quam Gentibus,

lux orta est eis utrisque, propter quod et in nativitate claritas Dei circumfulsit pastores, quia Angelus evangelizavit eis gaudium magnum, et hodierna die stellae claritas natum denunciat Salvatorem. Judaeis itaque tamquam ratione utentibus loquitur vox Angelorum, Gentibus vero quasi brutis, et jumentis in campis sylvae, loquitur linguâ sive stellâ coelorum. Lux itaque demonstrat lucem, creatura suum indicat creatorem, suum loquitur factura factorem, et nova stella denunciat verum Solem. Laudate ergo Dominum omnes gentes, et collaudate eum omnes populi. Laetamini gentes simul cum plebe ejus. Gaudeant Gentiles, exultent Judaei: quia ecce Sol de stella enituit, et factor Virginis factus est in Virgine factura sua. Homo enim, qui factus est in ea, ipse fundavit eam Altissimus. Ortus est itaque Sol de stella, sanitas ex aegritudine, ex morticino vita, lux ex tenebris, dulcedo ex amaritudine, ex spina rosa, pater ex filia, Dominus ex ancilla, et de exiguo rivulo fons aquae salientis in vitam aeternam. Oritur ergo Sol de stella, et demonstratur Sol per stellam.

§ 3. Erat stella in aëre, stella in terra, sol in praesepio. Stella in aëre, corpus illud lucidum: stella in terra, Virgo Maria: Sol in praesepio, Christus noster. Stella in aëre, de qua habuimus in Evangelio; *Vidimus enim stellam ejus in Oriente, et venimus adorare eum.* Stella in terra, de qua Balaam praedixit in prophetia sua: *Orietur stella ex Jacob, et confringet omnes alienigenas.* Sol in praesepio, de quo reprobi, secundum quod in libro Sapientiae legitur, dicturi sunt in futuro: *Erravimus a via veritatis, et sol justitiae non illuxit nobis.* An non ipse est, qui in sole posuit tabernaculum suae carnis quando fuit tamquam sponsus procedens de thalamo suo? In stella fratres, quatuor principaliter attenduntur. Stella enim igneae naturae est, stella in se lucida est et clara, stella ex se radium emittit, stella in nocte lucet. Haec eadem in stella nostra, id est, in Virgine Maria possumus invenire. Stella, ut diximus, igneae naturae est: et ipsa Virgo Maria igneae naturae fuit. Ipsa est enim rubus ille igneus, in quo apparuit Dominus Moysi, qui videbatur quippe ardere, sed non comburebatur: quia gravida quidem apparuit Virgo, sed igne libidinis non est consumpta. Ipsa in se splendida est et clara, adeo ut de ea scriptum sit in Canticis canticorum: *Quae est ista, quae progreditur sicut aurora consurgens, pulchra ut luna; electa ut sol?* Ipsa ex se radium illum emisit, qui penetrat usque ad cordis secreta. Scrutatur enim corda et renes, eo quod visus est sermo Dei, et efficax, et penetrabilior omni gladio ancipiti, pertingens usque ad divisionem animae et spiritus: unde et merito congruit ei nominis interpretatio. Maria namque stella interpretatur. Mare hic mundus est, sicut scriptum est: Hoc mare magnum et spatiosum, illic reptilia, quorum non est nu-

merus. Merito ergo stella maris dicitur, quia ipsa tamquam sidus singulare refulsit in mundo, et cujus splendor illuminat mundum, et ex se radium illum emisit, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Et sicut radius processit a stella, stella integra permanente: sic filius ex Virgine, virginitate inviolabili perdurante, secundum quod et propheta Ezechiel inquit: *Porta, quam vides semper erit clausa, et nullus transibit per eam, sed Dominus solus introibit per eam.* Stella lucet in nocte, et ipsa Virgo in nocte hujus saeculi singulariter fulsit, secundum quod de ea scriptum est: Quae cunctas haeresees sola interemisti in universo mundo. Talis est stella nostra, fratres, talis est Virgo Maria, talis est stella maris: et quia reliquit nobis exemplum, ut sequamur vestigia ejus, talis etiam debet esse anima nostra.

§ 4. Simus ergo, fratres, igneae naturae, ut sit in nobis ille ignis quem venit Dominus mittere in terram: et ignis ille, qui erat flammigerans in ossibus Jeremiae, accendatur in conflatorio cordis nostri, juxta quem sedet Dominus purgans et mundans filios Levi. Simus etiam et nos clari et fulgidi, ut adspiret nobis dies, et inclinentur umbrae, et deponentes veterem hominem cum actibus suis, induamus novum, qui secundum Deum creatus est: ut si fuimus aliquando tenebrae, nunc simus lux in Domino, et induti armis lucis ambulemus honeste, sicut decet ambulare in die. Emittamus etiam ex nobis, fratres, radium bonae operationis, quia scriptum est: *Sint lumbi vestri praecincti, et lucernae ardentes in manibus vestris.* Lucernas quippe ardentes in manibus portamus cum proximis nostris per exempla bonae operationis lucemus, ut cortinam trahat, et qui audit dicat, Veni: et sic luceat lux nostra coram hominibus, ut videntes opera nostra bona, glorificent Patrem, qui in coelis est, et currant multi in odorem unguentorum nostrorum. Stella lucet etiam in nocte, et nos fratres, in nocte hujus saeculi luceamus, secundum quod scriptum est: Inter quos lucetis, quasi luminaria fixa in firmamento. Contra haereticorum tenebras sapientiae lumine splendamus, quia scriptum est: *Capite nobis vulpeculas, quae demoluntur vineam Domini.* Propter quod Dominus inquit: *Estote prudentes sicut serpentes, et simplices sicut columbae.* Sic ergo, fratres, ad verum Solem poterimus pervenire, si Virginis et stellae nostrae vestigia fuerimus imitati.

§ 5. In sole autem quinque principaliter attenduntur. Sol incommutabilis est in se, cum luna singulis mensibus commutetur. In sole est nulla macula, cum semper macula sit in luna. Sol habet plenitudinem luminis, a quo et alia luminaria lumen accipiunt. Sol licet sit immutabilis, interdum tamen patitur eclipsim. Sol semper lucet in die. Sed eadem in vero Sole nostro sollicite investigemus. Sol in se incommutabilis est: et ipse

Christus secundum divinitatis potentiam semper incommutabilis perseverat. Unde ipse ait: *Ego sum Deus, et non mutor*. Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. In sole nulla est macula: et ipse est, qui singulariter ingressus est mundum sine macula, qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus. Sol habet plenitudinem luminis: et in eo habitavit plenitudo divinitatis corporaliter, cui non est datus spiritus ad mensuram, immo de plenitudine ejus accipimus omnes gratiam pro gratia, quando unguentum a capite descendit usque ad barbam, et a barba stillavit in oram vestimenti. Sol interdum patitur eclipsim, et ipse Christus eclipsim mortis passus est in passione quando recessit pastor ovium, ponens animam pro ovibus suis, et inclinato capite emisit spiritum. Sol semper lucet in die: et ipse Dominus, postquam resurgendo consumpsit tenebras nostrae mortalitatis, resurgens ex mortuis, jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur, sed lucem habitat inaccessibilem, et in eo tenebrae non sunt ullae. Hunc solus aquila Joannes irreverberatis luminibus intuitus est in rota sua, quando adeo alte volavit, quod si paulo altius intonuisset, totus mundus eum capere non potuisset, inquires: In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum.

§ 6. Magi ergo illuminati a sole veniunt ad Solem, qui illustrati per stellam, quae lumen suum habet a sole, venerunt ad adorandum Solem: quorum gesta diligenter singula attendamus. Venerunt ergo ab Oriente Jerosolymam, et cum venissent, inquisiverunt: Ubi est qui natus est Rex Judaeorum? Cum pervenissent ad locum, prociderunt: cum procidissent, adoraverunt: cum adorassent, munera obtulerunt. Venerunt ergo infatigabili labore, inquisiverunt provida sollicitudine, prociderunt debita humiliatione; adoraverunt mentis devotione, munera obtulerunt integrâ fidei religionem: et obtulerunt ei aurum, thus, et myrrham. Ecce primitiae Gentium, primo puram et integram fidem offerunt: obtulerunt enim thus Deo, myrrham mortali, aurum Regi: thus per fidem divinitatis, myrrham per fidem humanitatis, sive mortalitatis, aurum per fidem regiae dignitatis. Fuit enim Deus, et homo, Emmanuel nobiscum Deus, cum factus est simul in unum dives et pauper: fuitque ex regia tribu, secundum quod in ejus genealogia describitur: *Liber generationis Jesu Christi, filii David, filii Abraham, etc.* Vel obtulerunt haec tria humanitati Christi, aurum Regi, Sacerdoti thus; myrrham mortali. Fuit enim ex regia et sacerdotali tribu. Fuit Rex, quia habuit in vestimento et in femore suo scriptum: Rex regum, et Dominus dominantium. Fuit et sacerdos secundum ordinem Melchisedech Regis Salem, qui sacerdos fuit Dei summi, quia non per sanguinem hircorum, aut vitulorum, sed per proprium sanguinem introivit semel in sancta, aeternâ redemptione inventâ. Conversi enim sumus ad pastorem et episcopum ani-

marum nostrarum. Fuit etiam mortalis, quia vere languores nostros ipse tulit. et dolores nostros ipse portavit in corpore suo super lignum.

§ 7. Haec eadem ipsa Virgo stella maris obtulit soli nato suo in persona sua. Obtulit enim aurum regiae dignitati, quia fuit ipsa de regia tribu, secundum quod in dicta genealogia legitur: Jacob genuit Joseph virum Mariae, de qua natus est Jesus, qui vocatur Christus. Obtulit etiam thus, et myrrham: unde in Cantico amoris haec duo in ipsa junguntur, ubi dicitur: Quae est ista, quae ascendit per desertum, sicut virgula fumi: ex aromatibus myrrhae, et thuris, et universi pulveris pigmentarii? Myrrha arcet vermes a corporibus mortuorum, et ipsa corpora conservat a corruptione: propter quod Nicodemus attulit mixturam myrrhae et aloes, ut condiret corpus Jesu. Per myrrham ergo, carnis integritas designatur, thus vero mentis exprimit devotionem. Bene ergo hae duae species in stella et virga nostra junguntur, quia in Virgine Maria carnis integritas et mentis devotio semper indivisa manserunt. Et merito additur: universi pulveris pigmentarii: quia ipsa adeo fuit donis Spiritus Sancti referta, ut audire meruerit: *Ave gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus, et benedictus fructus ventris tui*. Sic ergo, fratres, obtulerunt Magi, obtulit et Virgo Maria stella nostra. Et quia exempla dederunt nobis, ergo et nos ita faciamus.

§ 8. Venerunt Magi, veniamus et nos, quia scriptum est: *Venite ad me omnes, qui laboratis, et onerati estis, et ego reficiam vos*. Et alibi: *Venite ad me, qui concupiscitis me*. Inquisiverunt Magi, inquiramus et nos, quia scriptum est: *Quaerite Dominum dum inveniri potest*. Prociderunt Magi, procidamus et nos, quia scriptum est: *Venite adoremus, et procidamus ante Deum*. Adoraverunt Magi, adoremus et nos, quia scriptum est: *Adorate Dominum in aula sancta ejus*. Obtulerunt Magi, offeramus et nos, quia scriptum est: *Obsecro vos, fratres, ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum*. Offeramus et nos illa tria, quae obtulerunt Magi, aliter tamen quam illi, offeramus myrrham mortificationis, ut mortificantes corpora nostra quae sunt super terram, carnis curam non faciamus in desideriis, crucifigentes corpora nostra cum vitiis et concupiscentiis: et in his tamen omnibus rationabile sit, ut dictum est, obsequium nostrum. Offeramus thus devotae orationis, secundum quod Apostolus ait: *Orabo spiritu, orabo et mente: psallam spiritu, psallam et mente, ut dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu Domini*. Offeramus et aurum splendorem sapientiae: aurum namque sapientiam designat, juxta illud: *Thesaurus desiderabilis requiescit in ore sapientis, ut simus parati omni poscenti de ea, quae in nobis est, fide et spe reddere rationem, et splendore sapientiae fulgeamus, et contra haeticorum tene-*

bras intrepidi dimicemus, atque dicere possimus: *Bonum mihi lex oris tui super millia auri et argenti.* Et utinam non possetis dicere potius; Bonum mihi lex oris Justiniani super millia auri et argenti. Narraverunt mihi iniqui fabulationes, sed non ita ut lex tua, Domine. Dereliquerunt venam aquarum viventium Dominum, ne merito ipsa sapientia conqueratur dicens: Dereliquerunt me fontem aquae vivae. Nam hi, qui in lege Domini debent meditari die ac nocte, a veritate ad fabulas convertunt auditum. Custodes ergo super muros Ecclesiae constituti, vigilantes sint, ne vulpes Samsonis incendant segetes nostras: et ponatur turris David cum propugnaculis contra Damascum, ex qua dependeant clypei mille: turris namque fortissima nomen Domini, ad eam confugiet justus, et exaltabitur. Haec est scriptura, ubi nomen Domini invocatur, in qua propugnacula sunt praelati atque doctores, qui ejus terminos debent custodire, de quibus scribitur: Non transgredieris terminos, quos tibi patres tui constituerunt. Statuit namque Moyses terminos contra montem Sinai, quos transgredi non licebat. Et utinam istos terminos nulli transgrediantur, alioquin lapidibus erunt digni. Ex hac pendent clypei mille, perfectio videlicet auctoritatum, quae est ad munimentum ipsius. Haec turris ponitur contra Damascum, scilicet contra robur haereticorum. Hujus fundamentum aliud nemo potest ponere, praeter id, quod positum est, quod est Christus Jesus, id est mysterium Christi.

§ 9. Immobile profecto et immutabile est Christi mysterium, quia multiplex habuit testimonium. Habuit enim testimonium hominum, testimonium Angelorum, testimonium mulierum, testimonium virorum, testimonium senum, testimonium parvulorum, testimonium terrenorum, testimonium coelorum, testimonium Gentilium, testimonium Judaeorum, testimonium antiquorum, testimonium modernorum, testimonium lucis, testimonium tenebrarum, testimonium legis, testimonium Prophetarum, testimonium regum, testimonium turbarum, testimonium vivorum, testimonium mortuorum, testimonium brutorum, testimonium solis, testimonium elementorum. Habuit testimonium hominum, quia pastores erant in regione illa, qui venientes invenerunt de Verbo, sicut dictum erat ad eos de puero. Testimonium Angelorum, quia Angelus Domini stetit juxta illos, et dixit eis: *Ecce evangelizo vobis gaudium magnum, quia natus est hodie Salvator mundi, qui est Christus Domini in civitate David.* Et facta est cum Angelo multitudo coelestis exercitus, laudantium Deum, et dicentium: Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonae voluntatis. Habuit testimonium mulierum, quia Anna prophetissa filia Phanuel confitebatur Domino, et loquebatur de illo omnibus qui expectabant redemptionem Israël. Habuit testimonium virorum, quia uno die conversi sunt tria millia, et alio

quinque millia, qui testimonium perhibebant de Jesu. Habuit testimonium senum, quia antiquus ille dierum Simeon, ejus capilli erant sicut lana alba, qui acceperat responsum a Spiritu Sancto, non visurum se mortem, nisi videret Christum Domini, accipiens eum in ulnas suas dixit: *Nunc dimitte, Domine, servum tuum secundum verbum tuum in pace, quia viderunt oculi mei salutare tuum.* Habuit testimonium parvulorum, quia Innocentes illi eum, quamvis non loquendo, moriendo tamen confessi sunt. Habuit testimonium terrenorum, quia pax facta est in terra hominibus bonae voluntatis, tanta, ut ab uno homine Caesare Augusto totus orbis describeretur: de ejus tranquillitate Isaias inquit: *Conflabunt gladios suos in vomeres, et lanceas suas in falces.* Habuit testimonium coelorum, quia coeli miserunt novam stellam, secundum quod habuimus in Evangelio: *Et ecce stella, quam viderant Magi in Oriente, antecedeat eos usque dum veniens staret supra ubi erat puer.* Habuit testimonium Gentilium, quia Magi venientes Jerosolymam, dixerunt: *Ubi est qui natus est Rex Judaeorum?* Habuit testimonium Judaeorum, quia Herodes principes sacerdotum et scribas populi conveniens, seiscitabatur ab eis, ubi Christus nasceretur: at illi dixerunt: *In Bethlehem Judae.* Habuit testimonium antiquorum, quia in manibus Prophetarum assimilatus est: ipse enim est Agnus occisus ab origine mundi. Habuit testimonium modernorum, unde et ipse Discipulis inquit: *Eritis mihi testes in Jerusalem, et in omni Judaea, et Samaria, et usque ad ultimum terrae.* Habuit testimonium lucis, quia claritas Dei circumfulsit pastores, et claritas stellae illustravit Magos. Testimonium tenebrarum, quia in morte ejus tenebrae factae sunt super universam terram. Habuit testimonium legis, quia Moyses dixit in lege: *Prophetam suscitabit vobis Deus de fratribus vestris: ipsum tamquam me audietis.* Et alibi: *Et erit vita tua pendens in ligno: videbis, et non cognosces.* Testimonium Prophetarum, quia Isaias ait: *Egre-dietur virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet, et requiescet super eum spiritus Domini.* Et alibi: *Ecce Virgo concipiet, et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel.* Hieremias autem: *Post haec, inquit, in terris visus est, et cum hominibus conversatus est.* Ezechiel: in ejus testimonio *filius hominis* appellatus est. Daniel ait: *Cum venerit sanctus sanctorum, cessabit unctio vestra.* Oseas in ejus testimonio accepit uxorem fornicariam. Habacuh dicit: *Cornua sunt in manibus ejus.* Jonas in ventre ceti ejus testimonium testatus est. Et quid discurrem per singula? Nullus Prophetarum extitit, qui ei testimonium non perhiberet. Testimonium Regum, unde David Rex: *Terra nostra dabit fructum suum.* Et alibi: *Aperiat terra et germinet Salvatorem.* Et Salomon: *Osculetur me osculo oris sui, quia meliora sunt ubera tua vino, fragrantia unguentis optimis:*

et, *Dum esset Rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum.* Testimonium turbarum, unde dixerunt in Evangelio: *Vidimus mirabilia hodie: et: Nisi esset hic a Deo, non posset facere, quod facit:* propter quod voluerunt etiam eum rapere, et regem facere. Testimonium vivorum, quia illi duo qui ibant in Emaus, venerunt, et narraverunt omnia quae eis acciderant. Testimonium mortuorum, quia multa corpora sanctorum, qui dormierant, surrexerunt, et apparuerunt multis. Testimonium brutorum, quia *cognovit bos possessorem suum, et asinus praesepe domini sui.* Testimonium solis, quando ipse obscuratus est. Testimonium elementorum, quia testimonium perhibuit terra, quando terraemotus magnus factus est: testimonium perhibuit aqua, quando siccis pedibus ambulavit super aquas: testimonium perhibuit aër, quando nubes suscepit eum ab oculis eorum, scilicet discipulorum: testimonium perhibuit ignis, quando Angelus Domini descendit de coelo, et resplenduit facies ejus sicut fulgur: fulgur enim igneae naturae est.

§ 10. Quia ergo, fratres, mysterium Crucis habuit testimonium omnium praedictorum, erubescat Judaeus infelix, qui negat Christum de Virgine natum, quia pastores Judaei invenerunt sicut dictum erat illis. Confundatur Gentilis, qui dicit ligno: *Deus meus es:* et lapidi: *Tu me genuisti:* quia Magi Gentiles ipsum adoraverunt. Obmutescat haereticus, qui mysterio contradicit. Et omnis lingua confiteatur, quia Dominus noster Jesus Christus in gloria est Dei Patris.

VITA ET MARTYRIUM S. LUCIANI

AUCTORE SIMEONE METAPHRASTE

HABET AUTEM DE HOC MARTYRE QUAEDAM EUSEBIUS CAESAREENSIS

HIST. ECCL. L. IX ET D. HIERONYMUS L. XX DE VIRIS ILLUSTR.

Natus circa 255, decessit 312. — Nat. Syrus.

§ 1. Samosata est civitas Syriae, quam praetèrfluit Euphrates. Ea fuit patria Luciani, ubi fuit honesto loco natus, ut haec docebit, quae de eo tractabit, oratio. Parentes ejus erant christiani. Magnum autem studium fuit parentibus, ut Lucianum ab incunte aetate in religione, et erga Deum pietate instituerent. Ambo vero e vivis excedentes, eum relinquunt puerum duodecim annos natum. Is autem, hac sola veluti consolatione inventâ, propter jacturam parentum, confûgit ad divinum quoddam templum, omnibus suis divitiis distributis pauperibus, et in prima aetate

cum Macario, qui habitabat Edessam, et sacros libros interpretabatur, congressus et versatus, quidquid erat in eis pulcherrimum, paucò tempore collegit.

§ 2. Et cum primum quidem baptismo fuerit per aquam et spiritum regeneratus, declinavit ad vitam monasticam. Deinde cum ei visum esset, a vino et obsoniorum esu omnino abstinere, statim tanquam ex carceribus depugnabat adversus omnes carnis voluptates. Seipsum autem formans jejuniis, se ad hanc firmam et stabilem deduxit consuetudinem, ut nonâ horâ semel in die comederet. Erant autem ei etiam quidam certi dierum ambitus, in quibus totâ hebdomadâ permanebat jejunus. Plurimum autem vitæ suæ tempus impendebat precibus et lacrymis. A scurrilitate et risu tantum aberat, quantum judicabat ea esse vere ridicula. Contra autem, eos qui lugebant, studebat imitari, et existimabat esse dignos beatitudinibus. Silentium autem amplexus, et assiduæ deditus meditationi, videbatur semper cogitabundus et tristitia plenus iis qui ad eum accedebant, etiamsi spiritu in se perpetuo exultaret et lætaretur. Si quando autem verbum ei ex ore visum esset emittere, divinæ scripturæ erant id, quod loquebatur. Tantus enim earum divinus amor ipsum ceperat, ut vix somnum vellet capere propter continuam earum meditationem. Si quando autem corpus volebat modicum requiescere, non absque intensa oratione, nec sine calidis lacrymis et genuum flexione, somnum sumebat. Sed hæc quidem, dum puerilem adhuc ageret aetatem, a sancto recte gesta sunt. Postquam autem coepit esse adolēscens, carnem quidem nullam cum spiritu agitantem seditionem reddidit per sancti Spiritus operationem. Quibusdam autem, quæ sunt ad esum valde exilia, corpus reficiebat, adeo ut multos dies solo pane vesceretur, et ne pane quidem pluribus, sed iis, quæ eo erant ad alendum, magis exilia. Aqua autem erat ei potus suavissimus. Seipsum autem tradit Ecclesiæ Antiochenæ: et cum processisset ad Sacerdotium, constituit illic maximum ludum literarium, iis, qui ubique erant studiosissimi, aliunde ad ipsum accedentibus. In celeriter autem scribendo erat exercitatus, et quod ex eo acquirebat, simul quidem et sibi ad alimentum, et pauperibus suppeditabat. Etenim nisi, priusquam ipse cibum sumeret, alii victus, quem manibus quaerebat, essent participes, iniquum esse ducebat. Is ergo cum vidisset sacros libros esse valde adulteratos, cum et tempus multa in eis corrupisset, continuæque ab aliis in alia translatio, et quidam homines sceleratissimi, qui gentilitati præcerant, conati essent pervertere eorum intelligentiam, ipse omnes rursus sumpsit, et ex lingua renovavit hebraica, * quam ipsam quoque sciebat accuratissime, in eis corri-

* Vetus Testam. ex hebraico in graecum ad veram lectionem restituit. Harc S. Luciani versionem S. Jeronymus præ cæteris laudat.

gendis plurimum laboris conferens. Porro autem divinatorum quoque dogmatum puritatem quis ab alio ex iis, qui fuerunt illo tempore, melius quam ab ipso fuisse servatam invenerit?

§ 3. Cum autem Maximianus Imperator maxima quadam rabie esset percitus adversus Christi Ecclesiam, conareturque Christianum nomen delere ex hominibus, eos, qui erant summi inter omnes, longissime removere studens, de illo quidem audit, ut de quo magna fama pervaderet in omnes partes: magnum vero eum incessit desiderium, illum in suam redigendi potestatem. Mittit igitur, qui eum comprehenderent. Ille vero cum id rescivisset, non se sua sponte conjecit in periculum, sed diligenter cavebat, quantum in eo erat, ne videretur temere adire pericula, neque Ecclesiae propter se magnam afferre tristitiam. Sibi ergo, cavebat pro viribus, utpote quod hoc quoque Dominus fecisset, et dixisset, et ejus discipuli similiter. E civitate itaque excédens, in agro quodam latebat. Pancratius autem quidam Antiochenus presbyter, idem sentiens quod Sabellius (a) jamdiu ante, illius gloriae invidens, ipsum prodit iis qui quaerebant. Et ille quidem Nicomediam ducebatur moriturus. Illic enim erat Maximianus, qui magnam et omne genus caedem faciebat eorum, qui Christum non volebant negare. Nam et Anthimum, qui erat episcopus ejusdem Nicomediae, interfectum igni tradidit, et Petrum antistitem Alexandriae, et multos alios praeclaros et fortes viros. Quin etiam ad tantam processit saevitiam, ut ne infantibus quidem parceret, sed ipsos quoque interimeret, quoniam nec poterat quidem eis persuadere, ut gustarent ea quae sacrificabantur daemonibus. Non enim persuadebat, sed resistebant pueri, aperte corroborati a quodam, quod sub adspectum aperte non cadebat, auxilio, ad magis arguendam daemonum, et eorum qui eis inserviunt, non solum improbitatem, sed etiam imbecillitatem: tunc multa quidem varia et multiplicia evenerunt in pueris. Ex quibus omnibus unum narrabo, quod est maxime dignum ut mandetur memoriae. Sic enim habet.

§ 4. Maximianus cum duos quosdam pueros genere fratres, illustri loco natos, curasset sistendos, primo quidem conabatur eos quibusdam promissis inescare, quibus existimabat pueros maxime illiciendos. Postea jussit eis afferri ex iis, quae erant apud ipsum, sacrificiis, et quae videntibus pueris sacrificaverat, ut et gustarent, et nullis malis afficerentur. Illis autem aversantibus, et desilentibus, et ut poterant, lingua eis balbutiente dicentibus, quod non sic didicissent a parentibus: sed alius esset modus, quo ii utebantur, minatus est, ab ira mulatus: quin etiam variis eos affecit verberibus. Cum vero pueri fortiter resisterent, et nullo modo cederent, eos utique divina roborante

(a) Sabellius, Lybiâ oriundus, errores haereticorum Praxeae et Noëti, circa cclvii, disseminandos suscepit. Ejus impiissimae doctrinae summa fuit *unam* tantum in *Deitate* praedicare *Personam*.

virtute, quidam e sophistis, qui illic aderat simul cum Imperatore, et ad haec cum maxime incitabat et inducebat, pollicitus est se statim effecturum, ut ipsi comederent. Ridiculum enim esse dicebat, si a pueris adhuc balbutientibus viderentur superari Romanorum Imperatores. Tale quid ergo machinatur: Cum sinapii quamdam acutissimam et toleratu difficillimam excogitasset confectionem, eorum quidem capita pilis nudavit. Cum autem medicamenti id, quod erat crassissimum, illivisset, ut ex majore materia, repentina et major simul virtus profundum penetraret, in igne accensum eos intulit balneum. Hoc in loco pueri, cum veluti quodam fulmine icta essent eorum capita, hac ipsa hora fuerunt inclinati ad solum usque. Nec multo post cadens eorum aetate minor, prior est mortuus, cum non potuisset resistere magnitudini flammae accensae in calvaria. Cum autem alter vidisset fratrem cecidisse, quam maximâ potuit voce bona verba est effatus, fratris exultans victoriâ, eumque amplexus est et osculatus, et eum proclamavit victorem, assidue exclamans: « Frater mi, vicisti: » donec hoc dictum eloquens, eumque complectens et osculans, ipse quoque expiravit et jacuit, fratrem jam ulnis tenens. Accidit autem illo tempore haec perperessio maxima et iis, qui videbant, maxime miserabilis, ipsa quidem certe aetate attrahente plurimorum animos ad misericordiam. Et eos quidem ii, qui ad ipsos genere attinebant, cum sustulissent, sepelierunt cum aliis pueris, propter causae communitatem. Et hoc est martyrium circa Nicomediam, quod nominatur martyrium infantium, usque in hodiernam diem.

§ 5. Cum autem Lucianus, dum duceretur, venisset in Cappadociam, et convenisset quosdam illic milites, qui erant quidem Christiani, coacti autem fuerant abnegare, eorum mentem revocavit, ostendens et exponens, quod sit omnium turpissimum, viros eosque milites, videri ignavos ac pusillanimes, et ad mortis adeundum periculum timidissimos, quibus quaedam jam foeminae, atque adeo pueri, fuere superiores: « Quomodo autem vos, inquit, pro rege caduco et terreno pericula adhibitis, qui coelestem tam cito perdideritis? Quod autem erit vobis munimentum aut praesidium salutis, si ille vos mox hinc accersierit? Non cogitatis eum hoc universum et regere, et administrare? illumque et vitae esse dispensatorem, et mortis dominum? Est ergo longe melius, praesentem vitam minus curantes, consequi, quae apud illum numquam desinit, beatitudinem, quam vitam, quae hic est, amplectentes, ab hac nihilo secius excidere, ut qui, forte sitis et hac privandi ab hostibus, et illam non assecuturi, et praeterea daturi poenas puniendi immortales. » Illi ergo cum haec audivissent resipuerunt, et eos poenituit se negasse. Et cum rursus ad se rediissent, et libere essent locuti, plurimi propter Christum mortem subierunt, cum essent non

pauciores numero quam quadraginta: nonnulli autem cum decertassent adversus omnia genera suppliciorum, vixerunt adhuc, cum nihil turpe et ignavum prae se tulissent in secunda experientia, sed prius quoque iudicium negationis, invicta deinceps pro pietate constantiâ delevisent.

§ 6. Lucianus autem, cum in transitu itineris haec et plura huiusmodi effecisset, delatus est Nicomediam. Hujus autem viri fuere multi familiares, et ex iis nonnulli cum eo aderant decertante Nicomediae. Ex quibus aliqui cum ad eos accessissent ii, qui cogebant Christianos ritum sequi gentium, primum quidem cesserunt, ut qui non possent tormentis sufficere: at cum divinus Lucianus (adhuc enim vivebat) eos ad se accersivisset, et omne genus sermonibus eorum animos correxisset, et quantum sit transgressionis periculum, ostendisset, et quae nemo eorum, qui suam prodiderit in Christum confessionem, effugiet flammam gehennae, quae non potest extingui, ducti poenitentiâ, ab eo reducti sunt in Ecclesiam. Ex iis autem, qui ad Lucianum venerant Nicomediam, erat etiam Antoninus, discipulorum suorum dilectissimus: quo, postquam venit, usus est ministro ad scribendas epistolas, ut ipse quoque ostendit Lucianus in una epistola. Ex iis autem, qui aberant, erant quidem plures viri, ex mulieribus autem Eustolia, et Dorothea, et Severa. Ajunt autem Pelagiam quoque fuisse ex ejus discipulis, quae Antiochiae Syriae vixit: quae etiam dicitur seipsam e tecto altissimo deiecis- se, cum accessissent qui eam erant comprehensuri, timens ne abominandum quid per vim sustineret (erat enim virgo), et eo modo esse mortuam: quam etiam in hodiernum usque diem honorant, tamquam martyrem,

§ 7. Porro autem cum de Luciano a multis audiret Maximianus, tantam in ejus facie insidere reverentiam, ut si eum solum vidisset, veniret in periculum ne fieret Christianus: postquam jussit, ut ille adduceretur, timens ne sibi tale quid accideret, velo interjecto, separat sermonis congressionem, et verba procul ad eum emittebat, intermedio utens sermonis ministro. Et primum quidem pollicebatur se innumerabilia ei esse largiturum, et rerum gerendarum habiturum eum esse consiliarium, et patrem imperatoriae dignitatis, et socium sollicitudinis, quae pro summa rerum suscipitur, et plura alia huiusmodi: pro quibus omnibus unum solum dicebat se petere, nempe ut diis sacrificaret. Cum autem ille, audita donorum magnitudine, quae de eis dicebantur, nihili fecisset, et ne universum quidem mundum esse cum pietate in Deum conferendum dixisset, tunc jam mutatus imperator, minatus est se ad supplicium ei esse intentaturum, quidquid longum tempus invenisset, et si quid ipse posset invenire novum et inauditum. Illo autem adversus haec interritam opponente audaciam, et parato prodire in aciem, valde

indignatus imperator, eum quidem noluit quamprimum tollere de medio: putabat enim se sic ei gratificaturum, ut qui eum illico liberaret a malis: sed jussit in carcerem conjectum torqueri variis modis.

§ 8. Cum eum ergo apprehendissent, eum multis et variis afficere cruciatibus, quibus erat gravem accepturus dolorem, longo tempore in poenis duraturus. Et nunc quidem in cippum (est autem hoc tormenti genus oblongum) ambos ejus pedes immittebant, ad quatuor distrahentes foramina: quod quidem est in hoc supplicio gravissimum, cum utrinque coxendices violenter e suis moveantur articulis: nunc autem in toto dorso graves testarum aculeos, densos et continuos maligno animo substernebant: et ut ne liceret quidem viro se vertere, et ne moveri quidem, dum talibus sauciaretur aculeis, ejus manibus extensis, eas vinciebant in quodam ligno, quod erat positum super ejus caput. Quin etiam aliis quoque multis eum afficiebant probris ac contumeliis, et eum etiam arcebant ab omni cibo, nisi vellet vesci iis quae ab ipsis sacrificabantur: ea enim affatim porrigebant. Ille autem maluisset subire mortes vel innumerabiles, et lubentius manens jejunos, paulatim a fame esset consumptus, quam vel illorum solum passus esset conspectum. Sic igitur permansit Christi servus, qui a fame consumebatur, totos quatuordecim dies, faciens consueta, et verbis doctrinae animum addens iis qui pro Christo erant inclusi in carcere, et eos confirmans constantissimis et perpetuis precibus.

§ 9. Cum autem aliquot jam dies transissent, ex quo eo modo, quo diximus, affligebatur, et jam appropinquaret quidem dies festus Theophaniorum, * discipulos autem (jam enim ei plures aderant ex Antiochia, et ex aliis locis congregati) subiisset tristitia, reputantes fore, ut eis statim relictis, abeat quidem magister, non valens resistere diuturnae illi fami, ipsi autem nequaquam digni censeantur, qui Theophaniae diem festum cum eo celebrent: videbatur enim eis esse adhuc valde remotus, et non posse magistri corpus usque ad eum diem sufficere, utpote quod inedia illud jam magna ex parte consumpsisset, vir ille inclytus eos consolans, jubebat esse bono animo. « Ero enim, inquit, vobiscum, et diem festum Theophaniorum vobiscum celebrabo: recedam autem postridie. » Ad effectum autem deductum fuit id quod dixerat, aperte divinâ in hoc ostensâ virtute. Cum ergo advenisset dies festus, qui expectabatur, desiderabant quidem discipuli hanc ultimam a magistro consequi mysterii divini celebrationem. Videbatur autem esse dubium, quonam modo mensam quidem in carcerem inferrent, aut latèrent impiorum oculos, cum multi quidem tunc partim illic adessent, partim autem accederent. Ille vero, « Mensa quidem, inquit, erit vobis

* Epiphaniae.

hoc meum pectus, non, ut arbitror, Deo futura minus honesta eâ, quae sit ex inanimâ materiâ. Templum autem sanctum vos mihi eritis, me omni ex parte circumdantes. » Et sic haec facta quidem sunt hoc modo. Jam enim, ut quod esset sanctus in fine vitae, et remissi erant custodes, Deo, ut ego quidem arbitror, qui martyrem honorare volebat, et suorum discipulorum non sustinebat inconsolabile videri desiderium, efficiente, ut citra impedimentum fierent ea quae erant proposita. Nam cum omnes eos martyr fecisset in orbem consistere, ut inter se invicem alter prope alterum stantes, eum tuto comprehenderent, jussit suo pectori imponi signa divini sacrificii. Postquam autem haec fecissent, et in coelum protinus sustulit obtutum, cum jam vix posset extollere, et preces perègit consuetas. Deinde cum divina plurima esset effatus, et sacro ritu omnia peregisset proposita, ipse et fuit particeps sacramentorum, et transmisit ad eos, qui aberant, ut ipse quoque ostendit in ultima ad eos epistola. Et hunc quidem diem cum eis transegit, sicut erat pollicitus.

§ 10. Postridie autem cum venissent quidam ab imperatore, visuri an adhuc viveret (videbatur enim eis valde mirandum, quod vitam hucusque produxisset), postquam prope se stantes adspexit eos qui advenerant, cum se, quantum poterat, extendisset, et ter dixisset: *Sum Christianus*, simul cum ultima voce emisit spiritum. Sunt autem, qui dicant eum adhuc spirantem, projectum fuisse in profundum maris. Maximianus enim admiratus ejus perpetuam ad finem usque constantiam, jussit iis, qui in ejusmodi rebus inserviunt, ipsum in mare jàcere, cum magnum lapidem appendissent brachio ejus dextero, ut submersus nusquam appareret, et corpus ejus nullam assequeretur sepulturam, nec justa ei fierent. Atque fuit quidem in profundo quatuordecim dies, nempe totidem, quot in carcere decertârat adversus varias corporis perpeffiones. Quintodecimo autem delphinus in siccum eum hoc modo extulit. Cum ejus discipuli circa ripas et litora alius alibi versarentur, ut viderent, si quo modo possent eum e mari ejectum invenire, tempore autem hyberno id valde esset turbatum: diuturnum tempus effecit, ut plane desperarent se posse id invenire.

§ 11. Interim vero adveniente quintodecimo die, martyr in somnis apparens cuidam Glycerio, germano suo discipulo, qui tunc versabatur in regione adversa continenti Nicomediae, dicit ei: « O tu, cum primum mane surrexeris, abi in hunc locum, ostendens locum litoris. Te enim, inquit, conveniam, cum illuc veneris. » Ille autem, cum primum ex magna evidentia et admiratione eorum, quae ostensa fuerant, eum somnus dimisisset, et jam dies illucesceret, surgens, et quosdam alios ex piis secum assumens, cum eis venit in locum, qui fuerat ei significatus. In eo autem ingens delphinus ascendebat e mari, jam ex eo emer-

gens: qui cum esset extensus super aquae superficiem, valde spirabat, et ad terram contendebat: eratque circa ipsum multa spuma, et murmur fluctuum, qui ab ipso scindebantur. Ferebat autem extensum mortuum, tamquam in lecto jacentem. Eratque spectaculum admirabile, super corpus adeo lubricum et rotundum quiete manens mortuus, et nec a suo pondere, neque a vi fluctuum devolutus ab eo, quod ipsum portabat, vehiculo. Cum autem delphinus fuisset prope continentem, fluctu sublime fuit sublatus, et terrae id appulit. Atque ille quidem statim expiravit.

§ 12. Tunc ergo sic a delphino exportatum corpus, delatum est in arenam. Concurrentes autem discipuli, primum quidem, ut decebat, id salutabant, alius aliunde venientes, et osculabantur, et amplectebantur, unusquisque pro viribus, ob promptum et alacre animi studium. Deinde vero cum id sumpsissent, et propriis manibus extulissent, et ei justa omnia de more fecissent, in loco insigni deposuerunt. Et tunc quidem ille sepulcrum, quale potuerunt, prout tempus urgebat, statuerunt. Postea autem, quae nobis salutarem Domini restituit crucem, et magnum inter claros imperatores genuit Constantinum, veneranda Helena, quando revertebatur Hierosolymis, locum honorans, et in eo condidit civitatem, convocatis habitatoribus ex iis quae circumcirca erant regionibus, et effectis operis participibus, et validis eam cinxit moenibus, et martyri templum aedificavit maximum: quod nunc quoque insigne et pulchre extractum cernitur ab iis, qui et terrâ, et mari ingrediuntur ac navigant. Ad gloriam Domini nostri Jesu Christi, et eorum, qui propter ipsum decertaverunt: quoniam eum decet gloria in saecula saeculorum.

VITA S. SEVERINI NORICI APOST.

PER EUGIPPIUM ABB. EJUS CONTEMPORANEUM

Decessit anno 482.

§ 1. Tempore, quo Attila rex Hunnorum defunctus est, in utrâque Pannonia, caeterisque confiniis Danubii, res turbabantur ambiguae, ac primum inter filios ejus de obtinendo regno magna sunt exorta certamina: qui morbo iniquae dominationis inflati, materiam sui sceleris acceperere patris interitum. Quibus sanctissimus Dei famulus Severinus de partibus Orientis in Pannoniam veniens, morabatur in oppido, quod Casturis dicitur: ubi secundum evangelicam et apostolicam doctrinam vivens, omni pietate praeditus, in confessione catholicae fidei venerabile propositum sanctis operibus adimplebat. Dum ergo talibus exercitiis

roboratus, palmam supernae vocationis sequeretur, et quodam die ad ecclesiam ex more processisset, coepit presbyteris et clero atque omnibus civibus tota mentis humilitate praedicere, ut hostium insidias imminentes, orationibus et jejuniis ac misericordiae fructibus inhiherent. Sed animi contumaces ac desiderii carnalibus inclinati, viri Dei talia praedicentis oracula, infidelitatis suae reprobaverunt crimine. Famulus itaque Domini reversus ad hospitium, quo ab ecclesiae fuerat custode susceptus, diem et horam imminentis excidii prodens, « De contumaci, ait, oppido et citius perituro, festinus abscedo. »

§ 2. Inde abiens, ad proximum, quod Comàgenis appellatur, oppidum declinavit: quod videlicet hostium intrinsecus consistentium custodiâ servabatur arctissimâ, nullique ingrediendi aut egrediendi facile licentia praestabatur, inita tantum cum solis Romanis pace stabili, ac foedere fidei. A quibus tamen famulus Dei, cum esset ignotus, nec interrogatus est, nec expulsus. Itaque mox ingressus ecclesiam, cunctos de salute propria desperantes, jejunio et orationibus ac eleemosynis hortabatur armari, proponens antiquae salutis exempla, quibus divina protectio populum suum contra opinionem omnium salvâset mirabiliter. Cumque salutem omnium in ipso discriminis articulo promittenti credere dubitarent, senex, qui dudum in Casturis civitate tanti hospitis susceptor extiterat, advenit, atque a portarum custodibus sollicita interrogatione discussus, interitum sui oppidi habitu verboque monstravit, adjiciens eodem die, quem homo Dei predixerat, Barbarorum vastatione deletum. Quo audito, custodes solliciti responderunt: « Putas ne ipse est, qui desperatis rebus, Dei nobis auxilla pollicetur? » Mox igitur in ecclesia Dei famulo recognito, senex, ejus pedibus prostratus, aiebat ipsius se meritis liberatum, ne cum caeteris oppidanis subiret excidium. His auditis, habitatores memorati oppidi incredulitatis suae veniam postulantes, juxta monita viri Dei operibus sanctis insistere coeperunt, jejuniisque dediti et in ecclesia per triduum congregati, praeterita errata castigabant gemitibus atque lamentis. Die autem tertio, cum vespertini sacrificii solennitas impleretur, facto subito terraemotu, ita sunt hostes intrinsecus habitantes exterriti, ut exeuntes, fugam velociter inirent, aestimantes se quamvicinorum hostium obsidione valatos: auctoque terrore divinitus, et noctis errore confusi, mutuis se gladiis conderunt. Tali ergo adversariis interneceione consumptis, divino plebs servata praesidio per sanctum virum, armis didicit pugnare coelestibus.

§ 3. Eodem tempore civitatem, Fabianis nomine (a), saeva famēs oppresserat: cujus habitatores unicum sibi remedium adfore crediderunt, si a supradicto oppido Comàgenis hominem Dei Se-

(a) Urbs quae nunc est *Vienna Austriae* seu *Vindobona*.

verinum religiosis ad se precibus invitarent. Quos ille ad se venire praenoscens, cum haesitaret, utrum pergeret cum eis, nec ne, admonetur a Domino, ut pergeret cum illis. Veniens igitur ad praedictam civitatem, coepit suadere, dicens: «Poenitentiae fructibus poteritis de tanta famis perniciē liberari.» Qui cum talibus proficerent institutis, beatissimus Severinus divina revelatione cognovit, quamdam viduam nomine Proculam, fruges plurimas occultasse. Hanc nimirum productam in medium, arguit vehementer. «Cur, inquit, tam nobilissimis orta natalibus, cupiditatibus te praebes ancillam et avaritiae mancipium, quae est, teste Apostolo, idolorum servitus? Ecce Domino famulis suis misericorditer consulente, tu quid de male partis facias, non habes, nisi forte frumenta diu denegata, in Danubii fluenta proficiens, piscibus exhibeas, quae hominibus denegasti. Quamobrem subveni tibi potius, quam pauperibus, ex his, quae adhuc te aestimas, Christo esuriēte, reservare.» Quibus auditis, magno mulier pavore perterrita, coepit servata libenter pauperibus erogare. Nec multo post naves de partibus Rhetiarum, mercibus onustae quamplurimis, insperate videntur in littore Danubii, quae multis diebus crassa fluminis glacie fuerant congelatae: sed Dei tunc imperio solutae, ciborum copias laborantibus illis detulerunt. Coeperunt igitur omnes Deum, insperati remedii largitorem, continua devotione laudare, qui se tabe diuturnae famis interire crediderunt, fatentes evidentius, extra legitimum tempus, glaciali solutas frigore, servi Dei precibus advenisse.

§ 4. Per idem tempus inopinata subreptione praedones ac barbari, quaecumque extra muros hominum pecudumque repererant, duxerunt captiva. Tunc plures e civibus ad virum Dei cum lacrymis confluentes, illatae calamitatis exitium retulerunt, simul ostendentes indicia recentium rapinarum. Ille vero Mamertianum tribunum percontatus est, utrum aliquos secum haberet armatos, cum quibus latrunculos persequeretur instantius. Qui respondit: «Milites quidem habeo paucissimos, et ideo non audeo cum tanta hominum multitudine configere. Quod si tua veneratione praecipis, quamvis auxilium nobis desit armorum, credimus tamen tua nos fieri oratione victores.» Christi famulus ait: «Etiam si inermes sint tui milites, nunc ab hostibus arinabuntur. Neque enim numerus aut humana fortitudo requiritur, ubi Deus pugnator comprobatur. Tantum in nomine Domini perge velociter, perge confidenter: nam Deo misericorditer praecunte, debilis quisque fortissimus apparet. Dominus pro vobis pugnabit, et vos tacebitis. Hoc unum ante omnia servabis, ut ad me, quos ex Barbaris ceperis, incolumes perducas. Exeuntes igitur, in secundo milliario super rivum, qui dicitur Taguntia, praedictos praedones invenerunt: quibus in fugam repente conversis, arma omnium sustulerunt: caeteros viros ad

Dei famulum, ut praeceperat, captivos adduxerunt. Quos absolutos vinculis, ciboque ac potu refectos, paucis alloquitur, dicens: « Ite, et vestris nunciate complicitibus, ne aviditate praedandi ultra huc audeant propinquare. Nam certe statim coelestis vindictae iudicio punientur, Deo pro suis famulis dimicante. »

§ 5. Rugiorum rex, nomine Flacitheus, in ipsis regni sui coepit nutare primordiis, habens Gotthos ex inferiori Pannonia vehementer infensos, quorum innumerabili multitudine terebatur. Is ergo beatissimum Severinum in suis periculis tamquam coeleste consulebat oraculum. Siquidem dum vehementius turbaretur, veniens ad hominem Dei, deflebat se a Gotthorum principibus ad Italiam transitum postulasse, a quibus se non dubitabat, quia hoc ei denegatum fuerat, occidendum. Respondit ei vir Domini Severinus: « Si nos omnes una fides catholica annecteret, magis me de vitae perpetuitate consulere debuisti: sed quia de praesenti tantum salute sollicitus es, ausculta quae dico: Gotthorum adversitate non turbaberis: immo discedentibus eis, quantocyus tu desiderata prosperitate regnabis: humilitatis tamen meae monita noli contemnere. Non te pigeat pacem expectere etiam minimorum: nunquam de propriis virtutibus confidas: *Maledictus*, inquit Scriptura, *qui confidit in homine, et ponit carnem brachium suum, et a Domino recedit cor ejus*. Disce igitur insidias cavere, non ponere, in lectulo quippe tuo pacifico fine transibis. » Tali animatus oraculo rex praedictus, dum laetus et alacer abscederet, perlato sibi, quod turba latrocinantium Barbarorum aliquos captivasset ex Rugiis, ad virum Dei protinus misit consulendum. Qui sanctis cum mandatis, ne praedones sequeretur, Domino revelante praemonuit, dicens: « Si eos secutus fueris, occideris. Cave, ne amnem transeas, et insidiis, quae tibi tribus in locis paratae sunt, improvidâ mente succumbas. Cito enim nuncius adveniet, qui te de his omnibus efficiet certiozem. » Duo deinde captivorum ab his hostium sedibus fugientes, ea per ordinem retulerunt, quae beatissimus vir praedixerat. Igitur frustratis insidiis adversantium, Flacitheus incrementis auctus prosperioribus, vitam rebus tranquillissimis terminavit.

§ 6. Interea Odoacer, qui postea regnavit in Italia, vilissimoque tunc habitu juvenis staturâ procerus advenit: qui dum se, ne humillimae tectum cellulae suo vertice contingeret, inclinasset, a viro Dei gloriosum se fore cognovit. Cui etiam valedicenti, « Vade, inquit, ad Italiam, vilissimis pellibus nunc coopertus, sed multis cito plurima largiturus. »

§ 7. Feletheus quoque rex, memorati Flacithei filius, paternam secutus industriam, sanctum virum pro regni sui coepit frequentare primordiis. Hunc conjux ejus feralis et noxia, nomine Gisa, semper a remediis clementiae retardabat. Haec enim

inter caetera iniquitatis suae contagia, etiam rebaptizari debere catholicos aliquos conata est, sed ob sancti reverentiam Severini non consentiente viro, a sacrilega quantoocyus intentione defecit: Romanos tamen duris conditionibus aggravans, quos etiam Danubium usque jubebat abduci. Nam cum quadam die in proximo Fabianis vico veniens, aliquos ad se transferri Danubium praecepisset, vilissimis illic ministeriis servitutis damnandos, dirigens ad eam vir Dei, ut eos dimitteret, postulabat. Verum illa facibus furoris exaestuans, mandata jussit reportari asperima: « Ora tibi, inquires, serve Dei, intra cellam tuam delitescens: liceat nobis de servis nostris ordinare quod volumus. » Audiens autem haec homo Dei, « Confido, ait, in Domino meo Jesu Christo, quia necessitate cogatur explere, quod prava desepxit voluntate. » Et continuo velox secuta correptio, prostravit animum arrogantis. Quosdam enim aurifices barbaros pro fabricandis regalibus ornamentis clauserat arcem custodiã. Ad hos filius memorati regis, admodum parvulus, nomine Fridericus, eodem die, quo regina servum Dei contempserat, puerili levitate concitus introivit. Tunc aurifices pectori infantis gladium imposuere, dicentes, quod si quis ad eos absque juramenti praesidio ingredi conaretur, moreretur, parvulumque regium primitus transigentes, semetipsos postea trucidarent: quippe cum nullam spem vitae sibi promitterent, macerati diuturnis ergastulis. His auditis, regina crudelis et impia, vestibis prae dolore conscissis, talia clamitabat: « O serve Dei Severine, sic illatae vindicantur injuriae? Hanc mei contemptus ultionem effusis precibus postulasti, ut in mea viscera vindicares? » Itaque multiplici contritione ac miserabili lamentatione discurrens, fatebatur se pro scelere contemptus, quod in servum Dei commiserat, plagae praesentis ultione percelli. Confestimque directis equitibus veniam poscens, Romanos, pro quibus rogantem contempserat, transmisit, et abiens ad ergastulum, ubi aurifices operabantur, dato eis sacramento evadendi mortem, sospitem suum recepit infantem. Mox etiam et illi dimissi, abierunt in sua cum gaudio magno. His auditis, reverentissimus Severinus gratias Creatori referebat immensas: qui ob hoc interdum differt vota poscentium, ut fide, et charitate crescente, dum minora petuntur, majora concedat. Denique id egit omnipotentis Salvatoris misericordia, ut dum liberam mulierem, sed nimium crudelem, subjecit servituti, servientes cogeretur reddere libertati. Quibus itaque impetratis, regina tamen ad servum Dei properans una cum marito, monstrat filium, quem fatebatur illius orationibus de mortis confinio liberatum: promittens, se nequaquam ultra jussionibus ejus obviare.

§ 8. Dum haec agerentur, nuncius sancti viri, quem pro deferendis reliquiis sanctorum martyrum Gervasii et Protasii di-

rexerat, ejus se conspectibus praesentavit. At ille condigno honore suscipiens allata munuscula, in quadam basilica collocavit officio sacerdotum. Quo videlicet in loco plurimorum martyrum congregavit reliquias: quas tamen semper, praeunte revelatione, emeruit accipere, sciens adversarium saepe sub nomine sanctitatis subrepere.

§ 9. Episcopatus plerumque honorem ut susciperet, postulatus, praefinita responsione conclusit, sufficere sibi dicens, quod solitudine desideratâ privatus, ad illam divinitus venisset provinciam, in qua turbis tribulantium frequentius interesset. Daturus nihilominus formam monachis, sollicitus admonebat beatorum patrum vestigiis inhaerere, quibus sanctae conversationis acquireretur instructio: adhibendamque operam ei qui parentes reliquit et saeculum, ne pompae saecularis illecebras, respiciendo retrorsum, cuperet, quas vitaverat: et ad hoc, uxoris Lot exemplum terribile proponebat. Memorabat etiam, timore Domini mortificanda esse incentiva libidinum: nec aliter superanda corporeae delectationis asserebat incendia, nisi fuissent per Dei gratiam lacrymarum fonte restincta.

§ 10. Quidam nomine Maurus, monasterii, cui beatus Severinus praeerat, fuit aedituus, quem et ipse vir Domini redemerat de manu Barbarorum. Huic quadam die praecepit, dicens: « Cave, ne alicubi hodie digrediaris: alioquin imminenti periculo non carebis. » At ille contra praeceptum tanti patris, saecularis cujusdam hominis persuasu, meridie ad colligenda poma in secundo a praedicta civitate Fabianis milliario egressus, mox a Barbaris Danubium transvectus est cum sup̄ persuasore captivus. Eâdem horâ vir Dei dum in cella legeret, clauso repente codice, « Maurum, ait, cito requirite. » Quo nusquam reperto, ipse quantocyus fluenta Istri praetermeans, latrones properanter insequitur. Cujus venerandam praesentiam latrones minime ferentes, supplices quos ceperant, reddidere captivos.

§ 11. Dum adhuc Norici Ripensis (a) oppida superiora constarent, et pene nullam castellum Barbarorum instaret incursus, tam celebris S. Severini flagrabat opinio, ut certatim eum ad se singula castella pro suis munitionibus invitarent, credentes quod ejus praesentiâ nihil eis deveniret adversi. Quodam tempore in confinio castelli, quod dicitur Cocullis, locustae frugum consumptrices insederant copiosae, noxiis morsibus cuncta vastantes. Tali ergo percussi peste presbyteri, caeterique mansores, sanctum Severinum summis precibus adiere, dicentes: « Ut tantae plagae auferatur atrocitas, orationum tuarum experta suffragia postulamus, quae magno dudum miraculo in accensis coelitus cereis multum apud Dominum valere conspeximus. » Quos ille

(a) *Noricum*, aliquâ portione constans hodiernae Bavariae inferioris et Austriae, in *Mediterraneum* dividebatur ac *Ripense* (a ripa Danubii); hujus praecipua civitas *Arelape* erat, hunc *Erlap*.

religiosius allocutus: « Non legistis, ait, quid divina auctoritas peccanti populo praeceperit per prophetam, dicens: *Convertimini ad me in toto corde vestro, in jejunio et fletu*, et post pauca: *Sanctificate jejunium, vocate coelum, congregate ecclesiam?* etc. Explete itaque dignis operibus, quae docetis, ut malitiam praesentem facile evadatis. Nullus vestrum ad agrum exeat, quasi humana sollicitudine locustas vetiturus, ne divina amplius indignatio provocetur. » Nec mora, omnibus in ecclesia congregatis, unusquisque in ordine suo psallebat et more, omnis aetas et sexus, qui enim voce non poterant, preces Deo fletibus offerebant. Eleemosynae vero fieri non cessabant, et quidquid bonorum operum praesens necessitas exigebat, sicut famulus Dei praeceperat, implebatur. Omnibus ergo hujuscemodi studiis occupatis, quidam pauper opus Dei coeptum deserens, et agrum propriae segetis invisens, pro causa, quae parva inter aliorum segetes jacebat, egressus est, totoque anxius die locustarum nubem impendentem, qua potuit, exturbavit industria, moxque ecclesiam communicurus intravit. Sed segetem ejus exiguam, multis vicinorum circumdatam frugibus, locustarum densitas devoravit. Quibus ea nocte ab illis finibus exterminatis imperio divino, probatum est, quantum valeat fidelis oratio. Mane quippe sancti operis temerator atque contemptor, rursus ad agrum suum male securus egrediens, eum locustarum pernicie funditus invenit abrasum, et omnium circumquaque sationes integras vehementer admirans, ad castellum luctuosa vociferatione revertitur. Cumque hoc quod acciderat, indicasset, ad hujuscemodi videndum cuncti exiire miraculum: ubi quasi ad lineam regularem, contumacis hominis segetem locustarum morsus ostenderant. Tunc omnium vestigiis provolutus, intercessionibus eorum delicti sui veniam fusa lamentatione posebat. Ob quam rem monendi occasionem homo Dei reperiens, docebat universos, ut omnipotenti Domino discerent obedire, cujus imperio obediunt et locustae. Praedictus vero pauper flebiliter aiebat, posse se mandatis de caetero obedire, si ulla sibi spes, qua viveret, remansisset. Tunc vir Dei caeteros allocutus, « Justum est, inquit, ut Deo omnipotenti gratias agatis, qui de proximi supplicio, humilitatis et obedientiae vobis dedit exemplum. »

§ 12. Quintanis appellatur secundarum Rhetiarum municipium, super ripam Danubii situm, cui ex alia parte parvus fluvius, cui Quintanica item nomen est, propinquabat. Is crebra inundatione Danubii superfluentis excrescens, nonnulla castelli spatia, quia in plano fundatum fuerat, occupavit. Ecclesiam etiam extra muros ex lignis, loci ejus mansores habuere constructam, quae pendula extensione porrecta, defixis in altum stipitibus sustentabatur et furculis: cui ad vicem soli, id

est, pavimenti, tabularum erat levigata conjunctio: quam quoties ripas excessit, aqua superfluens occupabat. Quintanensium itaque fide sanctus Severinus illuc fuerat invitatus, ubi cum tempus siccitatis venisset, interrogat, cur tabulata, nudatis obstaculorum tegminibus, apparerent. Accolae responderunt, quod frequenti fluminis alluvione, quicquid fuisset superstratum, continuo laberetur. At ille: « Sternatur, inquit, super tabulata nunc in Christi nomine pavementum, nam videbitis fluvium amodo coelesti jussione prohibitum. » Pavimento igitur perfecto, ipse vir Dei accepta securi, facta oratione, postes percussit, atque ad aquam fluminis venerandae crucis expresso signaculo, dixit: « Non te sinat Dominus meus Jesus Christus hoc signum crucis excedere. » Ex eo tempore cum ex more fluvius crevisset in cumulos, et ambivisset viciniam quam solebat, ita spatiis ecclesiae erat inferior, ut numquam sanctae crucis signaculum, quod impresserat homo Dei, prorsus excederet.

§ 13. Talibus S. Severinus pro Christi gratiâ ditatus muneribus, captivorum, egenorumque tantam curam ingenitâ sibi pietate susceperat, ut pene omnes per universa oppida vel castella pauperes, ipsius industriâ pascerentur. Quibus tam laetâ sollicitudine ministrabat, ut tunc se crederet tantummodo saturari vel abundare bonis omnibus, quando videbat egentum corpora sustentari, et cum hebdomadarum saepe continuatis jejuniis minime frangeretur, tamen esurie miserorum se credebatur afflictum. Cujus largitionem tam piam in pauperes plurimi contemplantur, quamvis ex duro Barbarorum imperio famis angustiam sustinerent, devotissime frugum suarum decimas pauperibus impendebant. Quod mandatum licet cunctis ex lege notissimum, tamen quasi ex ore angeli praesentis audirent, grata devotione servabant. Frigus quoque vir Dei Severinus tantum in nuditate pauperum sentiebat. Siquidem specialiter a Deo perceperat, ut in illa frigidissima regione, mirabili abstinentiâ castigatus, fortis et alacer permaneret. Pro decimis, ut diximus, dandis, quibus pauperes alerentur Norici, populum missis hortabatur epistolis.

§ 14. Iisdem temporibus Odoacer * sancto Severino familiares litteras direxit, rogans, ut quidquid ab eo vellet, peteret, memor illius praesagii, quo eum quondam expresserat regnaturum. Quibus sanctus alloquiis invitatus, Ambrosium quendam exilio damnatum rogabat absolvi. Cujus precibus annuens devote rex, praefatum virum absolvit. Quondam dum memoratum regem multi nobiles, coram sancto viro humana, ut solet fieri, adulatione laudarent, interrogat, quem regem tantis praeconiis praetulissent. Respondentibus illis, « Odoacrem: » inquit vir

* Nota hanc Odoacris regis erga Severinum reverentiam et amicitiam mitiores Erulos in Italiam reddidisse. Item apostolatu et miraculis barbaras saepius turmas S. Monachum ne in Italiam per Noricum quâ latius aditus patebat, alio compulisse.

Dei, « Odoacer integer erit inter tredecim et quatuordecim annos, » videlicet integrum regnum ejus significans.

§ 15. Ab oppidanis Comagenensibus, apud quos primum innotuerat beatus Severinus, suppliciter rogatus advenit. Cujus comperta praesentia, quidam optimatum Felethi regis, filium suum adolescentem, diuturno languore vexatum, cui jam parabat exequias, trajecto Danubio, pedibus ejus apposuit; et lacrymans, « Credo, inquit, homo Dei, te filio meo velocem impetrare posse divinitus sanitatem. » Tunc data oratione, qui semivivus allatus fuerat, statim incolumis, patre mirante, et perfecta revertitur sospitate.

§ 16. Elephantiosus quidam, Thegio nomine, de longinquis regionibus, S. Severini invitatus virtutibus, venit, rogans, se ejus orationibus mundari. Susceptus itaque a viro Dei consuetae sibi more benignitatis, jubetur Deum, totius gratiae largitorem, sine cessatione lacrymabiliter exorare. Quid plura? Precibus beati viri idem leprosus opitulatione divina mundatus, dum commutavit mores in melius, mutare meruit et colorem, Regis aeterni magnalia tam suis, quam plurimorum vocibus longe lateque denuncians.

§ 17. Bonos, monachus S. Severini, Barbarus genere, qui responsis ejus inhaerebat, oculorum imbecillitate plurimum praegravatus, medelam sibi praestari ejus orationibus posebat, dicens: « Adventitios et externos salutaris gratiae sentire praesidia, sibi vero nullam remediorum opem aliquatenus exhiberi. » Cui sanctus Dei: « Non tibi, inquit, expedit, fili, corporeis luminibus aciem habere perspicuam, et exterioris oculi praeferre conspectum. Ora magis, ut obtutus vegetetur interior. » Talibus igitur monitis informatus, dedit operam corde magis videre quam corpore, meruitque absque ullo fastidio in oratione effici jugitate continuus, et quadraginta fere annis in monasterii excubiis perseverans, eodem quo conversus est fidei calore, transivit ad Dominum.

§ 18. In loco Barotro quosdam tres monachos sui monasterii, superbiae foeditate respersos, dum singulos pro suis excessibus durare in perniciem probasset, oravit ut eos Dominus in adoptionem filiorum recipiens, paterno dignaretur flagello corripere. Prius ergo quam orationem effusis lacrymis terminaret, uno momento iidem monachi daemone corripiente vexati, contumaciamque suam pectorisque fastum ac superbiam cordis miserabilibus vocibus confitebantur. Absit, ut cuiquam hoc crudele videatur aut noxium: quia traditi sunt hujusmodi homines satanae in interitum carnis, sicut beatus docet Apostolus, ut spiritus salvus sit in die Domini: cum beatus Ambrosius Mediolanensis episcopus servum Stiliconis, auctorem falsarum epistolarum deprehensum, dixit oportere tradi satanae, ne talia in posterum au-

deret admittere: quem etiam eodem momento, cum adhuc sermo esset in ore sacerdotis, spiritus inmundus arreptum coepit discerpere. Severus quoque Sulpitius refert ex relatione Posthumiani, virum quemdam magnis virtutibus signisque mirabilem, ad expellendam de corde suo jactantiae vanitatem, quam incurerat, exorasse, ut permissa in se mensibus quinque diaboli potestate, similis his fieret, quos ipse curaverat. Idemque post pauca: Itaque correptus a daemone, tentus est in vinculis, et omnia quae energumenis solent inferri, perpressus, quinto mense curatus est, non tantum a daemone, sed quod illi erat utilius atque optatius, ab elationis vanitate. Praedictos itaque monachos vir Dei delegatos fratribus, per dies quadraginta arduis abstinentiae remediis mancipavit. Quibus expletis, data super eos oratione, a potestate daemonis et mentis fastu liberavit: et non solum corporis, sed et cordis sanitatem restituit. Quo facto miraculo, sancto viro reverentia ac terror accrevit, ita ut caeteros fratres major disciplinae metus obtineret.

§ 19. Marcianum monachum, qui postea presbyter effectus, monasterio ante me praefuit, ad Noricum cum Renato fratre direxit: et cum dies tertius laberetur, ait fratribus: Orate, charissimi: grandis enim hac hora tribulatio Marcianum comprimit et Renatum, de qua tamen citius Christi liberabuntur auxilio.» Tunc monachi quae ab eo dicta sunt, protinus annotantes, illis post menses plurimos revertentibus, diem horamque periculi, qua Barbaros evaserunt, indicantibus, sicut signaverant, approbaverunt.

§ 20. Iste beatus Severinus uni ex fratribus, nomine Urso, repente praecepit, quadraginta dierum districtiori jejunio venturae calamitati occurrere, dicens: «Imminet tibi corporale periculum, quod Dei praesidio parvi panis et aquae remedii expiabis.» Quadregesimo deinde die, mortis papula in brachio jejunantis apparuit, quam ipse mox ad venerabilem patrem ingressus demonstravit. Cui sanctus Dei famulus: «Noli, inquit, metuere praenunciatum tibi ante dies quadraginta discrimen.» Statimque propria manu signo crucis obducto, mirantibus universis, papula lethalis evanuit. Hoc unum de domesticis sanitatibus narrasse sufficiat, proluxa operis fastidia declinando. Nam saepius suorum aegritudines monachorum, Christo sibi revelante, praenuncians iisdem, quibus praevidebat, muneribus et sanabat.

§ 21. Deinde post multos agones et diuturna certamina, cum se beatus Severinus de hoc saeculo transiturum Domino revelante cognovisset, memoratum Rugiorum regem Feletheum cum uxore ejus crudelissima, nomine Gisa, ad se venire commonuit. Quos cum salutaribus esset exhortatus affatibus, ut ita cum sibi subjecto agerent populo, quo se jugiter cogitarent pro statu regni sui rationem Domino reddituros: aliisque verbis intrepide monuisset,

protenta manu regis pectus ostendens, reginam his interrogationibus arguebat: « Hanc, inquit, animam, Gisa, an aurum argentumque plus diligis? » Cumque illa maritum se diceret cunctis opibus anteferre, vir Dei sapienter adjecit: « Ergo, inquit, desine innocentes opprimere, ne illorum afflictio vestram magis dissipet potestatem. Etenim mansuetudinem regiam tu saepe convellis. » At illa: « Cur, inquit, nos sic accipis, serve Dei? » Cui ipse: « Contestor, ait, vos ego humillimus jam profecturus ad Dominum, ut ab iniquis actibus temperantes, bonis operibus insistatis. Hucusque regnum vestrum ab omnipotente Domino prosperatum est: jam ex hoc vos videritis. » His monitis rex cum conjuge sua sufficienter instructi, valedicentes ei, profecti sunt.

§ 22. Tunc sanctus Severinus non desinebat de suae migrationis vicinia sibi subjectos fratres alloqui dulcedine charitatis, quodque facere nec ante cessaverat: « Scitote, inquit, fratres, sicut filios Israel constat ereptos esse de terra Aegypti, ita cunctum populum terrae hujus oportet ab injusta Barbarorum dominatione liberari. Omnes nempe cum suis facultatibus de his oppidis emigrantes, ad Romanam provinciam absque ulla sui captivitate pervenient. Sed mementote praecepti sancti Joseph patriarchae, cujus vos ego indignus et infimus attestatione convenio: *Visitatione visitabit vos Dominus (Gen. 1)*: tollite ossa mea hinc vobiscum, quod non mihi, sed vobis erit profuturum. Haec quippe loca nunc frequentata cultoribus, in tam vastissimam solitudinem redigentur, ut hostes aestimantes auri se copiam reperturos, etiam mortuorum sepulturas effodiant. » Cujus vaticinii veritatem eventus rerum comprobavit. Levare vero suum corpusculum sanctus pater ideo jussit, ut dum generalis populi transmigratio provenisset, indivisa fratrum, quam acquisierat, congregatio proficiscens, obtentu memoriae ejus, in uno sanctae societatis vinculo permaneret. Diem etiam, quo transiturus esset sanctus Severinus e corpore, ante duos seu amplius annos hac significatione monstravit. Epiphaniarum die, cum sanctus se Lucillus presbyter ad beatissimi Valentini Rhetiarum quondam episcopi, diem depositionis annua solemnitate in crastinum celebrandum sollicitus praeparasset, et hoc sancto patri intimasset, ille respondit: « Si beatus Valentinus haec tibi solemnia delegavit celebranda, ego quoque tibi in eodem die vigiliarum mearum studia derelinquo. » His ille sermonibus tremefactus, cum se magis, utpote homo decrepitis, enixius commendaret, quasi primitus transiturus: « Hoc erit, inquit, sancte presbyter, quod audisti, nec Domini constitutum humana voluntas praeteriet. »

§ 23. Nonis itaque Januarii coëpit tenuiter lateris dolore pulsari: quo durante per triduum medio noctis tempore fratres adesse praecepit. Quos de corpore suo commonens, et paterna informatione corroborans, instanter prosecutus talia, agebat: « Filii

in Christo charissimi, scitis quod beatus Jacob de saeculo recessurus, conditione mortis instante, filios suos adesse praecipiens, propheticae benedictionis affatibus singulos quosque remunerans, mysteriorum arcana prodidit futurorum. Nos vero infimi et tepidi, tantaeque impares pietatis, hanc praerogativam nostris usurpare viribus non audemus. Unum tamen, quod humilitati congruit, non tacebo, mittens vos ad exempla majorum, quorum intuentes exitum conversationis, imitamini fidem. Abraham namque vocatus a Domino, fide obedivit in locum exire, quem accepturus erat in possessionem: et exiit, nesciens quo iret. Hujus igitur beati patriarchae imitamini fidem. imitamini sanctitatem: terrena despiciate, patriam coelestem semper inquirete. Confido autem in Domino, quod inde vobis aeterna lucra provenient. Video enim vos gaudium meum fervore spiritus ampliâsse. amare justitiam, fraternae charitatis vincula diligere, castitati operam dare, humilitatis regulam custodire. »

§ 24. Post hujuscemodi aedificationis alloquium, cunctos per ordinem ad osculum suum jussit accedere, et sacramento communionis accepto, fleri se penitus prohibet: totumque corpus signo crucis extensa manu consignans, ut psallerent imperavit. Quibus moeroris suffusione cunctantibus, ipse psalmum protulit ad cantandum, dicens: *Laudate Dominum in sanctis ejus*: et, *Omnis spiritus laudet Dominum* (Psal. cl.). Sexto itaque Iduum Januariarum die in hoc versiculo, nostris vix prae fletu respondentibus, quievit in Domino. Quo sepulto, credentes omnimodo seniores nostri, quae de transmigratione praedixerat, sicut multa alia, infecta praeterire non posse, locellum ligneum paraverunt, ut cum praenunciata populi transmigratio provenisset, praedictoris imperata complerent.

§ 25. Fridericus vero quidam, sancti Severini morte comperta, pauper et impius, barbara cupiditate semper immanior, vestes pauperibus deputatas, et alia nonnulla credidit auferenda. Cui sceleri sacrilegium copulans, calicem argenteum caeteraque altaris ministeria praecepit auferri. Quae cum posita essent in sacris altaribus, nec auderet directus villicus ad tale facinus suas manus extendere, militem quemdam Anicianum nomine, compulsit diripere memorata. Qui quamvis invitus praecepta perficiens, mox tamen incessabiliter vexatur omnium tremore membrorum, daemonioque corripitur. Is autem velociter consilio meliore correxerat errata. Suscepto namque professionis sanctae proposito, in insulae solitudine armis coelestibus mancipatus, militiae commutavit officium. Fridericus, ut jam dicere coepimus, immemor contestationis et praesagii sancti viri, abrasis omnibus monasterii rebus, parietes tantum, quos Danubio transferre non potuit, dimisit: sed mox in eum coelestis vindicta pervenit. Nam intra mensis spatium a Friderico fratris sui filio interfectus, praedam

pariter amisit et vitam. Quapropter rex Odoacer Rugiis intulit bellum: quibus devictis, et Friderico fugato, patrem ejus Feletheum regem captivum duxit, atque ad Italiam cum noxia conjuge, supra memorata, videlicet Gisa, transmisit. Audiens vero postea idem Odoacer Fridericum ad propria reversum, misit illico cum multis exercitibus fratrem suum Onulfum: ante quem denuo fugiens Fridericus, ad Theodoricum regem, qui tunc apud Nonas civitatem provinciae Moesiae morabatur, profectus est. Onulfus autem, secundum quod ei praeceperat frater suus, universos populos illic habitantes jussit ad Italiam migrare. Tunc omnes incolae, tamquam de domo servitutis aegyptiae, ita de quotidiana barbarie frequentissimae praedationis educti, sancti Severini oracula cognoverunt. Cujus praecepti non immemor venerabilis presbyter noster Lucillus, dum universi per Comitem Pigerium compellerentur exire, praemissa cum monachis vesperae psalmodia, sepulturae locum imperat aperiri. Quo patefacto, tantae suavitatis fragrantia omnes nos circumstantes accepit, ut prae nimio gaudio et admiratione prosterneremur in terram. Deinde humaniter aestimantes ossa funeris inveniri disjuncta, (nam annus sextus depositionis ejus effluxerat) integram corporis compagem reperimus. Ob quod miraculum immensas gratias retulimus omnium Conditori, quia cadaver sancti viri, in quo nulla aromata fuerant, nulla manus accesserat condientis, cum barba pariter et capillis usque ad illud tempus mansisset illaesus. Linteaminibus igitur immutatis, in loculo multo jam tempore praeparato, funus includitur, et carpento trahentibus equis impositum mox evehitur cunctis provincialibus idem iter agentibus: qui oppidis super ripam Dunubii derelictis, per diversas Italiae regiones, varias suae peregrinationis sortiti sunt sedes. Sancti itaque viri corpuseculum ad castrum nomine Montem Feletem (a), multis emensis regionibus, apportatum est.

§ 26. Per idem tempus multi variis occupati languoribus, et nonnulli a spiritibus immundis oppressi, medelam divinae gratiae sine ulla mora senserunt. Mutus etiam quidam ad id castellum perductus, dum in oratorio, in quo sancti viri corpus carro adhuc impositum jacebat, utpote clauso oris sui ostio, in cordis cubiculo supplicaret, illico linguâ ejus in oratione solutâ, laudem dixit Altissimo. Cumque reversus ad hospitium, interrogatus fuisset ex more, nutu signoque pulsatus, et orâsse et laudem Deo obtulisse se clara voce respondit. Quo loquente, pavefacti qui eum noverant, ad oratorium cum clamore concurrentes, sancto Lucillo presbytero simulque nobis qui cum illo eramus, ignorantibus quod evenerat, indicaverunt. Tunc omnes cum gaudio, divinae potentiae ac clementiae gratiarum retulimus actionem.

(a) *Italice Monte Feltrè in Urbinatensi Ducatu.*

§ 27. Illustris autem femina Barbara, beatum Severinum quem famâ vel litteris cum suo quondam jugali optime noverat, religiosâ devotione venerata est. Quae post obitum ejus, audiens corpus sancti viri in Italiam multo labore perductum nondum terrae fuisse honorifice commendatum, venerabilem presbyterum Marcianum et cunctam discipulorum ejus congregationem litteris frequentibus Neapolim invitavit, scilicet ad Lucullanum pagum illi urbi proximum. Tunc sancti Gelasii, sedis Romanae Pontificis auctoritate, clero et populo plurimo occurrente, in castello Lucullano, per manus sancti Victoris episcopi, in mausoleo quod praedicta foemina condidit collocatur. Qua celebritate, multi diversis languoribus afflicti, quos recensire longum est, receperunt protinus sanitatem. Inter quos quaedam venerabilis ancilla Dei, Processa nomine, civis Neapolitana, cum gravissimum aegritudinis pateretur incommodum, sancti viri provocata virtutibus, in itinere properanter occurrit, et ingressa sub feretro, quo corpus sanctum portabatur, statim caruit omnium languore membrorum. Laodicius etiam quidam caecus, inopinato psallentis populi clamore percussus, solícite adstantes, quid hoc esset, interrogavit. Respondentibus autem illis, quod cujusdam sancti Severini corpus transiret, compunctus, ad fenestram domus in qua manebat est perductus, de qua poterat eminus multitudo psallentium atque vehiculum sancti corporis contemplari. Cumque fenestrae enixius incumberet et oraret, protinus vidit, singulatim demonstrans omnes notos atque vicinos.

§ 28. Quo facto cuncti qui viderant et audierant gratias Deo cum lacrymis retulerunt. Marianus quoque primicerius Cantorum Ecclesiae Neapolitanae, cum sanitatem post immanissimum morbum recipere, acutissimo capitis dolore vexatus, non posset, caput vehiculo credens apposuit, et mox dolore liberum sublevavit. Monasterium igitur eodem loco, ad memoriam sancti Severini, constructum est, ejusque glorioso appellatum nomine; cujus meritis multi obsessi a daemonibus curati sunt, et diversis obstricti languoribus receperunt et recipiunt sanitatem, Dei gratiâ operante, cui sit honor et gloria in saecula.

§ 29. Tertio translatum est sancti Severini Noricorum apostoli corpus ad ipsam Neapolis urbem anno DCCCXLIX, quâ de solemni translatione et de miraculis tunc patritis, ut testis de visu, verba facit Joannes Diaconus, illustris romanus scriptor qui aetate floruit Joannis Papae VIII, cui, anno DCCCLXXV, vitam dicaverat sancti Gregorii Magni.

VITA S. JULIANI M. CUM RELIQUIS AC BASILISSA VIRG.

EX SIMEONE METAPHRASTE

Circa annum 304. — Patria Antioch.

§ 1. Sanctorum Martyrum Juliani, Basilissae et reliquorum certamina, sempiternum post suum hinc excessum beneficium nobis reliquerunt; sua enim facta et quae ipsi pro Christo perpassi sunt, ad eos qui postea certare deberent magnum exemplum reliquerunt. Itaque errantibus viam monstrarunt, omniumque hortatores fuerunt qui suarum virtutum specimen ad alios transmisere. Ex hoc Sancti Spiritus et justitiae thesauro nemo est qui haurire non possit, vel errare queat nisi qui velit perfidiam retinere. Illud autem vos rogatos velim ut cum eorum facta legitis, vera esse credatis. Nam beati quidem sunt qui viderunt et crediderunt, sed longe beatiores qui non videndo credidit. Nos qui nostris oculis vidimus, Martyrum facta conscribimus; quamobrem exiguam beatitudinis partem nobis fore credimus. Vobis vero necessario major quaedam gloria futura est qui auditis et creditis, Deum in Sanctis suis perfectissima quaeque implere posse. Hujus igitur sanctissimi martyris Juliani certamen in medium offeram, neque silentio praeteribo, quemadmodum ab ipsa pueritia vitam Deo gratam exerceuerit. Velim fidem nostris verbis habeatis, ut id facientes, discatis, qualis merces fidelibus hominibus parata sit.

§ 2. Beatus hic Julianus claris fuit parentibus, quod ad mundi hujus splendorem pertinet. Illum parentes unicum habebant suorum viscerum ac generis pignus, quem omni eruditione et sapientum virorum disciplinam instituendum curaverunt. Nulla enim dialecticae, aut rhetoricae artis pars eum fugiebat: ita ingenii acrimoniâ praestans erat. Ille vero non aliter mundi sapientiam, quam ut bonum Christi athletam decet, exercebat: mundo autem ipso sic utebatur, tamquam non usus esset: legerat enim apud omnium Christianorum magistrum Paulum: « Praeterit figura mundi hujus. » Ita denique seipsum Deo charum praebebat, ut mundi hujus sapientiam stultitiam duceret: semper enim in votis habebat, mundi hujus memoriam nullam habere, sed cum Christo esse. Fidei vero, quam sancta mater Ecclesia tenet et observat, amator erat ardentissimus, quotidie sanctorum virorum januas frequentans: neque diem ullum intermittebat, quin ad eos iret, et tamquam bonus aliquis operarius, thesaurum in

corde suo reponebat, omniumque sanctorum et electorum Dei virorum facta imitans, et ad uniuscujusque virtutes properans, Christi gratiâ florebat.

§ 3. Hunc parentes quadam die, cum jam decem et octo annos natus esset, ad se vocarunt, hortantes ut eorum consilio acquiesceret, uxorem ducens quem ipsi proposuissent. Haec parentes agebant, ut semen propagare possent, quod finem habiturum credebant, nisi generis successione renovaretur. Ille vero cum parentum verba moleste ferret, cumque tam consanguineorum, quam eorum, qui patris amicitia utebantur, consilia execraretur, illis responsum hoc dedit: « Neque uxorem ducere in animo habeo, neque licet recusare, quod vos cupitis: quocirca septem dierum tempus a vobis peto, et quale consilium Deus ipse per Spiritum Sanctum menti meae suggesserit, tale vos a me responsum referetis. Haec cum parentes audivissent, multis cogitationibus sollicitabantur, quoad definitus ille dies praeteriret, quo audire possent, quid filius responderet. Adolâscens autem ille honestissimus septem dierum spatio, quod a parentibus impetraverat, diurna et nocturna tempora in precibus transigebat, a Deo petens, ne pateretur, virginitatem, quam illi servandam promiserat, quavis causâ violari. Cum igitur septimi diei nox advenisset, et ejus corpus jejunio extenuatum esset, cumque somnum cepisset, praesto fuit illi Dominus, et fideli servum consolatus est, ac ejus mentem confirmavit, jubens facere, quod parentes admonebant: talem futuram ei promittens sponsam quae ejus institutum virginitatis libenter foret secutura.

§ 4. Haec cum dixisset Dominus, et illum tetigisset: « Viriliter, inquit, age, et confortetur cor tuum. » Hac Dei virtute confirmatus admirabilis ille adolâscens, exiit e cubiculo ita hilaris, ut sui adspectus hilaritate omnem parentum tristitiam ademerit, quibus ait: « En ego, ut optabatis, nuptias ipsas, rectam quamdam viam, non peccati, sed gaudii, mihi futuram esse cognovi: itaque jam faciam, quod vos adhortamini. » Ea re parentes valde laetati sunt, futurum sperantes, ut ab eo prolem susciperent. Quid multa? Dabant parentes operam, ut foemina inveniretur, quae similis ei foret tum moribus, tum generis nobilitate. Divinâ igitur providentiâ factum est, ut virgo quaedam inveniretur, quae multarum possessionum facultatibus abundaret, generis splendore par, cui nomen erat Basilissa, parentibus suis etiam ipsa unica. Cumque, ut hominibus mos est, nuptiarum tempore adventante, parentes consensum puellae habuissent, nuptiarum tempus definitur, omniaque illa confecta sunt, quae consueverunt in nuptiarum sponsionibus contineri. Beatus vero Julianus ita nuptiarum diem expectabat, tamquam bonus ali-

quis athleta, qui, superata corporis libidine, coelesti Deo gratus esse studeret.

§ 5. Cum igitur dies constitutus advenisset, Julianus constanti et forti animo versabatur, nulli occulta cordis sui consilia patefaciens, nisi Domino ipsi, a quo victoriae spem certam expectabat. Prolatam igitur e thalamo sponsam hilari vultu accepit, cum qua et exultavit in Domino: et iis quidem, quorum multitudo illic aderat, hilarem vultum ostendebat: in animo autem Deo ipsi illud cum timore canebat: « Domine, ure renes et cor meum, ne vetus ille draco contra me bellum exsuscitet. » Cum vero hora illa prope esset, qua sibi et virgini secum copulatae thalamus nuptialis adeundus erat, religiosus ille adolescens a Domino communitus, thalamum securo animo ingressus fuit: quo loco cum primum preces ad Deum misisset, tantus liliorum et rosarum odor emissus est, ut virgo ipsa eo in loco sibi esse videretur, qui verno tempore variis et suave redolentibus floribus abundaret. Nocte vero intempestà virgo juvenem, cui fuerat copulata, sic allocuta est: « Mirum est, quod sentio, valde certe mirandum, quod velim mihi dicas, an et tu sentias. » Ad haec beatus Julianus: « Narra, inquit, fideliter, quae sentis. » Tum virgo: « Cum sit hyemis tempus, et terra ipsa nullos habeat flores, ita in hoc meo thalamo omnes flores odorum suavitatem emittunt, ut jucunditate hac suavissimà undique perfusa, tota certe obstupescam. » Tum illi beatus Julianus dixit: « Suavissimus odor iste, quem sentis, non temporis, sed ipsius Christi castitatem amantis opus est, qui corporis castitatem intactam servantibus, aeternam vitam largitur. Si Christi ipsius praecepta mecum una servare volueris, ut cum tota animi attentione diligamus, ut virginitatem ingenti praemio remunerandam conservemus, ut denique in hoc saeculo vasa ipsius electa efficiamur, in his ipsis in futuro illo aevo habitabimus, in Christo ipso regnabimus, et numquam disjungemur. » Ad haec beata virgo Basilissa: « Et quaenam, inquit, alia tam necessaria salus est, quam ut virginitatem servemus, et vitam aeternam consequamur? Idque ita esse credo, ut dicis. Itaque cupio tecum una concordem animum habere, ut sempiternam mercedem Christum Dominum meum possidere valeam. »

§ 6. Haec cum virgo illa dixisset, beatus Julianus in solo prostratus, Dei adorandi causâ jacebat, ita clamans: « Confirma hoc, Deus, quod operatus es in nobis. » Id cum virgo ab adolescente sponso factum vidisset, ipsa etiam idem fecit: et ecce subito fundamenta cubiculi, in quo erant, commota sunt, et lumen, quod verbis exprimi non potest, ita effulsit, ut lumen, quod in eo thalamo erat, illius lucis magnitudine obscuratum sit: impletumque tunc illud est: *Spectaculum facti sumus et angelis, et hominibus* (1 Cor. iv). Maximum profecto et divinum

spectaculum in cubiculo illo tunc erat. Ex una parte aeternus ille rex Christus sedebat cum innumerabili quorundam candidas vestes habentium multitudine: ex altera parte innumerabilium virginum coetus, quarum primas tenebat gloriosa Mater et Virgo illa Maria. Ex aeterni Regis parte summis vocibus illud canebatur: «Vicisti, Juliane, vicisti.» Quae vero cum Virgine illa Regina Maria erant, clamabant: «Beata es Basilissa virgo, quae salutaribus admonitionibus obtemperasti, et mundi fallacias respuens, ad sempiternam gloriam percipiendam teipsam praeparasti.» Hac voce audita, qui erant ex utrâque parte sedentes, responderunt, *Amen*. Venerunt autem duo quidam viri candidis vestibus induti, quorum pectora zonis aureis cincta erant: et singuli singulas coronas in manibus gestantes, illosque erigentes: «Surgite, inquit, quoniam vicistis, et nostro numero adscripti estis.» Cumque illorum manus tenerent, illas conjunxerunt. His dictis, statim visio ab illorum oculis ablata est. Tunc beati virgines, Christi visione gaudentes, reliquum noctis spatium vigilantes, in hymnis et canticis transegerunt.

§ 7. Quoniam vero Deus ipse non destituit eos, qui cordis et animi sinceritate vitam agunt, ita divinae gratiae dona progressum habuerunt, ut brevi tempore utriusque parentes ex hac vita decesserint, et idoneos haeredes eos reliquerint, per quos coelorum regno non privarentur. Erant autem et ipsi christiani fidelissimi. Tunc beatus Julianus et Basilissa hilares, libertatis occasionem sibi datam arripuerunt, praemium se accepturos sperantes, quo possent per fragiles mundi hujus facultates, sedes illas coelestes habitare. Quoniam vero laboriosum est, religiosae illorum vitae facta singulatim narrare, ex tot tantisque pauca quaedam percurremus.

§ 8. Beatus Julianus et Basilissa concordem sententiam in ea quoque re habuerunt, ut non solum essent solliciti de salute sua, sed etiam multarum animarum curam haberent. Constituerunt, igitur monasteria, in quibus animarum messem ex hujus mundi spinis atque aerumnis abreptam, colligerent: neque erat quisquam, qui audiens sancti Juliani sermonem, aliqua re detineretur, quo minus ad Dominum converteretur. Relinquebant igitur viri mulieres, filii parentes, sponsi suas sponsas, et paternas facultates, et propter sempiternam illam vitam ingentes divitias pauperibus largientes, angustam viam arripiebant: neque quisquam illorum imponens manum aratro, respiciebat retro. Erat autem beatus Julianus sacri illius gregis, fere decem millium monachorum, pater, nam quicumque ad coelestem vitam animos suos convertebant, apud Julianum ipsum ad Deum se transferbant, adeo ut nemo posset enumerare animarum multitudinem, quae per sanctum Julianum conversa, et ad coelum tracta est. Eodem modo et beata mulier Basilissa, virginum et

mulierum animas ab hujus mundi sordibus liberatas, ad coelum dirigebat. Itaque a beato Juliano sancta illa virorum mercatura tractabatur: per sanctam vero Basilissam, inter virgines et mulieres castitatis victoria effulgebat.

§ 9. Quoniam vero planum omnibus factum est, qualis fuerit sancta illorum institutio atque vita: cum, inquam, Deo adjuvante, id per nos planum factum sit, nunc ad illud tempus oratione nostrâ progrediemur, quo martyrium assecuti sunt, eorumque gloriosa facta et victoriae praemia declarabimus. Temporibus Diocletiani et Maximiani, persecutionis furor et impetus undique fervecebat. Ejus autem rei fama per omnem Orientis regionem pervagata erat. Tunc sanctus Julianus cum sancta Basilissa in jejuniis et precibus perseverantes, tales orationes in conspectu Dei effundebant: « Domine, qui es occultarum rerum cognitor, humanarum mentium testis, cordis et renum perscrutator, te obsecramus, ut tranquillo vultu tuo nos illumines, et aures verbis tuis obediens nobis praebeas: ne permittas igitur gregis tui simplicitatem corrumpi, neque insatiabilis lupo, qui semper nobis adversatur, potestatem habeat. Et illos igitur, et nos Christo protegas: plus enim potest dextera tua nos erigere, quam persecutoris potentia opprimere. Cognosce et perscrutare singulorum vires, et pro tuae providentiae et praevisionis gratiâ omnes ad illos viventium choros perducas, ubi nulli amplius mortis suspicio reliqua est: ut die illo, quo venies magnus et terribilis, concedas nobis Domine, ut servi tui et servae, te auctore, per nos in militia tua versantes, integri atque intacti in conspectu tuo stare possint, nosque hilares dicamus: Ecce nos et filii quos dedisti nobis: nemo ex illis periit. »

§ 10. Cum orationi finem imposuissent, in domos suas reversi sunt, eodemque illo tempore nocte intempesta Dominus ipse in somnis ita beatam mulierem Basilissam allocutus est: « Basilissa scito, quaecumque optâsti, ea me firmare decrevisse, ut vasa illa universa, quae per tuam ipsius operam mihi purgavi, tu vivens ad coelestia regna praemittas, et habeas dimidium annum, quo possis ex omni loco, ubi tritici sementem fecisti, colligere, et laboris tui messem tuto reponere. Itaque et ipsa postea sequeris, ut horrei bonarum animarum pleni claves accipias: ex hoc enim quotidie odor suavitatis in conspectum angelorum ascendit. Julianus vere pugnabit et vincet: neque enim unquam vinci poterit is in quo regnat castitas: multa vero mihi per ipsum animarum copia conciliabitur. Itaque oportet illum pro nomine meo multa pati. Verum ego multa prodigia ac signa in conspectu inimicorum ipsius ostendam. »

§ 11. Haec cum audisset sancta Basilissa, experrecta gaudebat valde, quod Domini Jesu Christi vultum et charactèrem splendidum, et instar solis exorientis effulgentem vidisset. Ordine igi-

tur Juliano rem omnem narravit. Cumque sanctam virginum multitudinem convocasset: « Agite, inquit, sanctae virgines, gaudium meum et corona capitis mei, agite, ad Deum preces mittamus, et sacrificium laudis corde contrito et humili offeramus Deo ipsi, quandoquidem dignatus est nobis revelare mysteria occulta, viamque et tempus definivit, quo animas nostras purgatas habentes, illius sigillo imprimamur: ut singulae proprii cordis occulta considerantes, in hoc mundo bene peregrinemur, et ad aeternam illam vitam transmigremus: ut nihil proprium in nobis inveniant potentiae illae, quae animas in coelum proficiscentes impediunt: atque daemones ipsi nihil in nobis invenientes, timeant, cum sanctum illud praesidium nobiscum una venire, et castitatis spiritum nobiscum esse viderint. Considerate, et mentium vestrarum occultissima quaeque inquirete, ut quoad tempus nobis suppetit, animas nostras ab omnibus vitiis ac peccatis purgemus: et actionibus bonis insistentes, Deo ipsi tales nos offeramus (hoc autem si cum fide petierimus, a Domino impetrabimus) ut peccatorum maculis purgatae, ad coelestia illa regna pervenire possimus, ubi est sponsus noster Dominus Jesus Christus. Quamobrem vos hortor, sanctae meae sorores, ne aliquod fermentum malitiae in corde vestro resideat, sed omnes vicissim vobis veniam detis: et si quid mutuo contra vos habetis, vicissim vobis remittatis, ut a Domino mercedem reportetis: si quid, inquam, aliae adversus alias commiserunt, laeto animo vobis condonetis, ut perfectam animae et sinceri corporis coronam accipiat, et me matrem vestram Deus ipse victricem una cum vestro grege incorrupto efficiat. Illudque scitote, nihil valere corporis virginitatem, ubi cordis ira et simultas habitaverit. » Haec cum Basilissa dixisset, coepit vitis illa Domino consecrata, justitiae florem producere: et ita divinâ providentiâ completa fuit ut intra promissum tempus omnes illae virgines ad Deum commigraverint.

§ 12. Cum igitur sancta Basilissa de illarum animarum, quae illius fidei, ut depositum quoddam, commissae fuerant, oblatione et fructu non esset amplius sollicita, hora diei sexta orationi et precibus incumbens, sopore correpta, vidit omnem chorum sanctarum virginum, quae erant fere mille, splendidis stolis indutas, et regalibus zonis cinctas, quae regiam Crucem bajulantes, una voce beatae virgini Basilissae dicebant: « Hoc responsum accepimus, ut tecum unâ Dominum et regem adoremus. En teipsam expectamus, ut tu nos offeras Christo illi, cui nos conciliasti. » Experrecta vero beata Basilissa, gavisâ est gloriâ illâ, quam futuram audivit, et sancto Juliano rem omnem significavit. Dei vero providentiâ ita factum fuit, ut dum precibus et orationibus vacarent, sancta Basilissa ad Deum migraret. Quam beatus Julia-

nus merito sepulcri honore prosecutus est, dies et noctes spirituales vigiliis ad ejus memoriam adhibens.

§ 13. Ipse vero cum choro sanctorum hominum versabatur, quibus talis gratiâ data est, ut alius alio non esset inferior, sed virtutibus inter se certarent. Multa enim curationum signa per ipsum et ejus discipulos Deus efficiebat. Neminem sol ipse iratum vel invenit, vel dereliquit. Si quis vero aliquo modo in aliquem se arrogantem et superbum ostendisset, cibum non sumebat, in humilitate et fletibus perseverans, quoad charitatem fratri restituisset. Ejusmodi studio ita laborabant, ut sanctarum orationum fructus sacrificium laudis Deo ipsi offerrent. Gaudebat pater ipse filiorum studio. Tunc singuli dicebant se incipere, quando finiebant. In hac sancta congregatione nunquam diabolus aliquem suis laqueis irretire potuit.

QUAE SEQUUNTUR DE S. JULIANI ET SOCIORUM GLORIOSO CERTAMINE ADJECIT SURIUS EX VETERIBUS MSS. UT HABEAT LECTOR INTEGRAM TOTIUS REI GESTAE NARRATIONEM, IN QUIBUS TAMEN INTERDUM STYLUM ABSQUE SENTENTIAE DAMNO MUTAVIT.

§ 1. Haec agebantur Antiochiae, quae est metropolis Syriae (a). Quid multa? Vis persecutionis incubuit, sed Dominus non dereliquit sanctos suos, conservans eos etiam in confessione martyrii. Adveniente autem Martino praeside in urbem Antiochiam, adeo furor sacrilegus exarsit, ut non villa, non vicus remaneret, ubi non idolum statueretur: ut si quis aut emere aut vendere voluisset, prius idolis immolaret. Antiocheni autem jussu praesidis compellebantur singuli in suis aedibus simulacrum Jovis collocare: et ipse quidem praeses Martinus, auctor erat perditionis cum conjuge et unico filio suo. Perfertur autem ad illum Juliani fides, et quod multos secum in hac religione socios haberet, qui se pararent ad mortem potius, quam idolis sacrificarent. Iratus itaque Martinus, accito ad se assessori suo praecipit, ut beatum Julianum et ejus socios omnes conveniat, horteturque ex decreto invictissimorum principum diis immolare, ne, cum contemptoribus, diversis subdantur poenis. Assessor vero una cum Corniculario et principe ac primariis viris civitatis, pergit ad eum locum, ubi sanctus Julianus Domino vacabat: quo permulti sacerdotes et diaconi et ministri Ecclesiae se receperant, rabiemque persecutionis declinantes, parati erant ad necem. Nunciatur igitur Juliano, assessorem judicis cum principe et primoribus urbis prae foribus adesse. Ille igitur sic alloquitur eos qui illic erant

(a) Non facile admittendum hanc Syriae Antiochiam fuisse patriam, mansionem, vel locum martyrii hujus S. Juliani: probabilius fuit Antiochia Aegyptia (de qua S. Greg. Turon. Hist. L. 4, c. 33.) vel Anteopolis, sive Antinopolis item in Aegypto. Vide Bollandum hac die T. 1.

congregati : « Jam, fratres, oremus : quandoquidem juxta sunt persecutores nostri, qui instar aquae absorbere nos volunt. Videamus ergo, quid nobis responsuri sint. »

§ 2. Haec dicens, armat frontem crucis signo, et scuto fidei communiens pectus, jubet eos ingredi : et quia erat primarii viri ejus urbis filius, pro dignitate ei a magistratu civitatis honor exhibebatur. Porro judicis assessor in has prorupit voces : « Puto non te latere, Juliane, sacratissimorum principum decreta, quibus orbi consulunt, ut una sit apud omnes deorum cultura. Nam dominus meus Martianus praeses, audiens nobilem generis tui stirpem, hoc pro sua sapientia decrevit, ut secundum moderationem legum, cum gratiâ conveniaris : quam legem dominorum principum prae manibus habeo, tibi recensendam : ex quibus salutaris dictis veritate compertâ, reddas te generi tuo, et propriis bonis utaris, et amicitiam consequaris principum. » Cui beatus Julianus sic respondit : « Sapientiam tuam non credo fugere, quia non serpens movetur ex propria sede, nisi, ex ore incantantis, verborum cognoverit carmina. Nam sicut non proficit, nec valet movere serpentem, qui carmina nescit : ita nec decreta principum, nec philosophia judicis, quae in te cognoscitur, Christicolae mentes ad daemonum poterit inclinare culturas. » Assessor dixit : « Ergo contemnis ac despicias, et indignum ducis audire principum jussa ? » Sanctus Julianus dixit : « Audiant principum jussa, qui ipsis militant : nos autem, qui regem habemus in coelo, terrenum principem non audimus. » Assessor dixit : « Et hoc potes gestis edicere ? » Julianus sanctus dixit : « Gestis aliquid prosequantur, qui in hac vita spem habent : nobis autem, quibus mundus crucifixus est, quid cum foro ? » Assessor dixit : « Ut video, desperasti de te ut non vivas : vel istius multitudinis, quam tibi aggregasti, miserere. » Sanctus Julianus dixit : « Multitudinis hujus voluntas simul mecum ex Dei pendet arbitrio. Nam qualem me vides loquentem, tales sunt et isti tacentes. Unus est Dominus, quem confitemur, qui est Christus filius Dei. » Assessor dixit : « Haec quae prosequeris, renuncio domino praesidi. » Sanctus Julianus dixit : « Quod in nobis cognovisti, occultari non sinas. Nos potius parati sumus nunc temporalem mortem suscipere, ut in aeternum vivamus, quam vivere temporaliter, ut aeternis poenis mancipemur. » Assessor dixit : « Audio etiam, quod episcopos et omnem clerum tecum aggregasti. Numquid et ipsi discipuli tui effecti sunt ? » Sanctus Julianus dixit : « Discipuli non sunt, sed patres. Per ipsos enim veram civitatem suscepimus. Pro qua re satis dignum est, ut filii cum patribus, et patres cum filiis pergant ad regna coelorum. »

§ 3. Rediens igitur assessor, praesidi Martino omnia nunciavit, quae fuerant gesta. Tunc Martianus praeses consilio diaboli armatus, hanc dedit auctoritatem, ut Julianus solus obtuli-

bus suis suae audientiae reservaretur: multitudinem vero sanctorum in eodem loco, quo agebant et Dei laudibus vacabant, jussit ignibus concremari. Quod et impletum est, et omnes ibidem igne consumpti sunt. Huic ergo loco talis divinitus gratiâ collata est usque in hodiernum diem, ut omnes praetereuntes, ubi tempus psallendi certissimum venerit, Tertia, Sexta, Nona, Vespera, et nocturno tempore ita audiant psallentium multitudinem, ut si quis his temporibus advenerit, quacumque fuerit infirmitate detentus, sanus abscedat. Nunciatur Martino impletum fuisse quod jusserat, et beatissimum Julianum sub custodia degere. Tunc exarsit inimicus, et sequenti die tribunal sibi praeparari jubet in foro. Illico igitur praesidis jussio impletur. Cucurrit undique omnis aetas, omnisque sexus, ut beatum Julianum, cujus amore tenebantur, viderent cum diabolo dimicantem.

§ 4. Tunc praeses sub voce terribili jubet beatum Julianum suis adspectibus praesentari. Quem cum offerrent judici, intuitus in eum Martinus praeses, dixit: « Tu es Julianus, praeceptis principum rebellis, et divinorum numinum contemptor contumax? Tu es, qui innocentem multitudinem magicis artibus aggregasti, et omnium mentes immutasti? » Ad haec beatus Julianus studebat silentio. Ad quem iterum Martinus ait: « Video te sceleribus tuis oppressum, nihil ad ea, quae interrogo, respondere. » Sanctus Julianus dixit: « Ego nec rebellis, nec sacrilegus unquam fui: sed legi divinae, in qua regalia vitae continentur mandata, pareo. Nam quod me studentem silentio miraris, tecum colloqui sane erubesco, quem video fallaciâ et mendaciis armatum. Nam horum imperatorum jussio quomodo potest esse sacra, quae sacrilegium imperat? » Martinus dixit: « Doleo vicem tuam, quod sic magicis artibus occupatus es, ut non intelligas, quantam vim habeant principum jussa: per quae obediens consequitur laudem, et principum meretur amicitias: inobediens autem, qualis tu esse dinosceris, poenis subiacet, et mortis haeres efficitur. Nam audio te tam nobili familia exortum, ut adhuc imperator natalibus tuis parcere velit. Itaque hortor te quasi filium meum, ut ad laudem generis tui, diis thura offerre laetus properes. »

§ 5. Haec audiens beatus Julianus dixit: « Praeses spiritu malitiae caecate, non recto ordine prosequeris, ut intelligere possis, quae sit laus generis mei. Tu mihi suades, ut diis quos colitis, thura offeram, ut gloriam et amicitias principum merear adipisci. Vos autem Trinitatis unicae veri esse cultores manifestamur. Dii vestri lapidei sunt, aut aerei. Si aerei sunt, satis eis meliores sunt cucumae, quae ad usus hominum ex ipso metallo fiunt. Si lapidei sunt, respuendi sunt, quia ex ipsis sternuntur plateae ad evadendum lutum: et cum sint omnes, quos colitis, ex quo-

libet metallo, aut conflati, aut sculpti, dicitis eos sacrificio et thure placari, ut per haec sint propitii his qui eos colunt. Nos autem, qui unum Deum, qui est in coelis, colimus, dicitis magicis artibus occupatos: pro qua re torqueri nos jubetis, verum Deum confitentes. Unde debes scire quod nescis: quia sicut non est societas luci et tenebris, nec firma habitatio agni cum lupo: ita non poterit fides nostra subjugari imperio vestro. » Martianus dixit: « Mihi jussum non est verbis agere tecum: sed audi, quod jubent invicti principes, ut ex eorum lege cognoscas, quid te agere oporteat. » Sanctus Julianus dixit: « Quid jubeant, audi: quid autem me oporteat facere, consilio salutari definivi. Nefas est enim, grege praemisso, pastorem minime sequi. » Martianus dixit: « Illi mortem dignam pro errore suo consecuti sunt, tu vero ut evadas tormenta, quae contemptoribus debentur, et ut generi tuo et natalibus restituaris, hoc elabora. » Sanctus Julianus dixit: « Labora pro te, vel pro tuis, quos diabolus sibi fecit esse haeredes: pro me autem ille sollicitus est, qui me ex limo terrae formavit. » Martianus praeses dixit: « Sic tecum debeo agere quasi cum infirmo cardiaco medico, quoadusque sanitatem recipias. Quod si te sanum reddidero, et divinorum numinum cultorem effecero, magnum mihi honorem apud principes conflavero. Nam et ipsi domini rerum, multum tuae insaniae condolent. » Sanctus Julianus dixit: « Numquam auditum est, ut caecus illuminet videntem, aut morbidus curet sanum, aut errans corrigat recto itinere gradientem. » Martianus dixit: « Ergo ut dicis, caecus sum, morbidusque: et errans, qui saluti tuae consultum esse cupio: et tu solus plenam obtines sanitatem? » Sanctus Julianus dixit: « Haec omnia in te dominium obtinent. Quod si velles te cognoscere, ut toto pectore salutem inquirereres tuam, non te horreret medicus noster, per quem omnes Christiani verissimam obtinent sanitatem. Quos autem vos colitis, daemones esse manifestum est: qui perdere possunt sibi credentes, liberare vero non possunt. »

§ 6. Haec audiens Martianus, exclamat tortoribus suis: « Extendatur ad verbera, ut vel sic stultitia ejus omnibus innotescat. » Beatus Julianus dixit: « Non est stultitia Deum nosse, sed gloria: tu vero saecularibus oppressus illecebris, quid sit congruum, non agnoscis. » Martianus dixit: « Extendite eum, et fustes rigidos et nodosos afferte, et omnia ejus membra fortiter dissipate. » Cum haec facerent, unus de caedentibus ictu percutiens oculum amisit: et is erat de necessariis praesidis, qui etiam imperatoribus notissimus fuit. Haec videns Martianus fremuit, dicens: « Tantum valuit magica ars tua, ut tu nihil sentias, et aliorum oculos evellas? » Sanctus Julianus dixit: « Martiane vides, quia hoc est verum, quod superius dixi: caecus es et morbidus, et errans. Sed tandem amotâ saevitiâ tua, qua in me baccharis, audi

quae propono. » Martianus dixit: « Si pro salute tua, audiam te libentissime. » Sanctus Julianus dixit: « Convoca omnes, quos habes, deorum et dearum probatissimos sacerdotes, et invocent nomina deorum suorum super oculum evulsum, et restituant cultori suo visum. Cum autem non valuerint, ego Domini mei Jesu Christi nomen invoco, et non solum evulsum oculum corporalem ei restituo, sed et cordis oculos illuminabo. »

§ 7. Tunc Martianus tam vera ratione confusus, jubet omnes pontifices adesse, dicens ad eos: « Ite, et immortales deos sacrificiis optimis honorate, ut huic rebelli suo Juliano ostendant virtutem suam, et homini meo necessario oculum reformantes, ipsum culturae suae inclinent. » Ingrediuntur lapides ad lapides, lapidum jussa complentes. Qui cum ritu illo nequissimo daemonia appellarent, hoc accipiunt in templo responsum: « Discedite a nobis: nos igni perpetuo mancipati sumus. Nam tantum valet deprecatio Juliani ad Dominum, ut a quo die comprehensus est, nobis poena centuplicata sit. Et cum tenebris clausi retineamur, quomodo huic visum reddimus, quem ipsi non habemus? » Hoc responsum accipientes in templo, egrediuntur falsa promittentes. Beatus vero Julianus, quem nihil latebat, oratione facta, dicit ad praesidem: « Martiane, festina celeriter ingredi templum: vocant te dii tui. » Et licet non voluntate pareret, sed invitus, tamen paruit. Cumque ingrederetur januam templi, vidit omnia simulacra aerea, crystallina, electrina, aurea, vel ex omni metallo sculpta, quae fuerant amplius quinquaginta, ita comminuta et in pulverem esse redacta, ut quid fuissent, penitus non appareret. Tunc Martianus praeses caecatus a diabolo, clamare et dicere coepit: « O maleficia sic praevalentia, ut et vires deorum superent, et pretiosa numina in pulverem redigant. Sed haec deorum sapientia laudabilis est: qui adhuc injurias sibi irrogatas sustinent, ut rebelles suos patiundo subjugent. Ipsum autem videamus, si pollicitationis suae impleat effectum, ut oculum ictu percutientis extinctum, sola invocatione nominis Dei sui valeat reformare. »

§ 8. Tunc Martianus praeses ad beatum Julianum dixit: « Patientissimos deos te superasse gloriaris, quorum circa te pietatem minime cognoscis. Nunc autem promissum tuum imple, ut in Christi nomine, quem colis, oculum restituas extinctum. Sed ne hoc magicis artibus exerceas, lotio te perfundi jubeo, per quod maleficia omnia profligantur. » Beatus Julianus dixit: « Hoc quod facturus es, non ad injuriam meam, sed ad laudem Domini mei proficiet: ut et oculum pristinae sanitati restituat, et putens lotium in odorem convertat nectareum. » Cumque eum perfunderent, ita completum est, ut a sancto Juliano ante praedictum fuerat, ut non lotio sed balsamo putares esse perfusum. Ad quod miraculum praeses, licet incredulus, tabescebat. Tunc

sancto Juliano super oculum extinctum crucem Salvatoris faciente, et nomen Domini invocante, statim ita restitutus est oculis, quasi nihil fuisset passus. Sed haec omnia non Dei virtute, sed magicis artibus credebat fieri Martianus. Ille vero, qui oculum recepit, clamabat, dicens: « Verus Deus est Christus, et ipse solus est colendus, ipse solus adorandus. » Quem talia prosequentem praeses gladio animadverti jussit: sicque roseo sanguinis sui rubore perfusum, Christus sibi martyrem consecravit.

§ 9. Sanctum vero Julianum impiissimus Martianus diversis poenis afflictum, et vinculis ferreis per omnes artus oneratum, sub voce praeconis circuire civitatem praecepit, dicendo: « Haec merentur rebelles deorum, et principum contemptores. » Cumque venissent ad locum, ubi filius praesidis litteris studebat, puer ait ad condiscipulos suos: « Rem video inauditam. » Qui dixerunt: « Quam? » Et ait: « Ecce video reum illum Christianum, quem milites ducunt, et multitudinem candidatorum, cum illo loquentem, et coronam ex lapidibus pretiosis et auro super caput ejus, cujus fulgor aëris hujus obscurat lumen; et alios tres viros albescentibus comis aureoque vultu, in similitudine aquilarum, super eum excubias celebrantes. Et hoc mihi videtur, quia dignum est huic tali Deo credere, qui sic suos tuetur cultores, et tali decore circumdat. Nam credite mihi fratres, in ejus confessione delector, et talia pati desidero, sit velit ejus Deus esse Deus meus. » Haec audientes condiscipuli ejus et magister, turbati sunt, eumque blando sermone corripientes, ab intentione revocare volebant. Timebant enim, quia unicus erat patri. Et adjecit puer: « Vere magnus est Deus Christianorum, in quem credere consilio salutari decrevi. Ipse est verus Deus, qui credentes in se non deserit. Haec dicens praesidis filius, projecit volumina doctorum, et ipsas vestes abiecit a se, et per plateam civitatis cursum arripuit, quousque ad locum, ubi sanctus Julianus torquebatur, veniret. Ita enim jusserat iniquissimus Martianus, ut per omnes plateas et vicos civitatis diversis poenis affligeretur. Tunc puer prostratus pedibus sancti Juliani martyris clamabat, dicens: « Te desidero patrem secundae nativitatis, quem Christus Dominus adeo clarum exhibet. Martiano vero genitorem meum, iniquum veridicorum omnium veritatisque persecutorem, abnego et despicio: tibi que adhaerens, opto pro Christo Domino et Salvatore meo, quem usque in hunc diem ignoravi, similia tibi pati. »

§ 10. Haec videntes ministri poenarum et milites, tabuerunt admirantes, stupore perterriti, nec sermonem edere potuerunt. Doctores vero atque magistri fugam meditabantur, totaque civitas ad spectaculum tantae rei concurrebat. Omnes haec audientes et videntes tremor invasit, cognoscentes praesidis filium sancto Juliano sic adhaerentem, vulnera ejus osculantem, taliaque pro-

clamantem: « Universi populi, qui convenistis, cognoscite me: quia ego sum filius praesidis, qui cum impio meo patre sanctorum veneranda corpora, licentia paternae potestatis elatus, dissipabam. Et haec ignorans, contra Deum feci. At ubi Deum cognovi, immo cognitus sum ab eo, diis abrenuncio, patrem et matrem abnego, divitias superfluas respuo, Christum confiteor, beati Juliani me sectatorem profiteor. Quid tardatis ministri et milites? Ite, renunciate parentibus meis, me verum Deum cognovisse: et huic adhaerere, quem veri Dei verum cultorem cognovi. »

§ 11. Innotuit toti civitati, totamque provinciam fama peragravit. Nunciantur haec patri ejus et matri: at illi audientes, ut cera ab igni tabescebant; et quia innumerabilis venerat multitudo populi, jubent filium a Juliano segregatum, sibi restitui. Domini vero misericordia ita adfuit precibus sancti martyris sui, ut si quis vellet extendere manum, ut eum separaret a complexu sancti Juliani, statim contraherentur manus et brachia illius. Resciscens id pater, jubet eos ad se simul perducī. Cumque ejus adspectibus sisterentur, ait ad beatum Julianum: « Spei meae fructum magicis artibus auferre conaris, et tenerum pectus illicitis carminibus genitorum affectus negare compellis? » Haec dicente praeside advenit mater ejus cum innumerabili familia utriusque sexus, crineque soluto et uberibus nudatis laceratoque pectore, vocem dabant in coelum. Tunc praeses videns haec, scissis vestibus, laceratâ facie, dicit ad beatum Julianum: « Juliane crudelissime, aspice dolorem patris et matris: aspice tantae familiae planctum, et magicis artibus solve innocentiam, ut nobis unicum reddas filium, et huic tantae familiae restituas dominum: ut et ego pro te imperatoribus suggeram, ut culpâ tuâ neglectâ, sanus abscedas. » Sanctus Julianus dixit: « Suffragio tuo opus non habeo, nec ab Imperatoribus tuis dimitti quaero: sed hoc rogo Dominum meum Jesum Christum, ut me unâ cum isto agno, de luporum visceribus nato, et omnes qui credituri sunt, martyrio impleto, in eorum numero, quos tu in innocentia viventes, igne consumpsisti, computare dignetur. Nam ecce adest, qui ex te natus est, et modo mecum credendo renatus est. Aetatem habet: ipse tibi responsum det, ipse genitricis aspiciat lacrymas, ipse ubera, quibus nutritus est, doleat morsibus foedis esse consumpta. » Ad haec venerabilis puer dixit: « Ego pro Christo Jesu Domino meo vos parentes abnego: vos propter deorum vestrorum cultum, filium vestrum tormentis affligite. Per istam enim temporalem mortem, vitam acquirō aeternam: nec possum in vos pius esse, et in me crudelis existere: nec vestrum amorem praepono aeternae laetitiae. Nam vani et inanes sunt luctus vestri, falsae lacrymae: me vero ab hac confessione pietatis non valebunt disjungere

nec definitiones omnes philosophorum. Discedite ergo a me, quia paternum nomen et maternum Christi nomini posthabeo. » His auditis, exclamavit praeses: « Custodiâ privatâ asserventur, et opes necessariae eis subministrentur. » Tum vero sanctus Julianus, « Opes, inquit, quas nobis praeberi jubes, tibi consentientibus largiaris. »

§ 12. Haec audiens Martianus praeses, fremuit ut leo: et existimans poenâ terrere, quos blandimentis obtinere non potuit, jubet eos in carceris ima retrudi, ubi damnatorum membra, diuturno tempore tabefacta, horribilium vermium examina exhalabant, et foetor teterrimus sentiebatur. Introducuntur eo sancti martyres: quos praecedens gratia Dei, locum horrendum illum delectabilem eis reddidit, tenebrasque convertit in lucem, exhibens cereorum officia, nectareumque spirans odorem, ita ut poena evanesceret. Haec videntes milites circiter viginti, qui eos custodiae mancipandos adduxerant, conversi, ad invicem dicunt: « Non pudet nos ferreo esse pectore? Numquid justum est, ut ab hac tali luce ad tenebras revertamur, a vita ad mortem, ab odore nectareo ad horrendas effusiones sanguinis, a tali patre sic nos monente ad judicem irascentem, a veritate ad mendacium, a sobrietate ad ebrietatem, a castitate ad libidinem? Turpe est reverti et esse quod fuimus, et negligere salutem quam invenimus. » Haec dicentes, ad pedes se advolvunt sancti Juliani, laudantes et confitentes nomen Christi. Tunc beatus Julianus cum venerabili puero, Deo gratias referunt. Audiens haec Martianus praeses, praeposit custodiae crudelissimos custodes, donec tormentis praeparatis, omnibus poenas inferret. Beatus vero Julianus sollicitus de salute eorum quos Christo acquisierat, orabat Deum, ut baptismi gratiâ eos faceret confirmari.

§ 13. Nec hoc silebitur, aliud insigne donum in eâdem civitate concessum. Ante tempus enim persecutionis, imperatores Diocletianus et Maximianus primarium virum civitatis illius unice diligebant, quod ex genere Carini imperatoris descendisset. Hic defunctus cum uxore sua christiana, septem filios perfectos christianos superstites reliquit, quos imperatores retinentes amore patris eorum, jusserunt eos sine aliqua persecutione Christianae religioni deservire. Hi habuerunt secum presbyterum, qui eis sancta mysteria celebrabat. Visitantur ergo a Domino, et jubentur una cum presbytero carcerem petere, ut venerabilis puer et milites gratiam baptismi perciperent. Statim igitur sancto praecepto obediunt: cumque ad carcerem venirent nocte, viderunt angelum Domini ante se praeuntem: qui ut tetigit januas carceris, statim omnia claustra aperta sunt. Et orantes simul cum beato Juliano, Deo vota persolvunt. Tunc illi septem fratres una cum sancto presbytero Antonio videntes tantum splendorem gratiae, clamabant dicentes: « Ecce adsumus: huc nos Do-

minus direxit una cum sacerdote suo, ut omnes hi gratiam baptismatis consequantur, et nos omnes per te pater Juliane, verax Christi miles, in agone martyrii Christo plenius militemus. » Haec audiens beatus Julianus, dixit: « Gratias tibi Jesu bone refero, qui dignatus es ita implere desiderium meum, ut hi, quos per me tibi acquisisti, per baptismi gratiam vera fidei membra confirmantur, et quos impietas imperatorum quasi agnos parvulos inter tanta agmina luporum reliquerat, ad tui sancti nominis confessione aggregentur. »

§ 14. Nunciantur interim haec impio Martino, cumque comperit septem germanos sine aliqua persecutione Juliano sociatos, et optare mori pro Christo, contremuit: et educens eos de custodia, sic alloquitur: « Quid vobis contigit, infantuli, quos ita principes tuentur et diligunt, ut ipsi arbitrii vestri essetis, et fidei vestrae cultores? Quid patimini, ut sine aliqua persecutione optetis mori, quibus concessum est vivere? Si ego maleficiis amisi filium, et militum mentes nescio quibus carminibus immutatae sunt, cur ita vos, vestro permissi arbitrio, ultroneos offertis neci? Audite me, et estote securi, ut fuistis. » Ad haec senior frater venerabilis ait: « Praeses, audi quae a me dicuntur. » Praeses dixit: « Dic, et libens audiam. » Puer dixit: « Massa auri naturae suae obtinet claritatem: sed nisi per manus artificis, igne et malleis et limis in partes dissecetur, diadema inde in capite regis non perficitur. Ut vero ex ipso metallo auri, industria artificis diversarum adhibito ordine margaritarum et lapillorum, preciosum componitur diadema, ita ut omnes qui vident, mirentur, et ut auro, natura sua splendido, diversarum margaritarum et lapillorum natura adhaeret: ita sumus et nos, nati de christianis parentibus, et facti christiani; sed nisi nativitas haec in publico omnibus fuerit manifestata, in occulto non coronatur: et nisi beati Juliani vestigia immaculato calle secuti fuerimus, in diademate regis aeterni Domini nostri Jesu Christi esse non possumus. Satis abominabilis est illa arbor, quae foliis vernat, et creatori suo melliflua poma non exhibet. » Haec audiens Martinus, jubet eos in custodiam recipi: in qua pro eis beatus Julianus et omnes sancti Dominum deprecabantur, ne per serpentis falsa blandimenta innocua pectora declinarent ad verba maligna: suscipiuntque sancti laetos, quos ante suspectos habuerant.

§ 15. Tunc Martinus praeses suggestionem fecit imperatoribus, dicens: « Piissimi principes, subvenite legibus vestris, et divinis numinibus, quae remanserunt, praebete munimina: et magnum Julianum vestris conspectibus praesentate, qui magicis artibus amplius quinquaginta deorum simulacra, per quos mundus florebat, comminuit, filiumque meum unicum a me separavit, et militum mentes, nescio qua magica arte immu-

tavit: quin et septem germanos, quos clementia vestra legis suae jussit esse cultores, sua magica arte ad se allexit, et beneficiis vestris fecit esse ingratos. Quid ergo jussu vestro definiatis, decernite. » Haec audientes imperatores impiissimi, hanc dederunt sententiam, ut si Julianus cum sociis suis in hac confessione permaneret, ad exemplum caeterorum, congregatâ omni provinciâ, universo vulgo expectante, singulis singulas cupas juberet praeparari, et in eas picem, bitumen et sulphur mitti, et singulos in easdem deponi cupas, et igne supposito concremari. Quod si adversus haec magicae artis praevaleat carmen, haberet potestatem qua vellet eos poenâ affligendi.

§ 16. Accepta hac auctoritate, praeses jubet sibi in foro sedem praeparari. Alia vero die cum consedisset, jubet sanctum Julianum cum sociis ejus suis adspectibus sisti. Et cum sisterentur, in hanc vocem serpens prorupit: « Nihil de vestra salute in tanti temporis spatio cogitastis? » Sanctus Julianus respondit: « Cogitatus noster qui est ab initio, in quo coepit, in hoc et finit: tu vero si aliquid cogitasti poenarum, exerce. » Martianus praeses dixit: « Quod cogitavi, hoc implebo. » Et adjecit: « Audistis, quid de vobis statuerint invictissimi principes? » Venerabilis puer respondit: « Audisti et tu poenam, quam praeparavit Deus diabolo et vobis, qui effecti estis angeli ejus? » Subsecutus sanctus Julianus, dixit: « Quod jusserunt, imple, nam nos quidem te audire non delectat. »

§ 17 Cum ista dicerentur, ecce corpus ferebatur exanime per plateam, sepulturae mancipandum. Tunc Martianus praeses caeco corde jubet corpus reduci. Cumque hoc factum fuisset, jubet illud in medio foro deponi. Omnes ergo haec videntes, vehementer obtupescunt. Et ait ad sanctum Julianum: « Magister vester Christus dicitur antequam crucifigeretur, mortuos suscitasse. Hic jam patebit, si verè Deus est, si vos, sicut et magister vester, mortuum suscitaveritis. » Sanctus Julianus dixit: « Quid prodest caeco, quod hic sol oritur? » Martianus dixit: « Hic nunc parce fabulis, et si aliquid praevales, aut Deus tuus, sicut superius dixi, hunc mortuum suscita. » Beatus Julianus dixit: « Licet infidelitas vestra hoc non mereatur a Domino, tamen quia tempus est, ut virtus ejus manifestetur; et ne hoc impossibile putetis, fidele habeo promissum Domini mei, credens quicquid eum petiero, non me fraudatum iri. » Tunc vero Juliano oculorum intentionem in coelum defigente fere unius horae spatio, subito immutata est facies ejus, et facta est ut nix: et his verbis coram omni populo, audientibus cunctis, fudit orationem ad Dominum, dicens: « Domine Jesu Christe, qui es verus filius Dei, qui in principio natus es de Patre sine tempore, et in novissimo mundi carnem de Virgine sumpsisti sine semine: aspice in hac hora de summitate coelorum ad confusionem inimicorum

tuorum, et ad corroborandam fidem credentium in te haec, quae operatus es positus in terris, exaudi nunc de coelis, et suscita hunc mortuum, ut vivi non moriantur, sed mortui reviviscant.» Et haec dicens, ait ad corpus: « Tibi dico, terra arida, in ipsius nomine, qui quarto die Lazarum suscitavit, surge et sta super pedes tuos. His dictis, surrexit qui erat mortuus, et voce magna clamabat: « O acceptabilis oratio, o immaculata virginitas, quanta meretur? Quo enim ego ducebar, et unde reductus sum? » Tunc Martianus caecatus a diabolo, jubet eum cum sanctis in custodiam retrudi, et claustra annulo suo signari. Quem beatus Julianus fecit baptismi gratiam consequi: atque ita cum illis coepit martyrii agonem subire.

§ 18. Jubet autem impius Martianus praeparari poenam, quam imperatores decreverant. Cumque parata fuisset, illuxit dies altera, et populi utriusque sexus currebant ad spectaculum circi. Sedit autem pro tribunali praeses, et universa aetas concurrir: et qui volebant, a ministris urgebantur. Statuuntur cupae per ordinem triginta et una: terror vero intolerabilis invasit homines: implentur cupae ad medium usque pice, bitumine et sulphure: aggregatur copia lignorum et sarmentorum, jubetque impius Martianus sanctos produci de custodia. Sanctus vero Julianus et puer uno vinculo tenebantur: caeteri autem onerati diversis vinculis catenarum, trahebantur ad spectaculum, hymnum Domino una voce cantantes. In quorum adspectu novam pulcritudinem omnis aetas mirabatur, et eorum mentes ad fletum conversa pietas inclinabat. Clamabant omnes confuse: viri dicebant: « O injustitia, et nos filios habemus. » Mulieres, solutis crinibus, clamabant: « O fletus felle acerbior, cur talis juvenus igne crematur? O potestas caeca, quae nec vivis pareit, nec resurgentibus credit. » Tunc sanctus Julianus silentium petens, ait ad populum: « Ne prohibeatis auro quominus per ignem transeat: scientes visuros omnes et credentes et incredulos, igni consumpto, illaesos nos permanere. »

§ 19. Jussit autem praeses ad suum illos conspectum adduci, quibus sic ait: « O desperata voluntas, per quam decus juventutis ad interitum quasi ad epulas properat. Nescio quo carmine sic alienatae sunt istorum mentes. Convertimini, et licet tarde, pro vestra salute immortalibus diis, qui pro vobis laborant, cervices flectite. Quod si volueritis, ego obtinebo ab imperatoribus, ut sine aliqua persecutione religionis vestrae sitis cultores: tantum, ne unicus filius meus in ipso flore vernantis aetatis crudeli incendio concremetur. O insanabilis dolor pectoris mei, quem primum plangam? Cum omnium decora sunt corpora, at filii mei dulcissimi vultum considero elegantiores. Vae tibi Juliane, omnium malorum architecte: quam multa bona tecum trahis ad mortem, ut unicus filius me neget patrem, nec

matrem velit agnoscere. Vel antequam pereas, fili, ex ore tuo dulcissimo verba audiam tua. Ecce venit et mater tua, quae partus sui dolores, quos non sperabat, invenit. Ecce et innumera familia, quae te sibi futurum dominum sperabat, tibi valedictura advenit. » Venerabilis puer Celsus dixit: « Lugeant te et se, quos fallacia daemonum blandimenta decipiunt: nos autem quos conspiciunt ad regna coelorum contendere, cur lugent? Nam nos transibimus per ignem istum, et illaesi tibi apparebimus, et huic tanto populo, qui agonem nostrum expectat. Daemones vero quos colitis, et illos, quos imperatores piissimos dicitis, ceu quaedam purgamenta despiciamus. » Praeses dixit: « Per ipsam vanitatem quam colis, te obtestor, ut praestes quae te postulo intrepido corde, et petitioni meae tribuas effectum. » Praeses dixit: « Quidquid volueris, pete. » Puer dixit: « Cum me videris illaesum post ignem, permitte ad me venire matrem meam, et habeo cum ipsa consilium, tridui dilatione concessa. Si vero mihi illa unam rem, quam voluero, concesserit, nec me, nec ipsam amittes. » Mater haec audiens, urgebat fieri. Tunc impius Martianus caecatus a diabolo, dixit: « Si ex igne illaesum exieris (quod fieri posse non credo) faciam quae desideras. »

§ 20. Tunc praeses non sustinens videre incendium filii, assessorem reliquit, qui principum jussa impleret: ipse autem scissis vestibus ejulans, cum uxore jam prope mortua domum revertitur. Exurgit vero luctus immanis, plangentibus cunctis: lugebantque parentes filium, familiae multitudo dominum: nec erat qui consolaretur. Quid multa? Assessor munus sibi injectum adimplens, jubet sanctos singulos in singulas cupas deponi. Sanctus vero Celsus, qui numquam a sancti Juliani latere fuit disjunctus, dans pacem patri, ad praeparatum supplicium ibat intrepidus. Et cum singuli a ministris apprehenderentur, et deponerentur in cupas, sicut superius contexuimus, pice, bitumine et sulphure impletas: aggregatâ copiâ lignorum, sarmentorum et stupae, jubet assessor ignem supponi. Quod ut factum est, erupit flamma triginta cubitis excelsior. De medio vero ignis ita multitudo psallentium resonabat, quasi vox aquarum multarum. Consumptis autem omnibus, igneque sopito, cunctis mirantibus apparent sancti ut aurum vel argentum mirifice rutilans, hac modulatione hymnum Deo canentes: *Transivimus per ignem et aquam, et induxisti nos Deus in refrigerium* (Psal. LXV).

§ 21. Nunciantur haec praesidi, Dei sanctos illaesos omnibus apparere, et cum uxore ad spectaculum properat, exitum rei volens agnoscere. Obstupescit tunc vehementer, at superstitionibus suis pervicaciter deditus, haec Dei mirabilia maleficiorum artibus putavit esse adscribenda; ac irâ inflammatus in sanctum virum, « ad te, inquit, Juliane, meus sermo jam finem accepit. » Sanctus Julianus dixit: « Hoc et ego semper optavi. » Tunc prae-

ses ad filium suum ait: « Ecce mater tua, ut postulâsti: triduo cum ea habebis inducias. Haec enim ad omnia parata est tibi consentire: tantum, ne te unicum solatium dolorum suorum amittat, et dulcissimum filium. » Sanctus Celsus dixit: « Hoc triduo mihi matre concessa, nulli licebit tuorum interesse. » Praeses dixit: « Sicut vis, ita concedo. » Et adjecit: « Recludantur simul privatâ custodiâ. » Impletur jussio praesidis. Tunc sancti martyres recluduntur in custodia una cum matre pueri. Ingressi vero sancti, hanc orationem fuderunt ad Dominum: « Domine Deus, qui praescius es futurorum, qui transacta velut praesentia conspicias, qui mentes magis comprobas quam aetates: tu Domine oculos cordis hujus aperire dignare, et acceptabilem tibi fac terram, ex qua suscepisti fructum, in quo laetari cognoveris. » Statim ergo commotus est locus, in quo erant sancti orantes, et fulgor argento septies splendidior emicuit: nec odor consuetus sanctis defuit. Haec videns mulier clamabat: « Nunquam in diebus vitae meae tantum odorem comperi sicut in amoenissimis hortis liliorum et rosarum, ita autem his donis sum refecta, ut omnium dolorum meorum oblita sim: nec aliud cordi meo remanere sentio, nisi ut illum verum Deum esse confitear, pro quo filius meus agonizat. »

§ 22. Haec audiens beatus Julianus cum omnibus sanctis, talem fertur matronae illi tradidisse doctrinam: « Beata tu, credens quae sit spes fructus tui: merito animae et corporis medicinam celeriter consequeris. Nam talis est medicus, qui tuam suscipit infirmitatem, ut non secando curet vulnera tua, sed semel probando fidem tuam. » Venerabilis vero puer Celsus subsecutus, dixit: « Vere te nunc veram matrem confiteor, vere genitricem meam agnosco: nec tu amittis filium, nec ego matrem si una mecum ad illud contendas bonum, pro quo omnes sancti tanta in hoc saeculo patiuntur. » Venerabilis autem matrona, cujus intima pectoris divina gratia jam illustraverat, respondens filio dixit: « Cognosce me, fili, nihil amoris ejus praeponere, quem tu sic diligis: pro qua re quicquid necessarium saluti meae cognoscis, exerce. » Venerabilis puer respondit: « Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Itaque hoc tibi deest, ut purificationem baptismi accipias, per quam possis effici habitaculum Spiritus Sancti. » Matrona respondit: « Ecce nos omnes claustra obtinent, et militum custodiae circumvallant, nec introitus nec exitus licentia permittitur: et quomodo hic invenimus talem hominem, qualem mihi proponis? » Cui sanctus Julianus dixit: « Hic habemus sanctum et venerabilem virum Christi sacerdotem, qui te purificet: tantum, ut tu ex corde abneges deos patrios, et in unum Deum credas, qui regnat in coelis, in Trinitate unus, et in Unitate trinus: ipse est Dominus Jesus Christus, aeternus autem Pater cum Filio et Spiritu Sancto. Illius

splendore illuminantur caeci, tenebrae incredulitatis fugantur: illius nutu gubernantur universa, quia ejus voluntate creata sunt cuncta. » Haec audiens matrona, dixit: « Qui haec ita esse non credit, ferreum habet pectus: nec hominum gerit sensum, sed pecudum. »

§ 23. Tunc omnes sancti gratias referunt Domino, qui dignatus est de luporum faucibus ovem perditam liberare. Ad quam iterum beatus Julianus conversus, ait: « Itaque credis, ut audisti, unum Deum verum esse in coelis? » Matrona respondit: « Ipsum verum credo esse Deum, quem per tuam praedicationem esse cognovi creatorem omnium. » Tunc beatus Antonius presbyter baptizavit eam: quam venerabilis filius ejus Celsus suscipiens, pater ejus in baptismi gratiâ factus est. Post hujus vero concessae gratiae munus, ait beatus Julianus ad sanctos: « Praenuncio nobis futuras passiones et genera tormentorum, quae adversum nos cogitat inimicus. » Pro qua re, sancti martyres, fidei nostrae cursum ei commendemus, qui potest fidem nostram conservare, et cursum consummare, ut repositam justitiae palmam et coronam mereamur percipere.

§ 24. Quid multa? Cognoscit impius Martianus, uxorem suam martyrum praedicatione conversam, atque in Christi fide et amore esse confirmatam, et jubet intra domum suam martyres privatim exhiberi. Cumque ejus adspectibus praesentarentur, ait ad venerabilem puerum Celsum: « Matrem tuam sub hac ratione postulasti, ut tibi consentiret: sicque nostrae acquiesceres voluntati. Itaque quid gestum sit, nunc edicto: cognoscere enim cupio. » Venerabilis puer dixit: « Gratias ago Deo meo, qui voluntatem meam ita perfecit ut in aeternum eam possideam matrem, et ipsa me filium. Tu vero scito nos pro Christi amore in hac vita spem penitus non habere. Pro qua re nec ego te novi patrem, nec illa maritum. » Tunc irâ repletus praeses, jussit matronam comprehendi, et domo teneri. Ad quam cum appropinquarent ministri, volentes eam contingere, caeci officiebantur.

§ 25. Haec videns Martianus, caecatus a diabolo, jubet omnes in ima carceris recludi. Alia vero die sedens pro tribunali, jubet viginti milites illos, qui in agone certabant pro Christi nomine, decollari: septem vero germanos, igni tradi praecepit. Quod cum fuisset factum in atrio illius, consummaverunt martyrium suum in pace. Julianus autem cum Antonio presbytero, matrem et filium cum illo, qui a mortuis erat excitatus, judicio suo reservari jussit. Et cum sederet pro tribunali in foro, jubet beatum Julianum, et reliquos sanctos, quos memoravimus, exhiberi. Ex officio ergo dictum est: « Adstant. » Tunc Martianus sic erupit: « Tecum loqui, Juliane, penitus dignum non censeo. » Et adjecit: « Tu es Antonius, quem papam * suum isti testantur? Constat

* Sacerdotem.

te hujus magicae artis esse auctorem. » Beatus Antonius presbyter respondit: « Gratias ago Domino meo Jesu Christo, qui benignitatis suae me voluit esse ministrum. » Praeses dixit: « Vel tu mihi dic Antoni: quae est ars magica vestra, ut sic separatis conjugia, et filios a parentibus disjungatis, et immortales dii per vos blasphementur? Quae sit ergo haec audacia vestra, edicito: nam scire cupio, ut ex ore tuo re cognita, videam quale vobis et magicis artibus vestris nomen imponam. Tantum enim praevaluistis ad decipiendum populum, ut gloriemini vos mortuum suscitasse, per quod tot innoxia pectora irretiistis. »

§ 26. Ad haec beatus Antonius presbyter dixit: « Optaveram quidem, ut ducem hujus agonis nostri Julianum tibi provocares, et ab eo responsum acciperes: sed quia unus est Dominus noster Jesus Christus, qui tangit organa cordis nostri, quandoquidem tu interrogasti quem voluisti, audi a me quae inquiris. Magister et auctor hujus magicae artis, quam nos dicis exercere, hoc nobis dedit praeceptum, ne margaritae pretiosae a nobis porcis mittantur. Qui etiam dixit: *Non veni pacem mittere, sed gladium: Veni enim separare filium a patre, filiam a matre* (Matth. vii. Matth. x) etc. Qui et alio loco consequenter dicit: *Qui amat patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut aurum, aut argentum, aut domos, aut agros plus quam me, non potest meus esse discipulus* (Luc. xiv). Hanc vocem audiens filius tuus, non pluris fecit te carnalem genitorem, quam Christum creatorem suum. Similiterque illa, quam dicis tuam uxorem, hac voce Domini comperta, contempsit vitam temporalem, ut Christum immortalem, et requiem consequatur aeternam. » Et adjecit: « Nihil verius, nihil dulcius, modo id cognoscere posses. » Haec audiens Martianus, jubet eos in custodia recludi, dicens: « Excogitabo poenas, quibus isti intereant. »

§ 27. Alia die convocans ad se sacerdotes templi, dixit ad eos: « Ornate venerandum templum Jovis, quod pro consuetudine semel in anno solet patetieri: ubi habentur veneranda numina, id est, Jovis. Minervae et Junonis ex electro puro confectae imagines, quibus suavissimus Cupido delectamenta ministrat: simulque libamina et sacrificia praeperate. » His illis auditis, solitas instruunt hostias. Quid multa? Illuxit dies, patetfactoque templo, universa multitudo convenit, admirans templum patefactum, quod vix semel in anno in principum nataliciis patesceret. Tale enim erat opus fabricae illius, ut non marmore, sed tabulis aureis parietes et pavementum instructum splenderet, auroque purissimo et margaritis vel lapidibus preciosis crisparent camerae. Cumque omnia pararentur, ingressus praeses templum, jubet Dei sanctos adduci. Quibus praesentatis dixit: « Ecce nunc Juliane et tu Antoni, tempus advenit, in quo vos et consortes vestri salutem consequamini. Hoc enim elegi pro vestra

salute, ut in isto terribili templo deorum, thura immortalibus numinibus offeratis. Quod si vero adhuc in ista contumacia perstiteritis, abnegantes deos, pro quibus hucusque vobis peperci, diversis tormentis in vos debacchabor. Tu itaque, Juliane, quem constat esse auctorem sceleris hujus, accedens, concilia tibi deos immortales, per quorum divinitatem generi tuo restituaris. » Beatus Julianus respondit: « Jam quidem praeses definieras, nullum deinceps mecum habere sermonem: sed quia tempus illud advenit, quod tu ipse dixisti, quo nos salutem consequamur: ut numina a nobis honorentur, fac omnes sacerdotes deorum intus adesse, ut cognoscant quale sacrificium offeramus. » Praeses ait: « Bene sit tibi: optime locutus es. »

§ 28. Sanctus Julianus dixit: « Quandoquidem multam nos laudem reportaturos dicis et gloriam, hortarisque ut omnibus in unum convenientibus, diis vestris immolemus: id quidem facere non piget. Nam ideo semper distulimus, ut in hoc templo mirabili magnum sacrificium cunctis cernentibus immolaremus. Tunc enim laetatur qui convivium parat, si omnes adfuerint invitati, ut nullum praetereat epulum, quod paratur, ne postea sit qui succenseat. » Tunc praeses non intelligens, qua ratione haec prosequeretur, dixit: « Gaudeo de vobis: qui etsi tarde, tamen coepistis dulcissimam hanc lucem, omnibus bonis redundantem, diis immolando non emittere. » Deinde jubet vincula ab omnibus auferri, dicens: « Turpe est vinculis adstrictos teneri, quibus coeperunt dii esse propitii. » Cumque exonerarentur ferro, quo erant constricti, dixit ad venerabilem puerum et matrem ejus: « Accedite, et placate deos, quibus hucusque servistis. » Cui venerabilis matrona hoc solum dedit responsi: « Non permittat verus Deus, quem cognovi, ut ultra tecum colloquia misceam. Et per ignorantiam quidem feci quae dicis: sed jam cognovi veritatem, a qua numquam recedam. » Tunc praeses conversus ad beatum Julianum, ait: « Ecce omnia parata sunt: implete quae spopondistis. » Sanctus Julianus dixit: « Jam est tempus et hora, in qua gloriemur, ut omnibus videntibus gloriosi appareamus, noveritque omnis posteritas, quale sacrificium hodie Deo obtulerimus. » Praeses praecedit, et jubet sanctos de privata custodia venire, aestimans esse certum, quod volebat.

§ 29. Ingressi vero sancti in templum, vexillo crucis armant frontem. Tunc ait beatus Julianus ad praesidem: « Quid praecipis praeses? Omnibus diis offeremus sacrificium? » Praeses dixit: « Omnes quos conspicias, immortales sunt, pares virtute, aequales in gloria: nec invident sibi in cultoribus suis, praecipue in vobis, qui tam tarde cognovistis. » Haec dicente praeside, fixit genua sua sanctus Antonius presbyter, et beatus Julianus cum sociis suis. Ait autem sanctus Julianus: « Deus qui es sine initio, sine fine, sine tempore, et aeternum possides no-

men: qui non in manufactis habitas, quem non capit mundus, sed requiescis in corde mundo: qui per sanctum prophetam dixisti: *Omnes dii gentium daemonia*: adspice nunc in subversionem templi hujus, et has daemonum imagines, easque colentium frange audaciam, ut ad nihilum redigantur haec omnia, in quibus gloriantur hi: et te solum cognoscant esse verum Deum, et glorientur in te, qui credunt nomini sancto tuo, et Jesu Christo filio tuo, quem cognoscimus tibi coaequalem et coaeternum in unitate Spiritus Sancti, per omnia saecula saeculorum.» Et cum dixissent omnes sancti *Amen*, omnia sculptilia illa ad nihilum redacta sunt, et templum ita subversum est, ut quid fuerit, penitus non pateret. Multi quoque sacerdotum, circiter mille, cum templo subversi sunt, et alia multa paganorum turba simul interiit. Ignis autem eructat in eodem loco usque in hodiernum diem.

§ 30. Tunc beatus Julianus dixit ad praesidem: « Praeses, ubi sunt manufactae imagines daemonum, in quibus gloriabaris? Ubi electrum, ubi aurum, ubi argentum, ubi templi pulchritudo, ubi parietes et pavementum aureum, ubi metalla pretiosa? Invocato nomine Domini nostri Jesu Christi, in terram conversa sunt, unde assumpta erant. Sicut autem illa omnia uterus suscepit terrae, ita vos et imperatores vestros, et omnes cultores daemonum perpetuus accipiet infernus: ubi ignis edax non extinguetur, et vermis devorans non morietur: ubi corpus semper reparatur ad poenam, ubi misericordia quaeritur, et non invenitur. Hic vos talis locus expectat, et scelерem auctorem diabolum.» Tunc Martianus ingemiscens, aiebat: « O virtus magica: o carmen inauditum, sic praevalens, ut etiam terrae sinus aperiat, et tanta bona ab oculis pie fruentium auferat. Jam non miserebor, jam non parcam, donec eos gladio feriri jubeam, et eorum poenis me exatiem.» Jubet ergo sanctos in imo carcere includi.

§ 31. Ea nocte cum in Dei laudibus versarentur Julianus et socii ejus, in ipso mediae noctis silentio adest multitudo sanctorum cum sacerdotibus, qui jam martyrii palmam retulerant, omnes stolis albis induti: inter quos viginti milites et septem illi fratres glorificati advenerunt: adest et beata Basilissa cum omni choro virginum, in qua multitudine sola vox *Alleluja* resonabat. Tunc beata Basilissa ita alloquitur sanctum Julianum: « Regna coelorum tibi patefacta sunt: et hoc praeceptum accepimus a rege aeterno, Domino nostro Jesu Christo, ut die apparitionis suae te cum comitibus ad se recipiat. Omnis patriarcharum et prophetarum et apostolorum gloriosus vobis occurreret numerus, in quorum vos sanctorum numero Dominus Jesus Christus perpetua laetitia sibi sociabit; » sicque visio ab oculis eorum ablata est.

§ 32. Alia die jubet Martianus praeses in medio foro tribunal sibi praeparari, et adduci sanctos Dei, excogitans nequissimus serpens nova et exquisita genera tormentorum. Deinde praecipit ministris, ut manuum et pedum digitos liciniis oleo madentibus colligent, et ignem supponant. Cumque factum fuisset, liciniis consumptis, illaesa permanebant sanctorum corpora. Videns hoc inimicus, jubet a sancto Juliano et venerabili puero cutem capitis auferri: sancto vero Antonio presbytero et Anastasio, qui resuscitatus fuerat, clamantibus et dicentibus: *Gloria tibi Christe*, jussit oculos uncis ferreis effodi. Sanctam vero Marcionillam matrem pueri, quam Dominus praescierat poenas tolerare non posse, cum eam juberet eculeo applicari, si quis ex ministris eam voluisset contingere, caecus efficiebatur, ejusque nervi adeo contrahebantur, ut manus suas ad se reducere non posset. Sanctos vero suos Dominus ita curavit et illuminavit, ut omnibus quasi nihil passi viderentur.

§ 33. Tunc exclamavit Martianus: « Heu me, vincimur: sed adhuc unum superest. » Jubet ergo amphitheatrum praeparari: in quod ingressus, jubet in sanctos omne genus ferarum immitti. At ferae laxatae, nihil laeserunt sanctos, immo vero illorum pedes lingeant. Haec videns praeses, convocans omnes magistratus civitatis, jubet omnes custodias perscrutari, et personas jam morte dignas in amphitheatrum intromitti: atque sanctos Dei inter diversorum criminum reos et sacrilegos decollari praecepit. Tunc sanctus Julianus cum sociis suis dixit: « Gloria tibi Christe, qui nos ad hanc horam salutis perduxisti. » Tunc venerabilis puer cum sancta matre sua dixit ad praesidem: « Nota tibi facies nostras, quas in hoc saeculo gratiâ Christi sic vides immutatas. Tua enim perfidia conabatur foeditatem nobis imponere: gratia vero et pietas Domini nostri Jesu Christi induit nos magnâ gloriâ et decore: ut in illa die cognoscas nos in gloria, cum tu fueris in poena. » Ita ergo sancti martyres capite plexi sunt. Cumque hoc factum fuisset, statim terraemotus extitit ingens, ut prope tertia pars civitatis a fundamentis subverteretur, nec locus aliquis perstitit, in quo idolum fuisset: accesserunt quoque fulgura et tonitrua et grando, quae maximam partem incredulorum consumpserunt. Ipse autem praeses Martianus semivivus evasit: verum non post multos dies vermibus scatens expiravit.

§ 34. Ea nocte venerunt sacerdotes ac religiosi viri, qui Sanctorum corpora auferentes, sepelierunt in ecclesia sub sacrosancto velamine altaris (adfuerunt enim e coelo signa, ut haec inter aliorum cadavera dignoscerentur). In quo loco ea divina beneficia credentibus tribuuntur, ut si quis adveniat fide et credulitate plenus, cujuslibet morbi statim consequatur medicinam. Nec silebo miraculum, quod ibi Dominus ad fidelium confirmandam fidem

operari dignatus est: nec quisquam debet ambigere, quin idem hodieque eliciat. Decem leprosi jam exesis et putrefactis carnibus, ad fores adducti sunt, ut, in die passionis eorum, baptismi gratiam consequerentur. Completo igitur in eis sacramento, cum eos bajularent, quia manibus tangi non poterant, eam sunt adepti corporis sanitatem, ut vix quisquam mortalium pulchrior videretur. In eodem venerabili loco caeci illuminantur, et daemones profligantur: neque ibi duntaxat, sed ubicumque in nomine Domini Jesu Christi, et sancti ejus Juliani basilicae constructae sunt. Gloria ergo Christo, qui est fidelis in verbis suis, et tantam gloriam praestat sanctis suis, regnans cum Deo Patre in unitate Spiritus Sancti. Amen.

VITA S. MARTIANI PRESBYTERI

QUI FUIT OECONOMUS MAGNAE ECCLESIAE CONSTANTINOPOLITANAE

AUCTORE SIMEONE METAPHRASTE

Vixit ab an. 420 ad 495 — Nat. Byzantinus.

§ 1. Sunt quidem multa quae hanc regiam exornant civitatem; imperatorum sedes, et opes, et omne genus pulchritudo, situsque et magnitudo et moenia quae sunt hostili manu potentia. Nihil autem ex eis affert aequae magnum decus et ornamentum atque vita virorum bonorum et virtutis amantium. Major quippe est gloria civitatis ornari potius viris piis et religiosis, quam murorum propugnaculis. Atque ea quidem multas viros tulit praeclaros qui eam decorant variis virtutis ornamentis; ex quibus Martianus ille in primis est recensendus, qui floruit eodem tempore quo alius Martianus qui sceptrum tenebat imperii romani. Patriam autem suam veterem Romam ab alto repetens a parentibus (illi enim ex eâ profecti in hanc Constantini civitatem quae erat recentior, migrârunt) consequenter erat et illustri natus genere, insignique opibus et dignitate, et quod nobilitatem referebat ad splendorem imperatorium. Tanta autem gloriâ insignes nactus parentes, pietate autem et religione longe insigniores, ipse quoque educatur liberaliter, et eruditionem pulchre docetur, nostram, inquam, et externam. Deinde sicut Moses quoque ad Aegyptios, ita etiam Martianus optime ventitat ad Byzantinos, et ad majorem et perfectiorem sapientiam, eam, inquam, quae est ex spiritu, convertitur. Qua quidem ex re et vitae splendor, et sermonis gratia illi accedens, nomen ei peperit, et insignem fecit eum inter omnes laicos. Paulo post autem etiam cooptat in

clerum ecclesiae: et cum sacris esset dignus, deducit ad gradum sacerdotum. Qui autem ei ad hoc vim attulit, fuit hujus civitatis Patriarcha. Nam illum quoque cepit siren illius virtutis, et plenae erant aures iis, qui de illo spargebantur, sermonibus et laudibus. Cum ergo gradus, qui inter sacerdotium intercedunt, nihil esset quod prohiberet, sed multo magis, ut ad majora procederet, invitaret: cum omnes brevi tempore pervassisset, vocante tempore, refertur etiam in numerum sacerdotum. Deinde etiam fit Oeconomus maximae Ecclesiae communi suffragio, non vim afferens, sed invitus, et non tam honoratus, quam eos honorans qui eum praetulerant. Sed haec quidem postea.

§ 2. Modo autem cum ei admodum juveni creditum esset sacerdotium, et ejus parentes e vita jam excessissent, et utriusque facultates, quae erant luculentae, accepisset, eum juventutem quidem moderate, sacerdotium autem honeste, opes vero pie regere et administrare fuit cognitum: ut qui egenos suae hereditatis assumeret cohaeredes, et eis majori parte cederet: vel ut hoc potius dicam, cum eis quaestuosam exerceret negotiationem, et in parvis suppeditandis maxima vicissim acquireret. Atque alias quidem voluptates magno quodam et excelso animo apparuit eum despiciere, et eis minime uti: ab uno autem solo victus fuit amore, a verbis, inquam, divinae scripturae: et ad illa oculos perpetuo convertibat, et eis perpetuo assidebat, quo fiebat, ut nihil esset in eis adeo occultum et inventu difficile, quod non manifestum et notum evasisset laboriosae ejus diligentiae. Venti autem et oculis fortiter imperabat, ut qui sciret florem et robur juventutis per ea facile impelli ad lapsum. Sunt autem casus, qui ex iis oriuntur, multi et difficiles. Precibus autem, et vigiliis se dedebat plurimum, et valde pueros edocebat, quod ad virtutis rationem attinet, non solum eos, qui erant relati in numerum sacerdotum, sed, ut semel dicam, quotquot in canitie erant pii et religiosi, et curam gerebant philosophiae. Illo autem suo praeclaro boni et honesti amore, valde quoque amabat sacras aedes Christi Martyrum, et ex eis alias quidem, quae laborabant, et ruinam minabantur, reficiebat: alias autem, quae nondum factae fuerant, excitabat.

§ 3. Hic enim Martianus cum hoc amore teneretur, et aliquando versaretur in legendis orationibus ejus, qui et sermone et moribus et theologia praeclarissime refulsit, sapientis, inquam, Gregorii, et de hujus martyris templo cognovisset, ut ille dicit, quod positum quidem esset in iis, quae Domini Rostra vocabantur: erat autem tunc veluti quaedam sedes Orthodoxis adversus Arrianos. Cum ergo cognovisset, quae ille de eo templo praedixerat, suum gregem incitans, et ei addens animum:

« Hanc Anastasiam (a), hanc, inquam, quae cognomen accepit ex resurrectione, videbitis (sat scio) ampliorem et majorem. » Cumque didicisset non sine Dei numine nec temere praedictum fuisse a magno illo viro: etsi non magis praedictum fuisset de templo, quam de populo: et, utpote quod is, qui per illum haec praedixisset, posset quoque verba in opus deducere, neque reputans impensarum multitudinem, neque quod major esset conatus, quam qui ejus viribus conveniret, et, quae omnia potest, fidei rem credens, opus coepit urgere: et illud quidem minus et vetus templum relinquit in priori figura, ut sic omnibus ad spectandum propositum, apertius quam lingua praedicaret Theologi prophetiam: alterum autem ei excitat maximum et pulcherrimum, in orbem quidem variis porticibus atrisque et vestibulis, quae vel ante templum elegantem prae se ferunt speciem, comprehendens: id autem veluti quamdam magnam stellam vel lunam, a multis iisque pulchris stellis circumdatam, in medio erigens. Qualis enim id complexa sit pulchritudo, columnarum splendor, et colores, et magnitudo, lapidumque fulgor, et claritas materiae, aurum tectum supra illustrans, et ubique picturae, quae artis quidem perfectione mentes obstupesciunt, oculos autem demulcent varietate materiae. Jam vero domum venerandae illuminationis, aut eam quae est constituta ad reponenda sacra vasa et donaria, quomodo quis non minus dixerit, quam postulet operum dignitas? Ipsorum autem vasorum multitudinem, aut materiam, aut artem qui volet oratione persequi, sciet omnino, se ea solum mirari posse, non linguâ exprimere. Adeo sunt omnia aeque excellentia, ut etiam si nemo praedixerit, vel ex hoc possit esse manifestum videntibus, quod ea mente divinâ processerunt, et manu divinâ opem ferente.

§ II. Omnibus autem convenientibus, novi templi, ut par est, encaenia celebrabantur, et dies quo ipsa martyr Anastasia (v. *notam*) certamen consummavit, ipso, inquam, Decembre. Vocabant autem encaenia et fideles imperatores et sacrum Senatun, et universam (ut semel dicam) civitatem. Oportebat autem, qui latebat, Martianum eo die videri, qualis esset moribus, qualis virtute, et quantum se ultra mandata extendebat. Nam cum tota concurreret civitas, et egentes una cum ea quodam pacto attraherentur, pauper quidam accedens ad hunc virum egregium,

(a) *Anastasia* vocabulum e graeco *resurrectionem* et veluti *novam vitam* significans, aedes fuerat in qua se recipiebant ad orandum et sacra celebranda rari qui supererant Constantinopoli fideles tempore Valentis Arianorum fautoris. Cum autem haereticus princeps obisset anno ccc. xxviii, accitus eo S. Gregorius Nazianzenus, dispersos illic congregans Orthodoxos, et illic multos praedicatione ad fidei unitatem revocans, symbolicam illam aedem *Anastasiam* appellavit, locum videlicet resurrectionis illorum civium a spiritali morte et errorum tenebris, ad novam fidei vitam et veritatis lucem. Coepit autem vulgo illud oratorium cum basilicâ quam circumaedificaverat S. Martinus, *Anastasia* vocari, cum jussu Leonis Augusti (vivente adhuc S. Martino) eo translatae sunt Sirmio Reliquiae S. Mart. Anastasiae quae commemoratur 25 Dec. Alii ajunt hic agi de S. Anastasia Virg. et Mart. quae passa est et colitur 28 oct.

respexit ad ejus dexteram, et petiit ut acciperet aliquod medicamentum famis. Ille autem (tunc enim nihil gestabat in sinu, sed revera habebat intra animae sinum benignitatem multam et clementiam) cum remotus fuisset ab omnibus, et locum adspexisset valde latentem, nullo autem alio, nisi unâ tegeretur tunica, quod quidem fuit ei tota vita familiare, ut duabus non uteretur tunicis: cum sic se haberet vir divinus, etsi facile erat excusando egestatem, repellere supplicationem: nam quod nihil portabat, testes habebat omnia intuentes oculos. Ille, perinde ac si non daret, fieri non posset, ut non Deo afferret molestiam, cum se eâ ipsâ, quâ solâ indutus erat, veste exuisset, dat egenti prompto et alacri animo: et de caetero habebat solam vestem sacerdotalem, et penulam, quae corpus contegebat, quam etiam undequaque contrahens, cupiebat quantum fieri poterat, latère, et id quod factum fuerat, omnium celare oculos.

§ 5. Postquam autem fuerunt intra aedem sacram, ei autem divinum celebrare sacrificium jussit primus sacerdotum: ille quidem penulam similiter contrahebat et complicabat, cupiens, ut diximus, rem latère. Qui autem aderant, et una cum eis Pontifex, cum oculos in eum defixissent, vident quoddam novum et arcanum miraculum, et propemodum iis solum credibile, qui aspexerunt: vident eum intus indutum eximiâ quadam veste regiâ, et auro nitenti intertexta, quae tunc etiam magis apparebat in manibus, quando eos qui accedebant, divino corpore impertiebat. Haec videntes, alii quidem apud se mirabantur: alii autem aliis quoque enunciabant, nonnulli quidem ut admirantes, nonnulli vero, ut est verisimile, etiam invidentes. Qui etiam ad ipsum pontificem Gennadium accedentes, tamquam existimantes eum nescire, quae eum scire maxime volebant, ei renunciant. Deinde ei etiam conabantur detrahere, et movebant calumnias adversus beatam illam animam. Et ille seipsum quoque dicebat vidisse, modum autem ignorare, et se revera de eo dubitare.

§ 6. Postquam autem a Martiano fuit impositus finis sacrificio, eum accersit Patriarcha, et eum seorsum conveniens, de veste reprehendit, dicens eam magis imperatoribus convenire, quam sacerdotibus. Ille autem magis animi dubius, quam is qui dubitabat, procidit ad pedes illius, et in eos multas fundens lacrymas, negabat omnino id quod dictum fuerat, et dicebat deceptos fuisse ejus oculos. Tale quid enim vel solum cogitâsse, aperta est insania. Ad haec Patriarcha (stultum enim existimabat et a ratione aperte alienum, propriis non credere oculis) manu propria statim tangens, relaxat ipse penulam simul cum veste sacerdotali, et de caetero miraculum videbatur et dicebatur. Nam illa quidem aurea quae paulo ante videbatur,

tunica, nusquam erat: nudus autem sanctus videbatur sicut erat, exceptis his indumentis sacerdotalibus: nudus, inquam, qui vere aureis virtutis tunicis, quae sub aspectum non cadunt, tegebatur. Hoc Pontificem quidem adducit in admirationem: in admirationem autem adducit etiam imperatores, cum jam fama ad eos pervenisset: clarum autem erigit trophaeum simul et adversus malignam et sceleratam Arrii insaniam, quae, proli dolor, usque ad id tempus defendebatur ab aliquibus. Fidelium enim multitudo, cum miraculo ei esset veluti additus animus, et in recta esset confirmata sententia, Arrii quidem dogmata respuebat tamquam nugas: ipsi autem perinde ac quaedam amuium fluentia, prompto et alacri animo ad templum confluebant, partim quidem contemplaturi ejus pulchritudinem, partim autem rectos quoque audituri sermones. Tanta autem et tam innumerabilis confluebat multitudo, ut vel solum accessisse prope ambitus, esset praemium multorum sudorum, et a multis existimaretur dignum, de quo acriter contenderent.

§ 7. Conveniebant ergo, diem unum festum frequenti deinceps tempore celebrantes. Nam ab eo quoque frequentia fiebant miracula. Ex quibus, ne in multis dicendis immorer, aliquod unum accipiens narrabo, quod satis est et ad ostendendam magni Martiani gratiam, et quod hoc sacrum templum Dei voluntate factum sit. Incendium, quod non multa habuit similia, exitio dabat Rostra Domini. Nam cum ignis apprehendisset loca, quae sunt ad mare boreale, totam urbem cingebat, et sic serpens ferociter, usque ad mare, quod est in meridie, depascebat omnia quae intercedebant. Consequenter ergo hanc quoque sacram aedem ignis comprehendebat impetus. (*) Unusquisque ergo propriis neglectis calamitatibus, ad templum acriter procedebant, igni qui non cernebatur, eorum inflammatis animis. Homo autem Dei nihil perterritus, et ne siquidem eum in orbem circumsideret ignis, nihili faciens, sed fidei in Deum credens omnia cedere, sacris acceptis Evangeliiis, in summum tectum ascendit, et stans in medio flammae, et se convertens ad preces: « Christe Deus, dicebat, Deus patrum nostrorum, qui Abrahae sacrificium suscepisti, et quem ei ex promissione praeter spem praebuisti filium, praeter spem a caede liberasti: qui etiam in fornace Babylonica tres pueros captivos eo effecisti potentiores: ipse nunc quoque, Domine, hanc tuam domum conserva, ne laedatur ab igne: et ne concedas, ut opus tuum quod nos multo labore et tanto perfecimus desiderio, ignis destruat, ne adhuc pergat inimicus in nos insolenter gloriari, nec ora Arrianorum, qui sunt nobis propinqui, nos probris appetant: sed nunc quoque ostende aliquid dignum tua benignitate et majestate, ad gloriam tui nominis, et ad nostram, qui veritati credimus, exultationem. »

* Martiani fidem, et ejus precibus mire incendio salvam Anastasiam.

§ 8. Haec cum ille diceret, una cum verbis effluebant lacrymae, et ostendebant eum intus extabescere. Deinde cum subjunxisset, *Amen*, videbant omnes fere qui aderant, primum quidem ignem sibilantem circa totam aedem, et in illam veluti facientem impetum: deinde vero recedentem, et veluti repressum a quadam inexpugnabili et fortissima virtute. Certe haec quoque sacra aedes, quomodo divinorum puerorum aliquando corpora tota illaesa, tota intacta, in tanto igne est conservata. Nec hoc solum, ut jam ante diximus, sed plurima quoque alia admirabilia in hoc templo ostenduntur: multa quidem et tunc per Martianum, multa autem post illius quoque mortem, partim quidem magnâ inter martyres Anastasiâ: partim autem ipsâ quoque communi omnium reginâ, intemeratâ, inquam, Deiparâ operante. Quae quidem evidentissime apparens iis, qui in eo sunt paulo meliores, cum figura et forma consueta, non solum in somnis. sed revera, causa est ut fugentur daemones, morbi et aegritudines: veneficiisque et aliis malis medicamentum vere est inexpugnabile. Sed haec quidem dicere certamen est non facile, et enumerare perinde est, ac mare metiri cyatho.

§ 9. Quod autem non solum vivi, ut recte viverent, sed etiam jam mortui, ut viverent, in hoc templo acceperunt, jam volens declarare oratio, inveniat eorum, qui adsunt, aures paratas ad accipiendum miraculum. Mulier quaedam ex superiori porticu dexteræ partis despiciens, et plus, quam tutum esset, se in altum extollens, simul et cadit ex alto, et sibi quidem mortem affert, affert autem mortem quoque foetui qui in ea habitabat. Quod quidem cum vidissent divinus Martianus et populus, id ferre non poterant: sed in medio festo erat lamentatio et lacrymarum occasio id quod acciderat. Verum enimvero is qui est naturâ bonus, non sinit diu dominari illam afflictionem: sed antequam e templo exirent, qui congregati fuerant (oportebat enim simul et Dei clementiae, et in eos, qui ipsum amabant, gloriae opus conspici) cum in altum manus sustulisset Martianus, et communiter oraret cum populo, et mulier surrexit praeter opinionem, et intus motus est infans admirabiliter. Sed de miraculis quidem satis sit in praesentia.

§ 10. Sed quomodo pulcherrimi quoque ab eo constructi illuminatorii, quod quidem solemus vocare baptisterium, paucis explicare quis possit pulchritudinem, quod videntibus cum admiratione magnam profundit voluptatem? Comprehensum enim est a quinque porticibus, sicut probaticam quoque ajunt piscinam, quae est in Jerusalem. Sed hic quoque majora, quam illic, videntur fieri miracula. Nam in illa quidem erat qui accedebat angelus, et uno die unus assequebatur curationem. Hic autem non est servus qui ministrat, sed advenit quidem Dominus. Curationis autem non uno fit die, sed assidue: et non solum cor-

porum, sed etiam aperte animarum. Ostendit autem divinus Martianus hac quoque figurâ baptisterii, se universum fecisse ad formam hujus, quae sermone celebratur, piscinae. Cum enim tectum tholis divisisset, et aureis lapillis quaecumque erant illius ornâset, et aegrotorum figuras descripsit ad unguem, et ipsum etiam Christum aegrotos curantem: ut non solum eos qui laborant, sed medicum quoque videre liceat. Optimum autem fuerit, non ita valde indigendo praesenti oratione, ea quae dicta sunt, ipsis oculis apprehendere. Nam quae illie sunt, majora esse existimo, quam ut ea possimus oratione consequi, et quae possit solus visus comprehendere. Quamobrem ea quidem statuo praetermittere. Quae autem sunt his germana, et simul propinquo tempore perfecta fuere, ea dicam utique: et quod jam mihi fuit in memoria, divini Isidori templum, adhuc magis literis memoriae mandabo.

§ 11. Cum divinatorum oratorum aedificationis quodam vehementissimo teneretur amore bonus revera Martianus, nec magnum quoque neglexit Isidorum: sed ut ejus sacras afferret reliquias, et magnificentissimam ei aedem extrueret, magno sibi duxit studio contendendum. Nec cessabat omnem locum considerare ac contemplari. Et ideo adhuc quidem differebatur aedificatio, cum autem ejus collegisset reliquias, et in loculo deposuisset, eas statuit in praesentia servare in hoc templo martyris. Ubi autem brevi aliquo post tempore aggressus est eas transferre, accidit ibi aliquid admirabile et arcanum. Neque enim ipse, nec alia multa manus hominum potuit thecam amplius movere. Divinam ergo aliquam rem esse arbitratus, et cum alioqui ei in somnis ipse significasset martyr, se loco delectari, neque velle hinc suas transferri reliquias, deinceps parens visioni, construxit hanc aedem, quae sita est prope templum martyris Irenes. Quod haec aedes autem sit gratâ martyri, per multa hoc signa significat, evidenter apparens, et magna miracula assidue efficiens, et a daemonibus quidem liberans eos qui ab eis detinentur: naufragis autem fluetus sedans, et ventorum saevitiam increpans: eos qui molestiâ afficiuntur, consolans, et tristitiae causas eis adimens, et alioqui aegrotantibus aut egentibus ea, quae sunt gravia, cassare faciens: et quae bona sunt, praebens. Haec cum magnus perfecisset Martianus, et his veluti aliis muris aureis, ornatûs gratiâ et securitatis, civitatem decorasset, dissolvit vitam in profunda senectute, priusquam maximo templo Irenes celebraret encaenia: hoc veluti excedenti appositum quidpiam elocutus: « Haec ambo in manus tuas commendo Domine, nempe animam quam ipse creasti, et templum quod ego tua voluntate construxi. » Quae cum dixisset, decessit decimo mensis Januarii.

§ 12. Concurrit autem universa civitas, deductura reliquias, ipseque qui tunc erat pontifex, et quicumque erant sortis eccle-

siasticae, et multitudo monachorum, et coetus honestarum mulierum, et ex magistratibus quotquot erant pii ac religiosi. Atque sacras quidem ejus reliquias Joannis Baptistae monasterium, quod etiam dicitur Danielis, suscipit: quod situm est prope divinum templum praeclari martyris Mocii: quod ipsum quoque fuit opus illius manus, vel, ut verius dicam, propositi. Quo quidem in loco in hodiernum usque diem praeclare et pie ejus memoria celebratur. Aedis autem magnae Irenes, quam ipse excitaverat, maxime pia Verina (ea autem erat uxor Magni Leonis) curam suscipit. Quae quidem, quae ei ad ornamentum deerant, implet diligentissime, auroque tectum ornat magnifice. Haec autem declarat, quae illic est inscriptio. Templi vero encaenia quotannis peraguntur vicesimo Januarii. Quo tempore magnus quoque est concursus multitudinis, et frequens in ore omnium decantatur Martianus, tamquam illius filias haec duo templa vidente multitudine, et ejus memoriam per ea renovante: adeo ut nonnulli inter se lepide dicant cum voluptate: « Ecce haec quoque est alia filia magni Martiani, pulchritudine et magnificentia soror magnae Anastasiae. » Quod certe ille quidem ipse solummodo de divina dixit Anastasia, quemadmodum censuerit quispiam esse praetermittendum? Nam cum quidam ex ejus familiaribus magnam miraretur impensam: « Si desponsurus essem, inquit ille, meam filiam, non quae ad ejus decorem pertinerent et ornatum, statuerem mihi esse praebenda quam possem magnificentissime? Nunc autem cum impensas statuerimus facere in templum sponsae Christi, et sponsae adeo pulchrae, et quae pro ipso sanguinem non pepercit fundere: non longe amplius et alacrius sumus sumptus facturi, nullumque ornamentum speciemque et elegantiam praetermissuri? » Tam splendidus et magnificus erat Martianus in iis, quae Deo grata erant, operibus: neque ullis parcebat sumptibus.

§ 13, Media nocte, quando maxime putabat fore ut a nemine videretur, ventitabat ad quemdam argentarium sibi familiarem, ut aurum permutaret: et accipiens multum minutae monetae aeneae, ut haberet quod posset distribuere pauperibus, statim revertebatur. Argentarius autem accipiens noctem intempestivam ad lucri occasionem, iniquâ trutinâ ponderabat aureos. Ille autem nihil contradicens, nec omnino accurate considerans, aperte ostendebat se omnia permittere conscientiae ejus qui ponderabat. Cum autem hoc saepe fieret, et Martianus simulans se non intelligere, nequaquam insimularet argentarium, eum magna subiit admiratio: et simul tempus considerans, nempe medium noctis, ad meliorem venit considerationem: coepitque suspicari id, quod erat veritati propius, et Martiani vitae convenientius. Unum certe ex suis pueris jussit eum sequi egredientem, ut sciret, quidnam ab eo illâ minutâ fieret pecuniâ. Neque enim ab

argentario cognoscebatur Martianus, ut qui arte vultum celaret, quando ad ipsum ingrediebatur, ut illam minutam acciperet pecuniam. Atque puer quidem sequebatur. Postquam autem incidit vir divinus in quemdam pauperem mortuum in lecto jacentem, et acceptum ex quadam cauponis domuncula, lavit et induit: et cum surrexisset, est amplexus: et eo deinde reclinato, rursus abiit: puerum, cum haec vidisset, horror invasit, et conversus, quam citissime fieri potuit, omnia declarat ei qui illum miserat. Illum autem subiit poenitentia eorum quae fecerat: et quod se iniquissime in sanctum gesserat, deflebat, et poenas sumebat de sua conscientia. Certe cum is rursus venisset, ut faceret similia, procidit ei ad pedes, et confessus est ea quae male fecerat: et quicquid per fraudem lucratus fuerat, enumeravit. Ita bona tacens actio plura potest facere, quam verborum multitudo: et quibus nihil prosunt reprehensiones et suasiones, iis opus laudabile procedens silentio, et latenter transmissum ad eorum conscientiarum, meliores reddidit, et effecit ut bonum sua sponte discerent. Divinus autem Martianus cum dixisset se fuisse nullâ affectum injuriâ, ab eo quod dabatur, et eo qui dabat, se deinceps abstinuit: non tamquam improbum aliquem aversans: illi enim non solum ignovit, sed etiam professus est se eum habere amicissimum: sed toto pede fugiebat vanam gloriam proserpentem, et non volens sua alicui homini fieri manifesta, sed ea apud Deum solum reponens. Licet ergo ei qui velit, considerare, quidnam prius possit admirari, insignene miraculum, an beneficentiae studium, an in universa machinatione ejus animi libertatem. Verum enimvero de illius beneficentia oratio aliud quoque bonum mihi revocat in memoriam.

§ 14. Haec virtus ei tantae erat curae, ut propter eam ne in meretricum quidem domos venire dedignaretur, neque eam rem esse turpem existimaret: sed ad illum ipsum, quem diligebat, Christum aspiciens tamquam ad exemplar, qui cum publicanis et peccatoribus propter eorum salutem saepe habuit consuetudinem, et malis suaderet mulieribus, quae erant salutaria: quibus nonnumquam inopia erat causa sui interitus, dum vellent suo corpore quaestum facere. In eas ergo magis erat profusus, et dexterâ magis promptus optimus Martianus: et maxime si contigisset festum agi die sequenti. Tunc enim erat paratus plura eis praebere, quam illae erant accepturae ex abominanda nequitia: persuadebatque eis et uti lavacro, et se in sequentem diem servare impollutas, et ad ecclesiam deinde accedere, et recordantes eorum quae praecesserant, horribilis gehennae metum sibi incutere, et Deum placare lacrymis. Quod quidem cum saepe factum esset, nonnullas boni vincebat consuetudo, divinusque eis ingruens metus efficiebat, ut non solum stupris, sed omni etiam ornamento valedicentes, ad monasteria et asceteria, idest,

loca in quibus se exercerent, prompto et alacri venirent animo. Multae quoque ex iis statuerunt ire Jerosolymam, cum ab illo accepissent sumptus, qui sufficerent ad viaticum. Quae cum vitam maxime puram et priori ex diametro oppositam ostendissent, ne boni quidem spiritus donorum fuere expertes: sed aliae quidem ex ipsis morbos solverunt oratione, aliae autem daemones quoque, quos prius diligenter coluerant, facile ejecerunt ex hominibus. Haec ille, non ut aliquis ex iis qui magnis affluunt opibus, id quod redundat exinanienti, sed propter magnum quod egen- tibus afferebat auxilium, ne ipsis quidem parcens necessariis. Sed nonnunquam cum omnia etiam extulisset et erogasset quae habebat in manibus, sibi solam spem bonam in Deum relinquebat.

§ 15. Quanta autem fuerit ex aequo omnium in hunc magnum reverentia, populi, inquam, et Senatus, et ipsius imperatoris, testatur quidem fama: testantur autem etiam, qui tunc fuere potentissimi, Aspar et Ardaburius. Qui etsi essent mala opinione praediti, et iis qui recte sentiebant, inimicissimi, divinum tamen Martianum ne facile quidem intueri poterant, insignem ejus virtutem reverentes: et ideo illi magnum honorem tribuebant, et templum magnae Anastasiae, quod ab illo fuerat conditum, preciosis vasis ex auro et argento factis decoraverunt. Ille autem donum remunerans, decrevit ut diebus solemnibus, patriâ eorum linguâ (Gotthi enim erant) divinitus inspiratae scripturae in eo templo legerentur. Sed Byzantinis quidem erat Martianus adeo venerandus. Vocabat autem fama eas quoque, quae procul sitae erant, civitates, et undique confluebant: alii quidem perceptorum peccatorum curationem, alii vero morborum: et nec deerant quidem, qui a Roma veteri (a) veniebant. Inter quos alio quoque, memoratu dignum, non par esse arbitror fraudare vestras aures.

§ 16. Quaedam enim fuit mulier laborans diuturno fluxu sanguinis adeo graviter, ut omnis medicinae, quod ad eam attinebat, vanum existimaretur studium et supervacaneum. Ea, Româ relictâ (eam enim vocabant divina signa Martiani, quae cane- bantur ab omnibus) pervenit Constantinopolim. Neque vero eam tantum iter confecisse poenituit, ut quae tanta vexatione nihil dignum consecuta sit: sed simul ut ad justum accessit Marti- anum, et morbum significavit, curata est mulier. Talis enim fuit hic vir divinus, ut nec tactu quidem saepe, sed sola precatione et nudo aspectu liberaret eos qui accedebant, et ei exhibebant negocium. Tantus quidem fuit Martianus miraculis. Talis autem iis quoque, quae recte et ex virtute gesta sunt, convenienter divinae promissioni, quae dicit: Eos qui me glorificant, glorifi- cabo. Cujus intercessionibus nobis concedatur, illius esse bono- rum participes, in Christo Jesu Domino nostro.

(a) Roma veri nominis, nam Roma nova Constantinopolis dicebatur.

VITA S. GUILLELMI BITURIC. EPISC.

ORDINIS CISTERC.

PRAECIPUE QUAM GESSIT PONTIFICATUS TEMPORE

SCRIPTA AD EJUS QUODAM CONTEMPORANEO PER SURIUM IN COMP. REDACTA

Natus circa 1150 vitâ cessit an. 1209. — Natione Gallus.

§ 1. Cum ex hac luce migrâsset felicis memoriae Henricus Bituricensis Archiepiscopus, qui inter nos degens, erga clerum et populum summâ semper usus est mansuetudine et humanitate: paucis post diebus Ecclesiae illius Clerici ad eligendum idoneum successorum convenere: sed cum primum inter se non concordarent, tandem ex instinctu Spiritus Sancti in eam pariter iere sententiam, ut Ecclesiae Parisiensis antistitem, qui ex illorum collegio ad id erat dignitatis assumptus, accersirent, ejus in Episcopo eligendo consilio et prudentiâ usuri. Erat enim vir magnus, et cunctis venerabilis, consiliis providus, justus ac timens Deum: cumque erga alias Galliarum Ecclesias multa uteretur solitudine, aequum esse existimabant, ut matri suae, id est, Ecclesiae desolatae, in qua a teneris annis fuisset enutritus, tam necessario tempore minime deesset. Ille vero nullas neccens moras, tamquam devotus filius afflictæ matri omnibus quibus posset modis consulturus, vocatus mox advenit. Itaque ubi ad præfixum diem conventum est iterum ab ejus Ecclesiae clericis, post multam deliberationem, id tandem omnibus unanimiter placuit, ut ex Ordine Cisterciensi, ejus tum erat in Ecclesia Dei eximia sanctitas, Abbas aliquis in pontificem deligeretur. Ibi tum inter caeteros quos morum sanctitas commendabat, crebro nominatus est Guillelmus (*a*), id temporis Caroliloci (*b*) religiosissimus Abbas: qui postquam arduum illud amplexus fuerat institutum, in dies ad perfectiora contendebat, et sicut generis nobilitate, ita vitæ sanctimoniâ caeteris antecellere videbatur. Tandem ex compromisso et hunc et alios, ab ipsis nominatos, ad Parisiensem episcopum detulerunt, ex ejus arbitrio proculdubio suum antistitem habituri, quem ipse esset indicaturus: quippe qui illorum omnium mores probe cognitos haberet. Sed quia jam hora tardior erat, vir ille prudentissimus noluit in re tanti ponderis præcipitare sententiam: sed negotium omne in diem alterum distulit. Etsi autem invitus admodum eam in se provinciam recepit, nulla ratione recepturus, nisi schismatis certa discrimina impendere vidisset: at cessit tamen, decrevitque ea nocte solitis vigiliis et precibus incumbere, et divinum implor-

(*a*) Ortum duxerat ex illustri domo Comitum Nivernensiû (Gallice *Nevins*), familiae autem cognomen *Berryier*, Guillelmus (gallice *Guillaume*) et Wilhelmus scribitur.

(*b*) Gallice *Charlis*.

rare auxilium, ut Dominus destitutae Ecclesiae pastorem idoneum daret.

§ 2. Sequenti inde die in beatissimae Mariae virginis templo mane sacrificium Missae cum ingenti devotione obtulit. Aderant vero illi duo eximiae sanctitatis et prudentiae viri, quorum unus postea Turonensi, alter Meldensi Ecclesiae praefectus est. Sub horum conspectu schedulas, quibus cera obsignatis Abbatum nominatorum erant inscripta nomina, sub altaris palla reposuit, penitus ignorans, quae cujus nomen haberet. Absoluto autem sacrificio, cum lacrymis et multo gemitu humi prostratus, orat Dominum Jesum et ejus sanctissimam Genitricem, ut qui solus corda nosset omnium, ostendere dignaretur, quem vellet ejus Ecclesiae pastorem constitui. Expletâ oratione, nihil jam haesitans de misericordia Dei, surrexit, et ex omnibus schedulis unam solam apprehendens, nomen invenit domini Guillelmi Caroliloci Abbatis: moxque rem duobus illis sociis suis indicavit: atque una cum illis properat ad clericos congregatos, et ipsius adventum praestolantes. Interim rem apud se et duos illos tacitam habet, dilaturus ejus propalationem, donec certius aliquod divinitus indicium appareret. Et ecce non minima pars eorum, qui convenerant, obviam illi procedit: una voce clamitant omnes Guillelmum Abbatem, utpote virum religiosum, justum, sanctis moribus conspicuum, sacris instructum litteris, illustri ortum prosapia, reliquis omnibus debere anteferri. Itâ Dominus Jesus, quem ipse jam designâsset pontificem, illorum quoque animis inspiravit. His vero auditis, et laetitia et admiratio cepit Episcopum, ita ut lacrymas tenere non posset, videns rem divinitus geri, exclamavitque: « A Domino factum est istud: » simul Deum benedicens, mox properat cum illis ad reliquos paucos, qui in electionis loco permanserant: atque inde cum omnibus ad beati Stephani metropolitaneam accessit ecclesiam: ubi ante aram prostrati cum preces Domino fudissent, ex omnium fratrum voluntate et consensu, ipso die S. Clementis Guillelmus Abbas in archiepiscopum et totius Aquitaniae primatem eligitur. At illum quidem res tota latebat: postquam vero illi innotuit, non est superbiâ elatus: immo vero dolere coepit et moestus esse, quod a sublimi divinarum rerum contemplatione animus ad tractanda saecularia et temporalia deinceps avocandus esset. Hinc ergo gemitus, hinc eximio pectore ducta suspiria. Sed quanto ille a tanti honoris dignitate magis abhorrebat, tanto honor ipse eum arctius complexus est, ut possit de illo quoque dici, quod de S. Paula D. Hieronymus ait: « Fugiendo gloriam, gloriam merebatur, quae virtutem quasi umbra sequitur, et appetitores sui deserens, appetit contemptores. »

§ 3. Interea positus in deliberatione, quid potissimum sequi deberet, recipere tam molestum in se onus, an fugere po-

tius: videt solemnes ad se venire nuncios Ecclesiae Bituricensis, obnixè rogantes, ut vocationi divinae obsecundet, et electioni de ipso factae assensum praebeat. Et hi quidem, licet cum veneratione multa suscepti, passi fuissent haud dubie repulsam, nisi major auctoritas obstitisset. Accessit igitur ad has preces Cisterciensis Abbatis mandatum, cui jam reluctari, nisi suae professionis vellet esse transgressor, non poterat. Et ne posset ulla ratione effugere, addidit gravius praeceptum etiam Apostolicae Sedis Legatus, qui id temporis in Galliis erat. Scripserat autem uterque epistolam ad illum, plenam ponderis, admonentem illum, ne se divinae voluntati praeberet refractarium: cogitaret vero quandoque reversurum Dominum, et talenta collata repetiturum cum usuris.

§ 4. Ita igitur ille compulsus, licet valde initio reniteretur, seque indignum clamitaret, velle tandem cogitur, quod volebat, sciens meliorem esse obedientiam quam victimam. Valedicens vero fratribus, quibus praefuerat, nec sine multis lacrymis multoque cordis gemitu, singulorum se precibus commendans, recessit ab illis corpore tantum, non animo. Porro festinus iter habuit Bituriges(a): quo cum pervenisset, a populo et Clero, illi procedente obviam, imprimis reverenter acceptus est; deinde ab episcopis ritu solemnè consecratus, curam commissi sibi gregis, non ut mercenarius, sed ut verus pastor suscepit. Et ne sibi deesset, suique ipsius curam neglexisse videretur, omnes animi motus ita studuit rationis continere imperio, adeoque omnia quae sunt mundi hujus contemnere, ut nihil in ipso reprehensione dignum animadverti posset a subditis, quibus seipsum virtutis et sanctitatis atque bonorum operum exemplar praebere volebat: non ignorans, quod semper componitur orbis Regis ad exemplum: nec sic inflectere mentes humanas edicta valent, quam vita Regentis. Domabat carnem, ut et antea consueverat: et qui cunctis animi perturbationibus et affectibus a puero bellum indixerat, nunc acrius indicit, ut posset ex sententia dicere cum Apostolo: *Castigo corpus meum, et in servitutem redigo: ne forte, cum aliis praedicaverim, ipse reprobus efficiar* (1 Cor. ix). In opibus et copiis, in honore et dignitate eximiâ, quae solent permultos evertere, pauper esse spiritu studebat: inter lautas epulas et in ciborum apparatu noverat esurire: inter vestitos mollibus asperrimo cilicio terebat corpus, monastico retento habitu, ut non tam pontifex quam monachus videri posset. Vestes habebat, quae corpus tegerent, non quae luxum et pompam prae se ferrent: neque his quicquam aut asperâ hyeme adjici, aut fervente aestate detrahi scivit: pondere illarum pressus potius, quam adjutus. Ab eo tempore, quo, relicto saeculo, monasticum vitae genus amplexus est, nunquam carnibus

(a) Gallico Bourges, antiq. Anaricium.

vesci voluit: licet ob gratiam hospitum, tam ex aucupio quam venatione apparata fercula juberet mensae suae inferri, cum id ratio postularet. Inter mundanos strepitus et aulae tumultus, inter litigantium rixas et controversias pacem pectoris ita coluit, ut etiam cum his qui oderant pacem, foris pacis studiosum se exhiberet.

§ 5. Cum sciret autem non posse eum incendere alios, qui ipse non ardeat, igne Sancti Spiritus inflammatus, subditos quoque suos accendebat sanctae conversationis exemplis: non modo nulla admittens illicita, sed a multis etiam licitis ultro abstinens. Si qua autem ab aliis essent mala perpetrata, ea haud secus atque propria lugebat: ut e diverso bonis alienis non aliter quam suis delectari videbatur. Interioris hominis sui maculas, si quas invenisset, lacrymis compunctionis diluebat: ita ut deinde facilius non modo festucas, sed etiam ingentes vitiorum trabes, ab aliorum oculis verbo sanctae praedicationis et irreprehensibilis conversationis exemplis amoveret. Cavebat enim, ne si propriis scateret morbis, audiret illud sibi objici: *Medice, cura teipsum*. Qui enim apud Deum pro aliis intercessor est, non debet suis offendere culpis, quem pro alienis deprecatur. Verum enimvero cum sanctus pontifex nihil sibi male esset conscius, attamen servum se putabat inutilem, semperque sibi ipsi suspectus et pavidus, ibi etiam culpam agnoscebat, ubi non erat, clamans cum Propheta: *Delicta quis intelligit? Ab occultis meis munda me, et ab alienis parce servo tuo (Psal. 18)*.

§ 6. Porro non ignorans virtutum omnium custodem fidissimam, esse humilitatem: tum quoque Unigenitum aeterni Patris Filium, cum Dominus esset omnium, non tamen venisse ut ipsi ministraretur, sed ut ministraret, ad illius se componens exemplum, omnibus humilem et benignum sese exhibuit: quantoque major erat ex dignitate pontificia, tanto se gerebat submissius, humiliabatque in omnibus, memor illius apostolicae sententiae: *Non dominantes in Clero, sed forma facti gregis (1 Petri iv)*. Valde autem dabat operam, ut nec integram vitam perversa doctrina, nec sanam doctrinam vita improba deturparet. Agebatque diligenter apud subjectos, ut ex animis eorum tribulos, et spinas vitiorum extirparet, et virtutum semina insereret: sciens non ad otium, sed ad immensum negotium a Domino se esse vocatum, cui quandoque administratae tam amplae provinciae rationem esset exactissimam redditurus.

§ 7. Etsi autem ob patientiae et humilitatis studium, quas in virtutum structura fundamenti loco posuerat, quibusdam videretur justitiae censuram nonnihil negligere, ab iisque propterea temere remissus et tepidus diceretur: at Cleri tamen et ecclesiae jura atque libertatem, in nullo passus est violari. Vivus quidem fuit indulgentior erga delinquentes: sed pius pastor suâ

patientiam illos provocabat ad poenitentiam: quos si vidisset ea humanitate fieri obstinatores, jam zelo accensus justitiae, ad castiganda et vindicanda flagitia commissae potestatis gladium exerebat: nihil ea in re nec minis principum, nec tyrannorum saevitia absterritus, nec amicorum blandis precibus fractus aut delinitus.

§ 8. Non se sinebat instar Heli sacerdotis falsa superari pietate, qui quod in corrigendis filiis esset remissior, cum illis pariter extinctus est. Attamen contemplans humanae conditionis fragilitatem, et ex natura vitii depravata semper in deteriora proclives hominum animos, in alienis culpis propriam attendebat infirmitatem: sicque seipsum considerans, libenter veniam dabat peccata sua lugentibus ex vera cordis contritione: ita maternis eos fovens complexibus, ut tamen, ubi res posceret, etiam paternae virgae adhiberet disciplinam: severus in vitiis hominum, benignus erga naturam. Itaque nec in misericordia remissus, nec in humanitate mollis, et effoeminatus, nec in rigore justitiae saevus et crudelis, nec in pietate plus aequo indulgens fuit, sanandis peccatorum vulneribus et vinum et oleum prudenter infundens: ut vini acrimonia vulnerum saniem abstergeret, et olei lenitas dolorem temperaret.

§ 9. Quam autem circa misericordiae et benignitatis opera sedulus et intentus fuerit, non est silentio tegendum. Miseris et egenis praestabat alacriter eleemosynam, sciens scriptum esse, quod hilarem datorem diligit Deus: quosque abjectiores noverat, eos sua liberalitate solitus erat antevertere ac praevenire: debiles et claudos reficere, maxime a quibus nullam expectaret beneficii compensationem, hospites et peregrinos non modo tecto recipere, sed compellere etiam ut intrarent. Eos vero dumtaxat admittebat ad familiaritatem, quos sanctitatis opinio commendabat: a quibus ut magis magisque disceret esurire et sitire justitiam, crebris eorum colloquutionibus frui volebat: illis plane a familiaritate exclusis, quos vel sciret notatos infamiam, vel quibus ipsa familiaritas causa esset ejus contemneundae dignitatis et functionis.

§ 10. Neque tamen quemquam non amabat in Christo: immo vero prodesse cupiebat omnibus. Nudos pro cujusque conditione, paucis admodum consiliis, vestiebat: non ab hominibus gloriam quaerens, sed mercedem expectans a Domino: aegrotos et carceribus inclusos et visitare et consolari studuit, adversus desperationem et impatientiam, Scripturae divinae sententiis et exemplis eos confirmans. Erant in iis tertianam et quartanam febre vexati, qui conceptam in Deum fiduciam, quod per sancti viri preces et merita curari possent, rogabant eum, ut manu ipsis imposita, febrem discedere juberet. At ille molestissime ferens se sanctum vel appellari, vel existimari, eos silere jussit, et ad divinam po-

scendam opem se conferre. Illis autem cum ingenti gemitu in sua prece persistentibus, ut erat mitis et humilis corde, manus illis imponebat: et alii quidem quamprimum, alii paulo post integram recepére sanitatem. Ex iis sane quosdam nos vidimus bonae existimationis viros, qui haec nobis ita, ut diximus, gesta testarentur. Et quia vitae sanctitas studiose occultata, per miracula se solet prodere, libet hic quaedam sancti viri miracula commemorare, quae per eum Dominus efficere dignatus est, dum adhuc in carne degeret.

§ 11. Cum more solito vir sanctus dioecesim suam circumiret, et gregem sibi creditum paterna sollicitudine visitaret, suumque munus fideliter exequeretur concionando, sacros ordines conferendo, templa et aras consecrando, discordes conciliando, baptizatos sacro chrismate confirmando: puer quidam continuo capitis tremore jam menses tres et eo amplius agitatus, apud Montem Falconis illi a parentibus offertur; quem cum vidisset vir pius, manus illi imposuit, et intra triduum ille se sensit incolumem.

§ 12. Capellanus S. Germani de Podio, cujus ecclesia duobus a nostra urbe milliaribus abest, dimidio fere anno sinistrae manus officio privatus, Missas celebrare non potuit. Ea re non mediocriter ille afflictus et confusus, a medicis petiit tanti mali medicinam, sed frustra. Tandem ad virum Dei venit, manum illi prope aridam ostendit. Susceptus ab illo benigne, hoc sponsi accepit, ut humiliter peccata sua confiteretur. Abiit ille, accepta prius sancti patris benedictione, et paulo post reddita sanitate, die tertio Missae sacrificium obtulit. Consecraverat quodam die vir sanctus ecclesiam quamdam, et tanto defatigatus labore, cum clericis et aliis inde revertens, in prato consédit, paulum ibi cibi sumpturus. Illi prato conjuncta domus erat, ex qua egressa mulier, Huberta nomine, jam partui vicina, sanctum virum alloquitur, eique cum multis suspiriis infelicitatis suae pertexit historiam, quod jam quarto aut quinto peperisset quidem, sed nonnisi foetum mortuum: se vero eo nomine accusans, suâ culpâ id fieri ajebat. Cernens pius pastor calamitatem oviculae suae, blandis eam verbis consolatur, simulque jubet sacerdoti sua peccata confiteri, ac deinde bono esse animo. Denique extensa manu benedixit illi, et de cibo ac potu suo praebeuit. Ubi illa cibo sumpto confortata est, abiit, et adveniente partus tempore, prolem salvam et incolumem enixa est, nec unquam postea abortum fecit, licet crebro deinde pepererit.

§ 13. Si quos vir sanctus comperisset in ecclesiastici juris, et libertatis injuriam carceri mancipatos, tamdiu ante fores carceris sub dio persistebat, donec ei essent redditus illaesi. Exemplo autem Tobiae provocatus, non tantum mortuos sepulturae mandabat, sed etiam sine personarum acceptione fratrum fu-

nera prosequabatur pauperum et peregrinorum humanis corporibus libens necessaria praebebat. Intererat autem hujusmodi tristibus spectaculis, ut inde in memoriam rediret conditionis humanae, extremorumque suorum, et hac cogitatione adversus peccata se muniret.

§ 14. Eadem autem misericordiae opera etiam spiritualiter suis impendebat. Esurientes pane verbi Dei pascebat, sitientes aquâ sapientiae salutaris et doctrinae coelestis reficiebat, nudos secundum animam, ac bonorum operum indumentis destitutos, verbis et exemplis optimis communiebat, ad charitatis studium eos provocans, quae est vestis nuptialis: Christum Dominum ad sui cordis hospitium invitabat, coelestibus cogitationibus intentus, ne quid intra ipsum, tantum hospitem offenderet. Infirmos et in carcere detentos visitabat; vitiorum aestu tamquam quibusdam febribus exagitatos, saluberrimarum admonitionum medicamentis fovens et curans, et peccatorum nexibus constrictos et vinctos absolvens. Mortuos sepeliebat, peccata mortifera oris confessione docens explicanda. Cum enim sponte hic nostra in confessione peccata detegimus, id efficimus, ut in suo iudicio Christus ea tegat.

§ 15. Crebras ad Deum fundebat preces, idque et secreto et prolixè, sciens dictum ab Apostolo: *Sine intermissione orate*. Sub ipsis autem precibus et Missae sacrificio mirabili afficiebatur gratiâ compunctionis. Vidisses ex oculis, tamquam ex fonte quodam indeficienti, ubertim manare lacrymas, pia quadam dulcedine et sanctae devotionis ardore conditas. Si quae se animo illius voluissent peregrinae cogitationes ingerere, cum S. Abrahamo eas abigebat, nostrae redemptionis mysteria in tanto sacrificio non sine maxima spiritus delectatione revolvens, nec aliter illud peragens sacrificium, quam si Christum Dominum coram cerneret pati et crucifigi. Erat ejus animus totus in coelis, ardenti desiderio cupiens ad illam beatam patriam pertingere: sed interim tamen non sic uni vacabat sibi, ut suarum ovium oblivisceretur. Ab illis sublimibus animi exercitiis, ab illa coelestium sublimi contemplatione dimittebat se ad consulendum subditis suis, ad defendendos pupillos et viduas, ad subveniendum oppressis, ad tractanda multivaria negotia crediti sibi gregis. Itaque et divinis sic inhaerebat studiis, ut curam populi sui non negligeret: sicque vacabat suorum procurandae saluti, ut a coelestibus appetendis et consecrandis non avelleretur.

§ 16. Videns autem serpens tortuosus, antiquus nostrae salutis adversarius, virum sanctum multiplici gratiâ et variis virtutum vernare floribus, multas, easdemque occultas, contra eum instruit machinas: modo generis nobilitatem, modo functionis excellentiam, modo Ordinis Cisterciensis praestantiam, modo vitam in eodem Ordine ab adolescentia innocenter transactam ob oculos

illi statuens, ut tam multis vanae gloriae incitamentis, ad animi tumorem et fastum eum impelleret, hortareturque prae se alios contemnere, nec omnino sui ferre contemptum, subditis impetare severiter, immorigeros punire atrociter, cuncta sibi licita arbitrari, plus omnibus sibi sapere videri. At vero hostis versuti fraudes intelligens vir sanctus, doctus ad praelia spiritus, inexpugnabili humilitatis scuto se munit, et superbi hostis calida machinamenta in illius caput retorquet, sicque fraus in se conversa, eliditur. Nam quae ille ad commovendam superbiam adhibuerat, vir sanctus Scripturae divinae et sententiis et exemplis facile profligavit. Simul autem ad fortissimum sanctarum precum praesidium confugiens, ita Dominum orabat: « Domine Jesu Christe, qui ad te clamantes, a tua misericordia non repellis, quique dixisti: *Ego sum lux mundi: qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitae: illumina oculos meos, ne unquam obdormiam in morte, ne quando dicat inimicus meus, Praevalui adversus eum. Qui tribulant me, exultabunt si motus fuero: ego autem in misericordia tua speravi. Non veniat mihi pes superbiae, et manus peccatoris non moveat me.* »

§ 17. Postquam autem virulentus serpens suis se artibus nihil in sancto episcopo profecisse vidit, etsi turpiter pudefactum se doluit, at nec sic tamen a nocendi studio cessavit. Suggerebat animo illius, ut quos ob illorum scelera communione privasset, illis ex more totius Ecclesiae Gallicanae mulctam pecuniariam irrogaret, praeter illam satisfactionem, quam pro qualitate criminum imposuerat: ut vel sic a similibus admittendis coërcerentur. Nec hic deerant viri magni nominis, qui dicerent ejusmodi pecuniam posse eum in suos usus convertere, aut certe, si id mallet, pauperibus erogare. Sed hac in re vir sanctus admirabili usus est moderatione et discretione, ut nec Deum offenderet, cui soli placere cupiebat: nec proximis scandali materiam offerret, quos videbat non ita subito ab hac consuetudine posse revocari, nec aequo laturos animo, si eâ pecuniâ privarentur: immo potius hac occasione majoris quaestus rationes et vias meditatos in suae salutis perniciem. Itaque mediâ quadam incedens viâ, morem patriae nec damnare plane voluit, nec approbare: sed accepta cautione de solvenda mulcta pecuniaria, congrua satisfactione, pro criminum ratione imposita, excommunicatos clementer absolvit, gratias agens Deo, quod rebelles filii ad sinum matris Ecclesiae se recepissent: pecuniam vero postea nullam ab eis accepit, licet ob incutiendum salubrem timorem, saepius se accepturum minaretur. Omnes enim mundi hujus opes haud secus atque stercora aspernabatur, thesauros suos in coelis collocans, ubi tota animi ejus intentio versabatur.

§ 18. Eundem in modum cum illi persuaderetur, ut in malitia obstinatos et incorrigibiles collecto exercitu debellaret, quo illis

profligatis, tranquillitate et pace Ecclesia frueretur, et liberius divinis officiis vacaret: quam ad rem confirmandam itidem adducebantur patrum exempla, mos regionis a patribus institutus. a posteris observatus: ne quid praepropere vir sanctus ageret, ad deliberandum, Deumque obsecrandum temporis spatia accepit. Valde enim ab effundendo abhorrebat sanguine, nec libebat militaribus accingi armis, hostilesque vastare terras et praedas agere. Ne tamen vel ritum patriae temere damnare, vel majorum instituta explodere videretur, promisit quidem se facturum, quae illi suasissent: sed hostes non ferro aut igni, sed spiritualiter oppugnandos suscepit. Obduratos igitur et pervicaces seorsum ad se evocat, acriter objurgat, gladio spiritus, quod est verbum Dei, prosternit: adhibet comminationes aestuantis gehennae, illam fornacem pice et sulphure semper arsuram ob oculos ponit: et ne parum efficax sit sermo, assiduus et quotidianis se macerat jejuniis, orationibus et vigiliis, ut Deus illorum duritiam emolliat. Nec est spe frustratus sua, non sine stupore et admiratione multorum, subito ex lupis agni, ex persecutoribus amici, ex alienis amici et familiares fiunt: et quibus antea contemptibilis et vilis habebatur, jam non modo Archiepiscopum, sed sanctum vocant Archiepiscopum: parent subditi suo pastori, ad votum celeriter jussa capessunt. Si qui autem needum obtemperare volunt, ab aliis non alio quam ethnicorum et publicanorum loco habentur. Felices putantur, quibus imperare dignatur, quibus obviam procedentibus bene precatur, quibus vel fimbriam vestimenti ejus contigerit attigisse. Sancta conversatio ejus omnium animos illi conciliabat, praesertim quod ex signis haud obscuris animadverterent eum esse apud seipsum humilem, quod merito deberent imitari: nec deesse illi auctoritatem, quam non immerito formidarent.

§ 19. In ipsis sane pontificatus sui initiis multas persecutiones et infestationes pertulit: quibus etsi fortasse concuti potuit, dejici tamen aut everti nequaquam potuit. Regem Francorum, alioqui christianissimum, ob causas quasdam, quae in Ecclesiastici juris detrimentum cederent, diu iratum patienter sustinuit. Non deerant aemuli, qui regis ex ignorantia peccantis iram, admotis facibus, magis magisque inflammarent. Videre tum licuit multos, ex iis qui sereno tempore amici putabantur, inimicorum induisse animos, et quidem regni optimates. Erant et satrapae regis, plus homini quam Deo placere appetentes, qui improbis sermonibus hortarentur eum, ut regem injuste, ut mentiebantur, offensum sibi reconciliaret: quod si cunctaretur, se illius facultates minarentur in fiscum regium redacturos, et illum tamquam laesae majestatis reum, proscripturos. Sed Ecclesiae columna nec blanditiis enervatur, nec terroribus concutitur, sciens, Deo magis oportere, quam hominibus, obedire.

§ 20. Extiterunt autem, sua zizania seminante omnis dissensionis satore diabolo, etiam discordiae gravissimae inter ipsum et clericos metropolitanae ecclesiae, adeo ut quidam ex illis, non levibus eum contumeliis et probriis afficerent: quorum sane ille furori cedere maluit, quam maledictum reddere maledictis, et liti atque contentioni inservire. Verum omnipotens Deus quorundam bonorum virorum operâ et intercessione, et regem pontifici, et filios patri conciliavit, omni illâ tempestate sedatâ. Sanctus autem pontifex ex utrâque hac infestatione crevit estimatione et gloriâ, ubi robustae mentis ejus constantia et praeclara apud Deum merita, quae prius homines latuerant, sese declarare coeperunt. Rex enim, auditis sanctitatis ejus testimoniis, suo illum favore complexus est: et clerici puncti poenitentia, patrem suum et amare ardentius, et majori prôsequi reverentiâ student. Ille e diverso rebelles prius filios amplius et veneratur et diligit, et aliis, qui nunquam eum offenderant, etiam praefert et anteponit. Nulla postmodum in illa Ecclesia extitit rebellio, omnia pro suo arbitratu statuit: cujus rei nos testes sumus oculari. Tam enim certis indiciis plenum eum esse Spiritu Sancto crebro compèrimus, ut aliquid illi statuere volenti si quis eo absente resistere deliberâset, illo praesente non posset: immo vero, quod plus habet stuporis et admirationis, votis omnium non sine miraculo in id consentientibus, ut jus conferendi sacerdotia, quae vulgo Praebendas vocant, in illum, et ejus gratiâ in successores illius transferrent, quod antea semper ad totum illorum collegium pertinuerat: ille hoc praesentens ad Ecclesiae damnum quandoque cessurum, sponte et liberaliter hanc oblatam donationem nullo pacto admittere voluit.

§ 21. Interim vero ne deesset sancto viro satan suus, qui ejus patientiam exercèret, erat quidam vir dolosus, qui sicut ejus antecessores, ita et illum pertinaci odio infestabat. Cernens enim sanctum episcopum mansuetum, modestum, simplicem, confidentius jura Ecclesiae violare tentavit, et toto malignitatis spiritu debacchari in hominem Dei. At ille hominis versûti fraudes non ignorans, columbae simplicitatem serpentis prudentiâ temperat, minimeque patitur ab impio Ecclesiam ipsi creditam opprimi: sed opponens se murum pro domo Israël, quantum exigere justitia videbatur, eousque humiliter restitit illi persecutori, donec ex hac luce migraret.

§ 22. Extitit autem alia quaedam longe gravior persecutio-nem procella, et pugnandi magna necessitas, ut victori sua gloria et praemia cumulerentur. Eo namque tempore in Aquitania, in extremis régni finibus haeretici (a) Ecclesiam Dei adeo exagitârunt, ut pene mergi videretur. Solvebatur ab illis catholicae fidei unitas, et jam in eam evaserant multitudinem,

(a) *Albigenses*, Manichaeorum proles, de quibus verba fiunt pro S. Dominico 4 Aug.

ut instar locustarum operirent terrae superficiem, non occultantes, sed palam praedicantes perfidiam suam. Cumque scripturae divinae sententias prave interpretarentur, * vinum sibi vertebant in venenum, et ex lumine sibi faciebant materiam caecitatis. Jactabant miseri licere ipsis omnia, sectatoribus suis impunitatem promittebant flagitiorum, caeci duces caecorum, Ea autem proposita impunitate, facile homines, alioqui nimium in vitia proclives, sibi alliciebant plurimos. Jam cultus divinus illis locis maxima ex parte erat abolitus, et templa haud secus atque jumentorum stabula vilescebant, dum nemo parietes ruinam minitantes instauraret, et brutis animantibus in ea pateret aditus, quae locum baptisterii et altaria tua, Domine, contaminabant: atque etiam sordes et immunditiae in conspectu introeuntium hominum ante fores jactarentur, ut polluerent sanctuarium Dei.

§ 23. Ad horum indoctam doctrinam confutandam, sanandamque insaniam, missi sunt a sanctissimo Pontifice Innocentio viri religiosi Cisterciensis Ordinis, multa sanctitate conspicui: qui cum eo venissent, cum magna humilitate verbum Dei seminaturi, invenerunt terram prorsus sterilem et inutilem: plaeque derisi sunt et contempti ab illis superbis haereticis, nec fructum apud illos facere potuerunt. Ea re comperta, et animo et corpore a deploratis hominibus recesserunt, excusso in illos pulvere pedum suorum. Verum ne modicum fermentum totam massam paulatim corrumperet, visum est summo Pontifici, ut funestae arbores, non nisi acerbos et exitiosos ferentes fructus, ne latius suos propagarent ramos, radicitus succiderentur. Mittit igitur litteras ad provincias omnes, ut arma capessant ad edomandam haereticorum pervicaciam, abolendumque eorum nomen in terris, quorum jam nomina de libro vitae deleta erant. Dignum enim erat, ut qui a capite Christo se separaverant contumaciter et obstinate, nec ullis admonitionibus ab errore poterant revocari, meritis poenas luerent. Pontificis acceptis litteris, omnium animi accensi sunt ad capiendas et profligandas vulpeculas, vineam Domini Sabaoth demolientes. In iis autem facile primus fuit beatissimus Primas noster Guillelmus, qui non sine lacrymis multis magnoque animi moerore, lectis publice sanctissimi Pontificis litteris, instar Phinees zelo inflammatus est, crucemque vesti assuens, eam voluit virtutum suarum quasi coronidem vel consummationem relinquere, ut ecclesiasticae unitatis perturbatoribus eliminatis, pacem Ecclesiae restitueret. Etsi autem esset imbecillis corpore, non tamen illi deerat animi constantia et fortitudo: nec tam erat senio fractus, quam jejuniis assiduisque vigiliis confectus. Igitur convocatis subditis suis, exponit illis Christi Salvatoris beneficia, humano generi collata,

* Novum Testamentum omnino rejicientes.

crucis mysteria explicat: in ea sola eos gloriari docet, et ut se gratos declarent, hortatur ut cruce se signari sinant contra crucis irrisores: profert illam Christi sententiam: *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me* (Luc. ix). His aliisque ejus sermonibus egregie animati, pollicentur se quocumque intendere velit iter, illum alacriter secuturos. Et illi quidem promissis stetero suis: at sanctus episcopus prius e vivis excessit, quam posset voto suo satisfacere. At nec sic tamen putandus est sacrae militiae, non interfuisse. Cum enim in Domini exercitu Abbas Cisterciensis dux et praeceptor esset constitutus, sub cujus ille magisterio in habitu monastico diu Christo militaverat, quonam pacto in re tanti momenti illum deserere potuit? Etsi igitur corpore absens, sed praesens erat spiritu. Nam visi sunt multis militiae coelestis exercitus, praecedente crucis signo, quo etiam illi signati erant. Hinc illa insignis victoria Christianorum Catholicorum, qui illos impios mirabiliter debellârunt, neque aetati parcentes, neque sexui. Capta est velut momento temporis populosa urbs, quam Bitures vocant, quae jam non exigua scelera meditabatur, sed in id usque amentiae prorûpit, ut magnam sibi videretur assumpsisse religionem, quod nullam respuisset falsitatem. Inter ubera matrum parvuli quoque caesi sunt, et neque ecclesiae, neque monasteria tueri eos poterant, qui Ecclesiae sciderant unitatem. Inde itum est Carcassonem munitissimam urbem, ex eaque perfidi omnes ejecti sunt. Tandem etiam terrae princeps comprehensus est, genere quidem spectabilis, sed moribus ac religione degener, qui illam hominum faecem susceperat fovendam atque tuendam. Detentus autem est in vinculis, donec miserandum in modum spiritum exhalavit. Contritis igitur et exterminatis impiis, expiantur altaria, extruuntur templa, ecclesiae dirutae instaurantur: in iisque constituuntur sacerdotes, diaconi et clerici, qui divina celebrent officia, cultumque divinum reparent.

§ 24. Sed ut ad narrationis ordinem revertamur, cum beatus Guillelmus audivisset migrasse ex hoc saeculo venerabiles antistites Turonensem et Parisiensem, valde quidem contristatus est, et planxit planctu magno. Erant enim illi quasi duae olivae speciosae et fructiferae in domo Dei, et velut lucernae supremo ardentes lumine, quas verus Oriens miserat ad Occidentis regiones illustrandas. Expectabant autem mox ipsos secuturum Bituricensem Pontificem, ut qui in vita se eximie dilexerant, in morte quoque non separarentur. Fuerat enim inter illos sincera quaedam familiaritas, et cum se animi causa invicem inviserent, de his, quae ad animarum et Ecclesiarum ipsis commissarum curam, administrationem et salutem pertinerent, inter se secreto conferebant, suaque inter se arcana sibi mutuo communicabant. Illis igitur vitâ functis, paucis mensi-

bus noster episcopus supervixit. Cupiebat enim dissolvi, et esse cum Christo, et licet obitus sui diem ex divina revelatione prae-sciret, tamen longa illi omnis mora videbatur. Interea sic vixit in carne, ut quasi carnis sarcinam exuisse videretur: adeo jam consumptis carnibus, pellis ossibus adhaerebat, et artus admodum confecti atque extenuati videbantur: nec tamen cessabat exigere a carne, ut spiritui serviret. Porro cum non parum vereretur, ne post ipsius obitum gregem suum lupus rapax ceu pastore orbatum dissiparet et discerneret, valde coepit animi esse dubius, quid potissimum eligeret. Nam nec a beata illa supernorum civium jucundissima societate diutius abesse, nec gregem volebat desolatum relinquere: sed inter haec totum se divinae permisit providentiae et voluntati.

§ 25. Jam Salvatoris natalem diem, Circumcisionem quoque sanctus praesul cum fidei populo solemniter celebraverat: porro pridie Epiphaniae Domini sentiens adesse tempus migrationis suae ab hoc exilio ad patriam diu concupitam, populi multitudine congregata in ecclesia protonartyris Stephani, coepit ad illos concionari, uti saepius consueverat: nec ab hoc officio, neque a laudibus Dei se retrahi passus est febre acutissima, qua tunc laborabat. Nam etsi vi morbi corporis vires tabescerent, at spiritu roborabatur, ut posset dicere cum Apostolo: *Cum infirmor, tunc potens sum* (2 Cor. xii). Interioris enim hominis vires ipsa firmat corporis infirmitas. Sumpserat autem sibi thematis loco illud apostolicum: *Hora est jam nos de somno surgere* etc. (Rom. xiii). Nimirum pastor bonus jam propediem discessurus ab ovibus suis, exhortabatur ad vigilandum, ne intrarent in tentationem: et ne improvisa illis subreperet mors, admonerat ut semper essent parati, et id genus alia multa, tanquam ultimum vale illis dicens, proponebat. Sermone absoluto, et data populo benedictione, ex imbecillo imbecillior factus abscessit. Saeviebat tum solito acrius hyemis frigus, et ille nihilo minus caput habebat nudum, membris febrili languore fatiscentibus. Locus enim ille, in quo sermonem habuit ad populum, omni ex parte vento erat expositus, quod sic affecto corpori non potuit non esse incommodissimum. Et tamen perinde ac si opus non haberet, nullius poscebat auxilium, et sine adminiculo domum revertebatur. Crevit in dies febris, et sanctum Pontificem egregie exercuit. Deinde quinto Idus Januarii, cum jam omnibus rite peractis, etiam testamentum, multis assistantibus religiosis et prudentibus viris, condidisset, fratribus convocatis, extremae Unionis sacramentum humiliter, ac devote percepit: eo percepto, etiam sacrosanctam Eucharistiam sibi porrigi instantissime postulavit, ut tanto itineris duce munitus, posset securus hostium cuneos penetrare. Ut autem Dominum et Creatorem suum ad se venisse cognovit, illico resumptis viribus, de stratu prosiliens,

tamquam jam febris omnis abscessisset, non sine stupore circumstantium, maxime quod jam fere in supremo spiritu positus videretur, et vix aliquid liquoris posset in os admittere. concito gradu procedit obviam suo Salvatori, vires certe subministrante charitate, flexisque genibus, totus lacrymis diffluens, illum adorat: utque saepius genua possit flectere, crebro prostratus erigitur, illique suum agonem tota devotione commendat, orans ut quicquid purgandum superest, ipse purgare dignetur, ne quid funestum in ipso possit invenire inimicus.

§ 26. Fuerat autem biduo fere maxima ex parte loquendi privatus facultate, ita ut extremas vocum partes tantummodo exprimeret, quas nos coram positi aegre possemus intelligere: sed interim tamen nutibus et signis evidentibus declarabat, integram ipsi semper permanere memoriam. Porro coram Domino sic prostratus, prolixè oravit, sed ejus verba ad plenum intelligi non poterant, linguae, ut diximus, impedimento obstante. Deinde expansis in crucis formam manibus, et oculis in coelum sublatis, carnem Salvatoris non sine lacrymis, corde contrito et humili, manducavit. Hoc facto, laetior effectus, confortatur in Domino, sciens se fortissimum in illo supremo certamine habere adiutorem, ducem itineris, praemii largitorem. Mox ad stratum rediens, sublevantium illum manibus adjutus, cum paululum respirâsset, coepit nutibus indicare, velle se ut corpus ipsius defuncti apud Carolilocum humaretur. Illi enim monasterio diu praefuerat, nec immerito locum illum prae caeteris amare visus est. Aderant autem etiam illi morienti aliquot ejus monasterii fratres, nec deerant, qui putarent, illis petentibus, hoc ita illum constituisse.

§ 27. Verum initio ab omnibus ibi foram positis reclamatum est, ita dicentibus: « Absit a nobis, pater sancte, ut corpus tuum nostrae Ecclesiae subtrahi patiamur. Corporis tui praesentia carere nolumus, quae nobis boni pastoris memoriam jugiter reffricabit. Obnixè oramus, ut sicut hactenus plebem tuam ab imminuentibus malis protexisti vivus, ita tuearis et vita functus: quosque in vita variis malorum casibus saepe eripuisti, etiam sepultus apud nos, tuis meritis et precibus eripere digneris. » Ille vero nulla ratione se passus est a sententia deduci, sed cum lacrymis obsecrabat, ut quod cuivis catholico licet, liceret etiam ipsi, nempe sepulturae locum sibi deligere. Cedunt igitur qui aderant, et ne patrem affligerent, coguntur velle quod nolunt. Sacrilegum enim putabant, ea praesertim horâ, ejus supremæ resistere voluntati. Ea re ab invitis impetratâ, omnes osculatus est, nutibus orans, ut pro ipso Dominum deprecarentur, et cœu filii pacis pacem inter se amarent et colerent. Illi vero omnes se ejus precibus commendabant, et cum vicissim petiissent omnium, si quae intercessissent, offensionum veniam, vèriti ne mul-

torum praesentia illi esset onerosa, accepta ab eo benedictione et licentia discedendi, non sine lacrymis domum abierunt. Manserunt autem apud illum pauci familiares et domestici, secretorumque ejus conscii. At ille nihil a morbo impeditus, ut erat semper orationi intentus, totus in Dei opere versabatur. Labia divinis assueta laudibus, sine intermissione moveri ad preces videbantur: et ut sanus consueverat, temporibus et horis congruis divina coram se officia celebrari voluit, et quos ore promere non poterat psalmos, patulis auscultare auribus, et animo altius, affligere studebat. Ita omni tempore aut vacabat precibus, aut raptus in spiritu, coelestia contemplabatur: nec jam de praemio haesitabat, qui se angelicorum spirituum visionibus sentiebat confirmari.

§ 28. Nocte vero subsequente (solet autem nos exaggerare vim morbi) vir sanctus acrioribus coepit urgeri doloribus: et jam praesentiens extremam fere adesse horam, jussit sub aspectum suum e scriniis proferri vestes pontificales. Ex iis quasdam minoris pretii ad se adduci voluit, quibus etiam tunc usus fuerat, quando est consecratus antistes: quas immutabili animi proposito ad suam sepulturam diligenter curârat asservari. Eas vero omnes cuidam e suis familiaribus, cujus fidem habebat exploratam, ad breve tempus seorsum servandas tradidit.

§ 29. Solitus erat vir sanctus circa noctis medium surgere ad preces nocturnas, hymnos, psalmos, et alia a sanctis patribus instituta, cum omni devotione, et qua par erat solemnitate decantare, illud observans propheticum: *Media nocte surgebam ad confitendum tibi* (Psal. cxiii). Iis vero omnibus rite peractis, invictum ab oratione spiritum non relaxans, numquam dabat membra sopori, numquam defatigata sinebat quietem capere: sed tamdiu manebat in oratione prostratus, donec illucesceret dies. Sed nunc morbo magis magisque invalescente, cum statutum tempus exspectare non posset, quo, ut diximus, ad persolvendas noctis preces surgere solebat: ne illis nondum absolutis hinc fortassis abscederet, horam solitam voluit antevertere, ne mors ipsum anteverteret. Signo itaque dato iis, qui ipsi aderant fratribus, ut laudes Domini inchoarent, ipse prior labiis et pectori suo signo crucis impresso, haec duo verba *Domine labia* utcumque pronuncians, reliqua formare non potuit.

§ 30. Illi vero mente ejus perspecta, finem illius impendere, ex precum anticipatione verisimilibus conjecturis didicerunt. Itaque unus ex iis, sacerdos religiosus, admodum illi familiaris, a memoratis verbis preces auspicatus est, et caetera omnia, quae sequuntur, aliis adjuvantibus, debito ordine ad finem usque perduxit, viro sancto mente easdem preces persolvente. Quibus completis, voce et manu significavit se velle in terram deponi. Parent illi jussis ejus: et quia non decet Christianum nisi in cinere

et cilicio mori, in sparsos humi cineres eum deponunt, cilicio semper indutum, licet pauci admodum ejus rei essent conscii: quod etiam numquam sibi passus est ab aliquo detrahi. Cumque paulo spatio temporis sic jacuisset, benedicens fratribus, spiritum suo reddidit Conditori.

§ 31. Audito autem piissimi patris obitu, universa civitas commota est: passim omnis aetas et uterque sexus cum cereis et luminaribus properant ad ecclesiam beati protomartyris Stephani, quo corpus exanime cum hymnis et canticis psallentium deferebatur. Videre illic multos licebat, qui nullam vivo reverentiam praestare voluerant: et eam nunc defuncto exhibent, seque hominem sanctum aliquando contempsisse, aut dictis vel factis afflixisse, ducti poenitentia, palam lugere non erubescunt, et ad sanctum corpus prostrati, adorare non desinunt. Denique tota illa nox ab aliis in psalmis et jubilo, ab aliis in planctu et moerore exacta est. Illucescente altera die, sparso jam circumquaque rumore de morte sancti viri, ex locis vicinis multitudo populi haud aliter atque ad festum confluit diem, domus et tuguria custode vacua relinquuntur. Vidisses ibi foeminas, dum se verentur ad pii patris exequias tardius venturas, relinquere in cunis vagientes parvulos, et non obseratis domorum foribus, properare ad funus. At eadem, cum quid egissent, et quo in periculo parvulos reliquissent, secum postea perpenderent, consternatae animis, quod metuerent ne infantes a feris belvis devorarentur, cum multo ejulatu accedentes ad corpus sancti pontificis, illi suas proles commendabant: quas deinde, domum reversae, non sine magna admiratione salvas repererunt: sicut etiam illi, qui ostiis apertis, prae sancti patris amore, discesserant propere ad exequias, postquam domum rediere, nullum penitus alicujus detrimentum se passos admirati sunt. Diem autem illum omnes habuere festivum et solemnem, nec ullo admonente, omnes ab omni servili opere sponte abstinebant. Erat sane et jucundum, et admiratione dignum spectaculum, videre omnis generis et aetatis homines ad sanctum corpus undique confluere, ut vultum intuerentur angelicum, et manus ac pedes deoscularentur; quos tamen semel exosculari non fuit satis, sed crebro revertebantur, ut oscula denuo infingerent.

§ 32. Eodem autem die circa horam vespertinam, cum universus clerus et populus ad celebrandas pastoris sui exequias convenisset, quasi globus igneus in aere suspensus, supra sancti protomartyris Stephani ecclesiam instar stellae coruscantis apparuit: quem non solum illi qui aderant, sed etiam nonnulli aliunde ad nostram urbem properantes, dimidia fere horae spatio se vidisse, cunctis admirantibus, nuntiabant. Interim parabatur cum multa festinatione feretrum, quo sacrum corpus ad Carolilocum, quemadmodum sanctus vir decreverat, deportaretur,

populo hanc ejus voluntatem adhuc penitus ignorante. At postquam rei veritas innotuit, subito commoti sunt universi: et sole jam ad occasum inclinante, omnes unanimiter statuerunt, ut omni studio, adhibitis custodibus, valvas et omnes aditus templi etiam armata manu observarent, ne quis sacrum corpus per vim posset auferre: neque illorum pars minima intra ecclesiae parietes tota illa nocte egere excubias. Mane autem alterius, id est, dominicae diei, juxta altare sancti martyris humo altius effossa, et omnibus ad sepulturam necessariis celeriter praeparatis, ne quod posset impedimentum incidere, sanctum corpus etiam ante sacra Missarum sollemnia sepulturae mandare constituerant. Verum ille moderator et rerum et temporum, qui servi sui gloriam nulla ex parte minui, sed augeri potius voluit, nihil absque ratione et ordine fieri permisit.

§ 33. Celebrato igitur prius Missae solenni sacrificio, stabant seorsum fratres Caroliloci, animi dubii quid agerent: et neque propius audent accedere, neque ut supremas sancti patris voluntati fiat satis, postulare. Jam enim turbae conspiraverant, ut si alienae manus auferendo sancto corpori admoverentur, aut si qui advenae vel ignoti illud apprehendere conarentur, repente trucidarentur. Et quidem ex senioribus et majoribus ecclesiae nonnulli, ne fidem datam sancto episcopo infringerent, liberam illis fratribus tollendi corporis fecere potestatem: sed id eo et libentius et liberius, quod satis scirent ne seipsos quidem etiamsi vellent ceteris fratribus ecclesiae illius non consentientibus, et turbis renitentibus, sacrum corpus inde posse amovere. Ita ergo fratres Caroliloci videntes se nihil posse proficere, Cleri et populi mirantur devotionem: ceduntque turbis, spe et expectatione suâ frustrati, praesertim cum ipsis praesentibus cum honore debito sacrum corpus beatissimi viri sepulturae traderetur.

§ 34. Nec defuerunt miracula, quae illius sanctitati illustre redderent testimonium. Nam eo ipso die per merita illius, necdum humato ejus corpore, inter caetera insigne quoddam contigit miraculum, quod nolumus silentio praeterire. Puer quidam non omnino decem annorum, toto curvatus corpore, coelum intueri non poterat, sed prono semper vultu terram spectabat. Jam triennio id incommodi pertulerat, manuum ac pedum officio penitus destitutus. Cibus aliena manu ejus ori inferebatur, et ad naturae necessaria a matre portabatur, quae sic languente filiolo suo, ipsa pariter languebat, ejusque afflictione acrius affligebatur. Ut autem percepit hic puer sanctum episcopum e corpore excessisse, multâ instantiâ obsecrat matrem, ut ipsum perferre non gravetur ad ecclesiam, quo possit sancti patris corpus exosculari. Acquiescit tandem mater ejus crebro repetitis precibus, eumque suis complexa ulnis, difficulter in templum inferre potuit prae turba. Ut autem propius accessit, constanti

animo prostravit se cum parvulo suo coram sacro corpore, et ambo osculati sunt ejus manus et pedes. Ea ipsa hora audit mater quasi fragorem quemdam et commotionem ossium filii sui, quae (ut ipsa testabatur) potuisset etiam audiri a multis, si non obstitisset circumstantis populi strepitus et tumultus. Redit mater cum illâ suâ sibi multum charâ sarcinulâ, et cum jam procul a turba recessisset, exclamat filius, et dicit: « Sine me, mater, meis ingredi pedibus : ecce enim per merita sancti episcopi sentio me redditum sanitati. »

§ 35. Quibus auditis, mater illum deponit, et consolidatae sunt bases ejus et plantae, et sine ullo adminiculo, cunctis admirantibus, iter capessit. Stupet mater, stupent vicini omnes, qui noverant puerum triennio tam male affectum fuisse. Timens autem mater puero ob recentem adhuc curationem, nisi ad ecclesiam reversa, gratias ageret omnipotenti Deo, et ejus gloriosissimo confessori Guillelmo, illuc redire statuit post turbæ discessum. Sed dum illa exspectat, et miranda Dei opera secum admiratur, ecce Dominus volens clarificare sanctum suum, ad ejus tumulum catervatim confluentibus populis, antiqua potentiae suae innovat miracula, signisque aliis alia succedunt. Igitur nolens expectare diutius, apprehensa manu pueri non obstante populi concursu, ad ecclesiam properat, et cum aliis sanitati restitutis, atque eâ causâ gratias agentibus, ipsa quoque pro filii sui salute gratias agit totius gratiae largitori.

§ 36. Eodem dominico die, cum turbæ recessissent, multi et nostrae urbis homines, et locis finitimis degentes, variis afflicti morbis, qui prae populi frequentia ingredi antea non poterant, humiliter ac devote ad sancti tumulum accesserunt, sperantes in eo, qui sanat contritos corde, ut per ejusdem beati patris merita, optata potirentur sospitate. Sed quia nimis longum est, immo impossibile, non ea modo, quae ad sancti viri sepulcrum, sed etiam in diversis regionibus ad ejus invocationem quotidie eduntur miracula, singulatim commemorare, dicemus in summa duntaxat: nempe, videre caecos, claudos ingredi, hydropicos curari, surdos audire, loqui mutos, daemoniacos liberari, aperiri carceres, vincula solvi, sanari lethaliter saucios, mortuos ad vitam revocari: atque adeo etiam bruta animantia non uno morbo liberari: multos jam pene desperatione obrutos, ad sancti patris recordationem mirifice relevari: denique quacumque vel aegritudine correptos, vel periculo expositos; a malis omnibus ejus intercessionibus ereptos, sentire praesentem virtutem Domini nostri Jesu Christi, qui cum Patre et Spiritu Sancto vivit et regnat per omnia saecula saeculorum.

VITA S. THEODOSII COENOBIARCHAE

AUCTORE SIMEONE METAPHRASTE

Natus anno 423 obiit 529 — Nat. Cappadox.

§ 1. Beatum Theodosium Coenobiarcham (a) tulit quidam vicus, nomine Magariassus (b), situs in regione Cappadocum: qui tunc quidem erat multis ignotus et obscurus: nunc autem fere omnibus propter ipsum cognitus. Oportebat enim eum esse potius causam splendoris patriae et parentibus, quam illa vitae Theodosii decus afferre et gloriam. Erant autem ei parentes et vero Dei cultu religiosi, moribusque pii et Deo grati. Ejus mater quidem postea quoque vitam amplexa monasticam, ut quae boni hujus instituti occasionem invenisset ex bona vita filii charissimi, eum patrem habuit spiritalem, cujus ipsa fuerat mater secundum carnem: pro carnali generatione recte accipiens spiritalem regenerationem. Et si difficile est filio, dignas gratias referre parentibus, qui ut sit, sunt auctores: cur non hic quoque est superior, qui fuit causa matri, ut bene esset?

§ 2. Dexter erat ad divinas legendas scripturas praeclarus Theodosius, si ullus alius. Lubenter enim audiebatur, non solum quod hac in re pulchre esset eruditus: sed etiam, quod acre injiceret omnibus desiderium, et ex morum moderatione et vercundia, qua nihil aliud magis decet juvenes. Propterea ergo ei mandatum fuerat, ut sacros libros legeret populo. Quos quidem concinne et numerose legens, cum aliquando quidem Deum Abraham praecipientem, ut exiret e terra et cognatione: aliquando autem et patriae derelictionem, et domus, et parentum, et fratrum, quae sit propter ipsum, iis qui sic fecerunt, esse causam vitae aeternae. Haec legens, et ea quae sunt his similia, et in mentis sinus immittens, ita ut par erat, accendebatur animo, et sequendi Christum magno tenebatur desiderio, per viam angustam et asperam. Cumque has assidue versaret animo cogitationes, preces fundit, quae vitae pulcherrimae fuere proëmium: *Deduc me Domine, dicens, in via tua, et ambulabo in veritate tua* (Ps. 85). Deinde diligenti studio init viam, quae ducit Jerosolymam: tempore Martiani imperatoris (anno 451).

§ 3. Cum autem jam venisset Antiochiam (c) Theodosius,

(a) *Theodosius*, e graeco, sonat *Donum Dei*. *Coenobiarca* autem, quo titulo magnus hic vir insignitus est, utpote Coenobitarum in Oriente quasi Institutor, et immensae multitudinis Monachorum Pater, vox est e tribus graeci sermonis in unam confatis, quae latine sonant *communis, vivere et jubere* sive praeesse. *Coenobium* igitur in eo distinguebatur a Monasteriis Eremitarum, quod hi in cellulis plus minus contiguas vitam agebant: illi vero commuiter in eadem domo simul congregati.

(b) Postea *Marissa*.

(c) Deflexit procul dubio, studio invisendi magni Stylitae, si Jerosolymam a Cappadocia se collaturus, Antiochiam divertit.

non statuit oportere eam transire, nisi ad insignem Simeonem, Simeonem, inquam, Stylitem, id est, in columna stantem, prius veniret, et ejus vultum contemplaretur, et sermones audiret, et ex his veluti viae solatium caperet, orationisque et benedictionis ejus esset particeps, quae simul et virtutis viam, quam habebat in animo, et eam quae cernebatur, levem facilemque redderet. Cum ad eum autem abiret, statim non contemnendum nec leve signum accipit illius apud Deum fiduciae et familiaritatis, priusquam ad sacram accederet columnam et vocem emitteret, ipse desuper illum audiens clamantem, et ipsum nominatim vocantem. Vox autem ita habebat: « Bene venisti homo Dei Theodosi. » Ille autem obstupefactus, et ei genu inclinat, et se humi prosternit, gloriosiore appellacionem specie humiliore respondens. Deinde ad ipsum laetus ascendit, cum ille jussisset, et amplectentem est complexus: hoc quoque magni faciens, membra attingere venerabilia, et illius complexum suscipiens tamquam divinum aliquod signaculum, confirmantem ei gressus ad virtutem. Ille autem ei omnia divinissime praedixit, et qualemnam sit hujus vitae finem inventurus, et cuiam sit gregi postea praefuturus, et quod multas pècudes ratione praeditas abrepturus sit a lupo, qui percipitur intelligentiâ: et alia, quae paulo post finem singula accepère: quae etiam per unumquodque tempus procedens dicet oratio.

§ 4. His ergo adhuc magis animo confirmatus, cum preces admirabilis Simeonis tamquam duces quasdam et custodes accepisset, alacrius quam prius iter persequabatur, et pervenit ad sanctam civitatem, cum Juvenali tunc esset commissus archiepiscopatus Jerosolymorum. Cum autem totum illum divinum locum obiisset, et sancta sancte adorasset, apud se in animo versabat, quomodo inciperet philosophari, et utrum ex duobus vitae institutis eligeret: id ne, quod est plane solitarium, et quod non habet aliquam cum ullo consuetudinem: an quod agitur cum aliis piis, et qui eundem scopum persequuntur. Caeterum separatim silère, et quietem agere, non probavit in praesentia, id nequaquam tutum esse judicans, ei qui nondum esset expertus per se luctari cum spiritibus nequitiae. « Si enim ex iis qui in mundo militant, nemo, inquit, est tam invictâ audaciâ, et tam insigni stultitiâ, ut si sit plane rudis et in re militari omnino inexercitatus, a linea in medios statim hostes irruat: quomodo ego, cui manus non sunt eruditae ad praelium, nec digiti ad bellum, neque supernâ sum accinctus potentiâ, idque cum sit conflictus longe periculosior, adversus principatus, adversus potestates, adversus principes tenebrarum hujus saeculi, adversus spiritalia nequitiae, possem in acie consistere? Restat ergo, ut cum ego a sanctis Patribus didicerim, qui se in his prius recte exercuerunt, et satis ab eis

fuero institutus ad decertandum contra spirituales hostes, deinde in tempore percipiam fructus, qui colliguntur ex quiete et silentio. »

§ 5. Haec cum sapientissime cogitasset (erat enim ei inter alia, acre valde ingenium), statim se convertit ad eos quacrendos, qui bonum cum labore meditantur, ut qui sciret, quod patiando tutius docetur et discitur. Longino itaque beato seni, qui erat excellentissimus patrum sui temporis, seipsum tradit: undique cum eo et degit et habitat, illius moribus admodum delectatus, et ideo totus ei veluti inhaerens, et, ut dicam cum divino Davide, anima post eum agglutinator. Nam cum quo quis versari delectatur, talis etiam esse creditur: et id pulchre dicitur ab antiquis. Admirabilis autem hic Longinus se in quadam domuncula turris David (hoc enim perhibet longi temporis traditio) incluserat, et illic dulce mel virtutis laboriose conficiebat. Apud quem cum omnes sensus pius Theodosius, ita ut oportebat, exercuisset, et in iis quae sunt expetenda et fugienda, discernendis summe elaborasset, in veterem sedem (eum enim locum ita vocant: est autem in via publica, quae tendit versus Bethleem) commigrat, invitus quidem, sed cedens paternae voluntati, cui potius quam sibi metipsi morem gerebat. Quenam autem fuit causa migrationis? Mulier quaedam admodum pia et honesta, nomine Icelia, dives facultatibus, sed virtute ditior. Ea cum aliquo quidem prius cohabitavit: postea autem Christi fit ministra propter pietatem. Etenim templum quoque, quod illic est, dicitur posuisse Deiparae. Cum ea ergo tunc seni magnopere supplicasset, ut in templo, quod ipsa condiderat, collocaret Theodosium: ille quidem paret invitus: persuadet autem multo magis nolenti Theodosio, ut admittat translationem. Cui enim jucundum erat simul habitare, consequens est, ut ei quoque molestus fuerit separatio: maxime cum beatus Theodosius mallet parere, quam imperare, sicut declarabit oratio.

§ 6. Cum itaque persuasus et translatus esset, et divinum illud templum habitasset, ejus deinde fama ad omnes pervadente: solet enim virtus non minus eum, qui possidet, ostendere, quam eum qui illam fert lucerna: non ferens illic versari diutius, transit in hunc sacrum montem et hanc speluncam: ex qua facit ille unam solam eam, quae est ad Deum, transitionem, illic relicto corpore. Tribus autem de causis pie fit ejus in montem translatio. Primum quidem, ut praefecturam tamquam magnum aliquod onus fugeret, quam illi erant imposituri Patres, vel potius ejus virtus eximia. Secundo, ut loci quoque translationem, ad excelsioris vitae institutum translationem efficeret, hominum solitudinem multiplices virtutis fructus producere arbitrans. Tertio autem, quod non a se, sed a Deo motus fuerit, ut ei Christi phalanx ducenda committeretur, ubi tot militum,

vel fortissimorum potius hominum millia, erat communi Domino oblaturus. Sic ergo pia mente commotus, accedit ad verticem montis, et in hac spelunca perpetuo habitat.

§ 7. Quaedam autem fama ab alto a patribus tradita, ad nos usque pervenit, quae dicit, fideles illos Magos, qui Bethleem venerunt ab Oriente, cum Deo, qui ex superna specula in Occidentem hujus mundi venerat, aurum, thus et myrrham pie admodum obtulissent, deinde ab angelo responsum accepissent, ne eandem viam rursus inirent, sed per aliam potius redirent in suam regionem: hos, inquam, dicit Magos in hac spelunca in reditu fuisse diversatos: cumque hic noctu dormiissent, mane ingressos esse viam quae ducebat in patriam. Et tale quidem est id quod dicitur, et fortasse eam nulla labefactat improbabilitas. Nam primum quidem, cum statuissent ingredi iter per Jerosolyma, non est admodum facile, ut ii aliâ ex Bethleem domum reverterentur. Sicut etiam nunc videmus eos, qui a Bethleem, vel ab ea quae est circumcirca regione, transeunt, per hanc proficisci. Praeterea autem multa ex iis, quae olim quidem facta sunt, sita autem non sunt in divina scriptura, sola scriptis non mandata traditio, efficit ut in hodiernum usque diem pro certis habeantur.

§ 8. Quomodo Theodosii in hoc loco quis res autem imitatus fuerit, quas ne digne quidem laudare potuerit? jejunii constantiam, vigilandi perseverantiam, orandi assiduitatem, pulchrum psalmodiae ordinem, oculorum in lacrymas innatam profusionem, ut prius spes esset sisti perennia fluviorum fluenta, quam fontes illius lacrymarum: per totas noctes stationem, illa quae occulte suspendebantur, propter quae, eo quod in somnum difflueret et resolveretur, dolor incumbere in inguinem: humilitatem spiritus, mansuetudinem, animum ut plurimum cogitandum et attentum, acre ingenium, et quod admodum facile rectâ ad coelos usque volabat? Haec optare quidem possunt etiam alii: sunt autem ad imitandum omnino difficilia. Quis ventri ita imperavit, aut eum abstinenciae legibus magis habuit obedientem? Qui eo utebatur non secus ac ancillâ, cibum sumente quando ipse juberet. Sumente autem cibum, non quantum ipse vellet, sed quantum sufficeret ad continendum vinculum naturalis conjunctionis. Alimentum autem erat fructus palmae, aut paucae siliquae, aut legumen aliquod aquâ madefactum, aut etiam quae ex agrestibus herbis erant esculentae. Quod si horum quoque quae dicta sunt, erat penuria propter summam solitudinis inopiam, ossa dactylorum madefacta erant illi lautum et splendidum nutrimentum propter necessitatem, et famis scitum solatium. Perpetuis autem triginta annis panis nihil gustavit penitus. Sed etsi ita parce et stricte se gerebat in iis quae pertinebant ad usum corporis, non ita tamen se habebat in

iis quæ pertinebant ad animam: sed illam contra abunde et copiose noctu diuque alebat: ut qui in lege Domini quotidie medicaretur, et sacris elogiis quotidie rigaretur. Quo factum est, ut visum sit tamquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum, et fructum dedit in tempore jucundissimum et copiosissimum. Atque corporis quidem in juventute ad libidines incitationem sic pulchre effecit conquiescere. Hanc autem abstinentiæ legem non statuit simul abjicere cum flore juventutis, neque eam repulit tamquam adhuc inutilem et minime necessariam: sed conservavit usque ad profundissimam senectutem, augens et non remittens: et non secus ac quemdam socium navigationis, qui una navigavit in hyeme et tempestate, multorumque laborum et aerumnarum fuit particeps, cum jam fuerit in portu, erubescens amandare.

§ 9. Amplectebatur itaque labores, sicut alii voluptates: remissiones autem et delicias repellebat ut hostes, cum longa consuetudo ei talem impressisset habitum. His non secus ac stella jucundissima, splendidissime ac pulcherrime micans radiis, jam etiam procul apparebat. Nam civitatem quoque sitam supra montem, est celari difficile. Ergo nec latuit, etiamsi illud ipsum perpetuo fugeret. Cum non lateret autem, consentaneum erat omnino, ut boni et honesti studiosas animas ad se traheret, non secus ac magnæ ferrum: aut potius ut bonas quasdam apes, jucundum illud mel virtutis. Ad illum itaque jam ventitabant quidam ex iis qui erant amatores virtutis, et malebant cum eo incolere solitudinem, quam cum imperatoribus præclaras civitates. Qui vim afferentes, vix quidem, sed tamen persuadent, ne sua solum consideraret, sed ea etiam, quæ sunt proximorum: et ejus, quæ est ex Deo vita, eum accipiunt veluti paedotribam*. Et tunc quidem sex vel septem numero erant, qui ipsi adhaerebant. Cum autem sciret ille magnus, iis qui ex Deo vivere elegerint, nihil aequè conducere ad parandam virtutem et ad partem conservandam, ac mortis memoriam: quæ etiam vera philosophia et dicitur et creditur: quid facit? Sepulcrum jam construere his suis jubet discipulis: ut communis esset monumentum finis, et sic eos magis excitaret ad decertandum, et diligentius stimularet ad virtutem: et simul etiam, et mortuos acciperet: quin etiam ille ex futuris aliquid praevidit et praesagiit, jam enim hæc charismata et gradus attigerat, in luce gratiæ lucem videns.

§ 10. Paratum enim erat sepulcrum, et adstabat quidem ipse desuper: discipuli autem ipsum circumsistebant. Ille autem acuto mentis oculo intuens id, quod erat eventurum, sic lepide dicit, eos aspiciens: « Sepulcrum quidem est paratum: quisnam autem ex vobis est encaenia heic celebraturus? » Et ille quidem

* Quasi paedagogum.

sic, lepidae et urbanae orationi miscens seria. Solebat enim ipse quoque inter alia tempus nosse, austeritatemque et tristitiam gratiâ moderatâ solvere. Quidam autem Basilius, dignitate quidem sacerdos: propter rerum autem bonarum desiderium, expressos aperte servans paternos caractères: et eum qui ipsum genuerat spiritaliter, non minus referentes similitudine virtutis, quam carnales patres ii qui ex illis nati sunt, et alioqui sciens quaestionem non frustra dictam esse propositam a magistro, primus arripiens sermonem, erat prompto et alacri animo ad mortem eligendam, tamquam rem non repudiandam, sed valde utilem et conducibilem. Protinus ergo genibus flexis, cum se humi projecisset, « Benedic mihi, inquit, Pater. Ego autem, inquit, hujus sepulcri primus celebrabo encaenia. » Hic ergo petiit, ille vero dedit. Et ipsum quidem habuit sepulcrum. Jubet autem pater omnia ipsi fieri, quae lex vult fieri mortuis, tertianas, inquam, et novendialia, et consequenter etiam quadragenas. Cum autem jam finem acciperent quadragenae, ô quomodo explicaverit oratio id, quod est valde quidem verum, sed est valde creditu difficile, propterea quod modum exsuperat? Basilius neque a febre arreptus, nec capitis dolore vexatus, nec ullum dolorem sentiens in ulla parte corporis, tamquam molli quodam et suavi somno sopitus, excessit ad Dominum, praemium virtutis, et quod prompto et alacri animo illinc transire voluerit: quod quidem aperte significavit eum eorum, quae hic sunt, nequaquam affici voluptate: ut qui primus ut ante Deum sisteretur, et primus coronaretur, tulerit: adeo ut ipse hac in re laudem magistri superaverit, nisi forte nimis videatur curiosum id, quod dictum est. Siquidem magna res est, Dei facies benigne et benevole aspiciens. Hic sic perfectis, miraculum consecutum est miraculum. Quadraginta enim deinceps dies, in canticis vespertinis inter sacrum chorum discipulorum hic divinus quoque stans Basilius, et una cantans videbatur et audiebatur a magno Theodosio. Et ex aliis quidem nullus alius, neque vocem audiebat, neque illius formam cernebat. Solus autem quidam Aëtius, vir qui ipse quoque magistri sequebatur vestigia, et volebat esse discipulus Theodosii: non ex eo solum, quod res illius et sciret et narraret, sed eum etiam imitaretur, ipsum quidem videre non poterat, sed vocem audiebat. Rogavit autem magistrum, an ipse mortui quoque vocem audiret. Ille vero dixit se et videre et audire: et, si vellet, se ei esse ostensurum eo tempore, quo apparuerit. Atque nox quidem successit, et peragebatur conventus, et homo Dei rursus plane videbat Basilium cum iis, qui stabant et canebant, simul stantem et canentem, eumque digito ostendens Aëtio, preces quoque addidit: « Aperi Domine, dicens, hujus quoque oculos, et videant hoc quoque magnum tuorum operum mysterium. » Cum is autem statim vidisset et agnovis-

set, atque etiam accurrisset, et prae desiderio eum complecti voluisset, Basilius non solum apprehendi non potuit, sed etiam evanuit, cum dixisset aliis audientibus, « Salvi estote, o patres et fratres, salvi estote: me autem de caetero non videbitis amplius. » Quamobrem id quod a Christo dictum fuit in Evangeliiis, *Qui credit in me, etiam si mortuus fuerit, vivet*: ostendit id quod factum fuit, esse verissimum et fide dignissimum.

§ 11. Hoc fuit primum testimonium virtutis Theodosii. Secundum autem mea jam vult persequi oratio, quod priori nullo modo est inferius. Dies erat festus, et festorum omnium primus et praecipuus: ipsum, inquam, Pascha Christi nostri, nostra resurrectio et reformatio. Sacrae autem noctis aderat quidem vespera: iis autem, qui ad eum ventitabant, nihil erat ex iis quae sunt ad vescendum necessaria: non panis, non oleum, non aliquid aliud ex iis quae sunt esculenta. Atque chorus quidem discipulorum aegre ferebat, ut est verisimile, qui jam erant numero duodecim: aegre ferebant autem non pro se tantum, sed quod cum jam non adesset panis, qui offerretur ad sacrificium, erat eis futurum pascha absque sacrificio, et absque corpore Christi dies festus celebrandus. Circumsistentes itaque adversus magistrum murmurabant, cum causam rationi consentaneam veluti ex re cepissent. Ille vero cum tantum dixisset: « Parari oportet sacram mensam: reliquorum autem, inquit, nihil ulli curae sit. Nam qui olim tot Israël's millia in solitudine, deinde etiam non parvam multitudinem aluit ad satietatem: hic ipse nostri quoque curam gerens, nec est viribus imbecillior, nec ad providendum debilior. » Haec ille quidem dixit: sed quemadmodum ejus verba effectum sint quamprimum consecuta, nec spe fraudaverint discipulos, jamjam dicet oratio. Quomodo enim olim ovis in planta Sabec adfuit parata ad holocaustum, ita etiam huic quoque beato, sole jam terram relincente, accedit par mulorum, per quos afferebatur sarcina variorum alimentorum, convenientium hominibus, qui se exercent: et nec aberat quidem ipse sacrae mensae, qui videtur, et intelligentiâ percipitur, panis: sed erat una cum aliis. Propter quod magis laetati sunt Theodosii quidem discipuli, Christi autem cultores. Et hoc quidem donum, fuit donum illius precum, quod non ex coelo descenderat, ut prius manna, sed ex terra scaturierat nutritibus coelestibus: et aluit non solum sensiliter, sed etiam spiritaliter, quod ad panem quidem attinet, qui fuit oblatus sanctificationibus. Sic ergo cum simul terrestribus bonis et coelestibus se jucunde satiassent qui apud ipsum erant, usque ad sanctam Pentecosten, paulatim discebant qualis esset illorum Doctor. Et hoc quidem ita se habuit.

§ 12. Quod autem consequitur, illius dico esse fraternum, et similis fidei et spei foetum germanissimum. Vir quidam, cujus

erant magnae opes, bonis autem operibus laudem assequi statuerat, suas facultates distribuebat in benedictionibus, et pecuniae materiam efficiebat animae salutarem. Is, inquam, cum omnibus aliis, et praecipue iis qui vivebant ex Christo, et se a mundo removère, ad Deum autem prope accedere recte cogitabant, dextera apparuisse jucundissima, ut divina dicit scriptura: aut rursus, ut cum scriptura magis dicam, hortus ejus non conclusus, et fons conspectus esset non signatus, solis Theodosii discipulis, per oblivionem aut ignorationem non impertiit beneficentiam: aut forte etiam Deo in his sanctum probante aut glorificante. Atque discipuli quidem accedentes, ei exhibebant molestiam, ut et se illos manifestos redderet divisor, et magno studio instabant: neque enim se habere, quo deinceps alantur: qui paucas quidem habebant siliquas, et cum eae nonnunquam deficerent, ea quae restabant ossa, coquebant, ut jam dictum est, et eis utebantur ad famis solatium. Sic ergo illi hominem, qui semper latère studuerat, manifestum fieri cogeant propter pusillum suum et abjectum animum: et eum, qui ad Deum oculos convertere consueverat, urgebant, ut turpiter manus porrigeret hominibus, relicta manu, quae est aperta, et *implet omne animal benedictione* (Ps. 144), ut qui eam esse angustam vel parcam ac sordidam judicasset in praesentia. Atque illi quidem erant tristes. Is vero eos sensim admonens, « Quis, aiebat, ex iis qui in Deo confisi sunt, omnino est derelictus? Aut quis, qui ipsum ad finem usque sustinuit, non accepit consolationem? Qui inebriat omnem sitientem animam. Haec nobiscum divinus Jeremias. Et omnem esurientem implet animam. Qui praeparat corvis cibum, et pullis corvorum; ut Job quoque et divinum David introducamus simul loquentes. Cognoscamus quantum interest inter humanum studium et divinam providentiam, quae pertingit usque ad extrema: et sciemus, quemadmodum iis etiam, quae propter Christum lubenter reliquimus, divina rursus providentiâ abunde et copiose fruimur. »

§ 13. Haec dixit, et paulo post apparuit quidam, ducens animal onustum. Ibat autem non ad magni Theodosii monasterium: sed scopus erat ei, onus in aliquo alio loco deponere. Postquam vero fuit jam prope monasterium, vel invitum virum sistit jumentum: cumque ei flagello multas plagas incuteret, illud erat immobile, non secus ac si esset saxum. Cum homo ergo recte existimasset id non fieri sine Dei numine, mox converso ordine, animali utebatur tamquam duce, et laxato fraeno, ei permittebat ire quocum ferret impetus. Cum homo sic fecisset, animal confestim nusquam quidem alio, sed perinde ac si aliquis fraenum traheret et dirigeret, rectâ vadit ad monasterium. Quo cum vir esset ingressus, et inopiam, quae eos urgebat maxima, didicisset, et Dei providentiae arcanum esset admiratus, et quod

ea de causa non parebat animal, eum divina vocante providentiâ ad alendas animas, quae Deo quidem ministrabant, autem corporis laborabant imbecillitate; haec cum ille didicisset, duplum praebuit ejus elemosynae, quam primus divisor dederat. De caetero ergo ejus discipuli cessantes ei exhibere molestiam, et esse pusillo et abjecto animo, studebant potius eum imitari, beatumque eum ducebant propter firmam spem et fidem in Deum.

§ 14. Quoniam autem ei quotidie accedebant discipuli: non pauci ex iis fuerunt, quorum magna erat auctoritas et opes. Et jam magnus quidem erat numerus discipulorum, spelunca autem exigua et plane minor, quam ut eos posset capere: ipsi autem accedentes sollicitabant, ut excitaret monasterium, et ampliore eis faceret ovium spiritualium gregem, dicentes, nihil oportere eum curare sumptus faciendos ad aedificationem. « Nam et sumptu, aiebant, qui ad eam sufficit, manus, et manu nobis eâ animus largior. » Sic cum majori gregi cogeretur praeesse vere bonus pastor, dici non potest quantis jactaretur curis, et quam variis distraheretur cogitationibus. Quando enim ad bonum quietis et silentii respiciebat, et ad puram et tranquillam mentem, ab hac chara quiete tamquam a matre se avelli dolebat. Quando autem considerabat, curam esse gerendam eorum qui ventitabant, et non oportere sibi soli vivere, sed multo magis etiam proximis, et ejus rei ipsum Dominum fuisse nobis ab initio exemplar propositum, qui et sibi congregavit discipulos, et conspectus est pastor ovium rationis compotum, et pro eis animam suam posuit.

§ 15. Dei ergo implorato auxilio, circa speluncam ipsam quae primo ad eremiticam vitam eum receperat, jacta sunt fundamenta et templum extructum est, et aedificatum est monasterium, vel, ut melius dicam, virtutum habitaculum, quod quidem est et magnitudine maximum, ut quod paulatim creverit iis quae factae sunt, accessionibus: et abundat bonis omnibus, non iis solis quae sunt ex spiritu et virtute, sed iis etiam quae sunt ad usum corporis. Nam eis quoque erat illis opus, cum essent homines: non lautis quidem et supervacaneis, sed quorum est necessarius usus et inevitabilis. Quomodo enim in praeclara civitate et populo frequenti, ita etiam hic quoque licet videre omnigenas artium officinas, quae communi fraternitati omnia praebent citra laborem, et ab externis, quae eos avellant, curis liberant.

§ 16. Jam vero habitationum varietas et diversitas quemnam oculum quidem non movet ad contemplandum? quamnam autem non linguam ad laudandum? Quam enim omnino animam, aut quod corpus eorum, qui diversantur, non curat? Haec est monachorum, illa eorum qui promiscue vitam agunt: alia egeno-

rum, alia eorum qui aliâs peregrinantur. Et ut in summa dicam, unicuique eorum qui accedunt, et locus quo excipiantur, et modus quo curentur, alius alii est attributus. Unum est, quod ex aequo omnibus exhibetur, nempe summa hospitii hilaritas et benignitas. Caeterum pauperum quidem magnam curam gerebat Theodosius: quorum ille egestatem vincens suppeditatione, eam rursus habebat voluntate inferiore: quomodo etiam voluntatem semper victam a liberalitate et munificentia spiritus, ut paulo post ostendetur. Hoc autem est ipsis rebus consentaneum et valde consequens. Si enim ipse cum esset homo, studebat hominum egentium superare cupiditates voluntatis magnitudine: quomodo non humana rursus voluntas superanda erat ab opibus divinis et benignitate?

§ 17. Cum autem in omnes, qui egestate premebantur, ita esset misericors, ejus magis augebatur misericordia in eos, in quibus rursus erat malum gravius, et cum egestate erat praeterea morbus, aut membrorum mutilatio, eaque sacra, quod est gravissimum, excrucians. Ea ratione erat etiam oculus quidem caecorum, pes vero claudorum, indumentum autem nudorum: eorum qui tecto carebant, tegumentum: aegrotorum medicus, largitor, administer, famulus: omnibus omnia factus propter excellentem benignitatem: sanguinem abluens, vulnera mundans, labra admovens labris eorum, quorum erat caro mutila, et ita eos sapienter consolans, et persuadens ut moderate ferrent calamitatem, cum scirent eos, qui sapiunt, non modo ipsos non adversari, sed eos potius beatos ducere et amplecti. Non autem se superbe et inhumane gerens, ut complures: quos cum deberet miserendo fratrum, in eos benignitatem exercere et clementiam, illi, o inhumanitatem, adeo sunt elati et sublimis animi, aut (ut verius dicam) nimis sui amantes, et tam pusilli et abjecti animi, ut non solum eos non admittant, sed eos etiam videre non inducant in animum: perinde ac si nolint meminisse neque omnino scire, quod ipsis quoque sunt carnes subjectae talibus affectionibus. Sed non sic hic beatus, sed fuit magno (sicut diximus) et generoso animo. Et sunt hujus quidem multi oculi testes: maxime autem ex iis, qui hoc ministerium una cum eo obibant: qui cum primo hanc insignem benignitatem et commiserationem similiter atque alii aversarentur, illius deinde egregiam reveriti moderationem, persuasi fuerunt recte sapere, et, ut par est, imbecillitatem humanam et humilitatem.

§ 18. Quamobrem si quis eum dixerit communem portum, et communem medicinae officinam, communem domum, commune panarium, recte dixerit et congruenter veritati, aegrotantium, esurientium, algentium, peregrinantium. Eorum enim omnium eâ qua par erat, curâ ab eo gerebatur. Qui autem contemneretur aut despiceretur propterea, quod esset vilis et humilis, si

quaesivisses, illic invenisses neminem: sed propter hoc ipsum, quod esset, inquam, vilis et minimus, majorem consequeretur curationem. Quare eorum qui expellerentur, nulla illic habebatur ratio. Nullus despiciebatur, nullusque indignus reputabatur commiseratione. Sed aliis quidem vestes quoque dabantur, quibus iis erat opus: omnibus similiter dabantur alimenta. Atque meminere quidem, qui ad haec ministrabant, se uno die plusquam centum mensas parasse.

§ 19. Castigabat aliquando terram Deus, castigabat autem fame et ex aequo omnes invaserat flagellum. Cum sic autem affligerentur homines, ut eorum, quae scelerate fecerant, poenas darent: et adesset dies festus Palmarum, quo pauperum et agrestium multitudo, festi acceptâ occasione, in eo loco versabatur, jam hoc quidem pro more facientes, sed tunc magis a fame jussi. Qui itaque ad parandum prandium inserviebant, ad tantam caligantes multitudinem, conabantur quibusdam libris et trutinis alimentum distribuere, ut hac accuratâ subtilique ratione et paritate posset pluribus alimentum sufficere. Pondus autem eis ad libram, ut dixerit quispiam utens linguâ Romanorum, redibat. Accedens autem magnus ille Theodosius, cum id quod fiebat, visu apprehendisset, et a magna multitudine vim asserri januis, et idem quod Job, didicisset sentire et diceret: *Foris non diversabatur hospes, et patebat ostium omni viatori*: jubet portas aperiri, et permittere, ut omnes volentes possent ingredi: et hominibus mensas consuetas apponere, quos difficile erat vel numerare, non solum eos cibo satiare. * Quicumque ergo ei erant inservituri, quando ad solam tantummodo aspiciebat multitudinem, non credebant: tantum abest, ut aliquid facerent, propterea quod modum jussus exsuperabat. Postquam autem aspexerunt ad virtutem et gratiam ejus qui jubebat, ab humanis destiterunt, et altius aspexerunt, et portas statim aperuerunt, et lubenter admiserunt eos qui veniebant: et deinde etiam parandis mensis dabant operam, et hilariter ea etiam apponebant, quae habebant. Quid ergo Deus admirabilem? Rursus quoque suffecit ad paucis alendam magnam multitudinem, sicut etiam prius quinque panibus quinque millia. Simul ergo et eorum impleti sunt ventres, et arcae panariae ostendebantur plenae panibus: et illi quidem existimabant fore, ut omnia deficerent: eae vero erant plenae, et plura tenebant quam praebuerant, et per orationem veluti ad replendos ventres pauperum plurimum fructum produxerant. Sic pro ejus proposito Deus ipsum est remuneratus, et pro ejus beneficentia in pauperes, non solum abunde desuper pluens propter ejus munificam voluntatem: sed etiam efficiens, ut vir ille in admiratione haberetur et celebra-

* Nota et Theodosii charitatem ac fidem, et a divina benignitate, per servi sui merita, cibaria multiplicata.

retur, propterea quod sit minime falsum promissum. Promisit enim eos glorificare, qui eum sciunt glorificare per opera.

§ 20. Post hoc autem aliud quoque dicatur, quod est similis munificentiae et virtutis in faciendo miraculo. Rursus erat dies festus virginis Dei Matris: in quo, propterea quod erat valde insignis ac solemnis, tam magna convenerat multitudo ut ne sufficerent quidem locus ubi accumbere possent qui accedebant, nec illi quibus adventantes excipere commissum fuerat: tantum abest, ut haberent quod satis esset ad eos alendos, nisi in una mensa oportèret unum panem apponere. Qui autem arcas panarias ante impleverat Dominus, largâ et copiosâ dexterâ, quae aperitur, et nutrit quicquid ab ipsa est creatum: is tunc quoque mensas implevit, vel ut potius dicam, ventres: adeo ut cum innumerabilis ille hominum conventus, fuisset plenus ad satietatem, tot essent sportae reliquiarum, ut ipsi quoque, qui accubuerant, multa domum tulerint, et iis qui serviebant, ex iis sint opiparae postea mensae appositae. Quis autem adhuc videns Aegyptios confluentes ad magni Theodosii monasterium, non existimaverit vel puteos esse tantae multitudini defecturos ad solum potum? Illi autem ita ad satietatem fruuntur apposis, ut iis etiam, qui post ipsos veniebant, sufficerent quae remanserant, ad secundum convivium. Quis ergo videns, quae in hodiernum usque diem fiunt in solitudine, non statim est habiturus fide dignum testimonium, quod qui per Mosem in solitudine mirabile prius pluit Hebraeis nutrimentum, huc ipse nunc quoque per Theodosium hoc quoque magnum et divinum efficit, et tot viris nutrimentum copiose suppeditat? Propterea ergo multos quoque videris ad hunc locum festinantes, hunc ipsum revera esse illum existimantes, propter quem Servator et quinque prius panes benedixit, et tot hominum millia aluit ad satietatem. Sed nobis redeundum est ad ea quae consequuntur.

§ 21. Quoniam enim praecipuum indicium charitatis in proximum, est cura quae geritur aegrotorum:* quae etiam maxime novit purgare patibilem nostrae animae facultatem: quoniam non sufficit ad perfectionem, fratrem nutrire esurientem, et potum dare sitienti, eumque qui est hospes et nudus, in domum introducere et complecti: sed oportet praeterea ejus etiam cum mutuo quodam sensu misereri, ut non sit solummodo bonum, sed etiam bene fiat, ex animae scilicet affectione, ut non manu solum, verum etiam animâ ostendat misericordiam. Qualis autem ille esset in ea re, jam vult declarare oratio. Cum tres domos aedificâisset, unam quidem iis qui propter Christum erant sejuncti, et toti mundo crucifixi, tribuit ad curam corporis in infirmitatibus. Deinde duas permisit iis qui in mundo vivebant et versa-

* Cura aegrotorum praecipuum indicium charitatis.

bantur: et ex iis ipsis unam quidem iis qui erant insigniores et honestiores: alteram vero iis qui erant viliores et pauperiores, et qui opus habebant alterius auxilio. Quin etiam suis monachis, quorum propter senium et labores longae exercitationis soluta erat vis membrorum (oportebat enim ne hoc quidem effugere Theodosii sollicitudinem) iis cum in loco separato aptum extruxisset gerontocomion, id eis permisit ad recreationem diuturnae afflictionis, tanquam bonis viatoribus, longâ viâ et asperâ defessis, accommodatum diversorium. Praeterea autem aliud quoque ab eo constructum est nosocomium, nempe ad opera commiserationis vere misericordiae et clementiae animae: quod etiam erat donum mulieris vere honestae moribusque piae et religiosae: quae quidem ejus admirans bonitatem, domumque et seipsam cum filiis ei largitur: mundo quidem renunciâns, Deo autem totam seipsam permittens, et volens ut sui filii sub illo viverent.

§ 22. Quin etiam, quod majus est signum clementiae et benignitatis, quicumque in montibus et speluncis degere quidem propter Christum, sed non ex Christo, elegerant, inconsideratam ex levitate aggressi exercitationem, et humanae quidem imbecillitatis, et Christi verborum, quod absque illo nihil possumus facere, obliti: et ideo traditi erant satanae ad interitum carnis, ut ait Paulus, ut salvus fiat spiritus: aut alioqui mente erant laesi et male affecti rationis compotes, intelligere ac noscere opificem et auxiliatorem, et non esse ingrati in eum, qui eis dederat gratiam: ii experti sunt eum valde benignum, et paterne in ipsos se gerentem. Pro eis enim accendebatur, tanquam pro filiis propriis, et alioqui benevole in eos affliciebatur: cumque eis constituisset locum quietum et tranquillum, permisit ut in eo agerent: ut esset ei quodammodo alterum monasterium, et ob multitudinem eorum qui erant congregati, et ob ordinem ministerii, et ob statum eorum qui ministrabant, et ob sumptum eorum quae suppeditabantur. Magis ergo quam aliorum, homo Dei, sicut diximus, vincebatur ipsorum commiseratione, et in eis recreandis magnam adhibebat curam, et eos consolabatur verbis aptis ad persuadendam tolerantiam:

§ 23. « Nequaquam, o filii, dicens, nequaquam resolvamini et enervemini hac temporali afflictione. Neque hoc vobis videatur optandum, a Deo omnino non corrigi. In laboribus enim, inquit, et in flagellis castigare Jerusalem. Sic dicit Deus per Jeremiam: *Anima mea numquam a te deficiat* (Jerem. vi). Castigat enim, sed benigne: et castigat omnem filium, quem recipit, possum dicere ex divina scriptura, adeo ut disciplina ejus et castigatio non sit irae, sed dilectionis, ad correctionem peccatorum, inducta propter benignitatem (Hebr. xii). Bonum est ergo, o fratres, et valde bonum, cum hic spiritualiter castigati fuerimus, illic Dominicas plagas

* Efficax exhortatio ad toleranda adversa.

non experiri: et cum hic ad tempus afflicti fuerimus, quae finem non habent, tormenta effugere. Conspiciamur ergo per hanc disciplinam sensum accipere peccatorum, et non egere aliis plagis gravioribus, quod incorrecti maneamus post plagam. Efficiamur probati per afflictionem. Quod contra nostram voluntatem est illatum, fiat etiam proprium voluntatis, in eo quod moderate feramus ea quae contigerunt, et gratias agamus ei, qui intulit disciplinam legibus benignitatis. Ipse percussit, et ipse nos sanabit. Et hoc habeo a Propheta: *Percutiet, et alligabit, et non tardabit ad curationem* (*Oseae vi*). » Haec dicens admirabilis Theodosius, omnibus quidem procurabat consolationem, et nonnullis etiam a morbo liberationem: alios admonens, ut forti et magno animo ferrent ea quae sunt gravia: et persuadens esse utilius ea tolerare, quam ab eis liberari. Hac ratione plurimum studii ponebat Theodosius, non ut eos qui male habebant, liberaret ab eo quod erat eis molestum: sed ut potius eis persuaderet, ut ea forti et magno animo ferrent.

§ 24. Quid autem perinde ac si desint res praeclare ab eo gestae, excogitabimus, quemadmodum possimus immorari in oratione? Quis enim cum eas, quae hic fiunt, audierit hymnodias, non demulcetur quidem auribus, laetatur autem animo, corde autem vehementer exilit, promptoque et alacri animo labra movet ad laudandum eum, qui fecit: quod diversis quidem linguis, unâ autem mente et sententiâ canantur pie et religiose? Quomodo enim in lyra, ea quae fit vicissim pulsatione, temperatur vocum diversitas numero admirabili: ita etiam hic quoque diversis linguis, quidam varius et valde concinnus cantatur hymnus. Hic enim vir sapiens, sicut olim Beseleel divini architector tabernaculi, sapientissime et pulcherrime dispensat et administrat in hoc sancto monasterio, et quatuor aedes intra id aedificat. Ex quibus unam quidem dimisit iis qui linguâ graecâ utuntur: in qua ipsa aliorum quoque patrum choro hymnus canebatur. In secunda autem genus Bessarum (a) sua voce communi Domino fundebat preces. Tertiam autem sortita fuit gens Armeniorum: in qua quidem ipsi quoque linguâ patriâ Deo hymnos emittebant. Ultimam autem et quartam seorsum ab aliis ii qui vexabantur a daemone: qui cum erant alioqui furiosi et emotae mentis, ut ante meminimus, cum ipsi ad se reversi, erant compositae mentis, cum iis, qui eis ministrabant, in ea preces emittebant Altissimo. Ita ab eis peragebatur hymnodiae regula, quae (ut dictum est) septies in die offerebatur Deo universorum. Sed haec quidem alio tempore. Nam quando oportebat veneranda participare sacramenta, lex erat apud eos pulchre admodum

(a) *Bessi* vel *Bessae*, ferocissima jam, ac in primis barbara gens inter Euxinum Pontum ac Thraciae montes, ad fidem conversi fuerant et humanis imbuti moribus a praeclarissimo Dacorum Episcopo et Apostolo sancto Niceta (*Vide Martyrol. illustratum ad finem Voluminis Die VII huj.*).

constituta, ut usque ad divinitus inspirata Evangelia unusquisque in sua ecclesia simul et linguâ divinam audiret vocem: postea autem omnes congregarentur in una, exceptis daemoniis: in magna scilicet Graecorum Ecclesia. Quod quidem in hodiernum usque diem faciunt: et illic sunt participes sanctificationum.

§ 25. Et quid opus est omnia recensere, illius, inquam, sacri pastoris et gregis: et utrum eorum magis admiretur virtutem, an multitudinem? Nam quos tota quidem sua vita parturiit spiritaliter, paterne autem nutriit, et deinde etiam ad Deum emisit, cum pulchre suam vitam finiissent, fuerunt numero sexcenti et nonaginta tres. Quos autem praefectus, qui post illum successit monasterio, fuerunt plusquam quadringenti. spiritalis virtutis apertum servantes charactèrem: filii patrem amantes, et filii qui insigniter amabantur a patre. Causa autem amoris qui erat in utrisque, erat non natura, quae est res laude carens et mercede: sed bona voluntas et bonum animi institutum, amans id quod bonum est et honestum: et ideo laudem omnino meretur. Et possem quidem dicere cum magna voluptate, quot Pastores, quot Episcopos protulerit ejus educatio, et quot ex ejus ovibus fuerunt Pastores aliorum, et praefuerunt sacris monasteriis: non ipsi amantes imperium, sed potius judicati digni qui imperarent, et digni quibus crederetur praefectura animarum: et quorum multi per se vixerunt, propter quietis ac silentii desiderium, et cupiditatem majorum certaminum: quorum nonnullis producta fuit exercitatio usque ad octoginta annos, et eis annorum multitudo congregavit multitudinem divitiarum spiritalium: per quae omnia cognoscebatur et praedicabatur Theodosius, et ei aureum conservabatur genus, quod honore, inquam, antecellit. Per quae ei implebantur fructus et manipuli, et merces augebatur. De unoquoque ergo eorum libenter meminisset oratio, nisi produceretur ad immoderationem. Oportet ergo paucis dicere, nullum fuisse relictum locum, qui non commodi et utilitatis aliquid ex eo sit consecutus.

§ 26. Postquam ergo hujus viri divini fama per universum orbem terrae jam pervasisset, et virtutis studiosas ad se attraxisset animas, multi quidem ex militibus bella multum valere jubentes, referebantur in numerum ejus phalangis: multi autem ex iis quoque qui valebant dignitate, et honores fuerant consecuti, haec non secus atque somnia despicientes, aut potius ut alias sirenes quae demulcent, ad eorum qui eas attendunt, exitium, dimittentes, toto pede ad ipsum contendebant: propter Christum ignominiam, veram esse gloriam, et ipso etiam regno meliorem credentes. Multi autem ex iis quoque qui erant insignes eruditione, libros quibus adhaerebant, tamquam aliquibus uberibus aut fontibus, vel tamquam jucundissimas voluptates,

despicantes, maluerunt attingere institutiones elementorum vitae, quae ex Christo agitur: relictisque plausibus et laudibus civilibus, humanae sapientiae praetulerunt eam, quae est propter Christum, stultitiam. Quibus admodum apte usus fuit hic bonus pastor: imbecillioribus quidem labores allevans, augens autem robustioribus: adeo ut neque imbecillitas opprimeretur immo-deratione, neque vires insolescerent si non comprimerentur: erga omnes seipsum varians et mutans spiritali sapientiâ: Non virgâ castigans, sed sermone instituens, sermone sale condito, et qui pervadebat usque ad profundum motuum mentis, ut qui vim haberet ex ipsa operum fiduciâ. Ea ratione et consolans, erat multis terribilis: et increpans desiderabilis, et jucundus in omnibus. Quis ita fuit, et cum multis conversans, utilissimus, et ad sensus colligendos, et ad efficiendum ut intro converterentur, aptissimus? adeo, ut is in majori esset tranquillitate in mediis tumultibus, quam ii qui sunt in solitudine: et idem simul esset et cum multitudine, et separatus: et illud quidem aliis, hoc vero sibi afferret utilitatem: vel suam potius per utrumque. Siquidem juvare proximum, est aperte juvare seipsum. Quod autem et permansit cum eo toto vitae suae tempore, et est veluti necessarium aliquid et semper consequens, erat divi-norum lectio eloquiorum: quam non tempus, non morbus, non senium, non aliquid aliud ex iis, quae accidunt, interruptit. Quin etiam cum jam esset imbecillus, et jam ad extremam venisset senectutem, nec de caetero posset amplius progredi, liber erat in manibus, et vincebantur labores a laboribus: a meditationis, inquam, laboribus, labores senectutis et imbecillitatis. Ad quos cum dies non sufficeret, illius lucem lucerna supplebat in noctibus.

§ 27. Quoniam autem cum esset homo, oportebat eum esse multis defessum et exhaustum laboribus, non poterat quidem noctu una esse cum fratribus canentibus, et admonere quae oportebat: ministro autem tamquam linguâ utens qui ei fundebat aquam manibus, per eum significabat fratribus et quisnam esset canticum incepturus, et quisnam facturus lectionem sedentibus, et quis chorum ducturus. Haec autem faciebat his duabus de causis, et sibi quidem providens, ut assidue vigilaret: et illis, ut regulam spiritalis officii servarent citra ullam reprehensionem. Sed noctu haec quidem illo magno erant praecepta ecclesiastica: interdium autem ad eum accedentes, qui erant ex spiritu ei geniti filii, eum seorsum interrogabant propter cogitationem, quae eis afferebat molestiam. Aperte autem ea suadebat, quae pertinebant ad eorum utilitatem, non sermone solum docens, sed etiam vitâ ea quae dicebantur, confirmans. Quo quidem tempore erat, quod fiebat, non procul a miraculo. Nam vir ille, qui externam ne gustaverat quidem sapientiam, et in libris

gentilium ne linguam quidem exercuerat, tanta verborum copiâ faciebat admonitiones, ut nullus eorum qui in his libris consenuerant, et arte dicendi linguam satis acuerant, facile possent cum eo contendere. Docebat itaque non ex humana sapientia, sed ex gratiâ boni spiritus, qui ad eum veluti dixerat: « Ecce dedi verba mea in os tuum, » sicut olim Jeremiae sapienti: ex seipso quidem multa dicens, eaque elegantia: multa autem etiam ex dictis apostolicis. Maxime autem crebro recordans salutarium constitutionum et sermonum, qui instruunt ad exercitationem, Magni, inquam, Basilii: ejus etiam vitam imitans, et ejus orationis magno captus amore, studebat animam quidem illius moribus, linguam autem ejus ornare eloquentiâ. Certe per ipsam quoque proferebat ea quae sunt rerum illius pulcherrima, meditando assumens, et conservans memoriâ, quae possent prompti animi studium injicere vel socordioribus.

§ 28. Nonnumquam ea etiam, quae sua erant, addebat: et quae excitabant ad obedientiam, et parabant ad tolerantiam, et unibant ad concordiam. Addebat autem sua, non ut quispiam se jactans et glorians: sed qui seipsum ostenderet eadem sentire, et simul ea quidem, quae jam dicta sunt a veteribus, propter brevitatem vero vel sententiae magnitudinem, vulgi captum excedunt, ipse suis additamentis reddens apertiora, manifestaque et clara reddens omnibus. Atque sic quidem utebatur sacer Theodosius, eâ, quae ad docendum comparabatur, oratione: ea vero, qua traduntur dogmata, quomodo se habebat? et quis erat ejus in iis sermo et zelus? An ne de hoc quidem est sciscitandum, utpote quod res omnes loquantur quavis voce apertius, et ejus zelum pro pietate praedicent? Illud autem est potius diligenter quaerendum, quaenam lingua sit erudita et facunda, ut possit recte explicare illius linguae trophaea. Nam is quidem in aliis quidem omnibus erat mansuetissimus et promptissimus, ut honeste potius vinceretur, quam non laudabiliter vinceret. Ubi autem erat in pietate et vera religione periculum, erat illic stabili et forti sententiâ Theodosius, et nullius cedebat objectioni: ut qui cerneretur acri et invicto animo, ignis comburens, aut securis scindens, aut rhomphaea pugnatoris, ut dicam quae divinae sunt scripturae. Ejus autem, quod dico, argumenta sunt multa quidem alia, mihi autem sufficiet unum reducere in memoriam.

§ 29. Tulit aliquando nostrum quoque tempus imperatorem (a), qui prius quidem fuerat, quantum apparebat, paradisi voluptatis; postremo autem rebus fuit cognitus campus destructionis, et unus scilicet ex iis pastoribus, qui sui gregis oves dispergunt et perdunt, et eas turbidâ potant subversione;

(a) Videlicet *Anastasium* qui regnavit in Oriente ab anno 491 ad 518: pessimus et crudelissimus ex haereticis principibus fuit adversus Orthodoxos.

qui, ut dicit Isaias, concipiunt dolorem, et pariunt iniquitatem. Heu mihi, impius, sive ab aliis ad hoc motus, sive hunc sceleratum foetum ex se produxerit: Patrum, qui Niceae fuerunt, sacra dogmata, tamquam montem Sion et turrin fortitudinis scilicet aggreditur, illa quidem volens abrogari, valere autem sententiam Acephalorum (a), quam a ratione alienam, et vere ἀκέφαλον, hoc est carentem capite, jure quis dixerit. Potentiae autem admiscet improbitatem, ut hac quidem deciperet, illa vero effectum redderet quod contendebat: ut neque vis, si esset immixta et persuasionem minime contemperata, molesta videri possit, et plane violenta, ut quae robur accepisset ex sola occasione. Neque rursus persuadere, si impotens sit, sit imbecillum, et quod possit pauca et apud paucos efficere. Hinc alios quidem ex Episcopis adoriebatur minis et exiliis, alios autem honoribus et assentionibus: et nonnumquam etiam corrumpere pecuniâ, et suum malum aliorum quoque efficere, et morbum communicare contendebat, mutabilis non minus quam Proteus, ut Graeci dicunt, et non minus mente, quam ille aspectu, varius. Postremo autem hanc quoque magnam turrin aggreditur. Machinae autem erant aurum, idque non paucum, ut posset contemni, sed quod redibat ad summam triginta librarum: eratque donum non nude et aperte donum, ne non acciperetur, ut quod suspicionem pareretur avaritiae: sed id quoque occultabat praetextus speciosus et valde probabilis, nempe pauperes, et quae erant necessaria ad usus fratrum aegrotantium. His virum conabatur ingenuum redigere in servitutem. Et si bonum existimas et gratum piorum animis id, quod a te, o vir egregie, innovatur, ego illi dixerim, cur non ab eo ipso sinis trahi amatores, et propria vincti pulchritudine eos qui sunt pulchri amatores: sed id pecuniis ornas et muneribus, quod solet fieri turpibus et deformibus, ut quae sint aliena ornamenta et artificia?

§ 30. Cum ergo cognovisset ille magnus id quod fiebat ab illa pusilla et abjecta anima, temere adversus se comparari, erat, ut vulgo dicitur, aquila in nubibus: ut qui nec posset capi, nec vinci: sed revera potius eum capit, qui simulabat. Nam aurum quidem non repellit, ne forte videretur temere suspicari, et offensionis aliquam praeberet occasionem: sed duplici damno afficit adversarium: simul quidem privans pecuniis, cum esset aliqui avarus: et simul etiam spem vanam et inanem ostendens, qua ducebatur, et quae scopo nihil habebat consequens. Sed quem leonem existimabat se jam habere in pedicis, eum cum in se concitasset vehementissime, praeclare ostendit, ut est in

(a) *Acephali*, cujus nominis supra habemus etymon, furentes Eutychniani, illâ sunt appellatione designati cum ab eorum duce Petro Mongo discesserint. Eutychnis autem haeresis in eo potissimum versabatur quod *unam* solummodo in Christo *naturam* assererent; unde etiam e graeco *Monophistae* hi factiosi vocati sunt. Ortum habuere *Acephali* anno 488.

proverbio, capream iniisse pugnam adversus leonem. Nam cum jam tempus advenisset, et ille ab eo petisset confessionem, et adessent qui ea de causa missi fuerant, hic mihi considera ejus animi virtutem et fortitudinem. Nam cum omnes simul congregasset cives solitudinis, et dixisset esse tempus, ut finem acciperet dictum illud propheticum, quod jubet mitem fieri pugnatorem, et eos instruxisset ad suscipienda pro pietate certamina, se ostendit esse ducem, se militem, se virum strenuum et fortem, et primum in omnibus, et cum imperatore per litteras est congressus. Et lubentissime quidem meminisse illarum ipsarum probationum, quibus Theodosius apertas nugas esse ostendit ea quae ex propositis videbantur esse validissima: sed propter prolixitatem, et ea spectans, de quibus agitur in praesentia: multis enim manibus opus esset et libris: solum meminerò ejus dicendi libertatis, qua usus est in fine. Sic enim paucis ostendetur, quam esset homo liber, et qui nequaquam dejici deprime poterat. Sic autem habent ea quae scripta sunt:

§ 31. « Cum haec duo sint nobis proposita, o imperator, vel turpiter et illiberaliter vivere consentiendo Acephalis, vel honeste mori sequendo recta Patrum dogmata: scito mortem a nobis esse praefendam. Tantum enim abest, ut haec nova sequamur dogmata, ut non solum in loco mansuri simus, praecedentes Patrum leges sequentes: sed eos etiam, qui, praeter haec, alia tueri sustinuerint, pie abdicabimus, et subjiciemus anathemati: sed nec ullum ex Acephalis ordinatum, per vim suscipiemus. Absit ut hoc fiat, o rex Christe, et si tale quid contigerit, veritatis Deum praesidem testantes, vel potius illum ipsum, qui nunc ab ipsis, maledictis et blasphemiiis appetitur, usque ad sanguinem resistemus: et quomodo pro patria, ita pro recta fide lubenter animas profundemus, etiamsi ipsa sancta loca igne perdenda visuri sumus. Quid enim opus est solo nomine, quando ipsa sacra revera afficiuntur contumeliâ? Nos ergo nequaquam admittemus aliquid sentire, tantum abest ut dicere, quod discrepet a sanctis et oecumenicis Conciliis. Ex quibus primum quidem ornatur trecentis et octo Patribus, qui cum adversus Arrium in Sancto Spiritu Niceae convenissent, anathemati miserum subjiciunt, et a corpore abscindunt ecclesiastico, alienantem a Patris essentia eum qui est natura Filius, et introducens dogmata aliena a recta fide. Secundum * autem impulsu divino congregatum adversus Macedonium, qui ipse quoque scelerate loquebatur adversus bonum Spiritum, eum abdicat. Tertium ** autem adversus prophanam et execrandam linguam Nestorii, qui ipse quoque absurda erat locutus adversus Christi carnis susceptae consilium, pulchre Ephesi convenit. Post haec, quod fuit etiam Chalcedone sexcentorum et triginta divinorum

* Constantinopolitanum.

** Ephesinum.

Patrum: qui cum etiam ea dixissent, quae conveniebant prioribus, et quae illi dixerant, adhuc accuratius exposuissent, infelicem et execrandum Eutychen una cum Nestorio abscindunt a corpore Ecclesiae, et fidem confirmant apostolicam: et quicumque non ita sentiebat, decernunt esse alienum ab Ecclesia. Adversus haec et ignis accendatur, et ensis acuatur, et mors quoque nobis acerba adferatur: immo vero, si fieri possit, pro una innumerabiles: nos vero nunquam prodemus veram religionem, neque ea quae recte placuerunt Patribus, ea abrogando probro afficiemus, testes sint eorum sudores, quos pro fide susceperunt, et multae dimicationes: sed ea manebunt firma et immobilia, et apud nos, et apud eos, quos fas est et Deum et nos sequi. Pax autem Dei, quae superat omnem mentem, sit custos et dux tuae potentiae. »

§ 32. Cum hanc imperator accepisset epistolam, mittens et vim afferre, et conari persuadere, se potius submittens, aggressus est se de iis excusare, quorum accusabatur, et sic composuit epistolam satis mitem et blandam. Sed imperator, qui tunc de furore paululum remiserat, et bellum, quod adversus rectam opinionem gerebat, represserat: non multo interjecto spatio, gravis eum subit poenitentia: et perinde ac si eum poeniteret, quod omnino parum esse pius statuisset, et se facilitatis nimiae condemnaret, ad priora est reversus. Difficile enim est, ut est in proverbio, asinum confricantem avertere.

§ 33.* Rursus ergo edicta adversus pietatem, rursusque hic egregius martyr citra sanguinem: siquidem considerata est voluntas, et non rerum exitus. Nam cum omnes essent plane consilii inopes et dubii quid agerent: et alii quidem blasphemiam defenderent, alii autem vererentur vel solummodo contradicere: fortasse autem hac in re communis Patris, veluti ducis signum expectarent: tunc evadit manifestum, qualis etiam senectus, quando zelo confirmatur, se fortiter et juveniliter gerit adversus ea quae pro bono et honesto suscipiuntur pericula. Contemptis enim illis scriptis et decretis, minisque innumerabilibus, turbæque quae imperatorem et Deum ex aequo reverebatur, militibusque qui eos observarent, qui essent tale quid dicturi: illis omnibus contemptis tamquam vanis strepitibus, et dicens non esse suum, sed puerorum talia horrere tonitrua, leonis suscipiens imperium, cum Dei templum esset ingressus, et suggestum conscendisset, in quo solent legere Sacerdotes, manu populo significans silentium, *Si quis, inquit, quatuor sanctas Synodos non tanti esse existimat, quanti quatuor Evangelia, sit anathema.* Haec cum dixisset, et tamquam angelus populum adduxisset in admirationem, et vocem omnibus ademisset prae miraculi magnitudine, per silentium procedit per medium eorum tamquam dormien-

* Nota hic et in seq. § praecellarum Theodosii zelum pro fide.

tium, et existimantium se in somnis videre, non autem vere id quod fiebat. Et fuit hoc quidem viri stratagema, ex quo dictas quoque sanctas Synodos in sacris diptychis collocare statuerunt.

§ 34. Cum post haec autem nihil esset cunctatus, et nec parum quidem substitisset, obiit civitates quae erant circumcirca, discipulos et alios suos sectatores ex solitudine, veluti quidam dux exercitus, eos qui sub se erant, inducens; omnes obiens, certiores reddens eos qui dubitabant: adhuc confirmans eos qui erant stabiles: eorum qui erant prompto et alacri animi studio, augens diligentiam: addens animum iis qui extimescebant: adhortans eos qui decertabant: terrens adversarios, quod tam esset magno ac generoso animo, ut ad eum non patèret aditus: medicinae celeritate omnem morbum praeveniens, docens omnes, quod Dei Verbum esset quidem idem simul Deus et homo, una autem hypostasis sive persona, utrumque eorum habens natura, divinitatem scilicet et humanitatem.* Ad ea autem, quae dicta sunt, probanda adduxit illam sanctam Synodum oecumenicam, quae ipsa quoque de Christo sic agit, et ea ratione effugit declinationes haereticorum, quae fiunt in utramque partem. Nam eo, inquit, quod unam confiteatur personam, repellit impiam Nestorii haeresim: eo autem, quod non neget duas naturas, Eutychetis et Dioscori magis impiam exturbat haeresim: neque similiter ut Nestorius, Christum unum dividens in duos filios et hypostases: neque similiter ac Eutyches et Dioscorus et etiam Severus, in unam confundens naturam, unius scilicet Christi divinitatem et humanitatem. Nam plus, quam par sit, habet unusquisque eorum: unus quidem fugiens divisionem, alter vero contractionem: ille quidem ad hoc, ut duos diceret filios: alii vero, ut ne unum quidem proprie filium faterentur, misere exciderunt. Nam Nestorio quidem, quoniam utique timebat confusionem, venit in mentem, ut diceret habitudine solum et dignitate seu auctoritate factam esse divinitatis unionem humanitati: adeo ut cum naturis duas quoque valde impie defenderet hypostases, et duos introduceret filios: unum quidem Deum, genitum ex Patre seorsum et separatim: alterum vero, qui ex sancta Virgine, per gratiam solum ei tribuens dignitatem adoptionis.

§ 35. Eutyches autem et Dioscorus, et etiam Severus, qui se eis nuper adjunxit, et impietatis elegit esse particeps, ut qui vellent absurdissimam Nestorii tollere divisionem, malum malo medicantur: et ipsi quoque rursus stulte augent introducere confusionem, unam et eandem nominantes naturam divinitatis et humanitatis, et ad passionem, quantum ad eos attinebat, non verentes deducere impatibilem divinitatem. Si enim ex eorum sententiâ una est Christi natura, is autem est revera Deus et

* Breviter sed egregie recensentur haereses in quas coacta sunt quatuor maxima et supra memorata Concilia.

homo: fuit ergo divinitas mortis quoque particeps. Sed scelerata his ora obstruantur, et mali male cum suis pereant dogmatibus. Eos autem increpet beatus quoque Petrus, Christo passo pro nobis carne, dicens, sed non etiam divinitate. Nam etsi quod attinet ad essentiam, unita erat Christi divinitas carni patienti, non fuit tamen ipsa socia passionis. Nam quomodo esset? est enim divinitas omnino impatibilis. Recte ergo et secure praedicatum est ab hac sancta Synodo, duas naturas divinitatis et humanitatis, inconfuse, immutabiliter, citra divisionem, in una honorari persona: eundem ante saecula quidem genitum ex Patre, quod attinet quidem ad divinitatem: in extremis autem rursus temporibus natum ex sancta Virgine, recentiori lege humanitatis: Patri et matri similem essentiâ, eundem sine Patre et sine matre: ut qui illud quidem pulchre esse cognoscatur ex ea, quae inferne fuit, generatione: hoc vero ex eâ, quae superne, unigenitum et primogenitum. Illud quidem, quod attinet ad naturam divinitatis: neque enim quod ad eam attinet, est ei frater: hoc vero quod attinet ad essentiam humanitatis. Multi enim post eum fuerunt a patre in filios adoptati per baptisma.

§ 36. Haec ergo et his similia docens ille linguâ liberâ, et quam acuerat confidenter loquendi audacia: quoniam imperatorem ad iram magis provocaverat, ab eo perpetuo damnatur exilio: ab eo, inquam, qui jam inevitabilem suam exterminationem, et quae hinc erat futura, venientem ignorabat migrationem. Et ideo ipse quidem a vita tunc praesente, hic autem vir divinus liberatur statim ab exilio, et vehemens ille fluctus sedatur Ecclesiis, nutu ejus plane facit iudicium iis, quibus fit injuria, et diviniore decreto. Et qui in eam quidem praedonum instar impetum fecerant, quod facturi erant, ipsi passi sunt: et testa, ut est in proverbio, conversa, damnati sunt exilio. Qui autem expulsi fuerant e suis sedibus, in eas gloriose sunt restituti, et gregi suo unusquisque redditus est mirabiliter. Sic ille conservatus, non iis solum qui aderant et spectabant certamina, sed iis etiam qui omnino longe erant remoti, fuit admonitio et zelus ad virtutem. Nam cum de eo intellexissent, et qui veteris Romae sedem pulchre tenebat (is autem erat Agapitus), et qui Antiochenam sedem regebat Ephraim, ipsi quoque litteris rectam fidem praedicabant. In quibus multa quoque sunt ad laudem hujus beati composita, quae non minorem afferebant gloriam iis qui scripserant, quam ei qui laudabatur: quam non ad gratiam, sed plane ad veritatem fieret laudatio. Quoniam autem difficile est, recensere omnia ejus certamina pro fide orthodoxa, oportet illud in summa dicere, quod ipsi quoque cum Propheta inimicos Christi odisse mirabiliter inerat: maxime autem ostendebat se aversari Origenem, qui existimavit suum in hoc ponendum

studium, ut divinae Apostolorum praedicationi nugas contexeret Gentilium. et luderet in rebus minime ludicris.

§ 37. Sed tempus est transeundi ad ea, quae deinceps sequuntur, et hujus viri miraculis piorum ac religiosorum auribus gratificandi. Nam cum imperator impius edicta in omnes partes misisset, ut omnes, per cognationem, inquam, et sodalitatem, in eundem locum convenirent: congregatus quidem est hic quoque sacer coetus, senum qui erant in solitudine, insignis canities, circa locum qui dicitur Hieratheon, cum communi patre Theodosio. Est autem hoc locus cathedrae, quod fama est excitasse Constantinum, magnum inter imperatores: in quo mos est, qui perpetuo servatur, ut crux veneranda quotannis exaltetur. Quaedam autem mulier, quae morbo laborabat in mamilla (cancrum eum solent nominare medici): ea autem cum jam longo tempore ab eo premeretur, et a nulla quidem abstinuerat medicinâ: ex ea autem nullum adjumentum ceperat, nisi quod in Deo magis sperabat, quod humana desperaret remedia: cum ingressa esset per Angelicam, quae dicitur, portam, tristis stetit prope chorum, qui erat circa ipsos: et ad unum ex iis (erat is religiosissimus Isidorus) aspiciens, cum et figurâ et aspectu et lacrymarum fluvio significâset dolorem qui eam vehementer cruciabat, et deinde propius eum accessisset seminudo pectore (neque enim sinebat dolor eam servare illum pudorem qui decet mulieres) rogavit an cum sacra hac multitudine magnus quoque esset Theodosius, et qualis inesset aspectu. Viri enim fama ad eam satis pervenerat. Is autem cum didicisset causam, propter quam eum quaerebat, et simul morbum vidisset, et quam vel solo aspectu esset molestus, avertens oculos ab acerbo spectaculo: deinde etiam sciens, quod illius fuerit, et ejus qui est in eo spiritus, haec potenti solvere medicamento gratiae, quoniam nec ipse erat ignarus illius in Christo virtutis, mulieri medicum ostendit digito, et signis eum accurate describit.

§ 38. Illa vero sensim et sine ullo strepitu accedit, eum valde sitiens, et in animo habens illam, quae laborabat profluvio sanguinis. Deinde cum prope esset, mamillam sensim aperuit, fecitque ut cucullam attingeret, et rursus sicut illa, suffuratur curationem, et a magnis doloribus citra laborem invenit solutionem. Simul enim ac pannum attigit, ejus dolor recessit: perinde ac si tenebrae aliquae solutae essent adventu luminis, aut foenum ignis irruptione. Ille autem (nullo enim modo poterat ignorare, quod ea tam pulchre et ex fide fuerat suffurata) protinus est conversus, et cum vidisset mulierem, solvit timorem qui eam invaserat, in magnum gaudium curationis: « Esto, dicens, bono animo, o filia. Meus enim dixit Dominus: *Fides tua te salvam fecit.* » Pius autem Isidorus confestim currens ad

mulierem (cupiebat enim oculos quoque suos pascere aspectu miraculi), cum ad eam pervenisset, et curiosius aspexisset, videt mamillam plane sanam, et omnis morbi adeo expertem, ut nec cicatrix, nec ullum in eo esset impressum vestigium gravis, quod paulo ante fuerat, ulceris. Ita Deus aperit eam, quae latet, virtutem, et eos, qui illius solum oculis volunt manifesta fieri, quae ab eis recte geruntur, non sinit abscondi, nec relinquit in angulo: nec ut praedicentur, eis solummodo reservat in futurum: sed eos quoque, qui hic sunt abdit, producit in lucem, et eos saepe qui sunt obscuri et inglorii, claros facit et illustres, et sedere facit cum populo potentum.

§ 39. Postquam tyrannum (Anastasium) falx mortis abstulit, patribus autem certe successit id, cujus studio tenebantur, et unusquisque ad suum redierat monasterium, modo quidem ibat Bethleem hic vir praeclarus: modo cum orasset, revertebatur. Magnum autem laborem itineris recreans, divertit ad Martianum. Cum autem venissent ad amplexus, et se invicem spiritali impertiissent osculo, cum eo anima quoque congregiente, primum quidem fuit eis apposita mensa sermonum, quibus praeclare suos pascebant animos, se oblectantes sanctorum eloquiis, et senum narrationibus, cum quibus intercedebat eis morum cognatio. Cum autem tempus invitaret, ut meminissent etiam alimenti corporis, non aderat quidem frumentum, ut panis apponeretur: lentem autem discipulis jussit coquere Martianus. Et illa quidem fuit apposita sine pane. Cum autem cognovisset magnus Theodosius tam apertam inopiam, qui egens erat, fuit dives in inopia, ipseque magnopere studebat, ut lautiori convivio exciperentur hospites. Jussit ergo discipulo, ut e pera proferret panes, quos paraverat ad viaticum. Et illi quidem producti sunt et appositi. Il vero propter charitatem quae laetificat, non minus lautum celebrarunt convivium ex iis quae erant necessaria, quam si prolati essent cibi superflui.

§ 40. Ut solet autem fieri, sermones quoque admiscentur convivio, et complures ex iis lepidi et jucundi. * Hilariter autem eum rogabat Martianus, dicens: « Noli aegre ferre tantâ fame laborans hospitium, nec conqueri quod panem vobis non apposuerimus, cum frumentum nobis admodum turpiter defecerit. » Cum hoc dixisset, admirabilis Theodosius defixis oculis in barbam Martiani, vidit granum frumenti, quod nescio unde ceciderat, et illinc sustulit hilari et cautâ dexterâ, et dixit: « Ecce frumentum. Quomodo autem dicitis vos egere frumento? » Et hoc quidem ab eo dictum vel etiam factum fuerat lepide et jucunde. Ille autem cum granum, tamquam egregiam aliquam et praestantem sementem, supinis manibus accepisset, id ponit in horreo frumenti, credens eam sine labore multum fructus allatu-

* Nota sanctam hilaritatem, et jucunde factum Theodosii, versum in magnum miraculum.

ram, et esse superaturam agricolarum industriam. Id autem ei accidit longe amplius et copiosius, quam sperabat. Nam cum sequenti die esset horrei ostium aperturus (o praeclara tua, Domine, miracula), videt quae intus erant plena fructibus: qui revera provenierant absque agricultura, aut potius cum agricultura solius orationis. Cum ergo nihil esset in hoc cunctatus Martianus, statim mittit unum ex suis discipulis ad magnum Theodosium, ei significans mirum et ineffabilem rei eventum, et simul ad admirabilis spectaculi societatem eum vocans. Postquam ergo is quoque venit, ostium quidem erat parum apertum, frumentum autem a seipso extrudebatur, cum non posset horreum copiam capere et sic ex eo permultum foras effundebatur. Hoc est prioribus quoque simile, et miraculo de panibus nihil dissimile, quod olim Christus patravit. Nam una omnino est in utrisque operatio: nisi quod illic quidem ipse erat praesens et administrans: hic autem suo famulo utens ministro miraculi, sicut prius quoque Apostolis.

§ 41. Mulier quaedam, cui insignis patria erat Alexandria, ingentibus autem abundabat opibus: quodque erat multo melius, et dives erat bonis moribus, et curam gerebat vitae pia ac religiosae. * Ea cum accepisset filium (erat autem hic ei unigenitus) ventitabat ad monasterium, et adducebat eum ad pedes magni Theodosii. Puer vero etiam antequam adduceretur a matre, ubi procul vidit Theodosium, protinus illum esse exclamavit, qui eum super puteum sustinens conservavit. Rogata autem mulier, quidnam sibi vellent ea quae dicebantur a puero, dicebat eum quidem lusisse una cum aequalibus: cum autem ludo esset intentus, et non praevidéret quae erant in pedibus, dejectum fuisse in puteum, eumque profundissimum. Et qui aderant quidem, immaturam et acerbam mortem pueri deflebant. Nemo enim erat, qui non existimaret puerum fuisse statim ab aqua suffocatum. Quid enim ex ea re poterant aliud suspicari? Deinde etiam se humane gerentes, seipsos statim demittunt in puteum: non ut eum acciperent antequam moreretur (quomodo enim ejus esse posset vel spes minima?), sed ut antequam corrumperetur, ejus corpus attraherent, matri donum calamitatis, et acerbum oculis spectaculum, et stimulum doloris, tamquam ex naufragio conservatum, simul maternis oculis et fugiendum et desiderandum. Postquam autem descenderunt, et eum invenerunt sedentem super aquas, et nec tantillum quidem madefactum, sed qui sustinebatur veluti ab aliquo solido, ore aperto manebat, mirabantur, dubitabant, nesciebant quidnam cogitarent de eo, quod cernebant. Sed cum ex aquis extraxissent, et non absque divina providentiâ rem factam fuisse judicassent, eum rogabant: is dixit, quemdam astitisse Monachum, tali habitu, amictu et

* Prodigium narratur quo Theodosius puerum absens a certa morte servavit.

forma praeditum: dicens omnia insignia, quae erant patris Theodosii longe simillima. « Et hujus, inquit, mihi manus causae sunt, ne in aquis interierim, quae me recte sustinebant, et efficiebant ut essem aquis superior.»

§ 42. Haec mater narrabat, et adjiciebat: « Ego, inquit, cum ex illo tempore filium accepissem, urbes oboeo et vicos et montes et praecipitia, labores subiens multos quidem, sed non injucundos, ut liceret mihi incidere in ejus servatorem. Nunc autem cum eminus eum agnovisset filius, mihi quoque matri dedit ut agnoscerem: et eum aperte praedicat liberâ linguâ, et quae suspicionem omnem superat et mendacium, meque gaudio repletam et admiratione, et veluti quodam divino furore percitam, non sinit quiescere. » Haec cum dixisset, ad opus quoque accessit, ut quae protinus ad genua B. Patris advolveretur, et illius poplites ambabus prensaret manibus, et complecteretur labris simul et animo, calidas in eos lacrymas effundens: et servatorem, et vitae auctorem, non solum filii, sed suae quoque magnum vocans Theodosium, revera enim ei fuisse futuram deinceps vitam ipsâ morte longe amariorem, si tam intempestive, inquit, et misere ei filius interiisset.

§ 43. Potest autem oratio quoque aliquid aliud dicere, simile praecedenti. Nam quaedam alia mulier, in partu quotannis graviter laborabat, et nec ex eo aliquam capiebat utilitatem. Priusquam enim infans editus esset in lucem, e vita excesserat, et labores, luctus, et mors partum excipiebat. Haec ergo quae sic et multos pariebat filios, et erat orba filiis, cum jam longo tempore eo malo esset vexata, vix tandem invenit mali medicamentum: et cum ad sanctum confugisset, eique affectionem suam dixisset et calamitatem, lacrymis potius quam verbis virum orat vehementer, ut malum ei sisteret, ne amplius progrederetur: « Sistetur autem, inquit, non aliter quam solo tuo nomine, si permiseris qui nascetur sic vocari. Et hoc erit, inquit, mihi et solutio calamitatis, et filio causa vitae. » Haec cum petiisset, et annuentem magnum nacta esset Theodosium, et quod deinde natum est, Theodosium nominasset, vehementi quoque fide dignam invenit mercedem. Non amplius enim partus labores ei peperere lacrymas, sed laetitiae occasionem, cum eum, qui inter vivos erat primogenitus, Theodosium adhuc videret superstitem, et complementem chorum monachorum ejus qui illum genuerat secundum spiritum: et orationis fructum potius quam alvi, conspici ex operibus: quandoquidem haec quidem morientium, illa vero viventis mater fuit: et ideo adductus est ad monasterium ab ea quae genuit, et vicissim Deo est redditus: ut, sicut praesentem, ita etiam manentem vitam consequeretur.

§ 44. Dux Romani exercitus (mos est autem eum vocare Comitum Orientis) nomine Kericus, in bello audax, in Deum autem

pius, jam incursionem factururus contra Persas, existimavit oportere se primum currere Jerosolymam, et illinc adversus hostes assumere auxilium. Cum autem statuisset in transitu ire ad hominem Dei: eum enim valde trahebat illius fama, et virtutis illecebrae: dum abiret, et multa alia licuit ei audire ex sacra illa lingua, et hoc inter caetera: « Ne quomodo divinus David, in arcu speraret, nec poneret salutem in gladio: sed nec in multorum hominum confideret millibus: unum autem sciret adjutorem, vim inexpugnabilem, cui est facile, ut unus mille persequatur, et decem millia profligantur a duobus. » Haec cum Comiti sanctus disseruisset, ita fuit ille captus ab ejus admonitionibus, et ita flagrare coepit ejus desiderio et ardenti fide, ut ipsum cilicium, quo magnus ille interius induebatur, loco ejusvis alterius rei arma peteret, quibus se conservaret. Quod quidem cum accepisset et induisset, et consueta aggressus esset certamina, paulo post victor rediit, cum et animi et manus praeclara ostendisset facinora.

§ 45. Non ad illum autem solum, sed etiam ad alios magnus Theodosius, ad multos quidem inter navigandum, ad multos autem in faciendo itinere, et ad alios quidem, qui cum furenti mari et vi ventorum colluctabantur, ad alios autem qui in ora ferarum inciderant, et ad alios quidem in somnis, ad alios autem videntibus revera eorum oculis accedens, liberavit a periculis. Non hominibus autem solum adeo acris fuit adjutor, sed bonae hujus quoque animae benignitatem vel in bruta animantia, parata est ostendere oratio. Viatori enim aliquando asinum deducenti, saevus leo occurrit, qui viatorem quidem neglexit, in asinum autem irruit. Atque viatorem quidem, ut accidit iis malis quae praeter spem eveniunt, stupor invasit et metus: temporis autem velocitas effecit, ut unum solum inveniret medicamentum ad ferendam opem, nempe nomen sancti Theodosii. Quod quidem cum dixisset, statim cessavit et ira ferae, et repressus est vehemens ejus impetus.

§ 46. Jam vero qualis fuit in futurorum praesentia? Oportet enim paucis quaecumque sunt illius ostendere, et veluti eorum gustum praebere: ut sit etiam manifestum omnibus, quod quomodo nullius ex iis quae ex virtute geruntur, ita nec charismatum seu gratuitorum donorum fuit expers. Jussit aliquando, ut praeter solitam horam pulsaretur lignum: nondum enim erat hora secunda diei: et praecepit, ut fratribus significaret synaxim. Illi autem convenerunt quidem: neque enim poterant contradicere, ut qui optime didicissent obedientiam. Cum autem fuissent congregati, rogabant cur nam convenissent ante tempus. Ille vero (o puram animam, o oculum, qui procul omnia aspicias!) flebiliter lugens et miserabiliter, « Orandum est, inquit, o patres, orandum est. Video enim iram Domini, quae jam movetur ad-

versus Orientem.» Haec ille quidem dixit. Illi autem tunc quidem neque videbant aliquid, neque una cum eo dolorem accipiebant: quoniam non iisdem, quibus ille, intuebantur oculis. Sexto autem aut septimo die, postquam praedixerat, auditum est Antiochiâ fuisse magno terraemotu eversam, illo tempore quo jam praedixerat ille magnus: totque ornamenta, tantamque cecidisse speciem et pulchritudinem, et in vilem pulverem redactam jacere civitatem: quae neque tanto casu dignas consecuta est lacrymas, neque luctum qui exaequaretur calamitati. Atque talis quidem fuit ejus praescientia. Res autem multas praeclare ab eo gestas, praecedens ostendit oratio.

§ 47. Oportet autem hoc quoque addere, ad quantam humilitatis altitudinem pervenerit. Contendebant et depugnabant inter se aliquando duo ex fratribus. Is autem suadebat, ut componerent inimicitias, et odium commutarent amicitia, quae decet omnem christianum: multo autem magis monachos. Quoniam autem dicens non persuadebat, videbat autem illorum esse majores inimicitias, quam ut suis verbis placari possent: * fit supplex protinus pastor ovium, magister discipulorum: pater filiorum: et illorum bonum postulabat ipse, tamquam proprium beneficium: eorumque morbum et vulnus medicus rogabat ut sanaret. Rogabat autem non leviter nec contemptim, sed magnopere et vehementer, sed magnam moderationem afferens et humilitatem. Se enim humi dejiciens jacebat, apertâ figurâ humilitatis mollire se credens duritiem inimicitarum: nec prius destitit rogare, quam eorum odium mollierit, et eos, qui a se invicem male erant divisi, amicitiae vinculis colligarit.

§ 48. Segregavit aliquem ex fratribus, juste se gerens, cum justa scilicet conjuncta clementia, videbat enim morbum egere tali medicamento. Ille vero bona malis commutans, simul et ordinem transiliit, et eandem rursus intulit poenam ei qui nihil habebat simile, perinde ac si quis juberet sanos eâ tolerare, quae tolerant aegroti: adeo ut sit manifestum, fratrem quoque alio morbo laborare graviore, nempe impudentiâ. Quid ergo magnus Theodosius, moderatione et humilitate valde excelsus et coelestis? Poenam quidem suscipit, tamquam quae recte fuerit imposita, et ut quae in ipso locum habeat: neque prius divinis communicavit sacramentis, donec ipse, qui ligavit, induxit ipse quoque solutionem. Erat enim Mosis evidenter imitator, terribilis quidem et inexorabilis iis qui in Deum peccabant: valde autem mitis et mansuetus iis qui ipsum offendeabant, adeo ut nec veniret in contemptum propterea quod esset mitis et mansuetus, nec gravis ac molestus propter nimiam austeritatem.

§ 49. Caeterum illius patientiae et tolerantiae multa quidem sunt alia quoque signa: testes autem sunt ii quoque, qui in

* Insigne humilitatis et mansuetudinis exemplum.

tempore infirmitatis ei inservire, quod nihil ex animae operationibus a morbo fuerit ei surreptum, nec in amore divinorum eloquiorum ipse omnino seipso visus sit inferior aut frigidior. Porro autem multa quoque dicunt eum in morte divinasse: multa autem etiam praedixisse de futuris, per spiritum qui in ipso cohabitabat. Nam cum eum circumsistens totus coetus fraternitatis, specie quidem illum, revera autem seipsum unusquisque deflebat, ut qui talem patrem amitteret, qui eos in Christo genuit, ex Pauli sententia, quique carnalium patrum viscera longe vincebat suâ in illos affectione: et cum quo unâ maluissent deficere, si fieri potuisset, quam eum videre excedentem.

§ 50. Is autem cum eos satis esset adhortatus, ut in loco permanerent, et ut ingruentes tentationes ad finem usque fortiter ferrent, et ut eis obedirent qui post ipsum praefuturi essent monasterio, et praedixisset omnia quae erant eventura, dat eis illud signum, quod finem essent acceptura ea quae dicta sunt. « Si enim post meum, inquit, decessum, videritis mihi gregem augeri, et quo magis tempus processerit, tanto se majorem evadere et meliorem, tunc dico vos de aliis quoque bonam spem oportere concipere. Quod si non sint haec hoc modo se habitura, clarum est. fore ut nec reliqua finem sint acceptura. » Quae quidem an evenerint, sicut ille praedixit, et finem acceperint, ipsa ante alia testantur, quae videntur, magnitudo quidem aedificiorum monasterii, et multitudo eorum qui inhabitant, et eorum virtus ejusmodi, ut cum eis nemo possit contendere. Vivam autem illius post mortem quoque gloriam, et quanta ei fuerit apud Deum fiducia, quinam alii apertius ostenderint, quam oculi quidem caecorum, pedes vero claudorum, et manus eorum qui erant manci ante illius preces: ex quibus illae quidem ut moverentur, hi vero ut currerent, oculi autem ut viderent, per eum acceperunt: et ante haec ipse locus reliquiarum, qui unguenti fons esse cognoscitur?

§ 51. Sed hic quidem oratio, quae nos portat tamquam fluentum aliquod, admonet me, ut in ejus morte amplius immorer, et tractem quemadmodum excesserit, et ea etiam quae post ipsam sunt consecuta, apertius eloquar. Postquam enim vidit magnus illam appropinquare, et scivit futurum ut post tres dies ad communem Patrem et coelestem transmitteret: cum tres solos Episcopos accersiisset, perinde ac de re aliqua communi cum eis tractaturus: turbam enim et tumultus vitabat ille maxime: et simul etiam, ut dierum numerum per ipsos ostenderet, quod scilicet plusquam tres non viveret. Cum eos ergo accersiisset, salutem laetus tristes, lacrymantes non lacrymans, animo anxios ipse hilaris, sicut etiam erat consentaneum. Nam illi quidem privabantur eo qui desiderabatur: hic vero deducebatur ad eum quem magis desiderabat. Et illi quidem se patre privari aegre ferebant, hic vero

proficiscebatur ad Patris tabernacula. Hic quidem videbat finem eorum quae ei afferebant molestiam: illi vero ducebant illius mortem esse rerum molestarum principium. Deinde cum manus sustulisset ad orandum, et labra sensim movisset, ita ut iis qui adstabant, relinqueret cogitandum, quod extremi ad Deum excessus verba loqueretur, et post orationem eas decore pectori imposuisset, generosam illam et inexpugnabilem animam commendat in manus Dei, cum omnes annos vixisset centum et quinque, et paulo amplius. Deus autem ejus mortem statim honorat divinis miraculis.

§ 52. Cum autem fama repente in omnem locum pervasisset, quod et magnus Theodosius ad suum Dominum jam excessisset, Petrus ille magnus, qui tunc Sedem tenebat Jerosolymis, ille, inquam, Petrus, cujus magna quidem fuit fama, famam autem superabat virtus: accedit cum multis aliis Episcopis ad sepeliendas reliquias. Undique autem concurrebat et multitudo monachorum simul, et eorum qui simul promiscue versantur cum aliis. Omnes multum ponebant studii, ut et partem aliquam attingerent, aut sanctorum illius capillorum, aut sacrae vestis, aut certe ut vel solum appropinquarent, et beatum illum vultum viderent: et de eo tantâ certabatur contentione, ut ne diu quidem permitteretur sepelire reliquias, sed melius existimaretur, praetermittere justa quae fiunt mortuis. Deinde vero tandem permittente multitudine, honorifice simul et splendide illud venerandum et coelis dignum corpus terrae mandatur et contegitur: non ut quod oporteret quidem abdi et latere, sed quod servabatur potius piis, tamquam opes et thesaurus. Ad gloriam Domini nostri Jesu Christi, cum Patre et Sancto Spiritu.

VITA S. ARCHADII MART.

PER DIVUM ZENONEM EPISC. VERONENSEM SCRIPTA

SED IN LOCIS NON PAUCIS A SURIO EMENDATA ET AUCTA *

§ 1. Dum beati Archadii (a) martyris gesta, fratres charissimi, coelestis triumphus honore sublimia, fidei annalibus recensenda mandamus, in agone immortalis laudis christianus semper ardor animatur, fit geminum de religiositate commercium, cum ad coeleste praemium populus accenditur, et de martyris meritis non siletur. Sed quis illustris martyrii palmiferam tot trophaeis

* S. Zen. Sermo 49, Lib. 3.

(a) Incerta aetas, incerta ejus patria. Martyrii locus creditur Caesarea Mauritaniae, passim propterea Martyr Africanus dicitur.

coronam competenti valeat sermone disserere, cum in spiritali palaestra multiplex luceat sui numerositate victoria, cum in uno corpore tot martyria videantur esse, quot membra?

§ 2. Armaverat diabolus satellites suos in Dei populum, veterano odio desertor antiquus, et totam familiam Christi impastae feritatis grassatione turbabat. Indixerat in homine Deo bellum, et infaustae superstitionis busto in nefas conscium toto mundo funereum fecerat rogam. Scatebat per tecta culminum publicum scelus, nec fuerat locus, in quo non erat pro religione sacrilegium. Cogebatur Christi populus vanis superstitionibus interesse, atque in cultus nefandi ritus, nunc aut libamina incesta profundere, aut ornatas sertis victimas trahere, aut gravia nidoribus thura succendere, aut inter fumidos ignes pallenti arvina funesto sanguine proliferare, ut illicita administratione ministerii christianis mentibus Deus posset expelli.

§ 3. Sed dum bellum duri certaminis geritur, et familia Domini coelo spectante probatur, Archadius beatissimus martyr, hujus inopinati nuncii horrore percussus, paululum distulit pugnam, jam debitus ad coronam. Nam posteaquam turbari urbem funesta conventionem cognovit, ac singulos quosque ad funebre illud spectaculum trahi, contemptis universis facultatibus suis, amputatis radicibus saeculi. delitescens, secessionis se commendavit umbraculo: utrumque christiano explicans voto, ut et non longius videretur a praelio, et secedendo evangelicae justificationis animaretur exemplo.

§ 4. Ecce itaque in ejus hospitium, velut in hostilem praedam, grassantium satellitum praeceps irrumpit manus, sperans occupationem festina Dei famulum posse deprehendi. Quem beati propinquus martyr, qui in ejus forte degebat habitaculo, absentem esse assiduis vocibus inclamabat. Hunc vero profitentem, ad nefandam custodiam noxie mancipis rapuerunt. Quem oblatum sibi, jubet crudelissimus rector acri observatione detineri. Ad futurae gloriae testimonium, tale beatus Archadius debiti martyrii quodammodo sequestraverat pignus, in quo nec Christum relinqueret, nec propinquum. Statim itaque beatissimus martyr se latere non passus est, se ultro offerens judici, moram suam voluntarie oblationis praejudiciis excusavit. Cui cum provinciae rector, pristinae ejus fugae veniam sub pactione promitteret, si se vel sero nefandis superstitionibus immiscuisset, talibus in eum sanctissimus martyr vocibus exiliit:

§ 5. « Quid (inquit) vanissime omnium judicum? putasne, aut de lucis istius incongruis usuris, aut de properae mortis subitis damnis familiam Dei posse terreri, cum sciamus apostolica fide esse perscriptum: *Mihi vivere Christus est et mori lucrum?* Excogita quibus potes suppliciiis tormenta graviora: ma-

poribus te furoris stimulis accende: cujusvis cruciatus exerce mo-
lem: nos a Deo non poteris separare. »

§ 6. Statim igitur crudelissimus rector, viperei veneni felle commotus, jubet novâ et inusitatâ animadversione poenarum, nec usuali in reos lege, carnificum manus in martyris membra saevire. Viluerunt ungulae, inutiles ictus visi sunt plumbatarum, stetit contemptus eculeus, crebri fustium imbres, majoris poenae contemplatione neglecti sunt.

§ 7. Excogitatur novum stupendumque supplicium, quo se in homine vincere crederet Deum. Jubet sanctissimum martyrem furoris sui consciis tradi: quibus nihil aliud imperat mandatorum, nisi ut non praepropero discessu martyris spiritus migraret ad coelum. « Expectet, inquit, mortem suam, et per membra distentus, proprii corporis laniatione vivum cadaver aspiciat. Incidantur (ait) ab articulis manus, a cruribus pedes. » O insane hominum, fraudavit te furor tuus! Adhuc erat in victima Domini, quod posset offerre. Amputandam linguam mandare ne scisti, quae in colluctatione martyrii, prior solet Domino confiteri. Ductus est tandem beatus Archadius ad exoptatum justis orationibus locum. Et intuens coelum, stetit Deo spectante securus. Paraverat extensa futuris ictibus colla, nudaverat gladiis venientibus jugulum, putaverat se feralem judicis amentiam citae mortis sorte satiare, dum subito manus jubetur extendere, ac super cespitem nudus projectus in faciem, pedum extrema nudare. Ecce inter ipsa supplicia vacare non sinitur, sed orationis instar per carnificis tormenta meditatur.

§ 8. Erexerat securim percussor insanus, et signans oculis vulneribus lineam, feralis ictus assidua contemplatione vibrabat. Haeserant confessionis suae glutino intrepidae martyris manus, nec salientes digiti futurae mortis exitio palpitabant. Tanta fuit in martyris devotione constantia, ut omni corpore paratus veniret ad gloriam. Mox itaque ut devotum vulneribus corpus carnifex vidit, statim cadentis securis ictu nervorum connexa dissolvit, et cunctas compage discussâ juncturas corporis rupit; exilierunt sectae manus, et redeunte in se venarum meatu, paululum stupore fugitivo, rursus in se rivos sanguinis, ruens unda cruoris effudit. Dehinc poplitibus surisque porrectis, a germana conjunctione naturae, gladio saevi latronis plantarum limes inciditur, et obsequio pedum corpus martyris viduatur.

§ 9. Numerent martyria, qui possunt numerare supplicia: et in uno corpore quantum diabolus publicatus est furere, tantum cognoscatur Dominus triumphasse. Sed durat inter haec martyris spiritus et morarum numerositate servatus perstat vivus, parte sui corporis jam sepultus: remoratur in luce detentus, cujus membris jam plenus est tumulus.

§ 10. O dignus gloriosi exitus finis! Ascensurus altitudinem

coeli, corporis sui impedimenta praemittit, et exequias funeris sui ipse praecedat. Cui haec est comparanda confessio? Machabaeorum jungenda est numero, Eleazari est adaequanda proposito, comparanda consilio. Archadius beatissimus martyr adhuc demoratur in saeculo, et jam martyr recitatur in coelo: ut sit nomen Domini benedictum, qui regnat in saecula saeculorum. *

DE S. BENEDICTO ANGLO ABB.

HOMILIA PARTIM HISTORICA VEN. BEDAE PRESB. IN HOMIL. HYEM. DE SANCTIS

Dixit Simon Petrus ad Jesum: Ecce nos reliquimus omnia et secuti sumus te etc. (MATTH. XIX) (a)

§ 1. Audiens a Domino Petrus, quia dives difficile intraret in regnum coelorum, sciensque se cum suis discipulis ad interitum mundi fallentis sprevisse delicias, voluit agnoscere quid vel ipsi, vel caeteri mundi contemptores, pro majore mentis virtute, majoris premii sperare deberent, et respondens Domino, ait: *Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te*. Ubi solerter intuendum, quod non solum se omnia reliquisse, sed et Dominum sequi gloriatur: quia stultum profecto est, juxta Platonem et Diogenem, et quosdam alios philosophos, vitae quidem hujus divitias calcare, et haec non pro aeterna adipiscenda vitâ, sed pro inani agere mortalium laude captanda: stultum, praesentes labores ultro, absque spe futurae subire quietis et pacis. Perfectus autem ille est etc.... (*quae hic omittuntur explanationis evangelicae, habes in Breviario Rom. pro S. Petro Coelestino, die 19 maji, vel in recent. editionibus de Com. Apost. 2 loco*). Unde notandum quod duo sunt ordinès electorum in judicio futuri: unus judicantium cum Domino, de quibus hoc loco memorat, qui reliquerunt omnia, et secuti sunt illum. Alius judicandorum a Domino, qui non quidem omniâ sua pariter reliquerunt, sed de iis tamen quae habebant, quotidianas dare eleemosynas Christi pauperibus curabant. Unde et audituri sunt in judicio: *Venite, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi. Esurivi enim, et dedistis mihi manducare: sitivi, et dedistis mihi bibere (Matt. xxv)* et caetera, quorum et in superioribus hujus lectionis Dominus meminit, cum principe quodam interrogante, quid boni faciendo vitam possideret aeternam, *Si vis, inquit, ad vitam ingredi, serva mandata. Non homicidium facies, non furtum,*

* Concordat narratio cum Actis sinceris ab eximio Ruinart editis.

(a) *Benedictus* nobilissimâ et praediviti stirpe *Biscop* progenitus, in hanc lucem prodit anno 618 in provincia Britanniae Majoris Septemtrionali, nunc anglicâ linguâ *Northumberland*. Obiit anno 690. At plenorem de S. Abate notitiam habes in *Martyrol. Illustr.*

non falsum testimonium dices: vel honora patrem et matrem, et diliges proximum tuum sicut teipsum (Matt. XIX, Exod. XX).

§ 2. Ergo qui mandata Domini servat, ad vitam ingreditur aeternam: qui autem non solum mandata servat, verum etiam consilium Domini, quod pro contemnendis divitiis mundi et luxibus tribuit, sequitur, non tantum vitam ipse percipiet, sed etiam de vita aliorum cum Domino judicabit. Atque ita fit, ut in judicio, ut diximus, duo sint ordines bonorum. Sed et reproborum duos ibi futuros ordines, Domino narrante, comperimus: unum eorum, qui christianae fidei mysteriis initiati, opera fidei exercere contemnunt, quibus in judicio testatur: *Discedite a me maledicti in ignem aeternum, qui praeparatus est diabolo et angelis ejus. Esurivi enim et non dedistis mihi manducare etc. (Matt. xxv).* Alterum eorum, qui fidem et mysteria Christi vel numquam suscepere, vel susceptam per apostasiam deseruere, de quibus ait: *Qui autem non credit, jam judicatus est, quia non credit in nomine unigeniti filii Dei (Joan. III).* Qui quoniam nec verbotenus Christum colere voluerunt, nec verba saltem ejus, quibus coarquantur in judicio, merentur audire: sed ad hoc tantum veniunt in judicium, ut cum eis, qui judicantur, peccatoribus, in damnationem mittantur aeternam. Verum his cum timore et pavore debito paulisper commemoratis, ad laetissima potius Domini et Salvatoris nostri promissa convertamus auditum. Videamus quae tantae gratiae pietatis, non aeternae tantummodo vitae praeimia suis sequacibus, sed et praesentis munera pollicetur eximia.

§ 3. *Et omnis, inquit, qui reliquerit domum vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet et vitam aeternam possidebit.* Qui enim terrenis affectibus sive possessionibus pro Christi discipulatu renunciaverit, quo plus in ejus amorem profecerit, eo plures inveniet, qui se interno suscipere affectu, et suis gaudeant sustentare substantiis: ejus nimirum professionis vitaeque consortes, qui se pro Christo pauperem factum in suis domibus agrisque suscipere, et majori prorsus quam uxor, parens, frater aut filius carnalis devotione charitatis refovere delectentur. Centuplum namque, quod ait, non numerum amantium in Christo, et servientium pro Christo fidelibus, sed universitatem perfectionemque, qua per charitatem invicem serviunt, ostendit.

§ 4. Cujus rei et in nobis ipsis, fratres charissimi, saepe exemplum sumpsimus, cum alicubi pro rerum necessitate digredientes, cuncta nobis monasteriorum habitacula quasi propria patere cognovimus, cunctos in nostrum obsequium sincerissima devotione pronos aspeximus: et maxime in beatae memoriae patre nostro beato Benedicto, cujus hodie venerandam assumptionis diem debitâ solemnitatem recolimus, totum lectionis hujus tenorem

videmus perfectissime compleri. Derelictis enim omnibus, secutus est Christum, quando spretis iis, quae in ministerio regali acquirere valebat, cum esset nobilis natu, ad beatorum Apostolorum limina peregrinaturus advolavit: ut quia rudis adhuc in gente Anglorum fides et Ecclesiarum institutio florebat, ibi potius perfectam vivendi formam sumeret, ubi per summos Christi Apostolos totius Ecclesiae caput eminent eximium. Ibi ergo eruditus in Christo, illis in partibus attonsus, ibi est monasterialibus imbutus institutis: ibidem totum vitae suae tempus erat exacturus, si non apostolica domini Papae prohiberet auctoritas: qui eum propter ducendum in Britanniam sanctae recordationis Archiepiscopum Theodorum, in patriam redire praecepit.

§ 5. Nec longo post tempore etiam reges saeculi, cognito virtutum ejus studio, locum ei construendi monasterii, non ab aliqua minorum personarum oblatum, sed de suis propriis donatum dare curabant. Quem ille acceptum, mox perfectissime juxta regularem disciplinam interius exteriusque constituit, non pro suo captu decreta nobis statuens, sed antiquorum statuta certissima monasteriorum, quae peregre didicerat, sibi suisque observanda proponens. Nec cuilibet vestrum, fratres, grave debet videri, si nota loquamur: sed delectabile potius aestimare, quia vera loquimur, quando patris nostri spiritalia gesta narramus. cui manifesto miraculo Dominus, quod fidelibus suis promisit, adimplevit: Quia omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet in hoc tempore, et in saeculo futuro vitam aeternam.

§ 6. Reliquit quippe cognatos, quando patriam deseruit: accepit vero centuplum, quia non solum a cunctis in hac terra, pro virtutum industriâ, meritâ veneratione habitus est, sed et in Gallia atque Italia, Romae atque in maris insulis, ab omnibus qui eum nosse potuerunt, dilectus: adeo ut ipse Papa Apostolicus ad profectum monasterii hujus, quod illum nuper fundasse gaudebat, Joannem illi Abbatem atque archicantorem Romanae Ecclesiae, sicut charitas vestra bene meminit, in Britanniam Româ deducendum praestaret, per quem idem monasterium morem canendi ac ministrandi canonicum, juxta ritum sanctae Romanae atque Apostolicae Ecclesiae perciperet. Reliquit domos et agros, quos habuerat, pro Christo, de quo agrum semper virentis paradisi, et domum non manufactam, sed aeternam in coelis accipere sperabat. Reliquit uxorem et filios, non quidem uxorem acceptam, et filios ex carne natos: sed uxorem prorsus accipere, ex qua filios habere posset, castitatis amore contempsit, malens ad illa centum quadraginta quatuor millia electorum pertinere, qui cantant canticum novum ante sedem Dei et Agni, quod nemo potest dicere, nisi illi; *hi enim sunt, qui cum mu-*

lieribus non sunt coinquinati et sequuntur Agnum quocumque abierit. Et accepit centuplum, quando non in his solummodo. sed et in marinis eum partibus plurimi in domos suas recipere viantem, suorum fructibus agrorum reficere desiderabant, quando viri Deo devoti, non minori quam conjugibus aut parentibus propriis dilectionis instantiâ illi serviebant.

§ 7. Accepit centuplum domos et agros, quando haec, in quibus monasteria construeret, adeptus est. Uxorem namque dimittere pro Christo, et in hoc centuplum accipere est: quia animarum centuplum, majus esset tunc meritum charitatis inter continentes propter fructum spiritus, quam inter lascivientes quondam propter desiderium carnis: filios, quos carnaliter habere despexit, centuplum accipere meruit spirituales. Centenarius quippe numerus, ut saepe dictum est, perfectionem figurate significat. Nos namque sumus filii ejus, quos in hanc monachiam demum pius provisor induxit: nos sumus filii ejus, si iter virtutum ejus imitando tenemus, si non a semita regulari, quam docuit, torpendo deflectimus. Meminimus namque, fratres, qui illum nosse potuimus, dicere crebro auditu, quos post obitum illius in nostrae fraternitatis consortium pietas superna congregavit, quia quandiu sospes erat corpore, pro gloria sanctae Dei Ecclesiae, et maxime pro hujus monasterii pace, honore et quiete semper laborare perstabat: toties mare transiit, numquam, ut est consuetudinis quibusdam, vacuus et inutilis rediit: sed nunc librorum copiam sanctorum, nunc reliquiarum beatorum martyrum Christi munus venerabile detulit, nunc architectos ecclesiae fabricandae, nunc vitrificatores ad fenestras ejus decorandas ac muniendas, nunc cantandi et in ecclesia per totum annum ministrandi secum magistros adduxit, nunc epistolam privilegii a domino Papa missam, qua nostra libertas ab omni extrinseca incursione tutaretur, apportavit, nunc picturas sanctorum historiarum, quae non ad ornatum solummodo ecclesiae, verum etiam ad instructionem intuentium proponerentur, advexit, videlicet ut qui literarum lectione non possent, opera Domini et Salvatoris nostri per ipsarum contuitum discerent imaginum.

§ 8. Qui in his et hujusmodi rebus ideo tam plura laborare studuit, ne nobis sic laborandi remaneret necessitas: ideo toties transmarina loca adiit. ut nos omnibus scientiae salutaris dapibus abundantes, intra monasterii claustra quiescere, et cum secure libertate Christo servire queamus. Qui etiam cum corporis infirmitate corriperetur, premereturque acerbius, semper interim debitas gratiarum actiones, de monasteriorum, quas didicerat, docueratque, regulis servandis, semper de ecclesiasticis observationibus, quas per omnes civitates et maxime Romae viderat, semper de locis sanctis, quae se lustrâsse juvenem meminit, loqui et iterare, delectabile habebat. Sic longis virtutum

studiis exercitatus, longo insuper anno semper infirmitatis martyrio excoctus, post centupla gratiae praesentis munera ad vitam transivit aeternam.

§ 9. Unde necesse est, fratres charissimi, ut tamquam boni filii, et tanto parente digni, exempla ac praecepta illius in omnibus servare curemus, neque ulla nos a vestigiis tanti ductoris sequendis animae vel carnis illecebra révocet: quatenus et ipsi, qui carnales affectus substantiamque reliquimus terrenam, qui uxores ducere ac filios procreare, angelicae conversationis amore fastidivimus, augente spiritualium virtutum merito, et in praesenti centuplum accipere de societate sanctorum, et in saeculo venturo vitam possidere mereamur aeternam: praestante gratiâ Redemptoris nostri, qui vivit et regnat etc.

MARTYRIUM SS. HERMYLI ET STRATONICI

AUCTORE SIMEONE METAPHRASTE

Anno 315 — Ex Oriente.

§ 1. Impio imperante Licinio, et magnum adhibente studium, ut idola honorarentur sacris et sacrificiis, impendebat mors gravis omnibus Christianis, civitatesque propter ipsos indagabantur, et regiones vicique et agri curiose perquirebantur, et quicumque christianum unum deferabat ad imperatorem, videbatur is esse ei benevolus, et dignus maximis honoribus. Quocirca et ipse, et quicumque ei suberant, hac in re, magnâ utebantur diligentia: cum ille quidem variis diis, hi vero imperatori gratificarentur impio et scelerato. Ad hunc ergo Licinium aliquando in sublimi sedentem tribunali, accedit quidam ex ordine militari, divinum deferens martyrem: « Est, dicens, vir quidam Hermylus nomine, qui ordinem obtinet diaconi: qui diu quidem abhinc observat et colit ritus Christianorum: deos autem et te subsannat et nihili facit, o imperator. » Haec cum audiisset Licinius, non distulit nec protelavit: sed iis qui aderant, statim jussit, ut eum ubicumque esset comprehenderent, et ad tribunal adducerent. Atque illi quidem cum in omni loco scrutati essent, et eum alicubi orantem, et sanctas manus tollentem comprehendissent, ei significant jussum imperatoris. Is vero statim alacer alacres est secutus, nihil ignavum nec molle adpectu prae se ferens: quibus ex rebus manifesta fit animae affectio: sed gaudens potius et magnâ repletus laetitiâ, quod est propter Christum passurus.

§ 2. Ille vero, « Responde, inquit, et aperte significa, an te

christianum fateris esse, sicut audivimus. » Hic vero: « Non solum hoc, inquit, confiteor, sed etiam, quod Deo, qui sub visum non cadit, sum consecratus: et ei assisto, ut qui illius factus sim diaconus. » Imperator autem volens se ostendere urbanum, et valde ingeniosum, « Ergo te, inquit, diis diaconum, hoc est, ministrum exhibe. » Martyr autem in risum vertens ejus promptum et versatile responsum: « Vidéris, inquit, mihi esse surdus, o imperator, aut etiam stultum agere. Dixi tibi me ministrare Deo, qui non cadit sub aspectum: non autem horum, qui videntur, aut potius ne vident quidem, esse diaconum, quos ipse, ut qui fallaris, perinde ac deos colis: cum sint lapides et ligna omnino inanima, et surda opera manus humanae, et quae iis qui sapiunt, sunt potius ridenda quam adoranda. » Non tulit imperator dicendi libertatem, sed statim quibusdam instrumentis aeneis, ad sumendum supplicium confectis, jubet genas quidem verberari martyris, praeconem autem haec proclamare: « Ne sis linguâ nimium profusus, o Hermyle: honora imperatorem, diis sacrificare, et liberare a supplicio. » Is autem, etiamsi sic verberaretur, perinde ac si nihil subiret molestum, contra tyranno etiam exprobrabat imbecillitatem, ut qui dubii perplexique esset animi, et plane victus: et ideo non secus ac ii qui sunt pusilli et abjecti animi, ex ira inferret supplicium.

§ 3. Postquam autem visum est imperatori sufficere supplicium, et ira aliquid remisit de nimia acerbitate, tradit martyrem carceri, tres dies jussit in eo manere, « Fortasse, dicens, ducetur poenitentiâ vanae suae pertinaciae. » Martyr itaque abiens in carcerem, psallebat: *Dominus mihi adjutor, non timebo quid faciat mihi homo (Psal. 117).*

§ 4. Post tertium certe diem, cum tribunal ascendisset Lici-nius, protinus adducto Hermyle: « Num modo, inquit, statuisti diis sacrificare, et ab imminentibus terroribus, minisque et periculis liberari? An adhuc, inquit, fereris per praecipitium, et eadem rursus te cepit amentia? » Ad haec fortiter admodum Christi miles: « Semel, inquit, dixi tibi, o imperator, et oportet contentum prioribus, de iisdem non movére amplius. Est enim mihi Deus in coelis, cui soli vivo, et cui mox meipsum hostiam offerre propero: et a quo spero maximum venturum auxilium. — Videam ergo, inquit imperator, an is, qui coelos habitat, satis tibi afferet auxilii. » Statimque jussit, et viri sex raptim quod jussi fuerant exequentes, viri manibus robusti, immites et crudeles animo, caedem et furorem spirantes, cum humi martyrem extendissent, virgis caedebant crudelissime. Atque illi quidem sic faciebant, mortali regi servientes. Martyr autem perinde ac si nihil haberet commune cum carne, quae sic patiebatur, neque dolorum ullum sensum caperet, quiete perseverabat in oratione, et Deo attendebat.

§ 5. In tenebricosum deinde reducitur carcerem Hermylus. Is autem cui in custodiam fuerat sanctus creditus, et qui eam gerebat carceris, erat ei valde amicus et familiaris. Quis est? Stratonicus ille sapiens, qui videbatur quidem eadem sentire quae amicus, et esse religione ejusdem sententiae: nondum autem audebat pietatem libere profiteri. Neque Joseph occultam superaverat disciplinam: se amici tamen misereri, et ejus aegre ferre cruciatus, ostendit multorum oculis. Sed de Stratónico quidem in praesentia dicere differamus, ea enim persequitur oratio, quae ad divinum pertinent Hermylum, nec patitur eorum abrumpi consequentiam.

§ 6. Sequenti autem die cum procedendum esse significasset Licinius, et praesedisset in tribunali, proclamari jussit per praecone[m], ut duceretur Hermylus. Ille vero laeto animo ductus est, laetis oculis, et cor habens plenum laetitiae, externus enim aspectus hoc aperte significavit. Subridens autem et caput movens Licinius, et veluti sanctum aperte ludificans, « Age, inquit, quam tibi conducibilis fuit illa obscura custodia? Quomodo hoc, quod intercessit, spatium tibi revera attulit aliquam sententiae mutationem, et persuasit jussis cedere imperatoris, et diis reddere ea quae debentur: an adhuc nobis opus erit tormentis adversus tantam tui cordis duritiem? » Martyr autem: « Mihi quidem, inquit, tetrum illud et tenebricosum domicilium magnam lucem conciliavit: et nunc mea versatur anima in tranquillitate, et voluptate, et inexplicabili illuminatione, quae futuri mihi spem bonam porrigit. Ego autem valde miror, quemadmodum quae in te habitant tenebrae, nullam suscipiunt mutationem, sed semper profundae et concretae insident tuis animae oculis, quae nequaquam sinunt aspicere veritatem. » Cum tam aperte impietatem imperatori exprobrasset, Licinius illi vehementer et cum magna respondens acerbitate: « Nihil aliud, inquit, ut videtur, didicisti, nisi solummodo appetere contumeliis: quod quidem est linguae intemperantia, et animae audacia, et ut semel dicam, amentia. Sed tamen responde, et dic aperte: diis ne sacrificabis, et nobis cedes sic imperantibus, an te uti oportet ut mereris? » Christi autem martyr Hermylus: « Habes, inquit, responsa, o imperator, et nihil ex iis a nobis amplius audiveris; fac deinceps quod velis, et exequere ea quae statueris. »

§ 7. His ira percitus Licinius, jubet eum porrectum supinum virgis figurâ triangulis in ventre verberari. Et erat quidem hoc grave tormentum, et corporibus humanis minime tolerandum. Anguli enim virgarum, non secus ac quidam enses, carnes vehementer tangebant. Sed athletae, etiam cum verberaretur tam immisericorditer, unum erat solatium, nempe Chri-

stum fixis oculis aspicere; unum benignum medicamentum preces, quas ad illum fundebat, quibus plagas jucunde aspergebat, dicens: « Domine, ad adjuvandum me festina. » Ille vero cito ei adfuit, et faciens ut ferret dolores facilius, et annuncians ejus consummationem. Imperator igitur, ut qui esset irritatus eo quod non pareret, et egregiam illam athletae pro pietate constantiam, existimaret esse suae contemptum potentiae, manebat adhuc puniens, et vi eum esse persuasurum arbitrans. Quocirca jussit ejus ventrem perfodi aquilarum unguibus, donec suis, inquit, oculis sua videat intestina.

§ 8. In animo quidem habebat tyrannus eum rursus dare in custodiam, ut eum rursus puniret acerbius. Egregius autem Stratonicus (jam enim postulat oratio, ut ad finem deducam promissum) cum videret Hermylum sic patientem, nec ei posset omnino opem ferre, faciebat id quod poterat: amici miserebatur, et acerbum dolorem capiebat, vultusque ejus conciderat, et ex ejus oculis guttatim profluebant lacrymae. Quo factum est, ut cum sic se haberet, non potuerit latere: sed cum quidam ex commilitonibus eum tristem vidissent et moerentem, et causam rei deprehendissent, ad imperatorem accedentes, « Stratonicus, inquit, o imperator, Stratonicus custos carceris, aperte ostendit se erroris et Christianismi societatem habere cum Hermyle. Videtur enim ejus misereri, et ejus causâ in animo magnum dolorem concipere. » Ille vero cum statim accersivisset Stratonicum, rogavit an esset amicus Hermyle. Discipulus autem veritatis, minime est mentitus, nec sustinuit ignavam et pusilli abjectique animi pietatem apud se occultare. Sed tempus esse arbitratus, ut haec Dei otiosa cognitio prodiret ad opus, et magnum sibi pararet fructum per confessionem, se esse amicum Hermyle et christianum protinus est confessus, et eos, qui colunt simulacra, magnae condemnat ignorationis. « Timeo enim, inquit, ego solum Deum, qui fecit coelum et terram. »

§ 9. Ad haec movetur imperator, et jubet eum gravissimum subire supplicium. Id autem erat, ut ex illis virgis plagas nudo toto corpore acciperet: atque eo usque, donec ipsa vox eum deficeret. Martyr autem etsi esset tot malis implicatus, amicum fixis aspiciebat oculis, et eum vocabat, eoque utebatur ad Christum intercessore, dicens: « Hermyle, ora pro me Christum, ut cum erga ipsum firmam ac stabilem servavero confessionem, possim facile superare tyranni insidias. » Interim autem ipsum quoque ludificabatur Licinium, caecis iis sacrificare prohibens, et veri Dei vindicatae ei terrorem incutiens: in cujus manus incidere, vere terribilem habet et inevitabilem perfectumque interitum. Licinius autem cum vidisset sanctum Stratonicum satis saucium, parsit eum amplius punire: non quod humana mens et clemens animus eum moveret ad misericordiam, sed

ut ei locum daret poenitentiae, cum eum prius tormento ter-
ruisset. Et ideo eum in praesentia tradidit in custodiam.

§ 10. Cum autem jam esset dies, adductum Hermylum rur-
sus interrogavit Licinius, an diis sacrificaret. Ille autem: « Ea-
dem quae prius, o imperator, do tibi nunc responsa. Quamob-
rem ure, puni, scinde, fac quidquid tuo insederit animo. Di-
dici enim non timere ab iis qui corpus occidunt, animam
autem non possunt occidere. » Haec cum audivisset imperator,
et desperasset fore omnino, ut sanctum in aliam traduceret
sententiam, eum suspendit in ligno, et jubet eum vehementer
scindi. Sed etsi ejus carnes tam acerbe scinderentur, non igno-
rabat, undenam esset salus justorum, nempe quod a Domino,
et quod est eorum defensor in tempore afflictionis. Et ideo,
Esto mihi adjutor, Domine, et redemptor (Ps. 36) dicebat assidue,
et perinde ac si videretur aliquem desuper audire dicentem: *Noli
timere: sum enim tecum, et Deus tuus ego sum.* Veritus ergo
Licinius, et ex auditione veluti conturbatus, ex ligno deducit
martyrem, et eum condemnat, ut in Istro fluvio intereat, ju-
bens ut in eum jaceretur: stultus fortasse arbitratus, quod sic
passus Hermylus omnino interiret, et nec venerabilis quidem
ejus corporis futura esset inventio. Ad ipsum autem adducto
Stratonico, visus est suggerere et admonere ea quae essent
utilia. « Crede, inquit, mihi, o miser, crede, et diis velis sa-
crificare, ne tu eadem quoque patiaris, quae amicus, et ambo
subeatis eandem poenam inobedientiae. » Respondens autem
Stratonicus: « Revera, inquit, miser fuerim, si tibi parens,
cum ille sit mortuus propter Christum, ipse velim vivere. »
Licinius autem: « Quid ergo? Vis mori cum Hermylus? — Maxime
quidem, inquit Stratonicus. Etenim, si oportet amicos commu-
nes habere calamitates, oportet omnino eos quoque bonis frui
communiter. Quid autem nobis fuerit jucundius aut pretiosius,
quam pati propter Christum? » Propter quae cum desperasset
imperator fieri posse, ut persuaderet Stratonico, similem quoque
in eum fert sententiam, et eodem fine utrumque condemnat:
quos etiam revera par finis excepit, communisque beatitudo et
exultatio.

§ 11. Ad mortem itaque ducebantur martyres, dicentes: *Glo-
ria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonae voluntatis*
(Luc. n): qui quidem est hymnus conveniens iis qui sunt bonum
aliquod consecuturi: non eorum qui deducuntur ad mortem,
aut ad aliquam aliam causam tristitiae. Postquam autem jam
pervenissent ad fluvium, in rete injecti ab iis quibus hoc da-
tum erat negotium, transmittuntur in profundum. Cum susce-
pisset autem fluvius corpora sanctorum, et quanto oportuit fluento
esset sanctificatus, ea rursus tradit manibus fidelium: ut qui
talem, ut arbitror, thesaurum apud se diutius abdere non su-

stinuisset, et tanti boni jacturâ afficere Christianos, cum prima eorum non apparuisset bonitas. Tertio ergo die postea, visa sunt corpora martyrum: in quae cum incidissent quidam viri pii, et quorum erat officium venari corpora sanctorum, et ea optantibus manibus pie ac religiose suscepissent, et sacros hymnos cecinissent, et quaecumque mos est Christianis, peregissent: in quodam loco, qui octodecim stadiis abest a civitate Singedone (a), ea simul deponunt, ut eis essent omnia communia et amica: in Christum confessio, in carcere habitatio, in flumine demersio, supernae gloriae consecutio, in uno loco corporum depositio: gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cum quo Patri simul cum Sancto Spiritu gloria, potentia, honor et adoratio, nunc et in saecula saeculorum. Amen.

VITA S. HILARII PICTAVORUM EPISC.

AUCTORE VENANTIO FORTUNATO (b)

Natus circa 305, defunctus an. 368. — Natione Gallus.

§ 1. Beatus Hilarius Pictavorum (c) urbis episcopus, regionis Aquitaniae partibus oriundus fuit: apud Gallicanas vero familias nobilitatis lampade non obscurus, immo magis prae caeteris gratiâ generositatis, nitore pectoris addito ornatus, quasi refulgens lucifer inter astra processit. Cujus a cunabulis tantae sapientiae primitiva lactabatur infantia, ut jam tunc potuisset intelligi, Christum in suis causis pro obtinenda victoriâ, necessarium sibi jussisse militem propagari. Denique conjugem habens et filiam, ita plenitudine Domini venerabiles animos ecclesiasticae regulae tradidit informandos. ut adhuc in laicali proposito constitutus, divino nutu pontificis gratiam possideret: ita seipsum propriâ disciplinâ coërcebat intentus, quasi futuram speciem indicans, ut irreprehensibilis in templo Christi praepararetur sacerdos. Nam quod inter mortales adhuc valde videtur difficile, tam cautum esse quemquam, qui se a Judaeis vel haereticis cibo suspendat: adeo vir sanctissimus hostes catholicae religionis abhorruit, ut non dicam convivium, sed neque salutatio fuerit cum his praetereunti communis. Vitabat haec

(a) *Singedon* vel *Singidunum* (*Belgrado*) in Moesia superiori, nunc Servia.

(b) Hujus Vitae scriptor, Venantius Honorius Fortunatus, Presbyter Italus, in Gallias se contulit anno 564, et Pictavis (*Poitiers*) domicilium elegit: tantâque doctrinae et probitatis famâ claruit, ut ejus urbis Episcopus, omnium plausu crearetur. Plurima et versu et solutâ oratione eleganter scripsit. Ex ejus sacris hymnis illi in Ecclesia maxime laudantur: *Verilla Regis prodeunt*, et *Pange lingua*.... lauream certaminis.

(c) Gallice *Poitiers*.

Davidico suffultus exemplo, ne cum haereticis mensam participando, fieret illis in scandalum. O quam perfectissimum laicum, cujus imitatores ipsi etiam esse desiderant sacerdotes: cui non fuit aliud vivere, nisi Christum cum dilectione timere, et cum timore diligere. Cujus sequaces currunt ad gloriam: divertentes, ad poenam: credenti succedunt praemia: recusanti, tormenta. Qui omnes de pia religionis opere commonens, nunc alios de confessione inaeestimabilis sanctae Trinitatis informans, nunc reliquos promissione regni coelestis invitans, non cessabat in plebem verba veritatis, fructu fidei redundantia, seminare. Quo cognito de sancto Hilario, quoniam tantum lumen, etsi voluisset, latere non potuit: quippe necessarium ut alienas tenebras in lucem transferret: concordante favore populi, aut potius Dei spiritu proclamante, vir olim mysteriis deputatus, aliquando sacris altaribus sacerdos electus est. Crescebat in eo quotidie opinio, famulatrix virtutum: nec erat fama ejus contenta, circumjectas tantum Gallias illustrare, sed exteris nationes et regiones implebat, meritorum gratiâ percurrente: idque actum est, ut in toto orbe velociter beati pontificis gloria militaret.

§ 2. Igitur Constantii imperatoris tempore, cum Arriana haeresis, venenata de radice, flore toxico pullularet, tunc sanctissimus timore nudus, fidei fervore vestitus, quasi signifer belligerator per medias acies inter hostiles fremitus, inter haereticos gladios se ingerebat, Christi charitate securus: nihil de sua morte formidans, illud solum metuebat, ne praejudicium religioni, quod absit, illatum praevaleret. Hinc a Valente et Ursatio episcopis, qui prava credulitate Ecclesiam Dei turbare pertinaciter insistebant, imperatori persuasum est, ut virum eruditissimum, de quo loquimur, et Dionysium Mediolanensem, et Eusebium Vercellensem exilio condemnaret. Nihil enim poterat ante insuperabilem sancti Hilarii facundiam haereticus obtinere, sperabat enim hostis fidei, aliquas se nebulas splendori catholico posse praetendere, si retrusus exilio, vir talis a certamine defuisset: quoniam si quis perversus voluit cum illo configere, ac si mutus et claudus, nec verba poterat proferre, nec responsionibus currere: sed quasi natans in pelago, ante fluctum ejus eloquentiae mergebatur. Itaque in Phrygiam, Asiae regionem, missus exilio, ad augmentum virtutis gratias egit: quia quantum pro nomine Christi longius discedebat de solo proprio, tantum merebatur fieri vicinior coelo. Qui dum ad locum pervenisset optabilem, nobis tacendum non est, quod illi divinitus concessum est. Nam eo tempore, Sancto sibi Spiritu revelante, cognovit, quod beatissimam Abram filiam suam, quam cum matre Pictavis reliquerat, quidam juvenis nobilissimus, praedives, pulcherrimus, conjugii vinculo sibi quaereret adnectendam. Sed ipse interventu orationis assiduae, coelestem illi spon-

sum sine contaminatione providerat. Mox opportunitate reperta, manu propria subscriptam filiae direxit epistolam, sufficienti sale conditam, et velut aromaticis unguentis infusam, quae teneatur Pictavis pro munere conservata: indicans ei, quod talem sponsum pater anxius providisset, cujus nobilitas coelos ascenderet, pulchritudo rosarum et lili comparationem praecederet, oculi gemmarum lumine luminarent, vestis candorem nivis opprimeret, ornamenta inaestimabili fulgore vernarent, divitiae intra se regna concluderent: ejus sapientia incomprehensibilis emanaret, dulcedo favi mella postponeret, pudicitia incontaminata persisteret, odor suavitate fragraret, thesauri sine defectione constarent. Addit ergo monitis, ut filia nulli se prius a matre divisa conjungeret, quam ut patrem expectaret sibi pollicitum, et sponsum pariter cum promissione venturum. Quod Abra dulciter excipiens, et quasi sponsum futurum in epistola patris amplectens, admonitionem secuta est, nulli se in conjugio resolvens. Sed qualiter ad illum sponsum pervenerit, locus in sequenti servatur.

§ 3. Interea cum toto orbe Arrianae haeresis perversitas pulularet, dato generaliter imperatoris edicto, jussum est, ut omnes orientales episcopi apud Seleuciam Isauriae oppidum convenirent, disceptaturi quid sentirent de fidei veritate. Tunc inter reliquos, quarto jam exilii anno, de Phrygia sanctus Hilarius in praedicto loco, data sibi pergendi evectione, ad synodum venire compellitur. Qui quoddam castellum dum adiisset, die dominico ingressus est templum: moxque Florentia puella gentilis, irrumpens multitudinem populi, voce magna servum Dei illuc advenisse testata est: et ad pedes ejus accurrens, non cessavit petere, nisi signum crucis ab ipso sibi fieri, fideliter impetrasset. Quam Florentius pater secutus et cuncta familia, in nomine Domini meruerunt pariter baptizari. Quae Florentia, relictis parentibus, vestigiis ejus inhaerens, usque Pictavos perducta est. Patrem vero se habere, non a quo generata est, sed per quem regenerata est, praedicabat. Cumque Seleuciam pervenisset, magno favore a cunctis exceptus est, eo quod divina misericordia tam prudentissimum virum, et singulari eruditione compertum, in spectaculum mundi produxerit, ubi erat de fide censendum. Hinc post examinationem agnitis hostibus et oppressis, decretis in scripto conditis, prospera gerens synodi ad imperatorem dirigitur legatio: cum qua perrexit sanctus Hilarius, quamvis ei non fuisset injunctum, metuens ne adhuc contra religionis dogmata respiraret damnata perfidia.

§ 4. Sed disserere longum est, qualiter in Ariminensi synodo, composita mentione, aliud ex alio referens, fraus haeretica serpentino lapsu subrepserit, et quomodo postea legatis Seleucensibus per imperatoris impietatem ipsa est illata calumnia.

Quod tamen athleta Christi beatus Hilarius agnoscens, graviter dolet apud Ariminum (a) diaboli praevaluisse mendacium. Tunc imperatori tribus libellis oblatis, preces effudit, ut in ejus conspectu collectis adversariis, esset ei contra haereticos disceptandi de religione licentia, ne veritatem falsitas obnubilaret, ne iniquitas aequitati praevaleret, ne imperator Deo resisteret, ne Trinitatis fidei, iniquitatis perfidia rebellaret. Unde Valens et Ursacius, conscientiae reatu perterriti, quoniam si daretur facultas certandi, mox se recognoscebant Hilarii contentione prosterni, sollicitant imperatoris animum, jam magna ex parte captivum, ut ipsum Dei virum ad Gallias redire perurgeret, dicentes, illo praesente haeretica non posse machinamenta proficere. Quo obtentu, ad Gallias compulsus revertitur, putans amplius se pati exilium, quod illuc perturbationem Ecclesiae relinquebat, termino disceptationis non consecuto. O beatum pontificem, qui in summo discrimine, inimico etiam sibi iudice, adiit tribunal imperii, sine timore tormenti. Vere totis visceribus diligebat Christi regnum, qui non formidabat in principatu Constantium. Nam quod se pro Domino sic ingerebat aperto periculo, optabat martyrium, si non deesset percussor: et tamen animus sumpsit gloriam, etsi tempus non intulit poenam. Sed hunc ipsum divino nutu servatum testificor pro correctione multorum. Nam pene totum mundum gravi errore confusum, factis saepius in Gallia synodis, per Hilarium fuisse ad viam veritatis adductum, confitetur lingua multorum. Quid autem interest, vel sibi pro aeterna vita factum fuisse martyrem, vel amplius vixisse, reliqui ne perirent? Igitur sanctissimam animam etsi gladius persecutoris non abstulit, ipse tamen palmam martyrii non amisit. Itaque dum regrederetur Hilarius ad propria, tunc beatus Martinus, aequae meritorum lumine non absconsus, qui ab eodem sancto Hilario exorcista est postea constitutus, cognito adventu ejus, Romam festinanter occurrit. Quem cum jam praeterisset cognosceret, est usque ad Gallias persecutus. Neque enim Martinus, qui adhuc catechumenus Christum chlamyde sua tectum videre meruit, illi devotus occurreret, nisi per omnia mysteriis plenum in eo spiritum praevidisset. Nec mirum, si ille, qui Deum prius vidit in paupere, postea illum habitare cognosceret in doctore.

§ 5. Illud etiam nobis non convenit tam nobile praeterire miraculum. Nam cum circa Gallinariam insulam propinquaret, relatione agnovit vicinorum, ibidem ingentia serpentium volumina sine numero pervagari: et ob hoc quamvis illis haec insula videretur vicina, propter inaccessibilem tamen locum longius illis videbatur esse, quam Africa. Quo audito, vir Dei sentiens

(a) Urbs italica ad oram Adriaci maris (Rimini).

sibi de bestiali pugna venire victoriam, in nomine Domini, praecedente crucis auxilio, descendit in insulam, eoque viso, serpentes in fugam conversi sunt, non tolerantes ejus aspectum. Tunc baculum figens in terram, quasi metam, quousque deberent excurrere, virtutis potentiâ designavit, nec amplius libertas est illis occupare, quod vetuit: et tamquam haec insula non sit terra, sed pelagus, qui dum semper illam partem verentur attingere, facilius est illis mare transire, quam vocem. O immutabilem terminum, de sermone plantatum. Apparet, quantum est melior Adam secundus antiquo. Ille serpenti paruit: iste servos habet, qui possunt serpentibus imperare. Ille per bestiam de sede paradisi projectus est: iste de suis cubilibus serpentes exclusit. Deposuit anguis antiquum mendacium, qui didicit implere mandatum. O Hilarii dulce medicamentum et meritum, ante quem sine mora venena fugata sunt: addidit terram hominibus, quia in loco belluae incolae transmigrant. Sed revertamur ad ordinem.

§ 6. Cum de exilio regressus, introivit Pictâvis, summo favore plaudebant omnes pariter, eo quod Ecclesia recepisset Pontificem, grex Pastorem: et ac si omnes cum ipso tunc rediissent ad patriam, ita sine illo se exules fuisse deflebant. Itaque beatum Martianum in vico Tegiaco nomine dum praecepisset consistere, virtute divinâ meruit ibi beatus Martinus mortuum suscitare. Deinde post aliquot dies infans sine baptismi regeneratione defunctus est, duplici morte damnatus: praesentem amiserat lucem, et poenâ futuri saeculi non carebat. Tunc mater extincti, quae jam mater non erat, dum filium non habebat, provoluta ad pedes sancti Hilarii, praecedentibus lacrymis, nati sui corpus effudit, exclamans: « Martinus adhuc incipiens, catechumenum mortuum revocavit: tu pontifex redde, rogo, filium aut mihi, aut baptismo. Qui populi pater agnosceris, ut ego mater vocer, quaeso obtineas. » Sic illa plus lacrymis petente, quam verbis, commotus pietate vir Dei et spectante populo, ad consueta arma recurrens, in terram prosternitur. Mox paulatim defuncti pallor in ruborem convertitur, frigida membra revocato spiritu intepescunt, oculorum apertis januis palpebrae peregrinum lumen agnoscunt: vox adducto aëre de pectoris domicilio conflata profertur, gressus suis vestigiis redivivus extenditur, in anterioris fundamenti statum tota fabrica renovatur. Quid plura? Tamdiu jacuit sacerdos in pulvere, donec pariter surgerent, senex de oratione, infans de morte. Ecce vita laudabilis, quae de alterius corpore necem precibus fugavit: spoliavit tartarum, spem habens in Christo. Mors ibi jura non tenuit, ubi Hilarius vim orationis ingressit. Sed tanta res non potest nostris verbis plus ornari, quam ipsius meritis. Nunc vero memorandum est,

quod supra praetermisimus, qualiter miracula reliqua hoc sub-
jecto miraculo cumulavit.

§ 7. Denique cum beatissimam Abram filiam suam, ad quam de exilio destinavit epistolam, incolumem invenisset, alloquitur eam, quomodo dulcedo poterat patris, et facundia oratoris. Quid dicam? Alloquitur illam Hilarius, cujus eloquentiae post ipsum comparare aliquem vix audemus, nisi qui fuerit spiritu divino, ut ille, repletus: tentat ejus animum, si vellet attingere sponsum, quem patris gratia providerat. Tunc libenter ac desideranter, ut celeriter ei jungeretur, optabat. Quam voluntatem pius pater agnoscens, intentus orationibus, non cessavit, donec sine dolore, sine contagio, se praesente, de mundi ludibrio migraret ad Christum: quam propriis manibus, ut decuit, venerandae tradidit sepulturae. O funebris gloria, quae melior habetur quam vita: quia quod terrae subripuit, in coelum transmisit. Vere, ut ego considero, plus fuit, quam resuscitari, sic mori. Certa enim salus est, non contaminari peccatis. Quanti cuperent, rebus cum vita traditis, talem transitum comparare, si mercatorem forsitan invenirent? Quid distat inter vivificati infantis, et filiae mortificatae mysterium, nisi quod illum resuscitavit ad baptismum, hanc praedestinavit ad regnum? et quod in illo adhuc spes peccandi restabat, haec immaculata finierat? Quod cum vidisset mater beatæ Abrae, a pontifice postulat, ut et ipsa, si mereretur, erepta de mundi crimine, cum filia praesentaretur ad regnum. Cujus vota considerans, assidua oratione et ipsam ante se transmisit ad gloriam. Quis aestimaturus est, talem virum ita dilexisse Dominum, conjugis et filiae affectu contempto? Tamen in hoc magis illas amasse cognoscitur, cum per ipsum lumini perpetuo transferuntur.

§ 8. Quis vero abundantiam rigantis ingenii contendat evolvere, aut ejus verba verbis valeat exaequare? Qualiter ille indivisae Trinitatis libros stylo tumente contexuit, aut scripta Davidici carminis sermone cothurnato per singula reseravit? Quam fuit in discretione providus, in tractatu profundus, per literaturam eloquens, per virtutem mirabilis, in complexionibus multiplex, in resolutione subtilis, astutus juxta prophetam: immo prudens, juxta Domini vocem, ut serpens, columbae simplicis gratiam non amittens. Ipse conditi sal ingenii, fons loquendi, thesaurus scientiae, lux doctrinae, defensor Ecclesiae, hostium oppugnator. Cujus dicta qui legit, non credit dicere, sed tonare. Hoc fuit ultra homines sapere, tam caute de religione censere. Sed qui vult ipsum agnoscere, ejus exilia memoret, merita respiciat, volumina relegat, dicta perpendat, signa quotidiana per-
censeat. Qui dum superstes fuit in hoc saeculo, aut scripsit ecclesiasticae fidei documenta, aut pugnando calcavit haeretica crimina, aut petenti tribuit miraculorum suffragia: quae, vo-

lente Domino, usque in hodiernum diem ejus orationibus perseverant. Sed mea lingua non sufficit singula de Spiritu Sancto, qui per eum operatus et locutus est, sicut illi dignum est, proferre. Det mihi pius veniam, quia multa praeterivi, qui vix pauca conscripsi. Ita beatissimi Hilarii de praesenti saeculo vita, Valente et Valentiniano regnantibus, cum gloria migravit ad Christum, terra plorante, coelo gaudente. Sed quam plura superstes in corpore fecerit, vel quanta operatus sit, postquam aeterna in requie, plaudentibus Angelis ad Christum, victor de mundi certamine transmigravit, etsi non potui contingere; attamen vel quae praesenti tempore miracula misericors praebuit, cupio indigenti memoriae non fraudare; ut quisquis haec fideli, sicut condecet, auditu perceperit, et praeterita se cognoscere gaudeat, et similia fieri virtute confessoris in futuro confidat.

§ 9. Probianus puer cum dubio jam vitae pendéret in fine, et spem convalescendae infantiae mors invida parentibus subripere festinaret: nec parvuli funus acerbum considerans, nec desideria ingemiscantis senectutis spectans, avida quicquid invenit extra sortem cuncta concludens, sola tamen intercessione beati Hilarii restiterat moribundo salutis occasio. Quem Franco suus genitor, et Periculosa mater, quae magis converso nomine, filii periclitabatur in nece, jam quasi defuncti praemeditantes exequias, cum ingenti fletu in confessoris tabernaculum detulerunt. Tunc sanctus Hilarius ab auctore suo secretae artis exhibens medicinam, consuetus de dispendio funeris reddere compendia sanitatis subito membrorum fluentem fabricam, verbo operante erexit, et in statum pristinum tamquam si nihil in ea fuisset solutum, reformavit: moxque parentum lacrymas, laetitiae mole superveniente, siccavit, gemitus voto succedente praecludit: ubi jam per dolorem non erat, sed per gaudia, quod plorarent. Quas poenas, quae tormenta mors ipsa tunc pertulit quando illud, quod credebat invadere, sic amisit? Profecto quando alterum victrix ferire non potuit, sese ipsam victa percussit. Qui tamen Probianus postea apicem promeruit obtinere pontificis, et usque in hodiernum diem ad luminaria sui medici, singulis annis vitae debitor tributa persolvit.

§ 10. Illud quoque nobis est tam singulare miraculum, pro gloria collatoris, ad memoriam populi revocandum. Nam cum a Cadurcis venissent duo homines, leprae maculis immutati, spem suae salutis in sancti intercessione fundantes, de pulvere, qui ab ejus sepulcro abstergebatur, sua lavantes capita, et membra reliqua perungentes, tam diu sibi talem curam fideliter impenderunt, donec infirmitatis ipsius ulcerosa varietas de corpore, quod captivaverat, captiva migraret: ut decepta suis solatiis, colorem, quem invaserat, inviolatum relinqueret, et quam secum attulerat, turpitudinis speciem non teneret. Post innumerabilia

itaque vulnera, membris omnibus instaurata est cutis una. Vultus ille diuturna deletus sorde, sua coepit in ambobus repingi imagine, nec agnosci potuit, qualis fuerat per infirmitatem. Per fidelissimum namque pulveris lavacrum, Pictavis illis purificus Jordanis inventus est: et non ipsi ad fluvium, sed ipsis fluvius hic occurrit: ex quo tam praedicabilis patuit miseratio confessoris, quod et laborem eis longinqui itineris abstulit, et salutis vota porrexit. O quam inestimabilium claruerunt documenta virtutum, ubi sepulcri immunditiae, mundaverunt maculas leprae. Cujus hoc facere cura potuisset artificis, qui de tali pulvere ferret beneficia medicinae? Ex quibus Castorius, diaconus, et Crispus, subdiaconus institutus, ad ejus obsequium usque in finem suum, per quem sanati sunt, adhaeserunt. Et merito illius elegerunt sustinere juga Domini, a quo e poena liberi sunt effecti.

§ 11. Quaedam puella in hanc vitam veniens, dexteram mortuam traxerat, naturâ formante, et debilem manum in speciem globi collegerant nervorum fila contracta, fluxa suo stamine digitorum tela marcebant. Tunc occurrens ad beatissimi sepulturam, intercessione ejus vivacibus est officiis ordinata. Paulatim mobilis vigor articulos stupentes et unguens irrepsit. Post longa tempora manus illi tunc nata est, cum sensit munera confessoris: extincta manus venit ab utero, viva rediit de sepulcro. Ecce quam larga remuneratoris est pietas, ut quae natura non genuit, hic membra suppleret.

§ 12. Nec illud quidem praeterire convenit, quod caeco post vota felici successit. Nam cum ad beati Martini limina pro recipiendo lumine intentus properaret, in sancti Hilarii praeteriens templum ingressus est. Quo dum vigiliis officio solito Cleri celebrarent, mane facto, apertis oculis ipse diem coepit aliis nunciare, qui semper egebat audire. Apud quem una semper nox erat, tenebras illa nocte purgavit. Qui numquam viderat ornamenta diei, coepit illi novus sol nasci. Tunc illi fabricata sunt omnia, quando eorum meruit videre facturam, et, ut ita dicam, quodammodo illi post se mundus est natus, cum factus est agnitus. Caecus ad beati Martini ecclesiam festinabat accedere: iste hunc in suo templo dignatus est illuminare. Quanta micat gratiâ donatoris, qui praevenit desideria supplicantis?

§ 13. Quid dignum etiam referam de tam regali mysterio, quod ab ipso est in regem collatum? Denique Clodoveus rex dum contra haereticam gentem pugnaturus, armatas haberet acies, mediâ nocte meruit de basilica beati viri lumen super se veniens aspicere, admonitus ut festinanter, sed non sine venerabilis loci oratione, adversus hostes conflictaturus descenderet. Quod ille diligenter observans, et orationi occurrens, tanta prosperitate, altero pro se pugnaturo, processit ad bellum, ut

intra horam diei tertiam, ultra humana vota sortiretur a Domino victoriam. Ubi multitudo occisorum cadaverum tanta jacuit in loco, ut collis ipse ob hoc visus sit se erexisse in altum. Ecce terribiliter formidanda prodigia, et delectabiliter amplectenda miracula. Parum illi fuit pro solatio regis, signum ostendere luminis, nisi aperte monitus addidisset et voce. Simile quoddam contigit Israeliticae gentis tempore hujus causa virtutis. Nam ibi columna ignis populum praecesserat: hic figura lampadis admonebat. Vellem nosse, cur fuerit tanti ardoris secretum mysterium, et tam manifeste prolatum. Sed quantum ipso inspirante videor agnoscere, non tacebo. Contra haereticas acies, sicut olim in corpore, non cessavit spiritu dimicare. Quanta fuit illi semper pro cultu catholicae religionis aviditas, cum in requie posito, adhuc solitudinis non desit ubertas? Nam qui tunc in synodo ad confundendum hostem verba fidelia protulit, hic in campo nunc arma tractavit.

§ 14. Mulier in vico Tornaciaco, dum aquam ad opus suum deportaret die dominico (non est meum nosse, quo praeventa peccato) manu attracta est, venarum arefacto discursu. Tunc revelatione commonita est, ut ad sancti limina, si vellet salva fieri, properaret. Quo illa fidens nuncio, tamquam cum ipso sanitatis suae praeviatore, laeta praecucurrit. Et dum in ecclesia psalleretur, similiter in absolutione, die dominico, quo praecesserat poena, secuta sunt gaudia. Ecce consuetudinem patroni singularis amabilem, qui ut inveniant cui praestet, et causas exquirat. O beate Hilari, omnium corde, ore, voce canende: cujus tam larga benignitas, non solum se alicui non abscondit, sed ultro ingerit. Veniamus ad alios venerandi fructus miraculi.

§ 15. Quaedam paralytica, annis adulta puella, non merito, sine vitae vivebat officiis. Cui in funus extincti corporis tantum superstes anima palpitabat, et in toto cadavere lumina quasi sola vigeant: velut mortua in se membra vigilantes oculi custodiebant. Non lingua torpens intra palati cameram, volubilis excurrerat, nec imo ducta de pectore, vox collata poterat per verba disponi: non manus, cum soluta languesceret, naturae debita servitia dissolvebat: neque pes instabilis membrorum ruinas sustinebat. Adhuc totius corporis infabricata massa torpebat. Quae in ejus solemnitatis die, intra ecclesiam posita, cum ingenti favore, spectantibus omnibus, est erecta: sicque in unius debilis corpore miracula plura complevit: attenuata genuum vestigia roboravit, linguam rigentem flexibilitate et facilitate vocis aptavit, ad usum lanificii debiles quondam palmas armavit, lineamenta viscerum, gratiâ pii muneris animavit. Aliquando igitur vetus infans in verba prorupit, et quod est conspicuum, voce prima lactis alimenta quaesivit. Ergo ut talis cibus inter omnes

posceretur, quid aliud datur intelligi, nisi quando sanata est, tunc prius credidisset se nasci?

§ 16. Nec illud tam fidele mysterium oblivione noxia subtrahatur. Itaque cum duo negotiatores ad beati basilicam occurrissent, habentes formam cerae quasi socialiter in commune, quidam ex his alloquitur alterum, ut eam, etsi tam parvam rem, tamen tanto confessori vel libenter offerrent. Sed incassum sua verba in animo socii nolentis expendit. Ipse tamen cum collega suo in oratione prosternitur, ceram illam occulte ante tremendi sepulcri cancellos exponit. Mox ad omnem aequalitatem cerae ipsius forma se divisit, et parte illius fidelis oblitoris accepta, pars altera, videntibus plurimis,volvendo usque ad alios cancellos, nutu divino cum omni contumelia est repulsa: quasi nollet sanctus invadere, quod alter illi devotus non obtulit: et quoniam semper abhorruit, quod ex fide non venit: tam certus in iudicio, quam misericors est in voto. O quam incorruptibilis arbiter claret: cautior est iste in examinatione iudicii, quam in electione florum illa, quae ceram casta producit. Tunc itaque ille, qui offerre noluit, admissi criminis se teste confusus, et immensi pudoris reatu percussus, postquam vidit sibi a radice suae conscientiae tantae turpitudinis opprobria pullulasse, et in faciem suam occultae cogitationis facinora revelata adspexit: consideravit, ingemuit et deslevit: ut saltem lacrymarum fonte rigante dilueret, quod corde delinquente foedavit. Qui postea majora obtulit dona exactus, cerae iudicio castigante.

§ 17. Item cum juxta consuetudinem, quadam nocte cereus illuminatus fuisset, casu super sepulcrum ejus qui intercessione sua mortuos vivificat, ardens corrui: ita ut super mafortem, quo cecidit, sine laesione aliqua perardèret. Nam inquantum fuit cerei longitudo, cera jacens inventa est, papyro consumpta: tamquam si confinium cera ipsa fecisset inter ignem et pallium, ut ab ipsa inveniretur defendi, per quam potuisset exuri. Attendit beneficium, ut obediret praecepto. Quam semper scit subinde consumere, hic ceram ignis expavit: quam ad ardendi auxilium sumpserat, ipsa ei visa est repugnare. Sed inter haec illud potius admonet, ut dicatur. In virtute confessoris, quas deducit cera flammas, extinxit, et converso ordine illud, a quo vocari potuit, praefocavit. Diversae species suam visae sunt naturam mutasse. Ne quid enim hic incendia laederent, pallium pro marmore, cera fuit pro flumine. Sed quantum est apud illum cerei lumen extinguere, qui caecorum lumen accendit? aut cum ad alterius cadaveris sepulturam oculorum ignem redintegrat, quam facile credimus de sepulcro proprio ut flammas expellat? Vellem adhuc insatiatus sacratissimi viri miracula quasi peculiariter decantare: sed vereor, ne unde meam cupio devotionem ostendere, auditoris animum, fastidio nascente, videar obturare. Da mihi

pie veniam de textus hujus parvitate: da casui culpam, de quo exiguum dicerem, si libros implerem: ne, dum hominis cupio vitare fastidia, videar incurrere confessoris offensam. Sed praesumo plurima de te minus dicere, ut de te legere populum brevitatis plus invitet.

VITA S. FELICIS NOLANI CONF.

AUCTORE VEN. BEDA PRESBYT.

Natus circa 200, obiit circa 280.

§ 1. Felix natus est in Nola quidem Campaniae, sed patre Syro, nomine Herminia, qui de Oriente Nola (a) veniens, ibidemque quasi indigena inhabitans, genuit filium Felicem: ei-que defunctus reliquit haereditatem substantiae locupletis, cui tamen ipse promissae in coelestibus haereditatis dona praeposuit. Habuit autem et fratrem cognomine sui patris, id est Hermiam, cum quo patrimonium divideret terrenum. Qui longe a Felicis moribus agens, atque ideo felicitate indignus perpetua effectus est. Nam terrena solummodo bona diligere studuit, et Caesaris potius, quam Christi, esse miles elegit. At contra Felix, nominis sui mysterium factis exequens, mox a puero se divino famulatui subiecit, et crescente gratiâ virtutum, primo Lectoris officium in Ecclesia suscepit, ac post ad Exorcistae gradum proventus, immundos ex obsessis corporibus spiritus ejicere coepit. Cumque et in hoc ministerio virtutibus clarus extitisset, non mora, condignum meritis Presbyterii gradum subiit: nec minor gradu, mente et opere remansit, sicut etiam adveni-ens tentationum turbo probavit.

§ 2. Nam tempore eodem exorta infidelium persecutio, * gravi Ecclesiam certamine pulsavit: nec tamen portae mortis, portas filiae Sion, ut non nunciarent laudem sui Creatoris, avertere potuerunt. Cumque magistri auctoresque perfidiae primum suae vesaniae conflictum contra ipsos veritatis ac fidei Dominicae magistros intendissent, primosque episcopos vel presbyteros Ecclesiarum, ad terrorem minorum, aut morti tradere, aut ad negandam fidem cogere conspirassent: factum est, ut ministri erroris et infesti furoris, Nola quoque pervenientes, episcopum urbis illius, nomine Maximum, virum doctrina, pietate atque

(a) Nola, exigua urbs, sed illustris sedes episcopalis, in extremis Campaniae finibus, in Italia Meridionali. S. Paulinus Nolanus antistes saec. v. primus fuit qui æra sonantia in sublimi turrium sacrarum aedium pendula collocaret; inde nomen *Æs Campanum*. Ad usus prophanos jam hujusmodi magna tintinnabula adhibuerunt antiquiores, ut ex Martiali colligitur, L. I, Epigr. 163.

* Decio imperante.

aetate venerabilem, ad tormenta quaerere. Quod ille animadvertens, memor Domini praecepti, quo dictum est: *Cum vos persecuti fuerint in civitate ista, fugite in aliam*: petit ad tempus secessum loci remotioris, relicto ad tuitionem civitatis Felice presbytero, quem filii loco complectebatur, atque haeredem suae sedis accipere desiderabat. At persecutores ubi episcopum invenire nequiverunt, nihil morati, manus in Felicem mittere contendunt, eumque primum quasi maximam post episcopum urbis arcem, a constantia famosae suae virtutis dejicere, vel blandiendo promissis, vel poenis terrendo satagunt. Comprehensus ergo Felix ab adversariis furentibus, sed ipse multum de interna Spiritus Sancti consolatione confusus, mittitur in carcerem tenebrosum: ubi manus simul et collum ferrea vincula stringunt, nervo pedes arctantur. Fragmenta quoque testarum subter eum sternebantur, ne inter horrorem et frigora longae noctis ligatus, vel somnum vel requiem capere aliquam, continuo horum acumine compunctus, sineretur.

§ 3. Interea Episcopus, qui ad monitum latibula hostem fugiendo secesserat, et ipse non minore martyrium passione gerebat, quam si ferro vinctus, aut testis superpositus, vel flammis esset urendus. Urebat namque animum illius cura maxima sui gregis, urebat et corpus fames, una cum gelidae rigore hyemis: qui inter spineta sine tecto et alimento jacens, noctem una cum die pervigil, sollicitis continuabat in precibus. Nec difficile membra senilia, et longis exhausta jejuniis, tanta vis malorum comprimens, vel ad mortem usque coëgit. Sed ut superna pietas apertissime, quanta sui cura vir ille dignus esset, ostenderet, mittitur e coelo angelus, qui beatum Felicem confessorem vinculis exemptum, ad quaerendum recreandumque ac domi revocandum antistitem ocyus venire praecciperet. Erant autem plures eodem in carcere clausi: sed angelus adveniens, soli Felici, qui pietatis gratiâ vinctus erat, apparuit, luce splendens corusca, et ipsam quoque domum gratiâ lucis adimplens: cujus voce simul et luce Felix motus intremuit, ac primum quidem se somnii imagine illudi putavit. At angelus surgere illum, et se sequi exeundo praecepit. Qui stupens ad imperium jubentis, causabatur se exire non posse, quia et vinculis, et claustris carceris, et custodum diligentia teneretur.

§ 4. Porro angelus iteratâ voce surgere illum propere, nihil obstantibus vinculis, jussit: et dicto, citius, catenae de manibus et collo ejus, compedesque cecidere de pedibus. Eduxit autem illum foras miro rerum ordine, apertâ sibi quidem januâ carceris, sed caeteris clausâ: ita ut per ipsos custodes, quibus claudabatur, ignaros rerum iter agerent, ipso angelo instar columnae Mosaicae, et ducatum Felici et lumen, usquedum hostium ma-

nus evaderet, praesentiae suae fulgore praebente. Ut autem pervenit beatus Felix confessor ad locum deserti, quo episcopus secesserat, invenit cum aegra suspiria tenuit flatu trahentem. Et quidem gavisus, quod eum viventem invenerit: contristatus vero est multum, quod inventum morti proximum vidit. Itaque complexatus et osculatus est patrem, coepitque tentare, si forte crebro anhelitu sui oris, et sui fotu corporis aliquid caloris posset gelidis ejus artubus afferre. Cum vero diu laborans, neque clamando, neque tangendo aliquid sensus vitalis in ejus posset vel animo excitare vel corpore, sed neque ignem aut alimentum in proximo, quo eum rigentem ac tabescentem recrearet, haberet: tandem invento salubri consilio, flectit genua sua ad patrem Domini nostri Jesu Christi, suppliciter obsecrans, ut ipse coelitus eum juvaret, quo ministerium pietatis, quod jussus erat, erga patrem suum explere valeret. Nec mora: exauditus vidit pendentem vicinis in sentibus uvam, et illius esse munus agnovit, qui naturarum conditor atque auctor omnium, et aquam de petra produxit arida, et ipsam cum voluit in vinum convertit. Laetatusque multum hoc munere divinae pietatis, tulit racemum, atque ad os episcopi morientis admovit. Sed quia ille strictis dentibus instar mortui, utpote omni sensu et cordis et animae carens, oblatum sibi gustum prorsus accipere nesciebat: tandem sanctus presbyter Felix, felici manuum suarum luctamine aperuit arida ejus labia. et sic ori ejus, resoluta uva, quantum potuit succi salutaris infudit. Quo gustato, mox pater sensum et animae recepit et corporis: aperiuntur deinde oculi, linguaque, quae siccis haerebat faucibus, ad loquendum soluta est. Et ubi plene reviviscens, Felicem esse, qui ad se quaerendum venisset, agnovit, paterna illum pietate complexus, et quare tam servo veniret, conquestus est: « Ubi, inquires, tam diu demoratus es fili? Nam te jamdudum Dominus ad me venturum promiserat. Vides autem, quia etsi fragilitate victus corporis, ad horam cessi, solidam tamen animi fidelis constantiam servavi, sicut etiam loci hujus, ad quem successi, status indicat. Poteram quidem ad vicum aliquem, sive aliam urbem, ubi ab hostibus essem tutus, intrare, si mihi vilis fides, et cara haec vita fuisset. Nunc autem cuncta hominum refugia declinans, ad deserta vero montium confugiens, divinae tantum me gratiae tuitionique credidi, ut videlicet me ipse quocumque modo vel ordine vellet, aut in hac vita conservaret, aut in futuram transferret. Neque vero me spes, quae in Deum erat, fefellit, sicut tuo manifeste probatur adventu, per quem ab ipso, ut ita dixerim, limine mortis sum revocatus ad vitam. Unde, nate mi, complere festinus coeptum pietatis opus curato, et impositum me humeris tuis, domum reportare satage. » Quibus dictis, Felix celerrime,

quod jubebatur explevit, revertexque humeris antistitem, suam ad domum retulit, quam unica servabat anus.

§ 5. Intantum autem antistes venerabilis a mundi erat rebus alienatus, ut illi de omni turba domus et summa census, anus una superesset. Pulsatis ergo foribus, hanc suscitavit Felix, surgentique ac januam aperiens dedit et commendavit episcopum. Tunc episcopus pro impenso sibi officio pietatis, beato Felici debitam gratiarum retulit actionem, et impositâ capiti ejus dexterâ, paternâ illum benedictione donavit. Qui egressus inde, paucis diebus et ipse in domo sua, donec persecutionis turbo cessaret, delituit. Quod dum fieret, deseruit latebram, et laetantibus de suo adventu civibus, sese laetum reddidit, ac per omnia digrediens, solabatur et confortabat animos singulorum, qui acerbitate praemissae tempestatis non modicum fuerant conturbati. Nec solum vero verbo, sed et suo illos docebat exemplo, et prospera mundi et adversa despicere, sola aeternae patriae gaudia quaerere, solam superni Judicis iram formidare.

§ 6. Rursum mota persecutione, quaeritur Felix, veniuntque hostes usque ad habitaculum ejus, illum ocyus rapere ac morti tradere sitientes: qui tum forte ab aedibus suis absens, in medio civitatis cum amicis consistebat, et more sibi solito verbum fidei circumstantibus turbis praedicabat. Quem eo loci esse audientes adversarii, mox strictis gladiis accurrunt: sed perverientes ad eum, mutato divina provisione aut vultu ipsius, aut corde illorum, nequaquam eum, quem optime noverant, agnoscere valebant. Interrogantibus ergo ipsum, ubi esset Felix, intellexit vir prudentissimus divinitus actum esse, ne eum agnoscerent, ridensque inquirentibus: « Nescio, inquit, Felicem, quem quaeritis, » nec prorsus fefellit: nemo enim seipsum facie novit. Qui statim relinquentes eum, diverterunt alio, et quos forte obvios habebant, interrogabant ubi esset Felix: e quibus unus, prorsus causae ignarus, et fūrere eos credens, coepit objurgare eos dementiae, qui praesentem non possent agnoscere eum, cum quo loquebantur: pariterque eis quo discederet ille, quem quaerebant, ostendit. Qui gravius furentes, statim vestigia beati Felicis insequuntur. At ille appropinquantibus eis, admonitus tumultu praecurrentis civitatis, et clamoribus attoniti adventu hostium vulgi, secessit locum in secretiorem, qui nil quidem munimenti firmioris habens, semirutum tantum muri erat fragmine praeseptus. Sed mox ut virum Dei recepit, miro eum divinae manus est opere tutatus. Repentino enim rudere concrevit ibidem agger, qui eundem locum praecluderet; sed et aranea divino nutu, cui omnis creatura deseruit, confestim nutantes ipso in loco telas suspendit. Quo cum pervenissent, obstupuerunt hostes, et presso gradu, loquebantur mutuo, dicentes: « Nonne stultum est nos huc hominem quaerendo ingredi, cum liquido

appareat neminem hic praësisse? quia si quisquam intrasset, nequaquam hic araneorum fila integra remanèrent, quae etiam muscae perrumpentes minimae, nonnumquam scindere solent. Constat ergo quia qui huc secessisse Felicem dixit, astu fecit, ut nos ab ejus inventione longius abstraheret. Ergo recedamus, ac omittamus hic hominis latebras scrutari, ubi ipsa loci facies neminem intrasse praemonstrat. » Sic delusi, discedunt propere, frementes, et non minus, quam in Felicem, rabida mente frendentes in eum, qui se in loca talia suis dolis induxerat. Ubi multâ claruit sapientia piissimi Conditoris ac protectoris nostri. Certe nonnumquam muri urbium altissimi ac munitissimi, cives suos obsidentibus adversariis produnt magis, quam liberant: et humilem Christus famulum suum a persequentibus armatis hostibus, tremulis araneorum cassibus, ne inveniri vel capi posset, abscondit. Vere, ut venerabilis pater Paulinus de his loquens ait, ubicumque Christus * adest nobis, et aranea murus fiet: at cui Christus abest, et murus aranea fiet. Discesserunt ergo, incumbente jam vespere, hostes, et Felix, illis abeuntibus, liberius alias petit latebras, gaudens de adjutorio divinae protectionis, secumque decantans: « Nam etsi ambulem in medio umbrae mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es. » Die autem facto, secessit in locum inter ipsa aedificiorum tecta secretiorem, ubi sex mensibus continuus ab hominum quidem notitiâ omnium segregatus, sed divinae gratiae praesentiâ fructus, manebat absconditus, videlicet juxta vocem Psalmistae, in abscondito vultus ejus a conturbatione hominum: qui etiam miro illum atque inusitato ordine tanto temporis spatio pavit.

§ 7. Manebat namque in vicinis aedibus quaedam mulier Deo devota, cujus ministerio nescientis scienter ipse, qui est totius scientiae fons et origo, Dominus utebatur. Coquebat enim panes mulier, coquebat alias escas in cibaria domus suae, et facta in excessu mentis, eo loco inferebat has, ubi Felix confessor latebat, ibique sumendas illi ponebat, ita ut neque huc se intrasse, neque redisse unquam scire posset: sed praeparatas escas domi se posuisse credens, ita semper abibat, ponendae memor, et mox positae immemor escae. Et sic beatum Felicem ferunt sex, ut dixi, mensibus in iisdem latebris obscuri et angusti tecti mansisse, ab humana quidem societate sejunctum, sed numquam civium supernorum praesentia desertum: et parco nimirum victu, sed coelitus ministrato, vitam duxisse felicem: quo tempore perhibetur etiam divinae colloctionis dono saepius dignus fuisse habitus. Erat autem iisdem, in quibus morabatur, habitaculis cisterna vetus, de qua ipse imprimis pauperem potum hauriebat: sed haec cum nimio aetatis esset siccata calore, non tamen beato confessori, unde viveret, defuit. Etenim pius

* In Christo tantum valida est nobis defensio.

Conditor ac provisor salutis nostrae, qui quondam sicco aëre caetero, unum solummodo vellus pluviâ coelesti perfudit: ipse suo confessori silenti prorsus ac sereno aëre, prout opus habebat, occulti roris gratiam, qua sitiens recrearetur, ministravit.

§ 8. Completo autem hoc tempore, admonitus est oraculo divino procedere de latebris, eo quod jam persecutionis turbo pertransisset. Qui ut repentinus apparuit in publico, gratissime ab omnibus, quasi a paradiso veniens, susceptus est. Coepit autem ex tempore fidem confirmare omnium, quae saevitiâ tempestatis erat non minimum convulsa. Interea Deo dilectus antistes Maximus, longâ proventus aetate, diem clausit ultimum: nec mora, Felix in episcopum, omnium judicio, eligitur, qui et confessor existens invictissimus, et doctor suavissimus, quaeque bona ore docebat, ipse cuncta opere compleret. Verum Felix, ut etiam humilitatis quantam in corde haberet sublimitatem, insinuaret, verecundâ se voce, ne hunc gradum suscipere deberet, excusavit, dicens compresbyterum suum Quintum, multo dignius honorem praefati gradus posse subire, eo quod is septem diebus ante, quam ipse, ad ordinem presbyterii fuisset promotus. Quod ita, ut postulabat, expletum est, susceptumque episcopatus officium ita idem Quintus administravit, ut humiliter beatissimo confessori submissus, illum pro se sermonem ad populum facere jubêret, et ipse plebem officio, Felix doctrinâ regeret.

§ 9. Qui videlicet Felix, cum constantiâ confessionis et virtute humilitatis, etiam summus voluntariae paupertatis amator extitit. Possederat namque ex paterna haereditate praedia multa, domosque ac divitias plurimas, sed tempore persecutionis proscriptus, cuncta amiserat. At vero pace Ecclesiis reddita, cum posset jura sua repetere, nequaquam ultra volebat: sed amicis suadentibus, ut debita sibi jura reciperet, quae recepta cum foenore magnae mercedis dispergere ac dare pauperibus posset, nullatenus id facere consentiens, forti sententiâ suggestiones eorum repellebat, dicens: « Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt. » Absit enim, ut res, quas causâ confessionis perdidici, repetam: absit, ut terrenas opes, quas coelestium bonorum contemplatione semel contempsimus, quasi haec minus sola sufficiant, ulla ratione reposeam: quin potius pauper spiritu sequar Jesum, quo opulentiùs regni coelorum dona percipiam: nec diffidendum quin ille, qui me et vinculis tenebrisque diri carceris eripuit, et ab hominibus secretum tanto tempore pavit, etiam caetero vitae meae spatio jactantem in se cogitatum meum enutriet. » Hunc retinens animum beatus confessor, tria tantum jugera ruris modici, et haec conductâ, et unum hortulum proprii juris, unde viveret, habuit. Sed et utrâque, ne uno quidem famulo adjutus, propria manu colit: fructum autem ejusdem suae messis vel hortuli adultum, cum pauperibus semper communicare gaudebat.

Eandem autem et in habitu parsimoniam vir beatissimus sectabatur, ita ut simplici tantum vestimento, et quod numquam vel sibi sufficeret, esset contentus: si quid vero superesset, pauperibus erogaret: et si forte aliunde contingeret, ut geminum haberet indumentum, mox nudum meliore refœvit.

§ 10. Tali ergo vivens pietate, vir et nomine et merito Felix. plenus dierum atque operum bonorum defunctus est, ac viam patrum secutus, aeterna est receptus in gloria: sicut etiam signa, quae in ecclesia, in qua sepultus est, sunt facta perplura, testantur. Erat enim ibi quidem rusticus, pauper rebus, sed fide integer: qui angustam pauperiem duorum solummodo boum possessione sustentabat, vel ipse videlicet his utens, vel vicinis utendos pacta mercede commodans: quos cum multa inops curâ diligeret atque servaret, quadam nocte furto ablatos perdidit. At mane facto cum eos furatos certissime comperisset, amissa omni spe suae quaestionis vel inventionis, petit rapido cursu ecclesiam sancti Felicis: ibidemque adveniens, ante fores domus sanctae prosternitur, fixoque in terram vultu, implorat et obsecrat sanctum Felicem reddere sibi boves quos perdiderat, testatus multum cum lacrymis, numquam se inde, nisi boves receperit, exiturum. Quod cum die toto voce quidem rustica, sed fidelissima mente fecisset, superveniente vesperâ ejectus est violentia turbae, et sacris propulsatus ab aedibus, venit ad suam domum, nec omittit continuis in lamentis noctem ducere pervigilem. Verum quia *omnis qui petit, accipit: et qui quaerit, invenit, et pulsanti aperietur*: et sicut Psalmista ait, *desiderium pauperum exaudivit Dominus*: medio noctis tempore, cum caeteris hominibus quiescentibus, ac rebus omnibus quietis, ipse solum, excitante se suo dolore ac paupertate pervigil jaceret, mirum dictu, contigit venire subito ad ejus ostium boves, quos quaerebat: divino videlicet nutu, et praedonibus erepti, et ad domum domini per loca avia inter tenebras noctis erroresque revocati, pulsantesque cornibus ostia ejus, in quo manebat, tugurii, jam sese advenisse signabant. Sed ille multum tremens, non jam boves suos, sed fures sibi rursus adesse credens, diutius fores aperire tardavit, donec iidem boves, quasi causam tardantis domini intelligentes, per mugitus quoque emissos, se esse, qui ad ostia domestica pulsarent, demonstrarent. Receptis autem bubus, rusticus non rustice, sed docte ac fideliter agens, festinavit primo mane debitas redditori suo gratias rependere. Assumens enim secum boves, venit ad ecclesiam sancti Felicis, omnibus et illo iter facientibus, et ibidem perveniens, beneficia quae a sancto percepisset, laetabunda voce replicans et ostendens. Et quia multum plorans, vel inquirendo suos boves, vel in recipiendo prae gaudio, oculorum quoque aciem non minimum laeserat, et hujus detri-

menti solatium a beato Felice quaerens accepit: sicque domum rediit, duplici gratiae coelestis munere laetatus.

§ 11. Cumque in honorem ejusdem beati confessoris augustinior ecclesia aedificaretur, erant in proximo ipsius ecclesiae duo rustica aedificia, importuna situ, simul et deformia visu, quae omne decus ecclesiae non parum sua obscuritate foedabant. Volens autem venerabilis ac Deo dilectus antistes Paulinus tolli haec aedificia, et emundari loca in quibus sita erant, postulabat eos, ad quorum possessionem pertinebant, hanc beato Felici praebere reverentiam, ut ad illustrandum decorandumque locum ecclesiae ejus, privata sua tecta paterentur auferri. At illi preces ejus rustica obstinatione spernentes, magis se animas dare, quam suas possessiones relinquere posse dicebant. Cumque episcopum taedèret rusticos rixa vincere, victi sunt potentiâ manus divinae. Nam nocte quadam quiescentibus cunctis, subitus ignis ex una cellarum earundem exoriens, vicina paulatim aedificia petere coepit, ita ut magis magisque suis incrementis adauctus, et prope et longe posita habitacula cuncta consumpturus esse videretur. Tunc tantis excitati fragoribus et globis ignium, cives accurrerunt, ut vel incendium, si possent, omnes aquam fundendo restinguerent, vel de suis singuli domibus quaecumque possent igni praeripientes auferrent. Cumque se nil valere posse conspicerent, coeperunt quaerere divinum, ubi humanum cessabat, auxilium. Advolant ergo, duce episcopo, ad ecclesiam sancti Felicis, flectuntque genua, supernae auxilia protectionis implorantes, divertuntque inde ad ecclesiam beatorum Apostolorum, quae continua erat ecclesiae beati Felicis, et inde per intercessionem apostolicam coelestis praesidii dona flagitantes. Ubi postquam oratum est, rediit domum episcopus, sumptamque de ligno Dominicae Crucis non grandem astulam, misit in medium incendii furentis: statimque immensa illa volumina flammaram, quae tanta virorum manus aquas spargendo extinguere nequiverat, ipse lignum adendo restrinxit. Tanta etenim sanctae Crucis erat virtus, ut sese natura relinqueret, et ignis qui omnia solet ligna vorare, ipse ligno Dominicae passionis velut exustus absumeretur. Ubi vero tempestas tanta sopita est, et mane redeunte, cives dira noctis opera considerare venerunt, credentes se non parva tantis incendiis damna esse perpeccos, inventum est nihil prorsus exustum, nisi quod debebat exuri. Ex illis etenim domibus duabus, de quibus praediximus, quas et homines consumere atque auferre disposuerunt, unam flammis absumptam videbant. Quo facto, multum erubuit rusticus ille, qui sua tecta contra decorem sanctorum aedificiorum stolidi obstinatione defenderat, cernens se invitum nulla mercede perdidisse, quae in gratiam sanctorum sponte nolebat amittere. Et mox ipse, quod igni superfuerat de suis aedibus, propria

coepit manu abolère, quatenus ocyus omnis circa ecclesiam beati confessoris locus congrua sanctis claritate ac luce redderetur insignis. Ablata autem omni ruderum foeditate ac sordium earumdem, perstabat beatus antistes Paulinus ecclesiam, quam coeperat, ad perfectum deducere: cujus aedificium omne tribus annis perfecit, et in picturis atque omni ornatu suo, debito fine, conclusit: in qua felicissima beati Felicis vita et passio, in aeternum memorabilis celebratur: qui die quartadecima mensis Januarii, consummato cursu certaminis gloriosi, percepit coronam vitae, quam repromisit Deus diligentibus se.

Explicit liber de vita et confessione sancti Felicis, quem ego famulus Christi Beda, de metrico opere beati episcopi Paulini, simplici sermonè transtuli.

NILI MONACHI *

DE INTEREMPTIONE SS. PP. QUI ERANT IN SINA

EX SIMEONE METAPHRASTE

Circa 430.

§ 1. Cum post incursionem Barbarorum (a) errarem ego, veni in Pharan. Quidam autem ex iis, qui aderant (b), cum audissent me laudare vitam eremiticam, ipsi quoque ex se multa adiciebant encomia, dicentes eam esse plenam tranquillitate, liberam ab omni perturbatione: ut quae animae statum, quae in iis quae non videntur, philosophatur, silentio et quiete amplificet, et per haec, viâ progredientem ducit prope Dei cognitionem: quam quidem esse extremum expetendorum, et extremam beatitudinem omnes qui fuerunt a saeculo sapientes, tamquam una linguâ et uno animo opinantur. Cum lacrymantibus autem defixisque oculis eos attenderem, et miserabiliter admodum ejulassem: sedebam enim valde conturbatus propter eas, quae mihi acciderant, molestias, ipsoque vultu manifeste annunciabant meam calamitatem.

§ 2. Postquam illi haec viderunt, adhuc fortasse volentes producere seriem orationis, cum a recta paululum declinassent, et simul in orbem circumsedissent, et deinde paululum siluissent, rursus

* Haec S. Nili narratio plurimi fit ab ecclesiasticis scriptoribus. S. Solitarius colitur die 12 Novembris.

(a) Perperam Surius in titulo hujus historiae, post verba *SS. PP. qui erant in Sina*, addiderat *et Rhaiti regione*. Sed hic S. Nilus de caede tantum Sinaitarum loquitur. Clades enim Rhaitiana annis ferme post illam octoginta patrata est.

(b) *Pharan* regio est (de qua in Psalmis) in Aegypto, ad sinum rubri maris, bidui itinere distans a monte Sina.

loqui aggredientes, diligenter et cum quadam commiseratione me rogarunt causam, cur sic essem perturbatus. Ubi autem ad eorum rogatum flevi adhuc lamentabilius: majorem enim mihi commovit animi perturbationem interrogatio eorum quae acciderant, et rursus coëgit cogitatione res tamquam praesentes intueri: illi rursus statim: « Numquid, dixerunt, o senex, eorum quae a nobis dicta sunt, aliquid fuit tibi causa doloris? an errorem nostrae deflens sententiae, nos dicere falsum deprehendisti? Non parvam enim intrinsecus tristitiam ostendit et ipse aspectus, et lacrymae oculorum. » Sed sic illi quidem. Ego autem eis dixi:

§ 3. « O patres et fratres, quid vobis primum dicam? Ad quid autem respondebo, cum jam nubes moeroris, menti meae offundat tenebras? Nam sum quidem ipse quoque vestrae, ut videtis, sententiae. Solitudinis autem sciens quanta sit utilitas, eam olim sum admiratus: et cum propter ejus desiderium statuissem omnia relinquere, domum, patriam, amicos, consanguineos, facultates, totum illi me dedidi: sed ea mihi eum perdidit, qui erat omnium charissimus, et solum, ut videre licet, reliquit, desertum ab omni consolatione: et propterea eam non sinit omnino laudare animi perturbatio, cum desiderii veluti tyrannidem vicerit grave malum quod accidit. Sed o stultitiam, progressus sum ad philosophandum, relicta filii lamentatione, et mihi invenit otium cogitatio, quae nunc quoque nihil aliud suscepit cogitandum, praeter caedem Theodùli. Mihi enim perpetuo ejus remanet simulacrum, alias aliter visione apprehendens, variis modis factam fuisse interemptionem, et flebilem vocem mihi audire videor: et eum ob ictum humi se temere volutantem aspicio, illa mente apprehendens, quae par erat praesentem eum visu didicisse: Hei mihi, miserande fili, etiamsi adhuc vixisses, esses mortuus! O acerbam servitutem, etiamsi mortem effugisses: o indecoram sepulturam, si barbaricus ensis te confecisset. Quid servitutem lamentabor? Quid mortem deflebo? Nam si vivis superstes, quis est tuus vitae status? flagella omnino quotidiana, et jussa plane inhumana, minaeque citra veniam, et violentia. His quoque accedunt opera gravissima quae tuas vires excedunt: et custodia quae caveri non potest: et libertas quae omnino est a spe aliena: immo vero metus quoque mortis quotidianus, qui prope habet ensem, eo enim scit barbarus metiri suam iram, ut qui non loris, nec viminibus uti solet ad verbera, sed parvis et magnis delictis unam poenam imponat, mortem: quando etiam absque peccato, aut ebrietate debacchans, aut temerario cedens impetui et inconsideratae appetitioni, facile aliorum ludere interitum didicit consuetudine.

§ 4. « Sin autem es mortuus, ubinam accepisti occisionem corporis? undenam processerunt fluentia tui sanguinis? * Quo-

* Nota moestissimam Nili monachi apostrophen ad filium quem putabat interemptum.

modo supplex fuisti ei, qui te interimebat, barbaro, ejus saevitiam volens emollire miserabilibus gestibus? Quisnam locus tuum exceperit corpus? Quaenam aves repletae fuerunt tuis carnibus? Quodnam sidus oriens tui ventris aspexit effusa viscera? Quod quidem aprico est soli expositum, et propter solitudinem, sepulturam minime est consecutum. Si quis hoc allatum mihi dedisset, aut me duxisset et juxta id statuisset, haberem saltem aliquam parvam doloris consolationem. O malorum incertitudinem! o dubiam et inopem calamitatem! Nescio quid primum defleam, quid conquerar ignoro: mortuum lugebo, an vivum? vinctum, an omnino sublatum de medio? acerbam tolerantem servitutem, an qui caedem subierit miserabilem? O qui mihi in hodiernum usque diem fuisti omnium, quae erant in vita, socius, et solus captivus servitutis fecisti periculum. Fuisti socius longae peregrinationis, sensisti mecum aerumnas in terra aliena, fuisti in solitudine particeps afflictionis. Isaac, in iis quae patri videbantur, imitatus es obedientiam. Quomodo ergo nunc solus subiisti extremam calamitatem, et solus exantilas mala captivitatis? Cur ergo propter clementiam ensis evasi periculum? Cur non me aliis quoque mortuis adjecit crudelis dextera? Sed mihi parsum est, ut mala fortasse majora experirer; et quod meae brevi invideretur liberationi, ut modo longum de te luctum sentirem. Sed magna quidem animi aegritudo haec mihi praebet dicenda. Quoniam autem vos quoque video mecum tangi misericordiâ, et non aliter esse affectos, quam ipse qui est passus: ejus autem, quod dico, signum est et intenta auditio, et continui luctus, omnia mea vobis singulatim, ut se habent, narrabo: et maxime, si vos ad me audientium breve otium accommodaveritis, et nulla res necessaria vos vocet ad propria. Nam ipsi quoque scitis, gravem esse narrationem, si distrahatur animus, atque adeo taedium praeberè et molestiam. »

§ 5. Haec cum ex illo audivissent, et vultu et voce ostendentes se aegre ferre quod rogasset, « Quod aliud, dixerunt, est otium praestabilius, quam curare cor ex cruciatum, et exinanire dolorem animae, quae molestiâ afficitur? Levatur enim anima aegritudine, cum narratione eorum quae sunt molesta, veluti exinanitur animi aegritudo. Non secus ac nubes aliqua, a qua distillant guttae pluviae, utpote quod caligo paulatim expurgatur: sicut rursus feritur silentio, perinde ac si pus aliquod humidum inflammaret, et in vulnere saliret, et palpitaret, et nesciret quonam modo posset egredi et exinaniri. » Visi sunt itaque dicere probabilia. Cum illi certe sic dixissent, ego promissum exequi incipio, sic dicens:

§ 6. « Mihi misero, o amici, fuere duo filii: et hic, qui mihi modo fuit luctuum occasio: et alter, qui remansit apud

matrem. Post hos susceptos, dissolui cum mea uxore consuetudinem, sive ad successionem generis, sive ad curam gerendam senectutis, arbitratus hos sufficere. Me autem traxit quoddam vehemens desiderium, ut huc venirem: eramque toto animo erectus ad quietem et silentium, neque aliud poteram animo cogitare aut aspicere, praeter hoc. Quando enim cujuslibet rei desiderium animum invaserit, ab omnibus rebus per vim abstrahit, etiam a rebus bonis, et in quas est studium conferendum: et fert ad id quod desideratur, propter nullum laborem aut defatigationem desistens ab appetitione. Cum ergo jubèret mihi, ut peregrinaret: nec licèret repugnare sic jubenti tyrannice, accepi filios: erant autem parvuli et plane infantes, et adduco ad matrem: et unum quidem ei trado, alterum autem apud me detineo: et dixi quod constitueram, et constanter asserui, fore ut nequaquam ab hac traducerer sententia.

§ 7. « Illa autem prius quoque erudita minime contradicere, et tunc meum videns vultum rogari minime ferentem, vim non ferens, sed nec omnino valens continere lacrymas, permittit ut peregrinarer, potius cedens necessitati, quam voluntate consentiens. Cum enim videret firmum ac stabile iudicium, et apud se consideraret dolorem separationis, eo neglecto quod sibi esse posset molestum, id spectabat quod mihi futurum esset gratum. Malens vinci in iis, in quibus, etiamsi vellet, non poterat vincere. Scitis autem omnino, quanta res sit disjunctio eorum, qui fuerunt uniti conjunctione legitimi matrimonii, et qui facti sunt corpus unum, arcano, ejus qui conjunxit, consilio. Non minus enim in his molesta est separatio, quam si corpus secaret gladius. Ego autem virtutem sum admiratus cupiditatis, quando vidi eam vicisse et naturam, et diuturnum habitum. Quanta enim esset, conjectabam ex eo, quod vincula solvit insolubilia, quae sola mors novit solvere, quae propterea quod desit sensus, efficiat ut careatur molestiâ. Sensus autem vivis vehementiorem, atque adeo intolerabilem immittit dolorem, ut qui et consuetudinem revocat in memoriam, et naturalem affectionem, cujus ego, propter majoris boni desiderium, nullam ducebam rationem, ut qui magis proposito festinarem ad secessum. Ea me fecit amatorem hujus quietis et silentii, et deduxit ad eam, quae desiderabatur, solitudinem: effecitque, ut diu jucunde viverem, magna fruens tranquillitate, et secundo vento ad scopum tenderem: donec procella, quae nescio unde et quomodo spiravit, illam invexit tempestatem, quae sanctorum corporum vexavit ceteras innumerabiles. »

§ 8. Illi autem rursus excipientes, « Et quonam modo, dixerunt, o frater, fuerunt sancti interempti? et quomodo, qui Deo fideliter serviebant, traditi sunt impiis et scelestis hominibus, et fuerunt dexteræ ludibrium barbaricae, et cessavit virtus pro-

videntiae in tali actu silens, neque insultum prohibere aggrediens, neque rursus impudentes ferire caecitate: aut etiam iniquas exsiccans dexterarum, quae adversus pios extollebantur, qualia beatis viris saepe facta esse narrant scripturae? Babylonii enim, aiebant, * qui adversus Ezechiam aliquando injuste bellum moverunt, reversi sunt re infecta: et nec potuerunt injuriam facere iis quos populabantur, et praeterea amiserunt multos ex suis copiis: ut qui omnes cum toto fuerint exercitu sopiti, ** exiguus autem vivorum numerus mane fuerint inventi, erant enim interemptorum centum et octoginta quinque millia. Quomodo autem fuerint interempti, aut quis interemerit, non poterant omnino dicere: sed in una nocte unius angeli opera fuit tanta caedes facta per silentium, et jacebant omnes, existimabanturque potius dormire, quam esse mortui: ut qui nec ictum haberent gladii, animaeque eis simul totae ablatae fuerant. Vere mortui, et nullum habentes vestigium occisionis: et diu dubium fecerunt id quod acciderat. Proximum enim pungebat unusquisque a somno excitans: vocabat, et mutus manebat: scrutabatur corpus, et non erat saucium: in naribus quaerebat spiritum, et non inveniebatur in loco in quo quaerebatur. donec sol mane illucescens, ostendit quid accidisset, colore eorum, qui interempti fuerant, ostendens signa mortis.

§ 9. « Et rursus qui Eliseum invaserant Assyrii, et sanctum quaerebant ad caedem, et qui Loth obsidebant Sodomitae, *** ab angelis in domo percussi sunt caecitate, in irrisionem et ludibrium dati iis quos quaerebant, quoniam eos omnino volebant afflicere injuria. Nam hi quidem, solutis membris, contrectando quaerebant ostium: illi autem nesciebant quonam tenderent, forte prope habentes eum qui quaerebatur: sed eis non permittebantur ad eum accedere. Atque unum quidem inermem tanta hostium captiva sequebatur multitudo, quae fossis et praecipitiis facile poterat deleri, si is qui ducebat, voluisset: quae tunc demum fuit salva, quando visum recepit prophetae providentiâ, et potuit videre viam, quae eos ad sua ferebat. Neque vero haec solum, sed etiam cum propheta aliquando regem impium argueret iniquitatis, quoniam a ratione alienâ irâ motus, armaverat dexteram ad illius caedem, sic nutu Dei mansit dextera omnino sublata et plane immobilis, perinde ac si esset statuæ potius, quam hominis: non aliam ob causam, nisi ut prophetae corpus maneret illaesum. Quomodo ergo, qui nuper occisi fuere, mortui sunt citra auxilium: et interimentium animus rem facile confecit, cum nihil grave ulla ex parte occurrisset? »

§ 10. Ego autem rursus loqui aggrediens. « Sed quid vobis opus est, inquam, rationes movere providentiae? Quis est autem

* Divinae ultionis exempla. ** Caedes ab Angelo facta copiarum Sennacherib 4 Reg. XIX, 35 describitur. *** 4 Reg. VI. — Gen. XIX.

idoneus ad comprehendendum arcana Dei judicia, ut in tanta rerum difficultate jus ostendat Domini dispensationis? Imbecilla enim est humana ratiocinatio ad ea perscrutanda, et decedit superata, propterea quod non pateat via comprehensioni: ut quae non inveniatur causam rationi consentaneam, quam accomodet iis quae sunt. Multa enim saepe ejusmodi facta sunt: et finem acceperunt malorum insidiae: cum interim justitia silentio praeterierit ultionem eorum quae fuerunt perpetrata: quandoquidem omnino tempus judicii expectat talium rerum inquisitionem. Quomodo enim Abelem, cui Deus dedit testimonium pietatis, invidiâ motus interemit Cain, qui primus parentes affecit tristitiâ, cum nunquam vidissent mortuum, nec omnino mortis fecissent periculum? * Quomodo ergo is absque supplicio praeteri erit, qui Deum sic ad iram provocavit ob primam caedem perpetratam, et in nova creatione minuit genus, quod modo coeperat crescere: et neque ejus, ut fratris, est misertus, qui ortus et educationis [†] fuerat socius, et in tanta terrae amplitudine conversaturus, erat una cum parentibus, et eis ablaturus molestiam solitudinis? Quomodo autem Nabuthen lapidibus obrui inique se gerens jussit Jezabel, quod ei non cessisset possessione vineae? Quomodo autem unâ Doëg rhomphaeâ ceciderunt sexcenti et trigintasex sacerdotes: aut rursus infinita justorum multitudo de medio sublata fuit in Jerusalem, ferisque et volueribus exedenda est exposita? Quorum etiam Psalmographus contexens lamentationes, *Posuerunt, inquit, morticina servorum tuorum escas volueribus coeli, carnes sanctorum tuorum bestiis terrae. Effuderunt sanguinem ipsorum tanquam aquam in circuitu Jerusalem, et non erat qui sepeliret.* Quomodo autem prophetarum quoque sunt mortui et apostolorum chori violentis et iniquis manibus? secti, occisi, lapidibus obruti: qui non solum nihil morte dignum fecerant, sed multi quoque ex iis beneficio affecerant eos qui interemerunt? Mitto enim dicere de aetate infantium, qui mala non fuerant experti, quemadmodum alii quidem jussu Pharaonis in fluvii aqua fuerunt suffocati, alii vero jussu Herodis gladio crudeliter perierunt: qui prius quam quae erant vitae jucunda gustassent, mortalis doloris fecere periculum, ne omnino latèret educatus, is rex, quem suspicabatur. Et in his quidem omnibus quievit Judex, relinquens impune ferri et citra ullum impedimentum parricidarum insolentiam. Diem enim judicii posuit terminum remunerandi ea quae facta fuerint. Et ideo interea est patiens, ut qui legum transgressionem et vitae actae rationem in illud tempus reservet. Sed haec quidem nec sunt praesentis temporis, nec meae dicendi facultatis, ut dixi antea, et magno tempore et cognitione indigent, ut ea divinae justitiae, ut par est, exaequantur.

* Dei judicia non perscrutanda. Deus mala omnia haud tenetur prohibere.

§ 11. « Quae autem urgent, ut eloquar id quod mihi accidit, ea jam dicam: et fortasse laevius me habebo, dolore parum remisso. Non fero enim memoriam illius quod re ipsa vidi: ut qui nescio, quomodo illius rei fecerim periculum, cuius ne recordationem quidem possum facile sustinere. Neque enim me dormientem cura omnino remittit: neque sinit dormire absque sollicitudine: sed tunc quoque me quaedam conturbat visio eorum quae facta sunt, et ostendunt simulacra recenter occisum et palpitantem: et veluti propter casum recentem rursus dolorem renovant. Necesse est ergo, cum consequentia hoc postulet orationis, narrare prius vitam sanctorum, qui erant in illis locis, et exponere vitam barbarorum, qui invaserunt: ut concinne compactum, ut par est, sit corpus historiae, nullo praetermisso ex iis quae debeant cognosci a studiosis.

§ 12. «Atque gens quidem quae dicta est (a), habitat solitudinem, quae ab Arabia (b) usque ad Aegyptum Rubro mari et Jordane hincinde terminis distenditur, * quae non artem, non mercaturam, non agriculturam unquam exercet: sed solum habet gladium, quo sibi victum suppetit. Aut enim feras venantes solitudinis, vivunt vespentes carnibus: aut praedas agentes de iis, qui incidunt in eas vias, quas insident, quae sunt ad usum necessaria, sibi quomodocumque comparant. Quando autem eis utraque defuerint, et rerum necessariarum laborarint inopiâ, tunc jumentis (sunt autem ea cameli dromades) pro cibo utuntur, belluinam et sanguinariam vitam omnino eligentes. Per cognationes enim aut per contubernia ipsi unum occidentes, et modico ignis calore carniū mollientes duritiem, ut solum cedant eorum dentibus, ita, ut semel dicam, aluntur instar canum, Deum non cognoscentes, nec qui intelligentiâ apprehenditur, nec qui fuerit fabricatus manibus: astrum autem adorantes matutinum, et orienti ei sacrificantes ea quae meliora judicant ex spoliis, quando ex incursione, quae fit pro praedis agendis, ad eos pervenerit aliquid aptum ad occisionem. Pueros autem offerre, est eis magnum studium, qui praestant et specie, et vigore aetatis. In quibusdam autem congestis lapidibus eos mane sacrificant. Quod quidem, o amici, me valde conturbat et angit, ne forte forma pueri habens aliquid, quod sceleratos moveret et alliceret ad impium cultum de more faciendam, ad id quod videbatur, visa fuerit utilis: et castae corpus animae ab impuris oblatum, sit hostia saevis, et qui caede delectantur daemonibus. Quamobrem qui haec offerunt sacrificia, nullâ solent moveri misericordiâ puerorum qui occiduntur, etsi omnia faciant, etiamsi rogantes lamententur. Quod si quando eis ad sacrificium tale

(a) Saraceni.

(b) Arabia scilicet Petraea quae, ab occasu, parte Aegypti terminatur, Palestinâ a septentrione, ad meridiem autem Arabiam Felicem attingit, et magnum Desertum ab oriente.

* Saracénorum mores.

corpus defuerit, camelum colore album et minime vitiosum, in genua inclinantes, ter circumcunt, jacentem cum tota populi multitudine in orbem obeuntes. Praeit vero et circuitionem et canticum, quod ab eis in astrum factum est, aut ex regibus quispiam, aut ex sacerdotibus qui sunt senectute venerabiles. Qui post tertiam circuitionem, cum nondum canticum finierit populus, et extremam hymni partem adhuc in lingua habeat, stricto ense valde percutit eundem, et primus magno studio gustat sanguinem: et sic reliqui cum gladiis accurrentes, alii quidem aliquam parvam pellis partem excindunt cum pilis: alii autem quodlibet rapientes, ex carnibus abscindunt: alii autem usque ad viscera procedunt et intestina, nullam hostiae partem relinquentes non confectam. Atque hic quidem est barbarorum ritus vitae et religionis: et sic viventes in solitudine, loca locis commutant, illic castrametantes, ubi jumentis luxuriantia inveniunt pascua et aquam copiosam.

§ 13. «Qui autem vitam solitariam exercent et quietam, * cum pauca quaedam loca elegerint solitudinis, ubi possint necessitatem corporis utcumque recreare aquae abundantia: alii quidem fixis tuguriis, alii vero abseconsi in antris et speluncis, sic vivunt virtutem persequentes. Et pauci quidem norunt alimentum ex frumento, nempe quicumque sterilem solitudinem possunt cogere studio et diligentia, ut producat frumentum: qui parvo quodam ligone parum terrae, ejusque malae, operantur, et quantum cogit usus ad vivendum cum egestate. Multi autem vescuntur crudis oleribus et baccis, mensam minime artificiosam et nullis condimentis instructam amplectentes, eorum qui obsonia condiunt, et panem conficiunt, curiositatem multum valere jubentes: ne si in curando corpore multum temporis ponerent, negligentes essent in eo in quo oportet perseverare: sed pure Deum colerent, nec carniū crapulā gravatam habentes cogitationem, neque ciborum varietate ventris voluptati blandientes. Ti enim non solum renunciarunt omni qualitati jucundorum: sed etiam, propter redundantem quamdam abstinētiā, rursus quoque ad quantitatem, suam extendunt contentionem: tantum sumentes ex rebus necessariis, quantum sufficiat ad vivendum, et ne qui vivunt, violenta morte interempti, priventur mercede rerum bonarum et honestarum operationis. Propterea alii quidem cibum capiunt die dominico, totos septem dies jejuni permanentes. Alii vero tempus dimidiant, bis in hebdomada alimenti recordantes. Alii vero post unam diem. Et hi quidem omnes per hoc studium abstinētiā ostendunt se id diligere, quod nullius indiget, et propemodum se contendere cum vita angelorum, serviunt tamen legibus naturae, et flectuntur

* De Eremitis

corporis necessitatibus, sed vix tandem, quando senserint suas vires defatigari magnis virtutis laboribus.

§ 14. « In his nummus Caesaris nec ad auditionem quidem usque est cognitus. Nam neque venditionem sciunt, nec emptiorem. Unusquisque enim unicuique gratis praebeat id quod est ei opus: gratis vicissim accipiens id quod sibi deest. Olerum autem et baccarum fructus, et rarus panis, est inter se invicem liberalitas, quae ex eo, quod adest, ostendit signa charitatis, et animi munificentiam vel in his parvis donis abunde indicat. Sed nec invidia, quae bona opera maxime sequi est solita, illic unquam locum habuit: nec eum, qui bonis minus abundabat, ejus qui magis resplendebat, excellentia incitavit ad invidiam. Sicut nec hunc adversus illum extulit arrogantia, ad gloriosam de se persuasionem seducens, ut res recte ab eo gestae, magnos ei facerent spiritus. * Qui enim virtute praestabat, non propriis laboribus, sed Dei virtuti adscribens universum, poterat se moderate gerere: ut qui sibi persuaderet, non se esse rerum bonarum et honestarum per se opificem: sed esse instrumentum gratiae, quae in ipso operatur. Et qui rursus in his erat inferior, forte propter imbecillitatem corporis, vel lubens seipsum demittebat, humilemque reddebat, animi socordiae, non naturae imbecillitati, defectum attribuens. Sic ergo alius alio, et omnes omnibus sunt moderatiores, non in magnifica de se persuasionem, et in ingentibus spiritibus, sed in copiis virtutis studentes excellere. Ideo enim fugientes terram, quae habitatur, incolunt solitudinem, non hominibus, sed Deo ea, quae a se recte geruntur, volentes ostendere: a quo etiam eorum, quae recte gerunt, sperant remunerationem. Hominibus enim manifestas reddere, quae ex Deo fiunt, actiones; simul promptum perdit animi studium et mercedem: illud quidem emolliens arrogantiam, hanc vero minuens laudibus, quae proficiscuntur ab hominibus. Qui enim ob ea, quae facit, quaerit humanam gloriam, accepta quam quaerebat mercede, ab ea quae est, excidit, ut qui superatus sit ab humana gloria, et ideo verâ privatur.

§ 15. « Faciunt autem suas habitationes non sibi invicem propinquas, sed satis procul distantes: ut qui viginti et eo amplius stadia absint alius ab alio: non propter odium (quomodo enim, qui sic inter se affecti sunt, ut dictum est?) sed in magna quiete et silentio volentes mores instituere ac formare ad id, quod Deo placet, et studentes cum Deo indivisam habere consuetudinem; quod quidem ut in turba ac tumultu recte fiat, aut est difficile, aut nec omnino quidem potest fieri. Diebus autem dominicis ad unam veniunt ecclesiam, et inter se conveniunt post unam hebdomadam: ne rursus perfecta separatio dis-

* Humilitatis et modestiae leges.

rumpat vinculum concordiae, paulatim inducens oblivionem suorum inter se officiorum. Solet enim quae est nimis intensa, solitudo mores efficere ingratos et agrestes, qui longa consuetudine dediscunt charitatis societatem et communionem. Divinis itaque communicant sacramentis, et se invicem excipiunt convivio exercitationis eorum, quae convenit, eloquiorum, et se invicem instruunt adhortationibus quae ad mores pertinent.

§ 16. «Iis affectis, et sic Deum colentibus, repente insperata veluti procella, eis alicunde phalanx ingruit barbarica, et summo mane cum paulo ante desiissent hymnos canere, pios invaserunt impii. Ego autem tunc quoque illic aderam cum filio, a sancto enim monte descenderam, visitaturus sanctos qui erant in Rubo,* quod jam diu ante facere consueveram: et statim instar canum rabidorum irruentes, inconditis vocibus et nihil significantibus aërem repleverunt, et rapuerunt quaecumque hyeme sanctis parata erant ad cibum. Frigunt enim illi ex fructibus, quicumque sunt utiles, et possunt omnino permanere: et eis consolantur naturae necessitatem. Cum ergo nosipsos eos fecissent afferre, educunt omnes ex ecclesia: et cum exiissent centonibus, nudos ad occidentum per seriem ordinant eos, qui aetate praestabant. Deinde vero circumstantes stringunt enses: et cum oculis ira repleissent, et ardentem aspectum oblique quodammodo circumagerent, et sancti loci Sacerdoti jussissent primum collum porrigere, inferunt, non ambo (duo enim erant circa eum) sed alius post alium, utrinque enses in ejus tergum indigentes, cum is neque prae dolore ejulasset, neque vultum avertisset, et nec vel parvum doloris ostendisset vestigium: sed se tantum signasset, et oris sussurro dixisset, *Benedictus Dominus*. Atque pervasit quidem unus ictus a dorso usque ad maxillam, cum per aurem transiisset: alter vero ab humero pervenit ad mamillam. Et sic vir divinus sensim conversus, honeste ac decore cecidit, nihil nec interfectionis, nec nuditatis, quod turpe esset, ostendens. In ejus autem corpore florebat quaedam gratia, et nuditatis tangebatur deformitatem. Hoc autem vespere et rebus et verbis propèmodum praedixerat vir ille admirabilis, eos, qui in coena aderant, benignius quam consuisset alloquens, et dicens: « Quid enim scimus, an rursus ante mortem nos simul congregatura sit mensa et convivium? » Deinde post illum capiunt et interimunt eum, qui una cum sene habitabat: qui ipse quoque erat et senex tempore, et satis afflictus laboribus: et rursus puerum qui eis ministrabat. Hic autem fuit modus interfectionis.

§ 17. «Jubebat unus ex barbaris colligere aliquem ex iis, qui erant effusi, fructibus. Ille autem ut placebat ei qui jusserat, diligenter terrae assidens, sinum relaxabat, manibus attrahens ea, quae erant apposita: ut ei qui jusserat, videretur aptus ad

* Ubi Dominus in ardenti et non combusto rubo Moysi apparuit.

ministerium, ideo vita ei concederetur. Sed nihil profuit: neque sic barbaricam emolliit impudentiam. Alius enim, qui pone stabat, ensem e vagina clamstrinxit. Ille vero sive eum trahi sensisset, sive etiam caedem habuisset alioqui suspectam, tamquam perterritus vultum parumper circumagit. Qui autem adstabat, eum terruit et clamore barbarico, et contortis oculis. Et sic quidem cum is rectum ensem in jugulum defixisset, magnis viribus eum ab hepate adègit ad thoracem. Ille vero, priusquam is revelleretur, jacebat mortuus, ut qui vel timore periisset, aut propter certitudinem vulneris non pervenisset ad mortis cognitionem: quae a vasis corporis cito exèmit animam, et eam repente liberavit a vinculis, a quibus vix recedit, ut quae sit colligata violentis nexibus creatoris. Reliquos autem nos, nescio quam re impulsì, abigunt, gestu manus fugere permittentes. In ea autem cruentos adhuc enses gestabant. Et alii quidem currebant per convalles, festinantes ad montem pervenire. Eis enim ad illum non patebat aditus, propterea quod Deus super ipsum stetisset. et populo aliquando respondisset.

§ 18. « Ego autem evo aperto plane haeseram obstupefactus, ut quem retineret inopia consilii, et ab adolescentis victus essem visceribus, et nec omnino poteram recedere, nec volebam omnino conservari: ut qui constrictus essem firmo naturae vinculo, donec puer annuens oculis, et ut recederem, hei mihi significans, vix persuasit ut abirem. Et pedes quidem antè processerunt, et eos nescio quomodo sequebatur corpus, quod ferebatur: cor autem nolebat recedere, vultum ad puerum assidue convertens, et jactum oculorum ad se minime valens congregare, qui non ad iter ingrediendum erat attentus, sed ad tergum convertebatur miserabiliter. Perrexì itaque ego quoque ad montem, sequens eos qui praecedebant: et e specula contemplabar infelicem puerum, qui abducebatur, qui ipse quoque non libere circumspiciebat, sed clandestina ad me conversione furtim fallebat eos qui abducebant. Tale enim est naturae vinculum. Non solvitur separatione corporum, sed intenditur vehementius, cum hoc quoque in brutis animantibus similiter fieri cernere liceat. Et vacca quidem, quae abducitur, miserabiliter mugit et frequenter, assidue conversa ad vitulum, qui est abstractus, et habitu oculorum indicans doloris magnitudinem. Quint etiam equus quoque privatus eo qui una pascebatur: quoniam caret sermone, hinnitu dolorem significat, amicum frequenter revocans.

§ 19. Ego autem cum nescio quomodo pervenissem ad montis cacùmen, etsi non haberem mentem, quae una cum corpore ambularet, volens videre filium veluti e specula, non poteram amplius aspicere, ut qui propter longum intervallum absconsus esset a meis oculis. Restabat itaque mihi deinceps perplexus

et anceps animus: et a me ad Deum verba fiebant, et filium deslente captivum, et sanctos interemptos vehementer deplorante: * O beati, dicebam, et ter beati, ubi tandem nunc sunt labores vestrae abstinentiae? Ubi sunt perpeffiones tolerantiae? Multorum ne utique certaminum coronam accepistis? Haec ne sunt vobis reposita praemia longae decertationis? Num justitiae est vanus cursus? Num temere suscipitur pro virtute perpeffio? Quod vos interficiendos absque auxilio reliquit providentia: nec justitia restitit interimentibus, sed vires habuit manus iniqua adversus pietatem victoriâ esse potitum, omnino fremens et gestiens tamquam adversus superatam veritatem, Quomodo veterem flammam non nunc quoque accendit rubus? Quomodo non secleratos exussit incendio? Quomodo autem non eos dehiscens terra accepit, ut cum alias simul cum tabernaculis et cognationibus totam Core (*Num. xvi*) devoravit synagogam? Quomodo autem Sinai montis siluerunt prodigiosi terrores, tonitruum sonitu, et tristitiâ caliginis, et innumeralibus fulgurum coruscationibus impios non terrefacientes? Sed otiosa fuit ultrix potentia, nec eos qui injuriam faciebant, fulminibus et procellis recte puniens; neque eos valida manu liberans, quibus fiebat injuria: ut cum ipsi postremo docti experientiâ vim animadvertissent miraculorum, cognoscerent robur admirabile virtutis inexpugnabilis. Sed in ipso rubo et in monte, in quo fuit lata lex, pii absque ullo auxilio ceciderunt. Ubinam tandem fuit potentia, quae in mari submersit Aegyptios, et profundum eis effecit sepulcrum? Ubi autem, quae grandinis percussit lapidibus alienigenas, qui bellum gerebant adversus Israelitas, et sine sanguine et labore victoriam dedit suo populo? et quae rursus aliquando eis terrorem incussit, cum aggredierentur terram sanctam, et eos inter se converti ad pugnam, nescientes, ut qui versarentur in tenebris, se alterum alterum occidere, et non posse suos qui interficiebantur agnoscere? Ubinam tandem suum occultavit auxilium, non protegens eos, quibus parabantur insidiae? sed saevorum quidem leonum iram adversus eos, qui ipsis objecti fuerant, et ignis inexpugnabilem refravenavit potentiam, efficiens ut eos revererentur, et ostendens eos esse pietate claros: horum autem quomodo dubiam fecit virtutem, eos relinquens omni defectos auxilio, et efficiens ut omnino existimarentur indigni auxilio?

§ 20. Sed ad haec dicenda nos impulit animi aegritudo, et dolor, et ab eo, quod erat decens, nos exturbavit. Danda est autem venia dolori, qui persuadet ei, cui aegre est, multa loqui praeter animi sententiam, victo fortasse a rerum adversarum magnitudine. Nam justos quoque saepe divinum reliquit auxilium, eos tradens tyrannis variis tormentis cruciandos, et impia morte afficiendos: ut eorum qui decertabant, virtutis ostenderetur spe-

* S. Nili quaerimoniae ex doloris vehementiâ, quarum paullo post eum poenitet.

ctata probitas, et eorum fides tamquam fax resplenderet, de fiducia nihil remittens usque ad mortem, sed totam esse vanam tyrannorum insaniam patiendo arguens. Nam ii quoque, qui nunc remanserunt sancti, a solitudine minime volunt recedere, ei, quae promiscue et indifferenter in urbibus agitur, vitae mortem praeficientes. Quod ipsum quoque visum est iis qui sunt interempti, ut potius morerentur, quam sustinerent vitium quod versatur in orbe. Sciebant enim mortem animae, esse morte corporis graviores: et eam quae est in peccato, aperte esse magis periculosam eâ quae affertur gladio: quoniam haec quidem habet parvum, et qui est ad tempus tantum, dolorem: illa vero longum supplicium, et quod numquam desinit. Et ego quidem haec dixi.

§ 21. « Barbari autem cum multos alios interemissent, et depopulati essent in solitudine, satis magnam viam confecerunt: et cum die jam inclinato prae buisset nobis nox de caetero potestatem ambulandi sine metu, de monte descendentes, conversi sumus ad sepelienda corpora. Et alios quidem invenimus diu ante mortuos: sanctum autem Theodulum adhuc spirantem, et qui posset utcumque loqui. Et itaque assidentes, et quae acciderant deflentes, pernoctavimus: rogante nos sene, ne haec nobis viderentur aliena. Satanae enim esse morem, eos qui tententur, a Deo expetere. Quam multos Job filios interemit, alios quidem igne, alios vero ense, alios autem eversâ domo predens? » Sed ne vos, inquit, ea quae fiunt, conturbent. Scit enim agonotheta*, quo iudicio tradat athletas adversario: ut qui praeclara praemia et bravia proposuerit iis qui plagas aequo animo accipiunt, eaque talia, qualia ostendit magnus Job, qui omnia accepit duplicia, quae jam visa fuerant periisse, vel potius longe maiora, et quae citra ullam excedunt comparisonem. Quae enim oculus non vidit, et auris non audivit, et in cor hominis non ascenderunt, ea Deus paravit iis qui pro ipso decertarunt, et pietatis praemiis suam vitam gloriose coronarunt. Sic enim Deum decebat munificum superare labores remunerationibus, et coronis superare certamina, et illa praebere athleticis, quae neque sperabantur, neque expectabantur ab iis qui ea quae dantur accipiunt, ut et reddat mercedem quae debetur, et gratiam efficiat remunerationem, propter insignem honorem. » Haec dixit, et praesentes salutavit osculo, quamdiu loqui et linguam movere ei virtus praebebat. Mortuum autem nos multis lacrymis prosecuti, terrae cum aliis mandavimus: et cum tenebrae adhuc incertum ad vos facerent aditum, huc venire potuimus.

§ 22. « Ex iis autem, qui fuerunt interempti, duo quidem vocabantur Paulus et Joannes: Presbyter autem, Theodulus. Mortui autem sunt consummati septimo die post Theophania, qui est quartus decimus mensis Januarii. Omnino enim viris piis ac re-

* Agonotheta, pugnae agonialis moderator.

ligiosis ipsa quoque temporis et nominum cognitio digna est magno studio, qui memoriae sanctorum volunt esse participes. Interempti vero sunt quoque alii, multis ante temporibus (a), quorum ipsorum quoque commemorationem, propter viae longitudinem, et eorum qui congregantur multitudinem, eodem die peragunt.

§ 23. « Nobis haec adhuc loquentibus, nunciatur quidam salvus evasisse e castris: et paulo post ad nos accedit, timoris vestigiis nondum ex oculis depositis: nec animi perturbationem adhuc valens reprimere: et magno adhuc cursu et animi angore anhelans et conturbatus, perinde ac si prope essent, et futurum esset ut assequerentur ii qui persequebatur. Deinde rogatus, quomodo effugisset: « Me, ajebat, et tuum filium in coena loquentes denunciabant fore, ut diluculo astro sacrificarent, aramque excitarunt, et ligna apposuerunt, ignorantibus nobis, cur haec fierent. Mihi autem haec dixit clanculum unus ex concaptivis, qui eorum vocem intelligebat. Ego autem illi significavi consilium barbarorum, et quod nisi nobis fugâ salutem pepererimus, non nobis vivis mane sol illucesceret. Ille autem veritus ne comprehenderetur, remansit, dicens: Quod Deo in visum fuerit, ubicumque sit, non effugiet aliquis, etiamsi lateat adytis. Ego autem in tenebris cum vidissem omnes somno gravatos (torpescerat enim eos nimia ebrietas), humi pronus primum serpens, ne, si quis vigilaret, me recta corporis umbra proderet: deinde a castris parum remotus, cursu ad hunc scopum contendi, timoris pennis portatus velociter, quae apud illos statuta erat caedem vel me ratus fugâ evasurum, vel si etiam comprehenderer, constituta morte me nihil gravius passurum esse ratiocinatus, et alioqui certo malo praeferens spem incertam. Quod enim, si manerem, non licebat omnino effugere periculum, verisimile erat posse me evadere, si pedum auxilio meam salutem credidissem. Accepi enim, multos saepe a pedibus plus esse auxilii consecutos, quam a plurimis defensoribus. Ecce ergo me mea non fefellit opinio, sed eis quibus post Deum credidi, sum servatus, et adsum apud vos, ut videtis, nullo malo affectus.

§ 24. Meis autem oculis adhuc insidet metus crudelitatis barbarorum, et eorum facta scelerata me in stuporem adducunt, et impleor horrore, propter ea quae ab eis facta sunt. Cum dominum enim meum, una cum Praetore munus obeuntem reipublicae, et ad vos revertentem offendissent in solitudine, ad se abduxerunt cum omnibus eorum facultatibus: et alium quidem, qui restiterat, cum famulis membratim discerpunt: meum autem una cum filio (erat autem is valde juvenis) sequentem abduxerunt. Sole autem jam appropinquante horizonti occasus, figunt

(a) Memorat hic S. Nilus primam quam passum erat Sinai Monasterium caedem in Saracenorum irruptione, cum martyrio virorum XXXVIII, ineunte saeculo IV, ut colligitur ex Canisio et Anthologio, nempe Diocletiano imperante, et Ecclesiam Alexandrinam Petro administrante.

tabernacula, ubi eos vespera apprehenderat: et cum ex nostris spoliis magnum fecissent convivium, eum et filium adhibent convivam, jubentes eum bono esse animo et nihil extimescere. Salvus, enim, ajebant, et illaesus domum revertèris cum filio, cum sufficiant alii, ut sint duarum animarum pretium redemptionis: et videbantur paulo post impleturi promissum, permittendo ut ad sua redirent: aquam autem portari, et ad viaticum panes afferri jubebant, ad hoc ut commentum videretur probabile: ut spes vitae ex viatico apud eos fraudem haberet fide dignam, dolusque barbaricus et scena, videretur esse vera cura quae eorum gereretur. Duos autem ephēbos juvenes, procurantes scilicet, ut eis esset iter securum una emittunt, qui eos deducerent. Quibus jusserunt secreto, ut cum essent aliquantulum remoti a castris, eos conciderent. Cum eos ergo circumstetissent, quieo modo, quo dictum est, deducebant, illico ii, qui esse videbantur servatores, et si alii invasissent, eorum, ut par erat, propugnatores, ii ipsi fiunt praeter spem occisores: et mactant quidem filium ante patrem, ut videndo mortem sui filii, et suae mortis faciendo periculum, ei dolorem conduplicarent. Protinus autem illum quoque multis interimunt vulneribus, eorum infidelitatem et insidias magna voce deflentem. Audivi enim alterum quidem flentem miserabiliter, alterum vero valde clamantem, et ad unumquemque ictum graviter ejulantem, et veluti laboribus concedentem, ut plagas dimitterentur. Atque ipse quidem bonis promissis sic deceptus, miserabilem passus est interitum.

§ 25. «Vespere enim in coena, in qua eum praebibendo invitabant poculis et benignis verbis, volentes ludere ludum sibi consuetum et gratum, mittunt ad eum calicem, ut bibat uni ex suis filiis, cum alterum paulo ante mactassent. Ille autem vix quidem accepit invitatus, ut cujus appetitus esset metu mortuus ante corpus. Accepit tamen metuens. Bibens enim, significabat se necessitate adductum id facere, ut qui violentis ostenderet sonis, id a se fieri praeter animi sententiam. Cum sic ergo tandem per vim potum accepisset, mittunt qui eum interficeret. Erat autem is juvenis. Nam eis quoque caedes committunt, ab ineunte aetate provocantes eos ad crudelitatem. Ille autem ob ebrietatem bacchico furore percitus, ad tam inhumanum opus magno contendit studio, quam ex actione capiebat voluptatem, risu indicans: et ad jacentem accedens, primum quidem eum ferit in colli vertebri, et cum propter ossium duritiem parum scidisset, protinus illinc quidem tollit ensem: per jacentis autem latus eum transadigit. Deinde cum rursus in prima vertebrae sectione certius et opportunius percussisset, revertitur exiliens, manu ensem in aëre quatians. Puer vero prae dolore diu quidem palpitavit et subsultavit, et ejulans volutatus est in sanguine.

Tandem autem cum in spiram convolutus, caput inclinasset ad ventrem, et pedes ad eum contraxisset, ut qui vellet erigi, illa conversione ad prunas appositae se devolvit. Cum vero majorem, ut est consentaneum, ex igne sensisset dolorem, rursus quidem pedibus et manibus necessario instar piscis subsiliebat, assidue erigens partem quae torrebatur. Cum vero non posset amplius sibi ipsi opem ferre, utpote quod una cum sanguine excretæ essent vires, rogo liquefactus interiit, duobus simul affectus suppliciiis, nempe ensis et ignis.

§ 26. « Die autem sequenti postquam hoc fecissent, ambulantes in solitudine, non rectâ viâ, sed aberrante, locaque aspera et difficilia, modo hic, modo illic obeuntes, altosque et arduos montes circumeuntes, et per non tritas et confragosas et propemodum invias valles pedibus ingredientibus, longo remotum spatio vident locum paulatim herbescentem: et cum ex viriditate conjectassent esse locum aptum ad diversandum, aut etiam existimassent illic aliquos habitare monachos, scopum suum eo convertunt, tamquam a mari ad portum iter jumentis dirigentes. Cum autem venissent, vident locum, qui nihil erat deterior quam putarant, nec falsa visione eorum spem fecillerat. Nam et erat aqua in eo copiosa: et antequam gustaretur, sua visum delectabat puritate. Ori autem allata, parvam arguebat esse visus delectationem, si conferretur cum voluptate gustus: eratque foenum aptum ad pascendum animalibus. Cum ergo camelos exonerasent, illos quidem libere dimittunt ad pascendum: ipsi autem statim currunt ad aquam, eam bibentes, se aspergentes, lavantes, et nescientes, ut semel dicam, quomodo uterentur illâ liberali et profusâ aquae abundantia.

§ 27. Dum autem ad eam choros ducerent, et fontem laudibus celebrarent, vident in latere montis quoddam parvum domunculæ vestigium, omnesque uno spiritu eo currunt, cursu alius alium superare contententes, et cum appropinquassent, circumfusi sunt speluncae. Ea autem erat in ostio paucis exstructa lapidibus, ne, si esset nimis magnus hiatus, feris facilem præberet ingressum. Deinde cum intro accurrissent pauci et singuli, (non capiebat enim multos) virum educunt specie et habitu venerandum: eumque ducebant trahentes, nihil omnino conturbatum, et qui neque expalluerit, neque triste aliquid ostenderit aut locutus sit, et cum eum supra quamdam petram posuissent, lapidibus interficiunt scelerati, ridentes et sua voce pæana (*hymnum*) decantantes. Deinde rursus parum progressi, alterum comprehendunt adolescentem pallidum, macilentum, et qui aspectu aperta prae se ferebat vestigia abstinentiae: et ipsum similiter lapidibus interficiunt, multas voces emittentem, quibus agebat gratias, quod eum vitâ eduxissent.

§ 28. « Non multum illinc processerant, et ecce apparet locus

quidam herbidus, et multis comatus arboribus: et rursus quam maximâ potuerunt barbari celeritate ad ipsum cucurrerunt. Cum autem appropinquassent, in parvam quamdam incidunt domunculam, in qua exercebatur adolescens, cujus magnus et excelsus animus, existimatus est vel ab ipsis barbaris dignus admiratione. Neque enim his ostendere latentia quaedam monasteria. et ea ratione mortem effugere, sustinuit. Hoc enim ei polliciti erant barbari. Sed neque in hoc, ut exiret e domo, neque ut omnino tunicam exueret, obedivit: indicare quidem eos qui poterant latere, dicens proditorem: omnino autem obedire, quidquid per vim cogeretur, pusilli et abjecti dicebat esse animi. Iis enim qui exercentur, dicit oportere adesse magnum et excelsum animum, et non fas esse cedere aut metui, aut minis, etiamsi id videatur magnum habere periculum. Consuetudo enim fit via ad majora: et timiditas, quae semel didicit dominari, jubet etiam magna bona contemnere, atque adeo ipsam etiam pietatem postremo prodere, quando metus malorum, timiditate confectum animum invenerit.

§ 29. « Si enim nunc, inquit, facile prodidero liberum mei animi arbitrium, timens ne brevi moriar: quomodo si proponantur supplicia, et minae intententur tormentorum, ad impietatem non facile transfugiam, cum doloris vacuitatem assueverim utili praeponere? Quocirca cum vobis plane denegetur ea quae speratis, consequi, ne cunctemini ea quae vultis, facere. Neque enim loca, in quibus viri pii habitant, etsi sciam, indicabo: sed nec extra ostium vobis jubentibus egrediar, neque vestem exuam, ut me quis cernat nudum, et contueatur corpus, quod in hodiernum usque diem meis non est conspectum oculis. Post mortem autem in me non sentientem faciat deinceps unusquisque, quod velit. Eorum enim qui faciunt, crudelitatis, sed non ejus qui patitur, animi est ea reprehensio. Intus enim moriar indutus, ut constitui, neque faciam quidquam praeter sententiam, meipsum prodens ut mancipium: et in hac cavea, in qua decertavi, potius interficiar, et erit mihi sepulcrum haec domuncula, quae prius virtutis sudores, et strenuitatis ac probitatis nunc accepit sanguinem. » Sic eum libere loquentem cum non tulissent scelerati, sed adversus generosum ejus animum essent acerrime commoti, tot eum plagis interficiunt, quot potuit ejus corpus capere. Unusquisque enim volens suam iram in eum re ipsa ostendere, non existimabat priorum enses sufficere ad vindictam, nisi cum ipse quoque suum gladium sua manu tinxisset, sic indignationem suam posset consolari. Cum plures itaque mortuum quam vivum illum magni et excelsi animi virum jam sauciassent, ita recesserunt, animis aegre ferentes, quod non ad majus supplicium eis suffecisset corpusculum.

§ 30. « Post eum autem tres nobis occurrunt, ingredientes per solitudinem, qui adhuc ferventem eorum iram paululum sedarunt: ut qui eorum in illum furoris defectus suppleverint. Quomodo enim agrestes ferae, aut canes venatici, si ostensa solum fuerit praeda, et evaserit, ad majorem provocantur insaniam, quod eam non fuerint consecuti, et quod rursus inciderit, majori studio persequuntur, secunda cautione priori mēdentes ludibrio: ita ad eos, qui apparuerant, currentes, eadem spirantes scelerati, cum enses strinxissent priusquam appropinquarent, cum tanta in ipsos processerunt crudelitate, cum quanta si ipsum acceperant, qui eos iritaverat. Cum autem nondum enses in vaginas misissent, sed nudos manu tenerent, calidoque et exhalanti sanguine inquinatos, in eo loco, in quo ambulabant, vident posita duo monasteria, non ex adverso quidem itineris, sed ex obliquo ad alteram manum. Erat autem, quod inter se invicem quidem intercedebat, spatium, triginta stadia: inter eum vero locum, in quo eramus, quindecim, unumquodque tanquam a centro ad circuli lineas, quae sunt in circumferentia, pari mensurā distantia. Divisi itaque processerunt, dimidia pars ad utrumque eorum, totā praedā, quam collegerant, in regione relictā cum jumentis. Et eos quidem, qui erant ad austrum, quomodo interfecerint, aut quosnam, nequaquam cognovi. Ex iis autem, qui erant ad clima boreale, postquam jam prope accessissent illum, qui ex multo cursu tela in phœretis sonantia senserat, et fugere coeperat, ipsi arcus intendentes multis jaculis transfixerunt. Deinde cum ipsum, qui pronus ceciderat, comprehendissent, non sinunt eum mori cum iis solis, quae prius acceperat, vulneribus: cum tot haberet plagas, quae ad id sufficerent: sed cum adhuc spirantem et animam agentem supinum convertissent, statim dissecant a pube ad thoracem: respirantia autem per dissectionem viscera, et lateribus circumfusa, contis (*lanceis*) utrinque conturbabant, donec ea quoque dilaceraverint priusquam recederent. Post haec autem ego quidem aufūgi, ut prius dixi: filio autem tuo quidnam factum sit, nescio. Nam eum quidem vivum reliqui, sed qui de vita nequaquam bonam spem conceperat propter mortem, de qua susurratum fuerat.

§ 31. « Cum haec audivissem, et nocturnam haberem visionem in auribus resonantem (in somnis enim legebam epistolam, quae ab uno ex familiaribus nuper mihi data fuerat; quae quidem priusquam explicaretur, ita habebat in plicatura: « Domino meo post Deum et patri, Theodūlus »), quonam modo oportebat meam tunc affectam esse animam, o fratres, si modo adhuc habebam animam? Cor mihi desiderabatur, viscera divellebantur, vires dissolvebantur: sudor distillabat totis membris, cum audivissem nuncium somnio convenire, qui mihi non amplius fa-

ciebat dubiam aut ancipitem mortis suspicionem: sed potius confirmatam duobus testimoniis, somnio, inquam, et significationibus ejus qui fuerat conservatus. Quid deinde sequitur? Cum ipsa vox jam mihi esset extincta, neque flebam, neque poteram lamentari, sed ad eum solum fixis aspiciebam oculis, donec quaedam mulier ex iis qui illic erant, cujus etiam filius ab eis fuerat interfectus (is autem erat, quem quae praecessit oratio significavit fuisse insignem, propter magnum excelsumque animum) me recreavit, et ut me a vehementi dolore colligerem, effecit. Postquam enim illa intellexit interfectum esse filium, et adversus eos qui interemerant, strenue decertasse, actione ipsa quoque in eum suam ostendit cognationem, ut quae vera ac germana illius mater apparuerit: et cum se splendida veste protinus induisset, et ad laetitiam totum mutasset habitum, manus in coelum extendit, et ad Deum Servatorem tales voces emisit:

§ 32. * «Tibi Domine commendavi filium, et est mihi salvus nunc et usque in saecula. Tibi credidi adolescentem, et mihi fuit custoditus vere salvus et invulneratus. Non enim quod sit mortuus, neque quomodo vitam finierit reputo: sed considero, quod omnis peccati effugit periculum. Non quod corpus sit sauciatum, et mortem acerbam sustinuit: sed quod puram animam et nulli reprehensioni affinem illinc tulit, et spiritum immaculatum tuis commendavit manibus. Ego caedes, bravia numero: ego plagas tot esse coronas censeo. Atque utinam tuum corpus plures plagas cepisset, o fili, ut tibi ex eo plures accederent mercedes. Hinc quod te conceperim, reddidisti mercedem. Hinc me remuneratus es propter dolores quos ego sensi in partu. Hinc mihi dedisti honorem propter educationem. Quid ergo: non me quoque es accepturus participem praemiorum? Communis enim fuit labor utrisque. Tu decertasti, et ego sum quoque tibi particeps certaminis. Tu certasti, et ego tuo gratulor certamini. Tu irae restitisti barbaricae: ego autem resisto naturae tyrannidis. Tu mortem videlicet contempsisti: ego autem viscera despicio. Tu caedis dolorem tulisti tolerabiliter; ego cum mihi laniantur viscera, fero tormenta. Mea, quae sunt tuis aequalia, et non inferiora, tu vincis acerbitate doloris: ego autem supero longitudine temporis. Nam etsi tibi valde magnum dolorem mors attulerit, unâ tamen horâ mors praeteriit. Ego vero longum traho dolorem, et eum moderate fero, philosophans et certo sciens te apud Deum vitam vivere, in quam nullus cadit interitus, credo fore, ut mea illic curetur senectus, quando mihi quovis modo confractum fuerit hoc vas testaceum, et ad id, quod illic est, aevum profecta fuero. Beata ego in matribus, quae Deo talem exhibuerim athletam. Rursus quoque ego beata, vere confido enim fore ut deinceps glorier, cum tu in Christum fueris reso-

* Eloquentissimam reddunt matrem, in filii caede, Fortitudo, Pietas, Fides.

lutus, et una cum eo futurus sis perpetuo, et deliciarum, quae nunquam desinunt, sis particeps. »

§ 33. « Haec ego audiens, erubescerebam quod tam molliter et tam pusillo animo ferrem casum pueri, et mihi esset minor virtus animi, quam foeminae, et eorum qui aderant, me movebat verecundia. Deinde illam quidem admirabar: meipsum autem irridebam, ut qui egregiae illius mulieris verba acciperem, perinde ac mei sugillationes: et illius moderationem, meam iudicarem insaniam. Nam cum existimassem me jure posse cum deo conqueri propter ea, quae passus fueram: tunc recte cognovi me esse passum, quod mulieris exemplo didicissem, esse cujusvis mali insultum tolerabilem.

§ 34. « Visum est autem consilio eorum qui Pharan incolebant, postquam audiissent quae renunciata fuerant, non praeterire silentio id quod ausi fuerant, sed hoc significare regi Barbarorum. Et ad eum quidem mittunt duos ex iis, qui apud ipsos vocantur Hemeròdromi *, accusantes quod inita infregissent foedera. Cum ii autem illam viam conficerent, nos egressi sumus ad offerenda corpora: et cum accessissemus, invenimus eos, qui quinque ante diebus interempti fuerant, nihil passos ex iis quae verisimile erat passurum esse mortuum, qui uno ante die esset mortuus: non male olentes, non putrefactos, et nihil laesos ab iis, quibus innatum est ut perdant, a carnivoris, inquam, avibus, aut feris agrestibus. Tanto autem ante tempore eos fuisse interfectos, dixit filius Megadonis, hoc enim erat nomen Senatori, qui a Barbaris fuerat interemptus. Erat vero, qui occisus fuerat in Bethrambe quidem Proclus: Hypatius autem, qui in Geth. Isaac vero, qui in monasterio Salaël. Macarius autem et Marcus, qui fuerunt occisi in ea, quae est extrinsecus, solitudine. Benjamin vero in ea, quae est extra Elim. Eusebius autem in Thola, et Elias in Aze. Porro autem ipsorum quoque duorum alterum invenimus, qui multa vulnera habebat lethalia: sed adhuc vivebat et spirabat. Quem quidem cum portassemus, in cella deposuimus, conversi ad sepulturam aliorum corporum. Cum autem ad ipsum redissemus, vivum quidem non amplius offendimus: apud hydriam autem invenimus jacentem jam mortuum. Nam cum omnino siti laborasset propter inflammationem vulnerum, postquam bibit, cecidit pronus in genua, in hoc habitu eum mortuum relinquirentem animâ. Cumque ei ut caeteris iusta fecissemus, egressi sumus, ut sciremus quidnam significaretur a principe Barbarorum.

§ 35. « Jam autem nobis Pharan ingredientibus, aderant qui missi fuerant, ab eo afferentes litteras, quae et pacem confirmabant, et ad se venire jubebant eos qui affecti fuerant injuriâ: et maxime eos, qui attinebant ad captivos adhuc viventes. Quod

* Cursores, emissarii et aliquando satellites et sicarii.

si quis etiam vellet sumere poenas de iis qui occisi fuerant, dicebat se esse paratum dare auctores ad supplicium. Quin etiam sic profitebatur omnia daturum spolia iis ex quibus praedae actae fuerant. Nolebat enim solvere leges pacis, ut qui lubenter esset cum eis confoederatus, propterea quod ex iis utique accepisset solatium, agnoscebat enim eis non parvum afferre emolumentum, quod cum eis intercedebat commercium, ut qui in suae egestatis necessitatibus aperte adjuvarentur eorum abundantia. Cum dona itaque parassent, et legatos constituissent tanquam ad renovandam pacem quae jam dissoluta fuerat, die sequenti et ipsos emittunt, et nos qui bona utique spe eramus venturi. Octavo autem die ambulantes (duodecim enim diebus iter conficiebatur) aquae penuria laboravimus, magnaue nos sitis urgebat necessitas: morsque deinceps sperabatur, quae semper assidet inopiae. Dicebant autem utique prope esse fontem ii qui locorum habebant experientiam: idque multos solabatur laborantes, futuri expectatione, quae malo praesenti medetur. Currebant itaque multi ante multitudinem, properantes invenire illud quod quaerebatur, et desiderantes eo secure frui, cujus laborabant inopia, alius alio conversi, prout unumquemque ducebat spes assequendi. Ibam autem ego quoque, paulatim sequens eos qui praecurrebant, ut alii quidem fortasse dixerint, qui prae senectutis imbecillitate non possem eos assequi, qui magis valebant viribus. Adhuc enim et ego viribus valebam necessitate ad id quod urgebat, magis animi impetum impellente, quam natura ei insitum fuerat.

§ 36. « Ex adverso autem mei itineris erat fons positus: latebat autem in medio cujusdam collis. Iis itaque, qui ex utraque ejus parte dispergebantur, semper relictis, pergebam, conjectans me non procul abfuturum. Cum vero me paululum inclinassem, quando accessi ad dorsum collis, et primus vidi fontem, et barbaros multos ei circumfusus: et cum sic in immanes incidissem hostes, neque conturbatus sum eo quod acciderat praeter expectationem, neque magno fui timore affectus. Sed cum essem medius inter timorem et gaudium, de eo quod evenerat, me tali solabar consideratione. Aut enim, dicebam, me apud ipsos inventurum filium, et prompto et alacri animo cum ipso servitutum, servitutis molestiam levans voluptate aspectus: aut omnino esse interimendum, et sic esse liberandum a gravi, quae me premebat, molestia. Sed ii quidem exilientes, ad me permixtim accurrerunt: cumque me comprehendissent, qui tamquam mutus stabam, utpote cogitabundus, inhumane trahebant. Qui autem ab inquirendam aquam mecum missi fuerant, cum se vidissent ab ipsis nondum fuisse conspectos, sensim conversi, clam statim redierunt, pronos non secus ac serpentes se per terram trahentes, et sic se fuga subripientes. Ego vero etsi ab

eis vincirer, traherer, convellerer, totâ interea mente versabar in inquirendo filio, illumque oculis scrutabar, in omnem partem circumspiciens, sicubi viderem eum qui desiderabatur.

§ 37. « Cum haec autem fierent, non multum tempus praeteriit, et ecce ex nostris copiis aderant viri bellicosi. Qui cum super tumulum sublimes apparuissent, magnam perturbationem attulerunt Barbaris. Postquam enim clamore significarunt adventum, nullus fuit qui in loco manserit: nudus autem totus locus repente ostendebatur, qui paulo ante plenus erat corporibus. Saluti enim consulere festinans fugiebat unusquisque secum nihil valens accipere: tantusque timor eorum qui apparuerant, ex tanta securitate eis irruit, ut nec ad persequentes quidem se omnino converterint, dubitantes ne comprehenderentur: putarent autem se habere, qui retro semper sequerentur, et qui strictos haberent gladios, donec longum fugae spatium eis concessit ut respirarent, praebens facultatem circumspiciendi, et videndi eos qui persequabantur. Atque illi quidem sic soli fugiebant, illic relictis omnibus, quae habebant, impedimentis. Qui autem accesserant, cum ex iis quae invenerant, magnam accepissent utilitatem, illic reliquum diei transegerunt. Deinde cum sequenti die coepissemus ambulare, et quatuor dierum iter confecissemus, in castra pervenimus. Cumque significatum esset advenisse legatos, ii vocati sunt, ut convenirent Amànem, hoc enim erat nomen Regi Barbarorum. Ad quem cum attulissent munera, benignum responsum nacti sunt, et acceperunt prope illum tabernaculum, benigneque et comiter ab eo sunt tractati: donec diligens et accurata perscrutatio omnia manifesta reddidit, quae ad illam jam factam pertinebant incursionem. Atque illa quidem ab eis brevi peracta sunt tempore.

§ 38. « Mihi autem cor vehementer palpitabat, et ad nuncium suspenso animo erigebar: omnis autem sonus cujuslibet rei, mihi videbatur sussurrare famam ejus de quo eram sollicitus: erantque aures paratae vocum sonis, et mens attendebat eos tamquam nuncios: spectans, quisnam esset mihi renunciaturus aut vitam, aut mortem filii. Cum autem jurejurando frequenter affirmassent, non esse mortuum Theodulum, vivere autem venundatum cuidam in civitate Eluza, consulebant ut irem in civitatem, dicebant enim me illic inventurum filium. Sed ne sic quidem dolorem vel modice curarunt. Quid tum enim, cogitabam, si vivit, et major quidem metus mortis est dissolutus: servit autem venundatus, et ne mecum vivat, est prohibitus? Postea tamen profectus sum ad eam, quae mihi significata fuerat, civitatem, cum duobus, quos mihi dederant, viae ducibus. In via autem quidam nobis occurrit adolescens, qui sequebatur

animalia quae onera portabant. Is autem me prius viderat in castris, et quae ad me pertinebant omnia, accurate didicerat. Is cum fuisset Eluzae, et quae de filio meo dicebantur, audisset, quod scilicet captivus abductus esset a Barbaris, ei de me significavit: acceptisque litteris, veniens, eas afferebat tamquam bonum nuncium. Cum autem me vidisset éminus, coepit accedere subridens: et ego quoque, cum virum agnovissem; ubi vero prope fuimus, ipse quidem me laeto vultu alloquitur, et dexteram extendens, eam pone divertit, et volam manus applicans humero, epistolam summis digitis extrahit ex phàretra, et eam mihi reddit, filium meum nuncians vivere, et hortans ut essem bono animo, et non, perinde ac si esset servus, spem haberem bonis vacuum. « Nam is qui emit, inquit, est sacerdos Christi sacramentorum: et filius coepit quidem ipse quoque esse in ordine sacro, ut cui sint credita prima munera aedituorum, magnam autem mox futuri profectus spem ostendit, ut qui brevi tempore magnam virtutis dederit periclitationem, et morum bonitate effecerit, ut hoc omnes statuerent. » Ego autem, ut qui essem et inops et domo carens, cum benignis verbis sum prosecutus, et ei bona multa sum precatus: quoniam nihil habebam, quo hominis bonum honorarem ministerium: universum autem permisi Dei providentiae, et pro inexpectata laetitia ei cum lacrymis egi gratias, qui mihi, ut erat verosimile, coepisset solvere ingentem calamitatem, et veterem prosperitatem.

§ 39. « Postquam autem veni in civitatem, primum quidem sanctum templum quaesivi, tamquam causam bonorum, et ei eum, quem par erat, honorem tribui, solum rigans lacrymis, et implens Dei aedem vocibus lamentationum, et illinc deductus, veni in domum, in qua manebat filius, multis praecedentibus, et mei adventus felicem nuntium significare studentibus. Noverant enim omnes ex fama quae praecesserat, me esse, qui vulgo jactabar, patrem pueri, qui apud ipsos fuerat venundatus: nec ullus erat, qui non vultu signa gaudii prae se ferret. Unusquisque autem cum tamquam suum vidisset, de quo omnis spes perierat, hilari vultu exilientes, se mei animi affectioni consentire ostendebant. Postquam autem januae appropinquavimus, cum eum vocassent, et me venire dixissent, ducunt salutaturum. Cum nos vero alter alterum ego et ille vidissemus, neque laetari, neque admirari primum coepimus, sed ambo potius lamentari, vultus lacrymis inquinantes, et similiter vestes. Et ille quidem accurrit non admodum cognoscens: eram enim et capillis et veste sordidatus, ita ut non possem facile cognosci. Iis tamen qui renunciaverant, ut videtur, potius credens quam oculis, venit passis manibus, ut mihi vehementi animi impetu circumfundendus. Ego autem, etsi multi essent circa eum, ipsum agnovi protinus, ut qui adhuc eamdem haberet vultus figuram, quae

assiduâ ejus meditatione aperte erat meae impressa memoriae: et cum non potuissem continere gaudium, mihi repente dissolutum fuit robur corporis: et cum cecidissem, hianti ore humi jacebam, existimatus a nonnullis esse mortuus. Diurno enim moerore, nisi quod respirabam et videbam, a mortuo nihil omnino differebam. Cum me autem comprehendisset et esset complexus, qui defecerat animum vix mihi restituit, fecitque ut cognoscerem quis essem, et ubi essem, et quemnam meis cernerem oculis. Eum ergo vicissim complexus, eisdem excepi nexibus, insatiabiliter diurnum explens desiderium.

§ 40. « Deinde ad loquendum conversus, ego me excusabam, et persuadere volebam, me fuisse auctorem omnium quae senserat, malorum: ut qui eum eduxissem extra patriam, et eum fecissem incolere regionem quae continenter diripitur: et vere erat ita, ut dicebam. Post haec rogabam, ut mihi narraret quae ei acciderant eo tempore quo fuit apud barbaros. Neque enim amplius molesta erat enunciatio, cum praeteriisset jam periclitatio. Nam quomodo post morbum sanitas, et curatio post vulnera laetificat, et non afficit molestiâ: ita etiam rerum tristium narratio post liberationem, vel maximam habet voluptatem, quantum prius dolorem habuit experientia.

§ 41. « Ipse autem cum gravem e profundo gemitum edidisset, « Quid juvat, inquit, o pater, eorum quae sunt molesta, reminisci? Solet enim officere recordatio, ut ejus qui passus est, recrudescant vulnera, etiamsi auditorum aures forte demulcet, alienis alioqui malis delectationem afferens. Sed quoniam scio fore, ut nequaquam cesses, donec ea quae desideras, tibi scire licuerit: admirabilem enim eventum meae salutis, vis efficere argumentum glorificationis, quomodo soles de rebus omnibus Deo agere gratias, audi. Jam magnam quidem actus partem omnino vobis aperte narravit post fugam filius. Illa ergo rursus referre, simul et supervacaneum fuerit, et molestum. Quae autem post fugam illius evenerunt, necesse est, quoniam tu hoc mihi jubes, dicere.

§ 42. « Visum fuerat barbaris, ut dixi, nos mactare: et quae pertinent ad sacrificia, jam vespere parata erant omnia, ara, ensis, libâmen, phîala et thus. Summo ergo mane certa erat mors, nisi Deus erat prohibiturus. Postquam autem ille, cum me suam non celavisset fugam, aufugit, et propter longum viae spatium, et quod incerta esset persecutio, dubium esset an eum possem assequi, quod non solum tempus (erat enim vespera) usque ad mane, esset sufficiens terminus ei qui fugeret: sed etiam itineris incertitudo faciebat, ut nescirem quonam modo possem eum persequi. Quis enim est tam egregius simul investigator, et tam bonâ conjecturâ praeditus, ut in tanta latitudine solitudinis, itineris inveniât vestigia? est enim tota aspera et la-

cunosa, et quae nullum omnino ostendat vestigium quod acceperit. Cum haec ita se haberent, ego pronus jacebam, vultum quidem humi defigens, propter angustias autem afflictionis mentem sursum erigens, et sic Deum suppliciter apud me rogans.

§ 43. « Me tunc effuse orantem cum acerbis lacrymis, mane insomnem occupavit. Cumque respexissem, vidi jam luciferum prodeuntem ex horizonte. Surgens autem ab eo loco in quo jacebam, sedi, manus meas complicans genibus, et faciem super ea inclinans, sinum implebam lacrymis: et rursus corde clamabam ad eum, qui me poterat eximere, intensâ vi spiritus: Mirifica, dicens, mecum, Domine, tuam misericordiam, qui solus habes vitae et mortis potestatem, sicut mirificasti cum sanctis, qui olim constituti fuerunt in necessitate, et liberati fuerunt ab omni afflictione: ut nos habeamus fiduciam te invocandi, et confidendi fore ut liberemur ab iis in quibus sumus malis, cum illos habeamus tui exemplar auxilii. Tu redemisti Isaac qui jacebat ad ipsam aram occisionis, et patrem, qui tincturus erat ense sanguine, sono vocis retraxisti. Tu Joseph eripuisti a fratrum dextera, quae caedem moliebatur: et rursus cum ei paratae fuissent insidiae, ab injustis liberasti vinculis et custodiâ, et post longum luctum patri reddidisti regnantem. Tu hujus patrem Jacob redemisti a necessitatibus, cui frater similiter invidebat, servans in Mesopotamia. Ubi etiam custodiisti Mosem, qui aegyptiacam fugiebat tyrannidem. Tu cum duos pueros mortuos oratione prophetica e lecto fecisses surgere, prae buisti viduis matribus. Tu ipse, o Domine, in quem non cadit mutatio, qui haec divina virtute fecisti admirabilia, tu quoque me nunc exaudi, et largire vivum patrieum, qui te altissimum suum duxit esse refugium, et solve luctum, qui superat omnem consolationem: et da iis qui norunt nomen tuum, ut admirentur vim tuae potentiae.

§ 44. « Cum ego autem in his essem, surgunt repleti tumultu, utpote quod sacrificii tempus praeteriisset: jam enim sol lucebat super terram: et cum non invenissent alterum, neque scirent quidnam eo factum esset, me interrogarunt. Postquam autem respondi me nescire, cum essem apud eos, siluerunt, et neque minati sunt, neque ostenderunt ulla signa iracundiae. Tunc quietus ac compositus fuit mihi spiritus, et Deo benedixi, qui non despexerat mei humilis orationem. Me autem deinceps subiit audacia et fiducia, cum Deus omnino haec mihi concessisset: cumque jubèrent ut nefariis vescerer, contradixi: et luderem cum mulieribus, non parui imperantibus, donec venimus prope terram quae habitatur. Tunc enim, cum nescio quid communiter consultassent, introducunt in vicum, qui dicitur Sabaita, et iis qui illic erant significant se me velle vendere. Cum autem nihil agerent, sed re infectâ saepe reversi essent, utpote quod nullus

vellet dare plus quam duos aureos, tandem ubi eduxissent, et ut mos illis erat, nudum ante vicum statuissent, ense collo meo imponunt, si nullus me emat, dicentes se me statim interfekturos. Ego autem iis, qui ad emendum veniebant, supplex eram, manus extendens, ut darent quantum petebant barbari, et ne viderentur parci, cum pretium darent humani sanguinis, dicens me esse pretium propèdiem redditurum, et ei qui emisset, lubenter, si vellet, esse serviturum, confitens eum esse dominum etiam post redditum precium, qui meam vitam emisset. Quidam itaque mei misertus clamantis et lacrymantis, vix tandem me emit: et ex eo hic, ut vides, emptus sum, ut multa dicam breviter. Video enim te perturbatum, et non longe abesse a lacrymis, et esse planctu confusurum gaudium. Haec quidem sum passus, pater, et passus, fui liberatus. Te autem deinceps Deum glorificare convenit pro mea hac inopinatâ, et quae praeter spem et expectationem reddita est, salute. - Sed tu quidem, dixi, o fili, innumerabilia tolerâsti pericula, et multas sustinuisti mortes expectatione, etiamsi, Dei gratiâ, ejus effugeris periculationem. Idem enim est, mortem vere sperare, et eam discere experientiâ: mitto dicere, quod etiam graviolem.

§ 45. « Cum sic bonum finem votum acceperit, ego quoque, o pater, inquit puer, tecum prompto et alacri animo laborem suscipiam, et promissi ero socius, quandoquidem fui gratiae quoque particeps, et beneficii maximum percèpi fructum. Nam tu quidem luctum, ego autem mortis evasi periculum: cum etiam universum a Deo in tuam gratiam factum sit. Si enim Jepthe, qui pro consequenda in bello victoria votum fecit, inserviit filia, sui caede et sacrificio, dans seipsam futuram hostiam propter conservandam patris existimationem: quisnam ego fuerim, si non velox et praecurrens sim debiti paterni exolutor? idque cum sim Deo redditurus debitum, qui scit exolutionem rursus secunda rependere gratiâ: et quod redditur debitum, non accipit tanquam debitum: sed hoc accipit fœnori, et se confitetur debere exolutionem in remunerationem grati animi debitoris.

§ 46. « Eorum autem, qui illic erant, vere pius et religiosus Episcopus cum nos diu curasset, et a priori afflictione nos non parum recreasset, rogabat ut nos apud eum maneremus, benigneque pollicebatur, se nostri curam habiturum in omnibus. Ne videretur autem vim afferre, quod reputaret pretium datum pro filio, nec nimis jure domini exigere ut maneremus, permisit ut faceremus quidquid videretur ex nostra animi sententiâ: in hoc solo in nos exercens tyrannidem, quod sacri ordinis jugum vel invitis nobis imposuerit. Nos enim reputantes onus ministerii, aegre ferentes dulsebamur, ut quod nostris esset viribus superius, et vix solis sanctis conveniret, quod ad vitae gerendae rationem attinet. Ille autem dicebat munus convenire laboribus, et

certaminis perperessionibus dabat mercedem, ut putabat, dignitatem. Volentes autem discedere, et domum proficisci, liberali viatico prosecutus, utpote quod longa esset via, et ut Dei gratiâ nos comitaretur, precatus, quae deinceps nobis pacem conciliaret, sic dimisit: cum nec de dominio se arroganter jactasset, ut aliquis fortasse alius, ejus quem emerat, auctoritatem praedicans: sed etiam quod videbatur fuisse infortunium, levasset multa consolatione: et opinionem insolentiae vitasset moderatione. Mihi autem hic desinat oratio, ubi rerum gravium cessavit periclitatio, quae Dei gratiâ post multam afflictionem, laetioris vitae prae-buit principium.

DE XLIII MONACHIS MARTYRIBUS

IN RHAITI REGIONE

E GRAECIS MENAEIS APUD BOLLANDUM

Probabiliter circa 510.

*Ut prius Rachel filios, nunc Abbates
Luget Rhaito (a), concisos gladiis.*

Hi beati Patres religiosum agonem exegerunt ubi duodecim sunt fontes, ac palmae septuaginta. * Cum trecenti Blemimyaë (b) vastis trabibus mare Aethiopicum transmisissent, venerunt in locum quemdam, ibique navigio reperto ac consensu in regionem Pharanitarum appulerunt. Occurrere iis Pharanitae; sed profligati sunt, desideratis suorum septem et quadraginta. Barbari, conjugibus liberisque Pharanitarum abductis, ad castrum properant ubi sancti Patres ecclesiam habebant. Hi vero clausis foribus mortem opperiebantur. Ingressi Barbari, cum nil pecuniae invenissent, omnes trucidarunt, et cum prioribus captivis ad mare se receperunt, minimeque reperto navigio (id servitia meruerant, profugerantque) in furorem acti, captivos omnes jugularunt, deinde in socios versi, omnes mutuis vulneribus conciderunt.

(a) Coenobium *Rhaita* (*Rhaiti* vel *Rhaitu*) prope Pharan erat, ubi S. Nilus superiorem texerat de Sinaitis Martyribus narrationem. Vide illic quae de Pharan adnotantur.

(b) *Blemmyae* (vel *Blemmii*) Saracenis ipsis cum quibus saepe confunduntur, crudeliores, tribus erat Arabum Barbarorum litora circumquaque Rubri maris infestantium.

* De anno hujus martyrii conjicere potuimus ex Actibus S. Euthymii Abb. et S. Joannis Silentiarii, diebus XX Jan. et XIII Maji in Bollando.

VITA S. PAULI PRIMI EREMITAE

AUCTORE D. HIERONYMO

Natus anno 229, obiit 342. — Natione Aegyptius.

§ 1. Inter multos saepe dubitatum est a quo potissimum Monachorum Erèmus habitari coepta sit. Quidam enim altius repetentes, a beato Elia et Joanne sumpsere principium; quorum et Elias plus nobis videtur fuisse quam monachus, et Joannes ante prophetare coepisse quam natus est. Alii autem, in quam opinionem vulgus omne consentit, asserunt Antonium hujus propositi fuisse caput; quod ex parte verum est. Non enim tam ipse ante omnes fuit, quam ab eo omnium incitata sunt studia. Amathas vero et Macarius, discipuli Antonii, quorum superior magistri corpus sepelivit, etiam nunc affirmant Paulum quemdam Thebaeum, principem istius rei fuisse: quod non tam nomine, quam opinione, nos quoque comprobamus. Nonnulli et haec, et alia, prout voluntas tulit, jactitant, subterraneo specu crinitum calcaneo tenus hominem fuisse, et multa, quae persequi otiosum est, incredibilia fingentes: quorum quia impudens mendacium fuit, ne refellenda quidem sententia videtur. Igitur quia de Antonio, tam Graeco, quam Romano stylo, diligenter traditum est, pauca de Pauli principio et fine scribere disposui, magis quia res omissa fuit, quam fretus ingenio. Quomodo autem in media aetate vixerit, et quas satanae pertulerit insidias, nulli homini compertum habetur.

§ 2. Sub Decio et Valeriano persecutoribus, quo tempore Cornelius Romae, et Cyprianus Carthagine, felici cruore damnati sunt; multas apud Aegyptum et Thebaidam Ecclesias tempestas saeva populata est. Voti tunc Christianis erat, pro Christi nomine gladio percuti. Verum hostis callidus tarda ad mortem supplicia conquirens, animas cupiebat jugulare, non corpora; et ut ipse qui ab eo passus est, Cyprianus ait, *volentibus mori, non permittebatur occidi*. Cujus ut crudelitas notior fiat, duo, memoriae causâ, exempla subjecimus. Perseverantem igitur in fide martyrem, et inter eculeos laminasque victorem, jussit melle perungi, et sub ardentissimo sole ligatis manibus post tergum resupinari, scilicet ut muscarum aculeis cederet, qui ignitas sartagine ante superasset. Alium juvenili aetate florentem, in amoenissimos hortulos praecepit abduci, ibique inter lilia candentia et rubentes rosas, cum leni juxta murmure aquarum serperet rivus, et molli sibilo arborum folia ventus praestringeret, super extractum plumis lectum resupinari, et

ne se inde posset excutere, blandis serico nexibus irretitum relinqui. Quo cum, recedentibus cunctis, meretrix speciosa venisset, coepit delicatis stringere colla complexibus, et quod dictu quoque scelus est, manibus attrectare virilia: ut corpore in libidinem concitato, se victrix impudica superjaceret. Quid ageret miles Christi, et quo se verteret, nesciebat. Quem tormenta non vicerant, superabat voluptas. Tandem coelitus inspiratus, praecisam morsu linguam in osculantis se faciem expuit, ac sic libidinis sensum succedens doloris magnitudo superavit.

§ 3. Per idem ergo tempus, quo talia gerebantur, apud inferiorem Thebaida, cum sorore jam viro traditâ, post mortem amborum parentum, in haereditate locuplêti Paulus relictus est annorum circiter quindecim, litteris tam graecis quam aegyptiacis apprime eruditus, mansueti animi, Deum valde amans: et cum persecutionis procella detonaret, in villam remotiorem et secretiorem secessit. Verum *quid non mortalia pectora cogis Auri sacra fames?* * Sororis maritus coepit prodere velle, quem celare debuerat. Non illum uxoris lacrymae, non communio sanguinis, non spectans cuncta ex alto Deus, ab scelere revocavit. Ad haec instabat crudelitas, quae pietatem videbatur imitari. Quod ubi prudentissimus adolescens intellexit, ad montium deserta confugiens, dum persecutionis finem praestolaretur, necessitatem in voluntatem vertit, ac paulatim progrediens, rursusque subsistens, atque hoc idem saepius faciens, tandem reperit saxeum montem: ad cujus radicem haud procul erat grandis spelunca, quae lapide claudebatur. Quo remoto (ut est cupiditas hominum occulta cognoscere) avidius explorans, animadvertit intus grande vestibulum, quod aperto desuper coelo, pâtulis diffusa ramis vetus palma contexerat, fontem lucidissimum ostendens: cujus rivum tantummodo foras erumpentem, statim modico foramine, eadem quae genuerat, aquas terra sorbebat. Erant praeterea per exêsum montem haud pauca habitacula, in quibus scabrae jam incûdes et mallei, quibus pecuniae olim signatae, visebantur. Hunc locum Aegyptiorum litterae ferunt furtivae monetae officinam fuisse, ea tempestate, qua Cleopatrae junctus est Antonius. Igitur adamato, quasi quod a Deo sibi offerretur, habitaculo, omnem ibidem in orationibus et solitudine duxit aetatem. Cibus et vestimentum ei palma praebebat. Quod ne cui impossibile videatur, Jesum testor et sanctos angelos ejus, in ea erêmi parte, quae juxta Syriam Sacracenis jungitur, vidisse me monachos, de quibus unus per triginta annos clausus, hordeaceo pane et lutulentâ aquâ vixit: alter in cisternâ veteri, quam gentili sermone Syri cubam vocant, quinque caricis ** per singulos dies sustentabatur.

* Virg. *Aeneides* 3.

** Ficusbus exsiccatâ.

§ 4. Sed ut ad id redeam, unde digressus sum, cum jam centum tredecim annos beatus Paulus vitam coelestem ageret in terris, et nonagenarius in alia solitudine Antonius moraretur, ut ipse asserere solebat, haec in mentem ejus cogitatio incidit, nullum ultra se perfectum monachum in erèmo consedissee. At illi per noctem quiescenti revelatum est, esse alium ulterius multo se meliorem, ad quem visendum deberet proficisci. Illico erumpente luce, venerabilis senex infirmos artus baculo regente sustentans, coepit ire velle, quo nesciebat. Et jam media dies, coequente desuper sole, fervebat: nec tamen a coepto itinere abducebatur, dicens: « Credo in Deum meum, quod servum suum, quem mihi promisit, ostendet. » Nec plura his, conspicit hominem equo mixtum, cui opinio poëtarum Hippocentauro vocabulum indidit. Quo viso, salutaris impressione signi armat frontem, et, « Heus tu, inquit, quam in parte hic servus Dei habitat? » At ille barbarum nescio quid infrendens, et frangens potius verba, quam pròloquens, inter horrentia ora senis blandum quaesivit alloquium, et, dexteræ protensione manus, cupitum indicat iter: et sic patentes campos volucris transmittens fugâ, ex oculis mirantis evanuit. Verum haec utrum diabolus ad terrendum eum simulaverit, an (ut solet) erèmus monstruosorum animalium ferax, istam quoque gignat bestiam, incertum habemus.

§ 5. Stupens itaque Antonius, et de eo quod viderat, secum volvens, ulterius progreditur. Nec mora, inter saxosam convallem haud grandem homunculum videt, aduncis naribus, fronte cornibus asperata, cujus extrema pars corporis in caprarum pedes desinebat. Infractusque et hoc Antonius spectaculo, scutum fidei et lorìcam spei, ut bonus praeliator arripuit: nihilominus memoratum animal, palmarum fructus eidem ad viaticum, quasi pacis obsides, afferebat. Quo cognito, gradum pressit Antonius, et quisnam esset, interrogans, hoc ab eo responsum accepit: « Mortalis ego sum, et unus ex accolis erèmi, quos vario delusa errore gentilitas, Faunos, Satyrosque et Incubos vocans, colit. Legatione fungor gregis mei: precamur, ut pro nobis communem Deum deprecèris, quem pro salute mundi venisse cognovimus, et in universam terram exiit sonus ejus. » Talia eo loquente, longaevus viator ubertim faciem lacrymis rigabat, quas magnitudo laetitiae, indices cordis effuderat. Gaudebat quippe de Christi gloria, et de interitu satanae: simulque admirans, quod ejus posset intelligere sermonem, et baculo humum percutiens, aiebat: « Vae tibi, Alexandria, quae pro Deo portenta veneraris. Vae tibi, civitas meretrix, in quam totius orbis daemonia confluxere. Quid nunc dictura es? Bestiae Christum loquuntur, et tu pro Deo portenta veneraris. » Necdum verba compleverat, et quasi penigero volatu petulcum animal aufugit. Hoc ne cuiquam ob in-

credulitatem scrupulum moveat, sub rege Constantino, universo mundo teste, defenditur. Nam Alexandriam istiusmodi homo vivus perductus, magnum populo spectaculo praebeuit: et postea cadaver exanime, ne calore aestatis dissiparetur, sale infuso, Antiochiam, ut ab imperatore videretur, allatum est.

§ 6. Sed, ut propositum persequar, Antonius coeptam regionem pergebat, ferarum tantum vestigia intuens, et eremi latam vastitatem, quid ageret, quo verteret gradum, nesciebat. Jam altera effluxerat dies. Restabat unum, ut deseri se a Christo non posse, confideret. Pernox secundas in oratione exegit tenebras, et dubiâ adhuc luce, procul intuetur lupam, sitis ardoribus anhelantem, ad radicem montis irrepere. Quam sequutus oculis, et juxta speluncam, cum fera abiisset, accedens, intro coepit aspicere, nihil curiositate proficiente, tenebris arcentibus visum. Verum (ut Scriptura ait) *perfecta dilectio foras mittit timorem*: suspensio gradu, et anhelitu temperato, callidus explorator ingressus, ac paulatim progrediens, saepiusque subsistens, sonum aure captabat. Tandem per caecae noctis horrorem procul lumen intuitus, dum avidius properat, offenso in lapidem pede, strepitum concitavit: post cujus sonitum beatus Paulus ostium, quod patebat, ocludens, sera obfirmavit. Tunc vero Antonius prae foribus corruens, usque ad sextam, et eo amplius horam, aditum precabatur, dicens: « Qui sim, unde vel cur venerim, nosti. Scio me non mereri conspectum tuum: tamen nisi videro, non recedam. Qui bestias recipis, hominem cur repellis? Quaesivi, et inveni: pulso, ut aperiatur. Quod si non impetro, hic moriar ante postes tuos: certe sepelies vel meum cadaver.

Talia perstabat memorans, fixusque manebat.

Ad quem responsum paucis ita reddidit heros:

« Nemo sic petit, ut minetur: nemo cum lacrymis injuriam vel calumniam facit. Et miraris si non recipiam, cum moriturus adveneris? » Sic arridens Paulus, patefecit ingressum. Quo aperto, dum in mutuos miscentur amplexus, propriis se salutavere nominibus: gratiae Domino in commune referuntur. Et post sanctum osculum, residens Paulus cum Antonio, ita exorsus est:

§ 7. « En quem tanto labore quaesisti, putridis senectute membris operit inculta canities. En vides hominem, pulverem mox futurum. Verum quia charitas omnia sustinet, narra mihi, quaeso, quomodo se habeat humanum genus: an in antiquis urbibus nova tecta consurgant: quo mundus regatur imperio: an supersint aliqui, qui daemonum errore rapiantur. » Inter has sermocinationes suspiciunt alitem corvum in ramo arboris consedissee: qui inde leniter subvolans, integrum panem ante mirantium ora deposuit. Post cujus abscessum, « Eja, inquit Paulus, Dominus

nobis prandium misit, vere pius, vere misericors. Sexaginta jam anni sunt, quod accipio dimidii semper panis fragmentum: verum, ad adventum tuum, militibus suis Christus duplicavit annonam. » Igitur, Domino gratiarum actione celebrata, super vitrei marginem fontis uterque consedit. Hic vero quis frangeret panem, oborta contentio, pene diem duxit in vesperum. Paulus more cogebat hospitii, Antonius jure refellebat aetatis. Tandem consilium fuit, ut apprehenso e regione pane, dum ad se quisque nititur, pars cuique sua remaneret in manibus. Dehinc paululum aquae in fonte prono ore libaverunt: et immolantes Deo sacrificium laudis, noctem transegere vigiliis. Cumque jam esset terrae redditus dies, beatus Paulus ad Antonium sic loquutus est: « Olim te frater in istis regionibus habitare sciebam: olim te conservum mihi promiserat Deus: sed quia jam dormitionis meae tempus advenit, et quod semper cupiebam dissolvi, et esse cum Christo, péracto cursu superest mihi corona justitiae; tu missus es a Domino, qui humo corpusculum meum tegas, immo terrae terram reddas. »

§ 8. His Antonius auditis, flens et gemens, ne se desereret, atque ut comitem talis itineris acciperet, precabatur. Et ille: « Non debes, inquit, quaerere quae tua sunt, sed quae aliena. Expedit quidem tibi, sarcinâ carnis abjectâ, agnum sequi: sed et caeteris expedit fratribus, ut tuo instituantur exemplo. Quamobrem, quaeso, perge, nisi molestum est, et pallium, quod tibi Athanasius episcopus dedit, ad involvendum corpusculum meum defer. » Hoc autem beatus Paulus rogavit, non quod magnopere curaret, utrum tectum putresceret cadaver, an nudum (quippe qui tanto temporis spatio, contextis palmarum foliis vestiebatur) sed ut a se recedenti moeror suae mortis levaretur. Stupefactus ergo Antonius, quod de Athanasio et pallio ejus audierat, quasi Christum in Paulo videns, et in pectore ejus Deum venerans, ultra respondere nihil ausus est: sed cum silentio lacrymans, exosculatis ejus oculis manibusque, ad monasterium, quod postea a Saracenis occupatum est, regrediebatur. Neque vero gressus sequebantur animum, sed quamvis corpus inane jejuniis, seniles etiam anni fregerant, tamen animo vincebat aetatem. Tandem fatigatus et anhelus, ad habitaculum suum confecto itinere pervenit. Cui cum duo discipuli, qui ei longo jam tempore ministrare consueverant, occurrissent, dicentes: « Ubi tamdiu moratus es, pater? » respondit: « Vae mihi peccatori, qui falsi monachi nomen fero. Vidi Eliam, vidi Joannem in deserto, et vere vidi Paulum in paradiso. » Et sic ore compresso, et manu verberans pectus, ex cellula pallium protulit: rogantibusque discipulis, ut plenius quidnam rei esset exponeret, ait: *Tempus tacendi, et tempus loquendi* (Eccles. III). Tunc egressus foras, et ne modicum quidem cibi sumens, per

viam qua venerat, regressus est, illum sitiens, illum videre desiderans, illum oculis ac mente contemplans. Timebat enim, quod evenit, ne se absente, Christo debitum spiritum redderet.

§ 9. Cumque jam dies alia illuxisset, et trium horarum spatium viam remeavisset, vidit inter angelorum catervas, inter Prophetarum et Apostolorum choros niveo Paulum candore fulgentem, in sublime conscendere. Et statim in faciem suam procidens, fabulum capiti superjacebat, ploransque et ejulans, aiebat: « Cur me, Paule, dimittis? Cur insalutatus abis? Tam tarde notus, tam cito recedis? » Referebat postea beatus Antonius, tanta se velocitate, quod reliquum erat viae cucurrisse, ut instar avis pervolasset: nec immerito. Nam introgressus speluncam, vidit genibus complicatis, erecta cervice, extensisque in altum manibus, corpus exanime. Ac primum et ipse vivere eum credens, pariter orabat. Postquam vero nulla, ut solebat, suspiria precantis audivit, in flebile osculum ruens, intellexit quod etiam cadaver sancti Deum, cui omnia vivunt, officioso gestu precabatur. Igitur obvoluto et prolato foras corpore, hymnos quoque et psalmos de christiana traditione decantans, contristabatur Antonius, quod sarculum, quo terram foderet, non haberet: fluctuansque vario mentis aestu, et secum multa reputans; dicebat: « Si ad monasterium revertar, tridui iter est: si hic maneam, nihil ultra proficiam. Moriar ergo, ut dignum est, et juxta bellatorem tuum, Christe, ruens, extremum halitum fundam. »

§ 10. Talia eo animo volvente, ecce duo leones, ex interioris eremi parte currentes, volantibus per colla jubis, ferebantur: quibus aspectis, primo exhorruit. Rursusque ad Deum referens mentem, quasi columbas videret, mansit intrepidus. Et illi quidem directo cursu, ad cadaver beati senis substituerunt, adulantibusque caudis circa ejus pedes accubuerunt, fremitu ingenti rugientes, prorsus ut intelligeret eos plangere quomodo poterant. Deinde haud procul coeperunt humum pedibus scalpere: arenamque certatim egerentes, unius hominis capacem locum foderunt: ac statim quasi mercedem pro opere postulantes, cum motu aurium, cervice dejecta, ad Antonium perrexerunt, manus ejus pedesque lingentes. At ille animadvertit, benedictionem eos a se precari: nec mora, in laudationem Christi effusus, quod muta quoque animalia Deum esse sentirent, ait: « Domine, sine cujus nutu nec folium arboris defluit, nec unus passerum ad terram cadit, da illis, sicut tu scis. » Et manu annuens eis, ut abirent, imperavit. Cumque illi recessissent, sancti corporis oneri seniles curavit humeros, et deposito eo in fossam, desuper humum congregans tumulum ex more composuit. Postquam autem alia dies illuxit, ne quid pius haeres ex intestati bonis non possideret, tunicam ejus sibi vendicavit,

quam in sportarum modum de palmae foliis ipse sibi contexuerat, ac sic ad monasterium reversus, discipulis cuncta ex ordine replicavit, diebusque solemnibus Paschae et Pentecostes semper Pauli tunicâ vestitus est.

§ 11. (*Ad saeculi divites apostrophe*) Libet in fine opusculi eos interrogare, qui sua patrimonia ignorant, qui domos marmoribus vestiunt, qui uno filo villarum insuunt praedia, huic seminudo quid unquam defuit? Vos gemmâ bibitis, ille naturae concavis manibus satisfacit. Vos in tunicis aurum textitis, ille ne vilissimum quidem indumentum habuit mancipii vestri. Sed e contrario illi quidem pauperculo paradisi patet, vos auratos gehenna suscipiet. Ille vestem Christi, nudus licet, tamen servavit: vos vestiti sericis, indumentum Christi perdidistis. Paulus vilissimo pulvere coopertus jacet, resurrecturus in gloriam: vos operosa saxi sepulcra premunt, cum vestris opibus arsueros. Parce, quaeso, vobis, parcite saltem divitiis, quas amatis. Cur et mortuos vestros auratis obvolvitis vestibus? cur ambitio inter luctus lacrymasque non cessat? An cadavera divitum nisi in serico putrescere nesciunt? Obsecro, quicumque haec legis, ut Hieronymi peccatoris memineris: cui si Dominus optionem daret, multo magis eligeret tunicam Pauli cum meritis ejus, quam regum purpuram cum poenis suis.*

VITA ET INSTITUTIO S. JOHANNIS CALYBITAE

HOC EST QUI SUB TUGURIO HABITABAT

AUCTORE SIMEONE METAPHRASTE

Obiit anno 450. — Patriâ Constantinopolitanus.

§ 1. Viri justî et perfecti vitam, honeste, pure et cum virtute actam narrare aggredior, qui cum hujus vitae negotia, singulari sapientiâ et in Christum fide ac pietate contempsisset, coelestia bona consecutus est.

§ 2. Fuit in urbe Româ (a) vir quidam valde dives et dignitate in exercitu conspicuus. Nomen viro illi Eutropius, ejus autem conjux Theodora vocabatur. E tribus filiis eorum, qui natu erat minor, Johannes appellabatur. Eum ad literas discendas pater magistro tradidit. Itaque cum primas eruditionis literas didicisset,

* Hujus S. Pauli exuviae, medio saeculo XII, jussu Emmanuelis Commeni imperatoris, translatae Constantinopolim sunt; inde Venetias, quarum hinc pars, anno 1381 Budam apud Hungaros. Caput vero B. Protoëremitae jam primo e Thebaide Romam fuerat allatum.

(a) Novam intellige Romam, qua passim appellatione veteres Constantinopolim indicarunt. Vide apud Bollandum hac die, quam fuse et erudite et graviter communis chronistarum error discutiat, et diluatur quaestio de loco nativitatis et obitus Calybitae. Romae autem in ecclesiâ ejus nominis in Tiberina insulâ inventum est S. Joannis corpus; huc enim translatum fuerat Iconoclastarum temporibus (sicque multarum provisorum Reliquiarum incolumitati) ut de impiorum manibus subriperetur.

ad rhetoricos et philosophicos libros cognoscendos se traduxit. Cum vero duodecimum annum ageret, et omnia fere perfecte didicisset, eo quod boni et elegantis ingenii esset puer, cumque Christi fidem servaret, praeter caetera, sanctis ecclesiis vacabat, neque horam unam a libris discedebat, ita ut Grammatici homines adolescentuli perseverantiam obstupescerent. Quodam autem die Abbas quidam e superioribus partibus ex venerabili eorum monasterio, qui vocantur Acoemeti (a) cum votum fecisset, ut Jerosolymam proficisceretur, venit in eam domum, in qua Joannes docebatur, et eos qui illam habitabant, exoravit, ut apud ipsos diversari posset. Ejus viri habitum, et exercitationis institutionem cum beatus Joannes vidisset, a Sancto Spiritu inflammatus, coepit ab eo quaerere, undenam esset, quo iret, et quanam foret exercitationis ratio, quam monasterium illud, e quo discesserat, teneret. Monachus igitur ille a puero interrogatus, omnem vitam et exercitationis regulam enarravit. Patefecit autem et res suas, quod scilicet devotionis causâ Jerosolymam proficisceretur, ut illic Deum oraret, et sancta loca veneraretur, ac rursus in sanctum monasterium, e quo discesserat, rediret.

§ 3. Haec cum Joannes audivisset, manu apprehendit monachum illum, et seorsum duxit, ac jurejurando eum adstrinxit ut postquam iter illud perfecisset, ad eum rediret, ut secum una ipsum ad sanctum illud monasterium duceret. Tunc dicebat illi beatus Joannes: « Audi, quaeso, mi Abba, et mei commiseratio te tangat. Nam parentes mei, cum me praeter caeteros fratres, et alios omnes domesticos diligant, et eruditionis ac doctrinae literis plurimis me instituendum curent, cogitant ad magnum aliquem dignitatis gradum me extollere. Post haec omnino me nuptiis copulare in animo habent. Sed ego ex iis quae legi, et mecum ipse cogitavi, res omnes, quae in hac vita sunt, vanas esse cognovi, et illum solum salvum esse, qui hujus vitae rebus contemptis, constanter in isto vestro habitu Christo servit. Quamobrem a te supplex peto, domine, ut me ducas, et in illo sancto monasterio connumerer. » Haec cum audivisset monachus ille, jurejurando se rediturum promisit, et eum secum una in monasterium ducturum.

§ 4. Intervallo temporis monachus ille reversus est, quemadmodum se facturum promiserat. Quem cum vidisset Joannes, valde gavisus est, et occurrens animo admodum laeto, eum amplexus, his verbis affatus est: « Domine mi, parentum meorum affectum, et nimiam ipsorum in me benevolentiam nemo scit, ut ego ipse. Novi enim matrem meam praecipue talem in me esse, ut si quid hujusmodi praesenserit, lacrymis suis propositi mei cursum impediat. Itaque te precor, ut tacite discedamus, ne quis id sciat quod facimus. » Tum monachus: « Faciamus,

(a) De Acoemetis inferius.

inquit, fili, quod vis: votis enim tuis Deus satisfaciet.» Itaque Joannes secum ducens monachum illum, ad fluminis ripam accessit, et nauclero quodam invento, ait: « Rogamus te, frater, ut liceat nobis navigium tuum conducere, quo ad eorum monasterium, qui Acoemeti vocantur (a), nos vehas. » Quibus ille, « Ego, inquit, propterea hic sedeo, ut onus aliquod capiam, et navigium meum impleam, centumque nummi sunt ipsius merces.» Tunc Joannes dixit: « Expecta, frater, usque ad tertium diem, et a me navigium conducetur. » Cum ita inter se convenissent, discesserunt. Tuncque Joannes dixit monacho: « Multa erit merces, qua navigium hoc conducitur: illud autem consilium valde placet, ut rationem ineamus, qua parentes discessum meum non impediant. Ibo igitur, et aliqua ficta excusatione a parentibus meis petam, ut mihi pecuniam largiantur: ea vero navigium conducemus. » Tum monachus: « Vade, fili: Dominus dirigat omne tuum consilium bonum. »

§ 5. Rogavit igitur crastina die matrem suam Joannes, ut sibi centum aureos (praedivites enim erant) dono daret ad honestam aliquam capiendam animi relaxationem. Dixit Theodora viro suo: cumque merito dilectissimus iis esset adolescentulus, pecuniam libentissime ei donarent qua sciebant honeste usum. His acceptis nummis, ad nauclerum cum monacho perrexit, pretium solvit, ambo navigium conscenderunt, illinc et navigantes, ad sanctum illud monasterium incolumes vecti sunt. Narravit autem monachus ille fratribus totum id, quod verum erat, et quanta esset pueri fides. Quem cum Archimandrita inspexisset: « Nimium, inquit, adolescens es, o fili: nobis autem mos est, ut qui monasticam vitam profiteri velit, quadraginta dies apud monasterium maneat, et cum exercitationis nostrae regulam consideraverit, ita tondeatur. » Ad haec Joannes: « Obtestor te per purissimam Trinitatem, ut hodie me tondeas, quoniam isto angelico habitu indui vehementer cupio ac studeo. » Tunc Archimandrita puero illi benedixit: cumque eum totondisset, habitu induit. Ipse vero multo studio et animi alacritate, exercitationi monasticae vacabat, Deum ipsum nocte et die precans. Mansit autem annis sex in monasterio illo, et omnibus qui illic erant, exemplo fuit, quo pacto humilitatem exercere, ac Deum ipsum orare deberent. Talem autem continentiam sibi praescripsit, ut nihil fere aliud gustaret, nisi pretiosum Christi corpus et sanguinem, ita ut Archimandrita (b) ille miraretur, ac diceret: « Tu

(a) *Acoemeti*, scilicet non dormientes, graeco vocabulo Monachi quidam Orientales dicti sunt, quod eorum pars per vices, dum coeteri ad necessariam quietem cubarent, noctu in sua ecclesia psallendo vigilarent. Saeculo quinto ineunte orti fuerant; cum autem Nestorianâ haeresi infectos nosset Concilia Constantinopolitanum et Romanum, S. Joannes PP. II eos damnavit et abolevit anno 534.

(b) *Archimandrita*, graeco-barbara vox, primum pastorem significat, gregis rectorem, ac ad designandum assumpta est Abbatem jurisdictione in cuncta totius provinciae ejusdem Instituti Monasteria pollentem. Episcopis, seclusâ potestate Ordinis, dignitate comparati Archimandritae, Ephesino et Calcedonensi Conciliis interfuerunt, eorumque Actis subscripserunt.

quidem adhuc puer multum laboris tibi ipse imposuisti: itaque corpus tuum imbecillius efficitur, quam ut divinae gloriae ministerio sufficere possit: continentia enim, jejunium, et vigiliae multae ipsum corrumpunt. »

§ 6. Jam vero bonarum rerum hostis diabolus, cum adolescentis illius studium multum, et sancti propositi cursum intentum videret, vehementer contra illum furere coepit. In quem cum acerbissime affectus esset, et generosam ejus mentem et cogitationes superare, et a Christi spe remove non posset, talem moerorem, et tantum parentum desiderium in ejus adolescentis mentem injecit, ut nocte et die de illis cogitaret, et ante oculos haberet, quanto comitatu ac servorum ministerio parentes uterentur: denique omnem vitae hujus fallaciam ac vanitatem propositam habebat. Itaque multis jejuniis, vigiliis, et nimio parentum desiderio factum est, ut ejus corpus non caro, sed instar umbrae tenue videretur. Archimandrita vero cum adolescentem ita extenuatum atque afflictum vidisset, ut jamjam e vivis excessurus putaretur: « An non tibi dixi, inquit, fili Joannes, Deum ipsum hoc tantum a servis suis postulare, ut eum pro viribus colant? Tu vero supra vires tuas ista exercitatione utens, teipsum nimis extenuatum et gracilem reddidisti. » Ad haec Joannes: « Scito, pater, non jejuniis me domari, sed peccata mea impedimentum mihi afferre. Multis enim ab hinc diebus bonarum rerum inimicus diabolus cor meum conturbavit, et parentum ac videndae familiae meae desiderium animo meo suggessit: neque perditus hic hostis illud videt, quod, Deo meo volente, et vestris precibus mihi opitulantibus, quamvis ad videndos parentes meos profectus fuero, ipsum tamen conculcabo, et ejus conatum imbecillum atque inanem esse ostendam. » Tum illi Archimandrita: « Nonne, inquit, fili, tibi dixi, cum primum monasticâ professione initiari voluisti, nostrae hujus exercitationis certamen magnum, et laborem multum esse? » Haec cum dixisset, et adolescentis causâ lacrymatus esset, ei benedixit.

§ 7. Postero autem die Joannes Archimandritam adiit, cumque ad ejus pedes se abjecisset, ipsum rogavit, ne sibi succenseret, sed pro se Deum precaretur, et concederet, ut sibi liceret abire, et parentes videre, eaque ratione diabolum, Domino adjuvante, conculcare. Archimandrita cum omnes fratres, qui erant in monasterio illo, congregasset, et attentis precibus pro adolescente illo Deum oravisset, cum gemitu et lacrymis: « Vade, inquit, fili, in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, et tecum una venientem habeas Dominum Jesum Christum, qui te ducat in via ista, prout ipse vult. » Joannes vero cum e terra surrexisset, fratres omnes obeundo, genibus flexis, petiit a singulis, ut extensis manibus illi benedicerent.

§ 8. Cum igitur a sanctis illis patribus Deo commendatus esset,

exiit e monasterio illo, et ab ejus janua longius progressus, se convertens, et sanctum monasterium aspiciens, tristem atque acerbum gemitum emisit, et, flexis genibus, Deum ipsum sic oravit, ut ejus lacrymae in terram defluerint: atque ita finitimam illam regionem salutavit, et lacrymas non intermittens, discessit, iterque suum fecit. Cum vero dimidium itineris confecisset, vidit inopem quemdam hominem lacerâ veste indutum. cui dixit: « Salve, frater, et viae comes. An placet, ut una iter faciamus? — Maxime, inquit ille, gratum mihi hoc est. » Cum vero una iter facerent, Joannes ait: « Video te, frater, vestem tam laceram habere, ut illam ferre non possis: te igitur rogo, ut veste ista te exuas, et meam capias: ego autem tua me induam. » Cumque ad locum quemdam venissent, vicissim se salutantes, singuli viam suam aggressi sunt. Cum vero Joannes, eo venisset, unde parentum suorum aedem e regione prospiciebat, seipsum in terram dejecit, et Deum ita precabatur: « Domine Jesu Christe, ne derelinquas me. » Cumque ad multam noctem parentum suorum januam adiiisset, rursus in terram prostratus ac lugens, Deum ita precatus est: « Domine Jesu Christe, en parentum meorum domus, quam mihi ostendisti: sed ne a gratia tua decidam, da mihi, quaeso, ut superato diabolo, hoc in loco bene moriens, non amplius* tentationem aliquam patiar. » Mansit itaque illic tota nocte illa.

§ 9. Ut vero dies illuxit, atrii fores patefactae sunt ut solebant, eo quod ejus parentes paulo post egressuri essent. Exiit autem familiae Praefectus, qui cum ipsum lacerâ veste indutum vidisset: « Quis, inquit, tu es, et undenam, et quare cum talis sis, huc accedere ausus es? Discede isthinc, quoniam domini mei egressuri sunt. » Tum Joannes, « Quaeso, domine, ut misericordiâ me prosequaris: sum enim homo pauper. Sine igitur me in hoc angulo manere, nihil enim mali facio, atque hujus rei mercedem a Deo ipso exspecta, si me pauperem ad hujus atrii fores manere permittas. » Permisit ille, et abiit. Exierunt autem ejus parentes in atrium. Quos cum Joannes vidisset, totus lacrymis repletus est, ac secum dixit: « En diabole, et parentes meos, Deo ita volente, aspexi, et sagittas tuas ardentes contemno, Christi ope adjutus. » Ac rursus dixit: « Domine Jesu Christe, ne derelinquas me. » Et manebat in illo angulo. Coepit autem ejus pater e mensa sua cibum illi mittere, dicens: « Hujus pauperis patientia multa est: quippe qui in tantis pluviis et multa glacie tam patienter ac fortiter in hoc atrio commoratur. Potest Deus ipse per hominem hunc nobis salutem afferre. Omnino enim propterea huc missus fuit homo iste, ut et nos per illum salutem assequamur. Exiens autem domo quodam die mater illius, cum eum ita abjectum vidisset, indignans substitit, quod tamquam horrendum aliquid videre sibi visa esset, et ad pueros

suos conversa: « Auferte, inquit, isthinc hominem istum, quod non possum, illo sic jacente, transire. » Statim igitur servi hominem illum vi pertraxerunt. Cum vero aliquantulum a foribus illis longe abesset, manebat illic, neque aliquo discedebat. Egredienti autem aliquando familiae Praefecto: « Rogo te, inquit Joannes, ut quemadmodum initio misericordiâ me persecutus es, ita et nunc parvum aliquod tugurium mihi construas, ut a glacie defendi possim, neque a vestra domina unquam videar. » Haec cum ille audivisset, nihil moratus, parvum quoddam tugurium ei composuit: in quo manebat, Deum orans. Ei autem pater quotidie cibum mittebat. Verum quae a patre mittebantur, pauperibus ipse pene omnia distribuebat, ex eis quasi non edens, neque bibens, ita ut omnes pauperes ad eum currerent, et ab illo nutrentur. Itaque ejus corpus sic extenuatum erat, ut osium compâges numerari possent: tantâ continentia se afflixerat.

§ 10. Tertio autem post anno, cum benignus Deus multum ejus laborem aspexisset, eumque virtutis exercitatione perfectum vidisset, apparuit ipsi et dixit: « Salve Joannes, qui revera hoc nomine appellaris: eo enim, quod fecisti, te illi Joanni, qui virgo fuit, similem ostendisti: nam cum omnia dereliqueris, me secutus es. Tuae igitur exercitationis tempus, et laborum tuorum certamen completum est. Post tres dies ad me venies, ad illam justorum hominum requiem. » Experrectus autem Joannes, flere coepit et Deum ita precari: « Ago tibi gratias, Domine Deus, quod me indignum hominem illâ justorum requie dignum facere velis: sed memento, quaeso, et parentum meorum, et ipsos misericordiâ proseguere, illorum peccata non reputans, sed dolens, quoniam solus tu clemens es et misericors. » Cumque has preces complevisset, praedictum familiae Praefectum ad se accersitum, sic affatus est: « Quemadmodum ab initio usque ad hanc horam misericordiâ me persecutus es, ita, quaeso, et nunc facias. Unum est, quod a te peto, ut meis verbis, dominae vestrae significetur. » At ille: « Age, inquit, dic, si quid vis. » Tum Joannes: « Eas igitur, et illi haec dicas: Pauper ille, quem ad fores jacentem expelli jussisti, per me a te petit, ne superbo animo pauperem et inopem despicias, Jesum Christum Dominum respiciens, sed patienter digneris ad eum accedere, quippe qui habet quaedam tibi dicere. » Abiit ille, et dominae suae nunciavit, quae a Joanne acceperat. Tum illa: « Num inquit, aliquid est, quod pauper iste mihi habeat dicere, quae non possum ad eum accedere neque ipsum aspicere? » Virum autem suum adiit, et ipsi haec significavit. Cui ille dixit: « Abi, uxor mea, et pauperem ne despicias: pauperes enim Deus eligit. » At illa adhuc iter suum differebat. Rursus Joannes ad eam misit, qui ejus verbis diceret: « Post tres dies ego moriar: at tu si huc venire, et me videre nolueris, postremo teipsam poenitebit. » Illa cum de ejus

morte audivisset, exiit, et pueris suis praecepit ut pauperem illum ad se ferrent.

§ 11. Ille vero cum esset coniectus, agnoscere non poterat, sed haec dixit: « Merces tua, o domina, completa est, sicut Dominus dixit in Evangeliiis suis, quo loco ait: *Quamdiu fecistis uni ex istis fratribus meis minimis, mihi fecistis* (Matth. xxv). Ego vero, ut pauper et nihil habens, benedictionem quamdam tibi volo derelinquere: sed jurejurando promittas velim, te facturam quae dixero, et ita benedictionem accipias. » Juravit illa se observaturam quae audiret. Tum ille: « Per eum, inquit, ipsum te obtestor, per quem et tu jurasti, ne jubeas me aliâ veste tectum sepeliri, nisi hac ipsâ, quam nunc habeo: et in hoc ipso loco, ubi tugurium meum est, facias me humari: quoniam neque aliis vestibus neque nobiliori aliquo loco ego dignus sum. » Haec cum dixisset, illi Evangelium tradidit, ac dixit: « Hoc tibi in hac vita propugnaculum, et illius futuri aevi bonum tam tibi, quam domino meo viro tuo sit viaticum. » Illa cum Evangelium accepisset, undique illud versans, ait: « Simile Evangelium hoc illi est, quod olim vir meus filio nostro dedit. » Cucurrit igitur, et viro suo librum ostendit. Quem cum ille agnovisset: « Vere, inquit, Evangelium illud hoc est, et non aliud. Sed undenam ipse hoc habuit? Par est illum interrogare, ubinam sit filius noster Joannes. » Cum igitur ad ipsum venissent, dixerunt: « Obtestamur te ut nobis vere dicas, undenam librum hunc habueris, et ubi sit filius noster Joannes. » Ille cum lacrymarum vim ferre non posset: « Ego, inquit, sum Joannes filius vester: ego sum multarum lacrymarum vobis causa: Evangelium hoc illud est, quod vos mihi dedistis. Sed Christum meum desiderans, suave illius jugum portavi. » Haec cum parentes audivissent, ad filii collum se abjecerunt, et ab hora prima usque ad sextam ita fleverunt, ut omnes, qui urbem habitabant, una cum illis filium agnitum fleverint.

§ 12. Ut vero ejus recta et sancta institutio, nulla vitae hujus perturbatione macularetur, illius Spiritus, quem loquentem in se habebat, ope adjunctus, animam suam Deo reddidit. At ejus mater oblita quod juraverat, laceratis vestibus illum exiit, et aureis induit: quibus cum ille indutus esset, repente mater paralytica effecta est. Cum vero ejus pater verba illius memoriâ repeteret: « Servetur, inquit, quod sancti nostri filii voluntas postulavit. » Cum igitur aureis vestibus cum exuissent, laceris illis induerunt, quas antea habere solitus fuerat. Quo facto, statim ejus mater sanata est. Illius autem sancti viri reliquias in tugurio illo parentes condiderunt, et sacram aedem illic ei construxerunt, omniaque bona sua sacro illi templo dedicarunt. Cumque multas pecunias in peregrinorum ministerium contulissent, in pace diem suum obierunt. Haec fuit Joannis insti-

tutio, haec vita, et sanctae ipsius exercitationis ratio. Hic, inquam, cum diabolus conculcasset, supernae vocationis bravio dignus effectus est, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi: cui gloria sit et imperium in saecula saeculorum. Amen.

VITA S. MAURI ABB.

PER FAUSTUM EJUS CONDISCIPULUM SCRIPTA

QUAM ALIQUANTULUM INTERPOLANDO CORRUPIT ODO VEL EUDES ABBAS

SAEC. IX

Natus est anno 513, decessit 585.

§ 1. Beatissimus Maurus, clarissimo senatorum genere, patre Eutychio, matre vero Julia exortus, duodennis sanctissimo Benedicto, omnipotenti Deo sub regulari nutriendus institutione, a parentibus est traditus. Qui cum adhuc junior bonis polleret moribus, sicut etiam ipsi vidimus, et frequenter experti sumus, magistri coepit adjutor existere, ac ejus miraculorum cooperator esse. Hunc sanctissimus Benedictus prae omnibus semper charius dilexit et instruxit, atque ita in omnipotentis Dei informavit servitio, ut nemini post ipsum in coenobiali sacrosancta observatione fuerit secundus. Quis enim unquam austerius corpus proprium jejuniis, abstinentiâ ac vigiliis, squaloribus quoque et nimiis edomuit frigoribus? Frequenter enim eum vidimus in diebus sanctae Quadragesimae nec tunicâ, nec cucullâ, nisi solummodo sacco uti cilicino, et duabus tantummodo vicibus in hebdomadâ parvissimum potius praegustare, quam sumere, cibum: Iste quippe mos in omni vita sanctissimo fuit Benedicto: cujus ille exemplo provocatus, afflictione pervolidâ carnem macerabat, inquantum illi ejusdem patris sui permittebat licentia. Nam reliquo totius anni tempore, sub monachali tunica, semper asperrimo a scapulis usque ad renes induebatur trogulo, ejusdem subtegminis in stratu, super aggestum calcis et sabuli, tantummodo excepto Quadragesimali tempore, usus est cilicio. Tunc enim, inquantum poterat, solícite satagebat, non jacendo, sed potius stando, vel cum nimia eum lassitudo compulisset, sedendo somnum capere. Nemo illum unquam vidit de lectulo cum caeteris surgere fratribus, sed semper nocturnos vigilando praevenire hymnos attentius procurabat, plerumque quinquagenos, saepe etiam centenos psalmos: nonnumquam vero totum ex ordine Psalterium ante nocturnalem consummans synaxim, exceptis dumtaxat horarum spatiis, quibus orationum, lacrymarum, ac creberrimorum profundebat preces singultuum. Silentio

vero ac lectioni ita assidue vacabat, ut pro hoc etiam ipsi sanctissimo Benedicto admirabilis haberetur.

§ 2. His ergo aliisque, quas enumerare longissimum est, eo succrescente virtutibus (a), sanctissimus de illo Benedictus plerumque in conventu fratrum, suppresso ejus nomine, quasi de alio loquebatur, junioribus et negligentioribus illum proponens sequendum. « Vidimus, agebat, nostra aetate quemdam strenuissimae nobilitatis juvenem, infra annos adolescentiae, ita omnis monasticae religionis subito arripuisse perfectionem, ut alicui ex prioribus similis, immo aequalis per omnia dignissime judicaretur. Sed licet haec beatissimus, Deoque dilectissimus Maurus, ac nonnulli ex fratribus, de eo sanctissimi ore Benedicti proferri scirent, nunquam tamen ille pro hoc, vitio succubuit jactantiae, ardua semper et sanctiora appetens, ac toto conamine de virtute in virtutem proficere studens.

§ 3. Dum quodam tempore sanctissimus Benedictus, a quodam nobilissimo secundum saeculi dignitatem viro, exoratus fuisset, ut ad domum ejus dignaretur per semetipsum accedere, quo uxorem ejus et filium, quem nuper enixa fuerat, a daemone, quo gravissime pariter vexabantur, suis sanctis meritis et orationibus liberaret, et sanctus Domini pro eo, quod ei familiaris pro aliquibus operibus, ab eo religiose gestis, existeret, ire non distulisset: beatissimus Maurus, qui tunc in monasterio nostro (b) imperio sanctissimi Patris nostri, praepositi ac totius coenobii procuratoris et administratoris post ipsum fungebatur officio, cum fratribus ad fruges colligendas, longiuscule a monasterio est egressus. A quo opere dum ad sextam refectionis horam cum eisdem fratribus rediret, antequam ad portam ventum fuisset monasterii, claudum quemdam et mutum puerulum invenit in itinere. Cumque pater et mater pueri, ejus pedibus provoluti, et cum clamore valido et lacrymis terribile nomen Dei obtestantes, ut filium suum eis sanum redderet, genua ejus firmissime utrisque constringentes manibus, precarentur, refugit pavore nimio tale attentare miraculum, se peccatorem esse, nec talis ullo modo operis effectorem vociferans posse fieri: maxime, inquit, cum haec sanctorum Apostolorum sint opera, aliorum-

(a) Quod hic Faustus, in multis parvi momenti immorans, memoratu dignissimum de S. Mauro narrare neglexit, silentio haud praetermittimus, prodigium nempe mirā obedientiā partum. Quodam enim die cum Placidus adolescentulus monachus ad hauriendum in lacu monasterii missus, imprudenter forsitan se gerens, in aquas prolapsus esset, nulloque inspectante qui opem celeriter ferret, undā certe foret obruendus, S. Benedictus in cella sua divinitus de discipuli casu admonitus, Mauro ad se vocato imperavit ut absque mora ad locum pergeret, Placidum periculo erepturus. Advolat Maurus, S. Patris jussum unice conspicit implendum, lacu ripam transilit, super undas impavide graditur, socium capillis apprehensum ad terram attrahit incolumem! Magnum profecto per utrumque, magistrum scilicet Benedictum et discipulum Maurum, a Deo patratum miraculum!

(b) Monte Cassino quo Italia nobilitatur, cui pauca in orbe unquam fuere, studiorum et sanctitatis laude ad haec usque tempora aequiparanda. Castrum Cassinum in excelsi montis latere qui per tria millia passuum se subrigit, situm est in Volscorum regione, seu Latii novi et Campaniae felicis confinis, alter Ducatu Beneventano. Eo S. Benedictus e vicino Sublaco se contulerat anno 528, Apollinisque ibi luco subverso, sacras aedes excitavit et claustra discipulis recipiendis.

que perfectorum, qui eorum exempla credendo et imitando sectantur.

§ 4. Nos ergo haec ab eo dici audientes, simul et perfectissimam Deoque acceptissimam ad talia peragenda ejus vitam et meritum sufficere cognoscentes, juncti parentibus pueri, pro restitutione aegroti eum rogare coepimus. At ille, ut erat piissimus, lacrymis perfusus, atque in oratione prostratus, postquam diutissime oravit, stolam cum qua eodem anno, jubente Benedicto, beato magistro suo, ordinatus ad ministerium fuerat leviticum, et quam juxta morem, gratiâ sanctitatis primo indesinenter ferebat anno, de sanctissimo collo suo protulit, et super caput infirmi, crucis signum faciens, posuit, et ad coelum oculos erigens, dixit: « Domine Jesu Christe, qui discipulis tuis polliceri dignatus es, dicens: *Amen dico vobis, quia omnia quaecumque orantes petieritis, credite, quia accipietis, et venient vobis* (Marc. II): ostende etiam nunc, quia nos servi tui, exigui licet et peccatores, in te et in verbis tuis sanctis, prout ipse largiri digneris, eandem fidem habemus. » Et haec dicens, ait ad debilem: « In nomine sanctae et individuae Trinitatis, adjutus meritis sanctissimi magistri nostri, sta sanus et incolumis super pedes tuos rectus. » Et continuo sospitati redditus, coepit rectissime ante nos pergere, ac Dominum voce exultationis et laudis benedicere.

§ 5. Perfectissimus ergo Benedictus, cum reversus ad monasterium, sanatis, pro quibus ierat, fuisset, nobisque narrantibus et laudantibus Dominum, ea quae contigerant, comperisset, in magna deinceps admiratione ac veneratione beatissimum Maurum habere coepit: nec jam loco discipuli censebat aestimandum, quem ita Deo proximum jam videbat effectum. Per idem tempus Legati ad nostrum advenerunt monasterium, missi a Bertigramno * Cenomanicae (a) civitatis Episcopo. Nam idem sanctissimus Pontifex, auditâ famâ sanctitatis eximii Patris nostri, Flodegarium Archidiaconum, et Harderadam Vicedominum ** suum, strenuissimos scilicet atque clarissimos viros, a latere suo cum magnis xeniis ad eundem Patrem nostrum transmisit, omnibus eum exorans precibus, ut illi perfectissimos dirigeret fratres, qui monasterium illi secundum regularis ordinem observationis in fundo Ecclesiae quam regebat, aedificare deberent. Perfectissimus vero Pater noster, quamquam finem dierum suorum jam jamque sciret imminere, secundum quod Spiritu Sancto didicerat revelante, legatis supradicti Antistitis tam beatissimum Maurum, quam me et Simplicium et Antonium ac Con-

* Ab Innocentio rectius.

** Vicedominus erat episcopalis domus praefectus.

(a) *Cenômani*, gentis nomen est ac regionis (gallice *Pays du Maine*) vel episcopalis ejus urbis (gall. *Mans*). Mendose hic positus *Bertigrammus*; scribendum: *missi ab Innocentio*; hic enim Cenomanensi praeerat Ecclesiae anno 543, quo de expeditione in Gallias cum S. Patriarcha Benedicto tractatum est.

stantinianum assignavit, praecipiens nobis, ut non minus ipsi beatissimo Mauro, quem nobis magistrum constituebat, quam ei eatenus, in omnibus pareremus.

§ 6. Jam vero quis digne explicet, quantus moeror, quantusque luctus totam sanctissimam nostram subito corripuit congregationem? Quia enim sanctus pater eis jam obitus sui reseraverat diem, spes et consolatio totius Congregationis in beatissimo Mauro pendebat, illum se patrem, illum se gaudentis post ejus transitum habere rectorem. Sanctissimus autem pater noster tantis fletibus et suspiriis motus, omnem evocans Congregationem, talem ad eos protulit orationem: « Si tristandum, dilectissimi fratres ac filii, pro tali esset negotio, mihi magis, quam vobis hinc esset moerendum, qui quantum ad praesens, magnis videor destitui solatiis. Sed quia dicente Apostolo, *Charitas benigna est* (1 Cor. xiii), benignitatem charitatis nostrae omnimodis impendere debemus his, quos aliquo modo ea indigere cognoscimus, nec nostra tantum, quam aliorum quaerere. Quapropter vos amoris paterni sollicitudine a fletibus et moerore temperare deposcimus, quia potens est Deus meliores nobis post hujus depositionem corporis, huic sanctae immittere Congregationi, quorum meritis et exemplis longe praestantius, quam nostris, aedificemini. Vos autem, fratres charissimi, quos ad opus Domini construendum ad illas dirigimus partes, viriliter agite, et confortetur cor vestrum in sancto proposito et religione; proculdubio scientes, quia quanto austeriora, causâ salutis aliorum, in hujus via saeculi pertuleritis, tanto majora a Deo recipietis coelestium gaudia praemiorum. Nec vos ullo modo resolutio hujus nostri moestificet corpusculi, quoniam praesentior vobis ero, carnis deposito onere, vestrique, Dei per gratiam, cooperator assiduus. »

§ 7. Et haec dicens, dans osculum nobis, prosecutusque nos cum omni congregatione usque ad ostium monasterii, ac benedictione super nos traditâ, dedit sanctissimo discipulo Mauro librum regulae, quem ipse sanctus manu sua scripserat, profferrique jussit pondus librae panis, et vasculum aeneum, vini heminam capiens, et ita nos sinit abire: dans mandatum missis supradicti Praesulis ad eundem Pontificem, ut sua vice paterno affectu nos suscipiens tractaret, ac nobis aptum locum ad aedificandum sicut pollicebatur, coenobium traderet.

§ 8. Igitur nos quintâ Epiphaniarum sabbati iter arripientes, primam mansionem in quadam nostri monasterii villa habuimus. Quo advenientes, honorifice satis a duobus fratribus nostris suscepti sumus, quos sanctus pater noster hujus rei gratiâ pridie illuc direxerat. Ea nocte celebrantibus nobis nocturnale officium, advenerunt illuc duo nihilominus ex fratribus nostris, Honoratus beatae recordationis vir, ac Felicissimus egregiae indolis adole-

scens, consobrinus sancti Mauri, missi a sanctissimo Patre nostro Benedicto. Quos ut vidimus, gaudio non modico gavisum sumus, certum tenentes apud nos, aliquid magni de parte ejusdem Patris nostri nos ab eis vel audituros, vel percepturos. Nec nostrā frustrati sumus aestimatione. Nam ut completis hymnis matutinalibus in unum convēnimus, Honoratus monachus magnifica a pectore suo beato Mauro protulit munera, capsulam scilicet eburneam, et paginulam epistolae, brevia quidem continentem verba, sed amore prophetiae, et sanctae charitate dilectionis graviora satis ac desiderabilia, quae idem sanctissimus Benedictus ipsi deportari antequam de loco egrederemur, perneciter jusserat. Siquidem tres portiunculas ligni salutiferae Crucis, et reliquias sanctae Dei Genitricis, sanctique Michaëlis Archangeli, ex palliolo sanctae scilicet ejus memoriae, Stephani quoque protomartyris, ac beati confessoris Christi Martini, in ipsa posuerat capsulā.

§ 9. Textus vero epistolae, quam et consepelire sibi amore Patris sui beatus jussit Maurus, haec continebat: « Accipe, dilectissime, extrema institutoris tui dona, quae et longum nostrum testentur amorem, et tibi ac commilitonibus tuis contra omnium perpetuum munimen praebeant impedimenta malorum. Post expletam enim totam trinam vicenorum decursionem annorum, ex quo monasterialem adisti perfectionem, in gaudium Domini tui es introducendus, ut nobis Dominus hesterno die, postquam a nobis digressus es, ostendere est dignatus. Praedico etiam tibi, moram vos in eundo esse passuros, ac cum difficultate habilem locum inventuros. Nusquam tamen benignitas misericordiae Dei vobis deerit, sed potius, differendo licet, ac desiderium animi vestri in longum experiendo, aliorum quam speravimus, aptissimam dignabitur largiri mansionem. Jamque valeas felix in perfectione, felicior futurus in perventione. » His beatus Maurus recitatis, et abundantissime pro his, quae et merebatur, et praemonebatur, hilaris effectus, ad Patris Benedicti praesentiam eosdem cum gratiarum actione remittit fratres.

§ 10. Porro nos coeptum iter carpentes, quinquagesimo quinto die Vercellas advenimus. Quo in loco dum biduo ab ipsius civitatis clericis detenti fuisset, qui nos plenissima receperant charitate, prophetia sanctissimi Patris nostris impleri jam in nobis coepit. Supradictus enim Harderadus per gradus cujusdam altissimae ac mirificae turris deambulans, ita toto corpore debilis; immo pene exanimis, ad nostrum non aliter, quam in linteo, deportatus est diversorium, ut omnes de ejus vita desperare cogeremur. Quae res gravissimam nobis, et praecipue Flodegario Archidiacono, tristitiam intulit. Nam quatuordecim dies ibi morati sumus, in quibus irremediabili ac deteriori semper idem vir attritus est dolore, adeo ut dextera scapula ejus cum brachio et manu, inflatione nimia intumesceret, et medicus jam ad secan-

dum eum solícite inquireretur. Illucescente ergo crepusculo tertiadecimae diei, quo ibidem adveneramus, Flodegarius nullo modo se ferre posse ut secaretur, affirmans: oratorium, in quo beatus Maurus orationi vacabat, concitus irrúpit, pedesque ejus utruque constringens manu, ac lacrymis ubertim perfundens, osculaque figens frequentia, deprecari eum et obtestari coepit, ut suis precibus infirmo subveniret, opem sui adjutorii illi ferendo, nec sineret eum ferro sectionis, et igne ustionis, acerbissimo cruciatu tormentari, quem sciebat ejus interventu facile posse salvári.

§ 11. Beatus vero Maurus tam miseratione infirmi quam profusione deprecantis lacrymarum, quamque etiam itineris retardatione ad fletum usque permotus, ante altare in orationem se dedit, et diutissime orationum precibus, suspiriis ac singultibus aures vicinæ sibi supernæ pietatis pulsans, cum a loco, quo in modum crucis prostratus jacuerat, surrexisset, accipiens de super altare capsulam reliquiarum, quam illi beatus magister suus direxerat, assumptis etiam nobis, ad lectum pergit aegroti. Ibique rursum oratione præmissa, salutiferum retegít lignum, et de eo a scapula usque ad ungulas manuum ex omni parte signum crucis faciens, devotissime virtutem S. Crucis imploravit. Quæ cum beatus orasset Maurus, continuo per tria loca omnis excoctio sanguinis, qua brachium totum intumuerat, vehementer decurrere coepit. Flodegarius denique viso tanto miraculo, nullo modo se a fletibus præ gaudio poterat temperare, Deum assiduâ magnificans collaudatione, et sanctissimum patrem nostrum Benedictum frequentissimâ extollens veneratione, qui tales habere ac nutrire dignus fuerit discipulos, per quos talia Domino operari sit placitum.

§ 12. Quintodecimo denum die urbem illam relinquentes, ac dispositum iter accelerare festinantes, cum juga Alpium mediâ fere transiremus die, famulus noster nomine Sergius, de equo, cui insederat, super immane sinistrorsus cadens saxum, pedem sibi, concite resurgere volens, ita atterens extorsit, ut ossa omnia in unum coadunata, non jam speciem pedis, sed similitudinem alicujus præfigurarent tæretis. Qui nimio affectus cruciatu, cum frequenter vitali quasi carere videretur statim, beatissimus Maurus ad eum accedens, sinistrâque manu collisum ejus apprehendens pedem, et dexterâ super eum signum crucis faciens, ait: « In nomine Dei omnipotentis, qui sua virtute solvit compeditos, surge sanus, et provide ministerium obsequii servorum Dei, ad quod peragendum a beatissimo patre nostro nobis es assignatus.» Qui illico sanissimus effectus, gaudium nobis laetitiamque suscitavit non modicam.

§ 13. Exinde cum ecclesiam SS. Martyrum Christi Mauricii et sociorum ejus gratiâ orationis omnes simul fuisset ingressi,

caecus quidam ex matris utero, pro foribus ejusdem basilicae sedens, et ab intrantibus ac egredientibus quotidianum mendicando victum deposcens, comperit a sociis itineris nostri illic Maurum advenisse discipulum sanctissimi Benedicti, cujus fama sanctitatis jam ubique percubuerat. Cumque oratione completâ ostium basilicae egressi fuisset, caecus idem in pavimento, toto prostratus corpore, deprecari et obtestari beatum Maurum coepit dicens: « Adjuro te, Maure serve Dei, per hos Thebaeae legionis Martyres, et per venerabile magistri tui nomen Benedicti, ut sanctis tuis precibus oculorum mihi lumen conferri obtineas a Domino. » Sanctus ergo Domini hoc audito, parumper substitit, eumque de pavimento surgere praecepit. Et haec dicens, coepit abire. Caecus vero quaedam horrenda et pavenda vociferando inclamare sacramenta non intermittebat, usquequo sanctus vir, nobis etiam compellentibus, sedibus oculorum ejus, quibus eatenus solis non splenduerat claritas, lacrymis madefactis, dexteræ manus suae impressit digitos, coeloque aliquantisper intendens, ac super eos signum nostrae redemptionis edens: « Dominus, ait, et Salvator noster Jesus Christus, qui est vera lux, quae illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, ipse te per invocationem sui nominis, et merita horum beatorum sanctorum, ac magistri nostri Benedicti, illuminare dignetur, ut videas mira opera Altissimi. » Haec cum orasset sanctus vir, statim sanguis ubertim ab oculis ejus defluere coepit, et continuo clarissimis luminibus sphaeram solis respectans, hymnum trium puerorum ex ordine decantare clara voce coepit. Habitatores autem loci illius, videntes tale miraculum per beatum Maurum celebratum, simul in unum conglobati, deprecabantur eum, ut benedictionem suam super eos daret. Quibus ipse hac tantum respondit voce: « Benedicat vobis Dominus Deus vester, qui habitat in Sion, ut videatis bona ejus, quae sunt in Jerusalem, omnibus diebus vitae vestrae. » Deditque mandatum illi, qui illuminatus fuerat, ut numquam jam ab ipsa ecclesia discederet, sed jugiter ibi Domino ac sanctis Martyribus deserviret. Quod ipse postea devotissime implevit. Inde igitur egressi, coeptum iter exequi attentius conabamur.

§ 14. Cum jam appropinquante solemnitate paschali, quotidie profectionem acceleraremus, eo die, quo Dominica celebratur Coena, in pagum devēnimus Antisiodorensem (a). Audiens autem beatus Maurus opinionem sancti Romani monachi, qui beatissimo patri nostro Benedicto in initio adjutor et cooperatore extitit ut in historia vitae ejus plenissime invenitur, quique per revelationem Gallias petens, coenobiolum in eodem pago, in loco, qui Fons rogi (b) nuncupatur, aedificabat, petiit duces itineris nostri, ut eo divertentes, ibidem sacrosantum Pascha celebrare-

(a) Auxerre in Burgundia.

(b) Galliae Font-Rouge.

mus. Hoc autem beatus Maurus maxime idcirco expetebat, quia et sequenti die transitum sanctissimi magistri nostri complendum esse sciebat, et colloquio beati Romani monachi desiderabiliter frui cupiebat. Ductores vero itineris nostri, petitionibus viri Dei libenter annuentes, concito gressu illuc tendere festinarunt.

§ 15. Die itaque Parasceve (a) horâ illuc sextâ pervenientes, devotissime a beato Romano suscepti sumus. Cumque omnes nos, qui cum beato Mauro pergebamus, ad ea, quae opus ad diem festum erant, praeparanda vel emenda occupati essemus, ipsi sanctissimi viri dulcia invicem perennis vitae serebant colloquia. Et cum jam vespertina hora post solemne officium, quod specialiter, utpote annuatim, eo celebraretur die, appropinquaret, vir Dei sanctus Maurus beato Romano dixit: « Crastina die beatissimus pater noster Benedictus, terreno deposito corporis onere, coelestem gaudens et hilaris scandet ad patriam. » Quod audiens sanctus Romanus, illico in lacrymas resolutus, flere inconsolabiliter coepit. Quem beatus Maurus consolari cupiens, aiebat: « Gaudere potius, quam flere ideo de ejus migratione debemus, quia et patronum magnum praemittimus, et praesentio-rem eum nunc, quam si carne viveret, sumus habituri. » Haec tamen dicens, nec ipse a fletu se poterat cohibere. Noctem vero illam, quae duodecimo Calendarum Aprilis habebatur, et qua sacratissimum vigiliarum Paschae illucescebat sabbatum, tam beatissimus Maurus ac nos, qui cum eo ibamus, quam sanctus Romanus (b) cum aliquibus discipulis suis, jejunii pervigilem duximus unusquisque nostrum secreto apud se, ut in illis diebus in Ecclesia Romana mos erat, psalmos et orationum preces devote pro exitu ejusdem patris nostri Deo dilectissimi Benedicti consummantes.

§ 16. Cum vero transactâ jam hora quasi tertiâ ipsius sacratissimae diei, beatissimus Maurus in ecclesia consisteret, ut transitum ejus, qualicumque eveniret horâ, orando et psallendo praemunire, longe licet positus, satageret, seque pavimento in orationem dedisset, raptus spiritu, subito se transpositum in loco, de quo egressi fueramus, vidit, conspexitque viam palliis stratam, ac innumeris coruscantibus lampadibus, recto Orientis tramite, ab ejus cella in coelum usque tendentem. In qua etiam visione duos Congregationis nostrae fratres socios habuit, cum quibus simul eandem visionem conspexit. Itaque cum viam, quam cernebant, mirarentur attentius, venerando habitu vir desuper clarus assistens, cujus esset via, quam cernerent, inquisivit. Quod illi se nescire professi sunt. Quibus ille ait: « Haec est via, quâ dilectus Domino coelum Benedictus ascendit. » Hanc visionem unus ex illis

(a) Claudicat hic apud Faustum computatio anni vel designatio Hebdomadae. Anno enim quo S. Benedictus ad vitam coelestem transiit (544) dies Martii xxi Sabbatum minime fuit Hebdomadae Majoris.

(b) Colitur S. Romanus Abbas die xxii Maji.

duobus fratribus nostris, qui eam simul cum beato Mauro viderunt, in nostro morabatur coenobio: alter vero, ut beatus Gregorius scripsit, longius positus vidit.

§ 17. Mox vero ut beatus ad se reversus est Maurus, ocyus sanctum Romanum ac nos evocans, cuncta, quae viderat, lucide nobis per ordinem retulit. Diem illam, et sequentem Dominicam, qua specialiter Resurrectionis Dominicae celebratur dies, solemnem et celebrem cum omni gaudio ac laetitia peregrimus. Secundâ autem feriâ festivitatis ipsius, antequam proficisci coepissemus, sanctus Romanus beato Mauro dixit: « Si absque animae periculo locum hunc deserere potuissem, melius tecum, amantissime frater, cuperem habitare, quam alicubi finem vitae terminare. Sed quia et hos deserere periculosum est, et ultimus mihi jam jamque imminet dies, perge felix, quo mitteris, ac prospere felici utere sorte: Deus autem omnipotens semper sit tecum, et cum fratribus qui tecum pergunt, et recto itinere perducant vos ad veram repromissionis terram, quam omnibus electis suis polliceri dignatus est. »

§ 18. Ex eo loco, recto calle Aurelianis (a) cum venissemus, gravissimus duces itineris nostri moeroris invasit. Audierunt siquidem, certis deferentibus nunciis, beatum Bertigramnum * Episcopum jam migrasse ad Dominum, aliudque in loco ejus jam substitutum pontificem. Hoc autem cum beato Mauro ac nobis intimassent, magno taedio deficere coepimus, nescientes quid facere deberemus. Sed beatus Maurus, memor prophetiae sanctissimi patris nostri, qua nos, cum difficultate licet, aptum locum inventuros esse praedixit, dejectos animos blandis consolationibus ac promissionibus roborabat. Nos itaque exhortationibus beati Mauri aliquo modo confortati tractare simul cum ductoribus nostris coepimus, quid potissimum nobis esset agendum. Tunc nobilissimus vir Harderadus cum ad latus beati resideret Mauri, ita exorsus, talia proferre coepit: « Dignum mihi atque conveniens, pater sancte ac religiosi fratres, esse videtur, ut nos, qui legatione hujus rei functi sumus, propter quam tot ac tanta perlustrantes terrarum spatia, laborem hunc jussu nostri pontificis assumpsimus, istum novum atque incognitum nobis adeamus antistitem, et causam itineris nostri notam illi ex ordine facientes, voluntatem ejus super tali negotio rescire valeamus: simul etiam et nostri sollicitudinem apud eum gerere nos oportet. Tu vero pater venerande cum fratribus quos tecum habes, nostrum ad vos hic exspectare reditum debes, qui infra octo, ut reor, consummabitur dies. Etenim si ille hoc, quod beatus decessor suus implere cupiebat, facere renuerit: alia proculdubio reperietur via, quo id, ad quod missi estis, cum

(a) *Aurelianus* vel *Aurelianum* rectius (*Orléans*.)

* *Lege Innocentium.*

superno adjutorio perficere valeatis, ne frustra tanti laborem itineris assumpsisse videamini. »

§ 19. His dictis, aptissimam mansionem nobis in eadem urbe juxta ecclesiam beati Petri Apostoli assignaverunt, deputatis ad custodiam nostri, quos honoratiores in suo habebant famulatusimul praecipientes eis, ut non minus obsequiis tam beati Mauri ac nostris, quam illorum solícite invigilarent. Haec itaque honorífice cum ordinassent, cum benedictione sancti Mauri profecti sunt. Cumque Cenomanis venissent, et Episcopo nuntiati fuissent, honorífice ab eo suscepti sunt, atque in propriis restituti officiis, amplificatis sibi etiam ab eodem praesule priorum possessionum honoribus. Sed cum causam legationis suae ei narrassent, ac quid ipse super hac re vellet, inquirerent, respondit se propriis magis, quam aliorum, velle insistere coeptis. ne super alienum videretur aedificare fundamentum: praesertim, inquit, cum incumbat nobis nunc ordinatio ac dispositio tam priorum negotiorum, quam et Ecclesiarum pervigil sollicitudo. Hoc autem agebatur secundum dispositionem occulti consilii Dei. Siquidem locus ille, qui a beato Bertigramno ad construendum coenobium provisorius ac delegatus fuerat, non admodum aptus vel congruus regulari erat religioni, ut nobis nostri dicebant ductores; nam ex ipso nomine, Rupiaco deformis a nobis et scabrosus aestimabatur. Harderadus proinde certissime comperiens, quod Domnolus episcopus nihil de hac re facere vellet, laetissimus effectus, licentiam ab eo ad nos revertendi petiit. Quà sibi concessà, nepotem suum strenuae juventutis virum, nomine Hademarum, beato transmisit Mauro, mandans illi, ut nullo modo moestum gereret animum, sed quantocyus posset cum omnibus, quos cum eo dimiserat, ad Andegavensem (a) ire festinaret regionem, quo ille nobis se occurrere per nuncium designaverat. Cum itaque tam beatus Maurus, quam et nos omnes, alacriores tali effecti nuncio fuissetus, decimo die postquam Aurelianis civitatem fueraus ingressi, iter arripientes, tendere quo jussi fueraus, summopere certabamus. Quinto tandem die ad locum, qui Restis nuncupatur, pervenientes, honorabilem virum Harderadum, et uxorem ejus ac filios, adventum nostrum jam per biduum ibi praestolantes, invenimus. Qui cum honorífice nos recepissent, supradictus vir Harderadus cum conjuge sua, secretiorem expetens locum, adscito beato Mauro, omnia illi, quae cum suo invenerat episcopo, per ordinem nunciavit.

§ 20. « Est, dicens, mihi consobrinus, nomine Florus, magnis possessionibus pollens; primus inter primos totius regni Francorum principes. Hic ab ineunte aetate, in saeculari licet habitu

constitutus, omnipotenti Deo solícite placere studuit semper. Cui ex amissa conjuge, unus tantummodo superest filius; qui si alicubi perfectos in hac religione posset invenire viros, in sua propria possessione, quae ei de paterna evenit haereditate, monasterium construere desiderat, filiumque suum ibidem Deo offerre cupit: ac sic demum relictis omnibus, quae sunt hujus mundi, negotiis, Deo in eodem servire, liber ex omnibus, optat coenobio. Ad hunc ergo missum nostrum directum habeo, qui illi adventus vestri causam pleniter enarrare valeat, vel si in deliberatione animi sui perseverat, explorare. »

§ 21. Eo tempore Theodebertus rex Francorum regnum laudabiliter tenebat. Cui supradictus clarissimus vir Florus ita familiaris et charissimus in omnibus erat, ut quidquid in omni ditione ejus facere vellet, absque alicujus contradictione a rege obtineret. Qui cum relatu nuncii, quem ei Harderadus direxerat, tam beatum Maurum, quam et nos cognovisset advenisse, et quia Cenomanicus antistes nos recipere noluisset: illico accedens ad regem, causam ei adventus nostri pleniter narravit, ac voluntatem suam, quam de aedificando coenobio habebat, ei aperuit: petiitque ab eo, ut nos ejus permissu suscipere mereretur, quatenus ei monasterium, sicut desiderabat, construere-mus. Cui Theodebertus rex respondit, dicens: « Non ita nobis hactenus servisti, ut aliquid tibi negare, aut contradicere possimus; unde perge quantocyus, et nostra comitatus gratiâ, ac roboratus auctoritate, eosdem sanctissimos viros omni suscipe reverentiâ, tuum peragens cum eis desiderium, simulque deprecare illos, ut pro nobis ac liberis nostris, populoque totius regni, Deum assidue exorare dignentur. Tuum vero erit, artifices illuc ad operandum, ubicumque eos in omni nostra inveneris potestate, adducere et adunare, ut opus ipsum celerius possit expleri: nec nostra, juxta voluntatem et consilium tuum, regia loco illi deerit largitas, si apte eum constructum, et convenienter perspexerimus ordinatum. »

§ 22. Talibus ac tantis regis promissionibus nobilissimus vir Florus roboratus, concitus ad praedium possessionis suae, quod Glannafolium (a) dicebatur, advenit. Cujus adventu Harderadus audito, cum beato Mauro ante fores portarum in ejus pergit occursum. Videns vero Florus beatum Maurum humillimo monachali indutum habitum stantem, de equo, cujus tergo insederat, desilivit, ac in terram se prosternens, cum ab eo humiliter receptus, ac elevatus fuisset, diutius se invicem complexantes, ac alterutrum constringentes, lacrymas quoque prae gaudio invicem effundentes, immorati sunt. Tunc deinde praedictus vir, osculatis nobis omnibus, apprehendens iterum dexteram beati Mauri manum, et strictim eam exosculans, ait ad illum: « Bene

(a) Gallice *Glanfeuil*.

te venisse gaudemus serve Dei excelsi, et discipule sancti viri Benedicti, cujus honor et nomen, quod in sancta emeruit servitute, pene jam omni saeculo innotuit: et benedictum nomen Domini, qui te ac commilitones tuos, istos reverendos viros, in istam misit provinciam. » Et haec dicens, ducebat eum ad domum, praecedente nos Harderado, et filii ejus.

§ 23. Die vero aliâ cum post matutinale officium in unum convenissemus, aperuit beato Mauro voluntatem suam, quam de constructione coenobii habebat, simul et referens regis promissionem ac deprecationem, qua eum et pro se ac filiis, omnique populo Dominum attentius implorare expetebat. Tunc beatus Maurus ait ad illum: « Observatio ordinis nostri summam deposcit quietem et securitatem. Quapropter si nobilitati generositatis tuae videtur non esse contrarium, primum omnium res, quas Deo ejusque famulis tradere pro remedio, ut asseris, animae tuae desideras, simul perlustrantes inspicere debemus. Inde vero facto testamento, te tradente nobis coram testibus, recipere eas convenit in nostram dominationem. » Cui cum assensum suum Florus praebuisset, ascensis equis post diem tertium, inspectis omnibus, ad supradictum reversi sunt locum. Tunc clarissimus vir Florus scripto, juxta consilium beati Mauri, testamento, tradidit ei omnia, et de suo jure in ejus delegavit potestatem atque dominium. Obtulit etiam ipso die Domino filium suum, nomine Bertulfum, puerulum octo circiter annorum, nutriendum et instituendum doctrinâ et magisterio beatissimi Mauri, sicut et ipse a sanctissimo magistro suo Benedicto educatus in omni nostra fuerat observatione. Congregatis igitur plurimis artificibus et operariis, jactisque fundamentis, opus coeptum quotidie certatim accelerabant.

§ 24. Cumque die quadam cum beato Mauro operarios inspicere resideret, et vir Domini lectioni e contra operam daret, ac interdum ea, quae legebat, ipsi Floro exponeret: quidam Clericus, qui caementariae arti praeerat, et quem idem Florus de palatio regis ob hoc adduxerat, de altissimis gradibus, in quibus operarii stantes, altius jam porrectam aedificabant mace-riam, retrorsum corruens, super deportatum illuc montem lapidum cecidit. Cumque eum omnes mortuum crederent, ac de sola ejus sepultura tractarent, pro eo maxime, quia per omnes corporis meatus sanguis undatim profluens egrederetur, vir Dei cum Floro advēnit, eumque continuo ad ostium ecclesiae beati Martini deportari fecit. Cumque omnes abscessissent, ipse in terram se ante altare orationi dedit. Qua completâ, egrediens et super collisa membra signum crucis faciens, ait: « In ejus nomine, qui corpus hominis de limo terrae formavit, et spiraculum vitae ei inspiravit, surge sanus, Langise, et perfice opus tuum quod coeperas. » At ille statim velut a somno surgens,

mirari coepit, quando illuc advenisset. Sanctus vero Domini ad eum ait: « Non tuis huc pedibus, sed aliorum delatus es manibus. Sed perge quantocyus, ne forte tuâ absentia opus intermittatur. » Illo itaque egresso, Florus, qui in parte cum Simplicio monacho stans, cuncta quae vir Dei egerat, vidit, conceito cursu adveniens, seque ad pedes ejus projiciens, clamare coepit: « Vere discipulus es, sancte Maure, beati Benedicti, de quo talia narrare frequenter audivimus. » Ex illo die idem Florus ita eum in maxima habuit admiratione, ut numquam propius ei accedere auderet.

§ 25. Itaque cum clericus, qui sanatus fuerat, ad opus suum fuisset reversus, quidam ex operariis beato Mauro deträhere coeperunt, dicentes eum non religionis obtentu, sed gratiâ cupiditatis, quo honoratior in aliis esset regionibus, suum reliquisse monasterium, et tam longinquas adisse terras, et haec quae faciebat, non virtute Dei, sed potius quibusdam obtinere praecantaminibus. Cum ergo haec inter se sermocinarentur, malignus spiritus tres ex illis subito invasit, et ita gravissima vexatione atterere coepit, ut uni ex illis, nomine Flodegiso, animam extorqueret. Quod ubi vir Domini, quid evenisset, agnovit, vehementer flere coepit: iterumque oratorium beati Martini ingressus, attentius Dominum tam pro his qui torquebantur, quam et pro illo qui mortuus fuerat, deprecabatur. Et cum per tres continuas horas orationi incubisset, ad eos qui vexabantur, et se invicem dentibus lacerabant, accessit, et signum crucis tertio contra eos duxit; et cum adhuc dentibus frenderent, pulvereque se conspergerent, vir Dei propius accedens, digitos utriusque manus illis in ora misit. Spiritus vero immundi, foetida relinquentes vestigia, ventris egestionem fugati sunt.

§ 26. Jussit deinde vir Domini corpus defuncti tolli; et in porticum ecclesiae deferri. Noctem illam jejunus totam duxit insomnem, assiduus Dominum exorans gemitibus, ut animam in corpus defuncti reddere dignaretur, ne diutius de ea diabolus, qui illam extorserat, triumpharet. Mane autem primo Simplicius presbyterum adsciscens, ut sacrificium Missae pro eadem Deo anima offerret, imperavit. Quod dum ille devotissime consummasset, cum ipso Simplicio vir Domini ad locum, in quo mortuus jacebat, accedens, ait: « Domine Jesu Christe, qui quatrduanum Lazarum de monumento suscitasti, et ad preces servi tui Eliae, filium viduae vitae restituisti: adesto et nunc nobis famulis tuis, et redde in hoc defuncti corpore animam, quam te permittente, hostis humani generis cruciando de eo effugavit. Et cum haec dixisset, continuo corpus defuncti totum concussum est. Illicoque consurgens, ab eo mandatum accepit, ut si vivere vellet, quamdiu in hac vita esset, in locum ipsum jam non introiret. Hoc autem sanctus pro sola impe-

ravit humilitate, ne scilicet pro tali facto plausum et favorem hominum quaerere, ac delectari videretur.

§ 27. Igitur octavo anno, postquam ibidem adveneramus, monasterium omne satis convenienter in omni constructione consummatum, atque ab Episcopis provinciae ipsius dedicatum est. Regebat autem per idem tempus Andegavensem Ecclesiam vir sanctissimus Eutropius. His itaque expletis, praedictus vir Florus non immemor promissionis, quam Deo voverat, pergens ad Theodebertum regem, licentiam ab eo expetiit, ut ei regularem liceret suscipere habitum, et peccata sua, quae plurima in saeculari contraxerat conversatione, jejuniis et orationibus, caeterisque spiritus fructibus redimere. Quam cum ei rex negare nequivisset, tristis licet et moerens, pro eo quod ab eo separari nollet, permisit illi, quae deposcebat implere, eumque aliquantibus diebus secum in palatio retinuit, ac tandem abire permisit. * Cum Florus annis duodecim, mensibus tribus, ac diebus totidem sanctissime, ut nobiliorem decebat, nobilissimus in omni vixisset religione, duodecimo Calendarum Septembrium feliciter migrans ad Dominum, diem clausit ultimum. Filius vero ejus Bertulfus quam perfectus in omni sacrosancta fuerit observatione, sequens lectio demonstrabit.

§ 28. Theodebertus igitur rex, cum quatuordecim annis strenue ac nobiliter Francorum gubernasset regnum, Theobaldo filio suo sedem regni post se dereliquit. Qui juxta patris sui imperium, non minus quoad vixit tempore, tam beatum Maurum, quam nostram dilexit Congregationem. Hic itaque patris sui sequens vestigia, nobiliter locum Congregationis hujus honoravit et regiâ magnificentia ditavit. Sed et hic cum parvo tempore regni apicem honorifice cum pace obtinisset, immaturâ praeventus morte, Clotario principatus dimisit monarchiam. Qui Clotarius, auditâ famâ beati Mauri, frequenter eum ad se evocans, ejus sapientissimis utebatur consiliis. Denique cum aliquando beatus Maurus duos ex fratribus pro aliquibus necessitatibus ad eum transmisisset, ac ipse benignissime omnia, pro quibus ierant, annuisset, inquirere ab eis sollicitè coepit, quid vel qualia reges decessores sui nostro contulissent loco. Quae cum ab eis rescisset, ait: « Et nostra, Deo propitio, largitas ipsi non deerit loco, praesertim cum et ampliorem illis tam regni quam divitiarum obtineamus potestatem, et bona operandi a Domino perceperimus voluntatem (a). »

* Quaedam ab hac profusa historia hinc illinc expungere visum est quae essent nullius utilitatis, quaeque parum nihilve ad illustrandam S. Mauri vitam conducere.

(a) S. Benedicti Institutum in Gallias per S. Maurum inductum, adeo sanctitatis et doctrinae famâ, brevi propagatum fuit, ut Coenobis in dies multiplicatis Maurina coeperit Congregatio a materna Cassinensi omnino se distrahere, et sui fieri juris saeculo xvi, annuentibus summis Pontificibus Gregorio XV et Urbano VIII. Inter praeclaros, ingentes et incredibiles Benedicti nominum in re literariâ et historici labores, celeberrima est *Maurinae Editionis Collectio* SS. Graecae et Latinae Ecclesiae Patrum, qua nihil, hoc in genere, perfectius hucusque editum est.

§ 29. Hujus temporibus dum beatus Maurus villas ac praedia, monasterii curam gerendo et disponendo, circuitet, quadam die in possessione monasterii, cui Gaudiacus nomen est, ingressus refrigerandi gratiâ, secretiorem locum petiit. Quo cum sederet, et cum duobus monachis, qui cum eo venerant, psalmos decantaret, nunciatur illi, Ansegarium archidiaconem Ecclesiae Andegavensis stare pro foribus, et cum eo colloqui desiderare. Cumque vir Dei ut ingrederetur jussisset, et ille ea, pro quibus venerat, perorasset, vir Domini sanctus Maurus Simplicium vocans monachum ait illi: « Virum hunc, qui nobis pro sua reverentia et affabilitate dudum familiaris effectus est, poculo charitatis potare, ac vino sanctae dilectionis inebriare, ut spirituales, spiritaliter debemus. » Cui cum Simplicius dixisset: « Non est quicquam vini nobis, nisi tantummodo in uno parvissimo vasculo, quod ad sellam pendere consuevit, » sanctus Domini Maurus dixit illi: « Defer illud huc. » Cumque allatum fuisset, adjecit: « Panem etiam huc deferre. » Et cum coram eo panem quoque attulissent, signum Crucis contra parvissimum vasculum faciens, dixit: « Potens est Deus, qui mensam populo suo in eremo paravit, et aquam in abundantia de petra produxit, etiam nobis servis suis de hoc parvulo vasculo sufficienter vini ministrare affluentiam. » Mirum dictu, pene et incredibile factu, opus est secutum. Cum enim sexaginta et eo amplius homines ibi adessent, qui tribus vicibus de ipso biberunt vasculo, ita plenum semper repertum est ac si intactum post primam permansisset impletionem. Hoc miraculum nobis Simplicius, cum ad monasterium cum ipso beato Mauro reversus enarrasset, Eliseo eum similem decrevimus aestimandum. Ex eo loco cum ad monasterium reverteretur, obvium habuit in mediâ viâ quemdam virum plebeum, cui cancri ulcus superius occupans labrum, tam nasum, quam majorem genarum absumpserat partem. Cujus calamitatem vir Domini miseratus, decontra signo Crucis edito, pristinae eum restituit sanitati.

§ 30. Ex eo tempore beatus Maurus non facile jam de monasterio egredi uspiam volebat: sed ordinatis Praepositis, ac reliquis administratoribus, ipse soli Deo, orationi quotidie ac lectioni vacans, ferventius multo quam coeperat, deservire in sancto procurabat proposito. Cumque gregi suo de die in diem incrementa sanctae religionis in melius augmentari conspiciens, omnipotenti Deo labiis exultationis sacrificium offerret devotissimae laudationis, trigesimo octavo a fundatione ipsius monasterii anno, cum et ad perfectam jam venisset aetatem, et juxta prophetiam beatissimi magistri sui, * qui post consummatam triennem vicenorum annorum decursionem, mercedem operum suorum a Domino ei recompensandam esse praedixerat, finem vitae

* Vide superius § 9.

suae jam propinquare cognosceret, aedificatâ sibi domunculâ juxta beati Martini ecclesiam, remotiorem delegit vitam sumere. Sed quia grex sanctae congregationis sine rectore, qui super eum solícite intenderet, esse non poterat, convocans omnem congregationem, de substituendo sibi Abbate solícite pertractabat. Cumque omnis congregatio coenobii hoc in ejus posuisset deliberatione, utpote qui omnes melius quam se unusquisque eorum cognosceret, ipse pater sanctissimus Bertulfum, nobilissimum ac perfectissimum in omni religione virum, quem ipse sanctissime edocuerat, ad tale onus suscipiendum idoneum esse judicavit. Cui cum omnis congregatio in tali electione assensum prae buisset, ipse pater sanctissimus in loco eum sessionis suae sedere constituens, ac singula ei, in quibus tanti gregis curam gerere deberet, paterno insinuans amore, intra domum, quae ei, ut diximus, prope ecclesiam sancti Martini constructa fuerat, se recepit, duobus tantummodo ad sibi cohabitandum et serviendum, ipsius congregationis electis fratribus, Primo scilicet, atque Aniano. Nobis enim, qui cum eo veneramus, Bertulfô, quem Abbatem constituerat, solícite adesse ac invigilare praecepit, ne forte in aliquo a rectitudine regularis tramitis devia ret.

§ 31. Cumque duos ac dimidium taliter in contritione spiritus et corporis maceratione complexset annos, quadam nocte cum more sibi solito ecclesiam beati Martini intrare vellet, et vota precum ac lacrymarum Domino persolvere, diabolus magnâ obsequentium constipatus catervâ, ab ingressu eum prohibuit basilicae, dicens: «Eja, Maure, qui nos a propriis deturbare speras sedibus, tam longissimas tibi que hactenus incognitas adisti regiones, nunc videndo ac experiendo nostrae perferes immissionis destituendissimam populationem. Ego enim, prout libuerit, strages diversarum mortium inferendo, de tuis nunc debacchans triumphabo, ita ut vix aliqui detanta isthic adunata remanere videantur congregatione.» Cui cum vir Domini respondisset: «Increpet Dominus in te satan et in verbis tuis, quibus mendax es et pater tuus:» statim inimicus velut fumus evanescens, strepitum immanissimum ac terrificum dedit, ita ut, etiam ipsi viro Dei, monasterium omne funditus contremuisse fuerit visum. Quo sonitu fratres expergefacti, ingentique pavore perculsi, stratis illico exilientes, signa pulsare coeperunt, ac synaxim cantare nocturnam.

§ 32. Interea cum vir Dei, nimia afflictione ac taedio pro his quae audierat, moerens, ingressus ecclesiam beati Martini, Dominum precaretur, quo illi certius ea, quae malignus spiritus ei dixerat, revelare dignaretur: angelus Domini ei continuo, candidissimo amictus habitu adstans, dixit: «Quid, dilectissima Deo anima, tanto moerore pro his quae a Deo agi disposita sunt, afficeris? Nam diabolus, licet totius caput oblineat mendacii,

multa tamen conjiciendo, de iis praecipue quae frequenter est expertus, praenoscit. Unde scias eum non sua voluntate, sed imperio Dei ea quae tibi prodidit, reserasse: nam aliquo modo verum est, quod audisti. Pars enim hujus congregationis maxima, infra breve tempus colligetur ad Dominum, ut ab ipso praefixum atque praordinatum est. Sed non propter hoc ipse, ut asseruit, de aliquo istorum vel ad modicum triumphabit. Tuis enim admonitionibus et exhortationibus instructi, paratus unusquisque, vocationis suae diem expectabit gaudens. Quos cum omnes moderno obeuntes tempore praemiseris felix, ut promeruisti, felicior subsequeris. »

§ 33. His dictis, visio angeli adstantis et colloquentis ablata est. Sanctus autem Domini facto mane, omni congregationi cuncta, quae viderat, per ordinem enarravit. Deinde paterna erga eos usus solitudine, taliter illos allocutus est: « De his, quae servi Dominum velle cognoverint, si aliquo modo tristari coeperint, voluntati Domini contraire ipsâ suâ videntur tristitiâ. Et ideo qua ipse mortalibus terminum finiendae istius posuit vitae, qui praeteriri a nullo natorum valet: sed ex eo quo primis hominibus mortem minatus est, ira ejus in hoc irrevocabili permanet sententiâ: nos, quibus quo voluit ordine dies hujus vitae in proximo finiendos esse patefecit, maculas commissorum facinorum lacrymis poenitentiae, et maceratione tergamus corporis: et sicut propheta admonet, scrutantes sollicite vias operis nostri, praeveniamus faciem Domini in confessione, ut atria supernae civitatis in hymnis valeamus intrare confessionum, ejusque claritatem cum sanctis omnibus revelata facie perpetua contemplari digni inveniamur. Et quia, dilectissimi fratres, nunc tempus adesse cognovimus, ut incipiat iudicium de domo Domini, iudicia ejus, quae aliquando quidem occulta, numquam tamen sunt injusta, reverenter, ut servos boni Domini decet, suscipientes ac perferentes, sursum erectis adoremus cordibus, summo opere procurantes, ne qua minus perfecta nos accuset actio, ac attentius invigilantes, ne calcaneo nostro tentator insidians, muscipula nos deceptionis in via hac, quâ jam undecimâ ingredimur horâ, illaqueare possit. »

§ 34. Hac exhortatione et admonitione sancti viri ita omnis congregatio ad horam ultimam libere expectandam, praeparare sese coepit, ut omnes, qui illo tempore ab hac vita de ipso loco migraverunt, coelestem ascendisse ad patriam, nulli dubium sit. Factum est autem, ut infra quinque menses, centum et sexdecim ibi morerentur fratres, nec plus de tanto grege, quam vintiquatuor remanerent monachi. Inter quos etiam tunc Antonium et Constantinianum comites et socios nostros sepelivimus. Expleto autem tanto numero, eo tempore, in eodem loco mortuorum, dolor lateris graviter beatum invasit Maurum. Qui lan-

guore ingravescente, quadragesimo primo adventus sui ad eundem locum anno, octavodecimo Calendarum Februariarum die, ante altare beati Martini, super cilicium stratus sui decubans, cum exitum suum vivificorum munisset perceptione Sacramentorum, adstantibus qui relictis fuerant discipulis, migravit feliciter ad Dominum, sepultusque est in eadem basilica ad dexteram partem altaris. In quo loco meritis et orationibus ejus, multa magnifica et admiranda operatur Deus ad laudem et gloriam nominis sui.

§ 35. Post obitum denique ipsius sancti viri, cum ego una cum Simplicio, sicut ipse nobis ipso die depositionis suae praeceperat, ad nostrum decrevissem reverti monasterium, vir Domini Bertulfus nos obtestando deprecatus est, ne illum quo ad viveret, desereremus tempore. Quem cum offendere pro sua sanctitate ausi non fuisset, per biennium, quo supervixit, cum illo morati sumus. Quo defuncto, cum Florianus totius religionis vir, ac filius ductoris nostri Harderadi, qui a beato Mauro nutritus fuerat, ei in monasterii regimine successisset, ac nos multis precibus retinere voluisset, reversi ad vos, o sanctissimi Patres, Deo gubernante sumus: atque haec vestris obsecundantes imperiis, de vita et conversatione seu virtutibus beati Mauri, imperito licet sermone, conscripsimus. Dies autem vitae B. Mauri ita supputantur: oblatum est Deo ac traditum beato Benedicto, cum duodecim esset annorum: habitavit cum eo viginti annis: commoratus est in monasterio suo, quod ipse aedificavit, annis quadraginta, diebus quatuordecim. Qui simul fiunt anni septuaginta et duo, dies quatuordecim.

VITA S. BONITI ARVERNORUM EPISC.

SCRIPTA AB ANONYMO EJUS AEQUALI

EA VERO IN GRATIAM LECTORIS PARAPHRASTICOS REDDITA EST

PER LAURENTIUM SURIUM

Natus 623, decessit 709. — Natione Gallus.

§ 1. Originem traxit Bonitus (a) ex inclita Arvernorum (b) stirpe: patre Theodato, matre Syagria, qui ad Romanos Senatores suos referrent natales. Prius autem quam in hanc esset lucem editus, sacerdos quidam, Fregio nomine, fertur ad ejus pa-

(a) Bonitus gallico sermone Bont vel Bonet dicitur.

(b) Arverni regionis in Gallia incolae, quae illic *Auvergne*.

rentum venisse aedes, atque a genitrice illius cum magno acceptus gaudio, et pro more rogatus ut ipsi bene precaretur, his verbis esse usus: « Tu mihi benedic Dei sacer ac venerabilis Domine. » Quae verba tacite secum expendens Syagria, tandem ex sacerdote percontatur quid illa sibi vellent. Tum Fregio: « Non equidem, ut tu putas, a te petii benedictionem, sed ab illo quem gestas in utero: quippe quem divinitus video ad summum vocari sacerdotium. » Illa his exhilarata, « Quaeso te, pater, inquit, ut tuis precibus eveniat quod dicis. » Postea ubi natus puer adolevit, in Arvernorum urbe traditur litteris imbuendus, subinde etiam juri civili dat operam: facileque caeteros condiscipulos ipsi coetaneos eruditione antecellit. Porro ejus parente defuncto, non absque Dei voluntate et praevidentiâ, in regis aulam et ministerium se contulit: cui cum imprimis charus esset, ab eo pincernarum princeps institutus est: nec multo post a regis manu accepto annulo, illud est officii adeptus, quod Referendariis, ut vocant, attribuitur. Quo ille quidem tam accurate et splendide functus est, ut et principi et cunctis proceribus gratus atque praecipue charus haberetur. Erat autem eleganti corporis formâ, sed mente pulchrior, et castitate conspicuus. Nec multum intercessit temporis cum illi a rege magnus delatus est honor et gratia. Eo autem rege defuncto, apud ejus quoque successorem in tantâ fuit gratiâ, ut praefecturam Massiliensem primae provinciae illi demandarit: ubi sane causas ipsi commissas ea ratione peroravit, ut non tam judex, quam sacerdos esse videretur. Neque enim, ut more illic comparatum erat, homines venûndari, aut exilio mulctari, vel captivos detineri unquam jussit: sed potius, si quos reperire posset venditos, uti semper consueverat, redimere atque ad sua remittere studuit. Inter haec autem vacabat jejuniis, ut jam non uni, sed plurimis summo sacerdotio dignus videretur. Erat sermone lenis, inter discordes mansuetus, pacisque conciliandae studiosus.

§ 2. Per idem tempus ejus germanus frater Avitus pontifex, vir et humanioribus et sacris litteris instructus, et omnibus divinis officiis praepotens, quindecim fere aut eo amplius annis praeclare Arvernensem (a) gubernavit Ecclesiam: tandemque correptus morbo, cum extremum cerneret adventare vitae suae diem, consentiente ipsi Ecclesiâ, Bonitum virum Dei cumprimis idoneum successorem, sedisque suae dignissimum judicavit sacerdotem. Missa autem ab illo ad regem legatio est, ut is auctoritate regia electioni Boniti suum quoque calculum adjiceret. Eo tempore sub Theodorico rege Pipinus, magister equitum, curam palatii et regni gerens, cuncta fere pro suo moderabatur arbitratu. Non defuit hac in re consensus regis, Domino illius cor permovente, qui Ecclesiae suae opportunum

(a) *Arvernensis* civitas gallice est *Clermont*; nunc latine communiter *Claramontium*, *Clarus-mons*.

pastorem, et adversus immanis belvae rabiem defensorem parabat. Reversis itaque legatis cum gaudio, vir Dei Bonitus summa omnium voluntate, laetitia et favore in cathedra est collocatus. Ille vero suscepto episcopatu, cum esset vir prudens, non honorem, sed onus impositum sibi arbitrabatur. Itaque non otio se dedit, sed cursus sui auxit laborem: jejuniis, orationi, vigiliis incumbens: lectioni quoque et silentio atque remotioris loci solitudini, idque Quadragesimae praesertim tempore, ita studens, ut non modo episcopus dignissimus, sed etiam monasticae vitae professor jure dici posset. Jejunabat biduo, triduoque; interdum vero etiam quatruiduo eum mansisse jejunium comperimus.

§ 3. Quodam tempore cum nimio aestu populum suum defatigari cerneret, maxime quod etiam magna flumina calor vehemens torrèret: timens ne civitati suae periculum crearetur, tamquam pastor bonus ab omnipotenti Deo remedium poposeit: simul admonens suos, ut ad ecclesiam omnes convenirent, et instar Ninivitarum pro viribus quisque biduano aut triduano se jejunio afflicerent, Deique misericordiam supplices postularent: si qui vero id non possent, in pane et aqua, vel saltem ad solis occasum usque, cum cordis contritione jejunarent. Non est autem vir sanctus suo fraudatus desiderio. Cum enim juxta morem crux e templo, sacerdotis manu, efferretur, et beatissimi levitae ac martyris Laurentii ecclesiam essemus ingressi, peractis a sancto episcopo, quae ad Dei pertinent ministerium, repente, Austro flante, densissimae nubes coelum omne operuerunt, eademque nocte tanta vis imbrium e nubibus sese effudit in terram, ut posterà luce aegre potuerit vir Dei cum plebe inde procedere. Cumque tantas conficiendi itineris difficultates sibi objectas videret, sacerdotum ipsi adstantium fidem explorare volens, « Quid vobis, inquit, videtur? Cernitis nimirum, quam sit prae imbre difficilis egressus. » Quibusdam autem respondentibus, satius esse citra laborem intra templi ambitum psalmodiae et hymnorum modulationi immorari, quam ea pluviae tempestate maffieri: vir Dei ad Bobonem virum reverentissimum et Magnilocensis (a) monasterii abbatem conversus, « Tu quidem, inquit, nobis quid sentias, depromere ne gravèris. » Tum ille, ut semper erat solitus, reverentissime atque constantissime sic respondit: « Quandoquidem Dominus etiam immerentibus nobis tantam impendit misericordiam, aequum est, nos in coeptis non modo persistere, sed susceptos etiam cumulare labores. » Hoc responso exhilaratus vir sanctissimus, quod recte consulisset, tam per se ipsum, quam per eundem Abbatem magis magisque plebem adhortatus est, ut inchoato operi perseveranter insisteret. Ipse vero pro more suo, quatruiduano se jejunio afficiens, in oratione pernoctabat, idque tanta cum humilitate, ut posset ei aptari illud

(a) Gallice *Manlieu*.

Psalmographi: *Elegi abjectus esse in domo Dei mei, magis quam habitare in tabernaculis peccatorum* (Ps. 83); et si quis rei ignarus, in templum esset ingressus, episcopum minime crederet illic adesse, et quidam etiam in psallentis pedes impingerent.

§ 4. Lacrymarum tanta ei gratia aderat in divinis officiis, ut capitis tegmen ex earum infusione madere quadam sui parte videretur. Peregrinos laetissimus excipiebat convivio, nec, juxta apostolicam admonitionem, pauperi praeponebat divitem, sed sordidis indutum vestibibus, annulos gestanti anteferebat: nec quemquam omnino mendicum, quantum quidem in ipso erat, a se vacuum discedere patiebatur. Sacerdotes et fratres ferventer amabat in Domino, eisque crebro sacrorum Canonum decreta proponebat, adhortans, ut caste et digne Deo viverent. Curabat etiam, ut presbyteri idonei ad populum sacras haberent conciones, eumque docerent et formidare gehennae supplicia, et ad coelestem patriam aspirare. Interim vero majori inflammatus fervore spiritus, timens ne propter sacerdotium a Germano fratre, ut supra dictum est, ipsi delatum, grave quandoque apud Dominum judicium experiretur: cupiensque sanctorum Apostolorum insistere vestigiis, qui relicto patre cum retibus et navi, Dominum Jesum secuti sunt: adiit quemdam celeberrimum Dei famulum Tillonem, cognomento Paulum, ut cum illo communicato consilio, animi sui propositum posset explere. Cumque ad ejus monasterium pervenisset, cum ingenti gaudio atque officiosissime a fratribus susceptus est. Deinde perductus ad Tillonem hominem Dei, post longa colloquia ad id devoluti sunt, quod cum illo tractare constituerat sanctus episcopus. Ambo igitur facta inquisitione, et sancto inflammati spiritu, « Nihil, inquirunt, melius quam quod temere contra sanctorum Canonum instituta usurpatum est, abdicando rejicere. » Nec immemor sanctus episcopus evangelicae illius sententiae: *Omnis qui reliquerit domum, aut agros, et cuncta quae possidet, propter nomen meum: centuplum accipiet, et vitam aeternam possidebit* (Matth. xix), apud se plane deliberavit, non modo sedem, sed et patriam et parentes sponte exulando deserere: quod quidem ut ab illo gestum sit, suo loco referemus. Nunc paucis annotanda sunt miracula, quae illo in loco Dominus efficere dignatus est.

§ 5. Resurrectionis Dominicae illucescente die, rogarunt illum fratres, ut Missarum solemnia apud illos perageret. Cum igitur ex more ad aram manus aquâ ablueret, et venerabilis pater Adelphius, tunc adhuc Levita, sed postmodum antedicti Bobonis viri Dei in Magnilocensis monasterii regimine successor, id temporis ad altare viro Dei assistens, Diaconi fungeretur officio: quidam frater non commoda affectus valetudine, Audemarum nomine, petiit a Levita, ut aquam, qua sacerdos Domini manus abluerat, ipsi potandam praeberet. Qua hausta, illico se senset

pristinæ redditum incolumitati, seditque laetus ad mensam cum fratribus. Alium quoque ejusdem monasterii fratrem, Nathole-num nomine, eâdem aquâ utentem, quamplurimi asseverant febris ardoribus levatum. Et hæc quidem, quæ supra commemoravimus, ex venerabilis patris Adelphii relatione didicimus, cæteraque nostro studio in his paginis exarata, illo rogante et approbante conscripsimus.

§ 6. Cum autem ex illo monasterio sacerdos Domini ad sua remicaret, quidam in itinere claudus, quo poterat conatu a tergo illum subsequens, his vocibus compellabat: « Exspecta, domine, exspecta. » At vir Dei illius calamitatis misertus, paululum substitit, nesciens quid sibi vellet homo. Claudus autem, « Quaeso, inquit, domine, ut impositione manus tuæ sanes hunc morbum meum. » Ille vero subridens, « Non quidem recuso, inquit, facere quod petis: sed perinde ex meo contactu es salutem consequuturus, ac si bos te pede attingat. » His dictis, locum morbidum signo Crucis munit, et aeger sospes mox et incolumis discedit. Hæc autem quæ jam diximus, vir fidelissimus, sancti episcopi cubicularius, Donno nomine, se vidisse testatus est. Bonitus quoque vir industrius, et in antedicta ecclesia sacrarii custos atque presbyter, curiosius postea inquirens, comperit hominem illum Dei gratiâ illo incommodo liberatum.

§ 7. Alio die cum vir Dei iter ageret, duo daemoniaci obviam illi venère, obsecrantes eum, ut ipsis, confirmandi eos gratiâ, manus imponeret. Ille autem ignarus daemoniacæ occupationis, qua tenebantur, orans et manus eis imponens, coepto perrexit itinere. Porro qui cum illo erant, post tergum respectantes, atque accuratius rem explorantes, vident illos, misso sanguine, a daemonum infestatione absolutos.

§ 8. Per idem tempus famâ viri Dei in tantum jam increbrescente, ut non in vicinas dumtaxat urbes, sed etiam ad mare usque in insulam Britannorum sese diffunderet, mulier quaedam in eâdem insula, Blada nomine, quæ jampridem utroque orbata lumine, et manuûm ac pedum officio destituta fuerat, cum die quadam peregrini gentis suæ in ejus domum hospitii causâ divertissent, eamque tam male affectam cernerent, ab eis his verbis appellata est: « O mulier, si nostris dictis fidem accommodes, et Boniti Arvernorum episcopi intercessionem apud Deum ambias, nos sine ulla ambiguitate credimus, sanctum virum posse hisce tuis incommodis mederi. » Illa vero hujuscemodi exhilarata sermonibus, educi sese in locum remotiorem jussit: ibique orationi incumbens, simul ut e terra surrexit, et oculorum lumen, et membrorum aliorum se sensit recepisse integram sanitatem. Tum illa ob viri Dei merita hæc sibi beneficia divinitus contigisse intelligens, relicto proprio solo, relictis parentibus suis, ad beatum virum properavit: cumque juxta urbem

Arvernorum jam peregrina incederet, virum Dei praeter omnem expectationem, ad Rubiacense (a) monasterium tum visendi, tum consulendi causâ euntem. obvium habuit. Situm illud monasterium est intra montes, haud procul ab urbe, patetque ad illud aditus ab Oriente. Videns autem illum mulier, humili et submissa voce eum compellat, seque peregrinam et ejus famâ permotam eo advenisse dicit. At vir sanctus ut eam aliunde eo accessisse animadvertit, paululum substitit, et quid sibi vellet perquisivit. Tum illa ex ordine adventus sui causam explicat, eumque apud praepotentem Deum salutis suae auctorem proclamat. Episcopus vero ejus fidem et devotionem miratus, jussit eam secum ad monasterium abire, ipsiusque monasterii matri, suaeque nepti eam in coetu virginum commendavit: ubi illa quidem aliquandiu morata est, sed post discessum beati viri, in Britanniam reversa est.

§ 9. Ea tempestate sanctus episcopus virum Dei Nodobertum cum primis excellentem et industrium, genere nobilem, ingenio valde perspicacem, obsecravit. ut ipsi successor, et plebi ipsi commissae rector, patriaeque defensor esse vellet. Missi autem sunt ad regem legati idonei, qui illud negotium agerent, puta, Cantinus archidiaconus, et aliquot ejus comites bene digni. Illi ubi ad virum Dei, re confecta, sunt regressi, cum magno omnium favore Nodobertum sua in cathedra reposuit.

§ 10. Inde vero ad Magnilocense profectus coenobium, in sanctae religionis habitu, sicut semper optaverat, illic aliquandiu permansit. Locus autem ille tam est ab hominum consuetudine remotus, tamque ad vacandum verae philosophiae accommodus videtur, ut omnes eum sui nominis vindicem affirment. Nam undequaque collium praesidio munitus, et nemoribus amoenus est obsitus, amneque rigante herbae comantes germinant, et contra coenobii hortulum prata viridi facie laeta patescunt: quem largum ab Austro aditum triplici itinere portae communiunt. Sole autem suos spargente radios, sanctorum martyrum aulae splendent. Insignis emicat beatissimae semperque virginis Mariae turris, caeteris celsior, Apostolorum quoque aedes fulget eximie, sanctorum nitent arae, columnae prisco sculptae more sese subrigunt, miroque artificio camerae ligna celata visuntur: pluraque illic habentur alia, locum omnem mirifice exornantia. Unde tibi gratias agimus omnipotens Pater, quem cum Filio et Spiritu Sancto unius substantiae confitemur. Hunc autem locum jam pridem Genesius nobilissimus pontifex in solo proprio voluit esse monasterium, eique patrem praeposuit venerabilem virum Evodium: qua tempestate haeresis Novatiana (b),

(a) Sanctimonialium, gallice *Royar*.

(b) De hac haeresi et consequenti schismate (ex *Novatiano* Presbyt. Rom. postea Antipapa, et *Novato* Presbyt. Carthagin. annis ccl. et ccli.) dicendum in hist. SS. Cornelii Pp. M. et Cypriani Ep. M.

sive incuriâ, sive ignorantia quorundam, in Arvernorum irrepsit urbem, impurum quoque Joviniani (a) dogma illic extitit. Contra quas haereses in eodem Magnilocensi monasterio edita extat Epistola, quam fortassis operae pretium fuerit quandoque in lucem proferre. Ut enim ex parte jam cernimus, ante adventum immanissimi illius Antichristi, multas oportebit haereses emergere. Nam quod de duabus gentibus Gog et Magog illum antecessuris scripta divina pronunciant, B. Hieronymus non ita vult accipi, tamquam hae speciales quaedam gentes futurae sint: sed per Gog, haeticorum principes: per Magog, eos qui illorum susceperunt doctrinam, vult intelligi. Sicut autem catholicis et bene fidelibus ad summam quandoque cedit gloriam invicta in fide constantia: ita illi, qui haeresibus se sinunt depravari, in aeterna aestuantis gehennae supplicia protrudentur. Sed his obiter insertis, ad narrationis ordinem revertamur.

§ 11. Cum Dei sacerdos aliquantisper illic demoratus fuisset, relictis patria et parentibus, rebusque omnibus per monasteria et ecclesias distributis, Romam iter intendit, sacra Apostolorum visitaturus limina, et pauperem Christum sectaturus. Relicto igitur Arvernorum solo, Lugdunum pervenit, solitisque insistentis pietatis operibus, Lugduncensem Pontificem et Burgundionum Principem adiit, illosque ad pacem et concordiam revocavit. Haerebat interim ad tempus aliquod in monasterio, quod Barbarae Insulam (b) vocant, quaedamque illic memorabilia atque jucunda miracula effecit. Nam die quodam proficiscente illo per Ararim fluvium, qui cum illo erant, moesti inter se conferebant, quod pro illo die nihil escarum ipsis suppeteret. Quod ut vir sanctus audivit, diffidentiam illorum arguens: « Si fidem, inquit, haberetis, non difficile esset praepotenti Deo citra moram ullam nobis praebere res ad victum necessarias. » Necdum ille sermonem absoluerat, et ecce e flumine piscis in navim praeter omnium expectationem insiliens, illo die sufficiens eis exhibuit alimentum. Quadam etiam nocte cum ad nocturnas vigilias surrexisset, lumen in ea basilica, ubi solitus erat sacris incumbere vigiliis, extinctum est. Ejus autem ministro ignem quaerente, unde lampadem rursus accenderet, nec tamen inveniiente, sacerdos Domini ad lampadem accedens, lumen restituit: atque ita omnibus, qui illi aderant, laetitiam perfusis, una cum illis ad Dei cultum pertinentia peregit. Et haec quidem audivisse se testatus est reverendus Abbas Arnoldus, qui hoc in itinere sancti viri comes fuit.

§ 12. Alio quodam tempore pueri sancti pontificis piscatum ivere, et tota die omni frustrati spe sua, nihil capere potuerunt. Itaque ad monasterium revertentes, obviam sibi conspi-

(a) De Joviniano seu Joviano et ejus impietate vide adnotationem pro S. Geminiano Mutin. Ep. die xxxi Jan. in Append. sive *Martyrol. Illustr.*

(b) Gallice *Ile Barbe*.

ciunt venerabilem Abbatem Adelphium, cujus est jam ante habita mentio, quique id temporis virum Dei ex devotione hactenus erat comitatus, ejusque se ministerio tradiderat. Is ergo ait ad illos: « Cur adeo moesti revertimini, nec quicquam vobiscum affertis? » Respondentibus illis, se nullum omnino piscem comprehendere potuisse, ille rursus ait ad eos: « Ite ad fluvium, et in fide beati viri mittite rete. Credo enim per ejus merita moerorem vestrum, praestante omnipotente Deo, in gaudium mutatum iri. » Obtemperant illi continuo, et ad flumen pernici cursu revertuntur: missoque in aquam reti, piscem attrahunt, eumque cum ingenti gaudio deferunt ad episcopum.

§ 13. Postea ubi ad Agaunense (a) monasterium vir Dei pervenit, sanctorum imploravit patrocinium: fratrum quoque orationibus se commendans, non parvam illis contulit eleemosynam. Id vero non ibi dumtaxat, sed ubicumque toto illo itinere sacrum aliquod reperisset monasterium, ita praestitit. Denique in Italiam ingressus, a rege Longobardorum et devote et amanter acceptus est: qui cum viri Dei colloquiis frueretur, audit ad se referri, urbem ab exercitu obsideri. At ille mox exiliens, jubet suos arma capessere, secumque contra hostes dimicatuuros, esse paratos ad pugnam. Conversus autem humiliter ad virum Dei, « Quaeso te, pater, inquit, ut pro me Domino preces offeras. Nam mihi res est cum hostibus meis. Liceat mihi tua intercessionem ex illis palmam referre. » Mox inde urbem egressus, praelium cum hostibus iniit. Adeo vero partibus Ariperti (ita enim ille rex Longobardorum vocabatur) favit victoria, ut multis caesis atque prostratis, rege quoque in inguine vulnerato et capto, cum magno tripudio ad virum Dei redierit, eique pro precum illius suffragiis gratias agens, denuo se ejus orationibus commendavit multa cum humilitate, et in regno suo res necessarias illi praeberi curaverit.

§ 14. Inde autem profectus vir Dei, ubi ad maris litora accessit, navim conscendit: fervescente autem mari, cum fluctus tumescentes quibusdam comitibus mortis terrorem incuterent, maxime quod aliae naves jam disjectae essent, ita ut vix pauci mortales litus possent attingere: blande suos consolari coepit. At illi nihilominus partim mortis metu in navi se pronos prosternebant, partim res quas intulerant, pro exoneranda navi in mare jactabant. Sed opposuit se vir Dei, « Nolite, inquit, isthuc facere: praestat has res vel nobis egentibus, vel pauperibus conservare: » simul autem ad coelum attollens oculos, et tacitus imbrem lacrymarum effundens, pro salute omnium

(a) Percelebris fuit Agauni pagus caede et martyrio Thebaeorum invictae et sanctissimae Legionis Duce Mauritio, atque valde insigne monasterium, ubi plurima corpora et Reliquiae horum MM. venerabantur. Situs est oppidulus in Alpium sinu quae Italiam, ad septentriones, a Gallia et Helvetia dividunt. *Agaunum*, ex illius martyrii aetate (sub Maximiano) *S. Mauritius* appellatur. (Vide xxii Sept.)

Dominum obsecravit. Eodem autem temporis puncto, undarum impulsu navis a litore longius protracta est. Ita ergo Romam tandem perveniens, et sanctorum Apostolorum martyrumque loca circumquaque perlustrans, eorum sibi patrocinium atque suffragium supplici et inaestimabili devotione poposcit. Ad extremum non paucos captivos redimens, secum reduxit.

§ 15. Cum autem ex Urbe discessisset, et Clusinam (a) pervenisset, caeca quaedam mulier ab ejus ministris petiit, ut aquam, qua ejus essent lotae manus, sibi darent, quo illa suus remedii causâ posset oculos abluere. Et illi quidem ejus precibus cupiebant satisfacere: sed ecce vir Dei aquam, qua erat ablutus, in terram effundi jubet, ita ut vix guttam inde suffurari possent. At eam ipsam tamen mulieri porrigentes, hortabantur ut in basilica S. Petri, quae in urbe illa erat, postera nocte cum ea aqua vigilaret, atque mane inde oculos cum fide, sicut petierat, contingeret. « Credimus enim, ajebant, id tibi salutem allaturum. » Abiit mulier, et ut jussa erat, faciens, lucem optatissimam sanis jam oculis aspexit. Itaque ad comites viri Dei cum multa annonâ venit, gratam se exhibere volens reddita sanitate, et Deum pro sancti viri meritis laudans ac benedicens. Porro sanctus episcopus videns illius erga peregrinos benevolentiam ac liberalitatem, ejus devotionem probavit. suâque eam benedictione impertivit: qua percepta, mulier ad suas aedes abiit. Nemo enim ex viri Dei comitibus miraculum, quod illo ignorante contigerat, ei ausus fuit indicare. Cum autem multa infirmorum turba eum ubique prosequeretur, ille ubicumque poterat, in hospitium sese abdidit, jactantiae virus summopere devitans: aegros autem oleo, quod ex beati Petri sepulcro pro benedictione assumi jusserat, ungi mandavit. Mox autem percepta salute, cum Dei laudibus illi ad propria discedebant. O beatum sancti viri commercium. Dedit terrena, et recepit coelestia: pauper rebus, sed virtutibus locuples.

§ 16. Per id tempus nihil jam illi supererat, quod posset pro eleemosyna elargiri, adeoque juxta Evangelium sese expoliaret, ut ne duas quidem, quibus posset indui, tunicas haberet: liceretque ei dicere cum beatissimo Apostolo: *Argentum et aurum non est mihi* (Act. iii), sed interim divinis dives virtutibus, curationis beneficium multis impendebat. En quod a Salvatore in Evangelio promittitur: *Qui reliquerit omnia propter nomen meum, centuplum accipiet, et vitam aeternam possidebit* (Matth. xix). Centuplum accepit, qui in sanctitate et divina charitate firmus atque fundatus, ad perfectionis culmen ascendit, ut posset dicere cum Apostolo: *Nostra autem conversatio in coelis est* (Philip. iii): non sicut plerique solent interpretari, eum qui reliquerit omnia, etiam in hoc saeculo centuplum re-

(a) Clusium in Tuscia, Chiusi.

cepturum in honoribus aut rebus terrenis, et postea vitam habiturum aeternam. Neque tamen id ita dictum quis putet, quasi ignorem etiam sanctos viros in hoc saeculo ad honores et dignitates esse provectos. At illi id non arbitrantur retributionis praemium, sed officium et dispensationem: quemadmodum neque hic sanctus Domini sacerdos, qui multa pro Christi amore reliquerat, terrenum aliquid postea vel expetiit vel obtinuit: sed centuplum accepit, quandoquidem perfectionis gratiam adeptus est, vitamque modo sempiternam possidet cum beatis omnibus in gloria patriae coelestis. Post haec autem vir Dei Lugdunum reversus, quatuor annis illic permansit, in sanctis operibus jugiter perseverans.

§ 17. Cum autem obitus sui diem ex divina revelatione jam impendere cognosceret, cum successore suo, et quidem aemulo, pacem fecit (a): neque post multos dies lecto decumbens, podagrae molestia increscente, ad extrema perductus est. Aspirans autem ad coelestia, antequam Domino redderet spiritum, fenestram cellulae, in qua quiescebat, jussit patefieri, et solito oculos lacrymarum imbre perfundens, psalmum, qui eâ horâ juxta morem canendus erat, inchoavit, atque in Domino feliciter obdormiens, coelorum arcana penetravit, in omnem aeternitatem eorum consortio fruiturus, quorum vitam et mores expressit in terris.

§ 18. Porro eum ex more ad sepeliendum aliis deducentibus, quidam paralyticus accessit, atque ex sacri corporis praesentia integram sibi sensit corporis reformatam sanitatem. O virum beatum, qui eximia Dei ornatus gratiâ, et hic praeclara nobis ad imitandum virtutis reliquit exempla, et illic apud Deum pro culpis nostris perpetuum praestat patrocinium. Reliquit in terris omnia, ut tamquam nihil habens, in Christo omnia consideret. Luxit in hac vita temporaria, ut sempiterna cum angelis laetitia perfrueretur. Parentum nobilium aliorumque sodalium aspectu et consuetudine, pro Christi amore sibi ipsi ultro interdixit, ut in beatorum omnium jucundissimam sodalitatem recipi mereretur. Hic ad tempus voluntariam complexus paupertatem et inopiam, et in ipsa egestate laudans nomen Domini, deinceps et hic et illic dives est: hic coruscans miraculis et virtutum signis, illic immortalis affectus gloriâ. Hunc sibi proponant imitandum proceres, ad hujus exempla se componant Christi sacerdotes. Hujus beati viri mortificationem spontaneam, et frugalitatem atque parsimoniam, etsi fortassis imitari non possumus, omnes tamen suspiciamus, et cum lacrymis ad memoriam revocemus. Mirentur alii sane in eo virtutes et signa, quae per eum Dominus dignatus est ostendere: ego quidem nihil tam

(a) Locum explicant: evocato suo successore Nodoberto, qui suus jam adversarius fuerat, eum in osculo pacis amplexus est.

puto admiratione dignum, quam ejus longanimitatem et invictam constantiam atque patientiam: maxime cum Dominus noster Jesus Christus suos discipulos a se discere jubeat, ut sint mites et humiles corde. Atque utinam hanc gratiam suis ille nobis precibus apud Dominum impetret, et quod nostris meritis non valemus, ejus patrocinio assequamur.

§ 19. Jam vero in Lugdunensi territorio sacris beati viri ossibus in arca conditis, illius successor Nodobertus praesul, ejus vel exilii, vel erga se benevolentiae contemplatione permotus, legatos ad beatissimum virum Godinum Lugduni episcopum misit, qui sacrum corpus repeterent. Legati postquam mandata sua exposuerunt, tale ab episcopo responsum tulere: « Mihi sacrum beati viri corpus a Deo commendatum est: non patior me meosque tanto munere privari. » Illi igitur non sine magno animi dolore passi repulsam, ad suum antistitem redeunt, et quid Lugdunensis pontifex responderit, exponunt. Quos ille blande consolans, « Et mihi, inquit, eadem nocte, qua vos Lugdunum estis ingressi, vir Domini per visum apparuit, veste, qua aliquando uti solebat, indutus, meque his compellavit verbis: Quid agis frater Nodoberte? Putas ne idoneam te tui gregis curam gerere? hisque subjunxit: Noli meam modo interpellare quietem. Nam ubi mihi redire visum fuerit, ego id significabo. Ex his ergo verbis certior factus fui, vos nullum petitionis vestrae effectum esse consecuturos. »

§ 20. Postea vero jam ad Arvernensem episcopatum promotus venerabili viro Proculo, dignum ille suo munere suscepit opus. Nam B. Mauritii aedem cernens omni ex parte deformem, quaedam etiam illius diruta, miro modo non solum in priorem illam restituit statum, sed etiam ad ejus splendorem non parum adjecit. Simul etiam cum clero et populo communicato consilio, denuo mittendos decrevit, qui B. Boniti corpus repeterent, ut ejus praesentia urbs muniretur, et S. Mauritii templum magis etiam nobilitaretur. Eodem autem tempore cuidam sanctus pontifex in eadem S. Mauritii ecclesia in somnis apparuit, dicens: « Vade, et dic confratri meo Proculo episcopo: Hoc atque hoc in loco (simul indicans, quâ viâ esset sacrum corpus ejus inferendum in templum) ita se gerat. » Quibus auditis, nihil jam haesitans Proculus antistes, ad sancti Boniti reliquias repetendas dignos oblegavit presbyteros, quos tali exequendo negotio idoneos est arbitratus. Qui ut ad Fulcoaldum, virum industrium, tum temporis Lugdunensem episcopum, pervenire, eique sui adventus causas exposuere, ille ait: « Divinam imploremus voluntatem, cui nemo potest resistere: et si ille vestris precibus propitius favet et annuit, ego sane vobis reluctari non potero. Hoc ubi nostris responsum est redditum, indicto jejunio, sanctorum circumquaque ecclesias adire, illisque intercessoribus,

a Deo, ut voti sui compotes fierent, cum magna cordis contritione obsecrarunt: vèriti scilicet haud parum, ne spe frustrati suâ, casso labore ad sua vacui redirent. Die illo ita transacto, optabamus in illo monasterio, ubi sancti viri corpus quiescebat, nocturnas celebrare vigiliis, sed id monasterii mater * non sinebat, ne aditum quidem nobis ad illud patefaciens. Itaque habito consilio, statuimus in ecclesia beati protomartyris Stephani vigiliis agere. Unde cum admodum mane in urbem essemus ingressi, praeter spem duo ad nos ab episcopo missi sunt, qui nobis plus satis optatum attulere nuncium, licere nobis sine mora reliquias sancti episcopi levare e tumulo. Eam enim esse Dei voluntatem, litteris allatis nobis indicarunt. Ubi igitur ad sacrum corpus perventum est, et reverendus Domini sacerdos Adelphius ad altare sacrificium offerret, coram omnibus duo edita sunt, nequaquam silentio tegenda, miracula. Nam cum ejusdem urbis sacerdotes cum clero et cantu, ex more crucis praelato vexillo, advenissent, adeo mox ecclesia contremuit, ut a summo vertice usque ad fulcra parietum plane collapsura videretur. Ea autem basilica, conjuncta erat templo S. Petri Apostoli, in qua vir Domini quiescebat. Itaque dubium non est, sanctum antistitem, cum aliis sanctis illuc advenientem, se indicasse favere civibus suis, atque hoc miraculo alios deterrere voluisse, ne illis se praeberent difficiles et refractarios: id quod magis etiam sequens declarabit miraculum.

§ 21. Quaedam enim Deo dicata puella, paralysi vexata, reptando cunctis videntibus ad viri Dei sepulcrum pervenit: quae somno oppressa, ab uno ex nostris, ut cito surgeret, admonita est. Quae e somno surgens, mox suis constitit pedibus, membrorumque, quo fuerat destituta, officium sibi sensit restitutum, ad matremque monasterii regressa, sic locuta est: « Ego vidi beatum antistitem, meque ille hunc in modum suae voluntatis indicia perferre jussit: Vade, inquit, et dic Abbatissae Didae, ut partem tegminis quo caput meum opertum est, sibi retineat. » Quae idcirco vir sanctus dixit, ut et illa et caeteri omnes luculenter agnoscerent, velle ipsum ad propriam reduci urbem, et plebem, quam vivens reliquerat, suarum reliquiarum adventu consolari. Atque haec res magnam nostris attulit sacras levandi reliquias fiduciam: moxque omnes nostrarum partium studiosi, magna nobis praebuere adminicula et solatia, donec Arvernorum sumus fines ingressi.

§ 22. In illo autem itinere quam multi aegri ad illud sacrum corpus, tanquam ad probatissimi medici scholam, confluxerint, dici vix queat. Et revera bonus ille medicus, qui cum sit naturaliter bonus, nec potest unquam non esse bonus, tales habet discipulos, qui non modo in corpore degentes, sed etiam jam

* Abbatissa.

exuti corpore, e corporum et animarum morbis medicinam facere noverunt. Multi vero in eodem itinere curati sunt, qui tamen nostram effugerunt notitiam. Ut enim vivus erat solitus, ita et nunc defunctus efficit miracula. Nam si quis sanitatem, sancti viri meritis ipsi collatam, aliis indicare velit, mox in pristinam relabitur aegritudinem. Et ego quidem, quae vel oculis conspexi meis, vel a fide dignis viris accepi, refero. Sed quid opus est multis immorari? Cui enim pauca non sufficiunt, illi nec multa satisfaciunt. Certe cum humeris sacrae reliquiae gestarentur, ubicumque illae depositae fuere, mox vexillum crucis apparuit, et raro accedit, ut non illic sacrae aedes aedificarentur.

§ 23. Porro ubi sumus Arvernorum solum ingressi, permulti accurrere nobiles sexus utriusque, qui suis humeris cum multa et devotione et alacritate sanctas reliquias deportandas exciperent: eratque inter eos pia altercatio, quis vel prior, vel crebrior eo in officio suum studium declararet. Et ut propius ad urbem ventum est, magis magisque suae ad virum sanctum confluebant oviculae, et plerique prae nimio gaudio flentes, ita diceban: «Recognosce Domine urbem quam reliquisti, gregem tibi commissum tua intercessione defende.» At postquam sacrae reliquiae ad oppidum accessere, dici non potest, quanta cum devotione et apparatu Episcopus ei processerit obviam. Nam ex utroque latere tanta erat Cleri et populi multitudo, ut aut exercitum collectum, aut nundinas celebrari facile crederes. Procedebat episcopus sauctorum pignora humeris deferens, idque tam accurate et reverenter, ut se corporaliter venienti sancto sacerdoti occurrere putaret. Inde cum sacrae reliquiae ab eodem episcopo ad aedem S. Mauritii deportarentur, in ipso templi aditu claudus quidam, nomine Valdinus, jacens, sancti Episcopi in ecclesiam inferendi praestolabatur adventum: moxque ut viri Dei corpus super eum pertransiit, sanus effectus, in hunc usque diem ejusdem ecclesiae custos permanet.

§ 24. Condita autem sunt ossa beati viri juxta altare beatorum Petri et Pauli atque Andreae Apostolorum, quorum reliquias ille curarat ex Urbe afferri, et magna cum devotione locum illum consecrarat. Dignum autem erat, ut quorum flagrabat amore, Sancti Spiritus igne accensus, eorum etiam sacrae arae ejus monumentum conjungeretur. Porro beati viri monumentum auro et argento mirifice ornatum est, ad quod etiam multa aegrotis et male affectis divinitus conferuntur beneficia, e quibus unum in praesens commemorasse sufficiat.

§ 25. Caecus quidam ex Burgundionum provincia, Ceronius nomine, ad viri Dei accessit sepulcrum, sibi que lumen restitui petiit. et ecce nobis cernentibus, visum recepit, neque ille dumtaxat, sed etiam quotquot praeterea ex ea provincia morbidum ad venerunt, incolumes sunt regressi.

Insigne et indubitatae fidei miraculum de S. Bonito.

§ 26. Sanctus Arvernorum antistes Bonitus, cum se totum contulisset ad perfecte amandum Christum et ejus sanctissimam Genitricem, quodam tempore cum turbis ingressus templum S. Michaëlis, in angulum se abdidit. Peractis mysteriis, aliis abscedentibus, ille in suo permansit latibulo. Et custodes quidem more suo circumspexerunt, num quis adesset: sed nutu Dei factum est, ut ad ejus latebram non pertingerent. Obseratis inde foribus, sanctus vir tanto liberius, quanto secretius, coram Domino effudit animam suam, talisque ei prolixè oranti visio oblata est. Repente e coelo insonuit vox tanquam suavis melodiae, et micantibus luminaribus vir sanctus quasi multitudinem quamdam conspexit eo adventantium. Ingressa autem in templum est virgo mater Maria cum candidissimo angelorum et sanctorum hominum coetu, tanquam regina circumstante exercitu. Cantabant autem omnes illi laudes Christo et Matri ejus: atque ipsa etiam sanctissima Virgo in laudibus filii sui vocem exercebat suam. Procedebat autem per medium templi chorum, cumque ventum esset ad altare, quaesitum est a sanctis nonnullis, quisnam Missam celebraret. Tum Virgo beata, « Ecce, inquit, adest hic Bonitus praesul vere bonus, et bene dignus cui hoc muneris demandetur! » Audiens hoc ille, extimuit, seque subducere conabatur: cui sane lapis cessit, in quo hodieque ejus rei apparent vestigia. Tandem quaestus et inventus, ad illum beatissimum conventum perductus est, sanctisque ministrantibus, vestibus sacris indutus est, et divinae arae applicatus. Consummato autem, ea qua par erat ratione, sancto illo opere, beatissima Virgo vellefaciens dilecto suo, pro munere coelestem illi vestem largita est. Res est nota satis et apud Arvernenses celebris, maxime in ipsa Arvernorum urbe, ubi usque in praesentem diem populis illa vestis ostenditur: cujus quidem materia et textura a nullo mortalium potest dinosci. Est autem candoris eximii, miraeque tum lenitatis, tum levitatis (a).

(a) Coelestis haec portenti Casula in Claromontensis Ecclesiae sacro thesauro servabatur, et incolis advenisque praebebatur spectanda; donec cum aliis plurimis pretiosis, atque Sanctorum Reliquiis, in sacrilega per impiorum manus conflagratione consumpta est anno 1793.

GESTA S. MARCELLI PAPAE

QUAE IN ANTIQUISSIMIS MARTYROLOGIIS CITANTUR
GRAVITER AC FIDELITER CONSCRIPTA, UT DOCTI VIRI CENSENT,
A ROMANAE ECCLESIAE NOTARIIS

Pontifex creatus an. 304, martyrio coronatus 309. — Papa XXXI.

§ 1. Tempore illo, quo Maximianus rediit de partibus Africae ad urbem Romam, volens placere Diocletiano Augusto, ut in nomine ejus thermas aedificaret, coepit ob invidiam Christianorum, omnes milites sive Romanos, sive alterius gentis, ad afflictionem laboris compellere et per varia loca alios ad lapides, alios ad arenam fodiendam damnare. In ipso tempore erat vir christianus, nomine Thrason, vir potens et facultatibus locuples et vitâ fidelis. Hic cum vidisset affligi Christianos fatigatione et labore, de sua facultate sanctis martyribus alimoniam et victum ministrabat per viros christianos Sisinnium, Cyriacum, Smaragdum et Largum. Hoc audiens beatus Marcellus (a), urbis Romae Episcopus, gaudio repletus est: cumque ab illis ad se accersitis, rem omnem didicisset, inito consilio, consecravit Sisinnium et Cyriacum diaconos Ecclesiae Romanae. Factum est autem, ut una nocte, dum deferrent humeris suis sanctis martyribus victum quem Thrason ministrabat, tenti sint a militibus paganis et perducti ad tribunum Exuperium. Suscipiens autem eos tribunus, retrusit in custodiam publicam. Post diem vero tertium nunciavit Maximiano Augusto. Qui jussit, ut sub custodia foderent arenam et humeris suis portarent usque ad locum, ubi thermas aedificabantur. Erat autem vir senex inter eos nomine Saturninus, qui jam senectute maceratus fuerat, et coeperunt eum ad portandum juvare. Hoc cum fieri viderent custodes, quia Sisinnius et Cyriacus diaconi et suas et aliorum sarcinas cum adjutorio Christi portarent, mirati sunt et nunciaverunt tribuno Spurio. Qui etiam nunciavit Maximiano Augusto, dicens, quod cum hymnis et laudibus Dei et omni veneratione Christo gloriam redderent.

§ 2. Eodem tempore misit Maximianus Augustus et jussit sibi Sisinnium praesentari. Qui cum praesentatus fuisset, dixit ad eum Maximianus: «Quis vocaris?» Respondit: «Ego peccator, servus servorum Domini nostri Jesu Christi, Sisinnius vocor.» Maximianus Augustus dixit: «Quae carmina sunt vobis?» Respondit Sisinnius diaconus, dicens: «Si cognosceres quae sunt carmina

(a) Acta haec ex Molano Surius noster integra putavit de S. Marcello esse conscripta. Sed prima historiae pars (scilicet usque ad narrationem de Pâpia et Mauro militibus), ad S. Marcellinum Pp. M., Marcelli decessorem, refertur. Orta, ex veterum amanuensium negligentia, confusio egregios saepe decepit chronistas. *Marcellinus* ergo hic pro Marcello ponendus.

fidelium, scires Creatorem tuum. » Respondit Maximianus dicens: « Et quis est creator, nisi invictus Hercules? » Respondit Sisinnius diaconus: « Nobis turpe est vel nominare, vel audire illum. » Maximianus dixit: « Unum tibi ex duobus elige festinus: aut sacrificia deo Herculi, aut carnes tuas ignibus cremabo. » Sisinnius diaconus dixit: « Ego quidem semper hoc optavi, si tamen meritus fuero, ut coronam desideratam accipiam. » Iratus Maximianus Augustus, tradidit eum Laodicio praefecto. Qui retrusit eum in custodia Mamertini, et fuit ibi in custodia diebus septemdecim.

§ 3. Post hos dies, jussit Laodicius praefectus aspectibus suis Sisinnium praesentari. Qui cum praesentatus fuisset ab Aproniano Commentariensi, subito lux de coelo facta est, et vox de luce exiit, dicens: « Venite ad me benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi. » Tunc Apronianus tremefactus, cecidit ad pedes Sisinnii diaconi, dicens: « Adjuro te per Christum, quem confiteris, ne tardes me baptizare, et facias me tecum pertingere ad coronam. » Eadem horâ allata est aqua et catechizavit eum, et benedixit fontem, et deposuit eum nudum in pelvim, dicens ei: « Credis in Deum Patrem et Filium et Spiritum Sanctum? » Et ille respondit: « Credo. » Et Sisinnius diaconus dixit ei: « Illuminet te Christus. » Et elevavit eum de pelvi et duxit eum ad sanctum Marcellum episcopum, qui eum chrismate consignavit, et post haec altare consecravat. Tunc participati sunt omnes corpore et sanguine Domini nostri Jesu Christi.

§ 4. Eodem die post meridiem jussit sibi Laodicius praesentari Sisinnium diaconum. Veniens autem cum Sisinnio Apronianus Commentariensis jam baptizatus, coepit clamare et dicere: « Quid vos coarctat diabolus in Dei servos tanta mala exercere? » Praefectus autem dixit Aproniano: « Quomodo video et tu Christianus effectus es. » Respondit Apronianus: « Vae mihi infelici qui perdiדי dies meos! » Praefectus dixit: « Vere modo perdes dies tuos; » et jussit eum capitalem subire sententiam, dicens: « Si hic extinctus non fuerit, multi per eum peribunt. » Qui ductus in viam Salariam, milliario secundo, capite truncatus est sub die quarto Nonarum Februariarum.

§ 5. Tunc jussit retrudi in custodiam Saturninum senem et Sisinnium diaconum, dicens: « Si non immolaverint diis, diversis eos poenis interficiam. » Cumque essent in custodia, veniebant ad eos multi Gentiles, et baptizabantur cum omni fiducia. Audiens hoc Laodicius praefectus, jussit sibi tribunal parari in Urbe in Tellure. Et post dies quadragintaduos, misit et exhibuit Saturninum et Sisinnium. Qui vincti catenis, adducti sunt in conspectu Laodicii nudis pedibus. Quibus dixit Laodicius: « Quid est? Deposuistis vanam superstitionem et adoratis deos, quos imperato-

res adorant? » Respondit Sisinnius diaconus: « Nos peccatores adoramus Dominum Jesum Christum, filium Dei. Nam daemonibus et lapidibus numquam humiliamur. » Laodicius dixit: « Deferatur tripoda, et thurificent majestatibus. » Saturninus dixit: « Conterat Dominus deos gentium. » Et continuo soluta est tripoda aerea velut lutum. Quod videntes duo milites Pàpias et Maurus, coeperunt clamare et dicere: « Vere Deus est Dominus Jesus Christus, quem colunt Sisinnius et Saturninus. »

§ 6. Iratus itaque Laodicius, jussit eos in eculeo levari. Et cum traherentur nervis, fustibus et scorpionibus caesi sunt. Illi autem clamabant, dicentes: « Gloria tibi Domine Jesu Christe, quia meruimus socii fieri servorum tuorum. » Tunc Pàpias et Maurus clamabant, dicentes: « Ut quid vos coaretat diabolus in servos Dei ista exercere? » Iratus Laodicius jussit ora eorum lapidibus contundi, et retrudi in carcerem, Saturnino autem et Sisinnio flammis ad latera poni. Et cum in eculeo pendentes, vultu alacri gratias Deo agerent, jussit eos capitalem subire sententiam. Et depositi de eculeo, ducti sunt in viam Nomentanam milliario secundo ab urbe, et ibi capite truncati sunt. Eorum autem corpora collegit Thrason cum Joanne presbytero, et sepelivit in praedio suo viâ Salariâ tertio Calendas Decembris.

§ 7. Post dies vero duodecim, jussit Laodicius praefectus Pàpiam et Maurum milites, qui baptizati fuerant a beato Marcello episcopo, sibi praesentari in circo Flamineo. Quos cum vidisset, dixit ad eos: « Nunc cognovi, quod et vos Christiani sitis. » Pàpias dixit: « Vere Christiani. » Dixit ad eos Laodicius: « Deponite vanam fallaciam, et adorete deos, quos principes adorant. » Respondit Maurus, et dixit: « Adorent eos, qui desperaverunt de animabus suis, ut in aeternum pereant. » Laodicius praefectus dixit: « Modo vos desperatis de animabus vestris, si non sacrificatis diis immortalibus. Audite et facite quae dico, et vivite. » Respondit Pàpias: « Sacrifica tu, et vive in tormentis aeternalibus. » Tunc jussit eos sterni in terram, et fustibus caedi. Et cum diu caederentur, nulla vox ex eis audita est, nisi tantum « Christe adjuva nos servos tuos. » Tunc jussit eos levare de terra, et plumbatis caedi. Et cum diu caederentur, emiservunt spiritum. Quorum corpora collegit noctu Joannes presbyter, et sepelivit in via Nomentana sub die quarto Calendarum Februariarum ad nymphas beati Petri, ubi baptizabat. Post dies autem multos, narravit omnia Laodicius praefectus Augustis Diocletiano et Maximiano de militibus et de sanctis quos interfecerat: et gavisus sunt Diocletianus et Maximianus Augusti (a). Hinc post menses duos Diocletianus Augustus in Dalmatiam perrexit, ibique aegritudine fatigatus, per testamentum fecit cohaeredes filios

(a) Narrationem hic abradimus quam Baronius et Surii adnotatores additamentum nimis in veritate vacillans existimant.

suos et mortuus est. Hoc audiens filius ejus Maximianus Augustus (a), praecepit ut Christiani, ubicumque inventi fuissent, punirentur. Misit itaque et tenuit Cyriacum diaconum, posuitque in custodia, et praecepit, ut in die processionis suae, ad exemplum Christianorum, Cyriacus nudus et catenis obligatus anteham ejus traheretur. Veniens autem in die processionis suae Marcellus episcopus, obtulit se Maximiano Augusto, dicens ei: « Pietati tuae suggero, servos Dei, qui orant pro regno tuo et pro Republicâ quare trucidas? » Tunc iratus Maximianus Augustus, praecepit ut fustibus caederetur et expelleretur ab Urbe Marcellus episcopus. Et Carpasio vicario mandavit in haec verba: « Audi Carpasi: Cyriacum sacrilegum, qui carminibus et incantationibus magicis suadet hominibus Christum confiteri, diversis poenis afflige, si non libamina diis obtulerit. »

§ 8. Mittens autem Carpasius vicarius ad custodiam, adduxit Cyriacum diaconum, Largum, Smaragdum et Crescentianum, et jussit eos sibi praesentari. Quibus et dixit: « Quare non obauditis praeceptis principum, et offertis libamina diis immortalibus? » Respondit Cyriacus cum Largo. Smaragdo et Crescentiano: « Nos Domino Jesu Christo libamina offerimus. » Carpasius vicarius dixit: « Quod vobis jubetur, facite. Senectus tua alba facta est, Cyriace, sed modo eam juvenem faciam. » Et jussit picem liquari: et cum liquata fuisset, praecepit ut in caput beati Cyriaci diaconi funderetur. Ille autem clamabat dicens: « Gloria tibi, Domine, qui nos servos tuos dignatus es coelestis regni portas facere introire. » Dicit et aliis Carpasius: « Num sacrificatis, aut peribitis, sicut perfidus Cyriacus? » Dixerunt: « Nos peccatores Domino Jesu Christo nosmetipsos sacrificium offerimus. » Tunc Carpasius vicarius adduxit in conspectum suum eculeum, et jussit suspendi in eo Crescentianum, in conspectu Cyriaci, Largi et Smaragdi. Et cum diu traheretur nervis, et fustibus et unguibus raderetur, voce magna clamavit, dicens: « Gloria tibi Domine Jesu Christe, qui nos ad gratiam tuam dignatus es evocare. » Carpasius dixit: « Date flammam ad latera ejus. » Et cum diu incendio constrictus ureretur, emisit spiritum. Cujus corpus jussit jactari ante clivum Ursi, in platea ante templum Palladis. Ipsa nocte venit Joannes presbyter, et collegit corpus ejus, et sepelivit in coemeterio Priscillae, in arenario viâ Salariâ, octavo Calendas Decembris.

§ 9. Post mortem autem Crescentiani, retransiit in custodiam Largum et Smaragdum et Cyriacum. Post dies vero quatuor resedit in eodem loco in Tellure, et praecepit sibi praesentari Cyriacum diaconum, cui sic dixit: « Quare dies senectutis tuae

(a) Diocletiano et Maximiano, ab anno II Pontificatus S. Marcelli, successere brevi temporis intervallo Galerius et Constantius, Severus et Maxentius, Maximianus Hercules, Constantinus (Constantii filius), Maximinus et Alexander cum Galerio et Licinio. Romae autem imperavit ex his omnibus Maxentius usque ad 311.

cum tormentis ad inferos deducis? Cyriacus respondit: « Ego semper pro Christo mori optavi. » Dicit ei Carpasius: « Sacrifica diis immortalibus, et vives. » Cyriacus respondit: « Sacrificent eis, qui non cognoverunt creatorem suum Dominum nostrum Jesum Christum. » Tunc jussit eum in catasta extendi, et attrahi nervis, et fustibus caedi. Cyriacus autem clamabat, dicens: « Miserere mihi peccatori Domine Jesu Christe. » Eodem die nunciavit Carpasius vicarius Maximiano Augusto omnia quae exercerat in sanctos Dei. Iratus ergo Maximianus, jussit omnes vinctos, qui erant in custodia, una cum Cyriaco capite truncari. Et datâ sententiâ, ducti sunt cum Cyriaco diacono promiscui sexus viginti et unus, et decollati sunt viâ Salariâ intra thermas Salustii foras muros. Quorum corpora collegit nocte Joannes presbyter, et sepelivit alios in eadem viâ: sanctum vero Cyriacum collegit, et commendavit sub die xvii Calendas Aprilis. Post dies autem octo, veniens Marcellus episcopus cum Lucina matrona christianissima condidit corpora sanctorum cum aromatibus et linteaminibus, et imposuit noctu in pavone cum eunuchis suis: et sustulit inde, ubi commendata fuerant, et transtulit cum sancto Cyriaco in praedium suum viâ Ostiensi, milliario ab urbe Roma septimo, ubi requiescunt in sarcophagis lapideis, quos manu sua recondidit beata Lucina in pace, sexto Idus Augusti.

§ 10. Eodem tempore beata Lucina fecit donationem de facultate sua et ex omnibus quae habuit, Ecclesiae Catholicae. Hoc audiens Maximianus Augustus (a) indignatus proscriptione eam damnavit. Illa autem rogavit sanctum Marcellum episcopum, ut domum ejus ecclesiam consecraret. Quod cum omni devotione fecit Marcellus episcopus. At ubi frequenter in eadem domo Missas celebrasset in media civitate viâ Latinâ, et audiret hoc Maximianus Augustus, iratus praecepit, ut in eadem ecclesia plancae sternerentur ad animalia stabulanda, et eundem Marcellum episcopum ad servitium animalium deputavit cum custodia publica. Ubi etiam post multos annos (b) serviendo emisit spiritum, septimo decimo Calendas Februarii. Cujus corpus rapuit Joannes presbyter noctu cum beata Lucina, et condidit cum aromatibus, et sepelivit in coemeterio Priscillae viâ Salariâ, non longe ab urbe Roma, milliario tertio, ubi requiescit in pace.

§ 11. Eodem tempore Maximianus Augustus praecepit ad se venire Carpasium, et interrogavit eum de discussione et nece sanctorum. Et cum vidisset Carpasius placatum sibi Maximianum, petiit ab eo domum beati Cyriaci. Qui confestim quod petebatur, ei concessit. Et cum introisset in eandem domum, invenit locum, ubi sanctus Cyriacus fontem aedificavit, quem consecravit beatus Marcellus, ubi frequenter baptizabat sanctus Cy-

(a) Usque ad historiae finem *Maxentius* Maximiano est substituendus.

(b) Annum unum et aliquot menses.

riacus venientes ad fidem. Tunc Carpasius vicarius paganus crudelissimus, cum in eadem domo invenisset baptisterium, fecit in loco eodem balneum, quasi ad deridendam legem Christianorum. Ubi frequenter meretrices et scenici lavacra sibi exhibebant, turpi lucro gaudentes in loco sanctificato. Et cum frequenter ista fierent ab impiis et sceleratis, quadam die cum se lavissent, et exhiberent sibi epulas, exeunte Carpasio de balneo cum multis sceleratis, decem et novem cum Carpasio vicario subito ceciderunt, et mortui sunt. Ab eodem die clausurunt balneum, et factus est timor magnus in eadem regione usque in hodiernum diem. Sanctorum vero corpora, hoc est Cyriaci, Largi, Smaragdi, Crescentiani, Mamiae et Julianae, sepulta sunt in via Ostiensi milliario ab urbe Roma plus minus octavo, regnante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor et gloria in saecula saeculorum. (a)

DE VITA ET MORTE BEATISS. HONORATI

PATRIS PRAECIPUI MONACHOR. LIRINENS. ET EPISC. ARELATEN.

SERMO S. HILARII ARELAT. EPISCOPI

Obiit anno 429. — Patriâ Gallus, Italiâ oriundus.

§ 1. Agnoscitis, dilectissimi, diem publicis fidelium moeroribus consecratum: qui mihi quamdiu caducos vitae hujus dies Dominus indulserit, semper quidem acerbitatibus gravis, plenus tamen et dignitatis consolatoria laude adveniet. Hodie enim ille sanctae recordationis, Ecclesiae hujus Antistes, virtute, sacerdotio, nomine Honoratus, corpore exutus: quidquid ad clausulam elocutionis adjecero, absurdum poterit judicari. Si enim dixero, *Ad astra migravit*: ille etiam dum in terris moraretur, inter

(a) Pontificalem zelum et fortitudinem quarum causâ S. Marcellus non solum ex tyranno Maxentio sed et ex impiis apostatis tantum irarum in se concitavit ut ter, Heraclio plebem fautorum suorum in eum commovente, exulare coactus fuerit, concinne paucis versibus descripsit S. Damasus Pp. hoc Epitaphio:

Veridicus Rector, lapsus quia crimina flere
Praedixit miseris, (*) fuit omnibus hostis amarus.
Hinc furor, hinc odium sequitur, discordia, lites,
Seditio, caedes, solvuntur foedera pacis.
Crimen ob alterius Christum qui in pace negavit,
Finibus expulsus patriae est feritate tyranni;
Haec brevier Damasus voluit comperta referre,
Marcelli ut populus meritum cognoscere posset.

* Invictus Pontifex nullum e *Lapsis* idest apostatis a fide, ex his maxime qui nullo territi praesenti supplicio, nulloque cogente, vilissime Christum negaverant, in Ecclesiae communionem restituentum edixerat, nisi tanti sceleris impositam egisset *poenitentiam*. De Heraclio autem, acerrimo ob hanc causam, S. Marcelli adversario, videre erit aliud Epitaphium S. Damasi pro S. Eusebio Pp. (XXVI Sept.) qui S. Marcello immediate successit, ejusdem particeps laudis, ejusdemque persecutionis.

splendidissima regni Dei astra numeratus est. Addam, *Christo adstat?* Quando autem ei in vita sua ille non adstitit, cui omnis vita illam Eliae vocem habuit, *Vivit Dominus, cui adsto hodie?* (3 Reg. xviii). Dicam, *Terrena deseruit*, cujus, ut Apostolus ait, *conversatio semper in coelis fuit?* (Philip. iii). Similiter itaque, quantum certo animus meus habet, quidquid de tali viro dicendum occurrerit, ipsa sui magnitudine congruo exitu caret. Compugnant moeroribus gaudia: talem reminisci, dulce est: tali carere, supplicium.

§ 2. Duplex itaque materia me provocat: illic me laudum suarum gratia ad sermonem trahit, hinc ad singultus retrahunt damna communia. Ignoscite itaque, si diripientibus sibi duobus his affectibus mentem meam, oris mei officium, tamquam duobus dominis famulatum congruum negat. Quidquid recordatio in laudis partibus suggerit, totum hoc sibi inter damna numerans dolor vendicat. Quamquam, etsi adesset mihi serenitas mentis, et famulatu idoneo menti lingua serviret, num abundantius laus ejus proferri sermonibus meis poterat, quam in vestris sensibus manet? Nemo est, ut puto, cui non, illius viri gratiâ, major occurrat, quam possit opulentissima cujuslibet proferre facundia. Quia ergo, ut Scriptura loquitur, *Iustorum memoria cum laudibus semper est* (Prov. x) nec potest quisquam meritorum illustrium viros non cum laude memorare: proferam, ut facultas datur, aliqua ex his quae de illo dilectionis vestrae corda meditantur. Adjuvabunt utique sensus vestri conatus meos, et quod sermone meo expediri difficile est, vestra sibi pectora propriis cogitationibus eloquentur (a).

§ 3. Scriptura quodam loco continet: *Sapientia in exitu canitur*, hoc est dicere: Sapientis conversatio in conversationis fine laudatur. Unde et in alio loco: *Ne laudes, inquit, hominem in vita sua.* » Et iterum: *Ante mortem ne laudaveris quemdam* (Eccli. xi). Tamquam si diceret: « Lauda post mortem; in viventis enim laudibus, et laudato locus vanae exultationis offertur, et laudatori maxime nota assentationis affligitur. » Multis autem modis utile est laudare defunctum: primum, quia dum abest, cui gratificari laudatione possimus, necesse est, ut ad largitorem gratiae Deum laus tota referatur: deinde, quia sola virtutis admiratio residet, ubi suspicio assentationis aufertur. Defuncti itaque laus in sanctâ fidelium congregatione prolata, plena est aedificationis, vacua jactantiae: merita quoque ejus, qui laudatur, in hoc accrescunt, quia plures suâ laude proficiunt. Nec verebor, ne nimis forsitan favorabiliter de meo loqui credar: quia praeterquamquod nihil non inferius dici suis virtutibus

(a) Eloquentissima et styli nitore et oratorio numero, et sententiarum gravitate ac copiâ affectus pietatemque dulcissime spirans, haec S. Episcopi de beato olim magistro suo est panegyrica Oratio.

potest, nemo est qui non illum suum computet, suum senserit, suumque crediderit: Non tamen ego ingenii fiduciâ, neque fretus elogio ad attingendam tanti viri vitam manum mitto: quam si quis priscae eloquentiae auctor attingeret, non solum facundia non ornaret, sed victus materiae mole succumberet. Vester me amor provocat, vester affectus de illo loquendi fiduciam subministrat. Animabitur ipsius, ut credimus, merito sermo, quamvis tepentis ingenii; et quod jacet verbis, elevabitur rebus, et effusa in illum charitate vestrorum pectorum condietur.

§ 4. Est illud notum omnibus oratoriae disciplinae, quorum laudandam receperint vitam, patriam prius et originem praedicare: ut quod in propriis virtutibus deest, in patrum gloriâ praecessisse videatur. Nos autem in Christo unum sumus omnes, et fastigium est nobilitatis, inter filios Dei computari: nec addere nobis quidquam ad dignitatem terrenae originis decus, nisi contemptus sui potest. Nemo est in coelestibus gloriosior, quam qui repudiato parentum stemmate, elegit sola Christi paternitate censeretur. Praetermitto itaque commemorare avita illius saecularium honorum insignia, ei quod concupiscibile, ac pene summum mundus habet, usque ad consulatus propectam familiae suae nobilitatem, majore generositate pectoris fastiditam, nec placuisse illum sibi de supervacuis suorum honoribus, qui pro amore veritatis jam non suos optabat. Ad illum potius meus sermo festinat, qua fide baptismum, in adolescentiae annis proprio concupierit arbitrato, quam maturo consilio sanus mortem expaverit, qui eam ante baptismum vitâ carituram esse perspexerat: Qua siti vitam suam desideraverit vitali fonte renovari, quam modesta pueritia, quam gravis adolescentia fuerit, quam omnes etiam aetatum gradus, gratia semper et virtute transcendere, majorque se semper inventus sit, ut prorsus divino quodam paedagogio educatum putes. Eruditur sine aliqua suorum instantia, servat, juvante Deo, baptismum praeter ullam hominum sollicitudinem, et, quod his majus est, recenti adhuc et illibato nitore fontis, sine admonitore convertitur: sine admonitore dixi? et ubi est illud, quod patria obstabat? quod obluctabatur pater? quod propinquitas tota renitebatur? Intraverat enim gratia sua omnium sensus, et cum eum sibi Christus assumeret, certatim in suis omnibus mundus tenebat: alios dulcedo ipsius obligaverat, alios collegii blandimenta devinxerant, alios in variis juvenum exercitiis admiratio saecularium virtutum tenebat. Quot illi vitae prioris gratiae fuerant, totâ conversione vinculis refrahabatur. Commune quoddam familiae decus praeripi omnes timebant: et vere quis unquam illum habitus non quasi proprius accepit? quos aliquando amictus non ornavit? Itaque velut splendidissimam gemmam, et commune omnium decus eripi sibi simul familiares, simul parentes putabant. Neque enim immutanda

haec omnia, et reformanda in melius, ut vidimus, sed quasi moritura esse credebant.

§ 5. Et inde illud erat, quod quia omnia, quae adorsus erat, strenue eum pater agere perspexerat, a baptismo, quandiu potuit, avertit: timens, ne totus simul, sicut consecutum est, religionis amore raperetur. Invaluit tamen desiderium et amor Christi, et baptismum, discussis patris dissimulationibus, pueritia fidelis invasit: ita enim adhuc se catechumenus inter prima fidei rudimenta formaverat, lasciviam, pro reverentia accipiendi quandoque baptismatis, respuens, clericos ut patres honorans, et puerili interdum censu pauperem juvenis. Quidquid habere adhuc illa aetas, et plus utique pro novitate habendi amare poterat, miseratione prodigus offerebat, jam tunc in parvo praemeditans cuncta contemnere, et sua simul universa largiri. His itaque et talibus exercitiis ad baptismum se fides catechumeni robusta proripuit: hinc jam providus pater, et tenerae pietatis suspicione sollicitus, variis eum oblectationibus provocare, studiis juventutis illicere, diversis voluptatibus mundi irretire, et quasi in collegium cum filio adolescente juvenescere: venatibus, ludorumque varietatibus occupari, et tota ad subjugandam illam aetatem, saeculi hujus dulcedine armari. Nec immerito eum saecularis pater sibi a Christo praeripi timebat, quem inter reliquos ornatissimos juvenes velut unicum complectebatur.

§ 6. Verum illi major inter haec omnia erat custodiendi baptismatis cura: fastidiebat adolescens, quo grandaevus oblectabatur pater, tali se semper adhortatione compellans: « Delectat haec vita, sed decipit: alia in ecclesiis praecepta recitantur: alia ibi in auribus meis mandata sonuerunt: illic modestia, continentia, et pudor traditur, hic effraenata luxuria nutritur: ibi pietas viget, hic exercitatio corporalis: illic ad aeternum Christus invitat, hic diabolus ad temporale sollicitat: Omne quod in mundo est, vanitas est, et concupiscentia oculorum: et mundus transit, et concupiscentia ejus: Qui autem fecerit voluntatem Dei, manet in aeternum, sicut et Deus manet in aeternum. Festinemus ergo erui ab his laqueis, dum adhuc minus tenemur: difficile diu illigata solvuntur: facilius est tenera evellere, quam robusta succidere. In monte salvam fac animam tuam, ne forte apprehendant te malae cogitationes: cito serpit voluptatis venenum. Servanda est Christo per Christi gratiam sumpta libertas: alii aurum, argentumque mirentur: dominantur, ut video, metalla dominantibus. Alii praedia atque mancipia non sine animi sui captivitate possideant, et honorem divinae in se imaginis premant. Mihi satis est, mancipium non esse vitiorum: mihi salus, gaudium: mihi conjux, sapientia: mihi in virtutibus, voluptas: mihi Christus thesaurus sit. Qui pensabit gaudia ca-

duca melioribus: dabit et in hac vita studiis disciplinae me oblectari et ornari, et inter haec dignum fieri coelestibus regnis. »

§ 7. Nec longas talis meditatio moras pertulit, sed illico in flamma conversionis nutrita hujusmodi fomentis scintilla prorupit. Jugum dominicae servitutis subditâ cervice suscipiens, jugum libertatis excussit, intelligens summum esse captivitatis genus licentiam juventutis. Rediguntur ad breves capillos luxuriantes comae, transfertur ad nitorem mentis vestium splendor, cervicis lacteae decus palliis rigentibus occupatur, transit laetitia in gravitatem: membrorum vigor, animi vigore mutatur: virtus corporis, in virtutem spiritus migrat, pallescit jejuni speciosa facies, et prius succi plena, fit plena gravitatis. Et quid plura? ita repente totus alius ex alio ostenditur, ut non aliter genitor ipsius, quam orbatus filio pater lamentaretur. Et vere plena mortificatio corporis, sed vita illic spiritus erat. Tota hinc parentum persecutio insinuat, et suscitatur: tunc solum et primum patri contumax fuit, cum Dei patris filius esse contendit, ordinatâ jam tunc in Deo, sicut Salomon praecepit, charitate. Ita enim propheta memoratus sub Dei voce pronunciat: « Ordinate in me charitatem. » Ordinavit plane eam ille, et sub charitatis dispositione, perspexit primo Deum, tum proximum diligendum. Condemnari itaque se senectus patris, aetatis illius conversatione credebatur: occurrit, renititur, comminatur: nec tamen ullo horum pueritia Deo freta, concutitur.

§ 8. Adstitit tyroni suo Dominus consolator, nec distulit unum ei ex germanis in collegium suscitare: qui exemplo ipsius ad conversionem vocatus, et senior juniorem secutus, in ipso brevi quo vixit tempore, sicut collegio illum, ita etiam virtute comitatus est. Hinc jam inter illos certamina grata propositi, cujus mens ad pietatem mollior, cujus cibus durior, cujus sermo blandior, cujus amictus asperior: Quis loqui rarius, quis orare crebrius posset. Quem minus detineret lectus, quem magis lectio: quem minus movèret invidia, quem magis misericordia. Quis daret promptius, quod sibi detraxisset, quis libentius hospiti stratum cilicii, et cervical illud consueti lapidis offerret. Quis peregrinum promptius ante eleemosynae dispensationem lacrymis fovèret, et affectu prius Christum, quam advenam convivio pasceret: cui in ore rarior mundus, cui frequentior Christus. Quis in illa sublimitate virtutum sibimetipsi minor videretur, et quo magis merito ascenderet, eo magis compunctione descenderet. Privatus quidam tunc jam in conversatione eorum episcopatus gerebatur. Mentior, nisi plurimi episcoporum didicere ab illis, dum excipiuntur, excipere: nam si qui rigorem illum propositi non expaverunt, plus illinc humanitatis animo, quam refectionis corpore secum tulerunt. Ornabant itaque omnem patriam, et quantum apud animos multorum manet, custodie-

bantur aliorum ab illis corpora, aliorum spiritus: prout quisque indigens erat aut vestimentis, aut doctrinâ, aut sumptibus, vestiebantur, instruebantur, alebantur. Nullus illuc peregrinationis labore defessus, non tamquam ad patriam et patrimonii sui rura pervenit. Nullus illinc ad ulteriora discedens, non tamquam iterum a domo sua pedem movit, et iterum sibi relinquere cives suos visus est, iterum propinquos.

§ 9. Interea amor in illos omnium crescebat, multiplicabatur, disseminabatur, et fama in ulteriora quaeque ferebatur. Totaque jam erga illos patria, obsequiis et amore ac honore certabat: pervenire illis ad ignobilitatem et paupertatem non licebat. Quanto magis eorum vita abscondebatur, tanto magis fama emicabat, et alter alterum laudi objicere, et gloriae exponere, et ad unum communem virtutum apicem referre. Sed dum unusquisque sub umbra alterius obscurari volebat, tamquam repercussa claritas utrinque radiabat. Jam quae illorum gravitas, quam senilis maturitas, quam rara foeminarum visitatio, etiam proximarum, et quae inter tot virtutes totius vanitatis fuga, quam blanda consolatio, et quam sollicita custodia erga eorum salutem, qui se eorum doctrinae mancipaverant? Angelica ab illis vita in terris ducebatur, in multa patientia, in vigiliis, in jejuniis, in castitate, in scientia, in longanimitate, in suavitate, in Spiritu Sancto, in charitate non ficta, in virtute Dei. Pavebant interea illi gloriam suam, et odorem bonae conversationis longe lateque diffusum, licet ad Dei laudem referrent, sibi tamen vanitatis periculum inferre metuebant: percepisse se in vita sua mercedem suam reputabant: humanam conversationem et gratiam fastidientes, erèmi amore flagrabant.

§ 10. Inito itaque consilio, et quodammodo passi honoris sui persecutionem, ad peregrina contendunt. Iterum patria consurgit, iterum propinqui reluctantur: spoliari sese hoc simul lumine metuunt omnes. Quod illic, Jesu bone, certamen fidei atque amoris fuit? qui tunc consiliorum, qui precum, qui lacrymarum ambitus? quis non illic sibi officium propinqui vendicavit? aut cujus lacrymae, non cum lacrymis patris certaverunt? Amittere enim se omnis patria in juvenibus illis patres sentiebat: et vere erat in illis senectus, non annis cana, sed gratiis: non cariosa artubus, sed moribus vetusta. O quanta, Domine, dispensatio procurationis tuae, qui lampadas tuas, fidei igne fulgentes, non loco fixas stare pàteris, sed praefers eas illuminationi diversorum locorum, inspirans migrandi voluntatem, et fugiendi gloriam: quae utique multiplicanda erat ipso per susceptam peregrinationem virtutis augmento. Diripitur itaque dudum quidem vario misericordiarum opere vexata, adhuc tamen larga substantia, et aequaliter ad patrimonium propinquus atque extraneus auctionator admittitur. Ita nullus in lu-

cris dumtaxat parentum respectus est, ac si rem non suam vendant: Possessio quae pauperibus, ex quo ab ipsis fuerat possessa, servierat, pauperibus nunc distribuenda distrahitur. Excepit patria effusam misericordiam, et fletibus effusis repensat.

§ 11. Exeuntes de terra, et de domo, et de cognatione sua, exemplo pares, vere Abrahae filii demonstrantur. Ne quid tamen juvenili ausu temere ab ipsis inceptum putaretur, assument senem perfectae consummataeque gravitatis, quem semper in Christo patrem computantes, patrem nominarunt, sanctum Caprasium, angelica adhuc in insulis conversatione degentem: Cujus quamquam dilectio vestra nomen hactenus ignoraverit, et adhuc nesciat vitam, amicis eum suis Christus annumerat: hunc tanquam ordinatorem in Domino atque custodem suae aetatis assumunt, quos jam custodes sibi plurima juvenus elegerat. Quaeritur ergo peregrinationis latebra, fugitur fama virtutis: at ubicumque itur, ibi alia, velint nolint, fama patiebatur. Felices terrae, et portus beati, quos coelestem patriam sitiens peregrinus illustrat. Alii Orientis oras, et quaecumque alia plena sanctis loca, accipiendi exempli gratiâ, accedunt: hi quidquid adeunt, exemplis bonis suscitant. Spargitur ubique substantia, et in omni accessu eorum bonus Christi odor fragrat: expetunt litora, quibus barbara esset etiam illa, quae plurima in ipsis erat, Romana eloquentia. Longum est percurrere, quem ab illis profectum unusquisque locus traxerit, quam salubritatem Ecclesiis, sine ulla clericatus actu invexerint, quot magistris magistris in silentio fuerint. Illud commemorasse sufficiat, intrepide ab illis, pro Christi desiderio, maris reuma toleratum, squallorem ac sterilitatem Achaici littoris expetitam, et tam delicate, tam molliter educatos, contra tantas aquarum et aurarum varietates decertasse. Quod quam grave, quam intolerabile illi teneritudini fuerit, excessus illic germani sui beatissimi in Christo viri Venantii, et infirmitatis suae, suorumque protestabantur. Jam quid in illo funere Metona aut extulisse se, aut percepisse crediderit, multiplicibus psallentium indicavit agminibus: hinc Hebraeus, hinc Graecus, hinc Latinus exultant: Judaeus ipse Christum respuens, fidelem Christi servum admiratur. Astra ipsa serventes chori pulsan, et, ut credimus, cum humanis vocibus angelici chori concinunt: fideli famulo suo Christus occurrit: « Euge Venanti, serve bone et fidelis: et dum audis, *Intra in gaudium Domini tui*, memento nostri, quos adhuc saeculi gaudia impugnant. Accipiunt finem carnis animaeque certamina, sumit principium vitae perennis gloriae. »

§ 12. Hinc jam vobis Honoratum vestrum Christus reducit, et occulta manu salubritatem regressus sui temperat. Nam quidquid praeterfluens tangit, illuminat: hujus Italia benedici gaudet introitu, hunc Tusciam veneratur, complectitur et blandissimas

per sacerdotes suos moras neclit. Porro Dei providentia nobis prospiciens, cuncta disrumpit et quem e patria eremi desideria provocant, hunc in eremum huic urbi propinquam, Christus invitat. Vacantem itaque insulam (a) ob nimietatem squaloris et inaccessam venenatorum animalium metu, Alpino haud longe jugo subditam petiit, praeter secreti opportunitatem, sancti ac beatissimi in Christo viri Leontii episcopi (b) oblectatus viciniâ et charitate constrictus, plurimis a novo ausu retrahere illum conantibus. Nam circumjecti accolae terribilem illam vastitatem ferebant, et suis illum occupare finibus fidei ambitione certabant. Verum ille humanae conversationis impatiens et circumcidi a mundo, vel objectu freti concupiscens, illud corde et ore gestabat, nunc sibi, nunc suis proferens: *Super aspidum et basiliscum ambulabis, et conculcabis leonem et draconem* (Psal. 90). Et in evangeliis Christi ad discipulos factam promissionem: *Ecce dedi vobis potestatem calcandi super serpentes et scorpiones* (Luc. x). Ingreditur itaque impavidus et pavorem caeterorum securitate sua disculit. Fugit horror solitudinis, cedit turba serpentium. At quae non tenebrae illud lumen refugerunt? quae non illi medicamento venena cesserunt? Inauditum vere illud et plane inter miracula ac merita illius mirandum reor, quod tam frequens, ut vidinus, in illis ariditatibus serpentium occursum, marinis praesertim aestibus excitatus, nulli unquam non solum periculo, sed nec pavori fuit.

§ 13. Quid longius morer? Cooperante, ut ita dicam, Christo, omni quae prius deterruerat adversitate superata, Honoratus vester castra illic quaedam Dei collocat, et qui locus dudum homines a sua commoratione repulerat, angelicis illustratur officiiis. Illuminatur latibulum, dum ibi lumen occulitur. Cedit ignoti prius exilii obscuritas, voluntarii exulis claritati. Quid ergo emendatio illa conferat? Quocunque Honoratus accesserit, adesse illic etiam honorem necesse est. Hic primum illigatur, diu evitans, clericatus officio: hic refugam suum sacerdotalis infula neclit et qui venire ad dignitatem detrectaverat, ad ipsum dignitas venit. Apparuit illic presbyter, non duplici tantum, sed multiplici honore dignissimus, coram quo nullam sacerdotii distantiam, nullum nominis privilegium episcopatus agnosceret. Nemo unquam episcoporum sibi tantum usurpavit, ut se presbyteri illius collegam computaret. Verum ille tam integram in sacerdotio monachi humilitatem conservabat, quam plene monachus sacerdotii merita possederat. Industria illico sua sufficiens electis Dei Ecclesiae templum excitatur, apta monachorum

(a) *Lerina* haec est exigua insula (gallice *Lérins*), haud procul ab ora maritima in qua jacent urbes *Telo-Martius* (*Toulon*) et *Antipolis* (*Antibo*). Scopulum hunc pene nudum, solis frequentem serpentibus elegit S. Honoratus Monasterio excitando quod celeberrimum fuit virorum numero et sanotitate.

(b) Colitur S. Leontius die xvi Nov. in Ecclesia cui praefuit *Forojuliensi* (urbe gallice *Fréjus*) in Provincia (*Provence*) ad litus Mediterranei maris, Nicaeam inter et Massiliam.

habituaculis tecta consurgunt, negatae a saeculis aquae largiter fluunt, in uno ortu suo duo veteris testamenti miracula prae se ferentes. Nam cum et saxo erumperent, in media maris amaritudine dulces profluebant. Certatim jam illuc omnis regio quae-
rentes Deum dirigebat: Honoratum expetiit, quisquis Christum desideravit: et plane Christum, quisquis Honoratum expetiit, invenit. Ille enim illic totus vigeat, pectus ejus, quasi praecelsam arcem et splendidissimum templum insederat: illic castitas, fides, sapientia et virtus habitavit: Ibi justitia fulsit et veritas. Itaque velut ulnis effusus, protensisque brachiis, in amplexum suum omnes, hoc est in amorem Christi invitabat: omnes undique ad illum certatim confluebant.

§ 14. Etenim quae adhuc terra, quae natio in monasterio illius cives suos non habet? quam ille barbariem non mitigavit? quoties de immanibus bellis quam mitis fecit columbas? quam amarus interdum mores Christi dulcedine aspersit? et quorum pravitas sibimetipsis prius poenalis fuerat, eorum postmodum gratia oblectamento omnibus erat: degustatâ deinde boni suavitate, non potuerunt non magis odisse quod fuerant. Nam velut educti in novam lucem, antiquum illum diu insipientium errorum carcerem detestabantur. Pulsa est per exhortationes ipsius varia pestis animorum: amaritudo, asperitas, rabies locum dabant libertati, quam Christus obtulerat, et delectabat requies post longam et gravem Pharaonicam servitutem. Stupenda et admirabilis permutatio: non Circeo, ut ajunt, poculo ex hominibus feras, sed ex feris homines, Christi verbum tamquam dulcissimum poculum, Honorato ministrante, faciebat. Quid enim non extunderet illa instantia cum alacritate conjuncta? Aut qui lapides non in Abrahae filios verterentur, ubi tanta erat in expoliendis mentibus officina virtutum? Quod si minus hominem ad salutem suam vividis exhortationibus permoveret, Deum oratione constringeret. Omnium ille passiones, suas credidit et tanquam suas flevit: profectus laboresque omnium, suos computavit, sciens gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus, simul et vitia et virtutes omnium, in meriti sui cumulum transferebat. Sicut enim virtus ad virtutem excitat, ita miseratio miseris impensa fructificat. Metet enim in singulis plus, quam sibi singuli, singulorum enim salus unam illi gloriam instruit. Impiger, festinus, infatigabilis perseverat: prout cujusque naturam, moresque perspexerat, hunc secreto, illum palam: hunc severus, illum blandus aggreditur, et ad castigandi immutationem, ipsam plerumque faciem castigationis immutat. Inde illud erat, quod non facile quemquam tantum vel amari vidimus, vel timeri. Ita enim duos hos affectus sui, in unoquoque suorum collocabat, ut et amor suus delicti metum et timor disciplinae amorem introduceret.

§ 15. Incredibile est, quantae illi curae fuerit, ne quem tristitiâ affligeret, ne cogitatio saecularis urgèret: quam facile perspexerit, quid quemque vetaret, tanquam singulorum mentes mente gestaret: quanta praeterea pietatis dispensatione providerit, ne quem nimis labor gravaret, ne quis nimîa quiete torpèret. Ipsos, si dici potest, singulorum somnos pio pensavit affectu: valentes corpore, a desidia semper exequens: ferventes spiritu, cogebat ad requiem. Omnium vires, omnium animos, omnium stomachos, instinctu, credo, Dei, noverat: vere servus omnium factus propter Christum Jesum. Mirandum est, quomodo unus tot simul officia compleverit, tam varia praesertim infirmitate vexatus: fortissimos quosque et recenti adhuc conversatione praevalidos, in jejuniis vigiliisque, impar viribus, pari lege comitatus est. Infirmos ipse infirmior visitavit: refrigeria animarum simul providit et corporum, et ne quid cuiquam minus fuisset impensum, animo semper recurrebat: hic alget, hic aegròtat: illi hic labor gravis est, huic haec esca non convenit: ille ab alio laesus est: grave quod hic intulit, nec minus grave, quod hic sensit injurias. Orandi instantiâ opus est, ut offensi gratiam hic consequatur, et hic sibi illatam contumeliam aut levem, aut nullam computet: hic autem se gravissimam intulisse suspiret. Haec illius jugis opera, jugis intentio erat, levigare omnibus jugum Christi et quidquid diabolus iniecisset, avertere: discusso culpae nubilo, virtutum serena revocare, amorem Christi et proximorum amando inserere et mentes omnium, tanquam pectus suum excolere, innovare gaudia et ad Christi semper desiderium tanquam primo conversionis die inardescere.

§ 16. Hinc illud erat, quod omnis congregatio illa, divinae cupida servitutis, ad nomen ipsius ex diversis terrarum partibus collecta, tam moribus quam linguis dissona, in amore illius conspirabat. Omnes dominum, omnes patrem vocabant, in illo sibi patriam, propinquos et omnia simul reddita computantes. Didicerant omnes, ipso sibi compatiante, dolores illius, suos computare, ut non immerito egregius et in Christo beatissimus vir Salvianus presbyter, charorum ipsius unus, in scriptis suis dixerit, quod sicut coeli faciem pro sua sol aut obscuritate aut serenitate mutaret: ita congregatio illa coelum sitiens, et coelestibus studiis mancipata, ab ipso vel nubila, vel serenitatem mentium quasi a peculiari in Christo sole susceperet, ipso quoque et afflicto affligeretur et respirante revalesceret. Hinc illa erat et adhuc orationibus ejus permanet diffusa in monasterio ipsius Sancti Spiritus gratia, tanti doctoris et exemplo et admonitione firmata, in variis charismatum donis, in humilitate et mansuetudine, et in charitate non ficta, et una capitis gloria, in diversitate membrorum.

§ 17. Magna illi inter haec omnia erga advenas et hospites

cura. Quis enim illum aliquando praeteriret? quis non quamlibet prosperam navigationem, et quantumlibet secundos ventos, pro tanti viri desiderio, commodi sui contemptor, abrùpit? Aut si insulam tenere non licuit, violentum secundae navigationis obsequium, acerbissimam tempestatem computavit? Nemo illuc non festinus accessit, nemo illinc moras suas sensit, nemo illinc non securissimus solvit, prosequente ipso amore vota illorum. Et tunc primum agnitis, tamquam dudum suis, enitentes in squalore erèmi delicias conspectu suo ministrabat, cum tanto omnes gaudio et alacritate suscipiens, tamquam expectasset. Aderat praeterea munificenti animo par substantia, pari fide ministrata. Nam qui libenter audierat: *Vende omnia tua et da pauperibus: et veni, sequere me* (Matth. XIX); huic libentissime unusquisque, si quid munificentiae animo devoverat, dispensandum ingerebat: securus illi sua committens, cujus in relinquendis omnibus secutus fuerat exemplum. Hinc ad eum frequens ille ex diversarum regionum vastitate concursus: et vere is ille erat, qui non ut parcus dispensator aut timidus, respectu sibi creditae et crescentis quotidie congregationis aliqua tribueret, plura servaret: sed quid quotidie in alieno non faceret, quod in suo semel fecerat? hoc est, nihil sibi, nihil suis, praeter praesentium dierum victum et vestimentum reservaret. Exhausta est aliquando dispensationis substantia, fides numquam.

§ 18. Quadam enim vice, cum unum jam ex multis millibus aureum nummum proflua ad munificentiam arca retineret, hunc etiam ipsum in multarum rerum defectu constantissime pauperi praetereunti dedit, et mihi atque aliis adstantibus dixit: «Certum est jam appropinquare qui deferat, si jam non habet munificencia nostra quod proferat.» Vix trium aut quatuor horarum spatium, die fluente, transierat, et continuo qui verbis suis fidem faceret. O felix munificencia, cui fides ministravit: o felix fides, cui munificencia numquam moram fecit. Et vere quantum fides sua suppetebat, dispensare sua tantum manu non occurrit: plurimos multis locis probatissimos viros habuit, quorum semper manibus, quod sibi deferebatur, expenderet. Sic unius dispensatoris gratia dispensatores multos habebat et fides sua, quasi communis quidam fons, et dantibus et accipientibus plurimis profluebat. Nullius pene angustiae ad ipsum pervenerunt, quae non ultra ipsum protenderentur, aut non in ipso metam reperirent. Hinc jam certatim ad illum, ut putabat, aut certe ut optabat, latentem undique literarum officia perlata sunt. Quibus ille quam novis affectibus variata reddebat, quam gravia, quam blanda, quam dulcia? Unde pulcherrime splendidus mundo, splendidior Christo, aemulus virtutis ejus, beatus Eucherius, cum in erèmo in tabulis, ut assolet, cera illitis in proxima ab ipso degens insulâ literas ejus suscepisset, «Mel, inquit,

suum ceris reddidisti. » Quis itaque non beatum se, beatam domum, beata scrinia sua credidit, in parvo ex ore ipsius munere, magna benedictione ditatus? Et sane tantum in scriptis illius salis, tantum dulcedinis erat, ut non scriniis aut armariis, sed arcâ pectoris condi mererentur. Inde est, quod plurimi ea inscripta mentibus ferunt, et libentissime ad testimonium amoris ipsius proferunt. Denique quis unquam tantos sibi amicos praesentibus illigavit officiis, quantos ille qui se diligere, et avidissime desiderarent, habuit ignotos?

§ 19. Interea ego dum multimodam ejus in omnes gratiam memoro, in me infinitam curam praetermitto, cum ipsius utique mihi cura non minus in Christo salutis attulerit, quam amor inter vos ornamenti et honoris reliquit. Mei enim gratiâ, quod ad meritum ejus et judicium meum pertinet, patriam quam fastidierat, non dedignatur accedere, nec refugit laborem tanti itineris, suis praecipue multis jamdûdum infirmitatibus gravem. Venit, meque in illis jam annis nimis amicum saeculo et contumacem Deo, ut seductor et verax, ad amorem Christi blandâ manu tentat. Longum est intromittere illam in exhortationibus ingenii sui violentiam, quibus cum jam ante propositum acerrimos sibimetipsi ad conversionem stimulos admoveere potuisset, haustis diu sapientiae fontibus multipliciter diffundebatur: sed cum parum in aures nostras pietatis illius verba descenderent, ad solita orationis praesidia convertitur, et affectus sui clamor repulsus duritiâ meâ, piissimas Dei usque ad misericordiam pulsavit et penetravit aures. Et vere obluctanti mihi, et per saecularem illam nimis periculosam consuetudinem, obstinationem interdum meam sacramento obstringenti, prophetico (ut ita dicam) spiritu ante jam praemiserat: «Hoc (inquiens) quod mihi tu non praestas, Deus praestabit.» Et o quam diu mollire duritiam meam nixus est imbre lacrymarum? quam piis mecum pro salute mea amplexibus osculisque certavit? Ad praesens tamen, ut ille ait, vici pessimam victoriam. Exagitandum me illic et edomandum dextera Dei suscepit: illi enim me oratione tradiderat. Qui tunc in corde meo fluctus, quae tempestates diversarum et inter se compugnantium voluntatum excitatae sunt? Quoties sibi in animo meo velle et nolle successit? Et quid plura? Absente illo, partes in me suas Christus exequitur, et post biduum orationibus illius per miserationem Dei mea contumacia subjugatur: fugaverat enim somnium cogitatio, et invitante me pio Domino, totus eminus cum voluptatibus suis mundus adstabat. Quid expetendum, quid relinquendum suaderet animus mecum meus, tanquam collatis apud amicum tractatibus ventilabat. Gratias tibi, bone Jesu, gratias tibi, qui dirupisti vincula mea, famuli tui Honorati piâ supplicatione permotus, et iniecisti mihi vincula amoris tui, quibus si tenear, numquam

peccati vincula recalescent. Occurro itaque subditus, qui superbus abscesseram, et omni contradictione deposita, novus precator accedo. » Sic sancti oratio fugitivos suos reducit, sic contumaces subjugat, sic expugnat rebelles.

§ 20. Jam quibus ille tunc lacrymis ariditatem meam irroravit? quam pio fletu me quoque traxit in lacrymas? Tali me humilitate et blandimento tamquam si ipse a me exciperetur, excepit: ablata est illico causa remorandi: tum primum illam patriam, quam fugiendam dudum crediderat, agnovit. Educit me secum suam praedam: gaudet, triumphat, exultat. Erèmo me jam tum exemplo suo secreti cupidum festinat includere. Alit primum lacte, et postmodum cibo. Potat me profluo illo, qui in se erat, coelestis fonte sapientiae. Atque utinam tantum angustia spiritus mei recepisset, quantum ille studebat infundere: praeparasset me profecto vobis, et desiderio vestro dignum dedisset, et successorem sibi idoneum nesciens erudisset. Jam vero proflua illius in omnes charitas, quod sine invidia dixerim, quantum in me adjecerat, et leve illud Christi jugum quantum mihi levius blandimentis suis fecerat? Quoties mentem meam, quoties animum, quoties linguam nominabat? Quam impatiens absentiae? quam semper indignissimi conspectus mei cupidus erat? Quid de his omnibus dicam, nisi propheticum illud, quod Dominus retribuatur pro me?

§ 21. Interea ego, dilectissimi, strictim contingens potius cuncta, quam referens, de solertissimo pastore vestro ea, quae aliis potius quam vobis erant nota, refricavi. Sacerdotium quippe illius in Ecclesia hac (*d*) nomine auctum vidimus: sanctimoniâ vero et actibus jam prius summum. Sed unde illud, quaeso, quod tam e longinquo, tam ignotus expetitur? Quis illam absentis, nec prius visi gratiam vestris pectoribus affixit? quis illud desiderium suscitavit, ut orbatis iis, quibus a Domino apud eremum indultus erat, vobis nasceretur? Ille utique, qui cuncta dispensat: ille qui eum et patriae suae quandiu congruum videbat, indulsit, et per maria et per terras ad utilitatem videntium, hanc tantam cultoris sui gratiam circumègit. In summâ vero ex illo brevi, quo vobis indultus est tempore, facile metiri datur, quid plus de illo in his, quid minus dixerò. Vidistis enim, dilectissimi, illam sollicitudinis vigilantiam, illud disciplinae studium, illas pietatis lacrymas, illam jugem ac perpetuam mentis serenitatem, cujus testimonium vultus immutabilis erat. Audistis quoque os illud congruens vitae, in quo erat consentanea puritati pectoris, sermonis luculentia. Vidistis illam latitudinem charitatis, quae tanta in illo fuit, ut non im-

(2) De Arelatensi Eccl. loquitur S. Orator, ad quam evectus S. Honoratus est anno 426, *Arelate* ruten (gallice *Arles*) urbs est vetustissima Galliae Narbonensis, sive Meridionalis, quae item *Provincia* Romanis fuit, nomenque retinet apud Francos *Provence*, apud Italos *Provenza*.

merito de illo sanctus, ejus proximam sententiam proposui, dixerit: Quod si arbitrio hominum charitas exprimenda esset, Honorati potissimum pingi vultu debere videretur. Quis itaque illum unquam sufficienter vidisse sibi visus est? Cui non loco omnium affectuum fuit? Quis ita blandimentum cum severitate conjunxit? Quis ita mixtam laetitiae disciplinam propinavit? Quem non cum ipsius gaudio, qui corrigebatur, correxit? Quando laetitia ejus quidquam lasciviae redolens? Quando tristitia non salubris? Quando gemitus, nisi de peccati alieni moerore descendens? Quis eum non altiorem invenit, quam prius viderat? Semper in summitate virtutum positus, semper quo crescere posset, invenit.

§ 22. Jam vero sub exhortatione ipsius quis anxius non dolorem suum sprexit? Quis feris moribus, non insaniam suam execratus est? Quis arrogans, non plus quam omnes, superbiam suam ipse abominatus est? Quis lascivus luxuriam non detestatus? Et quid plura? Omnibus omnia, ut Apostolus ait, factus, communis omnium medicina erat. Nullam pene gratiam non in se tam plenam habuit, ut ipsam specialiter excolere et possidere tamquam unicam putaretur. In nullo vitae ordine non ita vixit, ut ipsi specialiter aptus videretur. Denique ut primum sanctae hujus Ecclesiae regimen accepit, prima ei cura concordiae fuit, et praecipuus labor fraternitatem, calentibus adhuc de assumendo episcopatu studiis, diffidentem mutuo amore connectere. Tamquam probatus Israelis agitator probe noverat, non facile quidquam discordantibus imperari. Studebat praeterea amore potius regere, quam terrore dominari: ut voluntaria magis, quam coacta correctio hunc quoque subditis adliceret ornatum, ne ad officium suum compulsi putarentur. Confestim itaque exclusâ discordiâ, illi, quae virtutum omnium mater, charitati locum praebeuit. Floruit igitur sub illo Christi Ecclesia, sicut monasterium ante floruerat: crevit gratiis, decrevit metallis. Ingressa videlicet disciplina, tamquam domum suam domina, mammona iniquitatis exclusit, et quae otiose diu congesta fuerant, dignis tandem usibus deputavit: dudum defunctis thesauros suos misit: iterumque qui obtulerant, oblationum suarum refrigeria senserunt. Hoc solum quod ministerio sufficiens erat, reservavit: sed si exegisset usus, nec ministerio, ut reor, pepercisset. Alieni temporis vota dispensationem suam fecit.

§ 23. Operari etiam inter extrema non destitit: multos in lectulo suo verbi dispensatione ditavit. Sed quandiu illum lectulus tenuit, cui etiam superare vicinas morti lassitudines jam in consuetudinem venerat? Ultimam, doloribus jam reluctantibus, Epiphaniarum die in ecclesia sermonem habuit, nesciens unquam, colluctante cum infirmitatibus fide, dolori magis corporis, quam spiritus fervori acquiescere, servivit desideriis vestris super vires

suas. Non illum siquidem aliqua extrinsecus superveniens aegritudo, non subitus febrium aestus absorbit: sed diu dilata infirmitas, nimio dudum propositi rigore contracta, et adhuc remissioni parum acquiescendo ingravescens, octavo eum vel nono die a solemnitate praedicta paulatim extenuando confecit. Vix quatruiduo tamen nobis suam in officiis charitatis debitis praesentiam denegavit, timens utique, ne suos vicinia transitus sui contristaret. Nulli unquam gravis inter gravissimas aegritudines fuit: nulli, ut assolet, ullum infirmitates ejus horrorem intulerunt. Et quidem hoc ordine illud Sancti Spiritus receptaculum conquievit.

§ 24. Caeterum impollutae illius mentis vigorem incredibile est quam integrum usque in extrema servaverit. Ac primum semper uberrime suos consolatus est, ac nihil magis timuit, quam ne diutinâ nos desperatione conficeret, intelligens pene facilius ferri extrema, quam dubia. Absternit semper sermone condito circumstantium lacrymas: quas tamen quo magis abstergit, irritat. Inde graviolem suo, dolorem nostrum computabat. Non facile quisquam tam forti pectore inter quaelibet aspera, et diu tolerata, nec optavit aliquando mortem, nec expavit. Nam is, quem vivere inter quaelibet gravia in Christi servitute non piguit, ad novam vitam per communem illam novae vitae januam transire non timuit. Praemeditata enim illi ultima omnium necessitas, non repentina advenerat. Itaque sub ipso jam finis aspectu tamquam emigraret, tamquam valediceret, ne quid imperfectum derelinqueret, ne quid minus plene quam proposuerat, ordinaret: interrogare singulos nostrum, et ad suggerendum, si quid memoriam suam subterfugisset, hortari: omnia interim subscriptione firmare, et parcentes nos fatigationi suae, ad omnia quae agenda erant, cogere: cogere autem blando illo, sicut semper, imperio. Quadam autem vice, cum comprimere lacrymarum mearum tempestatem, et abrumpere rivos fletuum laboraret, « Quid, inquit, fies inevitabilem humani generis necessitatem? » Imparatum ergo te invenire meus transitus debuit, cum me non inveniret imparatum? Cumque ego impedita singultibus utcumque poteram verbis ipsius verba subnecterem, quia jam non destitutionem ejus dolerem, quippe quam mihi orationum suarum patrocinia numquam defutura considerem, quin et post transitum suum validiora praesumere: uno me dolorum suorum vulnere, et difficultium inter extrema luctaminum graviter affligi. Et quod ego, inquit, minimus omnium fero, ad ea quae sanctorum plurimi in supremis suis acerbissima pertulerunt? et commemoratis aliquot, adjecit, quod credo alicubi legerat: Magni, inquit, viri multa patiuntur, et ut alios pati doceant, nati sunt in exemplum.

§ 25. Confluentibus autem ad se potestatibus, Praefecto et praefectoriis viris, quam ferventia sub mortali jam frigore mandata

deprompsit, ab ipso exitu suo sumens acerrimum exhortationis exordium? et dignum plane erat, ut qui vitae semper exempla praeberat, etiam mortem suam in exemplum advocaret: «Videtis, inquit, quam fragile habitamus hospitium: quantumlibet vinculo ascenderimus, illinc morte detrahemur: ab hac necessitate neminem honores, neminem divitiae liberant: haec justis et injustis, haec potentibus humilibusque communis est. Magnas Christo debemus gratias, qui morte et resurrectione propria, mortem nostram spe resurrectionis animavit, aeternam vitam offerens, discusso aeternae mortis horrore. Sic ergo vitam agite, ne vitae extrema timeatis, et hoc quod mortem appellamus, quasi commigratione expectetis. Mors poena non est, si non ad supplicia deducit. Dura quidem est carnis animaeque divisio: sed multo durius in gehennae flammis erit carnis animaeque consortium, nisi in omni vita generositatem suam spiritus recognoscens, bellum corpori, et corporalibus vitiis certamen indixerit: et felici discretus a carnis colluvione divortio, aeternae paci impollutam servet utramque substantiam, illic feliciter copulandam, ubi exultabunt sancti in gloria et laetabuntur in cubilibus, hoc est, in corporibus, tamquam in receptaculis suis, cum ea quae justitiae dedicaverant membra, socialia, tamquam consueta hospitia recognoscent. Hoc itaque agite: hanc vobis Honoratus vester haereditatem relinquit, supremo halitu suo ad haereditatem vos regni coelestis invitat. Nullus nimirum mundi amore teneatur: optimum est, ut voluntate fastidias, quo te vides necessitate cariturum. Nemo opibus defluat, nullus pecuniae deserviat, neminem divitiarum pompa corrumpat. Scelus est, precium salutis in materiam perditionis assumere, et illo capi quemque, quo redimi potest. Plus interea vultu, plus oculis emicante in coelum sensu monebat. Impar est quidem ignito sermonis ejus, sermo referentis, sed non minus imparia spiritui suo verba erant morientis.» Tali itaque exhortatione, et insolito quodam motu oratione perfusa, inusitatum quoddam munus benedictionis impendit.

§ 26. Deficiente membrorum ministerio, nova semper mentis gratia pullulabat. Ordinatis itaque omnibus (neque enim multa in actibus suis minus plena restabant) cum omnes charos suos mente percurreret, quantos nominatim proferre lassitudo non vetuit, missâ per eos qui adstant salutatione ditavit. Mihi vero in aurem, Excusa, inquit. Sic sancto illi fieri non potuisse quod voluit, cognovi. Magna et admiranda solertia, inter graves illas mortis angustias providisse, ne cujus tristitiam non, quantum in se erat, abstergeret, ne quid certe inexcusatum relinqueret. Quid illud, quaeso, quod cum omnes suos, quos ad hanc urbem amor suus traxerat, utique inter peregrina desereret, nullum ulli redditum, nullam societatem commendavit, non loca vi-

vendi certa distribuit, tamquam vere praescius nullam suorum dispersionem futuram, nisi eorum, qui jam et se superstitute animi diffinitione migrassent? Et vere non facile quemquam a societate nostra abesse novimus, nisi quem abfuturum ipse praemonuit: qui aut chariore conspectu suo patriam, aut graviolem senserat disciplinam. Interea gravior illum somnus urgebat: quem eum interdum pavidi interpellarem, « Miror, inquit, in tam gravi mea lassitudine, post tam longa insomnia, quae praecesserunt, gravem vobis meum somnum videri. » Et cum suspectis omnibus sedere eum in ultimo prohiberemus, joculari, ut erat solitus, blandimento, et consuetudinaria mentis serenitate, respondit, quod molestos nos in hac solitudinis parte pateretur. Ita pene, ante vita ejus, quam dulcedo, consumpta est.

§ 27. Somno deinde ultimo exceptus, in mortis quietem dormiens transiit, sine ullo, ut sese habent extrema, luctamine, nullas difficiles obitus moras sensit. Angelicis choris anima illa sancta, generosa, sincera, et ab omni contactu mundi incontaminata suscipitur. Multorum interea variis visionibus somnus incutitur, quarum tamen una omnium facies erat, quod scilicet sancto illi occurrerent officia sanctorum. Et vere illico in eodem mediae noctis punto ecclesiam in occursum sancti corporis conventus complevit, ut non nisi angelicis nunciis suscitatus putaretur. Relinquitur vegetatum semper spiritu, plenum gratiae corpus exanime: integrum siquidem vultus decorem facies omnibus grata servabat. Probe vos ista nostis, et multo plenius vos vobis, quam sermo sufficit is: qui animorum meditatione describitis. Neque ullus non magno sibi damno affici visus est, si conspectu corporis ipsius caruit, si non ut quemque aut reverentia, aut amor suaserat, osculum aut ori, aut quibuscumque membris ipsius impressit, aut feretro, in quo sanctum illud corpus, magna fidei ambitione vestitum, majore postmodum sepulcro admovetur pene nudatum. Nec enim pepercit sanctitatis amictu ejus pallis fides, quae preciosissimi muneris loco habuit, aliquam de velaminibus illius fimbriam decerpisse. Certavit in exequiis illius vester affectus: refecistis in funere suo latentem adhuc inter vos peregrinationem meam: pavistis metam effusa in ipsum animi charitate. Quem enim illo die sua tecta tenuerunt? Aut quem non tamquam peculiari luctu obrutum basilicae huic moenia urbis hujus dederunt? Pro magno munere habitum est, lecticae manum admovisse, aut cervicem subjecisse. Vidistis non sine gloria vestra, gloriam ejus. Nam et illa exequiarum religio, fidei devotio erat, et tam laetum erat habuisse talem, quam grave talem amisisse: nec parum fiducia dat sepulcri sui gratia, nam cujus hic ossa condidimus, in coelo utique patrocina praemisimus. Praelata tunc ante feretrum ipsius aromata et incensum vidimus: sed majora de vestris mentibus Deus in tanto erga tantum

pastorem affectu vestro odoramaenta suscepit. Exultavit, in gloria illius, Dei gloria, et in dissonis diversarum linguarum choris amor consonus.

§ 28. Pius Dominus, qui stimulando animos vestros ad electionem parvitatæ meae dedit, ne a sepulcro illius longe abessem, illud etiam vobis orantibus dabit, ne a viis illius longe recedam: sed ut quidquid illum egisse cognovero, id sine expostulatione aliqua aut disceptatione factorum agere festinem. Vobis enim me, ut video, jam tunc per illum Deus genuit: vobis licet indignum præparavit: vobis ille me nesciens tanto labore quæsit: vobis tam propensa sollicitudine et cura utcumque erudit, quærens in me fidei sicut sanguinis sui venam: vobis me tanto labore per litteras, tanto per excursum suum ambitu ab insula, cui me, derelictis episcopatus ejus principiis, secreti amore reddideram, non audeo dicere nesciens, fortasse præscius amovère satagebat, ut mihi juxta sepulcri sui sedem in amore vestro patriam collocaret. Sed quid agimus, quod immaturum me maturo excessu tradidit? Non est nostrum, secretum æterni Regis in ullo vel leviter culpæ judicio. Non facile sentiretis, quantum amisissetis boni, si reintegratum vobis bonum vestrum fuisset. O magna et inclyta, Honorate, tua gloria: * non indiguit meritum tuum signis probari. Ipsa enim conversatio tua plena virtutibus et admirationis novitate præcelsa, perpetuum quoddam signum ministravit. Multam quidem tibi divinitus signorum speciem indulgiam novimus, quicumque propius assistebamus: sed in his tu minimam partem tuam computabas, majusque tibi gaudium erat, quod merita et virtutes tuas Christus scriberet, quam quod signa homines notarent. Et tamen quod majus signum virtutis esse potest, quam signa fugere, et occultare virtutes? Et vere tam familiaris quodammodo oratio tua Christi auribus erat, ut efficacissimis precibus impetratum putem, ne virtutem tuam signa clamarent. Habet et pax martyres suos: Christi enim perpetuus, quam diu in corpore moratus es, testis fuisti. Illud enim stupendum quondam adolescentiæ tuæ robur, perpetuo abstinentiæ rigore tenuatum, et in illam quam vidimus, adspectus licet decore servato, exilitatem redactum, crux utique quotidiana consumpsit: quam tamen sine ulla semper notabili superstitione servasti, omnes semper nimietates, et cognatum nimietatibus gloriæ fugiens appetitum. Numquam in tuo ore, nisi pax, nisi castitas, nisi pietas, nisi charitas: numquam in corde, nisi horum omnium fons, Christus habitavit. Qui tibi, et per te plurimis charitatis, gaudii, pacis, longanimitatis, bonitatis, benignitatis, fidei, modestiæ, continentiae fructus ministravit exuberantes in multiplicem copiam, et multorum salutem et gaudia: ut non immerito illi cantaveris: *Qui timent te, vi-*

* Ad S. Honoratum Apostrophes Oratoria et piissima.

debunt me, et laetabuntur (Psal. cxviii). Cui semper omne conversationis tuae bonum ascripsisti, illud assidue tibi ac tuis ingerens: *Quid enim habes, quod non accepisti? Aut si accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?* (1 Cor. iii). Sed hoc magis tuum erat vitae tuae bonum, quo magis tuum negabas.

§ 29. In te commune omnium Deum desiderantium solamen fuit. Quidam gloriantur in hujus vitae prosperis: tu e contra in Deo exultare suadebas, resonantem affectum tuum voce blandae modulationis immurmurans: *Laetetur cor quaerentium Dominum* (Psal. 104). Nulla tibi major, quam in orationibus et psalmis, voluptas. Tuis intantum medullis Christus insederat, ut interdum, quod expertus loquor, membris tuis placido sopore devinctis, illum etiam in somnis officio solito tua lingua resonaret. Saepe dormiens, sanissimae exhortationis, saepe orationis affectu officiosissimo, verba fudisti. Agebatur quippe in lectulo corporis requies, mentis in Christo. Et quidem, prout quique affuimus, experti sumus: tu vero unica semper omnium requies, quam alacer saepe referebas somnia, non aliquid praesagentia, neque aliqua in futurum anxietate sollicita, sed inquietis animae desideriiis excitata, martyrium scilicet, quod semper meditatione gestabas, credo, interdum alludente, et provocante cupiditatem tuam Domino, tanquam excitatâ in fidem tuam persecutione peragebas. Et vere puto neminem diffiteri, tibi ad martyrium tempus, non animum, defuisse. Quotidiana siquidem in sincerissimis tractatibus confessione Patris et Filii et Spiritus Sancti testis fuisti: nec facile tam exerte, tam lucide quisquam de Divinitatis Trinitate disseruit, cum eam in Personis distingueres, et gloriae aeternitate ac majestate sociares. Memento itaque amice Dei, memento jugiter nostri: Deo incoinquinatus assistis, canens illud canticum novum, et sequens Agnum quocumque vadit. Tu illi pedissequus, tu pro nobis patronus, orationum nostrarum interpres acceptabilis, et fortis assertor. Profusas ad sepulcrum tuum alumni gregis preces perfer: impetra, ut conspiratione communi Sacerdos et populus, quae jussisti, quae docuisti, aliquatenus obtinere mereatur. Per Dominum nostrum Jesum Christum, qui te in gloriam suam assumpsit, atque cum Patre suo Sanctoque Spiritu vivit et regnat Deus per omnia saecula saeculorum. Amen.

VITA S. FURSEI

CUJUS PRAECLARE ET PROLIXE MEMINIT VEN. BEDA
IN HIST. ECCL. GENTIS ANGLORUM (*Lib. III* 19).

Ad coelum migravit anno 658 — Natione Hibernus.

§ 1. Fuit vir vitae venerabilis, Furseus nomine: nobilis quidem genere, sed nobilior fide: saeculi dignitate inter suos clarus, et in divinorum gratia munerum praecipuus. Hujus viri infantia, claris quibusdam miraculorum praesagiis apparentibus, pollebat (*a*). Summis etiam sacerdotibus per divinam providentiam commissus, sacris litteris et monasticis erudiebatur disciplinis. Crescente vero aetate, gratia providentiae erga illum bonorum affectuum quotidie crescebat. Erat formâ praecipuus, corpore castus, mente devotus, affabilis colloquio, amabilis aspectu, prudentiâ praeditus, temperantiâ clarus, in interna fortitudine firmus, censurâ justitiae stabilis, longanimitate assiduus, patientiâ robustus, humilitate mansuetus, charitate sollicitus, et ita eum decor sapientiae adornabat, ut secundum Apostolum, sermo illius, semper in gratia, sale esset conditus. Bonorum ergo operum gratiâ plenus, patriam parentesque relinquens, sacrae Scripturae studiis aliquot vacabat annis: instructusque, monasterium in quodam construxit loco, ubi undique religiosis confluentibus ad eum viris, aliquos etiam parentum suorum piâ sollicitudine evocare curavit.

§ 2. Hac ex causa dum patriam parentesque visitare properaret, ut inter illos sacri verbi semina spiritualibus seminaret eloquiis, quadam die corporis aegrotantis molestiâ corripitur, ac deinde ad paternam, amicis suggerentibus, commigravit domum. Ille vero male habens, superque alterius manum innitens, quo volebat, perrexit: et haud longe a domo vespertinalem exorsus psalmodiam, et orationi intentus, tenebris subito circumdatus stetit. Nec enim pedes movère infirmatus valebat, sed quasi jam mortuus, ad proximam deportatus est casam. Et cum se tenebrarum caligine circumdari vidisset, quatuor manus desuper ad se extensas conspexit, quae tenentes illum per brachia, niveis subvolabant pennis. Manus quippe sub pennis erant, quae illum ex utràque parte sustinebant, et quasi per caliginem angelica cernebat corpora. Altius vero perveniens, mirifico splendentes fulgore, facies sanctorum cernebat angelorum: vel, ut certius dicam, claritatem eximiae lucis ex ipsis angelicis intuebatur con-

(a) Sanctissimi hujus viri Acta miris prodigiis, visionibus, extasis, revelationibus arcanis redundant; sed sincera et authentica reputantur: Multa autem atque egregia salutis monita continent.

spectibus, nec aliquid corporeum, nisi luminis claritatem potuit videre. Tertium quoque angelum, armatum scuto candido, et fulgureo gladio, claritate praecipuum se praecedere conspexit. Hi tres coelicolae, splendentes pari fulgore, mirae suavitatis dulcedinem alarum sonitu, carminum modulamine, conspectus pulchritudine, illius animae inferebant. Canebant autem uno incipiente: *Ibunt sancti de virtute in virtutem, videbitur Deus deorum in Sion* (Psal. 83). Eratque in carmine elevatio, et ad finem positio. Audiebat quoque aliud quasi ignotum canticum multorum millium angelorum, unde pauca vix poterat intelligere: hoc est, «Exierunt autem obviam Christo.» Facies vero omnium, inquantum intelligere potuit, erat lucida, angelorumque parem similitudinem videbat: quamvis propter claritatem luminis, perspicue distinctionem corporeae non posset videre formae.

§ 3. Tunc unus ex supernis agminibus armatum praecedentem angelum jussit ad corpus venerandum reducere virum, suamque secum deferre debere solitudinem. Protinus ergo sancti obedientes angeli, quo venerant, iter repedarunt. Tunc primo vir sanctus se corpore exutum cognoscens, a sanctis comitibus, quo se deferant, inquit: sanctusque angelus a dextris consistens, dixit eum oportere proprium corpus suscipere, quoadusque debitam reportaret solitudinem. Tuncque vir sanctus taedio affectus separandi a societate angelica, dixit se ab eis separari noluisse. Angelus vero Domini sanctus respondit: «Ad te, completâ praedictâ solitudine, suscipiendum revertemur,» cantabantque dimidium versiculum. *Videbitur Deus deorum in Sion* (Psal. 83). Tunc autem qualiter anima corpus intraverit, hujus carminis suavitate laetificata, intelligere non potuit. Tuncque in pullorum cantu, rosei coloris vultu perfusus, in momento temporis, angelicis cessantibus carminibus, audivit verba admirantium plangentiumque qui vestimenta superposita removens, denudaverunt faciem ejus. Tunc vir Domini circumstantibus dixit: «Quid, stupentes, sonos inquietos emittitis?» At illi respondentes, omnem rei referebant ei ordinem, qualiter vespertinali horâ transisset, et quomodo usque ad gallorum cantus corpus exanime in medio servassent. At ille sedens, angelicamque claritatem ac dulcedinem mente revolvens, de quali solitudine admonitus fuisset, pertractans, moestus jam erat, quod non habebat ibidem sapientem hominem, cui ea, quae viderat, clare exponere potuisset, ne revertentibus angelis, eum invenirent imparatum: petiitque et accepit sacri corporis et sanguinis communionem, vixitque infirmus ipso die altero.

§ 4. Mediâ vero nocte tertiâ feriâ, parentibus et cognatis, multisque vicinis illustrem virum visitantibus, tenebris irruentibus, pedes ejus frigore ingravati duruerunt, manibusque in

oratione extensis, laetus excepit mortem. Recordabatur enim jucundissimae visionis, quam per eadem signa viderat antea: decidensque in lectum, quasi somno gravatus, audivit horribiles magnae multitudinis voces, clamantium atque illum exire compellentium: apertisque oculis, nullum nisi tres supradictos sanctos vidit angelos, duos utroque latere positos, tertium vero armatum ad suum stetisse caput. Mirumque in modum humanis conspectibus ac vocibus privatus, sanctos angelos vidit, ac illorum cantica cum omni suavitatis dulcedine audiebat. Tunc angelus Domini, qui a dextris ejus erat, consolans eum, dixit: « Noli timere, defensionem habens. » Levantibusque eum angelis, nihil tecti aut domus aspiciens, ululatusque et clamores daemoniorum transiens, audivit unum ex illis dicentem: « Antecedamus, ante faciemque illius bella commoveamus. »

§ 5. Tunc vidit nigram nubem, a sinistra parte crispantem, ante faciem illius bellicam aciem constituentem. Corpora daemonum, inquantum animae illius apparere poterant, plena deformitate et nigredine erant, collo extento, macie squalentia, ac omni horrore plena, capite in similitudinem cacabi intumescente. Quando vero volabant, vel quando pugnabant, nullam corporis formam, nisi horribilem et volaticam umbram videre poterat. Sed quis prudentium lectorum ignorat, haec etiam de immundis spiritibus ad terrorem videntis animae fieri? Et facies eorum nunquam potuit videre propter horrorem tenebrarum, sicut nec sanctorum angelorum propter nimiam claritatem. Bellicantia vero daemonia ignitas sagittas jactabant contra illos, sed angelico scuto omnia tela nequissimi extinguebantur. Cadebant vero adversarii ante conspectum pugnantis angeli, qui quasi rationem posuit cum eis, dicens: « Nolite tardare iter nostrum, quia hic homo non est particeps perditionis vestrae: contradicente adversario ac blasphemante, injustum esse Deo, hominem peccatoribus consentientem, nihil damnationis habere, cum scriptum sit: *Non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus, digni sunt morte* (Rom. i). Pugnante vero angelo, existimabat vir sanctus, clamorem pugnae et vociferantium daemoniorum in omni terra audiri.

§ 6. Cumque victus satanas, sicut contritus coluber, caput relevasset venenosum, dixit: « Otiosos sermones saepe protulit, non debere eum illaesum vitā perfrui beatā. » Sanctus angelus dixit: « Nisi principalia protuleritis crimina, propter minima non peribit. » Accusator antiquus dixit: *Nisi remiseritis hominibus peccata eorum, nec Pater vester coelestis dimittet vobis peccata vestra* (Matth. vi). Sanctus angelus respondens ait: « Ubi se vindicavit, vel cui injuriam fecit? » Diabolus dixit: « Non est scriptum, *Si vindicetis*: sed, *Si non remiseritis de cordibus vestris* (Matth. xviii). » Sanctus angelus excusans, dixit: « Indulgentiam

in corde habuit, sed consuetudine humana continuit. » Diabolus respondit: « Sicut accepit malum ex consuetudine, ita accipiet vindictam a superno iudice. » Sanctus angelus dixit: « Judicemur ante Deum. » Ter victus inimicus, viperea restaurat venena, dicens: « Si justus est Deus, hic non intrabit in regnum coelorum. Scriptum est enim: *Nisi conversi fueritis et efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum coelorum* (Matth. III). Hoc verbum minime implevit. » Sanctus angelus dixit: « Judicemur ante Dominum. » Praeliante sancto angelo, contriti sunt adversarii.

§ 7. Cum itaque in omni contradictione daemonum praevalida nimis extitisset pugna, iudice tandem Domino triumphantibus ejus angelis, contritis devictisque adversariis, immensa claritate vir sanctus circumfusus est, sanctorumque angelorum choris concinentibus: Nullus labor durus videri debet, nullum longum tempus, quo gloria aeternitatis acquiritur, quae laetitia simul et dulcedine completur. Tunc sursum aspiciens, vidit immensa agmina, eximiâ claritate fulgentia, angelorum praecedentium, sanctorumque hominum advolantia, quasi alis immensae coruscationis circumdantia eum, omnesque formidinem ignis ac deformium spirituum terrores procul abjicientia. Conspicit vero duos venerabiles viros illius provinciae, in qua ipse vir Domini Furseus notus erat: quos videns obiisse credebat. Hos praesules cunctorum memoria usque ad nostra tempora celebrat: propinsque ad se accedentes vidit, ac familiariter propria dicentes nomina: qui vocabantur Boëanus et Meldanus: et loqui cum eo coeperunt. Tunc aspiciebat magnam coeli serenitatem, et duos angelos proximam coeli jucunditatem repetentes, quasi per ostium intrantes aethereum, ac repente circa illos magnitudinem claritatis, et quasi per quatuor choros cantantium multitudines angelorum ac dicentium: « Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus Sabaoth. » Tunc anima illius dulcedinem supernae modulationis ac sonitum ineffabilis laetitiae, intra coelum sonantis intendente, circumfuderunt eam agmina angelorum, stantia a dextris ejus, de quibus unus ait: « Scis, ubi agitur haec laetitia et gaudium? » Illo respondente se nescire, sanctus angelus respondit: « Apud supernum conventum, unde et nos sumus. » Tunc mens omnem laborem tribulationis obliviscens, immensâ complebatur laetiâ: quia superna audiens carmina clarius et modulatus resonare, pro se sola decantari computabat, admiransque, ait: « Magnum est gaudium, haec auscultare carmina. » Cui dixit angelus Domini: « Hoc auditu nos pro ministerio dispensationis humanae saepe privamur, et quod nos annunciando laboramus, daemonia humana corrumpendo corda dissipant, »

§ 8. Rursumque angelus Domini beato viro, ad carmina coelestia audienda intento, loquitur: « In hoc coelesti regno nulla unquam tristitia, nisi de hominum perditione fieri potest. » Tunc

praedictos sacerdotes cum ingenti claritate a secreto coeli procedere, angelicâ formâ radiantes, et ad se venire conspicit, ac sibi ad saeculum redire praecipiant. At ille tacens, et hujus nunciâ tristitiâ stupefactus, in momento reversus est, sanctis angelis eum reportantibus: praefati vero viri venerabiles spatium possunt cum eo loquendi, et dicunt: « Quid times? Unius diei interest, quo laboraturus es. » Praedicans ergo, omnibus annuncia, quia in proximo est vindicta. Beato autem Furseo interrogante de mundi fine, ajunt finem creaturae etiam tunc non esse, quamvis in proximo sit: sed famis et mortalitatis plagis humanum genus esse vexandum: quod etiam signo Solis, cum radios suos praeterito anno abscondisset, in modum lunae jugiter splendente significatum est. Duo vero genera sunt famis: unum in abundantia sapientiae intelligendi verbum Domini et non implendi: aliud vero, tenacia mentis in abundantia divitiarum: sed de una radice amaritudinis generantur. Sicut enim avarus non impletur pecuniâ, quia avaritiae amaritudo non sentit dulcedinem de perceptis bonis, inhiando ad ea quae illicita sunt: sic etiam sermonis Domini dulcedinem, malitiae amaritudine occupatae et detentae non sentiunt animae. Mortalitas vero propter Dei patientiam, modicum quidem detenta est: sed quicumque haec signa videt, vel monita sanctae Scripturae despicit, si non egerit poenitentiam, mors illius proxima est.

§ 9. « Et quamvis omnibus divina monita contemnentibus superni judicis ira jamjam immineat, maxime tamen super doctores Ecclesiae ac principes furor illius iratus est: quia pereunt animae fidelium per hujus mundi illecebrosa vitia, per suggestionem militantis diaboli, per negligentiam Doctorum, per mala exempla pravorum principum. Doctores namque, prophetarum libros considerantes, intelligant et quale sit hoc tempus, cognoscant *. Viri namque dimidii operis sunt: quia per omnipotentis Dei misericordiam alii largitatis gratiam sunt adepti, sed carnis incontinentiâ sunt lubrici. Alii vero corpore quidem sunt casti, sed avaritiae aestibus sunt cupidi. Alii quoque habent gratiam lenitatis, sed rancore animi sunt pusillanimes. Alii autem non recordando injurias suas, cito ignoscunt: sed minus cor caute custodiendo, citiusque irascendo, rixas provocant. Alii quod Deus singulis largiendo donavit, in hoc illi, quasi proprio labore acquirentes, gloriantur. Alii vero dum qui impugnabant, eos devicerunt, corde vigili et bonorum operum et contra instantia eos vincere omittunt. Sunt quoque nonnulli, qui spiritualibus vitiis impugnantur: sed his omissis, corpus in abstinentia affligunt, verbi gratiâ: nocturnas illusiones pati, magnum crimen existimant: superbiam vero quae angelos de supernis dejecit, pro nihilo computant: avaritiam, quae primum hominem de

* Quibusdam nonnulli praediti virtutibus, eas nonnullis deturpant vitiis.

paradisi expulit amoenitate, non execrantur: nec invidiam, per quam parricida Cain fratrem suum Abel interfecit: falsum quoque testimonium, per quod Salvator damnatus est, aut blasphemiam non execrantur: non considerant, quales vel quantae vindictae super eos, qui talia egerint, venturae sunt. Multi enim cibis, quos Deus ad percipiendum gratiarum actione creavit, abstinentes, haec nefanda quasi licita sumunt: hoc est, superbiam, avaritiam, invidiam, falsum testimonium, blasphemiam: per quae detrahendo, quasi carnes proximi cum sanguine illius comedunt: et quae leviora sunt in Dei iudicio, graviora iudicant: gravia vero, leviora putant. Omnis ergo doctor singulis vitiis congrua debet opponere medicamenta. Nam qui haec vitia leviora esse aut gulâ aut fornicatione existimat, animarum inimicus potius, quam doctor, iudicandus est.

§ 10. «Curatio ergo superbiae, est increpatio coram omnibus, humiliatio aque crebra in luto et cinere. Avaritiae vero medicamentum, est largitatis dispensatio in universos per benevolentiam et benignitatem. Medicinam autem facit falso testi, humiliter confiteri ei, in quem falsa conguessit verba et ab eo indulgentiam supplicare. Blasphemiae quoque malum, medicamento sanatur per humilitatem subjectionis, et per linguae ab omni inutili locutione refraenationem, atque per orationis instantiam. Contraria enim vitia, contrariis virtutibus curantur. Nec satis est corpus affligere, si animae a malitia et nequitia non curantur. Principes ergo et doctores Ecclesiae Christi, animas fidelium ad poenitentiae lamentum post culpas provocent, et eas spiritali pastu doctrinae, ac sacri corporis et sanguinis participatione solidas reddant. Nolentes vero excommunicent, ne reatum damnationis de neglectis sustineant, ulmum pro vite, et alnum pro oliva plantantes, dum plus terrenum et infructuosum laborem diligunt, quam charitatem, quae omnium radix est et cumulus esse dinoscitur bonorum operum.

§ 11. «Contra doctores iratus est Dominus, eo quod divinos libros negligentes, curas hujus mundi cum omni dilectione gerunt. Si enim legentes prophetarum dicta intelligerent, contingeret, quod nec is, qui a mortuis resurrexit, plus timoris atque compunctionis, quam illa, audientibus inferre posset. Sed nemo est qui prohibeat, aut qui propellat. Rex enim et sacerdos, unusquisque secundum quod rectum sibi videtur, hoc facit. Causa vero et radix omnium malorum, est superbia. Populus enim contra regentem erigitur, clerus contra sacerdotem, monachi contra abbatem, filii contra parentes, juvenes contra seniores superbiendo dissentiunt. Sed sicut unusquisque eorum subiectus, praelato sibi non didicit obedientiam humilitatis exhibere: sic justo Dei iudicio agitur, ut illi caeteris praelato nullus humilietur: et quod ab illo superbiente alius injuste sustinuit, ille

ab alio per districti judicis justitiam dolens sufferat. Malum ergo superbiae, quod supernam angelorum curiam destruendo corruperat, praesens quoque saeculum inordinate pervertendo destruit.» Conversus quoque ad beatum Furseum praefatus sacerdos Boëanus, qui haec diligenter perorabat, ait: « Vitam tuam, creaturis Dei utendo, serva: omne quod malum est, abnegando respue. Esto sicut fidelis dispensator, nihil tibi praeter victum et vestitum vendicans, sisque in offerendo lucro, sicut in augendo, temperatus. Qui enim sic libenter donat, sicut donatum suscipit, os mutorum aperire poterit, nihil mendicans, nulli negans. Deo odibile est, aliena petere et propria retinere. Pauperibus enim et vinctis convenit petere: habentibus autem, egènis dispensare. Eleemosynae vero, nullo rogante, dispensandae sunt pauperibus. Bona quoque in omnes homines operanda sunt, maxime in domesticos fidei. Iniquorum vero dona in pauperes et omni solatio destitutos impertienda sunt. Nulla ergo discordia in Ecclesia Dei sit, sed qui in plebe sunt, apostolico ordini et doctrinae sanctae insistant. Qui vero in monasteriis degunt, cum silentio operantes, suum panem manducent. Sunt vero nonnulli, qui a doctrinae officio se excusant, et propter curas saeculi in publicum prosiliunt. Bonum igitur quod agunt, in occulto ponentes, lucem boni exempli proximis abscondunt: saeculi vero causas seu contentiones in publico agentes, mortiferae cupiditatis venenum publice eorum cordibus infundunt. Te ergo ipsum nec semper in publico decernas: sed quando te remotum esse volueris, omni custodia teipsum serva, omnia divina observando praecepta. Et quando in publicum processeris, ad animarum salutem, non ad hujus mundi inhianda lucra, animum intentum adhibeto. Sed et si quis tibi primâ horâ diei dona contulerit, et ante vespere poenituerit, sicut libens suscepisti, ita hilaris ei restitue. Nullam quoque patrimonio custodiam, nullam curis hujus saeculi intenti cordis diligentiam adhibeas: sed omnibus adversantibus vel contrariis, puri pectoris indulgentiâ, bona pro malis rependas, pro inimicis summum supplica Deum. Qui enim cordis lenitatem contrariis et sibi resistentibus illaesam servaverit, omnium ferarum et bestiarum ferocitatem in mansuetudinem convertit. Nullum enim boni operis sacrificium sic Deo acceptabile est et probatum, quam patientissimi cordis contra omnes injurias lenitatis mansuetudo, pro qua omnia adversa ac damna, quasi lucra et prospera, spe futurae remunerationis laetus, Domino juvante, suscipit.

§ 12. «Duo enim humanae animae inimici esse probantur, diabolus et mundus: et unusquisque eorum vicissim alterius dilectionem insinuat, ut per hoc, quod anima mundi hujus illecebris substernitur, ab adversario vincta et possessa teneatur. Vade ergo, terrae hujus Hyberniae principibus verbum Dei an-

nuncians, ut relictâ iniquitate, per poenitentiam ad salutem perveniant animarum. Tum deinde excellentioribus sanctae Ecclesiae sacerdotibus haec ipsa annuncia, quod omnipotens Deus zelotes est, si plus amant saeculum, quam ipsum. Negligentes enim animarum utilitates, lucris hujus saeculi deserviunt, et ad mortem seram praedicant poenitentiam: et tunc eorum dona suscipientes, ignem de illorum tormentis perferunt.

§ 13. « Praedica ergo omnibus, ait Angelus Domini, quod poenitentia agenda est, et a sacerdote suscipienda usque in extremam horam: sed tamen nisi poenituerit, nihil substantiae ejus suscipiendum, nec corpus ejus in sancto sepeliendum est loco. Vivo tamen praedicetur acrius, quatenus cor illius amaritudo compunctionis tangat, tangensque purget, omnibusque pristinis renunciâs iniquitatibus, eleemosynas ubertim pauperibus distribuat. Nihil tamen exinde a sacerdote ei praedicante suscipiantur, sed juxta sepulcrum ejus bona illius pauperibus dividantur, ne in aliquo iniquitatis illius particeps sit.»

§ 14. His atque aliis sanctae exhortationis sermonibus instructus, super tectum ecclesiae inter sanctos constitit angelos, suumque corpus considerans, nec parietes domus, nec turbam lugentium, nec ipsa corporis indumenta videre potuit: jubeturque ab angelo proprium cognoscere et resumere corpus. Tunc ille quasi ignotum cadaver timens, noluit illuc appropinquare. Cui respondit angelus: « Noli timere hoc suscipere corpus, quod sine ulla repugnatione infirmitatis vel vitiorum expugnantium, quamvis invalidum, sanum tamen habere poteris. Concupiscentias enim illicitas in hac tribulatione superasti, ut vetera contra te non praevaleant. » Tunc vidit pectus illius corporis aperiri. Dixitque ei angelus: « Reviviscens corpus tuum, aqua fontis superfundatur et nullum dolorem, nisi tantum concremationis, sentire poteris: Benefacientemque te omnem gressum tuum usque in finem videbimus, et sic te laetum beneque operantem suscipiemus.» Exurgens autem vir sanctus quasi ex profunda mortis quiete, conspiciensque parentum multitudinem vel vicinorum, sive etiam clericorum, ingemiscensque magnitudinem humanae stultitiae, arduumque et difficilem transitum admirans, magnitudinem quoque remunerationis pervenientibus ad beatas sedes, singulis per ordinem annunciabat: cumque viva superfusum esset aquâ, incendium inter scapulas illius, quod de iniquo sumpsit viro, et in facie ejus apparuit, mirumque in modum quod anima sola sustinuit, in carne demonstrabatur. Egressus inde, verbum Dei praedicabat et ea, quae viderat vel audierat, omnibus populis Scotorum annunciabat.

§ 15. Erat vero in illo incomparabilis gratia, nihil terrenum usquam petente, omnipotentisque Deo se tribuente: Praelatis et subditis, aequalibus et minoribus, magnatibus et regibus ti-

mendo: humilibus et contemptoribus saeculi imitando, omnibus bonis amabili, iniquis et peccatoribus terribili, divinisque virtutibus claro. Ex obsessis corporibus daemonia fugabat et pauperes recreabat. Dumque unius anni spatio Hyberniae insulae populos per doctrinae studium circumire studuisset, instabat dies anniversarius, quo visionem a corpore sublatus viderat, memorans semper unius diei iter sibi fuisse injunctum. Multis denique sapientibus ac religiosis eum comitantibus viris, eadem nocte, molestiâ corporali correptus est, in soloque tantum pectusculo vita palpitante, vidit angelum Domini, ea, quae ad opus praedicationis sunt congrua, sibi annunciantem, et unius diei iter exponentem, ac duodecim annos in opere praedicationis completurum praedicentem: quod et ita factum est. Completis vero annis decem, omnibus sine personarum acceptione verbum Domini annuncians, et irruentium populorum multitudines non ferens, aliquantum etiam animos invidia stimulante contra se commotos esse deprehendens, relictis omnibus, quae habere videbatur, paucis cum fratribus ad insulam quamdam parvulam in mare profectus est, atque exinde non multum post de Hybernia, peregrina litora petens, per Britannias in Saxoniam transvectus est: ubi honorificatus a Sigeberto rege et susceptus, verbo Domini Barbarorum mitigabat cor.

§ 16. Completis vero duodecim annis, quos angelus praedixerat, sanctus, quadam infirmitate correptus, angelicâ fruitur visione: ubi etiam de praedictionis instantia admonitus, nulum vivendi finem audivit: tertiumque diem perëgit tacendo, evangelicum praeceptum admonens: *Vigilate et orate: quia nescitis diem neque horam* (Matth. xxv). Quod vir Deo plenus intelligens, locum monasterii a praedicto rege sibi traditum acceleravit construere. Quod monasterium in quodam castro constructum, sylvarum et maris vicinitate amoenum, rex gentis illius Anna, ac nobiles quique tectis et muneribus adornarunt. His rite gestis, vir sanctus ab omni saeculi, atque ipsius monasterii cura alienarë se cupiens, cum sapientibus fratribus hoc tractavit. Habuit enim secum reverentissimos et spiritales viros, qui exemplo tanti viri et in monasterii probatione et in diversis laboribus vitae, ad humilitatis et charitatis gratiam profecerant, inter quos etiam germanos proprios habuit, Foillanum, sanctum admodum virum, cui etiam sancti monasterii et animarum dereliquit curam: alterum vero Ultanum, diuturna monasterii probatione ad eremitalem vitam instructum, multis jam annis ab eodem electam: qui derelictis omnibus curis et rebus, nudus ad fratrem suum, qui jam theoricâ pascébatur vitâ, solus profectus est. Labori hi duo quotidiano et orationibus continuis deservientes, annum integrum ibidem philosophabantur. Tunc quibusdam causis ingruentibus, a populo et rege altioris ingenii

ad consilium vocatus, immo etiam compulsus, desideratum sibi eremi dereliquit locum, omniaque animo pervigili tractans, ac turbatam esse provinciam gentilium incursione prospiciens, nec ibi diuturnum monasterialem ordinem perpensans, ad Galliarum litora dimissus, ordinatis omnibus, causâ visendi Romam navigavit: ibique a Francorum rege Clodoveo et Patritio Erchenaldo honorifice susceptus, monasterium in loco, quem nuncupant Latiniacum * construxit. At non multo post fratribus ordinatis, cum rege et Patritio iter agens, infirmitate corripitur. Ibique illo diu jacente, et virorum nobilium, vel ipsius reverentissimi Regis visitatione frequentato, ab ore illius sermonis gratiam et condimentum vitae assumebant aeternae. Et sic praesentia relinquens, ad aeterna migravit regna. Corpus vero illius ab illustri viro Erchenaldo Patritio retentum causâ Ecclesiae, quam sibi magno opere construxerat, in villa, cui Perona vocabulum est, ponitur. Et quia ipsius Ecclesiae dedicatio intra triginta parabatur dies, in quodam loco in porticum interim corpus sanctum summa cum diligentia custoditur, ac post tot dies ita illaesus invenitur, ac si eadem hora de hac luce fuisset egressus. Reverenter ergo juxta morem prope altare reconditur, ibique annis fere quatuor demoratur. Constructâ vero ad orientalem partem altaris domunculâ, ibi post tot annos immaculatum corpus a reverendissimis subvectum episcopis Eligio et Autberto, transfertur sine ulla putredine. Ubi etiam rectâ fide petentibus, merita illius clarescunt divinis virtutibus, adjuvante Domino nostro Jesu Christo etc.

PASSIO BEATORUM

BERARDI, PETRI, ACCURSII, ADJUTI ET OTTONIS

DISCIPULORUM BEATISSIMI PATRIS FRANCISCI ASSIS.

Anno 1220 — Natione Itali.

§ 1. Sanctorum martyrum Berardi, Petri, Accursii, Adjuti et Ottonis festiva gaudia nobis, fratres charissimi, celebrantibus: ipsorum quoque ordinem martyrii brevis sermo perstringat (a), ut quo illi per lucis vitaeque contemptum, terrena quaeque calcaverunt, eo mens nostra ad sublimiorem virtutum palmam se erigat. Beatus namque Franciscus, Minorum pater et fundator

* *Lagny* in Dioec. Meldensi *Meaz.*

(a) Haec Historia (quae apud multos laudatur) desumpta est mutato ordine, additis demptisque nonnullis, per ignotum scriptorem a B. Johanne Tisserando Franciscano qui vixit saeculo XV.

inelytus, cum divina cerneret revelatione se et suos pro aliorum salute vocatos, etiam impiae Mahometicae legis observatores pro posse deducere ad lucem fidei cupiebat. Unde anno a sua conversione undecimo multis cum periculis iter aggressus, ut Sulthani adiret praesentiam, ad Miramolini regnum praesentes destinavit sanctos, ut ipse Orientis, illi Occidentis populis Mahometicis salubre Christi praedicantes evangelium, quasi totum ad Christum converterent mundum. Hos autem potissime pater beatus divinitus revelatos elegit, in quibus divina virtus, rerum gestarum gloriâ et splendidissimis actionibus illustrata clarebat. Quibus ut itineris laborem cum obedientiae merito susciperent, fratrem Vitalem, virum utique omni sanctitate et discretione praecipuum, in praelatum praefecit.

§ 2. At illi omnem spem et cogitatum in Dominum jacentes, et beati Patris piis sermonibus et orationibus confortati, iter aggressi, tandem in Aragoniam pervenerunt. Ubi pater eorum Vitalis, diutini languoris morbo praeventus, divinâ putans voluntate suum iter impediri, caeteros abire permisit. Haud multo post interjecto tempore, Colimbriam Portugalliae regni urbem devenientes, ad reginam, Oracham nomine, se contulerunt. Apud quam per aliquot dies cominorati, ipsius precibus devotissimis victi, ut ipsius vitae terminum demonstraret, suppliciter Dominum rogaverunt. Factumque est, ut primo martyrii sui ordinem et deferendas suas Colimbriam (a) reliquias, ac ab ea honorifice suscipiendas, et post vitae ipsius exitum revelarent: quod et rei demonstravit eventus. Siquidem post eorum sacra ossa, ab eadem regina in monasterio sanctae Crucis de Colimbria condita, paucis evolutis diebus, matutinali horâ juxta sanctorum vaticinium, devota regina debitum humanae carnis exolvit. Horâ vero eadem Petrus, Ordinis Canonicorum, monasterii sacrista, et reginae confessor, vir omni sanctitate praeclarus, praefatos quinque martyres indicibili claritate circumdatos, et Minorum fratrum multitudinem numerosam matutinales Horas in ipso sanctae Crucis templo decantantes vidit. Intellexitque quod ibi convenerant, ut exequiarum cultum debito honore praefatae reginae impenderent. Et miranti de reginae transitu, unus eorum dixit: «De reginae transitu nihil dubites, nobis enim egredientibus, nuncius tibi aderit.» Quod et statim factum est: ut in hoc uno simul appareret, quod praelibati sancti prophetiae spiritu pleni fuerant, et praemonstrata visio authentica redderetur.

§ 3. Igitur apostolici viri ab ipsa regina recedentes, Alanquearium * ad Sanciam regis Alphonsi sororem utique Deo devotam, pervenerunt. At illa saecularibus vestibus superindutos, quia ali-

(a) Saepius retiusque *Contimbria* (Coimbra) Lusitanorum (*Portugalliae*) regum olim sedes, illustri adhuc civitas.

* Alanqueram vulgo *Alemquer*.

ter non erat ipsis transeundi facultas, Hispalim quae nunc Sibia dicitur, transmisit. Ubi saecularibus abjectis indumentis, ad infidelium Mesquitam, ut praedicarent, accesserunt. Impetu autem facto, repulsi et verberibus pluribus laniati, non a concepto spiritus fervore deficientes, aulam ingressi, fidem Mahometicam (a) damnantes, Christum coram rege praedicaverunt. Rex vero in furorem versus, eos decapitari praecepit. Filius autem regis naturali quadam pietate illis compatiens, paterni furoris ardore compresso, ut maturius in his ageretur obtinuit. At rex, seniorum habito consilio, post publicam christiani nominis ex alta turri, ubi primo retrusi sunt, praedicationem, post etiam squalidi carceris oppressionem, ad se vocatos, misericordiam pollicens, avertere nitebatur a Christo. Cui illi: « Utinam tibi rex misericordiam, quam nobis praestare niteris, maturiori usus consilio ipse tibi praestares. Age, quod malueris. Corpora eripere potes, siderea loca animas detinebunt. Stat nobis firma promissio, et pro praesenti morte immortalitatis dono fovebimur. » Tunc rex eorum immobilem animum cernens, Marochium (b) cum quibusdam christianis destinavit.

§ 4. Inter caeteros vero, qui Marochii morabantur, christianos, erat dominus Petrus Infans Portugaliae regis frater, et regis Marochiorum ductor exercitus. Hic siquidem in sua fratres recipiens domo, pio venerabatur affectu. At illi quod facturi venerant cogitantes, omni sublato timore, ubicumque collectos Saracenos videbant, Christum praedicabant. Contigit autem semel regem Miramolinum ipsos in legis suae auctorem convicia jactantes audire. Qui nimio furore succensus, jussit cum impetu eos expelli, et ad christianorum terras, datis a domino Petro Infante comitibus, deduci. Verum illi martyrii desiderio flagrant, dimissis in via comitibus, iterum Marochium revertuntur. Quo audito, rex irâ vehementer efferbuit, praecepitque ut teterimo carcere conclusi, fame sitique interficerentur. Stant igitur beati vinculis innodati, et divina super infideles manus aggravatur. Nam intensi ultra, quam humana patitur natura, calores, et aëris intemperies sic infirmos affecit, ut jam clare cernerent, quod pro sanctis suis sit divina ultio insecuta. Ex quo rex perterritus, a vinculis absolutos, illaesos abire permisit. Mirabile dictu! Cum per viginti dies fuerint sine aliquo corporali cibo carceribus inclusi, sola divina virtute relecti, sic in-

(a) *Mahometus* Arabs, anno natus est 570. Novam religionem, ex Judaismo quibusdam ac Christianismo retentis cum Magismo phantastice confatis, magnum se jactans Prophetam praedicavit, ense et caedibus dire usus ubi verba non profuissent ut eam gentes amplecterentur. *Koranus*, Mahometismi codex, vox Arabica est *Librum* antonomastice excellentem ac prorsus divinum significans.

(b) *Marrochium* et *Maurœum* regio est, immerito imperii titulo decorata, ad occidentem extremam septentrionem versus, Africae partem, quae apud veteres fuit Mauritania Tingitana. *Barbariae* vulgare nomen ei factum ex barbaro ingenio ferisque moribus Sarrazenorum qui Mahometano Duce Miramolino I eâ potiebantur, pulsae coesive Christianis, anno 666.

venti sunt fortes et alacres, ut merito in stuporem converterent se videntes.

§ 5. Iterumque ad christianorum plagas missi, relictis comitibus, secundo Marochium redierunt. Interim contra sibi rebelles rex exercitum mittit, et dominus Petrus Infans secum fratres adducit. Redeuntes autem cum victoria Marochium Saraceni simul et christiani, per triduum aquam non reperientes, nimio sitis ardore cruciabantur. At Berardus, Sanctae Trinitatis cultor, tanto compatiens hominum labori, oratione cum caeteris praeviâ, brevi paxillo terram fodiens, aquâ a Domino impetratâ, jumentorum sitim extinguit et hominum. In ipso vero loco nec fons ante visus fuerat, nec post. Reversi autem Marochium, servabantur ne praedicarent: sed illi quadam sextâ feriâ in publicum proruperunt. At jussu regis cuiusdam principi, qui aquae miraculum viderat, decapitandi traditi sunt. Quos praecepit carceri mancipari. Ad locum igitur carceris adducti, alapis a ministris et variis sunt opprobriis saturati. Post triduum vero de carcere tracti, nudi et manibus post terga ligatis, durissimis flagellis afflicti, tandem impio judici sunt praesentati. At ille cernens eorum in fide constantiam nullâ posse ratione mutari, iterum jussit durissime tamdiu virgis et fustibus caedi, donec pene viscera apparerent et ossa. A ministris etiam fervente oleo et aceto vulneribus infusis, per totam sequentem noctem super testas volutati sunt, et a pluribus sibi invicem succedentibus acerbissime afflicti. Nocte vero illâ custodes magnam de coelo lapsam lucem videntes, et praefatos sanctos cum innumerabili multitudine sublimari, putaverunt divinitus fuisse liberatos: sed in carcere inventos, suis fecit rex tribunalibus praesentari.

§ 6. Ministri vero illos nudos trahentes, continuis flagris terga eorum et corpora noviter flagellabant. Occurrit autem illis quidam princeps, Mahometicam suadens fidem. Otto vero illius persuasionem confutans, etiam in contemptum prophanae legis in terram spuens, gravi ab ipso alapâ percussus est. At ille verborum Domini non immemor, alteram praebeuit maxillam, dicens: « Ignoscat tibi Deus, quia nescis quid facis. » Ad impii demum regis conspectum adductis, sic ad eos exorsus est: « Estisne vos impii illi, qui fidem veram vituperantes, ad tantum etiam insaniam adducti estis, ut Dei nuncium blasphemetis? » At illi: « O rex, fidem veram minime spernimus: tuam autem falsam, et ejus iniquum conditorem, omnino abhorremus: pro vera autem et pati et mori parati sumus. » Tunc rex eos deliciis et voluptatibus a christiana veritate existimans posse revocari, pecunias et formosarum mulierum, quae aderant, delicias repro-mittit, si Mahometi perfidiam reciperent, alias suo gladio trucidandi. Sed viri Dei immobiles animo, conversi ad regem: « Sint

tibi, inquit, mulieres et pecuniae: nobis autem sit Jesus Christus. Adhibe vincula, carceres, ignes, tormenta et mortem: omnis nobis levis est poena, cum de coelesti gloria cogitamus.»

§ 2. Tunc rex tantam cernens in sanctis constantiam et immobile propositum, arrepto gladio, minister iniquitatis effectus, capita eorum per medium frontis amputavit. Et illi quidem optato jam potiti, post maximos persecutionum aculeos, post ingentissimas aerumnarum moles, aeternae vitae adepti bravium, martyrii coronâ dotati sunt. Passi sunt vero beati martyres anno Domini 1220, decimo septimo Calendas Februarii, ante mortem beati Francisci anno sexto. Qui, illorum ut audivit martyrium, tanto gestivit gaudio, tanta perfusus est laetitiâ, quod facile exprimi non posset. Corpora autem eorum jussu regis extra palatium projecta, a Saracenis ligatis pedibus extra urbem variis ludibriis circa moenia tracta, tandem penitus in partes conscissa, in campo relictâ sunt, ut bestiis essent in cibum. Christiani vero nocte sequenti ad colligendas sacras reliquias exeuntes, lapidibus a Saracenis sunt repulsi. Sequenti vero die, quorundam consilio, ne reliquiae venerarentur a christianis ut sanctae, rex igni comburendas decrevit. Sed igne copioso accenso, cum in eum sanctorum corpora jactarentur, hinc inde flamma declinans reliquit intacta: immo (quod dictu mirabile est) cum unum de capitibus in ignem pluries projectum esset, divinâ faciente virtute, de igne semper exiliens, nec in capillis est laesum: et nunc cum pelle et capillis integrum demonstratur. Postea vero Saraceni pretio sumpto, sanctorum Christi martyrum reliquias christianis vendiderunt. Dominus autem Petrus Infans Cappellano suo et quibusdam juvenibus tradidit eas desiccandas, aromatibusque condiendas. Cum autem quidam fornicarius eo vellet accedere, immobilis factus, in medio scalae ut sibi succurreretur, exclamavit. Qui, confessione praemissa, de scala descendens, loquelam amisit, nec prius recuperavit, quam voto facto, super pectus ejus unum de sanctorum capitibus positum est. Sanctorum autem reliquiae dum sic exsiccarentur, quodam appropinquante, ut eas solito more contingeret, sic in aëre cum umbone sunt elevatae, ut non possent humano subsidio contingi. Qui stupefactus, et de fornicatione contritus et confessus, statim valuit de sublimi demissas reliquias contingere. Unde factum est, ut in majori reverentia habitis, nonnulli a facinoribus abstinerent, ne deprehenderentur. Demum eorum capitibus cum carnibus in quadam theca argentea depositis, ossibus vero in alia, in sua cappella collocatis, praefatus Petrus Infans anxie sanctos precabatur, ut redeundi in Portugalliam aditus christianis concederetur. Quorum meritis factum est, ut rex ei ad Portugalliam redeundi cum universa familia licentiam daret, tametsi consultius illi fuisset, ut eum occideret. Ipse vero reliquias, super mulos positas, laeto

gradu insequens, libere ac sine periculo de Saracenorum terra exivit. In itinere autem positus, ad quemdam locum pervenit, ubi immani atrocitate leonibus auditis, non parvus cunctis terror ingeritur: sed sacris reliquiis interpositis, omnis profecto mugitus et timor abscessit. Inde solitaria et penitus invia loca peragrantes, qua sibi pergendum foret, ignorabant. Nec defuit divina pietas humiliter supplicantibus, qui errantibus, sanctorum meritis viae ducatum praeiit. Siquidem jumentum, cui sacrae insidebant reliquiae, Infans praecire, et alios sequi jussit: nulloque ductore praecedente, Saracenorum insidias per invia et aspera evadentes, ad Septam urbem, ubi ad transfretandum parata erant navigia, pervenerunt. Igitur naves conscendentes, cum sequenti nocte sanctorum patrocinio, lumine de coelo delapso, naufragium evasisent, Hispalim * devenerunt. Et vix ventis vela commiserant, cum ecce regis nuncii, ut eos captivos reducerent, ad litus applicuerunt: sed his evasis, secundis ventis Colimbriam tandem appulerunt. Ad sacras autem reliquias suscipiendas regina Orocha et populus universus cum jubilo exeuntes, in monasterio S. Crucis Regularium Canonicorum, cum maximis, quae longum foret narrare, solemnibus sepelierunt: ubi multis coruscant miraculis. Ad eorum enim mirificam invocationem caeci vident, claudi ambulant, muti loquuntur, leprosi mundantur, paralytici curantur, obsessi a daemonibus liberantur, et variis infirmitatibus detenti, desideratam obtinent sanitatem. Ex ipsis quoque reliquiis usque hodie liquor sanguineus et odoriferus manans, multis confert integram sanitatem (a).

§ 8. Nec tacendum puto gravem super Saracenos divini iudicii vindictam. Nam ab eo anno, quo sancti palmam meruere perennem, omnium pene rerum sterilitas et saeva pestis per quinquennium sic in eos debacchata est, ut morbo incurabili invalescente, maxima pars gentis illius fuerit crudeli morte deleta. Ipsius quoque impii regis brachium dextrum et dextrum latus totum usque ad pedes, eo anno, quo sanctos interemerat, aridum sic factum est et siccum, ut nulli deinceps usui fuerit. Horum sanctorum felici audito martyrio et visis reliquiis, inelytus Christi confessor Antonius, tunc quidem illius monasterii canonicus, fidei fervore succensus et amore martyrii, ad ordinem se transtulit Minorum. Gaudeat igitur Ecclesia, coelestium militum illustrata natali. Gaudeat et sacra Minorum religio, sanctorum martyrum virtutibus laureata, et novis micans sanctorum splendoribus, gratiarum Christo referat actiones, et sanctorum martyrum sectetur vestigia: ad laudem et gloriam Domini nostri Jesu Christi.

* *Hispalis, Stivigia.*

(a) In Sanctorum numerum rite sunt relati a Sixto Pp. IV anno D. MCCCCLXXXI.

SS. MM. TERGEMINORUM

SPEUSIPPI, ELEUSIPPI ET MELEUSIPPI

CUM AVIA SUA LEONILLA

PASSIO PER NEONEM CONSCRIPTA

SED IN GRATIAM LECTORIS PASSIM STYLO MUTATO PER L. SURIUM

A 170 ad 180 — Cappadociâ oriundi.

§ 1. Gloriosa martyrum certamina studiosius reserare, Christo auctore, compellimur, pro cuius fidei amore suscepta fuisse procul dubio confitemur. Igitur sancti tergemini fratres, Speusippus, Eleusippus et Meleusippus (a) quantis ad martyrii dignitatem praemiis pervenerint, explicare potius, quam silentio praeterire, rectae rationi consentaneum est. Admirandum satis id est, et ad Dei omnipotentis praedestinationem multipliciter referendum. Ergo hujus rei ordinem prosequentes, et gratiarum largitoris beneficia accurate pensantes, rem totam a principio explicemus. Itaque sanctus Polycarpus Smyrnaeorum urbis antistes, doctrinâ beatissimi Joannis Apostoli et Evangelistae perfecte instructus, Spiritu Sancto repletus, fidei ducatu cupiens Christi militiam amplificare, per diversas mundi partes suos dimisit discipulos, Verbum Domini Jesu Christi gentibus cum fiducia praedicaturos.

§ 2. Audiens itaque crudelissimam denuo suscitata persecutionem, et principem successisse in regno, qui in Galliarum provinciis coram se suisque praesidibus christianos diversis interimeret suppliciis, generali etiam proposito apud omnes de illis trucidandis edicto: beatissimus Polycarpus sanctos Dei sacerdotes, Andochium et Benignum et Thyrsus diaconum (b) illuc praedicationis studio destinavit, viros scilicet virtutibus praestantissimos, in Dei amore diffusos, ad certaminis agones festinos, ad suscipiendos pro Christi amore itinerum labores omnino devotos, ad pericula maris adeunda non tardos, peregrinationes cupide amplectentes, parentes pro religione Christi libenti animo relinquentes, poenarum supplicia vel beatæ mortis passionibus expetentes potius quam timentes. Quibus proficiscentibus valedicens Polycarpus, haec mandata dedit: « Ite, inquit, viri fortes, in fortitudine Christi fortiter dimicantes: per sanctam Christi confessionem plures commilitones acquirite, cum quibus triumphantes, nomen et gloriam possitis adipisci sempiternam.

(a) Haec cognomenta graeca sonant equorum expertos ecomitores.

(b) S. Polycarpus colitur die xxvi jan. S. Benignus I Nov. SS. Andochius et Thyrsus xxiv Sept.

Fructus laboris vestri multiplici opulentia cumulentur, justorum paradisi sedes per vos de sanctarum animarum acquisitione eximie laetentur.» His et aliis multis eos prosequitur sanctus Polycarpus orationibus.

§ 3. Illi vero navigantes feliciter, gubernatione divina ad Massiliensium litora celerius pervenerunt. Egressisque ad terras, Dei angelo praecedente, prosperum iter agentes, * Eduam civitatem ingrediuntur: ibique Dei provisione reperto Fausto, nobilissimae familiae viro, senatoria dignitate conspicuo, et praetorianis fascibus sublimi, gratissime ab eodem hospitio sunt recepti. Quos cum perdidiisset esse presbyteros, suppliciter postulavit, ut amicos vel familiam suam per ablutionem baptismatis efficerent christianam. Ille autem propter imminentem persecutionem Christum colebat occulte. Obtulit vero etiam et filium suum Symphorianum adolescentem, sanctorum praedicationibus divinae praedestinatione successuris temporibus praeclarum martyrem futurum: sanctorumque cum tradens manibus, ut a sancto Benigno baptizaretur, atque de sacro fontis lavaero a sancto susceperetur Andochio, attentius deprecatus est. Illi vero opus, ad quod venerant, alacriter peragentes, et tanti viri obtemperantes precibus, per baptismi gratiam voluntatis suae desiderio in omnibus satisfecerunt. Post haec cum idem Faustus causam adventus eorum ex mutua cum illis collatione diligentius explorasset, sororem nepotesque ejus in memoriam pietas divina reduxit, atque ad illos: «Est mihi germana soror, nomine Leonilla, illustris matrona, civis urbis Lingonicae *, cui sunt nepotes ex filio tergemini fratres, uno partu simul editi, literis liberalibus eruditi, paterna tamen traditione adhuc gentili errore viventes, quos desiderat Christi militiae mancipare. Subvenite, sanctissimi sacerdotes, ejus devotioni et nobilissimam nobilitate familiam, ut coepistis. »

§ 4. His dictis, sancti viri rem, cuius causa eo venerant, attentius pertractantes, inter se pariter constituunt, ut sanctus Benignus ad territorium Lingonicum illustrandum ex Dei sententia properaret: sancti vero Andochius et Thyrsus in Augustodunensi villa plurimos suis divinis praedicationibus ad religionem Christianam traducentes, non post multum spatium sub Imperatore Marco Aurelio principe, felici sunt martyrio coronati. Sanctum autem Benignum jam dictus Faustus sorori suae pro munere divino, sicut erat, transmisit, quae eum velut manna de coelo descendens, cum omni veneratione suscepit. Eodem die memorati nepotes ejus in agro, cui Pasmadius nomen est, ad simulacrum deae Nemesis ritu solito prophana sacrificia offerebant, et de superstitionis libaminibus aviae suae reliquias reservaverant. Quam

* Apud Aeduos in Lugdun.

* Apud Francos Langres.

invitantes ad convivium, servata protulerunt. Illa vero omnia projiciens canibus, respuit tanquam stercus.

§ 5. Tunc accedens ad eos, coram S. Benigno, talia coepit verba proferre: « Charissimi nepotes, cognoscite Dominum nostrum Jesum Christum, Deum verum et vivum esse, cui angeli et omnis creatura justam exhibent servitutem, qui mundum omnem constituit, omnemque rerum materiam verbi sui dispositione composuit, coeli altitudinem eadem jussione extendit, terrarum spatia dilatavit, immensum abyssi pelagus congregari, et litoribus coarctari firmâ sententiâ ordinavit: pinxit coelum stellis, et duo luminaria praecipua constituens, ut omnia ab ipso facta, sua vicissitudine exornarent, vestitaque lumine cuncta detegerent, omnino decrevit. Mare omne piscium habitationi concessit: diversis arboribus et herbis tellurem omnem vestivit; cunctaque orbis animantia, qualiacunque demum ea sunt, sua voluntate creavit, postremo hominem ad imaginem et similitudinem suam formare dignatus est: quem ad hoc sapientiae, scientiae et intelligentiae singulari dono locupletavit, ut tam immensae fabricae Dominum, et omnia quae patravit, diligentius perquirat: non per ignorantiae desidiâ postponat auctorem: ut discernat bonum a malo: ut simulacra hominum manibus facta ex diversis metallis, sensu carentia, et omni vitali spiramine destituta, ad homines fallendos diabolica adinventione efflcta, non solum nullo venerationis studio colat, verum etiam ceu immunda et omni abusione despecta defugiat. Illius enim perversa adinventio in hoc mundo idôla figuravit, qui Adam primum hominem in paradiso constitutum, per praevaricationem decepit. Derelinquite ergo, dulcissimi nepotes, omnia idôla daemonibus consecrata, et creatorem omnium rerum Dominum nostrum Jesum Christum, sine ulla ambiguitate confitemini. Hunc virum sanctum Benignum, quem stantem coram vobis cernitis, de longinqua regione ad vos pietate divinâ fuisse, credite, transmissum. Attendite ad verba oris ejus. Dei enim sunt praecepta, quae de ipsius ore procedunt. Discite ab eo sanctam doctrinam, plus omni munere copiosam, et vestrae saluti prae omnibus opportunam. »

§ 6. Dum haec saluberrima monita cum sancto Benigno beata Leonilla suis nepotibus praedicaret, et in corda eorum jam inspirata gratia divinitus convalesceret, miro pariter adstiterunt stupore defixi: et se invicem intuentes, considerantesque; omnia, quae eis dicta fuerant, conversi ad âviam suam, una voce dixerunt: « Quare tantam et tam praecipuam rem tandiu tectam silentio tenuisti? Cur nobis veritatis viam et lumen praeclarum tantis temporibus occultasti? » Quibus illa blando sermone respondens, elevansque oculos, et manus ad coelum expandens, Deoque gratias agens, ait: « Filius meus, pater vester, in tanta cordis perseveravit duritiâ, in tartaream jam sedem demersus,

seclerum obumbratus caligine, omnis expers sapientiae et intellectus, caecatus perversitatis consilio, ut Christum Deum nec crediderit, nec unquam voluerit confiteri. Quid ergo prodesse illi poterat sermo divinus, cujus interiora cordis incredulitatis malitia adintegrum possidebat, quique lumen verum, circumseptus idolorum caligine, videre non poterat? Ipse vero me fecit haec tenus intra taciturnitatis silentium contineri, dum timui, ne sua inimica suasio faceret vos a recto tramite perpetuo deviare. Voluntate autem Dei eo deficiente, omnia impedimenta sublata sunt. Ecce nunc tempus acceptabile. Aperite oculos cordis et corporis, coelum potius intuentes: idolorum inimicam vestrae salutis culturam, Domini nostri Jesu Christi repleti gratiâ, ab animis vestris radicitus extirpate, ut possitis ad aeterna gaudia pervenire.» Post haec cum et alia multa Leonilla cum sancto Benigno nepotibus suis narrasset, ut credulitatis indicia divina pietas in eisdem patefaceret, visiones, quas nocte preteritâ viderant, in memoriam revocarunt.

§ 7. Primus Speusippus visionem suam narravit, dicens: «Videbam me in sinum aviae meae receptum, mammillae suae plenitudine, lactis abundantia satiari, quae compellebat me etiam suis monitis, dicens: «Speusippe, bibe lac salutare magis, ut plus bibendo, melius possis summam virtutis constantiam, in certamine positus contra adversarios gloriosam promereri victoriam.» Finitâ primae visionis sententiâ, Eleusippus ait: «Credite et me hujuscemodi visionem vidisse. Vidi in coelo super sedem magnam sedentem, quasi ex electro et gemmis, majestatis potentiam radiantem: cujus splendor immensus meum obumbrabat adspectum, et ob stuporem nimium pavor cordis mei terruit intellectum. Tunc vultu sereno me vocans ad se, ait: «Noli timere; coronam victoriae promereberis.» Tertio loco Meleusippus visionem suam exposuit: «Vidi et ego, nescio quem, regem magnum, satis singularia sceptrâ tenentem, qui nos tres pariter ad suam militiam provocabat, praeclaris balteis accingebat, magno nos pretio a captivitatis vinculis redimebat, perpetua libertatis nostrae praemia literis aureis scribebat, donis nos indeficientibus simul remunerabat. Super his ad me exhortandum addidit, dicens. «Meleusippe, vos tres fratres in meo palatio collocare decrevi, et aeternis praemiis pariter coronare. Avia vestra perpetim diebus ac noctibus pro vestra salute supplices preces effundit, ut recto tramite gradientes, liberati de tenebrosa caligine, verum lumen contemplari possitis, et de condemnatione mortis, ad vitam perveniatis perpetuam. Haec et alia plurima adhortationum verba mihi rex, quem dixi, narravit in visu. O quam admiranda, quam concordantia et unius rei indicia designata, vel sempiternam memoriâ retinenda. In noctis tenebris adhuc positi, illuminati jam praedestinatione, ex pari gratiâ sancti gemini videre meruerunt

visiones. His tribus pueris obtentu à viae ante est Trinitas revelata per gratiam, quam plenam Christi perciperent disciplinam.

§ 8. Viderunt, obumbratis ex parte oculis, prius Dominum Deum, quam per oris confessionem plenius eum cognoscerent. Pensantes denique sancti tergemini intra se de concordia visionum, praedicationibus sancti Benigni, ac beatae Leonillae orationibus incessanter instructi, cogitabant attentius, quid agere curarent: desiderantes, ut detorsa nube caliginis, purum claritatis lumen in visu lucidius visibiliter contemplerentur, et Deum vivum et verum sine ulla ambiguitate cognoscerent. Tunc dixerunt ad àviam suam: «Indica nobis quid faciamus, ut praedicatio vestra, omnibus erroribus effugatis, nostram possit proficere ad salutem.» His dictis, cum sancto Benigno beata Leonilla exultans de sancta confessione nepotum suorum, et Deo gratias agens, dixit ad eos una cum sancto Benigno: «Custodite omnia mandata divina, et regem regum Christum Deum esse sine dubio credite: separati a nefandis idòlis, vosmetipsos creatori vestro Deo offerte.» Docuit autem eos sanctus Benignus omnem sanctam doctrinam, et ut perfectos in fide Christi, confessionem credulitatis veram et manifestam per infusionem sancti Spiritus eos cognovit ad integrum recepisse, baptismatis ipsos gratia consecravit. Deinde S. Benignus ad castrum Divionem * perrexit, ubi plures laboris sui fructus congregans, non post multum tempus pro multis meritis condignam martyrii coronam promeruit.

§ 9. Sancti vero tergemini fratres confirmati in omni fide Christi, servis suis praeceperunt, ut simulacrum Nemesis frangerent, duodecim fana, quae in domo eorum constituta erant, funditus everterent, ipsas etiam idòlorum statuas, simul in fragmenta redactas protinus dissiparent. Feceruntque servi omnia, quae a dominis fuerant imperata. Interea fama velox cunctos civitatis Lingonicae fines pervasit, tergeminos fratres, nepotes Leonillae, illustribus ortos natalibus, ad Christi cultum devotionis studio manifestissime declinasse et Jesu Christi omnipotentis Dei fiducià, deorum simulacra pro nihilo habentes; et omni abusione despicientes, a fundamentis everti jussisse. Crescit rumor immensus in populo, excitantur in iracundiam primates, iudices et sacerdotes idolorum, et nimio furore succensi, ad Dei pueros undique conveniunt. Congregatique in unum, dixerunt primores ad eos: «Quae vos tam repentina invasit temeritas? Quis vobis persuasit deorum nostrorum culturam relinquere, quam nostri vestrique Majores ab antiquis temporibus coluisse noscuntur? Itane decretum principum convellitis? Christum, quem pro Deo adoratis, Judaei morti adjudicatum cruci affixerunt.» Tunc sancti tergemini repleti Spiritu Sancto, dixerunt ad eos: «O obcoecati

* Dijon in Burgund.

corde. in profunda demersi caligine, perpetuis tenebris obumbrati, nimium pondere peccatorum depressi, poenis, indeficientibus et morti perpetuae addicti, antiqui hostis errore decepti, qui nos saxa et cetera metalla in humanas formas ab hominibus redacta adorare compellitis, quae nullum vitae spiraculum habent, quae nihil sentiunt prorsusque; pro nihilo a stultis coluntur. Dominus noster Jesus Christus, ipse est Deus vivus et verus, cum Patre et Spiritu Sancto, unius in Trinitate Deitatis, et trinus in majestatis unitate credendus: Deus de Deo, lumen de lumine, splendor a splendore procedens, qui semper est, semperque fuit, semper etiam et sine fine manebit. Ipse fecit omnia quae in mundo sunt. »

§ 10. Permoti sunt his auditis populi, primates, iudices ac sacerdotes, qui ad spectaculum venerant, nimiam iracundiam in Dei famulos. Exurgens autem Quadratus iram repletus, Speusippum et Eleusippum pugno percussit in faciem. Ipsi duo tantum locuti fuerant. Condolens Meleusippus exclamavit, dicens: « Cur me istius beneficii, ictus, inquam, hujus, cum fratribus meis non fecisti participem? In illos declarasti optabile passionis principium, me autem quasi incredulum cum tuis incredulis honorans, a sancto consortio exclusisti. Unanimes in Christi confessione sumus, aequaliter per vestram perfidiam de Christi remuneratione congratulamur. » Quadratus respondit: « Hodie vos pro contemptu deorum nostrorum diversis cruciatibus punire constituimus. » Eleusippus dixit: « Quanto nobis majora tormenta parabitis, tanto amplius nos de Dei gratia confirmatis. » Palmatus dixit: « Nisi linguas eorum radicitus amputemus, non cessabunt loqui in injuriam nostram, vel deorum nostrorum. » Speusippus respondit: « Si linguas nostras crudelitas vestra carnales absciderit, in interioribus nostris magnalia Dei narrabimus, et de sancta in Christum fide nunquam nos vestra malitia separabit. » Iterum Palmatus et Hermogenes dixerunt: « Infelices, unanimiter ad mortis vestrae interitum festinatis. » Speusippus respondit: « Mori pro Christo, gloriosum est: inde ad vitam caelestium pervenimus aeternam, ubi nulla tristitia est, sed gaudia, quae nullo tempore finiuntur. » Videntes autem eos Palmatus, Quadratus et Hermogenes in Christi confessionis constantia perdurare, cogitabant attentius, quibus eos gravissimis tormentis excruciant, et quo genere mortis, propter metum eorum qui advenerant, crudelissime perimerent. Dum haec diligentius pertractarent, beatam Leonillam ad se accersiri praeceperunt, si forsitan per ejus blandimenta sermonum et suasiones revocari possent ad simulacrorum culturam: sicque Christi majestatem ac divinitatem per omnia abnegarent. Cum ergo beata Leonilla ad eos pervenisset, dixerunt ei iudices: « Perge ad nepotes tuos, et si eos servare desideras, et a poenarum suppliciis mortisque inte-

ritu liberare, suade eis, ut fana restituant, quae destruxerunt, deosque nostros adorantes, consueta, iis, offerant sacrificia. »

§ 11. Haec et alia illis dicentibus, ait ad eos Leonilla: « Ibo, et suadebo eis, quae mihi ad eorum videbuntur pertinere salutem. Veniens denique beata Leonilla ad nepotes suos, cum cognovisset eos in sancta confessione perseverare, multa exultatione gavisae est: et praebens singulis dulcia oscula, lacrymansque prae gaudio, et multas Deo omnipotenti preces effundens, Christoque gratias agens, dixit illis: « Nullus vestrae stirpis nobilior, nullus ditior, nullus melior, nullus Deo gratior invenitur. Omnem familiam vestram praeclara Christi confessione illustratis: in tenera aetate positi, cunctos Majores generis vestri sapientiâ praecessistis: thesaurum immensum, nulloque pretio aestimandum, per Christi militiam acquisistis. Estote ergo in sancta Christi religione constantes, et perseverate fortiter. Nulla vos frangat adversitas, nullae minae, nulla tormentorum supplicia vestros terreant animos, viriliter Christi fide armatos. Regna hujus mundi, quae videntur, et cum vita hac temporaria finiuntur, nihil sunt. Regnum autem Dei invisibile et sempiternum concupiscere, perpetua est atque perfecta, et super omnia opportuna sapientiae plenitudo. Per hos momentaneos labores et celeriter transitorias poenas ad aeterna gaudia pervenietis. »

§ 12. His dictis, ut vidit eos plenos gratiâ Christi in sua stabilitate permanere, et datam Deo fidem praestare fortiter, Christo illos cum integra devotione commendans, discessit ab eis. Interrogati autem a iudicibus, si vellent ipsis consentire, et deorum suorum simulacra adorare, jubentur id publica voce confiteri. Sed cum illi pertinaci sententiâ in Dei fidem et amore persisterent, nec ulla ratione assensum praerberent petentibus, ligatis sursum manibus, pedibus vero deorsum, in arbore una suspensi sunt. Tanta vero tormentorum adinventione sunt extensi, ut pene putarentur ab ipsa membrorum compage separari. Confortati tamen a Christo, et virtutis tolerantia interius divinitus ministrata, in confessione et fide Christi viriliter permanebant. Et in ipsis tormentis, suspensus cum fratribus Meleusippus iudicibus insultabat, dicens: « Dominus noster et Salvator Jesus Christus clavibus cruci affixus, pro nostra redemptione sancto pependit in ligno, unde crucis signum obtinere meruimus. Nos quoque tres ejus famuli, in uno hoc stipite pendentes, pro ejus nomine efficiamur martyres gloriosi. O beatum fructum ipsius arboris, quae tres portavit martyres, Trinitatis nomini consecratos. » Videntes autem iudices eos confortari, non contristari in suppliciis, dixerunt ad eos: « Non in hac arbore, sicut vos velle dicitis, moriemini, sed igne ultore peribitis. » Meleusippus iterum respondens, ait ad eos: « Major erit nobis beatitudinis augmentatio, si per ignem probati transierimus ad Deum, et de tenebris per hunc ignem

perpetuam pervenerimus ad lucem. Tunc denique iudices propter metum, qui aderant, populorum, congregati jusserunt ligna et caetera quae solent igni fomenta praebere. »

§ 13. Ignis itaque copiosus accenditur, ligatis manibus et pedibus sancti tergemini in ignem praecipitantur. Affuit Christus Salvator in medio, et disruptis vinculis, sancti gloriabantur in igne, nec ullum ex eis contingebant incendia. O beatum ignem, qui tantum originale purgavit peccatum, et nullum sanctorum membris de incendio intulit detrimentum. Audivit potius ignis sanctos, per quem eis nocere voluit, at non potuit, inimicus. Ignis interim ab incredulis acrius accenditur, ut sanctorum corpora sine mora comburantur: sed vertens illud divina misericordia in melius, inde sanctis lumen inextinguibile praeparavit. Flammae ardentes altius quidem elevatae sunt, sed Christi voluntati obsequentes, sanctorum praecipuam gloriam ostendebant, quae in exitiosam a persecutoribus ruinam erant praeparatae. Ignis ad sanctorum membra consumenda vires proprias habere non potuit, quoniam Dei potentia caloris aestum suis sanctis pro sua benignitate temperavit. Viderunt impii et iniqui persecutores inter immensas flammis exultare sanctos tergeminos, perseverare illaesos, quos putaverunt per tantum incendium, quod illis ad-moverant, subito consumptum iri. Ambulandi vero etiam in igne sanctis tergeminis est a Christo data facultas, ut major incredulis accederet, mysteria divina invidentibus, de confusione tristitia. Defecerunt itaque ligna, et omnia ignis fomenta: sancti vero tergemini, deficientibus flammis, in medio stantes, persecutorum malitiam irridebant, dicentes: « Data nobis est, si volumus, de praesenti ad Christum migrandi potestas: at si adhuc deliberamus vestra dementiae viventes in saeculo insultare, concessum est. At vero melius nobis est, ad ejus epulas festinare, ubi foeneratio non deficit largitoris. » Post sopitum ergo ignem, cum increduli ad sanctos tergeminos propinquassent, nullas quamvis curiosi videre potuerunt in sanctorum membris de incendio cicatrices.

§ 14. Sed ut major non fieret desiderantibus mora martyrii, et ut praeparatas dudum, jam acciperent immarcescibiles a Christo coronas, vident choros angelorum ad se excipiendos ante oculos ipsorum stare paratos. Flectentesque genua in terra, in oratione prostrati, felici evocatione Christi, invitati, sancti simul emit-tentes spiritum, pariter emigrasse noscuntur ad coelos. Delata sunt autem sanctorum corpora ac sepulta a devotis secundo milliario ab urbe Lingonica, in vico qui vocatur Urbatum, ubi se duae viae maximae conjungunt, et aliae ante has a diversa parte sub-junguntr, ut ibi et expeditâ voluntatis devotione, et iter agen-tium opportunius subjuncta collectione semper frequens adsit populorum ad eorum limina orationis causâ undique concursio.

Ibi sane quidquid cum devotione petitur, obtentu sanctorum tergeminorum quotidie, Deo largiente, praestatur. Sanitatum ibidem suffragia per eosdem sedule infirmantibus ministrantur, moerentibus confortationis consolatio sine mora conceditur, et praecipuus basilicae eorum semper additur cultus, et opum largitas in melius a devotis quotidie augetur. Illud etiam rationabiliter videtur annectendum, quod ad laudem sanctorum tergeminorum augendam, vel cultum religionis dinoscitur pertinere: quoniam per eorum sanctam acquisitionem numerus est martyrum, inspirante Domino, augmentatus.

§ 15. Videns denique Jovilla quaedam mulier tam pretiosam sanctorum tergeminorum martyrii consummationem, spreto maritali consortio, parvuli et unici filii dulcem derelinquens amplexum, inter incredulas turbas, adhuc in persecutionis ardore commotas, veloci cursu properans, exclamavit, dicens: « Et ego ancilla Christi sum: Christum Deum vivum et verum sine ulla ambiguitate pronuncio, idola vestra ignominiosa et vana omnino adorare despicio. » His dictis, continuo comprehensa, et propter metum circumstantium populorum a capillis suspensa, multisque afflicta suppliciis, cum Christum negare coacta nullatenus voluisset, una cum beata Leonilla avia sanctorum, ad locum deducta martyrii, ad memoratum videlicet vicum Urbatum, a persecutoribus cum eadem gladio est preempta.

§ 16. Neon quoque, textor historiae hujus atque scriptor, tradens Turboni codicem, inter medias turmas persecutorum ingressus, cupiens sanctorum tergeminorum militiae beatissimae sociari, Christi nomen confessus, tantis est patienter ictibus maceratus, ut vitam temporali expoliatus, martyrii palmam continuo meruerit coronari. Turbon autem non post multum tempus, doctrinam beatissimorum tergeminorum perfecte instructus, a persecutoribus captus, et ipse est martyrii remuneratione locupletatus. Acta sunt haec sub Aurelio principe, Palmato, Quadrato et Hermogene praesidibus, sub die xvi calend. Februar. At inventio sanctorum corporum tergeminorum, vel dedicatio ipsius basilicae, est colenda xiv Kal. Octobr., regnante Domino nostro Jesu Christo.

VITA S. ANTONII MAGNI ABBATIS

A S. ATHANASIO EPISC. ALEXANDR. CONSCRIPTA
ET AB EVAGRIO PRESBYT. E GRAECO TRANSLATA

Natus anno 251, obiit 356. — Nat. Aegyptius.

§ 1. Athanasius episcopus ad peregrinos fratres. Optimum, fratres, iniistis certamen, aut aequari Aegypti monachis, aut superare nitentes virtutis instantiâ. Etenim apud vos jam plurima sunt monasteria, monachorum quoque nomen est celebre, et hanc voluntatem juste quisque mirabitur, orantibusque vobis optatum Deus tribuet effectum. Quoniam igitur exegistis a me, ut vobis scriberem de conversatione beati Antonii, volentibus discere quemadmodum coeperit, quidve fuerit ante sanctum propositum, qualem etiam habuerit terminum vitae, et si vera sunt ea quae de ipso fama dispersit, ut ad ejus aemulationem atque exemplum vos instituere possitis, magna cum laetitia suscepi vestrae charitatis imperium. Etenim mihi ingens lucrum est, atque utilitas hoc ipsum, quod recordor Antonii, et vos cum admiratione audientes, scio ejus propositum cupere sectari, perfecta est siquidem ad virtutem via, Antonium scire quid fuerit. Ergo, ut breviter dicam, ex omnibus, quae de eo referentium sermo jactavit, credite, et minima vos existimare audisse de maximis: quia non ambigo nec eos omnia potuisse cognoscere, cum et ego rogatus a vobis, quantacumque per epistolam significavero, non aequalia sin ejus meritis narraturus. Sed et vos omnes hinc navigantes studiose percontamini, quo singulis quae norunt referentibus, congrua dignaque tanti nominis relatio compleatur. disponebam itaque post lectionem literarum vestrarum aliquos ad me monachos invitare, et maxime eos, qui crebro ad eum ire consueverant; ut plenius aliquid addiscens, munera vobis majora transmitterem. Sed quoniam et navigationis tempora labebantur, et literarum portitor vehementissime festinabat: ideo ea quae et ipse noveram (frequenter enim eum visitavi), et quae ab eo didici, qui ad praebendam ei aquam non paululum temporis cum eo feci, dilectioni vestrae indicare properavi: utroque curam veritatis habens, ut neque plus aliquis audiens, miraculorum congestionem non credat: nec rursus meritis ejus inferiora cognoscens, non putet dignum esse miraculo pro tanti nominis viro.

§ 2. Antonius nobilibus religiosisque parentibus natus, in Aegypto oriundus fuit, tantâ suorum nutritus curâ, ut nihil aliud, praeter parentes domumque cognosceret. Et cum jam puer esset non se literis erudiri, non ineptis infantium jurgi passus est

fabulis: sed Dei desiderio flagrans, secundum quod scriptum est, innocenter habitabat domi. Ad ecclesiam quoque cum parentibus saepe conveniens, nec infantum lascivias, nec puerorum negligentiam sectabatur: sed tantum ea, quae legebantur, auscultans, utilitatem praeceptorum vitae institutione servabat: non suis, ut solet illa aetas, pro variis et delicatis cibis unquam tædio fuit: non escae mollioris blandimenta sectatus est, his solum, quae dabantur, contentus, nihil amplius requisivit.

§ 3. Post mortem autem parentum, annorum circiter decem et octo, seu viginti, cum sorore admodum parvula derelictus, et domus et sororis honestam curam gerebat. Necdum vero sex fluxerant menses, quibus ad ecclesiam (ut solebat) accurrens, recordabatur, quomodo et Apostoli, omnibus spretis, secuti fuissent Salvatorem, et multi, ut legitur in Actis Apostolorum, facultatibus suis venditis, pretia ad pedes eorum detulissent, egentibus partienda: quaeve aut quanta spes iisdem reposita esset in coelis. Talia secum volvens, intravit ecclesiam: et accidit ut tunc legeretur evangelium, in quo Dominus dicit ad divitem: *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia tua quaecumque habes, et da pauperibus, et veni, sequere me, et habebis thesaurum in coelo* (Matth. xix). Quo audito, quasi divinitus huiusmodi ante memoriam concepisset, et veluti propter se haec esset scriptura recitata, ad se Dominicum traxit imperium: statimque regressus, possessiones, quas habebat, vendidit. Erant autem ei trecentae palmae uberes et valde optimae, quas vicinis largitus est, ne in aliquo aut sibi, aut sorori molestia gigneretur. Caetera vero, quae in mobilibus possidebat, universa vendidit: et aggregato non exiguo pretio, indigentibus dedit: paucis tamen ob sororem reservatis, quae et sexu et aetate videbatur infirmior. Rursum autem ecclesiam ingressus, cum audisset Dominum in Evangelio dicentem: *Nolite cogitare de crastino* (Matth. vi), reliquam quoque portionem pauperibus distribuit, neque seversari passus est domi. Sed sorore fidelibus ac notis virginibus commendatâ, ut earum nutriretur exemplo, ipse jam omnibus seculi vinculis liber, asperum atque arduum arripuit institutum.

§ 4. Necdum autem tam crebra erant in Aegypto monasteria, neque omnino quisquam aviam solitudinem noverat: sed quicumque in Christi servitute sibimetipsi prodesse cupiebat, non longe a sua villula separatus instituebatur. Erat igitur in agello vicino senex quidam, vitam solitariam a prima sectatus aetate: hunc Antonius cum vidisset, aemulatus est ad bonum. Et primo quidem incipiens, etiam ipse in locis paululum a villa remotioribus manebat: exinde autem si quem in hoc studio vigilantem compererat, procedens quaerebat ut apud prudentissimam, nec ad habitaculum suum ante remeabat, nisi ejus, quem cupiebat, frueretur adspectibus: et sic, tamquam munere mellis accepto,

abibat ad sua. Tali ibidem institutus exordio, cum per dies singulos ita animum roboraret, ut nec opum paternarum, nec suorum meminisset affinium, omne etiam desiderium et sollicitudinem erga id, quod coeperat, exerceret, operabatur manibus suis, sciens scriptum esse: *Qui non operatur, non manducet* (II Thess. III): mercedem sane operis sui, pretio panis excepto, egentibus largiebatur. Orabat frequenter, quippe qui didicerat, quod oporteret sine intermissione Dominum orare. Auditioni etiam scripturarum ita studium commodabat, ut nihil ex ejus animo laboretur: sed universa Domini praecepta custodiens, memoriam pro libris haberet. Sic suam vitam instituens, ab universis fratribus puro diligebatur affectu, et omnibus, ad quos studio discendi pergebat, obediens, proprias singulorum gratias hauriebat. Hujus continentiam, jucunditatem illius sectabatur: istius lenitatem, illius vigilantiam, alterius legendi aemulabatur industriam: istum jejunantem, illum humi quiescentem mirabatur: alterius patientiam, alterius mansuetudinem praedicabat: omnium quoque vicariam erga se retinens charitatem, atque universis virtutum partibus irrigatus, ad sedem propriam regrediebatur. Ibi secum universa pertractans, omnium in se bona nitebatur exprimere. Neque vero adversum coevos aliquando movebatur, sed ea tantummodo flamina egregio viro crescebat in pectore, ne secundus cuiquam in praedictis operibus inveniretur. Et hoc ita faciebat, ut cum omnes gloria anteiret, omnibus tamen charus esset. Nam et vicini et monaci ad quos saepe veniebat, Antonium videntes, Deicolam nuncupabant, indultisque naturae vocabulis, quidam ut filium, alii ut patrem diligebant.

§ 5. Dum haec gereret Antonius, quibus omnium in se provocaret affectum, inimicus nominis christiani diabolus, impatienter ferens tantas in adolescente virtutes, veteranis eum aggressus est fraudibus. Et primo quidem tentans, si quo modo posset ab arrepto eum instituto detrahere, immittebat ei memoriam possessionum, sororis defensionem, generis nobilitatem, amorem rerum, fluxam saeculi gloriam, escae variam delectationem, et reliqua vitae remissioris blandimenta, postremo virtutis arduum finem, et maximum perveniendi laborem, nec non et corporis fragilitatem suggerebat, et aetatis spatia prolixa, prorsus maximam ei cogitationum caliginem suscitabat, volens eum a recto proposito revocare. Postquam autem diabolus orationibus ejus ad Deum per passionis fidem se intellexit elidi, consueta adversum omnes adolescentes arma arripiens, nocturnis eum inquietabat illecebris. Et primum noctibus infesta multitudo, et horribili metu sonitus eum exagitare conabatur. Per dies etiam, tam apertis in eum telis irruebat, ut nullus ambigeret, quin Antonius contra diabolum dimicaret: nam et ille cogitationes sordidas conabatur inserere, et hic eas oratu summovebat assiduo. Ille

titillabat sensus naturali carnis ardore: hic fide, vigiliis et jejuniis corpus omne vallabat. Ille per noctes in pulchrae mulieris vertebatur ornatum, nulla omittens figmenta lasciviae: hic ultrices gehennae flammās, et dolorem vermium recordans, ingestae sibi libidini opponebat. Ille lubricum adolescentiae iter, et ad ruinam facile proponebat: hic aeterna futuri iudicii tormenta considerans, illaeram animae puritatem per tentamenta servabat.

§ 6. Ista autem omnia ad confusionem diaboli fiebant. Qui enim similem se Deo fieri posse existimabat, nunc ab adolescente, ut miserrimus, deludebatur: et qui contra carnem et sanguinem saeviebat, ab homine, qui carnem portabat, elusus est. Adjuvabat enim servum suum Dominus, qui nostri gratiā carnem suscipiens, victoriam corpori contra diabolum largitus est, ut singulis ita certantibus, Apostolicum liceret proferre sermonem: *Non autem ego, sed gratia Dei, quae mecum est* (1 Cor. xv). Postremo cum hoc argumento destruere posset Antonium draco terribilis, et videret se semper ab ejus cogitatibus repelli, secundum quod scriptum est, stridens dentibus et ululans, qualis est merito, talis apparebat et vultu: puer horridus atque niger, ad ejus se genua provolvens, humana voce flebat, dicens: « Multos seduxi, plurimos decepi: nunc autem ut a caeteris sanctis, ita et tuo sum labore superatus. » Quem cum interrogaret Antonius quisnam esset, qui talia loqueretur, ait: « Ego sum fornicationis amicus, ego multimoda adversum omnes adolescentes turpitudinis arma suscepi. Hinc et spiritus fornicationis vocor. Quantos pudice vivere disponentes fefelli? quot tenuiter incipientes, ad sordes pristinas redire persuasi? Ego sum, propter quem Propheta lapsos increpat, dicens: *Spiritu fornicationis seducti estis* (Osee iv): et revera per me illi fuerant supplantati. Ego sum, qui teipsum saepe tentavi, et semper repulsus sum. » Cum hoc Christi miles audisset, gratias agens Deo, et largiore adversum inimicum confortatus audaciā, ait: « Multum ergo despicabilis, multumque contemptibilis es. Nam et obscuritas tua et aetas, infirmarum signa sunt rerum. Nulla mihi jam de te cura est: *Dominus mihi adjutor est, et ego exultabo super inimicos meos* (Psal. 117). » Et statim ad vocem cantantis phantasma, quod videbatur, evanuit.

§ 7. Haec autem Antonii contra diabolum fuit prima victoria, immo in Antonio virtus Salvatoris, qui peccatum in carne condemnavit, ut justificatio legis, in nobis compleretur: quia non secundum carnem ambulamus, sed secundum spiritum. Sed neque Antonio securitatem dedit hic unus triumphus, nec diabolo semel fractae defecere vires. Nam et iste, ut leo rugiens, quae-rebat aditum, per quem posset irrupere: et ille scripturarum doctus eloquio, non ignorabat multas esse daemonum captiones. Propter quod solerti propositum labore servabat, considerans quia

posset Satanas in carnis colluctatione superatus, novarum, adversus se artium machinas acrius commovere. Idcirco magis ac magis subjugabat corpus suum, ne victor aliorum, in aliis vinceretur. Disponens igitur duriori se vitae lege constringere, cum omnes infatigabilem adolescentis mirarentur instantiam, sanctum toleranter ferebat laborem, et voluntariae servitutis longum in Dei opere studium, consuetudine in naturam vertebat. Inediae autem et vigiliarum intantum patiens erat, ut credulitatem viribus vinceret. Pernoctabat in oratione saepissime, edebat semel in die post solis occasum: nonnunquam biduo, triduoque sic permanens, quarta demum die reficiebatur. Sumebat vero panem et sal, potumque aquae perparvum de carnibus vero et vino tacere melius puto, quam quicquam dicere: quoniam nec apud plurimos quidem monachorum istiusmodi escae in usu haberentur. Quietem autem membra concedens, iuncto contexto atque cilio utebatur: nonnunquam etiam super nudam humum jacebat, unguenta penitus repudians. Dicebat enim minime posse utentium, et praecipue juvenum, corpora roborari, si olei essent lenitate mollita: oportere vero asperos carni labores imperare, secundum Apostoli praeceptum, dicentis: *Quando infirmor, tunc fortior sum et potens* (II Cor. XII). Asserebatque sensum sic animi posse reviviscere, si corporis fuisset impetus fatigatus. Unde nec temporum longitudine laborum merita pensabat, sed amore et famulatu spontaneo semper tamquam in principiis constitutus, ad profectum divini metus desiderium concitabat: novisque cupiens augeri praeterita, supramemorati doctoris sermonum recordabatur, qui ait: Praeterita obliviscens, et in futurum convalescens. Meminerat quoque Eliae prophetae, dicentis: Vivit Dominus, cui adsto hodie ante ipsum. Et disserebat, cur hodie esset appositum, quia non computabat Elias praeteritum tempus: sed tamquam quotidie in certamine constitutus, talem se praebere cupiebat, qualem sciebat Dei esse conspectibus, purum corde et paratum obedire voluntati ejus.

§ 8. Igitur sanctus Antonius secum reputans, oportere Dei famulum ex instituto magni Eliae exemplum capere, et ad illud speculum vitam suam debere componere, ad sepulcra non longe a villa constituta secessit, uni de cognitis mandans, ut statutis diebus sibi alimenta deferret. Et cum in una marmoraria supradictus frater eum clausisset, solus ibidem morabatur. Metuens ergo diabolus, ne accessu temporis eremum quoque habitari faceret, ita eum aggregatis satellitibus suis varia caede laceravit, ut doloris magnitudo et motum auferret et vocem. Nam et ipse postea referebat, vulnera fuisse tam gravia, ut universa hominum tormenta superarent: sed Dei providentia, quae numquam in se sperantibus deest, conservavit eum. Alio die is quem supradiximus frater advenit, cibos deferens assuetos, atque eum

jacentem in terra semimortuum, fractis foribus, invenit. Quem impositum humeris, ad villulae domicilium reportavit. Quo audito, ingens vicinorum atque affinium multitudo concurrens, tristi in medio positi funeri debitum reddebat officium. Et jam mediâ noctis parte transgressâ, gravis pervigiles omnium oculos vicerat sopor: Antonius, anima paululum redeunte, suspirans elevavit caput: caeteris vero altâ quiete prostratis, eum, a quo delatus fuerat, vigilare conspexit, eumque nutu advocans, observavit, ut nullo penitus excitato, ad pristinum se referret habitaculum.

§ 9. Relatus ergo, juxta consuetudinem solus iterum permanebat: et stare quidem propter recentes plagas non poterat, orans vero prostratus, post orationem clarâ voce dicebat: « Ecce ego hic sum Antonius: non fugio vestra certamina, etiam si majora faciatis: nullus me separabit a charitate Christi.» Psallebatque dicens: « *Si consistant adversum me castra, non timebit cor meum (Psal. 26).*» Talia eo dicente, bonorum hostis diabolus admiratus, quod post tot verbera fuisset ausus reverti, congregate canibus suis, et proprio furore se lanians: « Videtis, ait, quod nec spiritu fornicationis, nec corporis doloribus superatus, insuper audacter lacescit nos. Omnia arma corripite, acrius nobis impugnandus est. Sentiât: debet scire, quos provocet.» Dixit, et in adhortantis vocem audientium turba consentit: quia innumeras diabolus habet artes nocendi. Sonitus igitur repentinus increpuit, ita ut loco funditus agitato et parietibus patefactis, multifaria daemonum exinde turba se effunderet: nam et bestiarum, et serpentium formas induentes, omnem protinus locum replevere phantasiis leonum, taurorum, luporum, aspidum, serpentium, scorpionum, nec non et pardorum atque ursorum. Et haec singula secundum suam fremebant naturam. Rugiebat leo, occidere volens: taurus mugitu et cornibus minabatur: serpens sibilo personabat: luporum impetus inhiabat: pardus discolor a tergo, auctoris sui calliditates varias indicabat. Truces omnium vultus et vocis horridae dirus auditus. Antonius flagellatus atque confossus, sentiebat quidem asperiores corporis dolores, sed imperterritus, durabat mente pervigili. Et licet gemitum vulnera carnis exprimerent, sensu tamen idem permanens, quasi de inimicis luderet, loquebatur: « Si virium aliquid haberetis, sufficeret unus ad praelium: sed quoniam Domino vos enervante frangimini, multitudine tentatis inferre terrores: cum hoc ipsum infirmitatis indicium sit, quod irrationabilium induitis formas bestiarum.» Rursumque confidens ajebat: « Si quid valetis, si vobis mei potestatem Dominus dedit, ecce praesto sum: devorate concessum: si vero non potestis, cur frustra nitimini? Signum enim crucis et fides ad Dominum, inexpugnabilis nobis murus est.» Multa contra sanctum Antonium minantes, fremebant den-

tibus suis, quod nullus eorum tentamenta sequeretur effectus, sed maxime e contrario gigneretur illusio.

§ 10. Non oblitus Jesus colluctationis servi, eidem protector factus est. Denique cum elevaret oculos, videt desuper culmen aperiri, et deductis tenebris, radium ad se lucis influere. Post ejus splendoris adventum, nec daemonum aliquis apparuit, et corporis dolor extemplo deletus est. Aedificium quoque, quod paulo ante dissolutum fuerat, instauratum est. Illico praesentiam Domini intellexit Antonius, et ex intimo pectore trahens longa suspiria, ad visionem, quae ei apparuerat, loquebatur, dicens: « Ubi eras, bone Jesu? ubi eras? Quare non a principio affuisti, ut sanares vulnera mea? » Et vox ad eum facta est, dicens: « Antoni, hic eram, sed expectabam videre certamen tuum. Nunc autem quia dimicando viriliter non cessisti, semper auxiliabor tibi, et faciam te in omni orbe nominari. » His auditis exurgens, intantum roboratus orabat, ut intelligeret se plus recepisse tunc virium, quam ante perdiderat. Erat autem tunc Antonius annos natus trigintaquinque.

§ 11. Exinde cum voluntati promptae merita religiosa succrescerent, vadens ad supradictum senem, precabatur ut in deserto pariter abirent. Causante illo senile aevum et rei novitatem, solus contendit ad montem, et eremi adhuc monachis ignotae vitae, rupto metu, viam conatus est pandere. Sed nec tunc cessavit infatigabilis adversarius: nam impedire ejus propositum volens, argenteum discum in itinere projecit. Quo viso, Antonius callidi artificis agnovit astutiam: stansque intrepidus, et discum torvis intuens oculis, doli auctorem in phantasmate objurgabat argenti, talia secum reputans: « Unde hic in deserto discus? avium hoc iter est: nulla sunt vestigia commeantium: lapsus de sarcina, prae magnitudine latere non potuit: sed et qui perdidit reversus, ob solitudinem locorum invenisset profecto, quod ruerat. Hoc artificium, diabole, tuum est: non impedies voluntatem meam: argentum tuum tecum sit in perditionem. » Haec illo dicente, discus, ut fumus a facie ejus evanuit. Dehinc non ut ante in phantasmate, sed ingentem auri massam in itinere conspexit. Verum hanc utrum diabolus simulaverit, an ad Antonium comprobandum, quia nec veris opibus inescaretur, virtus coelestis ostenderit, ignoratur: hoc tamen agnovimus, quia quod visum est, aurum fuit. At ille magnitudinem admiratus radiantis metalli, rapido cursu, quasi quoddam vitaret incendium, ad montem usque perrexerit: ibique flumine transvadato, invenit castellum desertum; plenum ob tempus et solitudinem venenatorum animalium, in quo se constituens novus hospes habitavit. Statim ad ejus adventum ingens turba serpentium, quasi persecutorem passa, profugit. At ille obstructo lapidibus introitu, panes mensium sex, ut Thēbaeis mos est, secum recondens: nam

crebro per annum incorrupti durare solent: necnon et exiguum habens aquae, solitarius perdurabat, nusquam inde procedens, nunquam aliquem suscipiens: intantum, ut cum bis in anno per tectum desuper panes acciperet, nullum cum deferentibus haberet alloquium.

§ 12. Multis igitur videndi eum desiderio, et studio requirendi, ante ostium ejus pernoctantibus, audiebantur ut vulgi voces adversum Antonium, tumultusque dicentium: « Quid te nostris ingeris habitaculis? quid tibi et deserto? Abscede a finibus alienis: non potes hic habitare, non nostras insidias sustinere. » Et primo quidem, qui foris erant, existimabant aliquos homines scalis positos introisse, ibique contendere. Postquam autem per cavernam intropicientes nullum viderunt, daemones intellexerunt contra eum contendere: et nimio metu perterriti, Antonii auxilium flagitabant. At ille ostio propinquans, ad consolandos fratres, ne timerent, atque ut inde recederent, precabatur: trepidantibusque asserebat daemonibus incuti metum: « Signate vos, inquit, et abite securi, ipsosque semetipsos sinite deludere. » Itaque illis revertentibus, hic remanebat illaesus, nec unquam in certamine lassabatur. Accedentium autem augmentum profectuum, vel debilitas repugnantium, maximum ejus contentioni levamen addiderant, tum ejus animo constantiam suggerebant. Rursusque ad eremum venientibus turbis, quidam mortuum eum se existimaverant reperturos: ille psallebat intrinsecus: *Exurgat Deus, et dissipentur inimici ejus, et fugiant, qui oderunt eum, a facie ejus: sicut deficit fumus deficient; ut liquescit cera a facie ignis, ita pereant peccatores a facie Dei (Psal. 67).* Et iterum: *Omnes gentes circumdederunt me, et in nomine Domini vindicavi in eis (Psal. 117).*

§ 13. Sic Antonius annis viginti solitarie transactis, atque ab hominum segregatus conspectibus, perduravit. Cum ergo multorum, et propositum imitari cupientium, et notorum multitudo ad eum concurreret, necnon et patientium infinita se caterva conglomeraret, tandem pene jam per vim foribus evulsis, quasi ex aliquo coelesti aditu consecratus apparuit. Obstupuerunt universi et oris gratiam, et corporis dignitatem: quod nec per quietem intumuerat, nec jeuniis daemonumque certamine faciem ejus pallor obsederat: sed e contrario quasi nihil temporis egisset, antiquus membrorum decor perseveraverit. Porro quanta miracula, quae in illo animi puritas fuit? Nunquam hilaritate nimiam resolutus in risum est: nunquam recordatione peccati tristitia ora contraxit: non magnis stupentium se elatus est laudibus. Nihil in illo indecens solitudo, nihil asperum quotidiana cum hostibus bella contulerant: sed temperata mens aequali ad cuncta ferebatur examine. Plurimos igitur ab immundis spiritibus, et infirmitatibus variis Dei gratia per Antonium liberavit. Sermo ejus sale conditus consolabatur moestos, docebat inscios, concor-

dabat iratos, omnibus suadens, nihil amoris Christi antepone-
dum. Proponebatque ante oculos bonorum magnitudinem futu-
rorum, et Dei clementiam et beneficia retexebat indulta, quod
proprio filio suo non pepercerit Deus, sed pro nostra omnium
salute eum tradiderit. Nec mora, plura audientium corda ad hu-
manarum rerum contemptum haec ejus suasit oratio, et habi-
tandae eremi istud ejus exordium fuit. Quid sane et Arsinoi-
tarum oppido (a) gestum sit, non transibo silentio. Nam cum fra-
tres vellet invisere, et rivulum fluminis Nili, qui crocodilis et
multis ejusdem fluminis bestiis plenus erat, transvadare esset
necesse, tam cum comitibus suis transivit illaesus, quam inde
redibat incolumis. Rursusque in pristinis laboribus perseverans,
multos magisterio suo fratres confirmavit, ita ut brevi tempore
plurima fierent monasteria: novos, antiquosque monachos pro
aetate vel tempore, paterno moderabatur affectu.

§ 14. Quadam autem die cum sanctus Antonius congregatis
fratribus rogaretur, ut eis institutoria largiretur praecepta, cum
prophetica fiducia exaltans vocem, agebat: «Ad omnem quidem
mandatorum disciplinam Scripturas posse sufficere: sed et hoc
optimum fore, si mutuis se invicem Fratres sermonibus consola-
rentur. Et vos ergo, inquit, ut patri referte, quae nostis: et ego,
quae per longam aetatem consecutus sum, quasi filiis indicabo.
Hoc sit autem primum cunctis in commune mandatum, nullum
in arrepti propositi vigore lassessere: sed quasi incipientem au-
gere semper debere quod coeperit, praesertim cum humanae vitae
spatia aeternitati comparata, brevissima sint et parva.» Ita exorsus,
paululum siluit, et admiratus nimium Dei largitatem, rursus
adjecit, dicens: «In praesenti hac vitâ aequalia sunt pro rerum
commutatione commercia, nec majora recipit ab emente, qui
vendit. Promissio autem vitae sempiternae vili pretio comparatur
scriptum est enim: *Dies vitae nostrae, septuaginta anni* (Psal. 89):
si autem in potentatibus, octoginta anni: quidquid reliquum est,
labor et dolor est *. Quando ergo octoginta, aut centum, aut
multos annos laborantes, in Dei opere vixerimus, non pari tem-
pore regnaturi sumus in futuro: sed pro annis praedictis om-
nium nobis saeculorum regna tribuentur. Non terram haeredita-
bimus, sed coelum: corpus quoque corruptum relinquentes,
idipsum cum incorruptione recipiemus. Ergo, filioli, non vos
aut taedium defatiget, aut vanae gloriae delectet ambitio. *Non
sunt enim condignae passionibus hujus temporis ad superventuram
gloriam, quae revelabitur in nobis* (Rom. II).

§ 15. «Nemo, cum despexerit mundum, reliquisse se arbitretur
ingentia: quia omnis terra ad infinitatem comparata coelorum,

(a) *Arsinoë*s urbs fuit (nunc penitus diruta) in medio Aegypto; ubertate celebris circumstans regio erat.

* Vita brevis, merces aeterna.

brevis ac parva est. Si ergo nec universo orbi renunciantes, dignum aliquid habitaculis possumus compensare coelestibus: se unusquisque consideret, et statim intelliget, parvis thesauris et parietibus, vel modica auri portione contemptâ, nec gloriari se debere, quasi magna dimiserit: nec taedere, quasi parva sit recepturus*. Ut enim contemnit aliquis unam aeream drachmam, ad drachmas centum aureas conquiendas: ita etiam qui totius orbis dominium dereliquit, centuplum de melioribus praemiis in sublimi sede recipiet. Ad summum, illud perspicere debemus, quod et si nostras velimus retentare divitias, cum lege mortis ab ipsis divellamur inviti, ut in libro Ecclesiastes scriptum est: *Quia nescit homo, quid sit post eum in labore suo (Eccles. II)*. Cur ergo non facimus de necessitate virtutem? Cur non ad lucranda regna coelestia ultro relinquimus, quod lucis istius fine perendum est? Nihil eorum curae sit Christianis, quae secum auferre non possunt: illud potius debemus expetere, quod nos ducat ad coelum: sapientiam scilicet, castitatem, justitiam, virtutem, sensum pervigilem, pauperum curam, fidem in Christo robustam, animum irae victorem, hospitalitatem. Haec sectantes, mansionem nobis in terra quietorum secundum Evangelium, praeparabimus. Consideremus Domini esse nos famulos, et servitutem debere ei a quo creati sumus. Ut enim servus praeteriti gratiâ famulatus, praesens aut futurum non contemnit imperium, nec audet asserere, quod ex labore transacto instantis operis habere debeat libertatem, sed jugi studio (ut in Evangelio scriptum est) eandem semper exhibet servitutem, ut et domino placere possit, et metum lucretur et verbera: Sic et nos divinis congruit parere praeceptis, scientes quod aequus ille retributor, in quo quemque invenerit, in eo sit judicaturus, quod propheticâ per Ezechielem voce testatur. Nam et infelix Judas, propter unius noctis impietatem omni praeteriti temporis labore privatus est.

§ 16. « Idcirco tenendus est continuus instituti rigor, habentibus Deum auxiliatorem, sicut scriptum est: *Quia omni propONENTI bonum, Deus cooperatur (Rom. VIII)* **. Ad inertiam autem calcandam, Apostoli praecepta replicemus, quibus se mori quotidie testabatur: similiter et nos humanae conditionis vitam ancipitem retractantes, non peccabimus. Cum enim excitati a somno, ad vesperam nos pervenire dubitemus, et quieti corpora concedentes, de lucis non confidamus adventu, et ubique naturae ac vitae incertae memores, Dei nos intelligamus providentiâ gubernari: Hoc modo non delinquemus, aut aliquâ fragili cupiditate raptabimur: sed nec irascemur quidem adversus aliquem, nec terrenos congregare thesauros ambiemus: quin potius metu quotidiani recessus, et sejungendi corporis jugi meditatione, omnia caduca calcabimus. Cessabit mulierum amor, libidinis extingue-

* Abjicienda rerum mundi sollicitudo.

** Quam utilis cogitatio de morte.

tur incendium: invicem nobis debita nostra donabimus, ante oculos semper habentes ultimae retributionis adventum: quia major formido judicii, et poenarum timor horridus, simul et lubricae carnis incentiva dissolvit, et ruentem animam, quasi ex aliqua rupe, sustentat. Ideoque precor, ut ad finem propositi omni labore tendamus. Nemo post tergum respiciens, Lot imitetur uxorem, praesertim cum Dominus dixerit: *Nullum ponentem manum super aratrum et respicientem retrorsum, dignum esse regno coelorum* (Luc. ix). Respicere autem retrorsum, nihil aliud est, quam in eo poenitere quod coeperis, et mundanis rursus desideriiis obligari.

§ 17. «Nolite, quaeso, virtutis, tamquam impossibile, nomen pavere: nec peregrinum vobis, aut procul positum videatur hoc studium, quod ex nostro, Dei gratiâ praecedente, pendet arbitrio. Hujus operis homini inserta natura est, et ejusmodi res est, quae nostram tantummodo expectat voluntatem. Graeci studia transmarina sectentur et in alieno orbe constitutos, inanum literarum quaerant magistros: nobis vero nulla proficiscendi, nulla transfretandi fluctus necessitas imminet: in omni sede terrarum constituta sunt regna coelorum. Unde Dominus in Evangelio ait: *Regnum Dei intra vos est* (Luc. xvii). Virtus quae in nobis est, mentem tantum requirit humanam. Cui enim dubium est, quia naturalis animae puritas, si nulla fuerit extrinsecus sorde polluta, fons sit et origo omnium virtutum? Bonam necesse est esse eam, quam creavit bonus creator. Quod si forte cunctabimur, audiamus Jesum filium Nave, populo dicentem: *Rectum facite cor vestrum ad Dominum Deum Israel* (Josue xxiv). Nec Joannes dissonam tulit de virtute sententiam, praedicans: *Rectas facite semitas ejus* (Luc. iii): siquidem hoc est rectam esse animam, cum ejus principalis integritas nullâ vitiorum labe maculatur: si naturam mutaverit, perversa tunc dicitur: si conditio servetur, virtus est. Animam nostram commendavit nobis Deus servemus depositum, quale accepimus. Nemo causari potest extrinsecus situm, quod in se nascitur: facturam suam qui fecit, agnoscat: opus suum inveniat, ut creavit. Sufficit nobis naturalis ornatus: ne deturpes, homo, quod tibi largitio divina concessit. Opera Dei immutare velle, polluere est.

§ 18. «Illud etiam sollicite providere debemus, ut tyrannicam irae superemus insaniam: quia scriptum est: *Iracundia viri justitiam Dei non operatur* (Jac. ii). Et iterum: *Desiderium concupiscens parit peccatum: quo perfecto, mors gignitur* (Jac. i). Divinae vocis praeceptum est, ut jugi custodiâ tueamur animam nostram: quia exercitatos ad supplantandum habemus inimicos, daemones scilicet, contra quos nobis, secundum Apostolicam contestationem, pugna sine intermissione est. * Ait enim: *Non est nobis collu-*

* De technis Daemonum monita.

ctatio adversus carnem et sanguinem : sed adversus principatus et potestates hujus mundi, adversus spiritalia nequitiae in coelestibus (Ephes. vi). Ingens eorum turba istum pervolat aërem : non procul a nobis hostium caterva discurrit. Et diversitatem quidem eorum non est meae parvitatis exponere, sed hanc majoribus concedo rationem. Quod autem in promptu est et ignorare non expedit, dolos scilicet eorum adversus nos compositos, breviter indicabo. Hoc primum debemus mentibus affigere, nihil Deum fecisse, quod malum est, nec ab ejus institutione daemonum coepisse principia. Perversitas ista, non naturae, sed voluntatis est vitium. Boni etenim, utpote a Deo conditi, ex proprio mentis arbitrio ad terras ruere de coelis : ibique in coeni sordibus volutati, gentilitatis impias constituere culturas et nunc de nobis torquentur invidiâ, atque universa mala commovere non cessant, ne pristinis eorum sedibus succedamus. Diversa autem eorum et partita nequitia est. Quidam enim ad summum nocendi verticem pervenere : alii ex comparatione pejorum, videntur esse leviores : atque omnes pro possibilitate virium, diversa contra singulas causas sumpsere certamina. Idcirco necessarium est, donum spirituum discernendorum a Domino petere, ut possimus tam fraudes eorum quam studia praevidentes, adversum disparem pugnam unum Dominicae crucis elevare vexillum. Hoc munere Paulus accepto, docebat, dicens : *Non enim ejus ignoramus astutias* (II Cor. II). Ad cujus exemplum etiam nos oportet ex his, quae passi sumus, mutuis nos invicem instruere sermonibus.

§ 19. « Hostile illis contra omnes christianos, * maxime vero contra monachos et virgines Christi, odium est. Eorum semitis laqueos tendunt, eorum mentes impiis atque obscoenis cogitationibus nituntur evertere : sed nihil vobis in hoc terroris incutiant. Fidelium enim orationibus atque jejuniis ad Dominum, statim corruunt : nec tamen, si paululum cessaverint, prorsus plenam putetis esse victoriam. Solent saucii gravius assurgere et mutata arte pugnandi, cum cogitatione nihil egerint, pavorebus terrent, assumentes nunc mulierum, nunc bestiarum, nunc serpentium formas, necnon et ingentia quaedam corpora et usque ad tectum domus porrectum caput, infinitas species et militum catervas. Quae omnia ad primum quoque crucis signum evanescent. His quoque agnitis fallaciarum modis, incipiunt praesagire, et futurorum dierum eventus velle praedicere. Cumque et in his contempti fuerint, ipsum jam suae nequitiae principem, ac totius mali summitatem, ad subsidium sui certaminis vocant. » Crebro denique Antonius talem a se visum diabolum asserebat, qualem et beatus Job, Domino revelante, cognoverat. Oculi ejus ac si species luciferi : ex ore ejus procedunt lampades incensae. Crines quoque incendiis sparguntur et ex naribus ejus fumus

* Christiano cum diabolo continuus lucta.

egreditur, quasi fornacis aestuantis ardore carbonum. Halitus eius, ut pruna, flamma vero ex ore ejus glomeratur. « Cum hujusmodi terroribus visus est princeps daemonum, inquit Antonius, et ingentia saepe, ut dixi, promittens, impietatis suae definit linguâ magniloquâ, de qua Dominus triumphavit, ad Job dicens: *Arbitratur enim ferrum, ut paleas: aeramentum, ut lignum putridum: maria, ut sata erasa: tartara profunda, tamquam captiva aestimabit: abyssum, ut deambulatorium* (Job xli). Per prophetam quoque increpat, dicens: *Persequens comprehendam et omnem orbem terrarum manu mea ut nidum tenebo et ut ora derelicta auferam* (Is. x).

§ 20. « Sic iniquus funereas evomens voces, bene viventium aliquos frequenter illaqueat, sed nos nec ejus pollicitationibus credere, nec minas formidare debemus. Fallit enim, nihilque verum semper promittit. Nam si non mendacia cuncta loqueretur, quomodo talia et tam infinita promittens, hamo crucis ut draco aduncatus a Domino est, et capistro ligatus ut jumentum, et quasi mancipium fugitivum vinctus circulo, et armilla labia perforatus, nullum omnino fidelium devorare permittitur? Nunc miserabilis ut passer, ad ludendum irretitus a Christo est, calcaneo christianorum substratus gemit. Ille, qui universa maria a se deleta plaudebat, ille qui orbem terrarum manu suâ teneri pollicebatur, ecce a nobis vincitur, ecce me adversum se prohibere non potest disputantem. Contemnenda est, filioli, penitus cum inanibus verbis superba jactantia: fulgorque ille, qui lucere se simulat, non veri splendor est luminis, sed quibus arsurus est, indicat flammam. Nam dicto citius recedens, suarum secum refert simulacra poenarum. Solent etiam cum modulatione nonnumquam apparentes psallere. Proh nefas, ad haec et impuro ore sacra Scripturarum eloquia meditantur. Frequenter enim legentibus nobis, quasi Echo ad extrema verba respondent. Dormientes quoque excitant ad orandum, ut totius noctis somnum eripiant: plerosque etiam, dum se in monachorum nobilium habitu transferunt, monachos coërcent, et pristina, quibus conscii sunt, peccata imputant: sed spernendae sunt eorum increpationes, et admonitiones jejunandi, vigiliarum quoque fraudulenta suggestio. Ob id enim familiares nobis species assument, ut affinitate virtutum nocentes, facilius virus interserant, et innocentes quosque per speciem honestatis elidant. Impossibile postea, durumque hoc studium praedicantes, ut dum onerosum esse videtur quod coeptum est, ex desperatione taedium, et ex taedio succedat ignavia. Idcirco propheta missus a Domino, luctuosa denunciâns, sublimi voce dicebat: *Vae qui potat proximum suum subversione turbidâ* (Habac. i). Hujusmodi enim exhortamenta depravatoria sunt itineris quod ducit ad coelum.

§ 21. « Idcirco cum venisset Dominus ad terras, et vera de

eo daemones praedicarent (vere enim dicebant: *Tu es Christus filius Dei vivi* (Luc. iv), vociferantium ora claudebat, qui vinctas hominum linguas solvebat, ne cum praeconio veri, perversitatis venena miscerent, et ut nos, ejus exemplo, etiam si profutura suaderent, in nullo his commodaremus assensum: quia profecto non congruit, nos post libertatem a Domino concessam, et scripturarum praecepta vitalia, a diabolo vivendi capere exempla, qui suum deserens ordinem, sacrum Christi temeravit imperium. Propterea etiam Dominus cum de scripturis loquentem jubebat tacere, quia peccatori dicit Deus: *Quare tu enarras justitias meas et assumis testamentum meum per os tuum?* (Psal. 49). Omnia daemones simulant, colloquuntur saepe cum fratribus, et eos saepe conturbant, saepe inconditos excitant sonitus, manus apprehendunt, sibilant, insipienter cachinnant, ut vel in puncto peccati christianum pectus introeant. Cumque ab universis fuerint repulsi, ad extremum debilitatem suam lamentatione testantur. Et Dominus quidem quasi Deus et suae conscius majestatis, obmutescere his imperabat: nos autem vestigiis sanctorum inhaerentes, eandem gradiamur viam, qui memoratas subtilius fallacias pervidentes, caneant: *Cum consisteret adversum me peccator, obmutui et humiliatus sum et silui a bonis* (Psal. 38). Et iterum: *Ego vero tamquam surdus non audiebam et sicut mutus non aperiens os suum: Et factus sum ut homo non audiens* (Psal. 37). Christus silentium ut Dominus imperavit: nos diabolo nihil credamus et vincimus. Si orare compellunt, si jejunia suadent, non ex eorum nos monitis, sed ex nostra consuetudine id agamus. Denique etiamsi irruentes mortem nobis intentare videantur, ridendi potius sunt, quam timendi: quia cum sint debiles, minantur cuncta, nec faciunt....

§ 22. « Magna, dilectissimi, adversum daemones arma sunt, vita sincera et intemerata ad Deum fides. Credite mihi experto: pertimescit Satanas recte viventium vigilias, orationes, jejunia, mansuetudinem, voluntariam paupertatem, vanae gloriae contemptum, humilitatem, misericordiam, irae dominatum et praecipue purum cor erga Christi amorem. Novit deterrimus coluber, ex praecepto Domini sub justorum se jacere vestigiis, qui ait: *Ecce dedi vobis potestatem calcandi super serpentes et scorpiones et super omnem virtutem inimici* (Luc. x). Si autem et divinationem se habere simulant, venturos fratres nunciaverint et affuerint quos venire praedixerant, nec sic fides est commodanda mendacibus: ob id enim praecessere venientes, ut credulitas sibi paretur ex nuncio, et postea aditus ex credulitate fallaciae. Verum in hoc nullum christiano debet esse miraculum, cum non tantum, qui levitate naturae per cuncta discurrunt, valeant praevenire gradientes, sed homines quoque equorum velocitate praevectos, nunciant affuturos. Non enim ea, quae nondum fieri coepta sunt,

referunt: quia Dominus solus conscius est futurorum: sed quorum conspiciunt in actu initium, eorum sibi tamquam apud ignaros vendicant de futuris notionem. Nam quantos nunc putatis velocitate perniciose istum coetum, nostrosque contra se sermones, ante relatum alicujus hic positi, longe manentibus indicare? Hoc quod dico, vobis perspicuum fieri potest exemplis. Si quis a Thebaide aut alicujus regionis oppido coeperit proficisci, et hunc daemones viderint in itinere ambulanti, perniciatate memoratâ possunt praedicere venientem. Ita et de Nili inundatione solenni, cum multas in Aethiopia viderint pluvias, e quibus fluvius intumescens, ultra alveum effluere consuevit, praecurrentes ad Aegyptum, nunciant annis adventum. Hoc autem et homines, si illis celeritas esset tanta naturae, facile nuntiarent. Ut enim speculator beati David ad verticem loci celsioris ascendens, prior, quam hi, qui in terra erant, prospiciens venientes, non quaedam incerta de futuris, sed de his, qui venire coeperant, nuntiabat: sic et daemones, curâ pervigili omnia considerantes, rapido cursu sibi invicem nunciant. Sed si forte confingerit, ut Dei nutu ad finem coepta non veniant: hoc est, si aut viator e media regrediatur viâ, aut; suspensis nubi-
bus, aquae ad altum coeli eardinem deferantur, tunc decipientium una cum credentibus error aperitur.

§ 23. « Haec gentilitatis fuere principia, his praesagorum dolis apud delubra daemonum quondam credebantur oracula, quae adventu Domini nostri Jesu Christi, indicto sibi silentio, obmutuerunt, suosque perdidere captivos. Quis (rogo) medicum ex observatione membrorum, cum animae aestuantis incendia, venarum pulsu, lenique digitorum attactu scrutatur, divinam arbitratur habere notitiam? Quis gubernatorem, navigationis suae viam inter coeli sidera requirentem, majestatis honore veneratur? Quis agricolam de aridis aestatis fervoribus, aut de hyemali aquarum largitate, vel frigore disputantem, non potius de experientia laudat, quam Dei consecrat nomine? Verum ut concedamus paulisper verâ daemones nunciare: respondete mihi, quis fructus est nosse venientia? Numquid aut sciens haec aliquando laudatus, aut punitus est nesciens? In hoc unusquisque sibi praeparat seu tormenta, seu gloriam, si vel negligat scripturarum mandata, vel faciat. Nullus ob id nostrum haec arripuit vitam, ut habeat praescientiam futurorum, sed ut praeceptis Domini obediens, amicus esse incipiat de servo. Curandum est non praescire quae veniunt, sed implere quae jussa sunt: nec instituti boni hanc flagitare mercedem, cum magis debeamus victoriam contra diabolum ab auxiliatore Domino postulare. Sed si forte aliquis hoc libenter assumat, ut futura cognoscat, habeat purum cor: quia credo animam Deo servientem, si in ea perseveraverit

integritate, qua renata est, plus scire posse, quam daemones. Talis erat anima Elisaei, quae aliis incognitas virtutes faciebat....

§ 24. « Exinde misera gentilitas, Dominicae interdictionis ignara, falso daemones deos opinata est. Christianorum autem populos his fallaciis irretiri non passus est Dominus, qui diabolum in Evangelio, audacter sibi principatum omnium praesumentem, repulit, dicens: *Vade satanas, scriptum est enim: Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies* (Matth. iv. Deut. vi et x). Horum verborum etiam nobis licentia est tributa, quia ideo locutus est talia, ut similitudo tentamentorum, auctoris nostri frangatur eloquiis. Illud, mei quoque carissimi, admo-neo, ut vitae magis sit vobis, quam signorum, sollicitudo. * Nul-lus ex vobis haec faciens, aut ipse superbiâ intumescat, aut despiciat eos qui facere non possunt. Conversationem magis scruta-mini singulorum: in hac vita et imitari vos quae perfecta sunt, convenit, et implere quae desunt. Nam signa facere non est nostrae parvitat, sed Domini potestatis, qui ad discipulos gloriantes in Evangelio ait: *Ne gaudeatis quia daemones vobis subjiciuntur, sed quod nomina vestra scripta sunt in coelis* (Luc. x). Nominum enim in libro vitae conscriptio, testimonium est virtutis et meriti: expulsio autem satanae, largitio Salvatoris est. Unde his, qui non in vitae laboribus, sed in prodigiis exulta-bant, dicentibus: *Nonne in nomine tuo daemonia ejecimus, et in nomine tuo virtutes multas fecimus?* Respondebit Dominus: *Amen dico vobis, non novi vos. Discedite a me operarii iniquitatis* (Matth. vii). Non enim novit Dominus vias impiorum. Hoc ergo magno-pere postulemus, ut donum spirituum discernendorum mereamur accipere: quo, secundum sententiam scripturarum, omni spiritui non credamus.

§ 25. « Volueram quidem jam finire sermonem et silentio pre-mere, quaecumque meae acciderant parvitati: sed ne putetis me frustra commemorasse quae evenire non possint, ideo licet insipiens fiam (tamen Dominus, qui secretae mentis est inspec-tor, novit non me causâ jactantiae, sed vestri gratiâ profectus hoc facere) pauca replicabo de plurimis. Quoties me nimis lau-dibus efferre conati sunt, cum a me in nomine Domini maledic-ta reciperent? Quoties augmenta Nili fluminis futura dixerunt, cum a me audirent: Et hoc ad vestram quid pertinet curam? Quoties minitantes ut milites armati, scorpionibus, equis, belluis et variis serpentibus circumdederunt me, et domum, in qua eram, repleverunt, cum ego e contra psallerem: *Hi in curribus et hi in equis, nos autem in nomine Domini Dei nostri magnifi-cabimur* (Psal. 19); et statim misericordiâ Christi fugabantur. Quodam autem tempore cum ingenti luce venientes, dixerunt: Venimus, Antoni, nostrum tibi praebere fulgorem. Et ego clausis

* Non quaerenda miraculorum virtus.

oculis, quia lucem diaboli dedignabar adspicere, orabam: et dicto citius impiorum lumen exstinguebatur. Post menses autem paucos cum coram me psallerent, et de scripturis sibi met sermoniarentur, ego tamquam surdus non audiebam. Commoverunt aliquando monasterium meum, et ego mente immobili Dominum deprecabar. Saepe strepitus, saepe salutationes, saepe sibilos ingesserunt, et, me psallente, sonus eorum in voces flebiles vertebatur. Credite mihi, filioli, quod dicturus sum vobis: Vidi aliquando diabolum excelsum corpore, qui se Dei virtutem et providentiam ausus est dicere et ait ad me: Quid vis, ut a me tibi donetur, Antoni? At ego sputum vi maxima in os ejus ingeminans, totum me in eum Christi nomine armatum ingessi: Et statim ille procerus adspectu, inter medias manus exilivit.

§ 26. « Jejunanti etiam mihi visus est ut monachus et panes offerens, his sermonibus suadebat ut vescerer et huic aliquid indulgerem corpusculo: Et tu, inquit, homo es et humanâ fragilitate circumdaris: labor paululum conquiescat, ne aegritudo subrepat. Illico luridam faciem serpentis agnovi, et cum ad consuetam Christi munimenta confugerem, tamquam per fenestram fumus laberetur, evanuit. Auri quoque decipulam mihi in deserto frequenter tetendit, quod ideo offerebat, ut aut visu irritet me, aut tactu commacularet. Cum vapularem autem (nam saepe me a daemonibus non dènego verberatum) canebar: Nullus me separabit a charitate Christi. Ad cujus vocis auditum in se invicem defurentes, non meo, sed Domini fugabantur imperio qui ait: Vidi satanam quasi fulgur cadentem de coelo. Haec ego, filioli, Apostolici memor eloquii, in me transformavi, ut propositum vestrum nec daemonum terror, nec aliqua lassitudo dissolveret. Sed quoniam ob vestram utilitatem multa memorando insipiens factus sum et hujus rei vobis impertiri cupio notionem, quam veram esse nullus ambigat audientium.

§ 27. « Pulsavit aliquando daemon monasterii ostium. Egre-diens video hominem enormi sublimitate, porrectum caput usque ad coelum. Cum ab hoc quisnam esset, inquirerem, ait: Ego sum Satanas. Et ego, Quid inquam, hic quaeris? respondit: Cur mihi frustra imputant monachi? cur mihi omnes christianorum populi maledicunt? Et ego: Juste faciunt, tuis enim frequenter molestantur insidiis. At ille ait: Nihil ego facio, sed ipsi se invicem conturbant. Nam ego miserabilis factus sum. Rogo, nonne legisti: *Quia defecerunt inimici frumete in finem et civitates eorum destruxisti* (Ps. 9). En nullum jam habeo locum, nullam possideo civitatem: jam mihi nulla sunt arma: per omnes nationes cunctasque provincias Christi personat nomen: solitudines ipsae quoque monachorum stipantur choris. Ipsi se, quaeso, tueantur et me sine causâ non lacerent. Tum ego Dei gratiam cum alacritate miratus, sic ad eum locutus sum: Non tuae veritati, quae

nulla est, tam novam et tam inauditam adscribo sententiam: nam cum fallaciae caput sis, hoc sine mendacio coactus es confiteri. Vere enim Jesus tuas funditus subruit vires et honore nudatus angelico, volutaris in sordibus. Vixdum verba compleveram, et ille sublimis, Salvatoris deletus est nominatione. Quae ergo jam, o filioli, poterit residere cunctatio? quae trepidatio manebit ulterius? Quis nos eorum turbo poterit convellere? Securae sint animae singulorum: non sibi fingat cogitatio vana discrimina: non aliquis timeat a diabolo sublatum, ad praecipitia se posse deferri. Pellatur omnis anxietas: Dominus enim, qui nostros prostravit inimicos, manens, ut promisit, in nobis, a variis nos Satae munitur incursibus. En ipse diabolus, qui huiusmodi cum suis satellitibus exercet astutias, nihil se posse contra christianos fatetur.

§ 28. « Jam curae christianorum et monachorum sit, ne per eorum inertiam vires daemonibus praebeantur. Nam quales nos et nostras repererint cogitationes, tales se nobis immittere consueverunt. Et si quod in pectoribus malae mentis et pavoris semen invenerint, quasi latrones qui deserta obtinent loca, coeptos cumulant timores et crudeliter imminentes, infelicem puniunt animam. Sin autem alacres fuerimus in Domino et futurorum bonorum nos cupido succenderit, si semper omnia manibus Dei committamus, nullus daemonum ad expugnandum valebit accedere: magis enim cum munita in Christo corda conspexerint, confusi revertentur. Ita et Job firmatum in Domino diabolus refugit et infelicissimum Judam expoliatum fide, vinculis captivitatis innexuit. Una est ergo ratio vincendi inimicum, laetitia spiritualis, et animae Dominum semper cogitantis jugis recordatio, quae daemonum dolos, quasi fumum expellens, persequetur adversarios potius, quam timebit. Non est enim inscius Satanas ignium futurorum et aestuantis gehennae copiosa novit incendia. Sed ut mea jam claudatur oratio, illud in fine commemoro: Cum aliqua se vobis obtulerit visio, audacter inquire, quis sit ille et unde venerit: ac sine mora, si sanctorum fuerit revelatio, angelicâ consolatione timor vertetur in gaudium. Si vero diaboli fuerit oblata tentatio, fidelis animae percontationibus evanescet: quia maximum est securitatis indicium, interrogare quisnam sit et unde. Sic et Jesus, Navae filius, auxiliatorem suum interrogando cognovit: nec Daniele percontantem latere potuit inimicus.»

§ 29. Postquam Antonius dicendi finem fecit, laetantibus cunctis, in aliis virtutis cupido exardescibat, in aliis infirma refovebatur fides, ex aliorum mentibus falsae opiniones pellebantur, ex aliorum sensibus inanium terrorum pellebatur accessio: simulque universi cum jam daemonum insidias contemnerent, mirabantur in Antonio tantam gratiam spirituum discernendorum,

quam Domino tribuente perceperat. Erant igitur in monte monasteria, tamquam tabernacula plena divinis choris psallentium, legentium, orantium: tantumque jejunandi et vigiliarum ardorem cunctorum mentibus sermo ejus afflaverat, ut futurae spei aviditate ad charitatem mutuam et misericordias indigentibus exhibendas, jugi studio laboraret: qui infinitam regionem quamdam et oppidum a mundana conversatione sejunctum, plenum pietatis et justitiae videbantur incolere. Quis tantum monachorum agmen adspiciens, quis virilem illum concordiae coetum cernens, in quo nullus nocens, nulla detractio susurronis, sed multitudo abstinentium et certamen officiorum erat, non in hanc statim erumperet vocem? Quam bonae domus tuae Jacob, tabernacula tua Israel? tamquam nemora obumbrantia, tamquam paradisus super fluvios, tamquam tabernacula, quae fixa sunt a Domino, tamquam cedri Libani circa aquas.

§ 30. Dum haec ita geruntur, quibus indies beatae vitae studium succresceret, Antonius mansionum in coelo positarum recordans et praesentis vitae despiciens inanitatem, quasi parva essent quaecumque jam gesserat, separatus a fratribus instituebatur. Cumque eum sive cibum, sive somnum indulgere corpusculo, aut alias naturae necessitates cogeret humana conditio, miro afficiebatur pudore, quod tantam animae libertatem modici carnis termini coërcerent. Nam frequenter cum fratribus sedens, a cibo qui fuerat appositus, memoriâ escae spiritalis abstrahabatur. Edebat tamen, utpote homo, saepe solus, saepe cum fratribus. Et cum haec mira (ut praedixi) ageret, cum confusione tamen animae adhibendam magnopere corpori diligentiam persuadebat, dicens, nec corpus esse penitus enecandum, ne operatio contra voluntatem creatoris dissolveretur: et ob id omne studium animae conferendum, ne vitiis superata corporeis, ad aeternas inferni tenebras truderetur: quinimmo indultum sibi in carne imperium vindicans, domicilium suum, ut Apostolus Paulus, ad tertium coelum sublevaret. Asserebatque hoc a Salvatore praeceptum, in quo ait: « *Nolite solliciti esse animae vestrae, quid manducetis, aut quid bibatis: nec corpori, quid vestiamini: quia haec gentes quaerunt: vester autem pater novit, quod indigetis his omnibus. Quaerite ergo primum regnum Dei et justitiam ejus, et haec omnia adjicientur vobis* (II Cor. XII, Matth. VI).

§ 31. His rebus itaque transactis, cum persecutio impiissima Maximini furore vesano vastaret Ecclesiam, sanctis quoque martyribus Alexandriam perductis (a), relicto et ipse monasterio, secutus est futuras Christi victimas, dicens: « Pergamus ad gloriosos fratrum triumphos, ut aut ipsi congrediamur, aut spe-

(a) Erant Petrus Alexandriae Ep., cum Fausto Presbytero, Didio, et Ammonio, atque aegyptiis Episcopis Philèa, Hesychio, Pachomio, Theodoro, cum aliis sexcentis sexaginta, qui in Martyrologio recensentur die xxvi Nov.

eternus alios praeliantes.» Et amore quidem jam martyr erat : sed cum tradere se ultro non valens, administraret confessoribus in metallis vel in carceribus constitutis, magna cum libertate et curâ intrantes ad judicem exhortabatur, ne terrore impiorum subacti, Dominum negarent. Jamque sententiâ coronatos exultans, quasi ipse vicisset, usque ad locum felicitis sanguinis prosequabatur. Quamobrem commotus judex, Antonii sociorumque ejus constantiâ, praecepit nullum penitus monachorum aut observare judicium, aut in civitate versari. Et caeteris quidem omnibus in illa die placuit abscondi : Antonius autem impavidus, neglecto persecutoris imperio, lavit scapulare suum. Et alia die stans in quodam eminenti loco, candente praecinctus veste, procedentem judicem suo provocabat adspectu, flagrans cupiditate martyrii : ostendebatque nobis, contemptorem poenarum et mortis Christiani animum perseverare debere, intantum ut contristaretur, quia volenti pati pro nomine Christi, martyrium non dabatur. Sed Dominus qui suo gregi parabat magistrum, servavit Antonium : ut institutio (sicut factum est) monachorum, non solum oratione ejus, sed et conspectibus firmaretur. Numquam tamen a sanctorum confessorum vestigiis separatus est : quin anxî circa eos curâ et charitatis vinculis colligatus, magis carcerem patiebatur exclusus. Postquam autem persecutionis turbo defluerat, et beato episcopo Petro jam ob martyrii gloriam coronato, ad pristinum monasterium regressus, quotidianum fidei ac conscientiae martyrium merebatur, acrioribus se jejuniis vigillisque conficiens, vestimento cilicino intrinsecus, desuper pelliceo utebatur : numquam corpus lavans, numquam a pedibus sordes abluens, nisi cum per aquas necessitas transire compulisset. Nullus denique Antonii corpus nudum, antequam moretetur, unquam vidit.

§ 32. Quodam autem tempore, cum ab omnium se removisset oculis et clauso monasterio neminem omnino susceperet, Martinianus militum praepositus, cujus filia immundi spiritus infestationibus quatiebatur, pulsans ostium, obsecrabat, ut suo pignori subveniret, et exiens, Dominum pro filia deprecaretur. Tum ille aperire quidem minime voluit : prospiciens vero desuper, ait : « Homo, quid meum poscis auxilium ? mortalis et ego sum et tuae socius fragilitatis : si autem credis in Christum, cui deservio, vade et secundum fidem tuam ora Deum et sanabitur filia tua.» Confestim ille credens abiit et invocato Jesu, filiam reduxit incolumen. Multa et alia mirabilia per eum Dominus operatus est, et merito. Qui enim promisit in Evangelio : *Petite, et dabitur vobis* (Matth. vii) : invento qui mereretur accipere, suam potestatem non negavit. Nam plures vexatorum ante monasterium ejus, clauso introitu, dormientes, fasis per eum ad Christum precibus, purgabantur. Haec illi multitudo venientium,

desideratam solitudinem auferens, taedio fuit. Metuens itaque, ne signorum copiosa concessio aut suos animos extolleret, aut alios plus de se, quam videbant in ipso, cogeret aestimare, ad superiorem Thebaidem pergere cogitavit, ubi nullus eum agnosceret. Et a fratribus acceptis panibus, sedebat super fluminis ripam, transitum navis observans. Illo talia cogitante, vox ad eum desuper facta est, dicens: « Antoni, quo pergis et quare? » At ille intrepide, quasi consuetam vocem loquentis agnosceret, respondit: « Quoniam non sinunt me quiescere populi, ideo ad superiorem Thebaidem (a) ire optimum duxi, praecipue quia et ea exigor, quae virtutem meae possibilitatis excedunt. » Et vox ad illum ait: « Si ad Thebaidem vadas, et ad pastoralia (ut cogitas) pergas, majorem ac duplicem sustinebis laborem. Si autem vere quiescere cupis, vade nunc ad interius desertum. » Cumque Antonius diceret: « Quis mihi locum avium poterit ostendere? ignarus enim sum locorum: » confestim ei qui loquebatur, Saracenos indicavit, qui mercandi gratiâ ad Aegyptum venire consueverant. His appropinquans Antonius, rogavit ut et se pariter adducerent in desertum. Nullus obnixus est, sed tamquam a Deo missum comitem suscipientes, amplexi sunt ejus societatem.

§ 33. Tribus autem diebus et noctibus itinere confecto, invenit montem valde excelsum, ad cujus radices fons aquae dulcis labeatur, et campus haud magnus totum ambiens montem, qui palmulis perpaucis et his neglectis, consitus erat. Hunc Antonius locum, quasi a Deo sibi offerretur, amplexus est. Is enim erat, quem sibi ad fluminis ripam sedenti, qui loquebatur, ostenderat. Et primo quidem accipiens a comitibus panes, solus remansit in monte, nullo alio cum eo conversante. Quasi enim propriam domum agnoscens, habebat locum illum. Saraceni quoque videntes ejus fiduciam, optato per eum transitu, panes eidem cum laetitia deferebant: necnon palmarum, licet mediocri, attamen aliquanto solatio refovebatur. Exinde cum fratres agnito loco, tamquam ad patrem filii, solícite alimenta transmitterent, videns Antonius quod ob suum refrigerium multis onerosus labor indiceretur, et parcens etiam in hoc monachis, rogavit unum de advenientibus, ut sarculum sibi bis acutum cum frumento deferret. Quibus allatis, circuiens montem, haud grandem culturae aptum reperit locum, ad quem derivata desuper aqua poterat influere: ibique seminavit, atque exinde annum sibi panem elaborans, gaudebat, quod sine cujusquam molestiâ ex propriis manibus viveret in deserto. Sed cum rursus etiam illuc quidam venire coepissent, misertus est lassitudini eorum et olus in parvo terrae cespite coluit, ut post asperum iter aliquo venientes

(a) Notat Baronius S. Hieronymum (*L. 6 de Hebraicis Quaest.*) putare Thebaidem esse regionem quae olim dicta est Gessen in qua habitavit Jacob Patriarcha cum filiis suis quum in Aegyptum se contulisset (*Gen. C. XL et XLVI.*).

solatio refoverentur. Hoc fratrum refrigerium et parvulam messem, bestiae, propter aquas illuc convenientes, depastae sunt e quibus unam apprehendens, dixit omnibus: « Cur me laeditis nihil a me laesae? Abite et in nomine Domini ne huc appropietis ulterius.» Quis non credat post hanc denunciationem, quasi timentes, numquam illuc bestias appropinquasse? sic Antonio impenetrabilia montium et deserti interiora captanti, orationibus etiam dedito, introeuntes fratres magnis vix precibus extorserunt, ut olivas et legumen et oleum, quod post menses aliquot ministrabant, dignaretur accipere et senili modicum laxaret aetati.

§ 34. Proh quantas ibi conversans expertus est luctas? Vere secundum quod scriptum est, non illi adversus carnem et sanguinem fuisse colluctationem, sed adversus principatus et potestates, ab his qui ad eum veniebant, agnovimus. Illic enim tumultus et voces populi, armatorumque sonitus, prorsus plenum montem daemonum multitudine se vidisse referebant, ipsum etiam quasi contra inimicos palam resistentem et fortiter colluctantem. Qui tamen et advenientes suo refovebat hortatu et flexis genibus, armis quoque orationum omnem Satanæ prosternebat exercitum. Admiratione plane dignum est, in tam immani solitudine unum hominem nec daemonum quotidianas expavisse congressiones, nec tantarum bestiarum, quadrupedum, sive reptilium diversae cecidisse feritati. Juste David cecinit: *Qui confidunt in Domino, sicut mons Sion, non commovebitur in aeternum* (Psal. 124). Immobilem et tranquillam retinens animi firmitatem et daemones fugabat, et feras (sicut scriptum est) secum pacificabat. Sed et diabolus, ut supradictus propheta ait, observans eum, frendeabat dentibus suis: et ille Salvatoris auxilio ab universis tutus perseverabat insidiis. Quadam ergo nocte, cum pervigil Antonius obsecraret Dominum, tantos in monasterium ejus bestiarum greges coacervavit, ut omnes eremi belvas circum se adspiceret. Quae cum rictu oris morsum corpori minitarentur, intellexit hostis astutias, dixitque: « Si aliqua a Domino in me vobis est tributa licentia, devorate concessum: sin autem daemonum huc venistis impulsu, quantocius abite, quia Christi famulus sum.» Ita factum est, et ad jubentis vocem omnis belvarum multitudo, quasi majestatis verbere caederetur, aufugit.

§ 35. Tandem confecto itinere, ad monachos qui cum invitaverant, pervenit. Tunc vero quasi Patri omnes obviam occurrerunt, honorifico salutatu in oscula ejus et amplexus certatim ruunt. Proposito ferventi gaudet Antonius et laetantibus de adventu suo cunctis, quasi xenia de monte portans, spiritualia impartitur alimenta. Laudat veterum studia, hortatur novorum. Sororem quoque jam vetulam virginem videns, et aliarum puellarum magistram, mirâ exultatione sustollitur. Exinde quasi diu abesset ab eremo, rursum festinavit ad montem: plurimis jam

ad illum venientibus, cum etiam vexati a daemonibus, malo necessitatis coacti, auderent deserta penetrare, quos ille consolans et monachis in commune praecipiens, agebat: «Credite in Jesum fideliter, mentem a cogitationibus sordidis, carnem ab immun-ditiis servate puram et juxta eloquia divina, ne seducamini in saturitatem ventris: odite vanam gloriam, orate saepissime, psallite vespere, mane et meridie, mandata scripturarum revol-vite: recordamini gestorum quae sancti quique fecerunt, ut exempli memoria animam incitet ad virtutem, refragnet a vitiis.» Suadebat etiam jugi meditatione retinendum Apostoli sermonem, quo ait: *Sol non occidat super iracundiam vestram* (*Ephe. vi*). Non tantum autem super iracundiam solem occidere non debere in-terpretabatur, sed et super omnia delicta hominum, ne peccato-rum unquam nostrorum aut in nocte luna, aut in die sol testes abscederent. Illius quoque admonebat praecepti memores esse, quo dicit in aliis: *Dijudicate vosmetipsos, et probate* (*II Cor. xiii*), ut, rationem diei noctisque facientes, si in se delictum depre-hendissent, peccare desisterent: Sin autem nullus error decepis-set, perseverantes instarent potius incepto, quam arrogantia tu-midi aut alios contemnerent, aut sibi justitiam vendicarent, juxta supradicti doctoris eloquium, dicentis: *Nolite ante tempus judicare* (*I Cor. iv*); magis debere eos Christo, cui soli occulta patent, reservare judicium. Multas esse (ut scriptum) est vias, quae videntur hominibus justae, sed fines earum ad profundum respicere inferni: saepe nostra non posse nos intelligere pec-cata, saepe falli in ratione gestorum: aliud esse Dei cuncta cer-nentis judicium, qui non ex superficie corporum, sed ex men-tium judicaret arcanis. Aequum autem esse nos nobis compati, et invicem onera nostra portare, ut concesso examine Salvatori, proprias conscientias nosmetipsos dijudicantes intueremur.

§ 36. Nec non dicebat, magnam esse ad virtutem viam, si singuli vel observarent quid gererent, vel universas mentium cogitationes fratribus referrent: «Non enim posse aliquem peccare, cum relaturus esset ad alium quaecumque peccasset et subire pudorem in publicum turpia proferendi. Denique nullum pec-cantem coram alio audere peccare: etiam si peccet, tamen te-stem vitare peccati: mentiri magis et negare ei et vetus delictum novo inficiandi augeri delicto. Igitur quasi sub oculis, agebat, nostris et cogitatu confundimur et actu, si omnia referenda fa-ciamus: multo autem magis, si peccata nostra fideliter descri-bentes, digramus in ordinem. Tunc vero annotatio delictorum, fratrum videbitur oculis: si timebimus peccati ceras conscias, ipsi nos arguent apices: et quomodo meretricibus membra miscentes, confunduntur ad praesentiam caeterorum, ita nos erubescemus ad literarum scripturas. Haec agamus, hanc virtutis gradiamur viam et corpora mentibus subjugantes, perniciosas diaboli con-

teramus insidias.» Talibus sermonum hortamentis et venientes ad se monachos incitabat ad studium et patientibus condolebat, pluresque eorum Dominus per Antonium liberavit. Numquam tamen aut de incolumitate curatorum est inflatus ad gloriam, aut contristatus de obsessis adhuc corporibus, murmuravit. Magis autem eodem semper animo et vultu manens, gratias Deo referebat: suadens occupatis, ut correptionem, qua vexabantur, patienter ferrent. Non enim Antonii aut cujusquam omnino hominum hanc esse medicinam, sed Domini solius, qui consuevit et quibus vellet et quo vellet tempore, dare sanitatem. Ita consolatione sua et vexatos aequanimiter ferre tentationem, et jam liberatos non sibi, sed Domino gratias referre docebat.

§ 37. Fronto autem quidam vir ex Palaestinis, qui infestissimo daemone vexabatur (nam et linguam ejus laniabat dentibus et oculorum nitebatur lumen extinguere), perrexit ad montem, rogavitque beatum senem, ut pro se Dominum rogaret. Oravit Antonius, dixitque ad eum: «Vade et curaberis.» Illo incredulo sibi et violenter ibidem contra praeceptum remoranti, eadem geminans Antonius, dixit ad eum: «Hic curari non poteris. Egredere et caleatâ Aegypto, statim te misericordia Christi consequetur.» Tandem credidit et profectus est, ac visâ Aegypto, secundum promissionem senis, quam ei Dominus oranti revelaverat, infestatio cessavit inimici. Virgo quaedam, quae a Tripolitanae regionis civitate erat, inauditis ac flebilibus doloribus laborabat. Etenim narium purgamenta, oculorum lacrymae, aurium putridus humor in terram cadens, confestim in vermes convertebantur. Augebat calamitatem corpus paralysi dissolutum, oculos quoque perversos contra naturam habens. Hujus parentes cum ad Antonium monachos ire didicissent, credentes in Domino, qui pertinacem sanguinis fluxum in Evangelio tactu timbrae stare praeceperat, rogaverunt, ut miserabilem filiae comitatum susceperent. Illis renitentibus eam usque ad Antonium perducere, remansere parentes ejus foris cum filia debili apud beatum confessorem et monachum Paphnutium,* qui effosso pro Christo oculo sub Maximino persecutore, tali dehonestamento corporis plurimum gloriabatur. Pervenerunt autem ad Antonium monachi: Cumque de puellae morbo referre disponent, relationem eorum senis sermo praevénit, et omnem debilitatis et itineris usque ad sanctum Paphnutium causam, quasi ipse interfuisset, exposuit. Rogantibus autem monachis, ut parentibus cum filia permitteretur ingressus, non concessit, sed ait: «Ite, et invenietis puellam, si non est mortua, curatam.» Et adjecit: «Nullus debet ad meam humilitatem venire, quia largitio curationum non est humanae miseriae, sed Jesu Christi misericordiae, qui ubique in se credentibus praestare consuevit auxilium.» Quamobrem et illa, pro

* Colitur die 24 Sept.

qua petitis, suis precibus liberata est: et cum ad Dominum orarem ego, mihi praescientia sanitatis ejus indulta est. Dixit, et verba ejus puellae incolumitas secuta est. Nam exeuntes foras ad beatum Paphnutium et filiam sospitem et parentes laetos repererunt.

§ 38. Non multos autem post illos dies cum duobus fratribus euntibus ad Antonium aqua in itinere defecisset, et uno siti mortuo, alter jacèret in terra mortem expectans, Antonius sedens in monte, celeriter ad se duos monachos vocat, qui forte ibidem sunt reperti et festinato praecepit, ut lagènam aquae assumentes, invaderent iter quod ducit ad Aegyptum, dixitque: « Unus e fratribus huc advenientibus modo migravit ad Dominum: alter, si non succurreritis, addetur: hoc enim mihi nunc oranti revelatum est.» Sic ait et juxta praeceptum ejus monachi festinantes, extinctum corpus inveniunt, terraque illud operientes, alterum refocillatum, suo junxerunt comitatu: erat autem spatium itineris unius diei. Fortasse hic aliquis quaerat, cur non antequam moreretur homo, Antonius dixerit. Incongruo prorsus christianis argumento utitur: quia non Antonii, sed Dei fuit judicium, qui et de recedente, quam voluit, sententiam tulit et de sitiente revelare dignatus est. Hoc tantum in Antonio mirabile est, quod in monte remotissimo sedens, corde pervigili cuncta procul posita, Domino indicante, cognosceret. Alio rursus tempore cum sederet in monte et oculos subito tetendisset ad coelum, vidit nescio quam animam, laetantibus in ejus occursum angelis, ad coelum pergere. Cujus spectaculi novitate stupefactus, oravit ut sibi res panderetur. Et statim vox ad eum facta est, inquiring, istam esse Ammonis monachi animam, qui Nitriae morabatur. Erat Ammon vir grandaevus, qui perseveranter a pueritia usque ad senectutem in sanctitate vixerat. Itinere quoque dierum tredecim a Nitria (a), locus, in quo sedebat Antonius, dividebatur. Videntes ergo eum monachi admirantem, qui venerant, deprecati sunt, ut causam hilaritatis ediceret. Quibus ait, modo Ammonem quievisse, quem propter frequentem ejus ad Antonium commeatum, et propter celebritatem indultorum ei a Domino signorum, optimi noverant: de quibus etiam hoc unum dicendum est. Necesse ei fuit aliquando flumen nomine Lycum, subitis aquis inundatum, transvadare, rogavitque Theodorum, qui cum ipso erat, ut paululum a suo separaretur adspectu, ne nuditatem invicem corporis uterque conspicerent. Recessit Theodorus: nihilominus ille seipsum cum vellet nudare, erubuit. Cogitantem autem eum in alteram ripam virtus divina transposuit. Rursusque Theodorus cum videret hoc, et ipse Deo devotus, transiens ad senem, mirari coepit, quod tam velociter fluvium transvadasset. Cumque

(a) Celeberrima Nitriae solitudo, ad occidentem superioris Aegypti hoc ducebat nomen a contiguo monte.

nihil humoris in pedibus, nihil in vestibus ejus aquae conspiceret, rogavit eum, ut tam incredibilem translationem quasi filio pater exponeret. Nolente illo dicere, quae acciderant, amplexus est pedes ejus, juravitque non se prius dimissurum, quam sibi id, quod celabat, referret. Videns ergo senex contentiose vincere volentem fratrem, exègit vicissim ab eo, ut nulli hoc autem suam mortem indicaret: atque ita confessus est, se subito in alteram ripam fuisse transpositum, neque omnino undis impressisse vestigia, Dominici corporis hoc tantummodo privilegium asserens, et eorum, quibus ipse, ut Apostolo Petro, donaverit, ut aquarum levitati humanum corpus insisteret. Haec autem Theodorus * promisso tempore post ejus mortem retulit. Monachi vero, quibus dixerat Antonius de morte Ammonis, notaverunt diem, et venientibus de Nitria fratribus post dies triginta, sciscitantes repererunt illo die, illàque horâ dormisse Ammonem, qua animam ejus ferri senex viderat. Utrique igitur puritatem mentis in Antonio mirati sunt, quomodo rei tam longe gestae statim ad eum fuisset perlata cognitio.

§ 39. Archelaus quoque comes cum eum invenisset in exteriori monte, rogavit ut oraret pro Polycratia Publii filia, quae in Laodicea erat, admirabili et Christo dedita virgine. Patiebatur enim pessimos stomachi et làteris dolores, quos jejuniis, nimiis, vigiliisque contraxerat et erat penitus toto debilis corpore. Oravit Antonius et diem, quo fuerat oratio facta, annotavit Archelaus. Redit Laodiceam et invenit virginem incolumem. Percontatus diem sanitatis, reperit tempus medelae cum annotatione congruere. Et omnes admirati sunt, agnoscentes eo tempore illam fuisse a doloribus liberatam a Domino, quo orans Antonius pro ipsa bonitatem Salvatoris invocaverat. Saepe etiam ad se venientium turbarum, ante dies et menses, et causas praedixit et tempora. Nam quosdam videndi eum tantum desiderium, alios imbecillitas, nonnullos obsessa a daemonibus corpora pertrahebant: nemo tamen unquam vexationem aut detrimentum laboris itineris conquestus est: regrediebantur omnes spiritali cibo pleni. At ille praecipiebat, non suae laudi hanc admirationem ab eis applicari debere, sed Domini qui sui notionem hominibus pro capacitate mortalitatis indulserit.

§ 40. Quodam autem tempore cum exisset ad exteriora monasteria, et rogatus esset a fratribus, ut in navi quadam cum monachis proficiscentibus oraret, ascendit, et solus ex omnibus odorem sensit teterrimum. Asserebant cuncti piscium salsorum et taricharum ** in navi positarum hunc esse putorem. At ille alterius rei se foetorem sentire affirmavit. Adhuc loquente illo, adolescens quidam possessus a daemone, qui praecedens, juxta carinam se navis absconderat, repente exclamavit. Quo statim

* Collitur vii Jan. et xxvii Dec.

** Taricha erant salsamenta.

per Antonium in nomine Domini nostri Jesu Christi curato, intellexere universi, illum diaboli fuisse putorem. Alius quoque ad eum, vir inter suos nobilis daemoniosus adducitur, tanta oppressus insaniâ, ut non sciret se esse apud Antonium, necnon et corporis sui superflua comederet. Quamobrem rogatus senex ab his qui eum adduxerant, ut pro illo Dominum oraret, intantum juvenis miseriae condoluit, ut totâ nocte pervigilans cum eo, adversus patientis insaniam laboraret. Sed cum jam luce sceret, et obsessus, impetu in Antonium facto, vehementer eum impulisset, irasci coeperunt qui eum adduxerant, cur seni fecisset injuriam. Quibus Antonius ait: « Nolite alienam culpam juveni misero adscribere: furor iste obsidentis est, non obsessi. » Idcirco autem in hanc prorûpit dolens hostis audaciam, quia Dominus ad aridam regionem ire eum jussit: et expulsi Satanae indicium, iste adversus me impetus fuit. Nulla post verba mora: adolescens recepto sensu et gratias agens Deo, et locum ubi esset agnovit et totum Antonium complexans, deosculatus est. Innumera et alia istiusmodi signa sunt, quae monachorum concordi saepe relatione cognovimus.

§ 41. Verum non tantum his adhibendus est stupor, quia multo plus, quae sequuntur, conditionem nostrae fragilitatis excedunt. Horâ circiter nonâ, cum ante cibum orare coepisset, raptum se sensit in spiritu et ab angelis in sublime deferri. Prohibentibus transitum aëris daemonibus, coeperunt angeli contradicentes requirere, quae esset causa retinendi, nullis existentibus in Antonio criminibus. Illis vero ab exordio nativitatis replicare peccata nitentibus, calumniosa angeli clausurunt ora, dicentes, non debere eos a nativitate ejus delicta narrare, quae jam Christi essent bonitate sopita: si qua autem scirent ex eo tempore, quo monachus Deo se consecrasset, licere proferri. Accusabant daemones, multa procaciter mentientes, et cum deessent probamenta fallacibus, liber Antonio consensus aperitur. Et statim rediens in se in eo loco, quo orare coeperat, hoc se rursum vidit esse quod fuerat. Tunc vero oblitus escae, ex illa hora noctem gemitu ac lamentatione transêgit, reputans secum humanorum hostium multitudinem et colluctationem tanti exercitus et laboriosum per aërem iter ad coelum, et hoc Apostoli dictum, quo ait: *Non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principem potestatis hujus aëris* (Ephes. vi). Qui sciens aëreas potestates ob id semper tentare, luctari, contendere, ne nobis liber transitus esset ad coelum, hortabatur monens: *Assumite arma Dei, ut possitis resistere in die malo* (ibid.): ut nihil mali habens, quod de vobis dicere possit, inimicus confundatur. Nos autem Apostolici sermonis recordemur, dicentis: *Sive in corpore, sive extra corpus, nescio: Deus scit* (II Cor. xii). Et Paulus quidem usque ad tertium coelum raptus est, ibique au-

ditis verbis ineffabilibus descendit: Antonius autem usque ad aërem sublatus, post colluctationem liber apparuit.

§ 42. Habebat etiam istiusmodi donum: si cujus rei sedens in monte ignarus fuisset, et ejus secum inquireret notionem, oranti ei a Domino revelabatur et erat, secundum quod scriptum est, a Deo doctus. Denique cum a fratribus haberetur iste tractatus et ab eo sedulo sciscitarentur, quemadmodum se post corporis sarcinam anima gereret, quive ei locus post exitum concederetur, proxima nocte vox desuper inclamitans nomen ejus, ait: « Antoni, exurge, exi et vide. » Qui exurgens, egressus est, sciebat enim, quibus respondere deberet. Et elevatis ad coelum oculis, vidit quemdam longum atque terribilem, caput usque ad nubes attollentem: vidit etiam pennatos quosdam volare cupientes ad coelum, atque illum extensis manibus prohibere transitum: e quibus alios apprehensos, elidebat ad terram: alios frustra retinere contendens, dolebat super se ad coelestia transvolare; et maximum gaudium mixtum moerore, victi victoresque tribuebant. Statimque ad eum vox facta est, dicens: « Animadverte, quod vides. » Et tunc coepit illuminato corde intelligere, animarum esse consensum et diabolum prohibentem: qui et sibi retineret obnoxios, et sanctorum, quos decipere non poterat, cruciaretur volatu. His visionum exemplis incitatus, quotidie ad meliora crescebat. Neque vero id, quod sibi revelatum fuerat, causâ jactantiae fratribus indicabat: sed cum orans jugiter, Dei laudaret auxilium, interrogantibus compellebatur edicere: nec spirituales filios pura in Christo anima celare quidquam volebat, praesertim cum hujusmodi signorum relatio et amorem ministraret proposito et fructum laboris ostenderet.

§ 43. Numquam ille aut irâ subitâ concitatus, patientiam rupit, aut humilitatem erexit in gloriam. Nam omnes clericos usque ad ultimum gradum ante se orare compellens, Episcopis quoque atque presbyteris, quasi humilitatis discipulus, ad benedicendum se caput submittebat. Diacones vero, quia ad eum utilitatis causâ veniebant, cum pro adjutorio eorum eis praesentibus disputaret, ad orandum Dominum sibi praeponebat, non erubescens et ipse discere. Nam et interrogabat eos frequenter, cum quibus erat et si aliquid ab eis necessarium audierat, se fatebatur adjutum. Habebat autem et in vultu magnam gratiam et admirabile a Salvatore etiam hoc munus acceperat. Si quis enim ignarus ejus, inter multitudinem monachorum eum videre desiderasset, nullo indicante, caeteris praetermissis, ad Antonium currebat, et animae puritatem agnoscebat ex vultu, et per speculum corporis, gratiam sanctae mentis intuebatur. Nam semper hilarem faciem gerens, liquido ostendebat, se de coelestibus cogitare, sicut Scriptura ait: *Corde laetante vultus floret, sed in moerore continuo tristatur* (Prov. xvii). Ita et Jacob agnovit La-

ban socerum suum insidias sibi machinantem, dicens ad filias ejus: *Non est facies patris vestri, sicut heri et nudius tertius* (*Gen. xxxi*). Sic Samuel agnovit David: laetificatos enim habebat oculos et dentes sicut lac candidos. Similiter agnoscebatur Antonius, quia semper eandem faciem inter prospera et adversa retinens, nec secundis extollebatur, nec frangebatur adversis. Erat enim et in vultu amabilis et in fidei puritate mirabilis.

§ 44. Numquam schismaticorum se miscuit communioni, antiquam eorum sciens pravitatem atque transgressionem. Numquam Manichaeis aut aliis haereticis saltem amicabilia verba largitus est, nisi tantum ea quae eos possent ab iniquitatis errore revocare, denunciatis talium amicitias atque sermones perditionem esse animae. Sic etiam Arrianos detestabatur, ut omnibus diceret, nec juxta eos quidem esse accedendum. Nam cum venissent quidam Arrionitae, reperit post eorum examinationem infelicissimam sectam, et fugavit eos de monte, dicens, multo serpentibus deteriores horum esse sermones. Mentientibus autem Arrianis aliquando, Antonium ita ut se credere, admiratus eorum audaciam, et justis doloris irâ commotus, rogatusque ab Episcopis atque universis fratribus, Alexandriam descendit, ibique Arrionitas publico sermone condemnavit, ultimam hanc esse haeresim et praecursorem Antichristi affirmans, praedicavitque in populo filium Dei non facturam, non ex ullis extantibus, sed proprium et unius cum Patre substantiae: ne creatura potius, aut adoptio, aut appellatio videretur: impium esse dicens vel mente concipere; erat, quando non erat, cum Verbum Dei Deus, qui est semper, Patri sit coaeternus: quia ex eo natus est Pater, qui semper est. Unde agebat: « Cum Arrianis vobis nulla sit conjunctio. Quae enim societas luci ad tenebras? Vos fideliter credentes, Christiani estis: illi Verbum, id est, Filium qui ex Deo Patre est, creaturam docentes, nullo intervallo a Gentibus separantur, qui serviunt creaturae potius, quam Creatori qui est benedictus in saecula. Ipsa (mihi credite) irascuntur elementa et omnis contra Arrianum furorem, secundum Apostoli dictum, ingemiscit creatura, quod sibi Dominum suum, per quem omnia et in quo omnia facta sunt, videat aggregari. »

§ 45. Haec tanti viri praedicatio exprimi non potest, quantum ad fidem populos roboraverit. Laetabantur quippe hostilem et Christo inimicam haeresim anathematizari ab Ecclesiae columnâ. Nulla tunc aetas, nullus sexus domi remansit. Taceo de christianis. Pagani quoque et ipsi idolorum sacerdotes, ad Dominicum imperium convolabant, dicentes: « Precamur, ut videamus hominem Dei: quia hoc apud universos conspicuum erat nomen Antonii. Ambiebant quoque saltem fimbriam vestimenti ejus attingere, multum sibi et tactum prodesse credentes. Quot tunc diabolicâ obsidione et variis infirmitatibus liberati? quot simu-

lacris erepta sunt spolia? quanti etiam ab errore gentilium retracti, nostro juncti sunt gregi? Tanti certe, ut paucorum dierum spatium, ex idolorum superstitione conversio, omnem per annum credentium vinceret turbam. Praeterea cum irruentem multitudinem comites repellerent, aestimantes illi taedio conventum populi fore: ille tranquillo animo dicebat: Numquid hic coetus, daemonum major est turbis? numquid obsequentium multitudo, colluctatorum in monte nostrorum catervis est numerosior? Accidit etiam, ut cum eum redeuntem circa portam prosequeremur, a tergo quaedam mulier clamitaret, dicens: Expecta, homo Dei, filia mea atrocissimo vexatur daemonio: expecta, obsecro, expecta, ne et ego corruens inteream. » Hoc audito, mirabilis senex a nobis admonitus, volens tamen et ipse, paululum substitit. Cumque, appropinquante muliere, puella jaceret explosa, oravit tacitus Dominum Jesum, et ad comminationem ejus statim spiritus impurus egressus est. Puella incolumis, populus in laudibus Dei, mater in gaudio fuit. Ipse autem laetabatur, quia ad desideratam solitudinem repedabat. Erat autem valde sapiens, et hoc in se mirabile habebat, quia cum literas non didicisset, ingeniosissimus et prudentissimus erat.

§ 46. Aliquando enim Philosophi duo gentiles venerunt ad eum, putantes Antonium se posse decipere. Quos cum vidisset, paganos intellexit ex vultu: et procedens ad eos, per interpretem ita coepit loqui: « Quare tam longe ad stultum hominem sapientes se vexare voluerunt? » Illis dicentibus, non esse illum stultum, sed et nimium sapientem, vigilanter respondit: « Si ad stultum venistis, superfluum est labor vester: si autem putatis me sapientem esse et sapientiam habere, bonum est: imitamini quod probatis, quia bona convenit imitari. Si ego ad vos venissem, vos imitarer: sed quia vos ad me, quasi ad sapientem venistis, estote, sicut ego sum, christiani. » Abscesserunt Philosophi, utrumque mirantes et acumen ingenii et daemonum expulsionem. Alios quoque similiter mundi sapientes, qui eum irridere cupiebant, quia literas ignoraret, tali disputatione colligavit, dicens: « Respondete mihi: quid prius, sensus, an literae? et quid cujus exordium? sensus ex literis, an literae oriuntur ex sensu? » Illis asserentibus, quod sensus esset auctor atque inventor literarum, ait: « Igitur cui sensus incolumis est, hic literas non requirit. » Quis praesentium post hanc colluctationem non exclamaverit, cum obstupuerint et ipsi qui victi sunt, tantam in imperito literarum, sagacitatem animi admirantes? Neque enim ut in solitudine et montibus versatus, atque omnem ibidem exigens vitam, agrestis et rudis erat: sed jucundus atque affabilis, sermonem, secundum Apostoli praeceptum, divino conditum sale proferebat, ita ut invidiam careret et amore omnium potiretur.

§ 47. Inter haec, quasi parum esset bis gentilitatem fuisse

superatam, et tertio venerunt viri ad eum, omnis secularis prudentiae nube caecati, atque universis philosophiae studiis artium suarum aestimatione doctissimi. Hi cum rationem ab eo exigerent fidei quam in Christo habemus, et niterentur argutâ sophismatum interrogatione de divina Cruce eum illudere, in silentium paululum voce compressâ, primum eorum miseratus errorem est: deinde per interpretem, qui ejus verba diligentissime in graecum solebat exprimere sermonem, ita exorsus est, dicens: « Quid pulchrius est, quidve honestius, Crucem colere, an adulteria, parricidium vel incestum his assignare quos colitis? cum in altero sit contemptus mortis, insigne virtutum: in altero turpis religio, obscoenitatis magistra? Quid melius est dicere, quod Dei Verbum manens ut erat, ob salutem nostram humanum corpus assumpserit, ut societate mortalitatis nos evèheret ad coelum, participesque naturae coelestis efficeret: an, ut ipsi asseritis, divinae mentis haustum ad terrena veneranda caput submittere, et pècudum atque serpentum formis coeleste nomen includere? Quo ore Christianorum credulitatem audetis irridere, dicentium Christum filium Dei, sine sui detrimento et coepisse esse quod non erat et mansisse quod fuerat: cum ipsi animam de coelestibus detrahentes, non tantum hominum, sed et pècudum soleatis sepire corporibus?

§ 48. « Christiana credulitas pro salute mundi Dominum suum venisse testatur: vos vero innatam animam predicantes. ultro citroque transfertis. Christiana fides, quae omnipotentiam Dei clementiamque veneratur, consequenter incarnationem dicit Deo fuisse possibilem: ita tamen, ut non evacuaverit dignatio dignitatem: vos qui ex splendidissimo Dei fonte manantem, turpiter decidisse jactatis, qui mutabilem atque convertibilem eam post sui diminutionem audetis asserere, jam illam quoque naturam, dominam saeculorum, per animae contumelias impiâ linguâ temeratis. Imago enim, quae secundum vos naturalem similitudinem sui retinet auctoris, cui una est, ex quo defluit, eademque substantia, humilitates proprias et injurias consequenter ad suam originem remittit. Crux Christi D. N. hic nobis ingeritur. Rogo, quae haec est religionis obscoenitas? * Nonne potius est crucem attollere, aut alicujus generis mortem ab iniquis hominibus illatam patienter sustinere, quam Isidis plangere post Osirim vagos incertosque discursus? Pudeat vos, quaeso, insidiarum Typhonis, pudeat Saturni fugae, et devorationis crudelissimae liberorum: Erubescite parricidium Jovis et incestum, erubescite raptum ejus et coitum mulierum atque puerorum. Ille, sicut vestri fingunt Poëtae, ad explendum immanissimae libidinis furorem, molles dedit in amore vagitus, ille in Dànae fluxit si-

* Notatu dignissimum quam diserte Antonius, litterarum expertus, de Gentilitatis fabulis dicat, et quam subtiliter de Religione philosophetur.

nus, ipse amator et pretium: ille modulatus ales Ledaeos petivit amplexus: ille in proprium saeviens sexum, regium puerum ministris avibus polluit. Haec vos creditis, haec colitis, haec sunt vestrorum ornamenta templorum. Aeque, deprecor pro vestra salute, nostra dicta pensate iudicio. Cuncta, an nihil, in libris credenda sunt christianis? Si nihil, nec Crucis quoque, cui detrahitis, nomen agnoscitis. Si universa credenda sunt, cur, cum iisdem libris cruci resurrectio copuletur, passionem divinam stolido laceratis eloquio et non statim jungitis caecorum visum, surdorum auditum, claudorum gressum, leprae emundationem, serviens ambulanti Deo suo mare, daemonum fugas, resurrectionem mortuorum et defunctorum ab inferis reditus? Haec omnia scripturis divinis, quas interpellatis, inserta sunt, et iisdem voluminibus continentur praeconia majestatis et mortis. Quamobrem odio, quo imbuti estis, abjecto, invenietis illico et Deum verum esse Jesum, et salutis humanae gratiâ fragilem assumpsisse naturam.

§ 49. « Vestram tamen nobis, si non pudet, narrate religionem. Sed quas error infelix poterit referre culturas de tanta rerum foeditate atque vecordia? nisi forte (ut audio) fabulas asseratis deorum vestrorum et obscoenitates et crudelitates et vanitates et mortes, tegentes eas allegoricis velaminibus: Liberum vinum, terram Prosêrpinam, semiclaudum Vulcanum et debilem ignem, Junonem aërem, Apollinem solem, Dianam lunam, Neptunum maria, et libidinum principem Jovem aetherem interpretantes. Nec post hanc excusationis procacitatem, Deum, sed creaturas, contempto Creatore, suscipitis. Quod si pulcritudo vos elementorum ad suam traxit venerationem, modum fas erat custodire et oportebat mirari tantum, nec colere, ne facturae veneratio creatoris esset injuria. Nam istiusmodi, quam vos sequimini, ratio est praepostera atque perversa, et architecti honor migravit ad domum, et medici scientia ad remedia confertur, omnium quoque artificum merita vel laudes ad opera transferuntur. Quid ad haec dicitis, ut agnoscamus quae sit Crucis, ridiculae vobis, ignominiosa confessio. »

§ 50. Hac disputatione convertentibus inter se philosophis oculos, simulque mussitantibus, subridens Antonius, rursum per interpretem ait: « Praedurum namque cuncto videtur operi, quoties iusto universae rei tenore calcato, laboris merita factis magis quam factoribus adstruuntur. Elementa quidem, ut memoravi, ex ipso conspectu suam comprobant servitutem. Sed quoniam vos, observatione dialecticâ, necessaria, ut putatis, quaeque colligitis, hoc quoque artificio etiam nos nostram religionem compellitis affirmare. Respondete mihi: Cognitio Dei quemadmodum manifestius approbatur? per lectionem verborum, an per operationem fidei? Et quid antiquius est, operatio fidei an disputatio per ar-

gumenta procedens? Illis respondentibus firmiorem sermonibus operationem esse et hanc liquidam de Deo cognitionem, bene eos et ipse dixisse consensit: quia operationem quae ex fide descendit, animi generat affectus, dialecticam vero ex artificio componentium sumpsisse oppositionis exordia. Cum ergo, ait, operationem fidei animo insitam quis habuerit, superflua erit verborum compositio, per quam conceptam sensu nostro credulitatem tentatis evellere, et tamen saepe vos vestras explicare intelligentias non valetis. Ita solidiora sunt mentis opera, quam sophismatum fraudulenta conclusio. Nos christiani mysterium vitae nostrae non in sapientia mundi habemus repositum, sed in virtute fidei, quae nobis a Deo tributa per Christum est. *

§ 51. « Hanc orationis meae veritatem, rerum quae geruntur quotidie, ordo commendat: nobis imperitis, et literarum vestrarum ignaris, ad Dei cognitionem ejus sola verba sufficiunt. Ecce nos tot gentilitatis gregibus abstracti, in universum orbem quotidie propagamur: vobis vero post adventum Domini nostri nodosae sophismatis defecere versutiae. Ecce nos simplicem Christi fidem docti, idololatriam debellavimus, et per praedicationem ignominiosae crucis aurata templa ceciderunt. Vos, si potestis, ostendite, qua contextione verborum gentilitatem Christo praeponere suaseritis. Per omnes jam terras Deus Dei filius Christus est agnitus: nihil eloquentia sophismatum, nihil disputatio philosophiae multitudini potest obesse credentium. Crucifixum nominamus, et universi daemones, quos vos ut deos colitis, rugiunt, atque ex obsessis corporibus ad primum Dominicae Crucis signum fugantur. Ubi sunt illa fabulosa oracula? ubi Aegyptiorum incantationes? quo magorum profecere carmina? Certe tunc vastata sunt omnia, cum de sua cruce mundo Christus intonuit. Nihilominus vos praetermissis debilitatorum catervis, gloriosam Jesu mortem irridere conamini. Illud autem quale est, quod nunquam infestatione regali concussa gentilitas, immo vero seculo chara, et hominum praesidiis fulta, jam corrui? Nos famuli Christi, quo plus premimur, eo magis assurgimus et floremus. Vestra simulacra, ornatis quondam septa parietibus, jam vetustate collapsa sunt: Christi vero doctrina, quae vobis stultitia videtur et ludus, licet tyrannica persequentium principum tentamenta pertulerit, licet variis sit incursata terroribus, nullo tamen terrarum orbe concluditur, nullo gentium barbararum fine prohibetur. Quando tot simul in se convenere virtutes? continentia in matrimonio, virginitas in Ecclesia, floret martyrum pro Domino suo gloriosa constantia: quorum omnium Crux Christi principium est. Cum interim vos, inter tantos virtutum choros, syllogismorum retia tenditis, et veram rerum lucem tenebris conamini argumentationibus obvolvere. Ecce nos, ut dixit

* Eloquentissime Antonius hinc mirum divinumque affert Christianae Fidei de Idolorum cultu triumphum.

Doctor noster, non in gentili persuasione, sed in fide apertissimâ suademus, quae verborum affirmationem praevenire consuevit. »

§ 52. Adsunt quippe patientes, a daemonibus vexati : quos cum in medium produxisset, verba repetivit, dicens : « Nunc vos collectionibus vestris, et quo vultis malefico carmine deos vestros, quos putatis, expellite : sin autem non potestis, victas submittite manus, et ad Christi trophaea, confugite, et statim Crucifixi credulitatem majestatis potentia prosequetur. » Dixit, et invocato nomine Jesu, cum vitale signum in sacro numero Trinitatis pressisset in frontibus, una cum expulsis daemonibus vana praesentium philosophorum confutata sapientia est. Expaverunt enim stupentes hominem, cui post tantum ingenium afflueret signorum divina largitio. At ille universa Christo, qui curaverat, adscribens, usus est affatu reciproco, et ait : « Nolite me putare his sanitatem dedisse : Christus per servos suos facit ista miracula. Credite et vos, et videbitis, quia devota Deo fides, non eloquentiae vanus tumor, talia signa mereatur : confugite ad Crucifixi legem, vosque ejus imitamini famulos, et hoc scientiae fine contenti, nulla deinceps secularis imprudentiae argumenta quaeratis. » Hactenus Antonio dicente, miro philosophi stupore perculsi, cum honorifico salutatu ab eo recedentes, multum ejus sibi fatebantur profuisse conspectum.

§ 53. Hoc in eo viro mirabile est, ut hominem in extremo mundi limite conditum, et favor principum, et omnis celebraret aula regalis. Nam et Constantinus Augustus et ejus liberi Constans atque Constantius, talia cognoscentes, crebro ad eum, quasi ad patrem, missis literis obsecrabant, ut reciprocis eos scriptis hilaret. At ille ejusmodi manens, qualis et antequam literae ad eum venirent, fuerat, nec salutatione principum movebatur, et tanquam non acceptis literis, convocatis monachis agebat : « Reges seculi ad nos miserunt epistolas : quae hic Christianis adhibenda miratio est ? Licet enim diversa sit dignitas, attamen eadem nascendi moriendique conditio est. Illa sunt omni veneratione percolenda, illa toto animi affectu retinenda sunt, quod hominibus Deus legem scripserit, quod per Filium suum propriis Ecclesiis ditaverit eloquiis. Quae monachis est ratio cum epistolis Regum ? Cur accipiam literas, quibus consueta nesciam reddere salutationis obsequia ? » Igitur rogatus ab universis fratribus, ut Christianos reges suis literis refrigeraret, ne scilicet per silentium ejus exasperarentur, ad susceptas Epistolas convenientia rescripsit : Laudavit primum, quod Christum colerent : deinde salutaria persuasit, ne magnam putarent regiam potestatem, ne praesenti carnis imperio tumentes, se homines esse nescirent, et judicandos a Christo obliviscerentur. Ad postremum, clementiae circa subjectos et justitiae, curae quoque inopum admonuit, atque unum sempiternum esse Regem omnium seculorum Jesum Christum epistolis testatus est. His Principes susceptis, vehementissime laetabantur. Sancta quoque

apud cunctos Antonii flagrabat opinio, ita ut ejus se filios cuperent nominari. Magna etenim cum advenientibus affabilitas, omnium in se studium converterat.

§ 54. Postquam ergo gentiles confutati, reges admoniti, fratres ab eo sunt consolatione relevati, ad interiorem montem, et ad rigorem solitum regressus est: ibique saepe cum introeuntibus deambulans, ac residens stupebat, sicuti in Daniele scriptum est: et interjectis horarum spatiis, consequentia respondebat, ut intelligeretur aliqua revelationis vidisse secreta. Nam in monte positus, ea quae longe in Aegypto gerebantur praevidens, Episcopo Serapioni ibi constituto narravit. Lamentabilis sequitur visio, et omni lacrymarum fonte plangenda. Cum enim fratribus circa se sedentibus operaretur, intente fixit oculos in coelum, gemens atque suspirans: et post aliquantum spatium revelationis inceptae, nimio dolore contremuit, et statim fixis genibus, ante Dei vultum provolutus oravit, ut clementiâ suâ futurum scelus averteret. Succedunt orationi lacrymae, metus ingens invadit praesentes: obsecrant, ut tantae calamitatis exponeret visionem. Singultus occupant vocem, lingua fletibus praepeditur, et in medio conatu sermo gemitu interrumpitur. Vix tamen cum vociferatione luctuosa ait: « Melius erat, o filioli, impendens piaculum citâ morte lucrari. » Sic incipiens, rursum lacrymis vincitur, et inter aegra suspiria tandem pectori commodans vocem, « Magnum, inquit, quoddam et universis seculis inauditum imminet nefas. Magno fides Catholica turbine subvertetur, et homines, jumentis similes, Christi sancta diripient. Vidi enim altare Domini mulorum circumdatum multitudine, qui crebris calcium ictibus omnia dissipabant. Haec est causa gemituum meorum, quos audistis. Et facta est vox Domini, dicens: Abominabitur altare meum, nec mora, visionem sequitur effectus. Nam post annos duos seva Arrianorum erupit insania. Tunc ecclesiarum fuerunt rapinae, tunc divinatorum temeratio vasorum: tunc pollutis ethnicorum manibus sacra polluta sunt ministeria: tunc paganorum opificum praesidia, adversus Christum comparata, cum assumptione palmarum, quod idololatriae apud Alexandriam insigne est, ad ecclesias pergere compellebantur Christiani, ut Arrianorum populi crederentur. Proh scelus, horret, animus replicare quae gesta sunt. Virginum, matronarumque ereptus pudor, sanguis ovium Christi, in Christi templo effusus, veneranda respersit altaria: Baptisterium pro voluntate gentilium pollutum est. Nihil defuit, visionis veritatem monstravit effectus, quod calcitrantium mulorum indisciplina, Arrianorum esset impietas.

§ 55. « Sed istam tristitiam consequentis revelationis prosperitate consolatus est, et ait: Nolite, filioli, moerori vos penitus dare: ut enim iratus est Dominus, sic rursum miserebitur, et suum cito Ecclesia recuperabit ornatum, eosque, qui in persecu-

tionibus fidem Domini servaverint, solito videbitis fulgore relucientes. Revertentur ad foveas suas serpentes, et religio longius propagabitur: tantum videte, ne fidei vestrae sinceritas Arrianâ labe sordescat. Non Apostolorum. sed daemonum, et patris eorum diaboli ista doctrina est: ob id per insipientiam jumentorum, similis pècudum eorum expressus est animus. » Hucusque Antonius. Sed nos minime convenit diffidere, tam grande miraculum per hominem potuisse ostendi. Salvatoris enim promissio est, ita dicentis: *Si habueritis fidem ut granum sinâpis, dicetis huic monti, Transfer te, et transferetur, et nihil impossibile erit vobis* (Matth. xvi). Et iterum: *Amen amen dico vobis, omne quod petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Petite, et accipietis* (Johan. xiv). Ipse enim suis discipulis, et universo credentium gregi nunc subjectionem daemoniorum, nunc variarum infirmitatum pollicens curationem, agebat: *Gratis accepistis, gratis date* (Matth. x). Numquid suae virtutis imperio curabat Antonius? numquid suae possibilitatis arbitrabatur esse quod fecerat? orationibus, non praeceptis, daemones morbique cesserunt, et ad Christi Dei nostri nominationem semper universa perfecta sunt. Nemo sapientium, sanitarum admirationem adscribat Antonio, sed Domino Jesu, qui solitam erga creaturas suas exhibens benevolentiam, nunc quodque per electum famulum suum indulgenter exercuit. Antonius tantum orabat, et ob vitae ejus merita, cuncta Dominus largiebatur.

§ 56. Cum Balatius, qui sub Nestorio praefecto Alexandriae, dux Aegypti fuit, homo Arrianae iniquitatis studiosissimus fautor, ita Christi Ecclesiam persequeretur, ut animo vesano virgines monachosque verberaret in publico, ad eum Antonius literas misit, quarum ista sententia est: « Video iram Dei venientem super te: desine persequi Christianos, ne te ira occupet, quae proximum jam tibi minatur interitum. » Legit infelix epistolam et irrisit, atque in eam expuens, projecit in terram: portitores quoque multis afficiens injuriis, Antonio talia renunciari praecepit: « Quoniam cura tibi tantopere monachorum est, etiam ad te mei vigoris transibit disciplina. » Sed confestim minitorem oppressit supplicium. Et post quinque dies os effraenatum ultio divina compescuit. Egreditur enim ad primam mansionem Alexandriae, quae appellatur Chaerèum, cum supradicto Aegypti praefecto Nestorio; vehuntur equis, quos inter omnes Balatius, cujus erant, mansuetissimos nutrierat. Cum ergo pariter solito sibimet equi alluderent, mitior, quo Nestorius vehebatur, morsu repentino Balatium decussit in terram, ac sic in eum inhians, femora ejus laceravit atque corrosit, ut statim relatus ad civitatem, post tertium diem moreretur, universique agnoscerent minarum ab Antonio praedictarum effectum quantocius consecutum, digno persecutoris fine completo.

§ 57. Caeterum ad se venientes mirâ cum modestiâ Antonius

admonebat, ut oblitâ seculi dignitate, remotioris vitae beatitudinem appeterent. Si qui autem majori potestate premebantur, nec poterant obtinere justitiam, ita eos obnixe defendebat, ut ipse pro illis pati videretur injuriam. Multis utilis fuit praeclari senis oratio: multi magnis divitiis, et altiori militiae gradu derelicto, ejus adhaerere cupiebant curculis. Et ut infinita brevi sermone comprehendam, bonum Aegypto medicum Christus indulserat. Quis non tristitiam apud Antonium mutavit in gaudium? Quis non iram vertit in pacem? Quis orbitatis luctum non ad ejus temperavit adspectum? Quis non moerore paupertatis, quo premebatur, abjecto, statim et divitum despexit opulentias, et in sua laetatus est paupertate? Quis post lassitudinem monachus, non ejus juvatus est hortatu? Quis adolescentiae aetatis accensus ardoribus, non, ex ejus admonitu, pudicitiae amator fuit? Quis vexatus a diabolo, sine medela rediit? Quis inimici cogitationibus distractus, caecâ tempestate sopitâ, sereno non regressus est animo? Sciebat enim quo quisque laboraret incommodo, et ex vitae meritis discretionem spirituum agnoscens, adhibebat morborum, prout erant vulnera, sanitatem. Unde effectum est, ut post ejus disciplinam omnes diaboli panderentur insidiae. Multae quoque desponsatae puellae ad ejus conspectum ab ipso pene thalamo recedentes, in Ecclesiae matris gremio consederunt. Quid plura? Totius orbis homines ad eum confluebant, et universarum gentium varietas bellicosissimum contra daemones virum conspiciere gestiebat. Nullus se frustra illuc venisse conquestus est: omnibus delectabile atque jucundum laboris commercium fuit. Fatigatio enim itineris, emolumentum viatici reportabat, sicut rei probavit effectus. Nam post resolutionem ejus, quasi communi vulnere orbitatis excepto, proprium singuli parentem luxerunt.

§ 58. Quis autem finis vitae ejus fuerit, dignum est et commemorare, et vos cum desiderio audire, quia et hoc imitabile in eo cunctis fuit. Juxta consuetudinem ad visendos fratres, qui in exteriori monte erant, venit, ibique a divina providentia de sua morte condiscens, ita exorsus est: « Ultimam, filioli, patris audite sententiam: non enim arbitror, quod in hoc seculo iterum vos visuri simus. Cogit conditio naturae, ut post centenarium numerum, quem annis quinque supergredior, jam resolver. » Ita locutus, audientium pectora contristavit: gemitus lacrymaeque dicta moerentia consecutae sunt. Amplexabantur eum universi, quasi jam de saeculo recessurum. At ille tanquam aliena deserens, ad propriam patriam profecturus, magna cum laetitia praecipiebat, desiderium instituto non debere subrepere, sed tanquam quotidie morituros, ut ante praedixerat, a sordidis cogitationibus animam custodire, et omnem aemulationem ad sanctos quosque convertere: ad Meletianos vero schismaticosque, ne prope quidem accedere. « Scitis enim, agebat, eorum antiquam perversitatem; néque

cum Arrianis communione jungamini, quia impietas eorum jam omnibus manifesta est. » His etiam illud addebat, nullum debere Christianum, cum seculi viderit potestates pro Arrianorum et Meletianorum pugnare nequitia, a Christi territum discedere veritate: mortalium illam esse defensionem, nec diu fallacem permanere posse phantasiam. Quapropter, aiebat, custodienda est pia fides in Christo, et patrum religiosa traditio, quam ex scripturarum lectione, et crebro meae parvitatibus didicistis admonitu.

§ 59. Finito sermone, fratres eum vehementissime retardabant, glorioso patris cupientes termino decorari. Sed multas ob causas, quas et silentio demonstrabat, praecipue tamen ob praesumptam Aegypti consuetudinem, contradixit. Mos etenim Aegyptiis est, nobilium et praecipue beatorum martyrum corpora linteamine quidem obvolvere, et studium funeri solitum non negare, terrâ vero non abscondere, sed super lectulos domi posita reservare. Hunc honorem quiescentibus reddi, inveteratae consuetudinis vanitas tradidit. De hoc Antonius saepe et Episcopos deprecatus est, ut populos Ecclesiastica consuetudine corrigerent, et laicos viros ac mulieres rigidius ipse convènit, dicens: « Nec licitum hoc esse, nec Deo placitum: quippe cum patriarcharum et prophetarum sepulcra, quae ad nos usque perdurant, haec facta convincerent. Dominici quoque Corporis exemplum oportere intueri jubebat, quod in sepulcro positum, lapide, usque ad resurrectionis diem tertium, clausum fuerit. » Atque his modis vitium circa defunctos Aegypti, etiam si sancta essent corpora, coarguebat, dicens: « Quid majus aut sanctius Corpore potest esse Dominico, quod juxta consuetudinem gentium caeterarum, humo conditum esse scimus? » Haec justa persuasio multorum insitum evellit errorem, et repositis in terra cadaveribus, Domino gratias pro bono magisterio retulerunt. Metuens ergo consuetudinem supradictam, ne eodem etiam circa se laberentur errore, celeriter valedicens monachis qui confluerant, ad amicum virtutis habitaculum repedavit.

§ 60. Post menses autem paucos, cum non mediocri incommodum senilia membra turbasset, vocatis ad se duobus fratribus, quos ibidem ante quindecim annos modico intervallo, sejunctos instituerat, quique etiam ei jam seni coeperant ministrare, ait: « Ego quidem, filioli, secundum eloquia scripturarum, Patrum gradior viam, jam enim Dominus me invitat, jam cupio videre coelestia: sed vos, o viscera mea, admoneo, ne tanti temporis laborem repente perdatis. Hodie vos religiosum studium arripuisse arbitramini, et coeptae voluntatis fortitudo succrescat. Varias daemonum nostis insidias, vidistis eorum et impetus feroces, et vires effoeminatas: Jesum suspirate, et credulitatem nominis ejus vestris figite mentibus, et a certa fide universi daemones fugabuntur. Mementote etiam admonitionum mearum, et incertae conditionis vitae ancipitem quotidie pertractate, et coeleste vobis praemium sine

cunctamine tribuetur. Schismaticorum quoque et haeticorum venena vitate, meumque circa eos odium sectamini, quia Christi sunt inimici. Scitis ipsi, quod nullus mihi nec pacificus quidem sermo cum eis aliquando fuerit, propter pravam eorum voluntatem, et pertinax contra Christum bellum. In hoc autem magis estote solliciti, ut Domini praecepta servetis, ut post mortem vestram sancti quique, quasi amicos et notos, in aeterna vos recipiant tabernacula. Haec cogitate, haec sapite, haec retextite: et si qua mei vobis cura, si qua Patris memoria est, si mihi vicarium repraesentatis affectum, nullos ad Aegyptum meas perferat reliquias, ne vano corpus honore servetur, ne vituperati ritus a me, ut nostis, etiam circa me servantur obsequia: hujus enim rei gratiâ maxime huc sum regressus. Vos igitur humo tegite, vos patris operite corpusculum: et illud quoque senis vestri custodite mandatum, ut nemo praeter vestram dilectionem locum tumuli mei noverit. Confido in Domino, quia necessario resurrectionis tempore, hoc corpusculum resurget incorruptum. Vestimentorum autem meorum sit ista divisio: Melôtē et pallium tritum, cui superjaceo. Athanasio Episcopo date, quod mihi novum ipse detulerat: Serapion Episcopus aliam accipiat melôtē: vos cilicium habetote vestimentum, et valete viscera mea: Antonius enim migrat, et jam non erit in praesenti seculo vobiscum. »

§ 61. Verba finierat, et osculantibus eum discipulis, extendens paululum pedes, mortem laetus adspexit, ita ut ex hilaritate vultus ejus, angelorum sanctorum, qui ad perferendam animam ejus descenderant, praesentia nosceretur. Hoc intuens, tamquam amicos videret, animam exhalavit, et additus est patribus, secundum ordinem scripturarum. Servaverunt mandata discipuli, involutum, ut praeceperat, corpus humo operientes: et nemo interim usque ad hanc diem, praeter eos, ubi sit conditum, novit. Legatarius autem Antonii benedicti, qui tritum pallium cum melôte imperio ejus meruerat accipere, Antonium in Antonii muneribus amplectitur, et tamquam magnâ haereditate ditatus, laetanter per vestimentum recordatur imaginem sanctitatis. Hic Antonio vitae terminus fuit, ista principia meritorum: quae licet parviori, ut praedixi, sermone narra-verim, tamen ex his potestis advertere, qualiter homo Dei a pueritia ad senectam usque pervenerit: et quod omni semper dubitatione calcata, nec languori, nec longaevae quidquam aetati aliquando concesserit *. Magis autem aequalitatem propositi tenens, nec vestimentum mutavit, nec pedes lavit, nec escam sectatus est molliorem: oculorum quoque aciem, et numerum dentium, licet paululum ob aetatem viderentur attriti, necnon et pedum incessum, totius etiam corporis firmitatem, ita et contra jura na-

* Mira sane firmitate corporis usus est in tanta vitae austeritate Antonius usque ad obitum; obiit autem placidissime annos natus 105.

turae meritorum gratia custodivit, ut lavatorum corporum, quae balneis atque deliciis confoventur, hilarior ejus caro videretur.

§ 66. Hoc etiam fratres, quod per omnes provincias amor ejus famaue volitavit, quem nec librorum disseminatorum oratio luculenta, nec mundanae sapientiae disputatio, nec nobilitas generis, nec opum infinita congestio commendavit, cui omnium ore est adscribendum, nisi Christo, cujus hoc donum est? qui devotos ejus animos erga suam praevidens majestatem, hominem alio pene orbe celatum et inter tantas positum solitudines, Africae, Hispaniae, Galliae, Italiae, Illyrico, ipsi etiam, quae urbium caput est, Romae, ut in exordio promiserat, demonstravit. Creatoris est ista benignitas, qui famulos suos, licet nolentes, nobilitare consuevit, ut virtus possibilis, nec ultra humanam esse naturam, sanctorum doceatur exemplis et ad beatæ vitæ imitationem, ex fructu laboris optimus quisque impellatur. Hunc itaque fratribus librum magnopere perlegere curate, ut agnitâ fideli vitâ sublimium monachorum, sciant quod Salvator noster Jesus Christus glorificantes se glorificat, et servientibus sibimet non tantum regna coelorum, sed etiam hic in ipsis montium secretis latere cupientibus, famae tribuit nobilitatem: scilicet ut et ipsi fruantur laude meritorum et caeteri eorum provocentur exemplis. Si autem necessarium fuerit et gentibus legite, ut vel sic agnoscant, quia Dominus noster Jesus Christus, non solum est Deus, Dei Filius, sed etiam his qui eum sollicite colunt et in eum fideliter credunt, hanc dedit potestatem, ut daemones, quos illi deos esse arbitrantur, conculcent atque ejiciant, deceptores scilicet hominum, et totius corruptionis artifices.

DE INVENTIONE

SS. DIODORI, MARIANI

ET ALIOR. INNUMERAB. MART.

HISTORIA GRAVITER ET ERUDITE CONSCRIPTA CIRCA FINEM SAECULI IX.

Martyrio coron. anno 284 — Inventa corpora circa 886.

§ 1. Gloriosissimos martyrum triumphos venerari, piae devotionis est, quatenus et eorum suffragiis muniri et exemplis accendi unusquisque fidelium studeat, qui Christi sanguine lotus, ad illam conscendere Jerusalem festinat. ubi angelorum frequentia Deo gaudet assistere, ubi Cherubim et Seraphim nimio ardore intuendi ineffabilem claritatem divinae dulcedinis inflammant: ubi throni apostolici inenarrabili fulgore coruscant, ubi martyrum legiones cum coronis exultant, ubi virginum chori

byssino candore nitescunt, ubi diversi sanctorum ordines indesinenter sine ulla taedii lassitudine cum tripudio jubilaré gloriantur: cui agnus ille immaculatus praesidet, qui aereas portas et ferreos vectes confrègit inferni, qui crucis cuspidè draconis illius antiqui, qui humanum genus absorbebat, perforavit maxillam, ac suo fulgore omni solis radio incomparabiliter splendidius eam illustrat: quem videre, gaudere est: cui assistere, regnare est: cujus conspectibus adstare, feliciter est vivere. Solemnitas enim martyrum, evidens exhortatio imitationis est: quam hi solummodo celebrare rite censentur, qui eos, imitari pro viribus satagunt et eorum sequi vestigia delectantur. Ineffabilis enim pietas Dei nostri in suorum martyrum triumpho, cum sit multiplicis bonitatis, artificiosum nostrae salutis prospexit commodum: quatenus dum illos mundus conterit, nos erudiat: et cum eos cruciatus afficit, nos ab horrore perpetui cruciatus absolvat. Verum quia, quantum oportet, dicere nequimus, a laude tamen Domini linguam compescere, et ejus miracula tacere nullo modo debemus: quia licet secretum regis celare bonum sit, mirabilia tamen Domini et laudes ejus praedicare laudabile est.

§ 2. Eo itaque tempore, quo beatus Stephanus Romanae praeerat Ecclesiae, qui beato Petro Apostolorum principi vigesimus quartus in Apostolica Sede successit, gravis persecutio in Christi fideles exarsit. Is cum plurimos quotidie persecutionibus christianos affici conspiceret, et ipse ad subeundum pro Christi nomine martyrii agonem proximus esset, duos presbyteros, testimonio fidei probabiles, instituit, Varinum videlicet et Armenium, qui sanctorum passiones, quos assidue pati videbant, conscriberent, et per quatuor mundi climata divulgarent ad instructionem fidelium, sanctorumque memoriam, et ad laudem illius qui in sanctis suis mirabilis est, et eis post mortem fluctivagi saeculi coronam confert felicitatis perpetuae. Quae ergo tantorum virorum testimonio tunc facta didicimus, et nostris revelata temporibus videmus, invocato Domini Jesu Salvatoris nostri nomine, aggrediamur ipso adiutore dicere.

§ 3. Temporibus ergo Numeriani (a) impiissimi Caesaris, dum in Romana urbe idolorum cultura a sacrilegis haberetur, in Christi cultores gravius persecutio exarsit impiissimi Caesaris jussu. Beatus igitur Chrysanthus et Daria virgo, plurimis jam martyriis affecti, gratiâ Christi cum victoriae coronam in omnibus consequerentur, ejusdem imperatoris furiâ extra portam Romanae urbis viâ Salaria in arenario depositi, terrâ et lapidibus obrui jussi sunt vivi. Cumque omnipotens Deus multa fidelibus praestaret eorum interventionibus beneficia in loco eodem, evenit ut

(a) Cum nequiquam Numerianus imperasset Eccles. regente S. Stephano I., dubitari quiverit an error in nomine Pontificis irrepperit vel Imperatoris. Collatis variorum sententiis certum apparet standum temporibus ejusdem S. Stephani Pp. et pro *Numeriano Valerianum* esse ponendum. Corrige ergo lector in hac historia quotiescumque *Numerianus* occurrit.

die natalis eorum infinita populi multitudo inibi conveniret, viri simul ac mulieres, pariter et infantes et innuptae puellae et juvenes. Hoc igitur cum fuisset Numeriani auribus intimatum, jussit ut in introitu cryptae paries levaretur. Quod cum fuisset impletum, montem qui cryptae imminabat, super eos dejecit: et ita factum est, ut omnes pariter, dum divina perciperent sacramenta, et martyrum gloriam celebrarent, ipsi quoque ad gloriam martyrii pertingerent. Inter quos erant Diodorus presbyter et Marianus diaconus et plurimi venerabiles clerici. Populi autem multitudinis numerum et nomina utriusque sexus et aetatis ipse solus novit, qui eos in coelestibus sedibus collocavit. O quantus Angelorum exercitus adfuit, qui tot millia sanctarum animarum cum jubilo ad moenia Jerusalem deportavit. O quanta in coelis exultatio, cum tot millia sanctorum uno Christus momento coronavit. O mira Apostolorum laetitia, cum eorum numero tot millia fidelium Deus simul adjunxit. Jubilent throni Apostolici, tantorum sacerdotum et clericorum conventu. Gaudeant sancti martyres, tantorum virorum et juvenum coronatorum contubernio. Laetentur virgines, tantarum innuptarum et matronarum consortio. Innocentes, plaudite (qui non loquentes, sed morientes confessi estis Christum, et induti stolâ gloriæ, agnum sequimini immaculatum) de tantorum puerorum collegio. Diversi sanctorum ordines, immensis laudibus Christo confitemini, qui uno momento vestris choris tantos praevidit martyrum addere socios.

§ 4. Hic thesaurus in paradiso collocandus, iniquissimi Caesaris perfidiâ montium ruinâ absconditus, per plura latuit tempora: et licet a plurimis sit exquisitus Pontificibus, a nullo tamen reperiri potuit. Sed omnipotens Deus, qui immutabilis perseverans, mutabiliter dispensat tempora, suorum martyrum gloriam revelare voluit suis fidelibus. Unde sanctum Stephanum suae sanctae praefecit Apostolicae Ecclesiae, cujus ad hoc inspiravit animum ardore mirabili, ut tantorum sanctorum quaerere aggrediretur thesaurum, ruina obrutum. Hic igitur fossores advocat, et benedictione munitos, ubi et qualiter fodere debeant, instruit. Reliquit fossas, quas praedecessores sui plurimi plures fecerant, et ostendit eis locum ubi fodere debeant, quem ei revelatum divino affamine non ambigimus. Incipiunt fossores terram egerere, sed plus omnibus ipse insistit Deo digno operi. Nam illi fodiunt manibus, hic Deum dignis orat precibus. Illi quaerunt fodiendo, hic orando invenit. Hoc quis ambigat divina factum providentiâ? Circa primi namque Stephani martyris tempora, cum ipse Romanam gubernaret Ecclesiam, haec in Christi martyribus persecutio exorta est, et sexto Stephano Romanae praesidente Ecclesiae, ipsorum facta est inventio. Ille itaque martyrii coronatus est gloriâ, hic omnium virtutum redimitus est

diademate. Circa illius tempora coetus sanctorum per diversa tormenta ad coelorum gaudia angelicis choris aggregatus est : hujus temporibus per ejus sacrae doctrinae documenta plurimi quotidie eruditi, ad virtutes convertuntur a vitiis. Illius, inquam, exemplo plures coronam consecuti sunt martyrii : istius exemplo plures bonis operibus locupletati, ad paradisi moenia festinant, diversis virtutibus adornati. Ab eo constituti sunt, qui Sanctorum triumphos scribendo facerent innotescere posteris: ab hoc statuti sunt, qui quaesitos et inventos prodant venerationi fidelium.

§ 5. Invento igitur sacratissimo thesauro, nullis copiis coequando, ipse prior accinctus cryptam ingreditur, et stipatus diversis venerabilis sacerdotii gradibus, ac coetu populi orthodoxae fidei, Deo dignas laudes cum exultatione referens, inter ruinas et lapidum congeriem, propriis coepit manibus omni mundo venerabiles margaritas legere de Sanctorum corporibus, nec cessat suo sancto studio, donec omnia fragmina artuum a ruinae segregaret congerie. Collectis itaque artubus per dies aliquot, propter maximam ruinae montium congeriem, tanti odoris nectar inerat loco, ut omnes reficeret qui aderant. Quamobrem fossores magis ac magis labori operam dare exardescabant, lassitudinis et corporei alimenti immemores. Nocturno siquidem tempore angelicae voces in crypta audiebantur et psalmodiae hymnizantium, tantusque splendor illam illustrabat, ut nullus auderet nocturno tempore accedere. Peracto autem opere, idem sanctissimus Papa litaniam indixit, et congregato omni coetu cleri et populi romanorum civium, discalceatis pedibus, cum lampadibus et crucibus, omnique apparatu ecclesiastico adveniens, in feretris cum psalmis et canticis spiritalibus, Sanctorum corpora introduxit in Urbem: ipseque prior incédens, et feretrum propriis gestans humeris, cum exultatione et jubilo, sub die decimosexto Calendarum Februariarum, anno incarnationis Domini nostri Jesu Christi octingentesimo octogesimo et sexto, Pontificatus vero sui anno primo, imperii autem domini Caroli excellentissimi Augusti anno quinto, indictione quarta: quorum in Lateranensi palatio aliquos apud ecclesiam, quam ipse idem jam ruinae proximam, a fundamentis renovaverat, quae ad Apostolos dicitur: alios per diversos cardinales titulos condidit dignâ honorificentia: alios etiam circumquaque per diversa largitus est monasteria, ubi plurimis hodieque coruscant miraculis, ad laudem et gloriam Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, cui est honor et gloria in saecula, Amen.

§ 6. Sanctorum Diodori et Mariani, sociorumque suorum revelationis tempore, quae Deus dignatus est miracula ostendere, operae precium dicere duxi. Erat igitur vir quidam illustris, genere et nomine Franco, quem dominus Stephanus sanctissimus Papa fossoribus praeesse instituit: ut et operi admoniti attentius

insisterent, et de invento coelesti thesauro, ipsius sollicitudine vel quippiam fraudare nequirent, quo narrante sub protestatione divinâ, didici quae dico. Cum propter inaestimabilem scopulorum ruinam, sanctorum fragmina gravi labore legerentur, per dies plurimos tanta inibi fragrantia inerat, ac si lapidum congeries in rosarum flores et liliorum inaestimabilem multitudinem verteretur. Hic prudentiori consilio lampadem aquâ plenam, desuper oleo modico misso vix ad crassitudinem unius digiti, accendi in crypta praecepit, quatenus lumine locus non indigèret, qui tanto odore fragrabat. Accensa igitur lampas, continuis septem diebus ac noctibus semper arsit, ut nec oleum deficeret, nec ejus flamma ullo ventorum flamine extingueretur, quibus indiciiis manifeste datur intelligi, quantâ gloriâ digni habeantur in coelis, quorum fragmina artuum inter ruderum coenum talibus virtutibus coruscant.

§ 7. Praedictus autem vir cum die quadam, opportuno commodo aliquantum decrevisset abesse, quem fidelem sibi arbitrabatur, Adalfredum quemdam sua vice, donec rediret, operi praefecit: sed hic sacerdotis cujusdam, nomine Albini, exhortationibus suusus, de inenarrabili thesauro, Sanctorum artuum partem quandam furatus est, non ob sanctitatis venerationem, sed pro lucri venalis amore, prout res gesta demonstrat. Hic redeunte domino, licentiam petiit propriam domum revisendi, volens furtum quod fecerat, suo domino nesciente, abscondere: sed, domum veniens, scrinio furtum reposuit et celavit. Nocte autem eâdem gravi languore percussus, coepit tremere, et toto corpore emortuo acerrime vexari, et, quantum poterat balbutire, reum se in sanctos clamabat, nullum, cibum nullumque potum appetens, somni numquam sopore vel ad momentum quiescens. Cumque per aliquot dies semivivus commissum lueret, et omnibus horis mortuus crederetur, tandem clamare coepit seniore ex nomine. Cui cum nunciatum fuisset, compassione motus, ad visitandum eum profectus est supra memoratus Franco. Venit igitur ad domum, in qua semivivus jacebat languidus. Quam cum ingressus fuisset idem Franco, mox ut eum aeger conspexit, qui ab omnibus examinis putabatur, sub celeritate surgens, prostravit se ad pedes ejus, et furtum, quod de Sanctorum artubus persuasus fecerat, anxius prodidit. Cumque interrogaretur, an se convalescere posse speraret, ait: «Ad hoc mihi aliquantae induciae concessae sunt et spatiolum vitae praestitum, ut tuis reddam manibus, quod furari reus ausus sum. Nam duos reverendissimos viros in vestibis albis vultu terribili ad me venisse conspexi, et ut eorum corpora redderem, aut quomodo ea auderem contingere, acerrime coeperunt exigere. Quod cum nimio terrore emortuus negare vellem, et eorum numquam me corpora tetigisse assererem, his, qui adstabant, dixerunt: Findite eum a vertice usque ad

pedes, et de occultis ipsius abditis ossa nostra abstrahite. At ii evaginato gladio imminentes, caput, gulam, pectus, ventrem et ilia findentes, hinc inde trahere me coeperunt: sola dorsi spina cum cervice et occipitio scissa non est. Tenuerunt etiam cor, et stringentes illud, me acerrime cruciabant. Quoties autem cor quantulumcunque relaxabant, anhelitus reddebatur, et respirare mihi modicum dabatur: quoties vero cor tenebatur, moriebar inter manus eorum, et de pectore meo ossa, quae malesanus rapui, omnium gemmarum fulgore splendoriora, trahebantur: et ita per continuos hos septem dies punior, similiter et per noctes. Modo vero priori fissurâ vinctâ, retro per occipitium et cervicem et dorsi spinam findendus sum, quamobrem nullo modo me evasurum scio, quia ad hoc tantummodo relaxatus sum ut haec proderem et quod furto rapui, reddam.» Haec dicens, accessit ad arcellam, in qua sanctorum pignora absconderat, quam ita clausam reperit, ut nisi securi incisa, nullo modo aperiri posset. Quod ideo factum credo, ne vas, in quo Sanctorum pignora celata fuerant, alio usui deinceps habile aptaretur. Reddito igitur furto et impetrata a seniore veniâ, coepit cum lacrymis et gravi gemitu coram ipsis pignoribus petere indulgentiam, et ut citissime de domo ejus deducerentur, obnixè poposcit. Quae cum educta essent, ille ad lectum rediit, continuo se findendum expectans. Sed omnipotentis Dei misericordiâ, qui in sanctis suis mirabilis est et neminem perire, sed omnes vult salvos fieri, ultra eos, quibus ad puniendum datus fuerat, non vidit: sed ab ipsis venerabilissimis viris commonetur, ut haec palam nunciet, et ulterius de eorum corporibus nihil praesumat attingere. Post haec ergo coepit cibum quaerere, qui continuos septem dies nullo alimento percepto, continuatim sub tanta angustia languerat, et post paucos diès pristinae est sanitati redditus. Verum ne quis haec me arbitretur fingere, in veritate fateor, ipso Francone sub protestatione Domini Jesu Christi nominis narrante didici.

VITA S. SULPITII COGNOMENTO PII

BITURICENSIS ARCHIEPISCOPI

AB EJUS AEQUALI SCRIPTA OPTIMA FIDE SED STYLO RUDI AC SIMPLICI
EAQUE CAUSA IN LECTORIS GRATIAM MUTATO PER L. SURIUM

Anno ortus 560. Obiit anno 642 — Natione Gallus.

§ 1. Ortus est beatus Sulpitius claris parentibus, inter cives pene primariis, et in castris regiis altus. Idem autem ipse in ipso primae aetatis flore, ruptis saeculi laqueis, Christi militiam sic complexus est, ut in ea constanter perseverare, immutabili

animi proposito constitueret. Et erat sane in illo adhuc valde tenero ea religionis capessendae cupidō et fervor spiritus, ut ejus causā, si oblata fuisset a persecutore occasio, ultro se suppliciiis omnibus objecturus videretur. Coepit interim divinarum sese tradere lectioni scripturarum et in iis, quae ad fidei eruditionem pertinent, non segniter exercere: et ut aetatis fervescentis illicitas edomaret cupiditates, et in sapientiae studiis quotidianos faceret progressus, sedulis ad Deum orationibus et abstinentiae laboribus incumbibat. Ita ille ab ipsis prope incunabulis adeo fuit disciplinae Ecclesiasticae studiosus et observans, ut permultos tum senes, tum juvenes ad ipsum confluentes, et quae nostrae religionis sunt, ab ipso percontantes, non solum ad fidem converteret, sed etiam perfectae vitae institutionibus imbueret. Aderat enim illi haud obscure gratia Spiritus Sancti, qua fretus, innumeros ad sui in fide Dei imitationem permovebat. Praecepta evangelica et doctrinam Salvatoris ante omnia summo studio exequendam dicebat. Etsi autem juvenis esset, at tamen erat continentissimus, et hanc virtutem castitatis quasi fundamenti loco reponens, caeteras porro superstruere perrexit virtutes. Itaque quod Dominus in Evangelio dicit: *Sunt eunuchi, qui seipsos castraverunt propter regnum Dei* (Matth. xix), id ita ille complexus est, ut spretis nuptiis, virginitatis propositum obtinuerit.

§ 2. Quantum autem eorum relatione didicimus, quā ei ab ipsa pueritia ad nostra usque tempora comites vel ministri fuere, in seculari adhuc habitu positus, magnam navabat operam construendis monasteriis, basilicis a fundamento novis exaedificandis, dirutis vero instaurandis, ope et auxilio sublevandis miseris, in pauperes conferendis eleemosynis, in vincula coniectis non solum sermone et exhortatione, verum etiam suā operā et officio ex carcerum squalore liberandis. Templum quoddam haud procul paternā ejus domo aberat, ab hostibus vastatum et destructum, adeo ut nulla ibi cleri vel populi frequentia cerneretur. Eo se crebro conferre solebat orandi causā: sed ut inanis gloriae flatus vitaret, intempestae noctis captans silentia, vestes clam assumebat, quibus ex more poenitentes utuntur, atque ita divinis vacabat meditationibus, donec revertente sole, iterum seculari se habitu tegeret. Haec ejus pueritiae fuere studia et exercitia, quibus ejus in Deum animus accendebatur. Accidit autem, ut cum nocte quadam in eo templo, cum duobus puerulis, precibus insisteret, et delectaretur in Domino, duo teterrimi et immanes spiritus apprehensos pueros per vim extrahere niterentur. Sensit tandem a tergo ejulantes pueros, conjicit oculos in illos nigerrimos spiritus, sublata manu incipit crucis exprimere signum, et ecce repente, illis disparentibus, pueri manent incolumes.

§ 3. Ex illo vero tempore damnatus et invidus satan machi-

nas suas omnes admovit ad evertendum hominem Dei, et cujus mentem corrumpere non potuit, eum minis et terroribus phantasticis conatur in ruinam impellere: sed de hoc suo dicemus loco fusius. Interea coepit coruscare signis et miraculis, adeo ut in ipso etiam seculari habitu daemones fugaret verbo, et aegros suis precibus curaret. Valde autem modis omnibus cavebat, ne quid sancto ejus proposito, quod celatum volebat, humanus favor et aura popularis gratiae, detrimenti adferret, seque arrogantiae vitio contaminaret. Cumque ea quae diximus, ab eo fierent, et ipse operum atque virtutum splendor ceu tacitâ quadam praedicatione, piis divinae veritatis inferret lucem, impiis et obtrectoribus perfidiae terram caliginem offunderet: perinde ut olim apud Aegyptios tenebrae erant densae et horribiles, quae palpari possent, porro apud filios Israël lux: perrexit omnipotens Deus magnificari in sancto suo et coeptum virtutis opus magis magisque provehere. Jam enim famâ sancti viri longe latèque diffusâ, Austregisilus Bituricensis antistes a Theodorico principe obtinuit, ut liceret ipsi sancto Sulpitio docendi in ecclesia munus deferre: videbat enim doctrinae gratiâ multos ad eum confluere. Annuit sine mora rex, ut tonsis capillis, in clerum ille transiret. Itaque per gradus ad altiora promotus, etiam Leviticum est adeptus ministerium: serviebatque in Ecclesia, et in dies majori signorum copiâ illustrabatur. Suggestentibus autem quibusdam, Clotarius rex petiit ab Episcopo, ut pro sua et exercitus sui salute permitteret virum beatum in ipsius castris Abbatis fungi officio: cumque in ejus et omnium, qui cum illo erant, sumptus ea essent collata quae in triduum sufficerent, illis dumtaxat servatis, quae ad unius diei expensas essent satis, reliqua egènis elargitus est. Quae res male habuit ipsius familiares, quod metuerent victum necessarium defuturum. Ad quos vir sanctus. «Oculos, inquit, vestros, filioli, ad Deum referte, ejusque regnum et justitiam primum quaerite, et omnia apponentur vobis.» Recordamini illius prophetae sententiae: *Inquirentes autem Dominum, non minuentur omni bono* (Psal. 33). Et ecce subito ad virum Dei tanta annonae copia a fidelibus hominibus transmissa est, ut non absurde ea quae erogarat, centuplicato foenere, quemadmodum Dominus suis promisit discipulis, se recepisse citra jactantiam gloriaretur.

§ 4. At non post multos dies, saevissimo rex correptus morbo, ad extrema tendebat. Regina repentino luctu obrata, monilia abjicit, vestes lacerat, evellit capillos, genas discerpit, regemque haud aliter atque jam extinctum plorat. Turbatur omnis regia domus, junguntur dominae lacrymis planctus aulicorum: fit concursus omnium ad virum Dei, ejus amplectuntur genua, infundunt lacrymis: obsecrant, ut pro salute regis, in supremo discrimine constituti, preces Deo offerat. Permotus vir sanctus, faciem

lacrymis rigat, tundit pectus, alta trahit suspiria, producit vigiliis, conficit se jejuniis, perpetuis Deum precibus pulsat. Exactis inde diebus quinque, regis fit etiam deploratio salus. Tum vero orant aulici virum sanctum, ut desinat se inediâ conficere, paulumque cibi accipiat. At ille, « Non cōmedam, inquit, donec salutem principi obtineam a Christo cui servio. » Illis contra asserentibus, principem jam pene exhalasse spiritum, nec debere eum frustra se inediâ tabefacere: vir Domini respondit: « Ubi septem dies jejunus permansero, una cum principe sanitati restituto cibum capiam.» Advenit dies cunctis optatissima, implentur sancti sacerdotis dicta, regi salus repente redditur, omnium ore sacerdos praedicatur, et ad regis convivium honorificentissime evocatur, fecerat enim haec res charum eum omnibus et gratum. Hactenus ea diximus, quae a majoribus nostris, sancti viri aequalibus sive contemporaneis, accepimus: nunc porro ea commemoraturi sumus, quae partim ipsi vidimus, partim a nostris condiscipulis didicimus.

§ 5. Cum igitur ejus virtutum floribus, signorumque gemmis et gratiâ multiplici, regis aula egregie vernaret, odorisque sui fragrantia passim omnia compleret, accidit ut sacer episcopus, cujus ante meminimus, feliciter migraret ad Dominum. Ubi autem ad novi pontificis electionem ventum est, et e populo alii alium, ut solet fieri, nominarent: pars etiam quaedam insanioris vulgi, primoribus nonnullis consentiret in cujusdam simoniacam electionem, regisque consensus, magna vi auri oblata, ad id impetratus esset: nostri vero, quibus Salvator dicit: *Nolite timere pusillus grex, quia complacuit patri vestro dare vobis regnum* (Luc. xii): ab omnipotente Deo peterent beatum virum sibi dari episcopum, mitterentque ad regem paucis verbis comprehensam legationis formulam, eamque per unum ex iis, de quibus dicitur: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum coelorum* (Matth v), regiis auribus insinuarent: tametsi rex tam copiosae pecuniae desiderio nonnihil inescatus teneretur, at tamen ejus conjux, divino amore succensa, admonebat eum, post tanti pontificis e vita excessum, eum jure meritoque illi substitui debere, qui et meritis et miraculorum signis et virtutum ornamentis illi par esset: simul etiam ei in mentem reducebat, quod ejus precibus paulo ante ab ipsis mortis januis ad vitam esset revocatus. Itaque rex maturiori omnia judicio perpendens, spretoque male-suadae cupiditatis consilio, repudiatis malorum consultorum persuasionibus, absque ulla dilatione jussit impleri, quod divina erat providentiâ constitutum. Ita vir sanctus, Deo volente, primam obtinuit Aquitaniae sedem (a), eodemque favente et efficiente,

(a) Prima Aquitaniae Sedes Biturizum civitas erat, gentis namque non ea urbi ipsi datum est Bituriges (gallice Bourges) apud veteres Avaricum.

vulgi inter se discrepantes animi in mutuam sunt concordiam reducti, pontificemque Sulpitium pariter amore complexi sunt.

§ 6. Ille vero jam factus pontifex, non honori, sed oneri suas supposuit cervices. Denique omnibus omnia factus, non quae sua sunt quaesivit, sed quae aliorum, ut salvi fierent. Vidisses ibi sanctum sacerdotem, velut lampadem divinitus accensam, tradere se jejuniis multis, immo perpetuis et vigiliis prope continuis, adeo ut si naturae necessitas somnum interdum exigeret, eum non in molli strato, quo numquam usus est, sed humi, substrato cilicio et mattulâ, parce captaret. Erat in eo insignis vitae puritas, et animi virtutes eximiae: nec magnopere curavit sermonis phâleras, sed cum esset tot clarus virtutum charismatis, et signorum quoque gloria illustris, disseminabat quotidie verbum Dei per omnem regionem: brevique spatio tantum profecit apud populum, Judaica perfidiâ contaminatum, ut quasi novam veritatis lucem sibi adspicere viderentur: cumque multa verbis, plura exemplis et factis doceret, nec imperaret aliis, quod non prius ipse fecisset: nullum sane non salutari expiatum lavacro, in ea urbe Judaeum habitare permisit. Orabat autem jugiter Dominum pro illorum conversione, docebatque eos per baptismum habere peccatorum veniam, nec sine illo posse eos salvos fieri.

§ 7. Ita factum est, ut ejus sermonibus permoti, verique solis jam illustrati radiis, plane obstupescerent et veterum errorum ducti poenientiâ, cum fideli confessione accederent et a sancto pontifice baptizarentur. Sic ille bellator egregius, divinâ fretus ope, praedam ex inimici faucibus eripuit et suo restituit auctori, pulso ab animi penetralibus infidelitatis squalore. Ex iis plerique in nostra religione hodieque superstites degunt. Jam vero ita coepit in eo signorum gratia augeri, ut haud secus, atque olim apostoli, miraculis corâscaret. Nam cum paulo supra dixerimus, daemones eum verbo fugasse et aegros curavisse precibus: jam Deus noster hanc in eo gratiam ita cumulavit, ut processu temporis etiam caecis lumen, surdis auditum, mutis loquelam, vitam mortuis, mancis manuum, claudis pedum officia restituerit: pluraque alia, quae nimis longum sit explicare singulatum, mira effecerit: e quibus tamen volumus in praesens saltem pauca referre.

§ 8. Gothaldus quidam filium suum, annorum circiter decem, adeo ex linguae impedimento prope mutum, ut sermo integer ab ejus ore numquam prodierit, ad pedes sancti viri deposuit, et filii morbum simul indicavit. At ille motus misericordiâ, suspirans, ad coelum oculos manusque sustulit, Christique clementiam plena fide cum lacrymis imploravit: deinde facta prece, in linguam pueri signum crucis impressit: moxque linguae laxantur vincula et in hunc usque diem prompte expeditaque loquitur.

§ 9. Eo tempore, quo dira fames provincias omnes obtinuerat,

puer quidam ex inedia fere extinctus, ad sancti pontificis genua advolvitur, orans ut sui velit misereri. Respiciens ergo vir pius ad domus suae praefectum: « Hunc, inquit, puerum summo studio tibi noveris commendatum. » Pollicetur ille se, quod erat justus, diligenter curaturum. At interim variis ille negociis distractus, coepit puerum habere negligentius. Itaque frigore et inedia confectus, in fornacem se jactavit, cumque deficiente spiritu fessa membra jam trahere non posset, exanimatus est. Inquiret deinde episcopus de puero, perlustransque loca omnia praefecti domus suae, cum nulla de puero indicia reperiret, ab illo reposcit commendatum. Ille ad ejus se abjiciens pedes, eum se perdidisse fatetur. Protinus vir Dei in suum se cubiculum recipit: humi prostratus, ubertim lacrymatur, crebro suspirat, Dominum Jesum obnixè rogat, ut reddat ipsi puerum. Intantum enim amissi pueri interitu cruciabatur, ut haud aliter coram Deo lugeret et plangeret, tamquam apud Christi tribunal de ipsius manibus anima pueri esset requirenda. Interea is, cui hoc ex officio incumbebat, ad fornacem inflammandam properat: visoque puero, rigida membra trahere conatur: sed sentiens exanimem, beato pontifici renunciat. Tum ille rursus in terram prosternitur, fundit preces, prolixè suspirat. Deinde caput subrigens, jubet cadaver pueri calidâ aquâ perfundi: precesque sine intermissione continuans, pectusque verberans, Dominum Jesum interpellat. Et ecce sensim moventur membra pueri, atque ad pedes orantis episcopi adrepat, iisque contactis, pristinas recuperat vires, crediturque in praesentem usque diem superesse. Nam multo postea tempore apud nos demoratus est.

§ 10. Quidam ex optimatibus, Theodegesilus nomine, visendi gratiâ accessit ad sanctum pontificem, qui eâ qua solebat humanitate et benevolentia eum exceperat: et quia hyems erat et ingens frigus, focus instruitur. Ministri nescio quibus aliis intenti rebus, non magnopere habebant ignis curam. Erumpit interim flamma vorax et tectorum fastigia vastat: sequitur aedium concussio, et, igne crescente, jam cuncta ruinam minantur. Omnes igitur animis consternantur, et cum difficultate rei absterri, non auderent tectum conscendere, cuncti in fugam vertuntur. At sacerdos Domini manum elevat, opponit flammis signum crucis, et e vestigio, cunctis stupentibus, priusquam manum ille deponeret, adeo ignium globi extincti sunt, ac si densissimi imbres e coelo delapsi essent.

§ 11. Intra urbis moenia quaedam illustris matrona frumentis plenum habebat horreum grande. Intempesta nocte quidam furcifer clam in illud ignem conjecit, et subito flammae undique erumpunt. Fit communis omnium luctus et tumultus. Porro vir sanctus insolito tum somno depressus, tandem ex discipulo, quid acciderit, cognoscit. Currit igitur festinus ad ignem, cumque cum

canticis spiritualibus circumit: certosque cum baculo igni limites praescribit, quos non debeat praetergredi. Cum igitur omni ex parte vicinas contiguasque aedes flammae voraces attingerent, inde rejectae et repulsae, in seipsasque reversae et extinctae sunt. Laetus vir Dei, pergit ad ecclesiam, matutinas preces et laudes Domino persoluturus.

§ 12. In eadem urbe vir sanctus monasterium Virginum magno studio construxerat, in quo Virginum et Continentium foeminarum agmen incluserat. Ibi cujusdam negligentia ignis correpto pariete, in flammam se diffudit. Nox erat, et periculum etiam vicinis aedibus intentabatur, igne jam instar montis intumescente. Tum vero Dei sacerdos ovicularum suarum interpellatus precibus, ad locum festinat, contra immensae altitudinis flammam crucis signum objicit: statimque adfuit auxilium e coelo in columbae specie, in qua Spiritus Sanctus olim super Dominum baptizatum descendit: simulque compressae flammae, non audent alias contingere domos. Hoc periculo liberatas oviculas illas suas pius pastor salutaribus monitis instituit, ejusque doctrinam effectum est, ut apud illas hodieque castitatis propositum enitescat: quae dum divinae sapientiae studio deditae sunt, et mentes et corpora virginitati et integritati consecrant, seipsas sapientiae vasa munda exhibentes, nec sponsi alicujus mortalis et corruptibilis, sed divini Verbi castissimos et immortales concubitus expetentes, unde succedat posteritas nequaquam corruptioni obnoxia. Quanta etiam apud eas abstinentiae, sobrietatis et honestatis studia et exempla praeclare emineant, nos pro dignitate explicare nequimus. Sed his obiter dictis, ad narrationem redeamus.

§ 13. Erat procul ab urbe in loco, qui Avatra dicitur, arbor immanis, quam vir sanctus securibus jussit succidi. Ea cum jam laberetur, puerum sibi non prospicientem pene oppressisset. Sed vir sanctus extensa protinus manu, signum crucis edidit contra cadentem arborem: qua modo admirabili in aliam se partem reflectente, puer praesentissimum mortis periculum illaesus evasit.

§ 14. Cum hunc in modum vir beatus, instar clarissimorum siderum, innumeris fulgeret miraculis, et omnes in Dominum Jesum crederent, totius boni inimicus diabolus malignos quosdam viros, apta suae nequitiae organa, commovet ad infestandam in testinis bellis Ecclesiam, ejusque plebem, jam tranquilla pace fruentem. Incitat quemdam Galliarum principem, admotis ei pravae cupiditatis facibus, occultisque persuasionibus, ut a Bituricensi clero et populo pecunias per scelus extorqueat. Misit ille quemdam ex amicis et fautoribus suis, hominem duplici sibilantem ore, geminamque lingua virus exitiale vibrantem, ut is populum jam dictum exagitet. At quia non deserit suos clementia Dei, praesertim ubi discrimen praesens imminet, cum nefarius ille regiae crudelitatis administer multitudinem illam Christianae plebis, quae

semper libera fuisset, in servitutem non ferendam redigere conaretur, omnes ad pastorem suum confugiunt, sublatisque cum ingenti planctu et clamore vocibus: « Pie pastor, inquirunt, fer opem gregi tuo, quem hucusque paterno fovisti affectu: ne patiaris commissos tuae fidei perire: defende nos a lupo, qui rabido nos dente discerpit. » His auditis, vir pius toto animo ad misericordiam commotus, indicit omnibus jejunium, agitque cum principis nuncio, ut impiam desistat exequi jussionem. Sed cum ille, superbiâ tumidus, nihil hac ratione moveretur, spretisque sancti viri sermonibus, magis etiam insolesceret, ille se in cellulam recipit, humi abjicit, pectus crebris ictibus tundit, petit a praepotenti Deo, quod a praeside obtinere non potuit: nec tamen inimicorum perniciem, sed conversionem potius petit. Erat enim erga suos adversarios mitis semper et pius. Interea quemdam e suis solitarium virum, Ebregisilum nomine, qui cunctis abdicatis, propudiatoque mundo et operibus ejus, vitâ et sermone caeteris excellentius ad viri Dei imitationem totum se composuerat: ad se accersit, mittitque ad regem, ut ejus arguat crudelitatem, indicetque, ni vitam corrigat suam, repentinum illi impendere interitum. Is ubi ad regem venit, dixit quae jussus erat: insuper etiam de perpetratis facinoribus eum admonuit, si forte posset duci poenitentiâ, flere admissas iniquitates, et ultrices aestuantis gehennae flammâ lacrymarum imbre extinguere. Non enim vult Deus mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat. Rex ubi haec audivit, adeo totus est timore correptus et fractus, ut absque mora suam agnoscens culpam, in lacrymas erumperet: spretoque regali fastigio, ageret poenitentiam, libenterque executioni mandaret, quae per discipulum suum beatus antistes illi indicarat. Confestim igitur insolita illa abrogatur exactio, impia conscriptio aboletur, populo salus restituitur: et sicut post horribilem tempestatem sole iterum, suo splendore, terras illustrante, mortalium hilaescent animi: ita pace ecclesiis reformata, sacerdotum gaudia cumulantur. Addidit vero hanc rex constitutionem, ne futuris temporibus aliquid ejusmodi attentaretur.

§ 15. Porro ille vir crudelis, quem rex negotii hujus conficiendi causâ ablegarat, cum nollet regi in melius mutato subscribere et assentiri, divinitus percussus, cum ignominia vitam digne perdidit, qua fruebatur indigne. Non enim potuit tanti facinoris administer impune evadere. O vere beatum antistitem, qui adversus hostiles inimicorum furores nunquam se vel armis vel manu defendit suâ, sed jejuniis et vigiliis continuis, et sub ara prostratus, ferventibus orationibus defensorem sibi atque Ecclesiae suae Deum parabat. Ecquis vero ullis unquam machinis aut infestationibus cum dejicere et debellare potuisset, qui auxiliante Christi dexterâ, semper tutus invictusque manebat?

§ 16. Per idem tempus cum vir Dei signis et omnigenis virtutibus

mirifice esset ornatus, et in verbo Dei disseminando Apostolicam aemularetur simplicitatem, essetque jam in omnibus perfectus Dei sacerdos et hostia, pauperum quoque curam sollicitam gereret, et impositum sacerdotii munus strenue exequeretur: aetate jam in- gravescente, et in decrepitam propendente senectutem, cernens omnibus se non posse sufficere, et neque in rerum divinarum sublimi meditatione atque sanctae orationis studiis, uti optabat, jugiter permanere, neque eorum, qui quotidie ad nostram religionem traducebantur, institutioni posse vires adferre necessarias: quae quidem adeo illum solebant habere occupatum, ut vix horae unius spatio respirare permitteretur, dum a prima luce usque in profundam vespeream, ab aliis semper ad alia avocaretur: hoc nimirum illi consultissimum fore visum est, ut uni ex primoribus regionis illius, Vulfelento nomine, viro jam exacte et accurate instructo, partem sui demandaret officii, divinique verbi committeret ministerium. Jam vero quis dicendo consequi possit, qua humilitate, benevolentia, charitate erga ministros suos et pauperes deinceps usus sit? Semper enim illud Evangelicum et mundissimo ruminabat ore, et totis viribus exequi conabatur: *Qui voluerit inter vos primus esse, erit vester servus (Matth. xx)*. Et quia mentis oculos semper habebat in Deum defixos, perpetuoque contemplabatur Dominum nostrum Jesum Christum, propter nos hominem factum, id nos docere voluisse, ut usque ad supremum spiritum adversus peccatum decertemus: nam et ille *non rapinam arbitratus est, esse aequalem Deo, sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, et habitu inventus ut homo: Humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem... crucis (Philip. ii)*: hac de causa labores omnes, mentisque et corporis cruciatus ultro suscepit. Verum si nos ejus porro virtutes mentisque invictam constantiam commemorare velimus, nec prae sermonis inopia id poterimus, nec fidem dictis nostris habituri sunt, nisi qui suis ea oculis perspexerint. Malumus igitur quaedam ejus narrare miracula, ex tempore, quo sibi laborum suorum socium adjunxit.

§ 17. Quadam nocte homo scelestus, sed inops, in penu* beati viri se per vim ingessit, furtoque inde quaedam auferre nitebatur. Sed cum celeriter inde vellet abscedere, omnem sibi exeundi copiam ablatam, et tamquam carcere undique conclusum se vidit. Totâ igitur nocte multum frustra desudans, qui facilem sibi aditum paraverat, exitum invenire omnino non potest. Sole interim suos radios spargente, vir Dei unum e custodibus ad se accitum, jubet adire cellam penariam, et si quem illic offenderet multa lassitudine defatigatum, et quasi nexibus quibusdam irretitum, cum inde educere. Abiit ille e vestigio, sociumque sibi adjungens, hominem nequam in penario invenit: cumque eum vellent ambo

* *Penuum* vel *penus*, nec non *penu*, idest congesta ac condita cibaria, hic accipitur pro cella in quae haec ad opportunitatem custodiuntur.

comprehendere, ille instar anguillae ex eorum manibus mira lubricitate elabitur: sed cum in flagranti facto deprehensum, turbisque undique vallatum se cerneret, malletque repentina morte perire, quam acerbis flagitii poenas luere, in puteum se dedit praecipitem, qui octoginta fere erat cubitos altus, interim nihilominus in ipso puteo beati Antistitis suffragia implorans. Mox igitur vir sanctus eo advolat: puerum funibus ligatum, ad miserum illum demitti jubet, praecipiens, ut diligenter apprehensum, secum faciat educi. Clamantibus vero cunctis, ejus vitam jam plane esse deploratam, qui in tam profundam esset putei voraginem demersus: vir sanctus pergit urgere, ut puer ipsius jussa sine mora capessat. Descendit igitur famulus in puteum, signo ab Episcopo ipsi impresso munitus, cernitque incolumem, quem jam omnes extinctum arbitrabantur: injectisque illi funibus, sursum unâ secum attrahit. Accurrit ad hujus rei spectaculum pene universa civitas: fit unus omnium plausus et gratulatio, miranturque sospitem, quem in tantam profunditatem per praecipem collapsum, omni vitali spiritu prorsus destitutum existimaverant. At miser ille sui sceleris conscientia confusus, ad sancti pontificis se pedes prosternit, petit malefici veniam. Ille vero, pietatis visceribus affluens, ignoscit celeriter: addit etiam vitae sustentandae necessaria, crebroque admonet, ut petere malit quam rapere, et ex beneficio potius alieno, quam furto suo sibi parare vitae subsidia. Discimus ex his sancti viri perfectam humilitatem, proclivem misericordiam, sanctam simplicitatem. Neque minor in eo fuit patientia et longanimitas, ut sequentia declarabunt.

§ 18. Unus ex ejus discipulis diaconus, copiam ab illo petiit ad patriam redeundi. At vir Dei, metuens ne ex occasione longinqui itineris in aliquod periculum incideret, noluit ei facere discedendi potestatem. Ille vero spiritu superbiae agitatus, in ipsa nocte arrepto vehiculo, celeriter fugam arripit, nec tamen caecitate percussus, potest iter inceptum proseguere, sed tota nocte ultro citroque se transferens, ubi terris lux reddita est, post multos frustra exantlato labore, in eodem loco, unde primum aufugerat, se cernit constitutum. Denique a sacerdote sanctissimo, quem nihil horum latuisse puto, veniam supplex petit, ejusque adhaerens genibus, totam rei gestae seriem exponit. Vir piissimus, nihil, ejus irritatus pervaciâ, libenter ignoscit culpam agnoscanti.

§ 19. Non multum intercessit temporis, et ecce rusticus quidam arreptâ securi, nefario opere sanctissimum Resurrectionis Dominicae diem polluit: sed non est lenta Dei vindicta. Illico manus sacrilega aruit, cuteque et nervis tabescentibus, adhaesit manui securis. Sentiens miser plagam numinis, festinus abit ad virum Dei, ad ejus se vestigia deprimit, opus temere admissum

manus arida prodit. At sanctus episcopus lugentem illum jubet ad ecclesiam secum ire. Ibi sub ara prostratus sacerdos Dei, preces jungit precibus, ut possit reo Christi conciliare misericordiam. Deinde more suo ad cellulam suam se confert, conspersusque cinere, cum lacrymis noctem in oratione transmittit: cumque mane debitas Deo persoluturus laudes, ad templum venisset, promiscuum cernit vulgus hominem illum cum securi intuentem: at ipse primum se abjicit ad obsecrandum pro illo Dominum. Tum vero miser ille non ferens doloris acerbitem, immaniter vociferatur, ut locus ille concussus videri posset, cunctosque pavor immensus corripere. Interim vero sacrilega manus restituitur: ossa, cutis, et nervi succos priores obtinent, securis inde miro resilit modo, fundit reus uberes lacrymas, peccatum confitetur, et absolvitur, domumque repetit suam, et corporis et animi nexibus expeditus. Ita nimirum immensâ Dei misericordiâ animae morbis corporis afflictione medetur, convenienter illi propheticae sententiae: *Visitabo in virga iniquitates eorum.... Misericordiam autem meam non dispergam ab eo (Psal. 88).*

§ 20. Cum autem dixerit in Evangelio Dominus: *Qui credit in me, opera quae ego facio, et ipse faciet, et majora horum faciet (Joan. xiv)*: usque adeo tandem fidei fervor in sancto viro exerevit, ut si quis aquam, qua manus abluerat, clam subriperet, et cujuscumque aegroti corpus ea contingeret, confestim morbi pellerentur: maxime vero tertianis et quartanis febribus vexati, admirabiliter pristinae redderentur virium integritati. Et multa sane ad extremum stupenda per eum Dominus miracula designavit, quae fidem excedere viderentur, nisi essent conspecta oculis.

§ 21. Sed quia jam cum angelis potius in coelis, quam cum hominibus in terris degere visus est, omnia hujus mundi blandimenta et fallacias adeo protrivit et respuit, ut cum Apostolo dicere posset: *Mihi vivere Christus est, et mori lucrum (Philip. i)*. Optabat enim cum eodem dissolvi et esse cum Christo, nisi eorum causâ adhuc vellet vivere, pro quorum salute etiam mori non dubitaret. Pompas hujus saeculi non alio quam luti habuit loco. Coëgit etiam episcoporum concilia, in quibus crebro illos admonere solebat, ut memores essent praecepti illius Domini Salvatoris, *Nolite possidere aurum, neque argentum etc.* atque secundum Apostolum, *habentes, inquebat, victum et quibus tegamur, his contenti simus (Tim. vi)*. Et ipse quidem aliis se virtutis praebebat egregium exemplum, castigabatque corpus suum et in servitutem redigebat; ne forte aliis praedicans, ipse reprobis efficeretur. Multo sane tempore neque vasa argentea habere voluit, neque illis usus est, contentus ligneis, fictilibus, et marmoreis. Cumque alios ea doceret, quae prius opere ipse implesset, dubium non est, ex sententia Salvatoris, quin magnus sit in regno coelorum: et quia crucifixit in seipso corpus proprium cum vitiis

et concupiscentiis, novum adeptus est, non moriendo corpore, sed carnem mortificando, martyrium.

§ 22. Construxit quoque vir sanctus ecclesias, monasteria et cellas, innumerabiliumque clericorum ac monachorum pater effectus est. Multi enim, immo quamplurimi renunciantes rebus et facultatibus suis, ejusmodi se philosophiae dedidere, ut omnibus suis in egenorum usus distributis, curisque hujus vitae procul abjectis, extra urbem in hortulis, vel exiguis agellis dègerent: vel etiam, quod in Actibus Apostolorum de illis annotatum est qui primi ex Judaeis in Dominum Jesum crediderunt, possessionibus praediisque distractis, pretia eorum ponerent ante pedes aliorum, unde singulis dividebatur, prout cuique opus erat. Atque ii omnes spiritalibus disciplinis plenissime instituebantur, et studiis Christianae philosophiae, exemplo beati viri, adeo erant dediti, ut nonnulli etiam post triduum demum cibum caperent, non tam escae desiderio, quam ut naturae necessitati satisfacerent. Plerique enim in divinae Scripturae altiori hauriendâ intelligentiâ, tanquam in ditissimis et lautissimis sumendis ferculis, ita diversabantur, ut famem suam explere non possent, Scripturasque contemplando, acriori desiderio inflammarentur: perpetuoque studio ita adversus carnem decertarent, ut nulla ex parte ejus libidini pravisque cupiditatibus indulgerent: porro animam sapientiae et scientiae dapibus magis magisque opimandam curarent. Ejusmodi autem filiorum studiis pater sanctus mirifice laetabatur. At cum jam optaret dissolvi et esse cum Christo, non distulit pius Dominus fidelem, servum ad requiem tandem evocare.

§ 23. Aderat jam beatæ consummationis diu optatum tempus: et quamvis gravi senectâ vires exhaustae deficerent, at tamen prope emortuum corpus ipsum abstinentiae onus confirmabat et roborabat: quodque natura non potuit, meritorum gratia concessit. Denique plenus jam dierum, multoque insignium meritorum splendore coruscans, terreno terrae relicto corpore, spiritu sublimis coelorum petit sedes. Tum vero, ejus audito decessu, ex locis omnibus oppidi Bituricensis populus innumerabilis certatim accurrit: moenia, atria, plateae omnes complentur, idque adeo, ut nisi sancti pontificis preces intercessissent, pars maxima populi contrita pedibus, spiritum fuerit exhalatura. Erat autem omnium planctus immensus, dolor intolerabilis, tamque gementium tristis et lugubris vox, ut etiam saxea pectora in lacrymas solverentur: atque haud scio, num tam adamantinum cuiquam possit inesse pectus, ut se illo loco a lacrymis continere valeret. Cumque esset omnium moeror inaestimabilis, Clerici prae nimis singultibus hymnos canendos vix explere potuerunt. Inter ipsos singultus, haec verba dolor immodicus extorquebat: «Heu grex desolate, quid agis? En amisso pastore dispergeris: et quis

te a ravidorum luporum dentibus tuebitur ? Denique in obitu tuo omnes nos, o pastor bone, interiisse quis ambigit ? »

§ 24. Ventum tandem est ad basilicam, ubi nunc sacerdos eximius, extremum illum futurae resurrectionis diem expectans, decenter admodum conditus jacet : quam quidem basilicam ipse jampridem summo studio construxerat. Ubi autem corpus illatum sepulcro est, plebs universa non ferens optimi pastoris absentiam, humi prostrata, ultra humanum modum mugitus edebat tristissimos, ita ut ecclesiae ministris copia non daretur officii persolvendi. Et illi quidem lugebant eum quasi absentem, quem tamen non amiserant, sed ante se praemiseraut : nescientes plane, aut certe non considerantes, quod legatione pro illis apud Dominum functurus, ad coelos properarat, ut ibi precibus suis obtineret, quod illis hic petentibus impenderet. Sed neque vir sanctus se diu passus est tamquam absentem desiderari. Quos enim corpore reliquerat, spiritu mox invisit, variisque morbis praesens adferendo remedium, se praesentem declaravit. Unde factum est, ut quemadmodum in messe solent innumerae segetes cumulate inferri in horrea : ita ad ecclesiam populorum turmae ex vicinis urbibus et vicis confluerent : et ipsa quidem basilica nisi aucta fuisset, morbidorum hominum multitudinem haudquaquam capere potuisset. Crevit ejus rei fama, nec in propinquas modo diffundebatur civitates, sed etiam per regna terrarum mira celeritate pervasit. Quod si Dominus me propitius adjuvare dignabitur, quandoque brevi sermone explicare tentabo, quae vere sanctus, triumphator egregius etiamnum efficit.

§ 25. Et a Majoribus quidem nostris jam olim locus, ubi haec fiunt, Navis dictus est ob navium stationem : quod mihi non sine quodam futurorum praesagio factum videtur. Huic enim nostrae navi qui adhaerent, per hujus saeculi procellosum trans-eunt mare, et ad patriam claritatis aeternae, jam omnibus malis liberi, perferuntur. Hoc in loco tanquam portus quidam offertur omnibus contra imminentes tum visibilibus, tum invisibilibus malorum procellas : at quem liceat tuto confugere, et evadere saeculi fluctus et tempestates. Ibi per intercessionem beati patris nostri aeternus et invisibilis medicus gratis confert male habentibus medelam : et exules atque naufragi ad patriam reducuntur. Verum caeteris interim praetermissis, de quibus alias me dicturum supra testatus sum, pauca hic de lampade ad viri Dei sepulcrum pendente, referam. Fertur ea semel a ministris oleo impleta, adeo postea sancto redundasse liquore, ut jugiter inde se effundat, ejusque unctione plerosque variis liberatos esse aegritudinibus.

§ 26. Contigit etiam quandoque vespertino tempore, quod sine admiratione neque dici, neque audiri potest, ut Clero in ecclesia

divinae laudis cantica depromente, subitus quidam tanquam fulminis ictus, lampadis ellychnium percuiens, cunctis cernentibus miro quodam modo illud accenderet: nec unquam deinceps lumen illud extinctum est, quandiu fomenta ministrorum opera adhibentur. Hucusque, etsi nequaquam pro dignitate, de clarissimi viri rebus gestis dixisse in praesens sufficiat. Nos jam intra silentii portum recipere, et introrsus ad conscientiam redire maturamus: et quia virum sanctum ob vitae excellentiam imitari non possumus, ut nobis apud Deum patronus esse velit, obnixi precamur: ut ejus natalitia celebramus, ejus quoque meritis adjuvemur, praestante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu Sancto vivit et regnat Deus per infinita secula, Amen.

VITA S. LEOBARDI RECLUSI

AUCTORE S. GREGORIO TURONENSI EPISC (*Lib. de vitis Patr. C. ult.*)

Natus circa 545, mortuus est anno 593. — Natione Gallus.

§ 1. Ecclesia fidelis, aedificatur, quotiescunque Sanctorum gesta devotissime replicantur: et licet teneat maximum gaudium, quod hi, qui ab initio aetatis religiosam vitam duxerunt, pervenire meruerunt ad perfectionis portum: tamen et de his, Domino jubente, laetatur, qui conversi a seculo, opus inchoatum valuerunt perducere, divinâ opitulante misericordiâ, ad effectum. Igitur beatissimus Leobardus Arvernici (a) territorii indigena fuit, genere quidem non senatorio, ingenuo tamen: qui ab initio Deum in pectore tenens, cum non floreret natalibus gloriosis, meritis praefulgebat. Hic tempore debito cum reliquis pueris ad scholam missus quempiam de psalmis memoriae commendavit, et nesciens se clericum esse futurum, jam ad Dominicum parabatur innocens ministerium. Sed cum ad legitimam pervenisset aetatem, cogentibus juxta consuetudinem humanam parentibus, ut arrham puellae, quasi uxorem accepturus, daret, impellitur. Illo vero respuente, ait pater: « Cur, dulcissime fili, voluntatem paternam respuis, nec te jungere vis connubio, ut semen excites nostro de genere, seculis sequentibus profuturum? Casso enim labore exercemur ad operandum, si possessor deerit ad fruendum. Quare implemus domus opibus, si de genere nostro non processerit, qui utatur? Quid mancipia dato pretio nostris ditionibus

(a) Arverni (gallice *Auvergne*) regionem incoluerunt inter Aquitaniam et Lugdunensem I (districtus in praesens sub appellatione: *Puy-de-Dôme*). Eorum praecipuae urbes, *Arverni* nunc *Clermont Gergobia*; et *Aquae calidae* nunc *Vichy*.

subjugamus, si rursum alienis debent dominationibus subjacere? Obedire filios debere voci parentum (*Eph.* vi), Scripturae testantur divinae: sed tu cum inobediens esse parentibus probaris, vide ne te coelestibus eruiere nequeas ab offensis. » Haec pater loquens, facili tali aetatulae persuasit, voluntati suae non contraire. Denique dato sponsae annulo, porrigit osculum, praebet calceamentum, celebrat sponsalium diem festum.

§ 2. Interea genitor genitrixque, mortis somno sopiti, migraverunt a saeculo, vitae praesentis curriculo jam peracto. Hic vero, tempore luctus expleto, oneratus donis nuptialibus, fratris pergit ad domum: quem intantum reperit vino madidum, ut nec cognosceret, nec recipere vellet propria in domo germanum. Ille vero suspirans et lacrymans, secessit in partem: venitque ad tugurium, in quo foenum fuerat aggregatum, atque ibi colligato praebens equo pabulum, decubuit super foenum ad quiescendum. Expergefactus autem media nocte, surgit de stratu suo: erectisque ad coelum manibus, gratias agere coepit omnipotenti Deo, quod esset, quod viveret, quod aleretur donis ejus, et alia multa hujusmodi prosecutus. Cumque suspiria longa protraheret, atque lacrymis crebris genas ubertim rigaret, Deus omnipotens qui illos quos praescivit, et praedestinavit conformes fieri imaginis filii sui, compunxit cor ejus, ut, relicto saeculo, manciparetur ad cultum divinum. Tunc ille quasi jam sacerdos animae suae, praedicare sibi ipsi exorsus est, dicens: « Quid agis anima? quid in ambiguo suspensa teneris? Vanum est enim saeculum, vane sunt concupiscentiae ejus, vana gloria mundi et ea, quae in illo sunt, omnia vanitas. Melius est igitur relinquere eum et sequi Dominum, quam ad ejus opera praebere consensum. »

§ 3. Haec effatus, cum diem terris reddere lux diurna coepisset, ascenso equo, coepit ad hospitium suum reverti. Cumque per viam jam alacris pergeret, volvere intra se coepit, quid ageret, quo abiret: dixitque, « Expetam Martini beati tumulum, unde procedit virtus alma super infirmos. Credo enim, quod et mihi ejus oratio iter reseret ad Deum, qui deprecatus ipsum Dominum, mortuos reduxit a tartaro; » et sic viam carpens, oratione comite, sancti Martini basilicam * est ingressus. Circa quam paucis diebus commoratus, transito amne, ad cellulam majori monasterio propinquam, de qua Alaricus quidam recesserat, devotus accessit: ibique se, propriis manibus membranam faciens, ad scribendum aptavit, atque, ut scripturas sanctas intelligeret, ac Davidici carminis psalmos, qui dudum exciderant, memoriâ retineret, exercuit. Sicque divinarum Scripturarum lectionibus eruditus, cognovit verum esse quod ei Dominus prius inspiravit

* Turonis.

in corde. Sed ne haec cuiquam fabulosa videantur, quae retulimus, testor Deum, quia ab ipsius benedicti haec ore cognovi.

§ 4. Is vero interposito pauci temporis spatio, humilem se tantum praebuit, ut honoraretur ab omnibus: acceptoque sarculo, cellulam, in quam ingressus fuerat, incidens lapidem, ampliavit: in qua cellula delectabatur jejuniis, oratione, silentio, lectione: nec unquam a divinis officiis et oratione cessabat. Scribebat interdum, ut se a cogitationibus noxiis discuteret. Interea vero, ut se tentator manifestaret Dei servis semper inimicum ac invidum, cum quidam de sanctis monachis litem quamdam cum vicinis habuisset, immisit ei cogitationem, ut relictâ cellulâ illâ, ad aliam transmigraret. Cumque ibi ad orationem solitam devenissemus, dolum nobis veneni grassantis aperuit. Ego vero suspirans non minimo dolore, increpare hominem coepi, asserens diaboli esse calliditatem, librosque ei et vitas Patrum, ac institutionem monachorum, vel quales, qui recluduntur esse debeant, vel cum quali cautela monachos vivere oporteat, abscedens ab eo, direxi. Quibus relectis, non solum cogitationem pravam a se discussit, verum etiam tanto sensum acumine erudit, ut miraremur facundiam locutionis ejus. Erat enim dulcis eloquio, blandus hortatu, eratque ei sollicitudo pro populis, inquisitio pro regibus, oratio assidua pro omnibus ecclesiasticis Deum timentibus. Verumtamen nec sibi, ut quidam, demissis capillorum flagellis, aut barbae demissione plaudebat: sed certo tempore capillum tondebat et barbam. In qua cellula viginti et duos annos in hoc opere degens, tantâ Domini gratiâ confortatus est, ut pustulis malis saliva oris sui perunctis, vim veneni saevientis opprimeret. Frigoriticis vero per poculum vini, charactère crucis beatae sanctificatum, frigus accedens, aestumque restinxit, non immerito discutiens incommodas febres ab aliis, qui in se extinxerat incentiva criminis noxialis.

§ 5. Quodam autem tempore caecus ad eum veniens, aerumnas doloris sui humiliter deplorabat, ac deposcebat, ut tactu dextrae suae sanctus lumina clausa palparet. Quod ille diutissime renuens, tandem fletibus hominis victus, misericordiâ motus, cum per triduum orationem pro eo fudisset ad Dominum, quarta die imponens manum super oculos ejus, ait: « Domine omnipotens, fili unigenite Dei Patris, qui cum eo ac Spiritu Sancto regnas in saecula, qui homini a nativitate caeco reddidisti lucem beati oris sputo, tu redde et huic famulo tuo luminis visum, ut cognoscat quia tu es Dominus omnipotens. » Et haec dicens, ut Crucem super oculos caeci depinxit, mox pulsus tenebris, lucem de praesenti restituit. Hujus virtutis testimonio Eustachius Abbas adstipulator assistit.

§ 6. Denique hic de labore lapidis submontani, quem assidue caedebat, confractus, jejunii austeritate confectus, oratione in-

desinenti debilitatus, coepit paulatim corporis firmitate destitui. Quadam autem die, dum ninium fessus haberetur, nos advocari praecepit. Ad quem accedentes, postquam funeris sui necessitatem deslevit, eulogias* a nobis peccatoribus flagitavit. Quibus acceptis, hausto mero, ait: «Tempus meum jam impletur, ut me Dominus ab hujus corporis vinculis jubeat relaxari: sed adhuc paucis diebus erit spatium: verumtamen ante diem sanctum Paschae vocandus sum.» O beatum virum, qui sic servivit Creatori omnium, ut suum obitum revelatione divinâ cognosceret. Erat enim mensis decimus, quando haec est effatus. Duodecimo autem mense coepit iterum graviter aegrotare. Advenit dies Dominica, vocat ministrum suum et ait: «Praepara quiddam cibi, quod accipiam, quia valde defessum me sentio.» Illo autem respondente: «Praesto est, Domine;» ait ad eum: «Egredere foras et aspice si jam celebratis solemnibus, populus de Missis egreditur.» Hoc autem dicebat, non quod cibum capere vellet, sed transitus sui nullus testis adesset. Ille igitur egressus, ac postmodum revertens, cum ingressus fuisset cellulam, invenit virum Dei extensum corpore, clausis oculis, spiritum exhalasse. Unde factum est manifestum, eum ab angelis susceptum, qui hominem adesse noluit suum ad transitum. Haec cernens minister ille, elevavit vocem in fletu, sicque concurrentibus reliquis fratribus, ablutus, ac vestimentis dignis indutus, in sepulcro, quod ipse sibi in antedicta cellula sculpserat, reconditus est. Quem in consortio sanctorum adscitum, nulli fidelium haberi reor incertum.

DE S. PONTIANO MARTYRE

EX VETUSTISSIMIS CODICIBUS

STYLUM NONNIHIL MUTAVIT SURIUS IN GRATIAM LECTORIS

Circa 169. — Natione Italus.

§ 1. Temporibus Antonini imperatoris excitata est persecutio in christianos, ut compellerentur idolis immolare. Insihiabantur autem infideles fidelibus et christianorum nomen, haud secus atque inquinamentum quoddam, abominabantur. Porro jubente Antonino, Fabianus quidam ad urbem Spoletanam** profectus est, ut ejus loci Christianos ad idolorum culturam adigeret. Is ergo cum eo pervenisset, sedit pro tribunali, omnemque ad se populum convocari jussit. Qui cum advenisset, his verbis allocutus est: «Piissimus imperator Antoninus ablegavit me ad hanc

* Hic intellige Eccl. Sacramenta.

** Umbriae caput.

urbem, ut si quis ejus praeceptis nolit obtemperare, capitali sententiâ puniatur.» Itaque multi de populo ei consentientes, idòlis sacrificarunt: multi vero in fide Domini nostri Jesu Christi permanentes, multas toleraverunt afflictiones et tribulationes, ut animas suas Domino per martyrium consecrarent. Impius namque judex Fabianus Christianos multis modis persecutus est.

§ 2. Erat tunc temporis quidam Pontianus nomine, in Dei timore firmus et stabilis, qui noluit idòlis offerre sacrificium. Jussu igitur Fabiani a satellitibus ejus comprehensus est, et ad illius tribunal adductus. Cui sic ait Fabianus: « Quis vocaris? » Respondit Pontianus: « A parentibus quidem meis nomen mihi Pontiani impositum est: sed ego aliud majus et praeclarius habeo, nempe Christiani. » Dixit ad eum Fabianus: « Juvenis benenate, abjice animi tui incredulitatem. Error enim te invasit, quo fit, ut derelinquas piissimos deos nostros, et colas hominem, quem Judaei persecuti sunt de civitate in civitatem, et tandem cruci affixerunt, qui te adjuvare non valebit. Accede ergo et adora misericordes deos, et noli seduci hominum maleficis artibus: quia Deus tuus, in quem tu credis, non poterit te liberare e manibus meis. » At sanctus Pontianus in illum respiciens, ait: « Non poteris me seducere impuris sermonibus tuis: neque imperator tuus me abstrahere valebit a Domino meo Jesu Christo, ut adorem idòla surda et muta, quae non possunt liberare cultores suos. »

§ 3. Tunc iratus Fabianus judex, sanctum Pontianum vestibibus nudatum, jussit virgis caedi, nec cessari a verberibus, donec sanguis ejus largiter in terram difflueret. Cum autem huic operi instarent ministri, sanctus Pontianus dixit judici: « Horribilis vultu et abominabilis cum diis tuis, non te pudet tui, cum cernas me non sentire poenas, quas mihi inferri voluisti? Credo enim in Dominum meum Jesum Christum, quod ille te pudefaciet, quemadmodum solet confundere patrem tuum diabolum. » Iratus Fabianus, praecepit ut super prunas nudis plantis ingredi cogeretur. At sanctus Pontianus signum Christi in fronte sibi fecit et super ardentibus carbones nudis pedibus ambulavit, dicens ad judicem: « Ecce ego in nomine Domini mei Jesu Christi nudis plantis ardentem calco carbones: tu quoque, si ausus es, mitte manum tuam in aquam calidam in nomine Jovis tui, et vide num te servare possit illaesum. » Tunc Fabianus irâ inflammatus, jussit eum suspendi in eculeum. Ubi cum a carnificibus torqueretur, illi viribus destituti, clamare coeperunt: « Vae nobis, quia nos majori afficimur cruciatu, quam iste. Manus nostrae jam elanguerunt et unci fracti sunt, nihilque possumus efficere. » Tum vero impius judex praecepit, ut in ima carceris conjiceretur. Venerunt autem ad eum omnes religiosi, confirmabantque animum ejus, ut in agone martyrii constantem se exhiberet.

§ 4. Audiens hoc impius Fabianus, jussit eum e carcere educi

et adduci in amphitheatrum, duosque leones saevos in eum dimitti, ut ossa ejus comminuerent. Bestiis autem corrixantibus, sanctus Pontianus ita Dominum oravit: « Domine Jesu Christe, salva me de ore leonum, ut enarrem nomen tuum fratribus meis. » Et cum orationem complisset, venerunt ad eum leones rugientes, illoque viso, adeo sunt mansuefacti, ut demissis cervicibus beatum Pontianum adorarent. Quod cum vidisset omnis populus, exclamavit voce magna, dicens: « Vere magnus est Deus christianorum: dimittatur sanctus Dei. » At Fabianus cernens in populo seditionem oriri, jussit eum iterum in carcerem retrudi, et ibi duodecim dies sine cibo potuque relinqui, ut fame confectus, spiritum exhalaret. Sed cum ille in carcerem inclusus esset, circa noctis medium angelus Domini apparuit ei in imo carcere, cibum coelestem adferens, eumque confortans his verbis: « Forti animo esto. » Elapsis inde diebus duodecim, venerunt ministri ut tollerent corpus ejus: putabant enim famis nimietate jam extinctum eum esse. Et ecce inveniunt illum psallentem atque dicentem: « *In Domino confido: non timebo quid faciat mihi homo.* » (Ps. 55). Renunciaverunt ergo Fabiano, quod nihil mali passus esset Pontianus. Praeses ergo Fabianus e carcere produci eum mandat, plumboque liquefacto dorsum ejus perfundi. Ministri his auditis, aeneo adferunt caccabum, plumbumque ferventer liquefaciunt. Deinde annunciant praesidi paratum esse supplicium: « Tum ille jussit sanctum virum in lecto ferreo extendi, plumboque fervente perfundi, ut perterritus poenae acerbitate, diis sacrificaret. Itaque ministri arrepto aeneo caccabo, infuderunt plumbum in dorsum martyris: sed sicut enatat aqua in marmore, ita de ejus dorso plumbum enatavit; dixitque sanctus martyr ad praesidem: « Ecce Deus meus ex omnibus suppliciis tuis me eruit et necdum erubescis? » Fabianus respondit: « Audi me, Pontiane, et sacrifica diis et serva animam tuam. » Sanctus Pontianus dixit: « Obmutesce, infelix, et noli auribus meis hanc injuriam irrogare: quoniam dii tui daemonia sunt surda et muta, quae te non possunt adjuvare. »

§ 5. Audiens haec Fabianus judex, irâ fervescens, ita dixit: « Contemptor deorum Pontianus, qui diis sacrificare noluit, spiculatori tradatur, et caput ejus amputetur. » Quo dicto, adduxerunt eum ut decollaretur. Ille vero positus humi genibus, sanctas preces obtulit Domino, dicens: « Gratias tibi ago, omnipotens Deus, qui me ad hanc horam perduxisti, ut per agonem passionis diabolum confunderem in tuo sancto nomine: et nunc Domine suscipe spiritum meum in pace. » His dictis, percussit eum spiculator et sanctus martyr consummavit agonem suum decimonono Calendas Februarias. Porro Christiani noctu abstulerunt corpus ejus a ponte sanguinario (a) et sepelierunt eum in

(a) Sanguinarius dicebatur quia locus erat extremo supplicio inferendo destinatus.

pace non longe a muro urbis Spoletanae, in fundo qui appellatur Lucianus. Sepultus vero est xv. Calendas Februarii, dederuntque omnes gloriam Deo, qui vincit inimicos et coronat sanctos suos. Ipsi honor et gloria in saecula, Amen.

DE S. KANUTO DANORUM REGE MARTYRE

EX SAXONE GRAMMATICO (*Historiae Danicae Lib. XI.*)

Natus est 1045, occisus 1086 — Natione Germanus.

§ 1. Veniam nunc ad Kanutum * Svenonis filium, qui proprietate fortunae beneficio, summis naturae dotibus cumulatus, magno cum indolis experimento aetatem animo praecucurrit. Quippe contracta juventute, myoparonum piratica monstra perdomuit, Sembicis atque Estonicis illustrem trophaeis adolescentiam egit, novisque virium gradibus, paterni roboris fundamenta transcendit. Quae victoria futurum ejus dominium ominata est. Pro amplificanda tuendâque patriâ juges excubias gessit, rerumque, quarum ob infirmam aetatem vix spectator esse potuit, auctor haberi praesumpsit. Quinetiam juvenile corpus continuo usu ad bella impigre conficienda, armaque viriliter sustinenda firmabat, famaue ejus bellicâ vi in tantum claritatis excessit, ut redivivum magni Kanuti spiritum fortunamque simul cum nominis videretur communione sortitus, adeo ut nullus eum paterni regni successione potiturum ambigeret. Neque enim virtute jam maturus, honori intempestivus videbatur. Sed nec liberalitatis species, ejus adolescentiae defuit: cujus fratrem Haraldum natu majorem, obtusi admodum cordis, inter juventae initia perpetuus inertiae sopor oppressum tenebat.

§ 2. Svenone autem defuncto, regiae successionis delectum anceps popularium sententia pertractabat. Major namque Danorum pars (a), memor quantis per Kanutum privatae adhuc fortunae periculis objecta fuerit, graviora, si regnum indueret, vèrita, maligna virtutis interpret, quod gloriae ejus accrescere debuerat, iniquissimâ meritorum aestimatione damnabat, elevatis

* Martyrologium nostrum Illustratum hic videre non negligas.

(a) *Dania* a *Danis*, Teutonibus antiquitus dictis, *Codunoniae* nunc *Seelandiae* insulae adjacentis incolis, peninsula a continenti Germanico in sinum protenditur Svecicum, in Europae Occidente Aquilonari inter Germanicum Oceanum, ac *Balticum* quod vocant, apud veteres *Sarmaticum*. Pars regni insulis constat. Cimbri olim et Angli ex his patriis terris in Occidentem irrupere; Angli feliciori exitu, quod longius a Romanis secedentes, nomen suum parvae primum insulae toti denique *Magnae* imposuerunt *Britanniae*, Fides Christiana in barbaram et rudem Daniam invecta seculo IX, per S. Anscharium Monachum Ord. S. Benedicti, Bremensem dein Episcopum, et segniter admodum accepta, cum alicantisper post XI saeculum ibi floruisset, saeculo XVI haeresi miserrime penitus foedata est Lutheranâ.

virtutum praemiis, clarissima ejus opera repulsae turpitudine rependendo. Igitur ut hunc negotiorum metu perosa, ita Haraldum oculi cupiditate complexa, audaciae hebetudinem praetulit, ignavumque sibi regem maluit imperare, quam fortem. Quamobrem egregiae indolis claritate contempta, negatum virtuti culmen vitio tribuere non erubuit, repulsa fortitudine, inertiam honoribus insecuta. Verum hunc ingratae mentis habitum fucosa rationis specie colorabat, Haraldum perinde ac natu majorem, ipso naturae jure regno debitum certans. Genus affectionis inusitatum: hunc virtus invisum, illum vitium probabilem fecerat. Soli Scanienses, * justa animi inclinatione proveci, Kanuti probitate culta, Haraldum desidiâ respuebant. Porro Haraldus plerosque fraternae partis fautores, legum emendatione liberiorisque vitae jucunditate promissa, per subornatos in gratiam suam sollicitandos curavit. Ita a Kanuto vulgi animos partim spes, partim metus avertit. Ipse deficientibus a se copiis, tribus dumtaxat rostratis navibus in angustissimas Scanici maris fauces elabatur, regno carere jussus, cujus ipse incolumitatem protegerat, terminos auxerat. Ubi fraterna legatione, regni communionem spondente, reverti monitus, spretis mandatorum blanditiis, Suediam fugibundus intravit, perquam stultum ratus, ejus se promissis in fracta fortuna credere, cujus eadem adhuc vigente minas acceperit.

§ 3. Mox perinde atque injuriarum oblitus, intactis patriae rebus, bellum adversum Orientales vivente patre coeptum, enixe prosequitur. Interim Haraldus regnando biennium emensus, defungitur. Quo mortuo, Kanutus fraternis suffragiis in regni fastigium revocatus, Orientale bellum, quod in adolescentia orsus, in exilio auspicatus fuerat, accepto solio, potius amplificandae religionis, quam explendae cupiditatis gratiâ, totis viribus innovandum curabat, cum incrementis fortunae etiam claritatis augmentum apprehendere cupiens. Nec ante manum ab incepto retraxit, quam Curorum, Senonumque ac Estonum ** regna funditus delesset. Deinde sublato hoste, nuptias circumspiciens, finitimaeque conjugia obscura ac dignitate sua minora reputans, praefecti Flandriae Roberti filiam Ethlam in matrimonium advocavit, ex qua filius ei Carolus obvenit. Cumque magnatum insolentiâ solutos hebetatosque prisci juris nervos adspiceret, omnibus ingenii modis ad reparandam patrii moris disciplinam connisus, probatoris justitiae cultum severissimis edidit institutis, contusumque et labentem aequitatis tenorem, in pristinum habitum revocavit. Non sanguini, non necessitudini, quo minus juste se gereret, indulgentiam habuit: nullius amicitiae aut familiaritatis impunitatem injuriae tribuit: sed omnia antiquae con-

* Vel Scanienses sive *Scandinavi*.

** In Svezia et alta Saxonia.

suetudinis momenta praecurrens, labefactatum juris vinculum tenacissimo nexu adstrinxit, ac paternae severitatis vestigia sollicitus usurpavit, eoque studio gravissimas Majorum offensas contraxit.

§ 4. Sacris decus suum reddebat: sacerdotia gerentes, gratiae nutrimentis prosequabatur: cumque ab inertī et rudī populo parum justam pontificibus venerationem haberi conspiceret, ne tanti nominis potiores inter privates relinqueret, decreti circumspectioris industriā, principum eis consortionem indulsit, ipsisque primum inter proceres locum, perinde ac Ducibus, assignavit, auctoritatem honore concilians. Providit etiam, ne tanti officii pondus aequo minor veneratio caperet, inque summa religionis arce positi, infima cultus conditione vilescerent. Nec solum pontificibus dignitatis incrementa donavit, sed etiam privatorum clericorum ordinem benignissimis decretis adornare studebat. Idem populares, adhuc sacrorum rudes, decimarum religioni assuefacere conabatur. Sed propositi irrita suasio fuit: quippe maturitatem rerum capere novelli cultus rudimenta nequibant.

§ 5. Ne autem Sveno episcopus promissam templi refectionem negligentius exequi videretur, coeptam Roschildensis sacrarii fabricam ad finem usque perduxit. Cujus excolendi gratiā coronam, arte impensāque operosissime elaboratam, in ejus ornamentum appendit, existimans regias opes potius sacrorum splendori, quam humanae avaritiae servire oportere. Egynus quoque iisdem ferme temporibus, opitulante rege, Laurentianae aedis inchoatum a se opus explicuit. Quibus rex dedicari jussis, mirificam dotis nomine munificentiam erogavit. Itaque non minorem in edendis templorum privilegiis, quam praestandis beneficiis, auctorem egit. Et ut legibus suis aeternitatem conciliaret, eas convellere conaturus Antistitem execrationi subjecit. Cujus edicti, postmodum a multis temere perentati, vetus adhuc ratio perseverat.

§ 6. Rex vero cum in omnibus sancte se industrieque gessisset, praecipue religionis charitate conspicuum praebuilt, nec unquam remotos ab exactissimo ejus cultu oculos habuit. Qui cum fratrum suorum turbam juveniliter intemperantem patriae admodum onerosam videret, largis uberibusque stipendiis alitam, uno dumtaxat Olavo, Slesvici partibus praesidente, in clientelam assumpsit, ac publicum pondus privato levavit impendio. Tandem Danorum nomen, armis in desidiam cadentibus, a paterni avunculi temporibus obrutum animadvertenti, novarum rerum cupido subrepsit. Utque ejus animum certius repraesentaret, non contentus studia sua Orientalibus decorasse victoriis, Angliam infelicitate amissam, haereditatis duxit nomine repetendam; recolebat enim bellicam Majorum gloriam, cumque opibus imperii fines nullo magis, quam Anglicis crevisse titulis, majoremque eis ex unius insule, quam totius Orientis spoliis incessisse splendorem. A quo-

rum imitatione deficere, stolidi ac degeneris animi esse, satiusque regno carere, quam inter parvulae telluris angustias inclusum majestatis usum habere. Ut ergo negotiorum conformitate, Majorum fortitudini responderet, operamque eorum studiis consentaneam ederet, atque avili nominis gloriam aequaret, omnium, quae paterna corrupisset inertia, refectionem suae commendabat industriae, parentemque perosus, avum aemulatus est.

§ 7. Primum igitur occultum Olavo consilium prodit, eoque idipsum hortante, rem deinde popularibus aperit. Alacris omnium assensio fuit. Sed quem rex sibi fraterna charitatis vicissitudine respondere crediderat, latenter aemulum habebat, insidiosaeque ejus adumbrationis ignarus, affectum referri sibi, quem ipse impenderet, aestimabat. Quem etsi prudentia secus monuit, sanctitas tamen malignam de fratre suspicionem referre prohibuit, ne consanguineam fidem temere damnare, inque fraudis metu hostes ac necessarios juxta ponere videretur. Verum Olavis affectatione regni, pietatis erga germanum oblitus, perfidissimi pectoris habitum summâ fidei simulatione tegebat, vulgatumque regis propositum non solum adulationibus fovit, sed etiam hortamenti instruxit: non quod potentissimum regnum ab eo recuperari posse speraret, sed ut imperatae rei difficultatem in odium imperantis converteret. Enimvero fratris animum fastidiose aestimans, piissimus ejus amorem paricidali fraude pensabat. Nam cum eum, quod neglectam ante severitatem novis legibus restituisset, civibus invisum animadverteret, quo odium ejus cumulatus redderet, quod publice displiceret, privatim exequi stimulabat. Et ne solus insidias volveret, lecta societate clandestinae conjurationis coetum instruxit, nec frustra ingenium fuit. Quippe priores, quorum violentia regiis sanctionibus retusa fuerat, paricidalis cum Olavo propositi consortium habuerunt. Kanutus vero omnium animos gloriae magis, quam scelerei intentos existimans, imperata classe, Lymici maris oris advehitur, a quo brevissimus in oceanum transitus patet, quondam navigiis pervius, nunc vero interjectâ arenarum mole perclusus. Hic rex fraternum diu praestolatus adventum, navigandi cunctatione exercitus alacritate est excussus. Nam Olavus reddita tarditatis ratione, veniendi moram in dies extraxit, commentumque cassandae expeditionis exagitans, alimenta perfidiae mendaci impedimentorum simulatione quae-rebat, eo moram trahere cupiens, donec aut regem sine eo proficiscentem, interim ipse regno privaret, vel tarditate suspensum, exercitu destitueret, rexque vel desertorum impunitate despiciabilis, vel poena cunctis invisus evaderet. Ita et fratrem et dominum adventus sui cunctatione ludificans, tam vafrae, tamque insidiosae rationis commento, generosi ac fortis propositi molitionem subruere conabatur.

§ 8. Nec eum callida consilii ratio fefellit. Nam tota a rege

classis, fastidita ejus expectatione, defecit. Rerum enim, quae a fratre gerebantur, ignarus, morantis adventum saepenumero mandatis exegerat: cum tandem de ejus perfidiacertior factus, classe praestolari jussâ, Slesvicum lectissima manu festinato contendit, ibique fratrem inopinatum et attonitum intercepit. Deinde productum accusatumque, nec objecta valide propulsantem, perinde ac convictum, impotentemque defensionis, compediri a militibus jubet. Qui indebitam regio sanguini contumeliam suis manibus administrandam negabant: cujus tanta apud ipsos veneratio fuit, ut ex eo ortos, morte quam vinculis mulctare mallent, tolerabilius rati, quod communis conditio admittit, quam quod servile supplicium exigit. Sed et gentis nostrae verecundia summam in vinculorum poena turpitudinem reponere consuevit, hisque afflicti omni fato tristius ducit, ingenuas mentes probroso, quam cruento supplicio punitiores existimans, tantoque alterum altero speciosius censens, quantum naturae habitus a fortunae vitio distare creditur. Mandatam militibus operam communis frater Ericus exequitur, plus justî imperiî, quam iniqui germani respectui tribuendum, nec sanguini pareendum, dum vitia puniuntur, existimans, quippe quem virtus defecerit, nullam stirpis reverentiam obtinere, animique labe foedum, omnem generis infuscasse splendorem. Igitur non tam fratris nomen, quam paricidae propositum intuebatur. Adeo sanguinis pretium vilescit, cum se moribus ignobilem fecerit. Post haec rex Olavum catenis coëreïtum, navigioque in Flandriam relegatum, carcerali custodiae mandandum curavit. Cujus captionem conjurati, parum famâ aut nuncio experti, quo callidius exercitum solverent, inertem regis moram absentiamque causati, classem clandestino monitu circumventam, domos abire jusserunt. Quam rem si quis palam exhortatus fuisset, publicatis bonis, aut in exilium agi, aut capitali supplicio afflicti lege merebatur. Quamobrem defectionis incentoribus tutissimum visum, ut sine ullo auctore ipse sibi populus desertionis licentiam vindicaret, ne tam privatum discessionis crimen, quam publicum haberetur. Tantum autem apud improvidam multitudinis temeritatem insidiosa magnatum ratio valuit, quod plebs non minus eorum auctoritate, quam morae taedio adducta, fidentissimam revertendi libertatem acciperet.

§ 9. Cujus facti rex cognitione susceptâ, dolorem prius, deinde laetitiam egit. Siquidem injuriam in religionis habitum formavit, mulctaeque nomine primam exigendarum decimarum occasionem corripuit, laetatus quod ei utilissimam propositi rationem opportunitas conciliasset, suoque dedecore sacrorum decus instruere cupiens. Cumque magnates Olavum, quem sibi factionis ducem futurum speraverant, a fratre interceptum audissent, proposita fraude defecti, summam ejus dissimulationem egerunt. Itaque rex accersita postmodum concione, docet quantum Da-

nicis armis militaris semper disciplina profuerit, majorum imperiis a minoribus semper obtemperatum fuisse, regum auctoritatem popularibus inniti suffragiis, principum famam nullo magis, quam militum fide crevisse, eorumque nullius momenti imperium esse, si non plebeis subsistat auxiliis. Sibi vero nuper ignotam regibus contumeliam obvenisse, inusitatae defectionis auctores hebetudinem audaciae praetulisse, aviditate oculi speciosissimae rei negotium subruisse. Adjecit quoque, quantà pecuniae summâ ob impium desertionis crimen damnari meruerint, gubernatorum singulis quadragena nummum talenta, terna remigum unicuique muletæ loco numeranda proponens. Nemine collationem abnuente, promissa aeris solutio est. Quo cognito, remittere se Kanutus illam exactionem, si sacerdotibus decimas erogare voluissent, edixit. Tunc concio, petita consulendi licentiâ, paulisper a rege deliberatura secêdit, an propositis satisfieri conditionibus oportêret. Utraque exhibitu difficilis aestimata. In solvendo namque aere, complures inopiâ afflictiendos credebant. Decimarum vero pensionem omni ævo celebrandam, æternam debitoribus infligere servitutem. Igitur quasi in tristium rerum contextu minus asperae delectum facturis, acerbior visa, cui comes diuturnitas affluisset. Nam cum alterâ se tantum, alterâ posteros quoque puniendos adverterent, praesentem, inopiam perpetuo muneri praetulerunt. Itaque temporum aestimatione facta, quo sibi tantum, quam quo posteris poenam crearent, culpam redimere praecoptantes, semel aere, quam semper libertate, defici maluerunt, jure elicited, dedêcore vacuum: persuasione extortum, probro obnoxium rati. Quinetiam annuam alienis frugem dependere, ignominiae, non religioni, attinere censebant. A quibus cum Rex deteriorem conditionis partem approbari videret, simulata pecuniae exactione, septentrionales Jutiae partes ingressus, Tostonem cognomine Peculatorem, ejusque collegam Hortam, colligendae pensionis quaestores instituit, muletæ metu decimarum religionem disserere cupiens. Iisdem defectorum res, aestimatis possessionum pretiis, intactas dimittere jussum. Qui mandatum inimitius, ac jussi fuerant, executi, iniqua plebem exactione pulsabant. Quam rem aemuli regis in popularium concilio deplorantes, calumniam mendaciis exaggerabant. Veris quoque majora fingentes, invidos cunctis reddidere quaestores. Quippe militum opus, non regis imperium, judicabant: nec jubentis, sed jussi studium intuebantur.

§ 10. Quorum instinctu multitudo quaestores adorta, communem injuriam publica consternatione cohibuit, magis, quid fieret, quam quid fieri jussum esset, inspiciens. Nec eorum caedibus satiata, in regem quoque vesana prorûpit. Qui impetum ejus opportune suâ rati absentîâ declinandum, Slesvicum concessit, ibique conjugem cum filio constitutam, si res sinistre cessissent,

perfugere in patriam jussit. nullum inter perfidos praesidium habituram. Siquidem intempestivum regno haeredem domesticorum arbitrio relinquere verebatur. Igitur Wandali, solam sibi in armis libertatem restare credentes, fugae ejus perinde ac victores insultare coeperunt. Qui cum imminetibus Jutis, et vetera auxilia deficere cerneret, nec nova temporis angustiae contrahi sinerent, quo tutior secessu foret, Fioniam petit, salutem insulae praesidio quaesiturus: ubi nihilominus indignam religiosissimo spiritu suo violentiam expertus est. Hinc enim Jutis aucta saeviendi fiducia, concitatum multitudinis temeritatem exauit: hinc grassandi praesumpta libertas, tristem regi procellam inflxit. Sane populares, poenae metu coeptum omittere vèriti, perseverantiam secleri exhibendam duxerunt. Neque enim bis laesum poenam noxiis remissurum credebant. Ideoque ejus exitum sistentes, ardentissimo odio sanctissimi viri necem petebant: ac veluti veniae desperatione compulsi, hostem tollere, quam ultorem experiri, maluerunt. Nec suis cum finibus exegisse contenti, Fioniâ quoque propellendum decernunt. Jamque rex accepto trajectionis nuntio, Sialandiam emigrare statuerat, cum Blacco quidam primam ipsius familiaritatem adeptus, sed nihilo minus eum occulte perosus, simulatae fidei consilio hortatur, fugae parcat, Othoniensis pagi praesidia expetat, nec foemineo more lætebram circumspiciat: se interim plebis acta speculaturum, blanditiasque irae ejus oppositurum promittit. Quod si plebis animum mitigare nequisset, tanto ante id regi pronunciatum, quantum fugae occupandae sat esset. Consilio obtemperatum est. Tunc Blacco, omissa legatione, sinistris plebem monitis palpitans, conciliandae gratiae loco, odium Regi impensius struit. Hortatur, quam celerrime calumniae auctorem occupent, nec fugacem elabi permittant: oppressionum vindices tyrannum, non regem, fastidire commemorat: carère culpâ, quod honestatis aemulatione committitur: patriae tutores, perinde ac pietatis ministros, paricidio exui: privatum abesse crimen, ubi publicae libertatis vindicta peragitur. Practerea miserrimos, coepit irritos: compotes, felicissimos fore. His atque consentaneis modis sollicitato in regis necem populo, adversum immerentis caput funestos omnium conatus crexit, eaque actione consternatam amentiam plebem, veluti furiali quadam face succendit. Statinque impetus crevit, ubi hortatorem habere coepit. Neque enim temeritati ejus constantiam suam objecit, sed publicae sese dementiae auctorem adscripsit. Igitur incitator seditionis procella, pestifera ejus concione effervuit, graviorque tempestatis incentorem nactis tumultus erupit. Inde reversus, pacatiorem populi animum nunciat: facile consternationis procellam acquiescere, si rex iram mutuo deponere, reisque poenam remittere voluisset. Quem rex fidum legationis ministrum ratus, regalis magnificentiae convivio excipit, mali-

gnumque suae pietatis interpretem donis prosequitur. Utroque gratia perfidiae habita est. Nam Blacco alterna partes vice subiens, corrupto legationis officio, pro mediatore proditorem agere coepit, atque ex speculatore sceleris hortator evasit, sinistre Regis, falso plebis animum interpretatus. Ita pellacis viri mendacium, legationis titulo involutum, regem pariter ac populum fefellit: hunc, ne imminenti vitaret: illum, ne parceret expectanti.

§ 11. Eundem die postera rex prioribus paria pollicentem, ad speculanda seditionis acta dimittit, communemque hostem, inter se et vulgum creandae pacis auctorem assumpsit. Nec solita legato perfidia defuit: cujus pestiferis monitis instincta plebs, vehementius adversum regis caput consternationem destrinxit. Kanutus interim quotidianis sacrorum solemnibus assuetus, ne quid religioni praeponeret, Albani aedem sacram, pro se deprecaturus, accedit. Quippe precibus Deum, quam hostem armis, ne quid charitati detraheret, aggredi praeoptavit: ubi dum religioni vacando officia sanctitatis exequitur, consternatae multitudinis corona armis sacrarium clausit. Quotquot ergo ex militibus hostem praecurrere poterant, periculi consortium affectantes, regem petebant, ejus in seipsos discrimen transfundere cupientes: eumque salutem secessu consequi possent, periculum praesentia quae-sierunt, morteque clari, quam fugâ tuti fieri maluerunt. Quanta porro humanitate clientelam hanc abundasse credemus, quae, ne infelicem domini fortunam desereret, periculo sese, quod vitare licebat, opposuit, inque magna fugiendi copiâ salutem regis, quam suam, tueri satius duxit? Benedictus quoque fraternitatis nexum fide imitatus, in templo cum fratre commori destinaverat. Ericus vero seorsum ab hoste conclusus, cum solus multitudinem sustinere nequiret, permedios hostium globos, ferro secessum molitus, erupit. Tunc nemine religiosae pacis domicilium violenter irrumpere praesumente, primus Blacco cunctantibus caeteris, ferro valvas petivit, ductuque suo eandem cunctis licentiam tribuit. Ita se non sacrilegii modo, sed etiam publici parricidii ducem auctoremque exhibuit. Quod videns plebs, concitato seditionis motu templum aggreditur, eoque irruptione facta, divinos lares ac sanctissima penetralia, sacrilega tempestate, foedavit. Verum Blacco in ipso, quem irruperat, aditu trucidatus, datis parricidii piaculis, violati sacrarii poenas pependit: mors ejus, interfectoris exitu vindicata est. Itaque alterius fato scelus, alterius pietas causam praebuit. Crediderim tunc pium cruorem parricidali permixtum, separatis fluxisse meatibus, atque sine ulla rivulorum communione hinc sacrum, inde scelestum sanguinem, dividuis alveis incessisse. Benedictus liminibus irruptorem excipiens, dum foribus acrius propugnat, occiditur.

§ 12. Rex ipse inter cruentos imminenti violentiae strepitus

fiduciâ conscientiae eundem mentis habitum tenuit, neque religioni parcius, quam si periculum abesset, vacavit, ne plus ab eo timoris quam constantiae viribus indulgeretur. Sed ne extrema quidem ejus hora, sanctitatis studio vacua fuit. Nam cum parietem undique a popularibus perfringi (quippe ligneus erat), ideoque propinquam sibi necem instare animadverteret, accersito sacerdoti factorum arcana confessus, per summam moeroris acerbitem praeteritae vitae culpas absolvit, praemiumque sibi poenitentiae salubritate concevit. Tantum enim in innocentia sua fiducia reposuerat, ut mortem non periculo oppressus refugere, sed metu vacuus, appetere videretur. Quinetiam propansis utrinque brachiis ante aram, fati securus occubuit. Ubi dum victimae more prostratus percussorem expectat, immissae per fenestram lanceae mortifico jactu confossus, pium mortis sacrificium edidit, profusoque militum sanguine, suum ad ultimum erogavit. Enimvero crebris undique telis petitus, corpus immobile tenuit, nec ante loco, quo cubabat, excessit, quam feretro mandaretur extinctus. Ex ejus sanctissimis vulneribus plus gloriae, quam cruoris effluxit: quippe praesentis vitae exitu initium melioris accepit, hostili judicio punitus, divino servatus. Felix eorum parricidium, qui quem terrestrium virtutum orbe exemerant, coelestium usibus applicabant, caducâque et fragili potentiâ spoliatum, solidae atque aeternae felicitatis compotem statuerunt. Sed et clandestina ejus virtus perlucidis postmodum experimentis enituit. Haec audiens regina, patriam cum filio impubere repetit, geminis post se relictis filiabus; ex quibus Ingertha Folconi Svedicae gentis nobilissimo nupta, Benedictum Kanutumque filios habuit: iisdemque mediantibus, Birgerum, qui et nunc extat, Svediae Ducem cum fratribus suis nepotem accepit. Verum ex Caeciliae matrimonio Ericus Gothorum praefectus, Kanutum cum Carolo procreavit. Ex quibus generosissimarum imaginum numerosa posteritas, clara propinquitatis serie cohaerens emersit.

§ 13. At populus perempto rege exultans, quod scelus deflere debuerat, insultatione prosequi voluptatis loco reputabat. Qui cum parricidio pietatis causam praetexeret, idque tyrannicidii nomine coloraret, militem suum Deus mercede fraudari non passus, arcanam sanctissimi viri innocentiam manifestis publicavit indiciiis, eximioque vitae ejus splendori etiam clara mortis ornamenta concessit. Sane ad coarguendam parricidarum malitiam, puniti merita miraculosis prodidit argumentis, ignotamque vulgo virtutem mirifico rerum fulgore detexit. Quorum plebs admiratione perculsa, virtutis invidiam egit, conspicuamque signorum experientiam diu nequicquam infuscare tentavit. Veteris namque invidiae fremitu, ac pristinis odii viribus pertinacius exandescens, adduci non poterat, ut divinis honoribus coleret, quem ob scelus a se interfectum putaret, rem caelitus declaratam, hu-

manis argumentis abnegare conando. Quamquam enim damnatos a se mores, coelesti judicio comprobatos videret, ad dissimulandam tamen occultandamque miraculorum fidem, justam caedis causam lungebat, firmamque facti tuitionem retinens, sententiae suae perseverantissima propugnatrix existere non erubuit. Nec vitâ regem spoliasset contenta, etiam fati laudibus exuere conabatur, cujus lucem extinxerat, famam quoque sepelire connisa. Sed humanis tenebris divinus splendor involvi non poterat: quippe miraculorum nitor, dubietatis caliginem clara rerum luce pellebat. Nam sanctitatis ejus medela, varias imbecillitatum affectiones, remediorum salubritate prosecuta est. Cumque obtreptantium livor erebrescentibus signis virtuti cedere cogeretur, nec fidem ulterius frustrari quivisset, in facti tamen defensione persistens, sanctitati quidem assensit, sed eam non tam ex praeteritae vitae meritis, quam ultimi temporis poenitentia profectam adstruxit. Ita et justam facto causam praexiit et vita cassum honore donavit. Siquidem digne regem perisse, sed pium lacrymis evasisse dicebat, intentionem ejus, avaritiae, quam religioni, propiorem existimans. Cujus erroris non parvas postmodum poenas pependit. Sed et posteri, paternam redolentes invidiam, sanctitatis ejus famam non moribus, sed lacrymis imputant, praesentique incredulitate praeterito se errori implicant, neque adduci possunt, ut ipsius beatitudinem, deposito odio, sincere aestiment. Verum sacra ejus oppidulo orta, toto pene terrarum orbe fulserunt, cultusque ipsius primum a civibus exceptus, paulatim in commune praecepit. Cujus tam vitae, quam miraculorum virtutem privatiim Othoniensibus venerandam, publica eam religio consecravat. Sed et coelestem ejus spiritum ad hoc usque tempus felix signorum fortuna prosequitur. Hinc est, quod Kanutus divini jam animi immortalitate potitus, ut terrestribus patriam patrociniis attollere studuit, ira coelestibus protegere non desistit. Ideoque sanctitas ejus, gloriae et celebritatis fructu opulentissima, splendidum in Fastis locum obtinet. Quinetiam salutare effectus suos quotidianis administrat indiciis, malitiamque patriae, beneficiis pensat. Nam virtutum ejus insignibus omnis aetas Danica gloriabitur. Talibus illustrationis radiis sanctorum fati claritas erogatur, cum coelesti beneficio mortalis livor opponitur.

§ 14. Interfecto Kanuto, Juti iniquae societatis pertinacia singulari Olavi gratiam amplectentes, creari eum regem alacerimis petivere suffragiis: hunc sibi plurimum gratiae relaturum sperantes, cui tanto regnum discrimine quaesivissent. Neque ejus fratribus hunc honorem eximio Kanuti amore suspectis erogandum duxerunt. Igitur pecunia pacta, Nicolaum communem tam praeteriti quam futuri regis germanum, vadem pro ejus redemptionem dederunt, receptoque regnum imponunt. Nec parvum

Nicolaus fraternae charitatis specimen edidit: siquidem fraternas induere catenas, suisque vinculis germano regnum emere non dubitavit. Quod audiens Ericus, contumeliae memor, quam ei communis fratris jussu inflixerat, ultioris metu cum conjuge Bøtilda, quae Uvoni Gallitiano ex filio Trugoto neptis obvenerat, Svediam petivit. Dani vero, collato certatim aere pro sponsoris reditu, pactam creditori pecuniam numerarunt. Quem Flandrensi custodiâ liberatum, infesta parricidis fortuna veluti cladem aliquam nostrorum abundantiae ac fertilitati iniecit. * Nam cum Dani, novi regis initiis applaudentes, pristinae ruinae procacius insultarent, criminosis semper infensa divinitas ne diu scelus impunitate florèret, petulantiam penuriâ rependere voluit, communique inopiâ, publici parricidii victa exegit piacula. Ut enim non in singulos modo, sed universos animadverteret, summa aëris intemperantia annorum, quibus Kanutus regnum gesserat, numerum adaequavit, coelestique rōbre humana vi majorem edidit ultionem. Quamobrem tanta ciborum penuria incessit, ut maxima populi pars, alimentorum inops, inediâ consumeretur.

§ 15. Ea res locuplètes inopiâ, pauperes morte mulcavit: majoresque aere, minores spiritu spoliavit. Nam divitum populus, non suppetentibus alimentis, auro argentoque salutarem comparavit impensam: pauperum vero gregem, tam census quam dapis inopem, horrida passim fames absumpsit. Rex ipse ad ultimam tabem adactus, plurima fruge latifundia permutabat, agrisque venum ire jussis, alimenta, possessionum pretiis, comparabat. Nobilibus in eundem usum, ingenuitatis insignia erogare, rubōri non fuit. Enimvero abunde seges finitimis erat, ut privata gentis, non publica terrarum, ultio videretur. Quae tam dira clades convictum populi animum, sanctitatem, quam antea detrectaverat, fatēri coëgit, deque celsitudinis ejus contemptoribus veneratores effecit. Sane tam evidens poena, aliis fruge abundantibus, Danis privatim ingruens et parricidarum noxam et perempti innocentiam liquido argumentata est. Hanc pestem Sveno pontifex, cujus summa apud Danos auctoritas erat, populo parricidii poenitēre praemonito, incessuram praedixit. Quippe in plebem pius, in Deum venerabilis habebatur, religionemque attentiore curâ, conciones praestantiore facundiâ celebrabat: ita favore omnium occupato, arcem in nostros auctoritatis atque eloquentiae fastigium possidebat. Subjectorum mores non solum dictis, sed etiam serenissimis operum informabat exemplis: nec voce, quam mente, concinnior fuit. Idem perfecta Trinitatis aede, in exaedificando ejus ambitu Kanutum religiosi operis socium habuit. Nec minorem in extruendis Mariae sacrariis operam gessit. Nec domestica sanctitate contentus, augmentum ejus foris petere, arrepto peregrinandi labore, constituit. Cumque Jeroso-

* Ultio div'na in Danos parricidas.

lymam proficiscens, Byzantium pervenisset, contracta varii generis ornamenta, cum sacrorum cinerum reliquiis in necessarios usus domestici templi remittenda curavit. Sed cujus Graecia pietatem vidit, mortem Rhodos adspexit. Iisdem fere temporibus, absumpto Richaldo, Ascerus, morum generisque splendore eximius, Lundensi potitur sacerdotio. Olavus cum bis pene lustrum regnando condidisset, inter continuas rei familiaris angustias, nihil regali magnificentia dignum exequi poterat (a).

DE S. WOLSTANO WIGORN. EPISC.

AUCTORE ANONYMO

Vixit a 1008 ad 1095. — Nazione Britannus.

§ 1. Amabilis Deo Wolstanus provinciâ Wareviciensi (b) oriundus, et in monasterio de Burgo literis et officiis ecclesiasticis instructus, Missam morose cantabat, aliasque orationes adjiciens, solis fidelium oblationibus contentus erat. Hic virgo existens, superflui potus semper expertus, esui carniū indulsit: quibus tamen spernendis occasio talis fuit. Die quadam cum ad placitum quoddam exiturus, Missâ celebratâ cibum sumere statuit, appositâ igni aucâ, nidor adustae carnis nares celebrantis oplevit, odor mentem avocavit. Sed cum diu reluctans, cogitationem avertere non posset, juramentum ad sacramenta, quae tractabat, fecit, nullo se amplius pacto id genus cibi comesturum. Completâ vero Missâ, jejunos ad negotium discessit. Saeculo tandem relicto, in monasterio Wigorniensis, in quo pater suus servierat, monachus effectus, per omnia pene loci officia gradiens, ad Prioratum ascendit. Jejunii, vigiliis et orationibus jugiter indulsit: super scamnum in ecclesia, libro, in quo orabat, capiti supposito, dormire consuevit.

(a) Ericus III pius S. Martyris frater qui scelestissimo fratri Olâo successit, testimoniis Romam missis de miraculis quae Canuti memoriam et sepulcrum illustrabant hujus cultum a Summo Pontifice impetravit. Clemens tandem x Officium ipsius et Missam in Ecclesiâ Universâ ritu simplici de praecepto, vel semiduplici ad lib. celebrari mandavit.

Cum videat lector *Esthritium* in Breviario Rom. patrem dici, S. Canuti, non *Srenonem* ut passim apud Auctores, sciat hoc Svenoni II ex *Esthritâ* matre cognomentum fuisse. Notandum denique, (de anno agitur 1086), Martyrium S. Regis consummatum non sedente adhuc, sed septimo jam mense in coelestem gloriam suscepto S. Gregorio VII, Sedeque Apostolicâ vacante, priusquam crearetur Summus Pontifex Victor III.

(b) Plura hic unâ congerere expedit annotatiunculâ. S. Wolstani (vel Wulstani, - Wnolstani, Wistani) Vitam scripsit Bravonius Abbas Wigorniensis, et haec est probabiliter quam Surius exhibet a Capgravo editam; alii quoque de S. Antistite historiam scripsere; omnium optima reputatur quam auctore Emmingo contemporaneo monacho Wigorniensis dedit Warton in *Anglia Sacra*. *Wigornum* vel *Vigornia* autem in Britanniae Majoris Comitatu quem Merciae dicunt, est Angliâ linguâ *Worcester. Wareviciensis* provincia nomen tulit ab urbe *Warwick*. Locus Monasterii quem historicus appellat *De Burgo*, anglice dicitur *Peterborough*.

§ 2. Nocte autem quadam ante altare in ecclesia orans, daemonem ad luctam eum importune provocantem, quamvis passione fatigatus, illum ter complectens, prostravit. Apparuit autem illi in forma servientis cujusdam de curia, quem postmodum quoties Wolstanus videret, expalluit, ad caetera semper timore vacuus. Affirmabat enim se nescire, quid esset timor. Pro fractura pontis equum numquam descendit: quin etiam in summitate fabricarum angustarum securus incederet. Cum matrona quaedam pulcherrima, nobilis ac dives, in concupiscentiam ejus insano amore ac illicito decepta, intantum vexaretur, ut tentationi resistere non valeret, desiderium suum ei aperit, suspirando rogat et orat, ut cubile suum, paululum rigore postposito, ingredi dignaretur. Ille vero vocem funestam ulterius non ferens, sermone loquentis interrupto et facto fronti crucis signaculo, dixit: « Fuge, fomes lasciviae, mortis filia, vas Satanae; » alapamque mulierculae tanto nisu impègit, quod crepitus illisae palmae circumquaque auditus fuit. Sicque alter Joseph muliebrem lasciviam animo respuens, manu compescebat.

§ 3. Solebat autem sedula devotionè omni Dominica populo verbum Dei praedicare: quem frater quidam increpans, solius asseruit esse pontificis praedicare: monacho silentium et claustrum competere. Cui sanctus respondit: « Verbum Dei non est alligatum, nihilque Deo gratius, quam Christum annunciare, populumque ab errore viae suae revocare: ideoque se non omissurum. » Nocte sequente frater ille ad tribunal ignoti judicis in visione ductus, et, cur servum suum objurgasset, redargutus, in pavementum jussus est sterni et caedi. Lacrymae vero in maxillis et livores evidenter in scapulis evigilantis apparuerunt. Cujus calamitate motus vir Dei, benedictionem ei dedit, et statim sanitas ei rediit, omneque doloris vestigium conquievit. Cum quidam de campanili praeceps rueret, Wolstanus eminus stans et intuens, condoluit et signum crucis opposuit: casusque ruentis corpus non solum non attrivit, sed nec animum frigente sanguine, ut solet, hebetavit. Surrexit incolumis, suae temeritati imputans, quod cecidit: et Wolstani sanctitati, quod evasit. Tribus in hebdomada diebus omnis cibi abstinens, perpetuo linguam cohibuit silentio: reliquis tribus porros vel caules elixos et panem hordeaceum comedebat.

§ 4. Contigit autem anno MLXII Aldredum Wigorniensem Antistitem ad Archiepiscopalem Sedem Eboracensem (*Yorck*) esse translatum; quare unanimi Cleri totiusque plebis consensu Wolstanus ad vacuum Wigorni cathedram evehendus eligitur. Aderant tum pro aliquibus cum Anglo Rege negotiis Legati Alexandri Pp. II, qui videntes ejus laudabilem vitam, in ejus electionem non tantum consentiebant, imo tam Clerum quam populum, rege Eduardo annuente, instigabant, suaque auctoritate rem con-

firmabant. Illo vero totis viribus resistebat, seque indignum acclamante, et cum sacramento affirmante se multo libentius decolationi quam Episcopali ordinationi succumbere velle, cum a viris religiosiis nullo pacto ad consentiendum flecti posset, tandem a viro Dei Wolsino recluso, qui jam quadraginta et amplius annos solitariam vitam egisse noscebatur, acriter de inobedientia et obstinatione correptus, divino etiam oraculo territus, annuere tandem maximo cordis dolore compulsus est; atque Episcopatu suscepto, vita et virtutibus clarus, Wigornensis Ecclesiae praesul refulsit. Cum autem Wilhelmus rex, literaturae insufficientiam et regiminis imperitiam praetendens, Wolstanum officio privare niteretur, convocato concilio, jubet Lanfrancus archiepiscopus venerabilem virum baculum resignare cum annulo. Vir autem Dei nec vultu mutatus nec animo, erexit se, et virgam pastorem manu tenens, dixit: * «Vere domine Archiepiscope, vere scio, quia nec hoc honore dignus sum, nec huic aptus oneri, nec sufficiens labori. Sciebam enim hoc, cum me clerus eligeret, cum episcopi cogere, cum me dominus meus ad hoc officium invitaret. Ipse auctoritate Sedis Apostolicae in meos humeros hoc onus refudit, et per hunc baculum, me episcopali gradu investiri praecepit. Nunc tu pastorem virgam exigis, quam non tradidisti: officium adimis, quod non contulisti. Et ego quidem insufficientiam meam non ignorans, et huic sanctae synodi sententiae cedens, resignabo quidem baculum, sed non tibi: sed potius ei, cujus cum auctoritate suscepimus.» His dictis, accedens ad tumulum sancti Eduardi et stans ante sepulcrum, dixit: «Tu scis, domine mi, quam invitatus hoc onus susceperim, quoties subterfugerim, quoties me, cum quaererer, absentaverim. Fateor, insipiens factus sum: sed tu me coegisti. Nam licet non deesset fratrum electio, plebis petitio, episcoporum voluntas, gratia procerum: his tamen omnibus praeponderabat tua auctoritas, tua magis urgebat voluntas. Et ecce novus rex, nova lex, novus pontifex; nova jura condunt, novas sententias promulgant. Te erroris arguunt, qui jussisti: me praesumptionis, qui consensi. Et tunc quidem falli potuisti, ut homo: sed numquid modo conjunctus Deo? Non igitur illis, qui exigunt quod non dederunt: qui cum sint homines, fallere possunt et falli: sed tibi, qui dedisti et jam deductus in ipsam veritatem, ignorantiae vel erroris tenebras evasisti, tibi resigno baculum, tibi curam eorum, quos mihi commendasti, dimitto.

§ 5. Haec cum dixisset, elevata paululum manu, in lapidem, quo sanctum corpus tegebatur, baculum infixit, dicens: «Accipe domine mi rex, et cui libuerit, trade illum.» Et exiit pontificalibus, inter monachos ipse jam monachus resedit. Admirabantur omnes, cernentes virgam lapidi immersam et quasi

* Nota magnam cum humilitate prudentiam, ocyus miraculo honestatam.

radicibus fixam, non moveri. Cumque baculum tentantes, nulla ratione evellere possent, res deferitur in synodum, et Gundulfus Rossensis episcopus, a Lanfranco missus est ad sepulcrum: qui cum baculum nullatenus movère valèret, Lanfrancus novitate miraculi stupefactus, una cum episcopis et rege ad tumultum properans, facta oratione, manum frustra ad eruendum baculum apposuit. Exclamat rex, orat pontifex et ad sanctum ait: « Vere justus Dominus et cum simplicibus graditur et cum humilibus sermo ejus. Derisa est a nobis, frater, tua sancta simplicitas: sed eduxit quasi lumen justitiam tuam. Erravit in te judicium nostrum et simplicitatem Deo gratam omnibus propalavit. Auctoritate proinde, qua fungimur, immo divino judicio, quo convincimur, curam, qua te inconsultius exuimus, iterum tibi committimus et imponimus. » Ille autem impossibilitatem suam et onus supra vires praetendens, asserit in loco sancto ministrum sanctum statuendum. Victus tandem precum instantiâ, coram omnibus ad sepulcrum accessit, virgam manu tetigit, et mox manum ejus secuta, ac si in molli luto fuisset impressa, desiliit. Lanfrancus ergo ad pedes ejus provolutus fatetur delictum, veniam implorat, dicens simplicitatem ejus Deo acceptam et beneplacitam, qui sapientiam hujus mundi stultam facit, ut fortia confundat et gratiam infundat humilibus.

§ 6. Mulierem quamdam a daemónio vexatam, per camporum devia spiritus impetu vagantem, sua benedictione valetudini pristinae restituit, ac praecepit, ut non Wolstanum, sed Deum benediceret, virtutes amaret, pudicitiam non perderet, ne deterius ei aliquid contingeret. Mulier, ejus monita sequens, in sanctimoniali habitu placentem Deo vitam egit. Daemóniacus quidam, ferreis catenis postea alligatus, tanta vocum variarum confusione locutus est, ut ex uno ore quasi exercitum loqui crederes. Viso autem pontifice, totis intremiscens membris, stridebat dentibus: patulo rictu sputa evomens, magno hiatu obstrepere coepit. Tanto incommodo sacerdos impalluit et expansis in coelum manibus, oravit et infirmus statim convaleuit. Leprosus quidam visu horridus, carne maculosus, aquâ lotionis manuum sancti viri in balneo posita se lavit et pustularum continuo tumor resedit, mortiferum virus effluxit, omnisque caro in puerilem puritatem brevi reffloruit: et impetigine et scabie capitis abolita, caesaries succrescentibus capillis reformatur. Gunnildis sanctimonialis, regis Haraldi filiae, tumor infestus oculos invasit et moles palpebrarum visum obducens, massâ carneâ opplevit. Suscepta vero episcopi sancti benedictione, dejectis et erectis palpebris, lucem serenam virgo consequitur.

§ 7. Elsinus regis Eduardi quondam minister, ad consecrandam ecclesiam Wolstanum precibus advocavit. Erat autem in coemeterio arbor nucea, patulis frondibus umbrosa, quae luxu-

riante ramorum amplitudine, luminibus officiebat ecclesiae. Solebat autem vir ille àleis et èpulis sub eadem arbore vacare : et cum jussisset eam episcopus abscindi, maluit ecclesiam non dedici, quam arborem inde penitus deponi. Vir ergo sanctus maledictionis jaculum in arborem offensus intorsit, et illa quasi vulnerata, paulatim sterilescebat, radicibus exaruit et fructu caruit. Exacerbatus inde dominus, eam abscindi jussit et dixit : « Nihil Wolstani maledictione amarius, nihil ejus benedictione dulcius poterit inveniri. »

§ 8. Cum quidam de Anglia versus Hyberniam navigarent, mutatà coeli clementià, flavit spiritus procellae, inhorruit fragor ventorum, factaque est tempestas valida. Diruptis rudentibus et malo effracto, invocato sancti Wolstani suffragio, quidam in ejus effigie appàrens, armamenta consolidat, rudentes coaptat, et ut animos revocarent exhortans, erigerent antennas, quia tranquillitatem daturus esset Dominus. Et confestim serenitate reddita, mare tranquillum efficitur.

§ 9. Vilioribus indifferenter utebatur pellibus, magis tamen agnibus frigus depellens : unde et cuidam suggerenti, ut pelles saltem catinas admitteret, ait : « Crede mihi, cantari non audiui, *Catus* Dei : sed, *Agnus* Dei : ideo agno volo calefieri. » Legebantur ad mensam ejus aedificationum libri, cunctis interim summum praestantibus silentium. Quiete vero èpulis data, ut coelestem impartiret alimoniam, quibus ministraverat corporalem, lectionem patrià linguâ exponebat. Cum vero post prandium, secundum morem potus porrigeretur, ipse aquam puram, solo ministro conscio, sumere consuevit. Primis quidem annis meram hauriebat aquam : confectus senio, vino vel cervisiâ mixtâ. Disciplinam domus suae tam in laicis quam in clericis severissime exercens, legem statuit, ut omnes tam Missae quam omnibus Horis interessent. Custodes ad hoc constituit, ut nullum impune ridere sinerent : alioqui aut potu eo die caruit, aut palmâ ictum ferulae excepit. Laicum nulum de suis quoquam misit, cui non preces septies in die dicendas injungeret : hoc asserens, ut sicut clerici septem Horas, ita laici septem orationes Deo libarent. Si quis ante eum juraret, statim ferulae vindicta sequebatur. Indigne ferebat, si quis coram eo aliorum vitam roderet, vel carperet mores : quoniam hoc summae malitiae deputabat.

§ 10. Noctibus autem post modicum somnum surgens, psalterium dicebat, nonnumquam solus, ne aliorum quietem impediret : quandoque cum socio, quem caeteris vigilantiorum apprehendit. Et cum somnolentiam cujusdam fratris nutu nocte quadam argueret, et ille oscitabundus et invitus residèret, cum corpus quieti daret, magna vi per visum concussus, flagris caesus, inconsultae temeritatis poenas pertulit. Dat postremo fidem, quod numquam ulterius virum Dei a bono opere impedire praesumeret.

Missas duas ad minus quotidie audire et ipse tertiam cantare solebat. Ascenso equo, psalterium incipere, nec pausam, nisi ad finem, facere consuevit. Ejus cubicularius praesto eleemosynam deferebat, nulli egenti denegandam. Ubi cumque jacèret, staret vel ambularet, semper in ore psalmus, semper in corde Christus. In singulis villis suis habebat aedículas, in quibus se a mane post Missam inclusit, donec clericus pulsatione ostii, tempus prandii vel horarum nunciaret. Quando erat Wigorniae, Missam majorem loco hebdomadarii quotidie fere cantabat, a quo, ut dixit, officio, pro episcopatu resignando, noluit absolvi. Collationi monachorum interfuit, et confessione dicta et benedictione data, ad sua rediit.

§ 11. Dum quadam vice monachi sui ad majorem ecclesiam migrarent, quam ipse construxerat et videret ecclesiam antiquam destrui, quam sanctus Oswaldus construxerat, lacrymas fudit. Super quo modeste redargutus, quod potius gaudere deberet, quod se superstiti tantus honor ecclesiae suae accidisset, quod multiplicatis monachis aedificia augerentur, dixit: «Ego longe aliter intelligo, quod nos peccatores et miseri opera sanctorum destruimus, ut nobis laudem comparemus. Non noverat illa aetas pompatica construere, sed sub qualicumque tecto seipsos Deo immolare, subjectosque ad exemplum attrahere. Nos e contra nitimur, ut curam animarum negligentes, cumulemus lapides.» Dum tempore quodam sanctus Wolstanus sermonem de pace faceret, et multi ad concordiam redirent, unus inter eos nullo suasu, nec etiam episcopi rogatu, pro fratris nece, homicidae veniam petenti indulgere voluit. Huic in medium adducto, dixit episcopus: «*Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur* (Matth. v). Constat ergo, quod pacifici, sunt filii Dei et beati: et discordantes, sunt miseri et filii diaboli. Illi igitur, cujus es, te committo, et trado carnem tuam Satanae.» Statim ille mancipium hostile effectus, dentibus stridere, spumas jacere, caput rotare coepit. A Wolstano demum sanatus, cum pacem adhuc repudiaret, iterum et tertio arreptus est, quousque ex corde injuriam et offensam remitteret. Ailuvinus quidam apud saltum Malverniae anachoretice degens, desiderio Jerosolymitani itineris saepius afflatus erat. Quod cum Wolstano panderet, dissuadens episcopus, dixit: «Desiste sodes Ailuvine: crede mihi, mirareris, si scires quae per te Deus facturus sit.» Acquiescens ille, in loco illo ad numerum tricenarium monachos congregavit, et Malverniae monasterium fundavit.

§ 12. Quidam nomine Fevolfus, dum saepius eadem peccata episcopo panderet, ait episcopus: «Opportunitas, ut video, latronem facit: ideo consulo, ut monachus fias: et sic vitiorum importunitate carebis.» Cum vero ille pro rigore Ordinis hoc renueret: «Vade, inquit, monachus fies, velis nolis.» Tandem ille

senescens et apud Malneshiri tonsuratus, quoties dictum Wolstani menti ingessit, mitius se habuit.

§ 13. Dum alumni sui Nicolai caput palparet, qui jam juvenis callescere coepit, ait ad eum: «Puto fili, quod cito calvus eris.» Et ille: «Quare, pater, non tenes crines meos?» Cui episcopus: «Crede fili, quamdiu vixero, residui non deficient.» Et factum est ita. Hebdomadâ namque illâ, qua episcopus obiit, omnes capilli ejus ita evanuerunt, ut quasi nudam cutem relinquerent. Anno autem Domini millesimo nonagesimo quinto, episcopatus sui trigesimo quarto, aetatis suae octogesimo septimo, quarto-decimo Calend. Februarii defunctus saeculo, vivere coepit in Christo*. Annulus autem, quem in consecratione acceperat, multis annis digito ejus haerere, non potuit, et crebro lapsus, numquam amissus fuit. Quippe caro digitorum ita exinanita fuerat, ut vix pellicula ossibus inhaereret: fertur enim saepius ipsum dixisse: «Annulum, quem sine ambitu suscepi, inseparabilem mihi in humum portabo.» Post obitum ejus quidam annulum digito subtrahere invanum tentaverunt: ita enim pellis plena, protuberantes articuli, nervorum integritas restituta videbantur mortuo, quae prae abstinentia, exinanita fuerant vivo. Elapsis autem post obitum ejus annis centum, dum transferretur corpus ejus et in scrinio pretioso collocaretur, repertum est una cum vestimentis pontificalibus integrum et incorruptum.

§ 14. Inter multa vero miracula pro famulo suo a Deo patrata, mulierem quinque annis incurvatam ac inclinatam, humique acclivem curavit, linguam pueri a noverca abscissam reparavit, caecos quinque illuminavit, daemoniacos quinque sanavit, mutis quatuor loquelam reddidit, mortuos tres resuscitavit, leprosos duos mundavit et hydropicis duobus sanitatem contulit. Infra triduum vice quadam trigintaquinque variis morbis oppressi, salutem consecuti, gratias Deo et sancto ejus referebant. Oculos juvenis cujusdam, ab scelestis aemulis dire effossos et in campum projectos, sanavit. Non autem illi proprios restituit, sed novas et modicas in fossarum profunditate pupillas tamquam duas posuit prunulas, et quas varias habuit a natura, nigras recepit ex gratia. De die autem in diem usque ad quantitatem competentem creverunt.

* Sanctorum albo adscriptus est ab Innocentio Pp. III, anno MCCIII.

GESTA B. SEBASTIANI MARTYRIS

GRAVISSIME CONSCRIPTA, E QUIBUS BEDA ET USUARDUS MULTA NON UNO LOCO DESCRIPSERUNT, HABENTURQUE IN ANTIQUIS MANUSCRIPTIS CODICIBUS. EST AUTEM PASSIM NONNIHIL MUTATUS STYLUS, SED MODESTE, PER LAURENTIUM SURIUM, QUOD ALIOQUI STYLO ELEGANTI MAXIMA EX PARTE SCRIPTA SINT.

In Gallia Narbon. natus. — Italiâ oriundus.

Martyrio coron. an. 288.

§ 1. Sebastianus vir Christianissimus, Mediolani eruditus, civitate Narbonensi oriundus, Diocletiano et Maximiano Imperatoribus ita charus erat in omnibus, ut principatum ei primae cohortis traderent, et suo eum conspectui jubèrent semper adstare. Erat enim vir totius prudentiae *, in sermone verax, in iudicio justus, in consilio providus, in commisso fidelis, in interventu strenuus, in bonitate conspicuus, in universa morum honestate praeclarus. Hunc milites quasi patrem venerabantur, hunc universi, qui praerant palatio, summo amoris studio complectebantur atque colebant. Erat enim verus Dei cultor, et necesse erat, ut quem Deus largâ perfuderat gratiâ, is ab omnibus amaretur. Et quotidie ille quidem sedulum Christo exhibebat officium, sed tamen dabat operam, ut id sacrilegis regibus esset incompertum: non passionis timore perterritus, nec patrimonii sui amore constrictus, sed ad hoc tantum sub chlamyde terreni imperii, Christi militem tegebat absconditum, ut Christianorum animos, quos inter tormenta videbat deficere, confirmaret, et Deo redderet animas, quas diabolus conabatur auferre. Denique postquam multas martyrum mentes a timore passionis eripuit, et ad capessendam coronam perpetuae vitae incitavit, ipse quoque quis esset aperuit, quia lumen latere in tenebris non potuit.

§ 2. Clarissimis igitur viris Marcelliano et Marco **, duobus geminis fratribus, pro Christi nomine in vinculis constitutis, quotidie solatium exhibebat, et tam ipsis, quam etiam servis eorum, cum quibus tenti fuerant, salutaria fidei consilia ministrabat, uti fugitiva seculi blandimenta respuerent, et momentaneos corporum cruciatus non timerent. Qui cum sanissimis consolationibus acquiescerent, et verbera carnificum constanti animo perferrent, capite damnati sunt: idque hac conditione, ut si eo temporis puncto, quo gladio ferendi essent, sacrificare vellent, et parentibus et conjugibus et liberis et facultatibus suis redderentur. Erant enim non solum, ut diximus, genere clarissimi viri, sed etiam facul-

* Virtutum congeries.

** Coluntur die xviii Jun.

tatibus locuplètes: patre Tranquillino, matre Martia progeniti, qui illos sequebantur cum uxoribus eorum et filiis, quos illi, utpote nepotes suos, ingenti sane amore prosequerantur. Unde factum est, ut ab Agrestio Chromatio, urbis Romae praefecto, triginta dierum inducias impetrarent: quo temporis spatio ageretur cum illis, ut ad sacrificandum idòlis accederent.

§ 3. Accedentes itaque amici eorum ad illos, ita eos compellere coeperunt: « Unde vobis tam dura mens, tamque ferreum pectus, ut neque patris canitie permoveamini, et matri jam decrepitae novos partus dolores afferatis? Olim quidem illa partus sui dolores his consolationibus superabat, quod uno cruciatu duos filios pareret, et geminum patri filiorum affectum funderet: at nunc insanibilis dolor, poena incurabilis, immedicabilis cruciatus, incomparabilis parturitio est, dum spes et gaudium eripitur, vita contemnitur, respuitur gloria, et proculcatis omnibus pietatis affectibus, mortis atrocitas appetitur potius quam timetur. Obsecramus vos, o amici carissimi, tandem hisce finem date calamitatibus, et vos patres esse dulcium filiorum vel admoniti mementote. » Haec et his similia amicis dicentibus, miseram se clamitans mater advenit, solutisque crinibus, canos suae senectutis ostentans, in conspectu eorum, vestem, qua tegebatur pectus, scidit, et cunctis lacrymantibus, ostendebat eis, quas suxerant mammas, et blandimenta, quae illis adhuc infantibus exhibuisset, multum ejulans commemorabat, ita inquires.

§ 4. « Tu mihi semper plus blanditus es, fili, et tu amplius verecundatus es. In illo imaginem meam pèperi, in te paternos vultus effudi: tu patri utilior, iste similior. Heu me, heu me miseram: circumvallat me ex omni parte incomparabilis luctus, inaudita miseria et geminata orbitas, nullis penitus calamitatibus aequiparanda. Amitto filios ad mortem ultro properantes: quos si mihi hostes auferrent, per medias sequerer acies bellatorum: si judicia violenta concluderent, carcerem simul irrumperem moritura. Novum hoc pereundi genus est, in quo carnifex rogatur ut feriat, vita optatur ut pereat, mors invitatur ut veniat. Novus hic luctus est, nova miseria, in qua natorum inventus sponte sua interit, et miseranda parentum senectus compellitur ut vivat. »

§ 5. Haec et his similia prosequente matre, infirmus pater et jam senio gravis, manibus servulorum adducitur, qui cygnaeum caput pulvere conspergens, hujusmodi dabat voces ad coelum: « Ad mortem ultro proficiscentibus filiis valedicturus adveni, ut universa, quae a filiis sepulturae meae exhibenda paraveram, ego infelix filios sepulturus expendam. O filii mei, baculus senectutis et geminum viscerum meorum lumen, nati feliciter et prospere educati, excellentissimae memoriae et ingenii singularis, omniumque liberalium peritia literarum imbuti, quae ista repente

insania, vestra voluntate suscepta, mortis vos fecit esse amantes? quae sane vita praeditis nunquam grata fuit, nunquam ne morituris quidem sui amorem attulit: ad quoscumque autem pervadere potuit, violenter admissa est, nec mortalium quisquam suam eam voluntate excepit. Quod si hanc nudus debitor, sub avaro foeneratore positus, nulla potest ratione deligere, immo non solum non diligere, sed timere etiam illam conspicitur: qua ratione eam appetit, qui et bonis omnibus exuberat, nec ulli quicquam debet? Venite, quaeso, huc juvenes, et plorate juvenes sua sponte pereuntes. Venite senes, et mecum meos plangite filios, quotquot vos paterna habere viscera sentitis. Huc accedite patres, et cavete, ne similia etiam vos patiamini. Deficite plorando oculi mei, et caliginem obducite, fundentes flumina lacrymarum, ne videam caedi gladio, quos dum virga levis tangeret, tremui: dum moerentes leviter viderem, expavi.» Dum haec et ejusmodi senior pater ageret, en amborum quoque conjuges cum liberis adveniunt, et eorum aspectibus offerentes infantulos, in has voces cum multo ejulatu prorumpunt: « Quibus nos servituras relinquitis? quibus conjugii nostri traditis charitatem? Qui, putatis, erunt horum infantium domini? qui vestrarum aedium avidissimi invasores? qui vestrae occupatores familiae? qui sibi divisuri vernaculos, quos nutritistis? Heu quam ferro, heu quam impio crudelitatis genere parentes despicitis, amicos respuitis, uxores abjicitis, filios abdicatis, et vos ipsos carnifici ultro jugulandos exhibetis.» Interea dum haec dicuntur et fiunt, inter uxorum lacrymas et suspiria filiorum, coeperunt milites Christi mollescere, et animi dolore permovèri.

§ 6. Huic autem spectaculo, ut ante diximus, intererat sanctus Sebastianus, vir per omnia Christianissimus, quem occultabat militaris habitus, et chlamydis usus celabat: cumque cerneret athletas Dei immenso certaminis pondere fatigari, in medium eorum se inferens, ait: « O fortissimi milites Christi, o instructissimi divini praelii bellatores, per eximiam animi virtutem fortiter pervenistis ad palmam, et nunc per misera blandimenta coronam deponitis sempiternam? Discat per vos nunc Christi militum fortitudo fide potius armari, quam ferro. Nolite victoriarum vestrarum insignia per mulierum blandimenta abjicere, et subjectas pedibus vestris hostis devicti cervices, ad rediviva iterum bella laxare: cujus quamvis saeva contra vos extiterit et periniqua instantia, saevior tamen efficitur ira repetita. Erigite igitur a terrenis affectibus gloriosum vestri certaminis trophaeum, et nolite illud amittere ob fletus parvulorum. Isti, quos plorantes attenditis, gauderent hodie, si possent scire quae nostis. Putant enim, quod haec vita sit sola, quae ubi finem acceperit, nulla vitalis animae, corpore deficiente, valeat portio remanere. Si enim scirent esse aliam vitam, ignaram mortis, tristitiae nesciam, in

qua regnat immortalitas et perpetua gaudia commorantur, profecto vobiscum ad illam festinarent pertingere: et hanc vitam pro nihilo putantes, illam appeterent, quae in jugi exultatione permanet, et penitus finire non novit. Haec autem praesens vita fugacissima est, et usque adeo infida, ut nec sui amatoribus fidem servare potuerit unquam. Ab ipsa enim mundi origine in se fidentes fefellit, omnes sui cupidos delusit, cunctos de se praesumentes irrisit: et ita nullum omnino certum reddidit, ut omnibus probetur fuisse mentita.

§ 7. «Atque utinam solius mendacii culpa esset obnoxia, et non per flagitia omnia suos cogeret pervagari amatores*. Ipsa edacitatem suggerit voracibus, ebrietatem temulentis, naufragium pudoris adulteris, execrabilem perversitatem incestis: ipsa furem instigat ut capiat, iracundum ut saeviat, mendacem ut fallat. Ipsa inter conjuges divortia seminat, inter amicos discordias, inter pacificos lites, inter justos injustitiam, inter fratres scandala. Ipsa iudicibus eripit justitiam, castis pudicitiam, artificibus peritiam, moribus disciplinam. Et ut immaniora, quae suis amatoribus ingerit, crimina memoremus, si fratrem aliquando germanus frater occidit, si filius necavit patrem, si interemptus est ab amico amicus: ejus haec instinctu perpetrata sunt scelera, ejus intuitu, ejus vel spe vel fiducia haec nefanda admissa sunt facinora? A non praesentis hujus vitae amore ducti, dum haec committunt, illamque plus aequo diligunt, iniquo homines odio prosequuntur? Cur enim pirata jugulat navigantem, cur latro viatorem interficit, dives opprimit pauperem, superbus humilem, et nocens omnis quemcumque potest infestat innocentem? Certe haec mala omnia illi designant, qui huic vitae obsequi cupiunt, sibi que persuadent, se ejus in amore posse per longa temporum spatia durare. Non ergo alterius rei causa fiunt scelera, nisi ut infelicissimae huic carnali vitae a carnalibus inserviat; ipsa posteaquam omni est crudelitate omnique spureitiâ saginata, servientes sibi tradit filiae suae morti sempiternae. Ex ipsa enim, et ex ejus utero nata est mors aeterna, quando gulae suae et libidini et oculorum oblectamenti primi homines obsecuti sunt: atque ideo qui ad aeternam capessendam vitam conditi erant, in hanc mortis regionem sunt detrusi, atque hinc porro ad inferos devoluti, nihil secum asportantes.

§ 8. «Haec ergo vita est, quae vos fallit, amici carissimi, ut amicos vestros ad vitam euntes sempiternam, injusto consilio revocetis. Haec vos instigat, o parentes sanctissimi, ut filios vestros proficiscentes ad coeli comitatum, ad honorem incorruptibilem, ad amicitias Imperatoris aeterni, stultissimis lamentationibus retrahatis. Haec est quae vos, o castissimae conjuges beatorum, sub pietatis praetextu ad impietatem mentes martyrum fecit im-

* Quae quis amatoribus praesens vita inferat damna, describitur.

pellere, et mortem pro libertate illis adferre. Si enim consensissent persuasionibus vestris, paucis quidem tempore vobiscum esse poterant, at postea necesse esset illos a vobis separari: et ita separari, ut non nisi inter tormenta perpetua mutuo vos iterum conspiceretis, ubi edax flamma incredulorum animas devorat, ubi dracones tartarei blasphemorum labia comedunt, ubi serpentes morsibus suis incredulorum pectora lacerant: ubi ululatus, gemitus et mugitus horrendus personat, confususque clamor, quem vis tormentorum excitat et incendii ardor intolerabilis extorquet. Haec autem calamitas, quae illic infideles excipiet, nullo unquam termino definitur, nullo fine concluditur, sed flammarum atrocium combustionem miseri illi corroduntur, et ad rediviva incendia iterum qui adusti fuerant, reparantur. Has igitur poenas et hos sinite evadere, et vosmetipsos ab illis eripere conamini: permittite interim hos ad coronam pertingere ipsis praeparatam. Nolite timere, non separabuntur a vobis, sed vadunt vobis praeparare in coelo sidereas mansiones, in quibus una cum illis et cum filiis vestris sempiternam felicitatem perfruamini.

§ 9. « Si ergo vos domus vestrae ex lapidibus constructae delectant, quanto magis illarum vos debet pulchritudo invitare domorum, ubi sunt triclinia auro puro radiantia, quae ex gemmis et margaritis habent Zetas (a) instructas? Ibi flos rosarum purpureus nunquam marcescit, ibi nemora floribus amoena, perpetuam viriditatem vernant: illic prata ridentia mellifluis semper scatent rivis, illic croceis gramina floribus redolent, et albescentes campi odores spargunt suavissimos. Ibi auras vitales nares hauriunt, lumen illic perpes umbrae nesciunt: ibi serenitas sine nubilo, et absque noctium alternis tenebris die oculi sempiterno perfruuntur. Nulla ibi interpolatione abruptuntur deliciae, nulla prorsus solitudine securitas inturbatur. Mugitus, ululatus, gemitus, lamenta, luctus procul illinc absunt: nihil unquam foedum, deforme, tetrum, horridum, sordidum in illic degentium incurrit oculos. Pulchritudine in amoenitate nemorum, splendore in jucundo aere, et omni elegantia sine intermissione suavissime oblectantur oculi: nec quicquam omnino, quod perturbet mentem, ingeritur auribus. Sonant ibi jugiter organa hymnos concrepantia, quos ad laudem regis immortalis angeli et archangeli concinunt. Amaritudo et fellea acerbitas ibi locum non habent, tonitrua nunquam illic audita, fulgura et coruscationes nunquam visae. Cinnamomum illic virgulta gignunt, et in balsamum arbusta proficiunt. Odor inaestimabilis membra omnia mire afficit, nec esca in faeces mutatur. Sicut enim bono nuncio aures, et bono odore nares, et grato aspectu oculi recreantur, et ejusmodi oblectatio

(a) Zeta a Graeco pro Dieta, Zaeta a pluribus scribitur: interpretantur Bollandiani Coenaculi speciem, et veluti triclinium. Sed cum auctor de gemmis hic loquatur et margaritis, nonne Zetam posuit pro splendida aula?

non potest ad malam stomachi concoctionem prorumpere: ita illius vitae beatae refectio melliflua, uniuscujusque palatum pro suo desiderio afficiet: moxque votis suis omnibus perfruetur anima, cunctis illi ad ea obsequentibus et delectationibus omnibus paratissimus serviet effectus.

§ 10. « Quisquis ergo in hac mortali vita concupiscentiis et delectationibus suis bellum indixerit, nec iis sese permiserit, illic a creatore suo integras consequetur. Deus enim ita creavit hominem, ut viveret: porro juxta delectationis introitum mortem posuit, ut quibus in hac vita libet vivere, et mortis timore absolvi, vitam aliam inquirant, et dum praeter hanc mortalem, aliam esse didicerint, explorent num et illa possit senectute intercipi, aut morte finiri: cumque immortalem esse cognoverint, investigent itidem, utrum possit illa aeternitas vel honore justos, vel injustos poenā afficere, idque ubi speciatim didicerint, consequenter inquirant, cur a creatore divitiae sint collatae, si ex ejus legis praescripto sunt contemnendae: cur item quadrupedum, et volucrum atque repentium tanta varietas ab illo condita sit, si gulae renunciandum est: cur denique ille naturalem illam corporibus indiderit delectationem, quae ad libidinem incitat, si ejus usus non solum culpae reum facit, sed etiam aeternis tradit incendiis?

§ 11. « Si igitur quaerat, cur a creatore divitiae sint concessae, si sunt contemnendae, ita respondemus: Divitiae a Deo conditae, suos amatores hoc fere pacto alloquuntur: Sic nos amate, ut nos a vobis nunquam separemur: sequi vos morientes non possumus, antecedere autem vos viventes possumus, sed si ipsi jubetis. Avarus foenerator et cupidus agricola exemplo vobis sint. Ille aurum tradit homini, quod duplicatum recipiat: hic diversa terrae semina committit, ut, si possit fieri, quod simplum tradidit, centuplum referat. Debitor ergo creditori aurum reddet duplicatum, et terra semen centuplex. Proh nefas, potest et debitor reddere foeneratori, et terra agricolae: Deus vero divitias suas, si eas a te accipiat, amplificatas et auctas restituere tibi non potest? Si roges, cur divitias tibi dederit, si sint illi reddendae: certe tradidit ille eas tibi, ut scias, quanta in eis requies, quanta voluptas, quantus luxus, quantaque in eis possint esse deliciae, ut his cognitis, si vere amas divitias tuas, ipsi eas tradas custodiendas: quas si tu illi nolis credere, aut edacitas gulae invadit eas, aut luxuria, libidinum mater, tibi eas eripit, aut sine dubio, quod nosti optime, mors de improvviso aggrediens, ita tibi illas extorquet, ut tu illas deinceps nec habere nec videre queas. Quaeso te, si transires per medias acies barbarorum, et invenires fortem virum qui te semper dilexisset, qui tibi crumēnam pecuniis plenam donasset, diceretque tibi, Da mihi pecunias custodiendas, quas dedi tibi, quia hi barbari insidiantur, ut eas tibi auferant, quas cum abstulerint, suis te gladiis laniabunt: an non pedibus

ejus advolutus, rogares ut ipse eas reciperet, nihil ambigens, quod et ampliora quam acciperet, sit redditurus, et te ab hostibus liberaturus?

§ 12. « Restat nunc, ut divitiis vestris in tuto repositis, ad delicias veniamus: quas, qui habet aures audiendi, audiat eas dicentes sibi: Si vere amatores nostri estis, illi nos commendate, qui nos vobis integras illibatasque in illa regione restituat, in qua vobiscum jugiter manere possimus. In hac enim vita caduca si nos vobis obsequi volueritis, quasi hic expensae et exhaustae, ibi vobis omnino negabimur. Dimittite nos interim servire morituris: quia idcirco brevianti sunt dies mortalibus, ut immortalibus perpetuo famulemur. Sic enim propter electos breviabuntur dies, ut servitute nostra diu frui non possint injusti. Servimus interim festino cursu impiis, sceleratis et turpibus: at non sponte, sed propter eum qui nos subdidit: liberabimur tamen a servitute corruptionis, et revocabimur ad libertatem gloriae filiorum Dei. Omnis itaque delectatio futurae vitae servata, nequaquam perditur. Neque enim repositi thesauri existimantur, ab eo qui eos absconderit in terris, interisse: sed magis tanto securius eos habere se confidit, quanto eos occultius et tutius collocarit. Sint ergo repositae omnium deliciarum affluentiae, ut non contingantur in hac vita quae praeterit: quia si hic in usu fuerint, in illa vita, quae nunquam praeterit, amittuntur. Esto, quod vita haec per centum tendatur annorum spatia: an non, ubi extremus advenit dies, statim videbitur quasi non fuisse, et tanquam hospitii, uno die apud nos manentis, vestigia reliquisse? Illa autem vita manet jugiter, perseverat constanter: annisque labentibus juvenescit et pullulat, et inde renovationis sumit initium, unde finis accipitur. O vere illum degenerem et omnis boni expertem, qui hujus tam formosae vitae amore non capitur, qui timet hanc perituram perdere, et illam accipere, quae perire penitus non novit: in qua deliciae, delectationes, divitiae et gaudia sic semper inchoant, ut terminum ignorent: sic principium capiunt, ut finiri prorsus non queant. Nam qui hujus tam praeclarae vitae amator esse noluerit, non solum hanc mortalem perdit, et illam sempiternam non invenit: verum etiam, ut dixi, a morte perpetua capitur et tenetur: in qua est jugis flamma, perseverans tribulatio, et poena indeficiens: in qua atroces spiritus commorantur, quorum brachia, capita draconum sunt: quorum oculi igneas ex se sagittas jaculantur: quorum dentes sicut elephantis prominent, et stimulant ad tormentum velut caudae scorpionum: quorum voces ceu leonum fremitus sonant: quorum aspectus tremorem incutit, pariter et dolorem, et mortem. Atque utinam mors posset in his angustiis constitutis occurrere: sed, quod est acerbius, ad hoc vivitur, ut cruciatibus subdantur: ad hoc redintegrantur, ut exesa serpentum morsibus membra, iteratis sub-

inde et iterum reparatis morsibus dilacerentur. Haec est omnis causa certaminis, quae poenas martyrii quantumvis atroces, aequo docet animo tolerari debere.

§ 13. «Nolite ergo, o amici, o parentes et o conjuges venerandae sanctorum, nolite a vita ad mortem quos diligitis revocare, a gaudio ad luctum deducere, a lumine ad tenebras trahere, et ab aeterna requie ad poenas sempiternas accersire. Hoc est enim cum diabolo quasi piscibus hamum tendere, et illic re ad exiguam hauriendam suavitatem, in qua intus lateat dirus cruciatus viscerum et mors interiorum tormentis extorta. Est hoc plane aeternarum compensationi deliciarum fugitiva gaudia antepondere et pro parvo risu aeterna lamenta adsciscere. At hoc profecto etiam in gladiatoribus, qui se ultro neci offerunt, nemo est qui non damnet: qui unius anni voluptates attendunt, nec considerant quis fructus ex illis deliciis oriatur. Postea enim cruciantur ictibus gladiatorum et alternâ caede intima viscera, scisso ventris tegmine, in conspectum proferunt populorum, ut pinguedo, quam inconsulta sagitta attulerat, diabolo voranda offeratur. Hoc nimirum maligni daemonis consilio, quo gladiatores isthuc faciunt, martyres Dei ad vitam aeternam proficiscentes revocantur, quando, ut paucorum dierum vitam vivant, docentur perpetuos sibi conciliare cruciatus et mortem aeternam, quae vel maxime metuenda est, non timere. Sed fortassis opponitur nobis, quam ob rem Christianus tormenta non metuat, et praesentis non terreatur poenâ tortoris. Nimirum idcirco non frangitur metu, ideo dolores non pertimescit, quia scit se pèrbrevis cruciatus pretio perpetuae salutis et sanitatis gaudium emere, et per momentaneam tribulationem ad perennem felicitatem et sempiternam laetitiam pervenire.

§ 14. «Sed si tamen omnino timendus est dolor, timendus est carnifex, timenda est nova et exquisita poena tortoris: quae magis metuenda, quae horrenda et fugienda magis? ista ne, quae hodie exardescit et cras refrigescit: quae sub una hora inducitur et sub hora una excluditur: an illa potius, quae nullo fine concluditur, nullo tempore extinguitur, nullâ prorsus consumitur vetustate? Nam praesens dolor aut levis est et potest tolerari: aut gravis est, et cito glorioso certamini adfert finem. Ille autem poenarum dolor et cruciatus incendii, qui hujus vitae amatores manet, cum sit quovis tormentorum genere vehementior, numquam finiendus aggreditur et acrius subinde quam inchoaverit, saevit, et terminus saeviendi nullus, nullus omnino finis occurrit: sed habens secum universa suppliciorum genera, subinde renovatur ut saeviat, augmentatur ut exùrat, inflammatur ut durius excruciet. Ab hoc ergo interitu hortemur evadere quos amamus, et nos ipsos ad evadendum fortiter praeparemus: nec timeamus una hora ferre dolorem in corpore, qui optamus aeternum gaudere

cum Christo. Permittamus animas nostras cum palma ex hoc egredi corpore, ut possimus poenas aeternas effugere et ad possessiones sidereas, plenas delectationibus, pervenire. Lacrymas nostras mutemus in gaudium, nec quasi morituros plangamus, quos cum Christo credimus sine fine regnatos. Congratulemur potius victoribus hostium, conculcata eorum cervice: congaudeamus martyrii praetexta indutis, et coeli designatos consules gloriemur. En dies, in quo vincere se tyrannus existimabat: qui dum capit, captus est: dum tenet, victus est: dum torquet, tortus est: dum insultat, irrisus est: dum jugulat, occisus est. Nunc porro in amorem martyrii etiam nostros excitemus affectus, ut illum, qui de nostra captivitate voluit triumphum agere, fortiter capiamus, et quasi a gravi somno expergefatti, aperiamus oculos animorum, ut videntes foveas, quas in nostri perniciem inimicus aptaverat, nos quidem auxiliante Deo evadamus: et ipso diabolo cum satellitibus suis in ipsam, quam paraverat, foveam incidente, nos cum propheta dicamus: *Foderunt ante faciem meam foveam et ipsi inciderunt in eam* (Psal. 56).»

§ 15. Haec cum beatus Sebastianus, indutus chlamyde, accinctus balteo, ex suo ore proferret, subito per unam fere horam splendore nimio, de coelo veniente, perfusus est, et sub ipso splendore pallio candidissimo ab angelis septem clarissimis amictus: apparuitque juvenis juxta eum, dans ei pacem et dicens: « Tu semper mecum eris. » Haec autem gerebantur intra domum protoscriniarii (quem primiscrinium auctor vocat) (1) nomine Nicostrati, apud quem custodiebantur Marcellianus et Marcus: qui Nicostratus habebat uxorem nomine Zoen, quae ante annos sex nimiâ morbi infestatione facta erat muta: facultatem tamen audiendi et intelligendi non solum non amiserat, verum etiam melius quam prius, obtinebat. Haec itaque cum intellexisset omnia quae beatus Sebastianus dixerat, et tantum lumen circa eum vidisset: cumque omnes tremefacti, miraculi stupore tenerentur, innuebat manu omnibus, quod magno illis probro futurum esset, si tam evidenti assertioni non crederent. Deinde genibus ejus advoluta, rogare eum coepit quibus potuit manuum indieiis. At beatus Sebastianus videns eam animi sensa linguae expressione declarare non posse, causam ejus silentii percontatus, didicit sermonis copiam nimiâ illi vi infirmitatis ereptam. Itaque dixit: « Si ego verus Christi Jesu servus sum, et vera sunt omnia quae ex ore meo haec mulier audivit et credidit, jubeat Dominus meus Jesus Christus, ut redeant ad eam officia laborum: et aperiat os ejus, qui aperuit os Zachariae prophetae Domini. » Et fecit crucem in os ejus. Statim ergo ad hanc vocem sancti Sebastiani exclamavit

(b) Protoscriniarius sive Primiscrinus, praestantissimam apud Urbis Praefectum administrationem gerebat. Dicebatur etiam Numerarius. E scrinio cui praeerat patet lectori quid muneris Primi-scrinii proprium esset.

mulier voce magna, dicens : « Beatus es tu, et benedictus sermo oris tui : et beati, qui credunt per te Christo filio Dei vivi. Ego enim vidi oculis meis angelum ad te venientem e coelo, et librum ante oculos tuos tenentem, ex cujus lectione universa sermonis tui oratio decurrebat. Benedicti ergo, qui omnibus, quae locutus es, credunt : et maledicti, qui dubitaverint vel in uno verbo ex his omnibus quae audierunt : quoniam sicut aurora superveniens universas noctis tenebras excludit et omnium oculis lumen, quod nox caeca negaverat, reddit : ita lux sermonum tuorum omnem caliginem omnemque ignorantiae meae caecitatem extersit, et oculis recte credentium serenum post noctis tenebras diem reddidit. A me autem non solum incredulitatis tenebras expulit, verum etiam sermonis mei ostium, sex annis ex infirmitate clausum, patefecit. »

§ 16. Videns autem Nicostratus vir ejus tantam Christi virtutem in sua uxore declaratam, coepit ejus pedibus advolvi, petiitque veniam, quod imperatoris et praetoris jussu sanctos Dei Marcum et Marcellianum habuisset in vinculis : et auferens a manibus illorum ferreos nexus, genua eorum amplexus, rogare coepit, ut dignarentur abscedere, dicens : « O quam beatus essem, si pro vestra possem salute constringi : forsitan sanguinis mei effusione abluerentur peccata mea, ut mortem illam poenarum aeternarum evaderem, et ad illam vitam pertingerem, quam nobis Deus per os domini mei Sebastiani manifestare dignatus est. » Cumque rogaret sanctos martyres, ut abscederent, dixerunt ei : « Si tu fidei gloriam, quam numquam habueras, accepisti, quomodo nos, quam semper ab infantia habuimus, relinquentes, tibi passionis nostrae calicem dabimus, quem tibi nos propinare possumus, dare non possumus ? Dives enim in omnibus Christus est, et larga ubertatis suae affluentia omnibus ad se venientibus meliora praestat quam rogetur. Si ergo cum essetis increduli, donatum vobis est lumen veritatis agnoscere : quanto magis credentibus vobis, omnia quaecumque poposceritis, donabuntur ? Divina enim clementia semper parata est votis omnibus gratis praestare, et cunctis gratiae suae dona eo magis multiplicat, quo mens eorum altioris fidei susceperit normam. Fides igitur vestra a magisterio sumpsit exordium, et omnia quae eruditio annosa vix confert, spatio unius horae vos cepistis. Nulla parentum memoria vos impedit credere, nullus erga tenerae aetatis filios revocat nutritus affectus : contemnitis subito, quod semper amastis, et quaeritis quod numquam scivistis. Per ignotas ingressi vias, repente pervenistis ad Christum : et animo jam intrastis coelum, qui nullum in terra solatium quaeritis. O quam incomparabilis praeconii facinus, o quam imitabile virtutis exemplum. Nondum vos ad Christum sacri baptismatis unda perduxit, nondum per tyrocinii rudimenta, militaria saltem signa sumpsistis :

et jam pro vero rege arma corripitis, et ejus milites a vinculis ferreis solvantes, vosipsos intrepidus optatis pro occidendis morti offerre. »

§ 17. Cum haec audientes, omnes pariter lacrymis poenitentiam praeteritae persuasionis ostenderent, Marcus ait: «Discite parentes carissimi, et vester, o conjuges, discat conjugalis affectus, adversus pugnam diaboli et contra omnes carnalium desideriorum sagittas clypeum virtutis opponere, atque inter acies tyrannici exercitus hosti non cedere, dimicare, acrius gradum figere, et ad regem fortiter pervenire. Insurgant quantum volunt, et saeviant satellites daemonum, et quibus volunt poenis corpora nostra dilanient: corpus occidere possunt, sed animam vincere non possunt, pro fidei veritate pugnantem. Gloriosiores faciunt milites vulnera, pro imperatore suscepta. Idcirco enim diabolus, tyrannidis suae furore percitus, nunc saevit, quod praevidet perseverantiae nostrae trophaeo se posse torqueri: et ideo tormenta infert, ne spes ejus pereat: mortem minatur, ut terreat: vitam promittit, ut eripiat: securitatem pollicetur, ut tollat. Haec tota belli calliditas, hoc fraudis consilium: a suppliciis corpus eripere, et vitiis animam subjugare. Nos contra contendimus hosti non cedere, corpus contemnere, animae subvenire. Cur enim fortissimi ducis milites miserrimis terga vertant, et in eo bello deficient, in quo possunt esse victores? vel qua ratione mortem timeant, qui sciunt hanc hominis naturam esse, non poenam? Cur, inquam, mori timeant, qui credunt hanc vitam falsam esse, et veram vitam invenire non posse nisi eum qui ab amore suo falsam hanc et caducam abjiciat? quae suis amatoribus non nisi peccata imperat, suadet facinora, ingerit crimina, atque hoc unice hortatur, ut de vita aeterna ne cogitent quidem, futurumque Dei regnum despèrent? Videamus, oro, quibus casibus subjaceat, quibus periculis serviat ancilla: ut cum didicerimus eam nec seipsam posse regere, servitia nostra ejus dominio subtrahentes, aliam cui merito serviendum sit, inquiramus. O quam multos ejus amatores subito gravis ruina oppressit, fulmen perculit et incendit, perdiderunt naufragia, Charybdis vorax absorbuit, gladius jugulavit? Et hanc miseri cum dolore amittentes vitam, illam penitus invenire non possunt. Ad illam enim vitam non poena perducit, sed causa. Uno denique eodemque poenarum genere, et innocentibus salus aeterna confertur, et delinquentibus poena irrogatur.»

§ 18. Haec et his similia cum Marcus persequeretur, coeperunt omnes qui aderant Deo gratias agere, fundentesque lacrymas, poenitentiam prae se ferre, quod charitati Dei carnis amorem praetulissent, atque ab agone martyrii ausi fuissent animos revocare sanctorum. Cumque omnes, qui ad decipiendos sanctos venerant, unanimiter crederent Christo, Nicostratus cum conjuge sua urgebat, dicens: «Non capiam cibum neque potum, nisi mysterium

Christianae religionis mihi fuerit traditum.» Cui sanctus Sebastianus dixit: «Muta dignitatem tuam, et incipe magis Christiesse protoscriniarius, quam Praefecti. Audi itaque consilium meum, et omnes quos carcer inclusit, et vincula tenent atque ergastula conficiunt, in unum redige. Quod cum feceris, antistitem sacrae legis adhibebo, ut cum omnibus, qui credere voluerint, mysteria sancta suscipias. Si enim diabolus Christo sanctos suos auferre conatus est et conatur: quanto magis nos, pietatis argumento, hos, quos diabolus injuste lucratus est, curare debemus, et suo restituere creatori?» Ad quae Nicostratus ita respondit: «Quomodo iniquis et criminosis possunt sancta committi?» Sebastianus ait: «Salvator noster propter peccatores suam dignatus est mundo exhibere praesentiam, ostenditque mysterium, per quod peccata et crimina omnia hominibus auferantur, et virtutes Domini conferantur. Inter initia igitur conversionis tuae hoc munus primum si tu Christo praesiteris, aderit tibi remunerationis ejus praemium, corona martyrii, habens secum virtutum omnium inmarcescibiles flores, aeternae vitae gaudiis profuturos.» His auditis, Nicostratus protoscriniarius abiit ad Claudium Commentariensem, jussitque ut reos omnes in vinculis detentos, ad domum suam adduceret, dicens: «Proxima sessione omnes discutiendi sunt, et volo, ut cum illis Christiani, qui apud me sunt, praesto sint, ne quisquam discussioni praetoriae desit.» Igitur cum omnes ad domum protoscriniarii perducti adstarent, catenarum nexibus victi, hoc modo eos vir Dei Sebastianus alloquitur:

§ 19. «Crimina diabolica si divinis virtutibus cedent, reatus vester immunis a mortis supplicio, ad gaudia votiva revocatur. Egit enim per suos satellites hostis injustus, ut animos militum Christi, ad virtutum culmen erectos, everteret: et in ipso perfectionis fastigio, positos, in coenum conabatur demergere inferorum. Hac de causa incaluit animus, hostium dimicatione provocatus, ut vos, quos jam lucratus fuerat inimicus, de ejus captivitate tollentes, vestro creatori reddamus. Diabolus enim nec dominus vester, nec creator, nec pater esse dinoscitur: Deus autem, et Pater, et Dominus, et Conditor vester esse comprobatur. Itaque si hunc relinquentes, ad illum abiistis, qui vester est atrocissimus hostis, adeo ut ad mortis aeternae poenas vos adducere, et ad hunc lethalem exitum impellere conatus sit: quanto magis ad eum redire jam debetis, qui unicum filium suum passioni et morti tradidit, ut nos ab aeternis poenis et morte liberaret?» Haec et id genus alia dicente sancto Sebastiano, illi se cum lacrymis in terram prostraverunt, et flexis genibus coeperunt cordis mugitum edere, seque peccasse et impie egisse poenitentiae vocibus confiteri: atque amaras fundentes lacrymas, Christo se velle credere magnis clamoribus personabant. Tunc beatus Sebastianus jubet eos omnes a catenarum vinculis absolvi.

§ 20. Deinde abiit ad sanctum Polycarpum presbyterum, ubi ille persecutionis causâ latitabat, et narravit ei omnia quae gesta erant. Quibus auditis, sanctus Polycarpus gratias egit Deo, et una cum eo venit ad domum Nicostrati protoscriniarii: vidensque turbas credentium, salutavit eos cum omni gaudio, dicens: «Beati vos omnes, qui audistis vocem Domini nostri Jesu Christi, dicentis: *Venite ad me omnes, qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos. Tollite jugum meum super vos, et discite a me, quia mitis sum et humilis corde, et invenientis requiem animabus vestris; jugum enim meum suave est, et onus meum leve* (Matth. xi). Itaque vobis fratres nostri, quos baptismatis unda diluet, et consecrando Deo omnipotenti carissimos filios faciet, hanc ob causam, quod a proposito suo sancto revocare conati estis beatissimos milites Christi, opuse erat poenitentiam, ut per ipsam ad indulgentiam veniretis. Nunc autem quando ad tantam gloriam accessistis, ut etiam ad passionem, a qua alios revocare voluistis, vosipsi desideretis gratis et libentibus animis properare: sciatis vos et obtinuisse veniam, et palmam esse adepturos. Vetus hoc artificium Christi est. Nam ille, qui vas electionis ejus est, et quem voluit magistrum esse gentium, non solum credentium animos a fidei proposito retrahebat, sed etiam volentes ad Christum accedere lapidibus obruebat. Atque hunc ipsum nobis Dominus Apostolum donavit, tribuitque nobis ex Saulo Paulum, ex apostata fecit apostolum, atque ex persecutore suae Ecclesiae doctorem dedit. Idemque amator passionis effectus est, qui persecutionis auctor extiterat: et qui in alienis afflictionibus prius gratulabatur, in suis postmodum persecutionibus gloriatus est. Qui ergo hanc in Apostolo suo virtutem tum exercuit, ille nunc quoque vos de inferorum penetralibus, et ex ipsis draconum faucibus captivas animas vestras eripuit, vobisque a tenebris ad lucem remeantibus, aeternae vitae januam patefecit.»

§ 21. Haec et his consimilia pertexente sancto Polycarpo, omnes gavisii sunt, et unusquisque nomen suum etiam prius, quam interrogatus esset, festinabat offerre. Cumque haec agerentur, venit Claudius Commentariensis ad Nicostrati domum, dixitque ei: «Vehementer praefectura commota est, quod personas reorum tuae domus custodiae tradi jussisti: hac de causa suis te aspectibus jussit praefectus praesentari: tu videris, quale illi interrogatus sis responsum redditurus.» Ingressus itaque Nicostratus ad praefectum, cum interrogatus fuisset, cur eas personas, quas carceris claustra retinebant, suae voluerit domus mancipari custodiae, respondit: «Amplitudinis vestrae jussu Christianorum intra domum meam custodiendas suscepi personas: quibus tu terrorem passionis incuterem, reorum illos feci sociari personis, ut si jussioni vestrae, nostraeque persuasioni suâ sponte consentire nolint, saltem alieno experimento consentiant, metuantque ne similis eos

poena concludat. » Libentissime haec audiens praefectus, dimisit eum a se, dicens: «Magno te a parentibus eorum munere affici curabo, si per te illis filii incolumes fuerint restituti.» Revertens itaque ad domum suam Nicostratus cum Claudio Commentariensi, coepit ei referre omnia, quemadmodum sanctus Sebastianus cum sit amicus Imperatorum, sit etiam Christianissimus, et in eruditione divina perfectus, et ut animos Christianorum sua exhortatione corroborarit, satisque idoneâ persuasione docuerit vitam hanc fugitivam et imaginariam esse, ita ut ubi teneri putatur, abscedat. Narravit praeterea, quomodo veniens repente lux e coelo, perlustravit eum, utque uxorem ejus, quae sex annis muta fuerat, loqui fecerit. Cum haec exponeret Nicostratus Claudio, corruit ad pedes Nicostrati Claudius, dicens: «Ex amissa conjuge duos filios habeo, quorum alter hydrôpis morbo fatigatur, alter diversis vulneribus opprimitur: rogo te, ut illum jubeas eos visitare. Non enim dubito, quin ille, qui potuit facere, ut post sex annos loqueretur uxor tua, efficere etiam possit, si voluerit, ut ad filios meos sanitas redeat.» His dictis, proripuit se domum, fecitque inter manus adduci filios suos, et introducens eos in aedes, ubi erant sancti Dei, projecit se ad pedes eorum, dicens: «Nulla penitus dubitationis signa in corde meo resident, sed toto pectore credens Christum, quem vos colitis, esse verum Deum, attuli huc duo pignora mea, nihil haesitans, quin possint per vos a mortis periculo liberari.» Dicunt ei omnes simul viri Dei: «Omnes, quos hic hodie aliqua tenet infirmitas, mox ut Christiani fuerint facti, sanabuntur.» Cumque clamaret Claudius, credere se et desiderare fieri Christianum, jussit sanctus Polycarpus presbyter, ut darent, universi nomina sua. Primus itaque omnium dedit nomen suum Tranquillinus, pater Marcelliani et Marci. Post hunc sex amici eorum, Ariston, Crescentianus, Eutychianus, Urbanus, Vitalis et Justus. Et post hos Nicostratus cum fratre suo Castorio, et Claudius Commentariensis: et post hos filii Claudii, Felicissimus et Felix. Inde Martia, mater Marcelliani et Marci, et Symphorosa uxor Claudii, et Zoe Nicostrati conjux. Post has familia omnis, quae erat in domo Nicostrati, animae promiscui sexus et aetatis, trigintatres. Postremo vineti omnes, e carceris squalore adducti, numero sexdecim.

§ 22. Igitur omnes isti, simul animae sexagintaquatuor a sancto Polycarpo presbytero baptizati, et a sancto Sebastiano suscepti sunt. Foeminarum autem matres spiritales factae sunt Beatrix et Lucina. Primos itaque Claudii filios, hydrôpicum unum et alterum vulneribus plenum, mox ut in nomine Trinitatis intinxit, ita sani de fonte levati sunt, ut nec signum in eis alicujus morbi praeteriti remanserit. Post hos autem infantulus Tranquillinus adductus est, adeo pòdagrâ et chiragrâ constrictus, ut vix, sicut supra dictum est, manibus portaretur. Hunc cum exuerent in-

ducentis, et ille intolerabili se diceret torqueri dolore, interrogavit eum Polycarpus presbyter, num ex toto crederet unigenitum filium Dei, Dominum nostrum Jesum Christum, posse ipsi salutem conferre, et omnia condonare peccata. « Si ita credis Tranquilline, inquit, ore proprio edicito. » Tranquillinus respondit: « Ego indulgentiam solam peccatis meis dari et desidero, et opto, et credo. Caeterum si post baptismatis hujus sanctificationem in doloribus permansero, non potero tam de fide Christi ulterius dubitare. Probavi enim, et ex toto corde credens, in mente mea consensi, quod filius Dei sit Dominus Jesus Christus, qui potest et animabus et corporibus salutem tribuere, et a morte perpetua ad vitam aeternam revocare. » Haec cum dixisset voce magna, omnes sancti prae gaudio lacrymas fuderunt, rogantes Dominum, ut fidei ejus fructus ostenderetur. Sanctus igitur Polycarpus confessor et presbyter, mox ut eum Chrismatis linivit unguento, interrogavit eum, si crederet in Patrem et Filium et Spiritum Sanctum. Statimque ut respondit, *Credo*, resolutae sunt manus ejus, quae erant nodosae: et genua simul, plantaeque pedum ejus ita sunt incolumes redditae, ut velut parvulus renovatis pedibus suis in fontem descenderet, clamans ac dicens: « Tu es Deus unus et verus, quem miser iste mundus ignorat. » Hoc itaque ordine suo baptizato, universi, prout congruum erat, baptizati sunt, et per decem et sex dies, qui supererant dilationi quam meruerant, in Dei laudibus perdurantes, ducebant dies et noctes in hymnis et canticis: et quasi fideles milites parabant animos suos ad dimicandum pro Christi nomine, in martyrio bellaturi, ita ut et mulieribus et infantulis amor fervèret martyrii, et invicem se ad confessionem sancti nominis contra diabolicas acies communiarent.

§ 23. Diebus itaque acceptae dilationis expletis, Agrestius Chromatius, urbis Romae praefectus, ad se Tranquillinum, Marcelliani et Marci patrem, venire jubet: quem cum de suorum sententia filiorum inquireret, Tranquillinus respondit: « Ad referendas beneficiis tuis gratias, nullus mei oris sermo sufficit. Nisi enim currentem sententiam frena vestri moderaminis tenuissent, et ego filios amissem, et me patrem filii non haberent. Congratulantur mihi omnes, quos paternus tenet affectus, et pungit charitatis stimulus, etiam tua, ni fallor, mihi congaudet celsitudo, quando morituris vita collata est, anxiiis laetitia reddita, sollicitis securitas restituta. » Tunc Praefectus existimans filios ejus suis velle idòlis inclinare cervices, ait: « Venite ergo postero die, ut debita numinibus thura ponent filii tui, per quae et tu filiis servèris incolumis, et tibi illi condonentur. » Audiens haec Tranquillinus, dixit: « Illustrissime virorum, si examinis tui erga me et filios meos libram aequâ velis lance expendere, agnoscere poteris hoc Christianum vocabulum magnae esse virtutis. » Praefectus ait:

« Insanis Tranquilline. » Tranquillinus respondit: « Hucusque insaniam passus sum et animi et corporis: sed statim ut credidi Christo, et animi mei et corporis recepi sanitatem. » Praefectus dixit: « Ut ego video, ad hoc inducias sceleratis filiis tuis dedi, ut non solum tu illos ab errore non reduceres, sed illi te suis erroribus irretirent. » Tranquillinus respondit: « Per gloriam tuam, nomen ipsum erroris discute, et vide quae opera erroris nomine appellanda sint. » Praefectus dixit: « Tu dic potius, in quae opera nomen erroris competat. »

§ 24. Tranquillinus respondit: « Primus errore est, viam vitae relinquere, et per viam mortis ingredi. » Praefectus dixit: « Et quae est mortis via? » Tranquillinus respondit: « Non tibi videtur via mortis esse, mortuis hominibus deitatis nomen imponere, et figuras eorum in lignis et lapidibus adorare? » Praefectus ait: « Ergo non sunt dii, quos nos colimus? » Tranquillinus respondit: « Certe pro diis habendi non sunt, de quibus in publicis codicibus legitur, et quam male nati sint, et quam iniquos, crudeles, sceleratos parentes habuerint, et quam flagitiose, injuste, fraudulenter vixerint, et quam denique miserabiliter mortui sint. Num ante quam Saturnus Cretensibus imperaret, et filiorum suorum voraret carnes, Deus in coelis non erat? An vero Creta insula suum habuit regem, et coeli non habebant Deum? Nimium profecto errant, qui putant Jovem filium ejus eiere tonitrua, imperare fulminibus homuncionem, in quo malitia et libido regnabant. Quem non ille persecutus est, qui patri suo non pepercit? aut quibus sordibus pollutus non est, qui germanam sororem suam accepit uxorem? In foro, in plateis, in domibus et ubivis locorum quotidie legitur jactare se sordidissima Juno, quod Jovis et soror et conjux sit: rapti quoque Ganymedis turpissimus atque incestissimus honor ab ipsis Jovis cultoribus non negatur. Non igitur errare te credis, vir clarissime, qui tales colis, quales Romanae leges pro ratione criminum jubent poenis subdi: et relicto Deo omnipotente, qui in coelis regnat, lapidi dicis, Deus meus es tu: et ligno dicis, Adjuva me? »

§ 25. Praefectus dixit: « Posteaquam coepistis deos blasphemare, et a cultura eorum recedere, diversis cladibus Romanus orbis opprimitur. » Tranquillinus ait: « Non ita se res habet. Nam si Livii Dècades recenseas, invenies illic daemonibus sacrificantis una die amplius quadragintaduo Romani exercitus millia cecidisse: nec illud te fugit, ut Galli etiam Capitolium fere occuparint, et omnem Romanam manum suis ludibriis subjecerint. Multiplices fames, et inenarrabiles diversasque captivitates, varias caedes Romana urbs perpressa est ante, quam homines unum colerent Deum. Nunc vero quando invisibilis et verus Deus coepit a credentibus coli, aucta pace Romanum exultat imperium: sed interim tamen, quod pejus est, Deus qui hoc praestat, non agno-

scitur, et creaturae adscribitur, quidquid a Creatore praestatur. » Praefectus dixit: « Si ille colendus est, qui hominibus multa largitur commoda, nemo sole justius pro Deo habebitur: qui suo aspectu terrae viscera vegetat, ut semina suscepta parturiat, et genuinae sòbolis grana in culmen producat: idemque cunctis nostrae salutis usibus et utilitatibus et lumen, et instaurationem, et vigorem tribuit. » Tranquillinus ait: « Et in hoc quoque error est infinitus. Nam si quisquam hodie per servum suum clientibus suis conferat quod rogatur, infinita stultitia est, si neglecto illo qui praestitit, servus honoretur per quem praestitit. Et ut aliquam hujus dicti adhibeamus similitudinem, num tibi navibus alimenta advehentibus gratiae potius referendae videntur, quam regibus? Si igitur non navibus, sed regibus annona apportata adscribitur: quanto magis uni Deo nostro gratiae agenda sunt, cujus nutu et elementa haec nostris usibus inserviunt, et sol ipse quotidie terrae marique et occumbit et òritur? » Praefectus ait: « Si ergo unus idemque invisibilis est, quem colitis: Christum, quem Judaei crucifixerunt, non colitis? » Tranquillinus respondit: « Recte haec inquireres, si credere constituisses. Incredulis autem vanum videtur omne quod nolunt. Semel etenim in praeceptis lapsa voluntas mortalium, quidquid ipsa vituperat, ab aliis quoque vituperari vult: laudari item ab omnibus, quod ipsa probat: sed sapientes pro merito suo unicuique rei aut vituperationem aut laudem adhibere nituntur. »

§ 26. Praefectus dixit: « Ego de Christo vestro interrogo: Quod ergo hisce oculis non videtur, si id solum a vobis colitur, cur Christum colitis, qui et visus et auditus et interrogatus est, et omnia quae humanae fragilitati competunt, in ejus passione leguntur esse completa? » Tranquillinus respondit: « Audi tu similitudinem et intellige veritatem. Si hodie annulum tuum, gemmâ pretiosâ insignitum, videas in cloàca aut sterquilinio volutari, et ad eum extrahendum mittas servos tuos: illi autem non modo illum non queant apprehendere, sed et seipsos interea inquinant; postea vero tu ipse positis sericis, quibus indutus es, vestibus, servilem te tunicam induas, et descendens in cloàcam, mittas manus tuas in stercus, ut annulum aureum una cum gemma recuperes: an non illo recepto prae gaudio amicos tuos invitabis ad epulas, et ob extractum e cloàca et sordibus annulum gemmamque laetaberis? »

§ 27. Praefectus dixit: « Cujus rei causâ hanc adduxisti similitudinem? » Tranquillinus respondit: « Ut ostenderem tibi, unum Deum invisibilem nos colere. » Praefectus dixit: « Et quid sibi vult annulus, quid aurum, quid gemma in stercore volutata? » Tranquillinus respondit: « Aurum, corpus hominis: gemma vero, anima quae in ipso inclusa est corpore. Corpus ergo et anima unum hominem faciunt, sicut aurum et gemma unum efficiunt

annulum. Sed quemadmodum tibi pretiosus et carus est annulus, ita vel centuplo pretiosior est Christo anima hominis. Tu misisti servos, ut annulum e sordibus levarent, nec eum tamen ulla ratione extrahere potuerunt: ita et Deus misit prophetas suos, de coelo loquens ad eos, ut humanum genus e coeno hujus mundi educerent: at nullo pacto, nulla id instantia facere potuerunt. Tu posuisti vestes aureas et servili sumpto habitu, descendisti in cloacam, manusque tuas misisti in sordes, ut annulum inde eriperes: sic et divina Majestas suo se splendore exuit, non tamen superna deserens et induit se servili nostri corporis indumento, atque huc in cloacam hujus mundi e coelo descendens, misit manus suas in sordes passionum nostrarum, et passionem, quae nostris debebatur meritis, in se suscipiens, gloriae nos suorum reddidit digitorum. Nam qui per incredulitatem volutabamur in squaloribus mundi, per fidem abluti a sordibus, divinis sumus manibus, ut ille tuus annulus, restituti. Interea vero, si qui servi tui, dum te in servili cernerent habitu, suum negassent dominum, an non jure ut rebelles occidi potuissent? Ita rimirum, qui negant Christum Dominum suum, propterea quod a Majestate sua se exinanivit, formam servi accipiens, haudquaquam poterunt aeterni ignis poenas evadere. Atque ideo nobis, qui in eum credimus, aeterni fontis unda subvenit, ut ignis sempiternus a fonte perenni vincatur et infidelitatem fides superet. »

§ 28. Praefectus dixit: « Ut video, non ut filios tuos ab hac intentione tolleres, poposcisse probaris inducias, sed ut has aniles fabulas ad nostra tribunalia meditatas adferres? » Tranquillinus ait: « Non meditantur discipuli Christi, quid in conspectu judicum prosequantur. Sic enim praemonuit nos Dominus, dicens: *Quando potestatibus hujus mundi vos causi mei nominis trademini, nolite cogitare, quomodo aut quid loquamini: dabitur enim vobis in illa hora divinitus, quid dicatis (Matth. x).* Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Dei, qui loquitur in vobis. Non ergo meditando ego, sed credendo inveni creatorem meum: et qui eram podagrico et chiragrico dolore contractus et constrictus, mox ut in Christum credidi, instar pueruli omnium membrorum meorum recepi sanitatem. Constat ergo apud animum meum, illum me creasse, qui me renovare dignatus est: et sicut mihi dedit restaurationem corporis, ita quoque animae post hanc vitam se daturum promisit, si tamen non dubius vel timidus hominum terroribus frangar, sed in ejus confessione perdurans, fidem integram, quam ille mihi praestitit invenire, conservem. » Praefectus dixit: « Ignoras, Tranquilline, quam atrox invictissimorum principum in Christianos ira saeviat: et ideo quasi securus, quod tibi videtur, prosequeris. » Tranquillinus respondit: « Stultus timor est, quo plus humana timetur quam divina indignatio. Quaeso te, si in medium canum latrantium

veniremus, qui nos vano furore perciti morsibus appeterent, possent ne illi ex animis nostris tollere hoc ipsum, quod homines sumus rationales, cum sint canes insani et nulla ratione praediti? Ita ergo etiam illi, qui nobis recte credentibus irascuntur, saevire quidem possunt, et inferre injusta supplicia, at numquam tamen de cordibus nostris id auferre possunt, quod Dominum Jesum Christum et creatorem nostrum esse credimus, et redemptorem ac instauratorem nostri generis esse gaudemus. »

§ 29. Tunc Praefectus jussit eum recipi a commentariensisibus dicens: «Proxima te audiam sessione.» Post haec mittens clanculo, jussit eum nocte ad se adduci, et offerens ei immensum pondus auri, dixit: «Indica mihi medicamentum, unde tibi sanitas comparata est.» Tranquillinus ait: «Scias grandem iram et furorem Dei illis impendere, qui gratiam ejus vel vendi, vel emi debere existimant. Itaque si vis podagrae absolvi dolore, crede Christum filium Dei esse, et liberaberis, et sicuti me vides, ita tu quoque salvus eris. Ego quidem vix manibus deferebar et undecim annis per omnes nervorum juncturas in corpore meo dolorum nodis constrictus, alienis manibus cibum ori meo admotum aegre capiebam. Illico autem, ut Christum verum Deum esse credidi, salutis meae gaudia recepi: et sum nunc incolumis, quia verum Salvatorem agnovi.» Tunc Praefectus dimisit eum, dicens: «Adduc eum ad me, qui te sanum fecit, ut si mihi promiserit salutem, possim et ego fieri Christianus.» Mox itaque Tranquillinus veniens ad sanctum Polycarpum presbyterum, dicta gesta que omnia illi enarravit: ducensque illum in domum praefecti, occulte eum ejus aspectibus praesentavit. Cui Praefectus ait: «Licet gravis animadversio principum Christianis infesta sit, tamen spe recuperandae salutis offeram vobis, quidquid illud est, usque ad dimidium bonorum patrimonii mei, si ab hac nodositate condylorum corporis mei membra fuerint soluta.» At sanctus Polycarpus subridens, ait: «Potens est Deus et Dominus Jesus Christus, et ignorantiae tuae veritatis valvas aperire, et ostendere tibi quod ipse sit corporis tui instaurator. Nam pecuniam qui vel offerunt, vel oblatam accipiunt, non solum nullam dolentibus conferunt medicinam, sed etiam sibi ipsis morbum insanabilem adducunt.»

§ 30. Dicit ei Praefectus: «Dic ergo mihi quid faciam, ut consequi valeam quod spero.» Respondit Polycarpus: «Si credideris ex toto corde tuo, ut credidit Tranquillinus, salvus eris.» Dicit ei Praefectus: «Quo ordine debeam credere, explicato.» Tunc sanctus Polycarpus catechizavit eum, indixitque ei triduanum jejunium: et accito ad se sancto Sebastiano, tribus diebus et noctibus cum eo jejunavit: orabantque pariter cum lacrymis, ut fidem nominis sui in salutem volentis credere Dominus demonstraret. Igitur cum dies tertia, quae constituta erat, advenisset,

ad domum sustententis Praefecti veniant simul properantes, eamque ingressi, dixerunt : « Pax fidei tuae. » At ille resalutavit eos officiosissime, et hortatus juxta se sedere, dixit : « Ex ore Tranquillini egressa oratio, oculorum meorum assertione declaratur. Vidi enim hunc sanissimum, quem podagrico noveram dolore contractum : a quo genus medicamenti, unde curatus esset, inquirens, tale ab eo responsum accepi : Dum fidem meam in idolis ponerem, debilis effectus et nimia sum infirmitate contractus : at ubi unum Deum in coelis didici ostensione Christianorum, abnegavi universa quae sine causa colueram, et fidem animi mei Christo tradidi. Mox autem ut unum et verum Deum in coelis regnare confessus sum, statim omnis, qua undecim annis carueram, ad me reversa est sanitas, et infirmitas omnis a me separata. Haec ego audiavi auribus, probavi oculis, corde credidi : superest, ut quod fecistis Tranquillino, etiam mihi praestetis, ut possim corporis recipere sanitatem. » Polycarpus presbyter dixit : « Si transeuntes dolores anima hominis non suffert, quid de illis doloribus actura est, quibus nullus unquam accedet finis, nulla datur omnino successio ? Nam hi dolores momentanei illorum dolorum quandam referunt imaginem : et quantum interest inter ignem vivum et pictum, tantum distat inter dolores quos nunc patitur corpus, et illos quos anima passura est, si, ignara creatoris sui, praesentis vitae munus expleverit. Age ergo nobiscum prius de illis doloribus, et esto de illa poena sollicitus, quae habet ignem semper ardentem et vermem perpetuo rodentem. »

§ 31. Tunc Chromatius Urbis praefectus cum unico filio suo Tiburtio dedit nomen suum, dicens : « In hoc de fide mea certos vos esse convenit, quod etiam filium meum una mecum Christianum fieri exopto. » Cui Sebastianus dixit : « Vide ne sola recuperandae sanitatis spe ductus, te Christianum cupias fieri : sed potius spe vitae aeternae mentem tuam expurges ad intuendam veritatis rationem. Nisi enim agnoveris, quis sit Creator tuus, non poteris salutem invenire quam quaeris. » Chromatius dixit : « Ergo rusticos et simplicissimos homines non videmus esse Christianos, ita ut inter mille viros vix unum reperiis, qui sit vel dicendi arte instructus ? Num hi omnes ad hanc veri inquisitionem pertingere potuerunt, cum fierent Christiani ? » Sebastianus ait : « Hoc responsum tuum affirmat nostrae partis assertio. Nam ab origine mundi cum rusticis et pastoribus ovium Deus sermonem habuit, et in fine seculorum non elegit Grammaticos et Oratores, sed simplices et piscatores, eisque tradidit sui notitiam. » Chromatius dixit : « Cur ergo me dicis prius debere agnoscere, quis sit Creator meus, quem nisi cognoverim, salutem invenire non queam ? » Sebastianus respondit : « Quia multos deos deasque coluisti : quos nisi a corde tuo excluseris, et imagines eorum confregeris, unumque verum Deum cognoveris, vitam et salutem conse-

qui non poteris.» Chromatius dixit: « Indica ergo mihi, quis est unus et verus Deus? »

§ 32. Sebastianus ait: « Si servum tuum ad hauriendam aquam miseris, dum ad fontem venerit, aspicit prius, ne quae sordes intus lateant in lagèna, nec est ausus aquam in eam mittere, nisi mundatam a sordibus viderit. Nos igitur quo pacto veritatis fontem tibi trademus, nisi prius ab omni idolorum squalore et spurcitiâ te feceris alienum. » Chromatius dixit: « Et quo ordine ab his potero alienus effici? » Sebastianus ait: « Fac nobis potestatem idòla omnia, quae intra domum tuam invenerimus, lapidea quidem confringendi, lignea comburendi, aerea, argentea et aurea conflandi, et pretium eorum pauperibus distribuendi. » Chromatius dixit: « Et cum haec feceritis, quis mihi inde fructus accedet? » Sebastianus respondit: « Omnium nervorum tuorum, quorum nodositate constringeris, mox consequèris sanitatem, et quasi nihil unquam doloris senseris, ita pedibus currere incipies, et agnoscere, quod inimicos salutis tuae deos dilexeris: tuum vero parentem hunc esse, qui te statim ut eum nosse et colere coepisti, instaurarit et salvum restituerit. » Chromatius dixit: « Nolite vosipsos ad hanc injuriam deponere. Sed servis meis praecipiam, ut ipsi universa confringant. » Sebastianus ait: « Dubii et timidi ac infideles si ea confregerint, invenit facile diabolus per quaecumque negligentiam eorum, occasionem laedendi eos: porro simul atque laesi fuerint, dicent infideles propterea laesos eos esse, quod idòla confregerint. Non potest se tuèri contra ictus sagittarum, qui lorica munitus non est. Galeâ enim et scuto et hastâ utitur docta manus in praelio, ut ex armorum munimine sumat audaciam, quae nescit terga vertere. Ita etiam illi, qui fidei scuto protecti sunt, et lorica tegminis Christi muniuntur, habentes galeam spei et salutis, tuto in certamen descendunt. Pugnant enim acerrime, et fortiter vincunt, quia contra invisibilem hostem die noctuque infatigabiliter praeliantur, et sunt membris omnibus tecti, fideque potius armantur quam ferro. » Chromatius dixit: « Fiat voluntas Dei et vestra. »

§ 33. Tunc sanctus Polycarpus presbyter et sanctus Sebastianus, praecingentes se, oraverunt, et post orationem plusquam ducenta idòla confringentes, gratias egerunt Deo. Post haec accesserunt ad Chromatium, dicentes ei: « Confringentibus nobis idòla, tu debuisti sanitatem recipere, nisi fortassis aliqua in animo tuo infidelitas inhaesit. Nos enim hoc apud nos indubitatum habemus, aut restare quippiam etiamnum, quod necdum fractum sit: aut si omnia fracta sint, aliquid haerere in animo tuo: quod nobis, quaesumus, evidentius manifesta. » Tunc ille ait: « Habeo cubiculum ex toto vitreum, in quo omnis disciplina stellarum ac mathèsis mechanicâ est arte constructa, in cujus fabricam pater meus Tarquinius amplius ducenta auri pondera dinoscitur im-

pendisse. » Cui Sebastianus respondit: « Si tu hoc integrum habere volueris, teipsum integrum non habebis. » Chromatius dixit: « Quid enim? Mathèsis ne aut ephemerides aliquo sacrificiorum ritu coluntur, in quibus mensium et annorum cursus certo numero per horarum spatia distinguuntur, et lunaris globi plenitudo vel diminutio, digitorum motu, rationis magisterio et calculi supputatione praevidentur? » Polycarpus respondit: « Illic signati sunt, quorum considerandorum ars inimica est Deo, cujus artis fallacis consultor atque conciliator, divinae veritatis remedia nulla consequitur: illicque signa sunt leonis, et capricorni, et sagittarii, et scorpionis, et tauri. Illic plèraque daemonum monstrosa figmenta, ex quibus illa ars Deo invisae cognoscitur. Haec enim qui non ita recusant, ut non solum ipsi ea non audiant, non colant, non credant, non teneant, verum etiam nec illos amicos habere velint; qui his nugis suum occupant pectus, Christiani non sunt. Omnia enim haec vana, ac deceptionis ministeria sunt: similitudo quaedam veritatis in eis est, non ipsa veritas. » *

§ 34. Chromatius dixit: « Quid quod nonnumquam futura praenunciant? » Sebastianus respondit: « Haec omnia esse vanissima et falsa, Christo revelante, cognovimus, quae tibi nunc manifestius aperiemus. Praeceptum nunc venire ad te Mathèseos doctorem, eique dicas illo tempore te asperis laborasse casibus, et inquiras quae stellae id tibi crearent mali. Responsa ejus proculdubio erunt talia, quod tempus illud a maligno Marte susceptum fuerit, aut Saturnus apostaticus regnarit, aut annus tuus ex diametro susceptus sit, aut climacterica tibi in centro sint nata, reditusve fuerit cum malo, aut invisibilis denique, aut in stigmatè, aut immobilis circa te extiterit cursus stellarum. Haec et his similia cum dixerit, quaedam verisimilia et rationi quasi consentanea, quibus ea probet, adferre conabitur. Tu vero etiam alium consulas mathematicum, cui easdem ipsas horas idemque tempus tibi bonis exuberasse rebus dicas. Illico sane videbis etiam eum tibi rationabilia infinita proferre schemata, quibus doceat, illo tempore haec tibi bona evenire debuisse. Circulum enim tenet ex omni parte collectum, in quo multiplices ac varias causas contemplatur, ex quibus occasionem capiat dicendi ea quae vult. Nam futura dum penitus praevidere non possunt, climactericas dicet, id est, naturae incerta perfugia. Etenim conjecturis quibusdam mendacissimae artis suae, hominibus propria vota pronunciant, èaque confundunt per callidas verborum anibages: ut, si ab eis praedicta evenerint, sibi arrogant praescientiam: sin minus, ignaviam suam diversis rerum necessitatibus excusare nituntur. Nam penitus, ut dixi, futura praevidere nequeunt.

§ 35. « Diversis enim temporibus nati, uno naufragio perierunt: et unâ hora diei vel noctis exorti, alter ad mendicitatem

* Damnatur non astrorum studium, sed ex astris divinatio.

deponitur, alter ascendit ad regni gubernacula. In uno praelio innumerabilis multitudo prosternitur, et uno die, immo eadem puncti atomo duae natae si sint foeminae, altera pudicissima, altera impudica evadit. Utrisque igitur si stellae meritum contulerunt, nec meretrix vituperanda est, nec casta laudanda. Certe legumlatores et principes, scitorum suorum praevaricatores puniunt: et ideo forum, ideo iudex, ideo jura, ut justii recte laudentur, et injusti merito puniantur. Sed nec hoc quidem otiosum existimes, quod te ipsum necdum salvum conspicias. Nam si ex toto inimici humani generis superstitiones et caeremonias abjiceres, in teipso quod verum est didicisses.» Audiens haec Chromatius, dixit: «Verus est Deus ille, qui vos tales probatur habere cultores. Nam omnis sermo vester ita rationibus affluit, ut et pecudum mentes ad assentiendum permovere possit. Itaque ne salutis meae impedimento sit, etiam hoc ipsum, quod ad ornatum domus meae visus sum excepiisse, prorsus dissipetur. Credo enim, et haec fides mea est, quod iis omnibus, quae lex Christiana abominatur ac prohibet, a me penitus segregatis, et praesentem salutem consequi merear, et futuram.» His auditis, filius ejus Tiburtius dixit: «Nulla patior ratione hoc opus praecipuum et incomparabile destrui: ne tamen paternae salutis videar esse contrarius, adferantur duo clibani, et accensi ante januam cubiculi praeparentur, ut ubi dissipatum ab eis fuerit, et pater meus non receperit sanitatem, ambo in singulos clibanos demergantur.» Audiens haec pater, prohibebat fieri: sancti vero non solum non metuebant intentatum exitium, verumetiam praeparari clibanos constanter hortabantur. Deinde accesserunt ad universa vitrea idola, et omne illud opus affabre elaboratum confregerunt.

§ 36. Atque ecce repente inter frangendum apparuit ante oculos Chromatii juvenis, cujus facies flammeo radiabat aspectu, et dixit ei: «Misit me Dominus Jesus Christus, in quem credidisti, ut omnium membrorum tuorum recipias sanitatem.» Ad hanc vocem sanissimus redditus, coepit currere post juvenem, ut ejus pedes oscularetur. At ille dixit ei: «Vide ne contingans me, quia nondum baptismatis sanctificatio te a sordibus abluit idolorum.» Videns haec Tiburtius, advolvitur pedibus sancti Polycarpi. Ipse autem Chromatius stringebat pedes sancti Sebastiani, et ambo una voce clamabant: «Unus verus Deus Dominus Jesus Christus, omnipotentis Dei unigenitus filius, quem praedicatis boni ministri ejus.» Tunc beatus Sebastianus dixit Chromatio: «Sicut ipse nosti, principatum primae cohortis ago: sed utrum sit militia hominis, nec scire, velle jam olim decrevi. Ad hoc tantum sub chlamyde latere volvi, ut nutantium animos erigerem, et vacillantes confirmarem, ne poenarum doloribus cederent, quos fides fecerat Christi bellatores. Tu autem amplissimae potestatis apicem tenens, non potes te ipsum vel a spectaculis subducere,

vel a judicandis negotiis absentare. Simulans igitur aegritudinem, postula tibi successorem, ut liber a mundi occupationibus, possis futurae vitae rudimenta suscipere, et secunda nativitate regeneratus, aeterni parentis proles effici. Eodem itaque die misit ad amicos suos in palatio positos, per quos testimonialia scripta recipiens, tyrocinium divinae militiae, antequam baptizaretur, suscepit. Quid hic ego commemorem, quam plenissimae fidei fuerit, quamque acri ingenio contra infidelium assertiones constiterit? In ipso sane initio, prius quam sacrosancti fontis unda esset perfusus, mentis ejus fides evidenter enituit. »

§ 37. Interrogatus enim si crederet, respondit: «Credo.» Item interrogatus, utrum renunciaret omnibus idolis, respondit: «Abrenuncio. » Rursus sacerdote interrogante, num renunciaret peccatis omnibus, ille ait: «Isthuc primum inquirere debuisti, antequam has aulas regis coelorum intrarem. Nunc autem reinduam me non baptizatus, ut prius omnibus ignoscam, in quos commoto fui animo, ut debitoribus meis chirographa restituam, et si cui quicquam vi abstuli, integre reddendum curem. Tum quoque duae mihi post uxoris obitum concubinae fuere, quas dotabo et maritis tradam, et omni servitutis nexu expeditas, ingenuas efficiam, atque ita tum privatim, tum publice actuum meorum nodos dissolvam, sicque demum promittam me renunciaturum cunctis diaboli peccatis, et mundi voluptatibus.» Dicit ei Polycarpus presbyter: «Beatiorem te coelestis unda perfundet, quum ea, quae arbitrato tuo te dicis esse facturum, tota festinatione compleveris. Nam et Quadragesimae tempus ideo baptizandis injungitur, ut omnibus illis diebus discant renunciaturos se esse omnibus artibus inimici, mundique commercii hi qui verissime volunt effici Christiani.» Tunc Tiburtius juvenis sapientissimus dixit: «Pater, si tu tibi abdicandis negotiis tempus flagitas, ego qui adhuc suscepturus eram negocia fori, soli suscipiendorum voluntati renuncio: et qui futurus eram advocatus ad agendas causas mortalium, amplectar Christianismum ad exercendas angelicas actiones, cum unus esse coepero ex eorum numero, qui aeternam percipiunt vitam, et efficiuntur causidici sanctitatis.» Tum complexus est eum beatus Sebastianus, cumque eum baptizasset sanctus Polycarpus, ipse pater susceptionis velceptor ejus est factus.

§ 38. Igitur dum pauci admodum transacti essent dies, omnibus a Chromatio mundi negociis rite abrenunciatis, suscepit etiam ipse sancti baptismatis novitatem, et cum eodem familia ejus promiscui sexus mille quadringenti servi, quos omnes manumittens, donis egregiis instruxit, dicens, eos, qui Deum incipiunt habere patrem, servos hominum esse non debere. Erat id temporis Papa urbis Romae Cajus nomine, vir magnae prudentiae et eximiae virtutis. Imperantibus autem Carino et Diocletiano, primo remissior fuit in Christianos persecutio, quod Carinus haberet quosdam in ami-

citia, quos hujus confessionis titulus decorabat. Porro occiso a suis Carino, consulibus Maximo et Aquilino tam immanis orta est persecutio, ut nulli quicquam vel vendere vel emere liceret, nisi parvis quibusdam statuis, positis eo in loco, ubi emendi gratiâ conventum esset, thura incenderet. Tum etiam circa insulas, vicos et aquas positi erant compulsores, qui neque molendi, neque aquas hauriendi potestatem facerent, nisi qui idôlis libassent. Itaque ex sancti Caji pontificis consilio, Chromatius vir illustrissimus Christianos omnes in domum suam recêpit, cunctosque ita fovit, ut nullus omnino sacrificandi necessitati succumberet. Verum quia tanta persecûtionis extitit vis, ut opinio Christianae religionis ab eo susceptae celari jam non posset, meruit ex sacro rescripto Chromatius, ut medelae gratiâ in Campano litore, ubi lati cespitis erat dominus, demoraretur. Fecitque copiam Christianis omnibus, cum ipso ire volentibus, eo commigrandi ad persecutionis rabiem declinandam. Tum vero orta est pia contentio inter sanctos Polycarpum et Sebastianum, quis in urbe remaneret, et quis iret cum Chromatio, qui tam multos ad se receperat Christianos. Quibus ita altercantibus, venerabilis Papa Cajus dixit: «Dum ambo coronam passionis appetitis, populum Domini solatio destituitis. Unde mihi videtur, ut tu frater Polycarpe, qui et sacerdotii rectum tramitem tenes, et scientiae Dei repletus es donis, proficiscaris simul ad confortandas credentium mentes, et animos dubios confirmandos.» Quibus ille auditis, acquievit, et blandum Papae imperium aequanimiter tulit. Venit itaque dies Dominica, in qua Cajus pontifex agens quae Dei sunt intra domum Chromatii, omnibus aggregatis, cunctos hac voce alloquitur: «Dominus noster Jesus Christus praescius fragilitatis humanae, duos credentibus in se gradus constituit, confessionis scilicet, et martyrii: ut qui martyrii pondus se non posse ferre verentur, confessionis gratiam teneant, et concedentes laudem bellaturis Christi militibus, ac pro ejus nomine pugnaturis, illorum solliciti curam gerant. Pergant itaque qui volunt, una cum filiis nostris Chromatio et Tiburtio, et mecum in hac urbe qui voluerint, remaneant. Non enim nos terrarum spatia dividunt, quos Christi gratia nectit: nec absentiam vestram sentiunt oculi nostri, qua interioris hominis vos intuemur aspectum.» Haec et his similia dicente Papa Cajo, exclamavit Tiburtius voce magna, dicens: «Obsecro te, pater, et episcoporum episcope, ne me patiaris terga persequentibus dare. Mihi enim valde jucundum est et optabile, pro vero Deo millies, si possim, occidi: tantum ut illius vitae dignitatem apprehendam, quam nullus mihi successor eripiat, et cui nulla tempora finem imponant.» Tunc sanctus Cajus, congaudens fidei ejus, lacrymas fundebat, orabatque, ut omnes qui cum ipso remansissent, certaminis victores existerent, triumphum martyrii assecuti.

§ 39. Remanserunt autem cum venerabili Papa, Marcellianus et Marcus, et pater eorum, vir clarissimus, Tranquillinus, itemque beatus Sebastianus, et juvenis corpore pulcherrimus, sed pulchrior mente sanctus Tiburtius: tum quoque Nicostratus protoseriniarius, cum fratre suo Castorio et conjuge Zoe, et Claudius etiam cum fratre suo Victorino et filio Symphoriano, qui fuit ab hydrôpis morbo liberatus. Hi soli, reliquis omnibus cum Chromatio proficiscentibus, in urbe cum Cajo pontifice remanserunt: qui Marcum et Marcellianum diaconii honore sanctificavit, Tranquillinum vero patrem eorum fecit presbyterum, et beatum Sebastianum, qui ad multorum profectum sub specie militiae latebat, Ecclesiae defensorem constituit: caeteros vero, subdiaconos fecit. Sed quia tutus nullus inveniri poterat locus ad latibram confovendam, morabantur omnes apud Castulum quemdam Christianum, zetarium (a) palatii, qui ejusdem palatii altissimo loco commanebat. Ea vero mansio idcirco idonea visa est, quod et Castulus ipse cum omnibus suis Christianissimus esset, et lex de sacrificiis lata cum ubique suo fervore saeviret, in illos, qui palatio adhaerebant, quia nec suspicio de illis esse poterat, minime executioni dabatur. Morabantur ergo hi omnes, ut diximus, cum sancto Papa Cajo apud Castulum, et diu noctuque gemitibus, fletibus, jeiuniis et orationibus occupati, orabant Dominum, ut digni haberentur tolerantia confessionis ejus, et in numerum sanctorum martyrum admittit mererentur. Ascendebant autem ad eos occulte religiosi viri et foeminae, quippe qui a sanctis diversas sanitatum gratias impetrarent. Nam et caecorum oculi illuminabantur eorum precibus, et salus reddebatur aegrotis, et de obsessis corporibus daemones pellebantur.

§ 40. Interea dum haec agerentur, transiens beatus Tiburtius, occurrit homini, qui de alto lapsus fuerat, et caput membraque omnia ita quassaverat, ut parentes ejus non nisi de sepultura illius cogitarent: quibus ille fletibus dixit: «Permittite me verbo uno illum alloqui: forsitam recuperabit sanitatem.» Cuique omnes dedissent spatium, accessit juxta eum, et dictâ tractim oratione Dominicâ et symbolo super vulnera ejus, adeo solidata sunt ossa ejus, caputque et viscera omnia, adeoque factus est incolumis, quasi nihil mali passus esset. Hoc facto, coepit abire Tiburtius. Tenebant autem illum parentes ejus, dicentes: «Veni, et habe eum servum, et omnia bona nostra tibi trademus cum eo, quandoquidem cum esset nobis unicus, tu eum nobis ex mortuo vivum reddidisti.» Quibus beatus Tiburtius respondit: «Si ea quae vobis dixero, feceritis, magni pendam mercedem sanitatis hujus.» Dicunt ei illi: «Nos ipsos si servos habere voles, contradicere non valebimus: immo vero optamus etiam, si ipse dignum judicaveris.» Tunc apprehensâ illorum manu, duxit eos seorsum a turba, et indicavit eis virtutem nominis Christi: vi-

(a) Triclinii praefectum.

densque animos eorum firmos in timore Dei, perduxit eos ad Cajum pontificem, dicens ei: «Venerabilis Papa ac divinae legis antistes, ecce quos per me hodie Christus lucratus est, in quibus fides mea velut arbuscula novella primum prorùpit in fructum.» Tunc sanctus Caju baptizavit juvenem cum parentibus ejus, gratias Deo referentem.

§ 41. Verum quia prolixi nimis operis est pròsequi ea omnia, quae per illos Christus fecit, iis omissis, quomodo singuli ad palmam martyrii pervenerint, explicemus. Itaque beatissima Zoe cum in Apostolorum natali ad confessionem sancti Petri Apostoli oraret, ab insidiantibus paganis arctata, ducitur ad patronum regionis Naumachiae, et compellitur Martis parvae statuæ, quae illic erat, thura incendere. Cui illa respondit: «Mulierem Marti sacrificare compellis, ut ostendas Martem vestrum foeminis delectari. At vero si ille impudicissimae Veneri potuit pudorem eripere, mihi certe, trophaeum fidei in fronte gestanti, non poterit praevalere. Non enim ego contra eum luctor meis viribus: sed Domini mei Jesu Christi freta virtute, et vos et illum pariter contemno.» Tunc patronus regionis misit eam in custodiam obscurissimam, fecitque ut diebus quinque nec lumen videret, nec cibum potumque caperet: intentabat quoque illi minas famis et caecitatis, nisi diis libaturam se promitteret. At qui eam clausam tenebant, vocem illius audiebant, Deum interim laudantis et benedicientis. Cum autem sex transissent dies, suggererunt de ea Praefecto saevienti: qui jussit eam a collo et capillis in arbore excelsa suspendi et sub ea fumum e sterquilinio excitari. Statim ergo ut suspensa est, in confessione Domini emisit spiritum. Illi autem tollentes corpus ejus, grandi alligatum saxo in Tiberim demerserunt, dicentes, ne Christiani corpus ejus tollant et faciant eam sibi deam.

§ 42. Ejus igitur celebrato martyrio, apparuit illa in somnis beato Sebastiano, indicans ei suum pro Christo susceptum martyrium. Quod cum Sebastianus aliis narrasset, in has Tranquillinus voces prorùpit: «Foeminae nos ad coronam praecedunt: ut quid vivimus? Et octavâ Apostolorum die ad beati Pauli confessionem accedens, sensit etiam ipse paganorum insidias, et a populo lapidibus obrutus, mortuus est, et corpus ejus in Tiberim jactatum est.

§ 43. Nicostratus quoque et Castorius una cum Claudio et Victorino et Symphoriano, dum corpora sanctorum per ripas Tiberis quaerunt, tenti sunt et ad Urbis Praefectum Fabium perducti: qui eos hortabatur ut sacrificarent, diebusque decem minis et blanditiis cum illis agens, nihil prorsus movère eos potuit. Suggestit igitur de illis imperatoribus, qui jusserunt eos tertio torqueri: cumque nulla ratione tormentis cederent, lata sententia est, ut in medium mare praecipites mitterentur. Im-

mensis itaque constricti ponderibus, pelagi fluctibus dati sunt, ut in loco mundo inter aquas coronam martyrii reportarent. Atque ita fidelibus infideles insidiabantur et iniquo furore eos persequabantur. adeo ut nec videre aequo eos possent animo, nec eorum ferre nomen.

§ 44. « Accingere ergo crudelissime (ajebat interea Fabio Praesidi Tiburtius), et utere carnificis officio. Vindica tibi ipsius judicis vocem, applica equuleos, suspende Christianos, damna, percutite, incende: universa denique supplicia adhibe. Si exilium minaris, hoc philosophantibus totus est mundus: si mortis supplicium, evadimus mundi carcerem: si ignes, majora his incendia in cupiditatibus vincimus. Decerne quicquid libet: omnis nobis vilis est poena, ubi pura comes est conscientia. » Fabius dixit: « Restitue te generi tuo et hoc esto, quod natura dictavit. Nobiliter enim natus, ad eam devolutus es faciem, ut possis et supplicium et infamiam et mortem perpeti. » Tiburtius dixit: « O prudentissimum virorum et Romanis judicem constitutum. Quia meretricem Venerem, incestum Jovem, Mercurium fallacem et Saturnum filiorum occisorum colere nolo, generi meo dedecori sum, et infamiae mihi notam inuro, et quia unum verum Deum, qui in coelis regnat, adoro et veneror, suppliciis me macerandum minaris. Non abnuimus, non renitimur: non negamus Christum Filium Dei ad hoc descendisse de coelo ad terras, ut a terris homo ad coelos possit ascendere. Ideoque istas vanas effigies omnes, quas colitis sine causa, proculcans pedibus meis, Deo me omnipotenti subjeci. »

§ 45. Tunc Fabius jussit ante pedes ejus carbonem ardentem effundi et ait ad eum: « Elige tibi unum e duobus: aut thura his carbonibus impone, aut pedibus super eos nudis incede. » Tiburtius itaque faciens crucis Christi signum, constanter super eos nudis ingressus est plantis, dixitque praefecto: « Depone infidelitatem et disce quia hic solus est Deus, quem confitemur creaturis omnibus dominari. Tu vero, si potes, mitte manum in aquam calidam in nomine Jovis tui, et si potest Jupiter deus tuus, faciat te non sentire ardorem. Nam mihi quidem in nomine Domini mei Jesu Christi videtur, quod super flores roseos gradiar, quia creatura ipsa creatoris sui famulatur imperio. » Fabius dixit: « Quis ignorat artem magicam vos docuisse Christum vestrum? » Tiburtius ait: « Obmutesce, infelix, et noli auribus meis has irrogare injurias, ut audiam te rabido ore latrantem, vel nominare sanctum et mellifluum nomen. » Tunc iratus Praeses, hanc in eum dictavit sententiam: « Blasphemator deorum et reus atrocium injuriarum, gladio anima advertatur. » Ductus est igitur in viam Lavicanam tertio ab Urbe milliario, et effundens orationem ad Dominum, uno gladii ictu caesus decessit, et in eodem loco apparente quodam Christiano sepultus est: quo in loco plu-

rima semper beneficia praestat Christus ad laudem nominis sui usque in praesentem diem.

§ 46. Post haec Torquatus egit, ut Castulus palatii zetarius, sanctorum hospes, apprehenderetur: qui tertio appensus et tertio auditus, cum in Domini confessione perseveraret, missus est in foveam, demissaque super eum massâ arenariâ, etiam ipse cum palma martyrii migravit ad Christum. Tenentur deinde Marcellianus et Marcus, et ambobus ad stipitem ligatis, in pedes eorum clavi acuti infixi sunt: dixitque ad eos Fabius insanissimus iudex: « Tandiu ita confixis stabitis plantis, donec diis debitum reddatis officium. » At illi ad unum confixi lignum, psallebant dicentes: *Ecce quam bonum et quam jucundum, habitare fratres in unum.* Ad quos Praeses: « Deponite, inquit, amentiam infelices et miseri, et liberate vos a tormentis immiuentibus. » Cui ambo responderunt: « Numquam tam bene epulati sumus: quia modo coepimus esse fixi in amore Christi. Utinam nos sic esse permittas, quamdiu hujus corporis tægimur indumento. » Cumque transisset unus dies, et nox, et illi in psalmis et hymnis perseverarent, jussit ambos ubi stabant, lanceis per latera verberari, atque ita etiam ipsi cum martyrii gloria ad siderea regna migrarunt: sepultique sunt viâ * Appiâ, milliario secundo ab Urbe, in loco qui vocatur Ad arenas, quia cryptae arenarum illic erant, ex quibus Urbis moenia struebantur.

§ 47. His igitur expletis, beatus Sebastianus conventus est: et quia, ut diximus, videbatur sub chlamyde latère, cum Christi esset dignissimus miles, suggessit de eo praefectus Diocletiano imperatori. Eum itaque ad se vocans Diocletianus, ait illi: « Ego te inter primos in palatio meo semper habui et tu contra salutem meam in deorum injuriam hactenus latuisti? » Sebastianus dixit: « Pro salute tua Christum semper colui, et, pro statu orbis Romani, illum, qui in coelis est, semper adoravi, considerans a lapidibus auxilium petere, insani esse et vani capitis. » Tunc iratus Diocletianus, jussit eum duci in medium campum et ligatum ibi, perinde ut signum, sagittis peti a sagittariis. Posuerunt ergo eum milites in medio campo, et hincinde jaculis adeo repleverunt, ut instar hericii ex sagittarum densitate hirsutus videretur. Existimantes autem illum mortuum, abierunt. Tunc relicta martyris Castuli Zetarii, nomine Irene, abiit noctu, ut corpus tolleret et sepeliret: et inveniens eum viventem, per scalam excelsam adduxit eum in domum suam, ubi manebat, in palatium: ubi intra paucos dies membrorum omnium integerrimam recuperavit sanitatem. Cumque Christiani omnes ad eum convenirent, hortabantur eum abscedere. Ille autem oratione facta descendit, et stans super gradus Heliogabali, venientibus imperatoribus dixit: « Iniquis surreptionibus animos imperii vestri templorum ponti-

* Alii habent, Ardeatina, quae est inter Appiam et Ostiensem.

fices obsident, suggerentes de Christianis falsa commenta, tamquam illi sint Reipublicae adversarii, cum illorum orationibus Respublica in melius proficiat et crescat: non enim cessant pro imperio vestro et pro salute Romani exercitus orare. Cum haec et id genus alia diceret, Diocletianus ait: « Tu ne es Sebastianus, quem nos dudum sagittis jusseramus interfici? » Sebastianus dixit: « Ad hoc me Dominus meus Jesus Christus resuscitare dignatus est, ut conveniam et contester vos coram omni populo, injusto judicio persecutionem vestram in Christi famulos ebullire. » Tunc jussit eum in hippodromum palatii duci et tamdiu fustibus caedi, donec exhalaret spiritum. Tulerunt autem corpus ejus noctu et in cloacam maximam miserunt, dicentes: « Ne forte Christiani eum sibi martyrem faciant. » Porro beatus Sebastianus apparuit in somnis matronae religiosae, Lucinae nomine, dicens ei: « In cloaca illa, quae est juxta Circum, quaere, et ibi invenies corpus meum pendens in unco: quod cum levaveris, perducas ad Catacumbas et sepelies me in initio cryptae juxta vestigia apostolorum (a). » Itaque beata Lucina cum servis suis media nocte abiit, et elevans corpus ejus, posuit in pilento suo: perductumque ad locum, ubi ille imperaverat, cum omni diligentia sepelivit, perque dies triginta a sancto loco illo non recessit. Post aliquot autem annos, pace Ecclesiae redditâ, domum suam mutavit in ecclesiam, omnes opes suas pro Christianorum consolatione illi derelinquens, et ecclesiam earum haereditatem instituens in Christo, qui vivit et regnat Deus per omnia saecula saeculorum.

VITA S. MAURI EPISC. CAESENATIS

AUCTORE D. PETRO DAMIANI EPISCOPO OSTIENSI

Florebat circa 645 — Natione Italus.

§ 1. Cupientes aliquid scribere ad gloriam Dei nostri de beato Mauro Pontifice, sic auditorum desiderio satisfacere cupimus, ut juxta digestae relationis modum, veritati per omnia consulamus. Contemnendus quippe pincerna est, qui dum vini copiam jactat, faciem quoque puniendam temeritate propinat. Improbis opipator est, qui tanta ambitione aliis convivium praeparat, ut in semetipsum aestuantis famis incendium saevire permittat. Temerarius nihilominus narrator est, qui dum laudem praeconiis alios

(a) Et reapse, ubi exstat Ecclesia S. Sebastiani Viâ Appiâ (extra Urbem) ad Catacumbas perinsignes quae ejusdem S. Martyris nomine appellantur, et ubi ejus sacrum corpus requiescit, jacuerant XI annos SS. Apostolorum Principes, atque perennavit loco titulus: *ad sepulchra Apostolorum* (Vide egregium opus clariss. Eq. Joh. Bapt. Derossi: *Roma sotterranea Cristiana*, passim in utroque Volume, sed praesertim in I pp. 141 et 180).

extollere nititur. ipse mergi in falsitatis bārathrum non veretur. Nonnulli enim Deo se deferre existimant, si ad deferenda laudis ejus insignia, falsitatis argumenta componant. Qui nimirum si egregii praedicatoris verba diligenter attenderent, talia non sentirent. Ait enim Corinthiis: *Si autem Christus non resurrexit, inanis ergo est praedicatio nostra, vana est fides vestra. Invenimur autem et falsi testes Dei, quoniam testimonium diximus adversus Deum, quod suscitaverit Christum, quem non suscitavit* (1 Cor. xv). Secundum haec ergo Apostolica verba falsus testis Dei merito dicitur, qui indiscrete eum cupiens laudare, mentitur: et adversus Deum proculdubio perhibet testimonium, quisquis, in ejus laude, perversâ molitur arte commentum. Propheta quoque terribiliter intonat, dicens: *Odisti omnes qui operantur iniquitatem, perdes eos qui loquuntur mendacium* (Psal. 5): nimirum manifeste declarans, quia sicut levius est odire, quam perdere: ita etiam tolerabilius est, iniquitatem ex infirmitate perficere, quam ex studio mendacia fabricare. Hinc est quod per Jeremiam de mendacibus dicitur: *Docuerunt linguas suas loqui mendacium: ut inique agerent, laboraverunt* (Jerem. ix). Qui enim simplicem veritatem ultro oblatam proferre poterant, satagunt ut mendacia cum labore contingant. Hic si quis nos longae praefationis forte redarguat, atque id, quod in Machabaeorum libro scriptum est, austerus censor opponat: *Stultum est, iniquiens, ante historiam profluere, in ipsa autem historia succingi* (1 Mach. 11): Hanc reddimus rationem, quia ubi materiae abundantia suppetit, ipsa styli prolixitas prohibet in talibus immorari. Hic autem, ubi de beati viri virtutibus pauca quae scribi debeant, praesto sunt, utilius arbitramur ad aedificationem audientium, ad quam omnis ecclesiastica intendit scriptura, in prooemio contra mendacium scribere, quam pro narrationis inopiâ ipsam historiam mendaciorum finibus protelare. Igitur quae de vita vel miraculis beati Mauri ad nostram notitiam pervenire potuerunt, juxta quorundam monachorum non omnino contemptibilem, narrationem fidelibus Christi fideliter intimamus.*

§ 2. Eo itaque tempore, cum adhuc Romana Ecclesia spatiosius multo jura protenderet, et inter caetera Caesenate etiam oppidum possideret, contigit ut eadem Caesena (a) suo privaretur Episcopo. Cumque Romanus Pontifex cerneret nepotem suum, beatum videlicet Maurum, virtutum gradibus ad alta conscendere, et in sanctae conversationis studio non segniter vigilare, congruum duxit, ut talem virum ad sacerdotalis officii apicem promoveret, quatenus lucerna Spiritus Sancti non sub modio delitesceret, sed super candelabrum posita, omnes qui in domo Dei

* Sanctorum laudes non mendacibus fimentis concinnandae.

(a) *Caesina* vel *Cesena*, vetus atque insignis italica urbs est ad Æmiliam viam, uberi solo ac sanoenissimo.

sunt, sacrae doctrinae radiis illustraret. Quid perplura? Tandem beatus Maurus Caesenatis ecclesiae cathedram, divina providentiâ disponente, suscepit. Idcirco autem vel regis qui tunc imperabat, aut ipsius Apostolici Praesulis hic interponere nomina praetermisimus, quia cum ipsis, qui nobis reliqua dictant, haec pariter ignoramus. Eorum namque vocabula in antiquis quidem codicibus se vidisse commemorant, sed cum civitas ante haec flammis fuisset exusta, monumenta quoque perhibent simul fuisse consumpta. Cum igitur vir Dei Maurus tam arduae curae sibi conspexisset onus impositum, sicut de B. Paulo legitur, nequaquam acquievit carni et sanguini, sed coepit se in divinis obsequiis tanto vigilantiores reddere, quanto sibi noverat et tot subditorum custodiam imminere. Perpendens namque quia ars est artium, regimen animarum: congruum judicabat, nec internorum curam, exteriorum occupatione minuere, nec rursus exteriorum providentiam, internorum solitudine funditus declinare, ne videlicet aut exterioribus deditus, ab intimis omnino corrueret, aut solis interioribus occupatus, quae foris debebat proximis, negligentius exhiberet.

§ 3. Saepe namque nonnulli velut obliti, quod fratribus animarum causâ praelati sunt, tanto cordis annisu secularibus curis inserviunt, quod has, cum adsunt, se agere exultant: ad has etiam cum desunt, turbulentis cogitationum aestibus anhelant. Cumque ab his, cessante forsitan opportunitate, quieti sunt, ipsâ deterius suâ quiete fatigantur. Voluptatem namque decernunt, si actionibus deprimantur: laborem putant, si in terrenis negotiis non laborant. Ac contra nonnulli gregis quidem curam suscipiunt, sed sic sibimet vacare ad spiritualia appetunt, ut rebus exterioribus nullatenus occupentur. Qui cum curare corporalia funditus negligunt, subditorum necessitatibus minime occurrunt. Quorum nimirum praedicatio plerumque despicitur: quia dum delinquentium facta corripiunt, sed tamen eis necessaria praesentis vitae non tribuunt, nequaquam libenter audiuntur. Egentis etenim mentem doctrinae sermo non penetrat, si hunc apud ejus animum manus misericordiae non commendat. Tunc autem verbi semen facile germinat, quando hoc in audientis pectore pietas praedicantis rigat. Haec autem idcirco de diversis pastorum moribus loquimur, ut, quam prudens, quam moderata in B. Mauro fuerit discretio, demonstremus. Qui nimirum dum neque contemplativae vitae otium sectando, activam omnino deservit, neque per activae latitudinem libere discurrendo, a contemplatione recessit, ut ita dixerim, per auream viam coelestis regni celsitudinem penetravit.

§ 4. Denique dum in Episcopio suo dègeret, et commissam sibi Ecclesiam strenue gubernaret, coepit talem locum sollicitâ mentis indagatione perquirere, ubi ad tempus et a secularium

turba secedere, et soli Deo posset specialius adhaerere: Domini sui non segnis imitator, qui per diem in urbibus praedicabat, noctu vero, in monte orationibus insistebat. Dumque in dies hujus anxietatis magis ac magis cura succresceret, tandem adjecit oculum ad breve quoddam promontorium, quatuor fere stadiis ab exigua urbe semotum. Vocabatur autem saltus Spatiani, locus scilicet nec praeruptis cacuminibus sublimis ad alta porrectus, nec omnino depressus in ima, ad arvalem videbatur planitiem coaequatus. Sed ita erat congruo tenore in quodam meditullio constitutus, ut et subter se positis liberam visendae totius pene dioecesis facultatem tribueret, ad se autem ascendentes nequaquam excellentior declivis processibus fatigaret. Erat enim mons ille nemorosâ diversarum arborum densitate vestitus. Hic itaque mons beati viri aspectibus placuit, ac si montem Oliveti adjacere urbi Jerusalem cerneret, atque hunc Psalmum non immerito cum Propheta concinere potuisset: *Memor, inquit, ero tui Domine de terra Jordanis, et Hermonii a monte modico* (Psal. 41): quem videlicet montem prius a Romano Pontifice, sub cujus jure detinebatur, petiit: deinde cellulam sibi illic cum exigua ecclesia fabricavit, ubi quadragesimali tempore perseverans, jejuniis et orationibus operam dabat. Et si quando de ecclesiasticis negotiis furari poterat, ad eandem cellulam velut ad dulcium epularum convivium recurabat. Illic denique fluentum divinae contemplationis avidis mentis suae faucibus hauriebat, unde postmodum arentia proximorum pectora sanctae praedicationis poculo recreabat. Illo plane loco quasi pro balneo utebatur: ibi enim curabat abluere, si quam ex secularium hominum colloquutione aut verbi aut cogitationis maculam contraxisset, et pulverem mundanae conversationis, sine quo haec humanae mortalitatis via non carpitur, crebris illic lacrymarum fontibus expiabat. Ille igitur locus, qui sancto viro in vita tam dilectus et familiaris extitit, post mortem quoque ejus sepulturâ meruit insigniri. Nam corpus ejus in saxea arca reconditum, juxta parvam basilicam, quam ipse construxerat est, collocatum.

§ 5. Haec igitur sunt, quae de vita beati viri ad nostram potuerunt pervenire notitiam, non quod sunt a nostris relatoribus visa, sed succedentium generationum celebri memoriâ divulgata. Quidam autem antiquus admodum senex, et corpore marcescente jam tremulus, nostris nuper temporibus extitit, qui se vidisse hujus beati Mauri nepotem, Constantium videlicet nomine, Episcopum Caesenatis Ecclesiae testabatur. Sed quoniam de vita beati Mauri ea, quae nobis audire contigit, stylo corrente digessimus, nunc qualiter omnipotens Deus ad gloriam sui nominis ejus merita revelaverit, breviter explicemus. Est autem nunc celebre monasterium in praedicto monte, in quo vir Dei orare consueverat, ad honorem beatæ Dei Genitricis et Virginis constitutum, ubi

mons Mauri ex antiqua populi consuetudine dicitur, quia locus ille non immerito sancti viri vocabulo decoratur.

§ 6. Cum igitur arca illa, ubi beati viri corpusculum claudebatur, juxta praefatam ecclesiam, terrae undique crescente congerie, delitesceret, et vix saxi ipsius summitas solo tenus emineret, contigit ut homo quidam cum litaniis adveniens, solutâ caligae ligulâ, repente illic pedem poneret, et nil tale existimans, secure ligaret. Vineto igitur talo, cum jam vellet abscedere, pedem nullo modo potuit amovère. Cumque diu conaretur, et omnia tentans, huc illucque se verteret, pes nihilominus stabat immotus, et velut quibusdam clavis saxo tenebatur affixus. Stabat miser ignoti criminis reus, et qui sibi corrigiam ligare voluerat, semetipsum potius saxo ligasse dolebat. Volebat stare, sed una innixus planta, non poterat. Optabat jacere, sed a suo pede corruere non valebat. Tandem repentino populi adventante concursu, alii malleis, alii securibus gestientes, partem lapidis praeciderunt, et post multa vix hominem de saxo exculpere potuerunt. Mox lactantis turbae clamor exoritur, mira Dei virtus attollitur, et beati Mauri tumulus dignus reverentiâ indicatur.

§ 7. Item praedicti coenobii monachus, Tenzo videlicet nomine, grandaevis jam et ipsa canitie venerandus, cujus hoc relatione didicimus, aliud miraculum retulit, quod nequaquam silentio praeterimus. Aliquando ipse praedictus frater acerrimâ vi febrium urgebatur. Cumque nullâ medicinali curâ, nullo prorsus humano studio ad incolumitatis statum redire potuisset, cuidam suae materterae, religiosae videlicet sanctimoniali, nocturno silentio beatus Maurus apparuit, eique dixit: « Si vis, inquit, nepotem tuum ex ea, quam patitur, aegritudine convalescere, denuncia ei, ut super sepulturam meam signum sanctae crucis infigat, omnique anno solemnitatem mihi celebrare devoveat. » Cumque ille beati viri oraculum, quod sanctimoniali referente cognovit, gratanter impleret, mox ferream crucem super tumulum fixit, deinde commotis visceribus praecipitanter evomuit, atque ita protinus omnem ignei languoris molestiam velut ipso vomitu egerente projecit. Jamque pristinae sanitati integritè restitutus, dignas Salvatori Deo gratias retulit, et B. Mauri miraculum, quod in se expertus fuerat, ad gloriam nominis Dei multis indicare curavit. Jam igitur celebri utriusque signi famâ volitante per populum, coeperunt multi ad sacras beati viri reliquias devote concurrere, piisque ejus meritis suas animas attentius commendare. Nonnulli etiam diversis valetudinum incommoditatibus laborantes, dum vel detritam sepulchralis marmoris limaturam biberent, vel beati confessoris misericordiam fuis tantummodo precibus implorarent, sani et incolumes ad propria sunt reversi, quocumque fuissent vinculo aegritudinis obligati. Videris miserabilium languidorum soluta cadavera alieno prius adminiculo sustentante deferri, qui mox cum

magna exultatione atque tripudio remeabant, salutis pristinae reparati.

§ 8. Cumque tot miraculis coruscantibus magis ac magis praeclara B. Mauri fama crebresceret, et virtutes, quas per eum Dominus ostendebat, non solum contigua quaeque, sed et remotiora locorum spatia personarent, tandem convocatis Episcopis vicinarum urbium, multisque populorum turbis undique confluentibus, certatim arca illa, in qua beati viri patrocinia reconduntur, effoditur, et terebrato pariete ecclesiae, inter absidam et altare cum hymnis et laudibus summa diligentia collocatur. Processu vero temporis eadem basilica major facta est, atque ut impraesentiarum cernitur, festivius decorata, ubi ad declaranda beati confessoris merita, multa fiunt usque in praesentem diem, Domino operante, miracula. Ex quibus nos pauca perstringimus, quae nimirum hi, qui nobis referunt, se vidisse testantur. Papa Gerbertus juxta Caesenam castrametatus erat, ejusque oppidum circumfusi exercitus obsidione vallabat. Tunc temporis ad B. Mauri tumulum delatus est quidam rusticus, gemina morborum passione depressus, contractus videlicet ac caecus: sed postquam esset oratum, et lux amissa ad oculos rediit, et rigida membra fugatus languor absolvit. Protinus videns se homo sanitati tam mirabiliter redditum, utpote quas valebat gratias agens, beato se in ejus servum perpetuo jure contradidit, mansurumque se in ejus obsequio, donec adviveret, devotavit. Qui perceptae salutis munere pene per decennium fruens, postmodum fragilitati carnis enerviter cessit, uxoremque sibi non fausto conjugio copulavit. Mox enim ut luxuriandi voluptate potitus est, oculorum lumen funditus perdidit, et quamdiu vixit, in eadem caccitate permansit. Et certe dignum fuerat, ut quia juri B. Mauri, cui se mancipaverat, se subtrahens libidinis jugo turpiter colla supposuit, donum, quo, ab uno Domino fuerat ditatus, amitteret, et qui in interiores sponte inciderat, invitus exteriores tenebras incurrisset.

§ 9. Alio quoque tempore daemoniaca quaedam ad altare beati viri deducta est, quam tanto pestifer spiritus furore repleverat, ut eam sibi quasi organum faciens, multa per os ejus sacrilega insania proferret, diras voces emitteret, et velut canis rabida crebris naubatibus elatraret. Triduo autem postquam illuc perducta est, vehementi quodam impetu sanguinem vomuit, et ita malignum spiritum, a quo tenebatur, ejecit. Alia quaedam mulier necessitati rei familiaris plusquam deberet, intenta, in festivitate S. Zophili triticum purgare non timuit: sed dum beato Confessori digni honoris reverentiam non exhibuit, dignae animadversionis sententiam non evasit. Nam illico divino percussa iudicio, brachiis attractis obrigit, et eodem modo ac si capistrum adhuc ventilare videretur, tremere infeliciter coepit. Haec itaque ante B. Mauri altare deducitur, et in praedicta solemnitate numquam

se ulterius quippiam tale facturam instantissime pollicetur. Mox largissima omnipotentis Dei misericordia elementer adfuit, et stupida mulieris brachia ad libertatem proprii vigoris pleniter reformavit. Rursus alia mulier profluvium sanguinis patiebatur: quae cum insanabili plagâ jugiter vexaretur, et haec atque illa tentans, nullum salutis potuisset invenire remedium, tandem in extremis angustiis constituta, reperit necessitas ipsa consilium. Nitido itaque juxta possibilitatem suam linteo B. Mauri mausoleum cooperuit, et ita divinitus liberata, omnem prorsus molestiam luridi languoris evasit. Enimvero cum Apostolus dicat, fide mundans corda eorum, quia mundo corde, utpote, plenâ fide beati viri tumultum tetigit, digne promeruit a profluentis sanguinis immunditiâ liberari.

§ 10. Item alia mulier ita erat violentissimi languoris immanitate contorta, ut soluto naturae ordine, ora teneret post se, cervicem faceret ante se. Quae similiter super B. Mauri memoria linteum posuit, et protinus sanitate recepta, quibusque membris jus suum natura restituit, et ad tenendum vigorem proprium arteriarum organa temperavit. Alia quoque mulier, amisso lumine, de Aquitaniae finibus deducta est, quae Gallicae animositatis genium servans, et ex more patriae verba violenter infringens, obstinatissime testabatur, quod numquam inde recederet, nisi per B. Mauri merita lumen, quod amiserat, recepisset. Sicque magno fidei fervore succensa, breve tuguriolum juxta ecclesiae parietem compilavit, ut quodammodo potius habitaculum, quam praeparare videretur hospitium. Cumque per octo dies instantissime fuisset oratum, lumen quod quaerebat, divinâ gratiâ largiente recepit, et dignas illuminatori suo Deo et Mauro ejus famulo gratias retulit. Popiliensis (a) dioecesis turba ad beati Arduini limina orationis causâ tendebat, cumque per oratorium B. Mauri transitum habuissent, contigit ut quaedam ex illis foemina, genu Abbatis ipsius monasterii humiliter osculata, commeandi licentiam peteret: Quae vix unius sagittae emissionem progressa, arrepta mox a demonio, in terram projicitur, concutitur, volutatur, et multa convicia adversus eundem Abbatem inordinate evomebat. Haec itaque ante B. Mauri altare deducta, non multo post, divinae virtutis est imperio liberata, ita ut redeuntibus sociis, jam sibimet reddita, simul cum eis sana et incolumis reverteretur ad propria.

§ 11. Haec igitur fratres carissimi de virtutibus, quas omnipotens Dominus per beatum confessorem suum Maurum operari dignatus est, pauca perscripsimus, ut ad glorificandam divinae majestatis potentiam vestrae charitatis studium incitemus. Qui

(a) *Forum Popilii*, melius *Pompilii* (italice *Forlimpopoli*) quod nonnulli, ut monet Bollandus, mendose scribunt *Forum-populi*, oppidum, Caesenâ abest sex circiter millibus passuum, *Foro* autem *Livii* (*Foro*) valde proximum etiam *Forum Livii parvum* dictum est. S. Mauri Caesen. temporibus, satis frequens potensque urbs erat; sed cum anno MCCCLX diruta penitus fuisset, Episcopalis ejus Cathedra *Bricinorium* (*Bertinoro*) translata est.

dum nobis adhuc in via positis miraculorum suorum dignatur exhibere virtutem, per haec nos ad capessendam coelestis patriae invitat et provocat haereditatem, tēstante Psalmista, qui ait: *Virtutem, inquit, operum suorum annuntiavit populo suo, ut det illis haereditatem gentium* (Psal. 140): quatenus dum ipsa sanctorum sepulcra tot miraculis radiare conspiciamus, de immensa eorum gloria qua jam cum Christo regnant, minime dubitemus: ut despectis terrenis, illuc se noster animus jam per desiderium transferat, ubi se gaudere in perpetuum sperat: illuc se libere spiritus dirigat, ubi imperator coeli Christus cum supernae curiae senatoribus ineffabiliter regnat: Cui sit gloria et imperium cum coaeterno Patre et Sancto Spiritu per omnia secula seculorum, Amen.

VITA ET RES GESTAE

S. EUTHYMII MAGNI ABBATIS

AUCTORE CYRILLO MONACHO

*Fortassis autem tota historia a Metaphraste
paraphrastice reddita est.*

Natus est anno 374, obiit 473. — Natione Armenus.

§ 1. Cujuslibet quidem rei exercitatio, aegre absque exemplo et difficiliter recte geri potest: multo magis autem virtutis operatio, quo est difficilior et laboriosior, et perpetuo labore et tolerantia indiget. Idcirco multis quidem exemplis, multā autem, eorum quae ab aliis in vita gesta sunt, historia opus est iis qui hanc vitam asperam ingredi constituerunt: quae quidem et viam faciunt planiorem, nec sinunt eos defatigari, qui, quam ea sit aspera et ardua, respiciunt. In iis enim inveniens, quibusnam modis, monitis et praeceptis, et quam denique ratione res eis recte successerit: quinetiam quasnam ipsi rursus consecuti sint et consequentur remunerationes, etiamsi ejus hebes sit et obtusus animus, etiamsi ignavus et supinus: volet tamen aliquando excitari, et ad parem accendi aemulationem, et aggredi ad imitationem. Qualis quidem mihi videtur esse vita magni patris Euthymii, simul et jucundissima, et laboriosissima, et aptissima ad laetificandos et demulcendos eos qui eum legerint, et ad rerum similium studium excitandos: adeo ut si quis eum voluerit imitari, is et vivus et mortuus fuerit clarissimus. De ejus itaque rebus incipiendum est mihi ab alto dicere, et eae narrandae sunt auri-
bus, quam fieri potest, maxime piis.

§ 2. Cum impius paulo ante Julianus (a) misere cum imperio vitam quoque amisisset, et deinde paulo post imperium delatum fuisset ad Valentem, bella difficilia propter acerbam Arrii communionem circumsistebant omni ex parte Ecclesias: et cum cessasset paganismus, Arrianismus admodum invalescebat, et aperte laborabant Ecclesiae. Erat autem Melitenae, quae est urbs Armeniae ad Euphratem, quidam nomine Paulus, cui vitae consors erat conjux nomine Dionysia, ambo clari et virtute et genere. Cum esset vero sterilis et careret liberis, id ducebat non moderatum esse infortunium. Cum sic ergo se haberet, et tali premeretur calamitate, ad propinquum divini Polyeucti martyris templum veniens cum conjuge (eum enim accepit voti quoque socium, quem necessario habuerat antea tristitiae), in eo perseverarunt multis diebus in oratione. Petebant autem, ut fructum ex se natum viderent. Noctu autem eis aliquando seorsum orantibus, divina quaedam apparet visio, dicens: « Estote, estote bono animo. Dat enim vobis Deus filium, qui a bono et tranquillo animo, nempe euthymia, nomen accipiet, et eo dignos mores est habiturus. In illius autem ortu tranquillitatem quoque dabit Deus suis ecclesiis. »

§ 3. Atque illi quidem cum tempus signassent visionis, domum redierunt: et se, quod natum fuerit, Deo esse dedicaturos professi sunt. Paulo post autem uteri conceptu Dionysiae animus implebatur laetitiae. Deinde cum eis natus esset puer, eum quidem congruenter visioni nominant Euthymium. Visionem autem res quoque est consecuta, et componi coepit bellum adversus Orthodoxos, et a difficili tempestate jam respirabant ecclesiae, et vis illucescebat pietatis: et ad animi tranquillitatem res tristes eis convertebantur. Nam cum tempore Constantii Ecclesias vexasset persecutio, et tempore Juliani Tyranni, ut jam prius diximus, et Valentis, qui fuit Imperator Orientis, non minus quam quadraginta annos Arriani ingentes efflasset spiritus adversus pietatem, Euthymio jam nato, cui a tranquillitate nomen est impositum, compositae et sedatae fuerunt res omnes tristes ecclesiarum. Valens enim, cum nondum advenisset quintus mensis post ortum Euthymii, exercitum ducens adversus barbaros, qui secure vexabant et populabantur Thraciam, caesis copiis, ipse quoque eas postea luit poenas, quas ejus merebatur impietas. Ad quemdam enim vicum fugientem, qui erat circa Adrianopolim, incursiones facientes Barbari, eum turpiter capiunt, et una cum vico incendunt, hic ignem, qui est ad tempus, accipientem, veluti prooemium ignis, qui est illic futurus.

§ 4. Tertio autem post anno, Paulus quidem Euthymii pater e vita excedit: sola vero cum filio mater viduaque relicta, ac-

(a) Julianus Apostata, cujus foedissimam impietatem, et satanicum in Christum odium lectores nostri optime norunt, bellicis Persarum telis transixus, irā divinā manifeste correptus, famosum illud rabide pronuncians *Galliae vicisti spiritum diabolo tradidit scelestissimum*, anno CCCLXIII

cèdit ad fratrem Eudoxium, filium adducens : quem quidem Otrejus, qui Melitenensi praeerat Ecclesiae, suum fecerat confessorem : et cum ante ejus genua posuisset puerum, vehementer rogabat ut et infantis et sui miseretur, et ad Otrejum puerum adduceret, et ei pro patre dedicaret. Sicque puer fuit dedicatus Otrejo, et per eum Deo, sicut diu ante ab Anna Samuel. Cum vero de matris sterilitate audivisset, et de divina apparitione, et quod antequam nasceretur, parentes eum Deo dedicaverant, fuit futuri verus propheta : « et reverà, inquit, requiescet spiritus Dei super hunc puerum. » Deinde cum eum baptizasset, in gradum Lectorum eum cooptat. Atque matrem quidem Dionysiam, ut quae divinis vacaret assidue, Diaconissam ordinat* suae Ecclesiae.

§ 5. Cum itaque Euthymius sic ab ineunte aetate Deo fuisset dedicatus, et in ecclesiasticorum catalogum cooptatus, statim consequenter Theodosius ille Magnus potitur imperio, et sic uno et eodem tempore, Deus admirabiliter et praeter opinionem, tam civilibus rebûs quam Ecclesiae pacem conciliat : illis quidem praebens Theodosium, his vero largiens Euthymium, adeo ut in eis consequenter res quoque convenirent nominibus. Procedente autem tempore, cum jam excessisset ex infantia, literarum magistris eum tradit episcopus. Puer itaque his traditus, cum uberem doctrinae sementem in animi sinus accepisset, brevi fructus plurimum et supra aetatem produxit. Nam in divinis quidem versabatur Scripturis, studioseque ac diligenter eis dabat operam. Quando autem aliqujus ex viris antiquis et divinis virtutis eos inveniebat facere mentionem, eum venabatur Euthymius studiosissime et diligentissime, ipsumque ejus viri statim tenebat desiderium, et ad illius accendebatur aemulationem. Talis est bona anima et honesti studiosa, si virtutis vel modicam acceperit occasionem.

§ 6. Cum sic autem fuisset educatus et institutus, et processisset per omnem graduum consequentiam, ab eo qui tunc erat episcopus Melitenes, invitus, eum tradente virtute, ordinatur, et ejus fidei committitur cura monasteriorum quae erant in civitate. Sed quoniam quietis et silentii eum ab ineunte aetate magnum tenebat desiderium, veniebat assidue ad divini martyris Polyeucti monasterium, et trigintatrium sanctorum martyrum, et longissimo tempore in eo versabatur. Porro autem ab ipsa quoque civitate omnino secedebat, et honoratos dies jejuniorum in monte propinquo transigebat : qui tunc quidem erat solitudo, et mons Assumptionis vocatus fuerat ab accolis. Cum haec ita se haberent, ut diu ante erat quietis amator Euthymius, ratus curam monasteriorum ei ad virtutem afferre impedimentum, fugae, ita, ut erat, se mandat, et clam ex urbe egressus, aetatis suae anno vigesimonono, ad veneranda sacra loca prompto et alacri animo vadit Jerosolymam. Cum autem convenisset patres,

* Scilicet eligit, benedicit. De Diaconissis v. Ind. mensis febr.

qui erant in solitudine, et didicisset institutum vitae uniuscujusque, evadit ejus impetus acrior, et quodammodo pennis in altum tollitur: et similis vitae degendae vehementiori punctus stimulo, illinc pervenit ad Pharam Lauram (a), quae sex milliaribus distat Jerosolymis. Et cum extra lauram invenisset quamdam cellam, quae erat valde appositae ad quietem et silentium, illic de caetero versabatur, palmarum quidem ramos in ea texens, sibi et egentibus suos labores communes efficiens: ut non solum neminem gravaret, ad aliorum manus non respiciens: sed etiam Deum coleret, et cum ipse esset potius manus aliis, ab omni autem cura rerum terrestrium animum liberasset, se ita comparat, ut omnino dependeat a spe futurorum bonorum.

§ 7. Erat autem quidam ex ejus vicinis, nomine Theoctistus, qui eandem vitam quam ille, exercebat, et idem sibi vendicabat institutum. Amor vero rerum similium, et laborum societas, ita eos colligavit vinculo charitatis, et usqueadeo sunt inter se con-temperati dilectione spiritus, ut uterque eorum esset positus in anima alterius, et quae alter eorum sentiret, ea etiam cordi essent alteri. Cum ergo esset tam fraternus inter eos consensus, in Caltillae solitudinem pervenire, octavo die post festum Luminum: * separati quidem ab omni humana consuetudine: cum Deo autem solo versantes per precationem, et totum tempus, quod intercedebat, transigentes in solitudine, donec advenisset dies festus Palmarum. Tunc enim uterque revertebatur in cellam, magnas virtutis afferentes divitias. quas erant oblaturi Christo qui resurrexerat, auro longe pretiosiores, quod ei qui natus erat, Magi obtulerunt. Morum autem benignitate et simplicitate et insigni humilitate excellebat Euthymius: ideo in dies ei crescebat ad Deum fiducia, et abundantior gratiam excipiebat.

§ 8. Cum autem quinque annos transegisset in Pharan, illinc recedit cum Theoctisto, consueto eis tempore secessus: et accedentes per solitudinem, ad praecipitem quemdam et profundum torrentem, offendunt magnam quamdam speluncam ad boreale torrentis praecipitiū, veluti tracti a quadam manu deducente. Ea ergo de causa laetati animis, et rati non hoc eis ostendi sine Dei numine, illic suam faciunt habitationem quod quidem cum esset prius ferarum refugium, sacrum templum postea factum est et sanctorum habitaculum. Atque diu quidem latuerunt in spelunca: nec ullus ad eos accedebat, nec aliquid eis impertiebat, quod esset ad usum necessarium: sed solis, quae prope natae erant, herbis, ut licebat, alebantur. Cum autem celari illorum virtutem Deus non amplius sustinuisset, sed vellet potius eos quoque esse aliis causam salutis, et copiosum aliquod bonum et in commune utile, hoc in eos utitur consilio et providentiā.

(a) *Laura* quid sit, vide pro S. Anastasio monacho, in Martyrologio Illustrato ad Diem XI huj.

* Id est Epiphaniae.

§ 9. Quidam pastores Lazarii adducunt aliquando oves ad torrentem, et cum obtutum in speluncam immisissent, vident eos imminentes capiti. Repentino autem et non solito territi spectaculo, ii quidem se protinus in pedes conjicientes, fugiebant: illi vero eis timorem dementes appositissime, voce quam potuerunt benignissima et lenissima: « Ne timeatis, o fratres, dicebant, ne timeatis. Nam nos quoque ipsi sumus homines, etiamsi propter peccata nostra praesentem locum habitare constituimus. » Tunc autem pastores ausi ad eos ascendere: et ingressi speluncam, quam ipsi habitabant, cum nihil invenissent eorum quae sunt utilia corpori, reversi sunt valde admirantes, et suis singula aperuerunt. Deinde vero non cessarunt de caetero incolae Lazarii eis ministrare quae sunt necessaria, Deo sic sapienter et benigne dispensante, ut ipsi quoque ea haberent, quibus opus esset ad usum corporis, et iis, qui ea impertiebant, darent id quod est longe melius, nempe salutem animae.

§ 10. Cum autem de iis quoque quaesiissent Pharae habitatores, et didicissent ubinam habitarent, assidue ad eos ventitabant. Et primum quidem duo ex fratribus ad eos accedentes, Marinus et Lucas, non sunt amplius reversi: sed a verbis eorum et virtute capti, se ipsis tradunt tamquam patribus et animarum curatoribus. Quos cum supinis manibus excepisset Euthymius exercitationis monasticae institutum eos tam pulchre docet, ut iidem quoque postea clari extiterint, et monasteria construxerint: et magnum illum Theodosium, qui fuit princeps et auctor coenobiorum quae sunt in solitudine, ad monasticam perduxerint perfectionem. Cum talis fama Euthymii brevi tempore in omnem partem pervaderet, multi ad ipsum, quotidie confluebant: et rogabat unusquisque eorum, ut cum ipso habitaret, et sub eo duce viveret, et animam componeret, et doceretur ea quae sunt spiritalia. Sed ille volens habere purum et immixtum bonum quietis ac silentii, omnem eorum, qui adveniebant, curam beato commisit Theoctisto. Ille autem, qui ei nunquam recusabat parère, protinus quidem mandatum accipit: omnia vero administrabat ex sententia Euthymii.

§ 11. Deinde autem in loco quoque ad habitandum construendo occupabantur, et in animo habebant in spelunca constituere lauram, ad figuram Pharae: sed quae loco inerat asperitas, et quod is esset propèmodum invius, non sinebat in eo aliquam constituere lauram: sed in ipso aditu praecipitii coenobium aedificant fratribus, et sibi speluncam transmutant in ecclesiam: in qua in quiete et silentio magnus assidens Euthymius, erat curator animarum et earum, quas a vitiis accipiunt, plagarum et vulnorum, a quibus saepe male afficiuntur, medicus peritissimus. Quotidie enim ad eum accedentibus fratribus, et ei cogitationes aperire non verentibus, dabat unicuique conveniens malo medi-

camentum. Quae quidem experientiâ et prudentiâ et egregia discernendi scientiâ apud se collegerat, adeo ut in eo propemodum impleretur illud divini Jeremiae: *Probatores te dedi populi mei: et dum tu probas, cognosces viam eorum* (Jerem. vi).

§ 12. Certe saepe etiam admonebat paterne et communiter cum eis disserebat, dicens oportere quidem eos, qui mundo renunciant et iis quae ad mundum pertinent, ubique curam gerere obedientiae et humilitatis, et propriam non sequi voluntatem, et in votis semper habere mortem: et supplicium quidem perhorrescere, regnum autem coelorum desiderare: et se omni tempore dèdere laboribus, manuumque artificio et operationi: et maxime quidem, si is est juvenis et cujus appetitio et impetus moveatur ab aetate. Tunc enim oportet praeter aliam ejus custodiam, corpus quoque exercere multa afflictione, ut pareat rationi et fervor flaccescat juventutis.

§ 13. Porro autem haec quoque ex illius praeceptis digna sunt, quae mandentur memoriae. Suadebat enim honestum amplecti silentium in templo Domini, et in synaxi fratrum nihil omnino loqui, cum sacra peraguntur mysteria: sed nec in coenaculo ad coenam collectis fratribus, linguam laxare, sed in utrisque manere in eodem silentio. Ei autem displicebat, quod nonnulli ex fratribus et maxime juvenes, reliquis majus et publicum ostenderent jejunium, et communem solverent fratrum regulam, suam sequendo voluntatem et legem. Neque enim ille bonum tubâ cani, neque apertum esse ad publicum, sed quammaxime fieri poterat, latère volebat. Et ideo dicebat eam esse optimam abstinentiam, quae praevenit satietatem, et indigentibus adhuc nobis reprimit alimentum: quod quidem est propemodum minus alimenti sumere, quam sit opus. Clam autem resistere carnis affectionibus, esse vero armis monachorum omni ex parte secure communitum: ea autem sunt, humanitas, moderatio, meditatio, discretio et quae est ex Deo obedientia et re vera virtus, quae Deum imitatur. Atque tali quidem a suavissima illa lingua fratres quotidie fruebantur doctrinâ. Visio autem nunc Terebonis est narranda. Oportet autem ab alto ordiri principium narrationis.

§ 14. Erat apud Persas quidam Graecus, nomine Aspebêtus, qui fuerat dux tribus Saracenorum. Cum autem circa finem regis Isdigerdis mota esset a Magis persecutio adversus Christianos, illi ducentes hoc sibi esse magno studio contendendum, ut omnes venarentur Christianos, omnes quotquot erant tribuum apud se praefectos, quinetiam ipsum quoque Aspebêtum, ut omnes vias diligenter custodirent, constituunt, ut nullus Christianus posset clanculum confugere ad imperium Romanorum. Is itaque Aspebêtus, videns tantam in Christianos incursionem et insaniam, et motus misericordiâ eorum calamitatis, non solum non prohibuit quo minus fugerent, sed eis quoque manum praebuit adjutri-

cem. Qua de causa accusatus apud regem Isdigerdem, et illius vèritus crudelitatem, acceptis protinus suis facultatibus, cognationeque et puero Terebone, transfugit ad Romanos. Quos cum accepisset Anatolius (is enim tunc erat unus ex praefectis Orientis), eum collocat in Arabia, et quae illic Romanis suberat Sarcenorum praefecturam tradit in manus Aspebeto: sic aperte ostendens sinceram et omnis doli expertem fuisse ejus acceptiorem. Cum is ergo sic ad Romanos accessisset, ejus quidem filius Terebon, cum esset adhuc impubes, magno percussus erat flagello, ut qui dexteram partem corporis ex dimidio haberet siccam mortuaeque similem, et quae minime operari poterat. Hoc autem ei ita se habebat a capite usque ad pedes, adeo ut cum pater magnam partem facultatum consumpsisset in medicos, Terebon ex arte illorum nullum acceperit adjumentum.

§ 15. Postquam vero migrarunt in Arabiam, videt puer in somnis aliquid: et ad visionem expergefactus, eam patri narrat. Ille autem cum statim puerum accepisset et multos ex iis, qui ejus imperio parebant, barbaris, venit ad speluncam hujus Euthymii et Theoctisti. Nam ut eo veniret, praecipiebat quae ei apparuerat visio. Atque fratres quidem cum tantam vidissent multitudinem, invasit animi angor et metus: neque sciebant, quidnam fieret. Sed beatus Theoctistus cum illum timorem ejecisset ex animo, audenti animo accedit ad barbaros, et rogat cujusnam rei opus eos huc adduxisset. Illi autem: « Venimus, dixerunt, ad videndum Euthymium. » Beatus vero Theoctistus: « At ille, inquit, nunc quiescit et silet, et neque usque ad sabbatum venit in alicujus conspectum, neque ad colloquium cum aliquo. » Tunc Aspebetus manus accipiens, ostendit ei filium, qui erat semiaridus et cujus pars dextera erat veluti mortua. Deinde etiam filius incipiens, rem omnem narrat ordine:

§ 16. « Cum ego, inquit, in Perside hanc plagam accepissem, multis et medicinae et magicae artibus contritus, nihil amplius ex iis fructus percepi. Deinde postquam in hanc Arabum venimus regionem, hic quoque rursus cum priori luctabar calamitate et malis vexabar similibus: noctu autem apud me aliquando cogitans et considerans an usquam ab hoc morbo aliquam invenirem liberationem: ipse sic mecum colloquebar: O Terebon, ubi nunc sunt, quae apud Graecos et Persas feruntur medicinae artes et magicae et quae sunt in his nugae et quae earum vulgo jactatur utilitas? Ubi sunt autem praestigiae astrologorum et fabulae nostrarum superstitionum et inutiles invocationes? Sunt omnia re vera fraudes et risus manifestus: quae nihil, inquam, possunt efficere absque universorum opifice et Domino. Cum haec ergo apud me dixissem et disseruissem, Deum rogavi vehementissime, et ab eo petii a morbo liberationem, et me ei vicissim esse relaturum vitae mutationem et me Christianum futurum sum pollicitus.

§ 17. « Interea autem dum haec fierent et Deo hoc modo essem supplex, paulatim in somnum deductus, mihi videbar videre quemdam monachum, cui barba propendebat hispida, quique jam senescebat, me rogantem quisnam esset morbus, et sciscitantem quidnam mali nobis incubisset. Cum ego autem ei morbum ostendissem, ille, Implebisne, inquit, quaecumque Deo es pollicitus? Deinde cum ego rursus promissem, me prompto et alacri animo omnia impleturum: Ego sum, inquit, Euthymius, qui ad Orientalem solitudinem habito in torrente, qui est prope viam quae tendit versus Jericho decem millibus distans Jerosolymis. Si vis ergo invenire mali solutionem, veni ad me, et te Deus per nos sanabit. Haec cum in somnis vidissem et essem excitatus, Patri statim narraui: et ecce omnibus postpositis, ut jussit visio, huc nunc venimus: teque valde et enixe rogamus, ut nobis ostendas eum, qui per visionem nobis fuit indicatus, vere divinum et admirabilem medicum.»

§ 18. Haec cum beatus audiisset Theoctistus, et visionem ut apertum Dei gratiae indicium esset admiratus, Euthymio interruptum quietem ac silentium, et ei omnia recenset ordine: pueri morbum, egestatem ejus, ejus promissa, quae fecit communi Domino, somnum illum, visionem quae apparuit: et ut semel dicam, narrat singula. Ipse autem cum sibi quoque persuasisset eam rem divino quodam geri consilio, statim descendit ad barbaros: cumque vehementer orasset pro puero, et ei figuram crucis imposuisset, non aliquo opus habuit tempore, neque ut in oratione diutius perseveraret: sed eum valentem et omnino sanum statim ellicit. Stupent barbari id quod factum fuerat, et citius quam ejus, qui laborabat, corpus, eorum quoque curantur animae: vel potius animae sanitatem communiter accipiunt et fiunt statim fideles. Quocirca proni humi cadentes, rogant illam sanctam animam, ut Christi obsignentur signaculo, et partem Christianorum consequantur et nomen.

§ 19. Non erat omnino viri pii et Deum amantis, cunctari in rebus hujusmodi. Neque ergo fuit Euthymio in his rebus ulla cunctatio. Sed cum vidisset eos corde potius quam ore sacrum baptismum postulantes, jubet parvam piscinam fieri in quodam angulo speluncae: quae quidem consistit usque in hodiernum diem. Cumque dixisset preces, quae dici consueverunt, et quae lex in his postulat, fecisset omnia, primum quidem baptizat Aspebètum, eum Petrum nominans. Deinceps autem Marin, fratrem uxoris Aspebèti, ambos claros genere et insignes divitiis, vel divitias potius ornantes prudentiâ et virtute. Deinde autem Terebonem et post ipsum reliquos. Quos cum quadraginta dies apud se detinisset et monuisset, pietatemque ac religionem accurate docuisset, et omnibus modis ea firma ac stabilia reddidisset, quae pertinent ad salutem, eos dimittit in pace: sed non am-

plius Agarenos, nec Ismaëlitas: sed certos haeredes promissionis per divinum baptismum. Maris autem, qui fuit Terebonis avunculus, non amplius voluit retro aspicere, neque amplius omnino sustinuit discedere a monasterio. Sed cum ei omnes consecrasset facultates, per totam vitam sub eo vivere statuit, magno duce et praeceptore utens.

§ 20. Cum autem miraculum esset per solitudinem dispersum, multi, qui morbis laborabant et aegritudinibus, ad divinum Euthymium undequaque confluebant: et sic sine mercede, laeti revertebantur. Quamobrem sic brevi per totam clarus evasit solitudinem, ut nec ejus quidem nomen tota caperet Palaestina: sed transiret etiam ad eas, quae erant circumcirca, Praefecturas et in eis valde celebraretur. Quod alii quidem fortasse fuisset voluptati: Euthymio autem valde veniebat in mentem succensere et aegre ferre: non solum quod humanam aversaretur gloriam, sed etiam quod prioris meminisset quietis et silentii, et quemadmodum in eo esset indivulsus, et ab omni tumultu alienus. Et ideo statuit ad Ruban secedere clanculum. Sed divinus Theoctistus cum ejus rei, quam cogitabat, sensum nescio quomodo accepisset, et hoc fratribus significasset, et omnes congregat, et preces adhibet communes et vehementes, ut misereatur eorum orbitatis: et non sic despiciat gregem, quem ipse constituit, qui post ejus recessum erat misere dilacerandus a communi omnium hoste. Haec dixit et persuasit, ne in praesentia discederet, nec eos relinqueret.

§ 21. Sed cum postea eum vehementius invasisset amor quietis et silentii, nec sciret quid ageret, quodam secum assumpto, cui nomen erat Domitianus, genere autem Melitenus, omnis virtutis amator ac non negligens cultor: una cum eo egreditur, cum id nemo sensisset, et in solitudinem Rubae, quae vergit ad Austrum, venit juxta mare mortuum: et deinde in altum quemdam montem et remotum ab aliis montibus ascendit, qui appellatur Marda: Transmigrans in montes sicut passer, ut ait divinus David (Ps. 10), et arcus fugiens peccatorum. Quo quidem in monte cum invenisset puteum et humi jacta aedificia, templumque excitasset et erexisset altare, in eo quidem versatur aliquo tempore, ea quae sunt corpori necessaria, ex iis quae sunt illic herbis, comparans et tamquam mensâ splendidâ eis utens. Deinde cum eum quaedam subiisset cogitatio ingrediendi in solitudinem Ziphon, quae est prope vicum Aristobuliadem, ad videndum, inquam, illas speluncas, quae olim David acceperunt, cum eum persequeretur Saul, ei paret: cumque venisset et locus ei placuisset, illic construxit monasterium. Causam autem praetermittere, quae fuit construendi ejus monasterii, damnum fuerit piis.

§ 22. Cujusdam in vico Aristobuliade graviter laborabat fi-

lius et a malo vexabatur spiritu. Cum sic autem laboraret et ab immani vexaretur daemone, Euthymii nomen clara voce clamabat. Clamabat vero per se, non sua sponte, sed is, qui tyrannidem in eum exercebat, aperte cogeatur. Videntes ergo parentes et qui ad eum genere attinebant, eum sic semper in lingua habere nomen Euthymii, et maxime quando ille execrandus eum invaderet vehementius, quisnam esset hic Euthymius, obeuntes interrogabant, et quemadmodum de eo aliquid scirent, maxime erant solliciti. Cum in illo autem inquirendo non multum laborassent (illius enim famâ et nomine jam plenus erat orbis terrarum), cum audissent ubi dègeret, accipientes puerum, ad eum statim iverunt. Ubi autem procul adhuc procedentibus ille adolescenti evadit manifestus, eum veluti praesensisset is, qui in eo habitabat spiritus, boni spiritus operationem qui inhabitabat in Euthymio, fugam spectavit: non secus atque timidi atque pusilli animi hostes, qui nec adhuc quidem ad eos accedentes armatos expectant milites, sed excedunt antequam manus conserant. Adolescentem itaque cum repente torsisset et discerpsisset, evanuit. Cum brevi autem miraculum totam pervasisset solitudinem, ex iis, qui circumcirca erant, vicis ad eum frequentes concurrunt, et ei monasterium construunt: in quo etiam multi pii ac religiosi statuerunt permanere, Deo desuper eis suppeditante ea quae erant ad corporis usum necessaria. Non solum autem eae ferae, quae percipiuntur intelligentia, spiritus, inquam, maligni, ita erant ei subjecti: sed etiam cum his sensilibus, tam quae sunt carnivora, quam quae venenata, in solitudinibus conversans, et cum eis habens consuetudinem, nullas unquam ab illis sensit insidias, neque damnum ullum accepit.

§ 23. Fit autem aliquod quoque in ea Ziphon solitudine, dignum et mente ejus, qui fecit, Euthymii et perfecta pietate. Nam cum invenisset quosdam, qui Manetis (a) laborabant insaniam et sui morbi semper aliquam faciebant accessionem: quod nullus accederet, qui esset ad morbum curandum idoneus: cum se dedisset visitationi eorum qui tam male laborabant, et se eis aptissimum praeberet medicum, tanto eos aggressus est artificio et uta morbo discederent, idem est autem dicere haeresi, verissime effecit, ut illius quoque patrem Manetem aperte abdicarent, et claro subjicerent anathemati et fierent ipsi pars Apostolicae et orthodoxae fidei. Postquam autem hic quoque rursus multos vidit confluentes (ipsa enim solitudo erat circumcirca septa vicis), rursus accipiens suum discipulum Domitianum, revertitur ad fra-

(a) *Manetis insaniam* recte appellat auctor haerosim Manichaeorum: Manetes quippe *Manichaeus* a Graecis dictus, scilicet *stultus sermoninator*. Natione Persa, vilis conditione servus fuit Manetes: detractâ ei vivo cute, a suis necatus, est anno CCLXXVIII. Inter dementiae ejus partus hoc maxime monstruosum fuit duos Deos praedicare, boni unum, alterum *mali* auctorem, duplicemque homini animam tribuere, aliam naturâ ad virtutem pronam, aliam necessario ad vitium, et sceleri mancipatam. Nequissimos hujusmodi errores inter paganos ipse disseminabat: serpere postea et in Ecclesia coeperunt, atque longe lateque in Oriente praesertim et in Africa diffundi.

tres et beatum Theoctistum; quod quidem non minus eorum desiderabatur oculis, quam aqua aestate iis qui magna siti laborant. Cum autem fuisset in quodam loco, qui est ad tertium lapidem remotus a coenobio et invenisset cum recte se habere, sive loci spectetur natura et positura, sive temperies, ut qui jucundissimo et serenissimo aëre perspiretur et sit omni ex parte quietus et tranquillus: cum discipulo illic parvam ingressus est speluncam, et in ea est versatus.

§ 24. Cum eximius autem Theoctistus illius didicisset adventum, non se amplius continere potuit: sed ad eum proficiscitur, a vehementi motus desiderio. Cum vero lubenter et vidisset et visus esset et spiritualiter eum esset complexus, nolebat ab eo disjungi, amoris inevitabilibus alligatus vinculis. Rogabat ergo, ut ad coenobium et fratres descenderet, et communem cum eis vitam ageret et communiter se exerceret. Ille autem cum quietis et silentii magno amore teneretur, in hoc quidem non annuit Theoctisto: sed pollicitus est se singulis Dominicis ad eum accessurum et se quoque synaxi adfuturum. Cum autem ejus adventus nescio quomodo fuisset significatus Aspebêto, qui fuit postea cognominatus Petrus, licebat statim videre congregatam Agarenorum multitudinem. Nam cum ille multos eorum ex omni genere et omni aetate congregasset, ut qui ipse primus bonum gustasset, et studeret ut illi quoque essent participes dulcedinis, accedit ad Euthymium. Ille autem, quod eos adduxisset valde laetatus, cum et hilaribus eos vidisset oculis et eis de more bene esset precatus, adducit ad fratres et monasterium. Deinde cum eos illic baptizasset et instituisset, et ex illo tempore septem dies cum eis esset versatus, cum multis habitare non sibi amplius ducebat tolerabile: sed quietis et silentii, sicut diximus, magno captus desiderio, ad consuetam rursus redit solitudinem.

§ 25. Cum ergo Petrus eum vidisset et domo carentem, et inopem sedentem in solitudine, pro maximis beneficiis mediocrem utique referens gratiam, aedicatoribus magnâ mercede accersitis, magnam cisternam, et quae duo habebat ostia, fodit in horto, quae in hodiernum usque diem fossa remanet: et panis faciendi officinam apud cisternam aedificat, et tres cellas construit Euthymio. Inter eas autem excitat etiam oratorium, adeo ut nullius eorum, quae ad usum pertinebant, egeret Euthymius. Agarenorum vero multitudo, quae, ut prius dixi, fuit ab ipso baptizata, suavissimum fluentum semper bibere desiderans, quod quidem aperte erat lingua Euthymii, non amplius ne minimum quidem ab eo discedere sustinebat: sed vehementer contendebat, ut apud ipsum maneret, et delicias et aquam vitae, nempe ejus perciperet orationes. Ille aurem sibi conservans indivulsum bonum quietis et silentii, eos quidem non sinit hic versari: sed cum eos alio duxisset, et eis templum et tabernacula circumscripsisset (est autem locus

inter duo monasteria), jubet ut ea exstruant, prout se habet descriptionis figura et magnitudo, et in eis habitent. Quod quidem in loco cum sibi et domos aedificassent, et in eis deinceps perseverassent, assidue magnus ventitabat Euthymius, et quemadmodum se haberent, semper visebat. Sciebat enim, quantum ex eo lucrifaceret: nec prius destitit hoc facere, donec illorum animas purgavit et exercuit, et effecit ut presbytero subessent et diaconis. Quamobrem illie lubenter manserunt non ii soli qui fuerunt priores baptizati: sed etiam multi alii ex iis qui quotidie ad eum veniebant et baptizabantur.

§ 26. Cum ergo usqueadeo multiplicarentur filii Agar, et ad veram traducerentur nobilitatem, et in diversas excrescerent copias, mittit divinus Euthymius ad Juvenalem Patriarcham Jerosolymitanum, postulans ut eis ordinaretur Episcopus. Ille vero mittit ad eum Petrum patrem Terebonis, ut qui esset idoneus praeesse animabus, et deducere ad salutem. Petrus ergo sic quidem primus ordinatur episcopus copiarum quae erant in Palaestina. Saracenorum autem multitudo, non secus ac fluviorum fluentia, affluebat perpetuo: et qui nunc accedebant, adjiciebantur prioribus: et ii omnes signati baptismi signaculo, connumerabantur cum grege Christianorum. Sed de his quidem ea, quae dicta sunt, sufficiunt. Nobis autem deinceps eo conferenda est oratio, unde ad haec dicenda digressi sumus.

§ 27. Non habebat magnus Euthymius in animo, nec coenobium, nec omnino Lauram in illo loco construere. Propterea quando aliqui ad eum venerant, sive mundo renunciantes, sive aliqua afferentes, quae ad usum corporis essent necessaria, ab eo rursus transmittebantur ad beatum Theoctistum. Cum autem jam superne divina sapienter statueret providentia, ut haec habitaretur solitudo: ut quae pulchre sciret id, quod erat futurum: nempe quod ea res esset futura multis causa salutis: ad eum accedunt quidam numero tres, fratres secundum carnem: qui germina quidem erant Cappadociae, educati autem in Syria, et in virtute et doctrina se illic exercuerant, Cosmas, Chrysippus et Gabrielius. Is autem faciens ut consueverat, nec eos etiam admisit, et aetatem causans juvenilem, et mutuum naturae desiderium, quod etiam novit ut plurimum labefactare constantiam exercitationis, et maxime, quod adhuc esset Gabrielius adolescens et imberbis. Eos ergo his de causis nolebat omnino admittere. Ea autem nocte venit ad eum in somnis aliquis, mandans ut et fratres exciperet: «Sunt enim, inquit, ab ipso Deo missi: et ut deinceps esset paratus accipere quemlibet accedentem et volentem.» Mane ergo cum pulchram illam accepisset fraternitatem et cognationem, ut ei jusserat visio, dicit Cosmae: is enim erat primus aetate inter fratres: «Sic ego quidem feci, ut mihi a Deo jussum fuerat, et vos huc introduxi. Nunc autem par est, ut tu juniorem ex fratribus Gabrielium intra cellam contineas, et ne-

quaquam ei exire permittas. Est enim res valde periculosa et insidiosa aliorum oculis muliebris aspectus. » Deinde nonnulla quoque ei aperuit ex iis quae erant eventura: « Non arbitror, dicens, te longo tempore hic vitam acturum: sed tibi propèdiem committetur praefectura ecclesiae, quae est Scythopoli. Sed haec quidem facta sunt propter eorum susceptionem. »

§ 28. Post eos autem seipsum permisit omnibus ingredi volentibus, et erat ad excipiendum deinceps paratissimus. Nam excipit quidem quemdam Domnum, ex Antiochena quidem civitate profectum, patruèlem vero Joannis, qui illi praeerat Ecclesiae. Suscipit autem tres quoque alios, fratres genere, patria Melitenos, consobrinos illius Synodii, qui cum Acacio nutrierat Euthymium. Erant autem eis nomina, Stephanus, Andreas et Gajanus. Post eos vero Johannem quoque ex Raitho Presbyterum, et Anatolium, et Thalassium. Deinceps autem Cyrionem quoque quemdam ex Tiberiade, qui ipse quoque erat Presbyter templi, quod Scythopoli martyri positum est Basilio. Cum eos ergo suscepisset, Petrum adhortatur Episcopum, ut eis parvas quasdam cellas construat, et eis templum scite adornet: et sic brevi illic Lauram constituit, quae ea, quae est in Pharan, nihilo erat inferior. Deinde vero ipse quoque Juvenalis Patriarcha cum sanctum Passarionem, qui tunc erat Chorepiscopus, et Hesychium accepisset Presbyterum, accedit ad Lauram, et templum, quod est illic, dedicat, cum natus esset Euthymius duos et quinquaginta annos, Diaconos quoque ordinat Domitianum et Domnum, cum jam in presbyterorum sortem relati essent Joannes et Cyrion. Propter haec magnus gaudebat Euthymius, et animi tranquillitate plenam habebat animam: et maxime quod Passarionem cum Patriarcha, et divinum Hesychium, qui in reliquo eorum qui se exercebant choro erant insignes, in Laura degentes cerneret. Sed sanctus quidem Passarion, cum nondum septimum mensem ab illo tempore transegisset, e vivis excedit in profunda senectute.

§ 29. Cum hic autem magnus et admirabilis Euthymius, et qui cum eo erant fratres, in illa Laura premerentur magnâ rerum necessariorum inopiâ, Dei providentia non abiecit curam suorum: et manus, quae aperitur et implet omne animal benedictione, admirabili curâ tunc quoque aperta est. Accidit enim, ut multitudo Armeniorum, quae non erat pauciorum quam quadrigentorum numero, ad Jordanem a sancta civitate descendens, dextera de via declinaret, perinde ac aliquo eis iter praeunte, et ad Lauram illam accederet: hoc, ut arbitror, sapienter dispensante et administrante providentiâ, ut magna illius Patris virtus adhuc clarior evaderet. Quos cum magnus ille illuc vidisset divertisse, ut se a labore itineris aliquantisper recrearent, vocat Domitianum, cui ab eo fuerat credita illius Laurae dispensatio, et jubet ut eis mensam apponat. Cum is autem proferret egestatem, et respondisset se ne

unius quidem diei fratrum habere alimentum, ille eo fretus, qui viduae copiosum suppeditavit nutrimentum propter abundantiam bonae ejus voluntatis, jubet Domitianum ire ad arcam panariam. « Scies enim, inquit, quid sibi quidem volunt humanae cogitationes, quid autem divina possit gratia dispensare ac providere praeter opinionem. » Ille vero cum statim cessisset et accessisset, invenit divinam quadam et sapiente providentiâ domum pane adeo plenam, ut ne facile quidem esset parum aperire ostium, ut quod prohiberetur, propter eam, quae intus erat, multitudinem. Cum ergo alios quoque fratres Domitianus vocasset, et una cum eis ostium evertisset, videt ea quae erant intus, nempe quamdam, quae narrari non potest, panum multitudinem, et magnam quoque vini et olei copiam, et omnino convenientem Euthymii egregiae in dando beneficentiae.

§ 30. Cum magna et oecumenica Synodus Ephesi tunc primum (anno 431) congregaretur, Synodius, qui cum Acacio fuerat magister hujus magni Euthymii, postquam venisset in Palaestinam ad loca venerabilia, accedit etiam ad Lauram quinquagesimo et quarto anno aetatis magni Theodosii: partim quidem illum ipsum visurus Euthymium, partim autem suos quoque consobrinos, Stephanum, Andream et Gajanum salutaturus. Cum autem vidisset Euthymium, ei quidem narravit de valde impia haeresi Nestorii (a), qui impie parvo tempore praesedit Constantinopoli, et prophanis suis et corruptis dogmatibus totum fere orbem terrae conturbavit. Exposuit vero ei quoque de Cyrillo Alexandrino et Acacio Meliteno, quemadmodum acrem et vehementem zelum ostenderent pro fide orthodoxa: et quod oecumenica Synodus esset mox Ephesi congreganda adversus illum impium. His ergo sic dictis a Synodio, animo laetatus est Euthymius, cum talia audivisset de Acacio, ad quem ventitabat cum esset puer, et a quo fuit institutus in literis.

§ 31. Cum autem jam undique congregarentur Episcopi ad Synodum, et illuc quoque mox conventuri essent Episcopi Palaestinae, jubet magnus Euthymius Petro Episcopo Saracenorum, ut accederet Cyrillo Alexandriae et Acacio Melitenes Episcopis, et quae eis viderentur, se quoque illis assentiri. Ille vero peractâ Synodo reversus ad Euthymium, ei omnia singulatim exponit, quae in ea evenerunt, et quonam processerint. Is autem cum et alia didicisset ex iis, quae facta fuerant ab Episcopis Orientis, et quod Joannes, qui praeerat Antiochiae, cum esset Orthodoxus, inductus esset, ut eadem sentiret quae Nestorius, fuit gravi tristitiâ cor ejus sauciatum. Rogavit itaque Euthymium, ut ei permitteretur ire Antiochiam, ut avunculum suum, qui supplantatus fuerat, restitueret, et jam veluti jacentem erigeret. Ille autem

(a) Christum non nisi hominem natum esse ausus est affirmare, ac propterea Mariam non *Deiparam*, sed tantum *Christiparam* esse dicendam.

cum praevidisset non futurum illuc tutum adventum, sed ei potius inutilem et minime conducibilem. « Nequaquam, inquit, o fili: non oportet te a Laura recedere. Neque enim ille tuâ opus habet praesentiâ. Sed etsi paululum a recta fide declinavit, Deus tamen, qui novit cor illius recte se habere, ipse ipsum converteret, et reducet ad id, quod bene erit. Et tu quoque, o fili, si quidem in quo vocatus es loco, in eo perpetuo manseris, proficies, et gloriam adipiscèris, veram, inquam, gloriam, et quae ex Deo est, et quae nunquam excidit. Sin autem his neglectis, et tolerantiae contemptis cogitationibus, a Laura tentabis discedere: obtinebis quidem administrationem, quam tuus habet avunculus: sed eam rursus tibi auferent mali homines et praestigiatōres, cum ab illis prius seductus fueris. » Et haec quidem Euthymius. Domnus autem cum haec mandata non multum curasset, proficiscitur Antiochiam, et nec vale quidem dixit sancto, et nec ei ullo modo suum significavit recessum. Cum illic vero fuisset, omnia quae ei praedicta fuerant, effectum sunt sortita: illeque postea magnâ ductus poenitentiâ, quod non obediisset, ad ipsum revertitur, gravi dolore visceribus cruciatus, et acerbe suum deplorans errorem.

§ 32. Eum videre valde desiderabat Anastasius, cujus fidei credita erat custodia sacrorum vasorum quique erat Chorepiscopus. Cum ergo teneretur tanto ejus videndi desiderio, Phido Joppes episcopo, et Cosmae, cujus munus erat custodire cruces, illam piam communicat cupiditatem. Cumque eos assumpsisset, quin etiam alium quoque Phidum, Phidi episcopi nepotem (erat autem is adhuc aetate juvenis, et in chorum Lectorum cooptatus), cum eis proficiscitur ad magnum Euthymium. Postquam autem fuerunt jam prope Lauram, ab aliis quidem, cum nondum pervenissent, ignorabantur: Euthymio vero arcano quodam modo eos aperuit spiritus. Cum ergo statim vocasset Laurae oeconomum Chrysippum, « Sint, inquit, tibi parata, quae sunt ad accipiendos hospites necessaria. Ecce enim simul cum fratre tuo ad nos venit etiam Patriarcha. » Cum autem ipsi jam advenissent, diviniore quadam contemplatione magnus correptus Euthymius, colloquebatur et disserebat cum Anastasio, tamquam cum Patriarcha Jerosolymorum. Atque qui aderant quidem omnes admirabantur: Chrysippus vero ipse quoque obstupefactus, et ad aurem se inclinans Euthymii, « Sed non est apud nos, inquit, Patriarcha, o venerande pater: Hic autem est sacrorum vasorum custos Anastasius. Vides quisnam sit ejus vestitus? ostendens ejus vestes, eae autem erant splendidae et sericeae: quas quidem, inquit, non est fas Jerosolymorum Patriarcham induere. » Cum aliquo autem tempore se repressisset senex, et veluti ad se rediisset, « Sed mihi crede, fili, inquit: Hunc vidi candida veste indutum, et quali decet indui Patriarcham, et existimo me non esse deceptum. Sed

quod Deus praescivit, id ad finem quoque deducet. Sunt enim ejus charismata minime poenitenda. » Ille ergo haec quidem dixit multis audientibus, et consecutus fuit rerum eventus.

§ 33. Circa illud autem tempus cum terra laboraret siccitate, propterea quod non plueret, adeo ut esset quidem coelum super caput, prout dictum est, aeneum, terra autem subtus ferrea: et quae erant in Laura cisternae, essent intus aridae et plenae pulvere: valde afflictabantur fratres et cum magno accedentes Theotisto, magnum rogabant Euthymium (sciebant enim, quanta ejus esset apud Deum fiducia), ut coelum per preces aperiret, et illuc aquam ad eos deportaret, qui siccitate mirandum in modum laborabant. Ille autem id non in animum inducebat, eam rem vocans Dei disciplinam et inflammationem invecam propter peccata: *Viae enim tuae*, inquit divinus Jeremias, *et tua studia haec tibi fecerunt* (Jerem. iv): et propterea forte ne me quidem exaudiet rogantem ejus benignitatem: *Ne ores enim*, inquit rursus idem Propheta, *pro hoc populo et ne roges pro eis, quoniam te non exaudiam* (Jerem. vii). Et haec quidem D. Euthymius, differens de eo Deum rogare, propter suam insignem modestiam. Cum autem intenderetur flagellum, siccitasque, et pluviae invalesceret defectus, et deinde etiam vici, qui erant circumcirca, graviore premerentur necessitate: quoniam erat dies octavus sanctorum Theophaniorum et jam advenerat dies praefinitus, quo is exibat in vastam solitudinem, innumerabilis quidem ad eum confluit multitudo, cruces habens in manibus et Kyrie eleison, id est, Domine miserere, de more, non ore solum, sed labris quoque cordis invocans. Ille autem illorum flexus precibus, ad eos egreditur: « Mihi quidem, dicens, o filii, nulla est ad Deum certa fiducia et eum libere alloquendi audacia, ut qui sim peccator et plus quam ullus alius, ejus opus habeam clementiam: et maxime tali ejus in nos irae tempore, nimiae fuerit meae audaciae: Deo preces offerre, qui, ut ait divinus Isaias, *dat panem afflictionis et aquam angustam: Qui aperiet et non erit qui occludat: et claudet et non erit qui aperiat. Peccata enim nostra inter ipsum et nos separant* (Isa. xxx, xxi, lxx). Verumenumvero quoniam benignus et clemens est nobis Dominus, qui sola indiget occasione, et abunde protinus omnem effundit misericordiam, supplices ei procidamus et eum vehementer oremus: et scio fore, ut nobis ignoscat et quod suum est faciat et nobis decernat irrigationem et nostri paternam curam gerat: *Est enim prope Dominus omnibus invocantibus eum*, inquit divinus David, *in veritate* (Psal. 144). » Eo autem adhuc loquente, illi veluti unâ linguâ et voce respondentes: « Ipse, dixerunt, ora pro nobis o pater; voluntatem enim eorum, qui ipsum timent, facere novit omnino Dominus. »

§ 34. Cum haec et quae sunt ejusmodi, non posset divinus

despicere Euthymius et populo quidem praecepisset ut intense orarent, ipse autem assumpsisset ex monachis eos qui erant praesentes, ingreditur cum ipsis oratorium: cumque seipsum humi projecisset, Deum orabat cum lacrymis. Deus vero exaudivit orationem, statimque audiebatur quidem sonus vehementis spiritus et aër implebatur nubibus et erumpebant tonitrua, vehemensque magno impetu cadebat pluvia et affluentibus aquis, terra inebriabatur. Cum ille ergo homo surrexisset et se turbis ostendisset: « Ecce, inquit, Dominus vestris precibus exaudivit, visitavit terram et ejus sulcos inebriavit et ut eam ditaret, multiplicavit: *Benedicet autem coronam anni hujus supra alios et implebuntur quidem campi pinguedine: pinguescent vero speciosa deserti et valles multiplicabunt frumentum et accingentur colles exultatione (Psal. 64).* » Ille autem cum haec dixisset, dimittit multitudinem; mox vero secutus quoque est eventus praedictionis, et terra lactata est, in suis visceribus germinans. Illa certe vehemens pluvia usqueadeo deorsum cecidit, ut eum diu prohibuerit, quo minus secederet in solitudinem.

§ 35. Septuagesimo autem et quinto anno aetatis magni Euthymii, congregata fuit Synodus Chalcedone, in quam omnes fere totius orbis terrarum undique convenerunt Pontifices. Eos enim ad conveniendum vocabant, quae Ephesi scilicet innovata fuerant, a Dioscoro, inquam, Alexandrino, quem simul cum iis qui illius tuebantur dogmata, e sacris ejiciunt catalogis, et accuratum fidei decretum exposuerunt. Ei autem synodo insignis quoque Euthymii discipuli intèrerant, Stephanus Jamnae et Joannes Episcopus Saracenorum, cum Petrus quidem jam e vita excessisset: qui eum autem secutus est Auxolaus, Dioscoro accessisset, et ideo magno Euthymio invisus vitam finiisset. Ille ergo, Stephanus scilicet et Joannes, cum Synodo interessent, quoniam fidei decretum jam erat mandatum literis, id statim arripientes, quam potuerunt celerrime accedunt ad Euthymium. Quanam de causa? Volentes scire, an ipse quoque consentiret iis quae scripta fuerant. Non mediocriter enim eos terrebat id quod Auxolao acciderat: neque sciebant an assentirentur, an differrent, priusquam scirent illius sententiam. Postquam autem ille legisset et quae scripta erant, recte se habere invenisset et concinere rectae regulae veritatis, pervasit repente fama totam solitudinem, quod magnus quoque Euthymius sequatur Synodum Chalcedonensem.

§ 36. Hoc autem omnes propèmodum monachos adeam attraxisset, nisi quidam Theodosius, habitu quidem monachus, moribus vero praestigiator importunissimus et mente corruptissimus, veniens in Palaestinam, cum de dicta Synodo quaedam improbe confinxisset, quod everteret quidem dogma rectae fidei, introduceret autem vel potius revocaret dogmata Nestorii, cepisset Eudociam, quae tunc versabatur in Palaestina. Per ipsam autem

induxit omnes monachos: et deinde etiam sedem Jerosolymitanam inverecunde et impudenter invadit, et cum ex potestate accepisset facultatem, bellum gerit adversus divinos canones et leges: hincque factum est, ut homines probi et moderati, a sedibus et sacris expellerentur, et nonnulli etiam ab eo interimerentur, et manus sceleratas Pontificum sanguine, prohi dolor, pollueret: malefici autem et praestigiatore et pestes, et carceribus potius digni quam sedibus, sacrorum interpretes crearentur et sacerdotes, et apud hunc sceleratum et exitiosum hominem magnam assequerentur potentiam. Cum vero ipse sic haberet omnes monachos a se pendentes et eos duceret quo vellet, ii soli, qui erant magni sectatores Euthymii, fugiebant ejus communionem, tamquam aliquod scelus et piaculum. Quoniam autem cum quoque tentabat impius Theodosius et ad se accersebat, illo ne ipsius quidem sermonem audire sustinente, rursus ad eum mittit legationem, Elpidium et Gerontium: quorum unus quidem magni Passarionis, alter autem beatae Melanes erat successor, rogantes ut si ad ipsum nollet venire, convenirent tamen uterque in locum aliquem, et de iis, quae uterque haberet, inter se disserebant. Ille vero ad haec graviter exclamans: « Absit, inquit, ut aut injuste fuso sanguini sacerdotum, aut haeresi communicem cum Theodosio. » — « Illi autem, sed necesse est, inquit, ut tu communices Nestorio, quoniam et is duas tuetur naturas: quod quidem ne in hodiernum quidem diem ab aliquo accepimus et cum secuta est Chalcodonensis Synodus. »

§ 37. Magnus autem respondens Euthymius, « Quae ab ea quidem Synodo sunt statuta, nondum, inquit, singulatim consideravi omnia: sed quod attinet ad decretum ab eis expositum, non possum ea, quae illi visa sunt, reprehendere. * Statuit enim ipsa quoque sequi sententiam trecentorum decem et octo sanctorum Patrum, qui Niceae convenerunt: et suadet amplecti Synodum centum et quinquaginta patrum, qui congregati fuerunt Constantinopoli: et jubet eos sequi, qui Ephesi convenerunt adversus impium Nestorium. Cyrillum autem Alexandriae Episcopum sibi adjungit, tamquam qui sit ejusdem sententiae et rectae sententiae fatetur esse magistrum. Deiparam sanctam virginem liberâ linguâ nominat et Unigenitum Dei Filium ex ea natum esse asserit: sine tempore quidem et sine corpore ex Patre, in tempore autem et secundum carnem ex matre, unum Christum, qui a nobis inconfuse, immutabiliter, citra divisionem in duabus naturis cognoscitur: et propter eos qui audent quamdam inducere divisionem in inesplicabili et arcana unione, quae in hypostasi seu persona facta est in utero: et eos qui per conversionem dicunt carnem factam esse Dei Verbum, et Unigeniti car-

* Docte loquitur Euthymius de quatuor primariis Synodis universalibus et de haeresibus circa Christi personam.

nem asserunt esse ejusdem essentiae cum divinitate: et alioqui propter eos, qui non constituntur Verbi factam esse carni unionem in hypostasi, sed per confusionem et coalescentiam; ac per simul junctam essentiam, impie et prodigiose affirmant; qui quidem divinitatis et carnis dicunt unam fuisse naturam, adeo ut si ea spectentur quae ab illis dicta sunt praeter rationem, non possit servari id quod est Christi patibile, propter divinitatis impatibilitatem: neque id quod est impatibile, propter patibilitatem ipsius humanitatis. Convenienter ergo instituto hujus rectae sententiae, illud: In duabus naturis, decreto additum est a Synodo: non tamquam seorsum et per partes Christum dividens, sed eundem in utroque confitens et utrumque in eodem.»

§ 38. Haec persequentem Euthymio, laudabat quidem Elpidius et fatebatur recte habere quae dicta fuerant, etiamsi non recesserit a communione Theodosii, et statim ostendit mutationem: Gerontius autem manebat in eadem sententia: et sic reversi, minime inter se consentientes, Theodosio responsa annunciant. Cum ille vero haec audisset, quoniam in Palaestina jam omnia obtinebat, majus studium adhibebat, ut cum in suam nassam traheret: magnoque Euthymio assidue tendebat laqueos et eum inesebat et quotidie aliquos ad eum mittebat, qui bona scilicet suaderent et utilia, nempe ut discederet ab iis quae recte et pie sibi visa fuerant: Theodosio autem assentiretur et amplecteretur illius communionem. Ille vero, quod ii quotidie venirent, aegre ferens, quid facit? Cum qui sub ipso erant, omnes fratres convocasset, et eis praecepisset, ut diligenter cavèrent, ut nullo modo cederent, nec assentirentur, malae Theodosii sententiae: sed potius ora obstruerent eorum qui sic sentiunt, et pro viribus deducerent ad veritatem: nunc quoque recedit in vastam solitudinem, cum effecisset, ut multi quoque alii imitarentur secessum. Erat autem illic quidam magnus anachoreta, qui nuper quidem venerat e Lycia, vocabatur vero Gerasimus: qui cum omne vitae institutum, quod Monachos decet, in patria ostendisset, multos quoque passus erat sudores adversus spiritus nequitiae. Is ergo cum pulchre exercebatur in ea, quae est ad Jordanem, solitudine, et saepe daemones percuteret, pulsatur ipse quoque, vel potius supplantatur ab eorum improbitate et abducitur ab haereticis. Cum autem ab omnibus fere anachoretis audiret de Euthymio, iisque, quae de eo sermone celebrabantur, aures haberet opplétas, aliquando ad eum venit in Ruban: cumque cum eo diu esset versatus et illius linguae bibisset fluentum suavissimum, veluti quemdam morbum évomit haeresim et ad sanam fidem revertitur, quod deceptus esset, magnâ ductus poenitentia et cor vanis corruptum sermonibus, doloris stimulo castigans et puniens. Hunc autem ipsum alii quoque consecuti sunt Anachoretæ, Petrus cognomine Gurnitis et Marcus et Julon

et Sylvanus: et ipsi quoque Theodosii noxiam sectabantur communionem.

§ 39. Capta fuit, improbi Theodosii laqueis (a) Eudocia, et a catholica communione sejuncta et de caetero toto studio contendebat adversus Orthodoxos. Induxit autem omnes quoque monachos, qui habitabant in solitudine et in sancta civitate, et persuasit ut eadem, quae illa, tuerentur et probarent. Postquam vero justitia aggressa est Theodosium et ille quidem procul abest, Juvenalis autem suam sedem recipit, et ea dissolvuntur quae ecclesiis afferebant molestiam, Valerii fratris et Olybrii generi saepe mittuntur litterae ad imperatricem hac de causa, ut Eutychianistarum relicta communione, sequatur ea quae decreta fuerunt ab Ecclesia catholica. Illa autem primum quidem cunctabatur et differebat mutationem: neque sciebat, quemadmodum dimitteret ea quae sibi visa fuerant. Postquam vero intellexisset suum generum fuisse in Thracia interemptum, filiamque et ejus filias esse in potestate hostium et captivos abduci Carthaginem: corde valde sauciata et rerum carissimarum amissione ea esse repensa arbitrata, invenit calamitatem magistram ejus quod recte habet (ipsa enim, inquit, tua disciplina me docebit), et ad rectam et veram fidem per illam deducta, statuit deinceps viris divinis vacare, et ab eis instructa iis uti ducibus ad salutem. Et ideo Anastasium Chorepiscopum cum quibusdam aliis, qui ei inserviebant, mittit Antiochiam ad Simeonem Stylitem, id est, in columna habitantem, qui erat multo altius sublatus virtute, quam columna, et vere totius orbis miraculum: ei scopum cordis per literas significans, rogansque ut ab illo rursus acciperet, quae nam sua esset sententia. Quidnam autem respondit? «Scias, inquit, quod malignus videns opes tuarum virtutum, expetivit te ut cribraret sicut triticum et per pestiferum illum Theodosium piam ac religiosam tuam corrumpit animam. Sed esto bono animo. Non enim defecit fides tua. Mihi autem succurrit hoc valde admirari, quod cum sit tibi fons propinquus, ipsum quidem despicis, procul vero quaeris eandem aquam haurire. Habes autem divinum Euthymium, cujus sequens doctrinam, non aberabis a salute.»

§ 40. His auditis, non fuit negligens Eudocia, neque supina in boni inquisitione. Sed cum statim de viro inquisiisset, et intellexisset ei esse prohibitum ad civitatem aliquam accedere, turrem in solitudine, quae vergit ad Orientem, in altissimo aedificat promontorio, quod non plus quam tringinta stadia distat a Laura. Et illa quidem in eam ascendit, ut nullo prohibente, frueretur ad satietatem doctrinâ Euthymii. Statim autem mittit ad eum quaerendum Cosmam crucis custodem, et qui a me superius dictus

(a) Augusta, quae Theodosii II uxor fuerat; ab Eutychiana autem haeresi conversa est operâ SS. Patrum Simonis Stylitae et Euthymii.

est, Anastasium Chorepiscopum. Illi autem cum ardenti mandato aequè vehemens ad parendum studium attulissent, in Lauram quidem protinus perveniunt. Cum vero accepissent eum non adesse, sed jam diu ante transiisse ad Ruban, nec sic quidem a coepto destiterunt: sed cum simul beatum accepissent Theoctistum, ad eum abeunt, et eum vehementer simul orant et obsecrant, et tandem persuadent, ut ad turrin veniat, ubi nunc est aedificatum Scholarii monasterium. Cum eum autem vidisset Imperatrix Eudocia, non leviter aspexit, sed ut qui aestate aquam sitit, et ad illius pedes prae gaudio pròcidens: «Nunc cognovi, inquit, quod Deus me visitavit.» Ille autem cum eam solita impertiisset benedictione, «Sed oportet, inquit, o filia, te tibi deinceps attendere, et in futurum diligenter cavere. Nam quoniam vel parum abducta fuisti una cum Theodosio, propterea tibi molesta evenerunt in rebus carissimis. Sed ut per totam vitam abstineas ab hac a ratione aliena contentione, oportet te praeter tres sanctas et occumenicas Synodos, nempe Nicenam, quae convenit adversus Arium, et Constantinopolitanam, quae ipsa quoque congregata fuit adversus Macedonium, et Ephesinam prius adversus Nestorium, accipere etiam decretum, quod fuit editum ab ea quae nunc fuit congregata Chalcedone: et cum te separaris a communione Dioscori, Juvenali Jerosolymitano Archiepiscopo omnino communicare, et cum eo omnino consentire. »

§ 41. Cum haec quidem dixisset, et precatus esset pro imperatrice, et deinde, ei vale dixisset, recedit. Illa autem statim est executà ea quae mandata fuerant: sanctamque ingressa civitatem, Juvenali et catholicae comunicat Ecclesiae, magnamque et frequentem inducit multitudinem monachorum et laicorum, ut quae sicut dissensionis, ita etiam communionis optimum fuit exemplum. Quorum fuit etiam unus Archimandrita Elpidius. Nam Gerontius cum in malo maluisset consenescere, non sibi solum, sed multis quoque aliis fuit causa interitus. Cui viam similem et similiter ducentem ad exitium duo quidam ingressi sunt Elpidii conventus Marcianus et Romanus, et construxit uterque monasteria: unus quidem circa sanctam Bethleem, alter vero in vico Theocorum. Et quidem Eudocia accersit e Laura fratres custodis crucis, nempe Chrysippum et Gabrielium, et efficit ut ordinentur Presbyteri. Et Chrysippus quidem cum fuisset in presbyteratu insignis, reliquit scripta digna quae mandentur memoriae. Gabrieli autem committit praefecturam monasterii Stephani protomartyris. Bassa autem pia et Dei amans, cum Andream fratrem Stephani et Jamneae Episcopi e Laura accersivisset, eum pastorem efficit et praefectum monasterii, quod ab ea fuerat aedificatum: aedificatum autem fuerat in nomine Menae martyris.

§ 42. Octogesimo vero et secundo anno aetatis Euthymii, accedit beatus Sabas, cum adhuc esset juvenis, rogatque ut sub eo

maneret, et sub eo se in virtute exerceret. Ille autem primum quidem accipit, Domitiano vero tradit discipulo. Deinde cum eum accessisset, « Non oportet, o fili, inquit, te, cum sis adeo juvenis et imberbis, in Laura versari. Magis enim expedit, ut qui tales sunt, vitam degant in coenobio. » Cum haec dixisset, per quendam ex fratribus eum transmittit ad beatum Teoctistum, dicens: « Accipe adolescentem, et diligenter sub te simul exerceatur et educetur. Nam ut mihi videtur, in exercitationis instituto et in rectis factis erit insignis. Atque ille quidem haec de Saba praedixit, praedictionem autem congruens quoque consecutus est exitus. Non est enim nunc, non est urbs, non regio, non solitudo, in qua illius divini viri res non celebrentur, et simul ei qui dicit, et iis qui audiunt, voluptatem afferant. Quorum quidem saltem in transitu aequum erat meminisse inter res gestas Euthymii.

§ 43. Hic ergo Tèrebon praefectus Saracenorum, cum aliqua de causa venisset Bostras, et a quodam suo collega per calumniam esset accusatus, ab eo, cui commissa fuerat regionis administratio, comprehensus fuit et coniectus in carcerem, in quo habitare fuit longo, quod intercessit, tempore condemnatus. Cum autem sycophantiae actum magnus cognovisset Euthymius, scribit ad Antipatrum, qui tunc regebat ecclesiam Bostrenorum, una cum literis mittens Gajanum fratrem Stephani episcopi Jamneae, ut omnem adhiberet diligentiam, ut Tèrebon liberaretur a vinculis. Ille vero cum accepisset literas, et excepisset Gajanum, et liberasset quidem Terebonem ab omni accusatione, et sumptum, quo erat ei opus ad iter conficiendum, ei suppeditasset, ad magnum mittit Euthymium: Gajanum autem, veluti quasdam scintillas virtutis Euthymii, statuit retinere, eumque Medaborum ordinat Episcopum:

§ 44. Augusta autem Eudocia cum quam plurima templa Deo aedificasset, et monasteria, quae ne facile quidem possunt numerari, pie construxisset, iussit in quodam ex iis templis, quae erant ab ea aedificata, quod est sacrum Petro principi Apostolorum, situm autem est e regione Laurae Euthymii, non distans minus quam viginti stadia, cisternam valde profundam simul et latam fodere gratiâ alicujus usus necessarii. Cum autem aliquando venisset ad eam spectandam, videt Lauram Euthymii positam in media solitudine, et quemadmodum cellae fratrum erant a se invicem sejunctae: et cum illud Scripturae apud se cogitasset, *Quam pulchri sunt pedes Jacob, tabernacula Israël* (Num. xxiv): et ex eo anima esset valde compuncta, ad eum statim mittit Gabrielium, rogans ut sibi permitteretur ad eum accedere, et frui illius sermone et doctrinâ, et simul etiam Laurae, eique dare redditus, habebat in animo. Causa autem erat, ut fratribus daretur de caetero sufficiens necessariorum rerum suppeditatio. Ille vero eam sic

prius compellat: « Cum tuus decessus sit in foribus, cur sollicita es, o filia, et distràheris circa plurima? Illa sint tibi solum parata, quae pertinent ad excessum ex hac vita. Nostri autem ne memineris, quantum ad redditus et pecunias: sed communis Domini memineris, apud quem rogamus, ut tu nostri potius recorderis. »

§ 45. His illa auditis, his duabus affectionibus bifariam divisum habuit animum, admiratione et animi aegritudine: illud quidem magni Euthymii tribuens praescientiae, et quemadmodum quod ipsa de ipso animo agitabat, ille longo ante spatio intelligat: hoc autem propterea, quod ipsa a sua spe excidisset. Volebat enim ei pecunias relinquere et redditus, ut diximus. Hinc vero venit ad sanctam civitatem, et cum Anastasium accersivisset Patriarcham, et ei exposuisset, quae a divino audisset Euthymio, ea fecit, quae illi priori cogitationi respondebant, et erant plane fraterna. Et primum quidem Stephani Protomartyris Christi templum, quod nondum erat plene constructum, dedicat quintodecimo mensis Januarii. Deinde cum ei etiam multum tribuisset redditum, et ejus curam dedisset Gabrieli, neque alias quoque neglexit ecclesias, quae ab ea aedificatae fuerant: sed eas quoque valde diligenter obibat, et dedicans et sufficientem redditum unicuique attribuens. Cum quatuor autem menses jam praeteriissent post dedicationem, ipsa quoque, humanâ vitâ relictâ, excedit ad Dominum.

§ 46. Longo autem post tempore, cum esset Euthymius jam nonaginta annos natus, in gravem morbum incidit sanctus quoque Theoctistus: qui erat adeo morti vicinus, ut se mox esse decessurum significarit, ut ejus jam esset senectus profundissima, et humanorum esset plenus dierum. Cum ergo ad eum visendum magnus venisset Euthymius, et aspexisset eum versari in magno periculo, statuit paucos aliquot dies cum eo manere, ut cum jam ejus sancta ad Dominum excederet anima, ipse justa corpori faceret, et ea omnia, quae mos est, in eo impleret. Cum autem cognovisset Patriarcha apud Theoctistum assidere Euthymium, et id existimasset satis opportunam ad eum veniendi occasionem, cum beatus Theoctistus jam ad Deum excessisset, tertio die septembris ad eum accedit, et communiter ab eis facta reliquiarum sepulturâ, deinde et quae erga Euthymium vehemens jubebat desiderium, fecit Patriarcha, et cum sacras illas manus suaviter prehendisset, et eis esset circumfusus, et vehementer est amplexus, et inter amplexus dixit verba testantia desiderium: « Jamdiu ab hinc ego sanctas has manus desiderabam, et ecce Deus mihi implevit desiderium. Sed rogo te, venerande Pater, et valde rogo, primum quidam, ut Deum precèris, ut tuae in me perpetuo conserventur praedictiones: deinde, ut ad me etiam assidue scribas de iis quae videntur, quaecumquae lex praecipit filio.

§ 47. Haec cum Euthymio benigne admodum colloquebatur, et quaecunque alia tempus postulabat, et post longum tempus cum eo congressio revocabat in memoriam. Is vero cum solita illa sua moderatione, « Hoc ego, respondit, potius peto a tua beatitudine, ut in tuis ad Deum intercessionibus et supplicationibus nostri quoque recorderis. » Ille vero respondens: « Nequaquam, inquit, o pater, hanc tibi concedam petitionem, »— « Hoc enim, inquit, rogo, ut a te prius accipiam. Pulchre enim jam sum expertus divinorum charismatum, quae in te est, operationem et virtutem. » Ille autem placide admodum et leniter, « Concede, inquit, venerande pater, et exorare, ut praesentis monasterii, mea et tua causa, et ipsorum etiam fratrum curam geras, eique ut par est, provideas. » Ad haec Patriarcha, « Cum, inquit, adhuc sanctus esset superstes Theoctistus, tu huic praefuisti solitudini, eamque effecisti civitatem insignem multitudine et virtute eorum qui inhabitant, et reddidisti veluti quamdam aliam Christo Jerusalem: et nunc rursus cum ille e vita migravit, sua tibi relinquit. » Ille ergo cum haec dixisset, et sancto vale fecisset, reversus est ad suam habitationem. Magnus autem Euthymius, cum Marin patruum Terebonis, ex virtute viventem, et jam aetate provectum, monasterii praefectum constituisset, revertitur ipse quoque in suam Lauram. Cum ipse autem in monasterii praefectura duos annos vixisset, et deinde e vita migrasset, descendens rursus magnus Euthymius, sacrum quidem ejus corpus in Theoctisti magna theca pie deponit: cuidam autem Longino, propter vitam laude digno, committit curam monasterii.

§ 48. Ego autem ad ea, quae consequuntur, ejus recte facta revertor. Nam haec quoque mihi cum aliis Joannes silentiarius et Episcopus, et Talelaeus Presbyter narraverunt. Dicebant enim, quod versantibus aliquando ipsis in solitudine, in eos incidens beatus Saba colloquebatur, dicens, quod cum adhuc esset in coenobio, ascendisset post mortem Theoctisti simul cum Longino Praefecto ad magnum Euthymium. Cum autem aliquot dies morati essent circa Ruban cum Martyrio et Elia, et una cum eis adesset sanctus Geràsimus: « Quoniam, inquit, prompto et alacri animo videt magnus Euthymius me et Domitianum, utroque assumpto, transibant per interiorem solitudinem. Cibus autem nobis erant radices melagriorum. Deinde pervenimus ad quamdam terram admodum incultam, siccamque et omnino aquae expertem. Ego autem, qui plane eram rudis et imperitus conversationum quae fiunt in solitudine, vehementissima siti oppressus deliciebam animo, et nec pedes quidem habebam, qui possent itineri conficiendo sufficere. Conversus vero, inquit, magnus Euthymius, cum me sic jam deficientem et defessum aspexisset, mea causa est animo commotus: et cum se paululum a nobis sejunxisset, et ad terram prostravisset, orabat, dicens: Domine, da aquam

in terra sitienti, fratris sitim consolans. Et post preces surgens, apprehendit ligonem, quo herbarum excindentes radices, alimentum nobis comparabamus, et solum parum scindit, et statim aqua e terra scatùrit, et bibere permittit. Cum ergo bibisset, et sitim quae eum premebat, depulisset, Deo egit gratias, qui praeter opinionem per suos servos talia facit miracula.

§ 49. « Cum ergo apud Deum tantam haberet Euthymius fiduciam, et tantam spiritus gratiam e superis attraxisset, ne communis quidem mortis ei tempus est celatum, nec quaecumque evenitura erant in ejus Laura, sicut divini Patres de iis mihi narrarunt. Dicunt enim, quod octavo quidem die post festum Luminum, quo solebat ad interiorem proficisci solitudinem, convenerunt quidem ii qui erant ipsum deducturi, et quicumque ejus peregrinationis omnino volebant esse socii: inter quos erat etiam Martyrius et Elias. Cum autem nihil parati invenissent, neque quod esset secessui conveniens, quinetiam eum omnino offendissent imparatum, rogarunt an non esset cras profecturus. Ille vero: Totâ, inquit, hebdomadâ ero vobiscum in Laura, et sabbati media nocte a vobis separabor. Hoc autem dixit, prius significans se tunc esse moriturum. Tertio itaque die qui est postea consecutus, cum advenisset dies festus divini Antonii, praecipit ut vigilant in templo per totam noctem: et nocturnis illis hymnis ab eo peractis, cum assumpsisset Presbyteros in eo quod Diaconicum appellatur. Nullas, inquit, o fratres, vobiscum amplius pèragam vigiliis. Me enim jam vocat Deus a vita praesenti. Sed nunc quidem exite, et accersite mihi Domitianum: mane autem patrum veluti quidam coetus conveniat. Mane ergo magno studio omnes ad eum convenerunt, et cum se parum retinuisset, ita eos coëpit alloqui.

§ 50. « Patres mei et fratres dilecti in Domino, et filii, ego quidem jam postremam viam meorum patrum ingredior. Vos autem oportet vestrum in me amorem in custodiendis praeceptis ostendere: ex quibus praecipue est charitas, quae est vinculum virtutum perfectionis. Quod enim sal pani, hoc est charitas virtutibus. Nec sine ea fieri potest, ut se virtus recte gerat: quando quidem universa virtus per charitatem et humilitatem firma et stabilis cognoscitur. Nam humilitas quidem novit eum, qui ea utitur, ad summum recte factorum extollere: Charitas vero et firmiter continet, nec sinit ut cadat ab illa altitudine. Est autem charitas major humilitate: quod quidem manifestum est ex ipso exemplo Domini. Nam propter suam in nos charitatem seipsum sua sponte humiliavit, et factus est sicut nos. Oportet ergo ei perpetuo confiteri et hymnos offerre. Nam haec quidem omnes ut semel dicam, homines honestum est exercere. Nos autem prae caeteris, et propter pacta conventa cum eo inita, et quod ab omni perturbatione liberi, et a negotiis, quae ad victum

comparandum pertinent. minime divulsam et distractam vitam nostram agamus, et soli nobis ipsis seorsum attendamus. Et corpora et animas, o fratres, semper castas conservare oportet et consueta in synaxi glorificatio, et quae nobis dèsuper tradita est, regula conservanda est a vobis omni diligentia. Eorum, qui affliguntur, cura est gerenda pro viribus. Qui ex fratribus colluctatur cum improbis cogitationibus, is semper a vobis confirmetur, et perpetua fruatur admonitione et doctrinâ et praeceptione, ne imprudens paulatim supplantetur, et casu gravi a diabolo prosternatur. Porro autem hoc quoque vobis ultimum adjicio mandatum: adventantibus nunquam occludatur janua: sed sit semper aperta cuivis viatori, et ad excipiendum veluti paratissima. Quinetiam ipsum tectum sit vobis commune hospitibus atque transeuntibus, et ea, quae habetis, egentibus proponantur communia. Sic enim copiosam suppeditationem a superis consequemini. »

§ 51. Haec cum eis mandasset, deinde etiam eos interrogavit, quoniam eis vellent imperare et praeesse. Illi autem uno veluti consensu responderunt omnes, Domitianum. Ille vero: « At hoc, inquit, nequit fieri. Domitianus enim non hic longo tempore post me manebit: sed cum septimum solum diem transegerit sequenti me consequetur. » Hoc omnes qui aderant obstupescit cum tam aperte et tam libere dictum esset. Cum de Domitiano itaque spem perdidissent, petunt quemdam Eliam, oeconomum inferioris monasterii, genere Jerichuntinum. Ad eum ergo protinus conversus magnus Euthymius: « Ecce, inquit, omnes patres te sibi pastorem et praefectum eligunt. Tu autem vide, ut tibi ipsi attendas et toti gregi. Oportet vero te hoc quoque scire ante alia quod Deo visum sit haud ita diu abhinc hanc Lauram fieri coenobium. » Deinceps autem et ubinam aedificari coenobium, et quemadmodum construi oportet, et de hospitum exceptione, psalmodiaque et studio in regula adhibendo praecepit Eliae, et de non negligendis fratribus, et maxime iis qui improbis gravantur cogitationibus. Deinde vero hoc postremo dixit omnibus: « Si invenerim aliquam ad Deum fiduciam hanc primam petam a Deo gratiam ut vobiscum et cum vestris posteris sit semper simul spiritu in saeculum. »

§ 52. Haec cum dixisset dimisit quidem omnes praeter Domitianum: et cum tres postea dies mansisset in diaconico, sabbato noctu dormit in pace, et ad eam quae illic est, transit beatitudinem revera senex et plenus dierum vigesimo die mensis januarii: Domini nostri Jesu Christi quadringentesimo et sexagesimoquinto *. Sciantur autem haec quoque de Euthymio, quod habitu quidem erat minime fictus et mitissimus: aspectu autem teres et albus, valdeque laetus et jucundus ad videndum, om-

* Verius 473.

nino canus propter aetatem, paulo brevior, densâ barbâ et usque ad zonam promissâ, membris sanus et integer, ut cui non digitus, non unguis, non dens, non parva nec magna pars abesset corporis. Atque natus quidem fuit, ut superius dictum est, ex revelatione. Tres autem annos natus Deo fuit consecratus, in principio scilicet magni Theodosii. Cum vero transisset per omnes ecclesiasticos ordines, venit Jerusalem circa viginti et novem annos vitae propriae. Cum vero sexaginta et octo annos transegisset in solitudine, nonagesimo quidem et nono anno suae aetatis (*obiit annos natus 99*), decimo autem sexto imperii Leonis * excedit e vita.

§ 53. Cum autem fama celeriter per omnem sparsa esset regionem, monachorum et laicorum congregata est multitudo quae non poterat facile numerari. Quinetiam Anastasius Patriarcha Ierosolymitanus cum simul assumpsisset examen Clericorum et militum accessit. Anachoretæ quoque qui erant in solitudinibus undique convenerunt. Omnes autem in stuporem adducebat continuatio miraculorum. Cum ergo convenisset multitudo prope innumerablem prohibebatur sacrum illud corpus a sepultura cum jam esset hora nona, donec milites, ut eis iussum fuerat a Patriarcha repellunt multitudinem: et sic vix tandem datur aditus divinis patribus, ut corpori illi quod tam strenuè decertaverat et multa passum fuerat iusta peragerent et eum iis quos decet hymnis in locupletè loculo deponerent. Atque dolor quidem Euthymii privationis, multis erat causa lacrymarum: Martyrium autem et Eliam longe tangebatur vehementius, et ii valde lacrimabantur. Sed cum illos quidem consolatus esset Patriarcha per Chrysippum crucis custodem, et cum iis quibus opus erat, usus esset admonitionibus hortatus est ut frequentius ad eum accederent. Cum autem reliquisset Phaidum in Laura Diaconum ei aedificandi committit negotium: et cum esset in sanctam reversus civitatem mittit opifices ad opus et materiam ut beatæ illæ Euthymii reliquiae in apto et convenienti loco deponerentur.

§ 54. Domitianus vero qui magni erat vere magnus et germanus discipulus, ut qui esset ejus vitae imitator accuratissimus, cum plusquam quinquaginta annos sancto inserviisset a loco non recessit: sed permansit deinceps ad sextum usque diem ab illo tempore, ut qui statuisset non esse sibi vivendum de caetero, nec ferendum esse, ut hanc lucem omnino aspiceret. Cum septimus autem jam dies advenisset, ei laetus noctu apparet Euthymius: « Veni huc, dicens, tibi paratam gloriam consecuturus. Ecce enim, inquit, Deus tibi concessit ut nos quoque hic degamus communiter. » Haec Domitianus annunciat fratribus, cum venisset ad synaxim. Sicque ipse in gaudio et spe bonorum futurorum e vita excedit.

(*) Decimussexthus annus imperii Leonis I fuit reapse annus Chr. cccclxxiii.

VITA S. AGNETIS VIRG. ET MART.

PER D. AMBROSIUM EPISC. MEDIOLAN. SCRIPTA

a 259 ad 263 * — Patria Romana.

§ 1. Servus Christi Ambrosius Virginibus sacris (a). Diem festum sacratissimae virginis celebremus. Hinc psalmi resonent, inde concrepent lectiones. Hinc populorum turbae laetentur, inde sustententur pauperes Christi. Omnes ergo gratulemur in Domino et ad aedificationem virginum, qualiter passa sit Agnes beatissima, ad memoriam revocemus. Tertiodecimo aetatis suae anno mortem perdidit et vitam invenit, quia solum vitae dilexit auctorem. Infantia quidem computabatur in annis, sed erat senectus mentis immensa: corpore quidem juvencula, sed animo cana: pulchra facie, sed pulchrior fide.

§ 2. Dum a scholis revertitur, a Praefecti Urbis filio adamatur. Cujus parentes dum requisisset et invenisset, coepit offerre plurima et plura promittere. Denique detulerat secum pretiosissima ornamenta, quae a beata Agne veluti quaedam stercora sunt recusata. Unde factum est, ut juvenis majori perurgeretur amoris stimulo. Et putans eam majora velle accipere ornamenta, omnium lapidum pretiosorum secum detulit gloriam: et per seipsum et amicos et notos et affines coepit aures virginis appellare, domos, possessiones, familias, atque omnes mundi hujus divitias repromittere, si consensum ejus conjugio non negaret.

§ 3. Ad haec beata Agnes tale fertur juveni dedisse responsum: « Discede a me, fomes peccati, nutrimentum facinoris, pabulum mortis discede a me, quia jam ab alio amatore praeventa sum, qui mihi satis meliora te obtulit ornamenta, et annulo fidei suae subarravit me, longe te nobilior et genere et dignitate. Ornavit me inaeestimabili dextrocherio. Dextram meam et collum meum cinxit lapidibus pretiosis. Tradidit auribus meis inaeestimabiles margaritas et circumdedit me vernantibus atque coruscantibus gemmis. Posuit signum in facie mea, ut nullum praeter ipsum amatorem admittam. Induit me cyclade auro texta et immensis monilibus ornavit me. Ostendit mihi thesauros in-

(*) Chronologiam rejicimus annos 303 vel 305 huius Martyrio assignantem. Vide Tab. Chronol. Criticas Ignat. Mozzoni, saec. III, n. 314.

(a) Ex eruditissimis complures hujus historiae ignotum quemdam Ambrosium faciunt auctorem; eam propterea (91 in ordine Germanum) Maurini, in collectione SS PP., inter incerta S. Ambrosii Mediolan. Archiepisc. Operum rejiciunt. Ex veteri et probabiliter Graeco MS. haec Acta existimantur conclusa; latina enim notariorum Ecel. Rom. Diocletiani tristissimâ tempestate perierunt. (Genuina autem a Bollandianis existimantur, quidquid dicant Tillemontius, Assemanus, ipsique venerandi Ruinart et Baronius. Vide Volumen et doctissime scriptum et eleganter excussum Romae 1858, cui titulus *Acti della nobilissima Vergine Romana S. Agnese*, auctore Illmo ac Rmo Romano Praelato Dominico Bartolini.

comparabiles, quos mihi se daturum, si ei perseveravero, reprobavit. Non ergo potero ad contumeliam prioris amatoris vel aspiciere alium et illum, derelinquere cum quo sum charitate devincta. Cujus generositas celsior, possibilitas fortior, aspectus pulchrior, amor suavior et omni gratia elegantior. A quo mihi jam thalamus collocatus est, cujus mihi organa modulatis vocibus cantant. Jam mel et lac ex ore ejus suscepi: jam amplexibus ejus castis astricta sum: jam corpus ejus corpori meo sociatum est et sanguis ejus ornavit genas meas. Cujus mater virgo est, cujus pater foeminam nescit. Cui angeli serviunt, cujus pulchritudinem sol et luna mirantur, cujus odore reviviscunt mortui, cujus tactu foventur infirmi, cujus opes numquam deficiunt, cujusque divitiae non decrescunt. Ipsi soli servo fidem, ipsi me tota devotione committo. Quem cum amavero, casta sum: cum tetigero, munda sum: cum accepero, virgo sum. Nec deerunt post nuptias filii, ubi partus sine dolore succedit, et foecunditas quotidiana cumulatur.»

§ 4. Audiens haec insanus juvenis, amore carpitur caeco et inter angustias animi, anhelu cruciabatur spiritu. Inter haec lecto prosternitur et per alta suspiria amor medicis aperitur. Fiunt nota patri, quae fuerant inventa a medicis, et eadem, paterna voce, quae fuerant jam dicta a filio, ad petitionem virginis revolvuntur. Abnegat Agnes beatissima et se nullo pacto prioris asserit sponsi foedera violare. Cumque pater diceret, in fascibus praefecturae se agere et idcirco non sibi quemvis illustrissimum virum etiam posse praeferri: coepit tamen vehementissime inquirere, quis esset sponsus, de cujus se Agnes potestate jactaret. Tunc extitit quidam ex parasitis ejus, qui diceret hanc Christianam esse ab infantia et magicis artibus ita occupatam, ut dicat Christum suum sponsum.

§ 5. Audiens haec Praefectus, laetus efficitur, et, missa apparitione, cum ingenti strepitu suis eam tribunalibus praecipit sisti. Et primo quidem blandis eam sermonibus secretius provocat, deinde terroribus pulsat. Sed virgo Christi nec blandimentis seducitur, nec terrore concutitur: sed eodem vultu, eodem animo perseverans, et terrentem similiter, sicut blandientem, animo deridebat. Videns itaque Symphronius praefectus tantam in puella constantiam, parentes ejus alloquitur. Et quia erant nobiles et vim eis inferre non poterat, titulum eis Christianitatis opposuit. Sequenti namque die Agnen sibi praesentari jubet, et iterum iterumque repetens replicare coepit de juvenis amore sermonem. Cumque omnis sermo ejus casso labore deficeret, sisti eam iterum suis tribunalibus jussit: cui et dixit: «Superstitio Christianorum, de quorum te magicis artibus jactas, nisi a te fuerit segregata, non poteris insanias abjicere pectoris, neque aequissimis consiliis praebere consensum. Unde te ad venerandam deam Vestam

properare necesse est, ut si perseverantia virginitatis placet, ejus die noctuque sacrificiis reverendis insistas.»

§ 6. Ad haec beata Agnes dixit: « Si filium tuum, quamvis iniquo amore vexatum, tamen viventem hominem recusavi, hominem ulique, qui est rationis capax, qui et audire et videre et palpare et ambulare potest, et flore lucis hujus cum bonis frui: si ergo, hunc, causâ amoris Christi, nullâ possum ratione respicere, quomodo possum idola muta et surda et sine sensu et sine anima colere, et ad injuriam summi Dei, cervicem meam vanis lapidibus inclinare?» Audiens haec praefectus Symphronius, dixit: « Cupio consultum infantiae tuae et adhuc te deos blasphemantem ideo differe, quia annos tuos infra sensum aspicio. Noli ergo temetipsam ita despicere, ut motus deorum incurras. » Beata Agnes dixit: « Noli infantiam corporalem ita in me despicere, ut putes me te velle habere propitium. Fides enim non in annis, sed in sensibus invenitur: et Deus omnipotens mentes magis comprobatur, quam aetates. Deos autem tuos, quorum motus me incurrare non vis, ipsos irasci permitte: ipsi loquantur, ipsi hoc mihi praecipiant, ipsi jubeant se coli, ipsi jubeant se adorari. Verum quoniam ad hoc video te tendere, quod impetrare non poteris, quicquid tibi videtur, exerce. » Symphronius praefectus dixit: « Unum tibi e duobus elige: cum virginibus deae Vestae sacrificare, aut cum meretricibus scortaberis in contubernio lupanaris. Et longe erunt a te Christiani, qui te ita magicis artibus imbuerunt, ut hanc calamitatem intrepido animo te posse perferre confidas. Unde, ut dixi, aut sacrificare deae Vestae ad laudem generis tui, aut ad ignominiam natalium tuorum, eris publicae abjectionis scortum.»

§ 7. Tunc beata Agnes cum ingenti constantia dixit: « Si scires quis est Deus meus, non ista ex ore tuo proferres. Unde ego quia novi virtutem Domini mei Jesu Christi, securam contemno minas tuas, credens quod neque sacrificem idolis tuis, neque polluar sordibus alienis: mecum enim habeo custodem corporis mei, angelum Domini. Nam Unigenitus Dei Filius, quem ignoras, murus est mihi impenetrabilis et custos mihi est numquam dormiens et defensor mihi est numquam deficiens. Dii autem tui, aut aerei sunt, ex quibus cucumae melius fiunt ad usum hominum: aut lapidei, ex quibus sternuntur plateae. Divinitas ergo non in lapidibus vanis habitat, sed in coelis: non in aere, aut aliquo metallo, sed in regno superno consistit. Tu autem et similes tui, nisi ab istorum cultu recesseritis, simul vos poenae concludent. Sicut enim illi igne conflati sunt, ut funderentur: sic colentes eos, perpetuo incendio conflabuntur: non ut fundantur, sed ut confundantur in aeternum et pereant.»

§ 8. Ad haec insanus iudex jussit eam expoliari, et nudam ad lupanar duci sub voce praeconis, dicentis: « Agnen sacrilegam

virginem, diis blasphemiam inferentem, scortum lupanaribus datam.» Statim autem ut expoliata est, crine resoluta, tantam densitatem capillis ejus divina gratia concessit, ut melius videretur fimbriis eorum, quam vestibus tecta. Ingressa autem turpitudinis locum, Angelum Domini ita praeparatum invenit, ut circumdaret eam immenso lumine, ita ut nullus posset eam prae splendore respicere. Fulgebat enim tota cellula illa, quasi radians sol in virtute sua: et quanto quis curiosior oculis esse voluisset, tanto sibi visus aciem obtundebat. Cumque se in orationem Domino prostravisset, apparuit ante oculos ejus stola candidissima, Et apprehendens eam, induit se et dixit: «Gratias tibi ago, Domine Jesu Christe, qui me in numero ancillarum tuarum computans, vestem hanc mihi largiri praecepisti.» Ita namque ad mensuram corpusculi ejus aptum erat indumentum et ita nimio candore conspicuum, ut nullus dubitaret hoc angelicis manibus praeparatum.

§ 9. Interea lupanar efficitur locus orationis: in quo omnis, qui fuisset ingressus, adoraret et veneraretur, dans honorem immenso lumini et mundior egrederetur foras, quam fuerat intus ingressus. Cumque haec agerentur, praefecti filius, qui auctor erat hujus sceleris, venit ad locum cum sodalibus suis juvenculis, insultaturus puellae, cum quibus libidinis suae se posse credebat ludibrium exercere. Et ingressos ante se furentes pueros et turpiter saevientes, cum omni veneratione et intenti admiratione egressos coepit impotentes arguere, atque vanos et molles, ac miseros judicare. Et irridens, locum, in quo virgo orabat, audacter ingressus est. Et videns tantum lumen circa eam, non dedit honorem Deo: sed irruens in ipsum lumen, priusquam vel manu eam contingeret, cecidit in faciem suam et praefocatus a diabolo, expiravit. Videntes autem socii ejus quod moras intus faceret, putabant obscenis eum operibus occupari. Et ingressus est unus ex juvenibus, qui ei familiarior erat, ut congratularetur insultationi ejus: et mortuum eum inveniens, exclamavit voce magna, dicens: «Piissimi Romani, succurrite. Magicis artibus ista meretrix praefecti filium interfecit.»

§ 10. Fit repente concursus populorum ad theatrum et varia furentis populi acclamatio. Alii dicebant magam, alii innocentem, alii sacrilegam conclamabant. Praefectus autem audiens filium suum interisse, cum ingenti tumultu venit ad theatrum. Et ingressus locum in quo corpus filii ejus jacebat exanime, cum ingenti clamore dicebat: «Crudelissima omnium foeminarum, ad filium meum voluisti apodixen * tuae artis magicae demonstrare?» Et cum talia, atque alia hujusmodi verba repeteret et causas mortis ejus ab ea vehementer inquireret, ait ad eum beatissima Agnes: «Ille, cujus voluntatem volebat perficere, ipse

* Specimen,

in eum potestatem accepit. Quare autem omnes, qui ad me ingressi sunt, sani sunt? Quia universi dederunt honorem Deo, qui misit Angelum suum, et induit me hoc indumento misericordiae et custodivit corpus meum, quod ab ipsis cunabulis Christo consecratum est et oblatum. Videntes ergo splendorem angelicum, adorabant omnes et abscedebant illaesi. Hic autem impudens statim ut ingressus est, saevire coepit et fremere: cumque manum suam ad me contingendam aptaret, dedit eum Angelus Domini in reprobam, quam conspicias, mortem. » Dicit ei praefectus: « In hoc apparebit, quia non magicis artibus ista gessisti, si deprecata fueris ipsum Angelum, ut restituat mihi filium meum sanum. » Cui beata Agnes dixit: « Licet fides vestra hoc impetrare non mereatur a Domino, tamen quia tempus est, ut virtus Domini mei Jesu Christi manifestetur: egredimini omnes, ut solitam ei orationem offeram. » Cumque universi fuissent egressi, prosternens se in faciem planam, rogare coepit Dominum, ut juvenem suscitarét. Orante autem illa, apparuit Angelus Domini, qui elevavit eam flentem: et confortans animum ejus, juvenem suscitavit. Qui egressus foras, coepit voce publica clamare et dicere: « Unus Deus in coelo et in terra et in mari, qui est Deus Christianorum. Nam omnia templa vana sunt: Dii qui coluntur, omnes vani sunt, et penitus nec sibi possunt nec aliis aliquod auxilium exhibere. »

§ 11. Ad hanc vocem omnes aruspices et templorum pontifices conturbabantur et fit per eos vehementior, quam fuerat, seditio populorum. Atque omnes una voce clamabant: « Tolle magam, tolle maleficam, quae et mentes mutat et animos alienat. » Praefectus autem videns tanta mirabilia, obstupuit. Sed veritus proscriptionem, si contra templorum pontifices ageret et Agnen contra suam sententiam defensaret: vicarium ad seditio-nem populi judicem dereliquit. Ipse autem tristis abscessit, quod eam non potuit post resurrectionem filii sui liberare. Tunc Vicarius, Aspasius nomine, jussit in conspectu omnium ignem copiosum accendi et in medio eam praecepit jactari flammarum. Quod cum fuisset impletum, statim in duas partes divisae sunt flammae et hinc, atque illinc seditiosos populos exurebat: ipsam autem penitus in nullo contingebat incendium. Eo magis non hoc virtutibus divinis, sed maleficiis reputantes, dabant fremitus inter se populi et infinitos clamores ad coelos. Tunc beata Agnes expandens manus suas in medio ignis, his verbis orationem fudit ad Dominum: « Omnipotens, adorande, colende, tremende Pater Domini nostri Jesu Christi, benedico te, quia per filium tuum Unigenitum, evasi manus hominum impiorum et spurcitas diaboli impolluto calle transivi. Ecce et nunc rore coelesti perfusus per Spiritum Sanctum focus, juxta me moritur, flamma dividitur et ardor incendii hujus ad eos, a quibus in me mini-

stratur, effunditur. Benedico te, Pater praedicande, qui etiam inter flammam intrepidam me ad te pervenire permittis. Ecce jam quod credidi, video: quod speravi, jam teneo: quod concupivi, complector. Te confiteor labiis et corde, te totis visceribus concupisco. Ecce ad te venio vivum et verum Deum: qui cum Domino nostro Jesu Christo filio tuo et cum Spiritu Sancto vivis et regnas in cuncta saecula saeculorum, Amen.

§ 12. Cumque compleret orationem, ita omnis ignis extinctus est, ut nec tepor quidem incendii remaneret. Tunc Aspasius, Urbis Romae vicarius, populi seditionem non ferens, in guttur ejus gladium mergi praecepit. Atque hoc exitu roseo sui sanguinis rubore perfusam, Christus sibi sponsam et martyrem consecravit. Parentes vero ejus, nullam penitus tristitiam habentes, cum omni gaudio abstulerunt corpus et posuerunt illud in praediolo suo, non longe ab Urbe, in via quae dicitur Numentana. Ubi cum omnium turba Christianorum concurreret, insidias a paganis perpassi sunt: et videntes populum infidelium super se venientem armatum, omnes fugerunt. Aliquantum tamen, lapidum ictibus laesi, evaserunt. Emerentiana autem, quae fuerat collactanea ejus, virgo sanctissima, licet catechumena, constanter intrepida stabat et immobilis, et his verbis exprobrabat eis: « Superflui, miseri, caduci, atque atrocissimi, Deum omnipotentem colentem occidistis et percussione lapidum homines innocentes jugulastis. » Haec et his similia dum turbis furentibus diceret, lapidata est ab eis: et orans juxta sepulcrum Agnes beatissimae, emisit spiritum.

§ 13. Non dubium est, quod in suo sanguine sit baptizata, quae pro defensione justitiae dum confiteretur Dominum, mortem constanter excepit. Eadem denique hora fit terraemotus vehementissimus: et cum nimia esset coeli serenitas, tantae coruscationes, tantaque fulgura et tonitrua extiterunt, ut pars maxima insani populi expiraret. Unde factum est, ut nullus penitus ex eo advenientibus ad sepulcra sanctorum, aliquas molestias excitaret. Venientes autem parentes beatae Agnes cum sacerdotibus nocte, abstulerunt corpus sanctae Emerentianae virginis et sepelierunt illud in confinio beatissimae virginis Agnes.

§ 14. Igitur dum parentes beatae Agnes assiduis pernoctationibus vigilarent ad tumultum ejus, vident in medio noctis silentio exercitum Virginum, quae omnes auro textis cycladibus indutae, cum ingenti lumine praeteribant. Inter quas vident beatissimam Agnen, simili veste fulgentem et ad dextram ejus agnum nive candidiorem. Haec itaque dum viderent parentes ejus et qui simul erant, stuporem mentis incurrunt. Sed beata Agnes rogat sanctas Virgines parumper gradum figere, et stans, parentibus suis dixit: « Videte, ne me quasi mortuam lugeatis: sed congaudete mihi et congratulamini, quia cum his omnibus

lucidas sedes accepi et illi sum juncta in coelis, quem in terris posita, tota animi intentione dilexi.» Et his dictis, pertransiit.

§ 15. Haec visio publice ab omnibus, qui viderant, quotidie vulgabatur. Unde factum est, ut post aliquantos annos ad Constantiam, Constantini filiam, hoc factum ab his, qui viderant, narraretur. Erat enim ipsa Constantia regina virgo prudentissima, sed ita obsessa vulneribus, ut a capite usque ad pedes, nulla membrorum pars libera remansisset. Accepto autem consilio, spe recuperandae salutis, venit ad tumultum martyris nocte: et licet pagana, tamen credulâ animi intentione preces fideliter fundebat. Quod dum faceret, repentinâ somni suavitate corripitur: et vidit per visum beatissimam Agnen, talia sibi monita praeferentem: «Constanter age, Constantia, et crede Dominum Jesum Christum filium Dei esse Salvatorem tuum: per quem modo consequeris omnium vulnerum, quae in corpore tuo pateris, sanitatem.» Ad hanc vocem Constantia evigilat sana, et sic sana, ut nec signum in ejus membris alicujus vulneris remaneret.

§ 16. Reversa igitur ad palatium sanissima, facit gaudium et patri suo Augusto et fratribus suis imperatoribus. Coronatur civitas tota: sit laetitia militantibus, atque privatis et universis audientibus haec. Infidelitas gentium confundebar: et fides Dominica laetabatur. Interea patrem et fratres Augustos rogat, ut basilica beatae Agnes construeretur et sibi illic mausoleum collocari praecepit. Currit haec opinio ad omnes et quotquot credentes ad ejus tumultum advenissent, sanabantur, quacumque fuissent infirmitate detenti. Quod facere Christum nullus dubitat usque in hodiernum diem. Perseveravit autem Constantia Augusti filia in virginitate: per quam multae virgines et mediocres et nobiles et illustres sacra velamina susceperunt. Et quia fides mortis damna non patitur, usque in hodiernum diem multae virgines Romanae Agnen beatissimam, quasi in corpore manentem, attendunt, et ejus exemplo agentes viriliter, integrae perseverant, credentes sine dubio, quod perseverantes perpetuae victoriae palmam acquirant.

§ 17. Haec ego Ambrosius servus Christi, dum in voluminibus abditis invenissem scripta, non sum passus infructuoso silentio tegi. Ad honorem igitur tantae martyris, sicut gesta ejus agnovi, conscripsi: et ad aedificationem vestram, o Virgines Christi, textum passionis ejus credidi destinandum, obsecrans charitatem Spiritus Sancti, ut labor noster in vestra imitatione fructum in conspectu Domini valeat invenire, Amen.

Extat de hac santissima Virgine etiam Hymnus elegantissimus Prudentii, quem ob vitandam prolixitatem huc non adscripsimus.

(Surius).

lianus dixit: « Inepta sunt et vana quae lòqueris. Recede ergo ab hac stultitia tua et adora deos nostros invictissimos a quibus ditari poteris et honorari. » Pàtroclus respondit: « Ego non novi alium Deum nisi unum solum verum Deum et quem ipse misit Jesum Christum qui fecit coelum et terram, mare et omnia quae in eis sunt visibilia et invisibilia. » Aurelianus dixit: « Disputa et proba vera esse quae dicis. » Pàtroclus respondit: « Vera quidem et probabilia sunt quae ostendo, sed, quia mendacium invaluit, veritas odium parit. Hanc tu nisi crederis nunquam intelliges. Verbis enim Domini nostri Jesu Christi interdicatur, ne sanctum detur canibus, nec ante porcos margaritae mittantur. » Tunc Aurelianus irà permotus dixit: « Nisi ad hoc mihi cito consenseris. ut sacrificium diis omnipotentibus offeras, igni te consumendum tradam. » Sanctus Pàtroclus ad haec verba hilari vultu et laeto corde respondit: Ego semper immolo *sacrificium laudis Domino Deo meo: illic enim iter est, quo ostendat mihi salutare suum.* »

§ 5. Aurelianus non ferens diutius constantiam loquentis, sic erupit in vocem: « Statis, et ministratis? » adhibete catenas ignitas et compedes, ut vinctis post tergum manibus et alligatis pedibus, mittatur rebellis iste in custodia, donec pertractem, quomodo eum ad exemplum sui similium perdam. Sic sanctus vir et jam electus Domini martyr, strictus vinculis, traditus est Elegio uni de astantibus ministris qui, custodiret eum usque in diem tertium. Sanctus vero Pàtroclus cum esset in custodia, oravit Dominum, dicens: « *Fiat misericordia tua, Domine, ut consoletur me secundum eloquium tuum sermo tuo. Sic enim laetabor et exultabo in misericordia tua Domine: quia respexisti humilitatem meam (ex Ps. 118).* » Cumque post diem tertium eductus fuisset in publicum, iudex dixit: « Veni contempor deorum nostrorum, redime te tandem aliquando, etifica diis ». Beatus Pàtroclus respondit: « *Redimet Dominus animas sanctorum suorum, et non delinquent omnes qui sperant in eum (Ps. 33).* Tu vero miser et infelix es, qui non desideras ab aeterna miseria liberari et indignum te facis gratiâ et beneficio Creatoris tui, thesaurizans tibi iram in die irae et revelationis iusti iudicii ejus. Qui licet jam salutis dona refugas, nec pensare velis, quod thesaurus desiderabilis requiescit in ore sapientis: vellem tamen adhuc tibi aliquid largiri de thesauro Domini mei, quia te egènum et pauperem video. » Aurelianus dixit: « Quomodo pauperem me dicis, qui tam multis abundo divitiis? » Beatus Pàtroclus respondit: « Habes quidem terrenas et cito perituras divitias: pauper tamen es, nec teipsum habes: quia fidem Domini nostri Jesu Christi in arca cordis tui recludere noluisti. Ideoque ipse cum iudex venerit, te cum diabolo patre tuo, in aeternum damnabit. » Aurelianus dixit: « Multas mihi per audaciam tuam injurias infers, ita ut jam tui am-

plius non miserear. » Sanctus Pàtroclus confortatus in Domino, dixit: « Miserebitur mei Deus meus, cui servo a juventute mea. Tu autem vanum et superstitiosum hunc honorem tuum quo tumes, et temporalem atque caducam gloriam, qua ab hominibus honoraris, in puncto temporis perdes. Et vae tibi, cum veneris ad locum illum ubi te sempiternus cum diabolo cruciatus expectat. »

§ 6. Aurelianus dixit: « Ego quid dicas, nescio: tu autem, velis nolis, in potestate mea eris: nec est qui te eripiat de manibus meis. » Beatus Pàtroclus respondit: « Si corpus meum in potestate habes, animam meam certe laedere non poteris: quia eam in potestate nemo habet, nisi solus Dominus et creator meus, qui nobis hanc securitatem dedit, dicens: *Nolite timere eos qui occidunt corpus, et post haec non habent amplius quid faciant. Sed illum potius timete, qui postquam occiderit corpus, habet potestatem animam mittere in gehennam* (Luc. XII). » Aurelianus dixit: « Habent potestatem dii nostri, qui vera nobis responsa canunt, et te adhuc vivere permiserunt. » Sanctus Pàtroclus respondit: « Qui sunt dii tui? » Aurelianus dixit: « Apollo, optimus et verus deus, Jupiterque summus deus, et Diana, quae est mater deorum. » Beatus Pàtroclus respondit: « Apollo, quem dicis tuum esse deum, audivimus a majoribus nostris quod Admèti regis pècora pàverit, ibique non solum gregis detrimentum perpressus sit, sed etiam ipsa tela perdidit. Et Jovem, quem adoras, hominem fuisse nequissimum, raptorem et adulterum, compèrimus, qui cum vicinis suis seditiosus semper extitit, ipseque nullius criminis expers, alios secum vivus acque et mortuus ad scelera traxit. Et cum ipse simul cum diabolo torqueatur in inferno, non cessat adhuc colligere condemnandos. Dianam namque, quam dicis esse matrem deorum, quis nesciat esse daemonium? O miseranda dementia hominum, qui vanitates has frustra colunt, quae nec sibi nec aliis prosunt. » Aurelianus dixit: « Magna patientia mentis meae: jamdiu retineor ad auscultandam audaciam tuam. Sed nunc nisi Apollinem et Jovem et Dianam matrem deorum adoraveris, diversis hodie poenis te interficiam. » Sanctus Pàtroclus respondit: « Execrabilis et quilibet perversus latro, etsi innocentem aliquem occidere potest, corpus tamen ejus devorare non potest. Tu vero, qui corpus meum occidendum in potestate te habere jactitas, licet dèvores illud, animae tamen meae nocère non poteris. »

§ 7. Et cum hoc beatus Pàtroclus locutus fuisset, Aurelianus Caesar, furore repletus, talem dedit sententiam: « Pàtroclus obnoxius et detestabilis et reus majestatis, qui nobis confusionem intulit, et deos nostros injuriose foedavit, gladio feriat, ut verbositatis ejus nequitia conquiescat. » Ducite jam illum in locum limosum et palustrem, ibique eum decollatum dimittite, ne saltem corpus ejus in arido requiescat. Sic beatus Pàtroclus traditus

lianus dixit: « Inepta sunt et vana quae loqueris. Recede ergo ab hac stultitia tua et adora deos nostros invictissimos a quibus ditari poteris et honorari. » Pàtroclus respondit: « Ego non novi alium Deum nisi unum solum verum Deum et quem ipse misit Jesum Christum qui fecit coelum et terram, mare et omnia quae in eis sunt visibilia et invisibilia. » Aurelianus dixit: « Disputa et proba vera esse quae dicis. » Pàtroclus respondit: « Vera quidem et probabilia sunt quae ostendo, sed, quia mendacium invaluit, veritas odium parit. Hanc tu nisi credideris nunquam intelliges. Verbis enim Domini nostri Jesu Christi interdicatur, ne sanctum detur canibus, nec ante porcos margaritae mittantur. » Tunc Aurelianus irâ permotus dixit: « Nisi ad hoc mihi cito consenseris, ut sacrificium diis omnipotentibus offeras, igni te consumendum tradam. » Sanctus Pàtroclus ad haec verba hilari vultu et laeto corde respondit: *Ego semper immolo sacrificium laudis Domino Deo meo: illic enim iter est, quo ostendat mihi salutare suum.* »

§ 5. Aurelianus non ferens diutius constantiam loquentis, sic erupit in vocem: « Statis, et ministratis? » adhibete catenas ignitas et compedes, ut vinctis post tergum manibus et alligatis pedibus, mittatur rebellis iste in custodia, donec pertractem, quomodo eum ad exemplum sui similium perdam. Sic sanctus vir et jam electus Domini martyr, strictus vinculis, traditus est Elegio uni de astantibus ministris qui, custodiret eum usque in diem tertium. Sanctus vero Pàtroclus cum esset in custodia, oravit Dominum, dicens: « *Fiat misericordia tua, Domine, ut consoletur me secundum eloquium tuum servo tuo. Sic enim laetabor et exultabo in misericordia tua Domine: quia respexisti humilitatem meam (ex Ps. 118).* » Cumque post diem tertium eductus fuisset in publicum, iudex dixit: « Veni contempor deorum nostrorum, redime te tandem aliquando, etifica diis ». Beatus Pàtroclus respondit: « *Redimet Dominus animas sanctorum suorum, et non delinquent omnes qui sperant in eum (Ps. 33).* Tu vero miser et infelix es, qui non desideras ab aeterna miseria liberari et indignum te facis gratiâ et beneficio Creatoris tui, thesaurizans tibi iram in die irae et revelationis iusti iudicii ejus. Qui licet jam salutis dona refugias, nec pensare velis, quod thesaurus desiderabilis requiescit in ore sapientis: vellem tamen adhuc tibi aliquid largiri de thesauro Domini mei, quia te egenum et pauperem video. » Aurelianus dixit: « Quomodo pauperem me dicis, qui tam multis abundo divitiis? » Beatus Pàtroclus respondit: « Habes quidem terrenas et cito perituras divitias: pauper tamen es, nec teipsum habes: quia fidem Domini nostri Jesu Christi in arca cordis tui recludere noluisti. Ideoque ipse cum iudex venerit, te cum diabolo patre tuo, in aeternum damnabit. » Aurelianus dixit: « Multas mihi per audaciam tuam injurias infers, ita ut jam tui am-

plus non miserear. » Sanctus Pàtroclus confortatus in Domino, dixit: « Miserebitur mei Deus meus, cui servio a juventute mea. Tu autem vanum et superstitiosum hunc honorem tuum quo tumes, et temporalem atque caducam gloriam, qua ab hominibus honoraris, in puncto temporis perdes. Et vae tibi, cum veneris ad locum illum ubi te sempiternus cum diabolo cruciatus expectat. »

§ 6. Aurelianus dixit: « Ego quid dicas, nescio: tu autem, velis nolis, in potestate mea eris: nec est qui te eripiat de manibus meis. » Beatus Pàtroclus respondit: « Si corpus meum in potestate habes, animam meam certe laedere non poteris: quia eam in potestate nemo habet, nisi solus Dominus et creator meus, qui nobis hanc securitatem dedit, dicens: *Nolite timere eos qui occidunt corpus, et post haec non habent amplius quid faciant. Sed illum potius timete, qui postquam occiderit corpus, habet potestatem animam mittere in gehennam* (Luc. xii). » Aurelianus dixit: « Habent potestatem dii nostri, qui vera nobis responsa canunt, et te adhuc vivere permiserunt. » Sanctus Pàtroclus respondit: « Qui sunt dii tui? » Aurelianus dixit: « Apollo, optimus et verus deus, Jupiterque summus deus, et Diana, quae est mater deorum. » Beatus Pàtroclus respondit: « Apollo, quem dicis tuum esse deum, audivimus a majoribus nostris quod Admèti regis pècora pàverit, ibique non solum gregis detrimentum perpersus sit, sed etiam ipsa tela perdiderit. Et Jovem, quem adoras, hominem fuisse nequissimum, raptorem et adulterum, compèrimus, qui cum vicinis suis seditiosus semper extitit, ipseque nullius criminis expers, alios secum vivus aequae et mortuus ad scelera traxit. Et cum ipse simul cum diabolo torqueatur in infèrno, non cessat adhuc colligere condemnandos. Dianam namque, quam dicis esse matrem deorum, quis nesciat esse daemonium? O miseranda dementia hominum, qui vanitates has frustra colunt, quae nec sibi nec aliis prosunt. » Aurelianus dixit: « Magna patientia mentis meae: jamdiu retineor ad auscultandam audaciam tuam. Sed nunc nisi Apollinem et Jovem et Dianam matrem deorum adoraveris, diversis hodie poenis te interficiam. » Sanctus Pàtroclus respondit: « Excrabilis et quilibet perversus latro, etsi innocentem aliquem occidere potest, corpus tamen ejus devorare non potest. Tu vero, qui corpus meum occidendum in potestate te habere jactitas, licet dèvores illud, animae tamen meae nocere non poteris. »

§ 7. Et cum hoc beatus Pàtroclus locutus fuisset, Aurelianus Caesar, furore repletus, talem dedit sententiam: « Pàtroclus obnoxius et detestabilis et reus majestatis, qui nobis confusionem intulit, et deos nostros injuriose foedavit, gladio feriat, ut verborum ejus nequitia conquiescat. » Ducite jam illum in locum limosum et palustrem, ibique eum decollatum dimittite, ne saltem corpus ejus in arido requiescat. Sic beatus Pàtroclus traditus

carnificibus ad decollandum, exultans ibat cum eis ad ripam Sèquanae. Tunc vir sanctus oravit Dominum, dicens: « Domine Jesu Christe, ne patiaris corpusculum meum in hoc aquoso loco demergi: sed da gloriam nomini tuo, ut magnificetur in conspectu inimicorum tuorum, ne unquam dicant in gentibus, Ubi est Deus eorum? Exaudi, Domine, orationem meam, qui exaudisti Moysen et Aaron orantes pro populo tuo, et *divisisti mare rubrum, et eduxisti per siccum* (*Exod. xiv*). Sic ergo Domine permitte mihi transire hoc flumen in nomine tuo. Eripe me de luto, ut non inhaeream: libera me a persequentibus me. » Et cum orasset sanctus Pàtroclus, obscurati sunt oculi tenentis eum. Ille vero ingressus flumen, pertransiit, et illaesus exiit, in aliam ripam, ita ut genua ejus non tangerent aquam, quae tamen rapax et inundans erat multum eodem tempore. Cunque egressus esset, pergebat in aridum locum, ubi erat mons idolorum, ita cantans et laudans Dominum: « *Custodit Dominus animas sanctorum suorum, de manu peccatoris liberavit eos* (*Psal. 96*). » Illi vero qui tenuerunt eum, obstupefacti propter metum Caesaris, dicebant: « Quam magnus est Deus, quem adorat iste? Ecce quo modo liberavit eum. » Alii autem dicebant: « Non, sed phantasma fuit. » Hoc modo altercabantur, et schisma erat inter eos. Illis vero ita contententibus, adveniens quaedam mulier seditiosa et ipsa gentilis, dixit: « Hominem Christianum, quem quaeritis, vidi nunc in monte ultra flumen, prostratum in terra, et sic orabat Dominum suum. »

§ 8. At illi, qui veloces habebant pedes ad effundendum sanguinem innocentem et justum, cum hoc audissent, statim perrexerunt ad eum. Et cum pervenissent ad locum, ubi erat prostratus, invenerunt eum orantem. Tunc unus ex illis, qui erat prior, ait illi: « Tu jam reus es, quia effugisti nos, et ecce es in manibus nostris, et non discèdes a nobis, donec moriaris, aut certe immoles diis nostris. » Beatus Pàtroclus respondit: « Ego daemones immundos nunquam adorabo, sed unum verum Deum, qui est in coelis. » Carnifex dixit: « Ergo deus noster qualis est? Natus, an factus? » Beatus Pàtroclus dixit: « O errorem vanissimum, o incredulitatem fallaciae, o sermonem superstitiosum. De Deo quomodo loquitur homo: *Generationem ejus quis enarrabit? Ipse dixit, et facta sunt: ipse mandavit, et creata sunt, quaecumque sunt* (*Isa. lv; Psalm. 148*). Ipse misit pro redemptione generis humani filium suum Dominum Jesum Christum, qui pro nobis sanguinem suum fudit, ut nos de interitu et morte liberaret aeterna. Tertia post haec die resurrexit a mortuis: deinde videntibus discipulis suis, ascendit in coelum, et misit illis promissum a se Spiritum Sanctum. Quod ipse docuit, hoc mundus recte credit. Qui autem hoc non credit, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum. *Sive ergo vivimus, sive mòrimur, Domini su-*

mus (Rom. xiv), et dignum est ut pro nomine ejus nos patiamur. Quicumque autem sacrificaverit daemonibus, cum eisdem morgetur in ignem aeternum.»

§ 9. Loquente hoc beato Pàtroclo, Elegius furore commotus, dixit: «Stringantur pedes ejus vinculis, et manus ejus catenis, et sic prostratus in terram, gladio feriat, quia tantas diis nostris contumelias irrogavit.» Tunc Pàtroclus genua flectens in terram, percussus est a carnifice. Qui dum percuteretur, dixit: «In manus tuas, Domine, commendo spiritum meum, tu enim scis Domine, quod propter nomen tuum has patior poenas.» Sic gladio percussus atque decollatus est. Caput vero ejus longe projecerunt a corpore, perfusum sanguine. Factum est autem hoc xii Kalend. Februarii, vi feria. Post passionem ergo hoc modo consummatam, carnifices redeuntes ad Caesarem, corpus solum sine custodia reliquerunt. Quod audientes duo senes, qui et ipsi eleemosynam a sancto viro, dum adhuc viveret, expectabant, acceperunt corpus ejus cum tremore et metu magno, et custodierunt illud usque ad vesperam. Eusebius autem, qui erat archipresbyter in eodem loco, cum Liberio diacono venit nocte sequenti, et accipiens corpus sancti viri, involvit illud in linteaminibus, et paucis accensis luminaribus, propter turbam gentilium, sepelivit eum. Duo autem illi senes, vigilias ducebant ibi solemnes ad memoriam martyris, dicentes: «*Quam pretiosa est in conspectu Domini, mors sanctorum ejus?*» Et alia multa per totam noctem, in laudem Domini et venerationem martyris concinebant. Post non multum temporis persecutio conquievit. Nam ipse, qui hanc concitaverat, Imperator, dum iter faceret denso stipatus agmine, fulminis ante se vehementissimi terrorem sentiens, obstupuit: deinde praemisso hoc infausto omine, in eodem itinere a suis interemptus est: et qui paulo ante putabat se divini nominis gloriam inter homines extinguere posse, nomen, familiam, vitam, ipsamque salutis spem perdidit, quae credentes in Christum, nec in morte relinquit. Tunc Eusebius aedificavit super corpus sancti viri, parvam parva facultate ecclesiam, ibique juxta corpus sanctum, sibi etiam sepulturam poposcerat affuturam, ut confessor Domini vicinus esse mereretur sanctissimo martyri. Ex illo tempore continua illic digne petentibus praestantur beneficia, et optatae sanitatis remedia. Martyr enim, qui pro testamento Dei vitam temporalem amisit, jam cum Domino sine tempore vivit.

MARTYRIUM

SS. FRUCTUOSI EP., AUGURII ET EULOGII DIAC.

QUOD ETIAM LUCULENTIS VERSIBUS CONSCRIPSIT PRUDENTIUS.

QUAEDAM EX HAC HISTORIA AD VERBUM CITAT B. AUGUSTINUS

IN SERM. DE NAT. HOR. MM.

Anno 259 — Natione Hispani.

§ 1. Die Dominico comprehensus est Fructuosus Episcopus, Augurius et Eulogius Diacones (a). Reposito autem Fructuoso episcopo in cubiculo suo, direxerunt beneficiarii * in domum ejus, idest, Aurelius, Festucius, Velius, Polleneus, Donatus et Maximus. Qui cum sensisset pedibulum ** ipsorum, confestim surrexit, et prodiit ad eos ubi sedebant in solis. Cui milites dixerunt: « Veni, praeses, te accersit cum diaconibus tuis. » Quibus Fructuosus episcopus dixit: « Eamus quo vultis: calceo me. » Cui milites dixerunt: « Calcea te ad animum tuum. » Qui mox ut venerunt, recepti sunt in carcerem. Fructuosus autem certus et gaudens de corona Domini, ad quam vocatus erat, orabat sine cessatione.

§ 2. Alia vero die baptizavit in carcere fratrem nostrum Rogatianum, et fecerunt in carcere dies sex, et producti sunt duodecimo Calendas Februarii, feriâ sexta, et auditi sunt. Aemilianus itaque dixit: « Fructuosum episcopum, Augurium et Eulogium, meis conspectibus praesentate. » Ex officio dictum est: « Adstant. » Aemilianus Fructuoso episcopo dixit: « Audisti quid Imperatores praeceperunt? » Fructuosus episcopus dixit: « Nescio quid praeceperunt: ego Christianus sum. » Aemilianus dixit: « Praeceperunt deos coli. » Fructuosus episcopus dixit: « Ego unum Deum colo, qui fecit coelum et terram, mare et omnia quae in eis sunt. » Aemilianus dixit: « Scis esse deos? » Fructuosus episcopus dixit: « Nescio. » Aemilianus dixit: « Scies postea. » Fructuosus episcopus respexit ad Dominum, et orare coepit intra se. Aemilianus dixit: « Qui audiuntur, qui timentur, qui adorantur, si dii non coluntur, nec Imperatorum vultus adorantur? » Aemilianus Augurio Diacono dixit: « Noli verba Fructuosi imitari. » Augurius diaconus dixit: « Ego Deum omnipotentem colo. » Aemilianus Eulogio diacono dixit: « Numquid et tu Fructuosum colis? »

* Vectigalium exactores, vel exploratores.

** Idest sonum virgae; solebant enim lictores virgâ fores percutere.

(a) *Tarraco* (*Tarragona*) citerioris sive septentrionalis-Occiduae Hispaniae pervetusta et admodum nobilis urbs, patria fuit ubi terrae natalem et caelo sortitus est cum sanctis sociis Martyribus Diaconibus suis invictus et gloriosissimus Fructuosus, ejus civitatis Episcopus.

Eulogius diaconus dixit : « Ego Fructuosum non colo, sed ipsum colo, quem et Fructuosus. » Aemilianus Fructuoso episcopo dixit : « Episcopus es ? » Fructuosus episcopus dixit : « Sum. » Aemilianus dixit : « Fuisti. » Et jussit eos vivos ardere.

§ 3. Et cum duceretur Fructuosus episcopus cum diaconibus suis ad amphitheatrum, populus Fructuosum episcopum dolere coepit, quia magno eum amore prosequerentur non tantum fratres, sed etiam ethnici. Talis enim erat, qualem Spiritus Sanctus beatum Paulum Apostolum, vas electionis et doctorem gentium debere esse declaravit. Propter quod etiam fratres qui sciebant illum ad tantam gloriam pergere, gaudebant potius, quam dolebant. Cumque multi ex fraterna charitate eis offerrent condimentum, uti permixtum poculum sumerent, ait : « Nondum est hora solvendi jejunii. » Agebatur enim hora diei quarta. Siquidem in carcere quartâ feriâ stationem solemniter celebraverunt. Igitur sextâ feriâ laetus atque securus festinabat, uti cum martyribus et prophetis in paradiso, quem Dominus praeparavit amantibus se, persolveret stationem. Cumque ad amphitheatrum pervenissent, statim ad eum accessit Augustialis nomine, lector ejusdem, flens et deprecans ut eum discalcearet. Cui beatus martyr respondit : « Missum fac, fili : ego me discalceo, fortis et gaudens et certus de Dominica promissione. » Qui cum se discalceasset, accessit ad eum commilito frater noster, nomine Felix, et apprehendit dexteram ejus, rogans ut sui meminisset. Cui Fructuosus episcopus, cunctis audientibus clara voce respondit : « In mente me habere necesse est ecclesiam catholicam ab Oriente usque in Occidentem. »

§ 4. Igitur in porta amphitheatri constitutus cum jam prope esset, ut ingrederetur ad coronam immarcescibilem potius, quam ad poenam, observantibus licet ex officio beneficiariis, quorum nomina supra memorata sunt, ita ut ipsi audirent fratres nostri, monente pariter ac loquente Spiritu Sancto, Fructuosus martyr ait : « Non deerit vobis pastor, nec deficere poterit charitas et repromissio Domini tam hic quam in futurum. Hoc enim quod videtis, unius horae videtur infirmitas. » Consolatus igitur fraternitatem, ingressus est ad salutem : digni ipsi martyrio felices qui sanctarum Scripturarum fructus ex promissione senserunt, similes Ananiae, Azariae et Misaëli : steteruntque, ut etiam in illis tribus divina miracula cernerentur : sic quidem in igne jam constituti, ut Pater non deesset et Filius subveniret et Spiritus Sanctus in medio ignis ambularet. Cumque exustae fuissent fasciulae quibus manus eorum fuerant colligatae, Fructuosus episcopus, orationis divinae et solitae consuetudinis memor, gaudens positis genibus orabat, de resurrectione securus, in signoque trophaei constitutus Dominum precabatur. Hic solita Domini non defuere magnalia, apertumque est coelum, videntibus Babylone et Mygdonio fratri-

bus. Ex familia autem Aemiliani praesidis, filia ejus dominae suae carnali ostendebat Fructuosum episcopum cum diaconibus, adhuc stipitibus quibus ligati fuerant permanentibus, in coelum ascendentes coronatos. Cumque Aemilianum vocarent, dicentes: « Veni, et vide quos hodie damnasti quemadmodum coelo et spei suae restituti sunt. » Aemilianus veniens, videre eos non fuit dignus.

§ 5. Tunc igitur velut derelicti sine pastore tristes fratres solitudinem sustinebant, non quod dolerent Fructuosum, sed potius desiderarent. Porro fidei et agonis memores gaudentesque, superveniente nocte ad amphitheatrum cum vino festinaverunt, ut semiusta corpora extinguerent. Quo facto cineres eorum collecti sunt, et prout quisque potuit sibi vendicavit. Sed nec in hoc Domini et Salvatoris nostri defuere magnalia, ut credentibus fides augeretur et parvulis ostenderetur exemplum. Oportebat enim Fructuosum martyrem quod per misericordiam Dei docendo praemiserat in Domino et Salvatore nostro, in sua postea passione et resurrectione carnis comprobare. Igitur post passionem apparuit fratribus, et monuit ut quod unusquisque per charitatem de cineribus usurpaverat, restituerent sine mora, unoque in loco simul condendos curarent. Aemiliano etiam qui eos damnaverat, Fructuosus pariter cum diaconibus suis ostendit se in stolis re-promissionis, increpans pariter et insultans nihil ille profuisse, quod frustra exustos corpore in terram crederet redactum iri quos cerneret gloriosos. O beatos martyres qui igne probati sunt ut aurum pretiosum, vestiti loricâ fidei et galeâ salutis: qui coronati sunt diademate et coronâ immarcescibili, eo quod diaboli caput calcaverunt. O beatos martyres qui meruerunt dignam habitationem in coelis, ad dexteram stantes Christi, benedicentes Deum Patrem et Jesum Christum filium ejus. Suscepit autem Dominus martyres suos in pace per bonam confessionem, cui est honor et gloria in secula seculorum, Amen.

*Libet huc adscribere elegantissimos versus Prudentii
quibus ille totam hanc historiam claudit :*

O triplex honor o triforme culmen,
Quo nostrae caput excitatur urbis,
Cunctis urbibus eminens Iberis.
Exultare tribus libet patronis,
Quorum praesidio fovemur omnes
Terrarum populi Pyreneaum.
Circumstet chorus ex utroque sexu,
Heros, virgo, puer, senex, ancila,
Vestrum psallite rite Fructuosum.

Laudans Augurium resultet hymnus,
Mistis Eulogium modis coaequans:
Reddamus paribus pares Camoenas.
Hinc aurata sonent in arce tecta,
Blandum litoris extet inde murmur,
Et carmen freta feriata pangant.
Olim tempus erit, ruente mundo,
Cum te, Tarraco, Fructuosus acri
Solvant supplicio, tegens ab igni.

Fors dignabitur et meis medelam
Tormentis dare, prosperante Christo
Dulces hendecasyllabos revolvens.

VITA ET PASSIO S. MEINARDI

EREMITAE ET MARTYRIS

Anno 860. — Natione Germanus.

§ 1. Dicturo mihi venerabilis viri Meinradi (a) eremitae et martyris passionem et obitum, libet parumper reflectere stylum atque quo tempore, ubi et unde, quo vel cui traditus primum ad discendas literas, sub quo abbate monasticam vitam complexus sit, qualiter etiam a fratrum conventu discedens singulare certamen erèmi adierit, paucis praemittere. Temporibus Caroli gloriosissimi Imperatoris, qui primus inter Francos Caesaris nomen accepit, praedictus vir in Alemannia natus est in pago quem ex villa Sulichgevue * vocavit antiquitas. Parentes vero ejus ex Alemannis fuerunt, morum nobilitate magis conspicui, quam divitiis perituris. Qui cum jam eam attigisset aetatem, qua aptari posset literarum studiis, a patre ducitur ad insulam (b) quam veteres Sindles Augiam vocabant, in qua sanctus Priminius construxit monasterium Ordinis sancti Benedicti. Huc ergo puer jam dictus a patre ductus, commendatur viro per omnia honestissimo Erlebaldo monacho: qui etiam praedicto puerulo propagine carnali affinis erat. Is cum infantulum bonae indolis conspiceret, gratanter nutriendum suscepit studiose docuit, atque eo usque imbuendo perduxit, ut sanctarum etiam Scripturarum scientiam adeptus videretur. Nam puer a primaeva aetate jocos atque errores quibus tenerior aetas implicari solet vitavit, mentemque occupavit meditandis illis quae magister docuerat.

§ 2. Cum autem vigesimumquintum aetatis annum attingeret, ad diaconatus officium, et non multo post ad gradum presbyterii, faciente eodem magistro suo, sublimatus est; fuit autem tunc temporis, regnante Ludovico Caesare, filio Caroli, in ipsa insula abbas, nomine Hatto, vir valde doctrinâ et operibus bonis, morumque nobilitate spectabilis, qui et Basileensis ecclesiae praesul extitit. Quo actuosae vitae negotia respuente, atque ad contemplativae vitae pulchritudinem se transferente, praedictus Erlebaldu cum licentia Ludovici Imperatoris electus ab omnibus, praedictae insulae fratribus praeficitur, atque in abbatis officium substituitur. Qui hac potestate acceptâ, Meinrado mox auctor et suasor fuit, ut regulae jugum susceperet, normamque monasticae vitae sectaretur. Consensit ille salubri consilio, et professionem fecit, atque omni intentione studuit promissa servare, promptus

* Nuno Sülchen.

(a) Meinradus scribitur et Meinardus

(b) Ad Con. constantiensem lacum.

semper ad obediendum, in jejunando strictus, in oratione assiduus, in misericordiae operibus largus, et maxime in humilitate cunctis substratus. His dum polleret moribus, ab abbate mittitur ad cellulam quamdam, ad jam dictum monasterium pertinentem, juxta lacum Tigurinum sitam *, quem interfluit Lindemacus ** fluvius, ut ibidem scholae praeset, et talentum, quo ipse ditatus erat, ad lucra Dominica in plurimos dispergeret. Aliquantulum temporis fluxerat, eo in his detento.

§ 3. Quadam vero die accepit secum nonnullos scholasticos, quos nutrierat, et praedictum lacum transnavigans, intravit in crènum, quae ipsius laci litori adjacet, et usque ad Alpes Apeninas tendit, atque ad villam Chama, causa piscationis et loca erèmi intuendi. Perveniunt itaque ad fluvium quemdam, qui in ipsam decurrit solitudinem: ibique vir beatus, ad piscandum occupatis comitibus, in consideratione solitudinis solus spatiabatur. Accensus enim erat nimium amore solitariae sedis. Qua consideratione dum mentem diu pasceret, rediit ad socios, invenitque non parvâ praedâ piscium oneratos, quos taliter affatur: « Gratias largitori, qui nos suis misericorditer ditavit donis. Jam filii, si placet, tempus est proprios invisere lares. » Regrediuntur itaque, et ad villam perveniunt, non longe a litore sitam. Ibi cujusdam matronae hospitium intrantes, paululum quieverunt, reficientes se cibo et potu. Vir autem Dei cernens matronam timore Dei plenam, et ad obsequendum hospitibus promptissimam, ardorem sui animi occultum ei aperuit, his verbis incipiens: « O cara Christo foemina, si velles audire, secretum cordis mei tibi manifestarem: sed antequam id agam, posco, ut verba mea atque voluntatem occultes, quousque cernas, si possit opere compleri, quod credo me devota mente concepisse. Habitatione hujus erèmi ultra omnes divitias delector, cuperemque jam in ea collocare mansiunculam meam, ut familiarius possem precibus vacare, si quempiam reperirem, qui necessaria corporis mihi ministrare ob Dei amorem vellet. Sed quia adhuc solatio hoc defraudor, posco interim occultari, quod cupio. » Illa autem a Deo inspirata (ut credo) respondit: « Secretum nulli, nolente te, revelabo: nòveris autem, si in coepto persistere voles, me necessaria tibi propter Deum ministraturam, et quantum possum, tuo voto satisfacturam. » Ille promissis gratias rependens, rediit ad cellam, unde egressus fuerat: ibique jejuniis et orationibus continuis a Deo poposcit, ut si illi animi sui propositum non displiceret, illud sua ope confirmare dignaretur.

§ 4. Tandem confortatus divina inspiratione, reliquit cellam scholamque cui praeerat, et revisit hospitam suam, explorare volens, utrum promissis stare vellet, nec ne. Quam ut in praebendo solatio promisso perdurare sensit, non longe ab ipsa villa,

* Zurigo

** *Lindemacus Lindet.*

in qua eadem foemina commanebat, in eremo sibi habitaculum construxit, atque ibidem in jejuniis et orationibus indefessus creatori servivit, necessaria praebente ei praedictâ matronâ, necnon et aliis religiosis viris. Ibi dum per septem annos superni regis militiam exegisset, multitudinem populi ad se venientis ferre non valens, mutavit locum, atque a praedicti lacu litore quatuor millibus distantem reperit inter montes planitiem, accessu valde difficilem. Ibi adjuvantibus viris religiosis, et maxime quadam abbatissâ, Heilwiga nomine, necessaria voti sui construxit habitacula, atque in eodem loco, quod reliquum erat vitae, perëgit, maximis sese macerans jejuniis, et quantum humana fragilitas permisit, sine cessatione orans, atque ea, quae a fidelibus viris vel foeminis mittebantur, cuncta ad se venientibus benigne et comiter impartiens. Accidit autem inter haec, ut quadam die, eo orante, tanta multitudo daemonum circa illum undique diffunderetur, ut nec ipsam lucem diei, illis tenebrarum ministris tetram caliginem effundentibus, cernere posset. Qui cum minis terribilibus et horrore nimio eum fatigarent, in oratione prostratus, omni studio se Domino commendabat. Cernit interim ab Oriente lucem; quam secutus, Angelus ad ipsum, in medio malignorum spirituum pervenit: magna auctoritate agmini nefando praecepit ut discederent, nihilque terroris et tentationis ei ultra inferre auderent. Discendentibus itaque hostibus, praedictus angelus postquam amanter eum consolatus est, abscessit atque ab illo die (ut venerabilis referebat) nil terroris ultra a malignis spiritibus sustinuit.

§ 5. Accidit etiam postea, ut quidam frater de monasterio illius cum visitationis gratiâ adiret. Quem benigne suscipiens cum sociis qui cum illo venerant, eis cuncta quae hospites decebat, quantum facultas tulit, exhibuit. Cum vero vespertinum tempus jam venisset, et sidera splendentia suaderent somnos, refecerunt se dulcibus collationum colloquiis, atque post Completorii, ut vocant, preces ierunt dormitum: in loco quidem separato frater qui venerat: seorsum etiam comites ejus: necnon et ipse venerabilis vir in privata mansiuncula. Paululum autem corpusculum reficiens somno, vir Dei surgit, atque assuetis incumbit pervigil precibus. Praedictus etiam frater, licet in strato conquiesceret, pene insomnem duxit noctem. Dum autem curiose huc atque illuc verteret oculos, cernit puerum in vestibus albis ab ipso oratorii loco progredientem, mirae pulchritudinis, ut ei visum est, aetatis septem annorum, qui ingreditur ad virum Dei, et cum eo orante orabat, et varia cum eo miscebat colloquia: quae licet praedictus frater audiret, sensum tamen eorum, quae dicebantur, non percipiebat. Qui etiam puer ipsi fratri plene vigilantia astitit, atque de quibusdam monuit, quae omnino frater ille sibi, ne in publicum proferret, interdicta dicebat.

§ 6. Cum autem in illa eremo vigesimumsextum ageret annum, serviens Domino in jejuniis et abstinencia, diabolo inspirante, scelerati homines causâ occidendi eum ad cellam illius properarunt. Qui cum venissent ad villam quamdam, in Tigurini lacu litore sitam, rogaverunt sibi monstrari, quae pars pèrvia esset ad cellulam ejus.

§ 7. Quod cum monstratum eis fuisset, mature per noctem surgentes, ingressi sunt monstratum sibi iter, agitante, qui eos impleverat, teterrimo spiritu. Diu tamen erronei a recto tramite, ducente ad ipsam cellam, tandem vexati, quo volebant, pervenerunt, maxima jam parte diei elapsa. Ille vero, solitis orationibus incumbens, Missarum devote solemnità libabat Creatori. Prius autem, quam ipsam cellam maligni illi intrassent (quorum unus vocabatur Richardus, eratque genere Alemannus: alter vero Petrus, Rhetianorum natione procreatus), pulli, quos vir venerabilis eodem in loco nutrierat, eos in proximo venire conspicientes, quasi a vulpe insequente per eremum diffugerunt, clamore insolito et strepitu inaudito sylvam, resultante echo, complentes, ita ut etiam ipsi latrones hac de re multum mirarentur et obstupescerent, atque ad prodigium hoc pertinere, propriae mentis decernerent judicio. Attamen a coepto non distracti, aggrediuntur sacellum, in quo vir Dei, ut praedictum est, orationibus Deum sibi placabat profusus, corpusque Dominicum, ut praescius futurorum, ad viaticum obitus sui puro corde et devota mente susceperat. Ut autem sensit adesse peremptores suos, non statim se eis praesentavit, sed modicum adhuc differens, clausum sacelli ostium non aperuit, ut aliquantisper in oratione adhuc demorari posset. Strenue ergo orationem complevit, capsasque singulas reliquiarum manu suscipiens et deosculans, commendabat agonem suum Domino et sanctis quorum reliquias complectebatur reverenter. Hoc, qui advenerant, maligni per foramen quoddam parietis cum agentem inspiciebant.

§ 8. Jamque athleta fortis, Deo confortante, pugnaturus egreditur, praesentiamque suam non negat sicariis illis. Ac primum salutationis verba ad eos proferens, post intulit: « O socii, cur jam sero venistis? Quare non maturastis venire ad audiendam parvitatís meae Missam, ut pro vobis communem Dominum deprecarer? Sed vel nunc intrate, poscitur, ut placabilem se vobis praestet Deus et Sancti ejus, ac postea revertimini ad me, ut quod donante Deo vobis benedictionis praebere possum, ejus amore impertiar: sicque complete opus, ad quod agendum venistis. » Intrantes igitur oratorium, non ad id, quod suadebantur, intenti, sed ad malum ad quod venerant perpetrandum, continuo regrediuntur ad eum. Quibus vir Dei cucullam et tunicam suam dedit, panem insuper ac potum addidit, dicens: « Haec de manibus meis percipite. Postquam vero compleveritis id, quod facere

constituistis, potestis, ex his, quae adsunt, per vos tollere, quod cupitis. Scio enim, quod ad occidendum me intrastis. Sed unum a vobis exposco beneficium, ut dum praesentis vitae cursum in me terminaveritis, candelas, quas inspicitis, quas etiam ad hoc ipsum formavi, unam ad caput meum ardentem, et aliam ad pedes ponatis, et cito postea ab hoc loco discedatis, ne a supervenientibus, qui me visitare solent, constringamini, poenas luituri sceleris vestri. »

§ 9. Confestim igitur praedictus Richardus pollutis manibus beatum virum medium comprehendit, maceratunque jejuniis corpusculum fortiter brachiis strinxit, socioque minaciter jussit, ut sanctum fuste percuteret. Qui cum diu eum feriendo circa latus et suras, debilitasset, sancto extendente palmas ad Deum, alter subintulit, dicens: « O segnis, cur eum in caput non percutis, ut plagam mortalem accipiat? Quam si tu tardas inferre, ego citissime illaturus sum. » Confestimque fuste apprehenso, ictum librabat in caput vehementissime. Hoc modo vir sanctus semivivus in terram corruit: et illi continuo in eum irruentes, guttur ejus suffocant manibus, donec exhalaret spiritum. Egreidente autem jam animâ, in ipso tractu novissimae aspirationis, tantae suavitatis odor progrediens totum cellulae locum haud aliter pervasit et complevit, quam si omnium aromatum odoramenta ibi fragrarent. Postea vero nudaverunt eum et posuerunt in lectulo suo, et nudo imposuerunt pannum rudem, atque etiam stramenta quaedam, et ut vivens rogaverat, candelas sumpserunt, unam ponentes ad caput, et eum alia currentes ad sacellum, lumen inde allaturi, quod in eodem oratorio jugiter ardebat. Regressi vero ad corpusculum defuncti, invenerunt clare ardentem candellam quam posuerant ad caput. Tantus autem eos continuo invasit timor, ut nihil contingere de rebus ad altaris officia pertinentibus auderent. Vestes vero ac stramenta lectuli ejus rapientes, festini eo properarunt, unde regressi fuerant. Eis autem inde fugientibus, corvi, qui more solito ad famulum Dei viventem venire consueverant, et annonam de manibus ejus accipere, quasi vindicare cupientes extinctum, sequebantur latrones, vocibusque grandisonis replebant sylvas, et quam proxime poterant, capitibus eorum advolantes, prodebant perpetratum facinus. Non multo post maligni illi comprehensi sunt, et quod occulte perpetraverant, patefactum est scelus, nolente Deo differri tantae atrocitatis poenam, quam in sanctum virum exercuerant. A iudicibus enim et populo Christiano sub comite Adalberto latâ in eos sententiâ, vivi incensi sunt. Diffamatâ autem caede ejus, venerabilis Abbas Waltherus, et fratres illius coenobii corpus viri Dei ex eremo * auferentes, atque ad monasterium Augiae deferentes, ibi digno condiderunt cum honore.

* Erat autem locus apud urbem *Enselâden* in Helvetia.

VITA S. EPIPHANII TICINENSIS EPISC.

EDITA AB ILLIUS SUCCESS. B. EPISC. EVODIO

SIVE ENNODIO (a)

*In exemplari MS. quod secutus sum, videntur quaedam deesse.***Ad Episcop. evectus anno 466. Obiit 496 — Natione Italus.**

§ 1. Vitam beati Epiphanii Ticinensis antistitis narraturus, invoco Spiritum Sanctum, testem actuum ejus et comitem, ut ipsius auxilio gloriam serenissimae conscientiae, quam eidem cessit, tradam chartis victuris in saeculo: ut exemplum praebitura virtutum, numquam fama moriatur. Ticinensis* oppidi Epiphanius indigena fuit, patre Mario, matre Focariâ, quae sancti Mi-rocleitis Episcopi** tangebatur prosapiam; hominibus ex liquido ingenuitatis fonte venientibus. Sed qui illorum retexam sanguinis claritatem, quorum familiae et nobilitatis caput est filius? Qui sub decessore suo viro integerrimo Crispino Pontifice***, militiae coelestis tyrocinium sortitus, annorum fere octo, Lectoris in ecclesia suscipit officium signo ante caelitus demonstrato. Nam dum esset in crepundiis lactantis infantiae, fulsisse ejus cunabula videre quam plurimi, ut futurae mentis claritatem lustrans eum et praecedens fulgor ostenderet, secuturumque splendorem in moribus jam tunc typica luce signaret. Cana consilia in annis puerilibus meditabatur, et vernabat in illo prae caeteris mater bonorum operum, verecundia. Accipiebat senes graviter, juvenes comiter, et coërcebat jam tunc facinorosos audacter. Erat primis subjectus, prioribus sancta injungentibus obsecundans, aequalibus blandus atque officiosus, sequentibus merâ charitate communis: nulli se praeferens, cum religioso cursu per coelestem tramitem omnibus anteiret. Laudationis amore vacuus, cum quotidie in eo laudanda adolescerent. Cum res gloriae dignas per horarum momenta consummaret, perire fructum gloriae opinabatur atque mercedem, si praetulissent homines quod soli Deo exhibebat abscondite.

§ 2. Ridebant genae, etiam cum animus moestitudine torpuisset: nitida simul labia commendabant dupliciter mella sermonum, necnon quocumque vertisset oculos, serenitatem mentis nun-

(a) S. Ennodius, qui Ticin. Ecclesiam post S. Epiphanium illustravit, eloquentiâ clarus, soluta et metricâ ratione scriptor extitit copiosus nec inelegans, eisi barbarismis non abhorrens. Documenta historica, aliunde non reperienda, ejus libros apud eruditos commendant. De S. Episcopo agemus cum Rom. Martyrologio Die xvii Jul.

* Ticinum (vulgo *Pavia*). Falluntur qui Epiphanium Aquilejensem dicunt.

** Ejus probabiliter qui civis et Episc. Mediolan. fuit, et colitur die iii Dec.

*** Crispinus IV Ticin. Episc.

ciabat aspectus. Vultus venustate et candore insignis. Staturae proceritas decens, quae eminentiam secuturae dignitatis praefiguraret in membris. Erat in eodem sermo ad doctrinam congruus, fabricatus ad blanditias. Ad intercessionem jam tunc artifex, ad corripiendos singulos auctoritate plenus, ad exhortandos quosque necessario lepore dulcissimus. Vox sonora, succo virilis eloquentiae condita: nec tamen agrestis, nec rustica, nec infraeta, gradatimque a mascula soliditate deposita. Talis jam ad octavum-decimum aetatis suae pervenit annum, in quo in secundo a Levitis numero dedicatus, senum coetibus peradjunctus est. Stupuerunt quamplurimi, sed externi, qui mores illius cum aetatis immaturitate jungebant. Seram credebant dignitatem hanc redditam esse, qui noverant.

§ 3. At ille venerabilis Crispinus episcopus, favoris nescius, pertinaci tenens districtione censuram et quem numquam nisi bona conscientia duxit ad gratiam, sic eum mulcebat sensibus, ut morderet obtutu: et sub specie frontis rigidae, clandestinum circa discipulum nutriebat affectum. Pascebatur alumni optabili conversatione pater et in omnibus ejus actibus oculos amoenabat. In quo tamen ille subdiaconi ordine nihil amplius, quam biennio commoratus, meritorum suorum saltibus evectus exilivit. Nec se diu intra angustias modici honoris anima est dives passa refrænari. Festinabat ad Leviticam dignitatem conscientia, quam numquam vota praesumpserant: exigebat conversatio, quod desideria penitus ignorabant. Turbatur suscepti honoris tyrocinio homo, qui jam ducem poterat implere Christianum. Singulorum pro pudore inclinabat aspectus, quem universa civitas quasi salutis signum aliquod attendebat. Interea supradictus antistes omnem Ecclesiasticae conversationis substantiam et divitias pauperum suorum in ejus potestate committit, volens ante episcopatum cognoscere, qualem futuris temporibus praepararet episcopum. At ille quotidianis profectibus, etiam cupidissimi in orationem genitoris vota transcendebat. Erat enim genitor ejus, cum per evangelium conceptum verbi coelestis semine, foeta alvus effuderat. De pudicitia juvenis mei quid loquar? In eo domum suam constituerat castitas et continentia radices fixerat in profundis. Virum se esse, nisi per patientiam laboris, ignorabat. Carnem habere, nisi cum moriturum se meminerat, nesciebat. Utebatur lectione pro requie, librorum venerabilium pro blandimentis instrumenta suscipiens: et ne crederetur tramitem verborum celeritate transvolasse, pingebat actibus suis paginam, quam legisset. Si propheta fuisset in manibus, prophetantem videres amisso codice lectorem. Si testamenti veteris recensuisset volumina, Moysi dignus aemulator incedebat taliter, ac si illum Israëlitica per desertum agmina sequerentur. Si Apostolicorum lac verborum et mel Dominicae passionis, severitatem legis condiens, scri-

ptura index revelasset, continuo ex ore ipsius dulciora favis verba fluxerunt. Postremo quod libri docuissent, vitâ signabatur.

§ 4. Domum taliter regebat Ecclesiae, ut nec profusione immoderata commissam pecuniam exhauriret, nec odia ex paritate contraheret. Intercessionum etiam tunc certamina praecludebat. Nam ubicumque pro remediis miserorum episcopi mitebatur imperio, tantâ exigebat beneficium arte supplicandi, ut sentirent sibi in causis profuisse quam plurimi, ipsum, per seipsum non venisse. Augebatur circa eum per singulos dies popularis affectus et magnis successibus cumulabatur amor, qui ex iudicio descendebat. Desiderabatur in eo sacerdotium, cum nemo nutritoris ejus optaret interitum. Postquam tamen invalida senectus et semper de infirmitatibus querula, venerabilem virum Crispinum pontificem occupavit, istius sustentabatur manibus, in hujus nitens erigebatur amplexus, ejus ministerio quicquid optasset fieri, ante jussionem videbat impletum. Praesentiant enim bonae mentes eorum desideria, quibus cum integritate famulantur.

§ 5. Aliquantis vero diebus emensis, morbo regio perfusus, lucem saeculi nostri supernâ habitatione commutavit. Extemplo istorum bonorum omnium in istum consensus adducitur, magnus illico in tota urbe concursus: rapitur a lamentatione funebri in gaudium populi consecrandus Antistes. Tantum magis surgebat in eo dilectio cunctorum, quantum in multitudine magna solus erat, qui se vocitaret indignum. Exultat mundus de tam sanctae ordinationis insignibus. Extranearum habitatores urbium tanto se tripudio jactabant, quasi ipsis proprie profuturum, infula sacerdotalis exciperet. Exacto ergo dedicationis suae tempore, convocatisque universis presbyteris ac ministris, talibus eos instruxit ac confortavit alloquiis: « Quamvis me, fratres carissimi, inter primordia immatura titubantem, iudicii vestri et susceptae dignitatis oppresserit pondus, memini tamen, quam magna vestrae gratiae debeam, cui maxima contulistis: et licet vobis parendi magis quam jubendi habuerim voluntatem, mutavi tamen per officium personam, serviendi animum non omisi. Estote pacifici, estote unanimes, onus meum mecum dividite. Fit enim ad portandum facilis sarcina, quam multorum colla sufferant. Meam vobis communionem servandam cum omni humilitate polliceor, neque futurum esse quemquam, qui me nisi cum Deo meo possit offendere. Et ne injuriosum putetis, qui grandaevos et presbyteros de continentia et integritate servanda puer appellat: conversatio, non anni, aut adolescentiam aperit, aut senectam. Speculamini meae conversationis itinera: et si indignum aliquid cognoscitis, coërcete. Nemo ecclesiae principem admonere timeat, si probat errantem. » His ita dictis, conticuit. Surrexerunt omnes et consona quique, ex meditatione pristina, sub momentanea tamen voce, dixerunt: « Ave, pontifex singularis: optimum te tua

testantur alloquia. Crescis sanctis meritis apud conscientiam nostram, et aperiris luce operum supra quam porrigebatur opinio.» Quibus breviter perstrictis, suscepto omnes munere discesserunt.

§ 6. Mox per universum mundum sanctam illius conversationem illa, quae licet in gloriosis tardior solet esse, fama non tacuit, sed ad aures Recimeris, qui tunc secundus ab Anthemio principe habitus, Rempublicam gubernabat, detulit. Nam imperatore Romae posito, seminarium jecit scandali illa quae dominantes sequestrat, invidia et par dignitas, causa discordiae. Et lis ipsa, circumstantium consilio nutriebatur. Nutabat status periclitantis Italiae et affligebatur ipsis discriminibus gravius, dum expectabat futura discrimina. Quid plura? Moleetur Recimer et velle se reparare concordiam, permotus multorum fletibus, pollicetur. « Sed quis, ait, potissimum hujus legationis pondus accipiet? » Tunc omnes uno ore responderunt: « Nobis est persona, nuper ad sacerdotium Ticinensis urbis adscita, cui est vultus vitae similis, quem venerari possit quicumque, si est catholicus et Romanus: amare certe, si videre mereatur et Graeculus. Jam si ad sermonem ejus veniamus, nunquam sic diras aspides verborum digitis, incantator Thessalus violentis poterit evocare carminibus, quomodo ille effectum petitionis suae etiam a negaturis extorquet. Pendet in arbitrio ejus, cum loqui coeperit, sententia audientis.»

§ 7. Tunc Patritius Recimer ita respondit: « Detulit ad me hunc hominem fama gloriosum et in hoc admirationi magis mihi est, quod omnes habeat laudatores. Ite ergo et rogate hominem Dei, ut ambulet: jungite etiam meas preces.» Egressi de concilio, statim Ticinum petunt, causam narrant, fuis, ut istum laborem susciperet, B. Epiphanius rogatur lacrymis. Qui ne extenuaret beneficium, si filios diutina supplicatione torqueret, antecessit desideria postulantium. Quos tamen taliter allocutus est: « Quamvis tantae rei necessitas probatissimae personae pondus inquirat et titubet sub gravi fasce portitor immaturus: affectum tamen, quem debeo, patriae non negabo.» Quibus breviter narratis, quomodo erat loquendi parcus, ad Recimerem patritium perrexit: a quo semel visus et electus est.

§ 8. Mandato igitur sibi legationis ordine, Romam petiit: perferitur ad principem Anthemium, studio legationis episcopum venisse Liguria hominem, quem nullus possit, etiam dives eloquio, sufficienter exponere. Dicit Anthemus: « Tales dirigit, qui supplicatione expugnent, quos ille lacessit injuriis. Perducite tamen hominem: qui si possibilia precatur, admittam: si difficilia, supplicabo, ne excusationem meam gravetur accipere. Dubito tamen, an Recimer apud me, quod poscit, obtineat: quem scio in conditionibus proponendis, rationis terminum non tenere.» Sed veniat directus antistes, et laudatam jampridem praesentet effi-

giem. At venerabilis et saeculis omnibus probatus pontifex, postea quam introgressus est, tali narratione incipiens, januam oris reseravit: « Summa coelestis Domini, venerande princeps, est ordinatione dispositum, ut cui tantae Reipublicae cura mandabatur, per catholicae fidei dogma Deum et auctorem et amatorem pietatis agnosceret, per quem bellorum furorem pacis armis confringunt et calcans colla superbiae, concordia superat, quod fortitudo non praevalet. Sic namque David praedicabilem parcendi magis inimico animus reddidit, quam intentio vindicandi. Sic perfecti seculorum reges et domini, supplicantibus indulgere coelesti arte didicerunt. Supernae namque dominationis instar possidet, qui imperium suum pietate sublimat. Hoc itaque Italia nostra freta iudicio, vel Recimer patritius, parvitatem meam oratum direxit, indubitanter conjiciens, quod pacem Romanus Deo munus tribuat, quam precatur et Barbarus. Erit enim vestris proprie profuturus triumphus annalibus, si sine sanguine vicèritis. Simul nescio, quae species fortior possit esse bellorum, quam dimicare contra iracundiam, et fortissimi Getae pudorem onerare beneficiis. Gravius enim percellitur, si postulata impetret, quem puduit hactenus supplicare. Cogitate, quia bene causae suae ordinem dirigit, qui pacem prius obtulerit. » Hactenus admirandus pontifex prosecutus, loquendi finem fecit.

§ 9. Tunc princeps erigens oculos, ita orsus est: « Quamvis inexplicabilis mihi, sancte antistes, adversus Recimerem causa doloris sit, et nihil profuerit eum fuisse donatum maximis a nobis beneficiis, quem etiam (quod non sine pudore et regni et sanguinis nostri dicendum est) in familiae stemma copulavimus, dum indulsimus amore Reipublicae, quod videretur ad nostrorum odium pertinere: Nescivimus parcere sanguini nostro, dum servamus alienum. Bene tamen apud nos compertum est, perire imperatori laudem suae virtutis, qui pro aliorum cautela non metuit. Sed ut tuae venerationi ad liquidum conatus illius aperiamus, quoties a nobis majoribus donis cumulatus est, toties gravior inimicus apparuit. Postremo etiam, ubi nocere non potuit, nocendi tamen fomenta suggessit. Huic nos pacem dabimus, hunc intestinum sub indumento amicitiarum inimicum sustinebimus, quem ad foedus concordiae nec affinitatis vincula tenuerunt? Grandis cautio est, adversarii animum cognovisse. Postremo, si solitae calliditatis astutia etiam te fefellerit, certamenque jam vulneratus assumat, me tamen statumque Reipublicae tuis committo et commendo manibus, et gratiam, quam supplicanti et profuso per se Recimeri negare disposueram, per te primus exhibeo. Quis tibi enim excusare praesumat beneficium postulanti, cui oportuerat ante preces offerri? » Haec imperator.

§ 10. At venerabilis sacerdos: « Gratias, inquit, omnipotenti Deo, qui pacem suam principis menti inseruit, quem ad instar

superni dominatus vicarium potestatis suae voluit esse mortalibus.» Quibus breviter narratis, discessit, festinans ad Liguriam reverti, quoniam Resurrectionis Dominicæ tempus instabat.

§ 11. Defuncto paullo post perfido Ricimere *, Olybrius, Glycerius ac Nepos brevi intervallo italicum regnum tenere; apud quos quantâ valuerit gratiâ Epiphanius, quantaque pro multorum salute gesserit haud breviter foret narrandum. Cum autem inter Evericum (vel Euricum) Gothorum in Gallia regem, de imperii finibus orta dissensio esset, electus est Epiphanius qui ad illum eloquentiâ devincendum se conferret. Summo apud Tholosates, ubi Evericus residebat, ad quos tanti viri fama praecesserat, et apud Barbarum ipsum S. Episcopus honore est habitus, quodque expetierat est consecutus. Notandum hic, quod ad epulas ad regiam mensam invitatus Epiphanius, Ariani principis convivio noluit interesse, statimque regressus est. Ab Odoacre Herulorum rege posthaec Ticinum diripitur (anno 476); qua in direptione, virgo Honorata, S. Epiphanii soror sanctissima, cum B. Luminosa **, in captivitatem abducuntur; injectoque ab hostibus igne, tota civitas quasi unus rogos effulgorat. Epiphanius animam suam in discrimen ponere haud veritus pro ovibus suis, ad hostiles Duces advolaverat, et priusquam in vesperam diei illius lux funesta laberetur, germanam suam de illorum manibus eripuerat, plurimasque civium precatu suo, matresfamilias virginesque praecipue, quibus immanior poterat esse apud illos commoratio. Postremo, status civitatis quam multitudo barbarica succidebat, unius fortissimae columnae suffulta resurgebat auxilio.

§ 12. Italico tandem potitus regno Odoacer, tanto cultu insignem virum coepit honorare, ut omnium decessorum circa eum officiis praecederet. Interea ne diu favillis domicilia divina premerentur, gloriosus Antistes reaedificandi sumpsit animum, majoremque ecclesiam celeriter excitavit et dedicationis decoravit insignibus. Interea ne solis civitatem templorum aedibus videretur restaurare, fessis ejusdem urbis habitatoribus remediorum utilitate prospexit. Nam directâ ad Odoacrem legatione, quinquennii vacationem fiscalium tributorum impetravit.

§ 13. In Italiam demum Theodoricus Rex venit; ad quem Epiphanius prope Mediolanum accurrit. Quem cum ille inspexisset, et solitâ judicii subtilitate emensus esset, tali dicitur ad suos usus sermone: « Ecce hominem cujus totus Oriens similem non habet: quem vidisse praemium est, cum quo habitare securitas. Fortissimo muro civitas Ticinensis, incolumi isto, vallatur. » Tantâ ergo qua fruebatur apud Principem gratiâ, ad populorum levandas calamitates venerabilis usus est Pastor. Cum, lege latâ, Theodoricus voluisset ut illis tantum romanae libertatis jus tri-

* Qui Anthemium imperatorem, socerum suum, pro impetratae pacis mercede, ad mortem proditorie adegerat.

** Vide ad diem xi huj. in Martyrol. illustr.

bueretur qui partibus suis favissent, Hèrulos autem eorumque fautores ab omni jussisset testandi potestate et civium jure submovèri, quo edicto plurimorum per universam Italiam lamentabilis fiebat conditio; itur rursus ad illum qui manu medicâ publicis consueverat subvenire vulneribus; Epiphanius scilicet rogatur ut ad regem pro miseris peroraturus accedat. Qui, assumpto secum venerabili Laurentio Mediolanensi Episcopo, Ravennam pergit. Peroravit Epiphanius adeo feliciter ut Theodoricus petitis libenter annuerit; quin S. Episcopum de legatione rogaret ad Burgundiae Regem Gundovadum, impetraturus, collatâ pecuniâ, libertatem Italogrum in exilii et captivitatis dolore degentium. Nullum Epiphaniô acceptius mandatum; Gallias versus pròpere iter arripit; de Theodorici assensu B. Victorè Taurinensem Praesulem secum abducit. Adhuc hyems glaciales fluminibus fraenos imponebat, et cana nivibus juga Alpium transitoris minabantur exitium; sed mortiferum frigus charitatis ardor exsuperabat. Piae ad Gundovadum legationis exitum dicant quadringenti homines qui die unâ de sola Lugdunensi civitate redituri in Italiam sunt dimissi, et ad sex millia ab urbibus et vicis Sabaudiae et Burgundiae, atque ex aliis provinciis innumeri terris patriis redditi, quos beatissimi Antistitis preces liberarunt.

§ 14. Sed quid frustra gestio singulorum species laborum ejus vel formas èloqui, dum quod non explicat possibilitas, præsùmit affectus, atque terminum latiora opinantibus sermonis angustia? Cum autem beatissimus cerneret pontifex, sarcinâ carnis abjectâ, maturius se ad purum aetheris evolare fulgorem, laeto animo ac vultu sereno, hymnis et canticis resonans, ad sedem suam coelestis anima remeabat. Illud itaque silentio praeterire non debeo, quod ejus sanctae reliquiae usque in diem tertium, quo cum summa veneratione reconditae dinoscuntur, tanto lumine ac decore vestitae cunctorum visae sunt oculis, ut splendorem vitae vultus signaret defuncti, et depositam gloriam jam tunc percepisse gloriosum vas crederetur, in quo vere fuit thesaurus magni regis inclusus. Quae fuerunt ibi flumina lacrymarum, qui planctus, silebo, ne post annosa curricula, novellum dolorem scriptor incutiam. Sed quaeso jam temperemus a luctibus, contractam tristitiâ resolvamus frontem. Excelsa cum Deo possidet, cujus obitum moeremus in terris. Intellego, quod numquam ad flentem flens bene veniat consolator. Haec sancto patri et doctori peritissimo, idoneus affectu, non scientiâ impendi, ut aliquos de conversatione ejus relegerem flosculos.

DE S. EPIPHANII RELIQUIIS.

Dum, Beringario II, Italogrum tyranno devicto, Otho I cognomento Magnus, italicâ redimittus coronâ, hac in Peninsula versaretur circa annum DCCCLXII; Episcopi, Presbyteri et Clerici quos

secum ipse ex Alemannia duxerat, id solemne habebant ut, ex italibus ecclesiis, Sanctorum, quibus adeo locupletēs noverant, vel dono concessas, vel furtim sublatas, exuvias in suas regiones asportarent. Inter haec pretiosa pignora, venerabile extitit corpus S. Epiphanii Papiensis incliti Episcopi, quod, cum reliquiis S. Speciosae item Papiensis Virg., fractis noctu muris, aperto marmoreo tumulo, rapuerunt, ut tanto ditarent Saxoniam thesauro. Piae quidem, non omnino tamen laudandae rapinae. At Dominus omnipotens, furtum religiosā cupiditate patratum, in honorem vertit sancti Episcopi, et insigne fidelium ad quos vehiebantur Reliquiae beneficium. Nam adventante sacro deposito, quanta, (ait Christoph. Browerus Saxonus, e Soc. Jesu, hujus Translat. descriptor), quanta tunc populi laetitia, vel quanta in occursum tanti Patris properantium Clericorum esset devotio, quis valeat evolvere? Quis ibi prae gaudio a lacrymis temperaret, cum decus Italiae veluti novum sydus nostrae affulsit patriae? Translatum est autem corpus beati ejusdem Patris, comitante sanctae memoriae Othwino Episcopo; ac octava Kalend. Martiar. maximā populi frequentia, universique Cleri tripudio, in Ecclesia (*Hildenesheimi*) collocatum. Illud inserendum reor, qualiter in ipso introitu, tanti Patris effulserit signorum virtus. Nam die quo sanctae Reliquiae ad nostram ecclesiam perducebantur; quidam, longā podagrae tabens molestia, lento subsecutus est gradu; atque plus gressus baculo quam naturali egit modo. Appropinquantibus itaque Reliquiis, cum currendo quisque alium praevertere niteretur, repente ab omnibus, quibus comes ierat, derelictus, a tergo multitudinem ne premeretur effugiens, a longe, suo innixus baculo, sancti Patris merita implorabat assidue; cum ecce podagrius humor abit, ad cursum plantae solidantur, integerrimae saluti protinus restituitur, exiliensque, sanctas reliquias comitatur. Nec minus quoque illud memorabile, quod admodum mirifice per S. Epiphanii merita operari dignatus est Deus in nostrae ecclesiae Diacono Wulferio. Renum namque vehementi dolore, idest Nephritis graviter laborabat, nec ullā potuerat arte sanari. Ecce autem, acrius crudescente morbo, in vigiliis Festi S. Patris, Wulferius, summo nisu corporis, ecclesiae gradus reptans ascendit, in terram prostrernitur, lacrymas precesque profundit. Sic diu immoratus, surgere parat, erectusque sine dolore, miratur, stupet, corpus pertractat, nullum amplius sentit morbi signum, repentinā et integrā donatum se videt sanitate. Quoties autem aëris intemperiem, vel obortam pestem, illius reliquiis urbem lustrando sedavimus? Saepe quoque jugi siccitate arva torrente, easdem circumferentes, quasi imperando pluvias elicuimus. Quis unquam hujus sancti provolutus sepulcro, et quavis fractus molestia, non mox ejus expertus est auxilia? Haec sane sunt clara meritorum ejus indicia, firmaque posteritatis solatia.

MARTYRIUM S. VINCENTII LEVITAE

AUCTORE SIMEONE METAPHRASTE

Anno 304 — Natione Hispanus.

§ 1. Victoriam, quam sanctissimus martyr Vincentius de hoste reportavit, maxime probatam fuisse ex hoc ipso intelligi potest, quod bonarum rerum inimicus diabolus eorum certaminum, quae martyr ille sustinuit ac perpeusus est, venerandam memoriam silentium interim obruendam curavit. Sed nos ordine singulas, res, ut gestae sunt, in apertum proferemus, certissimamque earum rerum fidem sequentes inviolatam Martyris confessionem et tolerantem constantiam, usque ad extremum spiritum servatam, simulque incredibilem iudicis immanitatem narrabimus.

§ 2. Is cum Christianorum vastationem, ut quisvis alius sitiret, in Hispaniam profectus est, ut illius provinciae administrationem gereret, quae a Romanis Imperatoribus commissa ei fuerat. Erat iudex ille Graecus, scelere, furore et diaboli perversitate arteque compositus, et malitiae illius minister valde idoneus: vocabatur autem Datianus. Cum igitur ad ejus regionis urbem omnium primam venisset, cui nomen erat Augusta (a), tamquam lupus quidam vorandi sanguinis multum appetens, simplicissimas Christi oves adortus est. Nam et si earum sinceritas, constantia et firmitas Christianae fidei testimonium praeberet, ab illis tamen furorem suum non temperabat, sed cum esset sacrilegus et graecae superstitionis amantissimus, summam in Christianos acerbitatem exercebat. Itaque cum magistratum iniisset, se omnia ex animi sententia consecuturum arbitrabatur, si furoris et insaniae quae illum exagitabat manifesta indicia ostenderet: nefariae enim crudelitatis et novi furoris rabie accendebatur. Quamobrem sui spiritus foeditatem ac vehementiam, quamprimum potuit, effundere coepit, episcopos ac omnes clericos, ac viros sanctos iniquâ diaboli tentatione invadens: quamquam potius factum id fuit, ut qui probati essent, manifesti fierent.

§ 3. Haec cum ita se haberent, Vincentius in Levitarum ordine constitutus, sub Valerio Episcopo magnae existimationis et modestiae viro, animi alacritate multa erectus, ad celeberrima illa et salutaria certamina properabat. Ejusmodi autem tentatio multis quidem videbatur pernicioosa, sed non viris Deum vere amantibus: quippe qui futurum sperabant, ut tali certamine proposito beati efficerentur, si quidem recte factis consecrati, fidei coronam assequerentur. Itaque artificiosus ille, et animo ac sententiâ multiplex

(a) *Caesaraugusta* (vulga *Saragoza*).

Datianus, existimans fieri posse, ut Christiani homines, quos non poterat cruciatibus ad sententiam suam perducere, itineris longitudine, et corporis aerumnis defatigati afflictique, ejus voluntati se subjecerent, mandavit sanctos viros Valerium Episcopum et Vincentium Diaconum, multis cum injuriis, duci in unam quamdam illius provinciae urbem, Valentiam nomine, quos statim jussit in carcere quodam obscuro et male olenti conclûdi, maximisque cruciatibus affligi, fame, inediâ et catenarum angustiiis, et ferreis quibusdam ponderibus a collo ad manus usque protensis, toto (ut summam dicam) eorum corpore mortiferis calamitatibus afflicto. Sed quamvis tot tantaeque calamitates illorum corporibus adhiberentur, omnia tamen viri sanctissimi tormenta, ut res levissimas, perferebant, ad futura illa bona, quibus compensandi essent animos erectos intentosque habentes.

§ 4. Cum vero perversus ille Datianus existimaret, eos viros defatigatione atque aerumnarum jugo nimium gravatos esse, ac vereretur, ne forte, si eorum res oblivisceretur, antea mortem illi obirent, quam ipse propriam in illorum sanguine fundendo, et membris lacerandis saevitiam exerceret, jussit illos educi e carcere. Opinabatur enim, eo quod diuturno carcere vexati, et a lumine communique hominum consuetudine remoti fuissent, nihil virium amplius reliquum habere. Nolebat autem illos mori, priusquam cruciatibus afflicti essent: quandoquidem futurum sperabat, ut multiplici ac diuturno cruciatu eos flecteret. Cum igitur viri illi sancti educti e carcere, ante tribunal judicis stetissent corporibus et viribus integrioribus, aspectuque ipso multo hilariores, quam antea fuerant, Datianus Praeses amens factus, et stupore percussus, atque insaniâ exaeccatus fuit, eorum robur et vires obstupescens.

§ 5. Cum vero ab illis se vinci non pateretur, ad carceris custodem conversus: « Curnam, inquit, cibo et potu homines istos recreasti? Cur ita pingues fieri curasti? » Mox feroci quadam voce fremens, ad sanctissimum Episcopum conversus, ait: « Quidnam tu de teipso dicis, Valeri, qui per religionis speciem ac simulationem Imperatoribus adversaris? » Opinabatur enim impius ille facile fieri posse ut si caput ipsum hoc est Episcopum abscinderet, reliqua etiam membra, clerum videlicet et populum, facillime demoliretur. Sed benignissimus Deus, voluit superbum et nefarium illum hominem non ab Episcopo, sed ab inferioris gradus illius cleri viro superari, ut se imbecillum esse cognosceret, neque quicquam se contra Episcopum facere posse, quippe qui a Levita longe inferiore, tum ordine, tum dignitate, victus prostratusque fuisset.

§ 6. Etenim beatus martyr Vincentius sancto spiritu plenus, excitatusque, et victoriae coronam jamjam comprehensam habens, dum Episcopus Valerius quieto et sedato animo responderet, Vincentius sic eum allocutus est: « Curnam, o pater, ita susurras, ut

qui metu detenti sunt, et contra canem istum sic mussitas? Clama voce magna, et Christi potentiam adjutricem implora, ut hujus Tyranni rabies voce libera, et cum auctoritate prolatâ refrenetur, et ejus contra sancta Christi mysteria ferocitas comprimatur. Itaque si nunc viribus suis confidit diabolus (cujus hic minister est), quem nos, divini nominis invocatione, saepe ab humanis corporibus expulimus, omnes pugnae machinas in me commoveat: videbit enim me tormentis cruciatum, plusquam se cruciantem, valere: et quo magis putabit me afflictum iri, eo gravius ipse affligetur. Quamobrem omnino gaudeo exultoque, quod diabolus maximis de rebus convincendus sit (a). »

§ 7. Ad haec ille diaboli minister Datanus, adversus Christi fidem magis magisque inflammatus est, quippe quod seipsum valde contemni animadverteret. Itaque diaboli ministros sic affatus est: « Abducite hinc Episcopum: at istum qui ad judicii et Imperatorum contumeliam huc venit, ante nos sistite, et ad ipsius durum ac pertinacem animum reprimendum tormenta et cruciatus adhibete. » Haec cum diceret, maxima quaeque supplicia contra martyrem excogitabat quidem, sed illud tamen secum animo revolvebat, quod quicquid, quamvis asperum et acerbum inferret, fortis ille martyr pro nihilo facere videretur. « Fortasse, inquit, futurae gloriae causâ omnia sibi perferenda proposuit. » Excogitavit igitur tormentorum machinas diabolus: sed quas in viros illos justos poenas se illatarum cogitabat, eas ipse, ut nolebat, passurus erat. Sed quidnam ait iniquus ille? « Agite, inquit, suspendite hominem istum in ligno, ejusque membra discerpite ac totum corpus contundite, ut priusquam aliis cruciatibus affligatur, se laceratum et consumptum videat. »

§ 8. Cum igitur martyr ipse multis horis dilaniaretur, sic eum Datanus alloquebatur: « Quid ais, Vincenti? An non vides, quam miseris modis corpus tuum miserabile dilaniatum sit? » Tum illi subridens Vincentius: « Hoc, inquit, est, quod ipse toto animo expetebam: itaque nemo mihi unquam, credas velim, optabilior teipso fuit, neque animae meae beneficium majus contulit: nam licet hostili animo id facias, tamen summum beneficium in me confers. En ut ad sublimiora ascendo. En ut coelestes res attingo. Tu igitur ab ista tua crudelitate ne desistas: mihi enim eo cumulatiorem victoriam afferes, quo majora tormenta perferendo, teipsum superabo. Esto, quaeso, in me magis magisque concitatus, et nefarii tui spiritus perversitate, quantum vis, debacchare, ne quo modo gloriam meam imminuas, et nostris laudibus damnum afferas. En ego Christi servus paratus sum omnia sustinere pro nomine ejusdem Domini mei Jesu Christi. Qui-

(a) Magis probantur quae hic ferunt *Acta Sincera* Ruinartii; vide in Append. hujus voluminis, scilicet in Martyrol. Illustr. ad diem xxviii pro S. Valerio Caesaraugust. Episo.

bus autem minis et cruciatibus me vexandum esse opinaris, illis tuipse acerbius vexaberis.»

§ 9. His verbis auditis, Datianus furore quodam et rabie inflammatus, et clamores prae insania tollens, lignis ac virgis carnifices verberabat, quod segnescent in martyre cruciando, magisque contra carnifices, quam contra virum illum sanctum ex-candescebat, domesticos et familiares suos prius, quam martyrem verberans. Cum autem iudex ipse in suos magis fureret, tunc athleta Vincentius (ejus autem nomen, si quis Graece interpretetur, inveniet idem valere, ac si Niceten, hoc est, Victorem, dicat) in ligno pendens, sceleratum judicem sic affatus est: « Quid ais, Dativiane? En poenas recipio ab his qui me cruciant, et tu contra tuos homines ultorem te mihi praebes. »

§ 10. Haec cum martyr diceret, judicem ipsum magis magisque cruciabat. Quamobrem coepit plus furere, et clamare, et dentibus fremere, ultra modum se magis quam martyrem crucians. Ad haec carnifices ipsi, cum in eo lacerando essent defatigati, tamquam exanimati jam torpuerant, eorumque manus, tamquam mortuae, circa martyris latera obriguerant: cumque expalluissent, sudore multo totum eorum corpus irrigabatur: omnibus denique membris dissoluti erant. Itaque eos videre licebat cruciatibus magis affectos, quam Martyrem, ac propemodum mortuos: quinetiam Datianum ipsum ore pallido exanimem, trementem, oculis caligantem, et tamquam morte correptum, atque immobilem factum, rursus in-compositum, insanientem, et contra carnifices vociferantem.

§ 11. At hilari vultu beatus Vincentius subridens. « Hac in re, ait, divinum illud oraculum impletur: *Videntes non vident, et audientes non audiunt* (ex Isa. vi). Tunc omnium hominum crudelissime Tyranne, cogis me illum Deum negare, quem ego verum Deum esse confiteor? Atqui merito cruciatibus afflicendus essem, si vanum aliquid aut falsum dixissem, si Imperatores deos esse affirmassem. Tu vero diutius me crucies in hujusmodi confessione permanentem, neque crudelitatem istam exercere contra me desinas: ita enim probatissimam Christianorum veritatem magis cognoscere poteris, si tamen parumper impurus spiritus a te discesserit. » Haec cum sanctus martyr Vincentius diceret, et iudex se irrideri putaret, magis magisque insaniebat, toto pectore anhelans, et collo intumescens, totoque vultu immutatus, et ab oculis radios instar scintillarum emittens: qui turbato aspectu sanguinis colorem prae se ferente tunc aestuabat, cum carnifices ipsos non solum martyris latera, sed totum corpus et intestina, compages quoque corporis et juncturas ita dilacerare videret, ut non amplius posset carnifices accusare, quod negligentes forent. Itaque stupore affliciebatur, quod illius athletae animum ita magnum et excelsum videret.

§ 12. Cum vero acerbus atque immitis ille Tyrannus a martyre se victum cognosceret, pestifer homo aliâ quadam viâ Vincentium aggressus est, credens fieri posse, ut misericordiâ et lenitate, viri justî mentem ac voluntatem alliceret. Ajebat igitur: « Miserere, Vincenti, juventutis tuæ, neque ætatis florem in primis annis decerpi patiaris, atque longioris vitæ spatium ne tibi præcidās. Parce tibi ipsi. Ne committas, ut cruciatu majore lacereris. Saltem sero sapias, et respiscas tandem, ne reliqua tormenta patiaris. » Cum hæc judex dixisset, beatissimus martyr Vincentius, a Spiritu Sancto edoctus, dolos præsensit: itaque his verbis usus est: « Non displicent mihi cruciatus, quos afferre studeas: sed illud me perterrefacit, quod misericordiae verba te simulantem audio. Exerceantur ergo contra me tormenta omnia, et multiplices cruciatus, quantumvis graves, afferantur, ac si quid prodigiosis et maleficis viribus tuis confusus, invenire contra me poteris, ne desistas pestiferam istam immanitatem tuam in me inferre. Experire Christianorum vires: neque abstineas a verberibus et tormentis, non a ferro, igne atque incendio: sic enim in omnibus his te victum fatèbere, magisque erubesces. »

§ 13. Cum hæc audiens Datianus valde cruciaretur, et athletæ illius constantiam sibi dedècori esse non pateretur, cohorti hæc jussit: « Ducatur iste ad iudicium et legum examen, et his poenis ac suppliciis subjiciatur, quibus parricidae, scelerati et nefarii homines sunt obnoxii, ut cum ejus animus cruciatus graves diutius ferre paratus sit, membra ipsa omnium generum tormentis consumantur. Quamdiu enim iste supèrerit, fieri non potest, ut ego victoriae compos fiam. » Hæc ait Datianus. Athleta vero ille fortissimus adversarium his verbis alta voce insequēbatur: « O me beatum, et vere felicem atque hilarem factum, quandoquidem istae tuæ calumniae et minae, meae sunt perfectissimæ laudes. » His verbis Datianus ad insaniam concitatus, statim jussit crucem componi, et in illa Vincentium suffigi, ac membratim caedi. Cum igitur crux ipsa in terra defixa esset martyrem in ligno suspenderunt, Datiani jussa exequentes. Postea vero eundem multâ cum celeritate e ligno detraxerunt. Qui cum a vinculis solutus esset, et in terra vir sanctissimus constitisset, Spiritus Sancti ope adjutus, seipsum a carnificibus abstraxit, et ad crucem illam cucurrit: in quam cum insiliret, hostem ipsum perterrefecit. Itaque eos a quibus cruciabatur, et tormenta cumulabantur, increpans: « Cur nam, inquit, tardiores, et in me ipso ad tormenta ducendo facti estis imbecilliores? Agite, quam celerrime vestris principis crudelitatem exequamini, ut in omni re quamprimum se ridiculum faciat. » His verbis nefarium. Judicem ferociorem factum, tamquam jaculis quibusdam confodiebat. Quamobrem magis magisque in martyrem exardescens, graviora in eum tormenta excogitabat. Statim igitur beatus Vincentius tor-

quebatur, diversisque flagellis, et ferreis unguibus assidue lacerabatur, atque ejus latera continuis flammis comburebantur. Denique membra ipsa ita distenta distractaque sunt, ut totus enervatus esset. Deinde cum ferreas virgas carnifices in igne diu tenentes igitas effecissent, mox in ejusdem martyris pectus eas conjecerunt, quoad candentibus illis virgis combureretur. Corporis enim superficies ac pellis flammâ illâ comburebatur, vulneraque vulneribus addita renovabantur, et lacerationes lacerationibus novis augebantur. Alii carbonēs accensos in ejus corpus injicientes, diuturnis flammis ipsius membra comburebant: in quo cum nullae amplius superessent carnes, flammæ ipsae deinceps ad intestinas usque partes penetrabant, et cum superioribus vulneribus additæ essent, novo cruciatu martyris corpus affligebant: cujus etsi nulla pars sana relicta esset, nihilominus tamen mens ipsa cruciatus illos fortiter perferens, robustior efficiebatur, idque non immerito: divino enim praesidio, quod humana cogitatione comprehendere non potest, undique communiebatur. Datianus vero insaniam multâ et furore agitalus, pergebat illam tormentorum copiam inferre, nimirum expectans contrariam martyris confessionem audire.

§ 11. Interea cohors militaris, constantiâ martyris perculsa, retulit Datiano carnifices ipsos defatigatos esse, et in tormentis infligendis ad extremum spiritum redactos; athletam vero illum multiplicem tormentorum copiam, ac certamen egregie superasse. Tunc Datianus spe deceptus, et tenebris et mentis oppressus: « Heu, inquit, victi sumus: sed quamvis tam multis cruciatibus ejus mens victa non sit, cum fortiter corpus ipsius flammis pertulerit, nihilominus tamen demus operam, ut ejus animus talibus crucietur poenis, quibus nullum remedium adhiberi possit. Exquirite igitur locum omni ex parte obscurum, ac tenebricosum ut sempiterna quadam nocte puniatur. Locum vero illum, in quo ejus corpus constituendum est, testis fractis sternite, ex utraque parte acutissimis, et aculeatos angulos habentibus, ut compungatur, et in quaecumque partem latera sua converterit, dilaceretur. Post haec, ut membrum nullum remissionem habeat aut recreationem, sed totum ejus corpus assiduâ tormentorum renovatione affligatur, super hujusmodi testas hominem istum prosternentes pertrahite, ut membratim varie laceretur, et animam ac spiritum emittatis, qui contra nostros Imperatores certamen suscepit. Denique concludite ipsum in loco illo tenebricoso, et illic derelinquite, ut ne minimam quidem lucis partem oculis suis aspiciat, neque quisquam illuc accedat, omnisque consolationis ratio ac spes ab eo removeatur. Januas ipsas undique claudite, et vectibus eas communitate: hocque diligenter curate, ut quamprimum animam efflaverit, mihi referatis. ».

§ 15. His ita factis, ut nefario impii Datiani edicto praescri-

ptum fuerat, et eo in loco martyre incluso, adventante nocte, statim custodes ipsi alto sopore oppressi sunt. Itaque quod Datianus contra sanctum martyrem excogitaverat, id ipsum in sanctissimi viri iucunditatem ac gloriam conversum fuit. Terribilis enim et illustris angelorum cohors illuc accessit, athletam euras, et a languoribus eripiens ac recreans, ita ut locus ille obscurus et nocturnae tenebrae novo quodam et admirando lumine illustratae sint. Repente igitur custodes experrecti, existimabant martyrem ipsum e carcere aufugisse. Itaque illis valde perturbatis ac metuentibus, dixit vir sanctissimus: « Nolite, quaeso, milites, turbari, neque clamare, aut metu aliquo affici: numquam enim ego aufugerem, neque repositas mihi coronas amitterem. Sed quam celerime potestis, huc introite, et videte servum Dei per angelicum ministerium admirabili quadam consolatione recreatum, ut quo loco vos obscurissimas tenebras reliquistis, illic coeleste lumen aspicientes, gaudeatis. »

§ 16. His verbis athleta ille usus est. Postea vero, quam Datiani satellites ingressi sunt, eos adhortatus, « Abite, inquit, et domino vestro renunciate, quali et quantà luce ego hic perfruar. Itaque si quid potest, acerbius excogitet, et ad meas laudes illud accumulet. » Cum igitur custodes omnia, quae in carcere viderant, Datiano retulissent, repente ille exanimatus expalluit, et secum pessime agi animadvertit: quandòquidem martyris lacerationes et vulnera in ejus ipsius ignominiam ad dedecus convertebantur. Quamobrem acerbitate quidem magnà contra Christi athletam Vincentium commovebatur, sed mitius tamen se gerere simulabat. Itaque dicebat: « Quid est, quod amplius pugnemus, cum maxime ab hoc homine victi simus? Gestetur igitur in lecto aliquo, et stragulis delicatissimis: non enim patiar, ut in cruciatibus moriatur. » Tollant ipsum in lecto positum homines aliquot hilares et exultantes. Sint et alii, qui ejus vestigia et dilaniatum corpus totum exosculentur: quinetiam sanguinem ex vulneribus defluentem colligentes, ad suae valetudinis recuperationem illum adhibeant. Talium virorum satellitio utatur probatissimus Christi minister Vincentius: dignus certe, qui ab amicis etiam colatur, non solum ab inimicis et Christianis observetur.

§ 17. Haec versutae mentis homo Datianus faciebat, multum animo perplexus: quippe qui modo infirmitatem suam confitebatur, modo gloriosi martyris Vincentii tolerantiam ac fortitudinem laudibus extollebat. Quamdiu vero doloso animo talia machinabatur, providit Deus, ut tyrannus ille omni spe deceptus superaretur. Ipsius enim martyris animam victricem, ex eaduo et fragili corporis tabernaculo ad coelestem regionem traduxit. Qua re diabolus valde confusus fuit. Equidem non temere factum arbitror, ut sanctissimus vir eo tempore mortem obiret,

quo Datianus ipse curatione illa, vel insidiis potius martyrem aggredi volebat. Dicturus enim fuisset, ejus curâ et studio athletam Vincentium servatum esse. Cum igitur victorem martyrem obiisse Datianus accepisset, coepit ultra modum insanire, et ait: « Si vivum hominem istum superare non potui, saltem mortuum superabo. Non amplius superest in eo spiritus, qui mihi adversetur, neque hominis mortui membra mecum amplius pugnare poterunt. Projiciatur igitur in campum ejus cadaver, neque arborum foliis, aut alia re contegatur: sed feris et volucribus in escam propositum sit. Quicquid enim contra mortuum istum efficere potero, non omittam, ut careat funere ac sepulturâ. »

§ 18. Itaque pretiosissimae martyris reliquiae nefario tyranni edicto projectae sunt, illis assidente, easque custodiente carnifice. Nemo autem Christianorum martyris corpus a tyranno petere audebat, ut scilicet optabilem illum martyrem secum habere posset. Corvus autem quidam e propinquo loco advolavit et sanctum illud corpus custodire coepit: qui alias volucres grandiores, volatu magni illuc irruentes, impigre persequens, e loco illo facile abigebat. Quinimmo lupum quemdam repentino cursu eo venientem ita repulit, ut ille terga vertens, non corvi quidem impetum, sed jacentis illius sancti corporis aspectum extimescere prae se tulerit, ac stupore percussus, repente subterfugerit. Equidem feram illam Angelica praesentiâ perterrefactam illinc aufugisse arbitror.

§ 19. Quo miraculo percussus Datianus, clamare coepit. « Heu quidnam hoc est? Ne mortuum quidem hominem istum superare possumus. Igitur in altum mare demergatur. Dejiciatur autem, quemadmodum parricidae solent, in utre ex bovis pelle confecto inclusum, saxisque magnis illigatum, ejus cadaver in altum mare demergatur. » Itaque pretiosae martyris reliquiae, sicut Datianus jusserat, conclusae sunt.

§ 20. Cum vero athletae et martyris corpus ita conclusum fuisset, mox venit cum nautis homo quidam, Eumorphius nomine, pessimis moribus et animo sacrilego, qui promiserat tyranno illi nautas se adhibiturum, qui ad execrabile scelus committendum idonei, ejus voluntati facile obtemperaturi essent. Itaque nautae illi pretiosissimas Vincentii martyris reliquias in scapham conjecerunt, et eo usque in altum mare navigarunt, et sanctas reliquias in mare projecerunt, et hilari vultu ad Datianum revertebantur, quasi laeti illius nuncii praemium relaturi essent, impiis et incompositis vocibus atque irrisionibus utentes, exultantesque, eo quod Vincentii corpus perditum fuisset. Sed priusquam in aridam terram reversi essent qui martyris corpus in mare projecerant, illud ipsum, quod projectum fuerat, Christi manu ad terram appulsum fuit, quodque arbitrabantur in altum et immensum pelagus demersum fuisse, illud cum ante oculos

suos expositum vidissent, quasi debitum sepulcri honorem postularet, stupore et metu correpti, illis ipsis reliquiis derelictis, abierunt.

§ 21. Jam vero sanctus martyr Vincentius viro cuidam in somnis reliquias suas ex alto mari in terram expositas esse significavit: quietiam locum, in quo reliquiae ipsae positae erant eidem patefecit. Quoniam vero Praesidem timens vir ille, ad martyris reliquias inquirendas segnem et parum à lacrem se praebuit, ille ipse martyr in somnis apparuit foemine cuidam viduae, quae ut aetate provecta, ita morum sanctitate praedita erat. Illam cum similiter admonuisset, eidem signa quaedam ejus loci patefecit, in quo sanctum illud corpus jaceret, quod videlicet latèret sub arena, quam lenis et tranquilla unda in reliquias illas sanctas sic infuderat, quasi arena ipsa martyris sepulturae deserviret.

§ 22. Sepultus igitur fuit generosus Christi athleta primum in litore sub arena. Mox anus illa, foemina valde religiosa et vidua, quam supradiximus, perlustrabat litora, inquirens signa illa, quae in somnis ei patefacta fuerant: cunque invenisset quod quaerebat, et martyris reliquias in aedem illis dignam tulisset, eas sancte ac religiose condidit. Itaque sumptuosis exequiis adhibitis, sacrae illae reliquiae Deo ipsi dicatae sunt in illius templi ara, quod sancti martyris Vincentii appellatum fuit. Haec est sanctissima martyris confessio, haec illius certamina, qui martyrium suum complevit in gloriam Christi Dei nostri.

VITA S. RAIMUNDI CONF.

TERTII MAGISTRI ORDINIS PRAEDICATORUM

AUCTORE LEANDRO ALBERTO DOMINICANO

Natus anno 1175, obiit 1275 — Natione Hispanus.

§ 1. Raimundus de Pennaforti, Cathalanus, originem retulit in Aragonum reges. Is postquam adolevit, missus est ad gymnasium, ut scientiam hauriret. In quo tantum brevi admodum tempore profecit, ut ea tempestate in Pontificio atque Imperatorio jure inter viros clarissimos facile connumerari posset. Quamobrem cives Bononienses, tanti viri famam exaudientes, publico stipendio ipsum ad docendum conduxere. Hanc autem ob causam togam induit religionis; forte dissuaserat cuidam scholastico adolescenti plurimis rationibus sanctae conversationis ingressum. Quapropter deinde conscientiam exagitatus, quod illi dissuaserat, ipse amplexus est: videlicet, relictis mundi illecebris, favore et gloriam, cum omnium admiratione ordinem Praedicatorum ingressus est.

Simul ac votum emisit anno evoluto, pro more, accitus est in socium a legato Pontificis Maximi, in Hispaniam concedente. Demum cognitâ ejus insigni doctrinâ, a Gregorio IX Pontifice jussus est epistolas Pontificum ac Conciliorum Decretales in unum corpus redigere, prout dinosci potest in prooemio ex ejus nominis citatione ab eodem Pontifice. Fecit et ipsum Pontifex capellanum suum et poenitentiarium: quae dignitas temporibus illis non nisi valde literatis conferebatur. Factus est etiam inopum causarum expeditor. Post epistolas Decretales in unum congestas, Summam de casibus conscientiae edidit, opus insigne, et omni admiratione observationeque dignum.

§ 2. Animadvertens Pontifex ejus praeclarissimam vitam, mores, ingentemque doctrinam et animi probitatem, praesulem civitatis Barcinonae creavit. Qui cernens sub tanto honore maximum latere onus, dicto approbante Pontifice, eamipsam dignitatem missam faciens, ad ordinem Praedicatorum remigravit, malens tunicâ pallioque rudi et ignobili tegi, atque sub eo egènus Deo servire, quam post tantae dignitatis fastigium, mox rationem tantae villicationis reddere. Igitur ad ordinem Praedicatorum reversus humillimus pater, petiit sibi quempiam virum bonum praefici, per quem posset erudiri ea quae religionis essent: et ut erat mitis, ac naturae compositae, sic religionis moribus ornatus brevi admodum tempore evasit, ut in conventu generali duodevigesimo (quod capitulum generale vocant) Bononiae anno Domini millesimo. ducentesimo trigesimo octavo celebrato, omnium patrum consensu, praesidentia (eo absente) totius Ordinis Praedicatorum dignus nominaretur et approbaretur.

§ 3. Exordiar ab initio, ut rem seriatim narrem, placituram, puto, legentibus. Vita functo Jordano viro sanctissimo, totius Praedicatorum familiae Praesidente, ad interregem, ut veterum more Romanorum loquar, ventum est. Interrex, quem Vicarium generalem totius Ordinis Praedicatorum nostri dicunt, Magnus ille Albertus vi et jussu institutionum nostrarum creatus est. Tandem indicto conventu universali duodevigesimo, Bononiam Electores convenere, ut sibi Ordinique aliquem praeficerent. Huic synodo duo inter caeteros electores, excepto Magno Alberto, viri et moribus et doctrinâ apprime pollentes, videlicet Hugo de S. Theodorico, tunc praefectus Galliae provinciae, postmodum Cardinalis Ecclesiae Romanae, et Ivo praefectus provinciae Terrae sanctae (hos enim praefectos, appellant Provinciales Priores) interfuere. Ad certam diem omnes electores sub quadam porticu convenerunt pro Praesidente eligendo. Datis omnibus suffragiis, pari lance certatum est. Porro in duas se subdiviserant partes: alii quidem Magnum Albertum, utpote Germani: et Hugonem praelibatum Galli elegerant, caeteris partibus utrisque faventibus. Iterum atque tertio res incepta, in idem semper recidit. Animadvertentibus

patribus electores simul non posse convenire, orationes indictae sunt ante parentis Dominici sanctissimum corpus. Sic igitur orantibus fratribus, mox extra se quidam positus, videbat omnes electores cubiculum exeuntes, in templo maximam columnam erigere, guttulis sanguineis purpuratam, a summo usque deorsum attingentem. Verum cum intuens frater, laetaretur, extemplo signum electoribus datur, ut denuo ad electione praesidentis conveniant.

§ 4. In primo itaque scrutinio, cum Barcinonae esset, patres ipsum unanimiter et concorditer elegerunt, cum prius antehac nulla prorsus illius mentio fieret. Timentes vero, ne oblatam Praesidentiam dictam aspernaretur, pari consilio miserunt patres Hugonem, Bonisium Placentinum, Pontium de Sperra praefectum Galliae Narbonensis provinciae, Philippum olim praesidentem Syriae, sed exauctoratum in dicta synodo, Stephanum Hispanum quondam Lombardiae provinciae praefectum, cum nonnullis aliis patribus Barcinonam, ut suaderent Raimundo, ut acceptaret oblatam praesidentiam. Ut vero convenerunt, virum Dei apprime rogabant, ut cervicem flecteret: sed is secum magis exoptans habitare, quam tam grandem subire provinciam, inexorabilem sese praebebat. Tandem tantorum virorum auctoritate et rationibus suasus, inclinato capite, tantum onus subiit. Verum biennio dumtaxat hoc officio functus est: quippe in synodo prima generali, quae sub ipso celebrata, quae decimanona fuit, anno Domini 1239, edidit legem, ut praesidens totius Ordinis Praedicatorum, posset officio renunciare coram patribus, quos dicimus Diffinitores, et isti obligarentur cessionem acceptare. Id quod tunc facere adnixus est, sed minime potuit, eo quod patres admittere cessionem noluere. Tandem in sequenti anno, videlicet MCCXL in synodo vigesima Bononiae celebrata, cessionem petiit, corporis valetudinem allegans, et nonnulla alia, et cum plurimum hoc efflagitaret, tandem voti compos factus est ob dictam legem, in praecedente anno editam.

§ 5. Quamobrem animadvertentes patres ingentem perturbationem, quae de facili suboriri posset in Ordine, si pro voluntate huiusmodi praesidentes seu Magistri generales Ordinis vulgo dicti, officio renunciare possent, et ipsi eorum vota admittere tenerentur, lege sancitum est, ne in posterum eorum cessio admitteretur, nisi propter impedimenta perpetua: sicque illa abrogata. Raimundus igitur voti compos factus, laeto animo Barcinonam rediit, ibique vitam egit sanctissimam, et in studiis assiduis meditationibusque occupatam. Edidit, ut praemisimus, plura opera, et institutiones Ordinis fratrum Praedicatorum miro quodam ordine distinxit, quae prius indistinctae erant. Supervixit, postquam praesidentiae Ordinis renunciaverat, annis quinque et triginta; vitae autem centum explevit, VIII Idus Januarii, anno MCCLXXV.

Ipsius sanctitatem crebra miracula, ad invocationem ejus nominis per Deum facta, protestantur. Porro dum viveret, et post mortem maximis claruit miraculis. Inter caetera enim legitur, quadraginta mortuos eum suscitasse. Rex autem Aragonum, visis miraculis tam insignibus, plurimum apud Pontificem institit, ut inter divos connumeraretur (a).

S. CLEMENTIS ANCYR. EP. ET MART.

AUCTORE SIMEONE METAPHRASTE (b)

Circa 303. — Natione Asiaticus.

§ 1. Erat magnus et admirabilis Clemens Ancyrae Galatarum provinciae tamquam egregius palmer, multis boni spiritus botris omni ex parte plenus. Ea enim civitas cum ipsum tulisset et multis etiam aliis civitatibus misisset praeclarum exemplar martyrii, ipsa quoque pulchros collegit fructus consummationis. Erat autem genere insignis ex nobili quidem et alto deductos sanguine, mater ejus Sophia ex ambobus parentibus claris et fidelibus; pater autem gentili deditus stultitiae, cumque eam haberet vitae sociam et habitationis, multis assidue et factis et dictis, sociam sibi conabatur facere et religionis. Ea vero, cum animi magnitudine maritum superaret, hoc majori studio contendebat, ut si quâ ratione fieri posset, eum ad veram pietatem deduceret. At dormiens ille in profundis erroris tenebris, erat pervicax in malo, et magnam veritatis, voluntario caecus, lucem aspicere recusabat. Quocirca miser duplici moritur morte nempe carnis et animae. Solus autem uxori filius hic Clemens admirabilis ex ipso relinquitur adhuc infans, quem mater suis tenebat ulnis, suoque alebat ubere.

§ 2. Cum autem jam ad eam pervenisset aetatem, in qua sunt pueri capaces disciplinarum, ei rectam pietatis rationem recte sapiens suggessit, ut quae eum recte Clementem nominaverit, vel potius prophetice, et ut fini conveniebat. Sciebat enim eum futurum veluti quemdam palmitem verae Christi vineae, et ei producturum esse fructum multarum animarum, etiamsi multi reges, veluti quidam non boni agricolae, eum saepe multis tonderint suppliciis, ut deinceps procedens declarabit oratio. Cum ita se haberet Clemens, et a matre benevola tam pulchre aleretur atque educaretur, propinquum illa sentiens decessum, puerum

(a) Inter sanctos relatus est Bulla Clementis VIII, anno MDCL.

(b) Quae effusorem potius (cui indulgere solet Metaphraastes) verbositatem praeferunt quam integritatem historiae, hinc sunt praecisa.

benigne et amanter complexa, qui duodecimum nondum annum compleverat, non magis eum suarum facultatum, quam thesauri, qui est in coelis suis cohortationibus et monitis sanctissimis, haeredem conabatur facere.

§ 3. Sic ergo eum amplectens, et quam suavissime disserens, vera beatâ quiete requievit, cum spiritum quidem Deo, corpus autem dulcissimis filii manibus commendasset. Ille autem, ut qui in benevolam matrem fuisset semper pius filius, illud quidem sepelit splendide et magnifice. Ipse vero vitam suscipit monasticam, hoc statim primum matris concedens mandatis, ut a mundo propter Christum discederet, qui postea propter illum a vita quoque erat discessurus. Atque Clementi quidem sic matre orbato ille ei rursus aliam inducit matrem, quae nec nomine, nec moribus quidquam differebat a priore: ipsa quidem et genere insignis et dives, quae ipsa quoque similiter vocabatur Sophia, et noctu et interdiu semper versabatur in orationibus. Cum esset autem, si ulla alia, filiorum amantissima, carebat omnino filiis. Divina vero providentia, quae res eorum ex alto administrabat, nec ferens teneram Clementis aetatem esse a matre desertam, et rursus volens explere Sophiae desiderium, Clementem sapienter ad ipsam adducens, ut adoptet efficit. Cum re verâ autem esset sapiens Sophia, in ea quae est ex Deo sapientia, ipsa eum instituebat, et perinde ac ipsa eum peperisset, in Clementem erat affecta, et summam curam ejus gerebat. Neque vero Clemens minus, quam par erat in matrem, amorem in eam ostendebat: sed puram quidem ac sinceram in eam reverentiam servabat et desiderium. Praeceptoribus autem plurimum quoque fructus mox reddidit, sicut bona quaedam terra et pinguis, quae nequaquam agricolam propter paucitatem molestiâ afflictit: sed per eorum, quae nascuntur, multitudinem, provocat potius ad alia dejicienda semina: ea quidem, quae habebat, communia proponens iis qui egebant, ex aequalibus, suae autem linguae eos instituens sapientiâ, et eos ad ignitionem deducens veritatis.

§ 4. Cum itaque aliquando fames invasisset Galatiam, et omnibus similiter hominibus et pecoribus afferret exitium, ipse tollens infantes gentilium, quicumque relictî fuerant orbatî parentibus, et quicumque rursus propter paupertatem in viam projecti fuerant, et amictu quo corpus tegerent et alimento egebant necessario, alebat, vestiebat, instituebat, et quod his erat longe majus, ad Deum adducebat: ea quidem, quae ad corpus pertinebant, ex fidelis Sophiae pecuniis laetus suppeditans: quae autem ad doctrinam pietatis, et morum ornamentum, et animae utilitatem, a domo ipse prouferens ex sapientia spiritus. Quos quidem, cum et apud ipsum viverent, et ab ipso recte componerentur, et cum eo tecti et salis et assidui essent sermonis participes, et illius doctrinâ in dies irrigarentur, paulatim virtuti assuefecit, et

procedente tempore excitatum est eorum animus, ut cum ipso admirabili Clemente decertarent. Quocirca non solum multos habebat filios, sed eos bonos et bene educatos, Sophia, quae prius carebat filiis, veluti quamdam civitatem ex his construens adolescentibus, Deo undique circumdatam, qui est murus longe tutissimus. Clementi autem cum aliis virtutis laboribus, legumina quoque solum erant alimentum. Ab animatis enim omnino abstinerebat, illorum trium semper memor puerorum: quorum corpora cum acuisset jejunium, effecit ut expugnari quidem non possent ab igne vitiorum, neque fundi flamma fornacis sensibilis.

§ 5. Sed enim oportebat lucernam imponi candelabro, et videri civitatem, quae est posita supra montem et Clementem, qui resplendebat tanta luce virtutis, nancisci sacerdotium, ut sic quoque pluribus fieret via salutis. Propterea et Dei e superis suffragio et communi sententiâ omnium qui erant in Galatia, primum quidem sacer praeco sacri atrii, deinde etiam paulo post diaconus creatur et presbyter. Cum duo autem deinde anni praeteriissent, ad Episcopalem quoque sedem provèhitur, alius inter sacerdotes hic quoque exortus Daniel, ut qui etiamsi esset juvenis, omnem tamen sacerdotis senectutem virtute superasset, et ostendisset senectutem non esse hujusmodi, ut rerum bonarum omnino certos efficiat possessores: sed nonnumquam etiam recte institutam juventutem, esse virtutis non contemnendam custodem; nam vigesimum quidem annum jam attigerat. Cum autem ei esset mandatus magistratus, majorem curam gerebat orphanorum, eos primum sacras docens Scripturas, et deinde etiam divino eos dignans baptismo, et ad eos, quos par erat, gradus, non omnes, sed dignos referens. Hinc factum est, ut ex locis vicinis omnes confluerent, suos filios ad ipsum ex toto animo adducentes. Quos quidem tamquam germanos suos filios suscipiens, similiter educabat atque instituebat. Sed sunt hi quidem primi re vera fructus virtutis boni Clementis, et talia praemia sacerdotii.

§ 6. Cum Diocletianus interim Romanum suscepisset imperium, et in eo primum annum ageret, nova quidem genera tormentorum excogitata fuerant adversus Christianos. Novorum autem mortis generum minae fuerant intentatae, et mittebantur litterae per omnem terram quae parebat Romanis, quae magistratibus et praesidibus vicariisque et proconsulibus adversus pios supplicia et caedes injustas significabant, et iis, qui in iis fuissent negligentes, aequale minabantur periculum: iis autem, qui diligenter fuissent executi, opes pollicebantur, dona, et esse inter primos amicos imperatoris: et eum honore omnes esse superaturum, qui in his rebus fuerit studio superior. Qui ergo in urbibus et regionibus erant impii Praesides, ex obsequio in Principem ducentes suae fomitem insaniae, in hoc consentiebant, ut eos, qui in pietate vivebant, conscinderent, et ita omnes delerent

et de medio tollerent, ut eorum, qui timebant Dominum, nullus evaderet. Itaque ad Domitianum quoque, qui Vicarii gerebat magistratum et versabatur in partibus Galatiae, referunt de hoc magno et admirabili Clemente, quod cum infantium magnam abstraxisset multitudinem, ad Christum qui dicitur, adduceret, et magnorum deorum cultum, quantum posset, prohiberet: persuaderet autem multis illi animum adhibere, et vivum solum eum Deum praedicare.

§ 7. Haec simul ac audiisset Domitianus, eum jubet adduci. Qui cum paulo post ante eum constitisset, eum blandis et insidiosis verbis ad se attrahere conabatur: « Quae videntur, dicens, nequaquam conveniunt et congruunt iis, quae de te allatae sunt, accusationibus. Vultus enim et species liberalis, morumque mansuetudo et moderatio, mihi omnino videntur prudentis et ingenui animi. Quae autem de te dicta sunt ab aliquibus, sunt puerilis potius inscitiae, pusillique animi et plane illiberalis. Res vero ipsa id indicabit; ex te enim vera discemus facilius, si pauca quaedam dederis verba tuae prudentiae.» Martyr autem: «Nostra, inquit, prudentia et intelligentia est Christus, qui est vere sapientia, qui Dei est Patris filius et Verbum: cujus verbo producta sunt omnia, a quo ipsum quoque dicere et sapere nos habemus.» Respondens autem Vicarius: «Me, inquit, per deos affecisti molestiam, cum has praeter omnem spem statim ab initio nugas dicere coeperis. Sed si mihi credas, has longas nugas multum valere jubens, veni et diis sacrifica propitiis: eorum quidem, qui eos contemnunt et inficiantur, supplicia: eorum autem rursus, qui venerantur et colunt, honores reputans. Eorum vero, qui dicuntur, nos tibi sumus exemplum, qui per ipsos ad hunc pervenimus magistratum, et beneficii gratias eis referimus, honorando eos qui ipsos colunt, et suppliciis afficiendo eos qui nolunt parere.»

§ 8. Cum ad haec ille risisset, ut est consentaneum, quod donorum, quibus afficeretur, et turpium meminisset honorum, et promptum ejus animi studium videretur his dissolvere: «Sed nos quidem, inquit, o Praeses, sentimus his contraria, et damnum quidem vestra dona: honorem autem, ignominiam: et magistratum esse putamus servitutem; contumelias vero rursus, supplicia et minas, voluptatem et delicias: et quod est his majus, cum Deo conjunctionem. Haec cum tu scias, nec promissis et honoribus, neque rursus minis et suppliciis, existimes te posse nos abducere a pietate.» Haec paulatim movebant animum Domitiano et sanctum acrius intuens: «Ego te, inquit, omnino feci arrogantem, cum me in te tam leniter gesserim. Non est autem mirum, si cum tu perpetuo vitam agas cum pueris, non absimilem eis sensum habeas. Caeterum nisi et deos placaris sacrificiis et hinc nostram lucrifeceris benevolentiam, scias poenam mortis

esse tibi subeundam, eamque, non quae breviter et cito afferatur, ut tu fortasse existimaveris: sed multis prius et variis affecto suppliciiis. Deinde etiam esse gravissimum sustinendum modum mortis, ut et ipse malus male abolearis, et tuo exemplo castiges multorum arrogantiam. »

§ 9. Admirabilis vero Clemens: «Quoniam mihi, inquit, pueros objicis, Ego, inquit, studui pueris eam indere prudentiam, quam ignorant qui sunt apud vos viri, et ex his ipsis qui sunt seniores et sapientiores. Nam quae est vere Dei sapientia, seipsam abscondit a sapientibus et prudentibus, et revelavit videlicet infantibus (*Matth. 11*). Glorior autem et praedico me offerre sacrificia, sed Deo meo rationabilia: non, ut ipsi, torrentes sanguinis, fumosque et nidores, quibus eos, qui sunt apud vos, deos colitis vel maxime praeter rationem. Quod si meum sanguinem pro ipso sacrificavero, ita mihi quoque aderit, si non ex aequo, at aliqua ex parte Domino meo vicem rependere. »

§ 10. Haec cum Martyr cum magna dixisset fiducia, abjecta persona Praeses, quam olim in ipsum parturiebat insaniam, eam produxit in medium: et cum sublimem super lignum statim athletam sustulissent qui aderant, quod is ita jussisset, ejus latera laniabant, et acclamabant ne jussa contemneret imperatoris. Ille autem non est animo commotus, non mutavit formam, non vocem, non verbum emisit miserabile, non gemitum: perinde acsi esset securior iis qui aderant et contemplabantur, et minus sentiret, quam ipsi qui caedebant. Cum vero in ejus supplicio multum temporis consumeretur, et remissae quidem essent manus lictoribus, Martyr autem eundem fortem et generosum ostenderet animum, volens Praeses dissolvere fortis ejus animi robur, «Noli, inquit, o tu existimare fore, ut tu me superes fortitudine: sed etsi longum tempus effecerit, ut eorum, qui caedunt, dexterarum sint parum defessae, at ego rursus eorum loco alios ponam recentes, qui non prius te cessabunt caedere, quam nuda carnibus ossa tua reliquerint. » Statimque lictores ex successione rursus Martyrem circumstantes, ei quoque similia faciebant prioribus, donec eis quoque similiter manus imbecillae fuerunt et defessae.

§ 11. Ille ergo stultus Praeses, partim quidem admiratus Martyris constantiam: partim autem pudore affectus propter lictorum imbecillitatem, jussit eum deponi de ligno. Ille vero talis erat, qualem nec oculi lictorum aspicere, neque manus sustinebant tangere, erat enim omnino nudatus carnibus, eisque tamquam veste erat exutus: solum autem propterea, quod essent ossa fixa, homo esse videbatur: quae ipsa quoque erant illita sanguine, quoddam novum et alienum spectaculum, et quod vel ex se possit efficere, ut caligent oculi. Quocirca cum ille desperasset

se posse ei vim afferre et castigare, utpote quod ei visum esset inutile, persuasione rursus apud eum utebatur et lenitate.

§ 12. Postquam autem Romam pervenerunt, ubi tunc versabatur Diocletianus, et qui missi fuerant, ei reddunt literas, et Clementem admirabilem, cum ille jussisset, adducunt in medium. Cum vero astitisset, tunc videns Diocletianus jucundum ejus alacremque et generosum aspectum, primum quidem celans, quid in animo haberet, apud se admirabatur, an illa omnia sustinuisset, quae ei significabant literae. Deinde eum etiam fixis intuens oculis, et totum considerans, « Tu es, inquit, celebris ille Clemens, cujus magnum est nomen propter fortem et generosum animum? Sed oportèret omnino hunc tuum generosum et magnum animum habere aliquam piam et justam causam, sed non hanc impiam et iniquam, et hoc ipsum manifestum animae et carnis exitium. Nunc enim quo est major, eo est deterior, et nos magis ad iram provocat, deos incitat ad vindictam. Verumenimvero tu animo ad contraria mutato, hunc firmum et constantem animum ostende pro pietate in Deos ut sic quoque potius dignas consequaris remunerationes. Illi enim, ut arbitror, tui propter hunc fortem et excelsum animum miserti, propterea effecerunt, ut tot et tantis resisteres suppliciis, nec permiserunt, ut tu jam diu male perires et prae-riperèris, agnitionem et mutationem omnino expectantes. » Haec dixit, et pro oculis sancti statim proponit, illinc quidem aurum et argentum, et literas imperatorias, quae Patriciorum illi dabant honorem. Deinde etiam aliorum magistratuum et dignitatum insignia: et praeterea vestes floridas et magnificas, et alia quaecumque rerum pulchrarum cupidos evocant oculos: illinc autem rursus instrumenta tormentorum, manus ferreas, grabatos, et ipsos quoque ferreos, rotasque et pectines, craticulas, lebètes, obeliscos, sartagine, et graves catenas, et aliam magnam instrumentorum multitudinem, specie quidem diversorum, spectaculo vero terribilium, experientiam autem habentium ipso quoque spectaculo graviolem. Deinde Martyrem suaviter intuens, et manu ostendens pecunias: « His te, inquit, remuneramur, si pius in deos, et in nos sanctus extiteris. »

§ 13. Ille autem, cum sanctus ab eis oculos avertisset, et ea veluti subsannasset, et propter ea quae dicta fuerant, graviter ingemisset, « Vobis, inquiens, pereant ipsi vobiscum dii: » tunc acriter et torve fortem intuens Clementem, et simul convertens oculos ad genera tormentorum, « Vides? inquit; haec sunt eorum qui non parent. » Martyr autem, « Si vestrae, inquit, poenae sunt, sicut existimas, terribiles, et ad experiendum intolerabiles, quanam esse existimas immortalia quidem supplicia et dolores inexorabiles? quales autem ignis fluvios, qui ne solo quidem sunt aspectu tolerabiles? quanam vero rursus bona sunt consecuturi, qui eum dilexerint? Scriptum est enim: Talia, ut nec mente

possint comprehendi, nec oculis aspici, aut quae ex his percipitur omnino voluptas conjici. Nam quae sunt quidem praesentia, hoc argentum et aurum, sunt solum pulvis et lutum, vilis et infrugifera materia, quae turpiter quidem ex terra nascitur: turpius autem in eam, quae videtur, speciem per ferrum et ignem transfertur, latronibus subjecta et furibus: et si non his, at diminutioni saltem et rubigini, ut quae consumatur atque diffluat. Vestes autem purpureae et splendidae, fila sunt vermium, et inventa barbarorum hominum. Quamobrem si ea nos reddunt honoratos, vestra quidem sententiâ homo est verme vilior.»

§ 14. Ad haec Diocletianus: « Mihi vidêris, inquit, recte quidem dicere, o Clemens, sed male admodum sentire. Nam linguâ quidem praefers immortalitatem, in mortali autem semper spem tuam collocas. Vestrum, inquam, Christum, quem dicunt a Judaeis mala passum esse innumerabilia, et tandem mortem in cruce sustinuisse. Nostri vero dii sunt et semper immortales, et nihil grave nec molestum sustinent. » Respondens autem Martyr, « Deipsorum, inquit, immortalitate et doloris vacuitate, propèmodum vera dicis, o Imperator. Quomodo enim morientur, qui ne omnino quidem vixerunt? aut quomodo dolorem senserint, qui ipso quoque sensu plane carent? Sed et si dolorem non sentiunt, sunt tamen subjecti innumerabilibus plagis et contumeliis. Nam qui facti quidem sunt ex lapidibus, et a manu, quae sculpit, plagas acceperunt, et ferro sunt levigati ac politi: et sic cum magno, sed inani labore, formae humanae simulacra et statuæ facti sunt. Quibus autem rursus aurum est materia sive aes, sive argentum, ii quoque fusi igne vehementissimo, similiter atque alii consistunt omnino sensus expertes: qui tantum abest, ut opem ferant aliis, ut ne ipsi quidem possint facere, quo minus haec omnino patiantur. Nequaquam ergo moriuntur, quoniam nec omnino quidem, ut prius dixi, vixerunt: diffluunt autem et conteruntur, quomodo quod sint, a tempore: ita etiam, quod non sint, accipientes. Non ergo nostra quoque sunt hujusmodi, sed ipse verus Dominus et òpifex omnium, Deus meus, qui est et expers temporis, et immortalis, propter me quoque fit homo postea, ut ego fiam propter illum deus, volensque cruci affigitur et sepelitur, et tertio die resurgit, et rursus in coelum ascendit unde descendat: cum nos una quoque fecisset resurgere, et ad priorem reduxisset principatum, a quo male excidimus propter inobedientiam. »

§ 15. Propter haec Imperator ad iram concitatur, et verbis victus, convertitur ad supplicia, nesciens stultus, se per illa magis esse vincendum, siquidem apertum est indicium, victum esse eum, qui punit, quod is, qui punitur, nihil omnino cedat suppliciis. Jubet ergo rotae alligari martyrem, et rotam quidem verti magno impetu, martyrem autem virgis verberari crudelis-

simis. Statimque Martyr fuerat alligatus: rota vero vertebatur celeriter: Martyr autem, quando erat quidem in rota sublimi, tradebatur iis qui verberabant. Quando vero rota eum sub se ferebat, corpus ejus acerbe conscindebatur, et ossa conterebantur. Cumque sic laceraretur, « Domine mi Jesu Christe, dicebat, veni ad opem mihi ferendam, et leva me hoc pondere supplicii: quoniam circumdederunt me dolores mortis, pericula inferni invenerunt me. Respice ad me, et miserere mei, et ex necessitatibus mei erue me. Adsis mihi, ut aliquando etiam paralytico ad gloriam tuam, ad confessionem tui nominis, ad dedecus et ignominiam inimicorum, ad majorum propter te perpessionum tolerantiam. »

§ 16. Haec cum dixisset sanctus, statim et rota a motu, et qui verberabant, cessaverunt a plagis afferendis: et Martyr quidem simul ab omnibus, et a rota, et a vinculis illis sua sponte solutus fuerat, et restitutus in priorem sanitatem: lictores autem subiit membrorum dissolutio, et multi ex Romanis, qui ad tale spectaculum concurrerant, sanis evaserunt animis, et magnus est Deus Christianorum, magna voce exclamaverunt. Magnus vero Clemens, qui erat vere Christi palmes, cum veluti pulchros quosdam fructus sua membra Deo obtulisset, « Ago tibi gratias, dicebat, o Deus, quod volueris me in hac maxima et frequentissima civitate pati pro Filio tuo unigenito, qui ipse quoque passus fuit pro nobis, et pretium nostrae captivitatis et servitutis suum effudit sanguinem. » Deinde subjunxit etiam seriem sanctorum, qui Romae erant. » Quem Petrus. inquit, docuit colere, et Paulus praedicavit, et qui erat ejusdem, cujus ego, nominis Clemens ille sapiens, adorandum esse decrevit: et divinus deinceps Onesimus est confessus.

§ 17. Quamobrem cum ipso quoque Imperator esset defatigatus, tradit eum in custodiam. Multitudo autem eorum, qui rotae miraculo crediderant, viri, et quaecumque erant prudentiâ praeditae mulieres, inita inter se conventionem, carcerem ingressi sunt. Deinde tangentes illius pedes, valde acriter rogarunt, ut divinum baptismum consequerentur. Cum itaque precibus tam vehementibus ipse quoque alacerrime annuisset, rem statim est aggressus. Cum itaque in carcere esset aquae copia, et ipse quas oportet preces profert, et cum ipsis pueris omnes sacro dignatur baptismate. Media autem nocte eis divina quaedam apparet visio: nempe lux quaedam, quae neque verbis exprimi potest, et quam humanos non admittit aspectus, totum simul tamquam fulgur illustrat carcerem. In media vero luce erat vir quidam aspectu valde alacer, splendida autem veste indutus, qui ipse quoque totus lux erat, pennis insignis densissimis. Is cum ad Clementem accessisset admirabilem, ei in manus tradit panem et calicem. Deinde ille quidem evanuit: eos autem ipsa quoque

vox deficit, ut qui spætaculo admirabili essent obstupefacti. Sanctissimus autem Clemens cum statim coniecisset ea esse signa Dominici corporis et sanguinis, ea et valde pie suscepit, et cum precibus dixisset consuetas, ea communicat iis qui jam erant baptizati.

§ 18. Cum ergo complures ad eum undique accederent, et carcerem facerent ecclesiam, et multitudini Christianorum fieret accessio, custodes carceris hæc renunciant Imperatori. Ille autem et eos jubet noctu comprehendi, et nisi pietatem abnegaverint, omnes interimi. Illi vero comprehensi jussu Imperatoris, inventi sunt non ignari ejus quod erat bonum et utile eligendi: sed ab hac, quæ est ad tempus, vita maluerunt recedere, quam a Christo deficere. Quamobrem ante civitatem, tamquam sacras quasdam hostias, seipsos et filios offerunt Domino, cum nullus tunc remanere sustinisset præter unum, cujus quidem erat animus aliquanto juveniliior. Non enim remanserat, ut certamen effugeret, sed ut cum majoribus potius malis colluctaretur, eaque ei essent coronarum majorum occasio. Is erat admirabilis Agathangelus, de quo etiam deinceps dicitur apertius. Diocletianus autem cum paulo post esset magni Clementis recordatus, eum rursus producit: et primum quidem, tamquam abductus poenitentia, priorem illam abjecisset insaniam, ipsum et laudibus sensim aggrediebatur, et ea ratione conabatur potius superare generosum illum et excelsum animum. Deinde cum vidisset rem sibi esse cum homine cordato, et qui non magis posset animi fortitudine malorum ferre impetus, quam prudentia blandis verbis et disertis non succumbere: abjecta statim personâ et ficta illa mansuetudine, repente apparuit id quod erat, et rursus aliquod novum excogitavit supplicium, quodam Amphione, qui inter suos primum locum obtinebat, ad hoc maxime incitante. Erat autem hoc supplicium, ut sic et a tanta multitudine distenderetur Martyr, ut ipsæ quoque membrorum dissolverentur compages, lictores autem quatuor circumstantes exiccatis boum nervis eum diu crudeliter verberarent.

§ 19. Postquam vero ille quoque fortiter huic restitit supplicio, et perinde ac si alius pateretur, ipse impatibilis mansit et immobilis: « Scio, inquit Diocletianus, o Clemens, te esse animo valde contentioso, corpus autem illi posse inservire. Sed ipse ne sic quidem rursus cedam, sed etiam ferreis te aggrediar ungulis, es enim tu forte ferreus et torpidus, et nullo fere sensu præditus: ut videam an te forte his excitaverim, quem somnus tam profundus invasit. » Martyr autem, « Recte quidem, ait, dixisti, o Imperator. Dormio enim veluti quemdam dulcem somnum, me meo Christo ad labores pro eo suscipiendos futurorum spe sopiente: rursus vero efficiente, ut sim sobrius et vigilans, quando eum prædicare oportet, et libere loqui pro ejus confessione. »

Haec ille dixit, et Imperator quidem statim jubet lictores desistere a verberibus: et conversus ad eos qui circumstabant: « Ego multos quidem punii, inquit, ex miseris Christianis, et multos etiam morte affeci: sed nondum vidi virum tam magno et excelso animo praeditum, sed neque cujusquam corpus adeo validum et robustum, et cui mortem afferre esset difficilius. Eum ergo transmittam Nicomediam, Maximiano, ut est verisimile, prodigium futurum incredibile. Neque enim existimo eum unquam incidisse in virum tam firmi et tam constantis animi. »

§ 20. Româ ergo sanctus est eductus, multis quidem eum deducantibus, multis autem lacrymis quoque prosequentibus quibus consolabantur suam ab eo separationem. Quis enim oratione persequi potuerit ea quae tunc dicebant quidem fidelis, et quae rursus propter ipsum fecerint? Nam alii quidem pedes tangebant, et manus amplectebantur: alii vero collum complectentes deosculabantur, et propter separationem amaras effundebant lacrymas. Alii se ejus sanguine inungebant, vulnera contrectabant, a vestibis avelli non poterant: vir praeclarus et fortis, strenuus decertator, qui ferro, dicentes, est validior. Qui ipsum autem abducebant, fracti fletibus, et ipsi quoque affecti animis, constiterunt diu, cedentes animorum perturbationi et spectaculo miserabili. Cum vero jam tempus vocaret, ut Martyr navem ascenderet, vi et vix tandem avulsus ab iis qui ipsum continebant, et tamquam membrum commune abruptus ab omnibus, civitati ea quae par erat, et sibi, precatus, navem ascendit, et coepit navigare. Sed quid sapiens gubernator universorum Deus in nave suo providet consilio?

§ 21. Is qui prius solus martyrium effugerat ex iis qui sub Clemente crediderant in carcere, de quo paulo ante sumus nos esse dicturos polliciti, cum esset Romanus quidem genere, Agathangelus autem nomine, hic una navigat cum Martyre. Cum enim pervenisset ad navem, in qua erat Româ enavigaturus, et cum nautis pauca esset locutus, eis facile persuadet, cumque sensim conscendisset, in aliqua ejus parte delitescibat. Deus autem fuit, qui et navem ostendit Agathangelo, et effecit ut essent ei nautae faciles, et cito fuerint ab eo persuasi. Postquam autem jam Martyr quoque adfuit ipse cum militibus, et navem sunt ingressi, et distabant a terra circa ducenta stadia, videns Agathangelus milites quidem et inter se et circa navem esse occupatos, solum vero sacrum Clementem seorsum Deum orare, a nemine visus nec animadversus prope eum accedit: cumque ejus pedesprehendisset, ei in memoriam revocat ejus quae in custodia facta est, confessionis et dati baptismatis. Deinde etiam narrat, quomodo e caede effugerit, et quemadmodum prius sciverit navigium, et quemadmodum sit ingressus, et quemadmodum in eo delituerit. Martyr autem (quomodo enim par est eum

fuisse affectum, cum agnovit Agathangelum? erat enim primus ex iis qui tunc ab eo fuere baptizati) salutabat, amplectebatur, benigne eum alloquebatur, aperte prae se ferebat, se viscera habere reflecta gaudio. Deinde etiam coepit precari vehementius, partim quidem gratias agens pro Agathangelo, et verba quae animi laetitiam significabant offerens: partim autem Deum quoque invocans, ut illi ferret auxilium, et rogans ut is esset sibi socius confessionis.

§ 22. Ille ergo cum Agathangelo sic diu noctuque precabatur, cibum quidem non sumens, nam ne minimum quidem eis cibi usquam aderat, ut ejus Clemens nullam curam gessisset omnino: vivum autem panem in corde et vivam illam aquam habentes quibus obscure alebantur et potabantur. Diuturnae ergo illorum, ut videbatur, inediae miserti milites, motique animo, benigneque et humane in eos affecti, eos cibis volebant imperitari. Illi autem laudabant quidem bonum militum animum, cibum vero non accipiebant, dicentes se eum dèsuper a Deo accipere. Quod autem illi dicebant, Deus effectum reddidit, et circa primam noctis custodiam coeleste alimentum justis suppeditabatur et pane angelorum nutriebantur homines. Multi vero dies consumpti sunt ab eis in navigando: et cum Rhodum appulissent, alii quidem omnes e navi descenderunt ad quaerendum comestum: eis autem qui relictii fuerant pro custodia sanctorum, instabant ipsi vehementer rogantes et orantes, ut liceret eis accedere ad ecclesiam Christianorum, et sacramentorum esse participes. Atque tunc quidem dies celebrabatur Dominicus, et quicumque erant in insula Christiani, pauci autem erant, ad templum concurrebant. Ex his vero cum quidam accurate didicisset, quomodo se haberent res sanctorum, Antistiti Rhodi omnia significat. Episcopo nomen erat Photinus. Ille autem nihil amplius cunctatus, cum statim accepisset multos ex iis qui aderant Christianis, venit ad litus ad quod appulerat navis in qua erant sancti, et custodes vehementer oravit ut Martyres solverentur a vinculis et eis permetteretur venire in ecclesiam.

§ 23. Cum illi autem cessissent precibus, cum multis hymnis quibus Deo aguntur gratiae, in ecclesiam deducuntur Martyres et consequenter sacro libro proposito, admirabiliter et praeter opinionem declaravit vox Evangeliorum illa quae et tempus decebant et sanctis conveniebant. Quenam autem ea sunt? *Nolite timere eos, qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere (Matth. x).* Hoc veluti quamdam divinam dulcedinem sanctorum instillavit animis, oculosque simul et manus statim ad coelos tollentes, prae gaudio orabant lacrymantes. Aedificatio autem in fide fuit res ea iis qui aderant, omnesque eos intuentes, ipsi quoque aperte emittebant lacrymas. Deinde pius ille et Episcopus rogabat Clementem, ut sanctae oblationis perageret myste-

ria. Quae quidem cum de more ab eo peragerentur, et omnes in contritione cordis, eis attenderent, vident multi ex iis qui aderant, quicumque scilicet erant digni talia intueri, stupendum et mirabile spectaculum, lucis quidem carbonem maximum, in intemerata et mystica mensa propositum, candidatorum autem multitudinem in aëre supervolantem. Atque illi quidem cum visionem ferre non potuissent, et humi pronos seipsos dejecissent, jacebant, ut qui eum qui ex iis procedebat, splendorem contra non possent omnino aspicere. Cum autem fama brevi totam pervasisset civitatem, multi etiam ex infidelibus publice concurrerant: et maxime quicumque aliquos ex filiis, cognatis vel domesticis habebant laborantes aliquibus morbis immedicabilibus, frequentes concurrebant, secum aegrotos adducentes: et alios quidem ad pedes Martyrum projicientes, alios autem ad beatarum manuum contactum adducentes, eos statim videbant a morbis expurgatos. Multorum quoque gentilium curatae sunt animae, et sanationis ipsorum miraculo deducti sunt ad veritatem.

§ 24. Haec milites obstupuerunt, et cum viderent civitatis magnum in Clementem desiderium, et timerent deinde ne in eos aliquid innovaretur, et Martyr ex eorum manibus effugeret, ei vincula rursus immittunt, et ad navem abducunt. Praecessit autem Agathangelus, et primus navem ascendit, ut qui esset primus viam initurus martyrii. Cum eis itaque ventus successisset secundus, Aegeum mare transmittunt: et cum appulissent Nicomediam, deducuntur statim ad Maximianum. Ille autem cum accepisset literas Imperatoris, et multa quidem etiam ex ipsis didicisset, ea vero vidisset congruere litteris, nempe aspectum qui quam profitebatur virtutem conservaret, faciem liberalem, morum libertatem, nihil servile, humile et abjectum, neque quod facile posset in aliam traduci sententiam. Haec cum vidisset Maximianus, ut qui in judicandis illis multum valeret, sibi statim interdicat ejus examinationem, et quasdam bellicas causatus occupationes, praefecto Agrippino committit Clementis cognitionem. Ille vero cum eum statim sisti curasset, hoc ante alia interrogat, an ipse esset ille Clemens qui vulgo ita jactabatur. Cum is autem se esse respondisset, et Christi servum praeterea adjecisset, irâ motus Agrippinus, jussit militibus, ut ei in facie colaphum impingerent, dictitantes, se servum Imperatorum, non autem Christi, vocaret. Martyr autem, « Utinam, inquit, et domini et Imperatores vestri, vocati essent Christi servi, et aliae quoque omnes gentes eis servirent et parerent: et non eis potius improbe imperaret impietas et stulte nos vincere contenderent. »

§ 25. Haec cum veluti flamma quaedam incidissent in animum Agrippini, magis accenderunt fornacem insaniae, et Clementi quidem nihil respondit, ut qui ostenderet conceptam in eum iram esse majorem quam ut minis eam significaret. Ad

Agathangelum autem aspiciens, « Tu vero quis es? » inquit. Neque enim contineris in literis Diocletiani. Ille autem cum visum suum divisisset, et simul in coelum et ad Clementem sustulisset oculos (utrinque enim ad se venturum sperabat auxilium), « Ego quoque, inquit, sum Christianus, per servum Christi Clementem hanc beatam nactus appellationem. » Tunc Agrippinus jubet Clementem quidem in altum sublatum caedi: Agathangelum autem boum nervis a lictoribus crudelissime verberari. Quoniam vero magnus Clemens ejusmodi tormentum tam magno et excelso animo ferebat, ut pro se et pro Agathangelo assidue oraret: Praefectus haec parva esse arbitratus, et quae animum non attingerent, in quo hoc adeo fixum et firmum insederat, utrumque quidem relaxavit a castigatione et tradidit in custodiam: sequenti autem die jubet theatrum parari et bestias. Atque sancti quidem relictī in carcere, vehementius et intensius vigilantes, vacabant orationi: Angeli autem ad eos dēsuper advolantes, praeparabant et confirmabant ad martyrium. Quicumque vero alii propter alias etiam causas habitabant in carcere, cum eorum intensam vidissent orationem et deinde etiam sensissent adventum angelorum, et illa admirabili obstupefacti essent consolatione, divino quodam ardore eorum incitatis animis, prōcidunt ad pedes sanctorum et rogant ut ipsi quoque veniant ad Christi cognitionem, et ne reputentur indigni, qui illum confiteantur. Illi autem cum eis ad mediam usque noctem disserentes, suadentes, admonentes, docentes, non prius destiterunt, quam eos in vera fide instituerint, et divino baptismo obsignaverint. Deinde cum magnus Clemens sola oratione eis carceris totam aperuisset januam, illos quidem laetus laetos dimisit: ipse autem solus cum Agathangelo mansit in custodia.

§ 26. Hoc Agrippinum valde magno ciet furore, et cum eos deduxisset in theatrum, et ipse prius more leonis in sanctos rugisset, deinde in eos quoque leones et alias bestias jubet immitti. Illi autem immissi, nihil quidem mali sanctis omnino faciebant: sed blandis potius et benignis eos intuebantur oculis, et nunc quidem eorum pedes hilariter lingebant: nunc autem in eos etiam placide insiliebant, non dissimiliter facientes iis quae canes saepe faciunt suis dominis qui post longum tempus redeunt.

§ 27. Deinde vere Agrippinus, cum nihil, esset mutatus: sed ejus quod admirabiliter fecissent bestiae et praeter opinionem, earum mansuetudinem dixisset esse causam, jubet subulas valde candentes, eis per medios utriusque manus digitos, ad ipsas usque ulnas infigi. Atque illae quidem, ut ille jusserat, athletis adactae, theatro acerbum praebuere spectaculum, ut multi ne libere quidem intueri possent, sed propter tristitiam ejus quod cernebatur, humanis et clementibus connivērent oculis effecere. Cum primum enim ferrum carnes attigisset, illae quidem veluti

quemdam primum gravem sibilum emisere: deinde purpurea quaedam pinguedo illinc descendens cum sanguine, videbatur vim ignis extinguere, nidoreque et fumo implebat aërem. Atque illi quidem qui aderant, ejus quod fiebat aegre ferentes acerbitatem, et animi perturbationem aperte ostendebant, et ut viri dimitterentur, clamabant. Agrippinus autem magis accensus et propter furorem impos mentis, jubet alias subulas et ipsas quoque vehementer accensas sub eorum axillis usque ad humeros transfigi: quod quidem eis quoque magis auxit dolorem et eis sensum longe immisit acriorem. Populus itaque non ferens tam inhumanum spectaculum, sed partim quidem graviter ferens magistratus saevitiam: partim autem judicans admirabile id, quod factum fuerat, quemadmodum Martyres tantis restiterint insultibus, et non una cum eis protinus quoque animas emisierint, jecerunt quidem undique lapides in Magistratum: *magnus autem est Deus Christianorum*, voce quam potuerunt clarissimâ clamaverunt. Cum magnus itaque, exortus esset tumultus, et Praefectus suae salutis fugâ consulisset, libere et secure Martyres in montem Pyramin ascenderunt, in quo et sacrificia fiebant a gentilibus, et deorum apud eos insignium occultabantur simulacra.

§ 28. Sed ne sic quidem irasci desiit Agrippinus: sed cum per suos satellites eos multos dies diligenter quaesiisset, vix tandem invēnit sanctos: et cum sequenti die jussisset per praecōnem convenire in montem omnes qui erant initiati diis et daemonibus, ipse quoque in eo praesidet in alto tribunali: et cum sanctos in medium produxisset, «Cur, inquit, vestris praestigiis et incantationibus in populo seditionem excitastis: ut manus autem in nos tollerent, et ad deos negandos et maledictis insectandos procederent, persuasistis?» Martyres vero, «A nobis quidem, dixerunt, o Praefecte, nihil factum est quo moveretur et ad seditionem concitaretur populus: sed vel nobis silentibus verus eis ex ipsa veritate cognitus est Dominus, et eum magnâ, ut ipse nosti, voce vivum solum Deum praedicaverunt. Tu autem si aliquod rursus nobis velis propter ipsum inferre supplicium, potest is ab eo quoque nos liberare et a vestris manibus eripere.» Sic a Martyrum anima et sententia turpiter victus Agrippinus, corpora saltem studebat superare: cumque eos extendisset in petra quae erat super verticem montis, et crassissimis lignis ossa eorum confregisset, et carnes conscidisset, deinde injicit in saccos, et eis maximis alligatis lapidibus, per latera montis dejecit vehementissime. Atque eorum quidem, qui aderant, nullus erat cui non esset persuasum, statim morituros Martyres, illo vehementissimo impetu discerptos et distractos. Illi autem cum ferrentur tam celeriter, ne ad extremum quidem montis lateris constiterunt: sed cum ab ipso quoque litore decidissent, dilapsi sunt in profundum maris.

§ 29. Illic itaque stabant ex piis aliquot ad Martyrum vendandas reliquias, ut si ex eis aliquid a mari ejiceretur, id tollerent. Cum illic ergo satis diu permansissent, vident saccos e profundo redditos, et sensim aquis supernatantes. Cum ergo navem ascendissent, et prope saccos fuissent, viventes (o tua, Christe rex, potentia) Martyres suscipiunt, ne parvum quidem illarum plagarum vestigium adhuc in se habentes. Mediâ autem nocte magna quoque lux sanctos e coelo circumfulsit, et angeli aperte manum eis praebuere: et cum in terram eduxissent, eos coelesti alimento impertierunt, et malis assiduis dejectam eorum virtutem recrearunt. Deinde cum sic sancti in mediam accessissent civitatem, et aliis sanctis Dei narrabant magnalia, et ipsi manus in coelos extollentes, ei gratias egerunt vehementius. Eorum autem in civitatem adventus accessio in transitu fuerunt duo quidam caeci stantes in quadam porticu, et alius cui erant manus torpescitae, et alius rursus, cui corpus laborabat paralyti, qui ex beatarum illarum manuum solo contactu, sine labore et mercede invenerunt curationem. Multi quoque alii qui variis morbis laborabant, cum ad eum confluxissent, eandem quam illi fidem afferentes, eandem quoque consecuti fuere curationem.

§ 30. Cum ergo haec quoque didicisset Praefectus, et ipsâ cognovisset experiëntiâ, se non modo nihil proficere, dum puniret Martyres, sed suam potius laedere religionem, ut qui multos videret ex gentilibus, iis quae praeter opinionem ab ipsis fiebant miraculis, transfugere ad pietatem, non audet quidem ipse amplius certamen suscipere, sed de eis ad Maximianum refert Imperatorem, qui procul a Nicomedia cum toto versabatur exercitu: cumque alia singulatim retulisset, et quod orti quidem essent in regione Galatarum, patria autem Ancyranorum, cum eas accepisset Maximianus, et legisset ea quae continebantur, eum veretur rursus examinare, hoc praetextu rem volens evitare. Nam cum eos Ancyrae esse ortos literae significarent, illuc sanctos ad quemdam Ducem transmittit, nomine Curicium, dicens: «Aequum est, ut quae genuit, eos et habeat, et alat, et puniat.» Tantum solertiâ et sapientiâ et excogitandi facilitate valet Dei providentia, et in rebus dubiis exitum tam facile invenit, et Clemens qui tantum terrae et maris obierat, et tamdiu fuerat peregrinatus, in carissimam et jucundissimam, sicut optabat, patriam revertitur: Quam cum laeto et âlacri animo esset ingressus, «Gloria tibi Domine Jesu Christe Deus, dicebat, quod meas preces exaudieris, patriaeque et meorum Majorum sepulcris me cum pulchra reddideris accessione, cum socio, inquam, certaminis Agathangelo: ut ubi natus sum, illic etiam decedam.» Deinde ad Curicium praesidentem in quodam loco, qui vocabatur Cryptos, id est occultus, ubi etiam parva quaedam aedificata fuerat ecclesia, viri sistuntur egregii. Ille autem conans eos inducere, et ad se pel-

licere ingenii acumine et solertiâ eos graviter, et primo blande postea minaciter est allocutus. At cum nihil verbis proficere animadverteret, jussit sanctos abduci in carcerem, inopiam consilii tegens praelexu misericordiae.

§ 31. Sophia vero, quae ut diximus, ejus erat et mater et institutrix, et bono Clementi effecta erat omnia, cum post longum tempus eum vidisset sic rediisse, cum ornatu confessionis et splendidâ stolâ martyrii, et rursus in patria evasisse clariorem accessione periculorum, habebat cor plenum laetitiâ, et sperabat se mox visuram coronas, quae de super mitterentur. Noctu autem veniens in carcerem, complexa Clementem et prae gaudio in eum emittens lacrymas, os, manus, lacrymas, et omnia denique illius membra germane et suaviter deosculabatur. Deinde quomodo illinc navigaverit, quibusnam traditus fuerit, et quanam interim sustinuerit; et quemadmodum tanto tempore decertaverit, et quisnam sit, qui cum eo sub hoc duce decertavit, et cum eo rursus est inclusus, singula aperte interrogavit. Postquam vero magnus Clemens singulatim omnia, quomodo se haberent, exposuit, cum eorum abstersisset sanguinem, et mundis linteis mundasset vulnera, eis apponit alimenta, quibus sciebat Clementem nutriri ab ineunte aetate. Cum interim autem considerasset Curicius, quod nihil ab eo posset ejusmodi excogitari ad supplicium, ut virorum tantam superaret tolerantiam, Vicario cuidam, cui tunc Amesenorum data erat administratio: erat autem ei nomen Domitius, de eis mandat cognitionem. Cum vero ad eum deducerentur Martyres, quae filiorum aut Martyrum potius amore tenebatur, ab eis abesse non potuit, sed prompto et âlacri animo sequebatur cum iis, qui ab ea alebantur, pueris: quos quidem, ut prius diximus, ei Clemens adsciverat.

§ 32. Cum autem ad Maximianum statim esset relatum de pueris, jubet, ut si voluerint quidem discedere a Clemente, eis permittat domum redire. Sin vero ab eo non facile recedant, ut eos morti dedat. Cum haec ergo in pueros lata esset sententia, eos apprehendentes milites, conabantur eos per vim avellere a Martyre. Cum ab eo autem disjungi non sustinerent, ipsos se humi dejicientes, et ambabus manibus pedes illius amplectentes, non prius dimiserunt quam unusquisque eorum ense vitae finem acceperit, cum constantiam et prudentiam supra aetatem ostendissent, et aperte monstrassent, perfectum hoc donum descendisse dêsUPER a patre luminum, boni animi et instituti munificentissimam remunerationem. Atque locus quidem, cui puerorum corpora forte obtigerunt, appellabatur campus. Pia autem Sophia, propter summam suam in eos benevolentiam, gœrebat etiam curam mortuorum corporum, nec se dignum esse existimabat, si ea humi videret jacentia: sed vel invita a magno Clemente dis-

juncta est et divino Agathangelo, cum eis prius vale fecisset, et dixisset quod si Deus daret, ad eos rursus rediret. Quamobrem cum illa puerorum corpora manibus sanctis sancte humo texisset, illa quidem laeta domum est reversa.

§ 33. Martyres vero cum ad Amesenorum pervenissent civitatem, et genua in terram aliquandiu inclinant, et cum ut Deus eis rursus adesset ad auxilium, cum calidis invocassent lacrymis, a militibus adducuntur ad Domitium. Sed ille cum esset occupatus in examinandis aliis Christianis, eos in diem sequentem reservat cortis tribunalibus et suppliciis, dicens non esse honestum, ut de eis cognitionem aliis adjungeret. Ad eum ergo adducuntur die sequenti cum generoso et excelso animo, et qui erat expers omnis timoris: qui tantum abest, ut si quid grave paterentur, cederent et pietatem pròderent, ut etiam ipsum judicem magnus Clemens conatus sit in suam traducere sententiam, docens de bonis futuris et de vita immortalis, quae expectant, qui pati propter Christum constituerunt, propter quem nos quoque, praesentia, dicebat supplicia lubenter sustinemus: et adhuc his plures afficiens admonitiones, et ejus aures implens doctrinâ jucundissimâ, adeo ut ipse quoque Agathangelos repletus voluptate, prociderit ad ejus pedes, et cum illinc deinde surrexisset, eum sit complexus, et suave illud os ardentem deosculatus. Sed Domitius, ut est in proverbio, erat asinus ad lyram in audiendo: et nec pauca quidem intelligebat ex eis quae ab eo dicta fuerant, sed cum ab errore totus detineretur, arma capit contra Martyres, existimans fore, ut eos a pietate traduceret. Certe et eos a se invicem sèparat, ut etiam sic in eos incideret imbecilliores, et singulos seorsum ducit ad examinationem. Sed totum evenit contrarium. Nam cum disjuncti essent corpore, erant omnino colligati spiritu, et reverentes eas quae erant inter se invicem factae conventiones et confessionem, sic seipsos effecerunt magis generosi et magis excelsi animi, eam quae erat a se invicem incitationem a se contendens uterque accipere.

§ 34. Impius ergo ille judex, cum eos ab initio punire statuisset cisternâ quadam calce impletâ sanctos in ipsa defòdit. Deinde cum prope statuisset milites, jussit ut eos diligenter servarent: ne forte, inquit, Christiani eos noctu suffurentur. Et haec quidem ille stultus, et vere stulta aggrediens, ut novit Deus. Quomodo enim fornax, quae olim tres suscepit pueros (*Dan. iii*), nullo eos dolore nec ulla affecit molestiâ, et ut dicam cum divina Scriptura, ne unum quidem eorum pilum laesit: ita etiam in his factum est. Nam cum horâ secundâ jacti essent in calcem, toto die (erat autem Parasceve) steterunt nullo malo affecti, Deum laudantes: vespere vero et lux eis dèsuper emicuit, et per totam noctem eos circumfulsit. Miraculum autem fructus quoque est consecutus. Duo enim ex militibus, quibus erat eorum demandata custodia, hunc splen-

dorem mirati et hanc alacritatem, et lubenter in calcem insiluerunt, et Christianos se esse confessi sunt. Cum vero jam dies appareret, eos esse mortuos existimans Vicarius qui erat impietate mortuus, jubet eorum corpora ejici e cisterna. Et cum accessissent, ii quibus erat eorum commissa custodia, vident eos, et milites qui ad eos transfugerant, nihil quidem grave sustinuisse: sed habere divinam quamdam gratiam in vultu efflorescentem, et e facie dulcem quemdam radium emittere. Cum eos ergo e cisterna extraxissent, de militibus Vicario renunciant (erant autem eorum nomina Phengon et Eucarpus), et illo jubente protinus fuere crucifixi, clara quoque ipsi luce confessionis habentes oculos illuminatos, et jam remunerationum fruenter prooemiis.

§ 35. Clemens vero et Agathangelus adhuc currebant in stadio martyrii: Vicarius autem studebat eis quoque vitam praesentem adimere, ut qui nec videret eos persuaderi bonorum promissionibus, nec omnino malorum cedere insultibus, plures adhuc et praeclariores volens eis coronas contexi. Dehinc certe Vicarius jussit duo lora excindi ex tergis uniuscujusque: deinde autem ipsos quoque, verberari virgis toto corpore vehementissime. Illi vero, cum etiam eis carnes conscinderentur et ossa contererentur, fortiter tamen et constanter sustinebant praesentia, tamquam ad impatibilem jam tracti naturam, et nullam sentientes necessitatem corporis. Cum vero multum ignis inferius substravisset, Vicarius oleum et ignem et picem et sulfur infundit. Cum multus ergo, ut est consentaneum, fumus et flamma sublati essent in magnam partem aëris, ii quidem, qui circumstabant, quinetiam ipse quoque cum eis magistratus, id quod erat rei et naturae consequens, credebant omnes sanctos esse mortuos. Significabat autem jam lictoribus quoque Vicarius, ut rogo extincto, corpora sanctorum jacerent in fluvium. Eos vero invaserat quidam dulcis somnus et inexplicabilis. In somno autem visio quoque accedebat. Visio vero erat ipse agonotheta Christus qui cum exercitu angelorum apparuit, et dixit: Nolite timere ego enim sum vobiscum. Illi ergo cum ab hoc divino somno essent expergefacti, communicabant sibi invicem visionem, tamquam in herba molli et odorifera, non in media autem flamma, jacentes.

§ 36. Cum eos vero Domitius vidisset ita admirabiliter et praeter opinionem ignem superavisse, nec sciret deinceps quidnam eis faceret, remittit eos ad Maximianum, qui tunc ex Tarso revertebatur Ancyram. Cum sancti ergo sub militibus cum multis quoque aliis Christianis essent iter ingressi, quoniam et vitae longitudine defessa erant corpora, et alioqui via, qua erant transituri, erat admodum deserta et plane aquae expers, sitis eos urebat vehementissime. Eâ cum viderent graviter premi eos, qui una iter ingrediebantur, et mox esse defecturos aquam effusis precibus a Domino poscebant. Cum itaque orassent, et protinus in coelum suspexissent, purum quoddam et perspicuum fluentum ex illa arida et

inculta terra emittitur. Ex quo cum bibissent, eam quae eos premebat sitim sedarunt.

§ 37. Cum hujus autem rei fama etiam ad eos, qui procul erant remoti, pervasisset, ad ipsos confluebant qui circumcirca habitabant, et magna hominum multitudo, qui multis et variis morbis vexabantur, ad eos adducebatur. Manuum autem solus contactus fuit unicuique morbi medicamentum. Beatissimus ergo Clemens (ad ipsum enim solum rursus revertitur oratio) propter Christum pati adeo sitiebat, ut nec vitae quidem suae tempus oraret minui suppliciis, sed ejus septa extendi perpetuo. « Domine, dicens, praebe mihi peccatori per totam meam vitam omnia pati pro tuo nomine et tua confessione, et vel ipsa tibi membra sacrificare, ut ea rursus accipiam cum majori splendore. » Haec simul ac precatus est, visus est sibi vocem audire ex alto, dicentem: « Quae petiisti Clemens, ea nunc tibi data sunt. Te fortiter gere, et tuas vires confirma, et certaminis cursum constanter confice. Universum enim quod tibi restat vitae tempus, cum iis, quae certando jam a te sunt peracta, numerabitur ad decem et octo annos martyrii. » Sic ergo egregius Clemens, cum e coelo accepisset certum pignus martyrii, ad Ancyranorum civitatem rursus confidenter procedebat una cum Agathangelo. Qui eos autem abducebant milites, audientes Imperatorem adhuc versari Tarsis oppido Ciliciae, illuc ad eum sanctos ducunt. Victus tamen et ipse est a fortissimis confessoribus, nihilque blanditiae, promissiones, minae, supplicia valuerunt. Quae Clementis et Agathangeli mira constantia effecit ut multi ex illa civitate patriam abjurarent superstitionem, et eis se adjungerent Christum praedicantes. Quare Maximianus vinctos tradit eos in custodiam, cum eos damnasset quatuor annos habitare carcerem: « Si forte, inquit, quod intercedit tempus, sit eorum soluturum constantiam, promptique et alacris animi hebetaturum vehementiam. » Sed ea contra atque sperabat evenerunt. Bono enim et tranquillo animo fuerunt interea, et cum jam tempus adesset praefinitum, perinde ac si fuissent inclusi heri et nudiustertius, acrem et vehementem servabant zelum ad confessionem. Desiderium enim in Christum, et spes futurorum, effliciebant ut habitarent carcerem non secus ac magnificas aedes et palatium. Maximianus ergo cum haec quoque didicisset, ipse quidem recusat amplius suscipere adversus eos certamina: deliberabat autem, ad quem eos de caetero transmitteret, praetextu quidem quod propter insignem impietatem ne Imperatoris quidem essent digni tribunali.

§ 38. Ei autem sic deliberanti, aderant multi quoque alii simul magistratus et praesides, qui ex multis convenerant provinciis. Inter quos erat etiam sacerdos, qui erat quidem principatu insignis, sed erat longe impietate insignior, et multos Christianos

multis saepe et variis subjecerat suppliciis. Ei mandat Maximianus cognitionem de Martyribus. Cum autem persuadendi magnâ vi esset praeditus, et ad alliciendas hominum mentes artifex egregius, et alioqui studeret ostendere, eos qui ipsum praecesserant, non ex Martyrum animi magnitudine, sed ex sua potius simplicitate illis praeuisse victoriam, sedens in tribunali, effecit, ut viri illi egregii coram se sisterentur, et varie cum eis decertare est aggressus: modo quidem lenitate et pecuniae promissione: modo vero acerbitate et minis rerum malarum: nunc blanditiis, nunc indignatione. Caeterum cum primum fecit ut sisterentur Martyres, « Adeste, inquit, ad sacerdotem, quem nullus, inquit, effugit ex Christianis qui Pontum habitant et Galatiam: sed multos quidem persuasos honoribus affeci et muneribus, et diis, quod quidem est maximum, reconciliaui et effeci familiares: multos vero ex iis qui non paruerunt, ferro et igne consumpsi, et morti tradidi acerbissimae. Cui quidem vos quoque parentes, sacrificate, ut pro portione tot malorum quae tot annos patimini vos bonis fruamini.

§ 39. Ad haec dixerunt sancti: « Qui nos pro meritis est remuneraturus et honoraturus, est Christus qui dona habet tam excellentia ut ne condignae quidem sint hujus seculi passiones ad gloriam, quae est in nobis ab ipso revelanda. » Propter quae sacerdos quoque fecit similiter iis qui praecesserant, et eos jussit caedi in humeris, donec eis ipsa ossa aperirentur. Cum Martyribus interea haec viderentur esse levia, sacerdos ergo tam miserabiliter victus est a Martyrum fortitudine: atque cum ille jussisset, suis pedibus Martyres redierunt in carcerem: ille autem ex pudore et aegritudine quod vinceretur, animo deficiens, alienis cum portaretur manibus, turpiter recessit a tyrannico tribunali.

§ 40. Interim autem dum sancti irent in carcerem, carnes quae eis decidebant cum sanguine, effecerunt ut fideles undique ad eas colligendas concurrerent, tamquam ad quemdam thesaurum bonorum. Quas quidem statim cum ipso pulvere tollentes sitientibus manibus, credebant se quamdam benedictionem attrahere et gratiam. Postquam vero sacerdos omni metu intentato, adhibitâque omni experientiâ, callidisque commentis artificisque et prestigiis, nihil potuit efficere, sed ut dicitur, in coelum est jaculatus, et haec rescivit Maximianus, et risum profudit in sacerdotem: « Hic est sacerdos, inquit, qui decantatur ab omnibus. » Maximus ergo quidam, qui ipse quoque erat Dux, cum esset apud Maximianum, et audiret quae dicebantur, impletur quodam animi zelo adversus sanctos, et « Rogo, inquit, o Imperator, tuam potentiam, ut ii viri mihi quoque tradantur in manus. In maximis enim diis habeo fiduciam, quod vel eis persuadebo, ut mutent omnino sententiam, vel eis male vitam adimam. »

Quamobrem cum annuisset Maximianus, octavus ipse suscipit Martyres, et novum quid in ipsos machinatur, ut qui interjecto aliquo temporis intervallo cum ipsis colloqueretur, et se sanctis verum et amicum dare fingeret consilium. Nam eos quidem primum alloquitur, amice sermocinans, et quae jucunda et grata essent, cum eis disserens. Deinceps vero aliquot rursus diebus interjectis, eos ad sermonem conferendum vocabat, eosque admonere et eis consulere, non autem eis omnino vim afferre, neque eos cogere videbatur.

§ 41. Cum vero sic multum temporis intercessisset, fraus Maximi aperte arguebatur, et aperiebatur causa illius fraudulentæ et simulatae amicitiae. Nam cum sanctos advocasset, « Salvete, inquit, o homines, quos similiter amant dii immortales, saepe enim mihi et responsa dederunt, et in somnis apparuerunt, iram in vos reprimentes, nulla quidem omnino aliâ de causâ nisi quod expectant vestram sponte futuram mutationem, quae quidem paulo post aderit, ut mihi certe praeterita nocte per visum didici. Ecce ergo et ara est parata, et parata sunt sacrificia: accedite, et sacrificium eorum benevolentiae. » Ad haec sancti respondentes: « Falsum, o Judex, aperte dixisti et minime probabiliter. Nam quae interdum tui tibi dii loquuntur, ea omnino noctu quoque. Quisnam enim adest tibi deus immortalis; aeneusne, an lapideus? Nam si eum dicis, qui constat ex lapide, videbis paulo post hunc tibi deum immortalem vel contractum, vel injectum in aedificium vel exustum et in calcem trasmutatum. Quod si tecum disseruit aeneus, is quoque cito pulchre fundetur in vasa quae deserviunt ministeriis, quomodo unum quodque eorum usus exegerit. » Cum haec sancti respondissent, et cognovisset Maximus nihil sibi aliud profuisse omnino simulationem illam et fictionem, quam quod suis diis labem et maculam inusserit, personam deinceps exuens, aperte ostendit quis esset.

§ 42. Jubet itaque obeliscos in extremo acutos, unius pedis magnitudine, superne habentes cuspides, defigi in terram, et beatum Clementem supinum acubus impositum, crassissimis lignis verberari vehementissime: Agathangelo autem in caput infundi plumbum igne liquefactum. Cum ergo jussus effectum celeriter accepisset, magnanimus quidem Clemens, et in pectore superne caedebatur, et ejus terga inferne obeliscis transfigebantur. Sed ne sic quidem anima huic sancto discedebat a corpore. Verax enim erat, qui fuerat pollicitus, tormenta eum non esse superatura, nec ullo supplicio vitam esse finiturum. Agathangelus vero ipse quoque similiter admirabilem ostendit fortitudinem. Maximus itaque hoc praeter opinionem miraculo obstupefactus cum iis qui circumstabant, propèmodum ne poterant quidem credere suis oculis, adeo inopinatum, et quod erat praeter rationem, videntibus miraculum. Vix ergo tandem eum detrahit

ab obeliscis, non secus ac vestem undique dilaceratam, et solo sermone persuadentem, se non esse mortuum. Martyr ergo ad Maximum protinus aspiciens, « Modo, inquit, cognovistis, quemadmodum non solum nostrum corpus adversus vos decertat, sed Deum habet, qui per ipsum longe vestras superat insidias, qui etiam non sinit animam evolare e corpore, eam còhibens et continens arcano quodam consilio. »

§ 43. Cum animum ergo omnino despondisset tyrannus, et nulla spe amplius teneretur, sacrum quidem Clementem, qui adhuc portabatur, cum Agathangelo inclùdit in carcere: refert autem ipse quoque singula Maximiano, quaenam adversus martyres excogitaverit, et quemadmodum invenerit eos nec blanditiis vinci posse, nec tormentis, atque adeo ipsam quoque ab eis superari naturam. Maximianus vero cum similiter atque ipse, nullam posset excogitare rationem, nedum viros persuadendi egregios, sed nec eos quidem interimendi, jubet eos relinqui in carcere, nec ullam eorum omnino curam geri, donec ipsi naturalem mortem sustinuissent.

§ 44. Aphrodisius quoque nonus luctam adversus ipsos suscipit, genere quidem Persa, qui multa tormentorum genera saepe excogitarat adversus Christianos. Erat autem hoc signum èvidens Maximianum eorum magnam habere rationem, et hoc sciebant omnes, quod qui eos potuisset persuadere, ei esset rem facturus gratissimam, et pro eo maximam accepturus remunerationem. Hic ergo cum forte fuisset apud Maximianum, quo tempore de sanctis ei renunciabatur, petit in eos sibi dari potestatem. Cum autem accepisset, domi statim apponit lautam et magnificam coenam, et eos invitat ad convivium, ut eis labores sustinendo defessis, res jucundas praebendo gratificaretur, et eorum ad se animum leniter alliceret. Cum vero, quae eis coaluerat, et grata erat, magis amplecterentur abstinentiam, et adjicerent, « Nos pane coelesti vèscimur, quem qui comederit, non amplius esuriet, sed vivet in aeternum (*Joan. vi*): illic enim est bonis coena parata: » contumeliam esse ratus Aphrodisius, et in eos commotus vehementius, illos quidem tradit in custodiam, dicens: « Vestra ergo coena erit mors cum dolore, quam quidem ego cras vobis apponam magnifice. »

§ 45. Jubet autem postridie afferri duos lapides molares: utrumque vero eorum collo utriusque alligari, et sic eos lapidibus undique appetitos, trahi per mediam civitatem, iis qui trahebant hoc eis acclamantibus: « Diis parete et Imperatoribus. Qui aliquid decernit praeter nostram patriam religionem, sit obnoxius talibus suppliciis. » Sed hoc quidem totum faciebat Aphrodisius, ut vel ingentes frangeret eorum spiritus, et efficeret ut cederent, se tam turpiter traduci non ferentes: vel in eos incitaret civitatem, et communiter concurrentes omnes, ipsos interimerent. Sed qui quae

sunt profunda et occulta aperit, id evertit, quod is callide cogitaverat. Nam et Martyres, gloriantes potius quam pudore affecti, circumducebantur, civitasque confluens ad spectaculum, et videns quam àlacres et laeti propter Christum obirent, et quam post tot et tanta supplicia valida essent eis corpora, eos veluti impatibiles existimantes et immortales, illi quoque verum Deum confitebantur. Cum sic ergo longe fuisset inferior Aphrodisius, haec Maximiano quoque significantur. Ille autem cum spem omnem abjecisset mutationis, utpote quod fieri non posset, ut a sua sententia traducerentur Martyres, maxime cum ex eo plures ad eorum traherentur pietatem, ad perpetuum eos condemnat carcerem, ut quum custodiâ, a qua nullo tempore egredi liceret, extabuissent, sic e vita excederent, Deo hoc eis providente, ut oratio Clementis eum quem ipse precatus fuerat, finem acciperet, et essent eis majores martyrii remunerationes.

§ 46. Cum longo ergo tempore sic morati essent in custodia, multi alii ex piis, qui martyrium post eos inchoaverant, acceperunt ante ipsos consummationem. Qui autem Clementis et Agathangeli, erant a Maximiano carceris constituti custodes, defessi diuturnâ illâ carceris custodiâ, vix tandem accedunt ad Maximinum, qui tunc suscepserat imperium, et rogant eequid jubeat de iis, quos multis annis tenent vinctos, qui Christianae sunt religionis, qui difficiliter moriuntur, vel sunt potius immortales. Sic enim nominabant beatos, propterea quod mala sustinuissent, quae ferre non potest humana natura. Maximinus autem, cum prius suos deos multis insectatus fuisset maledictis, quod non potuissent praesentem illis vitam adimere: deinde etiam quaesivisset de civitate in qua nati et ex qua profecti fuerant, et cujusnam essent generis, cum eos et Galatas esse intellexisset, et ex civitate Ancyrana, ad Lucium eos mittit praesidem. Is enim tunc ei praeerat. Ita Dominus Martyres post tot et tanta pericula, ei rursus, quae eos tulerat restituit. Illi ergo cum Tarsis egressi essent, alacri pede confecerunt viam quae fert in patriam. Cum primum autem viderunt Ancyram, sistuntur coram praeside Lucio. Ille vero cum nec eis quidem prius loquendi fecisset potestatem, tunc eos quidem valide includit in ligno, lapide utrique alligato, ita ut nec ipsi quidem possent omnino moveri, nec crura extendere.

§ 47. Sequenti autem die accersito Agathangelo, « Scio, inquit, quod non propter improbitatem, sed propter animi facilitatem, et morum simplicitatem, deceptus es a tuo familiari Clemente. Quocirca vidèris multis habere innatum nimium contendendi studium. Non est autem mirum, si mala consuetudo, quae veluti morbus quidam tempore callum obduxit, mutaverit sententiam. Sed hanc tuam ad morem gerendum facilitatem nobis quoque aliquando concede Agathangele, longe utiliorem et justiorem, et convenienter tuo nomini, sis, nobis bonus nuncius,

nuncians conversionem propriam et poenitentiam. » Ad haec Agathangelus, « Mihi, inquit, hanc constantiam nec animi fecit facilitas, nec improbitas. Sed quod non improbitas quidem, ipse prius es confessus. Quod autem rursus nec quibuslibet facile paream, hinc est apertum. Quomodo enim tam multis restitissim Praesidibus, atque adeo ipsi etiam Imperatori, qui cum me et cum Clemente et seorsum rursus acceperant, nullam non adhibere machinam, sed et promissis inescare, et minis perterrere, et suppliciis conati sunt in aliam traducere sententiam. Neque ergo facilitatem, neque improbitatem, sed sapientiam potius et animi fortitudinem haec nomines: sapientiam quidem, qua iis quae intereunt et cito fluunt, praeferimus ea quae stant et manent: falsosque vestros deos et adulterinos aversantes, solum unum Deum et verum attendimus. Fortitudinem autem, per quam cum tam multis pro Christo colluctamur periculis, et veluti quemdam somnum mortem contemnimus. Neque est ergo Clemens, qui mihi persuadet: sed Christus multo prius, qui me vocavit per Clementem. Neque deceptus sum, sed potius discessi ab errore: a quo, rogo, ut vos quoque recedatis, ut qui vobis quoque, si vultis, sim nuncius veritatis. »

§ 48. Haec cum dixisset Agathangelus, omni de eo spe concepta Praeses frustratus, et cum videret nihil sibi succedere ex sententiam, sed athletam potius effici clariorem, abducto illo in locum, qui Cryptos, id est, abditus, appellatur, ense beatum caput amputat, quinto mensis Novembris. Pia autem illa et martyrum amantissima Sophia, materno amore in Agathangelum quoque accensa propter magnum Clementem, postquam vidit eum, ut optabat, consummatum, et ab iis, quas pro ipso gerebat, curis est exoluta, et cum magna voluptate tollens corpus Martyris, et componens, in quodam sepulcro profundissimo, in ingressu templi quod illic est, deposuit.

§ 49. Praeclarus autem Christi athleta Clemens, cum sui in certamine socii Agathangeli intellexisset consummationem, ipse quoque voluptate quae minime potest explicari repletus, in carcere ita ut erat pronus humi extensus (prohibebat enim, ne surgeret, lignum quod habebat in pedibus et lapis alligatus corpori) emittebat, ut par est, ad Deum voces quibus agebat gratias. Sed neque in eum evaserat Praeses negligentior, sed praeter vincula, et quam perpetiebatur ex illis miseriam, jubebat centum et quinquaginta plagas ei in vultu et in capite infligi quotidie. Sic ergo quotidie ex eo fluebant rivi sanguinis, ut ipse quoque lapis qui erat ei alligatus et totus subjectus locus fieret purpureus. Noctu autem rursus adveniente, et lux circa ipsum veluti eluxit, et angeli astiterunt, et ejus liberalis consecuta est curatio. Cum ipse ergo et lapidem et vincula et nocturnas illas plagas ferret fortiter jam longo tempore, Christianis quidem jam erant festa

adventura, Servatoris nostri Jesu Christi Theophania: piissima autem Sophia, quae vehementi quidem pietatis zelo semper movebatur, et alioqui ardentiori tunc fervebat spiritu, audet praeclarum aggredi facinus et magni animi. Cum famulorum accepisset multitudinem, et puerorum qui ab ea alebantur, masculos et foeminas, ingreditur carcerem, et cum vinculis solvissent Martyrem, educunt e carcere. Deinde vero cum Sophia eum veste induisset candidâ, et superhumerales ei imposuisset, et ei in manus tradidisset Evangelium, cum multis lampadibus circumseptum deducebat ad ecclesiam. Ipsa autem Clementi in sinistra parte manum subiciebat quae eum sustineret.

§ 50. Adhuc autem erant in itinere, cum Clemens, ut qui jam sensisset, Dominum eum ad se vocantem, in coelum sublatâ dextrâ (alterâ enim tenebat Evangelium), oravit et pro sua secundum spiritum matre Sophia, et oravit etiam pro clero et universo grege et petiit iis qui ipsum invocarent, postquam hinc excessisset, et eum alioqui honorarent et colerent, Domini defensionem et salutem, et quidquid ad eorum petitionem tributum, futurum esset eis utile: et sic postremo orans, cum Sophia et iis qui eum deducebant, ingreditur ecclesiam. Atque illi quidem cum clavisbus et vectibus fores muniissent (timebant enim, ne aliqui ex impiis in eos irruerent), tota nocte caneant. Postquam autem dies advênit salutaris, jucunde et suaviter illucescens eorum, qui digni erant, animis, cum praeclare admodum Martyr sacrum celebrasset misterium, et eos qui aderant pane sacro refecisset, Clemens, eis instillavit dulce vinum doctrinae. Cum autem videret perturbatos et timore affectos, ut qui suspicarentur fore aliquam infidelium incursionem, confirmavit eorum spiritus, « Bono, inquit, sitis animo, fratres, non peribit unus ex vobis. Duo autem quidam et ego tertius cum eis postremo a vobis excedemus. Deinde exstinguetur quidem, quae saevit in Christianos, rabies: orietur vero pax in imperio Romanorum, omnisque civitas et regio implebitur Christi cognitione, et aperietur quidem omnis aedes sacra, claudentur autem templa gentilium, et fugient, qui in eis adorant, et eo, quo nunc vos, ipsi timore afficientur. Hoc autem tempus prope est, et quidam ex vobis videbunt eversos persecutores. »

§ 51. Haec cum ille tam aperte dissereret, Sophia, maximo gaudio et laetitiâ propter Clementem in corde plena, convocabat viduas et orphanos, panemque et cibum et vinum eis abunde suppeditabat, et pro viribus eos complectebatur. Atque haec quidem duodecim deinceps dies facta sunt, et eos, qui accedebant, convivio liberaliter accepit Sophia, festosque dies celebrabant et hilariter transigebant, et Clementis adventum honorabant. Cum autem jam dies adesset praestitutus (erat vero dies Dominicus) a praesenti vita athletam evocans, ille quidem divinum celebrat

sacrificium. Postquam autem perfecta fuerant, quae consueverant, et participes fuerunt fideles vivifici Corporis et Sanguinis, divinis adhuc donis in sacra mensa propositis, et ad ea Martyre collum habente inclinatum, quidam ex Magistratibus, Alexander nomine, impetu repente facto cum militibus, jubet uni ex suis amputare sacrum caput Clementis. Eorum autem qui aderant multitudo, alii quidem recesserunt lacrymantes: duo vero soli ex Levitis, qui etiam intemerato ministrabant sacrificio, unus quidem Christophorus, alter autem Chariton nomine, ut ipse prius significavit beatus, ad divinam quidem ejus mensam, beatum ipsi quoque finem acceperunt.

§ 52. Fidelis autem Sophia, quae magno Clementi fuit ex Deo mater et nutrix et institutrix, cum in aula tutissima haberet filium repositum, et qui ad supernas transierat coronas, et immobilium illorum bonorum remunerationes, sollicitudinem omnem solvens et moerorem, et lucernarum accendit multitudinem, multaque perpressum et quod multa vicerat certamina, sui amicissimi mortui tollens corpus, mundis vestibus et linteis involvit, et in ipso templo, quod est in loco, qui dicitur Cryptos, praeclarum praeclare deponit: ubi etiam prius deposuerat Agathangelum, ut uni sepulcro crederentur corpora, quorum animas idem coeli suscepit tabernaculum. Prope eos autem, illos etiam sepelivit Diaconos, qui cum magno Clemente concertaverant, quo in loco eorum quoque parva aedificata est aedicula (a).

§ 53. Praeclarus autem Christi athleta Clemens perpetuo quidem decertavit sub imperatoribus Diocletiano et Maximiano: sub magistratibus autem ac praesidibus novem; finiit vero certamen 23 Januarii, adeo ut totum tempus martyrii ei fuerit viginti et octo anni. Quod quidem nos oportet tenere memoriâ, ut a nostra excitemur socordia, et haec tam prolixa revereamur certamina, qui nec parvum aliquod momentum temporis aliquid molesti propter Christum tolerare sustinemus: et sic nos comparemus, et tantam suscipiamus confidentiam, ut propter ipsum, si opus fuerit, omnia patiamur, ut ipsi voluntatis subeamus martyrium, et apud Deum fiduciam cum illis consequamur: quam detur nobis omnibus consequi gratiâ et clementiâ Domini nostri Jesu Christi (b).

(a) Tempia duo Constantinopoli existerunt in honorem hujus S. Martyris Clementis; apud Psidium Imp. unum, alterum in suburbio, valde nunc *Peru*. SS. Clementis et Agathangeli Reliquiae a Latinis, cum regni illâ urbe potiti fuissent, xvi saeculo, in Occidentem delatae sunt.

(b) S. Clementis Acta sincera desunt. Quae ex Sario dedimus (at aliquibus in locis purgata), ex traditione quidem quoad substantiam historiae probatili, sed additamentis hyperbolici ingenti sui a Metaphraste concinnata, a criticis peritis et ab ipso Baronio apocrypha reputantur. De miro tamen in primis martyrio et diuturnissimo certamine adeo vigeat memoria, ut Clemens Ancyrensis passim *Megarus* apud antiquos nuncupetur.

sceptra tenebat Romanorum (a). Quamobrem cum civitas Alexandrina tunc esset orbata Patriarchâ, ad hunc virum totum contendit desiderio, et rogat imperatorem, ne ipsa a scopo suo excideret, sed ab eo Pontifice pasceretur eorum Ecclesia. Et ille quidem magnum illum accersit pròtinus, et omnibus modis conatur ei persuadere, ut ad sedem ascendat. Ille autem strenue resistit, dicens se timere rei magnitudinem, nec se posse tantam sustinere dignitatem. Cum vero Nicetas dignitate Patricius, qui tunc multum poterat apud imperatorem, et beato Joanni erat frater spiritu, et vinculis amicitiae erat ei optime conjunctus, et aliòqui recte sciebat virtutem ejus incomparabilem, et nòverat illum, si ullus esset alius, ea sede esse dignum, vehementer instaret imperatori, dicens ne eum remitteret, sed vel invitum ad sedem evèheret: urgens imperator majore impetu et spiritu, persuadet Joanni, ut suscipiat Pontificatum, ut qui reputaverit non sine Dei numine fuisse tantam Alexandrini populi commotionem et imperatoris contentionem. Fit itaque sedis Marci successor, tempore quidem nescio quotus post illum, sed non multum remotus a vita illius et virtute: quomodo etiam possunt ostendere, quae statim post susceptam rectionem, recte ab illo gesta sunt. Postquam enim ascendit sedem, hoc ante alia omnia contendit, ut renovaret Marci praedicationem, et fidem Patrum qui praecesserant, et haereticorum quae enata fuerant zizania evelleret radicitus. Nam cum in plebe Alexandrina adhuc vigèret consuetudo canendi in Ecclesia blasphemam additionem a Petro Ful-lone (b) impio ansu factam, in Trisagio, nempe ut illis verbis, *Sanctus immortalis*, adjiceretur: *Qui crucifixus est pro nobis*: Joannes hanc blasphemiam qua Deus fiebat passibilis, e grege suo penitus dèpulit.

§ 4. Cum autem invenisset septem sola Orthodoxorum oratoria, ea efficit decies plura, ut qui ea septuaginta constituerit. Deinde omne confert studium, ut qui capti fuerant omne genus haeresibus, converterentur ad pietatem: fuitque zelus ejus vehementissimus in Ordinationibus, ut eae quidem purae essent a lucris et muneribus: nulla autem earum fieret citra examinationem. Praeterea autem maximam adhibebat diligentiam in defendendis iis quibus fiebat injuria, et ne Judices gratificando personis jus pròderent, sed justitiae trùtina ponderarent judicia, et nec ad gratiam aspicerent, nec ad odium. Quod autem erat ei maximum et maxime proprium, erat misericordia in pauperes,

(a) Nondum Romano sceptro potitus erat Heraclius. Heraclius autem hujus pater, Africae tunc praecerat regnante Phocâ. Joannes in Patriarchalem Cathedram Alexandrinam ascendit anno dcix; Phocae successit Heraclius junior anno dcx.

(b) Petrus pseudopatriarcha Antiochiae, Eutychianis adhaerens, Fullo dictus est a Latinis *Knaphaeus* (*Gnaphaeus*) a Graecis, scilicet *purgator*, *ablator* et similia, monachus enim jam inter Acaemetas, id muneris exercuerat in laneis pannis. *Theopuschitarum* auctor fuit qui naturae tribuerent divinae Passionem quam in assumpta carne Verbum portulit. Usurpata Sede expulsus, plures hac illac erravit annos; damnatus tandem est a tribus Synodis, Antiocheno, Constantinopolitano et Romano sub S. Simplicio Papa anno cccclxxviii et seqq.

et in curandis indigentibus insatiabilitas et proclivitas, quae non poterat comprimi: et nihil omnino parcere pecuniis, adeo ut etiam saepe ad fundum ipsum perveniret. Cum itaque praeter alia sua beneficia, extruxisset Xenodochia et Nosocomia, eis frumentum attribuit quotidianum: tantaeque haec erant ei curae, ut etiam pauperibus foeminis, quibus ad pariendum non erant habitacula, neque aliquid eorum quae sunt apta ad earum curationem, septem domos attribuerit in diversis locis civitatis, effeceritque, ut in eis essent lecti et stragula et suppeditatio alimenterum, qua reficeretur indigentia parientium. Praeter haec pauperibus quoque Clericis, providebat et unicuique eorum pecuniae praebebantur annuae. Non eis autem solis, sed etiam Episcopis quibus sumptus minime suppetebant ad victum.

§ 5. Sed quid haec ad magnum mare ejus liberalis voluntatis et vastum illud pelagus benignitatis? Erat enim alter Nilus copioso fluente eleemosynae, non solam, ut ille, rigans Aegyptum, sed ipsam universam, ut semel dicam, terram circumfluens. Quis enim ex iis qui undique adventabant, victu indigens, si ad ipsum accessisset, tristi vultu et vacuis reversus est manibus, et non est benignitatem abunde consecutus? Immo vero cuinam ex iis qui egestate laborabant, ubicumque terrarum eum esse accepisset, non ea praebeat, quae ad usum sufficerent? Nam cum tunc Persae populati essent universam Syriam, qui eorum manus potuerant effugere, et laici, tam ii qui magistratum gerebant, quam privati et Clerici cum Episcopis, confugiunt Alexandriam. Quibus omnibus dives ille et minime angustus convivor quotidianè suppeditabat quae erant ad usum necessaria, non ad indigentium aspiciens multitudinem, ut aliquid faceret quod esset sordidi et illiberalis animi: sed ad eum qui aperit manum, et omne animal implet benedictione. Cum autem Rasmisus, dux exercitus Chosroë, vastasset et depopulatus esset veneranda loca Jerosolymorum, postquam hoc audivit ille homo Dei, et quod omnia sancta fuissent igni tradita, deflet quidem non secus atque Jeremias id quod factum fuerat: non hactenus autem constitit ejus commiseratio, sed mittit etiam Chrysippum quemdam, virum pium, tradens ei multum auri, frumentumque et alia alimenta et indumenta, et ad ea vehenda jumenta plurima: tum ut aspiceret vastitatem, tum etiam, ut eos qui remanserant ex captivitate.

§ 6. Cum primum ejus fidei creditus fuisset pontificatus, iis accersitis qui res ecclesiae dispensabant, iis etiam simul audientibus qui erant a secreto, «Non est, inquit, justum, o fratres et in ministerio socii, ullius alterius rei curam gerere prius, quam Christi. Euntes itaque per totam civitatem, singulatim describite meos dominos.» Cum autem illi, postquam hoc dixisset, dubitarent et quinam essent Patriarchae domini, interrogarent:

«Quos vos, dixit ille, pauperes et mendicos soletis appellare, eos ego dominos meos et adjuutores nomino. Nam ii soli mihi possunt opem ferre, ut a Christi regno non excidam.» Postquam autem cito factum fuerat quod jusserat, intellexit omnes qui numerati fuerant, efficere septem millia et quingentos, et jussit unicuique eorum dari sumptum diurnum. Post haec suum convertit studium ad hoc, ut justis ponderibus et mensuris uterentur, qui vendebant in civitate. Quod quidem pulchre fecit vir justus publice praescriptis edictis. Porro vero hoc quoque ab illo factum est, quo magnam curam gerebat eorum, quibus fiebat injuria. Nam cum accepisset multos ad eum accessuros, et de iis quae illis factae fuerant, injuriis supplicaturos, ab iis qui ipsum sequebantur, arceri, quid facit? «Duobus hebdomadae constitutis diebus, quarto, inquam, die, et die parasceves, sedens in templi porticibus, se cuilibet volenti praebebat adeundum, nonnullos ex iis, qui erant virtute insignes, habens secum considerantes.» Quibus saepe dictitabat illud, dignum quod scriptis et memoriae mandetur: «Si nobis, dicens, qui sumus homines, licet omnino ad Deum accedere absque ullo intercessore, et de quibus volumus eum rogare: quomodo non ipsi quoque nostris conservis portas aperuerimus absque ullo impedimento, et non cuilibet, cui est opus, benignam aurem praeberimus? Scimus enim, qua mensi fuerimus mensurâ, eadem nos esse mensum vicissim accepturos (*Matth. vii.*) »

§ 7. Cum autem, ut consueverat, aliquando praesedisset et nullus accessisset, surgens vespere, recessit tristis et lacrymans. Nullo vero audente rogare causam cur esset tristis: «Quid est, inquit Sophronius, quod te affecit molestiâ, et animi aegritudine bonam tuam implevit animam?» Ille autem miti et leni voce: «Hodie, inquit, miserandus Joannes non ab aliquo ullam accepit mercedem, neque ullum vel minimum piaculum potuit offerre Christo.» Cum itaque intellexisset Sophronius, quid sibi vellet, quod ab eo dictum fuerat, «Te potius, inquit, laetari oporteret, et non tristitiâ affici, o beatissime domine, quod tibi commissum gregem feceris vivere in tanta pace, ut nullus de re aliqua cum vicino habeat controversiam: sed tamquam angeli aliqui, absque ulla lite et contentione homines vivant in terra.» Cum autem verum esse quod dixerat, invenisset vir mitissimus, statim fuit traductus ad animi laetitiam, et, pro eo, Deo egit gratias.»

§ 8. Tunc autem, cum ad beatum Joannem accessissent ii quibus fuerat commissa distributio eleemosynae, et tale quid annunciassent, quod scilicet puellae quaedam bene ornatae, et quae collo gestabant monilia, ipsae quoque conveniunt, ut sint participes eorum quae dantur pauperibus, et petiissent, an eis quoque praebere oporteat, mitissimus Joannes torve in eos intuens, «Si humilis quidem et abjecti Joannis, vel potius ipsius Christi

ministri esse vultis et distributores, parete divino ejus jussui, qui jubet dare cuivis petenti. Sin autem dicitis vos esse alicujus alterius, qui imperat ut examinetis vitam et statum mendicantium, sciatis quod neque Christus ipse, neque humilis Joannes opus habet curiosis ministris. Nam si nostra quidem essent, quae dantur, et ea a nobis illata essent in mundum, fortasse aliqua danda esset venia ei qui parce eis uteretur. Si autem Dei sunt omnia quae sunt, ejus omnino jussum, in iis quae sunt ejus, servare oportet. Sin autem vos subiit timor ex incredulitate, ne forte multitudo impensarum superet redditus ecclesiasticos, ego ne tantillum quidem sustinebo esse socius vestrae modicae fidei. Persuasum enim habeo, quod etiamsi contingeret universum mundum venire simul Alexandriam, egentem beneficiâ, hos Dei thesauros nequaquam in angustum redegerit.»

§ 9. Postquam autem eorum incredulitate admonitionibus curata, eos emisit, iis qui considebant, munificum ejus animum stupentibus, talem retulit narrationem, dicens: « Mihi, cum essem xv annos natus, et versarer in Cypro, quadam nocte puella quaedam apparet in somnis eximiâ pulchritudine, et quae verbis non potest exprimi, erat autem splendide vestita, et oleaginâ coronâ erat ei caput redimitum. Cum vero prope me stetisset, et manu latus pupugisset, me territum e somno excitat, statimque non amplius somnium, sed re verâ aderat id quod apparebat. Rogavi autem eam, quaenam esset et unde veniret, et quomodo ausa esset accedere ad me dormientem. Illa autem subridenti et laeto vultu me hilariter et placide intuens: Sum, inquit, prima ex filiabus magni Regis. Si tu me tibi amicam paraveris, potero te ei efficere familiarem. Nulli enim major est apud eum, quam mihi, fiducia: quoniam ei, ut e coelo descenderet in terram, et carnem acciperet humanam, ego persuasi. Haec dixit, et statim recessit. Ego vero cum ad me rediissem, et id quod visum fuerat, mente versarem, judicabam eam esse Misericordiam. Propter eam enim et Deus in terram venire, et hominibus similis conspici non est dedignatus. Statim ergo surgens, ivi solus ad ecclesiam: mane enim jam illucescebat: et fio obviam viro pauperi, qui erat nudus et valde affligebatur frigore. Ei cum me exuissem ea veste, qua eram indutus, trado, apud me dicens: Sciam, an sit verum et non deceptio id quod a me est visum: et prius, quam venissem in ecclesiam, ad me accedens vir quidam candidatus, tradit mihi auri centum nummos alligatos. Haec accipe, dicens, o amice. Ego autem etsi eos lubenter accepissem, ductus sum poenitentiâ, et quamprimum conversus, cogitabam id reddere ei qui dederat, ut qui non indigerem. Is autem qui dederat, protinus evanuerat.» Tunc intellexi visionem non esse phantasiam, sed apertam visionem. Ab illo tempore cum aliquid aliud praebuissem, « Videam,

dicebam, an convenienter promissioni sit mihi Christus centuplum redditurus. »

§ 10. Hujus maximam benignitatem cum considerasset quidam advena, cogitavit eum tentare. Cum se ergo pannis induisset, accedit ad eum euntem ad visendos eos qui erant in Nosocomio (solebat enim hoc bis et ter facere in hebdomada), et verbis lugubribus, « Miserere mei, inquit, domine, qui sum captivus. » Ille autem jubet distributori dare ei sex nummos. Ille vero iis acceptis et mutato habitu, per aliam viam accedit rursus similiter rogans. Beatus autem ei rursus jubet dari sex nummos. Ad magnum autem virum accedens is qui dabat, illi in aurem significat eum esse, qui paulo ante alios sex acceperat. Cum vero simulans tertio rursus venisset ad accipiendum, distributor innuit Patriarchae, eundem esse rursus significans. Ille autem illud praeclarum rursus dicit et facit, ut qui dixerit: « Da ei duodecim nummos. Num ille ipse est Dominus meus, qui me tentat. »

§ 11. Mercator quidam possidens navem propriam, cum ei infelicissime cessisset mercatura, gravi premebatur inopiâ. Ei ergo, cum accessisset et petiisset aliquid auxilii, beatus jubet dari quinque libras auri. Quas quidem cum accepisset, et ea quibus opus habebat esset mercatus, navigavit. Postquam autem fuit circa Pharon, vi ventorum vexatus, amittit quidem ea quae vehebat: navigium vero solum servat vacuum. Accedit ergo rursus ad Patriarcham, simul quidem tragice deflens id quod acciderat, et eum ad majorem vocans commiserationem. Ille autem cum audiisset, hortatur quidem ne animum despondeat, aperte autem subjungit, dicens: « Nisi iis, quae tibi reliquae erant ex iniquitate, ecclesiae quoque pecunias conjunxisses, non hoc tibi contigisset. Rursus ergo jubet ei dari decem libras auri, jubens, ne eas injiceret cum aliis. » Quamprimum ergo navigavit mercator, accidit ut et pateretur priori gravius naufragium, ut qui cum nave onus simul amiserit. Cum ergo in extremam cecidisset desperationem, ut victus esset animi aegritudine, et nec tantillum quidem posset cohibere motum animi, et jam manum sibi esset allaturus: deinde cum quod factum erat, rursus rescivisset Patriarcha, eum accersit. Ille autem accessit veste disruptâ, comâ evulsâ, et caput habens conspersum cinere, habitu miserabilis, miserabilior autem gravitate calamitatis, et multis lacrymis lacrymas oculorum attrahens. Quem etiam hic magnus cum vidisset, « Propitius, inquit, sit tibi Deus. Cur propter pusillum et abjectum animum ita es affectus? Confido in Deo meo, quod de caetero tibi navis nullum patietur naufragium. Sed scias hoc tibi nullâ aliâ de causâ accidisse, nisi quod haec navis non juste, non honeste, a te esset acquisita. »

§ 12. Haec cum dixisset, jussit ei dari unam ex navibus ecclesiae, impletam viginti millibus modiorum frumenti. Quâ qui-

dem acceptâ, navigavit ex Alexandria : et vento usus secundo, cum seipsum tradidisset ei qui ferebat, ducebatur nihil sciens ubinam esset. Nam cum viginti dies et totidem noctes navis sic curreret, neque ipse, neque ullus alius ex iis qui erant in nave, nec ex astris, nec ex regionis indiciis, ubinam essent poterant discernere, nisi quod soli gubernatori apparebat Patriarcha, cum eo clavum dirigens. Cum autem praeteriisset vigesimus dies, perveniunt ad insulas Britannicas. Quem in locum cum appulissent, inveniunt famem crudelissimam, famem quae homines illius regionis misere conficiebat. Cum autem eorum principem convenissent, et ab eis cognitum esset, quod frumentum afferrent, magnâ animi alacritate impleta est tota civitas, et eos cum magna accepit laetitiâ, non sine Dei numine eos advenisse reputans. Cum autem insulares totum frumentum emissent, pro dimidio quidem aurum praebentes, pro reliquo autem stannum (ita enim inter utrosque convenerat), et mercator jam rediret, sit res quaedam, quae digna est, si ulla alia, quae memoriae quidem et scriptis mandetur: admittere autem et credere, nisi fidelissimis auribus, nequaquam est facile.

§ 13. Cum enim jam Decapolim pervenissent navigantes, Nauclerus de nave descendens, cum in quemdam incidisset amicum et familiarem arte aurificem, datis ei quinquaginta libris e stanno quod acceperat, pro eo accepit pretium. Ille autem, cum id vellet igne probare, ut sciret quodnam esset, invenit argentum probum et purissimum. Arbitratus itaque Nauclerum id magis facere, ut tentaret, quam quod verum esse putaret, accedens eum probris est insectatus, dicens: « Quid hoc a te factum est? An non sufficit tempus ad fidem faciendam usque in hodiernum diem, quod sine dolo versamur in contractibus? Tu autem nunc, utpote tentans, argentum deposuisti pro stanno. » Protinus ergo eo, quod dixerat, obstupefactus Nauclerus, « Nihil, inquit, per ipsam, o amice veritatem, nihil fecimus ut tentaremus: sed scio me tibi stannum aperte praebuisse. Si autem Patriarchae precibus mutatum est in argentum, non est hoc novum et alienum. Ille enim haec potest qui aquam in vinum, et rursus aliquando id mutavit in sanguinem. Ut autem vel hinc possis credere, ascende in navem, et totum disce cujusmodi sit naturae. » Ille vero ingressus, aperte invenit ipsum, sicut erat argentum purissimum. Nauclerus autem cum omnia statim ab initio usque ad finem exposuisset, ad gloriam Dei et laudem Patriarchae qui fuit ei gratificatus, omnes evocavit auditores.

§ 14. Cum magna multitudo eorum qui manum Persicam effugerant, confugisset Alexandriam, et esset magna alimenti penuria, maxime quod nec illo tempore Nilus ascendisset, ut consueverat, et pecuniae ecclesiae essent consumptae, coactus est ille magnus mille libras auri mutuas accipere ab aliquibus. Cum

autem eas quoque consumpsisset, agitabatur magna solitudine, et Dei orabat benignitatem, ut in rebus dubiis aliquam viam excogitaret. Sed etiamsi ad tantam redactus fuisset inopiam, non fuit tamen victus a calamitate, non divinas leges et sacras constitutiones affecit dedecore, nec intermisit commissum sibi gregem accurate regere. Itaque cum quidam Clericus * ex iis qui secundas nuptias contraxerant, abundans divitiis, vellet consequi gradum Diaconatus, rescivisset autem has Patriarchae angustias, et arripuisset tempus tamquam opportunum, si pecuniis levatâ inopiâ assequeretur id quod desiderabat. chartam tradit beato Joanni, quae sic habebat: « Cum accepissem angustias, in quas redacta est munifica dextera mei domini, non existimavi oportere me quidem degere in deliciis et rerum abundantia, dominum autem meum redactum esse in angustias. Sunt apud me frumenti quidem multa millia, auri autem centum librae et quinquaginta: eas velim per te dare Christo, si tantum iudicatus fuero dignus ejus diaconatu per sanctam tuam ordinationem. Inventum enim est alienubi dictum fuisse apud Apostolum, ex necessitate legis quoque fieri translationem. »

§ 15. Eum ergo seorsum accersit Patriarcha, non volens multis praesentibus eum afflicere dedecore, et dicit ei: « Tua quidem oblatio, o fili, est magna, et huic tempori necessaria. Sed est vitiosa, et propter hoc ipsum non admittenda. Non ignoras enim, quod oves, quae ex lege offerebantur, si non essent vitii expertes, etiamsi essent magnae, non poterant admitti ad sacrificium. Qua de causa, nec munera Cain Deo fuerunt accepta. » Illud autem, « Ex necessitate etiam fieri legis translationem, hoc ab Apostolo dictum esse scimus de lege veteri. Quid enim tibi videtur quod situm est apud fratrem Domini Jacobum? Sic autem habet: *Qui totam legem impleverit, in uno autem lapsus sit, esse omnium reum* (Jacob. ii). Fratres autem nostros pauperes, etiamsi nos versemur in inopiâ, at qui aluit Deus usque in hodiernum diem, ipse eorum quoque de caetero curam geret, si modo nos ejus mandata servemus immobilia. Quid est enim quod facere non possit? aut quid sit difficile ei, qui quinque panes in deserto aliquando multiplicavit, si decem modios, qui sunt in meo horreo, benedixerit, eos in magnam augere multitudinem? Quamobrem tibi, o fili, conveniet id, quod Simoni dictum est in Actis: *Non est tibi pars, neque sors in hac parte* (Actor. viii). » Nondum ille dimissus domum re infectâ, redierat, cum magno Joanni significatur duas naves ecclesiae in portum appulisse, ferentes ex Sicilia multa frumenti millia. Quod quidem cum ille audivisset, præcurrens in gennâ, Deo egit gratias, dicens: « *Qui te quaerunt, Domine, et servant tua mandata, non minuentur omni bono* (Psal. 33). » Quamobrem ma-

* Quidam propter bigamiam ad Ordines sacros non admittantur, simoniâ tentat Joannem. Nota S. Episcopi prudentiam et sapientissimum responsum in eo refleciendo.

gnifico sanctissimum nomen tuum, quod non permiseris servo tuo, ut tuam gratiam vendidaret pecunia. Sed sic quidem in angustiis dilatatus vir inclytus, non pro usu rerum necessariorum prodidit accuratam regulæ observationem.

§ 16. Oportet autem dicere etiam indicium magnæ, quam habuit, tolerantiae, et narrare, quam se perfecte gereret in hoc praecepto. Est angelorum, ait quidam ex Patribus, nequaquam depugnare, sed esse in pace perpetua: daemonum autem irrevocabiles per totam vitam exercere inimicitias: hominum vero sapientium breviter quidem fortasse irasci, cito autem et paulo post currere ad reconciliationes. Cum ergo huic magno Joanni accidisset, ut nonnihil esset irâ percitus adversus eum, cujus saepe mentionem fecimus, Patricium: illo quidem defendente rem injustam lucri causâ, non patiente autem Joanne propter zelum justitiæ: cum jam hora advenisset undecima, Patriarcha per nuncium primum ex Presbyteris ei significat, dicens: « Sol jam est in occasu, o vir maxime venerande. Ille autem hoc verbo tanquam stimulo aliquo compunctus animo, statim surrexit et venit ad sanctum. » Quem cum ille lubens excepisset, et esset amplexus, « Crede mihi, inquit, nisi fuisset mihi exploratum, quod te molestiâ affecissem, forte nihil dubitans aut pensi habens, ipse ad tuam venissem magnificentiam. Quid enim, si communis quoque noster Dominus non est dedignatus obire civitates et vicos, utilitatis gratiâ et curationis? » Omnibus autem qui aderant admirantibus summam moderationem, dixit ei Patricius: « Non amplius capiunt aures meae, inquit, o domine, delationes eorum qui criminantur. » Cui dixit sapiens Magister: « Persuasum tibi sit, inquit, o fili fidelissime, quod si simpliciter et absque examinatione essemus aures præbituri omnibus, pararemus nobis exâmen decies mille peccatorum: et maxime nunc in hoc tempore, quando refrixit omnibus charitas: Scio enim ego quod propterea quod credideram aliquibus, quibus obtigerat rectio civitatis, et eorum verbis solum essem inductus, nonnullos cum minime oportèret, saepe affecerim molestiâ. Quo factum est, ut non paucorum me de caetero subierit poenitentia. Quamobrem cum semel et bis et saepe incidissem in fraudem eorum qui criminantur, de caetero apud me constitui, non amplius aliquid pronuciare in aliquem, priusquam audissem jus utriusque partis: et iis qui facta ad me deferbant, sum minatus, quod si deinceps fuissent deprehensi inanes aliquas nugas ad meas aures deferre per calumniam, easdem daturi essent poenas, quas qui est revera calumniator. Ab illo itaque tempore excisa fuit omnis calunnia sycophantarum. Quamobrem tuam quoque rogo magnificentiam, ne tam simpliciter et tam facile admittas malignorum hominum calumnias, sed eas prius diligenter examines. Neque enim hinc mala nascuntur mediocria: sed et bonorum publicationes, et ver-

bera, et caedes saepe per mendacium multi innocentes subjerunt, et ab iis propèmodum est eversa universa vita hominum. » Has admonitiones cum tamquam a Deo accepisset Patricius, pollicitus est se eas esse perpetuo servaturum.

§ 17. Aliud addatur iis quae dicta sunt, quod satis potest exprimere ejus mansuetudinem atque patientiam. Magni Joannis consobrinus erat, nomine Georgius. Is contumeliâ affectus ab aliquo caupone civitatis: vehementer fuerat morsus, et id ferebat gravissime. Id enim faciebat et magnum quod erat inter eos discrimen, nempe et ejus cum magno affinitas, et nimiae sordes et humilitas ejus, qui fecerat injuriam. Accedit ergo seorsum ad beatum Joannem adolescens, lacrymis et dolore cordis, quo agebatur, deplorans injuriam. Cum sic eum vidisset victum ab omni perturbatione Patriarcha, volens eum demulcère et veluti recreare, et « Ausus est, inquit, omnino os adversus te aperire, et omnino contumeliâ afflicere aliquis eum qui est mihi carissimus? Benedictus Dominus, rem in ipso faciam, ut admiretur omnis Alexandria. » Postquam autem vidit eum propter id, quod dixerat, paululum remisisse de animi aegritudine: « Fili, inquit, mihi jucundissime, si re vera vis meae parvitatìs esse et nominari consobrinus, para te ipsum non solum adversus contumelias, sed etiamsi sit amplius aliquid dicendum, etiam adversus ipsa flagra. Vera enim nobilitas non ex sanguine et carne, sed ex virtute animae accipit formam et caractèrem. » Statim ergo accersito principe cauponum, ei denunciavit, ne consuetum deinceps vectigal acciperet ab eo, qui suum consobrinum affecerat contumeliâ, aut aliquid ex iis quae ab eo de more dabantur ecclesiae. Propter quae admirati omnes incomparabilem illius patientiam, intellexerunt omnes hoc esse supplicium, quod erat miratura tota Alexandria. Cum rescivisset quemdam ex Diaconis, nomine Damianum, odio habere propinquum, ut qui recordaretur acceptae injuriae, denunciavit Archidiacono, ut in tempore participationis sacramentorum ei ostenderet eum qui memor erat injuriae. Cum ergo cognovisset, eum manu accipiens « Vade, dicit ei, et fratri primum reconciliare, ut vult praeceptum, et tunc sumes sacramenta Christi, qui non est memor acceptae injuriae. » Ille autem pudore affectus, praesentibus omnibus promisit se hoc esse facturum, et tunc eum impertit sanctificatis. Deinceps ergo invasit timor non solum clericos, sed etiam laicos, et cavebant ne ullum odio haberent, et essent acceptae injuriae memores, timentis ne multis praesentibus sic pudore afficerentur.

§ 18. Sed tam accurata quidem et exacta fuit ejus vita, tam quod ad ipsum attinebat, quam quod ad eos qui ab illo pascebantur. Praeter alia autem bona, in sacrarum quoque scripturarum cognitione summe laboraverat et plurimum erat meditatus, non sine voluptate et studio acerrimo. Licebat ergo videre quo-

tidie in congressione quae fiebat in secreto, eum nihil fere aliud loquentem aut quaerentem, quam narrationes Patrum qui erant magni nominis, et problemata dogmatica et quaestiones ad scripturam pertinentes. Haec autem maxime propterea, quod tunc abundabat multitudo haereticorum, ad quod evertendos adsciverat eos qui illis temporibus erant excellentissimi, Joannem, inquam, et Sophronium. Porro autem ei quoque erat studio conservare consessum, nulli detractioni aslinem, et nullo vano sermoni. Quod si quis ex iis qui considebant, tale quid proposuisset, ille ingeniose et apte id repellebat, injiciens bonam aliquam quaestionem et animae utilem. Si is autem esset crassus et plebejus, et qui non recedebat ab iis quae sunt consueta, praesentem quidem non male tractabat, nec se iracunde et aspere in eum gerebat, praecipiebat vero, ne eum sinerent amplius esse e consilio, ut per eum unum fierent alii cautiores et diligentiores.

§ 19. Ut autem mortis memoriam suae cogitationi profunde imprineret, et eam perpetuo haberet praesentem et ante oculos, quid facit? Jubet sibi extrui monimentum: ei autem finem non imponi, sed semiperfectum sic relinqui: deinde eos qui praefecti erant operi, cum esset festum aliquod insigne, accedentes in conspectu omnium, qui considebant, aperte dicere: « Monimentum tuum in hodiernum usque diem est imperfectum, domine. Jube ergo, ut id finem accipiat. Incertum est enim, quâ horâ fur ingrediatur, nempe mors. Sed quis illius victus tenuitatem, et quae erat circa vestem et stratum vilitatem et mediocritatem, recte enuntiaverit? » Cum aliis enim ne hanc quidem neglexit virtutem, adeo ut vulgus, et eos qui sunt contempti, in his ne superaret quidem. Quidam certe ex habitatoribus civitatis qui erat ei familiarior, cum rescivisset quomodo res se haberet, stragulum emptum triginta sex nummis mittit ad beatum, plurimum rogans ne id recusaret, sed se eo indueret. Hoc ergo cum et propter viri fidelitatem, precumque contentionem et ardorem facere voluisset, non cessavit tamen tota nocte lamentari, ut postremo exposuerunt, qui ei assidebant. « Quis, dicens, non condemnarit me miserum Joannem, si mihi quidem liceat tegi tegumento triginta et sex nummorum, fratres autem mei, prohi dolor, secundum Christum, sub dio perpetuo degant concreti frigore, et nec minimum quidem et vilissimum pannum habeant? quorum plurimi quidem ventre vacuo et incoenati recumbunt, et vel ipsas, hei mihi, quae a mensa mea cadunt, micas cupiunt, sicut pauper Lazarus (*Luc. xvi*). Heu heu quam multi nunc hospites et peregrini ad hanc venerunt civitatem, qui non habent ubi caput reclinent, esurientesque et sitientes jacent in medio foro. Ego autem me delicate omne genus explens bonis, praeter alias delicias hoc quoque nunc sumptuoso induor tegumento. Quid ergo illo die expecto me auditurum? Quid aliud, quam: Recepisti bona

tua in vita tua, pauperes autem mala: et propterea ipsi quidem nunc accipiunt consolationem, tu autem cruciaris pro meritis? » Sed benedictus Deus, non amplius eo tegetur humilis Joannes, sed ejus pretio induentur pauperes. Cum primum itaque illuxisset, mittit stragulum in forum venundandum, quod cum vidisset is qui obtulerat, rursus emit et ad eum adfert. Ille autem accipit quidem, rursus vero mittit ad forum. Cum autem bis et saepe hoc factum esset, magnus Joannes significat ei qui offerebat: « Videamus, dicens, quis ex nobis prius defatigabitur: ego quidem ipsum vendens, tu autem emens, et offerens: erat enim valde dives. » Quamobrem deditâ operâ volebat magnus Joannes ex eo lucrificare, ut illius bona ad pauperes affluerent.

§ 20. Maxima ex parte, quaecumque incitabant ad commiserationem et amorem in pauperes, ea volebat dicere et audire. Assidue quidem certe investigabat vitam eorum Patrum qui fuerunt celebrati propter eleemosynam, et in hoc per totam vitam magnum ponebat studium, ut qui vellet eadem viâ, qua illi, ingredi. Cum itaque aliquando incidisset in vitam beati Serapionis Sidonii, non cessabat virum illum admirari et res illius narrare, quemadmodum cum aliquando in egentem incidisset pauperem, se pallio exuit, et ei dedit. Deinde cum obviam factus esset alteri argenti, similiter ei praebeuit tunicam: et de caetero sedit nudus, ulnis solum tenens Evangelium. Deinde ab aliquo interrogatus, quisnam eum nudasset, « Hoc, inquit: ostendens Evangelium. Cum vero eo quoque vendito, pro eo acceptum pretium distribuisset pauperibus, cuidam discipulo, qui eum rogavit, « Ubi est, pater, parvum Evangelium? » — « Crede mihi, inquit, fili, parens ei qui dixit, *Vende quae habes, et da pauperibus* (Matth. xix): ne ipsi quidem libro, in quo hoc scriptum erat, statui parcere. »

§ 21. Quam magnum autem studium poneret beatus, ut mortis meminisset, et quod plurimi faceret, efficere ne ejus recordatio deleretur, dictum quidem est prius, dicetur autem nunc quoque. Nam cum lethalis morbus aliquando invasisset civitatem, maximae illi erat curae accedere ad aegrotorum visitationem, et eorum qui decedebant, sepulturam. Saepe autem etiam assidebat iis qui emittebant animam, et eorum oculos suis tegebat manibus. Jubebat synaxes quoque celebrare pro iis qui dormierant, asserens et affirmans defunctis multum prodesse quae pro eis fiunt, commemorationes et sacra ministeria. Ad fidem autem faciendam eorum quae dicebantur, tale quid etiam narrabat, quod factum fuerat non ita multo ante. Dicebat enim, quod a Persis quidam abductus captivus, in custodia, quae appellatur Lethe, asservabatur vinctus. Lex autem erat apud Persas, ut qui conjecti erant in eam custodiam, nunquam revocarentur: et ea ratione consentaneum est eam fuisse vocatam Lethen, id est, oblivionem. Illinc autem cum quidam potuissent aufugere, et in Cyprum venire,

affirmarunt parentibus adolescentis, eum esse mortuum in custodia. Ille vero tres quotannis synaxes celebrabant, tamquam eo mortuo. Quatuor anni praeterierant, cum filius illinc aufugiens, redit domum. Quem cum parentes non tamquam qui fugisset e custodia, sed tamquam qui surrexisset e mortuis, cum magno stupore aspexissent, et fuissent ineffabili voluptate repleti, et alia faciebant et dicebant, quae anima, quae talem vidisset, faceret et diceret: et quemadmodum ei tamquam jam mortuo fecerant iusta quae fiunt mortuis, et cum eum docuissent, quinam essent ii dies, nempe dies sanctorum Theophaniorum, et dies salutaris Paschae, et dies sanctae Pentecostes. Haec cum ille audivisset, et in memoriam revocasset, parentibus affirmabat, quod his ipsis diebus relaxabatur a vinculis adventu cujusdam, qui gestabat lampadem, et fruebatur omni securitate: diebus autem sequentibus tenebatur vinculis, sicut prius.

§ 22. Talibus utens factis et narrationibus, fuit multis occasio salutis. Propterea plurimi quoque imitantes illa quae fiebant tempore Apostolorum, et vendentes ea quae habebant, eorum pretium afferentes, deponebant in ejus manibus, volentes id ab ipso distribui pauperibus (*Act. iv*). Cum quibus unus quispiam accedens, auri septem libras cum dimidia obtulit, affirmans nihil amplius auri apud se remansisse. Petebat autem ab eo, ut duas gratias acciperet: nempe ut et servaretur quidem ejus filius illius precibus: referretur vero navis absque ullo periculo, quae quidem emissa fuerat in Africam. Cum autem post preces triginta dies praeteriissent, moritur quidem filius: tertio vero die post ejus mortem, navis quae redibat ex Africa, cum fuisset ex adverso Phari, in grave incidit naufragium, adeo ut universum quidem onus perierit: sola autem navis fuerit salva cum vectoribus. Cum autem prius audito nuncio de filio, adhuc vigente animi perturbatione, accessit de nave tristitia, id eum plane obruit. Quod quidem postquam cognovisset Patriarcha, id nihilo minorem ei attulit animi aegritudinem. Deum itaque rogavit, ut invisibiliter ejus animam attingeret, et increparet tempestatem animi aegritudinis, et transmutaret in tranquillitatem. In somnis itaque nocte sequenti illi apparet vir, figurâ et lineamentis similis Patriarchae, ei dicens: « Cur ita victus es a tristitiâ propter ea quae acciderunt? Num tu me rogasti, ut haec precibus a Deo postularem, nempe ut et tuus salvus esset filius? et ecce ejus gratiâ est salvus, ut qui a vitae malis dimissus sit illaesus. Si enim vixisset longius, non bonus, sed improbus erat evasurus. Quod ad navem autem attinet, nihil dubites, quod nisi Deus fuisset exoratus a nostra mediocritate, erat cum ipsis viris in profundum transmittenda, et praeter onus, fratrem quoque et alios amisisses. Non oportet ergo esse tristem, sed propter hoc ipsum ferenda sunt potius, quae accidunt, grato animo. Nihil enim eorum quae fiunt,

fit sine Dei iudicio, etiamsi sint nobis ignota multa ex illius iudiciis. » Postquam ergo eum dimisit somnus, sensit cor suum satis magnam accepisse consolationem. Statimque profectus, procidit ad beati viri pedes, magnas ei agens gratias, et quam viderat noctu narrans visionem. Ille autem suasit, ut non ipsi, sed Deo, qui omnia dispensat ad utilitatem, acceptam ferat gratiam.

§ 23. Sed quemadmodum non eos solum qui Christo offerebant, et ut dicit divinus Apostolus, in benedictione seminabant, ille benedictione dignos duxit et accipiendos (II Cor. ix): sed eos etiam, qui in ipsum erant parci et illiberales, prudenti ratione studuerit inducere ad eleemosynam, declarant quidem etiam multa alia: declarabit autem etiam, quod factum est in Troilum Episcopum. Eum enim, cum esset avarissimus et parcissimus, statuit traducere ad amorem eleemosynae hoc modo. » In Ptochotrophium, * quod ipse construxerat, ut solebat, vadens, assumpsit etiam Troilum. Cujus comitem cum cognovisset habere in sinu triginta libras auri: «Sunt, inquit, a te hodie curandi, sanctissime Troile, nostri in Christo fratres. » Ille autem tamquam eo sermone pudore motus, et volens non existimari tenax et sordidus, sed potius simplex et liberalis, jubet ei, cui creditae fuerant pecuniae, unicuique eorum, qui illic erant, pauperum, praebere unum nummum. Cum vero totum aurum jam fuisset consumptum, et adventitius ille et non ex affectione ardor ad eleemosynam fuisset refrigeratus, gravis dolor et magna poenitentia incescit involuntarium benefactorem. Domum itaque reversus, inopinato horrore et febre correptus, decumbebat in lecto. Cum esset autem jam hora prandii, eum ad convivium invitat Patriarcha. Qui cum accepisset quemadmodum se haberet, et causam morbi non ignoraret, non sustinuit eum quidem despicere sic vexari et pati, se autem inire convivium: sed statim surgens, ad ipsum venit, et dicit subridens: «Ne putes, o comminister, me tibi vere dixisse, ut e domo tua largireres fratribus secundum Deum: sed quoniam tunc aurum non habebat ad manum comes meus, accepi a te mutuo. Nunc vero adsum, triginta, inquit, libras ad te afferens, quas etiam salvas reddo tuae virtuti. Postquam ergo solum vidit aurum in manibus Patriarchae, horrorem vicit, mala febris discessit, vires ei redierunt, et visus est habens vultum alacrem et vividum: ut hinc fieret manifestum, redditam pecuniā, morbum solvi quem ejus largitio suscitaverat.

§ 24. Cum aurum ergo in illius manus dedisset Patriarcha, postulabat ut literis ei mercede cederet. Ille autem lubenter sua manu conscribit syngropham, quae sic habebat: Deus misericordiae et clementiae, ipsam mercedem redde Joanni, meo domino et Patriarchae Alexandriae, triginta auri librarum, quae a me fuerunt distributae pauperibus. Ego enim mea accepi. Patriarcha

* Hospitium pauperibus recipiendis.

ergo accepto chirographo, illum quoque simul accipit, mensae futurum participem. Quem, cum comedisset, dormientem volens Deus excitare a gravi somno avaritiae, et efficere ut sciret quanta fuerit privatio remuneratione, et disceret benignitatem, ei immittit quodammodo eccestatim, et videbatur sibi videre domum quamdam pulcherrimam et splendidissimam, et cui elegantia et magnitudine nulla poterat conferri. Supra vestibulum autem inscriptus erat titulus aureis literis: Mansio et requies aeterna Troili Episcopi. Postquam vero his lectis est laetatus, existimans domum sibi datam fuisse ab Imperatore, accedit vir quidam insignis, et qui videbatur esse unus ex senatu, habitu similis Cubiculario, habens quosdam alios ante se ambulantes. Qui postquam appropinquavit vestibulo, aspiciens ad fores, jubet quamprimum dejici titulum: pro illo autem poni alium, quem, inquit, jubet Dominus orbis terrae. Statim autem fuit positus, hanc habens inscriptionem: Mansio et requies aeterna Joannis Archiepiscopi Alexandrini, empta triginta libris auri. E somno itaque surgens, obstupefactus, exposuit Patriarchae visionem, et ipse suum vitium animadvertit, et mores mutavit, et facere eleemosynam ardentius est aggressus, et pro eo quod erat prius parcus et tenax, ad dandum manum habuit promptissimam.

§ 25. Sed Deus, qui permisit Jobi dissipari et exinaniri divitias ad ejus virtutis faciendum periculum, permittit etiam similia accidere huic beato Patriarchae. Erant enim tredecim naves ejus ecclesiae, quae quidem oneratae cum essent in mari Adriatico, incidunt omnes simul in naufragium, peritque universum onus, quod erat ter mille et trecentarum librarum auri. Il ergo, quibus fuerant commissae naves, adducentes has inanes, appellant in portum Alexandriae: ipsi autem confugerunt in templum. Quod quidem cum cognovisset Patriarcha, Deo quidem propter hoc quoque agit gratias: ad illos vero mittit literas remissionis, ea sola, quae Job dixit, dicens: *Dominus dedit, fratres, Dominus abstulit*. Egredimini ergo, pro hoc nullum timentes periculum. Dominus enim erit sollicitus de crastino. Cum autem multi ex civibus venirent ad eum consolandum, prior ipse eis dixit: «Non oportet vos, o fratres, tristitia affici propter periculum navium, cujus ipse solus sum causa. Nisi enim magnos et elatos sumpsissem spiritus propter alienorum elargitionem, immo vero Dei ipsius, hoc nequaquam accidisset. Volens itaque Deus meum tumorem comprimere, permittit hanc accidere mihi calamitatem. Est enim Eleemosyna saepe causa superbiae ei qui non advertit. Paupertas autem, sicut scriptum est, virum reddit humilem. Ego sum igitur causa duorum malorum: unius quidem, quod mercede eleemosynae privatus sum propter vanam gloriam: alterius vero, quod propter eam procuravi amissionem tantarum pecuniarum: et nunc ad me attraho universum judicium animarum, quae re-

diguntur ad angustias. Sed Deus, etiamsi non propter me, sed tamen propter curam quam gerit eorum qui indigent, suppeditabit ea quae sunt ad usum necessaria. Illud enim, *Non te dimittam, neque te relinquam*, ab eo dictum est, *fidelis autem est, qui promisit*. Sic ii qui venerant ad sanctum consolandum, ipsi sunt potius ab illo dimissi acceptâ consolatione.

§ 26. Non multum temporis praeterierat, et Deus novo Jobo duplicat facultates, eratque in egeños liberalior et munificentior quam prius, non in egeños solum abundantiam, sed in eos etiam, quibus fiebat injuria, ostendens commiserationem. Cum enim iret aliquando ad divinos martyres Cyrum et Joannem precaturus, accessit ad eum quaedam paupercula, dicens se fuisse a genero gravi injuriâ affectam, et se ejus indigere auxilio. Cum ii autem, qui erant ejus viae comites, consulerent ut dum rediret, viseret et consideraret quae ad eam pertinent, Misericors ille non sustinuit, dicens: « Sed quomodo Deus attendet meas preces, si ego differo ejus supplicationem? Quis autem fidejusserit, fore ut vivam usque in diem crastinum, et non, si ante eam moriar, futurum me apud Deum inexcusabilem propter ejus supplicationem? » Haec cum dixisset, minime recessit a loco, donec mulieri justum reddidisset judicium. Hic ergo qui summam curam gerebat indigentium, cum audivisset de filio viri misericordis, quod cum pater ejus decessisset, is magnâ laboraret inopiâ, propterea quod pater ejus quidquid habebat, lubenter consumpsisset in pauperes: eum autem soli Dei parenti commendasset Mariae, cujus templo assidebat noctu et interdiu: accersit quemdam juris peritum, et clanculum jubet, ut in veteri chartâ conscribat testamentum cujusdam viri, nomine Theopempti, dicens id ostendere, me et patrem hujus pueri esse veros et germanos hujus consobrinos: et ostendat puero exemplum testamenti, ut certior factus de ea quae illi mecum intercedit cognatione, nihil formidet, sed audacter ad meam veniat humilitatem. Facta sunt autem omnia, sicut ei visum fuerat, et cum adolescente venit ad Patriarcham Jurisperitus. Scriptum ostenditur testamentum. Confitetur magnus ille Joannes cognationem, amplectitur adolescentem tamquam germani consobrini filium germanissimum. Dat ei pecunias, possessiones, alias multas facultates, conjungit eum matrimonio cuidam illustri foeminae Alexandrinae, et brevi eum reddit ex obscuro nobilem, ex abjecto insignem, ex paupere divitem: studens ostendere esse verissimum divinum illud verbum, quod dicit *se non vidisse justum derelictum, neque semen ejus quaerens panem* (*Psal. 36*).

§ 27. Sufficiat autem id quod est dicendum, ad testandum quam esset tardus vir ille admirabilis ad condemnationem. Quidam juvenis impudicus civitatem obiens Alexandriam, cum virginem quamdam ex iis quae vitam amplexae erant monasticam

a via recta abduxisset, et deinde eam suae libidinis et intemperantiae fecisset delicias, paulo post cum ea aufugit Byzantium. Quod quidem cum rescivisset vir divinus, magno dolore est affectus, et, ut dicitur, omnem movebat lapidem, studens eos a lapsu revocare. Aliquanto autem tempore interjecto, accidit ut cum apud quosdam ex clero narraret et beatus quamdam narrationem, quae poterat eorum animae afferre utilitatem, illius quoque juvenis, qui haec recentia fecerat, fieret mentio: quem qui tunc aderant, protinus condemnabant et abdicabant, tamquam uno ore omnes dicentes, eum non solum duas, ut apparebat, perdidisse animas, sed etiam multas alias, quibus hoc malum erat exemplar propositum. Eorum itaque magnus ille nimis facilem reprehendens condemnationem, « Nolite, inquit, o filii, nolite esse linguâ tam prompti ad detrahendum proximo. Nam sic quidem futurum est, ut vos omnino in duo mala incidatis: Unum quidem, transgredientes praeceptum illius qui jubet non judicare ante tempus. Alterum autem, quod ignorantes quod hucusque factum est, vos magna facilitate constitutis iudices (1 Cor. iv). » Est enim omnino incertum, an hucusque permaneant in peccato: an mutati sint ad correctionem. « Ego enim, inquit, aliquando legens vitam cujusdam magni ex Patribus, incidi in talem narrationem plenam utilitate. » Sic autem habebat:

§ 28. In Tyrum civitatem venerant duo monachi, aliquo fungentes ministerio. Alterum vero eorum, cum venisset in quemdam locum, quaedam meretrix, cui nomen erat Porphyria, sequebatur clamans: « Venerande Pater, serva me, sicut olim Jesus Christus meretricem. » Ille autem humanarum rerum nihil reputans, ea manu acceptâ multis videntibus, egreditur per mediam civitatem. Manavit itaque fama in omnes partes, quod ille monachus in uxorem accepisset Porphyriam. Cum ipso autem obiens meretrix urbes et vicos, incidit in infantem humi jacentem. Quem quidem cum benigne sustulisset ut aleret, secum eum portabat. Cum aliquo autem tempore venissent Tyrii in eum locum, ubi versabantur, et meretricem vidissent in ulnis tenere infantem, veluti irridentes, et egregium hunc virum ludificantes, « Re vera, ei dicebant, a scopo non aberrasti. Pulcher enim tibi filius natus est ex monacho. » Qui etiam Tyrum reversi, eam rem ubique disseminarunt, quod ea ex monacho peperisset filium, qui illius expressam conservavit effigiem. Ita fere sunt homines prompti ad credendum suspicionibus, et maxime, qui sunt mali et flagitiosi, et a se habent acceptam credendi occasionem. Statim enim tamquam e propinquo seipsos testes accipientes, alios accusant facile: simul quidem se volentes explere deliciis talium cogitationum et verborum, et cupientes esse alios similiter improbos: et sic studentes vitare plagas quae inferuntur eis a con-

scientia. Monachus autem cum totondisset Porphyriam, et ei monasticum imposuisset habitum, vocat eam Pelagiam, et concedit ei, ut in monasterio virginum agat silentium. Cum vero prae-scivisset diem sui decessus, illâ quoque acceptâ, redit Tyrum. Eam autem puer quoque sequebatur, jam septem annos natus. Ad omnes vero pervenit fama eorum adventus, quod scilicet revertitur Porphyria cum monacho suo conjuge. Deinde cum aegrotasset monachus, et ad mortem, jam spectaret, plurimi ad eum accesserunt ex habitatoribus, ejus visitandi gratiâ. In quorum conspectu cum jussisset afferri thuribulum plenum candentibus carbonibus, accipit eos carbones, et infundit in sinum, et omnibus audientibus, «Benedictus, inquit, Dominus, qui olim rubum servavit incombustum, is mihi fuerit testis fidelis, quod quomodo meas vestes non attigit haec, quae est in igne, urendi vis, ita nec ego attigi mulierem toto tempore vitae meae. » His auditis, omnes obstupuerunt, Deo dantes gloriam, qui eos, qui ipsum in occulto colunt, scit aperte glorificare. Haec cum fecisset et dixisset monachus, in manus Dei deponit animam. Propterea vobis omnibus suadeo, o filii spirituales, sicut etiam prius dixi, non esse promptos ad condemnationem. Contingit enim nonnunquam, ut ejus quidem, qui est fornicatus, aut aliquid aliud deliquit, peccatum aperte factum sciamus: in occulto autem factam ignoremus poenitentiam. Oportet autem Dominicam quoque timere vocem, quae dicit: *In quo judicio judicatis, judicabimini* (Matth. vii).

§ 29. Neque vero suadebat solum cavere hoc delictum: sed eorum etiam, qui divina praecepta negligunt, volens corrigere socordiam, tale quid fecit, dignum quod mandetur memoriae. Cum enim cognovisset multos negligentiores, post lectionem divinatorum evangeliorum exire ex ecclesia, et vanis ac otiosis vacare sermonibus, solemni quodam die, relicto sacrificio, ipse quoque et templo egreditur, et sedet cum universa multitudine. Omnibus autem hoc stupentibus, non oportet, inquit, admirari. Ubi enim sunt oves, illic omnino oportet esse pastorem. Nam cum propter vos et vestram utilitatem soleamus synaxes celebrare, si vos autem foris versemini, contingit inutilem a nobis capi laborem, statui cum egredientibus vobis simul egredi, et rursus ingredi cum ingredientibus. Hoc multos correxit, et a mala abduxit consuetudine. Non illos vero solos studuit corrigere, qui extra congregationem otiosis vacabant sermonibus: sed eos etiam, qui citra rationem intus inter se conferebant sermones: et maxime eos qui erant e suggestu. Si quando autem vidisset quempiam post unam et alteram admonitionem nequaquam posse corrigi, eum statim ejiciebat, apud eos vocem usurpans Dominicam, domum Dei oportere esse domum orationis. Contra autem eorum, qui in divinas congregationes

erant studiosiores illi accepta erat pietas, eosque et laudabat, et ad gradus provehebat. Quod quidem apertius indicabit id, quod jam est dicendum.

§ 30. Duo Clerici ejus ecclesiae, artem exercentes incidendi corium, erant inter se vicini. Quorum unus quidem mulieri conjunctus matrimonio, habensque filios, et patrem et matrem cum ipso habitantes, quos quidem alebat omnes suis manibus, non negligebat tamen divinas congregationes. Alter autem, etsi erat solus, et artis peritior, et in operando diligentior, ne sibi quidem soli parare poterat quae erant ad usum necessaria. Ei itaque, qui erat ejusdem artis, invidens, et non amplius ferre valens quam animo conceperat invidiam, eum aliquando solum offendens: « Adjuro te, inquit, per Deum, ne me celes, sed hoc mihi aperias, quid sit, quod tu sis semper quidem dives, idemque cum sis in operando negligens: mihi autem, qui sum diligens et laboriosus, contra accidit, ut jam redactus sim ad extremam paupertatem. » Illi autem volens cum reddere diligentior, qui erat negligens in adeundis congregationibus, quae fiunt sacrorum causâ: « Mihi quoque, inquit, o frater, res erat redacta ad maximas angustias. Ex quo autem mihi persuasi divinis vacare congregationibus, nonnumquam eo vadens, aurum in via invenio, quo factum est, ut mihi sint congregatae omnes, quas vides, copiae. Sed si me audias, ipse quoque me euntem sequere, et hinc non vulgarem habebis consolationem. » Paret dictis, et ad singulas divinas synaxes cum ipso ventitans, sentiebat domui suae factam a Deo benedictionem, et bono consultori agebat gratias. Ille autem scenâ mox apertâ, manifesto dicit socio, se nunquam aurum in via invenisse: sed volens, inquit, te excitare, ut venires ad divinas congregationes, finxi hanc auri inventionem. Hoc cum pervenisset ad aures beatissimi Patriarchae, et ejus bonum commendat propositum, et eum ordinat Presbyterum.

§ 31. Hic revera bonus pastor, eximius, inquam, Patriarcha, credens principi pastorum Christo, qui jubet, si persecuti fuerint ex una civitate, fugere in aliam: cum esset Alexandria tradenda manibus Persarum, divinâ providentiâ illinc quidem recedit, migrat autem in suam patriam Cyprum, suum ei corpus largiturus, ut quae eum aluerat. Praesciverat enim jam appropinquare decessum. Is itaque cujus saepe mentionem fecimus, Patricius Nicêtas, accepta occasione ex eo, quod Persae irruerant, obsecrat virum divinum, ut veniat usque ad regiam civitatem, precibus et benedictione bona impertiturus Imperatori. Ille autem cum sciret, qualis esset fides viri clarissimi, annuit quidem petitioni. Cum ambo autem nave veherentur, et jam essent in medio mari, incidunt in gravem tempestatem. Cum vero navis tam vehementer quateretur fluctibus, et mox esset mit-

tenda in profundum, visus est, nocte illa qua fuerat excitata tempestas, Patricius in somnis videre Patriarcham cum pauperibus, aliquando quidem per totam navem circumcursantem: aliquando autem cum ipsis manus extendentem, et e coelis petentem auxilium. Cum autem jam in Rhodum insulam pervenissent, ille ipse Patriarcha cum a se discessisset, re vera videt et non in somnis, splendidum virum Eunucho similem, aureum sceptrum habentem in manibus, et ad eum accedentem dicere: Vocat te rex regum. Statim ergo accersito Patritio, cum dixisset qualem habuisset visionem: « Tu quidem, inquit, o vir splendidissime, studuisti nos deducere ad eum, qui regnat in terra: qui autem coelum et terram et omnia suâ tenet ditione, prior ad se accersiit. Ille vero hoc dicto tristitiâ affectus, et dolore repletus, non potuit quidem eum retinere. Sed cum venerabilium ejus precum fructum jucunde accepisset, quam potuit officiosissime eum dimittit in Cyprum.

§ 32. Cum autem in suam civitatem pervenisset Amathuntem, jussit Scribis ut scriberent testamentum, quod sic habebat: « Joannes humilis quidem servus servorum Dei, propter autem mihi impositam Pontificatus dignitatem, gratia Christi liber, Ago tibi gratias Domine Deus meus, quod me dignum censueris qui tua tibi offerrem: et quod ex mundi bonis nihil aliud sit mihi reliquum, nisi tertia pars nummi: quam ipsam jubeo quoque dari pauperibus, qui sunt mihi fratres in Christo. Quando enim Dei permissione creatus fui Episcopus Alexandriae, inveni in meo Episcopatu circiter octo millia librarum auri: ex oblatione autem piorum collegi denis millibus plures his pecunias. Quas cum cognoscerem esse Christi, Christo etiam dare volui, cui nunc quoque trado animam. » Cum hoc testamentum sui fecisset ille magnus homo Dei, deposuit spiritum in manus Dei viventis. In ejus autem sepultura fit miraculum, quod nulli cedit ex iis quae unquam facta sunt mirabilia. Nam cum esset deponendus in aede oratoria admirabilium operum effectoris Tychonis, in quadam capsâ, in qua erant cõdita duo corpora Episcoporum videre licebat haec mortua corpora veluti animata, tribuere cultum beato corpori. Nam a se invicem sejuncta, id medium accipiunt. Et hoc quidem, quod evenit in ejus sepultura, visum est multorum oculis.

NOTA. Corpus sanctissimi viri adhuc incorruptum, Turcarum tyrannus dono misit Mathiae Hungarorum regi, asservaturque honorifice in sacello regio Castri Budensis, multis illic miraculis coruscans, ut testatur F. Pelbartus de Temeswar in Sermonibus de Sanctis (*Surius*). Sed Venetias, inquit Baronius, sacrum corpus translatum esse tradunt.

VITA S. ILDEFONSI TOLETANI EPISC.

AUCTORE JULIANO POMERIO EJUSD. URBIS PONTIFICE

Natus an. 606, obiit 667. — Natione Hispanus.

§ 1. Ildefonsus * memoriâ sui temporis clarus, et irriguis eloquentiae floribus exornatus, seculo aetatis nostrae nobilissimus Toletanae civitatis adscitus in cathedra praesul, post sanctum Eugenium in sacerdotium consecratur, vir tantâ laude dignissimus, quantâ et virtutum gratiâ numerosus. Quique mellifluas dapes de paradiso Dei capiens, et per totam Hesperiam (a) dispergens, inedia nostram ingenti eloquio satiavit. Non impar meritis Isidori, de cujus fonte adhuc clientulus purissimos latices bibit. Nam directus a sancto Eugenio, venerabili Toletanae sedis Episcopo, ad supradictum doctorem Isidorem Hispalensem** archiepiscopum, cum sibi jam sciolus videretur, adeo ab eo tentus et elinatus est, et ut ferunt, aliquo ferro constrictus, ut si quid scientiae decrat, plenius instrueretur. Tandem ergo optime informatus, ad paedagogum suum dominum Eugenium remeans, non post multos dies diaconii officium adeptus est. Hic igitur sub rudimentis infantiae adhuc degens, divino tactus spiritu, monachorum vitâ delectatus, contemptis parentum rerumque affectibus, Agaliense coenobium petiit. Cujus fugam rabido furore insequens pater, unâ tantum macerie impeditus est, qua et furentis est delusa quaestio, et fugientis salvata devotio. Nempe parentis furor, dum percitus in interiora praetenderet, latibulum quo hic vir occultabatur, reliquit, sicque praeterita incuratum pertransiit. Armata deinde manu Agaliensem cellam impetens gladio, dum quaesitum non invenit, rediens in propria ut perditum. Cognitâ igitur Ildefonsus parentis absentiam, Agaliense illico monasterium adiit, monachumque se in eo multis annis decenter exhibuit. Coenobium quoque virginum in Deibrensi villa construxit, ac propriis opibus ditavit. Rector deinde vel Abbas effectus Agaliensis coenobii, monachorum mores exercuit, rem discrevit, vitamque servavit. Ubi statim in officio clarens, duas Missas in laudem beatorum Cosmae et Damiani martyrum, quas in festivitate eorum psallerent, miro modulationis modo composuit: quae Missae infra annum tenentur notatae. Deinde post multum tempus, decedente sancto Eugenio, regali violentia Toletum (b) de-

* Ildephonsus vel Hildephonsus, vulgo apud Hispanos *Alonso*.(a) *Hesperiam* ab *Hespero*, vespertino sydere (sive Stella Veneris), vocarunt poetice Hispaniam Itali, ut Italiam Graeci, utpote sibi occiduam.** Vulgo *Stigilia*.(b) *Toletum* (vulgo *Toledo*) nobilissima urbs, Hispaniarum perinsignis Metropolitana Ecclesia.

ducitur, atque ibidem pontifex subrogatur. Cujus statim virtus enucleata in sede Romulea refulsit, et veluti facula ignea ardens, omnem Hesperiam perlustravit. Cujus doctrinâ usque hodie fulget Ecclesia, ut sol et luna. Cujus memoria in benedictionem odoris et compositione incensi habetur.

§ 2. Fuit denique timoris Dei instantiâ plenus, religione comptus, compunctione probus, incessu gravis, honestate laudabilis, patientiâ singularis, secreti tacitus, sapientiâ summus, disserendi ingenio clarus, eloquendi facultate praecipuus, linguae flumine copiosus: tantoque eloqui decore est celebrer habitus, ut disputationum ejus profunda oratio dum porrecte dirigitur, non homo, sed Deus per hominem eloqui affatim crederetur (a). Scripsit sane quamplurimos libros, luculentiori sermone potissimos, quos idem in tot partibus censuit dividendos: id est, librum prosapiae imbecillitatis propriae, librum de virginitate beatæ Mariæ contra tres haereticos (b), Opusculum de proprietate personarum Patris et Filii et Spiritu Sancti, Opusculum annotationum actionis diurnae, Opusculum annotationum in Sacramentis, librum de cognitione baptismi unum, librum epistolarum, Missarum, hymnorum atque Sermonum. Alter ejus liber est versibus prosaque concretus, in quo Epitaphia et quaedam sunt Epigrammata adnotata. Scripsit et alia multa, quae variis occupationibus impeditus, alia coepta, alia semiplena reliquit.

§ 3. Hic igitur dono afflatus superno, reliquias sanctae ac Deo dicatae virginis Leocadiae, adveniente rege in sedem suam regiam ob festivitatem, omnibus astantibus praesentavit. Nam ante tumulum virginis orante Ildefonso in genua provoluto, tumulus, in quo sanctum corpus ejus humatum est, exilivit, et operculum, quod vix triginta juvenes movere possent, angelicis manibus elevatum: velum, quod sanctae virginis membra tegebat, consurrexit, tamquam illud ipsa vivens foras submitteret, et veluti manibus hominum extensum elevaretur, atque conspectui ejus virgo pulcherrima procederet, clamantibus episcopis, principibus, presbyteris, diaconibus, clero ac populo: *Deo gratias in coelo, Deo gratias in terris*. Ipse vero manibus complectens oblatum, talia promebat vota, vociferans cum populo, et dicens: *Deo gratias*. Clerus vero vehementer psallebat *Alleluja*, et canticum, quod ipse dominus Archiepiscopus composuerat in laudem ejus, *Speciosa facta es, alleluja*. Sic clero et populo reboante, clamabat Episcopus, inter voces populi veluti mugiens, ut aliquod incisorium illi deferrent, unde quod manibus tenebat praecideretur, et nemo illi occurrebat: quia populus vastis vocibus insistebat. Nam

(a) Episcopali zelo et fortitudine Ildephonsum *Fidei anchoram* appellarunt; doctrinâ et eloquentiâ novum *Chrysostomum*.

(b) Contra duos haereticos antiquos, aetatis SS. Ambrosii et Jeronymi, *Jovinianum* et *Helvidium* quorum impissima in Deiparae Mariæ Virginitatem dogmata radices jecerant in Hispania: ac contra *Judaëum* quemdam, ad profligandas, in hujus persona, illius gentis blasphemias de Virgine Redemptoris Genitricis.

et sancta virgo quod sponte obtulerat, retrahebat. Sed et rex Recessundus, qui aderat, cultrum modicum, quem in theca tenebat, episcopo cum lacrymis offerebat, et collo submisso supplices manus a throno suo extendens, deprecabatur, ut episcopus non haberet indignum. Quem ille apprehendens, quod manu laevâ jam modicum tenebat, dexterâ praecidit, et cultrum ipsum simul cum ipsis reliquiis in thecis argenteis collocavit, indignum judicans, ut qui sancta praeciderat, polluta ultra tangeret.

§ 4. Alia adhuc miracula Spiritus Sanctus per eum perègit: quae quia longum est omnia recensere, ex multis pauca aggrediamur. Superveniente namque die sanctae et semper virginis Mariae, ante tres dies litanias perègit, et Missam, quae in ejus laudem caneretur, composuit. At ubi ventum est ad ejus sanctam solemnitatem, quae est Assumptio, tam regem quam populum ad hanc gratiam sollicitabat. Nam servus Dei Ildefonsus, majore ad hoc munere fretus, dum dominae suae, Deo praesule, serviens, ovens ejus solemnitatem susciperet, et in laudem ipsius Dei Genitricis summo cordis affectu harmonica modulatione composita carmina aptaret, et libellum virginitatis, more synonymo testimoniis veteris ac novi testamenti plenum, compe edidisset, et dignâ facundiâ ac magnificentiâ jam praefatae dominae suae festum exornasset: dumque ante horas matutinas solito more ad obsequia Deo peragenda consurgeret, ut vigilias suo Domino consecraret, diacono vel subdiacono atque clero ante eum cum faculis praecedentibus, subito ostium aperiens, et ecclesiam intuentes splendore coeleste micantem, deficientes ad lumen quod ferre non valuerunt, aufugientesque cum tremore, faculas quas manibus tenebant, reliquerunt, et vestigia, per quae venerant, repetentes, prope mortui reversi sunt ad sodales. Solicite vero omnis congregatio requirebat, quid de Dei servo ageretur cum angelicis choris, quos tam subito expaverant custodes, ut terga ad ostium dantes, ita aufugerent. At ille bene sibi conscius, ante altare Beatae semper Virginis procedens, rèperit in cathedra ipsam dominam sedentem, ubi erat solitus sedere et populum salutare: et elevatis oculis, vidit in circûitu ejus omnem absidem repletam virginum choris, quae de canticis David modulâtâ suavitate aliquid cantabant. Aspicisne in eam ipse sibi bene conscius et Deo carissimus, talem nostrae Servae Dei rectissime, et accipe de manu mea munusculum, quod tibi de thesauro Filii mei attuli. Sic enim tibi opus est, ut benedictione tegminis quae tibi data est, in meo tantum die utaris. Et quia oculos fidei fixos in meo semper servitio tenens mansisti, et laudem meam diffusa in labiis tuis gratiâ, dulciter in cordibus fidelium depinxisti: et vestimentis ecclesiae jam in hac vita ornatus eris, et in futuro in promptuariis meis cum aliis servis Filii mei laetaberis. » Et his dictis, una cum virgini-

bus et luce quae venerat, ab oculis ejus remeavit. Remansit vero Dei servus intantum securus de adipiscenda gloria, quantum praescius de promissa sibi victoriae palma. Vestis quoque, quam detulerat Dei Mater, servatur in Toletana ecclesia, miraeque subtilitatis, mirique candoris. Cathedram autem episcopalem, in qua dignata est residere Dei Mater, nullus postea sedere praesumpsit episcopus, nisi dominus Sigibertus, qui statim sedem ipsam perdens, exilio relegatus est. Novem itaque annis et duobus fere mensibus vir Dei Ildefonsus clarus extitit meritis, in pontificali regimine. Expleto autem XVIII, praedicti regis Recessundi anno, die x Calend. Februarii, domicilio carnis exiit, atque in ecclesia B. Leocadiae honorifice tumulatur. Non defuerunt ei promissa a Regina coeli, beata gaudia: quinimmo eâ suffragante, felix ejus anima ad coeli perlata est palatia, ubi Filium Virginis contuetur in sua gloria, Amen.

S. TIMOTHEI EPISC. ET MARTYRIS

DISCIPULI S. PAULLI APOSTOLI

RERUM GESTARUM COMMENTARIUS AUCTORE SIMEONE METAPHRASTE

Pro Chr. necatus anno 97. — Natione Asiaticus.

§ 1. Magnum Timotheum tulit quidem *Lycaonia* (a), aluit autem et instituit qua olim inter civitates fuit inclyta *Lystra* (b). Avia ei fuit Lois mulier pia et quae re verâ curam gerebat virtutis; mater Eunice quae Judaeis olim fuerat insita in pietatem et in integris virtutum hortis vere floruerat. Pater autem gentilis et in gentiliû rebus et vitiis tanto insignis, quantum fuit ejus filius pietate clarus et virtute incomparabilis. Cum adhuc adolescentulus esset Timotheus, etsi gentiliû et Judaeorum errore institueretur, utrumque declinavit, et accedit ad Paullum praecaram ecclesiae tubam, quum is cum Barnaba, ut legimus in Actis (xiv), venisset in *Lycaoniam*, quae tunc ex Paulli adventu magnum erat consecuta miraculum: claudum quippe ab ipsa nativitate (o divinam visitationem, o admirabile spectaculum!) sanum effectum ejus praesentia, et pedibus suis secure utentem. Quod eos qui erant in civitate in tantam adduxit admirationem, ut supra fidem videretur; gentilibus suos deos existimantibus humanâ specie obire civitatem, et eorum esse opus claudi curationem. Postquam autem quisnam esset cognoverunt, scilicet Dei

(a) Provincia Asiae Minoris, nunc *Liva* (Districtus sive Praefectura) *Asion-Cara-Hisar*.

(b) *Lystra* vel *Lystrae* urbs olim Episcopalis ad *Lycaoniae* fines, *Isauriam* versus. Ibi Apostoli Paulus et Barnabas cum claudum a nativitate sanaverint, primo ut Jupiter et Mercurius habiti divinos honores accipere cogeantur, at paullo post, Judaeis instigantibus, a tumultuante plebe lapidibus poene obruti et certe oppressi nisi fugâ desilierint (*Actorum* xiv, a 7 ad 19).

vivi potius Apostolus, et horum qui falso dicuntur Deorum adversarius, ad hoc ipsum missus ut ab hujusmodi errore homines recederent, et praedicans Deum qui non solum potest claudis rectum concedere gressum, sed etiam mortuos suscitare; multi ab errore deficientes, accesserunt ad pietatem. Fructus illius miraculi fuerunt etiam Timothei parentes, qui magno studio et liberalitate Paullum domi suae exceperunt, pietatisque ab eo lucem accipere, pie propterea et in Dei amore exinde juveniculum Timotheum instituentes; quod licet apertius discere ex libro Actuum Apost. (C. xvi): *Nam cum Paulus, inquit, obiret Lystram et Derben, erat illic discipulus quidam nomine Timotheus, filius mulieris Judaeae fidelis, patris autem gentilis. Huic testimonium bonum reddebant qui in Lystris erant et Iconio fratres.*

§ 2. Cum sic ergo Paulo traditus fuisset Timotheus, et ex civitate cum eo esset profecturus, ab Apostolo circumciditur propter quosdam Judaeos quibus plena erat civitas, quoniam omnes sciebant, illum esse patre gentili natum. Civitates autem Paulo obeunte ad seminandam praedicationem, et annunciandam veritatem, omnesque spiritu regenerandos, cum consequebatur, sicut stella solem, Timotheus, nihil sejunctioe a parentibus affectus, Paulli ardentius aestuans desiderio. Hinc in litterarum disciplinâ ab illo instituitur, fitque ei contubernalis, et omnino simul cum eo vivebat. Ejus deinde Diaconus constituitur et ad apostolatam confirmatur, periculorum atque laborum socius factus, generosa voluntate adolescentiam adhuc teneram superante, adeo ut boni ejus animi et bonorum operum testem ipsum habuerit magistrum, sic dicentem (I Cor. xvi): *Videte ne quis ipsum contemnat. Opus enim Domini operatur sicut ego.*

§ 3. Cum autem ad tantam pervenisset virtutem, et tantum eis testem adhibuisset, non hic solum, sed etiam in multis aliis locis. Nam modo quidem, inquit, scribens ad Corinthios Paulus: *Misi ad vos Timotheum fratrem meum, qui est filius meus dilectus et fidelis in Domino, qui vobis in memoriam rediget vias meas in Christo* (I. Cor. iv). Et rursus: *Si venerit Timotheus, videte ut sine metu sit apud vos* (ibid. xvi). Modo autem ad Philippenses quoque scribens, adsciscit socium inscriptionis: *Paulus et Timotheus servi Jesu Christi* (Phil. i et ii). Et deinceps consequenter in epistola: *Spero autem in Domino me Timotheum cito ad vos missurum, ut et ego bono animo sim, cognitis quae circa vos sunt. Neminem enim habeo tam unanimem, qui sincere pro vobis sit sollicitus* (i. et ii, Th. i). His vero congruentia scribit etiam ad Thessalonicenses: *Paulus et Timotheus servi Jesu Christi* (i. Thes. iii), eum hic quoque honorans societate inscriptionis: *Misi ad vos Timotheum fratrem nostrum et ministrum Dei, et cooperatorem in Evangelio Jesu Christi, ad confirmandos vos et exhortandos pro fide nostra, et nemo moveatur in istis afflictionibus* (Phil. ii). Et alibi: *Probationem autem ejus*

cognoscitis quod sicut filius patri, mecum serviit in Evangelio: illos quoque assumens, veluti testes virtutis Timothei (Phil. II). Deinde vero etiam ad Colossenses: Paulus Apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei, et Timotheus frater (Coloss. I).

§ 4. Porro autem cum a praeceptore tantum ferret testimonium, et modo quidem filius in Domino fidelis et dilectus: modo autem ejus frater et Evangelii cooperator vocari dignus haberetur: et susque deque tot et tam magna consequeretur encomia: tamem ne sic quidem sibiipsi confidere et non timere poterat: sed tam accurate vivebat, et tam diligenter se exercebat, et tam acriter se affligebat, ut eum etiam exhortaretur praeceptor, suadens discipulo, ne aquam amplius biberet, sed vino modico uteretur: *Propter stomachum tuum, inquit, et frequentes tuas infirmitates (I. Tim. V).* Sed quamvis sic laboraret ejus corpus continuâ infirmate, et habere dejectam stomachi facultatem, generosus resplendebat animus. Non poterat enim corporis infirmitas deprimere tam generosum animum: sed celeri zeli penna omnem in partem pervolabat, et modo quidem Ephesum, modo vero Corinthum illius linguae Sirenes demulcebant. Macedoniam quoque saepe et Italiam et universam terram cum praeceptore complectebatur praedicatione. Quid autem dixeris, quam multus cupiditatibus a ratione maxime alienis et absurdis servientes, ab hoc gravi liberavit ministerio? Recte novit, quod dico, is, qui ejus qui Corinthi est fornicatus, non ignoravit delictum. Erat enim divinus Timotheus non ad intelligendum solum acutissimus, sed ad dicendum etiam promptissimus, et ad facundiâ egregie utendum dexterrimus, et in divinis exponendis jucundissimus, et ad Ecclesiam componendam et custodiendam vel maxime idoneus. Nam et copiosorem consecutus est gratiam, et doctrinae fontibus usus est duplicibus: non Pauli solummodo admirabili lyrâ spiritus se oblectans, sed etiam versans cum Joanne eximie dilecto discipulo, et ab eo praefectus administrationi sedis Ephesiorum, cum ab eo audiisset et didicisset, quae ille rursus a bono spiritu.

§ 5. Nam cum Nero, martyrio principes Apostolorum, Petrum, inquam, et Paulum, subjecisset, et alii qui cum ipsis erant, discipuli se alio convertissent, accidit ut hic magnus Evangelista et Theologus Ephesi consisteret, a tempestate et naufragio ejectus, ut et referunt, quae ab Irenaeo Lugdunensi scripta sunt, et fama tradit. At fieri ergo non poterat, ut ipsius veritatis, Christi, inquam, verba exciderent qui discipulis suis dixit: *In mundo afflictionem habebitis (Joan. XVI).* Neque ergo exciderunt, sed uterque multas subiit molestias. Cum enim Domitianus per magnam vim sceleris tunc invasisset imperium, condemnatur hic quoque habitare unam ex Cycladibus (a) Domitianus, inquam, cui post

(a) *Cyclades* insulae (duo et viginti numerantur) in orbem jacent in Aegaeo mari ad Orientem Graeciae sic dictae αἰνῶλος *circulum*.

Neronem, et eos qui intercedunt, mandatum fuit imperium: ei autem improbitate nihilo fuit inferior, sed semper ad ipsum respiciebat, aut etiam sceleribus et flagitiis superabat, et structis in alios calumniis tam lubenter aures accommodabat, quam suis ipsius laudibus: siquidem tantum valuit assentatio, ut etiam Domitianum laude aliquâ impertiret et celebraret. Illius ergo ad facile audiendas calumnias propensio, Joannem condemnat, ut relegetur in Patmon (a) insulam. Quem quidem in locum cum per ignominiam relegatus fuisset venerandus Joannes, Timotheus, ejus loco, suscepit Episcopatum Ephesiorum (b). Quamquam nec ipsum quoque in sede longo tempore vivere permisit inimicus.

§ 6. Erat enim quidam dies festus apud Ephesios qui ab eis vocabatur Catagogium. In eo ergo et clavas tollentes, et simulacra in manibus tenentes, et sibi quasdam imponentes personas, et insigniores partes civitatis impudenter obeuntes, et iis quaedam carmina decantantes, virosque et mulieres more praedonum invadentes, magnam caedem eorum faciebant: ea ratione putantes execrandi, se suum honorare daemonem, ut eos viderentur homines honorare, quorum maximus cultus, est mors eorum qui honorant. Divinus ergo Timotheus hoc aegre ferens, et igne zeli visceribus inflammatus, et partim quidem consiliis usus et admonitionibus, cum minime potuisset eis persuadere, ut a tali desisterent insania, accedit ad eos in media compita, cum jam festum ageretur, rursus admonens, increpans, docens, quid non faciens ex iis quae possent dimovere hominem a tali insania?

§ 7. Illi autem ejus dicendi libertatem aegre ferentes, quaecumque habebant in manibus, iis adversus eum usi sunt, eum ferientes et per terram trahentes cum quam maxima dici potest crudelitate et inhumanitate, et tandem humi jacentem, cum omnis virtus vitalis et operatio eum deficeret, quidam Christiani eum tollentes, parum adhuc et aegre spirantem, et jam morti vicinum, ultra civitatis portum deposuerunt: ubi cum Deo commendatum emisisset spiritum, corpus rursus pie et sancte in quodam loco condunt, qui apud eos Pion, id est, pinguis, dicitur. Longo autem tempore postea, Constantii in eum amores, qui filius fuit Constantini, Magni, inquam, illius et primi Imperatoris Christianorum, illinc exportant reliquias, desiderii administro utentes Artemio: qui cum egregiae illius Timothei in dicendo libertatis fuisset imitator, ei quoque postea fuit conformis mortis similitudine, et fuit martyrii ornamento propter Christum decoratus. Reponitur autem in sacra ara ejus quod cognominatur templum Apostolorum (fuit vero id Constantii manus opus et fidei), sub ipsa mensa mystica,

(a) *Patmos* insula, una est ex *Sporadibus* non longe a *Cycladibus*. *Sporades* autem e Graeco dicuntur quasi absque ordine seminatae ex *σπείρω* semino.

(b) Opportune hic notant Bollandiani: Non successit Joanni Timotheus; hic enim fuit primus Ephesiorum Episcopus, sed quamdiu aderat Joannes, Apostolus Christi et Evangelista, is, licet non uni Sedi adstrictus, primariâ tamen valebat auctoritate.

suppeditator miraculorum, dispensator gratiarum, thesaurus qui non potest exinaniri, divitiae quae non consumuntur, et cum Luca et Andrea connumeratur: Deo fortasse hoc benigne providente, ut sicut eis omnia fuere communia, mores, disciplina, praedicatio; commune quoque esset sepulchrum.

MARTYRIUM S. BABYLAE EPISCOPI

AUCTORE S. JOANNE CHRYSOSTOMO CONTRA GENTILES

Interpres est Germanus Brixius Antisiodorens. Canon. Parisiens.

Anno 250.

§ 1. Fuit Imperator (a) quidam majorum nostrorum temporibus, qui qualis aliòqui fuerit, dicere non habeo; verum ubi scelus ab eodem magnâ audaciâ atque improbitate factum audieritis, et reliquam morum illius crudelitatem perspectam habebitis. Quodnam ergo piàculum id fuit?

§ 2. Visum fuerat genti cuidam (*Persis regnante Sàpore*), cum hoc Imperatore bello decertanti, bellum tandem componere, sic, ut neque alteros affligerent, neque ipsi vicissim ab alteris posthac affligerentur: quin potius molestiis, periculis, omni dènique timore defungerentur, ac partis contenti, nihil quicquam praeterea requirerent: praestare enim, timore procul depulso, mediocribus frui, quam plura appetentes ubique timere, trepidare, atque adeo malis ultro citròque datis et acceptis vitam transigere. Itaque cum constitutum illis esset, bello prorsus deposito, quietam ac minime sollicitam vitam vivere, visum est commodum, hoc firma aliqua pactione ac stabilibus terminis vinctum confirmare. Tum foedere facto, dato atque accepto jurejurando, et regi praeterea suo suadere conantur, uti suo ille filio (puer autem is admodum erat) pro certo pacis pignore deposito, praestaret, tum ut qui prius hostes erant, bono in reliquum tempus animo essent: tum animi ac consilii sui testimonio pròdò indicaret, se quam pacem cum illis faceret, eam citra dolum omnem facere. Qua oratione rex adductus filium dedit, ut ipse quidem opinabatur, amicis ac sociis: ut veror eis exitus probavit, belluae omnium belluarum crudelissimae.

(a) Probabiliter Philippus I qui Christianam Religionem coluisset dicitur, scelestissimo tamen se polluit facinore de quo hic Chrysostomus; quique jam, regnandi cupidine, Gordianum III (anno 245) interimendum curaverat (*Vide Notam infra, p. 621*). Falso prorsus a quibusdam hic ponuntur vel Decius (sub quo tandem martyrium subiit Babylas), vel Numerianus et Carinus qui imperarunt circa 283. Quid enim cum his ethnicis Principibus ingressus in Ecclesiam ut Christianorum sacris adessent, et a sancto Episcopo, ut infra narratur, arcerentur? Constat insuper S. Babylam in Antiochena Ecclesia effulgère coepisse ab anno circiter 238.

Amicitiae enim ac foederis lege regium illum puèrulum cum accepisset, statim omnia simul conculcavit ac subvertit, jusjurandum, pacta, pudorem cum, qui homini ab homine, religionem, quae Deo debetur, misericordiam, quam a nobis actas illa impetrare solet: ac neque juvenus feram illam flexit, neque sane, quae hujusmodi sceleribus comes esse solet, ultio agreste illud pectus terruit, neque patris filium deponentis verba ejusdem animum subière: ea, inquam, quae illi filium in manum tradens fortasse mandarat, dum postulat, uti illius curam quam diligentissime Imperator susceperet, patrem etiam illum filio suo appellans, dum obsecrat, ut quasi ipse genitor foret, sic illum enutritet atque erudiret, perficeretque, ut majorum suorum nobilitate dignus ille olim evaderet: denique dum idem pater inter haec verba media filii dextram homicidae dextrae insertat, ac multis etiam cum lacrymis congressum solvit: horum omnium inquinatissimus ille nihil quicquam secum reputans, quin potius omnibus illis una ex animo excussis, caedem illam caedium omnium sceleratissimam patrat.

§ 3. Hoc enim flagitium, filii etiam proprii caede gravius est, cujus rei testimonium a vobis mutuabor qui utique non sic, opinor indoluissetis (si modo ex animi mei affectibus et vestrorum item affectuum conjecturum facere oportet), si illum audissetis proprium filium occidisse. Tum enim una cum communibus legibus et naturae etiam leges subverti visae fuissent. Hic autem plurima simul concurrerunt, quae numero ipso naturae necessitudine validiora esse possunt. Quoties enim mihi ante oculos obversatur adolescens ille prorsus innocens, idem a patre deditus, idem a Majorum suorum regia avulsus, idem domesticas delicias, gloriam, honorem cum extorri vita, hoc nomine commutans, ut posset impurus Imperator pactis cum hoste foederibus fidere: idem postea ab illo misere confectus, et splendore domus paternae per eadem foedera privatus, denique ab eodem jugulatus: nimirum secum pugnans me subit affectus, liquefacto simul atque exaestuante intus animo, quorum affectuum alterum mihi ira, alterum moestitia parit. Nam dum mecum reputo scelestum illum armantem sese, gladium intentantem, pueri collum apprehendentem, quâ dextrâ depositum receperat, hac eadem gladium in illud impellentem, dirumpor, atque adeo irâ suffocor. Rursus dum intueor juvenem illum timentem, trementem, ploratus extremos plorantem, patrem inclamantem, hunc ipsum istarum rerum auctorem fuisse testantem, caedem non ei qui gladium in guttur mergeret, sed ei qui se genuisset, acceptam referentem, neque fugam adornare, neque sibi auxilio esse valentem, sed quod unum superest, frustra de proprio parente expostulantem, denique plagam receptantem, palpitantem, calcibus pavementum ferientem, terram sanguineis rivis inquinantem, ipsa

mihi intus viscera discerpuntur, ipsa mihi cogitatio obtenebratur, ac mihi ob oculos moestitiae caligo quaedam offunditur. At vero non perinde belluinum illud Imperatoris pectus affectum videas: quin potius quasi vel agnum, vel vitulum immolaturus, sic ad scelestam illam caedem animatus fertur.

§ 4. Et puer quidem plagâ acceptâ exanimis jacebat: at percussor admisso scelere patrocinebatur, posteriori facinore prius illud obscurare laborans. Existimaturus es fortasse, me de sepultura loqui velle, deque Imperatoris impietate qui a se occiso ne tantillum quidem terrae impertiverit. Ego vero aliud quoddam facinus, eo quod a me jam dictum est longe atrocius, indicaturus sum. Nam manus illas impias tam innocentem sanguine ubi conspurcavit atque consceleravit, novamque illam tragoediam perëgit, quasi nullo prorsus a se scelere facto, effrons, et ipsis etiam saxis durior, ad Dei optimi maximi templum festinabundus accurrit. Miraturi fortasse sunt nonnulli, cur factum est, ut qui tam saevum patrasset facinus, divinâ statim plagâ percussus non fuerit, aut quo pacto prius, quam introisset, in illum Deus non continuo fulmen caelitus contorserit, ita ut ejusdem os impudens caelesti igne mox conflagraret. At ego, si quibus hujusmodi cogitatio in animum descenderit, laudo quidem illos et admiror excandescitiae istius causâ: tamen huic meae de illis tum laudationi, tum admirationi, nonnihil certe adhuc deesse dico. Etenim justa quidem illos indignatio subit, tum ob peremptum injuriâ puerum, tum ob divinas leges tanta cum petulantia atque contumelia violatas: sed iidem tamen irae impotentiâ exaestuantes, rem ipsam totam non perpendunt. Justitiae enim lege hac, alia quaedam lex longe sublimior in coelis lata est. Lex verò ea quae tandem esse potest? Iis qui peccatum aliquod commisere, poenam non evestigio Deum irrogare, sed tempus delinquenti concedere, ac veluti praescriptum diem statuere, intra quem peccatum quum deposuerit, poenitentiae beneficio par tandem iis evadat, qui nullum prorsus peccatum admiserunt. Id quod et tunc Deus in miseri ac perditum illius causa declaravit: sed nullus tamen propterea subsequabatur profectus, inemendatus enim persistebat. At Deus, quo est in humanum genus amore, hoc etiam cum providisset, ne sic quidem illum despexit, neque partes ipse suas intermisit: sed et laborantem invisit, adhibitis etiam iis remediis quae salutem afferre possent: caeterum tantum abfuit, ut porrectum ille medicamentum admitteret, ut vel medicum ad se hoc nomine missum trucidaverit. Medicamentum porro ac medicinae item ratio, hujusmodi erat:

§ 5. Forte fortunâ per quod tempus crudelis ac miseranda quam dixi, fabula licentiose ageretur, magnus quidam atque admirabilis vir (si modo viri nomine designare illum fas est) nostri

hujus gregis curam gerebat: Babylas huic nomen erat (a). Is igitur per eos dies Christi ecclesiam hanc a Spiritus gratia sibi conceditam quum haberet, Eliam atque, hujus aemulum Joannem, non dico praeteriit, ne invidioso admodum verbo utar, sed usque adeo est assequutus, ut ne tantillum quidem illorum generosorum pectorum libertati concesserit. Neque enim paucarum civitatum tetrarcham, neque gentis unius regem, sed eum qui imperio suo plurimam totius orbis partem contineret, ipsum, ipsum hunc (inquam) homicidam de quo nobis est sermo, eundem multarum gentium, multarum civitatum, immensi item exercitus dominum, eundem, quoquo te vertas, tum ab imperii amplitudine, tum a morum ferocitate terribilem, quasi vile quoddam ac nullius pretii mancipium, sic a Dei templo exègit, tanta adeo cum constantia atque animi praesentia, cum quanta pastor scabiosam ac morbidam ovem ab ovili excludit, dum pròhibet, ne laborantis ovis morbus ad reliquum quoque gregem contagione serpat. Et haec quidem fecit Babylas, re ipsà Servatoris nostri verbum confirmans: Solum illum videlicet servum esse, qui peccatum facit, ut sexcentas etiam coronas capite gestet, ut omnibus, qui super terram sunt, hominibus imperare videatur: qui autem culpae nullius sibi conscius est, ut in subditorum classe censeatur, hunc vel regibus omnibus regaliorem praestantiorumque esse. Ergo ipsum Imperatorem statim is, qui illius imperio parebat, rexit, et ei qui omnium dominator erat, subditus jura dedit, atque adeo adversus eum damnationis calculum tulit.

§ 6. Tu vero quisquis es, qui haec audis, noli quod dictum est, leviter transmittere. Nam auditus facti hujus nuncius, extitisse ex subditis, qui Imperatorem a templi vestibulo exegerit, per se abunde satis est ad commovendos ac perterrefaciendos auditorum animos: qui si vis miraculum totum exacte pernoscere, ne verbum ipsum nudum spectes, sed pònito tibi ante oculos, hinc satellites hastatos, hinc milites scutatos, hinc tribunos, hinc exercitus duces, hinc permultos in aula regia educatos, hinc eos quibus civitatum administratio credita esset, hinc praeceuntium, hinc sequentium fastum, hinc assecularum seipsos urgentium turbam, denique universum Imperatoris famulitium: secundum haec ipsum Imperatorem in medio illo comitatu multo cum fasto ingredientem, eundemque vestium, purpurae, lapillorum hac illac conspersorum, in dextra, in militaris vestis commissura, in capitis diademate refulgentium sumptu sibi placentem: ac ne hoc quidem loci coepae semel a te imaginis istius faciem finias, quin eandem pròferas ad Dei usque servum illum, beatum, inquam Babylam,

(a) Illorum Baronius sententiam respuit qui duos fuisse hujus nominis in Orientali Ecclesia Episcopos suspicantur, quorum confusa et in unum male congesta sint monumenta. Quoad pueros, S. Antistitis discipulos, cum eo coronatos, videre est *Martyrol. nostrum illustratum* in fine huj. Volum. hac Die.

ejusdemque humilem habitum, vulgarem vestem, animam contritam, sensum ab omni temeritate alienum: atque his demum coloribus utrumque cum depinxeris, et alterum alteri opposueris, tum certe facti hujus miraculum belle perspicies. Immo vero ne sic quidem id exacte comprehendes. Babylae enim fiduciam nullius plane sermo, nullius oculorum acies repraesentare queat, sed solum illius experimentum atque usus, cujus generosi animi praesentiam solus is possit recte animo concipere, qui potuerit ad id fiducia fastigium pertingere. Quomodo enim senex ille accessit? quomodo praetoriam cohortem dissipavit? quomodo labia diduxit? quomodo verba fecit? quomodo increpuit? quomodo dexteram in pectus impactam firmavit? pectus, inquam, irâ turgens, ac caede fervens? quomodo homicidam exegit? nihil illum eorum, quae agerentur, deterruit, nihil de sententia deduxit.

§ 7. Exclamare hic libet: O animum imperterritum, mentemque excelsam: o coeleste pectus et constantiam angelicam. Quasi enim depictam in pariete videret universam illam speciem, sic omnia intrepide generosus ille vir perëgit. Etenim illum sacrae erudierant literae, mundi hujus res omnes non nisi umbram esse ac somnium, et si quid his vanius. Propterea Babylam nihil ea omnia terruere, immo vero magis animavere; illorum enim, quae coram contuebatur, aspectus, ejus cogitationem traducebat ad supremum illum regem, sedentem super Cherubin, abyssos contuentem, ad thronum illum gloriosum et excelsum, ad exercitum illum coelestem, ad angelorum myriadas et archangelorum, ad suggestum terribile, ad tribunal incorruptum, ad flumen ignis, ad judicem ipsum. Propterea certe se ipse totum a terra in coelum transferens, quasi judici ipsi adisteret, ipsumque audiret, jubentem, ut scelestum atque inquinatum illum a sacrosancto grege expelleret, sic ejecit, et a reliquo armento separavit, nihil prorsus respiciens eorum omnium quae videbat, quaeque terrifica aliis videntur: quin potius illo viriliter atque admodum generose expellendo, divinis legibus vim ac tyrannidem patientibus, opem tulit. Atqui quanta Babyas erga caeteros fiducia usus sit, hinc constare potest. Quemnam enim ex aliis metueret, qui adversus ipsummet Imperatorem tantam sibi potestatem sumeret?

§ 8. Equidem vir ille qualis fuerit, conjecturâ quodammodo assequor, seu, ut verius dicam, de eo sic mihi ipse persuasi, ut nihil quicquam, vel in gratiam, vel in odium unquam vel faceret, vel diceret: sed generoso semper ac forti animo contra timorem, contra item adulationem, quae timore impotentior est, contra id genus alia (cujusmodi multa inter homines accidunt) sese opponeret, nec unquam ne tantillum quidem rectum adulteraret iudicium. Si enim amictus, dentium risus, pedis ingressus, hominis naturam arguunt: multo quidem magis tot ac tanta illius egregia

facta omnibus nobis fidem facere possint, quantam ille in reliqua vita virtutem amplexatus fuerit.

§ 9. Neque enim nobis ille ob fiduciam modo qua praeditus erat, admirabilis esse debet: verum ob id quoque, quod eam fiduciam ad hoc usque loci perduxerit, simul ob id, quod eam ulterius non promoverit. Talis est enim Christi sapientia quae permittit, ne quid minus, ne quid item plus justo decertes: sed ut omnia intra modum efficias. Atqui Babylae licebat, si voluisset, ulterius prògredi: ei enim qui vitae curam semel abjecerat (prorsus enim non accessisset, nisi se ipse hujusmodi cogitatione armavisset) omnia libere agere licebat, et Imperatorem conviciis aspergere, et diadema capite detrahere et pugnīs os contundere: nam et dextram in pectus jam impeggerat: sed tamen ab his omnibus abstinuit: animam enim habebat sale spirituali conditam quae res praestabat, ut nihil temere, nihil stulte, sed omnia recto rationis judicio, ac stato ordine exequeretur: non quemadmodum gentilium sapientes qui nunquam intra modum, sed ubique (ut ita dicam) aut majorem, aut minorem quam decet, orationis libertatem usurpant, idque ut nusquam fortitudinis, ubique affectuum ratione carentium opinionem sibi concilient: in iis quae assequi non possent, metus atque ignaviae: in quibus excessissent, insolentiae ac vanitatis apud omnes convicti. At non sic Babylas noster qui quod ipsi in mentem venerat, id non inconsulto aggressus est, sed nihil non accurate perpendens, et animi sui cogitationes divinis legibus conformans, ita demum ad opus eas eduxit. Ea propter sectionem ipsam neque per summa tantum inflixit ut ne major membri affecti pars incurata relinqueretur: neque altiore quam deceret, ut ne supervacanea plaga, quod sanum esset, offenderet: sed plagâ prius ad morbum attemperatâ, medicinam quam optimam adhibuit. Equidem hinc illum pronunciare ausim, irâ, pusillanimitate, arrogantia, ambitione, odio, timore, adulatione prorsus vacavisse: quod si et majus quiddam atque admirabilius fatendum est, non tam certe mirum mihi videtur, eundem adversus imperatoriam insaniam tantâ fiduciâ constitisse, quam vidisse atque intellexisse quatenus hoc ipsum facere oportêret, nec quicquam praeterea vel fecisse vel dixisse. Et quidem quod postremum hoc longe illo admirabilius sit, multos utique invenias illius compotes evasisse, ab hoc tamen superatos. Vocis enim libertatem ut cumque usurpare possunt et ex plebejis permulti: at illa eadem decenter uti tempore consentaneo, congruâ tum mensurâ, tum prudentiâ adhibitâ, magni admodum animi et admirabilis fuerit. Quando et in beatum illum David magna cum licentia ac contumelia invectus est Semei, quem et sanguinarium virum appellavit: verum hanc ego nunquam dixerim fiduciam ac libertatem, sed linguae potius intemperantiam, mentis temeritatem, contumaciam, dementiam, atque id genus quodlibet, vi-

tium. Convenit enim, arbitror, ut qui alios reprehensurus est, is animum suum quam longissime ab omni temeritate ac contumacia asserat, quamque usurpat agendi vehementiam, eam ex verborum atque rerum natura tantum demonstret. Etenim medici dum vel putrida membra secare, vel intumescencia comprimere opus est, non irâ prius animum suum complentes, ita demum ad curandum accedunt: sed tum maxime decenti in statu animi cogitationem continere adlabôrunt, ut ne arti ipsi turbati animi motus officiat. Quod si corpus curaturo tantâ animi sedatione opus est: quo, obsecro, animarum medicum loco habebimus? quantam ab eo sapientiam exigemus? Certe longe maiorem, atque adeo tantam, quantam bonus ille martyr praestitit. Nobis enim quosdam quasi terminos et regulas praescribit, per quas videlicet et in reliquis facta proportionem nobis ipsi modum desumamus: sic miserum illum a sacrosanctis claustris summovit.

§ 10. Ac factum quidem hoc videri potest unum modo esse egregiae virtutis opus: verumtamen si quis id perpendat, ac tamquam explicans undique diligenter speculetur, inveniet, et alterum, et tertium item emolumentum inde simul enasci, magnumque inibi utilitatis thesaurum recondi. Siquidem unus tantum is fuit, quem a templo expulit Babylos: at multi extitere qui lucrum inde reportarunt. Quotquot enim erant, qui fidem suam Christo nondum obstrinxissent (de iis loquor qui tyranni huius imperio parebant: id autem imperium bonam totius orbis partem occuparat) ii certe omnes obstupere, admirati sunt: inde edocti quantam servis suis libertatem Christus impertierit, deriserunt suam ipsorum illiberalem et abjectam servitutem, perspexerunt quantum inter se discrepent Christianorum nobilitas et gentilium probum*. Qui enim apud illos templorum administrationem suscipere, ii reges suos colunt plusquam dominos, plusquam idola etiam ipsa quae adorant, regumque metu statuis ipsis assident, ita ut maligni illi daemones, honorem omnem sibi impensum, Imperatoribus solis acceptum referant. Itaque ubi contingit Imperatorem aliquem creari, qui cum illorum religione non consentiat, mox ibidem, si quis in idolorum templa fuerit ingressus, passim araneorum telas parietibus circumfusas videbit, et tanto situ idoli statuam obductam, ut neque nasus, neque oculus, neque alia quaevis totius oris pars appareat. Ex altaribus autem, aliorum reliquias solum superesse, maiore parte jam collapsâ: alia interim tam altâ undique herbâ circumdari, ut qui altaria ea esse nescit, sterquilini acervum aliquem esse putet. Cujus rei causa haec est: illis olim licebat quaecumque vellent suffurari, et per statuarum cultum ventri indulgere: nunc vero quamobrem sese miseri discruciaverint? Accubantes enim, ac se ipsi conficientes, ab illis tamen nullam prorsus expectant retri-

* Christianorum nobilitas et libertas, ac Gentilium probrosa servitus ac vilitas.

butionem: sunt enim ligna tantum ac lapides: verum honore eo, quem Imperatores statuis iisdem exhibent, adducuntur illi ad hujusmodi cultum simulandum, qui certe tollitur, dum Imperatores sapiunt, Dei optimi maximi filium adorantes. At non ea est rerum nostrarum conditio, sed plane contraria. Quum enim in Imperatorium thronum conscendit, qui nobiscum in fide ac divinitatis opinione consentit, hic segniores efficiuntur Christianorum res: tantum abest, ut illae per humanos honores erectae consistant. Rursus cum impius aliquis Imperator regnat, qui nos undique urget, qui nos infinitis malis exercet, tum eadem pretium accipiunt atque inclarescunt, tum praemiorum ac triumphorum tempus, tum coronarum, praeconiorum ac virtutis omnis ostendendae facultas.

§ 11. Quod si quis dixerit, superesse etiam nunc civitates, eandem quam olim superstitionem circai dolorum insaniam prae se ferentes, is primum admodum paucas numerabit. Verum tamen ne hac quidem ratione officiet instituto a me sermoni. Eadem enim suppositio adhuc manet: nam pro Imperatore, civitatis administratores habent parem secum idòlis honorem deferentes. Atque hujus cultus causae hae existunt *, crapulae, commensationes tum diurnae, tum nocturnae, tibiae et tympana, et quod liberum est, turpia quidem cum omni oris impudentia proferre, turpiora autem facitare, liberum item prae ingluvie disrumpi, prae ebrietate debacchari, et in probrosissimam insaniam dilabi. Id genus indecentes sumptus continent adhuc et foveant intercidentem illum errorem. Nam qui opulentiores inter illos sunt, in ordinem parasitorum cogunt eos qui ob ignaviam fame pereunt, quos ipsos tamquam canes ad mensas suas enutrient, eorumque impudentes ventres iniquarum coenarum reliquiis differciunt, iisdem pro animi arbitrio abutentes. At nos qui in universum mores vestros iniquos, ac prorsus ratione carentes abominamur, qui ob propriam segnitiam atque ignaviam esurire coguntur, eos non pascimus: quin potius suadendo hortamur, ut et sibi et caeteris opera sua victum sufficiant: qui vero mutilo sunt corpore, iis permittimus modo victum necessarium ab iis quibus facultates suppetunt, mendicare. At comensationes, ebrietates, et reliqua omnis insania, ac turpitudine a coetu nostro exacta explosaque est: pro quibus introducta sunt quaecumque gravia, quaecumque casta, quaecumque justa, quaecumque sunt probata, si qua virtus, si qua laus. Nam caetera illa quae Graeci jactabunde efferunt, philosophis suis attribuentes **, facile commonstrarunt vanam gloriam, temeritatem et puerilis cogitationis opera esse. Neque enim temere apud nos dolio quis accepto se ipse inclusit, neque vili ac lacero panno

* Causae idololatriae.

** Jactata Gentilium philosophia discutitur.

obtectus, sic per forum ingressus est. Ea enim admirabilia quidem esse videntur, laboreque multo ac summâ aerumnâ plena; sed indigna tamen sunt, quae laudem mereantur. Est autem diaboli astutiae, sibi servientes laboribus ejusmodi addicere, unde qui decepti ab illo fuerint, tum divellantur, tum ridiculi omnibus appareant. Labor enim is, ex quo nullum lucrum manat, nullam prorsus laudem meretur. Etenim existunt etiam hodie perditii quidam homines, nullis non flagitiis pleni qui multo majora jactitant quam philosophus ille. Alii enim acutos clavos comedunt, alii calceos mandunt et deglutiunt, alii ad alia his longe flagitiosiora male consulti se conferunt: opera porro hujusmodi multo sunt admirabiliora, quam vel dolium illud, vel panni illi viles ac laceri: sed ea tamen minime probamus, sicuti neque illa: quinimmo et istos, et omnes item qui similibus praestigiis mirabiles sunt, aequae ac philosophum eundem damnantes deploramus.

§ 12. Dices, Magnam vero philosophus * orationis libertatem apud regem prae se tulit. Videamus ergo quae sit egregia illa libertas, num etiam ea dolii praestigiis vanior sit; quae nam igitur illa? Proficiscenti cum exercitu adversus Persas Macèdoni, eidemque philosophum magnâ instantiâ hortanti, diceret, si quare indigèret: nullâ, ille inquit, nisi quod regem rogavit, sibi a sole ne obstaret; acciderat enim tum jam, ut philosophus a solis radiis calefieret. Hic non vosipsos pudore suffundètis? non oculos, frontemque contegètis? non hinc facessentes, terra vos obruètis, ob ea ipsa vobis placentes, ob quae pudore suffundi oportebat? Quanto enim praestiterat, veste aliquâ sumptâ, eaque crassiusculâ, ad opus aliquod se traducere, neque non a rege quidpiam, quod usui foret, petere, quam lacero indutum pallio sedentem ad solis radios calefieri, parvorum lactentiumque puerorum more, quos nutrices lotos atque inunctos ibi collocant, ubi tum philosophus idem sedebat, infelicis aniculae gratiam flàgitans? At admiranda fortassis ea est orationis libertas? immo vero et hac quoque nihil certe prodigiosius. Bonum enim virum oportet publica utilitate facta sua omnia metiri, et aliorum vitam emendatorem reddere. Postulare vero, ut ne sibi a sole obstetetur, quamnam id civitatem, quamnam domum, quemnam virum, quamnam mulierem conservavit?

§ 13. Age vero num quoddam lucrum vocis hujus libertas peperit? nam lucrum a libera martyris nostri voce natum, jam ipsi demonstravimus, idque ulterius progressi apertius detegemus. Tum enim Babylos injurium Imperatorem, quatenus sacerdotis fas est, punivit: principum altos spiritus compressit: divinis legibus, dum violarentur, opem tulit: supplicium pro injuste occiso exègit, suppliciorum omnium gravissimum, iis quidem

* De Diogene et Alexandro Magno.

certe, qui mente sanâ sunt. Meministis quidem omnino, cum de caede ipsa verba facerem, quemadmodum vestrum qui audiebatis, unusquisque intra se afficeretur atque inflammaretur, percussoremque ipsum in manum capere desideraret, neque non precaretur alicunde apparere qui caedem ulcisceretur. Hoc ipsum igitur beatus ille praestitit: poenam enim sumpsit, tum se dignam, tum idoneam quae illum converteret, si modo stupidus admodum non fuisset: nequaquam postulando, ut sibi ad solis radios cale-scenti abscederet rex, neu a sole obstaret: quin potius impuden-ter in templi septa ingredientem atque omnia confundentem, quas, canem quemdam aut servum improbum, a Domini sui aula excludendo. Vides nunc me non jactabunde, non tèmere paulo ante dixisse, philosophorum vestrorum miracula a Babyla puerilis sensus opera reddita fuisse? At temperans, inquis, fuit, continentemque vitam egit Sinopensis ille, ut qui etiam legitimas nuptias non sustinuerit *. Sed adde, obsecro, temperantiae ac continentiae illius modum. Tu vero nequaquam addes, quin libentius temperantiae laudes illi detraxeris, cum temperantiae ejus modum prodideris, adeo certe ille infamis, ac magno de-dècore plenus. Percurrerem hoc loco et caeterorum nugas, stul-tum ac vanum studium, denique turpitudinem. Ubi enim, quaeso, utile, a seminis humani gustu non temperare? Id quod faciebat Stagiritēs. Quale commodum, cum matribus ac sororibus mi-sceri? quod quidem philosophus Stoeae praefectus lege sanxit. Per-currerem etiam Academiae principem, illiusque discipulum: item et eos, de quibus major est admiratio, his quos nominavi obscoeniores fuisse demonstrarem, obscoenum quoque puerorum amorem ab illis in honestatis ac philosophiae parte annuumerat-um, omni relectâ allegoriâ denudarem, nisi tum nobis ad alia properantibus oratio longior hac ratione fieret, tum omnium il-lorum risus, uno a nobis detecto, satis superque redargueretur. Ubi enim is qui austeriorem philosophiae partem sequi visus est, quique caeteros et linguae libertate et vitae continentia ex-celluit, adeo turpis, adeo ineptus, adeo immoderatus fuisse de-monstratus est (nam et humanis vesci carnibus indifferens esse dixit), quorsum attinet et de reliquis deinceps verba facere, prae-sertim ubi qui studii ac vitae instituti excellentiâ caeteris illu-strior fuit, omnibus tam ridiculus, tam puerilis, tam delirus apparuit? Itaque eo nostra redeat, unde aberravit, oratio.

§ 14. Ergo Babylos sic, ut dictum est **, tum eos, qui non-dum Christi fidem receperant, compescuit: tum eos qui jam receperant, religiosiores etiamnum reddidit, non privatos homi-nes modo, sed et milites, et militum duces et praefectos: pla-num faciens, ipsum etiam regem, eumque qui summus fuerit,

* Philosophorum gentiliū turpitudines taxat Chrysostomus.

** Fructus fortitudinis S. Babylae.

apud Christianos nuda tantummodo esse nomina, ac dum vel poena irroganda, vel honos deferendus fuerit, quisquis etiam diadema gestet, hunc vel infimis quibusque adaequari. Ad haec eorum certe ora obturavit, qui impudentiâ quadam abutentes, affirmare vellent, quam Christiani libertatem Apostolis tribuimus, eam non nisi fictam quamdam a nobis iactantiam esse; re quidem commonstrans, olim etiam ejusmodi viros probabiliter extitisse, dum eorum potestatem signorum praestatio majorem efficeret. Existit et hinc tertium quoddam rarae virtutis facinus atque exemplum. Futurorum enim posthac et sacerdotum et regum animos, horum quidem demisit, illorum autem extulit: planum faciens, terrae et eorum quae in terra fiunt, curam ac praefecturam verius residere penes sacerdotem, quam penes eum qui paludamento ornatus ac purpurâ indutus est: nec non oportere de potestatis hujus amplitudine sacerdotem nihil detrahere, sed hominem potius exuere, quam auctoritatem huic principatui superne a Deo attributam deponere.

§ 15. Quin etiam et aliud item non minus iis, quae dixi, bonum nos Babylos docuit, * quod videlicet unumquemque oportet suo officio fungi, etiamsi inde nullum lucrum ad alios dimanet. Neque enim ipsi ad Imperatoris quidem emolumentum, libertas profuit: nihilo tamen secius suas omnes partes atque officium omnibus numeris implevit, quum interim qui morbo laborabat, propriâ contumaciâ atque vecordiâ artificis peritiam offenderit, medicamento a vulnere magna cum animi indignatione amoto. Quasi enim abunde satis ad impietatem non esset, homicidium patrasse, et fronte perfricta in Dei templum insiliisse: sic homicidium priori et alterum adiecit homicidium, et quasi simul studeret posterioribus sceleribus priora vincere, nec tamen praecedentium indignitatem subsequenterum excellentiâ obscurare (ea est enim diaboli insania, ut quae contraria ac sibi invicem pugnantia sunt, adstruat moliatque): sic utrique homicidio exitium id largitus est, ut mutuam quamdam inter se congruentiam haberent. Et erat profecto pueri caedes prior posteriori miserabilior, Babylos autem caedes posterior priori scelestior. Anima enim, quae peccati gustum semel fecerit, tumque nullius doloris aut poenitentiae stimulis tangitur, magnum certe auctarium morbo adicere solet. At quemadmodum usûvenit, ut scintilla ignis, si forte immensam materiam corripuerit, statim obviam quamque exurat, nec ante tamen subsistat, quam quod reliquum est, id omne depascatur, quantoque plura comprehenderit flamma, tanto magis robur ad alia consumenda concipiat, fitque tum, ut compræhensorum a flamma lignorum congeries lignis iis quae mox flamma comprehensura est, quasi insidias struat, flamma eadem sese semper lignorum comprehensorum auxilio

* Quid exemplo S. Babylos discendum.

contra ea quae intacta adhuc manent, armante: sic et peccati natura, ubi animi cogitationem aliquam adorta est, nec quisquam est, qui malum restinguat, procedens ulterius, gravior certe ac magis indomita efficitur: propterea saepe fit, ut quae posteriora sint peccata, prioribus graviora sint, anima semper posteriorum peccatorum accessione ad majorem contumaciam ac despicientiam sese promovente, et per haec ipsa suam quidem vim enervante, peccati autem robur alente: qua utique ratione complures videas in omne peccatorum genus prolapsos, quod flammam initio exorientem non restrinxerint: sic et infelix ille Imperator peccatis suis prioribus, posteriora graviora adjecit. Ubi enim juvenem illum extinxit, evestigio ab illius caede ad inferendam templo injuriam irrui: rursus ab hac injuria, tamquam iter semel coeptum persequens, ad contumaciam temeritatemque suam, sacerdotio contumeliâ affliciendo se accinxit, vinctumque ferro Babylam, atque in carcerem conjectum, ita tum excruciebat, ab eodem beneficii poenas exigens, eumque ob quae officia admirari potius, coronâque insignire, ac plusquam etiam parentes proprios verèr conveniebat, ob ea ipsa cogebat maleficorum hominum vincula, vinculorum calamitates, miserias, aerumnas sustinere. Ita, quod modo dixi, peccatum ubi initium cepit, nec est, qui id ulterius progredi impediat, cohiberi postea ac frenari haud facile potest, equorum insanientium ritu *, qui cum freno ab ore disjecto, nec non sessore ab armis excusso atque resupinato, neùtquam tolerabiles occurrentibus evaserint, nemine illos inhibente, immoderato quodam impetu hac illac se ipsi praecipites ferunt. Quo fit, ut salutis nostrae inimicus hujusmodi animas ad insaniam impellat, quo eas medicorum praesentiâ atque auxilio destitutas deprehendens, concidat et infinitis malis exerceat. Etenim qui corpore laborant, donec medicos ad se adire patiuntur, in magnam certe salutis spem ingrediuntur: ubi vero mente capti calcitrant, ac se morbo liberare volentes mordent, tum denique morbo incurabili laborant, idque non ob morbi ingenium, sed quod ab iis destituti sunt, qui insaniam illam sanare possint. In quam insaniam et tyrannus iste sese conjecit. Nam medicum nactus, hunc, vulnus adhuc dum secaret, statim expulit, et a domo quam potuit longissime exegit.

§ 16. Hic poteras Herodis fabulam, non jam auribus tantum haurire, sed et coram, majori sane cum petulantia atque immodestia spectare: quoniam quidem et majori certe cum ostentatione atque apparatu diabolus rursus ipsam fabulam in vitae hujus theatrum agendam introduxit, pro tetrarcha regem substituens, pro una causa duplex argumentum, idque longe illo inquinatius praebens; ut non numero tantum, sed et ipsa rerum

* Similitudo inter peccatum et equum effrenam; at vide paullo superius aliam inter peccatum semel gustatum, et exortum parvâ scintillâ incendium, aptam comparisonem.

naturâ, haecce tragoedia clarior multo atque illustrior evaserit. Non enim hic, sicut illic nuptiis injuria afferebatur, neque ex illegitimo coitu, sed ex scelestiori puerilis caedis inquinamento, ex tyrannide crudelissima, ex legis transgressione, non in uxorem, sed in ipsam sanctimoniam praestita, historiae hujus telam diabolus contexuit. Conjectus ergo in carcerem Babylos, gaudebat quidem de vinculis, dolebat autem de ejus exitio, a quo vinctus fuerat, neque enim pater, neque paedotriba, quum ille ex filii, hic ex discipuli flagitio aut calamitate celebriores fiunt, celebritatis hujus voluptatem moerore vacantem capiunt. Propterea et beatus Paulus Corinthios alloquens, dicebat: *Precamur autem, ut mali nihil committatis, non quo nos probati videamur, sed ut vos bonum faciatis, nos autem tamquam reprobi simus* (II Cor. XIII). Eadem igitur ratione, et admirabili viro Babylos discipuli salus desideratior erat, quam expectata ex carcere merces: cui quidem gratus certe accidere nihil potuisset, quam si per discipulum resipiscentem hujusmodi laudibus privari ipsum contigisset, seu, ut verius dicam, si discipulus prorsus in istam morum perversitatem dilapsus non fuisset. Nolunt enim sancti corollas sibi alienis ex malis contexi: quod si ab alienis malis nolunt, multo minus ab iis malis, quae ipsorum domesticis ac familiaribus obveniunt. Quo nomine et beatus David victoriâ partâ, ac triumpho jam acto, lugebat et lacrymabatur, quod ad calamitatem, quam ex filio receperat, et haec item accessisset: qui exeuntibus ad conflictum militibus multa tyranni nomine mandabat, eosque qui ad illius caedem properabant, ac oratione cohibebat. Parcite puero Absalon, quem ipsum et in praelio prostratum lugebat, non sine fletibus lacrymisque amaris inimicum revocans. Quod si naturalis pater tam propenso est erga liberos suos affectu, certe multo magis id de spiritali patre fatendum est. Parentibus enim spiritalibus liberorum suorum major cura est, quam naturalibus, Paulo ita attestante: *Quis infirmatur, et ego non infirmor? quis offendiculum patitur, et ego non uror* (II Cor. XI)? Unde et Babylos nostri viscera magis excruciabantur, quod Imperatoris exitium magis ac magis invalescere intueretur. Neque enim solum templi causâ stomachatus, sed benevolentiam quadam erga Imperatorem adductus id fecit, quod illum fecisse diximus. Etenim hic dum divina sacra, contumeliâ afficeret, illis quidem detrimenti nihil afferebat: quin potius semetipsum infinitis malis implicabat: quapropter pater filii amore tactus, illum intuitus illatâ sacris contumeliâ furore percitum praecipitem ferri, immoderatum illum impetum cohibere conatus est, eundem a se objurgatum quasi effrenum equum retro inhibere properans.

§ 17. At non sustinuit infelix ille: quin potius morso freno prorsus obsistens, seque et furori et insaniae, rationis gyro relicto, dedens, in extremi exitii voraginem conjecit, Babylos e

carcere eductum, jubens vinctum ad mortis supplicium abduci. Atque hic quae fierent, iis quae cernerentur, minime respondebant. Qui enim vinctus videbatur, omnibus simul vinculis solutus erat, tam ferreis, quam aliis item gravioribus (curas hic intelligo ac labores, caeteraque mala omnia, quae nos hac in mortali vita circumsistunt): contra, qui solutus ferro et adamante videbatur, aliis quibusdam compedibus longe gravioribus vinctus erat, peccatorum scilicet catenis irretitus. Sanctus igitur Babylos morti se propinquum dum videret, corpus suum una cum ferreis illis catenis sepeliendum mandavit, planum faciens, quae ignominiosa videntur, ea quoties propter Christum fiunt, honorifica esse ac splendida, eumque qui ea patitur, non solum non dissimulare, sed inde sibi placere oportere: hac quidem in parte beatum Paulum imitatus, qui sursum ac deorsum stigmata, vincula, catenam versabat, ob ea ipsa gloriabundus, ac sibi placens, quorum alios pudèret. Quod autem alios pudèret, id ille nobis eâ defensione declaravit, qua ad Agrippam usus est. Nam Agrippae dicenti: « Parum abest Paule, quin me Christianum efficias: » respondit Paulus: « Utinam vel parvo, vel multo tempore, non solum tu, sed et qui hic circumstant omnes, Christiani fierent, exceptis hisce vinculis; quae vincula non utique adiecisset, nisi res ea ignominiosa vulgo visa fuisset. » Sancti enim Dominum vere quum amarent, afflictiones pro illo magna cum alacritate suscipiebant, per quas etiam clariores evadebant, unde et hic idem ait; « Gaudeo in afflictionibus meis. » Lucas autem et de reliquo Apostolorum coetu eadem haec testatur: « Post multa, inquit, flagella recedebant gaudentes, quod digni habiti essent pro Christi nomine ignominiam notari. » Igitur ut ne quis gentilium existimaret, certamina ac dedecora vi ac necessitate a nostris sustineri, ipsa certaminum symbola jubet Babylos una cum cadavere suo inhumari, ostendens sibi illa pergrata et peramica esse, pro ea quidem charitate, qua totus in Christum appensus erat. Et extant etiam nunc cum Babylae cineribus compedes, ecclesiarum praefectos omnes commonefacientes, ut vinciri, ut jugulari, ut quidvis pati oporteat, certe omnia prompto atque à lacri animo, ac magna inonem cum voluptate sustinenda. Et quidem beatus ille hoc in honore mortem cum vita commutavit*.

§ 18. Enimvero existimaturus est fortasse quispiam hoc loci orationi nos nostrae finem imposituros: neque enim vitâ hac finitâ, laudatorum operum aut virtutis ostentandae occasiones suppetere, quemadmodum neque athletic post ipsum certaminum tempus exactum, corollas contexti convenire. Verum ea quidem est gentilium non ab re opinio, quorum spes ultra hanc mortalem vitam haudquaquam prorogatur. At nos quibus vitae hujus exitus,

* At probabilius, aliquot post annos, sub Decio Martyrium consummavit.

illustrioris vitae alterius initium est, ab hac suspitione atque opinione longe àsumus, quam sane opinionem rectam esse, apertius a nobis alibi commonstrabitur. Interim et quae virtutis eximiae operâ post Babylae generosi martyris obitum obvenère, talia sunt, quae magnam orationi nostrae fidem facere possint. Posteaquam enim pro veritate tuenda ad mortem usque decertavit, et ad proprii sanguinis effusionem usque contra peccatum depugnans resistit, atque ut ne ordinem eum, quem a magno Rege acceperat, desereret, ipsam etiam animam deseruit, nullo non generoso atque egregio bellatore illustrius occumbens, animam quidem ipsius coelum habuit, corpus autem (quo tamquam ministro ad virtutis opera praestanda usus fuerat) terra, sic ut creatura ipsa athletam diviserit.

§ 19. Atqui poterat Babybas vel exemplo Enoch transferri, vel Eliae modo rapi, ut qui utriusque aemulator fuerat: at Deus, quae est in humanum genus benignitate, inter alias, quas infinitas nobis salutis nostrae occasiones dedit, et hanc quoque viam nobis a se munitam esse voluit, idoneum ad virtutem capessendam stimulum, relictis scilicet interim apud nos sanctorum reliquiis *. Nam post sermonis facultatem, ipsa certe sanctorum sepulcra proximum locum obtinent ad animas hominum, in ipsos sanctos intuentium, virtutum earundem aemulationem excitandas. Ac sicubi quis huiusmodi conditoriis adstat, suum statim sensum ab hac, quam dico, vi correptum animadvertit: capsulae enim aspectus in animam invadens, ipsam percellit, et exuscitat, ac perinde afficit, quasi qui illic mortuus jacet, preces simul fundat, praesensque adesse cernatur: deinde fit, ut qui se sic affectum sentit, mira alacritate gestiens, aliusque prorsus quodammodo effectus, ita ex eo loco decedat. Quisquis porro animum advertere volet ad eos qui mortuos luctu prosequuntur, probe inde edocebitur, imaginationem de mortuis conceptam, solere ex ipsis locis in animos insinuare: qui ubi mortuorum sepulcris astiterunt, protinus quasi ibidem sepultos coram stantes contueantur, sic eosdem in ipso statim vestibulo inclamant: plerique autem intolerabili dolore vexati, reliquum vitae tempus ad demortuorum monumenta habitare sibi in animum induxerunt. Id quod nequaquam fecissent, nisi a locorum aspectu consolationem aliquam cepissent. Et quid hic de locis ac sepulcris verba facio? quum et saepe vestis sola mortuorum visa, et verbum unum in mentem influens, animum nostrum excitet, et memoriam interlabentem refricet? quibus de causis ipsas nobis sanctorum reliquias Deus reliquit.

§ 20. Porro autem quod haec dicam non temerariae cujusdam jactantiae causâ, sed quod idipsum emolumenti nostri gratiâ factum fuerit, abunde orationi nostrae fidem faciunt, tum quae quotidiana a martyribus miracula eduntur, magnâ affatim ad illa ho-

* Sanctorum Reliquiae stimulus ad virtutem.

minum multitudine affluente: tum illis, nihilo inferiora Babylae praeclara post ipsius obitum virtutis egregiae specimina. Ubi enim ita, ut mandavit, sepultus fuit, et tam longum temporis intervallum ab ejus sepultura intercessit, ut non nisi ossa ac cinis in feretro superarent: placuit Imperatori uni ex iis, qui postea imperarunt*, Deo ipsius animum ad id impellente, capsulam in suburbium istud Daphnen abduci. Quum enim Deus vidisset locum illum adolescentium intemperantiâ, quadam quasi tyrannide obsessum, in periculum venire, ne prorsus ab iis desereretur, qui graviores essent, quique in honestate ac modestia vitam dègere in animo haberent, loci incommodum ac noxam miseratus, misit qui contumeliam vindicaret. Etenim ipse Daphnes locus pulcher atque amoenus ut esset, Deus fecit, simul aquarum copiâ ac pulchritudine, simul terrae ingenio, simul coeli atque aëris temperie, non quidem uti solum inde oblectamentum ac levamentum caperemus, sed uti his de rebus se optimum opificem laudaremus. Salutis autem nostrae hostis (cujus ea est natura, ut Dei muneribus in opus contrarium semper abutatur) locum eundem cum occupasset, qua corruptorum juvenum turba, qua malorum spirituum habitaculis, allinxit praeterea et infamem quamdam fabulam, per quam suburbii decor omnis ac gratia daemoni accepta ferebatur. Fabula porro sic habet:

§ 21. Daphnen ajunt adhuc puellam, Ladonis fluvii filiam (antiquis enim mos is receptus fuerat, ut et fluvii gignerent, et quae a fluviis genita essent, in res postea sensu carentes mutarentur, et plèraque id genus prodigiosa effingerentur), Daphnen, inquam, puellam, formâ admodum praestantem fuisse volunt: quam cum vidisset Apollo, illius statim amore deflagravit. Haec vero deum cursu se capere cupientem fugiens, in suburbium istud cum pervenisset, ibidem substitit: mater porro vim patienti filiae opem ferre volens, aperto gremio virginem statim excepit, ac pro puella ejusdem nominis plantulam reddidit. Hic perditus amator, amoribus suis fraudatus, arborem circumplexus, tum plantam, tum locum sibi vendicavit, propriumque fecit. In quo postea quum assiduus commoraretur, eum prae aliis omnibus diligere atque amare coepit: postremo qui tum rex erat, Apollini templum et aram extrui jussit, quo posset daemon suam insaniam per eum locum consolari. Et haec quidem vetus fabula, at incommodum a fabula exortum, non jam fabula fuit. Posteaquam enim juvenes permulti impudici illuc accedentes, suburbii pulchritudinem contaminarunt, ibidem in commensationibus atque ebrietatibus victitantes, volens diabolus malum hoc magis ac magis gliscere, fabulam eam, quam recitavi, confinxit, daemonem loci ejus incolam esse divulgans, ut ejusmodi historia majus illis impudicitiae atque impietatis incendium fieret.

* Trebonianus Gallus hic fuit, elapso vix anno ab obitu S. Babylae.

§ 22. Ad tanta porro isthaec mala tollenda, invenit Imperator sapientissimum id remedium: Sanctum Babylae martyris corpus eum in locum si transferretur, existimavit perinde fore, ac si medicus ad laborantes mitteretur. Sin iter id, quod ab urbe ad suburbium ferret, auctoritatis regiae mandato impediret atque interdiceret, judicavit mandatum id omnibus vulgo visum iri tyrannicum quoddam, agreste, ac crudele factum. Quod si mandato adderet, ut qui honesti ac moderati essent, iis suburbii adeundi potestas fieret: qui vero incontinentes atque intemperantes, ab eo arcerentur: mandatum perplexum ac difficile fore censuit, utpote per quod praevidebat quotidianas censuras in dijudicanda uniuscujusque vita necessarias *. Itaque martyris praesentiam malorum horum omnium finem ac remedium fore existimavit, quem quidem idoneum intelligebat, qui tum daemonis potentiam antiquaret, tum juvenum luxum emendaret: qua utique spe nequaquam falsus est. Nam ubi quis Daphnae appropinquat, viso statim martyris monumento, vel ab ipso suburbii vestibulo, compescitur atque emendatur, more adolescentis alicujus in convivio accumbentis, ac paedagogum astantem contuentis, eundemque vultus significatione jubentem, ut decenti ordine servato bibat, edat, loquatur, rideat, cavens ne ubi modum supergressus, suam ipse existimationem dehonestet. Porro ab ejusdem monumenti aspectu, tum ab ea, quam de beato martyre concepit, imaginatione factus ille religiosior, ad capsulam ipsam continuo accurrit: ad quam cum primum pervenit, majorem animo trepidationem recipit: mox abjecto omni contemptu tamquam volatilis effectus, ita ab eo se loco domum recipit. Idem etiam eos qui ab urbe in suburbium ascendunt, de via excipiens, hujusmodi cum temperantia relegat ad Daphnes laxamentum, quasi Apostolicum illud adjiciens, *Sive comeditis, sive bibitis, sive aliud quodvis facitis, ad Dei gloriam omnia facite* (1 Cor. x). Qui idem si incidat in nonnullos deliciis delibutos, ex suburbio ad urbem se recipientes (si quibus forte usu venerit, ut quadam quasi animi socordiâ frenum abjiciant, atque in crapulam, in absurdas aliquas delicias praecipites ferantur), hos ebrios in suum diversorium excipiens, non permittit ebrietatis noxam gestantes, domum abire, quinimmo timore incusso refrenans, ad eandem reducit sobrietatem, qua praediti erant, antequam ebrietate maderent. Etenim quasi tenuis quaedam aura eos qui in martyris aede fuerint, undique circumspirans afflat, non ea quidem sensibilis, nec quae ad augendam corporis vim faciat, sed quae in ipsum tantum animum obrèpat, eundemque undique decenter compescens, ac terrestrem omnem sarcinam circumcidens reficiat, atque ingravescentem jam et fractum agiliorem reddat. Et quidem Daphnes forma ac pulchritudo segniores ad se ipsa evocat: at martyr quodam quasi in

* SS. Reliquiae locum contaminatione purgant, et vitae licentiam mire compescunt

piscatu considens, et ad se introgressis insidias parans, eos retinet, ac veluti ad normam quamdam prius compositos dimittit, ut amatâ in posterum pudice ac citra omnem incontinentiam sint usuri. Dum enim ex hominibus alii socordiâ adducti, alii mundanis solitudinibus impediti, sanctorum martyrum monumenta invisere negligunt, perfecit Deus, ut hocce irretirentur modo, et talem ipsi fructum curationis animae caperent: ac perinde fit, ut si quis aegroto medicamenta salutifera admittere nolenti, medicamentum dulci quodam condimento oblitum prae-
paret. Qui igitur inibi tandem curantur, eo perveniunt, ut jam non deliciae solum, sed et visendi sancti desiderium suburbii adeundi occasionem multis afferat: sive, ut verius dicam, qui honestioris vitae sunt, hoc uno nomine illuc ventitant: qui infirmiores illis sunt, utroque nomine: qui vero infirmissimi, non alio quam deliciarum captandarum nomine: posteaquam autem illuc pervenerunt, eos advocans ad sese martyr, suis ipsius epulis splendide exceptos, fortique armatura praemunitos, non patitur in malum aliquod prôlabi. Et est perinde mirum, eo in loco mollem aliquem ac socordem respiscere, et tanquam e media insania sanum caput attollere, ut si quis in medios ignes conjectus, ab igni detrimenti nihil accipiat: circumvallata enim rationis arce ab juventute, ab effrenata audacia, a vino, a saturitate, molestius etiam, quam a flamma ipsa, beati Babylae ros inspectantium animam ex obtutu ipso influens, flammam ipsam sopit, incendium sistit, ac magnam certe animi religionem instillat. Atque in eum quem dixi, modum Babylas intemperantiae tyrannidem subvertit.

§ 23. At quo idem modo et daemonis potestatem extinxit? Primum quidem tum daemonis inibi habitantis obsidionem, tum fabulae noxam iis ipsis, quas dixi, rebus inefficacem reddidit: deinde et daemonem ipsum exegit. Verum antequam ad exactionis modum veniam, illud vos annotare postulo, Babylam non statim ubi advênit, daemonem ejecisse, sed manentem eum otiosum, inertem, agendisque rebus ineptum reddidisse. Illi enim os ita obstruxit, ut vel lapidibus ipsis magis mutus redderetur. Et quidem manentem inibi daemonem superavisse, non minus fuit, quam si eundem de loco exegisset, quum qui loci illius accolis omnibus fucum prius faceret, ne extincti quidem Babylae cineres contueri sustineret. Ea est enim sanctorum potestas, ut illorum superstitum daemones ne umbras quidem aut vestes ferre possint, vitâ autem functorum et loculos quoque reformident *. Itaque si quis quae ab Apostolis facta fuisse praedicantur, fidem non habet, is tandem memoriae hujus miracula intùitus ab impudentia sua desistat. Nam qui de omnibus olim gentilibus victoriam reportabat, a martyre tamquam ab hero increpitus, sup-

* Martyrum reliquias daemon reformidat.

pressa voce latrare desiit. Ac primum quidem videbatur mutus esse, quod sacrificiorum et aliorum id genus cultuum particeps minime fieret. Daemonum enim mores ii sunt, ut dum mortales nidore, fumo, sanguine eos invitant et allectant, tamquam canes cruoris avidi et helluones, ebibendi absorbendique ejus causâ praesto adsint: rursus dum nemo est qui ea offerat, quasi fame quadam pereant. Quibus certe sacrificia dum fiunt, ac foeda dum celebrantur mysteria (quae ipsa nihil certe aliud sunt, quam amores quidam obsceni, quam puerorum contumeliae, quam adulteria, quam domorum subversiones, ut nihil hic agam dein humanis caedum generibus, deque nefariis illorum coenis), quibus, inquam, foeda dum celebrantur mysteria, statim advolant et delectantur, etiamsi malefici, etiam si praestigiatores, etiamsi pestes hominum sint, qui mysteria eadem pèragant. Immo vero ut verius dicam, non alios plane habent quam quos depinxi, sacrorum suorum administros. Qui enim temperans, modestus, castus est, is nec comessionem admittet, nec temulentiam, nec dictu foedum aliquid verbum ipse proferet, nec alteri cuiquam id genus foeditatibus inservienti aures suas accommodabit: quamquam oportebat, si quam illi humanae virtutis curam gèrerent, si quam felicitatis asseclàrum suorum rationem haberent, nihil potius requirere, quam vitam optimam, quam mores recte emendatos, praetermissis illis indecòris dapibus, quibus tamen (quando nihil habent antiquius hominum exitio) magnopere delectantur, iisdem coli se profitentes, quibus tum nostra mortalium vita subvertitur, tum honestas omnis radicitus divellitur.

§ 24. Primum igitur videbatur hic daemon hac, quam dixi, ratione obmutescere. Post autem convictus fuit, violentâ necessitate praepeditus id facere, metus enim, quo quasi indito in os freno cogeatur, impedimento illi fuit, quo minus solitâ contra homines imposturâ abuteretur. Unde hoc liquet? Sed ne tumultuemini. Id enim commonstrabo, atque ita commonstrabo, ut ne illis quidem, quibus maximae curae semper fuit impudenter omnia asseverare, in posterum ea impudentiâ abuti liceat, quoties sermo inciderit, vel de veterum illorum daemonum, vel de istius daemonis infirmitate. Neque enim mihi conjecturis opus est, neque id attinet planum facere probabilibus quibusdam rationibus, sed ipsum daemonis hac de re testimonium adhibebimus. Ipse enim lethalem vobis plagam inflixit, vestramque omnem fiduciam ac libertatem concidit. At vos ne illi succenseatis: neque enim prudens, sed a maiore quadam potestate coactus, tyrannidem ipse suam delevit. Id vero qua tandem ratione factum est?

§ 25. * Imperium tandem ille accipit qui cum titulo tantum Augusti gauderet, priusquam diadema susciperet, cum scelestis-

* Hic sententiae Auctoris verba substituímus nostra ne quid confusionis ingeratur in temporum et Imperatorum successione. V. Notulam (a) initio huj. hist.

simus esset, primo tamen christianum se esse simulaverat. Abjectâ tum personâ fronte perfrictâ quam antea superstitionem intus celaverat, hanc in medium productam nemini non manifestam fecit, divulgato per universum terrarum orbem mandato, ut idolorum templa instaurarentur, arae excitarentur, pristini daemonibus honores redderentur, magni item illis proventus variis ex locis suppeterent *. Quo ex mandato magi continuo, incantatores, augures, haruspices, menagyrtae, hoc est, menstrui viatores, seu praecônes, dènique omnifariae imposturae artifices, undique ab universo orbe confluxerunt. Hic cernere quidem licebat regiam ipsam infamibus, abjectis ac pròfugis hominibus refertam. Nam quotquot usquam fame tabescentes, quotquot ob veneficia ac maleficia convicti, quotquot publicae custodiae addicti, atque ad metalli opus detrusi, denique quotquot sordidarum artium artifices vix inde victitare possent, quum se ipsi de repente sacerdotes esse profiterentur, mirum est quanto in honore, quanto in pretio habiti omnes fuerint. Hic Imperator duces ipsos, ac militum praefectos contemnere, assis unius non aestimarent contra, mares meritorios, et meretrices e fornicibus suis excitas, una secum per totam urbem, per angiportus omnes circumducere, quum interim regius quidem equus, omnesque praetoriani pone multo intervallo sequerentur, lenones autem et meretriculae anteambulorum loco, et universus meritoriorum adolescentum chorus rege medium stipantes, per forum inambulant, sermones eos proferentes, atque cachinnos attollentes, quos par erat ejuscemodi farinae homines attollere: quae ipsa certe non nescimus talia, tamque absurda fuisse, ut posteris fide majora futura sint, neque enim privatorum quisquam, eorumve qui humile pudendumque vivendi genus instituerint, velit tam turpis, tamque indecens publice videri.

§ 26. Sed ad eos sane, qui adhuc vitâ sunt superstitè, oratione nulla opus est: qui enim adfuère, et ea dum fierent spectavère, hi et quae hic a me dicuntur, nunc exaudiunt. Propterea enim superstitibus etiamnunc testibus haec scribo, ut ne quis vetera recensentem me inter eos qui rei ignari sint, magnâ licentiâ mentiri existimet. Ex iis enim qui ea viderunt, superant adhuc et senes et juvenes, quos omnes obsecro et obtestor, si quid a me historiae adjectum fuerit, in medium pròdeant, meque redarguant. Sed scilicet tantum abest, ut me de meo adjecisse quicquam sint redarguturi, ut deprehensuri etiam sint, multa certe a me praetermissa. Neque enim fieri potuit, ut oratione turpitudinis illius immensam magnitudinem repraesentarem: posteris vero, qui credituri isthaec non sunt, unum id dictum esse velim, daemonem vestrum, quem Venerem appellatis, nequaquam pudère id genus administris uti. Itaque mirum nemini esse debet,

* Juliani Apostatae idololatria, impudentia ac turpitudò.

si miser ille, qui prorsus daemonum ludibrio sese addixerat, ea minime dissimularet, propter quae dii ii quos coleret, magnopere sibi placent. Jam vero quis enumeraverit necromantias? quis puerorum caedes? nam victimae illae, a quibus homines ante Christi adventum non abstinebant, post ejus apparitionem repressae, deintegro renovabantur, non jam quidem in propatulo: nam tametsi Imperator esset, ac licentiose omnia ageret, tamen tanta erat rerum earum impietas, ut ea imperatoriae etiam licentiae magnitudinem superaret: victimae, inquam, illae de integro tamen renovabantur.

§ 27. Daphnen itaque idem hic Imperator, gravitatem ore praefereens, conscendit, multis quidem cum donariis ac sacrificiis manante etiam sanguinis torrente, quem mactatarum pecudum caedes effecerat. Tum a daemone magna instantiâ oraculum poscit, postulans sibi ille iis de rebus responsum ut daret, quas animo agitabat. Ibi strenuus ille scilicet, qui pelagique modum, et numerum qui novit arenae, qui mutum capit, et surdum qui intelligit idem, ut de se ipse profitetur, belle admodum cavit, ne in eum sermonem deveniret, ut aperte testaretur, per sanctum Babylam ac vicinorum virtutem obstructum sibi esse os ac propterea loqui nequaquam posse: nimirum veritus, ne cultoribus suis ridiculus fieret. Caeterum cum idem adumbrare vellet virium suarum a Babylla devictarum conditionem, eum taciturnitatis titulum aperuit, per quem ridiculus magis reddebatur, quam si prorsus tacuisset. Tacens enim, imbecillitatem tantummodo suam detexisset: nunc vero et imbecillitatem, et turpitudinem, et impudentiam declaravit, studens ea adumbrare, quae adumbrari minime queunt. Quis enim color hic esse potest? Daphnes, inquit, locus cadaveribus scatet, id quod oraculum arcet. Et quanto praestabat, pessime daemon, martyris virtutem non dissimulare quam titulum tam impudentem praetexere? et haec quidem daemon.

§ 28. Imperator autem mente alienatâ cum esset, perinde ut in scena ludens, fabulamque agens, evestigio ad beatum Babylam fertur. Demon itaque cum prorsus in eo divina vis nulla esset, de futuris nihil habuit, quod imperatori praediceret. Caeterum ne haereat, perplexusque esse videatur, cogitur verisimilia quaedam et ridicula simulare. Quamobrem enim, quaero ex te, superiore tempore nunquam tale quiddam elocutus est? quando quidem tum velâmen hoc praetendere poterat, sui cultum ab hominibus intermissum esse: hac autem idem excusatione sibi adempta, ad cadavera confûgit, anxius animi quorsum evaderet. Nam a decore ipse suo recedere nolebat. Verum ipsi vos illum coëgistis, qui cultus excusationem ei ademistis, neque locum illi fecistis ad sacrificiorum penuriam confugiendi.

§ 29. Haec igitur ubi audivit fabulae istius actor Imperator,

jubet statim capsulam deturbari, quo omnibus daemonem victum esse innotesceret. Etenim si dixisset ille. Per sanctum Babyлам loqui impediор, sed hunc tamen ne loco suo moveatis, neve illius capsam ulterius conturbetis: nimirum ea res daemonis modo cultoribus innotuisset: illos enim puduisset factum id ad alios deferre. Nunc vero, quasi ipsius infirmitatem traducere adlaboraret Imperator, sic nihil non fieri coëgit, quo ne volenti quidem factum adumbrare licebat. Neque enim jam simulatio salva et integra esse potest, propterea quod non alius mortuus, sed solus Babyлас illinc translatus est: nec solum qui urbem, et suburbium, et agros item incolebant, sed qui remotissime etiam habitabant, in rem praesentem cum venirent, capsulamque non amplius illic esse viderent, quaesitâ causâ statim edocebantur, daemonem ab Imperatore rogatum vaticinari, respondiisse, id se praestare non posse, nisi beato Babyлâ prius a se procul amôto. Quamquam, o perridicule daemon, licebat tibi ad alias confugere excusationes, cujusmodi multis identidem ûteris, infinita semper rebus in dubiis artificiose excogitans, alias Lydorum regi promittens magni imperii perditionem, Alim fluvium transgresso, hunc ipsum tamen regem postea super accensam pyram positum commonstrans: alias in Salamine hac eadem arte usus, quum tu perridiculam illam addidisses conjunctionem. Nam quod dixisti, Muliebria pignora perdes, simile fuit illi, quod Lydorum regi dixeras: quod autem adjecisti. Usquam vel Cerere sparsa, coëunte vel usquam: majore id certe risu dignum fuit, ac prorsus simile iis quae a circulatoribus in triviis vulgo jactantur. At tibi ne istud quidem facere placuit. Licebat et tibi sermonem tuum obscuritate velare (nam et hoc tibi artificium solemne esse solet): at enim institissent omnes iterum, non intellectae vocis solutionem quaerentes. Tibi etiam licebat ad astra confugere id enim tute persaepe nullo rubôre, nullo pudore facis: neque enim tibi res est cum viris mente praeditis, sed cum pecudibus, atque adeo cum longe crassioribus, quam sunt pécudes ipsae. Non erant utique, qui tum te consulebant, Graecis sapientiores, ancipitia responsa tua audire solitis, ab errore tamen sese non eximentibus. At mendacium intellexissent? Te igitur oportuit uni tuo sacerdoti veritatem aperire, qui quod victus esses, melius, quam tute, multo adumbrare nosset. Nunc vero quis te miser addûcit, ut te in tam manifestam impudentiam obtruderet? Sed tu fortasse peccasti nihil: Imperator vero perperam fabulae subservivit. In genere enim cum de cadaveribus audiisset, ad Babyлам solum adiens, te ille coarguit, et imposturam denudavit. Sed ne ille quidem volens id fecit: neque enim unius ejusdemque erat, tot ac tanta tibi donaria honoris gratiâ offerre, et temet rursum infamare. Verum omnium simul oculis martyris virtus tenebras offûdit, neque passa est illos ea intelligere, quae fierent: quae omnia

siebat quidem quasi contra Christianos: risus autem non in eos qui ea paterentur, sed in eos qui ea facerent, totus vertebatur: quod ipsum usu venire videmus, quum qui furore correpti sunt in ipsos etiam parietes calcitrantes, et fanda ac nefanda in praesentes convicia jactitantes, sibi ipsi videntur proximos belle ulcisci, quum factis talibus non illos, sed se ipsos dedecorent. Id quod et tum certe evenerat. Trahebatur enim capsula per totam viam, revertebatur autem martyr athletae alicujus exemplo, coronam alteram in suam urbem ferens, in qua et priorem coronam reportarat. Quamobrem si quis est forte, qui mortuorum resurrectionem neget, quum videat martyris nostri facta illustriora post obitum esse, in posterum erubescat: qui martyr strenui alicujus bellatoris more trophaeis trophaea conjunxit, magnis majora, et mirabilibus mirabiliora. Tum enim certamen illi cum Imperatore solo fuerat: nunc cum Imperatore pariter ac daemone. Tum Imperatorem a sacro templi ambitu exegerat: nunc ex omnibus Daphnes locis pestilentissimum humani generis hostem expulit, non manum admovens, quemadmodum et prius fecerat, sed virtute invisibilem virtutem debellans.

§ 30. Ac viventis quidem liberam orationem non tulit homicida: mortui autem cineres, neque Imperator, neque daemon sustinuit, quo daemone auctore Imperator haec agebat. Nam quod Babylas ambobus istis posterioribus majorem incusserit timorem, quam antea incussisset priori illi Imperatori, inde certe aperte liquet: prior enim ille Babylam captum, eundemque in vincula conjectum interfecit: posteriores autem isti Babylam solum transtulere. Cur enim capsulam in mare demergi, neque daemon jussit, neque posterior hic Imperator voluit? cur non attrivit, et exussit? cur non in vastam aliquam solitudinem deferri eam mandavit? Nam si ea piaculum et scelus fuisset, si eam abominans, ac non potius reformidans, illinc dimovisset, non intra urbem piaculum deducere, quin potius in montes quospiam, in saltus transferre oportuit. Sed scilicet perditio huic Imperatori aeque atque Apollini Babylae virtus, et quam cum Deo haberet fiducia cognita erat: ob id formidabat, si hoc fecisset, ne fulmen divinum, neve aliquem alium morbum in se ipse provocaret: multa enim habebat Christi virtutis, tum in iis qui ante se regnaverant, tum in iis qui una secum imperium administrabant, spectatae argumenta. Nam ex superioribus Imperatoribus, ii qui similia attentaverant, multis iisque intolerabilibus calamitatibus acceptis, foeda ac miserabili morte interierant, ita ut cujusdam, dum adhuc viveret, sponte ex oculis pupillae exilierint: Maximinus hic fuit: alius autem furore, alius alia id genus calamitate vexatus, mortem cum vita commutarit *. Caeterum ex iis qui tum cum ipso erant, patruus quum licentiosius insaniam suam contra nos prodidisset,

* Ut qui sacris insultarunt, terribiles luerunt poenas.

ausus impuris manibus sacra vasa contingere, hoc etiam scelere non contentus, sed contumeliâ ulterius progressus (vasis enim iis inversis, et super pavementum collocatis atque extensis, ita super ea desedit), evestigio illegitimae hujusce sessionis poenas luit. Illius enim verenda corrupta, vermiculos generant, ita ut morbum divinitus illatum constaret: ad quem curandum medici aves pingues, easque peregrinas interficiebant, quibus ad putrefacta membra admotis vermiculos evocabant: illi vero loco quum non moverentur, mordicus putridis partibus inhaerebant, atque illum ita demum multis diebus absumptum, perdidierunt. Alius porro regii aerarii praefectus, antequam aulae regiae limen transcenderet, de repente medius crepuit, et ipse id genus impietatis cuiusdam poenas luens. Haec sane, et his item plura (neque enim omnia enumerare temporis hujus est) animo lustrans impius Imperator, verebatur temeritatem suam ulterius promovrèe. Me porro haec non ex me enunciare ex eis constabit, quae ab illo postea edita sunt. Interim historiae nostrae tenorem persequamur, quid exinde evenerit recensentes: hoc enim demum mirum admodum est, non modo Dei maximi virtutem, sed et inenarrabilem benignitatem patefaciens.

§ 31. Babylos intra sacrum templi septum erat, intra quod et prius fuerat, antequam Daphnen translatus fuisset. At malignus daemon statim edoctus est, frustra sibi fraudis suae artificia conficta, seque non jam certamen habere cum mortuo, sed cum eo qui viveret, qui efficax esset, quique non se modo, sed omnes quoque daemones fortitudine superaret. Is enim Deum precatus, ignem in templum ut caelitus demitteret, totum illius tectum exussit, ipsòque idòlo ad extremos usque pedes delèto, eodemque in cinerem ac pulverem redacto, ab omnibus parietibus qui ipsi integri adhuc stant, abstinuit. Ac si quis nunc illo accesserit, numquam utique dixerit factum id, ignis opus esse. Neque enim incendium id, non ex composito factum, neque ex materia inanimi natum, sed tamquam manu quadam ignem circumagente, atque indicante a quibus abstinere, quae porro absumere oportèret, tanta certe concinnitate, tanto artificio ipsum templum detectum est, nec adsimile quidem iis, quae casu ac temere incendio conflagrasse videmus: verum iis quae parietum ambitum integrum cum habent, tecto tamen carent. Caetera enim omnia et columnae item omnes, tam quae templi culmen, quam quae vestibulum sustinebant, adhuc extant, praeter unam quae ad posteriorem templi partem stabat: et haec tamen non temere perfracta est, sed ea de causa quam postea dicturi sumus.

§ 32. Hoc incendium ubi accidit, statim daemonis sacerdos in carcerem rapitur, incendii auctorem indicare coactus. Qui ubi non habuit quem accusaret, intortis cubitis, multis flagris vapulavit, in sublime raptus ac latera undique caesus: quamquam nec sic quidem ex eo quicquam deducere: rei que hujus eventus similis

erat illi qui in Christi resurrectione accidit. Tum enim dispositi fuere milites qui corpus Jesu custodirent, ne qua possent ejus discipuli furto illud auferre: caeterum is fuit rei ipsius eventus, ut nulla vel impudens species iis relicta fuerit qui resurrectionis ejus fidem elevare ac calumniari vellent. Atque hic distrahebatur miser sacerdos quo testificaretur factum id non divinâ irâ, sed humano maleficio accidisse. Is tamen contortus ac foede lacertatus quum neminem haberet, quem proderet, ignem e coelo delapsum testatus est, ut malevolis atque impudentibus nullus jam calumniae locus relictus fuerit.

§ 33. Sed quod nos paulo ante dicere volentes, in alium locum rejecimus, id ipsi hic tempestive dicemus. Quidnam vero id esse potest? Certe martyr noster Babylas Imperatorem eoque terruit, ut furore ille suo supersederet. Neque enim ipsum quidem sacerdotem, eumque quem tanto antea honore prosequabatur, tot malis tecti exusti causâ affecit, et immanius quam fera crudelis dilaniavit (a cujus etiam vorandis carnibus, fortasse non temperasset, nisi res ea detestanda, omnibusque abominabilis visa fuisset), Babylam autem, per quem daemon os suum obstruxerat, rursus in urbem ea de causa transtulit, ut major illi honos ab omnibus haberetur. Etenim idem Imperator si minus prius, hoc est quo tempore victum se esse daemon fassus est, at certe post ipsum incendium omnia subvertisset ac perdidisset, capsulam exussisset, utrumque item monumentum, tum quod Daphne, tum quod in urbe erat, nisi metus in eo quam ira major fuisset, ac nisi ejus moestitiae timor imperasset. Solemne enim permultis esse videmus quum eos ira ac dolor corripuerit, etiamsi affectuum eorum auctores non nanciscantur, in obvios quosque ac suspectos iram effundere. Non procul autem ab hac suspitione Babylas erat. Nam simul ut in urbem pervenit, statim ignis in templum invasit. Sed quod dixi, affectus cum affectu pugnabat, et irae metus imperabat. Mihi enim hic cogita, qualis esse poterat bonus ille Imperator in suburbium ascendens, hinc martyris monumentum stans intùtus, hinc templum exustum, idòlum delètum, donaria absumpta, et liberalitatis suae ac pompae satanicae memoriam omnem de medio sublatam. Nam ut concedamus futurum fuisse, ut illum haec cernentem neque ira, neque moestitia subire posset, ipsum certe dèdecus ac risum permultum ferre minime potuisset: quin potius sacras impurasque manus in sancti Babylae sacellum intendisset, nisi illum ea, quam ante dixi, causa prohibuisset. Neque enim parvi momenti ea res esse videbatur, per quam videlicet praecisa adèmtaque erat omnis gentilium fiducia et libertas, laetitia omnis extincta, ac tanta moeroris nebula illorum animis offusa, quanta certe offundi potuisset, si deorum simul omnium templa diruta disturbàtaque fuissent*.

* Historiâ (et quidem proluxa) Reliquiarum S. Babylae absolutâ, reliqua hujus orationis utpote instituto hujus Operis aliena praetermittimus.

§ 34. Et tyrannus quidem miserabiliter paullo post e vivis decessit. Rabiei autem ejus, ac beati Babylae virtutis argumenta extant, et templum et martyrii monumentum, illud desolatum, hoc eandem, quam prius, efficaciam retinens. Cujus capsula non ultra refertur, Deo rem sic dispensante, quo posteris testatiora sint praeclara Babylae ejusdem facinora. Quisquis enim eo aliunde accedit martyrem requirens, hunc ubi ab eo loco abesse videt, statim causam sciscitatur, neque prius de loco decedit, quam omnem eam historiam perdoctus fuerit: sic et dum ad Daphnes locum accedit, et rursus ab eodem dum decedit, fructum maximum percipit. Ea est martyrum virtus et viventium et mortuorum, et ad loca illa vel illa adeuntium, et rursus ab eisdem alio migrantium. Etenim ab initio ad finem usque Babylae nostri praeclara facinora continuâ quasi serie copulata fuere.

§ 35. Rem, quaeso, animo lustra: Dei leges ab injuria vindicavit, pro occiso poenas sumpsit: qua ex re planum fecit, quanto inter se intervallo sacerdotium et regnum dissideant: mundi factum omnem solvit, vitae hujus opinionem conculcavit: reges docuit, nihil ultra modum, ipsis a Deo datum, potestatem promovere: sacerdotibus planum fecit, ut principatui huic praesse oporteat. Atque haec quidem, et his item longe plura, etiamnum vivens praestitit. Ubi autem hinc emigravit, daemonis robur enervavit, gentilium imposturam coarguit, vaticinii deliramenta detexit, personam ejus contrivit, simulationem omnibus denudavit ac patefecit, cum qui in ea dominari videretur, obmutescere cogens, ac magnâ vehementiâ opprimens. Hodie quoque templi parietes recti stant, omnibus quasi praedicantes, qua daemonis impudentiam, risum, imbecillitatem: qua martyris coronas, victoriam, virtutem. Ea sane est sanctorum fortitudo tam inexpugnabilis et terrifica, tum regibus, tum daemonibus.

PASSIO

SS. JUVENTINI ET MAXIMI MARTYR.

A D. JOANNE CHRYSOSTOMO CONSCRIPTA (*Op. t. 3*)

Circa 362. — Patria Romani.

§ 1. Heri beatus Babylas cum tribus pueris nos hic congregabat: hodie vero par sanctorum militum, in acie exercitum Christi ostendit. Heri quadriga martyrum, hodie biga se ostendit. Impar eorum est aetas, sed par fides. Varia certamina, sed eadem fortitudo. Illi tempore superiores, isti recentiores. Et cum tantus the-

* Maximum plures scribunt Maximinum.

saurus sit Ecclesiae, novas et veteres habentis margaritas: sed una omnium est gratia. Eorum flos neque languescit, neque defluit tempore. Nescit vetustatis rubiginem splendoris istius natura. Temporis accessione opes quae ad corpora spectant, facile intereunt, vestimenta absumuntur, domus destruuntur, et aurum rubigine consumitur: et in summa, omnium sensibilibum facultatum natura tempore tandem aboletur et intercidit. At non sic se res habet in spiritualibus thesauris, de martyribus, inquam, qui semper in eodem manent vigore, semper in eodem juventutis flore sunt, semper suae gloriae fulgorem emittunt et radios. Quod scientes, non aliter priscos, aliter recentiores colitis sanctos, sed eadem alacritate omnes.

§ 2. Non enim exploratis tempus, sed exquiritis animi fortitudinem, fidem, zelum fervidum, et eas virtutes, quas prae se ferunt sancti, ob quorum honorem hodie convenimus. Hi enim tanto amore Dei flagrabant, ut etiam extra persecutionis tempus, martyrii coronam redimiti fuerint, absque pugna triumphum retulerint, absque praelio victori potiti sint, absque theatri certamine bravium rapuerint. Et quomodo hoc? Ego dicam: sed ferte me rem paulo altius enarrantem.

§ 3. Erat rex quidem etiam nostro aevo, omnes qui se praecesserunt, impietate vincens, de quo et heri a me dictum. Qui cum videret res nostras* martyrum morte clariores fieri, et eam causam non solum viros, sed et teneros pueros, virginesque nondum nubiles, et in summa, ex omni sexu et aetate quosdam pro religione ad mortem prosilire, cruciabatur et dolebat. Caeterum movere bellum manifeste nolebat. Omnes enim, dicebat, ad martyrium, quasi ad alvearium apes, volabunt. Haec autem non a semetipso habebat, sed a progenitoribus suis didicerat. Etenim et illi, utpote tyranni, Ecclesiam infestarunt, et populi quoque in nos insurrexerunt, quum adhuc parva religionis scintilla esset: eam tamen non expugnaverunt, neque confregerunt, sed ipsi potius confracti sunt**. Augebatur quotidie scintilla haec, ferebaturque in sublime, et omnem undique orbem invadebat. Cum occiderentur, adurerentur, suspenderentur, praecipitarentur, bestiis objicerentur fideles: carbonem sicut lutum calcabant, mare et fluctus sicut pratum intuebantur, ad gladium sicut ad diadema et coronam currebant: omniaque tormentorum genera ita contemnebant, ut ea non solum genere et fortiter ferrent, sed et alacriter et voluptuose. Enimvero sicut plantae*** rigatae magis crescunt, ita et fides nostra oppugnata magis floret: et seditione agitata, incrementa majora sumit. Neque horti aquis irrigati ita germinant et foecundi sunt, ut ecclesiae, si martyrum irrigentur sanguine.

§ 4. Haec omnia atque plura cum rex ille sciret, meticulo-

* Christianae res, per martyrum mortem clariores.

*** Fidei cum irrigatione comparatio.

** Ut Martyres tormenta spernerent.

sior erat, quam ut manifeste cum nostris confligeret. « Non, inquit, triumphos et victorias et coronas mutuo parabimus. » Sed quid facit? « Vide, oro, malignitatem? » Medicos et milites et oratores omnes, vel a professionibus suis discedere, vel fidem suam abjurare jubet. Excitavitque in hunc modum contra nostros bellum, tela èminus mittens, ut si a fide desisterent, ridicule vincerentur, utpote qui fidem opibus non praeferrent: si genere perseverarent, et vincerent, neque sic egregia foret victoria, neque insignis triumphus. Nihil enim magnum, artem vel professionem pro pietate contemnere. Neque is saevitiae ejus finis erat. Nam ad haec, si quis superioribus annis, cum adhuc pii reges rerum potirentur, vel altaria demolitus fuisset, vel templa suffodisset, vel oblationes diripuisset, vel aliud tale quiddam egisset, rapiebatur ad tribunal, et occidebatur, etiam insons, et dumtaxat delatus. Fingeat quoque et alias varias causas, ita ut pie viventium nemo non lugeret. Agebat autem haec, ut obscuraretur contemptaque esset martyrii corona, et nihilominus caedes et strages fierent. Nihil tamen arte hac proficiebat. Nam qui ita affligebantur, non ad illius calculum et malignitatem spectabant, sed ad incorruptum judicem, a quo et coelestem coronam accepturos sese confidebant.

§ 5. Interea cum haec ita sese haberent, et bellum quidem rex parturiret adversus nostros, cessaret autem, veritus ne vinceretur: accidit ut milites quoddam convivium haberent, in quo et martyres, quos hodie colimus, erant. Caeterum, ut conviviorum mos est, cum varii sermones hincinde dicerentur, alique alia tractarent, martyres nostri mala sui seculi inter se deplorabant, longe feliciora fuisse superiora asserentes, dicebantque et inter se, et ad sodales: « Quem juvaret ultra vivere, vel spirare, vel solem intuèri, sacris legibus ita conculcatis, pietate ita violata, creaturarum omnium Domino ita contempto? Omnia nidore plena sunt et fumo, omnia sacrificiis immundis referta. Proh, neque purum aërem spirare possumus. Dicta haec ne perfunctorie transeas, sed considera, quando ea locuti sunt, et quanta pietate. Nam si in militari symposio, ubi regnat ebrietas et intemperantia, ubi certatur de prodigalitate, ubi agon est stuporis et insipientiae, sic ingemiscebant et lugebant: quales erant domi, cum soli inter se agerent? Quales erant in precibus et jejuniis, qui deliciarum tempore, tam humiliati, et tam apostolica prae se ferebant pectora? Gaudebant alii, hi vero lugebant: impie agebant alii, hi vero zelo urebantur. Sane ipsi ob fratrum valetudinem suam sanitatem non sentiebant. » Sic dolebant ac lacrymabantur in malis, quae tunc fiebant, quasi universo mundo tutores dati essent. Neque clandestinum fuit, talia eos dixisse. Nam ex sodalibus et convivis adulator et irrisor quidam, obsequium regi facturus, omnia ut dicta erant, detulit. Rex ac-

cepta occasione jam diu quaesita, causatus est ex verbis illis affectatam tyrannidem, ut ita martyrii coronâ privaret. Et jussit confiscatis facultatibus eorum omnibus, nudos eos in carcerem conjici. Illi autem gaudebant et exultabant, dicentes: « Quid nobis divitiis, pretiosâque veste opus? Si et indusium intimum nempe caro, propter Christum exuendum est, non obluctabimur, sed sponte concedemus. » Et ocyus dicto scripti sunt libelli indices, confiscataque omnia. Porro ut homines in patriam migraturi substantiam omnem in pecuniam commutatam praemittunt: ita et illis accidit. Quoniam enim in coelos transituri, inimicis ipsis negotium agentibus, et in hoc ministrantibus, opes suas ante se miserunt. Non enim illae tantum opes quas eleemosynae nomine dispendimus, transferuntur in coelum, sed etiam quascumque nobis hostes fidei piorumque persecutores rapiunt, alibi thesauri erunt. Est enim hoc non minus, quam illud. De hoc audi, quid Paulus dicat: *Et rapinam, inquit, facultatum vestrarum cum gaudio tulistis, scientes vos habere meliorem substantiam, et manentem in coelis (Heb. x).*

§ 6. Ut autem ingressi sunt in carcerem, confluit ad eos omnis civitas, tametsi multis terroribus, minis et periculis interdictum erat, ne quis vel eos accederet, vel eis loqueretur, vel quovis modo communicaret. Atqui timor Dei efficiebat, ut non curarentur ea principis mandata. Unde multi ob consuetudinem, quam cum martyribus habebant, facti sunt et ipsi martyres. Multi enim, contempta praesenti vita, frequenter eos visitando, sacras apud eos vigilias continuis psalmis perficiebant. Erant familiaritates illae spiritualis eruditionis atque consolationis plenae. Et clausa quidem tunc est ecclesia, carcer autem ecclesia factus est. Neque hi solum, qui eos visebant, sed et qui intus cum eis tenebantur, meram sapientiam et virtutem a patientia et fide eorum discebant.

§ 7. Rex ut haec audivit, valde stomachatus est: cupiens tamen eos supplantare, et ab alacritate sua destituere, avaros quosdam homines et impostores subornavit, qui si quando privatum colloquium sese offerret, eos accederent: non ut a rege missi, sed quasi singulari compassione et proprio consilio id agentes, et adhortarentur, ut a religione desistant, et ad impietatem transcant. Dicebant enim: « Sic non solum imminens periculum effugietis, sed majore dignitate honestati, majorem quoque principatum adepturi estis, regis irâ feliciter placata. Nonne vidistis et alios vestri ordinis idipsum fecisse? » Quibus illi responderunt: « Atqui nos hac potissimum ratione viriliter stabimus, et pro illorum ruina nosmetipsos in sacrificia offeremus. Benignus et misericors nobis Dominus est, solet etiam uno accepto sacrificio, toti orbi conciliari. At sicut olim tres pueri dixerunt: Non est in tempore hoc princeps, et propheta, et dux, neque

sacrificium, neque incensum, neque holocaustum, neque locus primitiarum coram te, ut possimus invenire misericordiam : sed in animo contrito, et spiritu humilitatis suscipiamur, quasi in holocaustis arietum et taurorum, et sicut in millibus agnorum pinguium (*Dan. iii.*) » Ita et illi videntes altaria subversa, clausas ecclesias, sacerdotes fugatos, fideles omnes in exilium actos, studebant ut pro omnibus offerrentur Domino, relictisque militaribus signis, angelicis sese choris adjungerent. Quo circa et dicebant : « Quid ? etiam si nunc non morimur, moriendum tamen omnino est non multo posthac. Satis igitur fuerit mori pro rege angelorum quam pro rege tam impio. Illic et si moriatur quis pro rege nihil accipiet a rege sua dignum fortitudine. Et quid posset defunctor praestare, si vel maxime vellet ? Atqui eis saepenumero ne sepultura quidem contingit, et non raro a canibus devorantur. Quod si pro rege angelorum mortui fuerimus, certi sumus, nos accepturos corpus multo gloriosius, majori gloria conspicui erimus, longe majora nobis erunt laborum praemia. Proinde arripiamus arma spiritualia : non opus jaculis et sagittis : sufficit pro omnibus lingua. Sunt enim et sanctorum ora phàretrae, e quibus diabolico capiti continui et crebri ictus inferuntur. »

§ 8. Nunciata sunt et haec atque similia regi, qui nec sic destitit, sed illecebrarum escis iterum atque iterum illos tentavit. Ita autem mandavit, quod si cederent victi, sub omnium oculos producerentur : sin fortes perseverarent, uti perduellionis rei educerentur et occiderentur, neque ulla Christianae professionis, ob quam tenebantur, mentio fieret. At qui revelat profunda et abdita, non permisit ut machinationes illae occultae manerent, et ignotae insidiae. Nam quemadmodum olim mulier Aegyptia Josephum in lecto apprehendens, licet speraret factum suum clam fore omnibus, hominibus, non fuit tamen occulta, vel oculo illi soporis nescio, vel posteritati. Quippe quod absque arbitrio illa Josepho dixit, id nunc toto ubique mundo canitur. Ita et ea quae per subornatos illos consiliarios dolosus rex agebat, sperans occulta fore, nequaquam manserunt occulta. Didicerunt enim posteri omnes et insidias dolosas, et triumphantium victorias. Denique cum multo tempore exacto alacritatem eorum non solum non frangeret multitudo dierum, sed potius studium et ardorem excitaret, aemulatoresque multos faceret, jussit tandem media nocte in b'ra-thrum eos abducì. Ducebantur itaque in densas tenebras luminaria, et duellabantur. Caeterum capita detruncata, tunc diabolo magis terribilia erant quam cum adhuc vocem darent * ; sicut et caput Joannis Baptistae non tantum terrebat cum loqueretur, quantum cum in disco mutum afferretur. Habet enim et san-

* Sanguinis Martyrum, et Decollatorum pro Christo tacita eloquentia.

etorum sanguis suam vocem, quae non per aures auditur, sed occidentium conscientiam invadit et perstringit.

§ 9. Post beatam autem illam coedem, quidam, etiam cum salutis periculo, athletas illos optimos rapuerunt, etiam ipsi vivi martyres, ut illorum reliquias curarent decenter. Nam quamvis non occidebantur, optabant tamen mori potius quam corpora illa inhumata relinquere; ita ad venationem illorum festinabant. Dicunt qui tunc affuere, et quibus corpora illa recens occisa videre datum fuit, quod jacentibus simul illis in sepulchro, talis quaedam ex eorum oculis et vultu gratia resplenduerit, qualem in Stephano Judaeis responsuro fuisse Lucas dicit (*Act. vi, 15*). Neque ullus est qui non pio quodam horrore illis adstiterit; adeo aspectus ille afficiebat omnes. Quin et omnes clamabant in laudem eorum id quod a Davide dictum: In vita sua non sunt separati et in morte non sunt divisi (*2 Reg. i, 23*). Pariter enim confessi sunt, pariter carcerem inhabitaverunt, pariter in barathrum abducti sunt, pariter sunt capite mulctati; et unus utriusque corpora tumulus tenet; et unum quoque tabernaculum in coelis eos excipiet quando in majorem perventuri sunt gloriam, nempe immutandi.

§ 10. Illos * non indignum erit et columnas et scopulos et turres et candelabra et tauros simul appellare. Nam Ecclesiam sicut columnae sustinent, sicut turres muniunt, et sicut scopuli, omnes undarum absultus repulerunt, multam interim ipsi servantes tranquillitatem, sicut luminaria tenebras impietatis discusserunt, et sicut tauri anima promptitudineque eadem, suave Christi jugum traxere. Idcirco saepe eos invisamus, tumulos adornemus magnaque fide reliquias eorum contingamus, ut inde benedictionem aliquam assequamur. Etenim sicut milites vulnera, in praeliis sibi inflicta, regi monstrantes, fidenter loquuntur: ita et illi in manibus absecta capita gestantes et in medium afferentes, quaecumque voluerint apud Regem coelorum impetrare possunt. Magna proinde fidentique alacritate huc veniamus, quo et visis sanctorum monumentis, et consideratis eorum praemiis, inde varios thesauros undequaque colligamus: et per praesentem vitam ita juxta voluntatem Dei transeamus, ut in portum aeternitatis cum multis mercibus ingrediamur, fruituri cum sanctis martyribus regno coelorum in Chr. J. D. N.

* De Martyrum virtute et de valida eorum apud Deum intercessione similitudines.

V I T A

S. PRAEJECTI ARVERN. EPISC. ET MART.

ET SOCIORUM EJUS

PER LAURENTIUM SURIUM REDDITA ALIQUOT LOCIS PARAPHRASTICE

Coronatus anno 674. — Natione Gallus.

§ 1. Beatus Praejectus (a) claris apud Arvernos * ortus natalibus, parentes habuit Gondolenum atque Elidiam: et quidem cum necdum in lucem esset editus, coelesti revelatione indicatum est, quis quandoque futurus esset. Cum enim materno adhuc gestaretur utero, ejusmodi visio genitrici ejus oblata est. Videre namque sibi visa est infantem per ipsius latus egredi, undae, instar sanguinis rubentis, baptisinate ablutum. Eam rem mater ad quemdam Dei servum retulit, a quo hoc tulit responsi, puerum ex ipsa nasciturum, magnum quandoque in hoc saeculo futurum, et cum palma martyrii ex hac vita decessurum. Deinde natus est puer sane elegans, et infantiae annis praeteritis, apud Iciodorenses ** scholae traditus est, ut literis in illa aetate tenera imbueretur. Nec deerat puero gratia coelestis, cujus beneficio prae caeteris condiscipulis non contemnendos faciebat in literis progressus. Ut autem viderunt parentes ejus et literis et cantandi peritiâ eum instructum, Genesio archidiacono, qui postea factus est Arvernorum episcopus, eum commendarunt: qui cum animadverteret praeclaro illum ingenio et spectata indole praeditum, atque studio accuratiori educatum, primo illius fidei tradidit pecuniam, unde pauperes sustentabantur. Postea vero majori accedente eruditione, non raro etiam suis eum volebat consultationibus interesse. Sed quia in aliena felicitate plerumque lividis dolent oculi, putantque improbi ipsis decedere, quicquid aliis accedit, Clerici quidam Praejecti prosperis successibus misere discruciat, arte quadam id efficere conati sunt, ut pudore afficeretur. Itaque cum adhuc puer esset, Martinum cantorem incitant, ut ejus caedendi quamdam occasionem captet. Jubet ille, ut puer cantum reddat, quem vix brevi temporis spatio illum audierat praecincentem. Sentiens autem probus et innocens puer structas sibi tendiculas, mentem refert ad Dominum Jesum, divinam illius implorat opem, simul etiam Juliani martyris suffragia ambiens animo pio ac religioso. Ibi tum Sancti Spiritus aspirante gratiâ, eâ facilitate cantum memoriter reddidit, ut eam

(a) Gallico vulgari *Prix* vel *Pregt*. In Rom. Martyrol. et alibi legitur *Projectus*.

* Vide supra pro S. Bonito die xv.

** Monast. urbis *Issoire*.

canendi haud vulgarem peritiam non nisi divinitus si ulli puero praestitam omnes perspicue intelligerent: sicque factum est, ut invidentia rei novitate obstupefacta, in admirationem verteretur. Sed haec illius, nullo dubitante, sunt dona et opera, qui armentarium sycomoros vellicantem, prophetica gratiâ perfudit.

§ 2. Porro autem cum bonis polleret moribus, ab eo, quem jam diximus, antistite Iciodorensibus praefectus est. Itaque licebat videre eum castitatis studio conspicuum, charitate eximium, incumbentem precibus, jejuniis deditum, scripturis lectitandis intentum. Ipsis autem sanctae Quadragesimae diebus hominum secularium declinabat commercia, et cum domesticis fidei dumtaxat, victus parsimoniae, humilitati et eleemosynarum largitati vacabat. Ut autem die quodam multi ad eum eleemosynae petendae causâ pauperes accesserunt, didicitque vir sanctus ex ministro suo, non nisi duos nummos aureos ipsi superesse: ad se crumênâ apportari jubet, Jesumque intra se facitis pulsans precibus, mox se sensit non frustra illius benignitatem implorasse. Nam intra crumênâ paucissimi illi nummi coelesti benedictione usqueadeo aucti sunt, ut toti ad fores consistenti pauperum catervae sufficerent. Et quid mirum ad preces fidelis servi illum creasse in sacculo pecuniam, qui sua virtute extendit coelos; manumque aperit, et implet omne animal benedictione?

§ 3. Aderant quandoque illi convivae a carnibus abstinentes. Ibi vero ille nonnihil coepit esse anxius, quod piscem, quem illis apponeret, non haberet. Forte autem accidit, ut aqua ad ministerium deesset. Abiit puer cum situla ad fontem, et cum hauriret aquam, praeter omnem expectationem simul piscem hausisse se sensit. Eum vero affert Praejecto, abunde hospitibus illis suffecturum. Erat hoc quoque illius munus, qui annis quadraginta populum Israëliticum mannâ coeli pavit in deserto.

§ 4. Jam Paschalis solemnitas agebatur, et Praejectus Arvernos properat ad episcopum. Die autem quodam in superiori domus loco convivium instruxerat, cui etiam ab illo invitati intèrerant multi laici et nobiles: e quibus tres nolebant vesci carnibus. Et quia semper gravis est pravis mentibus vita bonorum, coeperunt illos irridere viri seculares, probra etiam et convicia jactare. Admonentur interim a sancto viro, ut quos venerari potius deberent, eos dèsinant indignis modis exagitare et carpere. Illis vero se nihil corrigentibus, subito pavementum cum irrisoribus deorsum ruit, et solus Praejectus cum illis poenitentibus ad mensam relictus est. Ita temeritas cito poenas dedit, et pudentis irrisores, ad suas domos abiere.

§ 5. Hoc fere tempore Praejectus Diaconus ordinatus est: eratque cantus egregie peritus, sapientiâ affluens, multa sanctitate clarus et illustris, omnique prudentiâ ornatus. Et quia non poterat Ecclesiae lucerna abscondi sub modio, posita super can-

delabrum, suae lucis radios praeclare diffudit. Nam certamina egregiorum martyrum Cassii, Victorini, Antoliani et Austremorii, caeterorumque sanctorum qui apud Arvernorum urbem, ut suam in Christum fidem et amorem testarentur, sanguinem suum libentibus animis profuderunt, luculento conscripsit stylo. Ostendit sane optasse se participem fieri calicis illius quem ipsi biberant, qui tam accurate illorum res gestas scripto voluit comprehendere.

§ 6. Aliquanto deinde evoluto tempore, Felix, qui tum Arvernorum erat Episcopus, Candidinensis coenobii praefecturam Praejecto demandavit. Ibi vir sanctus non negligenter attentus fuit ad disciplinam monasticam, et tam animarum lucra quam aedificiorum structuras in melius provehendas curavit. Erat vero paries domus cujusdam quadraginta pedum altitudine: qui cum instauratione haberet opus, vir Dei res necessarias paravit, artificesque conduxit: qui cum jam in machina starent, repente ab ipsis fundamentis vetus ille paries collabitur, unumque ex operariis ita sua mole oppressit, ut inter rudera nusquam illius quicquam conspiceretur. Ea res virum Dei valde anxium habuit. Itaque coram Christo magnam lacrymarum effudit vim: deinde jubet amoveri lapidum congeriem, ut posset vel quassatum cadaver tradere sepulturae. Ecce autem disiectis lapidibus et ruderibus, homo ille adeo inventus est sanus et incolumis, aesi procul ab illa parietis ruina abfuisset. Sed id miraculi satis superque declarabat Praejecti virtutem, et quam grata essent Deo ejus opera.

§ 7. Porro Felice Pontifice vitâ functo, cum maxima pars Cleri populi in Praejectum propensis esset animis, cuperentque illum habere Antistitem, Archidiaconus ejus civitatis Giroaldus, malâ cupiditate incensus, contempto clero, laicorum quorundam usus consilio, ad cathedram illam largitione sibi âditum paravit: sed non nisi diebus quadraginta tam male partâ perfruitus dignitate, vitam una cum cathedra perdidit. Potest hoc exemplum deterrere eos qui per fas et nefas ad honores et dignitates aspirant. Rursus igitur Arverni de eligendo praesule tractant, virumque inclytum et senatorii ordinis Genesium pastorem sibi deposcunt. At ille non minus prudens animo quam opibus potens, noluit temere eum honoris gradum appetere, sed coram omnibus illo se indignum ingenue confessus est: hortatur autem cives, ut Praejectum sibi a rege Pontificem petant. Ita ille sapienter a suis humeris eam sarcinam avertit. Populo vero ejus consiliis obtemperante, omniumque favore in Praejectum propendente, immo vero Spiritu Sancto moderante et agente, communibus suffragiis Praejectus electus est, accedente etiam regis consensu et decreto. Cumque in eo officio et functione sublimi, postquam consecratus erat, angelica fulgèret conversatione,

gratias agebat Deo plebs devota, quod talem haberet ecclesia sacerdotem. Erat enim multiplex in illo gratia, magna morum suavitas, vultus hilaris, illustres oculi, sermo blandus, virginea corporis integritas, forma praeclara, cutis candida, statura elegans, et omnium bonorum multa congeries. Quemdam autem virum religiosum, Evodium nomine, sibi adscivit socium, cujus operâ multorum animos sacris concionibus ad appetenda coelestia inflammavit.

§ 8. Coepit interea vir Dei Praejectus illum, quem supra diximus, Genesium adhortari, quando quidem nullas haberet proles, ut Ecclesiam Dei sibi filiorum loco adoptaret. Cessit tandem vir nobilis bene monenti, atque in ipsius oppidi suburbio monasterium construxit, in quo ex monasticae regulae praescripto sacrae virgines Deo servirent: reliquas vero amplissimas facultates suas post obitum diversis est ecclesiis elargitus. Videbas tum, beatissime Praejecte, camelum transire per forâmen acus, et hominem locuplètem propèmodum vim coelo inferre, et violentiâ quadam illum rapere. Exoneratur dives propter eum qui tulit peccata mundi, gazârûm et praediorum sarcinis, et per te alterum nobis Zachaeum repraesentat: immo fortassis etiam illo non paulo existit sublimior factis, multa laude et praedicatione dignis. Illi vidit quidem Christum oculis carnis, quem tua doctrina et hujus et aliorum oculis interioribus visendum exhibuit. Ille munus obtulit Christo, quem coram intuebatur: Genesius vero et si eum per fidem noverat, per te tamen et timere et amare eum melius spiritu didicit, eumque rerum suarum haeredem ex asse instituit.

§ 9. Aedificavit etiam vir Dei aliud virginum coenobium in Arvernorum territorio: nam antea quidem in ea regione nulla fuerant virginum monasteria constituta. Nosocomium quoque e suis facultatibus condidit: medicos egregios illi adhibuit, voluitque viginti morbosos homines illic semper foveri, quibus sanitati redditis, totidem aequè morbis affecti succederent, quibus curandis medicorum opera inserviret: sed ad alia veniamus.

§ 10. Illa aetate, qua in Christi cultores tyrannorum crudelitatis grassata est, integram legionem virorum fidelium una cum conjugibus ac liberis cruentus carnifex extinxit. Horum sacras reliquias vir Domini Praejectus per certa loca voluit transferre: sed temporum perturbatione et propinqua morte, quam impii homines illi erant illaturi, praepeditus, quod coeperat, perfecte exequi non potuit, sed partim etiam suo successorì exequendum reliquit. Porro cum unius ex his martyribus corpus transferre cuperet, solito more nocturnis celebratis vigiliis, rastro humum fodere coepit. Supervenit autem pauper quidam, qui jam annis quindecim adversâ laborabat valetudine, meritisque sanctorum integra se sensit sanitate donatum. Credimus autem hac in virtute etiam S. Praejectum partem quamdam obtinere, et quia mar-

tyres venerans, eorum semper optabat fieri particeps, cum illis per Dominum hujus quoque miraculi habere consortium. Neque id immerito, quandoquidem etiam in fundendo sanguine illis sociandus erat.

§ 11. Aderat Paschae sollemnis dies, et quidam ex ministris vas argenteum suffuratus est, quod ejus fidei creditum erat. Id ubi ad viri Dei notitiam perductum est, lateretque sceleris auctor, nocte proxima in preces incubuit, moxque illi divinitus et furtum et fur indicatur. Mane vero cum inquireretur in ministros, et singuli a se ejus admissi facinoris suspicionem amolirentur, vir Domini ad locum coelitus ipsi monstratum quosdam misit, repertumque argentum est. Itaque furem illum cum multa mansuetudine clementer castigavit, ne similia deinceps attentare ausus esset. Ita ergo vir sanctus in pectore suo discretionis et patientiae virtutem servans, et prodendo vitium, sanavit reum: et illi parcendo, a misericordiae legibus non recessit. Habes hic ejusdem spiritus manifestum argumentum, qui olim Eliseo ostendit avari discipuli audax et improbum facinus, tametsi corpore procul ab illo abesset.

§ 12. Inciderat quandoque negotium, cujus causâ adeundus esset viro Dei Childericus rex. In ipso autem itinere pervenit ad locum, qui Claroangus dicitur, in Morago, ubi milites Christi studio beatæ paupertatis monasticam debebant vitam: a quibus cum esset hilariter acceptus, patrem monasterii Amarinum invenit febre vexatum acerrime, ita ut nec pedibus ingredi, nec quicquam alimenti praeter solam aquam posset admittere. Ibi vir Dei ad solita se recepit arma pietatis, crucisque signum in aegrotum edens, mox pulsa febre, incolumen illum reddidit. Surrexit itaque Amarinus laetus, et noctem insequentem psalmis et hymnis exegerunt. Deinde ubi ad palatium regis Praejectus pervenit, clementer ab illo susceptus est, et ab ejus optimatibus summo honore et veneratione affectus: impetravitque a rege quaecumque petiit et voluit. Postea vero regi et reginae, dignae Christi famulae Blitildi, itemque regni proceribus valedicens, ad Arvernos redire maturavit.

§ 13. Audiens autem vir Domini Amarinus *, cujus paulo ante meminimus, pontificem Praejectum ad sua incolumem revertisse, ad illum invitante charitate Arvernos profectus est. Fuit hoc quodam divinae providentiae consilio ita dispensatum, ut qui magno inter se amore devincti, magna erant benevolentia conjuncti, pariter etiam martyrii coronam perciperent. Cum autem aliquanto tempore sancte et religiose inter se conversati essent, malignus daemon antiquae invidiae stimulis percitus, suos administros in eos concitat. In iis erat vir quidam primarius Agritius nomine, qui suis persuasionibus Arvernorum principes in sanctorum viro-

* Sive Marinus.

rum necem inflammavit. Erant autem pariter Praejectus et Amarinus in loco quodam, quem Volonicum * appellant. Ibi in eos simul irruunt homines nefarii cum multo fremitu et clangore tubarum. Cumque id audire coepissent viri Dei, in terram prostrati, ad excipiendam mortem aquis animis sese praepararunt: at ministri eorum repentino timore perterriti, quotquot evadere potuerunt, fugae praesidia captarunt: demptis duobus solis, qui sancto Praejecto constanter adhaeserunt. Et alii quidem omnes, quos illa perditorum hominum faex invenit, ab illis nudi dimissi sunt: porro Amarinus foras volebat egredi, et oratione illorum lenire furorem. Id ubi sensit vir Domini Praejectus, eum compescuit, dicens: « Noli, pater carissime, praeparatam differre coronam: quam si modo non obtinueris, nunquam fortassis postea consequeris. » His auditis, ille mutata sententiâ substitit, et duobus sicariis intro ingredientibus, primus ab eis interfectus est. Et illi quidem sanguinarii homines se Praejectum trucidasse putabant, jamque rursus ad suos socios volebant egredi: at sanctus Praejectus ex loco illo, ubi orationi incumbibat, his vocibus eos compellat: « Ecce hic est, quem quaeritis: facite, quod optatis. »

§ 14. Tum vero unus ex illis, natione Saxo, Radebertus nomine, sanctum virum gladio percussit in pectore. At ille roseâ sui sanguinis undâ perfusus, Dominum attentius precabatur: *Ne statuas eis*, inquit, *Domine, hoc peccatum, quia nesciunt quid faciunt*: praeclare sane in illo supremo vitae articulo illum imitatus, qui pro suis lapidatoribus Christum oravit: cujus sane passionis, atque in ipsa morte eximiae charitatis tunc egregie memor erat, non dubitans illico coelum sibi patefactum iri, si beatissimo protomartyri Stephano se posset conformare. O insignem patientiae et fortitudinis virtutem, quae sanctorum animis multam in Christo parit laetitiam et jucunditatem. Currebat mente beatus martyr et pontifex noster per florigeros sacri Evangelii campos, quando corpus et animam pro vita, quae Christus est, tradebat. Eo autem sic, ut diximus, orante, cruentus latro gladium in caput ejus vibrans, cèrebrum excussit. Ita illa sancta anima, corporeis jam expedita vinculis, Christo remunerante, inter sanctorum angelorum agmina laeta migravit ad coelos, cum beatis martyribus felicissime coronata. Impleta est ejus matris visio, cujus, in ipso historiae initio fecimus mentionem.

§ 15. Haud procul àberant, cum haec caedes fieret, senatores duo, Bodo et Placidus, qui in sancti viri necem, consenserant. Ii de improviso tres vident micare stellas supra domum illam in qua sanctorum corpora jacebant, e quibus una caeteras claritate anteibat. Animadvertentes autem illi, Dei benignitate id eis videre donatum esse, tum ad sanctorum declarandam gloriam, tum ad ipsorum tanto scelere obstricta pectora ad poenitentiam

* Gall. *Vollic*.

excitanda, magno correpti timore et terrore, dolere coeperunt, quod in tam nefarium facinus consensissent. Satellites autem illi qui sanctos viros peremerant, eorum corpora inhumata reliquerunt. Porro scelestus ille Radebertus, qui sanctum Episcopum trucidavit, vivens a vermibus consumptus est, indignamque vitam digna morte finivit. Advenerunt autem paulo post multi presbyteri, sanctorumque corpora auferentes, summo cum honore et ingenti studio tumularunt: puta sanctum Praejectum Episcopum, Amarinum Abbatem, et unum ex ministris Praejecti Elidium. Ut vero ostenderet Deus, quam pretiosa in ipsius conspectu fuerit mors sanctorum ejus, ad illorum sacras reliquias permulta sunt edita miracula. Caecis amissa reddebantur lumina, claudorum reformabantur gressus, contractis redibat membrorum usus, leprosi foedissimam scabiem cum nativo corporum colore se commutasse gaudebant, captivorum solvebantur vincula, fugabantur ab obsessis corporibus spiritus immundi. Quod ubi ad notitiam Aviti Episcopi pervenit, in eo loco, ubi sancti erant perempti, monasterium extruxit, templum aedificavit, eique monasterio Godonem praefecit Abbatem.

§ 16. In eo loco, qui Riomaus dicitur, quidam acerrima febre cruciabatur. Is ergo votum fecit, si sanctorum ope et intercessionem ab eo morbo liberaretur de sua substantiola suis se humeris ad jam dictam ecclesiam munus apportaturum. Ubi ergo habuit meliuscule, et quod voverat, etiam complere vellet, prae difficultate ferendi oneris ad montis radicem lassus substitit: cumque anxius timere coepisset, ne forte mendax inveniretur, quosdam conspicatur adventare pauperes, quibus inpartiebatur vinum, quod in vasculo ferebat: sicque resumptis viribus, ad sanctorum martyrum limina properavit, ingrediensque intro, vasculum jam inane ad templi fores deposuit. Rursus autem e templo egressus, Christi operante gratiâ, vas illud vino plenum invenit. Itaque per merita sanctorum martyrum triplex hic miraculum Christus effecit: redditae sunt vires languido, pauperum turba refecta est, vinumque ex voto reddendum, et auctum et susceptum est ab illo.

§ 17. Quidam ex illis, qui auctores fuerant necis sanctorum, Ursio nomine, venationis causâ egressus, de equo corruit, fractoque brachio dextero, etiam caetera membra sibi sensit debilitata. Adhibebantur medici, inmo et incantatores: sed eorum omnis opera frustra insumpta est. Rediit ergo ille ad se, et suum facinus agnoscens, communicato cum uxore consilio, mittit eam ad sancti Praejecti sepulcrum, ut ipsi veniam precaretur, et de oleo, unde illic lampas perpetuo ardet, quippiam reportaret, ut debilia membra illo perungerentur. Quae cum ita ordine completa essent, dicto citius membra sunt pristino restituta vigori. Id ille ut vidit, vas argenteum pondere librarum decem misit ad ornamen-

tum loci illius. Postquam autem isthuc ad alios quoque perlatum est, qui ejus sceleris erant participes, ad poenitentiae remedia confugerunt, atque aurum et argentum bene multum ad sanctorum martyrum sepulcra transmisere.

§ 18. Erat in Arvernorum regione locus quidam, quem antiquitus Versetonem appellarunt. Ibi divina majestas non paucas dignata est virtutes edere, idque ad lectulum illum, in quo solitus erat vir Dei Praejectus se ad capiendum somnum reponere. Accessit autem ad eum locum etiam Ursio ante dictus, praecipitque ministro, ut aliquantulum olei in lampadem ecclesiae infunderet. Totius olei pondus duas libras non excedebat. Paret vero minister, affert vasculum cum oleo: et ecce Domino benedicente in tantam ubertatem excrevit oleum, ut non modo omnibus templi ejus lampadibus implendis sufficeret, sed etiam apportatum sit ad alteram basilicam, quam Ursio in S. Praejecti honorem construxerat, et triginta lampades inde completae sint. At nec sic oleum exhaustum est, sed ex eo, quod supererat, ad alia quoque sanctorum loca transmissum est, abundeque sufficit. Haec quidem ex prioribus S. Praejecti miraculis excerpta, hic commemorasse sufficiat, ut nec prolixitas fastidioso lectori nauseam pariat, et ad laudandum Christum in sancto martyre incitetur devotio populorum. Ipsum autem Christum Dominum oro (ita fere loquitur auctor hujus historiae) ut mihi det veniam, quod multa praeterii, dum tenui sensu vix pauca annotavi. Perseverat autem hodieque ostensa per martyrem virtus altissimi, nec in sola Arvernorum ditione, sed etiam ubicumque illius sacrae asservantur reliquiae multivaria praestantur beneficia petentibus, Christi operante virtute, cui cum Patre et Sancto Spiritu et honor et gloria in secula seculorum, Amen.

MARTYRIUM

S. ANANIAE DAMASCI APOSTOLI

AUCTORE SIMEONE METAPHRASTE, INTERPRETE GENTIANO HERVETO

Circa dimid. I saeculi. — Natione Palæstinus.

§ 1. Cum impius Lucianus in partes Orientis in Bethagabre Eleutheropolis (a) missus fuisset ab iis qui non minus tunc susceperant idolorum insaniam, quam sceptrum imperii, res Christianorum indagabantur maxime. Hic ergo Lucianus * sedens pro tyrannico tribunali, vel ante facta verbis spirabat vehementer, mala

(a) Urbes Judaeae ad occasum Jordanis fluvii.

* *Licinius* in Martyrol.

Christianis, ut ita dicam, fabricans. Literaeque et edicta per totam pervadebant ditionem, ut qui nollent quidem sacrificare daemonibus, confiterentur autem Dominum nostrum Jesum Christum verum Deum, et eum colerent, non solum acerbissimis subjicerentur suppliciis, et per ignem, bestias et mare, et universam aliam malorum speciem mortem subirent: sed etiam in alienam regionem projicerentur sacra eorum corpora, canibus et bestiis proposita ad devorandum: et nec in sua quidem patria consequerentur sepulturam. Ananias ergo inclytus Domini Apostolus, qui erat ipse quoque unus ex septuaginta discipulis, divina quadam virtute, et quae sub aspectum non cadebat, visione ex Antiochia, ubi Christiani prima ditatus fuerat appellatione, venit Damascum, ut nec ipsa esset expers seminum veritatis, et fructus produceret pietatis.

§ 2. Interim autem Saulus adversus chorum Apostolorum magis magisque furens, qui et minis in ipsos intolerabilis, et magna percitus erat invidiâ, rogavit Pontificem, ut mitteret epistolas ad eas, quae illic erant, synagogas, ut qui Christianorum opinionem tenere statuerant, vineti et sub custodia vel inviti ducerentur Jerusalem. Illud autem sapienter administrantem habuit providentiam, quae etiam solet éminus dejicere semina occasionum, quando novit id, quod est eventurum, tendere ad aliquod bonum. Ibat itaque Saulus Damascum, et cum jam appropinquasset civitati, videt lucem coelestem, et humi procidens audit: « Saule, Saule, quid me persèqueris: » et « Surge, inquit, et vade ad civitatem, et dicetur tibi quid te oporteat facere. » Et cum surrexisset quidem aperti erant ejus oculi neminem autem videre poterat. Sed ille quidem deductus, ingressus est Damascum. Tunc dixit ad Ananiam in visu Dominus: « Vade ad vicum rectum, et Saulo Tarsensi manibus impositis, aufer ei nubem ab oculis. Nam is quoque erit mihi vas electionis, et portabit nomen meum coram gentibus, et principibus, et filiis Israël » (*Act. ix*). Venit ergo Ananias, sicut ei dictum fuerat a Domino et Saulo rursus reddit videndi facultatem. Non sunt autem singula persequenda, cum haec liceat scire ex Actibus ei qui voluerit. Ille autem et traducitur ad pietatem, et nomen simul mutat cum moribus, ex Saulo Paulus appellatus: et ascendit in tertium coelum: et obit orbem terrae praedicans Evangelium, effectus tantus amore in Christum, quantus prius existimabatur rabie adversus Christianos, robur corporis et animae magnitudinem per utrumque ostendens. Sic ergo Ananias, cum Paulum ad veram deduxisset vitam, et dupliciter illuminasset, et cum hac quae videtur luce, spiritalem quoque, ut Christum videret, prae-buisset, ibat per Bethagabre praedicans Evangelium, et veluti quadam rationis particeps agênâ, divina scilicet doctrinâ, omnes in quos incidisset, trahebat ad Dei agnitionem.

§ 3. Cum in his autem versaretur, comprehenditur ab iis, quorum erat munus venari Christianos, et ad filium tenebrarum, nempe Lucianum Praesidem, deducitur. Ille vero statim quidem praesidet in frequentissimo theatro: virum autem plurimum admiratur, ut qui videret pulchritudinem quamdam ipso aspectu apparentem, et linguam multis scatentem gratiis. Haec cum vidisset, confugit ad personam benignitatis; et sermonem convertens ad hilaritatem. « Crede mihi, ait, o Anania, consulenti ea quae sunt tibi utilia, et cum nostris diis foedus iniens, nega eum, quem praedicas, Crucifixum: nec efficias, ut haec pulchritudo, quae est adeo digna ut spectetur, consumatur a tormentis. » Ille autem: « Deum, inquit, verum adoro, eumque colo, et eum solum specto, neque fuerit aliquid eo mihi jucundius, cujus ego sum minister, qui etiam ad Pauli agnitionem, et ad rei restituendam videndi facultatem inservivi, qui Saulus quidem prius nominabatur, Paulus autem a Domino nunc est, mutato nomine, nominatus, ut qui requieverit a fluctu ignorantiae, ad firmumque et solum portum, nempe Christi mei fidem, appropinquaret per agnitionem. » Praeses autem: « Vidèris, inquit, mihi, fretus magnitudine et robore corporis, etiam adversus ipsa supplicia tollere supercilium. Unde etiam sapientia redacta est ad insipientiam, et abundantem prudentiam consecuta est, ut video, levitas. » Haec cum audiisset magister veritatis, oculis et manibus statim in coelum sublatis: Domine Jesu Christe, inquit, Deus virtutum, nunquam me suis retibus comprehendat inimicus: sed mihi et propter te pati liceat, et tuis ornari coronis, et conjungi choro tuorum discipulorum. Atque ille quidem sic orabat assidue: sed preces exceperunt protinus plagae in nudo dorso. Praeterea autem praecones quoque acclamarunt: « Pare Praesidi, et diis sacrifica praepotentibus: » Ananiae autem sensim movebantur quidem membra: citra locutionem vero preces sursum mittebantur ad Deum.

§ 4. Cum autem et tormentis et minis esset superior, et existimabatur fore, ut prius deficerent percussores, quam plagis defessus esset is qui percutiebatur, a tormentis quidem discipulus simul et martyr relaxatur: ad blanditias autem rursus vulpes, Praeses, inquam, convertitur. « Sed nunc saltem, dicebat discipulo, ad te redi, et tuae parce animae, et miserere tuae pulchritudinis, quae perit miserabiliter, nam te graviora excipient supplicia, juro ipsos deos. » Ille autem magno Christi amore cor inflammatus, fortiter et acriter respondit, se non solum daemonibus non esse sacrificaturum: sed curaturum, ut quoscumque posset, ad fidem Christi converteret. Deinde linguae quoque nervos intendit in Praesidem, et eum verbis ferit acrioribus: « Non erubescis, dicens, o vere infelix, et subis fossam pudoris, nunc

quidem flagellans, nunc autem blanditiis irrèpens, et tamquam quemdam animo tenerum infantem verbis mollibus demulcens? » Propter haec irâ correptus fuit Judex: et jussit nudatum corpus martyris discerpi ferreis unguibus: praeterea autem etiam adûri lampadibus, ut dum corpus paulatim eliquaretur, diuturniores ad cor dolores affluerent. Sed ferreos quidem ungues existimabat martyr perinde ac si aliquis alius pateretur. Ignis autem illi quidam cessabat, et non tamquam ignis appropinquabat: in cor autem tyranni quodammodo procedebat, et magis irritabat ad insaniam. Qui ei dicebat: « Quousque non cedes jussis Imperatorum, et quos ipsi colunt deos, ipse quoque honorabis? » Ille autem: « Cur me, inquit, eadem et de iisdem saepenumero loqui cogis, tamquam eorum, qui in chœrea ludunt, sermonis cursum circumagentem? Scias ergo, scias et credas non solum fore, ut nulla re vincar, non poenis, non donis, non blanditiis, non minis, neque ullo alio: sed ut eos etiam, qui jam sunt superati, et in errorem sua sponte inciderunt, acerbe defleam, et te praeceteris lugeam, qui non solum es tibi causa interitus, sed etiam multis aliis, nonnullos quidem inducens, multos vero etiam invitos cogens suscipere impietatem. Nescis quod quae a vobis coluntur, sunt aes, et ligna, et lapides, quibus utens, tamquam materiâ, homo, qui est Dei figmentum, haec fabricatur. Quemadmodum ergo non est absurdum, ut opus adoret opifex? aut quisnam homo sanae mentis, operi suarum manuum cultum tribuerit, et bona ab eo petierit? »

§ 5. His insanus Praeses magis ad iram commotus, cum desperasset se verbis posse decertare adversus athletam, ut lapidibus ipsum obruerent extra civitatem, jussit astantibus. Martyr autem fortissimus, pro lapidibus linguam immisit in stultos deos gentium, dicens: *Dii qui coelum et terram non fecerunt, pereant (Jerem. x)*. Cum autem in loco fuisset praestituto, et lapidibus obrueretur, manus in coelum extendens: « Rex regum, inquit, et Dominus dominantium, tamquam acceptum hoc habe sacrificium, nempe hanc, quae fit per lapides, consumptionem. Has statim preces Dei coronae, et ad regnum, quod semper manet, vocatio est consecuta, primo mensis octobris. Vere autem beatum corpus martyris quidam ex amatoribus Christianorum postquam domum reversi essent lictores, cum reverenter substulissent et splendidissime composuissent, in regione Damascenorum deposuerunt in paterna ejus haereditate.

VITA B. POPPONIS ABBATIS

SCRIPTA AB EVERHELMO ABBATE ALTIMONTENSI

Stylum aliquot in locis correxit Laurentius Surius.

Natus 978, Obiit 1048. — Ex Flandriâ.

§ 1. Beatus Poppo in diebus nostris Deo et saeculis in omni virtute commendatissimus, atque ut alter Nathanaël, vere Israëlita et sine dolo probatissimus, Listrogaugii partibus ab Christianis et ingenuis parentibus editus est hanc temporalem in lucem, ex infusione Sancti Spiritus in ipsis crepundiis jam factus jucundus. Natus est vero Tizekino patre atque Adalunif illustrissima matre, septimo conceptionis suae mense, praeter solita nascentium tempora, potitus hac luce. Unde etiam pro vita ejusdem pueri parentes ipsius diffidentiae cogitationibus agitantur, ac tam intempestivae et fragili infantiae timentes sollicitantur, praesertim cum ab ipsis, ut primogenitus, tenere diligeretur, et obtinendi ejus similem, si illum amisissent, vix aliqua spes haberetur. Venit proinde ex consilio, ut credo, Altissimi in mentem cuidam matronae, ejusdem videlicet pueri aviae, ut in lana suavissima sagaci tamdiu foveretur industriâ, quoadusque tenebrae infantiae prima valuisset ponere vestigia. Factumque est, ut idem pusio intempestivi ortus periculum evaderet, parentibusque suis gaudium et exultatio fieret. Contigit interea patrem ejus, viribus et audaciâ nulli commilitonum suorum secundum, in bello Hasbaniensi* occubisse, eundemque septimanâ nativitatis suae quinta pupillum cum vidua matre solatio suo destituisse. Et quamquam maturius quam oportuit paterna amitteret solatia, divina tamen non est fraudatus clementiâ, ut vere, si valuisset et nosset, cantico illo humiliter gloriari haberet, quo dicitur: Pater meus dereliquit me, Dominus autem assumpsit me (*Psal. xxvi*). Genitrici vero ejus, in testimonium verae castitatis, perseverantia, ut evangelicae illi Annae, laudabilis placuit viduitatis: quae qualiter laudabilibus ex gestis odorem virtutum sibi adsciverit, in sequentibus lector animadvertere poterit, ubi nos suo in loco pauca, quae de ipsa facta sunt, differre noverit. Ad vitam autem beati viri quem res nunc obtulit, respectum habeamus, et quae de ipso sunt, ordine prosequente videamus. Hic namque ex temporum successibus, adolescentiae paulatim crescens processibus, inaniter studuit curis secularibus armari, tum in eis cum caeteris commilitonibus suis appetitu vane gloriae versari. In quibus dum ad tempus, ut sese res militaris tunc ha-

* *Hasbani* in Brabantia.

buit, plurimum ingenio et audaciâ valeret, postremo tamen periculum et praecipitium pluribus inde detrimento fore videret, eum quem in ingressu mundi posuerat, retrahere pedem voluit, sed militaris negotii occasione prohibente, non omnino, quod conatus est, valuit. Fecit tamen pro voti sui satisfactione quod potuit, atque a rapinis importunis opportune resipuit, tandemque a desiderio acquisitionis non justae, illo divinitus in se exhausto, abstinuit. Qui processu temporis semper in dies se melior fiens, consensuque virtutis ac piaе industriae proficiens, licet adhuc intonsus sub laicali habitu atque militari tyrõnem se ostenderet, et sub Theodorico, tunc temporis viro illustrissimo, militiae arma praetenderet: sub cingulo tamen militiae armaturam sacerdotalis religionis induebat, monachalisque devotionis insignia opere exhibebat: ut per omnia futuram speciem pastoris suis praesignare in gestis crederetur, sacerdosque in templo Domini jam futurus praepararetur. Ecclesiarum vero Dei limina sollicitis precum suarum frequentabat accessibus, et divinarum scripturarum pabula in secretis suae mentis ruminabat recessibus: illud nimirum praecavens, ne semen verbi Dei in agro cordis vitiorum spinis suffocaretur, sed fructu centuplicato in patientia augmentaretur.

§ 2. Contigit etiam cum tyrocinii sui diebus, ex inspiratione divina excitatum, Dominici sepulcri loca cum pii testimonii viris Rotberto et Lauso ire visitatum: qui pari consensu sibi in idipsum respondebant: iter, quod Jerosolymam respicit, Deo ducente, conficiebant. Illis namque diebus, quia humana cum confusione sceleris sui promiscua nihil pensi aut moderationis habebant, atque homines peccatis exigentibus offendiculum irae Dei sibi prae oculis ponebant, summa paganorum violentia et infestatio viam eandem claudebant: neu quis Dominicum adiret sepulcrum, vi qua poterant, arcebant: et secundum illud Isaiae: dissipatae sunt viae, cessavit transiens per semitam. Hic tamen cum praescriptis viris eandem viam aggredi, et, non praeter spem martyrii, labores et pericula vitae suae ausus est ingredi. Sed quantis tam ipse, quam qui secum itineris socii erant, periculis pene usque ad internecionem subjacuerint, qualiterque multimodae plagae, naufragia, paganorum etiam contumeliae modum in ipsis excesserint, explicare quis poterit? Sed patientia, quae Job in multis periclitatum sustinuit, his constantiae robur fideique murum inexpugnabilem circumposuit, ut etiam non condignas crederent passionem hujus temporis ad superventuram gloriam in ipsis revelandam. Deo tamen ducente, eademque patientiâ indissociabiliter a dextris et a sinistris comitante, loca itineris, quae Dominicum sepulcrum respiciebant, cum gaudio non modico, ut praedictum est, conficiebant. Ubi voti sui post desideria inexplebilia compotes effecti, optionisque suae sa-

tietate preces vel suspiria fundendo contenti, paschalis, immo coelestis jubaris lumine, ad idem Dominicum sepulcrum quotannis descendente, jucundantur, atque amore seu stupore in ipso infatigabiliter excitantur, atque eis secundum illud sapientis, non Jerosolymis fuisse, sed Jerosolymis bene vixisse laudabile fuit. Interea beatus Poppo quibusdam de sepulero Domini sumptis reliquiis, itinere quo venerat, cum saepe memoratis repedabat viris, et ad locum Hagiospater dictum, quem nos, Ad Sanctos Patres, dicere possumus, pervenit, ubi persecutionis tempore sancti a persequentium se facie declinaverant, et in cavernis petrarum et speluncis montium secesserant, occultoque Dei judicio agente, iisdem corporum suorum gestibus, eademque in carne, qua tunc temporis fuerant, immobiles usque in praesens cernuntur a praetereuntibus. Qui beato viro suique itineris comitibus tam spectaculo quam reverentiâ satis habiti, orationibusque ipsorum, ut sibi misererentur, humiliter sunt admoniti. Ex quorum reliquiis cum fide non modicâ praedictus vir Dei Poppo portionem aliquam sibi tulit, eamque interim secum et cum viris supra memoratis Rotberto Lausoque domum retulit, atque in oratorio sanctae Mariae, in villa Dunsæ * sito, perpetuo servandam condonavit.

§ 3. Post proluxae peregrinationis laborem non multum temporis intercesserat, cum ecce ei divina gratia, ut secundo peregrinaretur, atque ut limina Apostolorum Petri et Pauli, tam animi quam corporis inviseret praesentiâ, inspiravit, effectumque desiderii sui, tandem nactus, cum Theodorico nobilissimo, sub quo eum militasse jam supra scripsimus, viam est aggressus, atque ad limina Apostolorum Petri et Pauli, diu multumque desiderata, pervectus. Ubi et voti sui satietatem, quae fastidium non noverat, adeptus, et iis, ad quae venerat, rite peractis, rediit. Contigit interea, ut occasione divertendi ad sanctum Theodoricum tunc applicaret, isque, quem ante diximus, Theodoricus vir nobilissimus, sub quo militiae se dederat, languore in dies crescente, deficeret, cui etiam de vita jam periclitanti phrenesis, prout temporis accessus habuit, accesserat. Quem beatus vir Poppo per aliquot dies apud ejusdem loci fratres detinuit, atque ipsum non sanae mentis incommodo liberari obtinuit, hocque orationibus suis, sanctisque meritis Theodorici concurrentibus meruit. Memoratus vero Theodoricus pro indulta sibi sanae mentis, qua diu caruerat, sospitate, in magnas gratiarum laudes subitâ prorupit hilaritate, filiumque vicino temporis articulo, Deo donante, sibi nasciturum, Deo sanctoque Theodorico se e vestigio vovit daturum. Quod et contigit re ipsa postmodum ita fieri. Nam filium, quem divinâ annuente providentiâ acceperat, sancto Theodorico sibi que cognominem fecit, eumque ubi vovit, donatione

* *Doysne* prope Gand.

solemniter facta, reddidit. Postquam vero beatus Poppo, abbas in coenobio Stabulensi venerando Abbati Bertranno successit, amore ejusdem Theodorici ductus, eum ad se accersivit, et apud se in omni doctrina et scientia nutrit, donec virum perfectum et Ecclesiae Dei idoneum per omnia efficeret, postremo vero etiam successorem sibi in regimine monasterii S. Maximini apud Trêviros expeteret. Sed qualiter ab eo educatus, vel successor factus, alias laxius agendum est. Nunc vero operae pretium hic narrare ut mundi hujus principem eluserit, et ad monasticae professionis propositum aspiraverit.

§ 1. Illis itaque diebus Balduino Marchiso Flandriarum populis justis cum legibus imperante, beatus Poppo tam apud eundem principem, quam optimatum suorum primos plurimum amicitia valuit utpote qui religione, justitia et fide magnifice claret. Contigit etiam inter alios Frumoldum quemdam ejusdem principis lateri loco pene proximo adhaerere, primisque regni negotiis apprime consulto incumbere: qui in loco Sithin nominato habitatione morabatur, cujus amicitia prae caeteris amplius singulariusque beatus Poppo tenebatur. Tantus etenim eis omnium rerum invicem erat consensus, ut idem Frumoldus filiam suam, quae sibi prae caeteris quas habebat praestantior videbatur, eidem viro Dei stabili adjungere connubio moliretur, quibusdam etiam sui juris rebus ad id opere praescribere satagens, eumque quasi generum sibi futurum in sua adseisci expetens. Cujus votis vir Dei assensum ad tempus praeiit: sed postea infusione Sancti Spiritus revocatus, ut id fieret secum, renuit. Denique pertaesus repente nuptiarum, utpote jam tacto ejus corde intus divina inspiratione, per aliquot dies dissimulavit connubium sub incerta responsione. Sed ne ex toto ab incepto resiliret, timebat id amico fideli fore offenculo, eo maxime, quod de conjunctione filiae uterque jam per arrham firmaverat consilium. Inde imminente nuptiarum tempore, utrobique haesitans pendebat animus in dubio ad quam partem se verteret, salvo utrorumque consilio. Tandem statuit, ut in Sithin ad Frumoldum, secundum quod divina providentia disponebat, iter dirigeret, quatenus, ut constitutum erat, familiaris viri gener fieret. Sed ut id quiete ageret absque rumore, viam illam aggressus est sub intempestae noctis silentio. Nec mora, in eundo per noctis medium lux coelitus emissa resplenduit super eum equo insidentem, quae foris pariter et intus totum illuminavit hominem. Qua de re inopinata tremefactus, circumfert obtutus non sine admiratione, et videt lanceam quam gerbat, in modum faculae nimio fulgore radiantem, quasi inflammata ardere cuspide. Intelligens ergo vir altioris ingenii, respicere se hoc genus prodigii, acclamat viae suae comitibus, nequaquam ultra jam se progredi: «Necesse est, inquit, commilitones mei, alia intentione aliaque via incedere: op-

portunum video, finem vitiis cum cupiditatibus his imponere, et quo divinitati placet, toto conatu intendere. » Post haec projectis armis militaribus, induitur Dei armatura, et mutata mente ad meliora, meliori via rediit ad propria. Nec mora intercessit, sed statim evestigio ad sanctum Theodoricum, de quo ante scripsimus, ut se monachum profiteretur, convolvit. Cui Gilbertum quemdam, sagacis ingenii virum, obviam mox venire contigit, qui domini Gerardi Cameracensium * Episcopi carne et spiritu germanus erat, quique quondam eidem beato viro Popponi, ibidem una cum praedicto domino suo Theodorico divertenti, notus factus, proque sanctitate ipsius et vita laudabili summopere est adamatus. Nam et ipse pridem a seculi actibus expers evasit, ibidemque sub monachali tunica se laicum mutavit, tamque officio quam nomine monachus jam diu esse didicit. Hic venerabili viro Popponi et ipse nihilominus venerabilis, obviis, ut diximus, venit. Sed quia non facile ei ex diuturna ab invicem absentia ut eum agnosceret, suppetebat, quem tamen olim mente et corpore plane cognoverat, primum ab eo quis esset vel ad quid venisset, didicit, deinde laudabilibus ipsius congaudens votis, totisque in ipsum animi intendens medullis, « Vere, inquit, te frater, Deus ad quod venisti, misit, voti monastici, quo ducebatur, abbati caeterisque fratribus causam nunciavit. » Quid igitur? Petenti ei abbas una cum fratribus ingressum annuit, et per singula, ut monastica docet norma, probatum sine macula invenit: monasticique instituti habitum imposuit. Coepit interim a praedicto Gilberto, Marriliacensium postea abbate, literis strenue erudiri, et in omnibus, quae monasticae institutionis sunt, ad plenum informare: ita ut in brevi cunctis, quae scientiae expedierant, percursis, fastigium monasticae attingeret perfectionis. Neque mirum, si Spiritu Sancto, ut vere credimus, donante id valuit, qui omnes ad discendum moras semper ignoravit.

§ 5. Sub saepe memorato autem piaie recordationis Gilberto, beato Popponi pro recipiendis in xenodochio pauperibus cura ab ejusdem loci abbate est mandata, et ut satis fideli domus Dei oeconomus sive dispensatori sollicitudo commissa. In qua administratione liberalitatem cum hospitalitate tenuit, atque vere cum beato Job dicere potuit: *Foris non mansit peregrinus, ostium meum viatori patuit* (Job xxxi). Et item: *Si comedi buccellam meam solus, et non comedit pupillus ex ea* (ibidem) **. Quadam vero die inter caeteros ab ipso in xenodochium introducendos simul et alendos, leprosus quidam advenit qui pro deformitate sui vix cum aliquibus consortii vestigia ulla invenit. Quem vir Dei nihil omnino horruit, sed cum reliquis introductum, quam potuit officiose accuravit et aluit: postremo vero nocturnis jam tenebris irrumpen-

* Cambray.

** Caritas Popponis in pauperes. Leprosum tegendo sanat.

tibus, apud se detinuit. Sed veritus eum nocturnis frigoribus, utpote vestimenti indiguum, arctius constringendum, primum sollicitus secum cogitat, quid super his esset agendum: deinde vero ex humilitatis consulto viam, qua pauperi misereretur, invenit. Nam coopertorio quo ipsemet in stratis recumbens uti solebat, pauperem simul et leprosum, nihil pro deformitate ipsius refugiens, ut alter Martinus, tegebatur. Sed haec humilitas compassioni permixta, non inanis aut irrita in conspectu Dei habita est: quia eam salus in leproso, et magnificentia in beato viro secuta est. Vestimento certe illo praefatus leprosus coopertus, primum sudoris guttas emisit, et evestigio omni leprâ fugatâ, sanitas eum repentina invisit, atque mane sancto viro ad eum venienti sanus apparuit, proque duplici pietatis bono sibi praestito gratiarum vota reddidit. Qui venerabili viro stuporem et timorem iniecit: stuporem videlicet quod vestimento suo salutem in paupere Deus fecit: timorem, ne pro hoc facto ipse palam fieret, et ad ruinam sui favor eum popularis pasceret. Precibus tamen admissis, ut sine publicatione sui discederet, hortatur, Deoque, non sibi, pro hoc facto gratias ageret, humiliter precatur. Postmodum vero eodem in stratis suis coopertorio usus est, neque ob id, quod leprosum eo operuerat, ipse tegi dedignatus est. Sed virum Dei Gilbertum res gesta non latuit, se tamen scire ad tempus dissimulavit, eumque pro vestimento ipsius, pauperi simul et leproso praestito, convenit, cur suum, et non aliud praestiterit, dissimulando, ut diximus, redarguit. Ille vero humi prostratus, ab eo pro re gesta secreti causas imploravit, sacramentisque maximis ne se publicaret exoravit: imitans certe Dominum qui humilitate et compassione leprosum quem lex tangere vetuerat, têtigit et mundavit, cui ipse tamen ejusdem facti manifestationem interdixit. Ecce quantum humilitas beati viri meruit, quae prius in vestimentis quam in ipso, palam fieri habuit. Neque enim non credendum, quantum in se remedii habeat, qui in vestimentis suis tantum meritis exigentibus valebat. Proinde nemo Deum sanctorum suorum vestimentis salutem efficere posse dubitet, quem ex vestimentorum suorum fimbriis mulierem sanguinis profluvio laborantem sanasse liquido patet. Hoc autem factum, qui a praedicto Gilberto coram didicerant, mihi scribenti, Deum testor nunciaverunt, ne cui hoc temporibus nostris fieri incredibile videatur, quod laudabilem personarum testimonio per beatum Popponem factum fuisse probatur.

§ 6. Subsequenti namque tempore sanctae recordationis virum abbatem Richardum ad sanctum contigit Theodoricum venire, atque piam viri Dei conversationem sibi relata innotescere. Qui in eum dilectionis suae oculos mox convertit, et ut facile amorum meritis sibi respondentibus fieri potuit, totus in eum Sancti Spiritus igne agente exarsit. Unde et eum secum abducere vo-

luit, atque in hoc totius consilii viribus incubuit. Et primum viri Dei animum super hac re inquisivit: deinde vero apud abbatem ipsius preces adhibuit. Quas quidem diu multumque idem abbas humiliter refugiens, abnuit: postremo tamen ipsis defatigatus assensum, licet sero, praebeuit. Ex cujus consensu et decreto vir Dei, corpore, non mente, inde discessit, atque Virdunum cum praedicto venerabile Richardo abbate ire perrexit. Ubi ante omnia, et super omnia ab eodem abbate pro obedientia seu patientia ipsius comprobanda est exhibitus, et in omnibus obediens, fidelis, patiens ex servitutis penso inventus, interimque inter caeteros adoptionis suae filios dilectione apprime est habitus, ita ut sublimiori, quam fuerat, loco eum promovèret, tum quaedam ex primis suarum rerum negotiis administrare juberet. Quae quidem tam honeste, quam strenue curavit, et in dies melioribus semper auspiciis amplius augmentavit.

§ 7. Ex hinc saepe memoratum abbatem Richardum Balduinus Marchisus apud sanctum Vedastum, Folrado a regimine dejecto, subrogavit, quia animum ejus ad hoc consilii tam ejusdem viri sanctitas, quam principum regni sui collatio suasit. Auctoritate vero praefati principis idem Richardus abbas administrationem operis sibi injuncti suscepit, virumque Dei Popponem, quia rerum gerendarum copia se offerebat, secundum a se eo loci praefecit. Et non tantum suo, sed etiam omnium fratrum consensu favente id effecerat: quippe quorum mens venerabilis viri Popponis virtutum conscia jam fuerat, et in eum amoris sui intuitum charitate non ficta converterat. Venerabiles praeterea inter eos extitère viri, quorum dilectioni singulari prae caeteris amplius beatus Poppo fruebatur, dominus scilicet Fredericus, qui Gozelonem ducem carne germanum habens, venerandum abbatem Richardum ibidem comitatus fuerat: Livinus quoque, qui se laicum eo loci sub monachali proposito mutaverat, succedenti vero tempore, favore praefati abbatis Richardi poscente, ipsi in regimine successerat. Et quomodo anima Jonathae animae David colligata fuit, ita et affectus horum piae dilectionis vinculis ad invicem colligari visus est. Unde et eum a saepe memorato abbate Richardo secundum praefici contigit, in quem tam laudabilium virorum una cum cunctis ipsius loci fratribus dilectio ferebatur. Sed in administrandis ejusdem loci necessariis magna tunc extitit difficultas, utpote ubi plurima ex parte stipendiorum monasterii deerat facultas, militesque praefati loci res pro beneficio possidèrent ipsis indultas. Unde et eadem causa beato Popponi, licet pro viribus honeste agentis, moerorem primo iniecit, quem prudenti, quo plurimum valuit, consilio a se mox disjecit. Nam annuente praedicto Marchiso, res monasterii a militibus calide prudenterque repetivit, atque ut ejusdem loci fratribus permanerent, publicis archivis stabilivit. Pro quo etiam insidiarum fo-

mitem ab eisdem militibus sibi comparavit, tantamque inimicitarum vim apud eos, a quibus res injuste possessas distraxerat, contraxit, ut viarum septa circumquaque occuparent, tum etiam ad perimendum eum insidias aptarent. Sed ut scriptum est, in vanum quaesierunt animam ejus: quia per arma justitiae a dextris et a sinistris vallatus, omnes iniquae conjurationis rupit conatus, mediusque per ipsos incédens, et fraudum copiam elùsit, et periculum Deo ducente evasit.

§ 8. Erat interea viro Dei iter ad Henricum *, tam pium quam magnum Romani potentatus Imperatorem, primum post Othonem juniorem ex principum regni consulto successorem. Ab illo vero honorificentia regià est susceptus, utpote qui primum amicitiae locum inter caeteros jam apud eum fuerat adeptus: cujus etiam sanctitas humilitatem mansuetudinemque Imperatores in amorem sui ita accendit, ut etiam reverentia dictante, magis parere, quasi ad jussa ab eo visus fuerit, quam rogata ab alio implere voluerit. Contigit etiam ludis histrionum imperiales tunc fores occupari, atque eo spectaculi genere regem cum suis delectari. Ursis etiam nudus quidam membra melle perunctus exhibetur, illo plurimum pro periculo sui timente, ne forte ab iisdem ursis ad ossa sua, melle consumpto, perveniretur. Porro rex ejusdem spectaculi amore in oculis suis captus tenebatur, ut male providus pro periculo viri parum esset sollicitus. Unde super tam iniqua in Christianum illusionem regem beatus Poppo redarguit, eumque ab hoc spectaculo suis cum optimatibus mox compescuit: tum etiam a periculo ursorum virum liberavit, et ne id ultra fieret, arguendo et obsecrando obtinuit. Henricus enim Imperator tam obsecrationi quam correptioni ejus humiliter paruit: et quem honorifice ad se venientem susceperat, honorifice etiam a se digredientem dimisit. Qui qua venerat, Atrèbatum ** usque rediit, sanctaeque recordationis abbatem Richardum de imperiali erga se humanitate satis edocuit.

§ 9. Aliquantis deinde evolutis diebus, in quibus plurimum pro monasterii ipsius elaboravit rebus, quia eodem ex loco jam recedere debuerat, divinae visionis oraculo ante didicit. Nam casula, quae quasi gratuita viriditatis elegantiam cernebatur imitari, totum se sicut in agendis Missarum solemnibus vidit ornari, sicque demum inclinato capite coram altari sancti Vedasti assistere, illum ex sexagesimoseptimo Psalmo versiculum, fratrum sibi respondente conventu, ter repetere: *Benedictus Dominus die quotidie, prosperum iter faciet nobis Deus salutarium nostrorum* (Ps. LXVII, 20). Quem postquam, ut diximus, ter repetivit, oratorium evestigio exivit, atque hic visio hujusmodi finem sui dedit. Neque enim hoc otiosum aut ab re fuit, quod, hoc vestis sacerdotalis

* S. Henricus Imperator hic est qui colitur 15 Jul.

** Arras.

vigore, beati viri discessio praeoccupari meruit, qui aeternae viriditatis fructu suis in actibus non caruit. Non multo post vero effectum sui visio talis invenit, atque a venerabili Richardo abbate jussus, inde abiit, et Virdunum, pristinum conversionis suae locum, rediit. Ubi pro comprobanda, post summam praepositurae administrationem, ipsius patientiâ, onus infirmarum rerum monasterii item ab abbate ei injungitur obedientia, ne pro sui dudum prae caeteris promotione, spiritu elationis forte exagitaretur, sicque a pristinis virtutum suarum gradibus dejiceretur. Sed memor illius, quod dicitur: *Quanto magnus es, humilia te in omnibus*: et humilitatem in promotioribus monasterii rebus sibi collatis tenuit, eandemque in infimis, et in quibus quidam injuriae locus videbatur esse, non perdidit: quia nec in prosperis inflari, nec in adversis noverat dejici. Geminas proinde opere recoluit sententias, quibus dicitur: *Ascendet foetor ejus, qui magnificat opera sua* (Joel. II): et *Doctrina viri per patientiam noscitur* (Prov. XIX): quia unam earum ex humilitate timebat, alteram vero ex patientia appetebat. Et quia omne subjectionis onus humilitate et patientiâ praeveniebat, atque pro superanda ipsius obedientia nihil laboris sufficere Abbas videbat, eum proximo a se loco non inconsulte promovebat, tum etiam in administrandis primis monasterialium rerum causis secundum stare jubebat; Abbatiam insuper sancti Mauricii, Waploi dictam, cum omnibus ejusdem loci appendicibus ei delegavit, utque ibi in agendis, quae fieri oporteret, esset sedulus, eum admonere curavit. Qua suscepta, quia eam, quam situs loci jucunditate sua commendabilem reddebat, in officinis monasteriique brevissimis claustris vilesce-re invenit, funditus monasterium cum adjacentibus illi receptaculis eversum, majori quam fuerat elegantia instauravit, atque, pristino nomine mutato, ex honestate sui Beloacum denominari voluit. Atque eo quidem vocabulo jam ad praesens circumquaque est invulgatum, nec illo, evolutis ad nos usque diebus, constat esse privatum.

§ 10. Henrico interea, quem supra memoravimus, Imperatore apud Argentinam civitatem super regni statu agente, proque illo consiliis optimatum suorum privatim et publice incumbente, et hunc beatum virum iter ad ipsum quadam contigit occasione denuo arripere, sicque ad Elisgangium (a) una cum suis applicare. Cumque quodam in loco, quem grata commendabat amoenitas, pro sumendis cibis divertisset, jamque cibis coram positis resedisset, ecce lupum, humanum tunc sitientem sanguinem, e sylvarum latebris impetu vidit prorumpere, atque pastorem, e regione greges pascentem, violenter per colli nuda arripere, atque per abrupta locorum pertrahere. Spiritu ergo tam stuporis quam moeroris vir Domini cor tactus, et ut semper visceribus

(a) Regio est Alsâ flumine irrigua.

misericordiarum totus fuerat plenus: « Ecce, inquit, o Deus, hominem, quem ad imaginem et similitudinem tuam fecisti, lupis praedam esse sinis? » Proinde suos, ut misero jam pene absumpto opem tandem ferrent convocat, precibusque nomen Domini ipse interim invocat, protestans lupum praedam illam ante esse amissurum, quam se quicquam cibi aut potus gustaturum. Sed quia palustrium locorum prohibente interstitio, non facilis suorum ad ereptionem illius suffocati erat accessio, viâ in gyrum arrepta, palustria illa loca circûmeunt, ubi ex vestigiis effluentis sanguinis, hominem nulla vitae indicia de se dantem inveniunt, nec uspiam locorum lupum perspiciunt. Mox omni spe super vita ipsius abjecta, equo impositum in beati viri adducunt praesentiam. Qui de Dei misericordia nihil pro eodem diffusus, apud seipsum collocat, Deumque pro sospitate ipsius tacito mentis nutu invocat. Benedictionis suae cum remedio interim fovet, paulatimque eum exinde movet: deinde surgendi vires ex sanctificatione tam manuum suarum, quam precum obtinet, ita ut cum viro Dei cibum caperet, tum ulterius de vita sua jam praesumeret. Nullique dubium, ipsum precibus sancti viri ad vitam servatum, ex ejus benedictione mensaeque communionem hi, qui adfuere, videre curatum. Postquam vero convaluit, cicatricum suarum spectaculo eos, qui eum viderent, permôvit: a quorum etiam fide nos idipsum didicimus, posterisque in argumentum sanctitatis viri Dei commendamus.

§ 11. Contigit vero Stabulensis * coenobii abbatem Bertrannum debitum mortis persolvere, atque alteri succedendi sibi locum relinquere. Unde et Henrico Imperatori beatum Popponem subrogare animo sedit: quod ut fieret, Richardum abbatem tunc secum in consiliis agentem humiliter convenit, cui tamen omnino sui consilia animi non patefecit: quia Popponem sibi ab eo tantum dari postulavit, sed qua ratione postularet, indicare noluit. Venerabili autem Richardo abbate imperiali primum petitioni diu multumque renitente, causasque permultas, ob quas se tali viro carere non posse dicebat, exponente, sanctum Heribertum, Agrippinae Coloniae episcopum, praefatus Imperator evocavit, eoque sibi adjuncto, apud praedictum abbatem preces adhuc repetere curavit: postremo vero obedientiae sententiam ex regia auctoritate in eum dictavit. Quam ne sprevisse videretur, subjectione, non voluntate, suscepit, et ut ei beatus Poppo in manus cederet, licet invitus, annuit. Cui Stabulensis regiminis pedum mox porrexit, utque Popponi pro successionis indicio deferret, indicxit: adjuncto illi ad id negotii Vulbodone Leodiensium episcopo, sanctitate et fide ad quaecumque strenue et pie peragenda illustrissimo. Qui ex edicto regio sibi jussa pergunt implere, memoratumque Dei virum Popponem apud sanctum Remaclum in re-

* *Stavelo* apud Leodium vulgo *Liegi*.

gimine promovere. Qui promotus, quibusdam eo loci, quorum moribus convenire non poterat, displicere bene agendo coepit. Unde tam ipsi, quam eis, qui secum eo venerant, fratribus inimicitarum vis ingens accrevit, et tum manifestis odiis insidiisque, interdum clandestinis, ira laicorum ad hoc conjuratorum desaevit, ut quadam die monasterii claustra ab eis impetu dato irrumperentur, evaginatisque gladiis Christi greges per Dominica septa persequerentur. Sed, mirum dictu, qui gladiis in se vibratis caedi videbantur, ictibus non humano, sed divino clypeo elusis, non laedebantur: sicut et ille a Moyse rubus ardere videbatur, qui tamen ustionis molestiâ nullâ afficiebatur. Tanti vero fama mali ubi beato viro Popponi, Malmundarii tunc demoranti, innotuit, eum spiritu contritionis et moeroris pro tam execrabili rerum facie induit: praesertim cum ex nunciantibus sibi plures suorum acceperit occubuisse, atque exinde his, qui superstites fuerant, metum de reliquo accrevisse. Duo praeterea secum militiae secularis fuere viri, a quibus etiam quod factum fuerat, contigit sciri, quorum unus Adalberti, alterque Bosonis vocabula sunt sortiti. Qui summa cum velocitate eo, ubi in tyrones Christi phalanx illa grassata fuerat, ire pergunt, Deique non suâ administrante virtute, omnem illam multitudinem soli expellunt, capiunt et sternunt, atque omnis pro voto res illis fuit, quorum manibus, beati viri id impetrantibus meritis, ille pugnavit, qui non salvat in millibus, aut curruum et armorum multitudine, sed per unum mille, et per duos decem valet fugare millia. Divina deinde actum est animadversione, ut nullus, emenso jam anno, superstes, ex illa iniquorum conjuratione cerneretur: sicque omnis erga virum Dei offensio in gratiam rediit, amorque omnium pari in eum consensu prodiit.

§ 13. Biennium jam effluxerat, Herichonique Trevirensium abbati apud sanctum Maximinum, praefato jubente Imperatore, successit: ubi in eum similis, immo gravior quorundam cum insidiandi copiis invidia processit, eorum videlicet, qui a monasticis regularibusque observationibus per abrupta deflexerant. Cumque sibi sub eo illicita jam non licere, et assueta locum apud se non posse habere conspicerent, de ejus morte plura machinantur, et quod palam non poterant, quibusdam praestigiarum suarum insidiis operantur. Atque, nefas dictu, sacrosancta Missarum solemnia violando, suis occupant divinationibus, et quas preces credebant, in immunditia et sanguine manuum suarum execrandis admiscent incantationibus, ponentes, secundum illud prophetae, tenebras lucem, et lucem tenebras (*Isa. v*). Neque haec eis ad fomitem malorum suorum tantum sufficere: sed apponentes adhuc peccare, peccatum super peccatum adjecere, tamque execrabili quam invidiâ eousque perducuntur exagitatio, ut in apponendis beato viro cibus et potibus, venenorum

suorum uterentur admixtione. Sed invidia diaboli, per quam mors primum subintroivit in mundum, nulla morte per nequitiae suae ministros Dei laesit ministrum; licet per iniquorum manus daemon beato viro saepius porrexerit, ipseque toties gustare non refugit. Nec ad hoc scelus conjuratis pro servo suo Dei vindicta defuit, quorum nec unus eo anno, velut grege in unum mortis locum facto, superfuit: ut profecto constaret, in viscera eorum per os beati viri venena illa transisse, atque argumentum malitiae suae caeteris ex hoc reliquisse. Quibus tamen, ad inferendam mortem, venenum quidem corporale inefficax fuit, sed in conspectu aeterni Judicis, malitiae suae venenum ad interitum ipsis fuit. Unde etiam hi qui sanioris consilii occasione superstites fuerant, timorem cum amore in eum concepère, sicque ob sanctitatem suam intime a subjectis amari, et ex nuperrima in insidiantes ei divina vindicta coepit timeri. Sed et ipse dilectionis non fictae servato tenore, studuit magis prodesse quam praeesse, ita ut in omni patientia et doctrina quosque foveret: postremo vero plures illorum in pastores ecclesiarum Dei promoveret.

§ 13. Accidit interea, Henricum Imperatorem, cujus saepe jam meminimus, vivendi finem facere, Conradumque, tam nobilitate quam armis egregie commendabilem, in regno habere successorem. Sed quae numquam exstinguitur, sitis habendi tunc amplius inter principes regni dissidorum occasionem peperit. Beatus autem Poppo, vere evangelicae pacis filius, Dei virtute comitatus; illos in pacis redigere gratiam diu multumque laboravit, tandemque desiderii sui satietatem invenit, omnesque in unum pacis locum sua mediante sanctitate revocavit. Sed et ipse animum regis nuper ordinati, de quo nihil adhuc certi statuerat, prudentia et sanctitate ad amorem sui pertraxit: ita ut dilectio ab Henrico in se quondam declarata non deperiret, cum similem, immo majorem, in successore ipsius inveniret. Et quia ante complures annos Romani imperii cum Francis discordia non minima extitit, ipse inter utrosque pacis gratiam labore et industriâ suâ reformavit. Conradumque atque Henricum reges in consensum revocavit: quorum unus, id est, Conradus Romanorum sive Orientalium, alter vero, id est, Henricus Occidentalium populis Francorum imperavit. Erat enim ei cum utrisque par locus obtinendi quae poscebat, utpote qui plurimum amicitia apud eos valeret, ideoque discordia, quae inter eos quasi quoddam senium longum duxerat, ipso mediante in nihilum redacta est. Unde et invidendi sibi occasionem quibusdam tribuit, quia solus id efficere valuit, quod ut fieret, multi jam olim consequi nulla ratione potuerunt.

§ 14. Argentinae (a) interea civitatis episcopatum, regis Conradi jussione ipsi destinatum, tam callide quam humiliter decli-

(b) Argentina civitas vel Argentoratum in Alsatia, vulgo Strasburgum.

navit: quia occasionem declinandi regi hanc opposuit, videlicet se clerici dicens filium, canonicisque sanctionibus hujusmodi fieri obnoxium, si pontificii temere praesumeret officium. At pro excusationis hujus fictione aliquantum tunc rex erubuit, et quasi synodali praescripto conventus, super hoc ad praesens conticuit. Sed non multo post ab Ermengarde, nobilissimi Principis Godefridi filia, didicit, quoniam beatus Poppo non clerici, ut ipse regiae majestati finxisset, sed laici, ingenuitate et militiâ egregii, filius fuerit. Unde etiam postea beatum virum convénit, proque excusatione jussioni suae callide objecta redarguit. Sed ille, ut quem Deus humilitate et subjectione totum perfuderat, regiam illam objurgationem humiliter amovit, affirmans se ad id negotii minus idoneum existere, qui se in administrandis, quae ipsi tunc incumbabant, curis pastoralibus non videbat sufficere. Cujus humilitas quia caeterarum virtutum ejus argumentum regi fuit, totius consilii viribus idem mox rex eo incubuit, quatenus eas regni sui abbatias illum administrare juberet, quas aliquando pastoribus destitui videret. Quod et factum est. Nam quascumque rectoribus viduas percipere potuit, ut ei mox conferret, dilatio nulla prohibuit: licet ipse ab eis pro humilitate aliquantum se subduxerit, atque erga jussionem impossibilitatis excusationibus usus fuerit. Et primo Lintburg, in Vòsago situm, quod haereditariâ sorte sibi jam olim in manus venerat, probabilium cum adstipulatione testium beato viro delegavit, et pro struendo inibi in honore sancti Joannis Evangelistae coenobio preces intendit. Qui ex regalium precum edicto, eundem locum, ferarum jamtunc cubile, multo cum labore excolens, servorumque Dei habitacula non vilia extruens, Christi jugum leve sub monastica institutione ipsis iniecit, atque Joannem nepotem suum tam illi loco, quam apud sanctum Maximinum Trevirensibus praefecit. In quamplurimis proinde monastici instituti coenobiis, a praefato jussus rege, primus successit, rectoresque singulos singulis praefecit.

§ 15. Joanne igitur, nepote beati viri, ab eodem apud Sanctum Maximinum, in regimine jam promotò, ipsoque ab oneris sui pondere paululum relevato, Stabulaus ire perrexit, ubi se prius in excolendis institutionibus monasticis arctius fixerat. Qui in ipso monasterii introitu a quodam Joanne, nomine, non opere monacho, conspectus, conviciis et blasphemiiis ab illo incredibilibus est proscissus, ita ut mortuum potius eo inferri optaret, quam vivus ejus aspectibus praesentaretur. Qui nequitiae suae consensum cum blasphemantibus jungens pharisaeis, de quibus voce veritatis dicitur, *Si patremfamilias Beelzebub vocaverunt, quanto magis domesticos ejus?* (Matth. x) non semel os in virum Dei conviciando laxavit, saepiusque mortem ei imprecando, superbiae verba iteravit. Sed quia beati viri mortem cum vitae

ejus fastidio optavit, ipse mortem sibi non multo post ea improbitate comparavit. Nam ut ficus illa in evangelio ex sententia Domini quondam aruit: ita et hic ex vindicta Dei, servi sui injurias ulciscntis, totus mox arecendo palluit, atque eo ipso blasphemiarum in virum Dei momento, eum mors inopinata invasit, atque ad ultimum usque vitae suae punctum dolor horrendus occupavit, donec morte pessima ipse nihilominus de medio fieret, atque deinceps conviciandi alios finem faceret.

§ 16. Interea tam Malmundariensium, quam Stabulensium locorum renovationi operam dedit, in qua affectus sui effectum Deo opitulante, tandem invenit. Et apud Malmundarium quidem cryptam, ut facile cernere est, e fundamentis extruxit: Stabulaus vero, quia omnes cum monasterio officinas pro parvitate sui vilescere vidit, funditus eas eversum ire coepit, atque in habitaculis amplioris situs extruendis plurimum impensarum assumpsit. In augmentum quoque decòris, plura ornamentorum pondera addidit. Nam calicem mirae magnitudinis, auro gemmisque egregie donavit fabrefactum, et in corona auri argenticque non modicum expendit apparatus: hisque complura per beatum virum dona adjuncta, addidere ornatum. Et ut haec breviter scripto comprehendamus, quaecumque in tabula, cappis palliis reliquoque ornamento eo loci aut sunt aut fuerant, consilio et operâ beati Popponis illic esse coeperunt. Marmoreas proinde columnas ad id similiter opus, divina revera provisione, inibi invenit, ubi nulli unquam ejus natura loci marmor invenire dedit. Et vere ipso jam olim jaciente fundamentum, incepti quondam operis Deus supraedificavit proventum, ut cum Apostolo litera et spiritu illud dicere posset: *Secundum gratiam quae data est mihi, ut sapiens architectus fundamentum posui: alius autem supraedificat* (1 Cor. iii). Quis, inquam, supraedificat, nisi ille, quo non aedificante, invanum laborat qui aedificat? Tam egregie praeterea, quam strenue ejusdem ecclesiae structura perficitur, proque consecratione illius in honorem sancti Petri, sanctique Remacli, in omne consilium a sancto viro descenditur. Unde et ad id negotii Hermannum, Agrippinae Coloniae archipraesulem, Nizonemque Leodiensem evocavit, quibus episcopos abbatesque complures ejusdem rei occasio unâ sociavit: tum ut honestius hoc commendaretur, imperialem Henrici majestatem invitavit, cui post Conradum patrem successio justa imperium aspiravit. Praefinitus certe dies jam aderat, qui ad eandem domum Domini consecrandam et chrismandam Nonis Junii illuxit, ubi non modica cum memoratis viris turba confluxerat. Quantos autem impensarum donorumque usus tam imperiali praesentiae, quam reliquis optimatum tunc exhibuerit, quis scribendo facile explicare poterit? Sed et a praefato Henrico sui juris in Amblavia cespitem, qui in duodecim fere mansos extendebatur, testamentis legalibus ad

eiusdem loci usus astipulabatur: ac deinde eundem encacniorum diem ex concursu populi ulterius celebrem decrevit. Consecrata autem et chrismata est praefata ecclesia in honorem principis apostolorum Petri, sanctorumque confessorum Martini et Remachi, anno Domini millesimo quadragesimo, indictione octava Henrici quoque Imperatoris anno secundo.

§ 17. Residens ergo vir Dei Poppo *Stabulaus*, ubi *stabilis laus* a fidelibus perpetuo concinitur, ut hostias et laudes cum eleemosynarum fructibus Deo persolveret, contigit quamdam mulierem sensu perduto per montes et valles, campos et sylvas errando et dilacerando semetipsam, ad locum ignoranter devenire supradictum. Hospitio alioqui vel municipio nullatenus teneri poterat sed casu locum tunc memoratum subiit, et usque ad secretarium viri Dei pervenit. Hora tunc erat, qua vir Dei Missarum sollemnia expleverat, cum ministri aquam ad abluendas manus vel os porrigerent. Quod videns illa infelix mulier, eandem aquam, in piscinam de more projiciendam, petiit sibi dari hauriendam. Qua accepta, mentis insaniam non est ulterius passa. Monstravit Deus in hoc facto, quanti meriti apud se extiterit sanctus iste. Quamvis enim dispar sanctitas beati Benedicti patris monachorum fuerit, tamen in hoc opere imitator ejus claruit: quia sicut ad illius specum mulier sanata rediit per ipsius merita, ita ad istius cellam per aquam ablutionis manuum vel oris ejus, rediit et haec curata.

§ 18. Stephanus quidam vir illustris, familiaritate beato viro conjunctus, deposito cingulo militiae, in coenobium supradictum beato viro se obtulit, ac monachum spondidit. Qui quidem senio jam fessus, diem expectabat supremum. Visitatus ergo a fratribus, dixit se velle mori, sed absque licentia Patris non posse. Qui cum esset advocatus, benedictionem et viaticum ab eo promeruit: sicque discessum est. Vir Dei ad cellam, unde digressus erat, rediit, et Stephanus viam universae carnis ingressus est. Quis non miretur tanti patris auctoritatem, et fidem discipuli morientis? Antiquorum Patrum gesta, per hunc sanctum renovari videmus.

§ 19. Atrebatensium interea rector Joannes hac de luce subtrahitur, sanctitatisque beati Popponis mentio Balduino Marchiso pro successione ingèritur. Qui super hoc per internuncios diu multumque laboravit, et licet tarde, sancti viri ad id consensum impetravit. Licentia tamen imperialis, quam in hoc idem Marchisus restare adhuc videbat, non statim id fieri sinebat: praesertim cum multa tunc temporis esset dissensio, orientaliumque atque suorum valida inter se contentio. Eadem tamen a rege licentia B. Popponi permittitur, atque ita Atrebatum usque advèhitur. Et primum a Namureo * civitate cum Wazone episcopo Leodium devenit, qui spiritualis causâ amoris semper animo ejus sedit, quem etiam

* Gallis, *Namur*.

Leodio olim invidiâ pulsum ipse suscepit et apud se sedulo fovit: tum etiam aliquantis sibi succedentibus diebus, illo, unde exulaverat, revocavit, consilioque et favore postmodum ad pontificium promovit. His vero inter eundem sermo de coelestibus exoritur, animusque ad superna pariter suspenditur: cum ecce beatus Poppo cursu ante praerepto, « Eja, inquit, jam nunc te praeceo: » aliud videlicet agens, aliud, vero prophetiae spiritu super obitu suo jam imminente significare volens. Susceptis interim a praefato antistite his quibus se tunc ad praesens opus habere videbat, Atrebatum usque, ut praediximus, pervenit. Ubi pari omnium affectu egregie suscipi meruit, utpote cujus sanctitas olim ipsis satis explorata fuit. Singuli deinde dilectioni illius sese accommodant, et quod cuique usque ad id temporis suum fuerat, coram illo ponitur, ut vere Apostolica inter eos tempora cernerentur, dum res quaeque ab illis, quibus cor unum et anima una erat, ante pedes Apostolorum ponebantur. His itaque magis prodesse quam praeesse coepit, et administrandis utiliter et honeste eorum rebus, Emmelinum virum prudentem praefecit, qui praedicti antistitis Wazonis carne germanus, sanctique viri cooperator, et ut vulgo dicitur, dextera manus fuit. His absolutis, ad beati viri de hac vita exitum styllum vertamus.

§ 20. Praesciens itaque beatus Poppo discessus sui ex hac carne horam haud procul abesse, iter, quod Stabulaus spectat, perrexit intendere: ut locus ille, qui ipsum arctius sub monastica habuisset institutione, in sua ei ex hac luce migratione non deesset. Discedens vero inde, charitatis vestigia suis reliquit, singulisque per tricenos dies singulos dari Biberes praecipit: quod quidem charitatis edictum per totidem dies apud eos inolevit. Precibus itaque licentiam Marchisi super hoc obtinuit, sicque reversionis suae viam ingredi coepit. Praefatus tamen Marchisus Martianas coenobium tutelae ipsius delegavit, et ut in ipso regressionis suae articulo singula accuraret, mandavit. Quod quidem oneris magis invitatus, quam spontaneus subiit, locumque illum tam visitatum quam accuratum adiit. Ubi honeste et cum multa gravitate monachorum illis occurrit processio, quae indicio videntibus fuit, quanta sanctitatis ejus in illis esset dilectio. Coepit interea cunctis singula, quae usui forent, providere, et ut evangelicus ille dispensator, necessaria sine fastu praebere. Sed quia multimoda rerum occasio alio eum trahabat, nec se solum ad omnia sufficere videbat, in administrandis his Balduinum, Atrebatensium postea abbatem, secundum a se promovit. Et jam ultimo exitus ejus tempore imminente, ipsoque in cella paululum sopori indulgente, somnia phantasticis, immo diabolicis, impressa illusionibus patitur, daemonemque quasi prope astantem sibi videre videtur: qui minas viro Dei intentans, illo de loco eum citius migraturum adiecit. Cui vir Dei, « Deus, inquit, ejus nutu hujus

loci in me processit administratio, et quando vult et quomodo vult, me hinc jubebit abscedere. » Et mox daemon, impetu dato, ipsum visus est invadere, gravemque per visum molestiam injicere. Unde et phantastica illusionem constrictus, versum illum ex centesimo vigesimo tertio psalmo subinferendo exclamavit, *Adjutorium nostrum in nomine Domini (Psal. 123)*: eoque clamoris sono tam ipse, quam qui coram illo obdormierant, expergefacti, evigilant: lucernamque, quae ante illum eo quidem noctis tempore lucere solebat, vir Dei extinctam conspexit, hocque inimicum effecisse, evidenti praeteritae visionis indicio intellexit. Nec mirum esse debet, haec in virum Dei per somnia daemonem valuisse, quem nec per somnia aut aenigmata, sed facie ad faciem ipsum verum Deum verumque hominem scimus tentando petiisse, tum de loco ad locum pro nequitiae suae voto duxisse. Ipse est etenim, qui humani generis calcaneo insidias tendit, et cum sanctis importuna suae malitiae bella intendit: nunc his visibilem quodammodo se praeferens, nunc illis phantastico somniorum horrore se ingerens. De quo etiam somniorum genere illud scriptum legimus: *Multos errare fecerunt somnia, et exciderunt sperantes in illis (Eccl. xxxiv)*.

§ 21. Sed reliquum de beato viro dicere pergamus, quem Deus a negotio perambulante in tenebris, et ab incursu daemoniaco defensionibus protexit assiduus. Signo interea crucis facto, servitutisque divinae penso, cui reliquum noctis impendebat, absoluto, valida febrium vi coepit fatigari, atque inexhaustis doloribus jam ad ultima vitae perurgere. Unde et dominum Everhelmum Altimontensem abbatem, qui secutus eum illuc usque fuerat, caeteris una cum fratribus evocans, resolutionis suae diem imminere praedixit: deinde ad visitationem unctionemque sui praefatum abbatem nihilominus admonuit. Adjecit insuper eidem, ad pristinum professionis suae locum Stabulaus se post mortem ab eo deferendum, corpusque suum a laesione alienum, illic dormitionis suae locum obtenturum: singulas etiam divertendi mansiones sibi mortuo praevidens, quas, si adviveret, ipse utique ad simile hospitandi opus esset electurus. Expletis deinde pro se omnibus, cilicium, quod sibi sterni fecit, nudis pedibus adiit, terramque tam corpore quam pectore prono deosculans, se supinum collocavit: tum responsorium circumstantibus injungendo, hoc dumtaxat modo inchoavit: « Subvenite sancti Dei, occurrите angeli Domini: » quod quidem injunctum circumstantium caetera fratrum excepit, atque in finem usque cum subjuncta etiam Litania perfecit. Post cujus expletionem ipse mirum in modum ad se rediens, rursum resedit, initiumque loquendi ita insuper dedit: « Noveritis certe fratres, quaedam in agendis per me rebus restare, Deumque loquendi adhuc vobis spatium mihi praestare. Nec ab re haec ad se rediens dixit, quia quae oportuit fieri, minusque

adhuc impleverat, dicendo et agendo postmodum effectui mancipavit. Et primum de erogandis, quae sibi eatenus fuerant, rebus consultans, quasdam ecclesiis Dei in augmentum misit, quasdam vero amicis pauperibusque Christi in monumentum sui dispersit: itaque omnem inimico avaritiae suspicionem ipse praecidit, illud Apostolicum recolens: *Nihil in mundum hunc intulimus: sed nec auferre quid possumus* (1 Tim. vi). Theodoricum interea, quem ipse olim, ut praefati sumus, in omni doctrina nutrierat, adire suos quantoque jubebat, utque imperialem praesentiam illum suis verbis compellant accedere, atque in regendo S. Maximini coenobio pastorem curam subire. » Cui cum astantes dicerent, « Quid super Stabula decernitis agendum? » — « Nihil, inquit, aliud mihi vobis super hoc dicendum, quam quod soli Deo illud velim esse commendatum. Hoc, ut dixi, soli certe Deo committo, nec alium quam ipse providerit, rectorem admitto. » Sacerdotali demum auctoritate, criminum veniam fratribus impendit, orationisque verba extensis manibus hunc in modum deprompsit: « Da Deus immense, ineffabilis et magne, ut si vere conversus sum, hoc ejusmodi indicium habeam, quatenus in S. Pauli conversione, quae hac quidem nocte instat, e carne transeam: quod ut fieret, semper optavi, semper te Deum rogavi. » Et haec dicens, se cilicio colligi praecepit, ultimumque loquendi finem dedit: cum ecce mediae noctis articulo mirum in modum manus levat, atque extremum eo, quo poscebat, tempore, matutinali expleto officio, spiritum Deo reddit. Conclamatum subito est a circumstantibus: « Ecce, o beate Poppo, haec hora sanctitatis tuae indicio est omnibus: ecce quantum bonitatis tuae gratia meruit, in sapientia sua Deus mundo innotuit. » Nec facile erat quemquam sibi a lacrymis tunc temperare, cum tam feliciter ad eum, cui semper vixerat, meruit hinc egredi: feliciter, inquam, migravit, qui felicibus semper auspiciis virtutes in se augmentavit.

§ 22. Quas quidem, ne quasi negligentiam praeterire videamur, in argumentum tam egregii exitus ejus dicere, prout vires suppetunt, aggrediamur. Erat enim ei compunctio cordis ex infusione Sancti Spiritus affluens, cujus etiam conversionis suae tempore intantum erat appetens, ut cum quosdam fratrum in lacrymas excitari videret, seque similia non posse doleret, sumpto lapide, pectus eo contunderet, ut hoc forte modo vel modica compunctionis stilla sibi afflueret. Cujus desiderii sui compos post modicum effectus, tantam compunctionis a Deo gratiam est adeptus, ut illud, ubi saepe genu vel millies flexo, die et nocte orationi incumbibat, omne lacrymis inundaret pavementum. In celebratione proinde Missarum, casulam, qua induebatur, lacrymis humectabat, interque prandendum magis lectione quam comestione pasci amabat: et vere pro lacrymis, quas inde fundere solebat, cum Psalmista dicere poterat: *Fuerunt mihi lacrymae meae panes die ac*

nocte (Psal. 44). Quid vero de corporis sui dicam afflictione, deque carnis interitu et contritione? Quam intantum jejuniis flagellisque atterebat, ut quicquid vitiosum illa adversus spiritum concupisceret, ipse flagellis, propria sibi manu clam illatis, extingeret: et pro hoc in seipsum vindictam exerceret. Balnearum vero usus illi rarus fuit infirmitate, qua assidue laborabat: numquam vero extra infirmitatem, postque conversionem illas admisit, tum etiam saginatis cibariis omnino abstinuit. Nec sola ad carnis macerationem hujusmodi abstinencia illi sufficere visa est, sed insuper ad cruciligendum se mundo, peregrinationis sibi cruces adjecit, saepe limina adiens Apostolorum, saepe etiam atque usitatis excubias caeterorum frequentans sanctorum. Nec dici potest, quantum omne suum judicium discretione temperaverit, quantum justa illud miseratione honestaverit: et revera cum beato Job oculus caeco et pes claudus erat, causamque pupilli et pauperis, ut suam, immo magis accurabat: atque excepto, quod quotidianis eos alebat sumptibus, trecentos, singulis calendis, Christi pauperes plene reficiebat. Destinabat etiam plura tam auri quam argenti donaria eremiticam solitariamque vitam ducentibus, quamplurimisque a regimine dejectis consulendo rectoribus, suis opibus et eos relevavit, et ad pristinum regiminis locum revocavit. Et ut omnes probitatis ejus virtutes compendio referantur, et ex relatione antiquorum fidem legentibus faciant, erat fide firmus, spe longanimis, charitate non fictus, compassione singulis proximus, et ad omne opus bonum mente et vultu semper promptissimus: arguebatque subjectos clementer, tolerabat patienter, et si quem pro quovis crimine vellet corripere, in se prius descendens, hoc velut suum plangebatur, secundum illud Apostoli: *Si praeoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos, qui spirituales estis, instruite hujusmodi in spiritu lenitatis, considerans teipsum, ne et tu tentèris* (Galat. vi). Et ut vigiliarum orationumque ejus praetereatur instantia (licet enim praeterire communia), in carne vere angelum vixit, dum semper in coelestibus, ubi angeli faciem vident patris, animum fixit. Obiit sane octavo Calendas Februarii, anno incarnationi Verbi millesimo quadragesimo octavo, indictione prima, actatis suae anno septuagesimo, imperii vero Henrici anno decimo.

§ 23. Sacerdotalibus porro infulis, ut sacris adstare altaribus solebat, vestitur: ubi ex sacro corpore ejus gratissimae suavitatis fragrantia sentitur: quaeque olim viventi in virtutibus amplius flagrarat, et nunc in carne ipsius redolere non cessavit. Albà etiam casulà sanctum illud corpus fratres curabant vestire; Oratorio deinde exponitur, nox illa cum precibus usque ad lucis ortum pro eo transigitur, cum ecce apparatis his quae ad transferendum eum providerant, clam e patriae ipsius limine exierunt. Et in eisdem certe hospitandi locis manendo, quae ab illo vivente didicerant, Leodium usque devenerunt, praemissoque nuncio,

beati viri adventum Wazoni, ejusdem civitatis antistiti, intimaverunt. At ille vivum eum tunc venire laetus primum aestimavit: sed cum ei, ut se res de morte ipsius habuit, nuncius peroravit, clamoribus et lamentis inconsolabiliter se affligere, et quod talem amisisset virum, incredibiliter dolere coepit. Postquam vero lamenta, non dolor, aliquantulum conquievère, ejusmodi fama, quae omne Leodium jam implevit, auctoritate etiam pontificali hoc universis ejusdem civitatis coenobiis edictum pèperit, ut cum crucibus, lampadibus atque thymiamateriis illud sacrum corpus exciperent, eaque, quae talem Dei deceret servum, honorificentiam prosequerentur. Tandem ad Stabulaus, ut diximus, pervenitur, omnisque loci illius tam laicorum quam monachorum turba doloribus ejulatusque afficitur, ita ut psallentium voces, ejulantium quidem clamor exuperaret, et in parvulis etiam gemitum affectus exprimeret. Sepulcrum mox post Missarum solemnia illi in medio cryptae, ubi ipse vivus elegerat, aperitur. Et jam sextus circa insepulti corporis funus dies abscesserat, nec tamen pristina in illo fragrantia defecit: ut certe testantur illi, qui adfuère, quod velut pulveris pigmentarii suavitatem in ipso persenserint. Quasdam vero literas exhortatorias, a venerando abbate Richardo olim de charitate ipsi scriptas, una cum calice pectori ejus superposuere: quarum etiam literarum exemplar in eodem monasterio posteris reliquerunt, ut ex eo amborum consensus et dilectio perspiciatur, quidque charitatis gratia valeat, a legentibus ibi inveniatur. Haec nos quidem de obitu translationeque beati viri dixisse sufficiat, de cujus virtutibus et miraculis fides apud lectorem non vacillet, praesertim cum testibus, qui ea oculata fide didicerunt, confirmentur, certiusque his scriptis roorentur. Caeterum cur ad sepulcrum ejus miracula crebrius non fiant, nemo miretur, nec propter hoc ea, quae vere de eo diximus, vocet in dubium, cum ipse adhuc in carne vivus, plerisque fratrum audientibus, attestatus fuerit, quod nunquam delectatus sit miracula facere, nec unquam hanc gratiam sibi dari a Deo expetere praesumpserit. Et quamquam pro humilitate favorem erga se populi in vita timuit, non tamen miraculorum gratiam mortuus caruit: quia post mortem nequibat latère, cui ante mortem hoc Deus inspiravit, ut vellet latère.

§ 24. Plurima enim sanitatum beneficia per eum Dominus operatur. Febricitantes, daemoniaci, alique languidi ad sepulcrum ejus, Deo cooperante, curantur. Unum tamen praeclarum quod omnibus pene notum est, in medium proferam, ut ex hoc fides credentium incalescat. Aeger quidam diu vexatus hydroptico morbo, adductus est ab occidentali plaga, et in basilica sancti et apostolici viri Remacii, mirabilium factoris, et in praesentia corporis ejus est collocatus. Qui per septimanam ibidem diu cupitam salutem praestolans, tandem fessus sopore depri-

mitur, et ecce videt sibi sanctissimum ac Deo dilectum Remaculum adstare, nimio splendore radiantem, et haec sibi dicentem: « Surge, et ad sepulcrum abbatis Popponis quod est in hac crypta pròpera: per eum enim tibi salus proveniet. » Expergefactus aeger, surrexit, et utcumque potuit, illuc pervenit, seque toto corpore super illius prosternens mausoleum, devotissime implorabat ejus interventu Dei adjutorium: cum subito virus omne quod per membra ac vitalia diffundebatur, conglomeratum, ut quondam attactu S. Martini, immo Deo suum glorificante famulum, quam grandisque meriti apud ipsum esset ostendente, more torrentis magno vomitu per gutturis prorùpit meatum. Statimque homo incolumis surrexit, qui pene desperatus advenerat: et gratias agens Deo in sanctis ejus confessoribus, laetus ad propria repedavit.

VITA S. PAULAE

NOBILISS. VID. ROMANAE

A D. HIERONYMO CONSCRIPTA

Nata circa 347. Obiit anno 404. — Patriâ Romana.

§ 1. Si cuncta corporis mei membra verterentur in linguas, et omnes artus humanâ voce resonarent, nihil dignum sanctae ac venerabilis Paulae virtutibus dicerem. Nobilis genere, sed multo nobilior sanctitate: potens quondam divitiis, sed nunc Christi paupertate insignior. Gracchorum stirps, sòboles Scipionum, Pauli haeres, cujus vocabulum trahit, Martiae Papyriae, matris Africani, vera et germana progenies: Romae, prae tulit Bethlehem, et auro tecta fulgentia, informis luti vilitate mutavit. Non moeremus, quod talem amisimus: sed gratias agimus, quod habuimus, immo habemus. Deo enim vivunt omnia: et quicquid revertitur ad Dominum, in familiae numero computatur. Quamquam amissio illius coelestis domus habitatio sit: quae quamdiu in corpore fuit, peregrinata est a Domino, et voce semper flebili querebatur, dicens: Heu mihi, quia peregrinatio mea prolongata est, habitavi cum habitantibus Cedar, multum peregrinata est anima mea. Nec mirum, si planxerit se versari in tenebris (hoc enim Cedar interpretatur) cum mundus in maligno positus sit: et sicut tenebrae illius, ita et lumen ejus, luxque in tenebris luceat, et tenebrae eam non comprehenderunt. Unde et illud crebrius inferebat: Advena sum et peregrina sicut omnes patres mei. Et iterum: *Cupio dissolvi, et esse cum Christo*. Quoties autem infirmitate corpusculi (quam incre-

dibili abstinencia et duplicatis contraxerat jejuniis) vexabatur, hoc in ore volvebat: Subjicio corpus meum, et in servitutem rēdigo: ne aliis praedicans, ipsa reproba inveniar. Et bonum est vinum non bibere, et carnem non manducare. Et humiliavi in jejunio animam meam, et totum lectum versasti in infirmitate mea, et versata sum in miseria, dum mihi configitur spina. Atque inter doloris aculeos, quos mirā patientiā sustinebat, quasi apertos sibi coelos aspiceret, loquebatur: *Quis dabit mihi pennas sicut columbae, et volabo, et requiescam?* Testor Jesum et sanctos ejus, ipsumque proprium angelum, qui custos fuit et comes admirabilis foeminae, me nihil in gratiam, nihil more blanditium loqui: sed quicquid dicturus sum, pro testimonio dicere, et minus ejus esse meritis, quam totus orbis canit, sacerdotes mirantur, virginum chori desiderant, monachorum et pauperum turbae deplangunt. Vis, lector, ejus breviter scire virtutes? Omnes suos pauperes pauperior ipsa dimisit. Nec mirum, de proximis et familiola, quam in utroque sexu de servis et ancillis in fratres sororesque mutaverat, ista proferre: cum Eustochium virginem et devotam Christo filiam, in cujus consolationem libellus hic cūditur, procul a nobili genere, solā fide et gratiā divitem reliquerit.

§ 2. Carpamus igitur narrandi ordinem. Alii alius rēpetant, et a cunabulis ejus, ipsisque (ut ita dicam) crepundiis matrem Blesillam, et Rogatum proferant patrem: quorum altera Scipionum Gracchorumque progenies est: alter per omnes fere Graecias usque hodie stemmatibus et divitiis, ac nobilitate Agamemnonis fertur sanguinem trahere, qui decennali Trojam obsidione delevit. Nos nihil laudabimus, nisi quod proprium est, et de purissimo sanctae mentis fonte profertur. Quamquam Dominus atque Salvator in evangelio doceat Apostolos, seiscitantes quid sibi redditurus sit, qui sua pro nomine ejus dimiserunt, centuplum in praesentiarum recepturos, et in futuro vitam aeternam*. Ex quo intelligimus, non laudis esse possidere divitias, sed pro Christo eas contemnere: non tumēre ad honores, sed pro Dei fide eos parvipendere. Vere quod pollicitus est servis suis et ancillis Salvator, reddidit in praesenti. Nam quae unius urbis contempsit gloriam, totius orbis opinione celebratur: quam Romae habitantem, nullus extra Romam nōverat: latentem in Bethlehem, et barbara et Romana terra miratur. Cujus enim gentis homines ad sancta loca non veniunt? Quis autem in sanctis locis, praeter Paulam, quod plus inter homines miraretur, invenit? Haec, sicut inter multas gemmas pretiosissima gemma micat, et jubar solis parvos igniculos stellarum obruit et obscurat: ita cunctorum virtutes et potentias sua humilitate superavit, minimaeque fuit inter omnes, ut omnium major esset: et quanto se plus deji-

* Quibus contemptis facta sit celebrior.

ciebat, tanto magis a Christo sublevabatur. Latebat, et non latebat. Fugiendo gloriam, gloriam merebatur, quae virtutem quasi umbra sequitur, et appetitores sui dèserens, appetit contemptores. Sed quid ago, narrandi ordinem praetermittens? Dum in singulis teneor, non servo praecepta dicendi.

§ 3. Tali igitur stirpe generata, juncta est viro Toxotio, qui Aeneae et Juliorum altissimum sanguinem trahit. Unde etiam filia ejus Christi virgo Eustochium Julia nuncupatur, et ipse Julius a magno demissum nomen Julo. Et haec dicimus, non quod habentibus grandia sint, sed quo contemnentibus mirabilia. Saeculi homines suspiciunt eos qui his pollent privilegiis: nos laudamus qui pro Salvatore ista despexerint: et mirum in modum, quos habentes parvipendimus, hos, si habere noluerint, praedicamus. His (inquam) orta majoribus, et foecunditate ac pudicitia probata, primum viro, deinde propinquis et totius urbis testimonio, cum quinque liberos edidisset, Blesillam, super cujus morte eam Romae consolatus sum: Paulinam quae sanctum et admirabilem virum, et propositi et rerum suarum Pammachium reliquit haeredem, ad quem super obitu ejus parvulum libellum edidimus: Eustochium quae nunc, in sanctis locis, virginitatis et Ecclesiae monile pretiosum est: Ruffinam quae immaturo funere pium matris animum consternavit: et Toxotium, post quem parere desiit, ut intelligeres eam non diu servire voluisse officio conjugali, sed mariti desiderio qui marem optabat, liberos edidisse.

§ 4. Postquam vir mortuus est, ita eum planxit, ut prope ipsa moreretur: ita se convertit ad Domini servitutem, ut ejus mortem videretur optasse. Quid ego referam, amplae et nobilis domus, et quondam opulentissimae, omnes pene divitias in pauperes erogatas? Quid in cunctos clementissimum animum et bonitatem etiam in eos, quos numquam viderat, evagantem? Quis inopum moriens, non illius vestimentis obvolutus est? Quis clinicorum non ejus facultatibus sustentatus est? quos curiosissime tota urbe perquirens, damnum putabat, si quisquam debilis et esuriens cibo sustentaretur alterius. Spoliabat filios, et inter objurgantes propinquos, majorem se eis haereditatem Christi misericordiam, dimittere loquebatur. Nec diu potuit excelsi apud seculum generis, et nobilissimae familiae visitationes et frequentiam sustinere. Moerebat honore suo, et ora laudantium declinare ac fugere festinabat. Cumque Orientis et Occidentis episcopos ob quasdam ecclesiarum dissensiones Romam Imperiales litterae contraxissent, vidit admirabiles viros, Christique pontifices, Paulinum Antiochenae urbis episcopum et Epiphanium Salaminae Cypri, quae nunc Constantia dicitur: quorum Epiphanium etiam hospitem habuit: Paulinum in aliena manentem domo, quasi proprium, humanitate possedit. Quorum accensa virtutibus, per

momenta patriam deserere cogitabat: non domus, non liberorum, non familiae, non possessionum, non alicujus rei, quae ad saeculum pertinet, memor: sola, si dici potest, et incommutata, ad eremum Antoniorum atque Paulorum pergere gestiebat. Tandemque exacta hyeme, aperto mari, redeuntibus ad ecclesias suas episcopis, et ipsa voto cum eis ac desiderio navigavit. Quid ultra differo? Descendit ad portum, fratre, cognatis, affinibus, et quod his majus est, liberis prosequentibus, et clementissimam matrem pietate vincere cupientibus. Jam carbasa tendebantur, et remorum ductu navis in altum protrahebatur. Parvus Toxotius supplices manus tendebat in litore: Ruffina jam nubilis, ut suas expectaret nuptias, tacens fletibus obsecrabat: et tamen illa siccos tendebat ad coelum oculos, pietatem in filios, pietate in Deum superans. Nesciebat se matrem, ut Christi probaret ancillam. Torquebantur viscera, et quasi a suis membris distraheretur, cum dolore pugnabat: in eo cunctis admirabilior, quod magnam vinceret charitatem. Inter hostium manus et captivitatis duram necessitatem nihil crudelius est, quam parentes a liberis separari. Hoc contra jura naturae plena fides patiebatur, immo gaudens animus appetebat, et amorem filiorum majore in Deum amore contemnens, in sola Eustochio, quae et propositi et navigationis ejus comes erat, acquiescebat. Sulcabat interim navis mare, et cunctis qui cum ea vehebantur, litora respicientibus, ipsa aversos tenebat oculos, ne videret, quos sine tormento videre non poterat. Fateor, nulla sic amavit filios, quibus antequam proficisceretur, cuncta largita est, exhaeredans se in terra, ut haereditatem inveniret in coelo.

§ 5. Delata ad insulam Pontiam, quam clarissimae quondam foeminarum sub Domitiano principe pro confessione nominis Christiani, Flaviae Domitillae * nobilitavit exilium: vidensque cellulas, in quibus illa longum martyrium duxerat, sumptis fidei alis, Hierosolimam et sancta loca videre cupiebat. Tardi erant venti, et omnis pigra velocitas. Inter Scyllam et Charybdim Adriatico se credens pelago, quasi per stagnum venit Methonem **: ibique refocillato corpusculo, et sale tabentes artus in litore ponens, per Maleam et Cythèram, sparsasque per aequor Cycladas, et crebris freta concita terris: post Rhodum et Lyciam, tandem vidit Cyprium: ubi sancti et venerabilis Epiphanii pedibus provoluta, decem ab eo diebus retenta est: non in refectonem, ut ille arbitrabatur, sed in opus Dei, ut re comprobatum est. Nam omnia illius regionis lustrans monasteria, prout potuit, refrigeria sumptuum fratribus dereliquit, quos amor sancti viri de toto illuc orbe conduxerat. Inde brevi cursu transfretavit Seleuciam, de qua ascendens Antiochiam, sancti confessoris Paulini modicum charitate detenta, media hyeme, calente ardore fidei, foemina no-

* Vide 7 Maji.

** *Modon* in Peloponneso.

bilis, quae prius eunuchorum manibus portabatur, asello sedens, profecta est. Omitto Coeles Syriae et Phoenices iter (neque enim Panegyricum ejus disposui scribere), ea tantum loca nominabo, quae sacris voluminibus continentur.

§ 6. Beryto Romanâ coloniâ *, et antiqua urbe Sidône derelicta, in Sareptae litore Eliae est ingressa turriculam: in qua adorato Domino Salvatore, per arenas Tyri, in quibus genua Paulus fixit, pervenit ad Coth, quae nunc Ptolemâis dicitur: et per campos Mageddo, Josiae necis conscios, intravit terram Philistiim. Mirata ruinas Dor, urbis quondam potentissimae, et versa vice Stratônis turrim; ab Herode rege Judaeae in honorem Caesaris Augusti Caesaream nuncupatam, in qua Cornelii domum, Christi vidit ecclesiam, et Philippi aediculas, et cubicula quatuor virginum prophetarum. Deinde Antipatrida semirutum oppidulum, quod de patris nomine Herodes vocaverat: et Lyddam versam in Diospolim, Dorcadis atque Aeneae resurrectione ac sanitate inclutam. Haud procul ab ea Arimathiam, viculum Joseph qui Dominum sepelivit: et Nobe urbem quondam sacerdotum, nunc tumultum occisorum. Joppen quoque fugientis portum Jonae: et (ut aliquid perstringam de fabulis poëtarum) religatae ad saxum Andrômedes spectatricem. Repetitoque itinere Nicôpolim, quae prius Emaus vocabatur, apud quam in fractione panis cognitus Dominus, Clêophae domum in ecclesiam dedicavit. Atque inde proficiscens, ascendit Bethoron inferiorem et superiorem, urbes a Salomone conditas, sed varia postea bellorum tempestate delêtas: ad dexteram aspiciens Hajalon et Gàbaon, ubi Jesus filius Nave contra quinque reges dimicans, soli imperavit et lunae: et Gabaonitas ob dolos et insidias foederis impetrati, in aquarios lignariosque damnavit. In Gabaon, urbe usque ad solum diruta, paululum substitit, recordata peccati ejus, ** et concubinae in frusta divisae, et tribus Benjamin trecentos viros propter Paulum Apostolum reservatos.

§ 7. Quid diu moror? Ad laevam mausoleo Helenae derelicto, quae Adjabenorum regina in fame populum frumento juverat, ingressa est Jerosolymam, urbem trinominem, Jebus, Salem, Jerusalem, quae ab Aelio postea Hadriano, de ruinis et cineribus civitatis in Aeliam suscitata est. Cumque proconsul Palaestinae, qui familiam ejus optime noverat, praemissis apparitoribus jussisset parari praetorium, elegit humilem cellulam: et cuncta loca tanto ardore ac studio circumvixit, ut nisi ad reliqua festinaret, a primis non posset abdûci. Prostrâtaque ante crucem, quasi pendentem Dominum cerneret, adorabat. Ingressa sepulcrum, resurrectionis osculabatur lapidem; quem ab ostio monumenti amoverat angelus. Et ipsum corporis locum, in quo Dominus jacûe-

* Sequitur itineris S. Paulae descriptio geographica, et Loca biblica recensentur.

** Vide Judicum Capita XIX, XX.

rat. quasi sitiens desideratas aquas, fidei ore lambebat. Quid ibi lacrymarum, quantum gemituum, quid doloris effuderit, testis est cuncta Jerosolyma, testis est ipse Dominus, quem rogabat. Inde egrediens, ascendit Sion, quae in arcem vel speculam vertitur. Hanc urbem quondam expugnavit et reaedificavit David. De expugnata scribitur: Vae tibi civitas Ariel, id est, leo Dei: et quondam fortissima, quam expugnavit David. Et de ea, quae aedificata est, dictum est: *Fundamenta ejus in montibus sanctis: diligit Dominus portas Sion, super omnia tabernacula Jacob (Psal. 86)*. Non eas portas, quas hodie cernimus in favillam et cinerem dissolutas: sed portas, quibus non praevalet infernus, et per quas credentium ad Christum ingreditur multitudo. Ostendebatur illi columna, ecclesiae porticum sustinens, infecta cruore Domini, ad quam vinctus dicitur et flagellatus. Monstrabatur locus, ubi super centum viginti credentium animas Spiritus Sanctus descendisset, ut Joëlis vaticinium compleretur. Deinde pro facultatula sua pauperibus atque conservis pecuniâ distributâ, perrexit Bethlehem, et in dextera parte itineris stetit ad sepulcrum Rachel, in quo mater Benjamin, non, ut vocaverat, moriens, *Benoni*, hoc est, filius doloris mei: sed, ut pater prophetizavit in spiritu, filium dexteræ procreavit. Atque inde Bethlehem ingressa, et in specum Salvatoris introiens, postquam vidit sacrum Virginis diversorium, et stâbulum, in quo *agnovit bos possessorem suum, et asinus praesepe Domini sui*, ut illud impleretur, quod in eodem propheta scriptum est: *Beatus qui seminat super aquas, ubi bos et asinus calcant (Isa. i; xxxii)*: me audiente jurabat, cernere se oculis fidei infantem pannis involutum, vagientem in praesepe Domini, Magos adorantes, stellam fulgentem dèsuper, Matrem virginem, nutricium sèdulum, pastores nocte venientes, ut viderent Verbum, quod factum erat, et jam tunc evangelistae Joannis principium dedicarent: *In principio erat Verbum, ... et Verbum caro factum est (Joan. i)*: parvulos interfectos, Herodem saevientem, Joseph et Mariam fugientes in Aegyptum: mixtisque gaudio lacrymis, loquebatur.

§ S. Salve Bethlehem, domus panis, in qua natus est ille panis, qui de coelo descendit. Salve Ephrata regio uberrima, atque καρποφορε, cujus fertilitas Deus est. De te quondam Michaeas vaticinatus est: *E tu Bethlehem, domus Ephrata, non minima es in millibus Juda. Ex te mihi egredietur, qui sit princeps in Israël: et egressus ejus ab initio, a diebus aeternitatis. Propterea dabis eos usque ad tempus parientis. Pariet, et reliquiae fratrum ejus convertentur ad filios Israël (Mich. v)*. In te enim natus est princeps, qui ante luciferum genitus est: cujus de patre nativitas, omnem excèdit aetatem. Et tam diu in te Davidici generis origo permansit, donec virgo pareret, et reliquiae populi credentis in Christum converterentur ad filios Israël, et libere praedicarent: *Vobis oportet*

bat primum loqui verbum Dei: sed quoniam repulistis illud, et indignos vos judicastis aeternae vitae, ecce convertimur ad Gentes. Dixerat enim Deus: Non veni, nisi ad oves perditas domus Israël. Et eo tempore Jacob super eo verba completa sunt: Non deficiet princeps ex Juda, et dux de femoribus ejus: donec veniat, cui repositum est, et ipse erit expectatio gentium. Bene David jurabat, bene vota faciebat, dicens: Si introiero in tabernaculum domus meae, si ascendero in lectum strati mei: si dederò somnum oculis meis, et palpebris meis dormitationem, et requiem temporibus meis, donec inveniam locum Domino, tabernaculum Deo Jacob: et statim, quid desideraret, exposuit, atque oculis prophetalibus, quem nos venisse jam credimus, ille venturum esse cernebat. Ecce audivimus eum in Ephrata, invenimus eum in campis sylvae. Vau quippe sermo Hebraicus, ut te docente didici, non Mariam matrem Domini, sed ipsum Dominum significat. Unde loquitur confidenter: Introibimus in tabernaculum ejus, adorabimus in loco, ubi steterunt pedes ejus. Et ego misera atque peccatrix, digna sum judicata deosculari praesèpe, in quo Dominus parvulus vagiit? Orare in spelunca, in qua virgo puerpera Dominum fudit infantem? Haec requies mea, quia Domini patria est: hic habitabo, quoniam Salvator elegit eam; Paravi lucernam Christo meo. (Psalmus 134).

§ 9. Haud procul inde descendit ad turrim Ader *, id est, gregis: juxta quam Jacob pavit greges suos, et pastores nocte vigilantes audire meruerunt: *Gloria in excelsis Deo, et super terram pax hominibus bonae voluntatis.* Dumque servant oves, invenerunt Agnum Dei puro et mundissimo vellere, quod in ariditate totius terrae, coelesti rore completum est: et cujus sanguis tulit peccata mundi, et exterminatorem Aegypti, litus in postibus fugavit. Statimque concito gradu, coepit per viam veterem pergere, quae ducit Gazam, ad potentiam vel ad divitias Dei, et tacita secum volvere, quomodo eunuchus Aethiops, gentium populos praefigürans, mutaverit pellem suam: et dum vetus relegit instrumentum, fontem rèperit Evangelii. Atque inde ad dexteram, transitâ Bethsur, venit Escol, quae in botrum vertitur. Unde in testimonium terrae fertilissimae, et in typum ejus, qui dicit: *Torcular calcavi solus, et de gentibus non est vir mecum: exploratores botrum mirae magnitudinis portaverunt.* Nec post longum spatium intravit Sarae cellulas, videns incunabula Isaac, et vestigia quercus Abraham, sub qua vidit diem Christi, et laetatus est. Atque inde consurgens, ascendit Cebron: haec est Cariath urbe, id est, oppidum virorum quatuor, Abraham, Isaac, Jacob et Adam magui, quem ibi conditum, juxta librum Jesu Nave, Hebraei autumant: licet plerique Caleb quartum putent, cujus ex latere memoria monstratur. His inspectis, noluit pergere ad Cariathsephor,

* Locorum Palaestinae descriptio historica, cum mystici sensus explicatione.

id est, viculum literarum: quia contemnens occidentem literam, repererat spiritum vivificantem. Magisque mirabatur superiores et inferiores aquas, quas Othoniel filius Jephonae Kenaz pro australi terra et arida possessione suscepit: et quarum ductu, siccis prioris instrumenti agros faciebat irriguos, ut redemptionem veterum peccatorum, in aquis baptismi reperiret. Altera die, orto jam sole, stetit in supercilio Caphar Barucha, id est, villae, benedictionis: quem ad locum Abraham Dominum prosequutus est. Unde latam despiciens solitudinem, ac terram quondam Sodomae et Gomorrhae, Adamae et Seboim, contemplata est balsami vineas in Engaddi, et Segor vitulam contemnentem, quae prius Bala vocabatur, et in Zoaram, id est, parvulam, Syro sermone translata est. Recordabatur speluncae Lot, et versa in lacrymas, virgines socias admonebat, cavendum esse vinum in quo est luxuria, cujus opus Moabitae sunt et Ammonitae.

§ 10. Diu haereo in meridie, ubi sponsa cubantem reperit possum, et Joseph inebriatus est cum fratribus suis. Revertar Jerosolymam, et per Thecuam atque Amos rutilantem montis Oliveti lucem aspiciam, de quo Salvator ascendit ad patrem. In quo per annos singulos vacca rufa in holocaustum Domino cremabatur, et cujus cinis expiabat populum Israel: in quo, juxta Ezechielem, Cherubim de templo transmigrantes, Ecclesiam Domini fundaverunt. Post ingressa sepulcrum Lazari, Mariae et Marthae vidit hospitium, et Bethphage, villam sacerdotalium maxillarum: et locum in quo pullus lasciviens gentium, Dei frena suscepit: apostolorumque stratus vestibus, mollia terga praebuit ad sedendum. Rectoque itinere descendebat Jericho, recogitans illum de evangelio vulneratum, ac sacerdotibus et Levitis, mentis feritate praetereuntibus, clementiam Samaritae, id est, custodis qui seminecem suo jumento impositum, ad stabulum Ecclesiae deportavit. Et locum Adomim, quod interpretatur, sanguinum, quia multus in eo sanguis crebris latronum fundebatur incurribus. Et arborem sycomorum Zachaei, id est, bona poenitentiae opera, quibus cruenta dudum et noxia rapinis, peccata calcabat, excelsumque Dominum de excelso virtutum intuebatur. Et juxta viam caecorum loca qui receptis luminibus utriusque populi credentis in Dominum sacramenta praemiserant. Ingressa Jericho, vidit urbem quam fundavit Hiel in Abiram primogenito suo, et cujus portas posuit in Segub novissimo filiorum. Intuita est castra Galgalae, et acervum praeputiorum, et secundae circumcisionis mysterium, et duodecim lapides qui de Jordanis illuc translati alveo, duodecim apostolorum fundamenta firmaverant: et fontem quondam legis amarissimum et sterilem quem verus Elisaeus sua condidit sapientiâ, et in dulcorem ubertatemque convertit. Vix nox transierat, ferventissimo aestu venit ad Jordanem. Stetit in ripa fluminis, et orto sole, Solis justitiae recordata est,

quo modo in medio amnis alveo sicca sacerdotes posuerint vestigia: et ad Eliae et Elisaei imperium, stantibus ex utraque parte aquis, iter unda praebuerit: pollutasque diluvio aquas, et totius humani generis interfectione maculatas, suo Dominus munda-verit baptisinate.

§ 11. Longum est, si velim de valle Achor dicere, id est, tumultus atque turbarum in qua furtum et avaritia condemnata est: et de Bethel domo Dei in qua super nudam humum, nudus et pauper dormivit Jacob: et posito subter caput lapide, qui in Zacharia septem oculos habere describitur, et in Isaia lapis dicitur angularis: vidit scalam usque ad coelum tendentem in qua Dominus dèsuper innitebatur, ascendentibus porrigens manum, et negligentes de sublimi praecipitans. Sepulcra quoque in monte Ephraim Jesu filii Nave et Eleazari filii Aaron sacerdotis, ere-gione venerata est: quorum alter conditus est in Tamnathsare a septentrionali parte montis Gajas: alter in Gabaa filii sui Phinees: satisque mirata est, quod distributor possessionum sibi montana et aspera delegisset. Quid narrem Silo, in qua altare dirutum hodieque monstratur, et raptum Sabinarum a Romulo, tribus Beniamitica praecurrit? Transivit Sichem, non, ut plerique errantes legunt. Sichar, quae nunc Neapolis appellatur, et ex latere montis Garizim extractam circa puteum Jacob intravit ecclesiam: super quo residens Dominus, sitiensque et esuriens, Samaritanae fide satius est: quae quinque Mosaicorum voluminum viris, sextoque, quem se habere jactabat, errore Dosithei derelicto, verum Messiam et verum rēperit Salvatorem. Atque inde divertens, vidit duodecim patriarcharum sepulcra: et Sebasten, id est Samariam: quae in honorem Augusti, ab Herode, Graeco sermone, Augusta est nominata. Ibi siti sunt Elisaeus et Abdias prophetae: et (quo major inter natos mulierum non fuit) Joannes Baptista. Ubi multis intremuit consternata mirabilibus: namque cernebat variis daemones rugire cruciatibus, et ante sepulcra sanctorum ululare homines more luporum, vocibus latrare canum, fremere leonum, sibilare serpentum, mugire taurorum. Alios rotare caput, et post tergum terram vertice tangere: suspensisque pede foeminis, vestes desfluere in faciem. Miserebatur omnium, et per singulos effusis lacrymis, Christi clementiam deprecabatur. Et sicut erat invalida, ascendit pedibus montem: in cujus duabus speluncis, persecutionis et famis tempore, Abdias propheta centum prophetas aluit pane et aqua. Inde cito itinere percucurrit Nazareth, nutriculam Domini, Chanan et Capharnaum, signorum ejus familiares. Lacum Tiberiadis, navigante Domino sanctificatum: et solitudinem in qua multa populorum millia paucis saturata sunt panibus, et de reliquiis vescentium repleti sunt cophini duodecim tribuum Israël. Scandebat montem Thabor in quo transfiguratus est Dominus. Aspiciebat procul

montes Hermon et Hermonim, et campos latissimos Galilaeae in quibus Sisara et omnis exercitus ejus, Barach vincente, prostratus est. Torrens Cison, qui mediam planitiem dividebat, et oppidum juxta Naim in quo viduae suscitatus est filius, monstrabatur. Dies me prius quam sermo deficiet, si voluero cuncta percurrere quae Paula venerabilis fide incredibili pervagata est.

§ 12. Transibo ad Aegyptum, et inter Sochoth atque fontem Sampson, quem de molari maxillae dente produxit, subsistam parumper: et arentia ora colluam, ut refocillatus videam Morasthim, sepulcrum quondam Michaeae prophetae, nunc ecclesiam. Et ex latere derelinquam Choraecos et Gethaecos. Maresa, Idu-maeam et Lachis: et per arenas mollissimas, pergentium vestigia subtrahentes, latamque eremi vastitatem, veniam ad Aegypti fluvium Sior qui interpretatur turbidus: et quinque Aegypti trans-eam civitates quae loquuntur lingua Chananitide, et terram Gessen, et campos Taplineos in quibus fecit Deus mirabilia: et urbem No, quae postea versa est in Alexandriam: et oppidum Domini Nitriam, in quo purissimo virtutum nitro sordes lavantur quotidie plurimorum. Quod cum vidisset, occurrente sibi sancto ac venerabili episcopo Isidoro confessore, et turbis innumerabilibus monachorum, ex quibus multos sacerdotalis et leviticus sublimabat gradus: laetabatur quidem ad gloriam Domini, sed se indignam tanto honore fatebatur. Quid ego narrem Macarios, Arsatas, Serapiones et reliqua columnarum Christi nomina? Cujus non intravit cellulam? quorum pedibus non advoluta est? Per singulos sanctos Christum se videre credebatur: et quicquid in illos contulerat, in Dominum se contulisse laetabatur. Mirus ardor, et vix in focmina credibilis fortitudo. Oblita sexus et fragilitatis corporeae, inter tot millia monachorum cum puellis suis habitare cupiebat: et forsitan, cunctis eam susipientibus, impetrasset, ni majus sanctorum locorum retraxisset desiderium. Atque propter ferventissimos aestus de Pelusio Majomam navigatione perveniens, tanta velocitate reversa est, ut avem putares. Nec multo post in sancta Bethlehem mansura perpetuo, angusto per triennium mansit hospitio, donec extrueret cellulas ac monasteria, et diversorum peregrinorum juxta viam conderet mansiones in qua Maria et Joseph hospitium non invenerant.

§ 13. Hucusque iter ejus descriptum sit, quod cum multis virginibus et filia comite peragravit. Nunc virtus latius describitur quae ipsius propria est, et in qua exponenda, Deo iudice ac teste profiteor me nihil addere, nihil in majus attollere more laudantium: sed, ne rerum excèdam fidem, multa detrahare: et ne apud detractores et genuino me semper dente rodentes fingere puter, et cornicem Aesopi alienis coloribus adornare. Quae prima Christianorum virtus est, tanta se humilitate dejecit, ut qui eam non vidisset, et pro celebritate nominis videre gestisset,

ipsam esse non crederet, sed ancillarum ultimam: et cum frequentibus choris virginum cingeretur, et veste et voce et habitu et incessu minima omnium erat. Numquam post viri mortem usque ad diem dormitionis suae cum ullo comedit viro, quamvis eum sanctum et in pontificali sciret culmine constitutum. Balneas, nisi periclitans, non adiit. Mollia, etiam in gravissima febre, lectuli strata non habuit: sed super durissimam humum stratis ciliciolis quiescebat: si tamen illa quies dicenda est, quae jugibus pene orationibus dies noctesque jungebat, illud implens de Psalterio: *Lavabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo* (Ps. 6). In qua fontes crederes lacrymarum: ita levia peccata plangebat, ut illam gravissimorum criminum crederes ream. Cumque a nobis crebrius moneretur, ut parceret oculis, et eos servaret evangelicae lectioni, aiebat: «Turpanda est facies, quam contra Dei praeceptum purpurisso et cerussa et stibio saepe depinxi. Affligendum corpus, quod multis vacavit deliciis. Longus risus perpeti compensandus est fletu. Mollia linteamina et serica pretiosissima, asperitate cilicii commutanda. Quae viro et seculo placui, nunc Christo placere desidero.»

§ 14. Si inter tales tantasque virtutes castitatem in illa voluero praedicare, superfluum videar: in qua etiam cum secularis esset, omnium Romae matronarum exemplum fuit: quae ita se gessit, ut numquam de illa etiam maledicorum quicquam auderet fama confingere. Nihil animo ejus clementius, nihil erga humiles blandius fuit. Non appetebat potentes: nec tamen superbos et gloriolam quaerentes, fastidio despiciebat. Si pauperem videbat, sustentabat: si divitem, ad benefaciendum hortabatur. Liberalitas sola excedebat modum. Et usuras tribuens, versuram quoque saepius faciebat, ut nulli stipem rogantium denegaret. Fateor errorem meum. Cum in largiendo esset profusior, arguebam, illud prorsus de Apostolo: *Non ut aliis sit refrigerium, vobis autem tribulatio: sed ex aequalitate in hoc tempore, ut vestra abundantia sit ad illorum inopiam, et illorum abundantia sit ad vestram inopiam* (2 Cor. viii). Et hoc de Evangelio Salvatoris: *Qui habet duas tunicas, det alteram non habenti* (Luc. iii). Et providendum esse, ne quod libenter faceret, semper facere non posset: multaque hujuscemodi quae illa mira verecundia et sermone parcissimo dissolvebat, testem invocans Deum, se pro illius nomine cuncta facere: et hoc habere voti, ut mendicans ipsa moreretur: ut unum nummum filiae non dimitteret, et in funere suo alienâ sindone involveretur. Ad extremum sic inferebat: «Ego si petiero, multos inveniam, qui mihi tribuant: iste mendicans si a me non acceperit, quae ei possum etiam de alieno tribuere, et mortuus fuerit, a quo ejus anima requiretur?» Ego cautiorem in re familiari esse cupiebam: sed illa ardentior fide, toto Sal-

vatori animo jungebatur, et pauperem Dominum, pauper spiritu sequebatur. reddens ei quod acceperat, pauper pro ipso effecta. Denique consequuta est quod optabat, et in grandi aere alieno filiam dereliquit, quod hucusque debens, non suis viribus, sed Christi se confidit misericordia reddituram.

§ 15. Solent pleraeque matronarum buccinatoribus suis dona conferre, et in paucos largitate profusâ, manum caeteris retrahere: quo illa omnino carebat vitio. Ita enim singulis suam pecuniam dividebat *, ut singulis necessarium erat, non ad luxuriam, sed ad necessitatem. Nemo ab ea pauperum vacuus reversus est. Quod obtinebat, non divitiarum magnitudine, sed prudentiâ dispensandi: illud semper replicans, *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur* (Matth. v). Et, *Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna extinguit peccatum* (Eccli iii). Et, *Facile vobis amicos de iniquo mammona, qui vos recipiant in aeterna tabernacula* (Luc. xvi). Et: *Date eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis* (Luc. xi). Et verba Danielis, regem Nabuchodonosor monentis, ut eleemosynis redimeret peccata sua. Nolebat in his lapidibus pecuniam effundere qui cum terra et seculo transaturi sunt: sed in vivis lapidibus, qui voluntur super terram, de quibus in Apocalypsi Joannis, civitas magni regis extruitur: quos in saphirum et smaragdum et jaspidem et caeteras gemmas esse vertendos, Scriptura commemorat. Verum haec possunt esse communia cum multis, et scit diabolus non in summo virtutum culmine posita. Unde loquitur ad Dominum, post amissam Job substantiam, post eversam domum, post liberos interfectos: *Corium pro corio, et omnia quae habuerit homo, dabit pro anima sua*. Sed extende manum tuam, et tange ossa ejus et carnes, nisi in faciem benedixerit tibi. Scimus plerosque dedisse eleemosynam, sed de proprio corpore nihil dedisse: porrexisse egentibus manum, sed carnis voluptate superatos: dealbasse ea quae foris erant, et intus plenos fuisse ossibus mortuorum. At non Paula talis: quae tantae continentiae fuit, ut prope mensuram excederet, et debilitatem corporis nimis jejuniis ac labore contraheret. Quae, exceptis diebus festis, vix oleum in cibo caperet: ut ex hoc uno aestimetur quid de vino et liquamine, piscibus et lacte, et melle, et ovis, et reliquis quae gustui suavia sunt, judicaret. In quibus sumendis quidam se abstinentissimos putant: et si his ventrem ingurgitaverint, tutam pudicitiam suspicantur.

§ 16. Semper quidem virtutes sequitur invidia, feriuntque summos fulgura montes. Nec mirum, si hoc de hominibus loquar, cum etiam Dominus noster pharisaeorum zelo sit crucifixus, et omnes sancti aemulos habuerint: in paradiso quoque serpens fuerit, cujus invidiâ mors introivit in orbem terrarum **. Suscitaverat

* Quaedam de Eleemosyna.

** De aemulis invidisque tolerandis.

ei Dominus Adad Idumaeum qui eam colaphizaret, ne se extolleret: et quasi quodam stimulo carnis saepius admonebat, ne magnitudo virtutum altius raperet, et aliarum vitiis foeminarum, se in excelso crederet constitutam. Ego ajebam, livori esse cedendum, et dandum insaniae locum: quod fecisset Jacob in fratre suo Esau et David in pertinacissimo inimicorum Saul: quorum alter in Mesopotamiam fugerit, alter se Allophylis tradiderit, malens hostibus, quam invidis, subjacere. At illa respondebat: « Juste haec diceres, si diabolus contra servos Dei et ancillas non ubique pugnaret, et ad omnia loca fugientes non praecederet: si non sanctorum locorum amore retinerer, et Bethlehem meam in alia reperire possem parte terrarum. Cur enim non patientiâ livorem superem? Cur non humilitate frangam superbiam, et pereutienti maxillam offeram alteram? dicente apostolo Paulo: *Vincite in bono malum* (Rom. xii). Nonne apostoli gloriabantur, quando pro Domino sunt passi contumeliani? Nonne ipse Salvator humiliavit se, formam servi accipiens, et factus est obediens Patri usque ad mortem, et mortem crucis, ut nos sua passione salvaret? Job nisi certasset, et vicisset in praelio, non accepisset coronam justitiae, nec audisset a Domino: *Putas me aliter loquutum tibi, quam ut apparerem justus?* Beati dicuntur in Evangelio, qui persecutionem patiuntur propter justitiam. Secura sit conscientia, quod non propter peccata patiamur; et afflictio in seculo, materia praemiorum est.

§ 17. Si quando procacior fuisset inimicus, et usque ad verborum jurgia prosilisset, illud Psalterii decantabat: *Cum consideret adversum me peccator, obmutui et silui a bonis* (Psal. 28). Et rursus: *Ego autem quasi surdus non audiebam et quasi mutus non aperiens os suum: Et factus sum sicut homo non audiens, et non habens in ore suo increpationes* (Psal. 37). In tentationibus, Deuteronomii verbaolvebat: *Tentas vos Dominus Deus vester, ut sciat si diligatis Dominum Deum vestrum de toto corde vestro, et de tota anima vestra* (Deut. xiii). In tribulationibus et angustiis, Isaiac replicabat eloquia: *Qui ablactati estis a lacte, qui abstracti ab ubere, tribulationem super tribulationem expectate, spem super spem: adhuc pusillum propter malitiam labiorum, propter linguam malignam. Et Scripturae testimonium in consolationem suam edisserebat: Ablactatorum esse, eorum scilicet, qui ad utilem aetatem pervenisissent, tribulationem super tribulationem sustinere, ut spem super spem mercantur accipere: Scientes quoniam tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio vero spem, spes autem non confundit* (Rom. v, 3-5). Et: Quod si is, qui foris est, homo noster corrumpatur*: ille qui intus est, innovetur: et in praesentiarum leve et momentaneum tribulationis vestrae, aeternae gloriae pondus operatur in vobis, non aspicientibus quae videntur, sed quae

* Patientiae servandae argumenta.

non videntur. Quae enim videntur, temporalia sunt: quae autem non videntur, aeterna. Nec longum fore tempus, etiam si humanae impatientiae tardum videatur, quin Dei statim videatur auxilium, dicentis: *Tempore opportuno exaudivi te, et in die salutis auxiliatus sum tibi* (Isa. xlix). Nec dolosa labia et linguas iniquorum esse metuendas cum Domino adiutore laetemur, et ipsum debeamus audire per prophetam monentem: *Nolite timere opprobria hominum, et blasphemias eorum ne metueritis. Sicut enim vestimentum, sic comedit eos vermis: et sicut lanam, sic devoravit eos tinea* (Isa. li). Et, *Per patientiam vestram possidebitis animas vestras* (Luc. xxi). Et, *Non sunt condignae passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quae revelabitur in nobis* (Rom. viii). Et alibi, *Tribulationem super tribulationem sustinete, ut patienter agamus in omnibus quae accidunt nobis. Patiens enim vir, multum prudens. Qui autem pusillanimis est, vehementer insipiens* (Prov. xiv). In languoribus et crebra infirmitate dicebat: *Quando infirma sum, tunc fortis sum* (ii Cor. xii). Et, *Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus, donec mortale hoc induat immortalitatem, et corruptivum hoc vestiatur incorruptione* (ii Cor. iv). Et iterum, *Sicut superabundant passiones Christi in nobis, ita et per Christum abundat et consolatio* (ii Cor. i, 5). Ac deinde: *Ut socii passionum estis, sic eritis et consolationis* (ii Cor. i). In moerore cantabat: *Quare tristis es anima mea, et quare conturbas me? Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi salutare vultus mei et Deus meus* (Psal. 41). In periculis loquebatur: *Qui vult venire post me, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me* (Luc. ix). Et iterum: *Qui vult animam suam salvam facere, perdet eam* (Luc. ix). Et, *Qui perdiderit animam suam propter me, salvam eam faciet* (ibid.). Quando dispendia rei familiaris et eversio totius patrimonii nunciabatur, agebat: *Quid enim prodest homini, si totum mundum lucrifecerit, et animae suae damnum habuerit? aut quam dabit homo commutationem pro anima sua?* (Matth. xvi). Et, *Nudus exivi de utero matris meae, nudus et redeam. Sicut Domino placuit, ita factum est, sit nomen Domini benedictum* (Job i). Et illud: *Nolite diligere mundum, neque ea quae sunt in mundo. Quoniam omne quod in mundo est, desiderium carnis est, et concupiscentia oculorum, et superbia vitae hujus: quae non est ex Patre, sed ex mundo. Et mundus transit, et concupiscentia ejus* (i Joan. ii). Scio ei scriptas infirmitates gravissimas liberorum, et maxime Toxotii sui, quem diligebat plurimum. Cumque illud virtute complesset, Turbata sum, et non sum loquuta, in haec verba prorupit: *Qui amat filium aut filiam plus quam me, non est me dignus* (Matth. x, 37).

§ 18. Novi susurronem quemdam (quod genus hominum perniciosissimum est) quasi benevolum nunciasse, quod pro nimio fervore virtutum quibusdam videretur insana, et cerebrum illius dice-

rent confovendum. Cui illa respondit *: *Theatrum* (Spectaculum *juxta Vulgat.*) *facti sumus mundo, et angelis, et hominibus.* Et: *Nos stulti propter Christum* (I Cor. iv, 9, 10), sed stultum Dei sapientius est hominibus. Unde et Salvator loquitur ad Patrem: *Tu scis insipientiam meam.* Et iterum: *Tamquam prodigium factus sum multis, et tu adjutor fortis. Ut jumentum factus sum apud te, et ego semper tecum* (Ps. LXX, 7; LXXI, 23). Quem in Evangelio et propinqui quasi mentis impotem ligare cupiebant, et adversarii sugillabant, dicentes: *Daemonium habet, et Samaritanus est.* Et: In Beelzebub principe daemoniorum ejicit daemonia. Sed nos audiamus Apostolum cohortantem: *Haec est gloria nostra, testimonium conscientiae nostrae: quoniam in sanctitate et sinceritate, et in gratia Dei conversati sumus in mundo* (II Cor. i, 12). Et Dominum dicentem ad Apostolos: *Ideo mundus odit vos, quoniam non estis de mundo. Si enim essetis de mundo, amaret utique mundus, quod suum erat* (Jo. xv). Et ad ipsum Dominum verba ver-tebat: *Tu nosti cordis abscondita, et haec omnia venerunt super nos, nec sumus obliti tui, neque inique egimus in testamento tuo, nec aversum est retrorsum cor nostrum.* Et: *Propter te mortificati sumus tota die: reputati sumus ut oves occisionis* (Ps. 43). Sed Dominus auxiliator meus, non timebo quid faciat mihi homo. Legi enim: *Fili, honora Dominum, et confortaberis, et extra Dominum nullum timueris.* His et talibus testimoniis, quasi armaturâ Dei, et adversus omnia quidem vitia, sed praecipue instruebat se contra invidiam saevientem: et patiando injurias, furorem rabidi pectoris mitigabat. Denique usque ad diem mortis, et hujus patientia, et aliorum zelus omnibus patuit: qui suum rodit auctorem, et dum aemulum laedere nititur, in semetipsum proprio furore bacchatur.

§ 19. Dicam et de ordine monasterii, quomodo sanctorum continentiam in suum verterit lucrum. Seminabat carnalia, ut meteret spiritualia: dabat terrena, ut coelestia tolleret: brevia concedebat, ut pro his aeterna mutaret. Post virorum monasterium, quod viris tradiderat gubernandum, plures virgines quas e diversis provinciis congregarat, tam nobiles, quam medii et infimi generis, in tres turmas monasteriaque divisit: ita dumtaxat, ut in opere et in cibo separatae, psalmodiis et orationibus jungerentur **. Post alleluja cantatum (quo signo vocabantur ad collectam) nulli residere licitum erat: sed prima, seu inter primas veniens, caeterarum operiebatur adventum, pudore et exemplo ad laborem eas provocans, non terrore. Mane, hora tertiâ, sextâ, nona, vespere, noctis medio, per ordinem psalterium cantabant: nec licebat cuiquam sororum ignorare psalmos, et non de Scripturis sanctis quotidie aliquid discere. Die tantum Dominico ad

* Susurrone quid S. Paula respondeat.

** Egregia Coenobiorum sacrarum virginum disciplina.

Ecclesiam procedebant, ex cujus habitabant latere: et unumquodque agmen matrem propriam sequebatur: atque inde pariter revertentes, instabant operi distributo, et vel sibi, vel caeteris indumenta faciebant. Si qua erat nobilis, non permittebatur de domo sua habere comitem, ne veterum actuum memor, et lascivientis infantiae errorem refricaret antiquum, et crebra confabulatione renovaret. Unus omnium habitus. Linteamine ad tergendas solam manus utebantur. A viris tanta separatio, ut a spadonibus quoque eas sejungeret, ne ullam daret occasionem linguae maledicae, quae sanctos carpere solita est in solatium delinquendi. Si qua vel tardior veniebat ad psalmos, vel erat in opere pigrior, variis eam modis aggrediebatur. Si erat iracunda, blanditiis: si patiens, correptione: illud Apostoli imitans: *Quid vultis? In virga veniam ad vos, an in spiritu lenitatis et mansuetudinis?* (1 Cor. iv). Excepto victu et vestitu, nullam habere quicquam patiebatur, dicente Paulo: *Habentes victum et vestitum, his contenti simus*: ne consuetudo plus habendi praeberet locum avaritiae, quae nullis expletur opibus: et quanto amplius habuerit, plus requirit: et neque copiâ, neque inopiâ minuitur. Jurgantes inter se, sermone lenissimo foederabat. Lascivientem adolescentularum carnem crebris et duplicatis frangebat jejuniis, malens eis stomachum dolere, quam mentem. Si vidisset aliquam comptiorem, contractione frontis et vultus tristitiâ arguebat errantem, dicens munditiam corporis atque vestitus, animae esse immunditiam: * et turpe verbum atque lascivum, numquam de ore virgineo proferendum: quibus signis libidinosus animus ostenditur, et per exteriorem hominem, interioris hominis vitia demonstrantur. Quam linguosam, garrulam ac procacem, rixisque perspexerat delectari, et saepius commònitam nolle converti, inter ultimas et extra conventum sororum, ad fores triclinii orare faciebat, et separatim cibum capere: ut quam objurgatio non correxerat, emendaret pudor.

§ 20. Quid memorem Paulae clementiam et sedulitatem in aegrotantes, quas miris obsequiis et ministeriis confovebat? Cumque aliis languentibus large praeberet omnia, et esum quoque exhiberet carnum: si quando ipsa aegrotasset, sibi non indulgebat, et in eo inaequalis videbatur, quod in aliis clementiam, in se duritiam commutabat. Nulla juvenum puellarum sano et vègeto corpore tantae se dederat continentiae, quantae ipsa fracto et senili debilitatoque corpusculo. Fateor, in hac re pertinacior fuit, ut sibi non parceret, et nulli cederet admonenti. Referam, quod expertus sum. Mense Julio ferventissimis aestibus, incidit in ardorem febris, et post desperationem cum Dei misericordiâ respirasset, et medici persuaderent ob refectionem corporis vino opus esse tenui et parco, ne aquam bibens, in hydròpem verte-

* De nimio intellige corporis cultu: munditia caeterum proprie dicta sanctitati minime officit; quin ajebat S. Bernardus: *Paupertas semper, sordes vero numquam.*

retur, et ego clam beatum papam Epiphanium rogarem, ut eam moneret, immo compelleret vinum bibere: illa, ut erat prudens et solertis ingenii, statim sensit insidias: et subridens, meum esse quod ille diceret, intimavit. Quid plura? Cum beatus pontifex post multa hortamenta exisset foras, quaerenti mihi quid egisset, respondit: « Tantum profeci, ut seni homini pene persuaserit, ne vinum bibam. Haec refero, non quod inconsideranter et ultra vires sumpta onera probem, monente Scriptura: *Super te onus ne levaveris* (Prov. xii): sed quod mentis ejus ardorem, et desiderium fidelis animae, ex hac quoque probare velim perseverantiâ, decantantis: *Sitivit anima mea in te, quam multipliciter tibi caro mea. Sicut adipe et pinguedine repleatur anima mea* (Ps. 62). Difficile est modum tenere in omnibus: et vere juxta philosophorum sententiam: Modus virtus est, vitium nimietas reputatur. Quod nos una et brevi sententiolâ exprimere possumus: Ne quid nimis. Quae in contemptu ciborum tantam habebat pertinaciam, in luctu mitis erat, et suorum mortibus frangebatur, maxime liberorum. Nam et in viri et filiarum dormitione, semper periclitata est: et cum os stomachumque signaret, et matris dolorem, crucis niteretur impressione lenire, superabatur affectu, et credulam mentem, parentis viscera consternabant: animoque vincens, fragilitate corporis vincebatur. Quam semel languor arripiens, longo tempore possidebat, ut et nobis inquietudinem, et sibi discrimina offerret: in quo illa lactabatur, per momenta commemorans: *Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* (Rom. vii). Dicat prudens lector, pro laudibus me vituperationem scribere. Testor Jesum, cui illa servivit, et ego servire cupio, me utramque in partem nihil fingere, sed quasi Christianum de Christiana, quae sunt vera, proferre, id est, historiam scribere, non panegyricum: et illius vitia, aliorum esse virtutes. Vitia loquor, secundum animum meum, et omnium sororum ac fratrum desiderium qui illam diligimus et absentem quaerimus.

§ 21. Caeterum illa implevit cursum suum, fidemque servavit, et nunc fruitur coronâ justitiae: sequiturque Agnum quocumque vadit. Saturatur, quia esurivit, et laeta decantat: *Sicut audivimus, ita et vidimus in civitate Domini virtutum, in civitate Dei nostri* (Ps. 47). O beata rerum commutatio: flevit, ut semper rideret: *Despexit lacus contritos, ut fontem Dominum reperiret*. Vestita cilicio est, ut nunc albis vestimentis uteretur, et diceret: *Scidisti saccum meum, et induisti me laetiliâ*. Cinerem sicut panem manducabat, et potionem suam cum fletu miscebat, dicens: *Fuerunt mihi lacrymae meae panes die ac nocte, ut in aeternum pane angelorum vesceretur et caneret: Gustate et videte, quoniam suavis est Dominus*. Et, *Eruclavit cor meum verbum bonum, dico ego opera mea regi* (Ps. 29, 104, 44, 33, 44). Et Isaiae, immo Do-

mini per Isaiam, in se cerneret verba compleri: *Ecce qui serviunt mihi, manducabunt, vos autem esurietis: Ecce qui serviunt mihi, bibent, vos autem sitiatis. Ecce qui serviunt mihi, laetabuntur, vos autem confundemini. Ecce qui serviunt mihi, exultabunt, vos autem clamabitis ob dolorem cordis, et propter contritionem spiritus ululabitis* (Isai. LXV, 13, 14).

§ 22. Dixeram, lacus eam semper fugisse contritos, ut fontem Dominum reperiret, ut posse lacta cantare: *Sicut cervus desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te, Deus. Quando veniam et apparebo ante faciem Dei?* (Ps. 41). Tangam ergo breviter, quomodo haereticorum coenosos devitaverit lacus, et eos instar habuerit ethnicorum. Quidam veterator callidus *, atque ut sibi videbatur, doctus et sciolus, me nesciente, coepit ei proponere quaestiones et dicere: Quid peccavit infans, ut a daemone corripiatur? In quae aetate resurrecturi sumus? Si in ipsa, qua morimur: ergo nutricibus post resurrectionem opus erit. Sin aliter, nequaquam erit resurrectio mortuorum, sed transformatio in alios. Diversitas quoque sexus maris ac foeminae erit, aut non erit? Si erit, sequentur et nuptiae, et concubitus, sed et generatio. Si non erit, sublata diversitate sexus, eadem corpora non resurgent: aggravat enim terrena inhabitatio sensum multa cogitantem: sed tenuia erunt et spiritualia, dicente Apostolo: *Seminatur corpus animale, resurget corpus spiritale* (1 Cor. xv). Ex quibus omnibus probare cupiebat, rationales creaturas ob quaedam vitia et antiqua peccata, in corpora esse delapsas: et pro diversitate et meritis peccatorum, tali vel tali conditione generari, ut vel corporum sanitate gauderent, et parentum divitiis ac nobilitate, vel in morbidas carnes et domus inopum venientes, poenas pristinorum lucrent delictorum, et praesenti saeculo atque corporibus, quasi carcere clauderentur. Quod cum audisset, et ad me retulisset, indicans hominem, mihiq; incubisset necessitas nequissimae viperæ ac mortiferae bestiae resistendi, de quibus Psalmista comminoratur, dicens: *Ne tradas bestiis animas confitentium tibi* (Ps. 73). Et: *Increpa Domine bestias calami*, eos scilicet qui scribentes iniquitatem, loquuntur in Deum mendacium, et elevant in excelsum os suum: convèni hominem, et orationibus ejus quam decipere nitebatur, brevi interrogatione conclusi, dicens, Utrum crederet futuram resurrectionem mortuorum, an non? Qui cum se credere respondisset, intuli: Eadem resurgent corpora, an altera? Cum dixisset, Eadem, sciscitatus sum: In eodem sexu, an in altero? Ad interrogata reticenti, et instar colubri huc atque illuc transferenti caput, ne feriretur: Quia, inquam, taces, ego mihi pro te respondebo, et consequentia inferam: Si non resurget mulier, ut mu-

* Originistae sophismatibus respondet S. Jeron. Hunc Baronius Palladium putat. Nota ut hic de RESURRECTIONE CORPORUM S. Doctor haereticum perstringat.

lier, neque masculus, ut masculus: non erit resurrectio mortuorum: quia sexus membra habet, membra autem totum corpus efficiunt. Si autem sexus et membra non fuerint, ubi erit resurrectio corporum, quae sine sexu non constant et membris? Porro si corporum non fuerit resurrectio, nequaquam erit resurrectio mortuorum. Sed et illud, quod de nuptiis obijcis: Si eadem membra fuerint, sequi nuptias, a Salvatore dissolvitur, dicente: *Erratis, nescientes scripturas, neque virtutem Dei. In resurrectione enim mortuorum non nubent, neque nubentur, sed erunt similes angelorum (Matth. xxii).* Ubi dicitur, Non nubent, neque nubentur, sexuum diversitas demonstratur. Nemo enim de lapide et ligno dicit, Non nubent, neque nubentur, quae naturam nubendi non habent: sed de iis qui possint nubere, et gratiâ Christi ac virtute non nubant. Quod si opposueris, Quomodo ergo erimus similes angelorum, cum inter angelos non sit masculus et foemina? breviter ausculta: Non substantiam nobis angelorum, sed conversationem, et beatitudinem Dominus repromittit. Quomodo et Joannes Baptista, antequam decollaretur, angelus appellatus est, et omnes sancti ac virgines Dei, etiam in isto saeculo vitam in se exprinunt angelorum. Quando enim dicitur: Eritis similes angelorum, similitudo promittitur, non natura mutatur. Simulque responde, quomodo illud interpretèris, quod Thomas Domini resurgentis tetigerit manus, et viderit lanceâ latus ejus perforatum? Et Petrus in litore stantem viderit Dominum, et partem assi piscis, ac favum mellis comedentem? Qui stabat, profecto habebat pedes. Qui monstravit latus vulneratum, utique et ventrem, et pectus habuit, sine quibus non sunt latera ventri et pectori cohaerentia. Qui loquutus est, linguâ et palato ac dentibus loquebatur. Sicut enim plectrum chordis, ita lingua illiditur dentibus, et vocalem reddit sonum. Cujus palpatæ sunt manus, consequenter et brachia habuit. Cum igitur omnia membra habuisse dicatur, necesse est, ut totum corpus habuerit, quod conficitur ex membris: non utique foemineum, sed virile, id est, ejusdem sexus, in quo mortuus est. Quod si obtenderis, Ergo et nos post resurrectionem comedemus? Et quomodo clausis ingressus est januis, contra naturam pinguium et solidorum corporum? Audies: Noli propter cibum, resurrectionis fidem in calumniam trahere. Nam et archisynagogi filiae resuscitatae jussit cibum dari, et Lazarus quatruiduanus mortuus, cum, ipso scribitur inisse convivium, ne resurrectio eorum phantasma putaretur. Sin autem clausis ingressus est januis, et idcirco spirituale et aëreum corpus niteris approbare: ergo et antequam pateretur, quia contra naturam ^{gravius} corporum corporum super mare ambulavit, spirituale ^{et} corpus habuit: et apostolus Petrus, qui et ipse super aquas pendulo incessit, gradus, spirituale corpus habuisse credendus est, cum potentia

fit aliquid contra naturam. Et ut scias, in signorum magnitudine, non naturae mutationem, sed Dei omnipotentiam demonstrari: Qui ambulabat fide, coepit infidelitate mergi, nisi eum manus Domini sublevasset, dicentis: *Modicae fidei, quare dubitasti?* Miror autem te obdurare frontem, loquente Domino: *Infer digitum tuum huc, et tange manus meas: et porrige manum tuam, et mitte in latus meum, et noli esse incredulus, sed fidelis* (Joan. xx). Et alibi: *Videte manus meas, et pedes meos, quia ego ipse sum. Palpate et videte quia spiritus carnem et ossa non habet sicut etc.* (Luc. xxiv). Ossa audis et carnem, et pedes, et manus: et globos mihi Stoicorum (a), atque aërea quaedam deliramenta confingis. Porro si quaeris, cur infans a daemone corripiatur, qui peccata non habuit: aut in qua aetate resurrectori simus, cum diversa aetate moriamur: ingratis suscipies, *Judicia Dei abyssus multa* (Ps. 35). Et. *O altitudo divitiarum sapientiae et scientiae Dei, quam inscrutabilia sunt judicia ejus, et investigabiles viae ejus. Quis enim cognovit sensum Domini? aut quis consiliarius ejus fuit?* (Rom. xi). Aetatum autem diversitas non mutat corporum veritatem. Cum enim quotidie corpora nostra fluant, et aut crescant, et decreascent: ergo tot erimus homines, quot quotidie commutamur? aut alius fui, cum decem annorum essem, alius cum triginta, alius cum quinquaginta, alius cum jam toto cano capite sum? Igitur, juxta ecclesiarum traditiones et Apostolum Paulum, illud est respondendum, quod in virum perfectum, et in mensuram aetatis plenitudinis Christi resurrectori sumus, in qua et Adam Judaei conditum autumant, et Dominum Salvatorem legimus surrexisse: et multa alia, quae de utroque testamento in suffocationem haeretici protuli. Ex quo die ita coepit hominem detestari, et omnes, qui ejusdem dogmatis erant, ut eos voce publica, hostes Domini proclamaret. Et haec dixi, non ut breviter haeresim confutarem, cui multis voluminibus respondendum esset: sed ut fidem tantae foeminae ostenderem, quae maluit inimicitias hominum subire perpetuas, quam Dei offensam amicitias noxiis provocare.

§ 23. Dicam ergo, ut coeperam: nihil ingenio ejus docilius fuit. Tarda erat ad loquendum, velox ad audiendum, memor illius praecepti: Audi Israël, et tace. Scripturas sanctas tenebat memoriter. Et cum amaret historiam, et hoc veritatis diceret fundamentum: magis tamen sequebatur intelligentiam spiritualem: et hoc culmine, aedificationem animae protegebant. Denique compulsi me, ut vetus et novum Testamentum cum filia, me disserente, perlegeret. Quod propter crebras postulationes ejus praestiti, ut docerem quod ab illustribus Ecclesiae viris didiceram. Sicubi haesitabam, et nescire me ingenue confitebar, nequaquam mihi

(a) Stoici docebant sapientum animas post mortem tamquam globulos sub luna versari; Platonici in aethere. Haec ridet Jeronymus deliramenta.

voluit acquiescere: sed jugi interrogatione cogebat, e multis variisque sententiis, quae mihi videretur probabilior, indicarem. Loquar et illud, quod forsitan aemulis videatur incredibile. Hebraeam linguam, quam ego ab adolescentia multo labore ac sudore ex parte didici, et infatigabili meditatione non dèsero, ne ipse ab ea deserar, discere voluit, et consequuta est: ita ut psalmos Hebraice càneret, et sermonem absque ulla Latinae linguae proprietate personaret. Quod quidem usque hodie in sancta filia ejus Eustochio cernimus: quae ita semper adhaesit matri, et ejus obedivit imperiis, ut numquam absque ea cubaret, numquam procederet, numquam cibum caperet, ne unum quidem nummum haberet potestatis suae, sed et paternam et maternam substantiolam, a matre distribui pauperibus lactaretur, et pietatem in parentem, haereditatem maximam et divitias crederet. Non debeo silentio praeterire, quanto exultaverit gaudio quod Paulam neptem suam, ex Laeta et Toxotio genitam, immo voto et futurae virginitatis repromissione conceptam, audierat in cunis et crepitaculis balbutiente lingua, alleluja cantare, aviaeque et àmitae nomina, dimidiatis verbis frangere. In hoc solo patriae desiderium habuit, ut filium, nurum, neptem renunciasset saeculo, et Christo servire cognosceret. Quod et impetravit ex parte. Nam neptis Christi flammeo (a) reservatur: nurus aeternae se tradens pudicitiae, socrus operâ, fide et eleemosynis sequitur, et Romae conatur exprimere, quod Jerosolymis illa complevit.

§ 24. Quid agimus anima? Cur ad mortem ejus venire formidas? Jamdùdum prolixior liber cùditur, dum timemus ad ultima pervenire, quasi tacentibus nobis, et in laudibus illius occupatis, differri possit occubitus. Hucusque prosperis navigavimus ventis, et crispantia maris aequora labens carina sulcavit: nunc in scopulos incurrit oratio, et tumentibus fluctunm motibus, praesens utrique nostrum intentatur naufragium, ita ut cogamur dicere: *Praeceptor, salvos nos fac, perimus*. Quis enim possit siccis oculis Paulam narrare morientem? Incidit in gravissimam valetudinem, immo quod optabat invènit, ut nos desèreret, et plenius Domino jungeretur. In quo languore Eustochii filiae probata semper in matre pietas, magis ab omnibus comprobata est. Ipsa assidere lectulo, flabellum tenere, sustentare caput, pulvillum supponere, fricare pedes, manu stomachum confovere, mollia strata componere, aquam calidam temperare, mappulam apponere, omnium ancillarum praevenire officia, et quicquid alia fecisset, de sua mercede putare subtractum. Quibus illa precibus, quibus lamentis et gemitu, inter jacentem matrem et specum Domini discurrit, ne privaretur tanto contubernio, ne

(a) *Flammeum*, apud Romanos, Veli genus fuit quo nupturae operiebantur; sic dictum, quod eo velamine utebatur *Flaminica*, sive Flaminis uxor. Hinc Christiani scriptores *Flammeum* dixerunt velum quo Virgines sacrae, Christo sponsae, obnubuntur.

illa absente viveret, ut eodem fœretro portaretur? Sed o mortalium fragilis et caduca natura, et nisi Christi fides nos extollat ad coelum, et aeternitas animae promittatur, cum bestiis ac jumentis, corporum una conditio est. Similiter et homines et jumenta, in favillam et cinerem dissolvuntur.

§ 25. Quid diu immoror, et dolorem meum differendo facio longiorem? Sentiebat prudentissima foeminarum adesse mortem, et frigente alia parte corporis atque membrorum, solum animae teporem in sacro pectore palpitare: et nihilo minus quasi ad suos pergeret, alienosque desereret, illos versiculos susurrabat: *Domine, dilexi decorem domus tuae, et locum habitationis gloriae tuae* (Ps. 25). Et: *Quam dilecta tabernacula tua Domine virtutum, concupiscit et deficit anima mea in atria Domini*. Et: *Elegit abjecta esse in domo Dei mei, magis quam habitare in tabernaculis peccatorum* (Ps. 83). Cumque a me interrogaretur, cur taceret, cur nollet respondere, an doleret aliquid: Graeco sermone respondit, nihil se habere molestiae, sed omnia quæta et tranquilla perspicere. Post hæc obmutuit, et clausis oculis, quasi jam mortalia despiceret, usque ad expirationem animae, eosdem repetebat versiculos: ut quod dicebat, vix audire possemus: digitumque ad os tenens, crucis signum pingebat in labiis. Defecerat spiritus, et anhelabat in mortem: animæque erumpere gestiens, ipsum stridorem, quo mortalium vita finitur, in laudes Domini convertebat. Aderant Jerosolymarum, et aliarum urbium Episcopi, et Sacerdotum inferiores gradus, ac Levitarum innumerabilis multitudo. Omne monasterium, virginum et monachorum chori repleverant. Statimque ut audivit Sponsum vocantem: *Surge, veni proxima mea, speciosa mea, columba mea* (Cant. II). *Quoniam ecce hyems transiit et recessit, pluvia abiit sibi*. Laeta respondit: *Flores visi sunt in terra, tempus sectionis advēnit* (Ibid.). Et: *Credo videre bona Domini in terra viventium* (Ps. 26).

§ 26. Ex hinc non ululatus, non planctus, ut inter sæculi homines fieri solet, sed psalmorum linguis diversis examina concrepabant*: translataque episcoporum manibus, et cervicem fœretro subjicientibus, cum alii pontifices lampades cereosque praeferrent, alii choros psallentium ducerent, in media ecclesia speluncae Salvatoris est posita. Tota ad funus ejus Palaestinarum urbium turba convenit. Quem monachorum latentium in eremo cellula sua tenuit? Quam virginum cubiculorum secreta texerunt? Sacrilegum putabant, qui non tali foeminae ultimum reddidisset officium. Viduae et pauperes, in exemplum Dorcadis (Act. ix), vestes ab ea praebitas ostendebant. Inopum multitudo matrem et nutritiam se perdidisse clamabat. Quodque mirum sit, nihil pallor mutaverat faciem: sed ita dignitas quaedam et gravitas ora compleverat, ut eam putares non mortuam, sed dormientem. He-

* Solemne S. Paulae funus describitur

braeo, graeco, latino, syroque sermone psalmi in ordine personabant: non solum triduo, donec et subter ecclesiam, et juxta specum Domini conderetur: sed per omnem hebdomadam, cunctis qui venerant, suum funus et proprias credentibus lacrymas. Venerabilis virgo filia ejus Eustochium, quasi ablactata super matrem suam, abstrahi a parente non poterat: deosculari oculos, haerere vultui, totum corpus amplexari et se cum matre velle sepeliri.

§ 27. Testis est Jesus, ne unum quidem nummum ab ea filiae derelictum, sed, ut ante jam dixi, derelictum magnum aes alienum: et quod his difficilius est, fratrum et sororum immensam multitudinem, quos et sustentare arduum, et abjicere impium est. Quid hac virtute mirabilius, foeminam nobilissimae familiae, magnis quondam opibus, tanta fide omnia delargitam, ut ad egestatem pene ultimam perveniret? Jactent alii pecunias, et in carbonam Dei aera congesta, funalibusque aureis dona penduntia. Nemo plus dedit pauperibus, quam quae sibi nihil reservavit. Nunc illa divitiis fruïtur et his bonis, quae nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt. Nostram vicem dolemus, et invidere potius gloriae ejus videbimur, si voluerimus diutius flere regnantem. Secura esto Eustochium, magna haereditate ditata es. Pars tua Dominus, et quo magis gaudeas, mater tua longo martyrio coronata est. Non solum enim effusio sanguinis in confessione reputatur, sed devotae quoque mentis servitus immaculata, quotidianum martyrium est. Illa corona de rosis et violis plectitur, ista de liliis. Unde et in Canticò scribitur Canticorum: *Fratruëlis meus candidus et rubicundus: et in pace, et in bello eadem praemia vincentibus tribuens. Mater (inquam) tua audivit cum Abraham: Exi de terra tua, et de cognatione tua, et veni in terram, quam ostendam tibi (Gen. xii).* Et per Jeremiam Dominum praecipientem: *Fugite de medio Babylonis, et salvate animas vestras (Jer. l).* Haec autem exiit de terra sua, et usque ad diem mortis suae non est reversa in Chaldaeam, nec ollas Aegypti et virulentias carniū desideravit, sed choris comitata virgineis, civis est Salvatoris effecta; de parvula Bethlehem, beata mulier coelestia regna conscendens, dicit ad veram Noëmi: *Populus tuus, populus meus, et Deus tuus, Deus meus (Ruth i, 16).*

§ 28. Vale, o Paula, et cultoris tui ultimam senectutem orationibus juva. * Fides et opera tua Christo te sociant; praesens, facilius quod postulas impetrabis. Exegi monumentum tuum aere perennius, quod nulla destruere possit vetustas. Incidi eloquium sepulchro tuo, quod huic volumini subdidi, ut quocumque noster sermo pervenerit, te laudatam, te in Bethlehem cònditam lector agnoscat,

* *Viventes fidelium in Christo defunctorum precibus adjuvantur.*

Sepulcri Titulus :

Scipio quam genuit, Pauli fudère parentes,
 Gracchorum sòboles, Agamèmnonis inclyta proles,
 Hoc jacet in tumulo; Paulam dixere priores :
 Eustochii genitrix, Romani prima Senatus
 Pauperiem Christi et Bethlemitica rura secuta est.

In fronte speluncae :

Adspicis angustum praecisa rupe sepulcrum?
 Hospitium Paulae est coelestia regna tenentis.
 Fratrem, cognatos, Romam patriamque relinquens,
 Divitias, sòbolem, Bethlemiti conditur antro.
 Hic praesepe tuum, Christe, atque hic mystica Magi
 Munera portantes, Hominique Deoque dedère.

Dormivit sancta et beata Paula septimo Kalendarum Febr., tertiâ Sabbati post solis occubitum. Sepulta est quinto Kalend. earumdem, Honorio Augusto sexies et Arestenio consulibus (*Is fuit annus Christi 404*). Vixit in sancto proposito Romae annos quinque, Bethlehem annos viginti. Omne vitae tempus implevit annis quinquaginta sex, mensibus octo, diebus viginti et uno.

VITA S. BATHILDIS FRANCOR. REGINAE

SCRIPTA AB ANONYMO EJUS AEQUALI

Nata circa 620. Decessit anno 680. — Patriâ incertâ.

§ 1. Beata Bathildis (a) nuper in puellari aetate de partibus transmarinis divinâ providentiâ deprædata, et vili pretio sed incomparabili commercio venûndata, huc advénit pretiosa et optima Dei margarita, atque a Principe quodam Francorum viroque clarissimo Erchinoaldo, qui tunc palatio praeerat, recepta. In cujus ministerio ipsa adolescens, ita decentissime conversata est, ut ejus honestas et virtus et admirabilis conditio tam principi quam et omnibus ejus ministris complaceret. Erat enim animo benigna, et moribus pudica, sobria, prudens, cuivis sancte amicabile. Non levis in eloquio, non praesumptuosa in verbo; sed omnia opera sua honestissimo moderabatur ingenio. Claro namque sanguine, licet alterius gentis serviret obsequiis, Saxonum progenita dignoscebatur. Erat proinde formâ corporis elegans, et omni aspectu decora, vultu hilaris et incessu gravis. Cum gratiam puella in praedicti principis oculis invenisset, illi ab eo commissum ut sibi pocula praeberet, et ut pincerna honestissima saepius praesens

(a) Dicitur etiam *Baldechildes*, et corrupto plebis sermone apud Gallos *Bauteur* vel *Bandour*. In Galliis colitur die xxx huj.

ejus ministerio astaret. De qua officii dignitate nihil se extollens, sed potius humilitate praezellens, omnibus erat suis consodalibus obediens et amabilis, honore congruo ministrans senioribus, ita ut de earum pedibus calceamenta detraheret et ipsa detergeret cum diluerit manibus suis, aquam ad lavanda quaeque afferret, et vestimenta earum festinanter pararet. Inde maxima ei inter socias laus atque benevolentia, tantamque famam est adepta, ut pro matronâ quam supradictus princeps Erchinoaldus, morte, amiserat, voluisset Bathildem eximiam virginem in thoro maritali sibi sociare. Quam rem aperte (jam divinâ gratiâ illustrata) virgo intelligens, latenter et studiose ab ejus se subtraxit aspectibus. Cum itaque ad principis cubiculum vocaretur, secreto se ut sagax puella abscondit in angulo domatis, et subiecit se vilibus panniculis, ut nemo putaret illic aliquem latere potuisse: atque ut prudens virgo et astuta jam tunc honores vanos fugiens, et humilitatem ac castitatem diligens, tentabat, ut poterat, humanum devitare torum, quantenus mereretur ad spiritalem coelestemque pervenire sponsum. Sed et illud procul dubio agebatur divinâ providentiâ, ut princeps eandem tunc quaesitam minime inveniret. quatenus, ad conjugium sibi aliam sociaret. At postquam idem dux alteri nupsit, tandem Bathildis puella quaesita et inventa, sed a praedicto principe minime est contacta. Nutu divino factum esse creditur, ut, quae principis nuptias devitaverat, postea Clodoveum Dagoberti quondam regis filium in conjugium acciperet, et merito humilitatis ad altiorem gradum eam attolleret. In quo divina dispensatio eandem honorare decreverat, ut, dum regis ministrum contempserat, ad regis nuptias perveniret, atque ex ipsa regalis progenies procederet. Quod ideo peractum est, sicut omnibus patet, ut ipsa, quae erat ex regali progenie, nonnisi regi copulata, regalem gigneret sobolem. At ipsa, collata sibi a Deo prudentiae gratiâ, vigilantissimo studio et regi obtemperabat ut domino, et principibus se ostendebat ut matrem, sacerdotibus ut filiam, juvenibus sive adolescentibus ut piam nutricem: eratque amabilis omnibus, diligens sacerdotes ut patres, monachos ut fratres, pauperes, ut domesticos: peregrinos, ut filios (quia et ipsa peregrina fuerat) amplectebatur. Viduis, orphanis et pupillis subsidia vitae ministrabat, et omnibus omnino debilibus opem ferebat. Juvenes quoque ad religiosa studia exercenda semper comonebat, ac regi humiliter assidueque pro ecclesiis, et pauperibus suggerebat. Jam enim sub seculari habitu Christo militare cupiens, frequentabat orationem, quotidie commendans se cum lacrymis Christo Regi coelesti. Cui ipse rex pius consulens juxta fidem et devotionem ejus, ut plenius haec, quae mente conceperat perficeret: venerabilem virum Genesium Abbatem ad sublevamen ac supplementum adjutorii contulit. Per cujus manus ministrans ipsa sacerdotibus et pauperibus, pascebat ipsa egenos,

et induebat vestibus nudos, studioseque sepeliri ordinabat mortuos. Dirigebat quoque per ipsum ad coenobia virorum et sacrarum virginum auri vel argenti non modica pondera. Quae omnia idem Dei famulus Genesius, qui postea Christo largiente Lugduno Galliae est ordinatus Episcopus, suscipiebat: tunc enim in palatio Francorum erat assiduus. Per ipsum siquidem, ut diximus, ipsa beata mater Bathildis una cum regis Clodovei imperio, de cujus prosperitate et sanitate indeficienter sollicita erat, suggerente etiam praedicto Dei famulo, multis pauperibus diversa per loca pro vita regis largissimam distribuebat eleemosynam.

§ 2. Interea dominus rex Clodoveus vir ejus, gratiâ evocante divinâ, xvii regni sui anno rebus exemptus humanis migravit a seculo: relictâque sobole filiorum cum matre, suscepit illico filius ejus, Lotharius rex, Francorum rêgimen. Et suffragantibus praecellentissimis principibus Chroberto Episcopo Parisiaco, et domino Audoëno Rothomagensi, seu Ebroino Majore domus cum reliquis senioribus vel caeteris quamplurimis regni honorem quaerentibus, ad rêgimen Francorum in pace constituitur. Austrasii quoque pacifico ordine, faciente dominâ Bathildâ (per consilium quidem seniorum), receperunt filium ejus Childericum regem in Austrasiam, factique sunt Burgundiones et Franci ex illo tempore uniti. Et credimus quia, Deo gubernante, juxta dominae Bathildis magnam fidem accidit, ut ipsa tria regna quae antea dissidebant discordiâ, tunc inter se tenerent pacis concordiam.

§ 3. Factum est praeterea per eam nutu Dei, exhortantibus sacerdotibus, ut haeresis Simoniacae, quae pravo usu maculabat tunc Ecclesiam Dei (dando scilicet contra instituta Canonum pro adipiscendis et conferendis episcopatus vel presbyteratus seu reliquorum ordinum gradibus praemiorum munera), a catholicis viris pelleretur penitus, et hoc impium nefas prohiberetur, ne ullus praesul pro percipiendis vel dandis sacris gradibus daret aliquid aut acciperet. Ordinavit etiam immo per eam Dominus, ut et alia pessima consuetudo cessaret, pro qua multo plures homines filios suos magis mori quam nutrire optabant, dum de eis videbant exactiones fieri, publicaue ex antiqua consuetudine, mala urgebantur accipere, unde gravissimum rerum suarum patiebantur damnum. Quam nequissimae cupiditatis avaritiam ipsa pietate plena pro mercede aeternae retributionis prohibuit, et ut in perpetuum servaretur legibus tradidit: ex quo facto copiosa merces valde a Domino reddita ei manet. Quis enim valet enarrare, quanta et quam magna commoda per religiosorum coenobia virorum et sacrarum virginum largiendo integra praedia, et sylvarum aditus ad cellulas seu monasteria construenda concessit? Cui etiam non videbatur liberalitas magnarum rerum quas per diversa coenobia conferebat ad votum sui desiderii esse sufficiens, si non et ipsa inter caeteras et peculiare Dei casas monasterium

construeret, quod coelum esset aspiciens. Pro qua re jam quasi pèlagus seculi calcans, coenobium Kale (a) sanctimonialium virginum in pago Parisiaco, undâ circumfluente Mâtronae * fluminis decentissime aedificavit. Quem locum villis affluentissimis et quampluribus cum earum redditibus amplificavit et exornavit, et in potestate sub religione ibidem viventium sacrarum virginum tradidit: quarum quidem vocabula propter taedium quorumdam legentium reticui. Illud vero inserere curavi quod rectoribus ejusdem loci valde timendum est. Nam praeceptum super iis constituit, et manibus propriis ac filiorum consignavit, ac regum sigillo roboravit. In quo testamento interminata est per invocationem sanctae Trinitatis et diem tremendi judicii, ut nemo per succedentia tempora rector quilibet ejusdem loci quicquam de iis villis, quas in usus diversos ejusdem coenobii habitantium contulerat, subtraheret, aut beneficiarios exinde haberet: quod si fecisset, poenis infernalibus cum Juda traditore nequissimo et cupidissimo afflictus sine fine puniretur. Ipsumque testamentum, qui quaesierit, in archivo ejusdem ecclesiae reperiret. In hoc etiam coenobio venerabilem religiosamque valde Dei famulam Bertiliam, quam ex monasterio Jodro evocaverat, in locum matris primam constituit. Ubi et ipsa acceptabilis Deo et electa margarita Bathildis deinde conversari sub integrae religionis regula, et in pace quiescere decrevit, quod in veritate, prout tempus postea permisit, devota voluntate complevit. Ut autem vera loquamur, neque nostra enim cujuslibet, ut arbitror, lingua, omnia ejus, quae operata est, bona, in consolationibus pauperum, in aedificiis et adiutoriis ecclesiarum Dei, in opportunitatibus omnium indigentium, vel qualia aut quanta in incommoditatibus commoda exhibuerit, enarrare valet.

§ 4. Nec illud etiam est reticendum inter praecipua quae fecit, quod monasterium, cujus vocabulum est Corbeya in pago Ambianensi ** suo opere a fundamentis struxit, ac devotum gregem monacharum inibi esse constituit. Ubi et venerabilis vir dominus Theodofredus nunc Episcopus, tunc vero abbas, magno gregi fratrum praefuit, quem de Luxovio monasterio praefata domina Bathildis a reverendissimo viro Walberto Abbate expetivit, et ad praedictum fratrum coenobium condirexit. Ipsum autem monasterium sicut a fundamento, ita villis et praediis omnibusque sumptuum necessitatibus instruxit et ornavit. Quò in loco ejus memoria, ut decet, venerabiliter recolitur, atque laus ejus, quandiu in hac valle plorationis spiritus humanos rexit artus, canetur. Domino etiam Philiberto Gemmeticensis (b) monasterii Abbatì, magno et religioso viro, sylvam magnam ex fisco, ubi ipsum

(a) Vel Calce (gall. *Chelles*) ultra oppidum *Lagny*, ad quatuor leucas a Parisio veteri.

* *Marne*. ** Apud *Amiens*.

(b) *Gemmeticum* (gall. *Jumièges*) diocesis Rothomagensis (*Evreux*). De S. Abbate hujus coenobii Philiberto agitur die xx Aug.

coenobium fratrum situm est, magnaue munera et pastus de fisco dominico ad ipsum monasterium construendum concessit. Multa quoque talenta argenti vel auri domino Laygoberto Curbionensis monasterii Abbati cum villa quadam, cujus vocabulum a memoria recessit, ad opus servorum Dei illic habitantium contulit. Sed et ipsum regale cingulum a sacris lumbis abstulit, fratribusque in eleemosynam dedit, totum hoc agens et dispensans benigno animo et hilari, sciens scriptum: *Quia hilarem datorem diligit Deus* (II Cor. ix). Taliter ipsa beata anima thesaurizabat sibi ex terrenis pecuniis thesaurum in coelo ubi fur non appropriat, nec tinea demolitur. Similiter et ad Fontinellam et Logium plura concessit beneficiorum compendia. Ad Luxovium etiam et ad reliqua Burgundiae monasteria villas per plures ad integrum concessit, et pecuniam innumerabilem direxit. Ad Jotrum quoque monasterium, unde sacras virgines cum praefata domina Bertilia Abbatissa ad coenobium Kalense direxit et accersivit, villam novam sitam in pago Vermadensi * cum pluribus aliis muneribus quibus ipsum locum honoravit et ditavit, devote contulit. Monasterii quoque sanctae Farae non immemor fuit: quia villam quamdam cum saepe datis muneribus ac largissimis donis eidem delegavit. Ad basilicas, necnon et ecclesias, seu ad monasteria sanctorum virorum sacrarumque virginum Parisiacae urbis villas laudabiles ac multas condonavit, et muneribus plurimis amplificavit. Per praecipuas insuper sanctorum basilicas, almi scilicet Dionysii, et divi Germani, beati Medardi, sancti Petri, ac domini Aniani, et sancti Martini, vel ubicumque ejus potuit dinoscere notitia, pontificibus seu abbatibus suadendo pro zelo Dei praecepit, et epistolas eis direxit, ut sub sancto Regulari ordine fratres in ipsis sanctis locis consistentes caste et sobrie vivere facerent. Et ut in hoc libentius acquiescerent, privilegium eis religionis firmari a filiis fecit, et immunitates concessit, ut melius eos delectaret pro rege et pace, summi Regis Christi clementiam exorare.

§ 5. Illud etiam commemorandum est, quod ad mercedis ejus cumulum pertinet: quia captivos homines Christianos vendere prohibuit. Deditque praeceptiones per singularum urbium regiones, ut nullus in regno Francorum captivum hominem Christianum penitus in aliud regnum transmitteret. Dato etiam justae remunerationis pretio plurimos captivos redimi praecepit, et quosdam liberos relaxavit, quosdam vero cum religionis habitu sub regula in monasteria transmisit. Praecipue autem de gente sua viros et puellas, quas ipsa nutrierat, sicut semetipsam Deo commendavit, et coenobialem vitam ducere instituit. Quantos autem, maxime domesticos, de utroque sexu blandiendo inducere potuit, eos per sancta monasteria commendavit, et ut pro se, viroque defuncto, ac filiorum salute, necnon et regni pace, pium Dominum exorarent,

* Melius Viromanduensi, gallice *Vermont*.

praecepit. Tantam enim gratiam divina clementia eidem concessit, ut suasionem proficua, et eruditione magnificâ multos a seculi vanitate depressos abstraheret, et sub iugo Christi, quod leve est, supponeret. Et vere adoptabat illâ claritate frui, quam angelus Danieli de iustitiae eruditoribus dixit: Quoniam qui erudiunt multos ad prudentiam, fulgebunt quasi stellae in perpetuas aeternitates.

§ 6. Basilicas quietiam sanctorum Apostolorum Petri et Pauli Romae positas, propter eorum amorem, decentissime muneribus honoravit: sed et Romanis reclusis et pauperibus saepius largissima dona direxit. Crescebat enim quotidie ejus sancta devotio, et omnimodis satagebat ut coenobialem vitam in monasterio quod ipsa aedificaverat, duceret: et, ut animo, ita et corpore ibidem subsistere potuisset. Sed primores et prôceres Francorum differebant, maxime quia ejus sapientiâ palatium regebatur, et pro sua sancta conversatione ab omnibus amabatur. Quodque votum minime adimplere permisissent, nisi commotio quaedam accidisset de misero Sigebando Episcopo, cujus superbia inter Francos meruit mortis ruinam. Exinde ergo orta contentione, dum ipsum contra voluntatem ejus indiscussum, et contra legem interfecerunt, metuentes ne hoc ipsa beata regina contra eos praviter feriret, ac tale malum tantumque nefas vindicare vellet, quod antea amore temporali fieri non permittebant, jam timore legis judicialis perculsi, ut desiderium optatum perficeret, suadebant. Et fortasse dubium non est, quod hoc callide et non bono animo ipsi principes permiserunt: attamen ipsa domina, Dei gratiâ illustrata, considerabat quod hoc non tam eorum consiliis, quam Dei fuisset dispensatione factum, quatenus ejus sancta devotio per quamlibet occasionem Christo gubernante esset adimpleta. Deducta igitur ab aliquibus seniorum principibus, venit ad praefatum monasterium diu desideratum Kalam, ibique ab ipsis sanctimonialibus, ut decebat, honorifice et satis admirabiliter in congregatione recepta, gratias egit Deo omnipotenti, qui eam sub umbra protectionis suae susceperat, et ad portum suae voluntatis perduxerat. Habuit interea non modicam contra eas querelam quas ipsa dulciter enutrierat: qua pro causa, falso ipsae eam habebant suspectam, vel etiam pro bonis mala ea rependere tentabant. Sed et hoc conferens cum sacerdotibus, citius eis clementer cuncta indulsit, et ut ei e contra ipsae eamdem commotionem indulgèrent supplicavit. Atque hic postmodum pacis amor inter ipsas, Domino largiente, plenissime restitutus fuit et permansit. At vero ipsa beata mater, piissimo affectu diligebat sorores ut proprias filias, et sanctae, quam sibi praefecerat, Abbatissae obediebat ut matri, omnibusque, ut non dicam domina, sed sicut sagax ancillula, sancta devotione ministerium obsequii exhibuit. Ita autem humilitatis magnae forti animo omnibus ministrabat exemplum, ut ipsa quoque in officio coquinae mini-

straret sororibus, ipsa munditias omnes faceret, et quod majus dicam, ipsa purissima margarita inquinamenta stercorum propriis manibus mundaret. Quae quidem cum gaudio, et laeto perficiebat animo tam humile servitutis obsequium pro Domino, quem noverat dixisse: *Non veni ministrari, sed ministrare* (Matth. xx). Quis enim crederet quod sublimitas tantae potentiae ita vilissimis administraret rebus, nisi ei hoc magnus Christi omnimodo concessisset amor? Insistebat itaque assidue orationi devotae, cum lacrymis: et divinam lectionem saepius frequentabat: consolationem continuam per sanctam exhortationem et frequentem visitationem infirmis impendebat. Studio enim charitatis cum dolentibus dolebat, et cum gaudentibus gaudebat, ac pro debilibus et infirmis, ut consolationis subsidium animae, et corporis eis administraretur, saepissime dominae Abbatisae humiliter suggerebat. Cujus petitioni ipsa, ut pia mater, admirabiliter cuncta praestabat: quia revera erat eis secundum Apostolicam institutionem cor unum et anima una diligebant enim se invicem tenere et plenissimo in Christo amore.

§ 7. Coepit interea ipsa domina Bathildis corpore infirmari, et viscerum incisione, pessimo infirmitatis vitio (quod medici Ileos vocant) graviter laborare. Et nisi medicorum peritia ad studium subvenisset, pene defecisset. Attamen, licet per tenera membra vi doloris torqueretur, semper coelesti medico, qui subvenit in tribulatione laborantibus, sanctà et purà conscientia gratias non cessabat agere, a quo fidenti animo credebatur praemia aeterna percipere. Atque semetipsam praebens omnibus humilitatis magnae exemplum, studebat sororibus formam pietatis, subjectionis et humilitatis ostendere, conferens saepe cum matre monasterii, ut regem et reginam sive principes cum digno honore eulogiorum (a) obsequiis visitaret: quatenus, sicut decentissimum erat, ipsa domus Dei, bonam famam, quam acceperat, non amitteret, sed amplius semper in affectu charitatis cum omnibus amicis, ac validius in Dei nomine et proximi dilectione permaneret, ut scriptum est: *Oportet et testimonium habere bonum ab his qui foris sunt* (1 Tim. iii). Praecipue autem pauperum curam et hospitum summo studio, pro misericordia et dilectione, praedictam matrem commonebat habere. Pro Christi vero nomine salutis monita ipsa suscipiebat, et alacri et bono animo, quaecumque ei injungebantur, omnia adimplebat. Sicque in talibus, secundum quod ei a saepe memoranda domina Bathilde suasum est, quamdiu praefata domina Bertilia Abbatisa vixit, adimplere non cessavit, relinquens posteris exemplum, ut memoria ejus maneret in saeculum saeculi, et nomen ejus exaltaretur in gloria.

§ 8. Igitur appropinquante dominae Bathildis obitu, visio praecleara, et ei conveniens fuit ostensa. Scala siquidem recta videba-

(a) De Eulogiis sive sacris munusculis, alibi. Vide Indicem.

tur adstare ante altare sanctae Mariae, cujus culmen coelos contingebat, et quasi Angelos Dei benigne comitantes, cum ipsis eadem sancta Bathildis secreta coelestia sese penetrare conspexit. Vere beata, cujus itineri Angeli comites erant. Ecce scala, quam (dum viveret) erexit in coelum: ecce socii angeli, quos, bonis operibus inhaerendo, acquisivit amicos: ecce gradus scalae, quibus transcens, pervenit ad Christum diu desideratum, qui ascendit super omnes coelos. Ex hac ergo revelatione patenter datur intelligi, quam sublimia ejus merita, videlicet patientia et humilitas, caeteraeque, quas toto animo dilexerat, virtutes eam ad celsitudinem aeterni Regis, et ad praemii coronam citius remunerandam perducturae erant. Qua ipsa sancta mater compertâ visione, cognovit se quantocyus a corpore esse migraturam, et illuc, ubi jam olim thesaurum recondiderat optimum, esse perventuram. Hoc vero sileri a sororibus, quae consciae hujus mirabilis visionis fuerant, praecepit, nec matri monasterii vel cuique sorori haec visio manifestaretur, ne nimîa tristitiâ deficerent, donec evocatio divina animam ejus sanctam a corpore susceperet. Inter haec itaque gaudia posita, pia et alacri mente magis ac magis insistere precibus coepit, et semetipsam cum cordis contritione humiliter coelesti regi Domino Jesu Christo commendare attentius non destitit. Occultabat autem, in quantum poterat, vim doloris, sed exhortabatur et consolabatur dominam Bertilium reliquasque sorores, edocens se aliquantulum ab infirmitate, quia nimium gravabatur, convalescere, dissimulans futuram, ut poterat, tristitiam, quae postea iis, quae de vita ejus confortabantur, subito et insperate advenit. Cumque jam ipsa felix et sancta mater corporis sui sensisset finem esse solvendum, illico mentem sanctam (sicut semper solita) cum manibus et oculis ad coelum erigens, conditorem suum animam, quam creavit, ut ipse reciperet, oravit: ne de ea gauderet inimicus, qui omnibus bona volentibus semper est infestus. Gregem quoque ejusdem sancti coenobii ut ipse aeternus Pater a faucibus rugientis leonis erueret deprecabatur, et ut fluxus et fluctus labentis saeculi impolluto calle transiret, exoravit: quatenus vasa, quae sibi sacraverat, a sordidissimis draconis squamis crepta, munda et immaculata mundis Angelis, quibus castitas semper amica est, coaptaret. Certa denique facta de beatae retributionis praemiis, virtute qua potuit prohibuit sibi assistentes ne aliis sororibus foris degentibus haec innotescerent, sed neque dominae Abbatisae, quae valde infirmitate gravabatur, ne forte mole magnitudinis tristitiae absorpta, vita simul et corpore periclitaretur.

§ 9. Habebat praeterea ipsa domina Bathildis quamdam infantulam, quam ex fonte sacri baptismatis susceperat: supra quam apud misericordiam Altissimi fudit preces, quatenus eadem ipse ante se reciperet, ipsaque eam infantulam tumulari

cerneret. Quod et celeriter obtinuit. Nam eadem horâ anima infantulae a corpore exiit, et ut beata Bathildis postulaverat, ad tumultum praecessit. Post haec consignans se confidenter, et pios oculos ac sanctas manus ad coelum elevans, sanctam illam animam a corporis vinculo in pace resolvit. Statim autem divinus splendor in ipso cubiculo clarissime coruscavit, et cum ipso lumine ab angelorum choro (obviaute sibi fidelissimo amico, Genesio scilicet Episcopo, qui visus est adstantibus inter agmina angelorum) gloriosa et sancta illa anima accepta, atque, ut magnum ejus exigebat meritum, remigio alarum eorundem Angelorum ac manibus in coelum elevata, gaudet sine fine, cum electis et sanctis omnibus mansura. Paulisper autem sorores quae aderant, quaeque talibus divinis mysteriis intèrerant, doloris gemitum cum repressione lacrymarum, ut ipsa jusserat, silentio conticuerunt, et tantum sacerdotibus, qui ejus beatissimam animam, licet eam haberet receptam, Domino commendarent, secreto denunciaverunt. Cujus sanctum obitum continuo venerabilis Abbatisa Bertilia et cuncta congregatio cognoscentes cum magno fletu requirere coeperunt, redarguendo quod eis cognitus non fuisset exitus tantae matris, tamque beatae animae hora, ut et ipsae iis mysteriis interessent, quibus illae se dicebant cum participatione luminis et claritate Angelorum praesentes fuisse. Dolebant quoque gravatae gemitu, quod non quasi immutata, sed tamquam rapta fuisset ab eis desiderabilis gemma omnibusque gratissima. Omnesque obstupefactae, pariter sunt prostratae super humum ilico, et multis ibi profusis lacrymis cum immenso doloris gemitu, Domino gratias agentes et eum collaudantes, commendaverunt ejus sanctam animam ipsi Regi Christo: quatenus idem quem devote dilexerat, in consortio suae matris sanctae Virginis Mariae, cui corde et opere ea servierat, ac in collegio sanctorum omnium, quos honoraverat, sociaret. Sicque, ut decentissimum erat, excubias condignas agentes, in ecclesia sanctae Crucis, quam ipsa a fundamentis extruxerat, corpus beatissimum posuerunt, et merito honore summâque reverentia ibidem sepelierunt. Tunc venerabilis Bertilia Abbatisa studio pietatis sollicita, mandavit sanctis sacerdotibus undique vicinis, ut ejus sancta memoria in sacris orationibus sive oblationibus esset assidue facienda, quae nunc usque locis in diversis condigne celebratur*. Reliquit ergo sanctum sequentibus exemplum humilitatis et patientiae, mansuetudinis et plenissimae dilectionis studium, immoque infinitae, charitatis et misericordiae bonum, astutiamque prudentiae vigilem, confessionem puritatis, et cordis contritionem. Docuit quoque ut nullus temere vel praesumptuose aliquid definiret, sed omnia cum consilio esse facienda, temperato et rationabili sermone discretionis, sciens scriptum: *Omnia*

* Virtutum S. Bathildis congeries.

fac cum consilio, et post factum non poenitebis (Eccl. xxxii). Hanc bonitatis regulam consodalibus, et exemplum beatis reliquit matribus, pro quibus exempli sancti virtutibus, recepit magni praemii a Domino sibi repositam coronam.

§ 10. Igitur ad celebranda fidelibus sublimia ejus, ad saerum (ubi ejus membra quiescunt) sepulcrum, plura per suam famulam efficit Deus miracula, ita ut quisquis inibi febre correptus, aut a daemone vexatus, vel dolore dentium contritus, seu aliarum infirmitatum laqueo depressus, cum fide accesserit, illico per divinam virtutem et ejus sanctam intercessionem, depulsa qualibet morbi peste, sanus et incolumis in Dei nomine exinde redeat: quod nuper in quodam puero manifestum esse constat. Veniens namque ex partibus Provinciae quidam venerabilis vir Leudegangus Episcopus, amicus familiarissimus monasterii Calensis, ejus puerum ita saevissimus daemon arripuit, ut contineri a sociis nullatenus posset, nisi ejus pedes manusque nodis tenacissimis colligarentur: quia ob nimiam saevitiae duritiam omnes, quos contingere poterat, dentibus et ungulis dilaniabat. Qui dum ad locum sacri sepulcri, sociorum manibus fuisset delatus, atque in pavementum projectus quasi semivivus, conterritus illico pavore divino saevissimus daemon obriguit, atque conticuit, ac Dei virtute per intercessionem beatae Bathildis protinus fugatus ab eo discessit. Et erigens se statim puer atque consignans, et Deo gratias agens, incolumis ad dominum suum sociosque revertitur. Et quem antea verebantur, ne eos morsibus attrectaret, jam amplexibus adstringunt dulcibus, et vitae restitutum gaudent. Quorum omnium Deo Patri sit gloria etc.

S. POLYCARPI SMYRNENSIS EPISCOPI

GESTA QUAEDAM ET ILLUSTRE MARTYRIUM

Hist. Eccl. Eusebii L. 4. CC. 13 et 14.

INTERPRETE JOANNE CHRISTOPHORSONO

Natus circa anno 69. Coronatus anno 155. — Ex Oriente.

§ 1. Dum Anicetus Romanae Ecclesiae praeerat, Polycarpum Romam adventasse, et cum (S.) Aniceto in congressum colloquiumque de controversia quae fuit circa diem Paschae celebrandam suscepta, venisse commemorat Irenaeus (a). Aliam item historiam de Polycarpo idem scriptor tradit, quam, ex 3 ejus libro contra haereses petitam, his quae de eo tradita sunt necessario putamus adjungendam. Quae ita se habet:

(a) Lugdunensis Episcopus, S. Polycarpi discipulus, et Martyr. Colitur die xxviii Jun.

§ 2. Polycarpus non solum ab Apostolis institutus, et cum multis qui Christum oculis conspicati sunt, familiariter versatus, sed etiam ab eisdem in Asiam delegatus est, quo Smyrnensis Ecclesiae (a) Episcopatum capesseret; quem quidem nos ineunte aetate vidimus. Nam diu vitam propagavit, et plane grandis fuit: qui summa cum admiratione et celebritate martyrium perpassus, cessit e vita, eaque perpetuo docuit, quae ab Apostolis didicerat, quae ecclesia tradit, quae denique sola vera sunt. Atque ista testimonio confirmant, cum omnes ecclesiae Asiaticae, tum episcopi, qui hactenus successerunt Polycarpo: qui profecto testis veritatis fuit multo fidelior constantiorque, quam Valentinus, Marcion, et totum reliquum genus eorum, qui tot et tam pestiferas in Ecclesiam errorum sectas invexerunt.

§ 3. Qui tandem, Aniceto Romanae Ecclesiae episcopatum gerente, Romam adventans, complures ab errore haereticorum, quos diximus, avocavit, et ad Ecclesiam veramque religionem traduxit, palamque praedicavit, se ab Apostolis accepisse hanc unam et solam veritatem quae est ab Ecclesia tradita. Sunt etiam qui ab eo audiverint, Joannem Domini discipulum, cum Ephesi ad balnea se conferret, intusque videret Cerinthum haereticum, se mox e balneo illorum proripuisse, et eos qui una erant, hoc modo esse hortatum: « Fugiamus ocyus, ne balneum, in quo est Cerinthus veritatis adversarius, extemplo corruat. » Idem Polycarpus Marcioni in ejus conspectum venienti, dicentique rogantique, « Nosce nos, amabo: » respondit, « Novi equidem primogenitum Satanae. » Talem enim tum Apostoli, tum illorum discipuli adhibuerunt cautionem, ut ne sermonem quidem cum aliquo illorum, qui veritatem fallaciter suis commentis adulterare nitebantur, aliquando conferre vellent: sicut Paulus admonet, *Haereticum hominem post unam et alteram admonitionem devota, sciens quod talis eversus est, et peccat proprio judicio condemnatus* (Tit. iii). Est etiam epistola Polycarpi ad Philippenses scripta accuratissime, ex qua expressam fidei illius notam et veritatis praedicationem hi, quibus libitum sit, quique suae salutis rationem ducant, possunt manifeste perspicere. Hactenus Irenaeus. Polycarpus quidem in ea epistola, quam diximus ad Philippenses scriptam, quaeque adhuc extat, quibusdam prioris epistolae divi Petri testimoniis utitur.

§ 4. Antonino cognomento Pio, cum vigesimum secundum annum imperii sui confecisset, M. Aurelius Verus, ejus filius, qui et Antoninus dictus est, cum Lucio fratre successerunt. Eodem tempore Polycarpus, cum Asia maximis persecutionum procellis turbaretur, martyrio supremum vitae diem egit (b). Cujus qui-

(a) Smyrna et Smirnia (nunc Izmir) in Asia Minori, Joniae, Graecorum Coloniae, urbs fuit florentissima.

(b) Quo anno certamen forte ei a Domino datum gloriosâ absolverit Polycarpus victoriâ, valde diversae ferebant chronistarum sententiae; nonnulli martyrium hoc circa CXLVII crediderunt contigisse; plurimi anno CLXVI. At certo nunc constat ex eruditorum studiis (vide laudatum

dem vitae exitum, literarum monumentis adhuc conservatum, in hac nostra historia memoriae proderet cumprimis necessariumi a rbitror. Est autem epistola ex persona Ecclesiae Smyrnensis, cu praefuit Polycarpus, ecclesiis Ponti scripta, quae ea quae ad ejus martyrium spectant, perspicue docet his verbis: « Ecclesia Dei, quae Smyrnam incolit, ecclesiae, quae est Philomellii, et aliis omnibus sanctis et catholicis ecclesiis, quae ubique gentium sunt, misericordia, pax, et charitas Dei Patris et Domini nostri Jesu Christi affatim impleatur. Scripsimus vobis, fratres, quae videbantur pertinere, cum ad alios martyres, tum ad beatum Polycarpum: qui quidem persecutionis flammam, contra Ecclesiam incensam, sanguine suo copiose per martyrium effuso, penitus restinxit. Istis deinceps, antequam in martyrii Polycarpi explicationem ingredientur, ea, quae spectant ad caeteros martyres, ordine narrant, et qualem, quamque celsam erectamque animorum firmitatem ad dolorum morsus tolerandos ostenderint, scite describunt. »

§ 5. Nam, ut epistola loquitur, qui undique circumsistebant, cum coram cernerent illos partim flagris ad intimas usque venas et arterias dilaceratos, sic ut jam viscera aliaque occultiora membra, intimis corporis recessibus abdita, oculis omnium subicerentur: partim buccinorum testis, e mari deportatis, et lapillis quibusdam praeacutis substratis afflictos, et per quodque suppliciorum ac tormentorum genus raptatos, et bestiis denique immanibus ad dilaniandum traditos: cum coram, inquam, cernerent illos haec omnia tam toleranter sustinuisse, incredibili prope admiratione obstupuerunt. Inter quos Germanicum quemdam, qui divinâ gratiâ roboratus, imbecillitatem animi naturaliter insitam, quae efficit ut corporis mortem vehementer extimescâmus, crexit recreavitque, propter eximiam et singularem ejus constantiam, facile primas tulisse memorant. Nam cum proconsul illi persuadere conaretur, proponeret aetatem, et magnopere flagitaret, ut cum jam adolescens esset, et in ipso aetatis flore constitutus, sui ipsius misericordiam caperet: eum illa minime curasse, sed abjecta cunctatione, feram parato animo attraxisse ad se, et prope vi in corporis sui laniatum impulsisse, quo celerius ab hac injusta et impia vita liberaretur. Verum quamquam universa multitudo tum divini et coelestis hujus martyris fortitudinem et constantiam, propter egregiam et generosam mortem, magnopere admirabatur, tum excelsam universi generis Christianorum virtutem vehementer suspiciebat: tamen subito una omnes hoc pacto coepisse conclamare: Tolle impios, Quaeratur Polycarpus.

Ignatii Mozzoni opus cui titulus *Tavole Cronologiche Critiche della Storia della Chiesa Universale* saeculo II, Venetis 1856), consummatum S. Polycarpi martyrium fuisse anno CLX sub Marco Antonino Pio, Pontificatum gerente S. Aniceto qui sedit ab anno CL ad CLXI, ut habent Romanae Ecclesiae Cathalogi, pleniori fide in re Chronologica digni quam Graecorum Tabulae, quidquid Tillemontius censeat.

§ 6. Quinetiam cum permagna turba istis populi clamoribus de Christianis conquirendis facta esset, Phrygem quendam, nomine Quintum, qui nuper e Phrygia adventaverat, simul ac immanes feras et terribiles praeterea cruciatus perspexerat, molli et fracto animo attonitum obstupuisse, et tandem, salute proditâ, manus prae ignavia dedisse. Declarat quidem eadem, quam modo citavimus, epistola, illum non prudenti animi provisione et consilio adductum, sed temere et quasi repentino vento incitatum, cum aliis ad tribunal judicis ruisse: qui simulatque prehensus tenebatur, illustre et evidens omnibus exemplum proposuisse, ne inconsiderate et imprudenter hujusmodi rebus se aliquando objicerent. Sed isto modo de illorum martyrum exitu a nobis expositum sit. Polycarpus autem, qui maximam omnibus admirationem sui excitabat, primum ut ista de martyribus audiverat, pacato et tranquillo animo perstitisse, et vultum omnemque mentis statum, constantem et immobilem conservasse. Et quamvis in animo haberet, illic in civitate manere, tamen familiaribus petentibus obsecrantibusque, ut se inde subduceret, demum morem gessisse, ad villam non longe ab urbe distantem progressum esse, ibique cum paucis amicorum commoratum, et dies noctesque nihil aliud molitum, quam preces obnixae et instanter ad Dominum fundere: quibus quidem supplicem efflagitabat (hoc enim erat illi semper in more positum), ut pax tranquilla concederetur ecclesiis. Ac triduo ante, quam prehenderetur, cum in precibus attente positus, somno oppressus esset, noctu in visione secundum quietem vidisse dicitur cervical flammâ accensum, derrepente consumi conficique. Qua quidem re e somno excitatum, statim visum suum iis qui aderant exposuisse, et quod futurum erat, mente fere praesagientem, aperte suis praedixisse necessariis se flammarum incendiis corpori circumjectis vitam pro Christo profundere oportere.

§ 7. Tandem igitur cum illi, qui cum omni curâ et diligentia conquirebant, instarent, iterum incredibili studio et amore erga fratres compulsus, in aliam villam se transtulisse ferunt: quo quidem non longo tempore post, qui illum insequabantur, recta pervenisse, duosque illius loci pueros comprehendisse, atque alterius illorum indicio, ubi verberibus eum ceciderant, ad Polycarpi diversorium accessisse. Qui sub crepusculum adventantes, certiores fiebant, eum in superiori conclavi assidere. Ex quo loco licet perfacile in aliam domum se recipere potuisset, noluisse tamen, sed dixisse: «Fiat voluntas Domini.» Quem, ut illos adesse intelligebat, refert epistola descendisse per gradus, et cum illis adeo sereno ac placido vultu collocutum esse, ut qui virum antea ignorassent, cum oculos in canam ejus et ingravescentem aetatem, in venerandam quoque et constantem vultus moderationem conjecissent, viderentur sibi rem permiram videre, rogarentque

ab se ipsi mutuo, « Tàntane, quaeso, festinatio in tali seneprehendendo suscipi debuisset? » Istum autem, abjecta cunctatione, primum mensam illis copiosam appòni jussisse: deinde orasse, ut cibum large et affatim sumerent, unamque horam, qua orationi vacaret, postulasse. Qua ei concessâ surrexisse, et gratiâ Domini cumulate repletum, adeo ardenter precatum esse, ut qui praesto illum audirent orantem, admiratione prope obstupescerent, compluresque illorum tam spectatum, tamque eximia et divina virtute praeditum senem, morte affici vehementer condolerent.

§ 8. Post ista, reliqua illius historia est ad verbum in eadem epistola hoc modo explicata: « Ut primum finem precandi fecerat, et memoriâ repetierat omnia, quaecumque illi invita aliquando contigissent, sive magna illa fuissent, sive exigua: sive gloriosa, sive in gloria: et totam denique Ecclesiam catholicam, per universum orbem dispersam, precibus Deo commendaverat; cum jam hora abeundi instaret, satellites eum asino impositum, versus urbem die festo magni sabbati deduxere. » Herodes, qui praefectus pacis dicebatur, et pater illius Nicetes, illi obviam prodire: qui ubi illum ad se in rhedam transtulerant, propter eum assidentes, ei persuadere conati sunt ad hunc modum: « Quid mali est istud, dicere (domine Caesar), et illic sacrificare, et sic tandem salvum evadere et incolumem? » Polycarpus primo nullum dedit responsum: sed illis magis instantibus, sic tandem locutus est: « Non facturus sum aliquando, quod mihi consulitis ». Isti igitur spe illius in suam sententiam pertrahendi dejecti, contumeliosa verba in eum jaciunt, et tanta cum celeritate de curru praecipitant, ut inde delapsus, tibiam magnopere laceraret, laederetque. At ille de ea re minime laborans, quasi nihil mali fuisset perpessus, lubenti animo a satellitibus ductatus, satis incitato gradu ad stadium proficiscitur. Polycarpo igitur in stadium ingredienti, vox e coelo demissa, dixit: « Fortis esto Polycarpe, et excelso animo rem gere. » Eum, a quo esset vox profecta, vidit nemo: vocem autem multi e nostris audiverunt: sed propter tumultum in stadio concitatum, multitudo omnino eam audire non potuit. Illo igitur ad judicem deducto, simul ac intellectum erat Polycarpum fuisse comprehensum, ingens tumultus ciebatur.

§ 9. Ex quo proconsul, ubi accessit, sciscitatus est: « Tune es Polycarpus? » Polycarpus se eundem esse fatebatur. Tum suadere proconsul, ut Christum negaret, sic locutus: « Reverèreatatem tuam, et alia his similia, quae ab ejusmodi viris dici solent. Jura per Caesaris fortunam. » Resipisce: dic « Tolle impios. » Polycarpus gravi et constanti vultu in universam multitudinem, quae erat in stadio, intuens, et manum versus eos intendens, cum gemitu oculis in coelum sublatis, dixit: « Tolle impios. » Praesidi, cum amplius instaret diceretque « Jurato, con-

viciis Christum afflicto, et te dimittam: » respondit Polycarpus: « Octogintasex annos illi jam inservivi, et nullo me hactenus affecit incommodo: quomodo igitur regem meum, qui me ad hoc usque tempus servaverit incolumen, contumeliosis verbis possum afficere? » Proconsule denue urgente ac dicente, « Jura per Caesaris fortunam: » Polycarpus si, inquit, ad inanem ostentationem requiris, ut per Caesaris fortunam jurem (sic enim vocas) et me qui sim, ignorare prae te fers, sic, ut libere et ingenue loquar, accipito: Christianus sum. Quod si placet Christiani professionem cognoscere, da mihi diem, et audies. » Tum proconsul, « Istud, inquit, persuadee populo. » — « Tibi equidem, inquit Polycarpus, rationem et sententiam meam (magistratibus enim et potestatibus a Deo constitutis, eum honorem, qui nostrorum animorum salutis, nostraeque religioni nihil afferat detrimenti, pro dignitate tribuere docemur) impertire non gravabor: sed illos non satis dignos existimo, quibus de fide nostra per responsum satisfaciam. » Et proconsul « Bestias, inquit, habeo in promptu: istis te objiciam laniandum, nisi te mature poenituerit. » Accerse, inquit Martyr, nam nobis firma stat sententia, et multum ab eo absurdum, ut aliquando animo mutato, nos meliorum poeniteat, quo deteriora sequamur. A saevitia et crudelitate ad aequitatem et modestiam traduci, est sane pulchra mutatio. »

§ 10. Ad quem rursus Proconsul: « Te, inquit, ardentibus flammarum incendiis domitum et mansuetum reddam, si bestiarum laniatus contemnas, et non resipiscas ocyus. » Tum Polycarpus « Ignem, inquit, mihi minitaris, qui ad tempus exardescit ille quidem, sed paulo post penitus extinguitur. Verum ignem illum futuri judicii, ad perpetuum impiorum supplicium et cruciatum reservatum, omnino ignoras. Sed quid cunctaris? Profer bestias, aut aliud quod lubet. » Ista et alia complura locutus, tanto vultus decore et gratiâ imbutus est, tantâque animi fidentiâ et alacritate expletus, uti his, quae ei essent tam minaciter objectata, non modo non conturbatus succumberet, sed contra certe illum ipsum Proconsulem admirabili sua constantiâ et gravitate prorsus obstupesceret. Proconsul praeconem mittit, qui in medio stadio istud ter praedicaret: « Polycarpus professus est se Christianum esse. » Quae vox cum esset a praecone emissâ, universa tum Gentium, tum Judaeorum multitudo, qui Smyrnam incolebant, animi impetu et bile effrenata exardescens, alta voce clamare: « Iste est Asiae doctor, iste Christianorum pater, iste nostrorum deorum eversor, iste denique est, qui adeo multos perdocuit, ut neque diis sacrificent, neque eos adorent. » Quae cum essent locuti, vociferari et rogare Philippum munerarium, ut leonem, qui Polycarpum discerperet, emitteret. Hic vero respondere, non esse ei integrum, quoniam jam ferarum certamina confecta erant. Tunc illis visum est, uno consensu clamando instare, ut Polycar-

pus vivus in rogam conjiceretur. Ita enim factum oportuerat, ut visio, quae de cervicali illi apparuisset, compleretur. Quod quidem cum ardens videret, Deum precatus paululum, ad fideles tandem qui cum eo erant se convertit, et mente, prophetico more, futura praesagens, dixit, me vivum oportet cremari. Ista igitur erant cum tanta celeritate suscepta, ut dicto pene citius propterea geri viderentur, quod cum frequens hominum turba et ex officinis et ex balneis ligna sarmentaque actutum coacervabat, tum maxime Judaei ad hoc facinus (sic enim illorum mos in ejusmodi negotio erat) operam propenso animo conferebant.

§ 11. Verum ubi rogas exstructus et paratus erat, Polycarpus soluto cingulo et omnibus vestibus exiit, calceos etiam sibi extrahere coepit: quod quidem antea non aliquando facere consueverat, propterea quod singuli fideles magno studio inter se contendebant, quis primum ei in eo munere inserviens, corpus illius posset contrectare. Nam in toto aetatis curriculo, etiam ante canitiem, propter vitam honeste actam probeque moratam, magnopere colebatur. Paulo post igitur instrumenta, quibus in rogo firmæ teneretur, apparatus, corpori illius circumjiciuntur. Et cum illum clavis vellent affigere, dixit: « Sinite me hoc modo. Nam qui mihi patientiam ad ignis flammam sustinendas pro sua clementia largitur, largietur etiam, ut sine commissuris clavorum, quibus me affigere statuitis, constans absque ulla corporis commotione rogo adhaerescam. » Idcirco illum non clavis, sed vinculis solum colligarunt. Qui manibus a tergo circumplicatis constrictisque, tamquam aries insignis, ex immenso grege delectus, ut holocaustum gratum acceptumque fieret Deo omnipotenti, sic locutus est: « Pater dilecti et benedicti filii tui Jesu Christi, per quem tui cognitionem accepimus: Deus angelorum et potestatum, Deus totius creaturae et justorum cujusque generis qui vivunt in conspectu tuo: gratias tibi ago, quod me hujus diei et horae celebritate donasti, in qua cum in martyrum numero, tum in calice passionis Christi tui, tormentorum particeps fiam, in resurrectionem vitae aeternae, tam animae quam corporis, per immortalem Spiritu Sancti virtutem: inter quos quaeso, martyres hodie in conspectu tuo pro hostia pingui et accepta admittar, sicut praeparasti, praesignificasti, et jam tandem complexisti, qui verus Deus es et omnis mendacii expers. Ac propterea prae caeteris omnibus te laudo, te benedico, te glorifico per Jesum Christum dilectum filium tuum, Pontificem aeternum, per quem tibi cum eo in Spiritu Sancto gloria nunc et in futura secula seculorum, Amen. »

§ 12. Hanc vocem, Amen, ubi emiserat, et horandi finem fecerat, carnifices, quibus, ignis extruendi cura imponebatur, rogam incenderunt. Qui ubi ardentem flammam effuderat, miraculum ingens illis, quibus idem videre a Deo concessum fuit,

quique ad ea quae gerebantur, caeteris fidelibus vere in posterum narranda, erant reservati, visum est. Ignis enim, fornicis speciem gerens, tamquam velum navigii, ventorum flatibus turgescens, corpus martyris undique obvallat. Ille in medio constitit, non tamquam caro exusta, sed tamquam aurum et argentum, in camino ignis ardore probatum. Quinetiam tantum et tam fragrantem odorem inde hauriebamus, ut idem velut ex thure odorifero, aut alio quovis pretioso aromate efflatus videretur. Ad extremum igitur, cum nefarii et impii homines ejus corpus ab igne minime posse consumi viderent, carnifici mandata dederunt, ut propius ad rogam progressus, illum ense stricto confoderet. Qua re confecta, tanta cruoris copia effluxit, ut ignem prorsus exstingueret, et universa multitudo quaereret secum magna cum admiratione, utrum tantum esset discriminis inter infideles et electos: ex quorum numero iste Polycarpus unus erat, vir nostris temporibus omnium facile praestantissimus, catholicae Smyrnensis ecclesiae episcopus, doctor apostolicus, et propheta pius. Nam quodcumque verbum ex ejus ore exhibat, idem vel jam expletum erat, vel postea pro certo explendum. Invidus igitur, odiosus et iustorum hominum generi semper infestus diabolus, cum martyrii ejus amplitudinem, eumque incorruptam et integram usque a teneris unguiculis vivendi rationem immortalitatis coronâ remuneratam, eumque ipsum propterea stabili et certo praemio vitae aeternae donatum cerneret, omni cura et cogitatione eo incubuit, ne corpus ejus a nobis inde auferretur: idque adeo, cum permulti e nostris permagna cupiditate ducerentur et hujus rei efficiendae, et sanctae illibataeque carnis perfruendae.

§ 13. Nam certi homines Nicetem, patrem Herodis, Darcae fratrem, submonebant, ut praesidem exoraret, ne corpus ejus cuiquam daret, ne Christiani, inquit, crucifixo illo derelicto, hunc venerari incipiant. Atque haec Judaeis submonentibus, obnixaeque instantibus, aggressi sunt. Judaei autem nos, quibus in animo erat illum ex igne eximere, accurate observabant. At illud quidem miseri penitus ignorabant, nimirum nos non aliquando in animum posse inducere, ut vel Christum deseramus, qui pro salute omnium, qui in toto mundo salvi sint futuri, crucis tormenta perpessus sit: vel alium quempiam aliquando colamus ut Deum. Illum enim, qui vere Dei filius est, adoramus: Martyres autem, ut discipulos et imitatores Domini, propter incredibilem eorum benevolentiam, quam in proprium regem et magistrum declaraverunt, merito amplexamur, quorum nos cum in pietate discipulos, tum consortes in gloria fore optamus. Centurio autem cum videret Judaeos instare contentius, corpus martyris in medio poni, et, ut gentium mos fert, igne comburi jubet. Sic nos postea ossa ejus potiora, lapillis pretiosis auroque puriora ex cineribus selecta eo loco reposuimus, qui illis erat decorus con-

sentaneusque. Ubi sane nobis in unum aliquando coactis, Dominus praestabit, ut celebrem ejus martyrii diem instar natalis festi cum exultatione et gaudio, quantum fieri potest, maximo recolamus: idque cum ad martyrum memoriam, qui antea tale certamen confecerunt: tum ad eorum exercitationem, mentisque ad talem constantiam praeparationem, qui postea Christum eo genere mortis ingenue confessuri sunt. Ista de beato Polycarpo qui Smyrnae martyrium obivit, cum aliis duodecim ex Philadelphia profectis, qui idem genus mortis lubentes pertulerunt, literis mandata sunt. Qui solus prae caeteris multo maxima nominis celebritate apud omnes floruit, usqueadeo, ut ipsis gentibus ubique locorum frequens in ore et sermone versetur. Talem quidem exitum res ab admirabili et apostolico Polycarpo gestae, tandem consecutae sunt. Cujus historiam, in ea quam declaravimus epistola, fratres ecclesiae Smyrnensis accurate narrarunt.

VITA S. JOANNIS ARCHIEP. CONSTANTINOP.

QUI DICTUS EST CHRYSOSTOMUS IDEST OS AUREUM

SIMEONE METAPHRASTE AUCTORE

Natus anno 347. Obiit anno 407. — Patria Antiochenus.

§ 1. Omnium quidem eorum, qui se ex Deo gessere, vita est piis utilissima: ut quae sit non solum exemplar et forma, sed etiam adhortatio ad virtutem. Immittit enim stimulum bonae aemulationis, et accendit piam animam ad imitationem. Vita autem patris nostri Chrysostomi, est auditu quidem aliis jucundior, ad imitandum autem maxime salutaris et utilis. Nam ille quidem vir quomodo linguam in dicendo habebat inimitabilem: ita etiam vitam quam in agendo nemo potest assequi. Verum enimvero res illius sunt omnino narrandae et imitandae pro viribus. Nam pictoribus quoque non sunt despicienda pulcherrima exemplaria, quatenus non habent facilem imitationem: sed quod sperent fore, ut si ea tandem assecuti fuerint, clari et insignes reddantur: id imitatores excitat ad aemulationem. Mihi autem oratio mediâ quadam viâ est ingressura, ut nec quaecumque ab eo facta sunt, persequatur: neque praetermittat ea quae sunt praecipua. Nam illud quidem fere est ejusmodi, ut fieri non possit: hoc vero non expedit.

§ 2. Hic ergo verus homo Dei, qui linguâ simul et voce et ore et in omnibus aureus, genus quidem ducebat ex Antiochia:

Antiochia, inquam, quae sita est in Coelesyria (a). Cum tam claram autem haberet patriam, nec parentes quidem habuit minus nobiles. Fuerunt enim ii quoque suspiciendi, et splendore vitae paucis secundi. Erat enim pater Dux exercitus, et qui multis abundabat opibus. Nomen autem patri erat Secundus, matri vero Anthusa. Qui primum quidem erant religione gentiles, et tenebantur profundis tenebris ignorantiae: etiamsi postquam eis natus esset filius, et divino baptismo regeneratus, fuerunt ii quoque veritatis luce illuminati. Ex his ille ortus, cum esset adhuc puer aetate, nequaquam habuit puerile ingenium. Neque enim faciebat aliquid indecorum, neque erat occupatus in ludicris et lusibus: sed qualis procedens futura esset planta, ipsa omnino seipsam indicabat. Deinde divinum assequitur baptismum, corpore adhuc valde tenero. Oportebat enim eum, cujus vita ad Christum inclinabat, non manere amplius absque Christi signaculo. Qui et in eodem baptismo tinxit, fuit Meletius, qui optime administravit sedem Antiochenam. Postea autem ejus quoque parentes divino tradit lavacro. Neque enim par erat, ut cum ad lucem gratiae accessisset filius, qui ei causae fuerant ut in lucem ederetur, non ejusdem, cujus filius, essent splendoris participes. Deinde Grammatico traditus, ut primas disceret disciplinas, erat fax injecta in ignem: neque ullo omnino opus habebat stimulo, nec aliquo, qui eum esset incitaturus. Quamquam disciplina, et diuturna in uno loco mora, et assidere occupatum, sunt omnino juvenibus ingrata et injucunda: quomodo contra, saltationes et translationes, cursusque et motiones sunt eis gratissima. Ille autem se totum dedebat disciplinis. Cum bono itaque ingenio simul concurrens studium, effecit ut brevi plurima disceret.

§ 3. Non multum interjectum est temporis, et pater quidem excessit e vita: mater autem, ut quae praematuram subiisset viduitatem, et propter puerum adhuc tenerae aetatis, vitae fluctibus agitata, multis et variis quotidie vexabatur casibus et molestiis. Quorum quidem parvam illa ducens rationem, duo ex omnibus maxime curabat: nempe ut et post sui mariti decessum nullius amore caperetur: et filium sic educaret, ut nulla alia ostenderetur mater talis filii. Postquam autem ille didicisset grammaticam et orbem disciplinarum, deinde etiam pervenit ad summum dicendi facultatis atque philosophiae: ut qui illam quidem quamoptime acceperit a Libanio, cujus erat insignis fama in arte dicendi: hanc autem ab Andragathio diligenter audiverit. Quid

(a) Recte Metaphrastes scribit in *Coelesyria* ut patriam eximii et sanctissimi Doctoris distinguat a duabus aliis ejusdem nominis urbibus. Antiochia salutaris vel Pisidiae, et Antiochia in Caria. *Coele-Syria* vel Syria cava (nunc Pachalichium Damasci) provincia est occidentalis Asia Minoris. *Antiochia* olim omnium Orientis civitatum pulcherrima ac frequentissima et Syriae Metropolis, Barnabam Apostolum praecipuum habuit fidei magistrum, uberrimosque protulit ejus praedicationis fructus. Ibi primum Evangelii sectatores appellati sunt Christiani. Antiochensis Patriarchatus, post Romanam et Alexandrinam, super caeteras Ecclesias primatum obtinuit. Sexdecim Concilia Antiochiae sunt celebrata.

fit? Desiderium majoris eruditionis (in pluribus enim bonis assequendis laborabat cupiditate) efficit ut veniat Athenas, et illic simul versans cum praestantissimis Rhetoribus et Philosophis, sic et mentem locupletavit, et linguam summe exercuit, ut nulli facile concederet, ut esset cum eo conferendus. Hinc factum est, ut brevi esset insignis, non solum Athenis, sed etiam in universa Graecia.

§ 4. Cum vero in Atheniensium doctrina plurimum profecisset, viscerum maternorum et patriae rursus est recordatus, et rursus Athenis rediit Antiochiam. Deinde haec parva esse putans, nempe orationes et conciones, et quaecumque ad supervacaneam pertinent ambitionem, angelicam seu monasticam vitam statuit suscipere, ad hoc consultore et instituti socio utens Basilio quodam suo familiari, et qui erat unius animae et fraterni cum eo spiritus. Non is autem erat ille, qui et patriam et sedem ornavit Cappadocum, ut quidam existimant, decepti a similitudine nominis. Sunt autem multa, per quae conjici potest, non esse hunc magnum Basilium, sed quemdam alium, ortum Antiochiae.

§ 5. Caeterum ab hoc instituto tunc sapientem abducunt et civitas, et mater multo magis, ad persuadendum efficacia ei temperans lacrymarum medicamenta. Nam civitas quidem, tamquam foetum proprium et a se educatum, eum amplectebatur, et eum perpetuo volebat retinere: ea enim valde movebatur suavitate ejus orationum, quarum maximam partem consumebat in judiciis, assidue illuc ventitans, et partem defendens inferiorem, et eum, qui habebatur contemptui, recreans. Mater autem, utpote mater, magis germane eum adiens, doloresque partus et lactationem ei in memoriam revocans, et mala viduitatis, et quaecumque poterant attrahere filium, ut matris misereretur, arcebat a proposito*.

§ 6. Basilius quidem tunc subjit jugum Diaconatus, sperans fore, ut eum haberet ejus ordinis socium. Ille autem gradum dubitans suscipere, pulchre eum promisso impellit, tamquam ipse quoque jam futurus esset ejusdem particeps. Et tunc quidem recusat ordinationem, victus a sua in matrem reverentia. Cum aliquanto autem post tempore vix suscepisset ordinem Lectoris, non libros sacros legebat solummodo, sed etiam spiritu sapientiae eos interpretabatur, et magna verbi luce et bono evidentiae utebatur in expositione. Quamvis autem tantâ esset gratiâ praeditus, et universus populus pendere ab ejus lingua, aegre tamen ferens, tumultus, qui erant in civitate, et vitans quidquid facit ad ostentationem, ut qui arceretur a desiderio, quod ab initio animo concipiebat, quod erat sub Deo vivere, et ei soli fieri manifestum, tristitia afficiebatur,angebatur animo, plurimi faciebat solitudinem, et tamquam illic absconsum inventurus thesaurum, ad eam

* Vide S. Jo. Chrysost. *De Sacerdotio*, L. I, C. 2.

festinabat. Cum hoc ergo animo versaret, opportuno tempore observato, jubens omnes valere cognatos, amicos, familiares, plausus civiles, ostentationes, quinetiam eorum quibus fiebat injuria, defensiones: et nec viduitatem matris cogitans, nec sororis curam reputans quae juvenili corpore subjerat jugum virginitatis, opusque habebat, ut ei diligenter provideretur: atque adeo ipsam quoque domum parum curans, relictâ civitate, relictis omnibus, toto pede ad vitam quietam transfûgit.

§ 7. Deinde cum esset aetas adhuc juvenilis, etsi esset ei corpus naturâ male affectum et valetudinarium, se tradit monasteriis, in quibus vita agebatur accuratior et asperior quam in aliis. Maximum autem ponebat studium in legendis libris divinarum scripturarum. Quod quidem faciebat tam diligenter, ut vim eorum quae in eis insunt, nihilominus in mente imprimeret: deinde manu propriâ et labore digitorum eas interpretaretur, ut dictum est: et quae sunt comprehensu difficilia, aperta redderet studiosis: et quam sententiam ipse collegerat cum labore, praeberet iis qui volebant, accipiendam citra ullum laborem. Si ergo propriis laboribus panem praebere, conciliat mercedem: esurientes animas sic exatiare, quantae fuerit causa remunerationis? Sic ergo divinas scripturas interpretans, deinde etiam eas exornat eo quod ad mores pertinet: ut illud quidem esset ad mentis illuminationem, hoc autem ad morum curam gerendam: aut, si mavis, illo quidem illustraret solum divitias spiritus quae jacent in profundo: hoc vero etiam aperte deduceret, ut ejus essemus participes.

§ 8. In hac grata quiete et silentio componuntur ab eo libri *De Sacerdotio*: in quibus quanta quidem sit dignitas sacerdotii, qualem autem esse oporteat eum qui hoc est dignatus, accurate ostendit. Tunc etiam scribit orationem ad quamdam illustrem mulierem quae paulô ante viderat noctem viduitatis, et magno luctu gravabatur, eam leniter recreans, et ostendes viduitatem non esse rem vilem et abjectam: sed magnam et venerandam esse ejus dignitatem, eamque magnis laudibus esse dignam quae suam in defunctum integram conservavit conscientiam, se secundis nuptiis non reddidit infamem, ut quae benevolentiam mentita sit in maritum. Deinde etiam de *Virginitate* scribit alium librum, divinam ejus ostendens pulchritudinem et magnum ejus ornammentum. Stagirio quoque scribit pulchras orationes et valde praeclaras. Hic vir erat ei valde familiaris: fuerat autem possessus a maligno daemone, qualia sunt Dei judicia. Liber vero illum quidem accipit scribendi occasionem: per universam autem procedit philosophiam: eum dixeris esse commune documentum virtutis grati animi et tolerantiae, ut qui compositus sit tantâ in dicendo probabilitate, tam multisque necessariis Rhëtorum argumentis, aut, ut melius dicam, divinis et spiritualibus gratiis, adeo

ut hoc ipsum quod inciderit in daemonem, existimaretur non esse abominandum nec aversandum, ut quod fuerit argumentum maximae utilitatis. Tunc etiam compositi sunt ab eo duo libri de *Compunctione*: quorum unus quidem fuit inscriptus ad Demetrium, alter autem ad Stelechium: eum, qui est studiosus virtutis, accuratissime elaborantes, et acrem stimulum compunctionis piis immittentes animis. Sed hos quidem scripsit libros, ne caderent illi, ad quos scripti fuerant, neque maligni laqueis pius implicaretur, sed staret firmiter in bono proficiens. Alium autem scribit ad eum, qui, jam erat lapsus, seu percussus telo peccati: ei vero, qui lapsus erat, nomen fuit Theodorus: ut non concideret, neque desperaret salutem, tamquam benignam manum ei porrigens orationem, et jacentem erigens, et non concedens ut omnino permaneret in peccato. Sed sic quidem erat ejus per libros doctrina, cum voluptate magnam habens utilitatem.

§ 9. Multo autem magis ex factis adhibuit doctrinam, ut qui perpetuo quidem vacaret orationi, et omnem exerceret virtutem, ad eam futurus aliis tamquam exemplar. Humilitatem vero ita erat amplexus, tamquam in ea alio modo vellet primas partes obtinere in eo, quod nulli alii cederet extremum omnium. Partem quoque diei sibi deputabat ad visendos aegrotos, e domo quidem omnia illis praebens pro viribus: maxime autem consolationem eis afferens oratione, et omnibus modis eis ostendens benignitatem. Quid autem? Modestiâ quidem, ut diximus, cedebat nemini: in castitate vero aut continentia aut alia virtute, est ex omnibus aliquis, cui cederet? Sed sic quidem ille se pulchre gessit in omni virtute, melius quam ut eum quis posset imitari. Porro autem haec quoque illi tribuunt tamquam eximia, quod neque ipse unquam juraverit, postquam aufugit a mundo: neque ulli jusjurandum detulerit, nulli detraxerit, numquam sit mentitus, nulli sit male precatus, faceta ac scurrilia neque ipse sit locutus, neque alium dicentem sustinuerit. Dicunt autem ipsum quoque mediocrem somnum sumpsisse, cum esset opus. Cum sic autem vitam ageret, valde quidem studebat latere, et neminem habere qui esset ejus conscius. Hoc autem erat difficile, cum et virtus sic se habeat naturâ, ut eum qui ipsam exerceat, soleat facere manifestum: et Deus praeter ea velit cultorem suum glorificare. Et facta sunt re verâ innumerabilia quibus magnus ille a Deo in operibus magnificatus est. A nobis autem pauca, et paucis sunt narranda pro viribus.

§ 10. Vir quidam Antiochenus, illustris genere, vitâ splendidus et magnificus, morbo quodam magnum sentiebat dolorem in media parte cranii. Tanta autem erat vis morbi et adeo intensa, ut oculus sua sede esset emotus, ut qui vi mali non potuisset resistere. Is cum venisset ad monasterium in quo degebat magnus Joannes, multum quidem rogabat: multas autem emittebat

voces ad movendam misericordiam, petens curationem. Is vero fuit quidem misertus. Dixit autem, haec esse praemia sceleratorum factorum, et in Christum incredulitatis. Si ergo, ajebat, toto animo ad eum accesseris, et deinde prioribus relictis studiis, vitae rationem aggressus fueris ei gratam et mundam, nihil erit quod obstat, quo minus sequatur curatio ejus quod te cruciat. Cum is autem et se fateretur credere, et polliceretur vitam mutare in melius, et illius castissimas manus deoscularetur, et dolenti parti vestem admovèret, non solum fuit caput liberatum a dolore, sed etiam oculus qui vi ab eo fuerat exturbatus, fuit loco priori restitutus. Satis erat hoc, quod dictum est, ut esset signum evidens fidei sancti, et ut significaret magnum gratiae adjuvmentum, quod a Deo erat affatum consecutus.

§ 11. Vult autem oratio alterum quoque adjicere, nihilo minus praecedente, quod nequaquam se patitur mandari silentio. Erat quidem Archelaus Praeses Antiochiae, et obtinebat primas partes in civitate: arcano autem casu lepra quaedam quae in ejus fronte effluerat, eum magna affliciebat molestia, ut quae eum pudore affliceret, et elliceret ut omnium vitaret oculos. Cum itaque multum usus esset medicinâ, ut quae posset ei opem ferre, nihil aliud fructus ex ea accepit quam ut spe blanda illuderetur, donec constitit eam esse fallacem. Cum autem sanctus vix tandem ei venisset in mentem, et ad eum venisset ferventiori spiritu, têtigit sanctos illos pedes, et morbum ostendit, et petiit ut consequeretur curationem ejus quod illum male habebat. Is autem et misertus calamitatis, ut qui esset clementissimus, et flexus fuit precantis vocibus. Deinde cum eo pactus est, ut a malis declinaret operibus de caetero, petens etiam, ut priora peccata corrigeret. Quod quidem cum esset pollicitus, praeiit ei curationem, dicens: «In nomine Christi lava te aquâ, ubi fratres solent bibere.» Quod cum factum esset, fecit similiter atque Siloë, et consecuta est leprae sanatio adeo pure, ut nec morbi quidem remaneret vestigium. Quanta Archelaum propter hoc incessit laetitiae? Quantum perfudit gaudium? Quantas effecit hoc ut Deo ageret gratias? Quid non dico, quod est majus et perfectius? Quanti fuit ei studii causa, ut ad animae aspiceret curationem? Sancti enim verbis adeo fuit captus, et adeo studuit re vera exequi id, quod ei promiserat, ut nihil differret, neque rei daret ullam moram temporis: sed iis, quae habebat, statim distributis pauperibus, aliorum deinceps esse statueret versari in iis quae ad hanc vitam pertinent. Et ejus sectari somnia, ex iis stulte illudi: ipse autem veniens ad monasterium in quo erat illius medicus, voluerit esse in numero illorum qui illic exercebantur: et sub eo praeceptore vitam èligens perfectissimam, illic usque ad finem studere placere Creatori.

§ 12. Hoc multos, ex iis qui erant illustres Antiochiae, exci-

tavit ad similem aemulationem, et adjunxit numero eorum qui salvi fiunt. Similiter enim Deo suas propter egentes dedicantes facultates, alii quidem relati sunt in numerum hujus sancti monasterii, quomodo etiam ajunt illum Theodorum, qui fuit unus ex valde illustribus: alii vero ventitabant ad alia, quae in civitate erant, monasteria. Omnes autem intuebantur ad vitam Joannis, tanquam unum exemplar. Nam etsi erant apud singulos, qui vitâ et ordine praestabant aliis, is tamen erat omnium primus eruditor et magister.

§ 13. Mulier quaedam, civis Antiochena, nomine Christina, profluvio sanguinis septem jam annos graviter laborabat. Cum ea ergo diu usa medicis, agnovisset eos vana spe ducere et mora inutili, vehitur a jumentis, et viro sequente, defertur ad hoc sanctum monasterium, et projicitur in vestibulo. Ille autem ad sanctum ingressus, cum dixisset causam adventus, a sancto reprehenditur, quod non fecerit ut erat consentaneum, et quod ignoraret id quod erat sibi futurum conducibile. « Cur enim, inquit, eo praeterito, qui haec potest curare, accessisti ad virum, qui est obnoxius iisdem affectionibus, ab eo postulans ea quae facere non est in ejus potestate? » Sed tamen haec dic uxori: « Si asperis et pervicacibus his moribus ejectis, te moderatam et benignam ancillis praebueris: et manum quidem largam et divitem pauperibus aperueris, precationemque et continentiam oblivioni non mandaris, animae curationem cito consequetur curatio corporis. Accipit haec mulier, et significat se nihil omissuram eorum quae jusserat. » Postquam autem audit ille a marito uxoris promissionem: « Abite, inquit, jam enim curata fuit a Christo uxor tua. » Hoc cum ipse abiens, revera ita esse vidisset, statim cum uxore linguam quidem movit ad gratiarum actionem, pedes autem ad iter. Cum unum iis, quae dicta sunt, adjecero, aliorum rursus suo tempore faciam mentionem.

§ 14. Cum Joannes ergo sic quatuor annos vixisset in hoc monasterio, partim quidem iis quae dicebat, partim autem et magis iis quae faciebat, inducens ad virtutem, evasit clarus et omni ex parte celebratus, omnibusque et linguis et auribus magnam afferebat voluptatem: aliis quidem dicere, aliis vero ea quae dicebantur, attendere ex aequo amantibus. Cum haec illi non modo grata non essent, sed ea etiam aegre ferret (non minus enim, quam ex Deo vivere, studebat sic vivendo latere, ut antea diximus) rursus constituit aufugere, et se oculis hominum subducere. Cum itaque clanculum aufugisset, et seorsum vivere statuisset, totos duos transëgit annos, vivens solitarie, et soli Deo appârens. At tunc coepit aegritudine corporis graviter laborare.

§ 15. Qua compulsus necessitate, vel potius deductus ab eo quo ducebatur, spiritu, ut esset multis causa salutis, ad ecclesiam praeter spem venit ejus luminare: et cum omnibus quidem,

praecipuae autem magno Meletio *, fuisset causa magnae laetitiae, et ab eo fuisset jucundissime acceptus et recreatus, deinde etiam ab eo accipit ordinem Diaconi. Cum autem in hoc gradu pulcherrime, et ut Deo gratum erat, totos quinque annos se gessisset, tam ejus orationibus, quas propter summam ingenii copiam habebat ex tempore, quam iis quas per oclum componebat, et meditatione majori elaborabat aureâ linguâ, imbris instar effundens, pulchre rigabat faciem ecclesiae. Cum postea autem Meletius venisset ad Episcoporum synodum, quae congregata fuerat Constantinopoli, ut eos quidem deponeret, qui cum Spiritu Sancto pugnabant non in spiritu Dei (a): Gregorium autem illum Theologum in sede collocaret: denuo Joannes bonum amplectens silentii et quietis, revertitur in primum monasterium. Sed cum illinc rursus recessisset, revertitur Antiochiam, non migrans temere, nec sine Dei numine, ut alius duce utens sua ratione: sed Deo eum movente et vocante, modo quodam diviniore et praestantiori ratione. Magno enim Flaviano, qui Meletio paulo ante in sede successerat, Deo in aurora canenti sacros hymnos, apparens angelus, in monasterium, in quo erat Joannes, jussit ire quam citissime, et eum ducere ad Ecclesiam, et consecrare sacerdotem, futurum ei vas electionis quomodo Paulus, et verbo comprehensurum universum orbem terrae. Eâdem autem horâ ad Joannem quoque venit similis visio. Nam illi quoque oranti adstans angelus cum magna gloria et splendore, jubet aperte Flavianum sequi ad Ecclesiam, et accipere ordinem Presbyteratus. Ille autem cum non ignorasset quidem visionem esse divinam, revereretur autem aliòqui et dubitaret facere quod ei fuerat imperatum, propter moderationem, dicitur vocem audivisse diviniorem: « Quae Deus statuit, quis poterit vitare? » Cum sic responsum accepisset beatus, et simul intellexisset esse grati et prudentis famuli, non repugnare Domini voluntati, accedenti Episcopo Flaviano se commisit, et Antiochiam reversus est.

§ 16. Cum autem cum ordinaturi essent, ut Deus jusserrat, et dies adesset praestitutus, âderat quidem omnis coetus fidelium, et simul etiam âderat universus chorus Pontificum. Cum ad aram vero sacram accessissent, et ipse quidem, rite caput Pontifici submisisset: ipsi autem ejus manus fuissent impositae, miraculum quoddam hic quoque facit Deus, et ostendit eum, qui initiabatur, esse dignum, et ex sua sententia illum dignatum fuisse sacerdotio. Columba enim et colore alba, et specie valde pulchra, templum superius convolans, illico descendit et insidet capiti ejus qui ordinabatur. Supervacaneum esset omnino immorari in interpretandis iis quae sunt manifesta. Cui enim non est manifestum, hoc esse signum Sancti Spiritus? Cum itaque

* Colitur 12 febr.

(a) Haec fuit Synodus Constantinopolitana in Macedonianos, anno 381.

copiose ad eum affluxisset spiritus sapientiae, licebat quidem videre frequentiores congregationes, et populum ad eum audiendum convenientem: ejus autem linguam, quae movebatur assidue, et orationis fluente inundabat. Quo tempore cum sermonem extolleret altius, quam ut id vulgi ingenium caperet, mulier quaedam, quae prompto quidem et à lacri animo concurrerat, eorum autem, quae dicebantur, altitudinem assequi non poterat, ne dubitavit quidem ejus orationem aperte reprehendere, et eam vocare infrugiferam, propterea quod non adepta esset id quod desiderabat. Hoc cum ad aures illius pervenisset, effecit ut intellectu faciliorem et aperiorem componeret orationem: Tunc autem quidam ex iis, qui tenebantur amore eloquentiae, valde delectati melle illius linguae, considerantes illius orationes esse et utiles et veras, sensisque divinis plenas, clarasque et apertas, et cum quanta gratia et quanto dicendi flumine, quantoque artificio et quam pulchra compositione proferrentur, alii quidem eum os Dei et Christi: alii autem, quod magis invaluit, eum Chrysostomum vocabant, id est, *Os aureum* (a).

§ 17. Post haec Flavianus, arbitrans fore, ut eum post se haberet Antistitem Ecclesiae Antiochenae, eum ad hoc inducibat, et rerum curam ei volebat tradere. Cum autem turba solitudinum, et in ejusmodi rebus distrahi animum, ei minime esset gratum, id quidem lubenter repulit: soli vero doctrinae et infirmorum visitationi vacandum esse censuit. Quo quidem factum est, ut Christi, quod omnia potest, nomine, ab infirmitate multos liberaverit. Eum enim rursus insignem voluit reddere Spiritus. Satius autem fuerit iterum paucorum meminisse, sicut sum pollicitus. Illustri cuidam mulieri Antiochiae nomen erat Euclia. Ei

(a) Ordinatus est Joannes noster anno 386. Ad Sacerdotale ministerium assumptus, ad concionandi officium statim deputatur, utpote qui jam ex scriptis ingenii mirabilis et doctrinae uberrimas protulerat primitias. Per ipsius ergo anni 386 Quadragesimam quotidianas habuit conciones, prout variae se se offerebant orandi et arguendi causae et occasiones. Mirum sane quam feliciter ad temporaneam declamationem comparatus fuerit, et quam bene ad res quantumvis inopinatas stylo persequendas praesto fuerit. Anomaes quidem (Arianorum affines) adoriendi propositum jampridem susceperat, atque in primis suis Homiliis ipsos impetere orsus fuerat; sed cum videret illos concionibus interesse suis, et cum voluptate aures sibi praebere, ne praedam abigeret, inquit, utque illorum animos irretiret, linguam suam aliquamdiu coërcuit. Ineunte autem Augusto ejusdem 386 conciones contra Anomaes ex professo coepit habere; non unā tamen serie et continenter dixit; nam contra Judaeos identidem disceptandum fuit; Librum interea ante Septembrem anni 387 emisit contra Judaeos atque Gentiles. Innumeras certe Homilias Antiochiae habuit Chrysostomus quarum magna pars ad nos usque pervenit. Ex earum numero sunt Homiliae 67 in Genesis (non Constantinopoli sed Antiochiae dictae ut optime probat Tillemontius); Homiliae hic etiam computandae in Oziam; Commentarium, Homiliae in Psalmos Antiochiae emississe certum videtur, opus egregium et inter ejus praestantissima aestimandum. Adde Homiliae in Joannem 88, et elegantissimas Conciones in Epistolam ad Romanos, aliasque et alias in diversas S. Pauli Epistolas. At non concionatore modo sed etiam interpretem agit Chrysostomus. Scibi enim series verborum Evangelii, quam explanationi suae praemittere solet, aliquam habere videtur difficultatem circa tempus vel occasionem rerum gestarum, aut circa Evangelistarum, eadem ipsa narrantium dicendi varietatem; ea ille omnia sagaciter excutere solet; et si quid in diversorum sententiis et adversariorum Christi nominis erratis sit confutandum, id mira exequitur dexteritate atque ingenii acumene.

Homiliae autem 90 in Matthaeum, et ipsae Antiochiae habitae, morali ejusque generis disciplina sunt refertae. Nullus fortasse in orbe liber est, tot tantaque referens Christianae ethices praecepta; nusquam Chrysostomus tantā usus est inventione, facundia, sagacitate, adeo ut Parisiis dixerit S. Thomas Aquinas, malle se uti Chrysostomi libris in Matthaeum, quam ipsam possidere Lutetiam Parisiorum.

vero erat dilectus filius, qui ardenti febre laborabat, et veniebat in mortis periculum. Quid igitur? Mater imitatur Chananacam, et non minus quam filius, suis inflammata visceribus, accedit ad beatum, emittens voces illi similes: et non similiter ut illa in filia, sed in filio miserabiliter rogans, ut consequeretur misericordiam. Sed oportet animum attendere et considerare, quemadmodum egregio illi viro erat animus animas etiam curare, illasque multo magis, quoniam ut male paterentur corpora, has inveniebat causas. Et hoc quidem jam evasit manifestum per ea quae praecesserunt: a nobis autem rursus quoque ostendetur. Videntur enim pueri parentes fuisse in vita agenda socordes et negligentes. Cum enim concitate et insane admodum ferretur mulier ad supplicandum (habebat enim maximam lamentandi occasionem, ut quae post quatuor filios jam mortuos, ipsum quoque visura esset mori), ille cum spiritu in eo habitante vidisset ea quae latebant, et cognovisset quod peccata parentum filiis mortem conciliaverant, cum ea publice accusasset, « Hunc quoque, inquit, quantum, nisi eorum quae fecistis, vos subierit poenitentia, videbitis evestigio mortuum et exanimem. » Cum autem parentes his auditis veram et sinceram promississent poenitentiam, et quae facile moveri poterat, animam incitassent ad misericordiam, ille misertus calamitatis, aquam jubet adferri. Quam cum ter quidem signasset in nomine sanctae Trinitatis, et ter eam aspersisset illum qui aegrotabat, sanum et a morbo liberum reddidit. Atque ii quidem, ut qui vellent referre gratias ei qui curaverat, magnam vi auri sanctum donabant. Cum autem dixisset, se ne minimum quidem velle accipere eorum quae dabantur, dicens se nolle Dei donum pecuniis venale proponere: « Sed si, inquit illis, vobis curae sit, manifestum reddere quod Deo vere agitis gratias pro curatione, ostendite esse veram promissionem, et relicta omni improbitate, bona opera exercete. Sic ei, qui vestri est misertus, referetis gratiam. »

§ 18. Sed ne in immensum nobis crescat oratio, reliquis omnibus praetermissis quae recte gesta sunt in hoc presbyteratu, ea procedet ad tempus Episcopatus. Non multum enim intercessit temporis, et Nectarius praesul Constantinopolis, migrat ad Dominum. Protinus autem quaerebatur quispiam qui esset dignus ea sede. Cum alii ergo aliis, ut fieri solet in ejusmodi rebus, primas partes tribuerent: oportèret autem Sanctum Spiritum vincere, et eum praefici, qui ad hoc ipsum erat ab eo praedestinatus, et superari omnes ab Joannis virtute et eloquentia, et ei primum locum cedere in Ecclesia: et alioqui ejus famam plenae essent omnes aures, adeo ut etiam bona illius auditione accepisset Imperator: is vero erat Archadius. Cum haec ita se haberent, tandem cum et qui Ecclesiam regebant, et qui rempublicam administrabant, cum Imperatore in unam convenissent

sententiam, mittuntur literae ad Flavianum Pontificem Antiochiae: quae simul quidem et Nectarii mortem ei significabant: et aureum Joannem, ad ipsum accersebant. Pontificem autem, cum in manus sumpsisset epistolam, et eam perlegisset, ajunt tradidisse Joanni: eum vero, cum legisset, multum quidem ingemuisse propter ea quae scripta fuerant: et multas etiam lacrymas emisisse propter contritionem spiritus, dicentem se esse indignum, et qui longe abesset, ut tanta rectionis cura debeat ei committi. Nam parvae navi, ajebat, non est tutum magnum onus imponere. Cum sic diceret, eum consolabatur Flavianus, et apte erigebat, verbis, pro medicamentis, spargens ejus animi aegritudinem. Civitas autem postquam sensit hoc damnum (damnum enim non ferendum judicabat unusquisque Joannis privationem), id aegre et intoleranter ferebant. Deinde etiam tamquam violentum aliquid et tyrannicum passuri, et aliis cessuri ea quae ad ipsos pertinebant, clamabant adversus eum qui misit: « Quid vero, adeone est infelix Constantinopolis, jactantes, adeone expers virorum bonorum? Ad tantam ne virtutis inopiam venit urbs maxime regia? Est ne adeo inops in iis quae sunt principalia, quam oportebat in omnibus superare, ut a nobis opus habeat eo, qui sit illorum praefuturus Ecclesia? Sed nos nec tam stulti, nec tam negligentes, nec tantopere erimus proditores, ut eis nostro bono tam facile cedamus.»

§ 19. Cum itaque Episcopus habuisset concionem, et verba fecisset apta ad persuadendum, ut efficeret, ne populus contradiceret, illis ea erant inanis strepitus, et vana aurium molestia. Deinde cum qui missi fuerant, pararent vim adferre et trahere Joannem, ipse ingressus, emissis iis qui erant praecipui civitatis, rogabat plebem, ne quid novi moliretur, neque res aggrediretur nimis acriter et inconsiderate, affirmans se non sua sponte se traditurum iis qui missi fuerant. Cum sic dixisset, vix magnum repressit eorum impetum. Neque enim se curâ omnino liberarunt: sed etiam per vices custodiam adhibebant, ne aliqua in eum fieret proditio. Haec Imperatori significantur literis, et qui missi fuerant, affirmabant Antiochenorum constantiam se nihil remittere. Ei ergo et civibus vehementius accensus fuit amor in Joannem. Solet enim negligi, quod facile capitur; quod autem aliquam moram adfert et dilationem, provocat desiderium. Cum ergo apud se considerasset, quemadmodum posset et id quod desiderabat assequi, nec ideo res esset in ullum ventura periculum, scribit per arcana ad comitem Antiochiae. Ipse aut cum Joannem accersivisset extra civitatem, tanquam de quibusdam rebus necessariis cum eo communicaturus, eum, licet valde reluctantem et repugnantem, mulis quos habebat paratos imposuit, et sic nullo omnino animum advertente, ipsum, iis qui missi fuerant, traditum emittit.

§ 20. Cum ergo ille verus homo Dei toto illo confecto itinere, jam esset prope urbem regiam, hoc primum honore afficitur in ingressu, voluntate Imperatoris. Quidquid erat clarum et illustre, non solum in Ecclesia, sed etiam ex magistratibus, sex milliaria progressum extra civitatem, ridentibus oculis et laeto vultu significantes animae laetitiam, ei fiunt obviam, et eum splendidissimis afficiunt honoribus. Cum vero esset ingressus et intercessisset parvum spatium temporis, aderat dies consecrationis: et cum adessent Episcopi provinciae, adesset autem etiam Theophilus Alexandriae, qui primus ex aliis festinavit, ut interesset beati Joannis consecrationi: Februarii die vigesimasexta sacro chrismate consecratur, et in excelso loco Ecclesiae collocatur*. Deinde ille, injecta oratione, sic dixit:

§ 21. «Terribilis mihi visa est, o Imperator, terribilis, et major quam ut meae vires ferre possent, insignis dignitas hujus pontificatus: quod me etiam reddebat timidum cunctantem ad ejus susceptionem: quod et ad meam intuèrer abjectionem, et ad magnitudinem ejus quod meae fidei committebatur. Quo est enim dignitas sublimior, eo magis opus habet iis qui sunt excelsi viribus, et qui confidere possunt in ministerio. Cum autem nos etsi indignos et abjectos, iis quibus scit rationibus, is cujus judicia sunt abyssus multa, ad hanc deduxit speculam, et ratione praediti sui gregis Pastorem constituit, rogo, o Imperator, per eam spem, quam omnes habemus (neque enim mihi tutum fuerit deinceps silère, neque quod meum est solum spectando, mercenarium esse, et non pastorem) rogo ergo, ut principaliter quidem vos Dei verbis aurem praebentes attentam, super fundamentum fidei bonas actiones aedificetis. Si qui autem praecoccupati fuerunt, aut quod absit, sint praecoccupandi humanis delictis, ea sunt poenitentiâ et studio expurganda. Ad eam sit nobis pulchrum exemplum magnus ille David. Qui cum in peccatum ut homo incidisset, et ab homine fuisset reprehensus, non ut homo solummodum, neque similiter ac vulgus se gessit gratissima illa anima, neque contumeliâ reprehensionem pauperis rex repulit: sed magna moderatione et animi contritione ipsam tulit reprehensionem, et cum se peccasse non esset inficiatus, citius quam fecerat, consecutus fuit remissionem. Atqui labi quidem est facile: surgere autem, et in statum priorem restitui, est operosum ac difficile. Adeo erat mitis, adeo moderatus: tam magnum fructum fuit consecutus ex divina humilitate. Et nos ergo, qui ineffabilibus Dei rationibus ideo ad vos venimus, ut voluntatem ejus testificemur, hoc primum verbum a Christo et divino ejus praecursore accipientes, vobis annunciamus et suademus: *Poenitentiam agite: prope est enim regnum coelorum (Matth. iii)*. Haec autem non dubitabo vobis assidue revocare in memoriam: vobis

autem timendum est, ne, si fueritis contemptores Dei testimoniorum, ab eo rei deprehendami in die visitationis. Nihil enim nostrum, neque ex nostra cogitatione annunciabimus, sed quae hausimus ex fluento Scripturae divinitus inspiratae. Haec autem, neminem reverentes, neque dies, ut hoc dicam divini Davidis, timentes, ad vos loquemur. Si vos ergo intelligatis, et aures attentas verbo doctrinae praebeatis, votis quidem ipsis salutis, gaudii vero angelis qui sunt in coelis, magnae autem meo quoque spiritui causae eritis laetitiae. Sin autem mea verba neglexeritis, et doctrinae non patuerint aures cordis vestri, quod absit, molestiâ quidem afficietur Spiritus Sanctus: molestiâ afficietur meus quoque spiritus. Quod autem restat, auditu quidem est molestum, sed tamen est verum, nempe me quidem futurum vobis ad conturbationem, aut, ut apertius dicam, ad condemnationem: vos vero mihi, proh dolor, ad luctum et animae dolorem ineffabilem et immedicabilem *. »

§ 22. His laetati Imperator et qui cum eo erant, et testimonio conscientiae credentes, quod quae dicta fuerant, recte se habebant, Deo magnas agebant gratias, quod a tali patre et pastore ei placuisset pasci suum gregem rationis participem. Sancto autem adhuc suavissimam contextente doctrinam, aureâque ac musicâ linguâ canente pulchre ac modulate, Deo volente ipsum glorificare, vir quidam repente possessus a maligno spiritu, seipsum intrudit in mediam ecclesiam, spumam ore emittens, et linguam adeo, ut visu esset tetrum, demittens. Omnibus ergo rogantibus sanctam illam animam, ut misereretur calamitatis, et ut oraret pro curatione ejus qui patiebatur, ipse cum eum jussisset propius accedere, et benigne appropinquans vir benignus, manu eum obsignasset, et effatus esset nomen sanctae Trinitatis, malignum daemonem jubet egredi. Protinus autem licuit videre, factum consequi orationem, et hominem momento temporis fuisse liberatum a tam gravi afflictione. Deinde cum magnus eum fecisset surgere, admonuit ut vacaret ecclesiae, et sanctificatorum divinae communioni, et operam daret jejuniis et orationibus. « Si enim, inquit, sic feceris, non te amplius capere poterit inimicus, neque ejus irretiêris laqueis. Hinc animae incipit curationem qui hac arte alios longe antecellebat. Melle autem miscens orationem, et mitioribus medicamentis, ut jam ante diximus, si quid aliquando injecisset amari et pungentis, quod morbi usus ita postularet, tunc ostendebat quantum esset artis peritus. Nam sic saepe mordens et incidens oratio, et urens ea quae non apparent, non modo non fit molesta ei qui aegrôtat, sed etiam auditu potius jucunda et suavis, auresque deliniens et demulcens. »

§ 23. Primum ergo adversus eos qui praetextu cognationis mulieres introducebant, acutam movet linguam: et ostendit eos

* Consecratus in Episcopum est Joannes anno 399.

longe gravius peccare, quam eos qui aperte exercent quae sunt flagitiosa : quandoquidem illi quidem soli et per se sunt impudici, et suam corrumpunt animam : hi autem, qui in clero versantur, totum corpus corrumpunt Ecclesiae, verberantes ut dicit Paulus, eorum conscientiam, et se praebentes commune monumentum intemperantiae. Deinde adversus injustam plura habendi cupiditatem, et eos qui gravem manum immittunt alienis, et effundunt in dolia, ut dicitur, inexplabilia, gravius invèhitur : plane majorem curam gerens eorum qui faciunt injuriam, quam eorum qui patiuntur : quandoquidem illis quidem damnum affertur in aliquo eorum quae intèreunt : ipsis autem, qui faciunt injuriam, in anima, quae est puniendi immortaliter. Deinceps vitam reprehendit prodigorum, qui in mensis, in aedificiis, in tali fastu, et in talibus deliciis gloriantur, et ut vulgo dicitur, seipsos melle aspergunt. Nunc accusat superbiam, nunc vanam gloriam insectatur : nunc expellit calumniam, tamquam dignam quae vituperetur. Vaniloquium rursus tollit de medio pro viribus. Perjurium adeo pròhibet, ut nec solum jurare, etiamsi vere, dimiserit absque reprehensione : sed etiam adversus id multas easque praeclaras habuerit orationes, ita elaboratas, ut mixtae essent vero et probabili : et ita studuerit id de medio auferre, tamquam manifestam in Deum contumeliam, et omnibus ineffabilis et venerandi nominis coinquinationem.

§ 24. Post haec de eleemosyna orationes, tamquam imbres aliquos opportunos effundit in animas hominum : et usque adeo colit benignitatem, ut multorum quidem dexteram promptam reddiderit et alacrem ad succurrendum pauperibus, quae prius erat parca et illiberalis, ne dicam avida rapiendi aliena : et alios quidem effecerit esse munificos et sua lubenter communicantes, ex pleno, ut dicitur, in inane utrisque effundentes manibus : alios autem praeferre nihil habere, et cum omnes suas divitias pauperibus magnifice pieque divisissent, vitam monasticam et separatam eligere. Humilitatem autem et moderationem adeo extulit, et tantam ejus esse ostendit in humili excellentiam, ut nulla alia virtus possit cum ea conferri : sed ea sit mater et custos aliarum omnium : immo vero sine qua aliae nihil habent, quod sit certum et fide dignum : sed sint, vanus quidam labor et inanis. Temperantiam autem et vere pulchram virginitatem quis sic vel amavit, vel alios qui sunt honestiores, magnique et excelsi animi, ad ejus insignem incitavit pulchritudinem : ut eam propèmodum ostenderit esse majorem et sublimiorem, quam ut ad eam possit humana natura pervenire, et superare ipsam legem : liberalitatisque et magnificentiae potius locum tenere, quam praecepti ? Charitatem vero, quae est omnium virtutum maxime regia, quis illo magis amavit aut laudavit : ut dubitetur major ne fuerit laudatio, an ejus in eam amor ? Quis est enim adeo plane lapis aut

ferro in corde frigidior, ut audiens ejus de illa orationes, non fiat mitis et hilaris, et ad dilectionem proximi excitetur, et non Pauli expressam effigiem putet esse illius animam? Quod si Paulus optavit, ut vel a bonis quae illic sunt, excideret: et aperte ostendit, se hoc magis velle, quam eos, qui sunt ex Israël, esse extra partem Christi: et ei cor omnino urebatur aliorum offensionibus: ipse quoque Joannes nihilominus inflammabatur amore in proximum, et fratrum salutis ardebat desiderio, si illi ipsi est credendum, in morali 24 in Actus Homilia sic dicenti:

§ 25. « Vellem, si fieri posset, vestris oculis ostendere, quam in vos habeo charitatem. Nihil est enim mihi vobis jucundius et desiderabilius, ne haec ipsa quidem lux. Millies enim optarem ipse esse caecus, si per hoc liceret vestras animas convertere. Adeo ipsa luce mihi est vestra salus jucundior. Quid enim me juvant solares radii, quando, quae propter vos accipitur, animi aegritudo oculis meis magnas offundit tenebras? Lux enim tunc est bona, quando apparet in laetitia. Animam enim, quae moerore est affecta, videtur etiam molestiâ afficere. Quod autem non mentiar, absit quidem, ut unquam faciam periculum. Sed si quando contigerit ex vobis peccare aliquem. accedite ad me dormientem. Si non sum similis paralyticis: si non iis qui a se discesserunt: et ut dicam cum propheta, *Et lumen oculorum meorum, et ipsum non est mecum* (Psal. 37): et nisi judicaret quispian, me esse supra modum ambitiosum et laudis cupidum, videres me quotidie fontes lacrymarum emittentem. Horum autem est mihi conscia domuncula et solitudo. Credite enim mihi, spem quidem abjeci meae salutis: dum vero vestra desleo, numquam est mihi ocium mea mala deslendi. Adeo mihi omnia vos estis. Si sensero vos proficere, prae gaudio mea mala non sentio. Si videro non proficere, prae animi aegritudine rursus mea dimitto: ut qui laetus sim vestris bonis, etsi mala habeam innumerable: tristis autem propter vestra mala, etiamsi innumerable sint mihi recte facta. Quenam enim nobis est spes, si vos non proficiatis? Quenam autem tristitia, si vos recte geratis? In altum ex tolli videor, quando aliquid boni de vobis audivero. Implete gaudium meum: liceat vobis salutem assequi, me autem propter vos reddere rationem: Vobis dari salutem, me vero accusari, quod meum munus non impleverim. Non enim curo, ut per me salvi sitis: sed ut solum salvi sitis, quacumque ratione. Hoc solum in votum contuli, quod vestrum profectum desidero, quod vos amo, quod vos complector, quod vos estis mihi omnia, et pater, et mater, et fratres, et filii: et si liceret cor nostrum rumpere, et vobis omnibus ostendere, videretis in magna latitudine intus esse et uxores et filios et maritos. Ejusmodi enim est virtus charitatis, facitque animam vel coelo ipso latiore. »

§ 26. Haec autem non solum faciebat in urbe regia, neque

eos solos exercebat ad virtutem : sed longe lateque extendebatur, et illi curae erant omnes ecclesiae. Quod autem non ii soli qui habitabant Constantinopolim illi essent curae, sed omnes fere, quos sol intuètur, hinc potes intelligere. Cum intellexisset Phoeniciam simulacris adhuc et daemonibus et sceleratis templis esse deditam, regiam manum habens adjutricem, et magnam aliam manum, cui persuaderat, ut in id quod oportebat impenderent, secum ducens, execranda quidem illa templa humi evertit : eorum autem loco sacras aedes excitat, et immittit monachos, qui ferventem zelum quodammodo spirabant, et fidem tenebant optime et accuratissime. Praeterea cum audiisset Celtas implicatos esse laqueis Arrianismi, ille adversus improbitatem contra sic machinatur : Presbyteros simul et diaconos, et eos qui divinos libros legunt, qui similem quidem et cognatam habebant linguam, sana autem erant fide, accipiens, et eos veluti quemdam ut ajunt, magnetem iis, qui se non recte habebant, admiscens, sic illos quoque comiter attrahit ad pietatem. Cum autem aliud quoque genus Scytharum qui habitabant ad fluenta Danubii, accepisset sitire quidem fluentum pietatis, opus vero habere eo qui esset potaturus, haec significat Leontio Ancyrae Episcopo : et quoniam ille opus habebat viris ad haec idoneis, cum tales illinc accepisset, et ad eos quos diximus, Scythas, veluti quasdam stellas misisset ad occidentales, deducit ad veritatem. Praeter haec cum Marcionis haeresim rescivisset serpere in quosdam vicos Orientis, et multos corrumpere, non tulit toleranter, neque dilationibus et temporibus protraxit correctionem : sed statim simul quidem regiâ potentiâ, simul autem sua quoque usus auctoritate, et literis ad hoc simul vicinos excitans Episcopos, tamquam morbum aliquem pestiferum qui poterat non mediocre importare detrimentum, efficit abesse procul ab ecclesia. Sed quemadmodum ille quidem, sicut divinus Paulus, erat sollicitus de omnibus ecclesiis, sicut a nobis mediocriter, ita etiam vere fuit ostensum. Oportet autem aliorum quoque meminisse, in quibus ille, lingua ejus tacente, erat occupatus, et quanam aggrediebatur opera.

§ 27. Cum considerasset impensas ecclesiae, et invenisset eorum plurimas nequaquam consumi in ea quae oportebat, eum quidem sistit sumptum, tamquam motum quempiam inconsideratum, et traducit ad usum vere pium et humanum : et cum peregrinis aedificasset nosocomia, effecit ut illic etiam affluerent, quae sunt necessaria : eis Presbyteros praeficiens valde pios et conjugii expertes, et medicos quoque probatissimos ad curam gerendam aegrotorum. Erat autem hoc quoque ejus opus et cura non mediocris, nempe ordo viduarum. Nam cum eas vidisset vir praeclarus non recte et ordine, sed prave se gerere, pulchre quidem dividit, non minus autem pie dispensat et administrat id quod ad eas pertinebat. Quaecumque enim ex iis erant aetate ju-

venes, et ideo propensae ad voluptates, jubet secundis uti nuptiis: melius esse arbitratus id, quod est in tuto, humile, quam sublime, quod non est sine metu. Iis autem quae erant vitae melioris, et aetatis aliis provectionis, ut quae non essent natae minus quam sexaginta annos, eis suadet ut vacent jejuniis et precibus: abstineant autem a lavacris et maxime conviviis, et a sumptuosis vestibus. Habes studiose auditor aliud quoque, cujus studio tenebatur, quod non est vile nec mediocre: nempe ad sacram synaxim adventum virorum et mulierum. Nam nec hoc quoque relinquit inordinatum, nec in periculum adductum, nec defectum dispensatione quae sit ex ratione. Sed hic quoque pulchre et tuto distribuit pro viribus: et viros quidem jubet noctu simul ventitare et in multitudine, ut voluerint: mulieres vero noctu quidem servare domum: interdiu autem venire prompto et laetri animo. Sic faciens, et in talibus versans operibus et sollicitudinibus, studebat, sicut Paulus, esse omnibus sine offensione, et sicut ille omnibus sine sumptu praebebat Evangelium: sic autem ipse quoque nullo ex iis quae erant ecclesiae, et quibus secure licebat omnibus Episcopis, nullo modo est usus, ut qui numquam aspexerit ad delicias et recreationes. Quomodo enim, qui vix solum attingebat nutrimentum, convivia autem et comotationes ita fugiebat, sicut prius diximus, ut cum nullo vesci induceret in animum? Quamobrem? Satiùs enim fuerit dicere causam, visum est enim hoc multis asperum et ingratum, et affine reprehensioni.

§ 28. Primum quidem, quod cum ab ineunte aetate assuevisset jejuniò, idque esset ei veluti coàlitum et usitatum, a vinoque et quovis alio quod est ventri gratum, omnino abstinuisset, adeo ut solo hordei succo viveret, et carne superior, cibique et potus expers propèmodum videretur: cum ille stomachum hac asperam et quae nihil hilare habebat, vivendi ratione valde corripisset, et effecisset ut ad nullum aliud sumendum nutrimentum esset idoneus, aegre poterat aliquid admittere ex iis quae aliis sunt grata et solida. Et ideo non lubenter aspiciebat aliquid, quod esset gratum gutturi et cum voluptate sumeretur. Atque haec quidem est una causa, cur fugeret mensas, et cum aliis non iniret convivia. Deinde etiam, quod cum apud se judicasset, quod si induxisset in animum, ut communiter vesceretur cum iis qui vel amicitiam antecellunt aut dignitate, necesse habebit id etiam facere cum aliis. Nam quomodo conservari poterit, ut nulli sit offensioni, neque cuiquam adferat molestiam? Sicque res ad multos transiens, non solum illi futura esset laboriosa et molesta, ut qui non esset versatus in rebus hujusmodi: sed etiam interruptura esset necessario et ea, quibus ipse vacare consueverat, orationem inquam, et meditationem et rerum honestarum doctrinam: quibus adeo erat deditus, ut hoc saepe

parvum negligeret nutrimentum: tantum aberat, ut posset vacare mensis et aliis inutilibus et supervacaneis. Quamobrem satis apte poterat dicere illud Apostolicum: Non licet nobis, relicto verbo Dei, ministrare mensis. Ejus erat quidem magnus amor in omnes, qui cum eo, quod pii fuerunt, ex Deo etiam vitam egerunt: Prophetas, inquam, et Apostolos, et quibus oratio per spiritum promanavit: in eorum certe libris versabatur assidue, et in eorum verbis maximam capiebat voluptatem. Simile enim, ut ajunt, simili delectatur. Paulo autem praeconi totus adhaerescerebat, et ineffabili quodam desiderio ei erat conjunctus, et vivebat illius sermonibus. Nam aperte multis in locis verborum ejus meminit, idque magnas ducit esse delicias et internae flammae consolationem. Tam magnus et tam ineffabilis fuit ejus amor in Paulum, ut qui sic dicit, vere dicat, hoc Joanni esse Paulum quod Paulo fuit Christus: immo vero Joanni quoque fuit Christus sicut Paulo. Nam tantus quoque illius propter Christum fuit amor in Paulum.

§ 29. Haec ergo insignis et clara stella Ecclesiae, et doctor accuratus, virtutis accensus zelo pro Ecclesia, et arguens sacerdotes, qui inique se gerebant: quin etiam eos, qui non admittebant correctionem, a sacris arcens vestibulis, et non solis verbis castigans, sed etiam canonibus Ecclesiasticis in tempore puniens improbitatem, visus est aliquando gravis, qui erat valde mitis et clemens. Quid enim si mel quoque mordet vulnera, in quibus inest ulcus? Visus est autem iis qui erant omnino immedicabiles, et quorum curatio erat omnino desperata. Nam quis aut curandarum animarum peritior, aut in medicamentis, quae pertinent ad curationem, nempe in oratione et in modis administrationis ac dispensationis, mitior ac benignior, sicut etiam jam antea ostendimus? Caeterum quamdiu circa solum quidam clerum consistebat reprehensio, et erat intra ecclesiam, quae videbatur, gravitas, non erat nimius dolor, nec in eum erat odium agreste et furiosum, sed remissum et tolerabile, nec procedebat extra labra concepta molestia. Cum autem in multos quoque, qui gerebant magistratus, processisset reprehensio, et studeret, ut ii vitam suam corrigerent, quae male et nequiter se habebat: partim quidem rapinâ et avaritiâ, partim autem aliis quoque affectionibus et vitiis maximis, non erat amplius tolerabilis: sed linguâ acerbis et mordax, et plane non ferendus non suâ naturâ, sed ex morbo et malignitate eorum reprehendebantur. Porro autem quaedam etiam causa opem tulit iis qui temere volebant ei esse inimici.

§ 30. Eutropius enim, qui tunc praeerat cubiculo Imperatoris, volens suo arbitrato iram exercere in quosdam, qui eum quidem offenderant, ad ecclesiam autem confugerant, pro lege habet suam animi perturbationem: et Imperatori persuadet, ut

legem ferat, non licere ulli reo confugere ad ecclesiam: aut si confugiant, licere eos secure expellere. Haec ille studens statuere, ignorabat se gladium in seipsum acere, et legem ferre de venia ei non danda, et portum claudere, quo ipse magis opus erat habiturus, quam alii. Divina enim justitia, et si magna ex parte soleat differre, sequens leges benignitatis, et quod quaerat poenitentiam: at in hoc quidem certe recte faciens, eum invasit evestigio. Etenim ille non multo interjecto tempore cum offenderet Imperatorem, solam ecclesiam, quam affecerat injuriâ, agnovit auxilium, et ad eam confugiens, et tamquam sacram anchoram apprehendens, ab ea quaerebat salutem, quam ipse stulte servare prohibuerat.

§ 31. Cum is ergo jaceret ad aram, et timore prope esset moriturus, hic vir divinus zelo motus pro ecclesia, quam omnino videbat fuisse affectam contumeliâ ab illius legibus, ad id vocante occasione, conscendens suggestum, ut esset omnibus manifestus, eum opportune arguit, et jussit praeclaræ suae legis facere periculum. Cur autem hoc faciebat vir sapientissimus? Simul quidem, ut extolleret Dei justitiam et leges providentiae, et audacium hominum frangeret arrogantiam, et ut illum in tempore admoneret, quantum hominibus bonum sit clementia. Haec non bonis ratiocinatoribus et qui ejus spiritum non noverrant, videbantur extra tempus cecidisse: et importunus, pro dolor, existimabatur, qui erat mitissimus: et accusabatur saevitiae, qui erat omnium humanissimus. Id autem erat omnino humanitas, et pro ea zelus vel opportunissimus, ut cognoscerent, qui erant omnino duri et crudeli animo, se homines, vel ab humana victi infirmitate: et cum in fratrum delictis ignorarint benignitatem, eam discerent in suis: et cum didicissent, quidquid est inhumanum et immisericors, et benigni et misericordes fierent per poenitentiam. Sic ergo paulatim in nonnullorum animis non recte in eum versabatur odium. Sed de hac re quidem et de exilio, quod omnem superat injustitiam, expectate paululum. Nunc autem, quae id praecesserunt, et quae nec sunt quidem praetermittenda, mandet auribus oratio.

§ 32. Sanctum virum eo tempore res quaedam afficiebat molestiâ, et igne zeli implebat ejus animam. Etenim permissum erat Arrianis intra civitatem habere conciliabulum: quod quidem fuerat multis causa, ut eodem, quo ipsi, laborarent morbo malae opinionis. Opportunum itaque tempus nactus, quando Imperator venit ad sacrum, festo eum ad id vocante (erat autem dies Epiphaniarum): « Dic mihi, inquit, o Imperator, si quis huic pulchrae et pretiosae (ostendens coronam, quam habebat in capite), quosdam abjectos et obscuros lapides inseruisset, videretur ne tibi hoc esse tolerandum, et non tamquam universa per illos afficeretur contumeliâ, aegre tulisses? » Cum is autem

veritati sermonis annuisset, « Quid vero, inquit, non existimas universorum Regem irasci, si in pia civitate et quae omnino recte se habet, pars quae male sentit, sinatur habitare, cum oporteat vel ab ipsis exigere, ut convertantur: vel si perseverent, pròtinus expellere? » Haec cum audiisset Imperator, non distulit, nec est cunctatus: sed primos eorum statim accersiit, et ex eis scire voluit, an in animam inducerent a fugienda desistere opinione, minatus exilium et bonorum suorum privationem iis qui non parerent. Cum autem vidisset eos esse immedicabiles, minas deduxit ad effectum, et iussit eos expelli e civitate. Hoc effecit, ut multi errorem dediscentes, se rectae adungerent opinioni, quod nollent corporis sustinere afflictionem, animae vitium ejicientes: et quod laboriosum fugerent exilium, se improbi potius dogmatis laudabili exilio condemnantes, et utraque recte fugientes. Quicumque autem fuerunt omnino incurabiles, ii perpetuo damnati exilio, versabantur extra regiam civitatem, suae animae morbo se oblectantes, et eum deponere, non autem habere, miserabiliter erubescences.

§ 33. Deinde cum tempus aliquod effluxisset, ab iis qui intra aulam Imperatoris eadem sentiebant, latenter congregati, sic eis paulatim aperta dicendi libertate, ausi sunt illi in quibusdam diebus insignibus, in quibus solent coetus convenire, ipsi quoque ingredi civitatem et cogi in porticibus, et libere quaedam ipsi canere cantica, composita convenienter eorum opinioni: et quod quaevis pia auris abhorruerit, paulatim processerunt eo impudentiae, ut etiam Orthodoxis psallentibus exprobrarent *homousion* (a), et id execrandi in cantico ponerent: « Ubi sunt, dicentes, qui tria unam defendunt esse virtutem? » Haec cum audiisset ille magnus, eum pietatis zelus magis incendit, verebatur enim ne malum, sic rursus loquendi libertatem assecutum, esset aliis causa exitii. Machinatur itaque virtus contra vitium, et cum ipse composuisset cantica, et dedisset populis canenda in matutino, effecit ut sic evanescerent inanes voces haereticorum. Quid deinde consequitur? Fuit accensa haereticis invidia et ira agrestis, ex qua lis orta est: ex ea autem pugnae, et praeter eas plagae: deinde insidiae, et postremo caedes ex utrisque, adeo ut unus quoque ex Eunuchis Imperatricis, nomine Bryson, favens cantoribus Orthodoxis, in fronte fuerit percussus lapide. Quod quidem cum pervenisset ad aures Imperatoris, vetuit haereticis, ne amplius hymnos publice facerent. Satiùs autem fuerit de an-

(a) *Homousios* - *Homousion*. Hanc vocem Ecclesiae Patres condiderunt e Graeco, ut eandem habentem cum Deo Patre naturam et substantiam, sive *Consubstantialitatem* Patri Filium profiterentur ac profitendum proponerent, atque veluti tesseram habuerunt qua Orthodoxa et integra de Trinitate fides dignosceretur. In magno Oecumenico I Nicaeensi Concilio hoc vocabulum inserendum Symbolo curarunt contra Arian pestiferam, sophisticam subdolanque doctrinam. Coactum Concilium est anno CCCXV, praesidente pro S. Silvestro Papa, Osio Cordubae Episcopo, praesentequoque Imperatore Constantino. *Homousiani* inde ab indignatissimis et irridentibus Arianis appellati sunt et Nicaeenses Patres et quotquot Catholico dogmati adhaerèrent.

tiphonis quoque canticis dicere, quisnam fuerit auctor eorum inventionis. Dicunt enim divinum et martyrem Ignatium hoc tradidisse primum Antiochenis, non domi suae et a se inventum, sed diviniore quadam visione, ut ille cum Deo magnam habebat familiaritatem, acceptum: ut qui viderit angelos sic inter se contra psallentes, et hymnum offerentes adorandae Trinitati.

§ 34. Porro autem ex iis quae de Joanne traduntur, hoc minime est praetermittendum. Dicitur enim et multorum sermone celebratur, quod cum divinum panem consecrans extolleret, totus a Deo afflatus (Quid autem horum est incredibile in tam sancta anima?), quibusdam signis videbat Dei spiritum ad dona proposita descendere. Cum autem unus ex ministris, qui ei assistebant in quamdam mulierem, ex iis quae desuper solebant despicere, oculum coniecisset et eam curiose aspiceret, sic quidem magno Joanni fuit depulsa visio Sancti Spiritus. Ille autem non ignoravit, sed ministrum quidem statim movit e sua statione: ipse vero consuetâ visione ne sic quidem est frustratus. Deinde futuri quoque curam gerens, jussit velis superiora muniri tabulata. Vir erat quidam illo tempore qui idem sentiebat cum Macedonianis, et habebat uxorem eâdem haeresi irretitam. Eum magnus Joannes artificiose et sapienter aggressus, adjunxerat Ecclesiae fidelium. Ille deinde uxori suae conabatur persuadere ut eandem teneret sententiam. Mulier autem veritatem respuens, eâdem tamen dicebat sentire cum Orthodoxis aequè ac maritus; cor autem longe aberat ab iis quae lingua loquebatur. Cum autem quadam die ab haereticis panis partem accepisse eam tradit ancillae servandam, et ad sacrum accedit fidelium eum marito, simulans communicare. Cum vero panem divinum accepisset, eum clanculum tradit ancillae, et ejus loco accipit eum quem habuerat ab haereticis. Postquam autem eum ori admovit (o stupendum miraculum) mutatum vidit in lapidem. Atque ipsa cum enunciasset quod factum fuerat, credidit. Lapis autem repositus fuit ubi sacra servantur.

§ 35. Aggreditur nunc oratio res Gainae, quemadmodum se habeant, tradere auribus fidelium: qui erat quidem genere Gallus, nihilominus autem mente quoque barbarus. Cum esset vero Romanis subjectus, et relatus in numerum exercitus, et deinde paulatim progrediens, majores gradus esset assecutus, postremo creatur etiam Dux exercitus Romanorum, tam equestrium, inquam, copiarum quam pedestrium. Is cum acriter defenderet opinionem Arrianorum, ausus est ab Imperatore petere unum templum iis, qui erant ejusdem cujus ipse opinionis, ex iis templis quae erant in civitate. Archadius ergo protinus (ille enim tunc tenebat sceptrum Imperii Romanorum), Dei homine accersito, rogabat ut petitio ejus exaudiretur, ejus virtutum illi revocans in memoriam, et tacite significans tyrannidem, quam ipsum vi-

debat affectare: ut sic, ajebat, barbari mansuescat animus. Et sic quidem Imperator. Joannes autem statim ostendit se etiam habere aures. quae linguae nihil cederent, et quae possent judicare, quibusnam orationibus parère oporteat, et quibus non. Statim ergo renuit, divini metus non oblitus, et ejus, quam habebat, dignitatis: et dicit se non esse id permissurum, quodcumque acciderit. Quomodo enim sustinuerit, qui non et a mente et a pietate procul discesserit, ut qui ingrediuntur rectum trāmitem veritatis, et Christum defendunt esse unum venerandae illius Trinitatis, amandentur extra sacra vestibula: ii autem, qui se magnifice jactantem et audacem linguam in eum movent, ii inquam intra domum illius introducantur? « Sed si quid cum verèris, o Imperator, cum tu mihi eum deduxeris in conspectum, omnem curam depone, ea solum quae dicuntur auscultans. Ego enim cum eo disserens persuadebo, ne ille velit ea a te petere, quae non est fas omnino praebere.»

§ 36. Laetatus est his auditis Imperator, et die sequenti, cum simul etiam adesset vir divinus, accèdit quoque Gainas, ipse quidem sicut heri et nudiustertius petens ab Imperatore unam ex sacris domibus: Joannes autem dixit, non licère Imperatori audere aliquid in rebus Ecclesiasticis, si velit omnino esse pius. « Quid vero, non mihi quoque, inquit barbarus, una aedes oratoria permittetur ad precandum? » — « Nullum est templum, inquit magnus Joannes, quod non tibi pateat: nec est quisquam te prohibiturus, si velis orare. » — « Sed sum, inquit, alterius sectae: et ideo volo seorsum cum ea versari in ecclesia. Non est mea petitio reprehendenda, et quae non justam habeat occasionem, cum belli pericula quotidie adeam, et reipublicae utilitatem vitae meae praeferam. » — « Sed habes, inquit sanctus, laborum non minores remunerationes: siquidem es Dux exercitus, et consularem honorem es assecutus. Satiùs autem fuerit hoc quoque considerare, quam antea quidem esses obscurus et ignobilis, quantus vero sit nunc tuus splendor et quanta gloria: et quanta quidem esset antea paupertas, quantis autem nunc abundes divitiis. Hoc te cogitantem, oportet esse benevolum, et non esse ingratum in imperium, quod te sic honoravit, et non ab eo petere quae non licet. » Cum ad haec nihil haberet Gainas, quod apte respondèret, praetulit silentium: ut qui pulchre re ipsa didicisset, se in virum incidisse, qui non minus posset versare linguam, quam ipse gladium. Admiratus est autem Imperator et qui aderant, quod tam paucis barbaricae temeritatis refrenata fuisset loquacitas.

§ 37. Cum autem aliquantum effluxisset temporis, Gainas, quam jam diu parturiebat, tyrannidem aperte edens in lucem, in Thracia et Macedonia faciebat incursiones populatrices et praedas ex eis agens. Adversus quem cum nemo auderet nec

bellum fortiter suscipere, nec apud eum fungi legatione, generosa illa anima et divino metu armata, neque timens priorem illius cum ipso contentionem, neque quidquam eorum, quae solent animum frangere et perterrere, ad eum statuit proficisci: homo in summa quiete educatus, et qui nullum unquam tale viderat periculum, nec talem perturbationem. Atque egreditur quidem valde alacri animo, ipse legatione functurus pro omnibus. Cum vero jam accederet, ambularet autem terram intuens, gestu quidem gravi et honesto, incessu vero tardo et tranquillo, manifesta virtutis vestigia in vultu significans, Barbarus hoc aspiciens, statim et iram remisit, et placide aspexit, tumore animi ei quodammodo compresso tam moderato et tranquillo spectaculo. Quinetiam eum quoque invasit timor, recordatum illius dicendi libertatis, et qui perterreri minime potest spiritus, et verborum quae vires habent ex veritate, et quae valde possunt animum sauciare. Propterea ergo ei processit obviam, et ad pedes pròcidit: et assumens ejus dexteram, imponebat oculis tamquam sanctificationem. Praeterea autem filios quoque fecit procidere ante sanctos ejus pedes. Deinde cum verba et valde suavem audiissit admonitionem facile persuadetur: et sublatis inimicitiis, fit Romanis, sicut prius, foederatus et amicus. Ita saepenumero venerandus vultus et opportunitas et prudentia orationis, quae vis belli non potuit, facile effecerunt, et visa est plus potuisse oratio, quam gladius. Sed nunc quidem sic victus a virtute et lingua Joannis, depositis armis, pacem est amplexus.

§ 38. Literae mittuntur ad sanctum, quae etiam erant preces ex Asia communes, tum omnium Episcoporum, tum etiam Presbyterorum, qui etiam eum rogabant et ei valde supplicabant, ne eum quidem in scriptis parcentes adjurare, quo suam vehementiorem redderent petitionem, ut ad eos veniret, excogitaturus aliquod remedium eorum Ecclesiis, quae et ab iis, qui partes sequuntur Arrii, et ab iis qui plura habendi tenentur cupiditate, pessime divexantur. Dei itaque homo et pastor bonus, non corporis imbecillitatem, non viae longitudinem, non hyemis difficultatem (erat enim tunc ejus tempus), non aliquid aliud reputans ac formidans violenta illa et acerrima propter Christum anima, sed haec omnia parva et nihil ducens pro cura Ecclesiarum, navem conscendens, tribus diebus venit Apamèam. Quo in loco Paulus quoque et Cyrinus et Palladius Episcopi eum expectabant (eos enim statuerat secum ducere in peregrinationem), cum quibus, pedibus sine mora iter conficiens, venit Ephesum. Omnes ergo Lydorum et Phrygum, quinetiam Carum Episcopi, non pauciores quam septuaginta, et quicumque ex Asiae populo erant insignes, laeti ocyus confluebant, vultum illum videre cupientes, in quo florebat magna virtutis gratia, et linguam audire cupientes, quae pulchre et suaviter influebat in animas.

§ 39. Ibi cum de multis et gravissimis rebus ad Ecclesiasticam disciplinam pertinentibus sapientissime judicasset, et multorum quidem vitam sermone expurgasset, Novatianorum (a) ecclesiis, persuasisset a priori recedere opinione, et transire ad orthodoxam, et alia fecisset plurima et maxime Apostolica, dignaque ejus mente et linguâ, ad urbium reginam revertitur Joannes, eratque sicut prius orationum coelesti nutrimento nutriens, et consuetorum operum curam gerens. Ea autem erant, cura viduarum, defensio orphanorum, eorum qui erant neglecti et injuriis facile patebant, auxilium: et quod erat omnium maximum, vitae deductio ad virtutem et cura animarum, ad quod egregia illa lingua non tamquam minutas roris guttas verba emittens, sed totos fontes apte et numerose effundens, populum incitabat. Verum-enimvero cum tam pulchre se haberet Ecclesia, et in magna ageret tranquillitate, gravis irruens procella, magnos ei fluctus excitavit. Nam cum ille homo Dei et vitiorum animae medicus artificiosissimus, et alia quidem studeret magnopere curare: maxime autem pessimum et illiberalissimum, et aliorum omnium fere vitiorum causam, nempe avaritiam, et in eam quotidie vehementer inveheretur, non aequo animo tulerunt, qui huic vitio serviebant, suam et solius plagam eam rem esse unusquisque existimans, etiamsi illa non ullam personam privatim perstringeret, sed communiter et obscure inferret reprehensionem.

§ 40. Prima autem ex aliis, et prima ex iis qui ejus amore tenebantur, Eudoxia (b), quam ex auditu quidem omnes scitis, cum esset (o dedecus) pecuniae ancilla, Imperatrix. Sed enim re vera magnas ad feriendum vires habet conscientia, cum etiamsi nullus alius moveat, ipse quidem unusquisque per se, non possumus ferre illius plagas. Haec ergo tam misere affecta, communes illas reprehensiones, sui esse solius, ut jam diximus, et non alicujus alterius, esse existimabat. Accidit autem aliquid ejusmodi, quod ei materiam praebuit ulciscendi eum qui reprehendebat. Id vero sic habebat. Erat vir quidam Constantinopoli, nomine Theodoricus, dignitate Patricius, divitiis autem valde abundans. Ejus ergo divitias illa liberalibus oculis non intuens, easque suas facere valde cupiens, quaerebat modum, per quem posset assequi quod desiderabat. Cum ea autem dubia esset animi (ille enim nullam dabat ansam), quid facit? Publicandi quidem ejus bona capit consilium: sed cum hoc studeret facere non aperte, significat ei qui possidebat. Cum communi, inquit, dare possis mutuas pecunias, ne differas, quod propter multas, inquit, causas eis nunc opus habet. Ille autem non ad id solum quod dicebatur, sed ad id etiam quod praetexebatur, intuens, et intelligens eam velle ipsum privare bonis, quaerebat aliquem qui susciperet

(a) De Novatianis alibi. Vide Indicem.

) Eudocia vel Eudoxia senior, Archadii, Imperatoris Orientis, uxor.

ejus defensionem. Is autem quisnam esset alius, nisi homo Dei? Ad quem quidem cum protinus accessisset, eum nequaquam suae spei poenituit: neque enim eum invenit solum socium curarum, sed promptissimum etiam curatorem. Ille namque nihil cunctatus, scribit, ad ipsam quomodo oportebat, et quae scopus requirebat propositus. Ipsa autem statim mota iis quae scripta fuerant, statuit abstinere et desinere eum afficere molestiâ.

§ 41. Cum res ergo ei tam leniter processisset, dixit ei sanctus: « Si Imperatrix fecisset quod animo agitabat, ipse et bonis esses privatus, et Deo nullam habuisses gratiam. Cum autem ipse obstiterit iis quae cogitabat, quid est consequens, nisi ut non videamur omnino esse ingrati et immemores accepti beneficii? » Cum sic dixisset sanctus, is ita illum cepit, ut omnes divitias iis solis exceptis, quibus ipse et filii viverent, Ecclesiae consecrarit. Haec cum ad Eudoxiae venissent notitiam, ejus animum vehementer sauciarunt. Cum ex praesentibus certe conjecisset, quod et quae prius scripta fuerant, e magna cura quam gerebat Theodoricus, ex avaritia potius existerent, quam ex humanitate, et quod vellet fieri dominus pecuniae, significat sancto quae in animo habebat: et acri spiritu ei exprobrat, quod accepisset pecunias, dicens: « Oportebat te omnino, sicut nos, abstinere ab iis quae pertinebant ad Theodoricum. Eam enim graviter versabat et conturbabat cupiditas pecuniae, magnâque ducebatur poenitentiâ, quod eorum, quae scripta fuerant, cedens reverentiae, tam magnas non esset assecuta divitias. » Cum haec autem audisset beatus, ei literis significavit ea, quae par erat eum, qui veritatis curam simul gerit et pietatis. Sic autem habebant ea, quae ad ipsam scripta sunt.

§ 42. « Existimo, o pia filia, te non ignorare, quod si ipse voluissem habere pecunias, nihil mihi obstitisset. Habui enim parentes qui et multum poterant, et multa possidebant: sed divitias lubens cessi egentibus, existimans eas esse rem non dignam, in quam meam curam conferrem. Quomodo ergo, quas et ipse magno studio deposui, et quas omnibus communiter consulo despicere, eas nunc non erubui videri concupiscere? Pecunias autem Theodoricus mihi quidem non praebuit, sed nec ipso praebente ipse accepi: Christo vero foeneratus est, eas praebens pauperibus, ille quidem recte faciens et sibi utiliter, illinc enim multiplices habebit remunerationes. Si autem tuus sit scopus haec Christo auferre, nos quidem nullo damno afficies: nec ideo nos ulla afficies molestiâ, sed Christum potius, cujus eae sunt: et illi curae erit earum ablatio. » Hoc Eudoxiae existit primum semen concepti in eum odii: hinc paulatim in illum furorem parturiit, habens multos quoque alios, qui iram accendebant, et inimicitias ejus opem ferebant. Quod autem ille periculi nullam ducebat rationem, et in se iritandi crabrones, et movendi eos qui

ipsum essent laesuri, in iis, in quibus aliquid negligere, erat Deum ad iram provocare, et excidere ab ejus benevolentia, jam est tempus docere: immo vero quomodo ira in eum eruperit ab iis, qui odèrunt reprehendi, et quos avertere est difficile, ut qui lubenter, ut dicitur, se affricant.

§ 43. Mulier quaedam vidua, nomine Callitrope, habitans Alexandriam, defertur ad Paulacium Ducem exercitus, qui tunc quidem Alexandriae Augustalem administrabat magistratum: pecuniae vero magno amore tenebatur. Defertur autem, quod illa abundaret pecuniis, et esset valde dives: et ideo quingenti aurei a misera exiguntur: quos non ut quae posset dare, sed ut quae magno metu afficeretur, illi dat sitienti, omnibus bonis suis datis pignori, ab iis, qui habebant, mutuata. Cum autem duo anni praeteriissent, finemque ejus accepisset magistratus, et ageret ipse in urbe regia, et ab eo exigeretur ratio suae administrationis: mulier, quae invenerat tempus eam adjuvans, ascendit e-vestigio, et accedit ad Imperatorem, in eum qui injuriam fecerat vociferans, et injustam annuncians ablationem. Cum vero causa fuisset commissa Praefecto praetorio, et Imperator jussisset reddi mulieri, quod non fuerat recte ablatum: ille sive personas peccatorum acciperet, ut dicit divina Scriptura, sive non recte se gereret manus, neque liberaliter, male affecit viduam: et non vindicem, sed adversarium potius se praebuit judicem. Cum ergo ab eo mulier desperasset auxilium, accedit ad Imperatricem: mulier a muliere, quae male affecta fuerat, ab ea, quae poterat opem ferre, se consecuturam esse misericordiam, ut par erat, judicans. Eudoxia ergo, ut quae invenisset venandi occasionem et mustela, ut dicitur, odorata fuisset pinguedinem, quamprimum accersit eum qui fecerat injuriam. Deinde cum quae viduae fecisset, ei dixisset, et eum esse injustum arguisset, eum quidem mulctat centum libris auri: trigintasex autem solis numismatibus datis Callitropae, jussit esse contentam. Haec avara illa et illiberalis, et auro vivens, et aurum omnia videns, sicut Midas ille in fabulis, aurum noctu et interdiu visione apprehendens: *Cujus in manibus iniquitas*, ut dicit beatus David, *et dextera plena injustitiae* (Ps. 25).

§ 44. Quid ergo miserabilis illa vidua, et revera calamitosis-sima, quae talia quidem passa fuerat ab ea, a qua non debebat, ut a qua sperasset potius defensionem? Ipsa ergo cum omnem spem abjecisset, uno utitur refugio, communi illo viduarum defensore. Cui cum rem renunciasset, et qualia pateretur a foeneratoribus, et quod sit usuris omnino opprimenda. Haec dicens, et lacrymas quae ad persuadendum magnam vim habent, effundens, evocat ad misericordiam eum qui ad ipsam erat propensissimus, et qui non minus erat promptus ad eos defendendos qui passi fuerant injuriam, quam Eudoxia ad faciendum. Quamobrem nec ei qui-

dem licebat cunctari: sed protinus quidem accersit eum qui laeserat: forti autem et generoso animo ei exprobrat et arguit injustitiam, et aurum ab eo requirit, non quomodo Eudoxia, suum morbum, non autem alienam plagam curans; sed libera et quæ odio malos habet, mente mulierem defendens.

§ 45. Cum is autem adduceret mulctam centum librarum, quibus eum mulctaverat Imperatrix, et sic non reddendae rationis quaereret subterfugium, beatus, « Pro delictis, inquit, publicis facta est illa exactio. Tu vero non aliter effugies, nisi mulieri quingenta prius numeraveris. » Cum primum autem hoc venisset ad aures Eudoxiae, illa mittit ad Joannem, jubens eum, qui detinebatur, absolvi a crimine, ut qui se satis defendisset. Ille vero leonis pellem statim induens: « Immo vero non dimittam, inquit, quoniam nec justum est cum ante nostros oculos sit ea quae fuit affecta injuriâ, eaque mulier externa et vidua, quae lacrymis operit, ait Malachias, altare Domini, indigens eo qui sit opem laturus. Quatenam autem sunt Deo tantae curae, quantae haec? Quod si me jubes eum dimittere, at tu redde mulieri debitum ex iis quae illius praetextu abstulisti amplius. » Haec quidem magnus ille.

§ 46. Cum autem illa semel et bis misisset, neque quicquam proficeret, cum ipse minoris faceret homines quam Deum offendere: et cognovisset rem sibi esse cum homine qui non cedebat temporibus, minas non formidabat, nec timebat ab ulla excidere rectione, quae quidem sunt magna ex parte terriculamenta iis qui sunt parvi et abjecti animi: sed constanti et generoso spiritu fortiter usque ad mortem resistebat peccato, et magis cavebat male facere, quam pati. Cum, inquam, cognovisset cum ejusmodi viro rem esse sibi futuram, irâ plena (videbatur enim minime ferendum, ut, quae multos superabat, videretur uno longe inferior: est enim ejusmodi res mulier, nempe levis, et quae facile movetur, et plane inanis gloriae ludibrium) jubet extemplo, et duo quidem Centuriones, eos sequente quae sub eis erat manu, quamprimum mittuntur: quibus fuerat imperatum, statim templum ingredi, et eum qui detinebatur, vi illinc eripere. Et sic quidem Eudoxia: ignorabat autem se ea aggredi, quae fieri non poterant, et bellum adversus Deum suscipere. Nam cum illi venissent, et jam essent in foribus, et irrupturi essent (o divinum spectaculum, o rem plane novam), vident Dei angelum specie admirabilem, formâ terribilem, qui strinxerat rhompheam, et horribiliter arcebat ab ingressu. Hoc illi malum cum vidissent, metu repleti fuerunt, et protinus nihil amplius facere decreverunt: sed quamprimum reversi ad eam quae miserat, stupendum hoc spectaculum narrarunt. Illa autem stupuit quidem ipsa quoque, cum audiisset, et de suo coepto aliquid protinus remisit. Solet enim, quod mentis levitate celeriter suscipitur, celeritate

quoque simili excidere. Deinde paulopost ad scopum priorem revertitur, et Frumentio quodam ad eum misso (neque enim tam esse negligentem sinebat amor pecuniae), jussit persuasionem potius aggredi propositum. Magnus autem minime parens ejus blanditiis, dixit: « Non quod delecter litibus, neque quod Imperatrici resistere statuerim, vobis videar esse supra modum contentiosus. non per sacras leges et divina eorum, qui praecesserunt, dogmata et disciplinas: sed simul quidem injuriâ affectam defendens viduam, et quae omni egebat auxilio, et Imperatricis animae salutem procurans, sic videar contradicere. »

47. Cum sanctus talem dedisset responsionem, et ostendisset se nihil esse cessurum, qui autem fecerat injuriam, vidisset omnem spem esse sibi irritam, et Imperatricis, quam somniabat, opem nihil habere momenti, et esse plane ficulneum, ut dicitur, auxilium, domum mittens, aurum ex se solvit mulieri: et sic liberatur ab obligatione. Paulopost autem Eudoxia (quaerebat enim faciendi, quae vellet, libertatem, seu bene seu secus se haberent, et neminem esse, qui contradiceret) mittens ad Sanctum, et partim quidem minis, partim autem blanditiis eum aggrediens, suadet ut desinat velle ei resistere, dicens: « Sed oporteret te esse contentum ecclesiasticis: civilia vero omnino non subire, sed eis cedere Imperatoribus: quomodo ipsi tibi rursus ecclesiasticis: cessare autem contra me conciones habere in ecclesiis. Nam ego quidem hucusque te observavi ut patrem, et paternum, ut sciunt omnes, honorem tibi tribui. Tu autem nisi de caetero in nos fueris melior, scias me non esse toleraturam. » His magnus Joannes magnâ affectus tristitiâ (videbat enim cor ejus parturire injustitiam, et laborem improbe concipere, et iniquitatem, ut dicit divinus David, parere), dixit iis qui missi fuerant: « Jubet me abscedere a rebus civilibus. Tantum autem abest, ut res attingam mundanas et civiles, ut sim ab eis tam alienus, quam ii, qui diu ante sunt mortui, remoti sunt a rebus quae ad victum pertinent. Sed cum sim Episcopus, et mihi commissa sit cura animarum, apertum scio esse periculum, non arguere iniquitatem. Vereor enim, ne de nobis quoque dicatur illud Osee: *Celaverunt sacerdotes viam Domini* (Osee vi): si nos, cum injuste aliquid admittatur, id feramus silentio. Sed eum quoque, qui peccat, jubet rursus divinus Paulus coram omnibus arguere: *ut reliqui*, inquit, *timore habeant* (1 Tim. v). Nos autem nihil illam in ecclesiis, neque nominatim, neque aperte arguimus. Quocirca nobis temere succenset Imperatrix. Sin autem oratio, quae invèhitur in eos qui sunt obnoxii avaritiae et aliis vitiis, nonnullorum mordet conscientiam, non illi nos, sed seipsos potius merito reprehendant. »

§ 48. Haec et alia his similia cum audiissent ii qui missi fuerant, scriptis mandarunt quae dicta sunt: et reversi, dixerunt se

nihil efficere, conantes in coelum jaculari, et radere leonem, et adversus stimulos calcitrare, nebulasque caedere, et tumultu praedicare: et alia, quae dicuntur de iis, quae non possunt fieri. Ille enim homo est metu superior et minis, et adversus ipsam quoque mortem erigitur. Unum solum timet, nempe peccatum, et ne Deum per ipsum vel modicum offendat. Parva visa sunt haec Eudoxiae, acrique et effrèni ejus auri cupiditati. Quamobrem ab ira et furore non desistebat, sed apud se habitantem magis versabat iram, expectans tempus et occasionem ejus, qui ipsam despiciebat, ulciscendi usque ad satietatem.

§ 49. Movit quidem et alios ex episcopis et Clericis, quorum animus erat aptus, ut maligni susciperet semina: et nonnullos etiam qui erant ex ipsa aula Imperatoris. Ne mulieres quidem se ab hoc iniquo coetu abstinuerunt, sed eae quoque maligno fuerunt pars germana. Erant quaedam mulieres, quae mundo delectabantur et erant obnoxiae vitiis. Quae quidem, quod ab illius lingua sauciatae fuerant, in eum vehementes concipiunt et effundunt spiritus. Quos autem habuit acriores aliis adversarios, ii fuerunt, Alexandriae Patriarchae, Theophilus, Berrhoeae Episc., Aca-cius, Severianus Gabalorum, et Antiochus Ptolemaidis. Praeter hos, duo Presbyteri et quinque Diaconi simul erupèrunt.

(Nonnulla capita hic praetermittimus de rebus ad Theophilum propius quam ad Chrysostomum spectantibus).

§ 50. Sed ut Joannis zelus in res honestas appareret clarius, et eorum qui in ipsum temere gerebant inimicitias, nota esset improbitas, quaedam res accidit, quae sufficit ad utrumque ostendendum: et valde grata erit auribus quae odèrunt improbos. Vir quidam erat illustris in hac regia civitate, vita pius, fide religiosus, nomine Theognostos; is cum cuidam Arriano extitisset invisus, per calumniam accusatur apud Imperatorem, et fit eis linguae certàmen non laudabile. Accusatio autem erat quod ipsum et Imperatricem clanculum maledictis insectaretur, et linguà calumniatrice in eum uteretur. Hinc factum est, ut et universa ejus bona publicarentur, et miser damnaretur exilio. Atque ille quidem cum proficisceretur ad civitatem, in quam fuerat relegatus: ea vero erat Thessalonica: jamque prope esset, abducitur ad eam quae est longissime remota, et a qua non licet expectare revocationem, suo vitae fine accepto in itinere. Ejus autem uxor, afflicta et perdita concursu malorum innumerabilium, mariti privatione, privatione bonorum, tam gravi ejus qui simul habitabat, exilio, non a domo solum, sed etiam a vita separante, non poterat sedare luctum, nec unquam cessabat a lacrymis. Unum ergo ipsa quoque novit solatium, nempe ad magnum illum virum refugium: et cum accessisset, et quomodo res suae se haberent renunciasset, invenit ipsum divinum medicamentum dolorum suorum longe acerbissimorum, non verbis tantum medi-

cans, sed factis, ut oportebat, curans indigentiam. Quantum enim satis erat frumenti, ei tribuit ex xenodochio ecclesiae. De caetero autem expectabatur tempus quo pro ipsa intercederet apud Imperatorem.

§ 51. Sed quales sunt invidiae insultus, vitaeque iniqui et graves casus? Nam cum illa a prioribus malis nondum respirasset, rursus opprimitur pondere alterius calamitatis, adeo ut una quidem effunderetur, ut ajunt, altera vero influeret. Sic autem se habebat: tempus erat vindemiae. Eudoxia vero ipsa quoque egressa e civitate, ambulabat in quodam agro Imperatoris: erat autem situs non procul a vinea viduae. Cum autem botrum ex vinea viduae sumpsisset Imperatrix, eo usa est. Cum quidam autem dixisset, vineam esse alienam: « Sed ipsa quoque, inquit Eudoxia, jam relata est in numerum agrorum Imperatoris, » haec enim in usu erat consuetudo longe improbissima, avaritia ne, an execranda adulatio hanc induxerit, incertum, ut quencumque agrum Imperator ascendisset, et de ejus fructu gustasset, is statim recenseretur inter agros Imperatoris: agri vero dominus vel eum cum alio permutaret, vel justum pretium assequeretur. Cum Eudoxia hanc attendisset consuetudinem, et maxime ejus moribus convenientem, et judicaret esse imperii proprium, facere injuriam, et non posse aliter ostendi quid ipsa posset, aufert agrum, simul etiam studens eam afflicere molestiâ (acceperat enim, ipsam ad beatum Joannem confugisse), et illum e sede deponendi quaerens occasionem: sciebat enim, ipsum non esse toleraturum, si venisset ad ejus cognitionem, sed omni ratione ei opem esse laturum. Quid ergo consequitur? Ille quidem ab hac miserabili vidua miserabiliter ejulante inflammatus visceribus, scribit ad Imperatricem, movens ad misericordiam, patrum pietatem revocans in memoriam et Dei timorem, terribilisque tribunalis cogitatione commovens ejus animam. Eudoxia ergo dura et gravi corde (et quid aliud, quam mala mulier?) non solum nihil, non literas, non ipsam ejus qui scripserat, revèrita est omnino dignitatem: sed visa est magnam acerbitem celare in animo. Fuit enim hoc evidens ex iis quae rescripsit, magnum Joannem vocans insolentem et linguae intemperantis, et qui eum quem par est, honorem ei minime tribuit: et qui ignorat eas quae latae sunt leges: ex quibus dicebat hanc unam esse admirabilem et longe justissimam quae prodigioso quodam modo agrum quem solum ingressi fuerint Imperatores, eum protinus facit illorum, etiamsi is fuerit peregrinus et plane alienus.

§ 52. Haec cum legisset homo Dei, non fuit retardatum ejus promptum animi studium, cum statim primum facto periculo non esset assecutus: neque quod suum erat, a se non esset censuit faciendum, aut aliquam attulit excusationem, interjecto tempore aliquo et dilatione, ut in rebus hujusmodi solet multis evenire,

dum aut cedunt dubitantes, aut tempora reformidant: sed nihili faciens quicquid posset arcere ejus impetum, ut qui paratus esset toto pede currere, ille ipse accedit ad Imperatricem: et cum multa dixisset, et omnem lapidem, ut ajunt, movisset, eam autem vidisset minime cedere, sed improbam hanc consuetudinem, tamquam inexpugnabilem et immobilem aliquam legem proferre, opus habet austeriore medicamento propter morbi repugnantiam. «Redde ergo, inquit, mulieri, quod suum est. Quid enim te uxori Achab studuisti comparare?» Haec postquam audivit Eudoxia, irâ magnâ incensa, ignem spirabat: et veluti semiinsana et emotae mentis, ne poterat quidem omnino contineri: sed clamabat et domum implebat vociferatione, dicens: «Ego me ulciscar, nec diu patiar, tamquam infamem foeminam affici contumeliâ. Viduae autem non modo vinea, sed nec pro pretio quidem ei quidquam omnino solvetur.» Sic magnus Joannes reversus e regia, praecipit templi janitoribus, ut si accessisset Eudoxia, ei fores protinus obserarent, neque eam ingredi sinerent.

§ 53. Parum temporis intercessit, et aderat dies festus quo divinae Crucis Lignum in altum tollitur. Universus itaque populus confluebat in templum, neque ullum genus aut ulla aetas aberat. Neque enim dies festus solum eis causa erat, ut venirent: sed multo magis linguae Joannis auditio. Omnibus enim injecebat tam vehemens audiendarum orationum suarum desiderium, ut saepe cum concionaretur, essent a Deo afflati auditores, et ab ejus ore quodammodo pendèrent, eisque in sublime tollerentur simul animae et corpora: ejusque attenderent labra quae movebantur, non tamquam dicentis, sed emittentis quid poculentum nectareumque et perspicuum. Eâ de causâ studio erat omnibus, ne abesset quisquam ab auscultatione: quin etiam ut ipsa quoque verba non semel audita negligerent, sed omni studio ea per veloces scriptores exciperent, et tamquam thesaurum reponerent. Cum ergo haec ita se haberent, et Imperatrix veniret cum omnibus cum magno comitatu et cum fastu regio, janitores steterunt in foribus, et fecerunt id quod eis fuerat imperatum. Quod quidem ferens aegerrime Eudoxia, coelum terrae miscebat, et valde vociferabatur, et populum qui aderat, vocabat in testimonium, ut conscios ei factae injuriae. Deinde etiam cum fores vi truderentur, quidam ex iis qui aderant, audacius aliquod factum volens ostendere, strictum gladium intendit in sacram illam portam. Divina autem fuit consecuta justitia, non ut saepe solet lento passu, sed evestigio. Nam cum ille ensem sustulisset, simul quoque temeraria dextera exaruit et extitit otiosa. Terret miraculum Eudoxiam. Quinetiam quicumque eam circumstabant, magno timore sunt affecti. Quod enim a divina lingua Joannis fuerat imperatum, non temere factum erat, neque dependebat ab aliqua mente humana: sed divino zelo aperte fiebat ad Dei gloriam. Quanam

de causa, dices? Ne sancta despicerentur, neque multis sic patèrent, aut potius indignis. Quomodo enim digna quae pecuniis furebat et rapinis, et rerum alterius tanto amore tenebatur, ut non verbis, non admonitionibus, maxime tanti viri, cederet: et non solum non desisteret facere injuriam, sed etiam insurgeret in eos qui volebant corrigere? Quid aliud faciens, quam quod plane solent furiosi qui et medicis et eorum qui aliòqui ipsorum curam gerunt, non solum saepe graves manus, sed saevos quoque dentes immittunt?

§ 54. Atque sic quidem Eudoxia a sacris exclusa vestibulis, cum nihil amplius facere, nec se ulcisci potuisset, immo ne melior quidem evadere voluisset, revertitur. Qui autem in manu acceperat disciplinam, cum, ut videtur, non esset tam obtuso ingenio, neque similiter atque illa, malitiae immedicabilis: sed simul atque plagam accepit, evasisset cordatus, et ostenderet latentem animae nobilitatem, accedit ad magnum Joannem, et in conspectu omnium confessus est se peccasse, et ostendit magnam poenitentiam. Ille autem eum benignis oculis intuitus, et acceptiorem praesentem habens poenitentiam, quam propter priorem iratus fuerat impudentiam, ut qui esset promptior ad beneficium humane conferendum, quam ad juste puniendum: jubet ad templi lavacrum, volens imitari Christum etiam in miraculis, abluere dexteram quae fecerat injuriam. Quod quidem cum factum esset, eam statim habuit sanam et robustam, et ad Deum se pulchre extollentem in confessionem gratiae.

§ 55. Non multo post autem Epiphanius Cypri Episcopus, prae magna omnino simplicitate et moribus a malitia liberis, Theophili a quo erat circumventus, astutiam non agnoscens, cedens non honestis Theophili impulsionebus, ascendit e Cypro, libros, quos adversus Origenem conscripserat, secum afferens. Cum vero e nave descendisset, et appulisset in templum Praecursoris, quod septem miliaribus ad occidentem abest a civitate, sacram perègit synaxim: et cum diaconi secus atque oportebat fecisset ordinationem, ingreditur civitatem. Deinde Theophilo agens gratias, hospitio quidem accipi apud beatum declinat tamquam nefarium: privato autem quodam habitaculo non honeste acceptus hospitio, et illuc peregrinos, qui in civitate versabantur, advocans, eis legebat libros suos in Origenem. Quorum alii quidem, illius gratiâ, persuadebantur ea vel manu defendere. alii autem hoc faceretur e-cusabant. Homo autem Dei Joannes, Epiphanio nihil infensus, quod intra terminos suae ecclesiae non abstinuisset ab ordinatione, hoc solum rogabat, ut cum aliis, ut par erat, Episcopis ad ipsum diversaretur. Is vero respondit, se nec simul quidem esse precaturum, nisi ipse prius Dioscorum expelleret e civitate: et libris quos scripserat adversus Origenem, sua esset assensus subscriptione. Ad haec dixit Patriarcha: « Non oportet nos,

priusquam accurate discernamus, aliquid temere facere aut dicere.»

§ 56. Eudoxia cum primum intellexisset hanc inter eos esse veluti dissensionem, et hanc quasi arripuisset occasionem, accersito statim Epiphanio, «Vides, inquit, o Pater, quemadmodum omnia quidem Romanorum sceptrâ mihi cedunt, et meae subiecta sunt potestati: Joannes autem est adeo mihi infestus, et tantâ est in me arrogantia, ut vel extremâ afficiat contumeliâ. Dicitur autem etiam quamdam tenere opinionem quae discrepat ab Ecclesia. Tu vero (ego enim tibi do imperium in omnes Ecclesias, ut nihil tibi sit impedimento) vide ut adversus eum congreges synodum, et eum, ut justum est et honestum, e sede deponas.» Haec et dicebat, et vultu apertius ostendebat irae in sanctum vestigia: et manifeste prae se ferebat, se grave et non cessaturum virus spirare in illum sapientem, nec extincturam prius iracundiam, quam quod animo agitabat, deduxisset ad effectum. Haec cum audiisset Epiphanius, non statuit iis qui rerum potiebantur, in iis, quae non oportebat, gratificari: nec tanti esse faciendum eis inservire, ut aliquid fiat praeter id quod Deo videtur. Et ideo ad eam propius accedens, «Non irato animo, sed benigne ac placide, o filia, a te audienda sunt quae a nobis dicuntur. Si accusetur quidem Joannes alicujus haeresis, et non accedat vocatus, vel se purum ostensurus, vel poenitentiam correcturus ignorantiam, is mihi quidem videtur indignus sacerdotio, et quod est imperatum, quamprimum fiet a nobis. Sin autem, quod vobis maledixit, propter hanc solam causam visum est abdicatum esse Joannem ab Ecclesia, Epiphanium non habebitis assentientem. Est enim maxime Imperatorum, propter nihil ejusmodi meminisse acceptae injuriae, sed se bonos et benignos in omnes ostendere: siquidem vobis quoque est alius rex in coelis: quem, cum ut homines peccatis, opus habetis benignum habere et propitium, propter suam mansuetudinem in eos qui sunt ejusdem generis.»

§ 57. Haec verba cum audiisset Eudoxia non ex sua sententia, inconsideratum quiddam planeque, quod nimiam arguebat vecordiam et praecipitationem, propter nimium dolorem, vel, ut verius dicam, propter summam improbitatem, stolide est elocuta, dicens: «Nisi Joannes fuerit e sede depositus, et exilio fuerit condemnatus, ipsa permittam aperiri templa simulacrorum: nec erit qui nobis volentibus, sit impedimento quo minus illa a quolibet adorentur.» Quidnam habuit amplius Herodias, quo eam in vitio superaret, quae magno studio contendit, ut fieret caedes ejus qui erat ejusdem nominis? Nisi quod non erant utrique eadem vitia: quandoquidem illa quidem insigni libidine, haec autem immoderata laborabat avaritiâ. Ambae autem, quod effugere vel lent reprehensiones, ab ambobus sitierunt magnopere liberari.

Honestus autem Epiphanius percussus absurditate eorum quae dicebantur, cum dixisset, « Ego iudicii, quod sic habet, sum insons : pròtinus est egressus. » Quaedam autem falsa fama quae ex hoc ad omnium aures pervasit, quod ipse quoque Epiphanius huic depositioni Patriarchae sit assensus, ad magnum usque Joannem pervadit. Ille vero aut verum ignoravit, fortasse quod Deus eum celasset, divinâ quadam providentiâ, ut alio modo efficeret ambos, quae utrisque evenerunt, praedicere : aut scivit quidem Joannes non esse verum, quod famâ ferebatur : lubens autem assensus est multorum existimationi, ut sic Epiphanius futurum praediceret. Fertur ergo Patriarcha sic post haec scripsisse ad Epiphanium : scripsit autem simpliciter et familiariter : « Frater Epiphani, Audivi te consensisse meae relegationi. Scias autem nec teipsum tuam sedem visurum esse amplius. » Ad haec sanctus Epiphanius simplicibus rursus verbis rescripsit, quibus ipse quoque utar : « Athleta Joannes, feri et vince : sed nec ipse pervenies ad videndum locum exilii. » Vera autem fuerunt, quae dicta sunt ab utrisque. Nam et Epiphanius cum statuisset navigare in Cyprum, decedit in navigatione : et admirabilis Joannes priusquam perveniret ad locum secundi exilii, migravit ad Dominum : hoc autem procedens oratio ostendet apertius.

§ 58. Non multum intercessit temporis, et statim cum pluribus Episcopis Theophilus venit Constantinopolim, cum urgente Eudoxiâ, et ei praebente ingressum liberum ab omni metu : licebat autem tunc videre malorum exâmen, quod congregabatur, et Theophilo opem ferebat ad sapientis Joannis depositionem. Quinam vero ii et undenam ad hoc fuere commoti ? Quaedam animae non paucis peccatis obnoxiae, et quae erant plane incurabiles, de quibus prius quoque diximus : quos cum incorruptus Joannis calculus, veluti lapis quidam Lydius, probasset esse indignos suggestu, moverat sacerdotio. Cum multis ergo, ut dictum est, Episcopis Theophilus convenisset Eudoxiam, seorsum cum ea collocuti, ab ea in secretum admittuntur, muneribus donantur, adversus sanctum virum linguae eorum conducuntur : se omnibus sententiis justum esse condemnaturos pollicentur. Cum tam iniquam conventionem iniissent, et innocenti sanguine animas potius quam manus intinxissent, exeunt, cum nihil horum adhuc venisset ad notitiam Archadii. Sed rursus quoque dantur occasiones iis qui eas quaerebant, et parturiebant improbitatem : sed quae ne umbram quidem habebant veritatis : materiam tamen praebabant igni malarum actionum.

§ 59. Non multum enim intercessit temporis, cum partem quamdam libri Regum, divinae scilicet scripturae, cum usus ita postularet, contexens magnus Joannes insitutae orationi, concionatus est in ecclesia. Ea autem ita se habebat : « Congregate ad me sacerdotes dedecoris, qui comedunt mensam Jezabel, ut

dicam eis sicut dixit Elias: *Quousque claudicabitis utrisque poplitibus vestris? Si Baal est Deus, ambulate post ipsum. Si autem Jezabel quoque mensa ipsa est Deus, comedentes evòmite* (III Reg. XVIII). Hinc illi sapientes in malitia, cum verba quaedam tamquam arma apprehendissent et validum auxilium, accedunt ad Archadium, duce hujus improbae synagogae Theophilo, alia quidem addentes, alia autem perperam exponentes. Dicebant vero viri egregii et facile persuadebant, se quidem dictos fuisse sacerdotes dedecoris: revera enim erant: Imperatricem autem esse aperte Jezabelem. Hinc factum est, ut Imperatoris quidem in magnum Joannem cederet reverentia, et desiderium transiret in dolorem: daturque praeda viris improbis.

§ 60. Theophilus autem cum alios quidem donis, alios vero minis, alios autem aliis modis quos scit invenire malitia consecuta potentiam, persuasos ad suam traduxisset voluntatem, et effecisset ut omnes a sua pendèrent sententia, ille tanta improbitate permiscuit et confudit omnia, ut qui rerum potiebantur, ei permitterent congregare synodum maximam adversus Joannem. Cum invenisset autem duos diaconos, quorum alter quidem erat reus adulterii, alter vero caedis, et ideo a magno Joanne fuerant depositi: libellos, quorum ille rursus fuerat opifex, exhibere facit adversus sanctum: libellos qui erant pleni quidem calumniis, nullum autem habebant vestigium veritatis: nisi quod hoc solum moderate attingebant, etiamsi non ab eis eadem diceretur intelligentia, quod aquam vel vinum vel pastillum suadebat gustare post communionem iis qui communicabant.

§ 61. Cum itaque nugaces hos libellos accepisset is qui dederat, et Acacium et Severianum, et praeterea Antiochum, invictos, ut ita dicam, vitii propugnatores, cito in suam adscivisset societatem, extra civitatem (erat autem ager Ruffini, nomine Quercus, situs sub Chalcèdone) de sancto deponendo execrandi conferebant et contexebant consilia. Ipse vero Joannes versans simul cum quadraginta Episcopis, valde mirabatur, quemadmodum tantis criminibus obnoxius Theophilus, et deinde adesse jussus et reddere rationem, tam repente eorum, qui rerum potiebantur, animos potuerit capere, ut non solum de suis causam non diceret, sed aliorum etiam propèmodum esset iudex, indicta ab eis omnino causà. Deinde hortabatur, ne essent parvo et abjecto animo, nec tristitiâ afficerentur, nec hoc, quod erat praesens, quidpiam magnum esse ducerent, cogitantes quod per multas afflictiones sit intrandum regnum coelorum ab iis qui ipsum diligunt. Deinde rogabat, ne quis suâ causâ vellet suam relinquere ecclesiam: sed si vultis mihi, ajebat, gratificari, mementote nostri in vestris orationibus. Haec dicens, postquam vidit eos vinci lacrymis, ecclesiam autem, ut magis ita dicam, deflere, eos recreabat spiritualiter, et indice sinistrae manus volam pulsans,

ut solebat facere in curis animi: « Satis, inquit, lamentationum. Quid enim vultis cor mihi frangere? Sed videte, ne relinquatis Ecclesias, hoc enim, sicut prius dixi, volo a vobis, si quid aliud, fieri.» Cum autem dixisset quidam: « Sed necesse est nos manentes in ecclesiis, communicare cum insidiatoribus et dare manum iisdem subscriptionibus: » Beatus autem protinus: « Sed permitto quidem, inquit, ut communices, te omnino abstinens ab Ecclesiae schismatibus: nequaquam autem subscribas, nullius enim rei mihi sum omnino conscius cur deponar.»

§ 62. Cum il sic communiter colloquerentur, accedunt quidam afferentes literas a Theophilo, quarum erat inscriptio: « Sancta synodus in Quercu congregata, Joanni: » illum quidem adeo nude et tam ignominiose, ut ne nomen quidem darent Episcopi, suam autem re vera improbam synagogam, vocantes sanctam synodum. Videbantur enim eum condemnasse vel ante dictam causam, infames scilicet et execrandi eum in quem non cadit reprehensio, estque purus et mundus. Quidnam autem continebant eae literae? « Libellos accepimus, qui erant pleni multis contra te accusationibus. Oportet ergo te venire, de eis redditurum rationem. » Ad haec Christi discipulus et imitans illius mansuetudinem, tres Episcopos cum duobus Presbyteris mittit ad eos, ipsum defensuros, sicut ille ipse scribit in epistola ad Innocentium Papam: « Misimus ad ipsum, dicens, Episcopum Pessinuntis Demetrium, Apamëae Eulysium, et Apiareae Lupicinum. Presbyteros autem Germanum et Severum, cum ea, qua nos oportebat, moderatione respondentes, et dicentes nos non recusare iudicium, sed apertum inimicum et hostem manifestum. Qui enim nondum libellos acceperat, et talia ab initio fecerat, et se ab Ecclesiae communione et precatione absciderat, accusatores adornabat, clerum transmovebat, et desertas reddebat ecclesias: quomodo is jure potuerit ascendere sedem iudicis, quae ad eum minime pertinet? Neque enim erat consentaneum, ut qui ex Aegypto erat profectus, esset iudex iis qui erant in Thracia, et qui ipse erat reus, hostisque et inimicus. Sed tamen nihil horum revêritus, sed implere studens ea quae statuerat, cum nos significassemus esse paratos diluere crimina vel mille et centum praesentibus Episcopis, et nos puros esse ostendere, sicut nunc sumus, non passus est: sed nobis absentibus et synodum invocantibus, et iudicium requirentibus, et non auditionem fugientibus, sed apertas inimicitias, admisit accusatores, et eos qui excommunicati a me fuerant, absolvit, et ab iis ipsis, qui nondum crimina diluerant, accepit libellos, et exegit commentarios: quae quidem erant omnia praeter canonum consequentiam.» Sed haec quidem et quae deinceps sequuntur, egregia illa lingua recenset: et ideo non opus est, ut ea nos dicamus, cum illam audire liceat.

§ 63. Verumenimvero renunciâtâ defensione iis qui erant cum

Theophilo, ipsi non ferentes veritatem eorum quae dicebantur, iram effuderunt in eos qui missi fuerant: eosque apprehensos, vehementer verberarunt, et eorum tunicas diruperunt: quin etiam ferro, quod tunc pararant in Patriarcham, collum unius circumderunt: quinetiam cum malignus eorum corda sic affecisset, eum mittunt in exilium, in quemdam locum obscurum et occultum, ferro sic circumdatum. Illo ergo eos, ut diximus, recusante, tamquam apertos inimicos, canonicum autem invocante Concilium, qui erant veloces ad effundendum sanguinem, etiam non praesentem aut aliquid respondentem condemnant, cum imbecilla quaedam maledicta in vitam congestissent angelicam, visi potius ludere, quam serio agere, et quae longo tempore instructa et ordinata fuerat, malitiam uno die temere studentes effectam reddere. Res est enim timida mendacium, et quae facile potest terreri: et ideo actionum executionem novit accelerare, fugiens omnino, ne vincatur. Deinde cum considerassent fore sibi utile, si haberent Imperatorem suae defensorem sententiae, ut quod improbe faciebant, redderent validius, ad eum mittunt literas in hanc sententiam: « Quoniam accusatus Joannes, et sibi cum aliorum plurimorum conscius, tum etiam, quod sit reus laesae majestatis (laesae majestatis delictum dicebant offensam ab Joanne Eudoxiam) non potuit sibi persuadere, ut veniret ad synodum, propterea si exacte considerentur canones, jam est depositus, et nihil restat, nisi ut vestra jubeat potentia eum vel invitum mitti in exilium. »

§ 64. Deinde cum jussisset Archadius (eis enim credebat tamquam sacerdotibus, nesciens eos in interiori homine, non esse sacerdotibus, sed potius sacrilegis similes) quid sit? Movetur quidem universus populus, ut qui sensisset id quod erat faciendum, et repente in magnam accenditur seditionem: et partim quidem vociferatur adversus Imperatorem, partim autem Theophili quoque et multo magis arguit improbitatem. Multi enim etiam ex iis qui erant ei infensi, jam mutati, dicebant fuisse sanctum temere accusatum, incorruptum testem habentes omnes conscientiam, apertamque et evidentem reverentes veritatem. Tandem autem cum plus valuisset improbitas, immo vero cum justus Joannes hoc voluisset, ne aliquod oriretur periculum, ut solet accidere in talibus seditionibus, profundo vespere expellitur, sicut ipsum licet audire in epistola ad Innocentium, quae sic dicit: « Quid enim multa opus est dicere? Non destitit omnia facere et moliri, donec nos cum multa potestate et auctoritate, e civitate ejecit et ex ecclesia, et profundo vespere, attracto omni populo, tractus a Magistratu civitatis, per mediam civitatem, et per vim deductus, sum in navem immissus, et noctu navigavi, quoniam invocabam synodum ad justam auditionem. » Quis haec audiverit sine lacrymis? *

* Evenerunt haec anno 404.

§ 65. Sed sic quidem expulsus, appellit ad os Ponti, quod vocant sacrum. Deinde etiam transit Praenetum, aut ab iis potius, qui agebant, transmittitur. Theophilus, autem postquam evenit, ut ex animi sententia fierent quae volebat, mittit etiam literas ad Innocentium Romanum Pontificem, ei significans Joannis depositionem. Qui cum legisset literas, et in eis vidisset multam insidere perversitatem, ne voluit quidem respondere, ut qui cum magnae temeritatis damnasset et arrogantiae, quod et solus scripsisset, et quod non aperte scripsisset, quamam de causa et cum quibus eum deposuisset. Hinc causam Heraclidis, quem magnus ille Joannes Ephesi constituerat antistitem, tractans Theophilus, et ex eo illi beato tentans labem inurere, ipsum etiam judicavit non praesentem, dicens, quod aliquos injuste verberasset, et per medium forum, vinctos catenâ, circumduxisset. Civibus autem contra dicentibus, non oportere absentes judicare, volentibus vero Alexandrinis attendere accusatores Heraclidis, ex eo orta est seditio: ex seditione autem ventum est ad manus: ex eo vero ad vulnera, ea autem mors quoque est consecuta, quorum omnium Theophilus dictus est et fuit causa. Haec summe iritarunt Bizantinos, et eum quaerebant perdere, et in profundum maris mittere. Ille autem postquam sensit persequentes, fugâ statim sibi consuluit, et penetralia subiit Aegyptia.

§ 66. Interim autem, dum haec fierent, Deus terraemotu terrefecit civitatem, communesque eam agitabant conquassationes, et graves terrores imperatorio imminebant cubiculo: adeo ut populus tumultu impleretur, et magna voce clamans, revocaret sacerdotem. Quinetiam ipso quoque Imperator vehementi stimulo tristitiae in corde sauciatus, movetur poenitentiâ, et literis imperatoriis quamprimum magnum illum revocat. Brison autem erat, cui datae fuerunt literae, unus ex Eunuchis, qui ministrabant Eudoxiae (a). Qui cum pervenisset ad sanctum, qui Praeneti asservabatur in custodia, rogavit ut veniret et civitatem liberaret a periculo. Sed non ad Brisonem usque constitit ejus reditus studium et acceleratio: sed post ipsum alii, et post illos alii. Sicque fuit Bosphorus plenus eorum qui mittebantur. Cum itaque eum redire agnovisset civitas (erat autem decimustertius Novembris), quemadmodum enumerarit quispiam multitudinem eorum, qui exibant? quomodo explicarit studium in egrediendo? Quomodo expresserit voluptatem? Plane enim imitabantur fluentia fluviorum, cum alii aliis agminatim succederent. Et erat quidem mare plenum navigiis, plenum autem sonitu, canticisque et hymnis, qui Deo cum magna voluptate canebantur. Hoc po-

(a) Eadem ipsa nocte Eudoxia epistolam ad Joannem scripsit, cujus exordium erat: "Ne arbitretur Sanctitas tua me illa movisse quae gesta sunt (?); improbi et perditionis homines hanc struere machinam; mearum lacrymarum testis est Deus... Recordor per manus tuas filios meos fuisse baptizatos." Haec imperatrix; hinc illa imperatorem adit, ejusque genua tangebat cum lacrymis, obsecrans ut sacerdotem revocaret; *nulla nobis, inqueiebat, spes Imperii superest nisi ipsum revocemus.* Hec quam cito videbimus ortum terraemotu metum, superbiam et iram dissipatum!

test insidens animae viri desiderium, qui virtute quidem est ornatus, est autem sortitus populi administrationem, et eum amat paterne. Hoc est evidens argumentum voluptatis, qua tunc fruebantur, qui jucundis se explebant fluentis aureae hujus linguae. Quod enim qui eum exceperunt, adeo sunt laetati, id ostendebat privationem fuisse causam magni doloris. Magnus autem dolor, post privationem, testatur omnino fuisse parem antea voluptatem.

§ 67. Cum ergo revertens, esset proxime civitatem, nolebat prius ingredi, quam majori judicio res ejus committeretur: sed populus aegre ferebat, et ad audendum jam se parabat, et eos qui rerum potiebantur, insectabatur maledictis, donec omnes in idem convenientes, et partim quidem utentes precibus, partim autem vim afferentes (audaciae enim aliquid habet desiderium) vix tandem persuaderent ascendere civitatem. Cum vero essent eum in sede collocaturi, ipse rursus resistit vehementius, dicens oportere ea, quae prius sunt decreta, examinari, et omnino magis generale assequi iudicium. Sed vicit populi iudicium, quod erat fortius omnibus: et sic eum rursus in sedem reducunt patriarchalem. Ille autem et omnes lubenter aspexit, et, ut mos est, pacem eis est precatus. Et sic quidem ecclesia cum suum sponsum accepisset, et quae eam circumsistebat, tunc solvisset tristitiam, florebat et germinabat irrigata suavissimis verborum ejus fontibus. Sed, o invidia malum invictum, malum, quod semper bonis insidiatur! Tibi enim omnino non licebat quiescere, neque ulla te cepit satietas continuorum insultuum, donec, o saeva et agrestis, eum valuisti omnino abrumpere et procul a grege remove, heu heu bonum pastorem, et qui vigilantibus oculis ei praeerat. Sed quonam modo haec evenerunt, et unde nam rursus invidiae tanti mali occasio?

§ 68. Statua quaedam argentea Imperatricis prope templum, cui cognomen est Sophia, erat super columnam. In ea de more fiebant ludi quidam publici. Quod quidem cum magnus ille recte reputasset esse templi contumeliam (ad sacros enim, qui canebantur hymnos, confusae et inordinatae voces contra resonabant) saepe autem adhortatus, non potuisset facere ut cessarent, linguam laxat in eos qui haec jubebant fieri. Itaque Eudoxia rursus ad se trahens ea quae dicebantur, et existimans omnia ad se referri, graviore telo irae sauciata, erat intolerabilis, nec poterat cohiberi, quantum efficere poterat, universum evertere aggrediens, et nihil aliud effectum reddere machinans, quam opportune eum ulcisci, qui visus fuerat eam afficere injuriâ. Rursus ergo statim congregabatur synodus, et literae mittebantur imperatoriae, quae et alios episcopos et eos qui nuper accusatores fuerant, evocabant. Cum autem non esset eis honesta causa movendi ea, quorum jam fuerat accusatus, ars tamen non defuit malitiae.

Ad eum enim, qui in rebus ejusmodi erat ingeniosissimus, et ad haec construenda solertissimus, nempe ad Theophilum, statuerunt scribere, ut vel veniret quamprimum, vel modum eis rursus suggereret, per quem possent adversus Joannis summam contendere veritatem. Ipse autem, ut qui quomodo fugisset esset memor, venire quidem ad eos recusavit, ut quod non esset sibi conducibile: mittit autem tres ex suis Episcopis, eis dato canone ad accusationem, quem prius proposuerunt Arriani adversus validum Ecclesiae propugnaculum, nempe Athanasium, qui dicit: « Si quis Episcopus aut Presbyter juste aut etiam injuste depositus, per se redierit absque synodo Ecclesiae, ei non detur amplius locus defensionis. » Atque sic quidem is, cui nullus erat par improbitate, cochlear Ecclesiae, Lybica plane fera, ex Aegypto Proteus, jussit eos dicere qui ab ipso missi fuerant, nihil aliud volens efficere, quam ut sic sua esset firma ac rata sententiâ: et nec viro egregio daretur locus diluendi calumnias quae ei obiectae fuerant.

§ 69. Sed ille non vulpinam, sed leoninam potius pellem induens, nempe veritatem, dicit nec se in judicio fuisse, neque accusationem audivisse, neque omnino habuisse tempus ad defensionem: ab Imperatore autem fuisse expulsum, et ab illo rursus vel invitum introductum: alioqui autem se scire hunc canonem fuisse compositum ab Arrianis: et quoniam non recte se habebat, a Sardicensi synodo fuisse abrogatum. Deinde cum simul cum Acacio et Antiocho et aliis calumniatoribus ex parte quoque Joannis decem ingressi fuissent ad Imperatorem: et illi quidem affirmarent, dictum canonem esse firmum et validum, ut qui aperte factus esset ab orthodoxis: hi autem dicerent, eum esse et mentis et linguae haereticae, et maligne ab eis esse inventum. Quamobrem saepe ab ecclesia injuste expulsus Athanasius, deinde occasionem nactus, per se rediit: et quod Joannes ne prius quidem fuerit depositus, et neque per se rursus esset ingressus: sed tuo cedens imperio, ajebant, o Imperator, immo vero per vim coactus. Postremo inscribantur, dicebant, ii qui sunt Joannis et Dei partis, et isti, Acacium dicentes et Antiochum, qui orthodoxum affirmant esse canonem: et fateantur se esse ejusdem fidei, cujus ii, qui ediderunt: et sic solvitur id de quo dubitatur: laudavit quod dictum fuerat Imperator, ut quod recte se haberet, et sic jussit eos facere. Illi autem se facturos quidem sunt polliciti, prae se ferentes, se confidere: destiterunt vero, ut qui sint suspecti rem minime esse tutam.

§ 70. Cum res ita se haberent, et ille quidem anno integro optime administraret ecclesiam post revocationem: isti autem, quae sibi erant propria, facerent: ea vero erant artes et imposturae: et quid non moverent, ut sanctum e sede deponerent, etiamsi non potuerint ejus spiritus dejicere? cum adesset festus dies Pa-

schae, a multis molestiis, quas ei exhibuerunt isti, victus Imperator, significat Patriarchae, ut excèdat ex ecclesia, ut qui jam a duabus synodis sit condemnatus. Ad haec magnus ille Joannes: «Ego, inquit, cui Deus et Servator ecclesiam tradidit regendam, ab ea mea sponte vereor recedere. Sin autem hoc ita tibi videtur, o Imperator, at me ex ea vi expelle, ut me possim omnino defendere, quod ordine vel vi deseruerim.» Ad eum itaque mittentes, prohibent quidem sacrificare: concedunt autem, ut in praesentia quidem versetur in Episcopatu: timentes, ut opinor, ne Deus rursus dèsuper ferat sententiam in eorum audaciam, et ut prope eum habentes, Dei iram per ipsum réprimant. Sic ergo seorsum interim egit vir ille magnus, cessans a sermonibus et pulchris linguae fluentis.

§ 71. Cum autem esset dies magni sabbati, Imperator fecit quod non recte se habebat, nec animi erat imperatorii. Accersitis Acacio et Antiocho, rogavit quidnam oportèret facere. Sed oportet, inquit, considerare, an Deo grata sint, quae a vobis fiunt. Illi autem (Quid enim erat eis Deus curae?) In nostrum, inquiunt, redeat caput Joannis depositio: similia iis qui dixerunt: *Sanguis ejus super nos*, et non procul ab eorum sententia, elocuti. Sic absentem condemnant virum justum, cum nec de iis, quorum accusabatur, dicendi potestatem ei permisissent, quod est commune omnibus qui judicant sine ulla animi perturbatione: neque ab illo ullam acceperant defensionem.

§ 72. Cum haec autem audivissent, qui erant a partibus Joannis, Episcopi quidem se animi aegritudini dedentes et lacrymis, in angulis latebant et silentium agebant in habitaculis: Sacerdotes autem et quicumque erant, ex clero, congregabantur ad quasdam aedes oratorias: vocatur autem locus Constantianae: et cum magna concurrisset multitudo, iis omnibus curae erant sacri hymni et consueta glorificatio: praeterea vero eos quoque qui accedebant, divino dignabantur baptismo. Timentes ergo qui erant improbi concilii, ne si in templum, ut solebat, venisset Imperator, et vidisset id vacuum populo, hinc quidem sentiret populi in magnum Joannem benevolentiam: eorum autem, ut erat consentaneum, condemnaret invidiam: efficiunt ut quidam Lucius dux militum numeri gravis armaturae, quem etiam fama erat esse gentilem religione, vadens convocaret populum ad ecclesiam, mansuetudine primum utens et persuasione, lege, ut ajunt, Beotia. Sin minus, vim etiam inferret, lanceam miscens cum caduceo. Ille autem cum statim cum iis, quos habebat quadringentis, vespere irruisset, illa fecit, quae par erat eos solos pati qui fecerant: dicere autem et explicare non nos oportet, sed id concedere illi linguae omnium pulcherrimae, et eam audire narrantem. Ipse enim sicut fortiter sustinuit, ita etiam vere narravit quod accidit.

§ 33. « Quomodo (scribit Joannes ad Innocentium Papam) quae hic facta sunt deinceps, narraverim, quae omnem superant traegediam? Quatenam ea explicarit oratio? Quatenam aures ea absque horrore acceperint? Nam cum nos eadem sicut prius proponeremus, repente multitudo militum in ipso magno Sabbato, die jam inclinante ad vesperam, in ecclesias irruens, universum clerum, qui erat nobiscum, expulit, armisque circumdedit: et mulieres, quae se ad baptismum exuerant, ex aedibus oratoriis nudae eo tempore evaserunt, metu gravis hujus irruptionis, ne eum quidem, quem decet mulieres, pudoris ornatum induere permittit: multae vero etiam acceptis vulneribus expulsae sunt, et lavacra sanguine sunt impleta, et sacra fluente sanguine evaserunt purpurea. Et nec hic quidem malum constitit: sed ingressi milites, ubi sancta erant reposita, quorum, sicut cognovimus, nonnulli non erant mysteriis initiati, quae intus erant omnia viderunt, et sanctissimus Christi sanguis, ut in tanto tumultu, in praedictorum militum vestes fuit effusus, et tamquam in barbara captivitate ausi sunt illa omnia, et populus ejectus fuit in solitudinem, et universus populi coetus versabatur extra civitatem: et in tali festo ecclesiae erant inanes populo, et plus quam quadraginta Episcopi qui nobiscum communicabant, cum populo et clero temere expulsi sunt, gemitusque et planctus erat in solitudinibus, et quaelibet pars civitatis erat plena his calamitatibus. Nam propter insignem iniquitatem, non solum qui patiebantur, sed etiam qui nihil tale sustinebant, per consensum nobiscum dolorem accipiebant: non solum qui erant ejusdem opinionis, sed etiam haeretici, et Judaei, et gentiles: perinde ac si vi capta esset civitas, sic in tumultibus, perturbationibus et gemitibus erant omnia. Et haec facta sunt praeter sententiam pii Imperatoris, noctu haec comparantibus Episcopis, et multis in locis exercentibus munus Ducis exercitus, qui non erubescerant pro diaconis campi ductores habere praecedentes. Cum autem fuisset dies, tota civitas migravit extra moenia, sub arboribus et nemoribus sicut dispersae oves festum celebrantes. » Sic quidem lingua illa aurea.

§ 34. Hinc etiam in omnem partem missa sunt edicta, quae prohibebant ab Joannis communione: quae tantam vim habuerunt, perinde ac si praecepissent contrarium: et eos qui oppugnabantur, magis sic confirmarunt: quem quidem modum solet tenere Deus in hujusmodi temporibus, ecclesiae certe et numerus crescebat assidue eorum qui illi adiciebantur. Interim autem dum jam venisset Pentecoste, quoniam fieri non poterat, ut occulto inimico haec essent tolerabilia, accedentes ii quos ille inspirabat, et a quibus ipse valde observabatur: « Tibi quidem, dixerunt Imperatori, rerum humanarum data est a Deo potestas, sed ecclesiarum res sunt nobis commissae. Itaque nec sacerdotibus sanctior, nec canonibus volens majorem habere auctorita-

tem, haec relinque Episcopis. Tibi quidem prius quoque diximus, o Imperator, in nostrum redeat caput Joannis depositio. Vide ergo, ne unum sic complectens, omnes pergas afficere tristitiâ.» Non amplius haec sustinere poterat Imperator, sed protinus aperte mittens, significat Patriarchae in hunc modum: «Accusatores tui iudicium tuum, quomodocumque se habeat, et quam depositionis tulerunt sententiam, trahunt in suum caput. Rem itaque tuam Deo committens, recède ab ecclesia. Quid hoc, o virorum longe mutabilissime, et Imperatorum in administrando imperio ignavissime, quomodo cui tantum adhibuisti studium, eum accersens Antiochia, et Christi ei credens ecclesiam, cujus virtutis non parvum fecisti periculum, eum non solum eiecisti ex ecclesia: sed eum etiam virum turpiter damnasti exilio, Christi gregem damno afficiens: quo quidem viro, ut cum magno dicam Paulo, ne dignus quidem erat universus mundus? Sed te quoque omnino cepit mulier. Eva rursus tuas aures, quae sunt faciles, decepit miserabiliter: quomodo per illam serpens, ita ipsa per non bonos pastores cordis virus evomens.»

§ 75. Haec cum magnus ille audivisset, nullo moerore aut tristitiâ nec in corde affectus, nec vultu prae se ferens: sed virum ostendens in tentationibus, sicut in tempestate gubernatorem: «Adeste, inquit, suis Episcopis, jam valere jubeamus angelum ecclesiae.» Deinde post factas, quas conveniebat, preces, de fide orthodoxa multa testificatur, et hortatur, ut eam sequantur immutabiliter. Praeterea vero eis quoque prohibet omnes haereses. Cum haec autem verba faceret, accedit quidam, nuncians Deo invisum Lucium cum suo exercitu accedere ita paratum, ut si qua fiat in exitu dilatio, non sileat omnino nec mitigetur: sed manum quoque protinus afferat, et cum contumelia expellat ex ecclesia. Porro autem commovetur quoque populus, qui ferre non potest sui privationem. Expedit ergo accelerare exitum, ne forte te nimium defendens populus, quod absit ut videamus, manus conserat cum militibus, et inducatur ut aliquid faciat nimis praeceps et periculosum. Haec cum magnus audiisset Joannes, Episcopisque aliquot porrectâ dexterâ (neque enim, ut omnibus porrigeret, concedebat tempus) et osculo miserabiles miscuisset lacrymas propterea quod separaretur a familiaribus, deinde etiam jussisset valere reliquos, praecepit ut ibi utique manerent, donec cum paululum abcessisset, reverteretur.

§ 76. Haec cum dixisset, sacrum ingreditur baptisterium, et sanctam vocat Olympiadem: est autem omnino clara mulier vel solo nomine. Ea cum et genere et divitiis et specie corporis et aliis hujusmodi valde resplendèret, cum viro quidem jungitur matrimonio, sed non amittit virginitatem: sed cum sic cum eo vixisset circa viginti menses, ille autem excessisset ex hominibus, etsi non eâ esset aetate, cui pudori essent secundae nuptiae,

pulchram revera amplexa temperantiam, per totam vitam eam amare voluit: et licet Imperator eam vocaret ad matrimonium suorum cognatorum, et eam magnis afficeret honoribus, illa omnibus relictis deliciis, se oblectabat jejuniis, pulchre exercens corpus ad virtutem, temperantiam ac pudicitiam complectens. Postquam autem omnium honorum fuit domina, ea in usus sanctorum studuit effundere: fuitque Diaconissa totius ecclesiae, propter insignem ejus pietatem et hospitalitatem. Eos enim maxime, qui virtutem exercebant, hospitio magnifice excipiebat, et quocumque poterat officio hilariter prosequabatur. Atque omnium quidem, sicut dixi, virorum virtutis amantium magnam curam gerebat, et eis omnibus modis providebat: huic autem viro beato fuit etiam familiaris, quomodo Tecla Paulo, ab ejus lingua tota vita dependens*. Quoniam vero cum ea aliae quoque erant Diaconissae, Procula et Pentadia et Sylvana, quae bonam partem elegerant convenienter divino Christi verbo, cum ipsas quoque tunc magnus ille convocasset, «Adeste huc, inquit, filiae, animum mihi adhibete. Res enim nostrae utique jam tendunt ad finem, nec me amplius videbitis in hoc mundo. Hanc autem a vobis extremam rogo petitionem, ut de vestra in Dei templum assiduitate et fide nihil remittatis, et quicumque hanc sedem ascenderit (fieri enim non poterit, ut ecclesia omnino careat episcopo), ei vos sicut mihi capita inclinetis, et mei dilectionis in precibus memineritis.» Post haec cum eas dolor vehementer invasisset, et protinus fuissent confusae lacrymis, et dicerent ejus privationem non futuram eis tolerabilem, et ejus pedes prensarent, ejulantes miserabiliter, ille, ne si populus id sensisset, afferret tumultum, annuit uni ex presbyteris, ut eas abduceret: et jumentum quidem, quod solebat ascendere (volebat enim latere), jussit statui ad portas Occidentales: ipse autem per portam Orientalem simul est egressus, et cum paucis ad litus deductus, navigationem est aggressus. Dum autem magnus Joannes sic navigabat et abibat in exilium, populus partim laetitia, partim dolore afficiebatur: Dolor quidem pii, qui privati erant suavis illius orationibus cum venerando aspectu: laetitia vero Judaei et Gentiles, quibus haec res dies erat festus, ut qui illius linguae reprehensiones omnino effugissent: reprehensiones, inquam, quae tamquam tela in manu potentis, ut cum divino dicam Davide, in corda eorum immittebantur,

§ 77. Fit autem statim res quaedam terribilis, si vel solum ad aures perveniat, Deo providente, sicut etiam prius terrae-motum, ad gloriam quidem suorum famulorum, metum autem et conscientiae terrorem eorum qui sunt audaces et temerarii: qui etiam propèmodum emittebat vocem Davidis, *Qui exacerbant, ne extollantur in seipsis* (Ps. 65). Eo enim die, quo magna illa

* Colitur S. Olympiades 17 Dec.

stella ecclesiae, veluti ad quemdam occasum ibat in exilium, ignis divinus ex illa sede, in qua assidens sacram effundebat doctrinam, a nulla manu accensus, per sacras catenas serpit in altum. Deinde cum tectum exedisset, processit per summam superficiem venerandarum aedium. Hinc cum vehemens ventus flammam invasisset, eam in domum senatus èvocat, quae sita erat longo abhinc spatio. Erat autem res valde admirabilis, quemadmodum flamma tamquam animatum quidpiam, iis, quae erant intermedia, pepercerit, et ea transilierit: ne posset aliquis id, quod factum fuerat, adscribere vicinitati, et tam magnum opus et tam diuturnum, materiâ quidem pretiosissimum, pulchritudine autem speciosissimum, exustum trium horarum spatio, redactum sit in nihilum. Sic autem ignis serpens et in orbem depascens, soli rursus parcit domunculae, in qua servabantur vasa sacra. Quod quidem non absque Dei numine nec casu factum est: sed ne sycophantis praeberet occasionem, ex sacrorum vasorum interitu, sancto viro inurendi calumniam. Quid ergo? Cum hinc oportèret improbos, tamquam percussum, ut ajunt, piscatorem sapere, illi male faciendi hinc majorem sumentes occasionem, pergebant ea persequi, quae solebant: et multos quidem ex Episcopis et sacerdotibus: multos autem ex aliis quoque, qui favebant partibus Joannis, vehementer puniebant, dicentes ab iis ignem fuisse injectum, dum vellent facere rem gratam Patriarchae.

§ 78. Sed quomodo se habuerit exilium, singulatim declaret oratio. Sic ergo fortissimus athleta veritatis, a saevis militibus ducebatur in quoddam desertum Armeniae oppidulum, nomine Cùcuscum, multis tunc et assidue Isauris id depopulantibus, et incursiones facientibus. Fuit autem hoc factum consulto, ut arbitrator, ut cum aliis malis, inimicissimis quoque eorum manibus traderetur. Quae vero ille in via passus sit, et cum quam multis decertans malis, nec sic quidem abjecerit curam Dei ecclesiarum, quemnam alium aut jucundius aut apertius aut verius dicentem audiemus, quam illum? Haec enim in una epistola, quae ab illo statim Niceae scripta est ad Constantium presbyterum, tractat lingua illa aurea.

§ 79. «Quarto mensis Panaemi * Nicea soluturus, has scribo literas ad tuam pietatem, adhortans ad id, quod numquam cessavi te adhortari, etiamsi hac, quae nunc est, orta fuerit tempestas gravior, et majores excitentur fluctus, ut non cesses ea, quae tua sunt, implere, ad ea administranda, quae ab initio es aggressus: ad destruendam, inquam, gentium superstitionem, ecclesiarum aedificationem, animarum curam gerendam. Ne te supinum reddat rerum difficultas: neque enim gubernator videns mare saeviens, et agitaturn, recedet a clavo. Sed nec medicus aegrotum videns morbo teneri, relinquet curationem: sed tunc

* Sollicet julii.

unusquisque eorum arte utetur maxime et animi alacritate. Ne te supinum faciant, quae contingunt. Neque enim pro malis, quae alii nobis faciunt, reddemus rationem, sed etiam mercedem accipiemus. Si autem ipsi, quae nos oportet, non ex nobis attulerimus, sed pigri et socordes fuerimus, nihil nos ad hoc defendet rerum tumultus. Nam Paulus quoque, cum habitaret in carcere et ligno esset alligatus, quae sua erant faciebat: et Jonas, qui ferebatur in mari ventre piscis: et tres pueri, qui versabantur in fornace: neque ullum eorum fecerunt pigriorem hi varii carceres. Haec ergo cogitans, Domine mi, et Phoeniciae et Arabiae, et earum quae sunt in Oriente, ecclesiarum ne cesses curam gerere, sciens, fore ut majorem accipias mercedem, cum etsi sint tam multa obstacula, tu quae tua sunt conferas. Porro autem noli esse in scribendo ad nos negligens: sed scribe ad nos frequentissime. Nam ut nunc cognovimus, non amplius Sebastiam, sed Cucusum abire jussi sumus: quem in locum erit tibi facilius ad nos dare literas. Scribe ergo, quot ecclesiae hoc anno fuerint aedificatae, et quinam viri sancti migrarint in Phoeniciam, et an major factus fuerit profectus. Etenim cum ex Nicea invenissem quemdam monachum inclusum, persuasi ipsi ut veniret ad tuam pietatem, et abiret in Phoeniciam. An ergo accesserit, velis mihi significare. De fundo Salamis, qui situs est in Cyro, qui obsidebatur ab haeresi Marcionistarum, conveneram quos oportebat, et universum effectum reddideram: sed fui prius expulsus. Si ergo sciveris Dominum meum Quiriacum Episcopum agere Constantinopoli, de hac re ad eum scribe: et poterit universum efficere. Omnes, et eos maxime qui habent ad Deum fiduciam, roga ut multis et intensis contendant precibus, ut cesset hoc naufragium orbis terrae. Mala enim intolerabilia et Asiam invaserunt, aliasque civitates et ecclesias: quae quidem ne videar esse molestus, mittens singula dicere, illud solum dicam, multis opus esse et intensis precibus.»

§ 80. In alia rursus epistola sic scribit: « Si enim carcerem habitatis, et catenâ vincti estis, et cum squalidis et sordidis inclusi estis, propterea quod non assentiamini eorum iniquitati, exultate et laetemini, coronemini et choros ducite, quod haec sint vobis occasio copiosarum mercedum. Nam nos quoque tabefacti et consumpti sumus: mortes passi sumus innumerabiles. Haec autem possunt melius renunciare, qui vel brevi temporis momento nobiscum sunt versati: cum quibus ne potui quidem loqui, cum oppressus essem assiduâ febribus. Quibus cum laborarem, et noctu et interdiu cogēbar iter ingredi, et aestu obsessus, et vigiliâ perditus, et solitudine necessariorum, et egestate eorum qui mei curam gererent. Iis enim, qui metalla fodiunt, et carceres habitant, graviora passi sumus et patimur. Vix tandem autem perveni Caesaream, tamquam qui venissem a tempestate in

portum. Sed nec hic portus potuit recreare mala fluctuum, adeo nos omnino prius tempus confecerat. Sed tamen cum venissem Caesaream, non parum respiravi, quod aquam bibi puram, quod panem sumpsi non olentem nec durum, quod non amplius fui ablutus fragmentis doliorum, sed invēni balneum quaecumque, quod tunc mihi concessum fuit lecto affigi. Poteram his plura dicere : sed ne nimium sim molestus, hucusque sisto: illud addens, quod non cessetis exprobrare iis qui nos diligunt. Nam cum tam multos habeamus qui nos amant, et quorum est tanta potentia, ne ea quidem assequimur quae condemnati, ut in mitiorem et propinquiorem aliquem locum relegemur : sed cum et corpus nobis sit defessum, et metus Isaurorum omnia obsideat, hanc parvam et vilem gratiam non sumus assecuti. Deo propter hoc quoque sit gloria. Non cessamus enim eum glorificare in omnibus. Sit nomen ejus benedictum in saecula saeculorum. Aperte enim scitis, omnia esse plena tumultibus et perturbationibus. Nec oportet solum rogare pro Constantinopoli, sed pro universo orbe terrarum : quandoquidem malum, quod hinc coepit, sicut dictum est, ubique terrarum perdit ecclesias. Cum septuaginta itaque dies consumpsissemus in itinere, vix tandem venimus Cucum, totius orbis terrae locum desertissimum. Quamobrem licet hinc vestrae amplitudini ratiocinari, quam multa mala passus sumus, et cum febribus luctantes intolerabilibus, et obsessi metu Isaurorum. Et haec dico, non volens rogare aliquem, ut nos hinc transmoveat. Perfecimus enim, quod erat gravissimum, nempe viae molestiam. Sed hanc a vobis peto gratiam, ut assidue ad nos scribatis, et curam geratis ecclesiarum.» Et rursus sic dicit: « Nam nos quoque, qui tertium annum versamur in exilio, fame, peste, bellis, frequentibus obsidionibus, solitudine, quae verbis explicari non potest, morte quotidiana, gladiis Isauricis, non leviter consolatur perpetua vestra et stabilis affectio, firmaque et immota fiducia. Quamobrem etiamsi a solo et moenibus civitatis expulsi sumus: ab ea tamen, quae est proprie civitas, non migravimus. Si enim vos estis civitas, nos autem semper vobiscum et in vobis: clarum est, quod hic quoque degentes, illam habitamus civitatem. In vestris enim degimus animis, et ubicumque fuerimus, omnes vos, qui vehementes estis nostri amatores, in cogitatione circumferentes abimus. » Sed enim revertendum est, unde discessimus.

§ 81. Atque sic quidem, cum, ut diximus, duceretur Cucum, quod est oppidulum solitudinis*, eum excipit Adelphius, qui erat Episcopus Anabisi, non casu, sed divinā quadam visione jussus eum excipere. Sed nec hoc erat extra divinam providentiam, quod magnus ille exilio illic esset condemnatus. Nam cum post illa, ex hominibus, qui impietate et ignorantia omnino la-

* In Armenia.

borabant, simulacra autem et arbores et nemora per summam colebant inscitiam: qui autem paulo plus sapiebant, sol ab eis adorabatur: ex iis ergo quidam (de magno enim Joanne acceperant auditione) cum quemdam adduxissent paralyticum in lecto decumbentem, rogabant ut eum curaret. Is vero cum tempus rogasset morbi et religionem, ubi audivit tempus quidem esse octo annorum: ab eo autem coli solem, « Oportet ergo solem tibi mederi, dixit, parum subridens, si hic est deus tuus. » — « Sed nec ipse potest, inquit ille, absque Deo, quem habet. Audimus enim soli quoque esse Deum, quem colit? » — « Quid ergo, dixit respondens sanctus, non illum potius Deum colitis, quem sol quoque colit? » — « Sed nos, inquit ille, non audemus. » — « Ille enim, inquit, est magnus, et qui potest solo nomine horrorem afferre: et si quis non fuerit eo dignus et liber a peccato, simulatque accessit ad adorandum, igne divino combūritur. » Cum autem sanctus haec dixisset esse fabulas et artem maligni, qui iis, qui parent, mercedem conciliat interitum: et Deum hujus solis, esse Deum eorum quae sub aspectum cadunt et quae non cadunt, nec ullum ex iis, qui ad eum accedunt, rejici, etiamsi sit peccator, modo eum subierit poenitentia eorum quae praecesserant. « Solum itaque, inquit, crede: et statim cum curatione corporis, sequetur etiam curatio animae. » Cum sic dixisset sacrosancta illa lingua, dixit aegrotus se credere, et se nullum alium amplius Deum esse culturum. Tunc ergo beatus, cum membra ejus obsignasset, « Domine, inquit, qui paralyticum, quem per tectum cum ipso lecto tibi demiserunt, solo verbo curasti, hunc quoque ad gloriam tuam et agnitionem tuo nutu cura. » Haec cum dixisset, statim surrexit, qui aegrotabat, et stetit sanus, ut qui fructum pietatis accepisset robur corporis: aut potius per morbum corporis deductus fuisset ad sanitatem animae, aut etiam utriusque. Hoc miraculum facit regionem cum toto coetu credere, et innumerabiles accedere ad baptismum. Cum ergo septem episcopos cum presbyteris et diaconis sufficientibus multitudini eorum qui crediderant, eis ordinasset, invenisset autem quosdam ex eis bene scire Graecum sermonem, eis tamquam linguā usus, Psalterium et totum novum Testamentum per ipsos Graece interpretatur: et formam quidem tradit incruenti sacrificii: docet autem ea quoque, quae sunt novi Testamenti. Deinde tradit etiam eis regulas psalmodiae et orationum. Cum ergo paucis diebus vidisset hanc recens structam ecclesiam multiplicari, quinetiam Christi praeceptorum non parvum in eis fieri incrementum, Deo magnas agebat gratias et exultabat spiritu, iis, qui ex eis erant infirmi, medicas manus imponens.

§ 82. Sed ille quidem in his: eorum autem, qui inimicitias temere exercebant, aut eorum qui Deo et Joanni adhaerebant, res quomodo? Quicumque ei communicaverant Episcopi, ut semel

dicam, et sacerdotes, qui, propter pro Christo zelum, odio habebant ecclesiam malignantium, ii omnes bonorum publicationes, relegationes, mortes, et varia supplicia subierunt. Etenim oportebat hic quoque, cum bonus Pastor ad imitationem primi venisset in manus impiorum, dispergi quidem oves, eas autem esse quoque cum magistro molestorum participes. Licebat ergo videre alios quidem implere, quae prope erant, custodias: alios autem condemnari habitare terras et insulas procul sitas, multis et gravibus tormentis prius confectos.

§ 83. Non multi dies praeterierunt, et Arsacii fidei sedes committitur qui ordinatur Patriarcha Constantinopolitanus. Vir qui vixerat plusquam octoginta annos, loculo magis aptus quam throno: delirus et emòtae mentis, in dicendo quidem minime facundus: ad aliquid autem, quod oporteat, excogitandum ineptissimus: ad agendum vero ignavissimus. Qui cum ex se esset inutilis, deinde etiam ex alia parte accepisset adversariam populi in Joannem benevolentiam, erat plane omnibus invisus et contemptus. Cum itaque quatuordecim menses vixisset in sede, prae ipsa quidem naturae hebetudine ignaviâque et quasi torpore, non minus, quam si naturalis finis ei evenisset, praemortuus, neque ullum, ut ita dixerim, vivi opus interim effecisset, excessit. Post eum autem, viro cuidam educto ex presbyteris, nomine Attico, traditur clavus Ecclesiae. Quo quidem tempore Ephesini, cum nullo coërcente metu licentiam arripuissent, omnia movere et transmutare, sicut eis videbatur, studebant: eos quidem qui recte et ut Deo placebat, in sedibus erant collocati, expellentes: quosdam autem sceleratos et profanos ad animarum exitium collocantes, cum ordinationem nulla perscrutatio praecessisset aut examinatio: sed perinde, acsi esset res levis et facilis, qui voverat aut potius qui dederat, ad sedem perveniebat. Quo tempore qui ab illa quoque beata anima juste ejecti fuerant ab ecclesiis, rursus non difficiliter fuerunt introducti: sed hos contemptores apte aggredientes, eas emerunt pecuniis. Qui quidem Heraclidem quoque, cui ab illo et septuaginta scilicet episcopis, digne commissus fuerat thronus Ephesi, cum inclusissent et ab ecclesia expulissent, Tribuni Victoris Eunuchum in sede virginis, male et indigne collocant, cum non esset semimalus nec tolerabiliter improbus, sed aperte cinaedus et execrandus.

§ 84. Porphyrii autem audaciam et insignem illam rei impudentiam, quis lubens silentio praeterierit? Is senex, et in improbitate, ut qui in ea ab ineunte aetate esset eductus, accurate versatus: praeter temporis autem longitudinem nihil remisisset de intemperantia, sed contendisset vel naturâ videri superior in rebus turpissimis, postquam magnus jam Flavianus in coelum migrasset, captus desiderio in ecclesia Antiochena exercendi tyrannidem, cum observasset tempus, in quo universa civitas exie-

rat, ut est mos ei antiquus, ad spectacula, quae fiunt in Daphne, Antiochum habens et Severianum et Acacium qui erant aperte inimici veritatis, opem ferentes ejus cupiditati (est enim simile simili amicum), invadit sedem, ut qui esset fur et non pastor, et ab his execrandis ordinatur: qui ei rei tantam adhibuerunt celeritatem, ut nec quae de more quidem solent fieri, locum habuerint. Sed isti quidem consecratores, cum haec facta essent in tenebris, se statim in pedes conjicientes, fugâ sibi consuluerunt. Civitas autem cum quod jam factum fuerat sensisset, publice omnes convenientes, sarinentaque et ignem tenentes in manibus, ipsi quoque zelo non minus inflammati, irrupērunt ad Porphyrium (Sciebat enim, qualis esset ejus vita, quam insolens et quam execranda), cum ipsa domo Episcopatus cum volentes comburere. Is autem cum sensisset conceptum in se odium, Duce exercitus corrupto pecuniis, persuadet adversus zelum fidelium pro pietate iram armare daemoniacam: statimque fuit congregatus in eos exercitus saevus et immanis, et quem ne facile quidem potuissent aggredi qui aciem instruxissent.

§ 85. Deinde excitata est magna persecutio adversus ecclesias, et imperatoria edicta et decreta, suggestione Attici (nullus enim pius ei volebat communicare) proponebantur per civitates, quae dicebant. Si quis Episcopus Theophilo nolit communicare, Atticoque et Porphyrio, ejiciatur ex ecclesia, et privetur bonis: ex laicis autem qui magistratus quidem gerunt, ab honore excidant: militibus vero auferantur cingula: communis autem multitudo et quae est occupata in artibus, auro muletata, damnetur exilio. Haec faciebant multos vel invitos communicare, a quibus judicabatur quid magnum et minime tolerabile, excedere a pecuniis, et privari gloriâ. Multi autem cum voluntarium elegissent exilium, elegerunt potius solitudinem et monachorum tuguria habitare, quam civitatem. Sunt etiam qui ex animi magnitudine omne periculum subire satius esse duxerunt, quam facere aliquid, quod discreparet et esset indignum pio ac religioso vitae genere.

§ 86. Haec cum ita se haberent, nonnulli Episcopi et clerici, qui stabant a partibus Joannis, pro Joanne et quae male se habebat ecclesiâ, zelo instincti, Romam veniunt: et cum ipsi Imperatori Honorio et Innocentio Papae in conspectum venissent, et illam gravem explicassent tragoediam: quinetiam tres reddidissent epistolas, quarum una quidem erat egregiae illius animae et linguae, aperte omnia singulatim persequens: altera autem communis cleri Constantinopolitani, tertia vero erat quadraginta Episcoporum, qui cum Joanne communicabant. Quas quidem cum communiter tradidissent, effecerunt, ut qui eas acceperant, tantopere perturbarentur, et eorum animis tantum zelum immiserunt, ut ambo statim scriberent ad Imperatorem Archadium,

profundi somni eum arguentes in iis quae ab ipso gerebantur, et quod non honeste nec juste, sed plane nefarie fuit decretum Joannis secundum exilium, et quod oportet omnino, si est ei aliqua honesti ratio et pacis ecclesiarum, Patriarcham quidem rursus restitui Ecclesiae, et Episcoporum synodum fieri Thessalonicae, ut quae sita sit in medio eorum qui ab Oriente veniunt et ab urbe Roma: adesse autem etiam Theophilum, ut qui fuerit praecipua causa eorum quae improbe facta sunt in hac relegatione: et sic causam Joannis ab animi perturbatione alieno et justo iudicio decidere. Propterea enim, aiebant, aliquot Italiae Episcopos qui rectâ incédunt conscientiâ, et sunt acres iustitiae defensores, propter hoc ipsum emittere statuimus.

§ 87. Cum has itaque literas, cum actis quae propter hanc causam facta sunt a synodo Episcoporum Italorum, sanctus accepisset Aemilius (erat autem is Episcopus Beneventi), Cathedriusque et Gaudentius cum Valentinio et Bonifacio presbyteris, Româ inierunt iter versus Byzantium, sequente Quiriaci et Demetrio simul cum Palladio et Eulysio Episcopis, qui cum Joanne communicabant. Ii enim prius descenderant, et Romanorum auribus omnia aperte exposuerant. Cum autem jam in Graeciam navigassent, artificio nefariae Eudoxiae, interceptae sunt literae, et Legati in Thraciam ducti ac custodiâ inclusi. Quae quidem omnia obtusum latebant Archadium!

§ 88. Sed rursus redeat oratio, unde est digressa, et narret ea quae restant de illo magno Joanne. Admirabilis ergo ille Joannes cum Cucum venisset, et in aedibus Adelphii, ut jam diximus, dègeret (illic enim eum reliquimus), multos quidem pauperes aluit pane terrestri (tunc enim gravissima fames eum locum invaserat) longe autem plures nutrimento quod a lingua suppeditabatur, quod et cor confirmat et mentem illuminat. Quam multas autem de multis necessariis habuit orationes? Quid enim ex iis, quae contingunt aspera et molesta, potuit linguam sistere, quae fluebat instar fluminum? Habuit etiam non paucas de patientia, et quod non solum oporteat non esse socordes, sed nec offendi molestiis, quas contingit perpeti. Multae quoque ab eo divinae scribuntur epistolae ad sanctam Olympiadem, in quibus saepenumero unum dicit esse terribile, nempe peccatum: et ei recenset molestias, quae evenerunt in itinere, et eam moerentem propter ejus privationem studens recreare, efficit ut non sit desperandum, fore ut eum rursus conveniat (a). Quinetiam quem-

(a) Quamplurimas in exilio Epistolas ad Presbyteros et Episcopos Orientales atque Occidentales non tantum de causa sua, sed maxime pro causa Fidei scripsit, ardenti quadam omnium Ecclesiarum et animarum salutis qua urgebatur sollicitudine. Ultimo exilii sui anno, 406, quo commodiori usus est valetudine Chrysostomus librum composuit cujus vel titulus solus Christianae Philosophiae summam complectitur: *Quod qui seipsum non laedit, nemo laedere possit*. Hic quidquid ad pium vitae institutum pertinet apposite profertur. Quia vero vix contingere potest, ut qui viâ salutis incedit, aerumnis non prematur, quantae utilitatis hae sint palam facit. Post hunc continenter alium librum edidit cui titulus: *Ad eos qui scandalizati sunt ob adversitates*, etc., ubi idem fere argumentum persequitur. Ad eos vero maxime spectat oratio qui probos videntes a seditiosis nefariisque vexari, divinam incusarent providentiam.

admodum cum via moleste in summo aetatis vigore peragere-
tur. et vehemens eum febris invasit et mala stomachi, et qui
his longe erat gravior sceleratus Gallus, cui ducendus vir ille
justus commissus fuit.

§ 89. Praeterea autem, quemadmodum cum ad quoddam ve-
nissent diversorium, omnia illis molesta acciderunt, eorum, qui
ipsorum curam gererent, solitudo, inopia rerum necessariarum.
(Utor enim illis eisdem verbis) nullum adesse medicum, metus
irruptionis Isaurorum, et spes, fore ut mox in eorum manus de-
venirent. Quid vero, qui praeter omnem bestiarum feritatem in
eum furebant monachi, minantes se eum combusturos esse cum
ipsa domo, et quemadmodum a febre male affectum, et de iti-
nere valde fessum, qui eum abducebant, non modo eum nullâ
dignati sunt misericordiâ: sed eos etiam, qui volebant, prohibe-
bant, minantes eis extrema et omnium maxime terribilia? Prae-
ter haec autem, qualem viam perëgit, nempe arduam, lapidosam
et difficilem, idque cum aegre posset ingredi, utpote quod ei
esset male affectum corpus, quantum ex eo scribente sciri potest,
quando etiam rogat beatam, ut ei curae sit, ut non sit relega-
tionis via longior dicens: « Mihi mille exiliis est ingredi diffici-
lius. » Haec et alia his plura, quae facta sunt post relegationem,
invenerit quispiam has epistolas referentes.

§ 90. Sed illuc rursus revertor. Cum enim magnus ille Cu-
cusi, et corporis nutrimento non paucos, et plures nutriret pane
animae, accensâ ex eo invidiâ, facit eum rursus migrare Arabis-
sum. Volebant enim illi scelerati et plane deploratae improbitatis,
cum ei malefaciendi nondum ipsos cepisset satietas, eum tam
frequentibus cedentem afflictionibus, vitam sic amittere. Sed il-
luc quidem abductus, majoribus afficitur vexationibus: sed aperte
ostendit se a philosophia effectum superiorem quolibet quod pos-
sit accidere, et ex his majoris virtutis sumere occasionem, et per
ipsa laetus resplendere, perinde atque in igne lucem ei sugge-
rente majore materiâ. Sic ille qui erat re vera invictus, et nec ab
afflictione, neque ab ulla alia molestia superatus, sic affectus af-
ferebat potius molestiam sycophantis, ejusque laus et fama valde
angebant eorum animos. Quam admirabilis res est virtus, magni-
que facienda et beata judicanda ab iis qui sapiunt! Nam ille qui-
dem tot malis appetitus, manebat invictus et inexpugnabilis, et
re quae intentabatur qualibet superior. Hinc Pityuntem, cum sic
eis esset imperatum, traducitur ab iis qui eum custodiebant; est
autem id oppidulum valde desertum, situm quidem ad dexteram
in fine maris Pontici: est vero finis Romanorum imperii, conti-
guus barbaris et crudelibus gentibus.

§ 91. Cum ergo jam esset in itinere, et ad hoc ultimum du-
ceretur exilium, jam ad Deum potius profecturo et cessaturo ab
his magnis laboribus, paucis ante diebus noctu precanti, Petrus

et Joannes Apostoli, quos etiam viderat in principio vitae ex Deo agenda, rursus ei apparent, et lubenter eum alloquuntur, recreantes a laboribus, et victoriam adversus daemones suavissime annunciantes. Deinde cui ei gratum excessum praedixissent, et quae eum quidem bona mox essent exceptura, mala autem Eudoxiam ejus persecutricem, Comede, dicunt, quemdam ei cibum ostendentes: quem cum comederis, non erit tibi opus alio, donec eum sumes nobiscum, in quem non cadet interitus. Haec et illi dixerunt, et ipse sumens comedit, et sic illi quidem recesserunt: ipse autem satis recreatus, linguâ laetâ et floridâ, Christo, qui eum tam pulchrâ impertiit consolatione, egit gratias. Sed quis est, qui haec in lucem protulit? dixerit quispiam acrioris ingenii. Clarum est enim quod non ille, qui res suas valde celare sciebat. In promptu est, quod respondeatur. Duo enim presbyteri et quidam ex diaconis, qui magno capti ejus desiderio, elegerant peregri cum eo proficisci, laborumque et dolorum ejus esse perpetuo participes, oculisque et auribus haec divina acceperant, et haec aliis similiter tradiderunt.

§ 92. Cum autem quâtenus jam finis appropinquabat, oportet coepta magis attolli convenienter animi alacritati athletae, cum duceretur in exilium, in quibus commissus fuerat, eum tam longis et tam vehementibus vexabant ambulationibus, ut vellent eum morti tradere, mimiâ celeritate victum et afflictione. Itaque cum et imbres deciderent vehementes, et sol ureret ardentissime, tunc et prolixior erat ejus deductio, et ab eo postulabatur ut intense ingrederetur. Ubi autem erat civitas aut locus aliquis, aut corporis defessi recreatio, aut lavacri solatium, aut aliqua alia brevis laborum remissio, ne parum quidem eum volebant illic manere, cum sic eis fuisset imperatum. Merces enim crudelitatis eis promissa fuerat, majorum bonorum consecutio. Sed cum ille hanc viam difficilem perageret jejunos, vultum habuit longe laetiores iis qui assidue vacant deliciis et computationibus. Atque Pityuntem quidem definitum ei locum exilii, ut ei Epiphanius praedixerat, non pervenit. Sed cum esset prope Comanos, et diversati essent in martyrio Basilisci, quem ajunt quidem fuisse Episcopum: tempore autem Maximiani in civitate Nicomediae subiisse certamen martyrii, ei appârens in somnis Basiliscus: *Bono animo esto, inquit, o frater, et laetare: ambos enim conjunget dies crastinus.* Dicitur autem aedituo quoque martyrii die praecedenti apparuisse, et dixisse: Para locum fratri Joanni: venit enim.

§ 93. Cum autem simulatque illuxisset, viam rursus essent ingressuri, diem sciens magnus Joannes tanquam ex responso, rogabat eos qui abducebant, ut sinerent eum manere in loco. Cum illi autem non concessissent, sed instar volucris triginta stadia confecissent, ipse, cujus voluntate omnia administrantur, ipse effecit ut errorem subeuntes, redirent in illum locum, eos-

que rursus habebat aedes martyris Basilisci. Cum autem et tempus vocaret, et jam adesset hora ejus ad Deum migrationis, omnem quidem, quam secum attulerat supellectilem, divisit iis qui aderant. Deinde etiam cum exuisset ea quibus erat indutus, ea quoque donat: et cum se ad calceos usque laetius et alacrius composuisset, ut etiam iis quae apparebant, liceret cum iis quae erant intus, celebrare diem festum ejus excessus et migrationis, et cum sic ornatus divina sumpsisset sacramenta, et consuetam effatus esset preceationem, Gloria tibi Domine propter omnia: quintetiam se signasset signo crucis, cum qua vixerat, et pedes extulisset, beatum illud iter iniiit, ut Christum videret, cum Christo versaretur, Christi perpetuo exultaret pulchritudine: sibi quidem felix ob decessum et migrationem: magnam autem afferens tristitiam iis qui res illius pulchre noverant, et quibus vel modicum sui mellis gustum praebuerat. Fuit autem dies ejus decessus, qui fuit vivificae Crucis, quam ex re ipsa solemus vocare Exaltationem, quae, ut omnes sciunt, celebratur quartodecimo Septembris. Oportebat enim eum, qui se nulli rerum praesentium dediderat, sed se totum mundo omnino crucifixerat, et in nulla re alia gloriatus fuerat, quam in cruce Christi, eo ipso die festo Crucis, eum ipsum quoque deponere pulverem, quem habebat ex hac materia, et mundum pervenire ad eam, quae est in coelis, conversationem.

§ 94. Tunc autem existit quoddam manifestissimum indicium omnium amoris in sanctum. Nam cum jam ad multorum aures pervenisset eum decessisse, et communis jactura in omnem partem pervaderet, multitudo innumerabilis, multitudo incredibilis virorum simul et mulierum, quae pie exercebantur, ex ipsa Syria et Cilicia, ex Ponto et Armenia confluebat ad venerandum ejus corpus. Quod quidem, cum ei de more sacri dicti fuissent hymni et psalmòdia, et vix effugisset eorum manus qui ipsum tamquam vivum accipiebant et cum gaudio complectebantur, et id contendebant quicquid fieret non dimittere, deponitur prope Basiliscum martyrem, re vera dignum omnibus laudibus, quippe qui tali fuerit animae conjunctus, et talium laborum fuerit ei socius. Ad laudem Dei nostri, ad cujus gloriam ipse omnia faciebat, et unigeniti ejus Filii, et vivifici Spiritus: quae est beata Trinitas, quam decet gloria, honor et adoratio, nunc et semper, etc.

NOTA. Optimum duximus, et Lectoribus pergratum, narrationem hic subnectere de mira sane et apud multos scriptores celebri Translat. Corporis S. Joann. Chrysost. primum facta ab ejus exilii loco ad regiam ejus Patriarchalem urbem, sub Imperat. Theodosio.

Theodosius II hic est, imbecillis Archadii filius, qui ab anno regnavit CCCCVIII ad CCCCL. In imperio regendo prudens, erga Ecclesiam pius admodum fuit usquedum monitis paruit, consiliisque institit tutoris Anthemii et S. sororis Pulcheriae. At mortuo Anthemio, segregatà per aulicorum fraudolentiam versutiam Pulcherià, comparatà non leviter excidit famà aequitatis, prudentiae ac religionis.

DE STUPENDA PRORSUS ET ADMIRANDA
TRANSLAT. CORPORIS S. JOANNIS CHRYSOST.

CONSTANTINOPOLIM EX BARBARA COMANORUM REGIONE

PER PROCLUM PATRIARCHAM ANNO CCCCLXXXVIII, XVI KAL. FEBR.

Ex Nicephori Callisti Hist. Eccles. L. 14. C. 43.

§ 1. Fecit (Proclus) praeterea praeclarum aliud quiddam, gloriâque ejus prorsus dignum. Quum enim sciret Ecclesiam dudum scissam esse propter abrogatam Chrysostomo dignitatem, consilium quaesivit quomodo Ecclesiam a dissidio et seditione conservaret et hominum moerorem consolaretur. Rem eam Dei ductu mirabiliter est aggressus. Quinto patriarchatus ejus anno, plebs, quae pie propter Joannem tumultuata fuerat, congregata, Proclo persuasit, ut legatione apud Imperatorem fungeretur, ut sanctus ille vir ab injusto exilio revocaretur, populusque et Ecclesia orbitate liberaretur, petiturus. Id Proclus* statim non gravate fecit; et qui corpus ejus adducerent missi sunt. Tumulus autem immobilis prorsus fuit; et quum multae multorum manus ad eum movendum adhibitae essent, nihilo magis loco moveri potuit. Quod ubi Imperator cognovit, statim causam ejus rei intellexit. Itaque literis rubricâ scriptis, virum sanctum, ut adduci se pateretur, obtestatus est. Literae ipsae supra pectus ejus positae, et pervigilium actum precesque ad Deum fusae sunt. Ita tumulus se abducentibus facilem praebuit, et sanctus ipse, pondus suum levius redditum una cum bajulis simul ferre visus est. Literas Theodosii ad eum scriptas hic referre visum est.

§ 2. « Orbis totius Doctori et spirituali Patri, Joanni sancto et aurei oris Patriarchae, Theodosius Imperator. Corpus tuum itidem ut aliorum mortuum esse putantes, pater honorande, transferre id, et adducere ad nos, sicut filii parentum amantes desideravimus. Quum autem debitum prorsus honorem, et quantam opus fuit submissionem et modestiam eam in rem non contulerimus, imperialis fortasse fastus leges, in rebus quibus nos magis quam imperio ipso honestos esse decuit, secuti, non immerito, voto nostro excidimus. At Tu Pater patrum reverendissime (nunc enim velut viventem allôquimur), ad desiderium potius nostrum, quam ad coeptum tuum spectans, veniam da poenitentibus, qui longe magis quam alius quisquam poenitentiam docuisti et nos vicisti;

* S. colitur 24 Octobr.

idoneumque castigationis desiderio flagranti, erroremque suum agnoscenti animae eo quod hucusque reditum ad nos tuum detrectasti, exemplum exhibuisti; redde teipsum nobis quaeso, redde. Ut enim longiore morâ et dilatione nos amplius etiam affligas, neque commiserationis visceribus tuis, neque amoris et expectationi nostrae dignum est; qui non solum corpus et cineres, sed solam etiam umbram tuam cernere cupimus.» Literae tales fuere. Postquam autem itinere confecto, in litus ex adverso Constantinopoli ad Chalcedonem cum Reliquiis sancti viri pervenire, transit eo Imperator et senatus imperatorius; transiit etiam Patriarcha, et iudices magistratusque omnes, deinde omnis generis et aetatis homines, per fretum in mari perinde atque in continente videntes et ad Propontidem Bosphori ardentibus fanalibus tegentes, sacrum tumulum imperatoria triremis excepit. Tum sane miraculum quoddam edidit Deus, prodigiis quae unquam visa sunt, longe majus. Quam enim certa et constans esset in mari tranquillitas, repentina exorta est procella, et naves innumerabiles illius classis, aliae alio diversae, salutis suae consulentes, dispersae sunt. Ea autem quae sacrum illud pondus et praeclarum thesaurum vehebat Imperatoris triremis, funibus de repente ruptis, veluti divinâ gubernata manu, ad viduae agrum appulit; viduae inquam illius, propter quam sponsa Christi Ecclesia pastore tanto viduata fuerat. Et rursus post mortem quoque justo iudicio legitimam illi tulit sententiam, agrum viduae auctoritate suâ attribuens atque confirmans; Deo nimirum magnum illum glorificante, et iniquum exilium ejus aperte praedicante. Hoc ubi factum est, serenitas rursus advenit, et naves aliae aliunde collectae cum apparatu et comitatu maximo, carminibusque debitis, virum sanctum producentes, in urbem imperialem deportarunt. Eumque primum magni Thomae templum excepit; inde vero in sanctae Pacis delubrum delatus, postea porro imperiali curru tumulus vectus in Sanctorum Apostolorum fanum * illatus est. Ibi Imperator sacro tumulo chlamyde tecto, et fronte atque oculis urnae impositis, communem supplex precationem pro parentibus fecit. Dudum enim illi mortui fuerant, in pupillari aetate eum tenerum adhuc relinquentes. Seorsim vero pro matre quoque precatus est ut tumuli ejus motus atque strepitus consisteret. Triginta enim et quatuor annos jam is quatiebatur, quo tempore scilicet et ipsa Ecclesiam concutiebat. Nec ille id non exoravit. Confestim namque urna ejus constitit. Atque ubi S. Patriarcha Proclus virum sanctum in eundem secum thronum collocavit, plebs circumfusa ore uno exclamavit *Recipe*, inquiens, *thronum tuum, o Pater*. Fertur ipse quoque tum labris rursus apertis ad populum dixisse: *Pax vobis*, sicut id circumstantes homines et Proclus Patriarcha se audivisse testati sunt. Porro sacris mysteriis

* Ecclesiam.

peractis, ad reliquiarum ejus repositionem itum est; et Episcoporum manibus magnus Antistes ad basim sacrae et divinae mensae, veluti sacer et inviolabilis thesaurus conditus est. Factum id xxvii jan (a).

SS. THYRSI, LEUCII, CALLINICI, PHILEMONIS ET APOLLONII MARTYRIUM

AUCTORE SIMEONE METAPHRASTE HABETUR APUD LIPPOMANUM

Circa 250. — Natione Phrygii.

§ 1. Quo tempore Romanis imperabat Decius, Christianos vehementer conturbans et lacerans, ad judicia eos pertrahens, suppliciis afficiens et morte, quod non, relicto vero et uno Deo, vanas et inanes deorum abominationes ut adorarent, persuaderi poterant, fortes extiterunt pietatis athletae, Leucius, inquam, et Thyrsus et Callinicus, re verâ Callinicus nempe praeclarus victor, qui mortem pro Christo elegerunt, prius multis cruciati suppliciis; quae omnia fortiter superarunt, et deinde ipsa quoque corpora tamquam sanctum sacrificium consecrarunt ei quem desiderabant. Eos tulit quidem inclyta regio Bithynorum: cum essent autem clari et genere et gloriâ, multo magis studuerunt sibi parare splendorem ex pietate (b).

§ 2. Cum ergo, quae in Christianos fiebat, persecutiô adhuc duraret, atque adeo magis magisque cresceret: et per universum orbem terrae mitterentur decreta impietatis, et permitteretur omnibus punire Christianos, maxime quibus erat commissâ aliqua praefectura reipublicae, adstiterunt hi, opem laturos Dei legibus, in quas exercebatur tyrannis, et pietatis veraeque religionis ritibus, quibus fiebat injuria: et per ea quae dixerunt, et quae passi sunt, plurimum adjumenti attulerunt. Venit enim quidam ex Nicomedia per Niceam ad eam, quae ipsos aluit, civitatem (quae dicta est Caesarea a quodam ex veteribus Caesaribus), nomine Cumbricius: cui magnae curae erant templa simulacrorum,

(a) De hac Translatione S. Joannis Chrysost. sive triumphali ab exilio ad urbem suam post mortem reditu, iisdem cum mirabilibus ejus rerum adjunctis verba facit etiam Socrates Libro 7, C. 24. Theodosii Epistolam ac totius facti narrationem, aliâ tamen versione, vide apud Baronium ad annum 438. Postea Romam translatus est venerabile S. Archiepiscopi Corpus, et requiescit in Basilica Vaticana.

(b) Incerta quidem haec historia est, verum non omnino rejicienda. Eam igitur Martyrologium secuti, hic afferre visum est e Decembri mense in quo collocat Surius. Partes tamen hinc illinc abrasimus et scavimus ubi Metaphrastes more suo prolixius quam par est in colloctionibus et prodigiis diffinit quorum nulla apud veteres fit mentio, et ab eo nimis sunt frequenter in aliis sanctorum Martyrum historiis repetita. De Philemone autem et Apollonio, Martyrol. viii Mart.

araeque et sacrificia, et si quid aliud erat gratum daemonibus. Non ille autem haec solus, sed etiam contendebat, ut universus exercitus facti hujus nefarii esset cum eo particeps: et alios quidem terrebat minis: alios vero promissis et spe bonorum inducebat. Lucius vero qui inter cives erat et prudentiâ et doctrinâ insignis, et erat etiam genere clarus, sicut diximus, et ex illustri familia, propter haec valde angebatur animo, divinoque zelo ejus inflammabatur animus. Hinc factum est, ut decaetero non amplius occultam haberet pietatem, neque amplius contineret dicendi libertatem: sed illam ostendendi opportunissimum hoc tempus esse ratus, et in lucem proferendi zelum quem jamdiu parturiebat, ad impietatis defensorem continuo accedens, «Cur, inquit, o Cumbrici, tam misere et infelice in tuam armaris animam, daemonum insensilia et surda adorans simulacra, et multos assumens ad societatem infaustae hujus superstitionis, ut vel ipsis lapidibus et lignis, videamur homines minus habere sensus, cum oporteat potius agnoscere Deum verum et Servatorem et ambulare in luce veritatis, relicto errore tenebrarum et omni vanitate?»

§ 3. Haec cum in principio dixisset Lucius Praesidi, insipiens ille et plane amens, animo morsus et tamquam impium quid et sinistrum, libere prolatam odio habens veritatem, ejus tergo statim jussit infligi plagas, et nec eum prius conveniens, nec tentans, an eum posset a sua traducere sententia: sed indicta causâ et citra ullam examinationem, ut quierederet nullam esse spem mutationis, tradidit cruciandum. Martyr itaque plagas illas lumbenter accipiens et propter eas Dominum laudans, incitavit Praesidem ad longe majorem et graviorem furorem. Ipse certe fuit sibi causa majorum plagarum. Nam hoc etiam omnino volebat propter cupiditatem majorum remunerationum, donec et percussiones lictores defessi essent, et defatigatum esset ejus corpus quod plagis jam fuerat contritum. Ipse vero precabatur ut ad Deum resolveretur, illum convenire desiderans. Quamobrem annuentem quoque habuit Praesidem, ut qui desperaret se eum posse vincere in certamine, et illius linguae non ferret libertatem. «Quoniam ergo, inquit, o Luci, mors est tibi grata, age nos quoque tibi largiamur quod desideras, quomodo nos scimus esse largitos multis Christianis qui fallebantur similiter;» et statim jubet sancto, civitate expulso, caput amputari. Ducebatur itaque martyr a lictoribus, non moestus, nec timens, neque ullum doloris vestigium vultu prae se ferens: sed totus laetus et âlacris, perinde acsi abduceretur, non ut caput ei amputaretur, sed potius ut coronaretur: quod quidem erat in coelis consecuturus. Procul ergo abductus a civitate, sic pie consummatur, et vere beatum ei caput amputatur. Sed eum quidem jam deinceps habet coelum, quae non corrumpitur coronâ coronatum.

§ 4. Cum autem Cumbricii fama pervasisset in omnes partes, et latèrent omnes Christiani propter illius crudelitatem, divino zelo undique armatus Thyrsus (erat autem is quoque honesto loco natus), et proficiscens ex regione Bithynorum, venit ei in conspectum, et: « Salve, inquit, o optime Praeses. » Cum is vero ipsi quoque parem reddidisset salutationem, « Licetne, dixit Thyrsus, dicere vobis qui geritis magistratus, ea quae quis velit, an solum oportet vestris se jussis submittere, et nec vocem quidem omnino emittere? » Praeses autem, ut videtur, oblitus quemadmodum ante eum cum Leucio egerit: « Licet, inquit, neque ulli in hunc diem adempta fuit haec libertas: et maxime si ea possit dicere quae in commune conferant. » Thyrsus autem: « Quae-nam, inquit, dici possunt utiliora iis quae prosunt animae? Ego enim videns te multis damnum afferentem in eo quod est salutis praecipuum: et a recta quidem abducentem sententiâ, miserabiliter autem adducentem ad errorem simulacrorum: et plane sciens te totam ignis gehennam in tuum caput, aut in animam potius accendere, duxi expedire cum ea qua par est fiducia ac libertate liberè tecum agere, tecumque disserere, et ex te scire, quam de causa relicto coeli et terrae et hominum opifice, opera manuum quae facta sunt ab hominibus, statuisti potius adorare, et omne studium conferens, nullamque vim aut necessitatem praetermittens, ut omnibus hominibus, si fieri possit, persuadeas, ut malae opinionis sint tecum participes? »

§ 5. Ad haec Praeses: « Importuna haec et nimia dicendi libertas, ostendit te laborare morbo eorum qui dicuntur Christiani. Verumenimvero inanum harum interrogationum et nugarum solutiones mitte iis qui sedent in scholis qui publicis scilicet sunt curis vacui. Illi enim singula horum aperte tibi solvent. In praesentia autem cede jussis Imperatoris, et accedens, diis sacrifica. Sin minus, importunorum verborum opportunam invenies tormentorum remunerationem. Vade ergo jam ad templum et diis redde quae justa sunt. » Martyr autem: « Ego, inquit, de rebus praesentibus diu deliberavi, neque me omnino aggressus nunc es minime praemeditatum. Nam cum rem prius multis examinassem ratiocinationibus, et vestra simulacra immundaque altaria et sacrificia summe irrisissem, puram et veram fidem elegi Christianorum. Quamobrem si quid tibi contra nos permissum est ab Imperatore, ne sis negligens. »

§ 6. Statim ergo cum illi jamdiu intumesceret animus, adolescentes aliquot manu valentes jussit pugnis caedere martyrem. Deinde cum eum loris e summis manibus et pedibus fortiter alligassent, utrinque violenter trahebant, adeo ut ei solverentur compagès articulorum. Ille autem etiamsi haec pateretur, non modo vultu nullum signum doloris prae se tulit, sed visus est potius laetior florentibusque genis. Qua de causa hoc non suffi-

cere ad cruciatum ille immitis arbitratus, martyrem quidem solvit e vinculis: cilia vero et oculos jubet ferro confodi. Hoc autem facto, veluti divina quadam audacia repletus Thyrsus, Praesidem majori arguebat libertate.

§ 7. Ad haec autem Praeses cum non haberet quid ageret, aut quomodo viri illius generosi reprimeret loquendi libertatem, ei vero cruciaretur animus, et ira ferveret, jubet glandibus aeneis ejus verberatas maxillas una cum dentibus excuti martyri. Sed cum hunc quoque sustineret cruciatum athleta, eadem quae prius erat ei laetitia et alacritas, et in omni tempore benedicebat Domino, et perpetuo in ore ejus canebatur ejus laudatio: quae quidem irae fornacem accendebant et flammam magis excitabant Praesidi. « Quid ergo? Ne putes, inquit, o Thyrse, fore ut hucusque tibi sistantur quae sunt gravia et aspera. Nam quae praecesserunt quidem, erant parva quaedam et quae temere tempus nobis suggessit: quae autem deinceps, ostendet tibi experientia, et scies de caetero qualia sunt praemia eorum qui non obediunt. Interim ad eum adducit quosdam praestigiatores et qui erant apti ad persuadendum, tentans martyris dissolvere et enervare constantiam: qui quidem cum eo jucunde colloquebantur et consulebant, ut aliquid remitteret de hac nimia pertinacia, et tandem pareret Praesidi. « Sic enim, inquit, et imminens effugies periculum, et magnorum eris bonorum particeps: ignoscet autem omnino Deus tuus imbecillitati naturae, et hoc omnino non aegre feret, cum sit magna ex parte benignus et clemens, ut audimus. »

§ 8. Martyr vero: « Propter hoc ipsum, inquit, stabo fortiter, et pro ipso tormenta sustinebo. Si enim vos, cum auditis nunquam terminanda quae vos manent, supplicia, nequaquam convertimini, neque declinatis apertum animae periculum: cur non ego hos qui sunt ad tempus, magno et generoso animo sustinuerim cruciatus, qui regnum coelorum habent remunerationem et bona quae sunt post finem nos exceptura et perpetuo futura? » Non ferens itaque Praeses dedecus, sanctum statim vinctum mittit in custodiam, dicens opus esse majori deliberatione et novis tormentis. Ille vero tunc Domino supplicabat vehementius, et rogabat ut ei fieret conjunctior: precabaturque ut per baptismum ab eo adoptaretur in filium. Nondum enim erat mysteriis initiatus, et nondum absolutus in rebus Christianorum. Ille vero circa mediam noctem ad eum accedit, et baptismum dat ei dupliciter: nunc quidem per aquam: paulopost autem etiam per martyrium quo quidem ipse quoque fuit baptizatus.

§ 9. Statim ergo et januae carceris sua sponte sunt apertae et solutus fuit martyr a vinculis: et egressus e carcere, venit ad quemdam Philëam Caesarensium Ecclesiae episcopum, qui propter terrores impiorum, et sedem et coetus declinans, seipsum

celabat et occultabat. Hic ergo Episcopus, qui olim de Thyrsó et de ejus libertate animi magnitudine audiverat, eumque admirabatur et in honore habebat, cum eum tunc vidit ad se accedere protinus præcidit ad ejus pedes. Ille quoque cum similiter procidisset ad pedes Episcopi, eum erigit, et, « Noli, inquit, o venerande Pater praeripere id quod a nobis tibi debetur: accessimus enim, ut benedictionem assequeremur, non ut benediceremus. » Cum dixisset autem Episcopus, oportere eum benedicere, ut qui praeuisset satis magnam virtutis probationem et splendidiorem effecisset vestem spiritus pes asperarum et difficilium rerum tolerantiam: Martyr, « Propter hoc ipsum, inquit, huc accessi, ut induerer veste incorruptionis, et per aquam et Spiritum Sanctum regenerarer. Nondum enim sum divinum baptismum consecutus. Ne cunctèris ergo, sed facias quae desidero et quae pietati conveniunt. » Cum protinus ergo peracta essent quae in eo fiunt, Thyrsus sanctum suscipit baptismum. Deinde etiam cum pauca esset locutus cum Episcopo, et se invicem impertiti essent benedictionibus, martyr revertitur in carcerem, praeunte ei divino lumine et sequentibus Angelis, ut ii aperte videbant qui digni erant videre. Quo in loco rursus consuetis invigilabat precibus, et cum Deo loquebatur confidenter.

§ 10. Alio autem alium studente vincere in vitio, et Imperatori inprimis impio volente gratificari majore improbitate, Sylvanus quoque quidam, genere quidem Persa, dignitate autem Comes, in supplicii vero de piis sumendis crudelis et inexorabilis, petit ab Imperatore, ut esset examinatore eorum quibus permissum est punire Christianos. Cum ergo liberam, et reddendae rationi non obnoxiam in eos accepisset potestatem, venit Niceam, libamina et sacrificia pèragens daemonibus et eis convivia celebrans sanguine Christianorum. Hic de magno Thyrsó ei significatur quod et nullis vinci posset tormentis, miraculisque et prodigiis homines obstupesceret. Statim autem mittit quosdam ex suis, ut simul quidem et virum servarent tutius, et verbis quoque ipsi eum adorerentur, et compellerent ad negandam religionem, et terrore Comitum animum ejus prius labefactarent. Deinde ipse quoque accedit: et primum quidem magnifice sacrificat maximo qui est apud eos, Jovi. Sequenti autem die cum simul cum Cumbricio sedisset pro tribunali, et Thyrsus sisti curasset, omnibus audientibus eajubet legi quae fuerant prius examinata. Quod cum factum esset: « Ne existimes, inquit, o Thyrsé, ea quae instant fore similia praecedentibus: sed quod Imperatori futurus es conjunctior et quo tibi majores habebuntur honores, si illius decreti parueris: eo rursus acerbiora senties supplicia, si pergas hanc improbam tenere opinionem. » Martyr vero: « Qui me tui, inquit, confessoris suppliciis fecit potentior, Dominus meus Jesus Christus, ipse mihi quoque nunc assistet, et a vestris manibus eripiet qui ipsi

solì servio, et eum solum novi Deum : simulacra autem et deos gentium apertum ludibrium voco et deceptionem. » Continuo ergo injectus est martyr in ferream quamdam machinam, et eum ferrei discerpebant pectines : et avellebantur quidem librae corporis : carnes vero continuæ defluebant in terram : promptum autem et àlacre ejus animi studium non dissolvebant, sed ejus zelum et ardorem magis irritabant.

§ 11. Quoniam autem visus erat deficere, et ne minimum quidem vitæ ei videbatur esse reliquum, relaxatur quidem e tormentis : « Cum eum autem sistendum curasset Comes, vides, inquit, totum tuum corpus tormentis est consumptum : propèmodum vero tibi quoque deficit anima. Ipse autem, quem colis, et quem tuum dicis adiutorem esse Deum, ubi est? Sed quamdiu perseverabis in iis quæ sunt inutilia, et non videbis utile quod est tibi propositum ante oculos? » Martyr vero : « Quid non sentis, inquit, Christi, quæ est in me, virtutem quæ mihi adest manifestissime et me adversus hos insultus confirmat? Quomodo enim corpus terrenum et adeo imbecillum, posset talibus resistere difficultatibus, si non ei superne divinum daretur auxilium? Ut qui ergo certe scias esse immutabilem mihi confessionem et nulla ratione meum posse animum converti, fac quod tibi visum fuerit, et a nullo abstine eorum quæ statueris. » Tunc cum jussisset Sylvanus maximum afferri lebètem : et eum quidem aquà implevisset, et vehementer bullire fecisset, e Thyrsi autem pedibus funem alligasset, eum demisit capite. Ille vero ne in tali quidem periculo constitutus, eguit defensore. Sed ille quidem Christum invocabat, pro quo hæc pati elegerat : lebes autem protinus est disruptus, et aqua est effusa : et illæsus conservatus fuit martyr. Porro autem Judex tam aperte videntibus omnibus pudore affectus, arrogantioribus utique et superbioribus verbis tegebat dèdecus : « In teipsum, dicens, o Thyrse, ùteris præstigiis et incantationibus. Nam quo magis contra aliquid machinaris, mihi quidem iram magis accendis : in teipsum vero acerbiora comparas supplicia. »

§ 12. Sed tunc quidem cum esset aliis curis occupatus, martyrem rursus tradit in custodiam. Postea autem cum Apamèam, maritimam quamdam civitatem, cum illius loci Praeside esset profecturus, vinculis Thyrso injectis, jubet eum per eos qui ipsum sequebantur, pone trahi. Cum vero non procul essent a civitate, arbitratus Sylvanus primum quidem turpe esse eum circumducere : deinde etiam et vinculorum et longæ viæ perpersionem, pietatis constantiam relaxasse martyri, aliam rursus ei adhibet periclitationem : et cum ingressum paululum sustinuisset, producit Thyrsu in suum conspectum, et dixit : « Vel dic te sacrificaturum, vel a vita misere excèdes. » Cum is autem prioribus consequens dedisset responsum : ad majorem iram

ipsi sunt incitati, et jubent eum cum plagis trahi Apamèam usque: «Illic vero cum suis, ajunt, praestigiis in mare jaciatur: in quo malus male peribit, et nec sepulturam quidem consequetur post mortem.» Sed nondum pervenerant in civitatem, Sylvanus quidem repente fuit membris solutus: Cumbricius autem vehementi febre correptus, ambo miserabiliter vitam quarto die finire.

§ 13. Cum isti tam infeliciter e vita excessissent, et suae in martyrem insolentiae justas poenas dedissent, in custodia et vinculis Thyrsus ab illo die vigintitres dies fuerat conservatus. Deinde venit quidam alius Praeses, non solius ejus quam prior habebat potestatis, sed morum etiam successor: qui barbarâ linguâ nominabatur Pandus. Is cum venisset Apamèam, et in medio concionis quae ipsi erat congregata constitisset, et quae de Imperatore dici solent, dixisset, scrutans deinde quae facta fuerant ab iis qui ipsum praecesserunt, et acta illorum perlegens, incidit in ea quae de martyre Thyrso decreta fuerant. Et cum partim quidem ex actis, partim autem ex circumstantibus omnia didicisset, publicum in diem sequentem ei theatrum congregat: et cum examinandum Thyrsus produxisset in medium: «Tu es, inquit, Thyrsus, qui Imperatorum jussa, contumeliâ afficis, et in ea te insolenter geris?» Ille vero, «Ego sum, inquit, qui non pareo iniquis edictis, neque operibus manuum hominum offero sacrificium: sed soli Christo sacrifico sacrificium laudis, et eum verum Deum nomino.» Ille autem similiter nugans atque Judices qui praecesserant, et putans se posse minis terrere eum qui terreri non poterat: «Tu fortasse, inquit, ideo secure magnifice loqueris, quod putes te simile nunc quoque habiturum esse judicium et cruciatus adeo tolerabiles. Sed haec te nihil juvabunt, cum nostrorum tormentorum feceris periculum. Quamobrem vanis relictis sermonibus, accede et diis sacrifica. Sin minus, cum passus fueris, scies, et fortasse oblivisceris omnium praecedentium.» Martyr autem: «Scio, inquit, unumquemque vestrum contendere, ut praecedentes crudelitate et impietate superet. Sed mea est in Christo fiducia, fore ut et vestros insultus facile feram ac superem, et martyris coronâ sim redimîtus.» Et sic quidem admirabilis athleta.

§ 14. Cum statuisset autem Judex, esse laboriosissimum qui in aquis accipitur interitum: et hinc rursus duo contingere gravissima, nempe quod et martyris corpus careat sepulturâ, et Christiani hoc damnum patiantur, ut qui sic priventur reliquiis quas adeo appetunt, cum eum tuto ex omni parte ligasset et in saccum immisisset, dimittit in mare triginta stadiis procul a litore. Sed cum repente saccus esset disruptus, chorus virorum candidatorum (o miraculum) excipit martyrem: et tamquam per siccum solum ingredientem, rursus deduxerunt in terram. Cum hoc

ergo vidissent, qui eum in profundum jecerant, repente tremebundi et timore affecti, veniunt ad Praesidem, et quod factum fuerat, renunciant. Ille autem cito venit ad litus, furioso et caedem spirante vultu intuens: et cum solum stantem vidisset martyrem: « Certe mirae sunt, inquit, vestrae praestigiae et incantationes, per quas sic etiam mare, ut video, frenatis, et elementorum naturae vim affertis. Sed eae vobis nihil omnino proderunt: immo vero plures cruciatus afferent, et tandem violentissimam mortem conciliabunt. »

§ 15. « Inpraesentiarum autem me festinantem Caesaream, hic quoque me sequatur, dixit iis qui adstabant, vi tractus, et virgis valide tergum caesus: ut illic consequatur ea quae desiderat, praemia et remunerationes. » Hoc autem facto, postquam intellexissent Caesarenses novum ad eos adventare Praesidem qui Thyrsu adducebat in vinculis, omnes simul exierunt, specie quidem ut Praesidi irent obviam: re vera autem, visuri Thyrsu. Desiderabant enim eum videre, ut qui vel ex hoc solo possent consequi gratiam. Postquam vero fuerunt in civitate, martyr quidem statim coniectus est in carcerem: consultanti autem Praesidi, quibusnam modis eum consumeret, visum est eum in bestias immittere, hanc enim judicavit mortem esse acerbissimam, et quae vitari non poterat. Jubet ergo ad ipsum montem turrim aedificari ligneam, et saevas feras omnis generis in eam imitti: fame vero multorum dierum iritaries ad saevitiam, et deinde in medium earum injici martyrem.

§ 16. Cum ergo sciret fore, ut, quod jubèret, statim effectum redderetur, et turris fuisset aedificata, et fame esset iritata bestiarum feritas, cum frustra Thyrsu denuo ad impia sacrificia impellere conatus esset, jubet athletam projici in medium earum. Solus ergo eis fuit martyr dimissus, foris oculis innumereabilibus omnia videntibus. Caeterum non erat solus: sed quaedam ei divina a superis aderat gratia quae quidem faciebat, ut videretur is cum tribus aliis. Cum eum ergo in orbem circumdedissent bestiae, placide et mansuete eum aspiciebant, et martyri amice blandiebantur, perinde acsi jamdiu fuissent cicures et mansuctae et ei familiares. Ipse autem manibus in altum sublatis, « Ago tibi, inquit, gratias, Domine Jesu Christe, quod in me tuum nomen sanctum effecisti gloriosum, et effecisti admirabiles tuas misericordias, bestiarum ora mihi obstruens, sicut olim Danieli tuo famulo. »

§ 17. Tunc Praeses, in dubio erat quidnam esset sibi faciendum, et quemadmodum eum ulcisceretur pro meritis. Propterea onustum vinculis, in praesentia quidem eum conjicit in carcerem. Cum vero intra paucos dies abiturus esset Apolloniam (ea autem civitas non procul abest a Caesarea), jubet Thyrsu sequi tractum a militibus. Cum venisset ergo in civitatem, et res illic or-

dinasset ex sententia, quoniam de omnibus quae in ea erant volebat erigere trophaeum impietatis: ut et sacrificii essent cum eo participes et ad illius deos animum adungerent, statuit oportere eos terrefacere per suam in Thyrsu crudelitatem: ut metu, ne eadem eis inferrentur, nemo esset qui non pareret. Nesciebat vero se, ut dicitur, gladium in seipsum acutere. Publicam quidem in templo Apollinis, quod omnibus quae illic erant, et alta magnificentia et imaginum multitudine erat maxime insigne, congregat concionem. Imperat ergo ut ante illas idolorum imagines martyr adductus, gravibus virgis conscindatur. Ille vero tamquam in somnis ea patiebatur. Tunc repente horribilis strepitus audiebatur in civitate: et acutissimis quidem dolorum stimulis iudex feriebatur: solutae sunt autem dexteræ martyris tortoribus, et humi dejecta est multitudo imaginum, et humi jacebat turpiter. Divinâ ergo voluptate repletus Thyrsus: «Cur non diis tuis manum porrigis, irridens dicebat Praesidi, qui tam turpiter jacent, et tuo indigent auxilio: sed in medio eos despicias theatro, ad irridendum expositos iis qui non caecutiunt?» Ille autem cum gravibus tangeretur doloribus, furore simul e sensibus rapiebatur.

§ 18. Erat autem Apolloniae (a) vir quidam, nomine Callinicus, nobilitate clarus et intelligentiâ, et qui in patrios deos semper magnam ostendebat superstitionem: eratque illorum sacerdos et minister: et ideo aequè, atque dii a Graecis omnibus habebatur in honore. Is jampridem attendens ea quae mirabiliter et praeter opinionem vi supernâ fiebant a martyre, cum etiam imaginum interfuisset eversioni, et vidisset malum quod ceciderat in Praesidem, deos quidem suos magnae condemnabat imbecillitatis: semine autem pietatis in animo suscepto, sensim apud se, «Quia Thyrsu, inquit, praedicaris Deus, qui tot et tanta per eum admirabiliter fecisti prodigia, tu quoque me tamquam recter electum militem suscipe, et me jam confirma ac corrobora adversus inimicos veritatis.» Haec cum apud se cum Deo disseruisset, accedit Praesidem artificiose irridens: «Clarissime, inquit, Praeses, hic homo qui tormentis misere conteritur, Jovem supremum deorum in terram dejecit et contrivit. Quinetiam ipsum Herculem qui in bellis est invictus, prostravit: non manibus, non armis, non ense adversus eum indigens: sed solo verbo nudo et Christi invocatione: idque cum ille crucem et mortem sustinuerit. Si ergo vestrae videtur potentiae, accedamus, et Herculem, deum qui in malis fert opem, erigamus: et rogemus, ut respiciens ea quae jam olim de ipso jactantur, adsit tyrannide oppressis Jovi patri et divino Apollini (ii enim vi-

(a) *Apollonia*, postremum hujus martyrii stadium, urbs est Phrygiae paucis a Caesarea stadiis dissita. In ea tamen autumant nonnulli, et Bollando probatur, passus est solus Callinicus Thyrsus Mileti, urbe, in Caria, maritima, lauream tulit diuturni certaminis.

dentur dormire gravi somno oppressi): et hoc ei quantum decimum certamen adscribemus.»

§ 19. Irrisionem autem non intelligens Praeses, « Cum ergo, inquit, me male habeam, et sim infirma valetudine, vade ipse, et nobis placa deos, et adversum prodigiorum effectorem hunc Thyrsum cito eos excita. » Callineus vero: « Sed arbitror, inquit, esse maximam potentiam Dei qui eos dejecit: et vereor, ne sibi quidem ipsis possint opem ferre. » Tunc Praeses dolum intelligit: et, « Num tu quoque, inquit, o Callinice, viri hujus scelesti captus es praestigiis? » Ille autem, cum ne eum quidem amplius loqui sustinisset (neque enim de caetero pietatem celari patiebatur), statim excurrrens in domunculam, tondet capillos, deponit barbam, exuit vestes: et cum eas sustulisset manibus, portat usque ad Praesidem: et cum illas jecisset ante pedes: « Accipe, inquit, pilos meos, o Praeses, et vestem quae nidor sacrificiorum, et fumus, et torrens sanguinis, et mysteria daemonum polluerunt. Nam cum eis quoque priorem abjicio errorem, ut qui novam vivendi formam acceperim, et jam factus sim Christianus. »

§ 20. Praeses autem illa repentina obstupefactus mutatione: « Quid vero, inquit, Callinice, tantum illius praestigiatoris valuerunt prodigia, ut te generosam animam, ministrum deorum, illorumque interpretem et sacerdotem qui ab illis magnam assumeris benevolentiam, abduxerit a patria religione, et ad extremum attraxerit interitum? » Callineus vero: « Ex multis quidem, inquit, etiam aliis sum persuasus: maxime autem talis mutationis causa est ipse Hercules, qui tot quidem certamina, ut de eo narrant fabulae, perfecit: nunc autem ne nudo quidem viri verbo restitit: sed adeo misere cecidit, et ostendit esse jucundas fabulas quae de ipso et aliis diis jactatae sunt ab hominibus. » Rursus autem Praeses: « Nequaquam, inquit, sed illius praestigiarum et similium prodigiorum amor id tibi persuasit, existimantem teipsum quoque posse facere similia. Sed neque praestigiatores illum et planum, neque te haec jüberint, nisi te tuorum poeniteat delictorum, et pristinos honores rursus diis reddideris. »

§ 21. Ille vero volens aperte convincere ignorantiam Praesidis (sciebat enim aperte, sciebat ei quoque adfuturum Thyrsi Deum, et sua in eum ostensurum prodigia), « Quoniam, inquit, o Praeses, non recte tibi se habet corpus, et putas me deceptum esse figmentis et visis: accedamus, si videtur, ad magnum Aesculapium, et communiter obsecremus, ut morbum tibi sedet et liberet a doloribus: et tunc scies, nihil omnino fingere, nec visionem quicquam apprehendere mihi unquam venisse in mentem. » Eorum ergo, quae dicebantur, ille modum non intelligens: sed haec simpliciter dicta esse arbitrans, et jam Callinicum aliquam duci poenitentiam, eum statim assumens, laetus perrexit ad tem-

plum. Postquam autem ingressi sunt execranda illa adyta, mente attentâ Callinicus, « Domine Jesu Christe, inquit, qui per famulum tuum Thyrsum a me agnitus fuisti verus Deus, qui me, qui millies te offendi, et legem tuam sum transgressus, non repulisti, tu quoque surge nunc ad auxilium meum, et in me quoque rursus tuam ostende potentiam. » Haec dicebat, et ecce vox quaedam ex alto audiebatur quae et ejus animo addebat audaciam, et excitabat ad bravium supernae vocationis. Ille autem, cum ex eo esset repletus audaciâ et nomen Christi esset effatus, vehementer et minaciter increpat simulacrum Aesculapii. Tanta vero statua parvam non tulit increpationem: sed statim cadit ad illius pedes, perinde ac si quaedam manus ei vim attulisset. Ad Praesidem itaque intuens Callinicus: « Hic, inquit, ne poterit quidem surgere, nisi ei manum praebueris adjutricem. Aspice ergo, et cognosce non esse praestigias nec artem quae adsunt: sed Deum aliquem in me operari qui in te quoque potest eadem facere miracula, si tantum in eum credideris. » Animo ergo valde anxius Praeses, quod jam ipsius quoque Callinici fecisset jacturam, tunc quidem eum inclûdit in carcere.

§ 22. Cum mane autem surrexisset, quoniam malis quae infligerentur, eum noverat fore superiorem, ut qui Thyrsi esset aemulator, in ambos talem pronunciat sententiam: « Illum quidem, inquit, qui se a deorum abruptit familiaritate et horum miserorum fraudi quos Christianos vocant, se adjunxit, Callinicum ju-beo ense mortem subire: Thyrsum vero qui multis gloriatur prodigiis, et qui etiam procuravit, ut miser perverteretur Callinicus, in quamdam ligneam injectum capsam, cum ea acutissimâ serrâ minutatim dissecari, ut proluxae illius deceptionis et praestigiarum, dignas etiam post mortem luat poenas. Atque illè quidem cum in martyres hanc tulisset sententiam, rursus coepit vacare iis, quae se ad manum offerebant, negotiis. » Cum eos autem accepissent milites, Callinicum quidem e foro eductum, cum tempus petiisset et accepisset precationis, per ensem illata deinde morte consummant. Generosum vero Thyrsum cum in quamdam machinam immisissent ligneam, ut improbe jusserat Praeses, cuidam Vitali et Sabino mandant, ut tormentum exequantur. Qui cum sursum serram trahere aggredierentur, ea quidem eis videbatur valde gravis et ductu difficilis: in lignum vero descendebat admodum levis et sublimis: adeo ut illi quidem pondere laborarent, et multo sudore circumfluerent: lignum autem maneret integrum, id serrâ minime attingente. Tandem autem urgentibus et instantibus illis vehementius, capsam quidem sua sponte aperitur: egrêditur vero athleta laetus et alacris, perinde ac si divinum quoddam gaudium illius invasisset animum. Atque eos quidem qui circumstabant, tam qui aderant, ut supplicium sumerent, quam ut solum spectarent, cepit omnes stupor et ad-

miratio, et neque poterat ullus eum tangere propter insigne miraculum.

§ 23. Martyr autem cum sensisset cursum sui certaminis jam venire ad finem, et dēsuper audivisset vocem quamdam, eum ad bravia vocantem, manus simul et mentem in coelum tollens: « Ago tibi gratias, Domine Jesu Christe, inquit, quod me, qui sum indignus, acceperis, et tua haereditate et choro eorum qui tibi placuerunt, dignatus sis. Et nunc accipe animam meam in pace, et eam introduce ad sacrum tuum altare, ineffabilis apud te laetitiae futuram participem. » Haec dixit, et cum se undique Christi signasset signaculo, in manus illius sanctam deponit animam. Tam facilem et tam expeditam in rebus perplexis et dubiis invenit viam ineffabilis Dei sapientia. Ecce enim qui ab inimicis tam multis fuerat traditus suppliciiis, et ex eis nihil grave et molestum senserat, consentaneā et naturali morte excēdit e vita.

HISTORIAE PARS ALTERA

QUAE DE SS. MM. APOLLONIO ET PHILEMONE AGIT

AC DE MARTYRIO ASCLAE, LEONIDIS ET SOCIOR.

Circa annum 303 — Nat. Aegyptii.

§ 1. Multum intercessit temporis: et Diocletianus quidem tyrannice Romanum invadit imperium: edictum autem rursus mittitur in omnes partes, ut vel omnes sint cum eo participes impietatis, aut poenam mortis subeant. Arrianus ergo, qui tunc erat Praeses Thebaidis, nihil cunctatus cum mox Asclae et Leonidem accepisset qui colebant et tuebantur pietatem, eos multis et magnis subjicit tormentis: deinde etiam acerbissime eos a vita liberat. Postquam vero fuit peractum ab illis martirium, jubet etiam omnes comprehendi Christianos qui erant in civitate, et maxime qui erant aliis pietate magis insignes: et ante ipsum quidem poni instrumenta suppliciorum. Deinde ipsos quoque sili ante illius faciem. Quae cum celerrime facta essent, ipse superbo quidem vultu, superbiore autem spiritu: « Hoc est, inquit, in manu vestra, et hanc rem vestrae potestati permittimus: ut vel sacrificantes, secure vivatis et libere: aut, si non pareatis, variis dedamini suppliciiis et deinde etiam ipsi morti. » Haec cum dixisset Praeses, et continuo tormenta eis fuissent ostensa, viri numero triginta et septem, viri et sententiis invicti et animis, ea quae dicebantur irridentes, quae cernebantur, omnia despicientes, et sibi invicem animum addentes, cum hoc solum dixissent: « Non solum quam impie vivere, sed etiam quam recte in pietate vitam degere, pro ipsa mori esse satius, in media prosiliunt pericula, et tempus continuo arripiunt. » Sed alii quidem in eo-

dem prompto et alacri animi studio adhuc persistebant, neque quicquam illos conturbat eorum quae aderant.

§ 2. Quidam autem, nomine quidem Apollonius. ordine (a) vero Lector, cum vidisset tormentorum formam et multitudinem, timore completur ejus animus, et dissolvitur promptum ejus animi studium. Cum autem duplex eum invasisset metus, unus quidem imminantium suppliciorum: alter autem abnegandae impietatis, mediam inter utrumque ingreditur: ut neque animam daret daemonibus, neque corpus lictoribus: sed ex aequo et illorum effugeret sacrificia, et horum cruciatus: quemadmodum autem, jam parata est declarare oratio. Erat vir quidam stans prope illum, religione gentilis, nomine autem Philèmon, arte tibicen, qui propter eam ab iis quidem qui habitabant in regione vocabatur Choraules. Delectabat vero is quoque Arrianum, quando paululum laxatus a curis, aspiciebat ad voluptates. Cum eum autem prope vidisset Apollonius, ad se vocat, et pollicetur ei quatuor aureos si pro illo sacrificet: et eum quidem liberet a tormentis: eos vero qui videbant et ipsum Arrianum deciperet, dicens se Apollonium. Paret his Philèmon: et illius quidem vestem induens, et vultum quoad ejus fieri potuit, operiens, perrexit ad sacrificium: Deus autem erat qui haec procurabat admirabiliter: et Philèmonem quidem ad se attrahebat per Apollonium: per Philèmonem autem Apollonio texebat coronam martyrii: et sic per se invicem dans ambobus occasionem, ut ei familiares evaderent.

§ 3. Nam cum Philèmonem tunc illuminasset, et, ut cum veste animum quoque mutaret, effecisset, fecit ut hoc ipsum esset, quod simulabat. Nam cum se quidem signo Crucis signasset tamquam Christianus, ut in hoc quoque ostenderet Apollonium, profectus est rectà ad ipsum Praesidem. Ille autem cum eum vidisset, eos qui aderant rogabat, quisnam esset. Cum ille vero dixissent, « Est quidem unus, ut videtur, ex Christianis: ille autem jussisset ilico eum sacrificare: » tunc Philèmon, mente facilius mutata quam veste, et perinde ac revèritus esset id quod imitabatur, aut potius ei quod est videri ut esset etiam adjecisset, clara voce quantum poterat, clamabat: « Non sacrifico. Sum enim Christianus, Christi servus, Christi Dei vivi. » Praeses autem, « Non vidisti paulo ante, inquit, qualia et quam multa perpassi supplicia Asclas et Leònides, deinde etiam morte fuere condemnati? » — « Hoc ipsum, inquit, fuit mihi occasio quae me impulit ad martyrium, quod Asclas et Leònides sic paulo ante decertarunt propter Christum: et maximae tolerantiae hinc percèpi doctrinam et

(a) Haec de SS. Apollonio et Philemone sive ex qualibuscumque MSS., sive ingenio suo concinnaverit Metaphrastos, graviter sunt corrupta. Vide ad diem viii Martii in nostro *Martyrologio illustrato* (hoc est in Appendice Vol. III huj. Op.) Acta eorundem sincera, ex libro Rufini *De Vitis Patrum*, C. 19.

argumentum fortitudinis. Et alioqui miraculum (*a*) quod in navi, illa nuper ostenderunt cum per medium fluminis alveum ferretur quos non induxerit, ut se parent ad suscipiendum certamen pro pietate?» Cum desperaret itaque Praeses se posse illum a sua traducere sententia, « Mihi, inquit, accersite Choraulem Philèmonem: fortasse tiliarum illarum dulcedine delinitus, facilius mutabitur: ignorans omnino stultus, hunc ipsum esse Philèmonem, et eadem lingua utentem: nisi quod prius quidem lyrà et tibiis, tunc autem divino loquebatur spiritu. »

§ 4. Cum ergo tota fere cohors ejus apparitorum obiret populum, et nusquam posset invenire Philèmonem: illius, inquit, frater Theon est accersendus: ipse enim omnino docebit, ubi sit Philèmon. Cum autem adfuisset Theon, ille nihil sciens, qualis esset scopus Philèmonis, « Hic est, inquit, Philèmon, ostendens fratrem. » Statim ergo jussit Praeses eum aperire faciem: et cum vidisset, vehementer quidem coepit et profuse ridere, arbitrans Philèmonem hoc omnino facere, ut rideret Christianos: et ideo illam eum induisse personam, ut alios quoque moveret ad risum. Deinde illum quidem jussit actum deponere et simulationem: accedentem vero cum illo sacrificare. Postquam autem contra dixit Philèmon se Christo quidem re verà servire: illius autem deos habere pro ludo et ridiculo: Judicem magnus invasit stupor et dubitatio. Intuens itaque Philèmonem, « Per ipsam, inquit, Romanorum salutem, vera ne sunt quae in praesentia, o Philèmon, a te fiunt, an comparata ad irridendum et ludificandum Christianos? » Ille vero, « Non Romanorum, inquit, ego, sed meam ipsius juro salutem, et Dominum meum et Regem Christum, non esse irrisionem, nec lusionem, nec fictionem quae videntur: sed veram cordis mutationem et fidem esse in Christum certissimam: et me pro hac confessione, non unam solam, sed innumerabiles, si fieri posset, paratum esse subire mortes. »

§ 5. Haec irâ implevère Praesidem: et conversus ad eos qui circumstabant, rogabat, an oportèret protinus occidere Philèmonem qui deos aperte tanta affecerat contumeliâ, et evasisset tam insigniter impius: an ei tempus praebere, ut deliberaret, et ejus quod fecerat duceretur poenitentiâ. Atque populus quidem (Philèmonis enim magno tenebatur desiderio, rogavit pròtinus Praesidem, ne perderet communem voluptatem civitatis. Ille autem volens ejus solvere constantiam, et promptum animi studium: « Vides, inquit, o Philèmon, quanto tui amore tenetur populus, et quemadmodum communem te vocat voluptatem, communem autem existimat laetitiam? Tu ergo saltem eorum plausus et laudum memor, et faciens quae sunt et tibi et iis consueta, sacri-

(a) Miraculum in Ascla a Deo patratum (nisi forte etiam in Leonide ut innuere videtur Metaphrastes, verbo in plurali numero, *ostenderunt*) hoc fuit, quod cum lapidi alligatus martyr, in flumen projectus esset, delatus ad ripam: est, ut a christianis cum lapide reverenter et holèsto in loco sepeliretur.

fica diis servatoribus. Ecce enim maximum festum mox peràgitur, in quo tu quidem praeclare canes et eorum laudibus tibi oblectabitur animus: aures vero nostras cantu tibiae demulcebis. » Ad haec autem Philèmon: « Hoc, inquit, festum, o Praeses, mihi in memoriam revocat festum quod illic agitur: honor vero et laus musicae facit, ut visione apprehendam Angelicam hymnòdiam. Scias ergo fore, ut frustra labores, si me conèris a mea dimovère sententia: neque vero solum nihil proficies, sed etiam majus mihi in Christum accendes desiderium. » Praeses autem: « Dic, quaeso, quanam de causa res despicias adeo dulces: ut neque tuarum tibi arum ullam ducas rationem, neque maximum nostrum festum ut tantillum tibi veniat in mentem, neque ullum totius populi te capiat desiderium: qui postquam venerint quidem in theatrum, te autem non aspexerint concinne et modulate canentem, sed alium pro te sumentem tibias, quantum, putas, lugebunt, modorum tuorum recordantes, et tuae illicientis suavitatis et gratiae? » Sed haec quidem Praeses, quae magis foeminis quam viris conveniunt, servilibus blanditiis volens corrumpere generosum animum. Philèmoni autem tantae curae fuerunt ea quae dicta sunt, ut postquam cognovit Praesidem ei tibias tamquam escas proponentem, et sic cum conantem illicere, Deum rogarit ardentissime, ut ignem immitteret in tibias, et eas in cinerem redigeret et pulverem: « Exaudi me nunc quoque Domine, dicens, Domine Rex, et quomodo supra me aqua, ita etiam supra meas tibias veniat ignis, et eas devoret, quas, ad tuum currens martyrium, deposui apud Apollonium. Ita Domine Jesu, ut vani hujus mei artificii nullae remaneant reliquiae, neque eas videns quispiam ex infidelibus, dicat: Hae sunt tibiae Philèmonis. »

§ 6. Nondum finitae erant preces, et descendit quidem fulmen supra manus Apollonii: et a manibus quidem abstinuit admirabiliter: combussit autem tibias, et eas continuo redègit in pulverem et cinerem: perinde ac si fulmen circumduceret quispiam, et a quibusnam quidem abstinere, quatenam vero tangere oporteat, ostenderet. Hinc utraque recte successerunt. Nam et Philèmonis votum deductum est ad effectum: Apollonio autem jam aperta erat janua ad martyrium. Nam Theon frater Philèmonis, tamquam ab aliquo missus, currens omnem rem gestam significat Praesidi, quemadmodum Philèmonem sua veste induit Apollonius, et quemadmodum effecerit, ut pro illo adiret ad certamen: et ut fuerit ipse praecipua causa illius exitii. Adducitur ergo mox quoque Apollonius. Quem torvo et furioso vultu intuens Arrianus: « Quid hoc est, inquit, o omnium hominum sceleratissime, quod fecisti et nobis, et civitati, et huic misero: quod propter arrogantiam quidem deos et leges despiciens, metu autem tormenta declinans, cum eo mutasti vestem, et quibusdam ma-

lelicii cor ejus pervertisti, privans civitatem maxima voluptate? Oportebat, si sic timebas supplicia, ad me accedere, et tuum animum aperire. Ego vero omnino id tibi remissem lege humanitatis, et neque tibi fuisset exhibitum negotium, neque tu exhibuisses aliis: sed liberatus a metu et periculis, secure vixisses et sine ulla molestia. »

§ 7. Haec cum dixisset Praeses, excipiens Apollonius: « Quod nos quidem contumeliis et maledictis jure insecteris, ne ipse quidem contradixerim, ut qui meipsum primum accusem: verum non ideo quod tantorum bonorum illi causa fuerim, sed quod non mihi multo prius: et non quod ipse meam vestem induerit, sed quod ego vestem illius induerim. Quoniam tamen per ipsam ambo vere salutari indumento induti sumus, iis judiciis quae verus novit Deus, certo scias, neque post hac Philèmonem, neque Apollonium diis sacrificaturos. Quod si prius timiditatis a te sum accusatus, nunc maximam et apertam ostendam fortitudinem. » Propter haec iram spirans Arrianus, ipsum quidem jubet majoribus reservari cruciatibus, Philèmoni autem a tribus militibus fortiter caedi oculos. Cum vero populus ea, quae fiebant, aegre tulisset, et clamaret, ut milites ab eo abstinerent: moleste enim ferebant illum pati qui eos voluptate affecerat: dicebat Praeses, « Tui saltem modo miserere Philèmon. Sin minus, at populi quidem, cujus pro te acerbe discerpuntur viscera. Te enim oportet considerare quod si te tam parvum et leve subeunte supplicium, ostendunt tantam animi perturbationem: quid fiet, si majoribus malis afficiaris? Ego enim, ut tibi quoque meam mentem aperiam, non temere possum credere iis quae videntur: sed hoc mihi das conjiciendum, quod populi volens in te amorem experiri, simulasti te esse Christianum et diis sacrificare recusasti. Si ergo haec est vera causa tuae mutationis, et pulchre nosti, quantum tibi bene velit populus: et quemadmodum, cum tibi caeditur facies, ipsi corde et animo magis afficiuntur, sacrificia tu quoque Philèmon: et quem ex incussis còlaphis acceperunt dolorem, leni per gaudium quod postea consequetur: et prandeamus in templo Serapidis et laetitià maxima fruamur et deliciis. »

§ 8. Philèmon autem Judici: « Mihi quidem, inquit, coena parata est in coelis. » Ad populum vero conversus: « Cur, inquit, si ego caedar, vobis est molestum? Atqui quando eram Choraulles, multi nos feriebant adulatores: et nonnunquam faciebant etiam pejora et graviora. Vos autem suaviter et profuse ridebatis: eamque rem vos revera esse vestras putabatis delicias. Sed nunc consentaneum est, vestrum dolorem esse laetitiam et gaudium Angelorum: quorum laetitia est mihi magnae curae, et quos ego volo per me delectare, cum sim Christianus, et colam pietatem. » Haec cum audiisset Praeses, et de Philèmonem omnem spem abjecisset, tunc in eum graviora aggreditur supplicia: et Philè-

moni et Apollonio jubet perfodi talos, et funes eis alligari: et sic per totam civitatem duci martyres. Cum cito autem factum fuisset quod jusserat, eos rursus jubet ad se adduci. Qui cum essent adducti, propius accedens ad Philèmonem: « Vides, inquit, o Philèmon, quam sint gravia et molesta quae inferuntur supplicia? Ubi est autem vobis invictus ille Deus: et cur non vos a praesenti liberavit calamitate? » Ad haec Philèmon: « Nondum nosti, inquit, Arriane, quemadmodum non verbis solum, sed etiam factis ostendimus fortitudinem et tormenta vicimus experientia? Nostri vero Dei virtutis multa quidem etiam alia vidisti in nobis signa: ne dicam ea quae vidisti per Asclam et Leonidam. » Propter haec ira impletur Arrianus: et cum e quadam arbore suspendisset justum, quae stabat quidem juxta tribunal, vocabatur autem Persei, circa eum ex omni parte statuit sagittarios. Et illi quidem fortiter torquebant: ille vero suâ ad Dominum oratione omnia tela similiter depellebat. Nam alia quidem cadebant in terram, alia vero figebantur in arbore, alia autem admirabiliter pendebant ex aëre.

§ 9. Postquam vero eis quidem fuerunt exinanitae phàretrae, martyr autem nihil omnino grave patiebatur, Praeses haec videns, non poterat credere iis quae cernebat: et prae admiratione accurrit ad miraculum. Nam ille quidem studebat scire, an vera essent quae videbantur. Cum ad locum autem accessisset, Philèmonem vidit aperte in arbore. Interim autem ex aëreis illis jaculis unum advolans, ferit ei dexterum oculum, eumque excaecat *, haec vero excaecatio, fuit judici principium illuminationis. Vide enim Dei sapientiam, quae e longinquo contexit, et admirabiliter variat utiles rerum dispensationes. Arrianus enim multum quidem Christum, multum autem etiam Christianos insectatus est maledictis, ut qui gravi dolore irritaretur. A malo tamen victus, jussit deferri martyrem. Deinde etiam rogavit, ut curaret oculum, ex eo quod passus fuerat stultus, dicens, quod quomodo admirabiliter fuerat potens ad percutiendum, ita sit etiam ad sanandum admirabilis. Ille autem: « Nunc quidem, inquit, tibi differo sanationem, ne beneficium acceptum rursus voces praestigias, et ipse inconsiderate me tibi reum constituam. Sed quando e corpore excessero (jam autem finis appropinquat), veniens ad meum sepulcrum, et ex eo pulverem accipiens, eo unge oculum, invocans tu quoque Christi nomen: et non diu post, sed statim sequentem habebis sanitatem. »

§ 10. Post hoc non differt Arrianus: sed amborum simul, Philèmonis et Apollonii, amputat capita **. Nam sive mentiatur Philèmon, inquit, irae medebor: « Sin minus, mihi curabitur

* Nota miram excaecationem quae lumen erat allatura; nam paullo post et Praeses ad Christum convertitur.

** Philèmon et Apollonius coluntur 8 Martii.

oculus.» Tales quidem fuere athleticis occasiones martyrii: tales autem etiam exitus. Quoniam vero oportebat Arrianum quoque non solum esse oculo obcaecatum, sed illum quoque simul esse animo illuminatum, hoc quoque consequitur ea quae precesserunt. Nam cum reliquiae fuissent, ut par erat, a piis habitae in honore, et cum Ascla et Leonida divinis Christi martyribus depositae: Arrianus statim (non sinebat enim oculus eum esse desidem) accedit ad eum, sicut fuerat ei praedictum: et cum sustulisset pulverem, inungit oculum: «In nomine tuo, Jesu Christe, dicens, propter quem isti mortem sua sponte elegerunt, impono pulverem meo oculo: et si rursus aspexero, ipse quoque dicam non esse alium Deum, praeter te.» Haec cum dixisset, statim duplicem invenit curationem, nempe et oculi, et animae. Nam illo quidem videt solem, hac vero veritatem. Egreditur ergo laetus et clamans, «Sum Christianus, et coram multis testibus confitens acceptum beneficium.» Domum autem reversus, et omnes qui erant apud se baptizat, et trigintasex Christianos relaxat e vinculis. Tot enim tunc erant propter Christum in vinculis. Deinde cum pretiosas accepisset sindones, cum multis aromatibus, cum multis aliis, et duobus Episcopis, rursus venit ad thecas sanctorum, et horum venerandas reliquias fideliter simul et pie terrâ tegit.

§ III. Cum de eo autem fama jam fuisset delata ad Diocletianum, quod Christianus ex Graeco factus esset Arrianus, et quod sacrificare nequaquam in animum induceret, mittit ille quatuor protectores, jubens ut eum quamprimum adducerent: ut accurate sciret, an vera essent, quae dicebantur. Atque isti quidem cum ipsum comprehendissent, urgebant ad iter ineundum. Ille autem persuadet iis, qui tantopere urgebant, ductoribus, cum id nummis emisset octingentis, ut parvo tempore sibi liceret accedere ad reliquias martyrum. Cum ergo ei data facultate accessisset, rogabat, pronus cadebat, supplicabat, pulverem amplectebatur, et precabatur, ut ei opem ferrent in certamine: et vox statim audita est e sepulcro (videbatur autem vox esse Philèmonis) dicens: «Esto fortis, Arriane, et nullus metus te invadat. Ecce enim Dominus te ad seipsum accersit, et ducit ad certamina, et incipit tibi contexere coronam martyrii. Habebis vero eos quoque qui te ad eam deducunt protectores, laborum simul socios et remunerationis.» Illum, cum haec audiisset, subiit stupor et admiratio simul cum iis qui aderant, et, ei potestate data a protectoribus, domum suam est reversus. Quo in loco copiosiore a superis gratiam consecutus, praedicat suis et tempus sui decessus et modum. Nam cum pueros qui erant domus suae, vocasset. «Nunc quidem, inquit, venietis nobiscum usque ad Alexandriam. Deinde ego quidem ducar ad Imperatorem, et Deo a superis ferente auxilium, hoc mihi propositum certamen

pèragam in saccum injectus, et projectus in mare. Vos autem post triduum circa horam sextam, venite ad litus: et cum corpus meum inveneritis, id tollite, et deponite cum aliis martyribus. »

§ 12. Haec cum dixisset, ducitur ad Imperatorem Diocletianum: et ipse primum quidem cum eo agit benigne et placide. Deinde paratur lavacrum, et ante lavacrum ara: ara autem erat Apollinis. Et simul quidem lavantur Imperator et Arrianus. Egressi autem e lavacro, cum arae appropinquassent: « Sacrifica, o Arriane, inquit Diocletianus, maximo deo Apollini. Sic enim, ut par est, exhilarati, alacri deinde animo veniemus ad coenam. » Ille vero: « Et quomodo possem ego, inquit, o Imperator, post tot et tanta Christi qui est solus Deus vivus, miracula quorum non sunt inanes fabulae et rumores, sed ipsi nobis testimonium prae buerunt oculi: quomodo ergo ego, qui tot et tanta vidi, eum quidem relinquam, sacrificabo autem his inanimis et nullo sensu praeditis? » Hic fuit deprehensa et convicta Diocletiani simulatio, et ficta quam induerat persona: et quam sibi illiverat mansuetudinem exuens et benignitatem, ad suam rediit consuetudinem, et his excepit Arrianum, nempe vinculis manuum, catapultis pedum, profunda in agro fossâ, magnorum et molarium lapidum magnitudine. His enim, cum eum vinctum trusissent in hiatum, desuper obruebant.

§ 13. Postea autem ipse quoque, ut qui dejecisset inimicum, thronum ponit excelsiorem. Et ille quidem severus cum gravitate sedebat et severitate: jubebat autem milites eum ludificari, irridens miser, et dicens impia et blasphema: « Videam, inquit, quid ei proderit Christus, et quemadmodum liberabit eum e meis manibus: et quae sunt similia, pulvis marcidus insolenter jactitans. » Deinde cum equum superbe et gloriose ascendisset, ipse quidem tamquam qui fortia et praeclara gessisset, venit in regiam: Dei autem providentia quam sit ineffabilis, et ut ingredia-tur per ea quae sunt contraria, non multo post evadit manifestum. Nam ingreditur quidem Imperator in cubiculum, ut paululum requiescat: videt vero spectaculum terribile, nempe illos quidem compedes et lapides, cum quibus in fossam demiserat martyrem, lecto appensos imperatorio: ipsum autem Arrianum jacentem in eodem cubiculo, et regaliter in eo quiescentem. Haec cum vidisset Diocletianus, fuit conturbatus et exterritus, existimans aliquem ex iis qui erant in regia, invadere tyrannidem. Clamabat itaque et convocabat eos qui essent opem laturi: Arrianus vero ei leniter dixit e lecto: « Ne conturberis: nemo ex iis qui sunt tuae subjecti potestati, adversus te insurrexit, neque ullae tibi sunt paratae insidiae: sed ego sum ille Arrianus, quem cum in vastum illum jecisti hiatum, Videamus, dicebas, an Christus ipsum a meis liberabit manibus. »

§ 11. Propter hæc Diocletianus fuit animo obstupefactus, sermoque fuit ei impeditus, et neque vocem quidem omnino poterat emittere. Vix tandem ad se rediens, foras processit, timore perturbatus, et clamore implevit regiam: « O improbam artem, dicens, o præstigias! Nemo hucusque tale quid fecit: et multas ejusmodi dicens nugas. » Deinde etiam majori ira accensus, jussit statim saccum afferri, in quo esset quidem arena, sed non esset ea plenus, immo esset magna ex parte vacuus. Ut pondere quidem, aiebat, arenae deorsum trahatur: eo autem, quod est vacuum, suscipiat Arrianum: in quem injectum, jubet eum dimitti in alto mari. Interim vero Protectores quoque, ut quorum animi priore miraculo essent moti, confitentur se esse Christianos: et accedentes ad Diocletianum, « Quanam de causa, aiebant, hominem, qui nihil mali quidem fecit, immo vero Deo vero est conjunctus et familiaris, et peripsum non pauca fecit miracula, adeo ut omnes qui ei Deo crediderunt, confidant quod etiamsi quis mortuus fuerit, vivet: etsi in fossam fuerit projectus, etiamsi lapidibus obrutus, etiamsi sit sub petris, etiamsi omnia simul fuerit passus gravia, possit rursus servari ex omnibus. Cur eum tamquam maleficum quempiam jussisti in mare dejici? Cum ipso ergo nos quoque nosipsos præbemus, et rogamus ut eandem mortem, quam ipse, subeamus. Credimus enim Deum Arriani, qui eum eduxit ex profundo terræ, et vinculis, et tantis lapidibus, posse nos quoque suscitare, et ad optimam vitam traducere, et longe beatissimam. »

§ 15. Ad hæc ille admodum ironice: « Ego etiam prius, inquit, quando eramus ejusdem sententiæ, et eratis studiosi, ut me observaretis, nullam, ut scitis, vestram repuli petitionem: sed semper vos exaudii, et ut pater filiorum, sic vestri curam gessi. Quinetiam nunc quoque, etsi in patrios deos impii, et in nos infideles extiteritis, ne sic quidem vos repellam. Sed quoniam sititis eandem mortem, quam Arrianus, ego eam quoque vobis concedam lubentissime. » Theòtychus autem qui erat primus illorum, excipiens: « Deus, inquit, o Imperator, ad quem migramus et in quem resolvimur: qui nobis nomen præbuit admirabile, et cui placuit ut nos mortem pro eo subiremus, ipse te remunerabitur pro meritis tuæ in nos affectionis. Sed si hoc quoque a te potest impetrari, rogo te, o Imperator, ut meas facultates liceat in duas partes dividere: et una quidem pars aulae consecratur regiae: altera vero distribuatur orphanis et viduis. » Cum ipse autem adhuc plura vellet dicere, qui erant cum eo tres, dixerunt: « Frater Theòtyche, harum quidem rerum curam relinquamus Deo qui curat res nostras: in praesentia vero nos nostri decessus curam geramus. » Propter quæ diu cogitabundus stetit Diocletianus, ut qui videretur admirari eorum in morte contemnenda magnum et excelsum animum.

§ 16. Cum eum autem sic vidisset affectum Arrianus; « Sed noli, inquit, o Imperator, nostram amplius differre migrationem, fortasse enim sunt hae maligni insidiae, ut nobis interrumpat cursum decertationis. » Tunc cum de eorum mutatione spem omnem abjecisset Diocletianus, jubet alios quatuor saccos afferri cum arena, et similem Arriano mortem subire Protectores (a), et sic ad effectum deducta est praedictio Philèmonis. Ipsis vero in mare projectis, statim accedens delphinus, major quam soleat esse, et robore et magnitudine, et naturâ plane admirandâ, quinque saccos admirabiliter secure fert humeris, et tamquam quaedam navis, onus vehit Alexandriam. Pueri autem (expectabant enim adhuc in ipso litore, ut eis praedictum fuerat ab Arriano, et horam accurate observabant) postquam delphinum viderunt cum onere, stupent quidem rei ipsius magnitudinem. Dubitantibus autem pueris, quemadmodum dominus quidem Arrianus de solo suo corpore dixisset fore, ut id apportaretur a delphino, nunc vero praeter ipsum vident alia quatuor, vox quaedam diviniore ab eis est audita: « Venite vos, dicens, et domini vestri, et Protectorum accepturi corpora. Qui enim illum ad suam vitam evocavit, eos quoque vocavit cum eo similiter. Cum ea ergo acceperitis, cum Ascla et Leonida honorifice deponite. » Et sic quidem vox.

§ 17. Delphinus autem cum saccos posuisset in litore, rursus enatavit in mare. Pueri vero cum ea honorifice sustulissent, et in navem immisissent, per fluvium portabant. Cum autem tres dies et totidem noctes navigassent, appropinquant metropoli Antinoëtarum *, ubi oportebat eas sacras deponi reliquias. Cum eos vero somnus oppressisset, navis plenis velis advolans, momento temporis stetit in illo loco, et vox exaudita fuit admirabiliter: « Theodotion (hoc enim erat nomen gubernatoris), hic est locus qui est sanctorum corpora sortiturus. » Ille ergo excitatus, cum invenisset navem veluti vinctam compedibus, descendit quidem de nave: celeriter autem profectus in civitatem, significat miraculum. Protinus vero publice confluant omnes, gestantes lampades et coronas, et divinos hymnos canentes. Et cum sic eas praeclare et magnifice illic deposuissent, uberes fructus miraculorum quotidie colligunt: Ad gloriam Patris et Filii et Spiritus Sancti, etc.

(a) SS. Arrianus et Theotychus memorantur in Martyrologio die 8 Martii.

* In Aegypto.

VITA S. JOANNIS REOMAENSIS ABB.

UT HAB. IN PERVET. MS. CODICE
SED STYLUM OPPORTUNIS LOCIS MUTAVIT SURIUS

Vixit a 420 ad 539. — Natione Gallus.

§ 1. Vir per omnia praedicandus Joannes, nullique suo tempore secundus, ortus in territorio urbis Lingonicae * nobili genere, patre Hilario, matre vero Quietâ: puer literis imbuendus traditur. Cum autem fuisset annorum viginti, invitis parentibus seculo valedixit, ac in remoto loco villae, propriis manibus cellam et oratorium construxit: ubi adjunctis secum duobus pueris, soli Deo vacabat. Inde vero ad perfectiora tendens, in deserto quod sub axe Lingonico jacet, cum dictis pueris se contulit, et primo ibi in parvo tugurio habitavit. Crescente autem numero discipulorum ad eum confluentium, timuit ne plebi dominando, periculum potius elationis incurreret, quam vitae meritum acquireret. Quo circa cum duobus praenominatis sociis nocte fugiens, perlustravit Galliae monasteria: tandemque perveniens in insulam marinam, monasterium Lirinum petiit, ibique receptus, districtissime vixit, ac sanctissime inter coenobitas illos conversatus est (a).

§ 2. Hic igitur postquam anno et mensibus sex delituisse, per universam patriam quaesitus, a quodam, qui de Galliae partibus advenerat, vix agnitus propter habitus sui humilitatem, inventus est. Cognito autem eo, monachi Lirinenses, quem prius fama celebrem reddebat, veniam suae ignorantiae humiliter petierunt, quod ei inter juniores locum dedissent. Interim reversus agnitor ille, ineffabile gaudium de inventione beati Joannis reportavit. Quod cum Gregorius pia memoriae Lingoniensis Episcopus intellexisset, duas conscripsit epistolas, unam per duos fratres, domino Abbati Lirinensi transmittens, qua virum Dei rogabat sibi restitui: alteram vero Abbati Joanni, qua eum revocavit ad suos: terrendo eundem quod esset ante tribunal justi Judicis Christi redditurus rationem, ob sui loci desolationem ac fratrum dispersionem. Regressus igitur vir Dei, non tam illi patriae, quam suis filiis multum attulit gaudii, ac brevi spatio reformavit monasterii disciplinam.

§ 3. Cum ergo in dicto deserto Tornodorensi ** praesset, fratres nimiam patiebantur aquae penuriam: cui incommodo quaerentibus remedium, nunciatur, eodem loco antiquitus fuisse pu-

* *Langres.*

(a) Vide hac die in Martyrol. Illustrato ad finem hujus volum.

** In agro Lingonensi.

teum multae profunditatis, quem vulgaris incuria et temporum vetustas nimia lapidum obstruxerat congeries. Serpens vero basiliscus in eodem putei loco habitabat. Sanctus vero Dei plenus fide, prior ad locum accedens, rastro fodere coepit, ac aliis juvantibus putei ostium aperuit, et serpentem oratione interemit. Ex quo puteo copia aquae in praesens usque hauritur.

§ 4. Per idem tempus mater sua, magno eum videndi tenebatur desiderio, quod cum per fratres ei esset significatum, primo renuit, sed postea ne fidem matris videretur velle contemnere, eam admisit, ac transiens ante eam cum reverentia, parumper obtutibus ejus seipsum exhibuit, moxque discessit, rogans per ministros, ne in hac re amplius molestaretur, quia deinceps se eum nullatenus visuram in praesenti vita, praedixit.

§ 5. Alio quodam tempore cum fratres ligna caederent in sylva, casu ad monasterium reversi, reliquerunt secures suas in coepti operis loco, quas quidam superveniens inventas furatus est. Postea fratribus id suo patri referentibus, ille jussit eos lectioni vacare. Et exiens ad praedictum locum, ibidem intentissime oravit. Fur igitur reversus, ad pedes sancti viri corruit, secures restituit, et veniam commissi criminis humiliter exposulavit, asserens se ante restitutionem de nemore exire non potuisse.

§ 6. Eidem sancto Dei mirabilis effugandorum daemonum collata est potestas, quousque in vivis manebat: unde et filium clarissimi Nicasii obsessum, cum prope transiret, et ille proclamaret non posse diutius tolerare Joannis Abbatis praesentiam, ad eum accessit, et oratione sanavit. Alium quoque mutum obsessum curavit, qui usque ad obitum in monasterio postea laudabiliter vixit et perseveravit.

§ 7. Quodam tempore literas suas ad Secundinum patricium misit, quibus cujusdam pauperculi causam egit. At ille, spretâ ejus commendatione, literas in terram projecit et pedibus conculcavit. Sed non defuit Dei vindicta: nam toto corpore tanto tremore ac pavore subito concutitur, ut intelligeret, ob tanti viri contemptum se ista mala perpeti. Mox igitur per internuncios humiliter veniam deprecatur, et tandem, imperata sibi per sanctum complens, sanatur.

§ 8. Plurimos quoque infirmos, missis eulogiis (a), mortis faucibus eripuit. Quodam etiam famis tempore, dum egentium catterva ad sanctum conflueret, et ipse omnibus misericorditer subveniret, minister ejus superveniens, ei indicavit, tantum non superesse frumenti, quantum omnibus sufficeret. Mox pius pater vas jussit pro pauperibus impleri, capiens plus minus modios quinquies quinos, caetera quae restabant, in usus fratrum reservari. Cum ergo turba egenorum per aliquot tempus ex eo alere-

(a) De *Eulogiis* alibi; vide Indicem.

tur, evēnit ut quidam juxta morem mendicaret. Sanctus autem consuetam mensuram dari jubet egenti. Minister vero respondit, nihil in vase existere, sed totum pauperibus erogatum. Quo audito, sanctus oculos in coelum attollit, et genuflexo oravit Dominum. Qui surgens ab oratione, jubet ministro, ut fideliter alimenta deferat indigenti. Pergens ergo minister, vas quod prius vacuum reliquerat, repletum repperit, et pauperi consuetam mensuram dedit.

§ 9. Obiit autem vere et corporis vitā et spiritus sanctitate plenus dierum Joannes Abbas anno aetatis suae centesimo vicesimo: cujus oculi non caligaverunt, nec dentes damna pertulerunt, nec memoria lapsa est. Sepultus, quotidie nihilominus vivit miraculis.

VITA S. JACOBI EREMITAE

CUJUS LECTIO MULTUM HABET COMPUNCTIONIS

AUCTORE SIMEONE METAPHRASTE

Floruit circa 545. — Natione Syrus.

§ 1. Multa bona, et animae salutaria beneficia iis viris qui Dei amantes sunt, et Salvatoris Christi praeceptis congruentem vitam ingrediuntur, pulcherrima humilitatis possessio conciliat: quam qui amplecti studuerit, et perfecte obierit, is numquam illud timere poterit, ne aliquo modo cadat, aut ullo affectu capiat, vel suae fiduciae superbiā efferatur. Quod enim multum damni, et insanabilem jacturam, maximumque periculum haec iis afferat qui non cautiore fuerint, licet e multis aliis argumentis hoc intelligere, praecipue vero ex hac historia quae nobis scribenda est, ut qui coelestem vitam sibi proposuerint, ex ipsa narratione proficiant, quo tutiores sint. In hac enim et institutionem optimam inveniēmus, et exercitationem perfectam, extremum denique cursum ex pigrizia proficiscentem, et poenitentiae virtutem: quae tantum valet apud benignissimum Deum, ut non solum ex ipsis inferorum portis, et gehennae doloribus hominem eripiat, sed etiam talem reddat, ut priori virtute majus aliquid possideat, et adjuvante divina gratia, emendationem vitae superiore statu meliorem recuperet.

§ 2. Fuit quidam vir, qui solitarium in locum secessit prope oppidum Porphyriōnem (a). Erat viro illi nomen Jacobus. Hic

(a) E Syriae loco natali in Palaestiniā se contulerat Jacobus, annos natus XX, prope oppidum *Porphyriōnem* (aliter civitatem Caipham), in declivio Carmeli. *Porphyra* autem Graece, est Latine Purpura vel Coccinum; sicque *Carmelus* interpretatur. Hunc S. Jacobum jure optimo inter praeclari Ordinis sui complurima decora adscribunt Carmelitae (videas eorum *Speculum*, sive Eliani Ordinis Historiam T. II. Parte 2); quorum Institutum uno cum venerando nomine, Ecclesiae vagientis temporibus, illine ortum duxit ubi jam prima dicuntur ex divini Eliae *Prophetarum Schola* fuisse eremitarum ac coenobitarum coelestis propemodum vitae cunabula.

cum brevis hujus vanitati renunciasset, in speluncâ quadam quindecim annos habitavit. Tantos autem in virtutis exercitatione progressus fecit, tamque insignis et Deo gratus extitit, ut et gratiâ contra daemones dignus effectus fuerit, multasque alias curationes Salvatoris nostri Jesu Christi nomine hominibus attulerit. Cum omnes igitur ejus hominis vitam admirarentur, ad eum concurrebant, quorum plerique erant ex impiorum Samaritarum superstitione. Illos cum ad se venientes divinus ille vir animadverteret, ex divinarum literarum lectione ipsos multum erudiendo, ad veram fidem convertebat.

§ 3. Sed qui humano generi inde usque a principio adversari coepit diabolus, et iis praecipue, qui Christo serviunt, cum ex multa illius hominis virtute, ac perfecta vita se fugari videret, aggressus est eum persequi, et ex iis locis, quae supra diximus, expellere. Cum enim in unum quempiam Samaritam ingressus fuisset ex eorum numero, qui ab initio veritatem ipsam aversabantur, facit ut ille universos ad se pertinentes amicos, consanguineos ac servos ad insidias sancto illi viro struendas, in unum colligeret, quo eum ita irretitum posset e regionibus illis propulsare. Omnes igitur cum ad sacerdotis sui diversorium convenissent, et multa essent machinati, una omnium sententia haec fuit, ut impudentem atque inhonestam mulierculam ad se accersirent, cui viginti aureos nummos darent, totidemque alios se illi daturus promitterent, si ipsa Dei servum Jacobum illecebris suis corrumpere posset, ut ansam aliquam arripietes, eum virum cum dedecore e sua regione fugarent.

§ 4. His promissis mulier illa inducta, multam noctem observans, ad ipsum adiit, ac januam pulsans, eum rogabat, ut ipsam intromitteret. Cumque ille moraretur, et diutius id se facturum recusaret, illa nihilominus impudenter januam pulsare pergebat, et multis precibus eum obsecrare, ut ipsam admitteret. Cum igitur ille januam patefecisset, et eam vidisset, spectrum aliquod cernere sibi visus est, seque Crucis signo muniens, januam ipsam cum impetu clausit, atque in cellam reversus, ad Orientem solem se convertit, et Deum attente precatus est. Non multo autem tempore postea, cum media nox praeteriisset, non desinebat mulier illa pulsare januam: quinetiam magnâ voce, «Miserere, inquit, mei tu, qui Dei servus es; aperi mihi januam, ne ante cellam tuam ferarum cibus efficiar. »

§ 5. Cum justus ille vir haec consideraret, et ferarum multitudinem, quae erat in illis locis, animadverteret, januam ipsam invitus (ut ita dicam) patefecit, eique dixit: « Unde huc venisti? quem quaeris? et unde es? » Cui mulier: « E monasterio, inquit, hoc propinquo ego sum, meque monasterii Praeses ad ferendas benedictiones in hoc castellum misit, ac dum reverterer in monasterium, hoc in loco nox me oppressit. Rogo igitur te,

divine vir, ut miserearis mei, et apud te accipiar, ne ferarum praeda efficiar.» His igitur verbis ille commotus, eam ad se introduxit, panemque et aquam illi apposuit: et interiorem cellam ingressus, seipsum illic inclusit, muliere in exteriori cellâ derelictâ. Illa vero cum cibum sumpsisset, voluit paulisper quiescere. Postea coepit vociferari, et cum lamentis ad januam se deiecit, virumque sanctum implorare. Ille vero e fenestra prospiciens, eamque videns angustiis et multo dolore compressam, dubitabat quidnam ei diceret, aut faceret. Tunc illa: « Precor te, inquit, ut me respicias, et signo Crucis munias, quoniam dolore cordis opprimor. » His ille auditis, exiit, et statim igne multo accenso, prope mulierem sedit, ac sinistra manu igni admota, dexterâ sacrum oleum sumpsit, et eam calefacere coepit propriae manus calore, neque desinebat ejus pectus Crucis signo munire.

§ 6. Illa igitur impudentiae stimulis impulsâ, cum irretire eum vellet, et in turpem libidinem concitare: « Rogo, inquit, te diutius cor meum ungas, ut dolor qui me comprimit, jam desinat. » Ille, quae ejus erat simplicitas, mulieri credens, quaeque ad eam curandam pertinebant, attendens, simulque fraudem pravi daemonis sciens ac metuens, ne forte ex multa in eam commiseratione sempiternam infirmitatem sibi afferret, per duas vel tres horas identidem sinistram manum in ignem injectam detinuit. Hoc ille faciebat contra diabolicas machinas militans, ut propter intolerabilem illum dolorem, ex ignis flamma proficiscentem, nulla pessima cogitatio in ejus animum irreperet. Quod cum admirabiliter ab eo fieri mulier videret, et ipsa respisceret (totam enim sancti viri manum fere igne consumptam videbat), lacrymans atque ingemiscens, ad sancti viri pedes se deiecit, et suis manibus proprium pectus pulsans, clamabat: « Hei mihi miserae et excaecatae, hei mihi quod diaboli domicilium facta sum. » Haec cum sanctus vir audiret atque obstupesceret: « Surge, inquit, mulier. » Hoc dixit, et admodum festinanter e solo illam erexit, et attentas preces ad Deum mittens: « Nuncia, inquit, mulier, quid hoc sit. » Vixque ad se reversa, quo pacto res se habebat, singulatim exposuit, aperiens quas pravi Samaritae, vel diabolus potius adversus justum virum insidias machinatus fuerat. Qua re auditâ, Dei servus magnopere ingemuit: cumque Dei gloriam celebrasset, et lacrymas multas emittens, Deo gratias egisset, illam catechismo instruxit, eique benedictiones impartitus, misit ad sanctissimum Alexandrum Episcopum.

§ 7. Mulier vero cum ad ecclesiam venisset, unamquamque rem ordine Deo ipsi primum, deinde et sanctissimo viro confessa est: qui et ipse cum plurimum eam instruxisset, eorumque malorum, quae commiserat, valde poenitentem videret, immortalitatis lavacrum ei dedit, et mulierem quidem ipsam ad virginum monasterium misit: omnem vero populum religiosum, et

Christi amatorem clerum cum congregasset, ex urbe et regione illa omnes Samaritas expulit, ac postea Dei servum Jacobum adiit, eumque ut bonus pater multum confirmavit. Ita vero et mulier supradicta per poenitentiam Christo seipsam obtulit, ut et chara Deo esset, et adversus daemones gratiam acciperet.

§ 8. Facto autem intervallo quodam temporis, filia cujusdam viri qui principem locum in senatu obtinebat, impuro spiritu agitata, nominatim sanctum illum virum invocabat. Cum igitur ejus parentes ad Dei servum eam duxissent, ipsum rogabant, ut puellae juventutem misericordiâ prosequeretur, et impurum spiritum ab ipsa expelleret. Cumque sanctus vir pro ea Deum precatus esset, et manus super illam imposuisset, statim divinâ ope daemonem expulit, et puellam curavit. Ejus igitur parentes cum et Deo et ipsi gratias egissent, trecentos aureos nummos ei miserunt, quos non solum justus ille vir accipere ausus non est, sed ne videre quidem eos passus fuit, dicens eisque persuadens, non decere divinarum rerum mercaturam facere, sed pauperibus illos potius dare. «Ego enim, inquit, eos non accipio, nam in solitudine degens, istis non indigeo.» Itaque, gratias Deo agentes, homines illos in eorum domos remisit.

§ 9. Aliquando vero cum adolëscens quidam a daemone tentatus fuisset, utroque pede dissolutus fuit: quem ejus consanguinei bajulantes, ad sanctum virum tulerunt, eum rogantes, ut pro ipso Deum precaretur. Ille autem cum tres dies jejunasset, et divinis precibus operam dedisset, paralyticum hominem sanum restituit, cui et benedixit, jussitque propriis pedibus in suam domum reverti. Multi alii ad eundem veniebant qui cum diversis morbis laborarent, omnes divina ope per ipsius preces curati, ad suas domos revertebantur.

§ 10. Cum autem ille Dei servus se ab omnibus multum honorari videret, et casum qui ex honore ipso multis evenire solet, valde metueret, locum illum reliquit, et fugiens abiit procul ab urbe illa quadraginta miliaribus: cumque apud petras, quae sunt ad ripam fluvii, speluncam magnam invenisset, triginta annos illic habitavit, in precibus et hymnis totos dies ac noctes insumendo. Nutrimenta vero ipsa multo tempore ex herbis, quae prope fluvium nascebantur, sibi conficiebat: postea parvum quemdam hortum ad ripam fluminis eleganter construxit, atque in eo aliquot horis diei opus faciens, ex eo ipso cibum sibi comparabat. Ita vero ejus vita celebrabatur, ut e viginti et triginta monasteriis monachi et clerici ad eum venirent, multique alii ex iis, qui mundi rebus occupantur, ad eum se conferrent, ut ejus benedictionem acciperent, et ab eo confirmari possent.

§ 11. Sed talis ac tantus vir, tantâque gratia dignus effectus, fortasse elatione vel superbiâ captus, in lapsum, eumque omnium gravissimum, incidere permissus fuit. Nam scelestissimus hu-

mani generis inimicus, qui contra homines rectam et Deo gratam vitam degentes, propriam invidiam exercet, in puellam quamdam ingressus, cujusdam divitis filiam, coepit clamare, et sanctum Jacobum nominatim appellare, ita ut parentes puellae circumirent, et ubique divinum illum hominem investigarent, neque monasterium, neque desertum aliquem locum relinquentes. Quem cum invenire non possent, postea solitarium quemdam hominem in eo loco, quem supradiximus, esse cognoverunt. Pater igitur servos suos secum habens, et puellam jubens una cum matre in jumento sedere, et eum sequi, venit in eum locum, de quo audierat, ubi et ille vir sanctus vitam degebat. Quem cum vidisset, et ad ejus pedes se abjecisset: « Miserere, inquit, filiae meae, quoniam graviter ab impuro spiritu cruciatur: nam viginti dies sunt, quibus neque cibum, neque potum sumpsit, sed clamat seipsam lacerans, et nomen tuum appellans. »

§ 12. Tunc jussit puellam illuc duci: cumque se diutius precibus dedisset, sic ardenter pro ipsa precatus est, ut et locus, in quo stabant, contremuerit. Finitis vero precibus, insufflavit in illum impurum spiritum, et ait: « In nomine Domini nostri Jesu Christi, exi ab ista puella. » Statimque daemon ipse, tamquam igne aliquo impulsus, e puella discessit. Illa vero cum in solum cecidisset, multis horis jacuit sine voce: sed sanctus ille Deum precatus, eam, manu apprehensâ, erexit, et parentibus suis reddidit. Qui cum miraculum illud vidissent, divinam gloriam collaudarunt. Sed metuentes, ne impurus ille daemon reversus, in eam ingrederetur, ipsum rogarunt, ut puella apud eum duos dies remaneret, quoad omnino a daemone liberaretur. Puella igitur apud eum relicta, parentes in domum suam reversi sunt.

§ 13. Decet autem, sicut initio diximus, ad multorum cautionem, et coelestem hanc vitam exercentium aedificationem, non solum perfectorum hominum recte facta narrantes, bona tantum colligere: sed ne malarum artium et laqueorum scelestissimi illius hostis imperiti sint qui Deo serviunt, quemadmodum maximas et veras hujus hominis virtutes enumeravimus, ita, inquam, convenit, et fluctuationem in eum illatam, et inde maximum ejus lapsum, enarrare. Dicemus autem deinceps, ut decet, et ea miracula magna atque ingentia, quae post perfectam ipsius poenitentiam, et generosam confessionem per eundem edita sunt. Quo enim nobiliorem exercitationem ac vitam antea egerat, eo major postea ipsius fuit lapsus. Quanto autem gravior fuit lapsus, eo major postea ipsius fuit et emendatio.

§ 14. Ille enim pessimus et impius Dei servorum inimicus, cum puellam, quae curata fuerat, illic solam cum solo relictam vidisset, et velut ansam quamdam adversus justum hominem arripuisset, libidinosum spiritum in eum immisit: qui tantopere ipsum adortus est, ut qui exercitationis initio, quo tempore im-

piorum Samaritarum laquei per mulierem quam supradiximus parati fuerant, generoso et forti animo restiterat, quique, ut diabolum superaret, per quem mulier adversus ipsum impulsa fuerat, sinistrae manus jacturam perferre maluerat: is, inquam, vir, libidinis stimulo percitus, divini timoris, et tantae sanationum gratiae ac tam diuturnae exercitationis, totque laborum oblitus fuerit: et quamvis ad multam senectutem venisset, victus tamen daemone succubuerit, et in eum locum qui ante cellam erat, egressus, puellam ipsam vitiaverit, et impietatis coeno seipsum commaculavit. Deinde vero, tamquam primordiis quibusdam daemone oblatis, coactus est superiori malo et alterum addere. Cum enim corruptor ille serpens vereretur, ne Jacobus ipse resipiscens ad emendationem veniret, quae per poenitentiam his praebetur qui eam sincero animo inquirunt, ei viro, quem, ut sibi videbatur, captivum ducebat, suggessit, ut superiore peccato majus quiddam patraret. Quasdam enim timiditatis cogitationes cum in ejus mentem injecisset, auctor illi fuit, ut puellam a se vitiatam interficeret.

§ 15. Et eo igitur peccato superatus, ejus quoque caedem patravit, sperans scilicet ea re fieri posse, ut ejus puellae parentum molestiam vitaret. Sed neque eo scelere contentus fuit vetus ille malorum auctor diabolus, sed aliud etiam addidit, ut non solum interfectae puellae reliquias sepulturae non mandaret, sed eas etiam in aquas fluvii sine misericordia aliqua projiceret. Talis est superbiae et arrogantiae fructus. Nisi enim ejusmodi peccato monachus ille se subjecisset, pravus hostis, tamquam in breve aliquod navigium vim omnem ac ventorum aestum effundens, eum senem nequaquam dedecorasset, a quo adhuc juvene victus fuerat: quem postea et ipse vicit, eo quod nimis elatum sensit.

§ 16. Sed tamen egregia Christi, summorum bonorum largitoris, in homines benevolentia, qui omnes homines mavult salvos esse quam perire, ei qui lapsus fuerat atque humi jacebat, manum porrexit, et poenitentiae remediis insanabilia et graveolentia proprii figmenti, hoc est, ejus viri vulnera curavit, iisdemque, ac majoribus gratiis post poenitentiam eum decoravit. Haec autem in medium proferre coacti sumus, ut sicut superiorem ejus vitam cognoscentes, Deum laudavimus, et quomodo lapsus fuerit audientes, in tristitiam incidimus: ita et sinceram ipsius poenitentiam ediscentes, non nobis ipsis confidamus. sed in benignissimo Deo, ex quo gratiae omnes proficiscuntur, spem collocemus: qui et nobis stantibus dat patientiam, ut perfecte stare possimus, et pigritiâ cadentes sua manu sustentat, hoc est, opem nobis porrigit, ac poenitentes pro sua in humanum genus charitate amplectitur. Etenim qui tot et talia mala patravit, quorum unumquodque gehennae obnoxium eum faciebat, Davidis exemplum imitandum sibi proposuit, quo a lapsu erigi posset. Nam et Da-

vid post adulterium rerum ordinem pervertit, et pro eo quod adulterii sui poenas dare debuisset, caedem etiam addidit ejus viri, cui prius injuriam fecerat.

§ 17. Ille igitur cum animadverteret, quemadmodum Deus ipse ac benignus Dominus, Davidis oratione placatus, statim peccata ei condonavit, ad poenitentiae portum confugit, sola spe ad animae ipsius emendationem gubernatrice usus. Cum enim ad se rediisset, et e somno, ut aliquis diceret, excitatus esset, in cellam suam ingressus est, seque in terram cum abjecisset, intolerabiles gemitus emittebat, pectus suum valde percutiens, et lacrymarum rivulos emittens. Sed neque sic ab eo discessit impurus et scelestissimus diabolus. Nam cum ejus viri propositum ac voluntatem ferre non posset, coepit desperationis cogitationes in ejus animum injicere, cum hujusmodi pessima initia adversus humanum genus ex Judae ipsius desperatione inferre conatus esset. Ille igitur ad saeculi consuetudinem redire decrevit. Sed benigni Christi voluntate factum est, ut iter faciens, in monasterium quoddam veniret.

§ 18. Ad eos igitur monachos, qui illic erant, ingressus, ipsos salutavit : qui cum ejus pedes lavissent, et panem ei apposuis- sent, rogabant, ut cibum sumeret. Ille vero cum neque eos fere audire pateretur, gravem gemitum emittens : « Hei mihi, inquit, misero, quomodo potero in coelum oculos erigere ? Quomodo ipsius Christi Domini nomen audebo invocare, quem reprobavi ac dereliqui ? Quomodo audebo aliquid ex ipsius bonis attingere, qui animâ et corpore adulter contra ipsum fui, et intemperantiae libidinibus meipsum commiscui ? » Cumque coepisset narrare, quo pacto res se habuerat, illis omnia confessus est : qui multâ tristitiâ ob eam rem affecti, et his, quae diversis modis passus fuerat, commoti, pro viribus eum consolati sunt. Cumque benedictiones ei dedissent, et multas atque attentas preces pro eo ad Deum misissent, illum a se dimiserunt.

§ 19. Cum autem iter faceret, frater quidam ei occurrit, vere Christum in seipso habens : qui cum eum salutasset, coëgit in suam cellam divertere : cumque ejus pedes lavisset, et omnia charitatis officia illi praestitisset, panem apposuit, ipsumque adhortatus est, ut particeps fieret earum benedictionum, quas Deus misisset. Ille vero cum peccatorum suorum sibi conscius esset, pectus suum pulsans, diu recusabat cibum sumere. At Dei servus, apud quem ille diverterat, ad ipsius pedes se abjêcit, eum consolans, et jurejurando affirmans se non prius e terra surrecturum, quam promisisset, se illorum quae apposita fuerant, participem futurum. Id cum ille promisisset, Dei servus e terra surrexit, ut cibum sumeret.

§ 20. Postea vero quam ambo panem gustaverunt, et Deo gratias egèrunt, rursus una sedebant. Tunc is, a quo Jacobus

hospitio acceptus fuerat, ipsum affatus. « Instrue, inquit, Pater, me in Christo filium tuum, et cor meum confirma, quoniam multis et variis cogitationibus valde sollicitor. » Tunc ululans Jacobus, et cum lacrymis, gemitibus et laments suum pectus verberans: « Sine, inquit, frater, me flere, et gravia peccata mea, quaeque impie adversus Deum ausus sum, lamentari: quoniam in hac mea vana et turpi canitie, tamquam puer, a diabolo supplantatus, in interitum omnino immersus sum. Malis enim, quae juvenis toleranter vici, nunc in senectute inhoneste me gerens, succubui, cum in graveolentis stupri coenum meipsum conjecerim, et alia his graviora peccata commiserim. » Haec cum ille audivisset, moerore multo affectus est, eumque rogavit, ut singulatum, fraudem diaboli narraret, haec duo ex ea re procurans: primum, quod sperabat peccati confessione ad poenitentiam illum virum provocandum: deinde, quod ex fratris lapsu cautionem sibi in posterum parare cupiebat. Vitae ergo suae antea-ctae rationem, et crimina, quibus se labefactaverat, humiliter narravit.

§ 21. Haec cum ille multis lacrymis et gemitibus maximis enarraret, alter Dei servus haec audiens, divinâ gratiâ compunctus, in ejus collum cecidit, eumque osculans: « Quaeso, inquit, frater, ne animo dècidas, neque de salute tua despères: sed credens poenitentiae locum esse, lacrymas fundens benigno Deo confitère*. Multum enim misericors est Dominus, et multa est misericordia qua nos semper prosequitur. Quoad tempus habemus, poenitentiam agamus. Nam si poenitentia non esset, quomodo David post prophetiae donum, post regnum, post Domini testimonium, in adulterii et caedis barathrum lapsus, verbis et re poenitentiam ostendens, talium peccatorum remissionem assequi potuisset? Si poenitentiae locus non est, quomodo beatus Petrus Apostolorum princeps, primusque discipulus, qui claves coeli a Deo accepit, cum Dominum Christum non semel, non bis, sed ter negasset, et post haec amare flevisset, non solum ejus peccati remissionem impetravit, sed majore etiam honore dignus fuit habitus, rationalium Christi ovium pastor effectus? Nisi poenitentia esset, quomodo eum; qui apud Corinthios fornicatus fuerat, assumi Apostolus mandasset: *Ne, inquires, circumveniamur a satana* (II Cor. II)? His et talibus verbis cum ejus animum valde confirmasset verus et misericors frater, eum rogavit, ut secum una manere vellet. Cumque ille nollet, ad ejus pedes Dei servus se abjècit, eosque osculatus, illum orabat, ne ab eo separaretur, cogitans ac metuens, ne aliquo modo in desperationem incideret, et animam suam omnino perderet. Cum vero vehementer eum admonens, rogans atque obsecrans, illi persuadere non posset, sanctus vir angustiiis compressus, et spiritu ingemiscens,

* De utilitate poenitentiae et de misericordia divina.

atque pro eo magnopere Deum precatus, illum dimisit, cum benedictiones etiam dedisset, quibus in via uteretur. Cumque una cum illo usque ad quindecim milliaria ivisset, non desinebat ipsum hortari, longam de poenitentia orationem habens. Eum deinde amplexus, et cum lacrymis osculatus, ac pro ipso Deum precatus, in cellulam suam reversus est.

§ 22. Jacobus autem cum viae, quae in mundum ducebat, se dedisset, in itinere erat: cumque partem quamdam viae transigisset, et paulum declinasset, vetus quoddam sepulcrum invenit, ad figuram speluncae factum, in quo plurima mortuorum ossa reposita erant, quae temporis vetustate fere ut pulvis evaserant. Quo ingressus, cum ossa illa in unum collegisset, in quodam monumenti angulo ea reposuit: cumque veterem speluncae januam occlusisset, et genua in terra posuisset, pectus verberans, magno cum ejulatu ac lamentatione ita Deo confitebatur: «Quomodo ad te, Deus, oculos erigam? Quale confessionis meae initium faciam? Quo animo, quave conscientia fretus, impiam linguam et labia sordibus plena movere aggrediar? Primum cujusnam peccati remissionem petere audebo? Da veniam, benignissime Domine. Esto propitius mihi indigno, bone Domine, neque perdas me cum turpissimis factis meis: non enim parvae sunt impietates meae. Stuprum commisi, caedem feci, sanguinem innocentem effudi. Ad haec omnia miserum corpus aquis, feris ac volucribus escam dedi. Et nunc, Domine, tibi scienti omnia confiteor, harum rerum veniam a te postulans. Ne me despicias, Domine, sed pro tua in homines charitate, miserere mei, hominis impii atque indigni, omnemque iniquitatem meam remitte, ne in peccati profundam voraginem demersum obruat me vastatoris inimici procella, ne draco abyssi me devoret.»

§ 23. Hac constanti poenitentia et confessione usus, decem annos in spelunca transëgit, vel in sepulcro potius duram vitam tolerans, e loco illo non exiit, neque cum aliquo versatus est, neque quemquam allocutus: sed amaris lacrymis et gemitibus, multaque compunctione omne tempus transëgit, bis in hebdomada januam speluncae aperiens, et videra, quae erant prope ostium sepulcri, colligens, ex quibus tantum comedebat, quantum sibi satis esse putabat, atque in speluncam revertebatur, multas Deo gratias agens, omnique tempore precibus, vigiliis et confessionis perseverantiae dans operam. Quamobrem benignus Deus, qui non vult mortem peccatoris, sed conversionem et vitam, tantum et tam multum laborem non inanem neque inutilem esse passus est. Ejus enim puram et diligentissimam poenitentiam attendens, tantorum et talium peccatorum veniam ei dedit.

§ 24. Cumque et sancto illi homini, et omnibus aliis poenitentiae vim manifestam Deus ipse facere vellet, permisit ut vehementissimus squalor et pluviae penuria totam illam regionem

detineret. Itaque post multa jejunia, preces et supplicationes, revelatum fuit civitatis illius religiosissimo Episcopo, esse quemdam hominem, ea in regione in sepulcro habitantem, habitu quidem humilem, sed spiritu et animo sanctum: qui si ab ipsis persuasus, Deum precatus fuisset, omnia mala quae illi regioni imminerent, averteret. Sanctissimus igitur Episcopus cum toto clero jussit omnes congregari ad visionem illam audiendam, quam eis narraturus erat, ut cum supplicationibus ad speluncam sibi revelatam, ad eum divinum hominem adirent. Cum id factum fuisset, et ad eum locum venissent, justum illum hominem invenerunt, multisque precibus ab eo petierunt, ut eorum regionis misereretur, et Deum precari vellet, ab eoque impetrare, ut populo suo reconciliaretur, et, praesentem squalorem depellens, pluviam in eorum terram dmitteret. Ille nihil omnino eis respondens, suum pectus verberabat, neque in coelum oculos erigere audens, id tantum dicebat: « Propitius esto, Christe, multis mei impietatibus. »

§ 25. Cum vero Episcopus in supplicationibus atque hortationibus perseveraret, neque responsum aliquod ab eo reciperet, illo relicto, qui eo venerant, lamentantes reversi sunt. Cumque ad ecclesiam venissent, illic rursus lacrymantes et supplices a benigno Deo malorum liberationem quaerebant. Cum vero multis diebus orantes ac jejunantes Deum implorarent, ut eis subvenire vellet, iterum eidem Episcopo revelatum est, et clara vox audita fuit, quae ita dixit: « Abi ad servum meum Jacobum, quem tibi jam revelavi, eique persuadeas, ut de his rebus me orare velit: eo enim orante, iis malis, quae regioni impendent, liberi eritis. »

§ 26. Reversus igitur cum toto clero et populo sanctus Dei sacerdos, pergebat divino homini supplicationes afferre. Tunc ille invitus (ut brevi dicam) et multis supplicationibus adductus, et ab illo sancto Episcopo persuasus quod divina revelatione ad eum missus venisset, erectis in coelum oculis, multo tempore attentas preces habuit: cumque adhuc in ejus ore preces essent, bonus et misericors Deus, qui omnia se metuentibus abunde et facile largitur: pluviam multam in terram demisit. Quam majorem in modum admirati, hymnum pro gratiis agendis misericordiae Deo cecinerunt, ac reversi sunt. Quare multi exinde diversis morbis detenti e populo ipso, una cum Episcopo, consolationis et curationis causâ ad Dei servum Jacobum confuebant: quos ille oleo sancto unctos, et Christi nomine benedictos, mire sanabat; tanta autem gratia illi collata est, ut vel solo sermone statim impuros spiritus fugaret.

§ 27. Eodem autem ipso anno, quo acerbissima illa squaloris plaga repulsa est, Dei servus Jacobus accersivit sanctissimum Episcopum, eumque rogavit ut in spelunca, in qua jamdiu ipse

domicilium habuerat, mortuus sepeliretur. Id cum ille se facturum promississet, post paucos dies beatus Jacobus quasi nonagenarius obiit. Quod cum Episcopus cognovisset, ad eum locum cum toto clero et probis laicis accessit: cumque aromatibus pretiosis eum condiissent, Dei gloriam celebrantes, venerandas Jacobi reliquias in illo ipso monumento deposuerunt. Postea sanctus Dei sacerdos sacram aedem ad speluncam aedificavit, ejusque reliquias illuc transtulit. Quo in loco usque ad hodiernum diem multi curantur, ejusque memoria singulis annis celebratur.

VITA S. VALERII TREVIR. EPISC.

EX INSIGNI MS. CODICE DESCRIPTA

AUCTOR GOLSCHERUS TESTATUR ALIBI SE POST EXCIDIUM TREVERICAE URBIS
INTER RELICTOS CINERES HAEC QUAEDAM ALIA IN CHARTULIS SCRIPTA
REPERISSE

Floruit circa 300. — Natione Italus.

§ 1. Post venerabilem obitum beatissimi Eucharrii (a), Trevericae * civitatis Archiepiscopi, sanctus Valerius in ministerium sacerdotale successit, illudque per quindecim annos sancte vivendo et verbum vitae praedicando, probatissime rexit. In quo videlicet temporis spatio multos ad Dominum populos, signa magna et stupenda prodigia exercendo, convertit, et ad agnitionem Catholicae fidei saluberrima instigatione perduxit. Qui etiam tam studiosissime verbo praedicationis instabat, ut jam tunc pene per Galliam et Germaniam Christiani paganos et numero superarent et religione. Erat namque doctrina ejus singulis congrua, cunctisque audientibus dulcis et gratissima: unde ob mellifluam sermonis ejus facundiam, undique ad eum populi confluebant, et saltem aliquod verbum ex ore ejus audire cupiebant.

§ 2. Quantum vero ad proprios mores pertinuit, ut breviter narrem, fuit cogitatione mundissimus, verbo utilis et discretus, operatione nihilominus irreprehensibilis et praecipuus: ac sic per activam vitam singulis compassione extitit proximus, ut tamen prae caeteris contemplatione esset suspensus. Et in hac contemplatione positus, non deserebat fraternam condescensionem vitae actualis: nec etiam in actione submissus, recedebat a sublimi-

(a) Cum hunc S. Eucharium circa tertii saeculi exitum Treveris sedisse scriptores dicant, S. Valerius quarto ineunte probabiliter floruit. Hinc patet non eundem esse S. hujus nominis Episcopum qui hodie in Martyrologio memoratur, S. Petri discipulus. Incerta et fere nulla de utroque notitia; Acta ipsa, quae hic e Surio habemus, a pluribus apocrypha reputantur. Italum credere fas est, Romam enim ajunt in Galliam Belgicam missum.

* Trèves.

tate contemplationis. Quique salutaria monita sui magistri recto tramite sequens, Evangelicum triticum Dominicae familiae fideliter dispensavit, et credita sibi talenta spiritualibus augmentis quotidie multiplicavit. Cum vero his profectuum gradibus usque ad venerabiles canos pervenisset, et jam consummatio sui cursus appropinquaret: quadam nocte apparuit ei beatus Eucharis per visionem, dicens: « Tempus jam instat, frater Valeri, resolutionis tuae, et parata sunt tibi gaudia retributionis aeternae. Patet enim tibi janua regni coelestis, quam post hanc horam quinto die gratulabundus ingredièris, et de concessis Domini tui beneficiis sine fine laetaberis. Quapropter Maternum, agonis nostri cooperatorem, tui officii successorem constitue, illumque de visitatione nostra ante diem sui exitus certissimum redde. » Et haec dicens, recessit. Evigilans autem sanctus Valerius, mox visum somnium beato Materno caeterisque fratribus qui praesto erant, narravit, et eis diem obitus sui laetissimo vultu instare praedixit. Sequenti vero die venerabilem Maternum ad sacerdotalem gradum provexit, et eum de studio commissi ministerii diligenter instruxit. Cumque per praedictum spatium, ob famam depositionis ejus advenientes, fideles verbo salutiferae admonitionis de exercitio sanctae conversationis instanter instrueret, et eos ad salutem animarum suarum dulcisflua exhortatione paternisque visceribus incitaret: illucescente jam quinto die, oratorium ingressus, viaticum, quod ipse consecraverat, accepit: et post haec extensis inter discipulorum manus membris sacris, iv Kalend. Febr., spiritum reddidit coelo. Cujus corpus colligentes discipuli, sacratissimo corpori sancti Eucharis coaptaverunt, et in eodem sarcophago cum divis laudibus condiderunt. Quod superna dispositione actum esse credimus, ut quorum una mens semper in Domino erat, eorum quoque corpora nec sepulcrum ab invicem separaret.

VITA S. CONSTANTII EPISC. ET MART.

EX VETUSTISSIMIS EXEMPLARIBUS QUAE PERUSIAE ASSERVANTUR COLLECTA
 QUIBUSDAM OB NIMIAM LONGITUDINEM DETRACTIS
 STYLO AUTEM PRORSUS IMMUTATO OPERA JOAN. ANDREAE PALATII EUGUBINI

Circa 175. — Natione Italus.

§ 1. Sanctus Constantius Perusinus civis, simul et Episcopus, e nobilissima Barziorum familia ortum duxit. Vir autem fuit tanta animi constantiâ, fide, ac pietate praeditus, ut ejus sanctitas quasi quaedam gemma inter caeteros homines elucèret; amabat humilitatem, fugiebat gloriam. respuebat honores, Christum Jesum, ejusque Crucem cunctis visceribus amplexabatur, nec quicquam habebat antiquius, quam ut Deo placeret, proximumque juvaret. Quamobrem multas pecunias erogabat in pauperes, et semetipsum per singulos dies immolabat hostiam viventem; nam et carnem per se ipse assidue coërcibat, et pro fide Christi, praedicationeque veritatis multas injurias non solum patienti, sed etiam gaudenti animo sustinebat, cupiens pro nomine Dei sui mortem quoque oppetere, et martyrio consummari: quod et factum est. Siquidem, divino numine ipsius votis annuente, in persecutione, quam in Christianos Marcus exercuit Imperator, post verbera et carceres, post ignes, variosque cruciatus, quos pro fide libenter excipiens superaverat, capite a cervicibus abscisso, in coelum evolavit. Hujus beati viri actiones, multiplices poenas, et ipsum denique martyrium, quantum feret ingenii mei imbecillitas, scribere institui, quo facilius religiosus populus in tanta solemnitate sui Antistitis inveniat quibus opportune laudibus possit eum celebrare: nec tamen universa tanti Patris dècora, virtutes ac miracula, totiusque vitae sanctitatem stylo nostro persequèmur, sed quaedam dumtaxat percurremus, quaecumque posse putabimus pii lectoris tum animum ad ipsius virtutes imitandas impellere, tum ingenium ad conjecturam de caeteris ejus praeclaris facinoribus faciendam excitare.

§ 2. Imperante igitur Antonino, cui Pio cognomen erat, florebat Perusiae (a) Barziorum familia, et opibus affluens, et generis nobilitate admodum clara, sed multo eo quidem insignior, quod erat Christi nobilitata insignibus. Ex hac B. Constantius veluti odorifera cedrus e regali viridario nascitur. Natum autem infantem parentes ejus curant omni studio ac diligentia educandum, ad idque potissimum incumbunt, ut eum sanâ Christi fide im-

(a) Perusia insignis etiamdum civitas, ex XII fuit praecipuis Etruscorum, fines Umbriae contingens, in altissimi collis cacumine sita.

buant, et assuefaciant, humilem esse, patientem, misericordem, castum in omni timore Domini, ab omni gentilium puerorum, quorum quidem plena erat civitas, consuetudine ipsum revocantes, ne diabolica gentilium zizania, triticum pietatis et fidei in agro Dominico satum, pueri videlicet sacro pectore suffocarent. Literis post haec tum humanis, tum vero sacris erudiendum doctissimis praeceptoribus tradunt.

§ 3. Sed cum jam adolevisset, et parentes ejus ex hac vita excessissent, coepit, ut erat bene institutus, militare Domino optimam militiam, affligebat nimirum et domabat carnem suam quotidianis jejuniis, longis vigiliis, et omnibus verae pietatis officiis. Non illi frequentia pocula, non lauti apponebantur cibi, et delicati: sed vix post longa tandem jejunia cum pauperibus frugalissimae mensae vilissimum cibum sumpturus assidebat. Fidem sanctam, quam totis visceribus hauserat puer sanctus, piis ac religiosis operibus et perfectae charitatis muneribus excitabat quotidie, et augebat. Divitiarum a parentibus sibi per manus traditarum, maluit dispensationem quam possessionem suscipere: siquidem eas Christi pauperibus prompte largiebatur, esurientes pascendo, nudos vestiendo, et cuilibet indigenti adjumentum praestando. Crescebat itaque in dies vir beatus sicut aetate, ita magis ac magis constantia animi et virtute. Castus erat tum copore, tum mente, dulcis in sermone, mitis atque humilis corde, amabilibus moribus ac suavissimis exornatus, et jam tum boni pastoris bonam indolem prae se ferens, et perfecti Christiani spécimen exhibens, suspiciebatur ab omnibus, singularique studio a cunctis fidelibus colebatur.

§ 4. Ecce autem moritur interim patriae suae Episcopus, et cum non deessent alii fortasse digni, quibus munus illud committeretur, populus tamen et Clerus universus unum spectant Constantium, cuncti uno ore Constantium conclàmant Episcopum: nemo enim non videbat ejus generis fore B. Constantium, qualem describit Apostolus oportere Episcopum esse. His itaque et hujusmodi divinis donis insignitus B. Constantius Perusinae civitatis eligitur et consecratur Episcopus, annos natus circiter triginta, ut videlicet eo suae aetatis anno auspicaretur muneris Episcopalis functionem, quo et divinus propheta Exèchiel auspicatus est prophetiam, et Christus ipse Jesus coepit docere ac praedicare, ut in ipso annorum quoque numero, qui tribus denariis constat, innueretur fore, ut vir sanctus praeceptorum Dei simul et individuae Trinitatis praedicator existeret, et cultor eximius. Ad id autem munus peragendum aggreditur homo Dei, quasi mansuetissimus agnus. Omnibus exhibebat eam verae humilitatis speciem, eamque morum mansuetudinem, quam et privatus prae se ferre consueverat: vigilantior omnino in precando erat, jejuniis, ac caeteris rebus, quae carni frenandae expediunt, majori assiduitate vacabat, pa-

scebat gregem suum trino illo ferculo, de quo Pastoribus Ecclesiarum praecepit Jesus in Apostolo Petro, cum dicit illi semel, iterum, ac tertio, Pasce oves meas, cibo videlicet corporali praedicatione verbi Dei, et saluberrimo vitae, omni prorsus culpâ carentis exemplo.

§ 5. Erat enim primo in dandis eleemosynis profusior, quam ante Episcopatum adeptum, usqueadeo ut domus ejus refugium esset pauperum, ac veluti penu quoddam inopum videretur. Deinde fidelissimus Pastor, cum optime cognosceret, non in solo pane vivere Christianum hominem, sed in auditione potius doctrinae coelestis, et in omni verbo quod procedit de ore Dei, instituebat populum suum in his omnibus quae ad evangelicam spectant pietatem, docens illos salutaria Ecclesiae sacramenta frequentare, beneficia Dei crebro meditari, aemulari charitate, possidere pacem: atque illud inprimis monens cum Apostolo, ut omnis amaritudo, et ira, et indignatio, et clamor, et blasphemia tolleretur ab eis cum omni malitia: essent autem invicem benigni, misericordes, donantes invicem. Tertium denique illud ferculum, quo suum pascebat populum S. Constantius, bonus erat odor suae vitae, quae, quasi speculum quoddam perfectionis, elucebat omnibus. Praeditus siquidem erat sacerdos sanctus tanta integritate, fide, et sanctimoniâ, ut admirabilis vita illius, quam ante Episcopatum agebat, flos fuerit lectissimus: haec vero posterior fructus extiterit uberrimus. Ad haec autem vir beatus, tanto mentis fervore, tantâque vi et scientiâ verbum fidei praedicabat gentilibus, quorum civitas plena erat, ut multi ejus operâ ad Christi fidem sese converterent, ac salutari ablûti baptismatis unda, relictis idôlis, vivum et verum Deum colerent.

§ 6. Dum autem populum sibi commissum, multo consilio, multâque sapientiâ gubernat, et ipse quotidie virtute crescit et gratiâ apud Deum et homines, nomen ejus in omnes finitimas regiones perfertur ac celebratur: mirari omnes doctrinam hominis, suspicere virtutes, obstupescere miracula quae per beatum Pontificem fiebant quotidie: quae cum multa sint et praeclara, decrevi tamen, ne longior sim, unum tantum et alterum attingere, ex quibus possis, quae et quanta fuerint reliqua, facile conjicere. Erat id temporis mulier quaedam Attasia nomine. Quae cum multos jam annos charissimò oculorum sensu careret, auditâ S. Constantii et vitae integritate, et miraculorum edendorum virtute plane divinâ, non dubitavit, ardenti fide, ac spe impulsâ, ad eum accedere. Adit, ad pedes hominis sanctissimi sese projicit, verbum sane nullum, sed lacrymarum vim magnam cum singultu profundens. Hanc intûitus Episcopus, qua erat benignitate, jubet statim assurgere, fletum comprimere, et animi sui sensum fidenter aperire. Unde illa recreata, cum se collegisset, « Calamitatis meae, inquit, Domine, miserere: nam mulier infe-

licissima ego sum: plures jam annos usum oculorum amisi, nec possum ullam partem hujus suavissimae lucis aspicere, neque vero quo ullum tanto malo remedium invenire: non carmina, non medicorum solertia, non ipsi denique dii, deaeque omnes, quibus saepe vota feci, opitulati sunt. Te autem nunc adii, spei meae extremum solatium, ut per te merear tandem aliquando reportare salutem. Rogo te primum per illa admirabilia rerum signa, quae passim efficis, quibus et ipsa confisa huc ad te veni, rogo deinde per Dominum Deum tuum, et obtestor ut velis me tuarum virtutum participem facere, ne gravèris et in me miraculum promere, lumen oculorum caecae restituens.»

§ 7. Tum S. Constantius, qui cerneret, mulierem non solum oculorum, sed etiam mentis lumine esse privatam, quippe quae gentilis esset et idololatra, cupiens utrique malo uno et eodem tempore medèri, sic eam affatus est: «O mulier, si, spretis idòlis, quorum vis ac virtus (quod in teipsa experiris) nulla plane est, inducas animum, credere in Dominum meum Jesum Christum, is tibi vere possit, pulsis tenebris, simul et corporis et mentis oculos aperire, aditumque ad vitam aeternam patefacere.» Illa vero, «Fac, inquit, domine, ut videam: jam credo Deum tuum, Deum esse verum.» Hic demum vir sanctus flexis genibus hunc in modum non sine lacrymis precatus est: «O fons omnis lucis, Domine Jesu Christe, lux vera, quae illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, aperi, obsecro, hujus mulieris oculos tum mentis, tum corporis, ut, dum viderit creaturas, te magis ac magis celebret Creatorem, simul et sentiat Redemptorem.» Peracta hujusmodi precatione, confestim restituta est mulieri lux optatissima. Quo illa exultans, prostrata ad pedes viri Dei, haec dicitur verba protulisse: «Benedictus Deus tuus, o Constanti, qui mihi desideratum lumen reddidit: benedictus et tu dignus ipsius minister, per quem tantum mihi boni contigit: valeant jam dii gentium, opera manuum hominum. Unum jam ego quidem Deum vivum ac verum agnosco, hunc humiliter adoro, huic me totam trado, atque addico: licet jam me, vir Dei, hujus militiae adscribas, salutifero obsignans signo.» Tum vero B. Constantius nullam moram interponendam putavit, quin eam baptizaret; itaque duplici morbo liberatam dimisit.

§ 8. Sed jam tempus est, ut ad alterum non minus insigne miraculum explicandum aggrediamur. Fuit per idem tempus Perusiae vir, cui nomen erat Crescentius; hic erat utroque pede ita contractus, ut ad poplitem sursum utraque planta reorta verteretur: quam ob rem non modo ambulare, sed ne baculo quidem innixus stare poterat. Quod si quando vellet domo egredi, et usquam discedere, grabato ei aut lecticâ utendum erat. Is igitur cum accepisset famâ, S. Constantium varios morbos, nullis carminibus, nullisve adhibitis medicinis, protinus curare,

sperans posse eum, si vellet, sibi quoque opem ferre, curat se ad illum deportandum. Quo perductus, hominem Dei multa cum prece, multis cum lacrymis precatur, ne gravetur, ut alios quamplurimos sanarat, item sibi suorum pedum rectitudinem ac firmitatem restituere. Hujus calamitatis misertus vir benignus et sanctus, oculos pariter ac manus in coelum cum sustulisset, hunc in modum precatus est: « Domine Jesu Christe, qui vivificas omnia, et universa restauras, confracta alligans, et infirma consolidans, redde, quaeso, huic tuae creaturae rectum membrorum situm atque usum, ut cognoscat, te solum Deum esse verum, qui mirabilia facis.» Vix erat pater sanctus talia factus, cum ecce super infirmum lux magna e coelo delabatur: qua ille perterritus, contremuit, et quam potest maxima voce clamat: « Constanti, Constanti, succurre misero.» Cui ille, « Res bene habet, frater: ne timeas, bono animo esto.» Denique abeunte luce, apparuit utrumque hominis pedem suum in locum reductum esse, et robur obtinuisse firmissimum: quo factum est, ut nullo jam usus adminiculo, Crescentius, continuo exilieret e lectica, et ad pedes B. Constantii summa religione prostratus, aquam afferendam curaret, baptismum magnâ pietate flagitans. Hic vir sanctus prae nimia cordis laetitia lacrymas continere non potuit, nec ullam interposuit moram, quin hominem ex ritu Ecclesiae baptizaret. Hoc sane admirabili facto commoti Gentiles, ad Christi fidem passim confluebant, ut eo ipso die ad centum viginti baptismatis sacramentum a B. Constantio acceperint.

§ 9. Quo rumore magna fortasse ex parte concitatus Marcus Antoninus, qui Antonino itidem, sed pio impius successerat, statuit Christianos acerrime persequi. Cum igitur alios alio, tum vero etiam Perusiam Lucium Consulem cum hoc mandato mittit, ut quoscumque intelligat Christi fidem profiteri, hos cogat gentium deos colere: qui id facere recusent, eos omni supplicio excruciatos, necet. Lucius ergo illuc profectus, Caesaris edictum cum Carisio, qui erat illius civitatis Praeses, statim communicat. Is vero cupiens Imperatoris voluntati obsequi, suos jubet milites per urbem et per agrum totum discurrere et in quoscumque Christianae sectae homines incidunt, hos vinctos ad se, et ad Consulem quamprimum adducere. Haec generatim, separatim vero contra B. Constantium, ejus operâ ac virtute sciret multos quotidie Christianos fieri, praecipue exardescens, mandat eisdem, ut inprimis Episcopum ipsum diligenter perquirant, et vinculis constrictum, ad se pertrahant. Illi igitur mali Praesidis pessimi ministri, cum caeteros, tum potissimum S. Constantium omni studio investigant: demum cum audissent, solere eum apud Crescentium, quem sanitate donarat, frequenter esse, domum illius adeunt, fores perfringunt, invadunt, atque ibi sanctissimum virum una cum Crescentio, pias effundentem preces, inveniunt,

comprehendunt, vinciunt, vinctos ad Consulem et Carisium statim perducunt.

§ 10. Quos cum vidisset Lucius Consul, « Bonorum, ait, civium officium est, suorum Principum mandatis parère cum caeteris in rebus, tum praesertim in his quae ad deorum cultum pertinent. Cum igitur Romani Imperatoris pietas, et Senatus integritas jampridem decreverit, ut ab omnibus quicumque sui sint imperii, honos debitus diis immortalibus habeatur, satis mirari non possumus, cur vos, ut audimus, spretis gentilium diis, Judaeum nescio quem colatis, quem nemo ignorat obscurum fuisse hominem, et quod divinum sibi nomen arrogaret, a suis crucifixum esse, itaque vitam cum morte non sine ignominia commutasse. Cupimus igitur a vobis ipsis, quaenam sit vitae vestrae conditio, audire, et an parati sitis ex Imperatoris decreto crucifixi cultum deserere, et his qui vere sunt dii, offerre libamina.» Huic B. Constantius audacter, Deo confisus, hunc in modum respondit: « Vitae nostrae conditio, o Consul, haec est, ut omni tempore serviamus ei, cui servire regnare est, Domino nostro Jesu Christo. Imperatoris autem decretis hac quidem in re obtemperare nec possumus, nec volumus: neque enim rationi consentaneum est, ut posthabito Creatore nostro ac Redemptore, Deo vivo et vero, sequamur eos qui non sunt dii, sed vere daemonia.» Tunc Lucius Consul iratus, « Ergo vos, ait, adeo impudentes estis ac dementes, ut nec praesentiam nostram, nec deos ipsos vereamini? Ite jam, diis nostris sine mora sacrificia facite.» — « Nos vero, B. respondit Constantius, elementa hujus mundi, quae hominum causa condidit Deus, non adoramus, nec illis unquam in animum induxerimus immolare: sed certum est nobis ac deliberatum, omnem cultum et honorem ei tribuere, qui et elementa, et coelum, terramque, et omnia quae in eis sunt, inexplicabili sua sapientia creavit e nihilo.» His illi auditis, iracundiâ magis magisque accensi, jubent sanctissimi viri corpus, videntibus cunctis qui aderant Christianis loris caedi. At ille in mediis flagellis non desistebat glorificare Dominum. Hic eum interpellans Lucius, « Missa istaec facito, miser, ait, abnega Christum, et magicas artes deponens, sacrificia diis.» Cui vir sanctus, « Artes magicas ego quidem ignoro, inquit, nec illas ullo modo probò: meum vero Christum, cum sit verus Deus, non negabo in aeternum. » At Consul simulacrum Jovis afferendum curat, et ad Episcopum conversus, « Respice jam, inquit, et sacrificia magno deo Jovi.» Beatus vero Constantius subridens, « O Luci, ait, cum te prudentem virum et eruditum celebrent plerique, tamen non erubescis, divinitatem tribuere ligno, quod certe formam hanc non haberet, nisi manus eam effecissent artificis, qui et scamnum, si libuisset, ex eodem facere potuisset.»

§ 11. Hic visus est Consul pudore quodam perfundi: quod

cernens Carisius, simul et intelligens, Episcopum nec minis posse nec verberibus flecti, jubet hominem abduci, et una cum Crescentio caeterisque Christianis in thermas multo, quam mos esset, ardentius calefactas includi. At illi signo crucis cum se munissent, nullâ sunt penitus molestiâ caloris affecti, sed laeti gaudentesque Deum glorificabant concincentes, « Benedictus Dominus Deus Israël, qui facit mirabilia solus, qui sicut olim tribus pueris mitigavit flammam ignium, ita nobis hodie famulis suis balnei hujus fervorem mitem reddidit. » Dum autem illic asservantur, ecce quadam nocte splendor magnus, totum locum illuminans, in eos e coelo effunditur : quem cum milites loci custodes viderent, stupentes dicebant inter se : « Certe fides, quam tenent homines isti, vera est, et verus Deus Christus, quem praedicant » ac statim intus ruentes, ad pedes beati Constantii sese projiciunt, et sanctum ab eo baptismum postulant : quo impetrato, domum quisque suam profectus, id, quod factum erat, suis significant. Denique uxores et filios eodem deducunt, numero fere quinquaginta : quos omnes pius Episcopus rite baptizatos, suo restituit Creatori ac Redemptori.

§ 12. His peractis, milites B. Constantium rogant, ut velit una cum suis e thermis egredi, et commodiorem aliquem in locum se conferre, quo melius possit ipsos, in fide ad huc rudes, Christianis institutis imbuere. At ille, « Pugnam, ajebat, quam jamdiu desideratam, nunc tandem nactus sum, subterfugiam? Non èquidem id faciam : hic statui pro fide, et pro Deo mori. » Milites contra, idem ab eo etiam atque etiam cum lacrymis exposulabant, dicentes, posse eum de seipso securo animo esse, quippe cui certa reposita sit corona justitiae; debere autem ipsis, tamquam novis Christi militibus, omni ratione consulere, ne fidei semina quae nuper in ipsorum corda sparsisset, perirent. His demum, et hujusmodi precibus permotus Episcopus, e balneis, atque etiam ex urbe cum aliis omnibus egressus, venit Monticellum, ibique aliquot dies apud Anastasium virum sane humanum ac pium commoratus, quos baptismatis insignibus ornat, eosdem, omnia quaecumque ad veram Christi militiam pertinent, diligenter edocuit.

§ 13. Interea Lucius et Carisius omnium quae acciderant, certiores facti, alios milites quos fideiiores putant, huc illuc dimittunt, hoc jussu, ut Episcopum civitatis et omnes ejus sectatores investigent, et ad se quaecumque possint ratione perducant. Illi duce quodam usi a fide Christi alieno, ad Anastasii aedes cum pervenissent, facto impetu, primo quidem Episcopum, tum reliquos comprehendunt : in his ipsum hospitem Anastasium, et Carpophorum clarissimum virum, comprehensos ligant, et ad Carisium statim perducunt, qui animum et linguam adversus S. Constantium exacuens, « O sacrilege, ait, ut meritas effugeres poe-

nas, non es vèritus, tuis pessimis artibus meos subvertere milites, et fugam cum illis arripere? Quanto melius saluti consulisses tuae, si in animum induxisses, a Christo desciscere, et ad verum deorum cultum transire!» His B. Constantius pro sua mansuetudine sic respondit: «Milites ego tuos, o Praeses, non subverti, sed illos ad se convertit Christus: saluti vero meae, ut aliis quibuscumque in locis, ita et in balneo optime consului. Salus enim mea Christus est: huic me totum devòvi, hunc vèneror, huic statui perpetuo inservire.

§ 14. Tum Carisius furore incitatus, jubet prunas afferri, cogitque sanctissimum virum nudis pedibus super eas inambulare: quinetiam toti ipsius corpori nudato, mandat candentes carbones admoveri. Ille vero divini amoris fervore ignis ardorem facile superans, psallebat: *Probasti cor meum, Domine, et visitasti nocte, igne me examinasti, et non est inventa in me iniquitas* (Psal. 16). Tunc Carisius videns Episcopum nullis terroribus aut cruciatibus posse a sententia abduci, jussit illum in carcerem contrùdi, cupiens eum Consuli ante tribunal statuto die sistere. B. interim Constantius non cessabat orare, perseverans in vigiliis, psalmis, et hymnis spiritualibus, et licet corpus in custodia teneretur, virtus tamen illius alligata non erat. Nam cum multi ex fidelibus, atque etiam ex paganis noctu venirent ad carcerem, portantes aegros variis morbis, hos omnes sanctissimi hujus hominis præcatione curatos, recipiebant incolumes. Cujus rei famâ adducti non pauci, quotidie relictis idòlis, ad veri Dei cultum transibant: atque etiam ipsi carceris custodes crebra spectantes B. Constantii miracula, Christi fidem amplectuntur; et in ipso carcere baptismum suscipiunt. Nec multo post indignum judicantes tantam virtutem vilissimo in carcere jacere, re inter se deliberatâ, Episcopum licet invitum educunt e custodia, atque etiam e civitate, cupientes illum tutiore aliquo in loco collocare. Sed cum ad flumen Tiberim pervenissent, ibique beatus Constantius cognovisset Concordium et Pontianum (a) sanctissimos viros, quibuscum maxima ei intercedebat necessitudo, Assisii in vinculis teneri, incredibili accensus est desiderio eos invisendi, et martyrii coronam, si Deo placeret, una cum ipsis reportandi. Hac igitur impulsus cupiditate, furtim se a comitatu subtrahens, Assisium pergit, et cum ad locum quemdam, quem Danabum dicunt, pervenisset, hic ei obviam fit manus militum qui ab ipso Imperatore, Spoleti tunc degente, ad Christianos persequendos missi fuerant. Hos vir sanctissimus atque humanissimus cum vidisset, benigne salutavit. At illi, id quod erat suspicati, eum videlicet e Christianorum numero esse, subsistunt, et quaerunt ab eo, quis sit, unde veniat, et quo sic abeat solitarius. Quibus vir sanctus et simplex, nihil dissimulans, in hunc modum re-

(a) Colitur S. Concordius Presb. martyr. die 1 Jan. Die autem XIX S. Pontianus m.

spondit: « Ego sum Constantius indignus Perusinae civitatis Episcopus. Perusiâ venio, Assisium (a) contendo, non solus, ut vos putatis, sed bene comitatus, gratiâ videlicet Domini mei Jesu Christi. Causa vero hujus meae profectionis est, ut visam duos humillimos servos Dei, Concordium et Pontianum, qui quidem ibi pro nomine Jesu vinculis atque omni supplicio exeruciantur. » Tum illi subridentes, « Nos ipsi, inquit, curabimus, ut hodie sis una cum illis in carcere, ubi gravioribus etiam, quam ipsi, tormentis exeruciëris, nisi saniori consilio usus, animum inducas, Christum tuum abnegare. » Atque inde victum, domum cujusdam Diritii deducunt, nec quicquam praetermittunt, quod putent posse ejus mentem ac sensum permovere: sed cum nihil proficerent, demum ad Cladium flumen perveniunt, atque ibi etiam blanditiis primum, deinde minis et terroribus student hominem a proposito deducere. Sed cum ille adeo constans, ut vero a constantia nomen invenisse videretur, firme in semel proposito susceptoque consilio permaneret, iracundiâ milites magis ac magis exardescentes, tot tantisque cruciatibus sanctissimum virum affecerunt, ut semivivum redderent. Cum igitur B. Constantium vires jam deficerent, ad Deum toto corde conversus, « Suscipe jam, orabat, spiritum meum, Domine, requiescat in te, qui pro te, te ipso juvante, omni tempore laboravit. »

§ 15. Vix dum pias hasce voces emiserat, cum ecce praesto est ei Angelus Domini, afflictum his verbis confortans: « Noli timere, Constanti, ego sum angelus Dei: misit me Christus, ut plagis tuis curationem adhibeam, ac deinceps tibi adsim in omnibus viis tuis; et illico omnis plaga curata est. » Tunc ille angelico solatio recreatus, « Gratias tibi ago, ait, Domine Jesu Christe, qui per Angelum tuum, me in angustiis positum confortasti, et curasti vulnera mea: nunc vere scio, te quidem numquam deserere sperantes in te. » Milites vero audientes eum cum altero loquentem, et neminem tamen videntes, atque etiam plagas, quas castissimo ejus corpori inflixerant, cicatrices repente obduxisse conspicientes, timore perterriti, Assisium eum festinanter abducunt, et includunt in carcere, in quo cum alii permulti asservabantur Christiani, tum duo illi praecipui, quos supra diximus, Concordius et Pontianus. Hi vero, ut alter alterum conspexit, statim in mutuos complexus, mutuaque oscula certatim ruunt, immortales Deo gratias agentes, cujus munere simul essent, ut sperabant, gloriosum pro Christo certamen subituri: ad quod etiam alios pie incitabant, « Magna Deo, dicentes, gratia habenda est, fratres, quod digni habiti sumus pro nomine Jesu contumeliam pati, et cruciatus. » Atqui milites, exoptantes, quoscumque ceperant Christianos, ipsi Imperatori * quasi optatissimam

(a) Assisium (Assesi jam italico vulgari, nunc Asisi vel Assisi) exiguum quidem oppidulum sed Episcopali sede ornatum, et amoeni in collis declivio, ex adverso Perusiae, interjectâ, quinque circa millium passuum latitudinis, Umbrinae valle.

* Aurelio.

aliquam praedam deferre, B. Constantium et reliquos e carcere extractos, Hispellum (a) adducunt, atque ibi usque ad alteram diem statuentes consistere, nocte tota Christianos, vinculis astrictos, sub dio tenent.

§ 16. Hic vero Angelus Domini S. Constantio, magno circumfusus splendore, iterum apparuit, praedicens ei, instare jam tempus, quo consummata pugnâ, Martyrii coronam acciperet. Splendorem autem illum multi ex Hispellanis intuiti, accurrunt ad locum, atque ibi audientes etiam vocem Angeli, conclamare coeperunt, « Unus est profecto, et verus Deus, quem hic homo adorat, potens in coelo et in terra. » Hanc vir sanctus occasionem minime dimisit. sed aperiens os suum, et incipiens a Scriptura, evangelizavit illis Jesum, nec paucos ad veram fidem convertit. Haec aegre admodum cum ferrent milites, quaerebant, arti magicae omnia tribuentes, populum ab eo avertere: sed cum parum proficerent, S. Constantium una cum sociis Hispello eductum, Fulgineum (b) versus vinctum trahunt, atque inter eumdem cogitantes fore, ut, si diutius vir sanctus viveret, magnam Gentilium multitudinem, non sine ipsorum discrimine, ad se alliceret, consilium capiunt hominis quam primum occidendi, nisi velit suorum deorum cultum ac religionem amplecti. Cum igitur ad trivium quoddam Fulgineatum quod vocant, non procul ab ipsa urbe Fulgineo positum, noctu pervenissent, quibuscumque rationibus possunt, contendunt B. Constantium a vera Christi fide ad falsas atque inanes deorum fabulas traducere. Sed cum ille nihilo minus, quam antea, constanter id facere recusaret, affirmans vitam suam ipsum esse Christum, hunc solum amplecti, in hoc uno omnes suas spes repositas habere, milites furore inflammati, strictis gladiis in hominis jugulum invadunt. Ille vero magno animo et erecto, « Susceptor meus, canebat, et refugium meum Domine, suscipe spiritum meum, et ne permittas me unquam separari a te, vita mea, lumen meum, salus mea; te amavi, te concupisco, te inveniam, Domine Jesu Christe. » Inter has pias sanctasque voces saevi milites a cervicibus caput abscindunt, ac statim abeunt.

§ 17. Erat autem Fulginei Levianus quidam, vir inter caeteros Christianos fide et bonis operibus praestans. Huic visus est in quiete Angelus ita dicere: « Non rejecit, Leviane, Dominus opera bona quae facis, quin occasionem tibi offert hodie meritorum tuorum cumulandorum. Jacet in trivio quod Fulgineatum dicunt, sanctissimi viri corpus qui ob Christi nomen martyrium passus est: hujus sepeliendi munus a Deo tibi praecipue committitur. » Exprectus Levianus, surrexit e lectulo. Sed cum,

(a) *Hispellum* (ital. *Spello*) pagus Assisio proximus, eadem utens loci amoenitate.

(b) *Fulgineum*, *Fulginium* et *Fulgina* (italice *Foligno* et *Futigno*) urbs est ad viam Flaminiam, postrema ad septentrionem Umbriae unde panditur vallis, finibus contermina veteris Etruriae.

vera ne illa fuisset visio, videretur addubitare, ecce Angelus eximiam specie rursus apparet, ac jubet abjectam omni cunctatione, Dei mandatum diligenter curare. Tum vero ille, nullam interpositam moram, ad praemonstratum locum accurrit: quo cum jam appropinquaret, insolitum sibi visus est videre splendorem, ac propius accedens, sanctum ibidem B. Constantii corpus aspicit, simul et magnum circa illud tripudiantium coelestium spirituum chorum. His admirabilibus visis deterritus Levianus, nec tantum sibi tribuens, ut satis digne posset, angelicis sese immiscere spiritibus, et sanctum corpus attingere, cui cerneret ipsos angelos ministrare, coepit pedem referre. At Angeli conclamantes, « Siste gradum, ajunt, Leviane, nihil est, quod timeas: tua haec est sepulturae curatio. »

§18. Levianus igitur ad sanctissimum corpus propius se cum admovisset, genibus flexis oravit. Tum corpus ea qua decebat religione complexus et osculatus, de terra tollit, sanctissimo oneri collum subjiciens. At ei, jam iter ingressu, obviam fiunt viri duo, pecuniarum causam inter se altercantes. Hi Levianum agnoscetes, videntesque cum cadaver humeris ferre, quid hoc rei esset, interrogant. Quibus vir probus rem, ut erat, fideliter narrat. At illi increduli, coeperunt hominem deludere, simul et Christi martyrem irridere, atque adeo maledictis insectari. Quod non tulerunt impune; nam Deus volens servi sui injurias contumeliasque ulcisci, simul et miraculo ejus gloriam clariorem reddere, utrumque oculorum sensu illico privavit. Sed tamen et ipsis ira Dei in misericordiam convertitur; mox enim poena oculorum clarissimum mentis attulit lumen: siquidem illi divinam manu tacti, quem antea irridebant, hujus jam opem et misericordiam supplices implorant, confitentes merito se quidem pro sua temeritate atque impietate plecti, quod sanctum Dei illusissent, atque etiam a Leviano, veniam petitam, rogant hominem, ut velit sanctum corpus deponere, auxiliumque ipsis quamprimum ferre. Tum ille, ut erat pius ac mitis, « Si volueritis, inquit, credere in Dominum nostrum Jesum Christum, confido fore, ut, hoc ejus martyre deprecatore, augustum ipsius corpus qua decet religione tangentes, lucem quam amisistis, omnino recuperetis. » — « Quid ni credamus, responderunt, in eum, cujus tantam in nobis ipsis experti sumus potentiam? Aperte jam fatemur, quem vos colitis, hunc unum Deum esse verum. » Hic eos Levianus manu prehensens, duxit ad corpus sanctissimi martyris, quod quidem illi summam religione venerantes atque osculantes, « Sancte Constanti, orabant, quamvis erratum nostrum nullam mereatur veniam, tuae tamen erit gloriae, opem nobis jam resipiscantibus, misericordiamque benigne praestare: lumen, quod nostram culpam te contempto perdidimus, tuam, quaesumus, benignitate, te intercedente,

recipiamus. » Haec ex animo precati, in pristinum statum confestim sunt restituti.

§ 19. Jam vero illucescente die, alterum huic non dissimile consecutum est miraculum. Duo quippe juvenes jam inde ab infantia caeci, pueri ductum subsequentes, eadem viâ iter faciebant, et cum jam loco appropinquarent, miram quamdam odoris suavitatem sentientes, « O quam divinus est, dicebant inter se, odor is qui ad nares fertur meas: certe aut Deus aliquis hic est, aut quidpiam plane divinum. » Horum verba cum audisset Levianus, « Odor is, inquit, quem percipitis, fratres carissimi, afflatur e corpore B. Constantii Perusini Episcopi, qui ob Christi fidem hac nocte hoc ipso in loco morte affectus est. Hujus ego corpus humandi gratiâ, a Deo secundum quietem monitus, huc accessi. » Tum illi, « O nos beati, inquirunt, si cujus praesentiam ex odore percipimus, hujus et aspectu frui contingeret. Vos vero, dixerunt hi, quibus fuerat paulo ante oculorum sensus restitutus, haud difficulter poteritis id, quod optatis, impetrare, modo animum inducatis, hujus qui vos alloquutus est, monitis parère: siquidem et nos idem sumus hoc puncto temporis, Deo juvante, consequuti. » Id illi audientes, in spem veniunt et ipsi oculorum sensus, omnium gratissimi, eadem ratione recuperandi, et pollicentur omnino, se, quicquid eis fuerit a Leviano mandatum, prompte executores. A quo cum fuissent sanctissimo corpori admoti, terrae motus fit adeo horribilis, ut caeci magno concuterentur terrore. Hos vero confirmans Levianus, « Nolite, ait, fratres, timere: bono animo estote: signum hoc favoris est, non furoris: credite in Jesum, debitumque huic glorioso ipsius martyri honorem praestate, et videbitis mirabilia hodie. » Tum illi, « Credimus, inquirunt, unum esse verum Deum Jesum Christum, ac debitum nos glorioso huic ipsius martyri honorem praestatu-ros, plane profitemur. » Ac pròtinus humi prostrati, S. Constantii corpus religiose osculantur, summis precibus contendentes, ut liceat eis jamdiu desiderata hujus suavissimae lucis usurâ, ipso intercedente, frui: quod et statim obtinent.

§ 20. O vere venerandum corpus, cujus contactu quatuor viri paucarum horarum spatio tum oculorum, tum mentis caecitate sunt liberati! Cujus illi beneficii ut memores se, et gratos ex aliqua parte praestarent, petunt a Leviano, ut corporis ad sepulturam deferendi munus sibi concedat, ipse tantum viae ducem se praebeat. Hic ille precari Deum, orare, obtestari, ut, quemadmodum adjutores sibi ad portandum corpus modo plane divino suppeditasset, sic velit locum, in quo sit condendum, demonstrare. Haec precatus, subito exaudivit vocem e coelo, ita praecipientem: « Perusiae patriae suae beati viri corpus reddite, ut quem habuit in hac vita Pastorem et parentem, eundem post mortem Patronum et defensorem obtineat. » Quod quidem illi Dei manda-

tum exhaurire cupientes, quae primum sese obtulerunt arbores, ex his ligna incidunt, in eaque, in feretri formam constructa, corporis primo truncum imponunt, deinde huic caput sanctissimum, quam maxime possunt accommodate annectunt. His ita constitutis, quatuor illi, quibus fuerat oculorum simul et mentis sanitas restituta, feretrum ferentes praecedunt, Levianus in hymnis et psalmis Deum benedicens, subsequitur. Interim nonnulli, qui et ipsi per eandem viam Perusiam petebant, acerbum de Episcopi morte nuncium suis civibus cum detulissent, complures eorum, non modo ex sua, frequenti illa quidem, Barziorum gente, verum etiam ex reliquis, quae Christi fidem profiterentur, obviam ei usque ad Tiberim processerunt. Hos cum procul vidisset Levianus, id, quod erat, suspicatus, accurrit ad illos, et cum se turbae adjunxisset, cum alia, quae acciderant, breviter exponit, tum praecipue miracula, quae fuerant per B. Constantium etiam post mortem edita, explicat diligenter.

§ 21. Haec illo referente, attingunt ripam fluminis: quo cum nec multo post pervenissent hi qui feretrum portabant, rogati deposuerunt. Vidisses tum omnes certatim ad sanctissimum corpus venerandum atque osculandum eurrere, flere, angi, lamentari, eundem parentem, pastorem, vitae magistrum, sapientiae doctorem appellare. Huic pietatis officio cum satisfecissent, jubet eos Levianus a feretro recedere, ut iter reliquum conficere pergat. Tum vero certat quisque humeros sanctissimo oneri supponere, quod tamen hi qui usque ad eum locum detulerant, ne viderentur munus humanum, assignatum a Deo, defugisse, minime permiserunt: sed rursus sanctissimum sustulerunt corpus, e quo quidem tanta odoris suavitas continenter afflabatur, ut omnes, qui circum erant, colles cum summa hominum admiratione repletet. Cum igitur cuncti simul moenibus urbis appropinquassent, urbem ipsam, Deo ita inspirante, non sunt ingressi, sed locum sepulturae extra portam S. Petri delegerunt eum, quem etiam nunc Areolae, dicunt, ibique funus religiosissimo martyri satis amplum faciendum curarunt. His peractis, quicumque aderant Christiani, genua ad sepulcrum flectentes, suppliciter sese et patriam universam S. Constantio commendarunt, precati, ut cujus fuisset in terra Pastor bonus, et pater optimus, ejusdem in coelo patronus et intercessor benignus existeret.

§ 22. Postremo tumulum pie osculati, domum quisque suam rediit, excepto Leviano, et quatuor illis, quibus fuerat modo, B. Constantio intercedente, lux restituta: hi enim parvo ibi extracto tugurio, perseverantes in orationibus, jejuniis, et aliis bonis operibus, totum reliquae vitae tempus apud S. Martyris monumentum traduxerunt, cujus quidem fama et gloria ob multa, et maxima miracula, quae ibi quotidie fiebant, adeo in dies magis magisque crevit, ut magna piorum hominum multitudo ad

ejus sepulcrum visendum ac venerandum ex diversis locis conflueret. Neque vero non etiam hodie magno in honore est Christi martyr, maxime Perusiae, ubi ejus nomine festus dies anniversarius in templo ibidem ei dicato, summâ religione celebratur iv Kal. Feb. Tulit autem S. Constantius martyrii palmam Marco Antonino, ut initio diximus, Imperatore, qui imperare coepit clxx anno ab ortu Christi Domini nostri, cui honor, gloria et imperium in sempiterna saecula.

VITA S. FRANCISCI SALESII

GEBENNENSIS EPISCOPI

EX BULLA CANONIZAT. ALEXANDRI PP. VII ANNI MDCLXVI

Anno ortus 1567 — Obiit 1622 — Natione Allôbrox sive Sabaudus.

§ 1. Ecclesia catholica, etsi, compluribus munita praesidiis, firmata propugnaculis et armata militibus, inferorum insultantium portas non reformidat, eo tamen post Christi merita potissimum sustentatur auxilio, quod Servorum Dei sanctitas assiduo subministrat; nam, cum hoc veluti ingenitum mortalibus sit ut exempla magis quam documenta sequantur, mirum est quantum alterum ex his in Ecclesia Domini proficiat. Ideirco Christus Jesus, verus Dei verusque hominis filius, unum atque alterum pro duplicis suae naturae hypostasi ineffabiliter adimplevit. Hinc illius verba, si quando doctrinam loqueretur: « Doctrina mea non est mea, sed ejus, qui misit me Patris; » et haec alia, si quando agenda proponeret: « Exemplum dedi vobis, ut quemadmodum feci vobis, ita et vos faciatis. »

§ 2. Quae cum ita se habeant, antecessores nostri, Spiritu Sancto instructi, laudabilem in Ecclesia morem inducere, nempe in excelso loco Sanctitatem constituendi, ut, veluti lumen illius lucis vicarium, quae de se dixit: « Ego sum lux mundi, et qui sequitur me non ambulat in tenebris, » non sub modio absconditum, sed in candelabro elatum luceat coram hominibus, eosdemque a veneratione ad imitationem, viâ stratâ ad coelestis et triumphantis Jerosolymae nunquam interituras delicias dirigat, inferatque. Et sane viros de christianâ republica morum sanctimoniam et fidei praedicatione benemeritos, debitis, hoc est divinis honoribus non pròsequi, quidquid sibi velit impietas, indecorum ac justitiae absonum haberetur.

§ 3. Nos igitur his de causis, veterem Romanorum Pontificum consuetudinem secuti, post fusas ad Deum preces, auditasque venerabilium fratrum nostrorum sententias, inter nomina ca-

tholicae Ecclesiae veneranda Franciscum de Sales episcopum Genevensensem, doctrinâ celebrem, sanctitate admirabilem, aetatique huic nostrae contra haereses medicamen praesidiumque, referre, Numine inspirante, decrevimus.

§ 4. Natus est Franciscus xii Kalendas septembris anno reparatae salutis sexagesimo septimo supra millesimum ac quingentesimum, ablatusque sacro baptismatis fonte in oppido Salesiano ducatus Sabaudiae Genevensis diocesis. Suae domus haereditariâ ab ipsis incunabulis nobilitate conspicuam pietatem hausit, infantiamque non more solito inter crepundia, sed agente pietatis spiritu inter altariola, quae sibi ipse adornaverat, suae praecludens sanctitati angelicae, exegit; tantumque charitatis erga pauperes concepit, ut, nisi aliquid illis erogaret, in lacrimas se effunderet. Ab infantiâ ad pueritiam per pietatis simul ac sapientiae gradus evasit; orationi vacabat inter studia litterarum; non fora, sed templa solitus invisere; et, effugiens commercia improbitatis, non nisi semina probitatis vel excipiebat vel serebat. Inde, sacro chrismate roboratus, ad altiora tum virtutis tum doctrinae ornamenta complectenda se contulit, ut opportunius atque utilius divinae gratiae instrumentum fieret. Sortitus enim animam bonam, eandem optimam reddidit accuratiore studio tum litterarum tum morum. Humanioribus litteris in collegio Annesiensis (a) perceptis, philosophiae, theologiaeque arcana in academiâ Parisiensi didicit, non sine ingenti virtutum ac sanctimoniae profectu; nam simul frequentabat sodalitatem Deiparae addictam in gymnasio Societatis Jesu, ibique non solum octavo quoque die sacrâ mensâ animam reficiebat, sed omnia pietatis exercitamenta exhibebat, praesertim ea, quae ad cultum ejusdem Deiparae pertinebant, adeo ut, ante ejus simulacrum, quod in aede S. Mariae Graecorum colitur, supplex, votum perenne virginittatis nuncupaverit. Hoc voto veluti pharmaco salutari roboratus, ad jurisprudentiam capessendam accessit Patavium*, ubi non unam sensit voti opem, elusis artibus nonnullorum condiscipulorum, qui per impudentiam illi obtulerant impudicarum mulierum illecebras, quas, et salivâ in illarum faciem conjectâ, et mente constanter repugnante dejecit. Absoluto studiorum curriculo, Romam se contulit, ut antiquae ibi vigentis pietatis vestigia recognosceret atque novis moribus exprimeret, et nactus par suae religioni ac fidei theatrum, traxit e coelo incredibilem spiritum ad perficiendam omni ex parte molem sanctitatis ab infantiâ inchoatam, et in juventutis aestu non modo conservatam, sed auctam.

§ 5. Igitur sui et mundi victor in patriam remigravit, ut fructus legeret litterarii laboris: nec spem fefellit, aut suam, aut civium: certe Granerius, id temporis episcopus Genevensis, eo

(a) *Annesium* (galli scribunt *Amnecy*) parvula sed vonusta Allobrogum (Sabaudiae) urbs.

* *Italice Padova.*

conspecto, illico praesensit messem quam ejus adventus afferebat; exclamavitque divins, non sine gaudio, habere se jam successorem suum. Statim ei patuit liber campus, amplissimusque ad animas excolendas, quo sponte ferebatur. Quamvis enim, ut parenti obsequeretur, advocatorum supremorum partes suscepserat, mox ubi sensit se ad nuptias per votum abdicatas vocari, abiecit senatoriam togam, et sacerdotio per omnes sacri ordinis gradus initiatus, majoris ecclesiae praepositus Annesii renunciatus est. Illud semper in ore et mente rēpetens. « Quicquid pro aeternitate non est, vanitas est, » omne studium convertit ad aeternitatem ubique ferendam, institutā societate Sanctissimae Crucis de poenitentibus, adductis ad Ecclesiae catholicae gremium magni nominis haereticis, et praeterea sumpto divini verbi gladio, quo armatus ac potens, episcopo jubente, adorsus est haeresim Calvinianam in Caballicensibus * aliisque finitimis populis grassantem. Incredibile dictu est, quo animi ardore, qua pectoris constantiā, qua mentis alacritate, quam firmā in Deum fiduciā, quam robustā in proximum charitate pugnaverit ac vicerit. Ferunt eum ex vertice arcis Allingianae aliquando conspexisse enormem catholicae religionis stragem, quam subjectis circum terris haeresis ediderat, ac tanto fuisse pietatis studio agitatum, ut, emissio cordis altissimo suspirio, non potuerit sibi temperare quin mox Tononum **, ejus provinciae caput, se contulerit; ibique, erecto veritatis vexillo, per patientiam et doctrinam omnibus omnia factus jacentem religionem sustinuit, et dominantem impietatem fregit ac dejecit, quasi alter David. Sed illud in primis egregie gessit, quod nusquam nec unquam negotium fidei desperavit, sed major laboribus, impedimenta omnia, si non poterat tollere, vel effugiebat vel eludebat. Prohibitus Tononi sacrum conficere, in arcem Allingianam *** memoratam quatuor milliaribus distantem quotidie ibat, ut ibi sacrificaret, atque eadem de causā flumen Druentiae trajiciebat singulis diebus per trabem glacie concretam manibus ac pedibus repens. Vexatus calumniis, et ubique tamquam publicae quietis perturbatur, seductor populorum, et plane veneficus conclamatus, nullo infamiae metu, nullo insidiarum strepitu, nullo vitae discrimine adduci potuit ut tentatam fidei catholicae restitutionem aliqua ratione omitteret, neque usquam adhibuit in consilium eam, quam prudentiam humanam, seu nominis aestimationem vocant; sed, evangelici dicti memor, cum haud liceret palam aperteque vivere, ac fidem contestari, in obvias ubique latebras sese abdebat, ut post modicum silentium insurgeret adversus haeresim vehementius, nunc in furnis, nunc in maceriis, nunc in horribus sylvarum, nunc in profundo altissimoque gelu continebat

* Ducatus vulgo *Chablais* incolis.

** *Thonon*.

*** *Allinges*.

impetum zeli, absconditus velut in Domini tabernaculo, quo insidiantibus haereticis incompertus validius insultaret.

§ 6. Inde, animo excelso sublimique manifesta mortis sibi intentatae argumenta irridens, abnuebat praesidia et custodiam militum, adeo ut rogatus a barone Ernanciano, arcis Allingianae praefecto, ut nonnisi militari manu stipatus ex arce prodiret, responderit, non alio militum satellitio esse opus, quam eo, quod divina providentia destinaverat. Immo, cum idem assereret haereticos vi coercendos, ostentaretque tormenta bellica et militare subsidium quo posset Franciscus uti ad eosdem haereticos vel comprimendos vel ad meliorem frugem revocandos, ingenue professus fuit quam alte de divini verbi potentiâ sentiret, affirmans, opus non esse machinis, ubi Deus ejus verbum audiri permitteret. Neque Deus tantam ejus fiduciam fraudavit: nam cum sicarii complures immissi ad eum de medio tollendum, tandem Franciscum nacti strictis gladiis caedem facturi in eum irruissent, ejus praesentiâ et lenitate permoti, dejecti, ac exarmati fuere: nunquam enim Deus eos sinit cedere, qui spe divinae providentiae fidem sustinent. Propterea de coelesti patrocinio jam ob innumera experimenta certus, maluit agere Dei causam, quam exequi imperium parentis, a quo jubebatur vitae tot insidiis appetitae consulere, suamque domum repetere, ubi per quietem ac securitatem fas erat Deo superisque liberius vacare.

§ 7. Quin studiosius, accuratiusque in Ecclesiae defensionem incumbit, et cum voce prohiberetur adjuvare populorum fidem, coepit ex scripto, pluribus confectis libellis, evulgatisque thesibus, intime haeresim percellere, tantumque effecit, ut Tononi parochiam crexerit, et paulo post, cum insigni religionis catholicae incremento, plures ad veritatis lumen viros doctrinâ celebres, quorum praecipue auctoritate mendacium nitebatur, adduxerit. In hoc tamen fidei augmento prudentiae modum retinuit, ne liberius agens aucta perderet. Itaque curionis partes agens, et Eucharistiae sacramentum ad catholicos in vitae discrimine positos deferens, ne quid injuriae sacrosanctae Eucharistiae sectarii inferrent, eam gestabat argenteâ thecâ inclusam e collo pendulam: ipse interim pileo tectus, pallio circumvolûtus, gravi passu, neminem de viâ salutans, venerandus incedebat.

§ 8. Hisce artibus praestans, jussus fuit a Clemente VIII adire Theodorum Bezam Calvinianae haeresis acerrimum ministrum ac propugnatorem, et cum solo solus agere, ut, ea ope ad Christi ovile reductâ, complures alias revocaret: quod sane eximie Franciscus praestitit, Genevae (a) non sine vitae periculo cum

(a) *Genève* (itali dicunt *Ginevra*) in finibus Helvetiae occiduis, e cujus pedibus lacus ejusdem nominis in septentrionem vergit et protenditur. Libera cum esset civitas, ne in Sabaudiae Ducis Caroli III potestatem incideret, foedus anno MDXXVI iniit cum civibus Helvetiae Bernensibus et Friburgensibus. Inde propterea Catholica disparuit Fides: Zuïnglianæ tunc haeresi arrisit: Calvinum revocavit jam propter impietatem expulsus; putidum Bezam deinde magistrum et ducem per annos habuit fere quadraginta. Infaustam sic *Protestantium* religionis professione celebritatem sibi comparavit.

Beza congressus, qui tamen, ut ex merito confutatus veritatem fassus est, ita ex scelere, arcano Dei judicio, indignus fuit qui ad Ecclesiam rediret.

§ 9. Interea Tononum et circumjectam regionem dira lues invasit cum enormi civium clade, in qua Franciscus tam amanter, tam constanter, tam industrie corpora animosque tum subsidiis tum documentis procuravit, ut omnibus et stupori et amori fuerit, praesertim cum omnia pecuniae adjumenta, precipue ab episcopo Granerio impartita, recusasset. Quapropter episcopus, his certissimis sanctimoniae indiciiis compulsus, eum sibi coadjutorem episcopalis curae destinavit, rogavitque memoratum praedecessorem nostrum Clementem, ut Franciscum, quem Romam ob catholicae fidei negotia mittebat, hujusmodi dignitate ornaret; quod idem Clemens libentissime praestitit, cognitâque ejus doctrinâ, per examen de more interrogatâ, eundem ad pedes devolutum amplexans his verbis dimisit: «Vade, fili, et *bibe aquam de cisternâ tuâ, et fluenta putei tui, deriventur fontes tui foras, et in plateis aquas tuas divide* (Prov. v, 15, 16).»

§ 10. Igitur hoc ornamento tamquam novo et potentissimo praesidio instructus, in omne studium amplificandae religionis catholicae et haeresis imminuendae sese effudit. Annesium regressus, omnia solus obire loco episcopi absentis, instituere seminarium, ac sanctam domum Tononi erigere, artium officinam et mercium emporium, ut cives et finitimos a Genevensium commercio averteret, gnarus populos maxime corrumpi per commercia cum ipsis habita. Neque illi nova exercendae constantiae argumenta defuere. Inimicus zizaniarum sator excitaverat inter Gallos et Sabaudos bellum, cujus occasione usi Genevenses haeretici, specie auxilii, quod Gallis afferebant, Chablasio et Torniaco occupatis, inde curiones catholicos expellunt; ac praeterea, missis in pagos et finitima oppida Calvinianae haeresis praedicantibus, venenata semina ubique jaciunt, et catholica sata exscindunt. Quod ubi Franciscus advertit, non immemor illius divinae sententiae: *Si consistent adversum me castra, non timebit cor meum; si insurgat adversum me praelium, in hoc ego sperabo* (Ps. 26), fortiter ac religiose irrûpit in castra, ductusque a militibus more bellico ad Vitriacum regiarum excubiarum praefectum, ab eo exceptus perquam honorifice fuit, ac dimissus cum regiis litteris, quibus praecipiebatur, ne quicquam in religionis negotio innovaretur; quidquid vero novi inductum foret, in pristinum revocaretur.

§ 11. Neque contentus hac victoria, per quam amissa revocaverat, aliam rêtulit, per quam damna intulit haeresi, religioni vero incrementum attulit. Cum enim ager Gexensis sub Gallorum dominio esset, ad regem Lutetiam se contulit, ab eoque litteras obtinuit, quibus liceret ipsi in agro habere de catholicâ veritate

conciones, quarum gratiâ et efficacitate plurimos Ecclesiae subjecit. Valebat enim summâ et efficacissimâ dicendi potentiâ, quam illi e coelo conciliaverat summa cordis innocentissimi sanctitas, adeo ut christianissimus rex neminem ad Jacobi regis Angliae animum conciliandum atque ad veritatem flectendum aptiorem Francisco existimaverit; et Paulus V. praedecessor noster felicitis recordationis, aliquot post annos eundem delegaverit ad componendas discordias, quae subortae fuerant inter Albertum et Claram Eugeniam archiduces et clerum comitatus Burgundiae.

§ 12. Quamvis autem ardentissimum fuerit ejus in procurandâ re catholicâ studium, dum coadjutor fuit, laxavit nihilominus universas habênas charitati, cum, auditâ hinc parentis, hinc episcopi Granerii morte, quorum primi potestas quotidie ad domestica revocabat, et alterius reverentia, ne quid nimium sibi arrogare videretur, cohibebat, concessam sibi tandem quocumque pietas impelleret eundi facultatem cognovit. Sic plenâ potitus auctoritate, integras episcopi partes suscepit: cavere ne grex ac dioecesis improborum haeticorumque, more luporum insidiantium, incursibus patèret, ordinare clerum, statuere familiam religiosi moribus compositam, sanctorum patrum, veterumque episcoporum exempla sibi proponere, cuncta episcopalis vitae momenta suis virtutibus functionibusque animare, synodum cogere, ecclesiasticae disciplinae leges vel restituere vel sancire, ac potissimum catholicae religionis sinceritati consulere, qua mores catholicorum informando, qua sectariorum dogmata evertendo, qua deceptas oves ad ovile reducendo; quod adeo offèndit calvinianos pseudoministros, ut, cum duos nobiles viros Gexenses ad Ecclesiae gremium evocasset, illi rabie ac furore acti venenum ei propinaverint, quod tamen irritum fuit, imploratâ per votum Deiparae ope; et tantum absfuit ut propterea ab incepto desisteret, ut constantius desudaverit in concionibus habendis, quarum vi Divione *, Gratianopoli **, Parisiis et alibi plures insignes viros fidei catholicae restituit, ac praecipue Claudium Bucardum Lausannae publicum theologiae professorem, Franciscum ducem Diguerianum, Delphinatus pròregem, Barberium et Jacobum Philippum celebres calvinianae sectae pseudoministros. In his autem concionibus, ut constaret a se nonnisi animarum salutem quaeri, pecuniam, quae esset vel loco alimenti, vel excellentiae testimonio, recusavit omnem, nullo principum offerentium habito respectu, et tam genere, ut ducissae de Longavilla, peram aureis plenam impertienti, palam cum respuerit, dixerit gratis dandum, quod gratis accipitur, nec ullam expetendam pro fidei praeconio mercedem, praeter pretiosam illam, quam cultoribus vineae promisit Dominus.

§ 13. Notum est enim, cum magni eleemosynarii munere apud

* Dijon.

** Grenoble.

Christinam Sabaudiae ducissam fungeretur, nihil praeter hujus nominis dignitatem voluisse, et non solum quidquid honorariae mercedis solitum erat dari modestissime recusasse, verum etiam pretiosissimum adamantem valoris quingentorum nummorum ab eadem Christina ducissâ dono acceptum pauperibus destinasse, iis verbis usus: «hoc pro pauperibus nostris Annesiensibus bonum erit.»

§ 14. Sed ejus constantia debuit gravioribus experimentis muniri, ut fides probaretur. Duo enim sunt, quae maxime fidem concutiunt, damnum et lucrum; utrumque illi propositum roboravit, fidem non infregit.

§ 15. Jussus a Gallorum rege Gexium ire, et cum barone Luxensi, regio in ducatu Burgundiae locumtenente, de religionis catholicae usu exercitioque in eam regionem inducendo agere, cum Rhodanus, qui trajiciendus erat ut Gexium peteret, imbribus exundans certum afferret vitae discrimen, Genevâ intrepide pertransiit, nec habitu episcopi deposito, nec episcopi dioecesis nomine dissimulato, unicâ tantum orationis armaturâ munitus; atque inde post horam discedens, Gexium appulit. Impii homines, ut hoc religionis negotium turbarent, statim apud ducem Sabaudiae accusant episcopum, quod de transferendis in regem Gallorum civitatis Genevensis juribus pertractaret; quae calumnia primo locum non habuit, postea admissa senatui suasit ut vel ad poenam vel ad terrorem decreto edito bona episcopi publicata in aerarium principis referret; nihil tamen edicto commotus ipse hoc unum respondit, non eam sibi, ut credebatur, injuriam irrogari, sed ita a Deo admoneri, quod vellet undique spiritualem, quem temporalibus destitui permetteret. Quibus verbis senatus concussus veniam petiit, eique omnia restituit. Haec enim Dei lex est, ut fides, dum damna patitur, per damna nobilitetur. Neque minus lucri fulgorem, quamvis specie boni splendidum, contempsit, dum coadjutoris Parisiensis munus ea de causâ illi oblatum, quod pinguiori redditu abundaret ad paupertatem sustentandam, respuit, illud oraculum opponens: *Domine regit me, et nihil mihi deerit, in loco pascuae ibi me collocavit (Ps. 22).*

§ 16. Cum tale ac tantum fidei fundamentum jecisset, mirum non fuit si perfectissimam et omnibus virtutibus absolutam sanctitatis molem ad supremum usque apicem extulit, et si Ecclesia, communi consensu, Sanctorum insignia et praerogativas tanto viro attribuere non dubitet. Pauperum erat eximius amator, eorumque judicem secum deferebat, semper ad eos praesertim sublevandos maxime intentus, quos pudor ac rubor deterrebant. Abstinentiam vero ac frugalitatem tam in victu quam in vestitu severe retinuit, ut et sibi modum statueret ac largius aliorum inopiae subveniret; namque hoc verae charitatis ingenium est,

sibi detrahere, aliis addere; sic mensae imposita fercula ad pauperes ablegabat; subligacula, interulas, similesque pannos sibi demptos ad aliorum operimentum traducebat; immo suppellectilem argenteam, candelabra, urceolos, annulum ipsum pastora-lem oppignoravit, ne pauperes dolèrent; dotem puellis quam poterat amplam erogabat, ne ipsarum pudicitia periclitaretur. Peregrinos ac religiosos viros tanquam fratres domi excipiebat; omnes demum egestate pressos non contractâ manu solabatur, sed tam copiose, ut, cum regionem late fames ac alimentorum inopia invasisset, neminem stipe frustratum praetermiserit, singulis e-gênis familiis certâ tritici copiâ attributâ; et eo excrevit haec ju-vandi cupiditas, ut, cum nactus esset hominem mutum ac sur-dum omni ope destitutum, non modo eum recreaverit iis subsi-diis, quibus vita sustentatur, sed domi suae educatum, qua nu-tibus, qua gestibus (ingeniosa enim pietas est), informarit ad aeternam salutem. Sicque cetera virtutum genera exercuit, chari-tatis aestu succensus, ut septuaginta haereticorum millia Eccle-siae catholicae subjecisse sit famâ vulgatum.

§ 17. Ex hujus charitatis officinâ volumina prodierunt, quorum documentis irrigata populorum ac nobilium virorum pectora af-fluentem evangelicae vitae messem peperere. Ex hujus etiam charitatis altissima disciplina emanarunt leges tot sodalitatum ab ipso institutarum, Augustissimi Sacramenti, Beatissimae Virginis de Puritate, Eremitarum in monte Vaironensi *, praesertimque Ordinis sanctimonialium Visitationis Beatae Mariae sub regula sancti Augustini, cujus splendor tantum illuxit, ut intra modi-cum temporis intervallum, ad centum supra triginta monasteria sit propagatus. Hujus demum charitatis stimulis plane perenni-bus agebatur ad suae diocesis commoda diu noctuque omni sollicitudine procuranda, in qua lustranda dum laborat, atque Annesium regrèditur, Lugduni, sacro celebrato, véhementi apo-plexiâ correptus, atque Ecclesiae sacramentis per summam pie-tatem humilitatemque reffectus, fidei professione emissâ, repetitis non semel iis verbis: « Servus inutilis sum, voluntas Domini, non mea fiat; Deus meus, et omnia, » proximo die SS. Innocen-tibus sacro, dum in litiis ipsi SS. Innocentes invocabantur, innocens ad regna coelestia translatus est anno aetatis quinquagesimoquinto, et reparate salutis vigesimo secundo supra sexcen-tesimum et millesimum.

§ 18. Placuit autem Altissimo, qui mirabilis est in Sanctis suis, tantae sanctitatis virum non modo per venerationem cul-tumque populorum nobilitare, sed etiam compluribus signis ac miraculis illustrare, ut vivens ac mortuus humano generi pro-deret. Itaque constat per acta publica, auctoritate nostrâ et sa-crae Rituum Congregationis confecta et diligenter expensa, Je-

* Woëron.

ronymum Gemin in aquâ obrutum, cum jam ejus cadaver foetens sindone involutum efferebatur, revixisse, sustulisse brachia, et loqui coepisse, magnificando Salesium, qui sibi tunc, in ipso redeuntis vitae momento, episcopali habitu indutus benigno ac splendido vultu adesse visus est, non sine aliis ingentibus miraculi additamentis;

§ 19. Claudium Marmon, caecum natum, septennem, cujus oculi facultate videndi prorsus destituebantur, cum, novendiali prece absolutâ, ad ejusdem sepulcrum procumberet, usum luminis acceperat; Joan. Petronillam Eurax, quinquennem, paralyti laborantem, quamvis coxis cruribusque aridis ad motum plane inepta crederetur, eâmet horâ, qua pater ad Francisci tumultum opem implorabat, ad matrem incolumi corpore et festino gradu prorepisse; Claudiam Juliar, paralyti pariter afflictam, innatâ et decennali, usuque utriusque coxendicis ac cruris destitutam, tertiâ vice a matre delatam ad Francisci sepulchrum deosculandum, momento temporis, membris, quae inhabilia erant, roboratis, surrexisse, stetisse et ambulasse; Franciscam de la Pesse, nobilissimam adolescentulam, demersam flumine, vitae restituisse, livore, tumore, deformitatisque notis mirabiliter detergis; Jacobum Giudi, nervis contractum et plane ab ipso ortu impotentem, subito sanatum; *denique ut alia his similia omittantur* Carolum Moteron, ab ipsâ nativitate impeditum membris, ac toto corpore deformem, subito exemptum, ac perfectâ humani corporis formâ acceptâ, gressum movisse.

§ 20. Quapropter ejus vitae sanctissimae meritis postulanti-
bus, justum et debitum esse censes, ut quos Deus honorat in
coelis, nos venerationis officio laudemus et glorificemus in terris.
Ad honorem (*igitur*) sanctissimae et individuae Trinitatis, etc.,
beatum Franciscum de Sales episcopum Genevensem Sanctum
esse decrevimus et definivimus, ac Sanctorum catalogo adscripsi-
mus, prout praesentium tenore decernimus, definimus et adscri-
bimus. Statuentes ab Ecclesia universali quolibet anno die xxix
januarii memoriam ejus inter sanctos Confessores Pontifices piâ
devotione rêcoli debere. In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti.
Amen.

§ 21. Deum itaque, qui mirabilis est in Sanctis suis, benedi-
cimus, quia suscepimus misericordiam in medio templi ejus,
dum novum nobis in Ecclesiâ apud divinam suam majestatem
patronum et intercessorem concessit ad ejusdem Ecclesiae tran-
quillitatem, fidei catholicae incrementum, haereticorumque a viâ
salutis errantium lumen et conversionem.

NOTA. — SALESII Vitam italicâ linguâ egregie et copiose conscripsit Taurinensis Sac. Paullus Capello, typisque edidit Hyacinthus Marietti Taur. 1861, omnibus Agiographiae dotibus praeditam, planeque dignam quae et apud externos alio prodeat idiomate.

DE S. MARTINA VIRG. ET MART.

EX VETUSTIS MANUSCRIPTIS CODICIBUS

QUOS ETIAM ADO TREVIREN. EPISCOPUS SECUTUS EST
SED MUTATUS EST HIC STYLUS PER LAURENT. SURIUM

Anno 226. — Patriâ Romana.

§ 1. Martina virgo, generis nobilitate sublimis, quippe patre consule nata, et multis aucta opibus, fidem Christi ea tempestate constanter professa est, cum Alexander (a) rerum potiretur. Aderat ei servorum, et ancillarum ampla familia: nec tamen rebus suis ad fastum aut luxum, ut solent plerique divites, abusa est, sed dedita operibus misericordiae, in miseros et inopes valde se benignam et liberalem praebuit. Accinxit fortitudine lumbos suos, intenta operibus bonis, optimis praedita moribus, mente pervigili semper in acie persistens adversus insidia rugientis leonis qui circumit quaerens quem devoret. Missi autem ab Imperatore Vitalis comes et Cassius Imperatoris cubicularius, et cum iis Gajus quidam, Romae in ecclesia beatam Martinam alacri vultu Deo preces offerentem offendunt: quam cum apprehendissent, dicunt ei: « Dominus orbis Alexander te veneratur, utpote Romanâ nobilitate insignem: jussitque te sponte thura ponere Apollini magno deo. » Respondit illa hilari vultu: « Ubi me commendavero Deo, et sanctissimo Episcopo, una proficiscemur ad Imperatorem. » Itaque ingressa templum, Deoque se commendans, absoluta oratione, cum illis profecta est laeta et alacris.

§ 2. Ubi ad Imperatorem ventum est, nunciarunt illi qui eam adduxerant, stare prae foribus palatii primae dignitatis Christianam foeminam, quae ultro ejus voluntati parens, nihil recuset sacrificare diis immortalibus, et caeteris etiam Christianis persuadere velit, ut similiter faciant. Eo nuncio exhilaratus Alexander, jussit eam introduci, atque ad illam: « Cum sis animo liberali et ingenuo, accingere ad offerenda diis sacrificia, et immola Apollini hostias: ea re ita mē tibi devincies, ut maximos

(a) Alexander Severus turpi ac ferocissimo patrueli Eliogabalo adolescentulus in imperium successit anno Chr. CCXXII. A pia et prudenti matre Mammea optime institutus, ac miti et aequo animo praeditus, illud et dicto et actu solum habere visus est, atque literis supra praerictis aedis regiae expressum voluit: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*. Christum praeterea (stultâ quidem cultus commixtione) cum Diis suis venerabatur. Profundâ tunc ergo pace fruebatur Ecclesia: martyres attamen hoc Principe non defuerunt: quod offeratis impiisque Praesidibus et maxime Ulpiano Domitio jurisconsulto adscribitur (V. Bollandum in praefatione ad martyrium S. Martinæ, die 1 Jan); quidquid propterea in his Actibus ab Imperatore factum vel dictum legitur, Ulpiano illi omnino tribuendum est. Apud Alexandrum autem probabiliter haec supplicia Christianorum cohonestari potuerunt sub justitiae specie, iis, per calumniam, alienjus criminis insinulatis.

sis a me honores consecutura. » At Martina virgo : « Jube me, inquit, sacrificare semper viventi Deo qui ex nihilo omnia creavit : ut ita me sacrificante, pudefactus et enervatus Apollo, desinat posthac illudere animis hominum sperantium in Dominum et Salvatore nostrum Jesum Christum. » Alexandro autem praecipiente, ut in delubrum ingressa, Apollini faceret sacrificium, dixit illi : « Ingredere tu, et sacerdotes Apollinis et quotquot ejus estis cultores, et coram aspiciate quam benigne sanctus et bonus Deus de manibus meis accipiat sacrificium. » Itaque Imperator jussit omnes satellites suos et qui ipsi assistebant, ire in templum et videre quae fierent a Martina. Illa vero signo Christi se muniens, Deo se commendavit : et cum precandi finem fecisset, terrae motus vehemens urbem concussit, Apollinis delubrum partim evertit, simulacrum comminuit, et cum sacerdotibus prophanis magnam populi multitudinem extinxit.

§ 3. Iis rebus commotus Imperator, cum prae cordis caecitate non intelligeret, virtute divina ea omnia accidisse, sanctae virginis faciem jussit à lapidis caedi, et uncis ferreis ejus palpebras lacerari. Instabant nefario operi cruenti carnifices, sed inter cecidendum viribus destituti, clamare coeperunt : « Eheu dum hanc torquemus, nos ipsi multo acrius cruciamur. Videmus enim quatuor viros splendidos ante illam qui eam confirmant, et poenas quas illi inferre nitimur, in nos potius convertunt. » At vero irā percitus Imperator, culpansque carnifices quod segnes manus ad torquendam illam adhiberent, minaci et torvo vultu in eos respiciens, mandavit ut eam a terra levarent, et testarum fragmentis caederent. Tum illa sursum erectis luminibus : « Benedictus es, inquit, Domine Jesu Christe, qui gratiam tuam largiris spem suam in te reponentibus. Exaudi me Domine te deprecatem, et praesta mihi tolerantiam, et eos qui me excruciant ad te benignus converte. » Haec illa orante, atque animo invictissimo in poenis perdurante, coelestis lux eos, a quibus torquebatur, circumdedit (erant autem octo) : ruentesque in facies suas obsecrabant sanctam Martinam, ut apud Deum veniam ipsis impetraret eorum quae compulsi ei irrogassent supplicia. Quibus illa ait : « Si converti velitis ad Dominum meum Jesum Christum, et credere toto corde quod reddet unicuique secundum opera sua, praemiis in coelo repositis perfruemini. Sin vero aliter senseritis, aeterna et horrenda vos tormenta excipient. » Ille vero divinā jam illustrati gratiā, in Christum se credere testati sunt, atque illico crudele ministerium execrantes, una voce Alexandro dixerunt : « Nos quidem his qui dicuntur dii, revera autem idōla sunt, deinceps non servimus, edocti per beatam Martinam quae sit virtus omnipotentis Dei, et filii ejus Jesu Christi. » In eos autem accensus valde Imperator, voluit eos suspendi, et carnes eorum spathis lacerari : et illi quidem dum iis afficerentur poenis, nihil loquebantur pē-

nitus, sed oculos habebant in coelum erectos. Sed cum diu ita excarnificati essent, gladio in eos jussit animadverti, vèritus ne alii quoque ab iis discerent quae nostrae sunt religionis. Illi nihil territi, sed Deum orantes, et Crucis signum pingentes digitis in frontibus suis, laeti ictum carnificis exceperunt die xvii mensis Novembris: sicque felicia regna, martyres Christi effecti pe-
tuerunt.

§ 4. Alia die rursus Martina virgo ad sacrificandum diis ab Alexandro invitatur, sed verbis nihil obtinentibus, reditur ad supplicia. Iratus enim Imperator, jussit eam detractis prius vestibus suspendi, et ejus carnes toto corpore incidi: illà interim, dum sic affligeretur, Deum precante atque laudante. Inde in quatuor palos distenditur, et a duobus centurionibus fustibus verberatur. Cumque in confessione Christi perseveraret, mutati sunt per vices qui eam caederent, septem centuriones. Illa divinitus roborata, poenas irrisit, centurionibus Imperatorem obsecrantibus, ut ab inferendis martyri suppliciis liceret ipsis desistere, propterea quod se graviter torqueri et concremari, viribusque destitui sentirent. At Imperator magis magisque flagellari eam voluit. Aderat huic spectaculo vir quidam praedives Eumenius nomine qui Imperatori persuasit, ut Christi martyrem praeciperet in carcerem retrudi, illicque adipe et pinguedine ferventi perungi. Ibat illa in carcerem gaudens et glorificans Deum, oransque ferventer et totam noctem hymnis et laudibus Dei transiens: sunt vero etiam auditaë voces cum ea pariter Deum laudantium virorum, Alterà luce producit e carcere, sistitur rursus Alexandro, jubetur se conferre ad templum Dianae, et offerre illi sacrificium, nisi male perire velit. Et martyr quidem signum sibi Crucis imprimens, in Christi nomine in templum intravit: sed cum preces fudisset ad Dominum, daemoneinque in simulacro commorantem inde abscedere jussisset, tònitrū cum fulgure repente extitit, lapsusque e coelo ignis, idòlum Dianae in favillam redègit, sacerdotes templi exussit, et templum corruens, multos e populo oppressit.

§ 5. Tunc Imperator timore correptus, tradidit eam cuidam Justino praefecto, ut impelleret eam ad sacrificandum. Qui mox extendi eam mandavit in conto, et iterum membra ejus spathis incidi. Dixerat enim illi sancta virgo: « Afflige me quantum vis: non me adducere poteris, ut diis tuis immolem. » Circa mamillas etiam ungulis eam attrectari voluit crudelis judex, donec centum et octodecim ab uncis vulnera accepisset. Sub his unguicularum cruciamentis nihil omnino loquebatur, sed oculis in coelum defixis, Deum mente precabatur. Acceptis autem tot vulneribus cum jam eam expirasse judex putaret, carnifices ab inferendis ulterius plagis cessare jussit. Sed ubi eam adhuc vivere comperit, ait illi: « Visne Martina sacrificare, et lucrari ea quae etiamnum super-

sunt tormenta? aut certe obstinato animo decrevisti manere cum Christo tuo? » Respondit illa: « Ego Christum habeo confortantem me, nec sacrificio abominandis diis tuis. » Praefectus iis auditis, prae ira insaniens, praecepit carnificibus, ut eam de conto deponerent, et tamquam prae nimis doloribus pedibus consistere non valentem, in grabatum impositam, ad carcerem deportarent. Illa vero stringens corpus suum, et impellens carnifices, properavit ad carcerem, psallens in eo et glorificans Deum, immenso vallata lumine. Praefectus autem ad Imperatorem abiens jam coenantem, narravit ei rem gestam, et quam in sua sententia constans et immobilis Martina perstaret, nec ullis poenis ab ea se deduci pateretur. Imperator iis cognitis, bestiis eam mandavit objici devorandam. Ducitur igitur in amphitheatrum jussu praefecti Justini, et praesente Imperatore ad bestias damnatur. Ibi tum leo immanissimus dimittitur, ut martyrem devoret. Et ille quidem irrugiens accurrit ad illam: at non modo nihil illi molestiae intulit, sed etiam positâ omni feritate, ad ejus se pedes abjecit. Itaque sancta virgo prorumpit in laudes Dei, et eum ardentem orat, ne se sinat ab ipso separari. Porro leo cum in caveam reduceretur, impetu facto in Eumenium Imperatoris cognatum, eum interfecit. Furore itaque percitus Alexander, eam jubet in carcerem recipi: quem illa repetiit, laudans Deum, et festum illic agens diem.

§ 6. Post biduum Imperatore sacrificandi causâ templum ad-eunte, iterum illo jubente e carcere producitur, et in delubro idôlis sacrificium facere compellitur. At illa constanter dixit: « Fac quod tibi visum est: me enim non poteris avellere ab eo, quem mecum habeo, Domino Jesu Christo. » Rursus ergo suspenditur, et ungulis atrocissime laceratur, ita ut ad ossa usque caro scinderetur, et ad ipsa etiam ossium medullas ferrum penetraret. Tum vero clamabat praeco: « Confitere Martina Dianam deam et salva eris. » Respondit illa: « Christiana sum: Christum Deum confiteor. » Jam defecerant qui eam cruciabant, dissolutis eorum brachiis et manibus. Alexander vero eam in ignem conjici voluit, ut periret. Fit ergo ignis copiosus, et martyr in illum jactatur: sed ea orante, lapsus imber e coelo, et concitatus turbo discussit flammam, et incensi sunt qui illic astabant. Sed haec omnia non virtuti divinae, sed maleficis artibus adscribens Imperator, stultissimaque opinione imbutus, maleficia in ejus capillis haerere existimans, mandat radi pilos capitis ejus. Parent ministri, radunt caput virginis. Imperator autem jam rasae insultat, tamquam quae omni sit virtute nudata. Sed cum neque sic eam ad suam posset inflectere voluntatem, in templo Dianae tribus diebus et noctibus eam includunt, ubi illa more suo hymnis et laudibus Dei insistebat: precibusque suis obtinuit a Deo, ut Dianae simulacrum in pulverem redigeretur. Tandem educta e fano, gla-

dioque percussa, laeta migravit ad Dominum, atque hujusmodi fine, ut ait Ado Trevirensis episcopus, martyr venerabilis coeli regnum meruit, praestante Domino nostro Jesu Christo, etc. (a).

S. ALDEGUNDIS VIRG.

PRIMAE MALBODIENSIS ABBATISSAE

AUCTORE UT CREDUNT HUCBALDO ELNONENSI QUI OBIT ANNO 930

Decessisse ferunt anno 673 vel 684 — Natione ex Flandriâ.

§ 1. Miseratio divinae bonitatis, humanae saluti multipliciter omni tempore consuluit *, et post hominis lapsum tum per dicta quam per exempla justorum errantes ad viam veritatis reduxit, et ante legem et sub lege et sub gratiâ formam virtutis imitandam, rudibus in utroque sexu misericorditer exhibuit. Plena est utriusque testamenti scriptura, tamquam coelum resplendens, non solum magnis virtutibus seu luminaribus, sole videlicet ac lunâ, sed etiam minoribus stellis: hoc est, non tantum claritate verae lucis, quae rationalem creaturam illuminat: et universalis Ecclesiae pulchritudine, quae totum clarificat mundum: sed etiam singulorum splendore sanctorum, qui nos in hujus seculi nocte veluti fulgentes stellae consolantur. Qui ergo, donante Deo, sanos habet oculos, ambulet ad lumen solis: vestigia sequatur Domini Salvatoris. Qui vero tantum fulgorem infirmis oculis minus valet intueri, convertat aspectum ad montes, jam veri solis lumine candentes, sanctos scilicet Apostolos, eorumque successores, doctrinâ pariter et exemplis totum orbem illuminantes: sequatur duces, velut arietes, gregem ad pascua praeuntes. Quod si tardior aliquis Evangelicam et Apostolicam doctrinam fastidit, quod nimis periculosum est: si fortia gesta magnorum patrum, aut documenta propter imbecillitatem fidei suae negligenter attendit: quod male languentis animae indicium est: saltem vitas Sanctorum, qui proximis extitère temporibus, legens vel audiens, gratiam Conditoris in sanctis semper operantem agnoscat: agnoscens, in amorem ipsius incalescat. Si quis etiam delicatus prae teneritudine carnis viros imitari trêpidat, foeminas et puellas teneras, quae sui redemptoris amore seculum vicerunt, considerans erubescat. Ignorantia neminem, qui legere vel audire potuit, excusabit. Ubi jam scripturae verba non resonant? In ecclesiis

(a) S. Martinæ corpus ad Capitolini radices collocandum curaverat S. Antherus Pp., ubi inventum est anno 1634. De ejus perinsigni sepulcro vide Rom. Brev. hac die.

* Benigna Dei providentia humanae occurrit infirmitati variis ad virtutem incitamentis, praesertim per exempla Sanctorum.

a lectoribus quotidie recitantur, a cantoribus delectabiliter cantantur, a praedicatoribus utiliter exponuntur. Quae patria, quae civitas, quis pagus, quem non decoravit alicujus sancti patrocinio speciali providentia Creatoris? Ubique per membra sua Salvator coruscat. Oleum effusum nomen ejus: ubique tonant: ubique semper pluit per Evangelium, per Apostolos, per Doctores, per exempla sanctorum. Et ut ex multis ad unum veniamus, quis alius in vita beatae virginis Aldegundis amandus, sequendus, amplectendus, nisi Christus innuitur? quem adolescentula virgo diligens, merito castitatis agnum sequitur quocumque jerit. In ejus itaque laude, qui cum sit idem in omnibus, operatur magna et minima et diversa non divisus, ac dissimilia non dissimilis, de vita hujus virginis si loquamur aliquid, sermonem impolitum nullus abhorreat: sed quod effari nitimur, attendat.

§ 2. Anno Dominicae incarnationis circiter evoluto sexcentesimo trigesimo, circa haec tempora non longe multum Romanae sedi Apostolicae praesidente Pontifice Honorio I, imperante apud Constantinopolim Heraclio, in Francia regnante Dagoberto filio Clotarii, qui quartus erat a Clodoveo, quem sanctus Remigius baptizavit, orta est in pago Hainoensi * virgo Aldegundis ex regali prosapia, patre Walberto, matre Bertilia. Cujus soror Walde-trudis major natu **, cuidam satis illustri viro Maldegario, cognomento Vincentio, legitime fuerat copulata: qui postea divinitus inspiratus, et exhortatione religiosorum virorum animatus, sprexit mundum, secutus est toto corde Salvatorem Jesum Christum. Puella vero Aldegundis, parentum curâ diligenter enutrita, divinâ gratiâ procurante, sacris literis imbûta est: quarum scientiâ valde proficiens, ac dogmata Christianae religionis animo complectens, amore coelestis Sponsi jam in ipsis puellaribus annis vehementer flagrare coepit. Parentes enim ejus, quamquam superbi fastu sanguinis essent elati, Christiani tamen nominis memores quod gerebant, filiam suam ita secundum Dei timorem educarunt, ut in ipsa jam tenera aetate Domino Christo magis quam seculo, placere desideraret.

§ 3. Interea dum adhuc esset in domo parentum, coelesti frequenter suspensa contemplatione, modo vigilans, modo per somnium, divinâ gratiâ sibi revelante, coepit multa visionum genera percipere: quas ipsa describens, Abbati cuidam religioso, nomine Sobino, de monasterio Nivialensi, commisit. Quas etsi quidam, minus digne pensantes quae legunt vel audiunt, superfluas aut non credendas esse putant: nulli tamen sapienti, mirum aut incredibile videtur, si puella Deo toto serviens affectu, frequentibus sanctorum Angelorum visionibus, seu vigilans, seu dormiens, pascébatur: cum econtra quaelibet anima spurcitiis luxuriae negligenter dedita, daemonicis nonnunquam illusionibus deludatur.

* *Hainault in Flandria.*

** *Colitur 9 Apr.*

Igitur ut breviter ea visa comprehendamus, audit per quadam nocte sibi promitti per visionem inestimabiles divitias: quas primo terrenas aestimans, statim in spiritu sibi promitti coelestes agnovit. Deinde per visum in sublime rapta, monentem audit aliquem, ut caduca postponens, facilius adipiscatur coelestia: modo denique vocem audit, « Non alium tibi quaeras sponsum, quam Dei filium: modo Christum in specie pueri speciosissimi cernit afferentem sibi stolam candidam, palmanque victoriae: nunc etiam erigitur in spem coelestium, dum audit per visum se futuram esse in societate Angelorum sanctorum. » Inter has visiones aspicit diabolum, invidiae facibus ardentem, de sua tristem electione: tum Angelum Dei sese cohortantem ut perseveret in virginitate, et longe se faciat a seculi vanitate. Hujusmodi visionibus non mediocriter consolata, de die in diem in amore virtutum proficiebat, et ut perseverando magis proficeret quotidie, majora videbat. Siquidem apparet ei puella, quasi de itinere veniens, et a Dei genitrice se missam affirmans, ut, quod vellet, postularet. At illa mox alacriter respondit, id se desiderare, quod Dominus vellet, Christique voluntatem in se fieri praeoptare. Vidit frequenter sanctos Angelos exhortantes se: vidit et beatum Petrum, admonentem se de regno Dei. Conspicit etiam Dominum Jesum Christum, in specie solis et lunae, in figura regni Dei sibi apparentem. In cunctis hujusmodi revelationibus virgo prudens, magis magisque se humiliabat, regno Dei propior fiebat, Sponso coelesti ferventius inhiabat. Beata igitur virgo Aldegundis de virtute in virtutem progrediens, in tantam sanctitatis celsitudinem a Domino meruit sublimari, ut non solum ex somniis, aut per ecstasim frequenter, sed etiam vigilantibus manifeste Angelus appareret, familiare colloquium de proposito conservandae virginitatis exhiberet, virgo sancta nomen ejus fiducialiter interrogaret, et ab eo gloriosum et mirabile suum nomen esse audiret.

§ 4. Cum vero parentes ejusdem virginis jam eam tradere marito disponent, advocat mater filiam, praedulcibus hortatur alloquiis, ne sibi voluntatem suam abscondat. Patris ac suum indicat desiderium, ut secundum sui generis dignitatem, generosum non recuset accipere sponsum. Monstrat familiae numerositatem, praediorum amplitudinem, fundos, rerum abundantiam, cujusdam juvenis divitias, nobilitatem, pulchritudinem ei blandiendo praetendit. Hujusmodi blandimentis instat mater, animum filiae ad suam voluntatem conatur inflectere. Igitur Aldegundis, honesta moribus, eloquio suavis, frequens in divina lectione, ac sedula in divinae scripturae meditatione, quem sponsum eligeret, quem cordis amore gestaret, Dominum videlicet Christum, quem legendo cognoverat, cui se totam devoverat, tali sumptâ occasione jam amplius occultare nequibat. « Quid, inquit, o mater dulcissima, quid mihi blandiris? Quid tot suasoriis

verbis oneras animum meum? Non amplius tibi celabo voluntatem meam, desiderium meum jam ante diu in corde meo conceptum patefaciam. Tu mihi nescio quem pauperem memoras sponsum: sed ego talem ac tam divitem sponsum concupisco, cujus praedia sunt coelum et terra et mare, cujus fundi nunquam deficiunt, et cujus divitiae quotidie crescunt et nunquam minuuntur. Si potes, mater, talem mihi quaere sponsum: non hominem peccatorem ac cito moriturum.» Hoc audiens mater, licet non posset mentem virginis a sua constantia amovère, foemineâ tamen importunitate saepe repetebat, admonens filiam de nuptiarum conditione. Sed quid? Incassum verba fundebat: puellae mentem in Christo fundatam, quasi turrin non casuram, frustra pulsabat: Dominum Christum speciosum formâ prae filiis hominum, hunc adamaverat, hunc esuriens sitiēbat, hunc sitiens esuriebat. Misericordem in pauperes animum gerebat, divinis lectionibus mentem assidue pascebat. In respondendo cautissima, mitis omnibus: inter homines nobiles humilis, junioribus velut aequalis. In parcitate cibi et potus intantum abstinētiaē dedita, ut sibi nulla sodalium aequiparari valeret. Sed dum animus tenerae virginis assidue maternis fatigaretur blandimentis, ut suscipiendo sponso voluntati parentum satisfaceret: quibus quidem non obedire, videbatur incongruum: obediendo vero plus eos amare quam Dominum Christum, aestimabat perniciosissimum: providentia divinae miserationis, eam liberavit ab hujusmodi periculo tentationis. Soror ipsius, memorata superius, beata Waldetrudis, ob amorem sanctae religionis, a viro suo pari consensu jam sejuncta fuerat: illoque religiose in monasterio quod dicitur Altus mons, conversante: ipsa monasterium sanctimonialium, consilio venerabilis Gisleni, in monte qui vocabatur Castrorum locus aedificaverat: ibique cum ancillis Dei aliis, supernâ contemplatione dulciter animum pascebat. Susceperat autem sacrum velâmen, habitum religionis, de manu beati Autherti Atrebatensis et Cameracensis Ecclesiae Episcopi: qui tunc inter alios sacerdotes Dei eo tempore florentes, ovili Dominico non segniter invigilabat. Igitur ex inspiratione divina famula Dei Waldetrudis, memor suae charissimae sororis Aldegundis, et valde metuens, ne vinculo carnalis alligaretur amoris, et exoptans toto desiderio secum illam habere sociam in habitu sanctae conversationis, et curam adhibere sororibus illius congregationis, misit literas matri, postulans cum obsecratione sororem sibi destinari, secum aliquamdiu illam dicens velle demorari: non parum consolationis ex illius praesentia videri sibi conferri: quando matri placeret, statim eam se remissuram. Annuit mater et filiam dirigit. Quis digne potest effari, quantum aedificationis ex mutua locutione acquisierint? quantum exemplum operationis bonae caeteris sororibus ex sua conversatione praeberint? Cernerēs illas

ex Evangelio sorores Martham et Mariam Magdalenam Domino Salvatori certatim ministrantes: sed non facile discerneres, quae magis harum eligeret ad pedes Domini sedere, cum hoc utraque satageret, et curis exterioribus invita deserviret.

§ 5. Non multum temporis elapsum erat, et ecce mater illarum, foemineâ suspecta solitudine, ne filiae suae virginis animum soror ejus alienaret a seculo, sacrumque velamen illam persuaderet suscipere, mittit ad monasterium, et revocat ad se filiam virginem. Beata vero Waldetrudis invita quidem remittit sororem, ne matrem offendant: sed obnixè deprecando exhortatur eam, ut a seculo se faciat prorsus alienam, immortalī se praeparat sponso: quam citius valeret, ad coenobium revertatur. Illa moesta valesfaciens sorori, revertitur ad matrem quae tunc morabatur in quodam praedio suo. Non autem immemor, juxta Scripturam, honorandos esse parentes: bonae indolis puella condecemtem reverentiam exhibet matri, humiliat se ad pedes ejus, deprecatur cum lacrymis, ut in habitaculo quod erat juxta ecclesiam, sibi daret licentiam habitandi: dicens, non sibi congruum inter viros ac mulieres seculares conversari. Mëmorat etiam genitrici suae quam sancte, quam religiose soror sua Waldetrudis in monasterio se haberet, qualiter ancillas Christi de seculo conversa instruendo moneret, quam sublimia quotidie de regno coelorum admonens edocëret. Dum talia matri virgo referret, et ea matri grata satis aestimaret, illa non modo sibi non placita, sed etiam multum onerosa demonstrans, irata comminata est ei plagas, si de talibus ei ultra facere sermonem auderet. Virgo vero sapiens non solum illius minas patienter sustinuit, sed etiam verbera sustinere parata, prudenter siluit. Mater autem optima linteamina proferens, filiae tradidit, et ut inde sponsalia sibi vestimenta praepararet, imperavit: disponens eam in proximo, nobili cuidam juveni lege nuptiarum copulare. Virgo ergo linteamina suscepit, domunculam secus oratorium, quam a matre impetraverat, ingreditur, vestes ad usus baptizatorum in nomine sanctae Trinitatis, piâ fraude componit, corpusque suum vehementer affligens, die noctuque Dominum cum lacrymis deprecabatur, ne a societate sanctarum virginum alienaretur, nec alii sponso, quam Domino Christo, sociaretur. Exaudiuntur preces virginis: nuptiae, quas inter quindecim dies mater filiae parabat, differuntur: juvenis, cui despondere eam cupiebat, ne veniret, per multos die praepeditur. Cumque mater ejus aegrotaret, et jam de vita desperaret, vocat virginem filiam suam, dat ei aurum et argentum, vestimenta pretiosa, praedia, villas, servos et ancillas, et omnia quae habebat, praeter illa quae pauperibus in praesenti pro remedio animae suae distribuit, et quae in usus servorum et ancillarum Dei, in coenobiis Domino famulantium, delegavit. Defunctâ vero matre, atque in praedicta villa in ecclesia juxta virum suum

sepulta: audiens Endo juvenis, cui praefata mater filiam suam in conjugem dare disposuerat, obitum ejus, nihilominus instat, ut virginem uxorem accipiat, imperatque fidelibus suis apparatus praeparare nuptiarum. Quod cum audisset virgo, valde timuit: fugiensque noctu in locum nemorosum, qui vocatur Malbodium *, aliquot diebus ibi latuit. Sed cum audisset advenisse sanctum Amandum atque venerabilem Autbertum Episcopos in monasterium Altimontis, cum magna cordis humilitate, nudis pedibus illuc properavit, ad vestigia eorum sese prostravit, desiderium cordis sui aperuit, contrarias tentationum passiones sibi per insidias diabolicas irruentes indicavit. Tunc beatus Amandus, jam pene toti notus orbi famâ celeberrimâ virtutum qui tamquam in mense Dei strenuus operator, multas per circuitum nationes ad fidem perduxerat catholicam, multa coenobia virorum ancillarumque Dei construxerat, aperiens os suum, doctrinae coelestis imbre facundum, ita puellae fatigatum roboravit animum, ut non solum ipsum respueret mundum, verum etiam parata fieret pro Salvatore Christo, si foret occasio, subire martyrium. Quid plura? Deducta est a sanctis Episcopis in oratorium quoddam ejusdem coenobii, dedicatum in honore et memoria sancti Vedasti: ubi sacerdotali benedictione consecrantes, eam aeterno sponso Salvatori desponderunt, sacrumque velamen in habitum sanctae religionis super caput ejus imposuerunt.

§ G. Beata igitur Aldegundis de Altomonte reversa in locum ubi prius latuerat, quem ipsa Malbodium nominaverat, qui locus adhuc desertus erat, coepit sagacissime locum excolere, vepribus et arbustis radicitus extirpatis, habitacula construere, servos et ancillas Dei ibidem congregare. Denique ibique ecclesiam extruxit in honore et memoria sanctae Dei genitricis Mariae: in qua laudes divinas et orationum vota quotidie persolvebat. Tunc seculi hujus divitias pro nihilo reputans, praedia sua et facultates, et omnia ornamenta quae sibi parentes reliquerant, ad loca sanctorum legaliter distribuit, et pauperibus erogavit: ut illam perfectionem attingeret, unde Dominus dicit: *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quae habes, et da pauperibus, et veni, sequere me* (Matt. xix). Locum vero, ubi mater et pater ejus sepulti fuerant, in melius reparavit, et ibidem duodecim sanctimoniales ad serviendum Christo Domino constituit. In supradicto vero loco Malbodio, consilio beati praesulis Amandi, et auxilio Dagoberti regis, cum duabus sororis suae beatae Waldetrudis filiabus semetipsam contradidit, atque multis aliis ibi secum in sanctae religionis habitu congregatis, in sancta conversatione permansit, cunctisque se videntibus exemplum bonorum operum dignum imitatione reliquit. Erat autem famula Dei fideliter sponso suo deserviens in humilitate, in obedientia, in patientia, corpus je-

* Gallice *Maubeuge*.

juniis attenuans, pernoctans in vigiliis et orationibus, longanimis in spe, domesticis suis mansueta, modesta colloquendo, seu res ecclesiae conservando, benigna distribuendo. Duas autem neptes, filias sororis suae cum magna diligentia regulariter in monasterio erudiebat, et ut Dominum Christum sibi sponsum eligerent, ab ipsis infantiae rudimentis diligenter edocebat. Harum una Madelberta, altera vocabatur Aldetrudis. Quae videlicet Aldetrudis, puella bonae indolis, materterae suae mores et vitam satagebat imitari, secusque pedes illius indesinenter accumbens, doctrinam vitae sitiebat informari. Quae cum multis floreret virtutibus, humilitati praecipue et obedientiae dedita erat. Huic aliquando beata virgo Aldegundis praeceperat, ut fragmenta cerae coaceruaret in unum: sollicita, ne vel minima rerum monasterii deperirent. Illa dicto citius paruit, dispersa cerae fragmenta collegit, ignem accendit, vas aeneum, id est, pelvim, ceram plenum superimpōnit. Sed cum dominante flamma strues lignorum jam combusta decideret, atque sartago fervens, ignis ardore circumcincta, in partem alteram declinaret, ac magis inde focus exaestuaret, timens virgineula, ne quid damni contingeret, armata fide, manibus nudis exertisque brachiis de medio flammarum lutērem bullientem festina sustulit, nihilque penitus in cute suae carnis perpessa laesionis, in pavementum deposuit. Tantum apud Deum et meritum jubentis, et virtus obedientis sine dubitatione promeruit.

§ 7. Beata vero Aldegundis a proposito suo non deficiebat, sed de virtute proficiens in virtutem, sicut a pueritia coeperat, in sanctis operibus quotidie perseveranter abundabat. Cum enim adhuc esset in domo parentum, aetate quidem tenella, sed corde matura, quicquid sui juris erat, pauperibus misericorditer erogabat. Si virgini pecunia nonnumquam deerat, voluntas tamen largiendi, sibi nunquam decrescebat. Mater autem ejus Bertilia, non modicum pecuniae thesaurum congregaverat: qui licet filiam non latēret, occultante matre locum, nihil tamen inde tulit ante mortem illius. Facta autem superstes parentum, illico pauperibus coepit matris thesaurum erogare. Procedente autem tempore, cum jam fieret mater familiarum cum sorore sua, vocat fidelem ministrum, profert argentum ad comparandas vestes in opus servorum et pauperum Christi, jubens, ut, si quid de pecunia superesset, sibi referre deberet. Implet servus dominae suae praeceptum: emit copiam vestium: quod remansit pecuniae, refert: argenti quantitas integra reperitur, ac si nihil expensum fuisset. Stupefactae super immensa largitate Creatoris, quis explicare vallet, quantas Deo gratias egerunt? Quadam etiam nocte dum ambae Christo Domino devotae sorores, de dilectione coelestis Sponsi, et conversatione regulari, et salute sororum, a summo pastore sibi creditarum, solícite pervigiles meditarentur, candela coram posita, subito cadens extinguitur. Cumque praestolarentur, ut ab

aliquo superveniente reaccenderetur, et aliqua fieret mora, virgo lucis amatrix porrexit manum, lucernam accepit: in cujus manu continuo lucerna divinitus lumen recepit. Quo miraculo, Dominus Jesus Christus, qui est lux vera, se praesentem esse ancillis suis manifestavit, quas in suo nomine congregatas, nec ad momentum perpeti tenebras permisit.

§ 8. Sed ut parum superiora memoremus, postquam virgo sapiens Aldegundis secularibus pompis alienata, sanctimonialibus vestimentis est induta, rursus angelicis admonitionibus roborata, visione mirabili, qua Dominum Jesum tamquam splendentem circumstantibus angelicis videre meruit, laetificata, memor etiam sermonis Amandi viri Dei, de omnimodo contemptu temporalium, et culmine perfectionis, quod prius jam complere coeperat in parte, modo deliberat omnibus, quae possidebat, ex toto renunciare, nihil in terra possidens, in coelo cupiens thesaurizare. Fecit ergo describi thesauri sui summam, et totius pecuniae, quam habebat in auro et argento, gemmisque et ornamentis regalibus, quae sibi collata fuerant a Rege et Regina, principibus et cognatis, et parentibus suis, post velationem capitis sui, ac post largas donationes, quas pauperibus Christi consilio beatorum Amandi atque Autberti Episcoporum distribuerat, et haec omnia virgo prudentissima, domus Dei decorem etiam exterioris diligens, ac decus ecclesiarum, devota mente donavit. Praedia vero possessionesque infinitas, ad usus inibi regi Christo famulantium publica donatione concessit: caetera universa in sumptus pauperum delegavit, nihil sibi praeter vile reservans indumentum, sanctae religioni congruum, atque victum quotidianum, quo cum reliquis ancillis Dei communiter vivebat.

§ 9. Inter multa divinae consolationis beneficia, quae gratia Domini Salvatoris huic virgini conferebat, illud non mediocriter admirandum est, quod eam angelica visitatione saepe familiariter confortans, aliquâ moestitiâ diutius affici non permittebat. Quod etiam ex parvis facile conjectari potest. Audierat enim aliquando de se prolatum detractionis verbum, a quibusdam perversis et otio vacantibus: quibus est pessima consuetudo semper derogare de melioribus. Cumque animus, ut est humanae fragilitatis, aliquantulum inde cruciaretur, adest Angelus consolans solito eam, verbisque dulcibus permulcens; «Quid, inquit, o dulcissima virgo sponsa Domini Jesu Christi, quid in verbis otiosorum et invidiorum contristaris, cum tibi sedes parata sit regni coelestis: illis autem, nisi resipiscant, aeternum supplicium et poena servetur infernalis?» Talibus virgo recreata sermonibus, obloquentium vanitates non curavit ulterius.

§ 10. Studiosissima divinae legis, indesinenter esuriens verbo coelesti satiari, virorumque sanctorum ac religiosorum vitam cupiens imitari, beatum Humbertum apud Mariculas habitantem,

virum in sanctitate magnificum, illustratum scientiâ divinæ scripturæ, signum Crucis ab Angelo expressum gestantem in vertice, virgo prudens visitaverat: pabulo divini verbi per aliquot dies affluentia oris ejus epulata, cum illo circa vicina monasterii quadam vice deambulat: sed aestuante fervore diei, cum pene siti deliceret, orante viro Dei cum ipsa virgine, fons illico dulcis e terra novus emanavit: virgo reficitur, fons usque in præsens non deficit. Beatus autem Humbertus depositionis suæ diem prænosceus, lineas vestes ad usus exequiarum suarum ab ipsa virgine postulavit: propter quas dum mitteret deferendas, missus altera virgine præsagâ futuri, legato beati viri in medio itinere cum vestibis postulatis occurrit.

§ 11. Beata igitur Aldegundis, quæ sibi Dominum Salvatorem elegerat sponsum, frequentibus Angelorum confortata visionibus, qui sæpius illam familiariter alloquebantur, præsciens ex revelatione Spiritus Sancti dormitionis suæ diem appropinquare, deprecata est Dominum, ut qui sanctos sanctificat adhuc, et justos justificat adhuc, et qui flagellat omnem filium, quem recipit: dignaretur ancillam suam in præsentem, sic flagellando carnem, purgare, quatenus anima post hanc vitam in requiem Domini sui sine macula valeret introire. Sciebat enim in hac vita neminem tam perfectum esse qui posset omnis peccati contaminatione prorsus carere. Non distulit divina bonitas præstare misericorditer quod illa petivit humiliter. Nam in dextera mammilla, non post multum tempus morbus qui vocatur cancer subortus est, qui corpus illius exaestuans, usque ad ultimum diem vitæ depastus est. Virgo vero prudens, exemplo beati Job aliorumque sanctorum, patienter sustinebat, et tamquam accepto divinitus dono congaudens, supernæ dignationi sapienter gratias agebat. Cum autem adesse tempus resolutionis ejus Angelus præmonuisset, prædictoque die nulla molestia corporis eam fatigaret, apparente sibi rursus Angelo, coepit queri cum eo, cur differretur a regno sibi parato. Cui ille: « Scias, inquit, sanctos Angelos hoc tibi a Domino impetrasse, ut ad perfectionem virtutum adhuc habeas spatium temporalis vitæ. » Sed cum aliquando tertianâ febre laboraret, hebdomadâ transactâ, circa mediam noctem, immittente diabolo, tantus illam sitis ardor invasit, ut nisi mox biberet, videretur exanimari. Cumque viriliter reluctans, a potu vellet abstinere, vimque febris, non hostis tentationem reputaret, confugit ad orationem. Et ecce ante lucem vidit antiquum hostem, horrendâ facie sibi astantem, qui fateri coactus est quod tantum illi sitis immisisset ardorem: addidit blasphemus, dicens beatæ Virgini, restare adhuc duram atque arctam viam, incertumque esse, utrum in Dei servitio perseveraret. Cui virgo constanter: « Dominus, inquit, mihi adjutor est, non curo minas tuas. » Continuo satanas aufugit confusus, et sitis ab ea re-

cessit. Post tentationem vero diabolicam, adest multipliciter consolatio divina. Videt enim in visu tamquam a Domino se postulantem in ejus amore perseverantiam, ac velut apparentem sibi sacerdotem ipsum Dominum quod petebat, clementer annuentem. Videt etiam beatum Petrum Apostolum, sibi panem candidum deferentem, seque de manu ejus illum cum ingenti laetitia suscepisse. Soror quoque ejus audivit coelitus per soporem, et suam a Domino acceptam poenitentiam, et sororem suam virginem promeruisse Christum. Interea dum virginis animus hujusmodi visionibus assidue pascetur, et ad coelestia contemplanda sublimaretur, offertur ei parvulus, cujus jam a suis vita desperabatur: quem ipsa protinus ante cornu altaris poni jussit. Quod ut factum est, confestim redditus est sanitati.

§ 12. Sacerdos quidam boni testimonii, sine reprehensione conversabatur eo tempore in monasterio a pueritia usque ad perfectam aetatem: qui referre solebat, noctu se vidisse globum igneum descendisse de coelo super habitaculum in quo famula Christi aegrotabat. Post hymnos nocturnos, una de maturioribus ancillis Dei, modicum soporis degustans, videt beatam Aldegundem ante altare in loco sacerdotis astantem, corpus Domini in calice fregisse, sibi que dixisse: «Vade eja, dic sacerdoti, ut in hoc calice mysteria Domini Christi conficiat: et quoniam heri prae valetudine corporis communicare non potui, hodie particeps fiam corporis et sanguinis Domini.» Facta die, processit sacerdos, Missas celebravit, et in tangendo cernit calicem in aëra sublevatum, illico suo resedissee loco. Tunc praedicta famula Dei visionem quam viderat, et sacerdos de calice in aëre suspenso, ad Christi sponsam utrumque detulere, certitudinem habentes, has visiones obitum illius praesignare.

§ 13. Inter alia signa virtutum quae potentia Salvatoris per ancillam sibi electam operabatur, homo quidam mente captus, aut suis exigentibus culpis, aut ut fides virginis manifestaretur, per insaniam capitis pene usque ad extrema perductus est. Cum parentes ejus de vita ipsius desperarent, adduxerunt illum ad monasterium sanctimonialium, intimantes beatae Virgini cum gemitu, qualia ille miser pateretur. At illa visceribus pietatis condolens misello, fecit eum ad se vespertino tempore perducere. Oravit pro eo, et facto signo Crucis super eum, domum redire jussit. Qui mox convalescens, restitutus est sanitati. Quinto vero die ante virginis obitum, soror ipsius famula Domini Waldetrudis, contemplatione coelestium sublevata, videt in visione, gloriosam D. N. Jesu Christi Genitricem, cum sanctorum agminibus venientem, atque germanam suam virginem Aldegundem, secum ad sublimia deducentem. In monasterio quoque Nivellae, ubi sancta Gertrudis corpore requiescit, sanctimonialis quaedam nimiae simplicitatis et obedientiae, ab amore mundi ante tribunal ad

amorem Domini nostri Jesu Christi perfecte conversa: sextâ feriâ ante diem sabbati et dormitionis famulae Dei Aldegundis, circa medium noctis, vidit in visu splendorem lucis intrasse ecclesiam beati Petri, ubi jam dicta beata Gertrudis tumultata est, ita ut a pavimento usque ad trabes universam aedem, quasi meridianus sol illustraret. Dum vero attonita visione tantae claritatis, timore solveretur: audit choros psallentium, ita ut voces discernere posset virorum ac mulierum, puellarum et puerorum, invicem alternando concinentium. Jam vero tertiâ nocte egressionis ejus a corpore, gratiâ visitationis multis convenientibus religiosis, atque sorore ejusdem virginis beata Waldetrude, ecce fulgor ingens nimîâ claritate refulgens apparuit supra domum, in qua virgo sponsa Domini Christi operiebatur intrepida ejus adventum. Cumque praesentes insolitam mirarentur visionem, ac beata Waldetrudis inter spem metumque dubia, quidnam praesignaret, tremebunda rei finem expectaret, sancta illa anima, quae veram lucem Dominum Christum amavit, et praesentiam ejus sitibunda desideravit, carne soluta, cum ipsa luce de hoc saeculo migravit. Sepulta est autem in villa suae quondam ditionis. vocabulo Salra: ubi suus uterque parens, ac soror postea Waldetrudis, sepulti sunt. In quo jacuit multo tempore, quoad Christo donante corpus ejus translatum est in municipium Malbodium, quod a fundamento construxerat, ubi nunc ejus memoria fulget, ac meritis suffragantibus, plurima poscentibus beneficia divina elementia largiri dignatur.

§ 14. Ecce inter alia sanctorum gesta*, quicumque pie legis vel audis, ecce hic habes, quod imitèris. Adhuc aetate puellari terrena despexit, coelestia concupivit. Concupiscentiam carnis, virginitatis amore edomuit. Concupiscentiam oculorum, id est, curiositatem, divinae lectionis meditatione refrenavit. Ambitionem vitae, hoc est, superbiam, humilitate calcavit. Contempsit mortalem sponsum, immortalem elegit. Divitias cum haberet, non speravit in pecuniae thesauris: sed prudenter indigentibus cuncta distribuens, amplexata est paupertatem. Invenit in agro thesaurum absconditum, et prae gaudio illius omnia vendens, comparavit illum. Quaesivit bonas margaritas pia negotiatrix, invenit unam pretiosam, emit, possedit. Tenebras exhorruit, lucem amavit, cum luce migravit, lumen vitae perennis habebit. Igitur imitare, quod legis: vive, sicut vixit: incede, qua incessit: ac sine dubitatione pervenies quo pervenit: adjuvante gratiâ Conditoris, qui misericorditer operatur in sanctis suis, qui dat virtutem et fortitudinem plebi suae, benedictus Deus, Amen.

* S. Aldegundis historia et laudes summatim perstringuntur quod optime factitandum ab iis qui Sanctorum elogia dicunt.

VITA ET MARTYRIUM

SS. ABBAT. CYRI ET JOANNIS

AUCTORE SIMEONE METAPHRASTE

Anno 312. — Prior natione Aegyptius, Syrus alter.

§ 1. Cyrus ille, clara stella martyrum, ex clarissima quoque fuit civitate Alexandria, quam fama est aedificasse Macedonem, et eam suo impertiisse nomine. Erat autem Cyrus, religione quidem fidelis a parentibus, vita vero laudabilis, arte autem medicus: ejus officina in hodiernum usque diem nota est omnibus, sed mutato nomine, ut quae jam Dei templum et aedes sanctorum trium puerorum appelletur: simul vero quodammodo commutatâ etiam operatione, aut effectâ potius diviniore, et pro illa priore morborum liberatione, quam praebebat ars medicinae, laboresque, et artis medicamenta, modo omnis generis et quae sua sponte fiunt, scateus miraculis. Quemadmodum autem hanc acceperit mutationem, ab alto petita declarabit oratio.

§ 2. Apollinaris (a), non vehemens ille veritatis et rectorum dogmatum inimicus, qui etiam in Laodiceenam sedem magnum effudit dedecus: sed ille potius ardens amator veritatis et defensor piorum dogmatum, tanto illo gloriâ et moribus excellentior, quanta erat in eodem nomine convenientia: cui cum Dei sententiâ commissa fuisset sedes Alexandrina, ut vult vera, quae de ea jactatur, fama, quod divino judicio et cujusdam viri, qui futura praevidebat, praedictione, ejus fidei sacerdotalis esset sedes credita. Hic ergo Apollinaris (b) cum jam pervenisset ad pontificatum, alebat etiam quemdam suae sororis filium, diligenter admodum et ex virtute: ut quomodo eum habebat genere propinquum, ita multo magis eum redderet vita conjunctum. Cum vero is ad virilem pervenisset aetatem et ad florem juventutis, non, ut multi juvenes, se dedit et permisit naturae appetitionibus, laxatis frenis omnibus: neque clam noctuque egrediendo voluit non honestas suffurari voluptates, sed potius volens nihil ei ejusmodi accidere, ad patrum suum et pontificem libere et ingenue accedens, petiit legitimae uxoris conjugium. Vir autem ille vere divinus, cum ne auditione quidem, quod dicebat, accipere sustinisset, apud eum multis verbis est usus, turbas matrimonii

(a) Qui Laodiceae Episcopus (ultra medietatem saeculi IV) cum pessime sentiret, et falsa impiaque doceret de Ss. Verbi Dei Incarnatione, in Romano Concilio, petentibus Orientalibus coacto, a S. Damaso Pp. anno CCCLXXVII damnatus est; cujusque in errores idem S. Pontifex, paucis post annis librum edidit.

(b) Sancti titulo hic apud Graecos decoratur et colitur; insigne de eo exemplum est eximiae charitatis. De Apollinaris ad Alexandrinam sedem electione, quidquid Metaphrastes dicat arcanum et mirabile famâ prolatum, videre est apud Baronium ad annos 551-553.

revocans in memoriam, et tentans eum ab illa abducere sententia. Postquam vero vidit eum valde instare, et de constantia ne tantillum quidem remittere, valde pulchre hoc excogitat, dicens se cupere excitare templum tribus sanctis pueris (Ananiae, Azariae, Misaëli Babilonicae fornacis), cujus quidem aedificationis oportet te, inquit, in praesentia curam gerere, et cujus studio tenèris, id tibi succedet ex sententia. Audiit ille, et lubenter admodum suscepit quod jussus fuerat, calorem cupiditatis bona spe refrigerans et recreans.

§ 3. Erat autem illic quidam locus qui vocabatur Doryzim. Quo quidem in loco cum visum esset excitare aedem, ipse toto studio instabat operi: et illud quidem statim ad gerontocomium, hoc vero deputabatur ad atrium: atrium autem intercipiebat hanc, quae vulgo celebratur, officinam. Quam quidem cum in templum mutassent, a nomine solum, ut jam prius diximus, non autem a re etiam recesserunt veriore cujusvis hominum morbi medendi officinam. Nam cum adolescens toto studio in aedificando fuisset occupatus, in templum quidem officina brevi fuit mutata. Nosocomium* autem et gerontocomium** ab eo constructa sunt: et omnia non longi temporis spatio ab eo sunt perfecta. Deinde accersit Apollinaris virum quemdam, qui gregi praeerat, et erat virtute insignis. Cui cum dedisset literas, emittit eum ad tres sanctos pueros (scilicet ad horum Ecclesiam) Babylonem. Literis autem supplicabatur, ut aliquae ex illis sacris reliquiis mitterentur ad templum Alexandrinum quod ipse multis sumptibus et multis laboribus construxerat. Cum ergo ille magnus et rerum vere magnarum minister hanc viam confecisset, et Babylonem pervenisset, et ante sacras illas stetisset reliquias, et manu indicasset literas, et plurimum rogasset, ut literas acciperent, et pontificem iis quae petebat, impertirent: qui erat eorum medius, tamquam a somno excitatus, cum manum sensim porrexisset, et epistolam accepisset, rursus nihil adjiciens decubuit.

§ 4. Literarum itaque tabellarius, miraculum quidem admiratus, quod nihil autem esset consecutus eorum propter quae venerat, animo cruciatus, cum totâ hebdomadâ in templo permanens et precatus nihil profecisset, reversus est animo anxius, et pro reliquiis ferens Apollinari lacrymas. Ille autem cum ne sic quidem despondisset animum, nec curam abjecisset instituti quod habebat in manibus: « Abi, inquit, rursus, o vir optime, et vehementius a sanctis pete meo nominae: et si eos quidem aliqua subeat miseratio, nostris placati precibus, praebeant aliqua ex iis, quae petimus: Sin minus, acceptâ epistolâ revertèris, et mihi erit ea res pro reliquiis: nam nec illa quidem erit expers sanctificationis, ut quae recte sit accepta, et jam longo tempore sacra membra contigerit. » His quoque paret magna vir ille obedientiâ.

* Hospitium pro infirmis, praesertim pauperibus.

** Pro senibus.

Oportebat enim, ut arbitror, tali servire desiderio talem parendi alacritatem. Et cum rursus venisset Babylonem, et ad sanctos accessisset, vehementer rogabat, obsecrabat, lacrymis magis quam verbis implens supplicationem: ne has secundas preces patriarchae contemnerent, neque secundos suos itineris labores despicere: sed quod ille eis templum aedificavit ad honorem, hoc suis membris vicissim glorificarent. Haec precatus quidem est, sed nihil profecit.

§ 5. Quocirca cum spem abjecisset reliquiarum, studebat ipsam saltem recipere epistolam, ut ei jussum fuerat, locum reliquiarum impleturam *. Cum sic itaque manum manui admovisset, suam manui martyris, et epistolam accepisset, illam quidem traxit ad se: eam autem secuta quoque est pulchra manus martyris. Quam cum sic vidisset divisam a toto corpore, desiderantibus simul et venerantibus amplexus manibus, in pretioso thesauro reponens, quae sunt pretiosissima, lubens pervenit Alexandriam. Quamobrem quis vel patriarchae voluptatem et laetitiam vel rursus populi festivam celebritatem potuerit ostendere? Quam sapienter autem se gesserit in praestando promisso suae sororis filio, audire est operae pretium. Nam cum sequenti die, totum qui ei suberat, clerum convocasset, manum quidem illam, et cum ipsa epistolam quae ab ea tenebatur, reverenter simul et praeclare deponit: et cum alia in templo splendide et magnifice peregisset, idque de more Christianorum consecrasset, adducto deinde sororis filio, et sacerdote ordinato, loco alterius conjugis ei despondet ecclesiam, ei dicens: « En tibi uxor. Sed ejus, ut par est, curam gere. » Hoc dictum sic affecit adolescentem, et ejus sic tetigit animum, et dimovit cupiditatem, ut majore virginitatis fuerit deinceps captus amore quam ante matrimonii. Sed de his quidem satis.

§ 6. Sed nobis eorum quae ad Cyrum pertinent facienda est mentio. Hic ergo cum in arte medica fuisset excellentissimus, nihilo secius erat etiam vitâ hominibus utilissimus: arte quidem corpora, moribus autem curans animas **: vel potius per artem persuadens, ut morum curam gererent, et docens morbum animae esse morbo corporis longe difficiliorem: quod hujus quoque ille saepe causa sit, Domino omnium et medico studente per morbum corporis, ut nos animae vitium deponamus: quod quidem est morborum re vera longe periculosissimum, et curatu difficillimum. Ad aegrotos enim ingrediens Cyrus, non Galeni et Hippocratis et similium omnino meminerat: is enim secundo loco eorum habebat rationem: sed a nostro fonte sumens, propheticaque et apostolica atque etiam paterna eis multa dicta ac-

* Attende ad novum quidem et stupendum miraculum; nisi forte hanc rem, communiori ratione se habentem, phantastice, more suo, Metaphrastes concinnaverit.

** Medendi corporibus arte longe praestat animarum curatio; utrique vacat S. Cyrus.

ciens, et deinde etiam gratiam adjiciens, efficiebat ut sani essent, non solum corporibuss, ed animis: et parva rogantibus et ea dabat, et iis multo majoribus, quae quidem sunt, Dei agnitio, vitii purgatio, salus animae, eis gratificabatur: multos quidem ex piis adhuc stabiliores efficiens ad veritatem, multos autem etiam ex infidelibus ab errore liberans gentilium. Is vero tunc erat frequens, et multos atque adeo plures invaserat, tunc sceptrum tenente Diocletiano, qui non magis erat insignis diademate quam nimia superstitione.

§ 7. Haec autem significantur Praesidi civitatis: qui magno quoque incitabatur furore in Christianos: qui comprehensum quoque Cyrum statim jubet duci; qui cum jussum cognovisset, recedit a civitate, et venit in Arabiam quae est in finibus Aegypti. Nemo autem eum condemnet imbecillitatis, neque pusilli et abjecti animi. Non enim aspiciens ad crudelitatem Praesidis, neque propter Christum afferenda tormenta reformidans, neque ullà motus animi mollitià, exiit e civitate: sed partim quidem implens praeceptum Domini: *Cum enim, inquit, persequentur vos in civitate ista fugite in aliam* (Matt. x, 23): partim vero etiam per otium volens seipsum considerare, et cor suum acuere, et deinde aggredi pericula pro Christo suscipienda: forte autem divinà quoque providentià eum vocante in Arabiam propter infideles, quos illic erat ad Christum adducturus, et fideles, rursus effecturus constantiores. Cum ille ergo sic et propter haec venisset in Arabiam, statim mutat habitum, vitae formam et studium: et cum caput totondisset, amictu induitur monastico, et ad vivendi rationem extollitur sublimiorem. Deinde etiam mutat modum curationis. Non amplius enim medicus Cyrus dicebatur aut erat, nisi quod solum faciebat potius miracula: non medicamentorum, non herbarum omnino utens auxiliis: sed prece sola et doctrinà: hac quidem adversus animas quae male se habebant: illa vero, adversus corpora.

§ 8. Cum ergo ejus fama totam pervasisset Arabiam, et jam ad Joannis quoque aures virtutes illius pervenissent: Joannem, inquam, illum, qui genus trahebat ex patria Edessa: moribus autem erat vere civis coelestis, erat vero militari insignis auctoritate. Cum haec ergo fama ad illum quoque pervenisset, et alioqui cum Diocletianus intentasset persecutionem, praeclarus hic miles, mutato ordine, et humano relicto exercitu, egregie relatus est in numerum Christi militum, et maluit se fortiter gerere adversus ejus hostes, quam adversus eos qui sunt hostili animo in homines. Quamobrem statim abjectis omnibus, opibus, divitiis, gloria, auctoritate, venit Jerosolymà. Deinde etiam proficiscitur in Aegyptum, amore Cyri eum trahente citra laborem, et toto pede ejus gressum accelerante ad eum qui est ejusdem fidei: ut qui una cum illo philosophari et una exerceri constituisset.

Qui cum ad eum accessisset, et una cum eo habitasset, fuissetque pulchrorum illius certaminum et miraculorum spectator, et deinceps ad eum aspiciebat, et virtutis ejus vestigia diligenter sequebatur: non ut qui longe ab eo abesset ut discipulus, sed qui ejus similitudinem accurate assequeretur. Cum autem persecutio spirasset, ut diximus, vehementius, tres quidem numero virgines cum matre comprehenduntur, quae res sectabantur Christianorum: ducuntur vero in civitatem Canopum, cum Cassianus execrandum deorum exerceret sacerdotium, Syrianus autem civitatis haberet administrationem. Haec autem non virginibus et matri solis, sed etiam ipsi quoque Cyro et Joanni, fuerunt veluti proemia et principia martyrii, et jam incipiebat eis contexti corona. Veritus enim Cyrus virginum teneritudinem, ne aspera reformidarent supplicia, quandoquidem erant aetate admodum juvenili: Theoctiste enim, quae erat trium aetate natu maxima, decimum quintum annum nondum attigerat: Theodota autem, quae eam sequebatur, agebat annum quartumdecimum: Eudoxia vero omnium minima, agebat annum undecimum.

§ 9. His ergo de causis timore affectus Cyrus causâ virginum, quandoquidem haec aetas, et maxime inter mulieres, non solum facile vinci potest metu suppliciorum, sed etiam blanditiis nullo negotio corrumpitur: existimavit esse necessarium, descenderet ad civitatem, et eis, quoad ejus fieri posset, adderet animum ad certamen. Nam nec erat quidem extra suspicionem de earum matre Athanasia: partim quidem, utpote de muliere: partim autem ut matre filiarum tam tenerae aetatis, quae scit matris oblectare oculos, et ne ipsae grave aliquid patiantur, efficiet quod nolint aliquid, quod non vult mater. Haec Cyrum metu replebant, dubitantem ne mater quoque frangeretur juventute filiarum, ne ejus paterentur viscera, et victa a natura, miserabile aliquid, quo se cedere significaret, eis diceret, aut etiam annueret. Haec ergo, ut diximus, dubitantem Cyrum inducunt in civitatem. Eum autem egregius quoque sequebatur Joannes.

§ 10. Praesidi tunc dicitur de martyribus: quod scilicet sint quidam ignoti, unus quidem monastico, alter vero militari induti amictu, qui efficiunt, ut modo comprehensae virgines, deos quidem nostros despiciant, totisque viribus abjurent et execrentur eorum religionem, Caesarisque jussa contemnant: et pro Christo mortem parvi faciant. Syrianus igitur cum haec non leviter tulisset, sed viros praeclaros in suum conspectum produxisset: « Vos, inquit, infelices et hostes deorum: vos, qui virginibus quidem conamini persuadere de Christianorum fide. Eja nunc ab hac vana deficientes religione, precibus et sacrificiis deos placate maximos. Hoc enim non efficiet solum, ut sitis liberi a suppliciis, sed etiam, ut digni videamini honoribus: sin minus, mox qui-

dem scietis Syrianum: Imperatorem quoque scietis Diocletianum: quinetiam deos ipsos.»

§ III. Ad hæc Cyrus et Joannes: «Nos, dixerunt, o Praeses, de multis pauca dicere consuevimus. Scias ergo, nos nec esse infames honores admissuros, neque Christianismum, quicquid factum fuerit, prodituros.» Hæc cum audiisset Syrianus, et vehementi cordis irâ esset commotus: «Oportebat, inquit, vos in hoc saltem uti benignitate judicis, quod moti poenitentia eorum, quæ prius statuissetis, si ulla esset sapientia, minas evitassetis. Quoniam autem universum, ut video, est fastus et arrogantia et inanis jaectantia, non prolixis verbis amplius erit opus, sed jam ad ipsam veniemus experientiam. Sic enim ipsi et quæ desideratis præmia omnino consequemini, et ut quæ jussit Imperator faciatis, vel inviti persuadebimini.» Hæc cum dixisset, et produxisset virgines in conspectum martyrum, ut viderent quæ fiebant, inferebat athleticis omne genus tormentorum: flagellis caedebat, clavis conterebat, lampadibus ustulabat, et cum, quæ usta fuerunt, membra aceto et sale madefecisset, deinde pannis ex pilis confectis jubebat abstergere, et bulliente pice pedes inungebat. Nihil denique non faciebat ex iis quæ possent corpus aliquo modo punire: simul quidem et eorum ulcisci constantiam, et virginum spiritus labefactare et emollire metu. Martyres tandem omnia jucunde perferentes relaxat a tormentis, jussit autem virgines torqueri una cum matre. Postquam autem faciens periculum, majori pudore afficiebatur, ut qui nec mulieres quidem posset solum vincere: cernebantur enim sexu solum eas esse foemineo, virilibus vero animis se præbere. Postquam ergo hæc vidit judex impius, eas morte condemnat, et earum capita amputari pronunciat. Atque cum virgines quidem una cum matre manus lictorum accepisset, morti quæ ense infertur, tradiderunt, nihil muliebri aut ignavum ostendentes in caede, sed reddentes id, quod acceperant a duobus viris exemplar fortitudinis, Cyrum autem et Joannem judex rursus vocavit ad luctam: quibus quid non fecit impius, volens eos ad suam traducere sententiam? Prolixâ utebatur oratione, se eorum curam gerere prae se ferens: minabatur gravissima parère nolentibus, proferebat dona, subiciebat tormentis, alia inferebat majora, non solum supplicia, sed etiam munera: ut qui existimaret contempta fuisse priora propter egregiam magni animi virtutem, aut præclarum et magnificum desiderium. Cum vero omnia faciens nihil proficeret, in eos quoque fert sententiam: «Cyro, dicens, antistiti Galilaeorum, et Joanni, qui est ei in religione similis, qui non cesserunt jussui Imperatoris, et sacrificia maximis diis non obtulerunt, pronunciamus amputari capita, convenienter legi Imperatorum (a).»

(a) Maximino et Licinio imperantibus, quorum saevâ impietate Persecutio X a Diocletiano excitata persistebat.

§ 12. Hanc cum sententiam tulisset Syrianus, ii statim humana quidem manu accipiunt amputationem: immortalis autem eam, quae e coelo datur, coronam, trigesimoprimum mensis Januarii. Reliquias autem pii minime neglexerunt, revèriti difficultatem temporis, sed maximo studio eis statim manus admoventes, eas pie et sustulerunt, et cum composuissent, singulas in templo Marci Apostoli honorifice deponunt, nisi quod eis sunt capsae diversae. Alteri enim, Virginum et matris reliquiae: alteri vero, Cyri et Joannis, rursus mandantur. Procedente autem postea tempore, cum Gentibus quidem esset dissoluta tyrannis, Theodosius vero regni sceptrum accepisset * piaque religionis amicis Christianis pie praeesset: eae et moventur, et transferuntur in Scetim, Aegypti solitudinem (a).

VITA S. MARCELLAE VIDUAE

AUCTORE D. HIERONYMO AD PRINCIPIAM VIRG. (*Epist. XVI*).

Decessit anno 410. — Patriâ Romana.

§ 1. Saepe et multum flagitas, virgo Christi Principia, ut memoriam sanctae foeminae Marcellae literis recolam, et bonum, quo diu fructi sumus, etiam caeteris noscendum imitandumque describam. Satis doleo, quod hortaris sponte currentem, et me arbitraris indigere precibus, qui ne tibi quidem in ejus dilectione concedam: multoque plus accipiam quam tribuam beneficii, tantarum recordatione virtutum. Nam ut hucusque reticèrem, et biennium praeterirem silentio, non fuit dissimulationis, ut male existimas, sed tristitiae incredibilis, quae ita meum oppressit animum, ut melius judicarem tacere in praesentiarum, quam nihil dignum illius laudibus dicere.

§ 2. Neque vero Marcellam tuam, immo meam, et. ut verius loquar, nostram omniumque sanctorum, et propriae Romanae urbis inclytum decus, institutis rhètorum praedicabo, ut exponam illustrem familiam, alti sanguinis decus, et stemmata per proconsules et praefectos praetorio decurrentia. Nihil in illa lau-

* Anno 379.

(a) Martyrologii verba pro horum SS. mentione (vide Appendicem nostram hac die): *Romae viâ Portuensi, SS. MM. Cyri, etc.*, accipienda sunt, notat Baronius, non quasi Romae sint passi, sed quod praedictorum martyrum corpora Alexandria Romam translata et reposita Portuensi viâ, e regione Basilicae S. Pauli trans Tiberim. Ibi extat Ecclesia vetustissima, vulgo S. Passara dicta, sed antiquis in codicibus, S. Praxedis, appellata, in qua de SS. Cyri et Joannis corporibus, incisa in marmore haec leguntur carmina:

“ Corpora S. Cyri renitent hic atque Joannis,
Quas quondam Romae dedit Alexandria magna.”

dabo, nisi quod proprium est, et eo nobilius, quod opibus et nobilitate contempta, facta est paupertate et humilitate nobilior. Orba patris morte, viro quoque post nuptias septimo mense privata est. Cumque eam Cerealis, cujus clarum inter consules nomen est, propter aetatem et antiquitatem familiae, et insignem, quod maxime viris placere consuevit, decorem corporis, ac morum temperantiam ambiciosius peteret, suasque longaevis polliceretur divitias: et non quasi in uxorem, sed quasi in filiam vellet donationem transfundere: Albinaque mater tam clarum praesidium viduatae domus ultro appeteret, illa respondit: « Si vellem nubere, et non aeternae me cuperem pudicitiae dedicare, utique maritum quaererem, non haereditatem. Illoque mandante, posse et senes diu vivere, et juvenes cito mori, eleganter lusit: juvenis quidem potest cito mori, sed senex diu vivere non potest. » Qua sententia repudiatus, exemplo caeteris fuit, ut ejus nuptias desperarent. Legimus in Evangelio secundum Lucam: *Et erat Anna prophetissa filia Phanuelis de tribu Aser: Et haec propectae aetatis in diebus plurimis. Vixeratque cum viro suo annis septem a virginitate sua, et erat vidua annis octogintaquatuor, nec recedebat de templo, jejuniis et observationibus Domino serviens die ac nocte (Luc. ii, 36-37).* Nec mirum, si videre meruit Salvatorem, quem tanto labore quaerebat. Conferamus septem annos, septem mensibus: sperare Christum, et tenere: natum confiteri, et in crucifixum credere: parvulum non negare, et virum gaudere regnantem. Non facio ullam inter sanctas foeminas differentiam, quod nonnulli inter sanctos viros et ecclesiarum principes, stulte facere consueverunt: sed illo tendit assertio, ut quarum unus est labor, unum et praemium sit.

§ 3. Difficile est in maledica civitate, et in urbe, in qua orbis quondam populus fuit, palmaque vitiorum, si honestis detraherent, et pura ac munda macularent, non aliquam sinistri rumoris fabulam contrahere. Unde quasi rem difficillimam, et pene impossibilem optat Propheta potius, quam praesumit, dicens: *Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini (Psal. 418).* Immaculatos in via hujus seculi appellat, quos nulla obscoeni rumoris aura macularit: qui opprobrium non acceperint adversus proximos suos. De quibus et Salvator in evangelio: *Esto, inquit, benevolus, sive bene sentiens de adversario tuo, dum es in via cum illo (Matth. v, 25).* Quis unquam de hac muliere, quod displiceret, audivit, ut crederet? Quis credidit, ut non magis seipsum malignitatis et infamiae condemnaret? Ab hac primum confusa gentilitas est, dum omnibus patuit, quae esset viduitas Christiana, quam et conscientia et habitu promittebat. Illae enim solent purpurisso et cerussâ ora depingere, sêricis nitere vestibus, splendêre gemmis, aurum portare cervicibus, et auribus perforatis rubri maris pretiosissima grana suspendere, fragrare musco mure, maritos ita plangere, ut tandem dominatu eorum se

caruisse laetentur, quaerantque alios, non quibus juxta Dei sententiam serviant, sed quibus imperent. Unde et pauperes eligunt, ut nomen tantum virorum habere videantur: qui patienter rivales sustineant: si mussitaverint, illico projiciendi. Nostra vidua talibus usa est vestibus quibus arceret frigus, non membra nudaret: aurum usque ad anuli signaculum repudians, et magis in ventribus egenorum, quam in marsupiis recondens. Nusquam sine matre. Nullum clericorum, aut monachorum (quod amplae domus interdum exigebat necessitas) vidit absque arbitris. Semper in comitatu suo virgines ac viduas, et ipsas graves foeminas, habuit: sciens ex lascivia puellarum saepe de dominarum moribus judicari, et qualis quaeque sit, talium consortio delectari.

§ A. Divinarum scripturarum ardor erat incredibilis, semperque cantabat: *In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi* (Psal. 118). Et illud de perfecto viro: *Et in lege Domini voluntas ejus, et in lege ejus meditabitur die ac nocte* (Psal. 1). Meditationem legis non in replicando quae scripta sunt, ut Judaeorum existimant pharisaei, sed in opere intelligens, juxta illud Apostolicum: *Sive comeditis, sive bibitis, sive quid agitis: omnia in gloriam Domini facientes* (1. Cor. x). Et Prophetiae verba, dicentis: *A mandatis tuis intellexi* (Psal. 118). Ut postquam mandata complisset, tunc se sciret mereri intelligentiam Scripturarum. Quod et alibi legimus: *Quia coepit Jesus facere et docere* (Act. i). Erubescit enim quamvis praeclara doctrina, quam propria reprehendit conscientia. Frustraque ejus lingua praedicat paupertatem, et docet eleemosynas, qui Croesi divitiis tumet, vilique opertus pallio, pugnat contra tineas vestium sericarum. Illi erant moderata jejunia, carniū abstinentia: vini odor magis, quam gustus, propter stomachum et frequentes infirmitates. Raro procedebat ad publicum, et maxime nobilium matronarum vitabat domos, ne cogeretur videre quod contempserat: Apostolorum et martyrum basilicas secretis celebrans orationibus, et quae populorum frequentiam declinarent. Matri intantum obediens, ut interdum faceret, quod nolebat. Nam cum illa suum diligeret sanguinem, et absque filiis et nepotibus vellet in fratris liberos universa conferre: ista pauperes eligebat, et tamen matri contraire non poterat: monilia, et quicquid supellectilis fuit, divitibus peritura concedens, magisque volens pecuniam perdere, quam parentis animum contristare. Nulla eo tempore nobilium foeminarum noverat Romae propositum monachorum, nec audebat propter rei novitatem, ignominiosum, ut tunc putabatur, et vile in populis nomen assumere. Haec ab Alexandrinis prius sacerdotibus, Papàque Athanasio, et postea Petro, qui persecutionem Arrianæ haereseos declinantes, quasi ad tutissimum communionis suae portum Romam confugerant, vitam beati Antonii, adhuc tunc viventis, monasteriorumque in Thebaide Pachomii, et virginum ac viduarum

didicit disciplinam. Nec erubuit profiteri, quod Christo placere cognoverat. Hanc multos post annos imitata est Sophronia et aliae quibus rectissime illud Ennianum aptari potest: utinam ne in nemore Pelio. Hujus amicitii fructa est Paula venerabilis. In hujus cubiculo nutrita Eustochium, virginitatis decus: et facilis aestimatio sit, qualis magistra, ubi tales discipulae.

§ 5. Rideat forsán infidelis lector, me in muliercularum laudibus immorari: qui si recordetur sanctas foeminas, comites Domini Salvatoris, quae ministrabant ei de sua substantia, et tres Marias stantes ante crucem, Mariamque proprie Magdalenam, quae ob sedulitatem et ardorem fidei, Turritae (a) nomen accepit, et prima ante apostolos, Christum videre meruit resurgentem: se potius superbiae, quam nos condemnabit ineptiarum: qui virtutes non sexu, sed animo judicamus, contemptaeque nobilitatis ac divitiarum majorem gloriam ducimus. Unde et Jesus Joannem evangelistam amabat plurimum: qui propter generis nobilitatem erat notus pontifici, et Judaeorum insidias non timebat: intantum, ut Petrum introduceret in atrium, et staret solus Apostolorum ante crucem, matremque Salvatoris in sua reciperet, ut haereditatem virginis Domini, virginem matrem filius virgo susciperet.

§ 6. Annis igitur plurimis sic suam transègit aetatem, ut ante se vêtulam cerneret, quam adolescentulam fuisse meminisset, laudans illud Platicum, qui philosophiam meditationem mortis esse dixit. Unde et noster Apostolus: *Quotidie*, inquit, *morior propter vestram salutem* (1 Cor. xv). Et Dominus juxta antiqua exemplaria: *Nisi quis tulerit crucem suam quotidie, et sequutus fuerit me, non potest meus esse discipulus* (Luc. ix). Multoque ante per Prophetam Spiritus Sanctus: *Propter te mortificamur tota die, aestimati sumus ut oves occisionis* (Psal. 43). Et post multas aetates illa sententia: *Memento semper diem mortis, et nunquam peccabis* (Eccli. vii). Disertissimique praeceptum Satyrici:

Vive memor leti: fugit hora: hoc quod loquor, inde est.

PERSIUS, Sat. 5

Sic ergo, ut dicere coeperamus, aetatem duxit, et vixit, ut semper se crederet esse morituram. Sic induta est vestibus, ut meminisset sepulcri, offerens hostiam rationabilem, vivam, placentem Deo.

§ 7. Denique cum et me Romam cum sanctis pontificibus, Paulino et Epiphanio, Ecclesiastica traxisset necessitas: quorum alter Antiochenam Syriae, alter Salaminiam Cypri rexit ecclesiam, et verecunde nobilium foeminarum oculos declinarem: ita egit,

(a) *Magdal* vel *Migdal* ab *Haebraeis Turris* dicitur, unde *Magdalenae* nomen *Turritae*. Hac denuo utitur etymologia S. Hieronymus, admirabilem evangelicam Poenitentem celebrans, in Epist. 140 in explanatione Psalmi CXLIV (*Ex notis Holland.*) Alii explicant quod procerà esset staturâ; at nobiliori metaphora propter excelsum ejus in fide et charitate animum.

secundum Apostolum, importune, opportune, ut pudorem meum suâ superaret industriâ. Et quia alicujus tunc nominis esse existimabar super studio Scripturarum, nunquam convênit, quin de Scripturis aliquid interrogaret: nec statim acquiesceret sed moveret e contrario quaestiones, non ut contenderet, sed ut quaerendo disceret earum solutiones, quas opponi posse intelligebat. Quid in illa virtutum, quid ingenii, quid sanctitatis, quid puritatis invenerim, vereor dicere, ne fidem credulitatis excedam, et tibi majorem dolorem incutiam, recordanti quanto bono carueris. Hoc solum dicam, quod quicquid in nobis longo fuit studio congregatum, et meditatione diuturna quasi in naturam versum, hoc illa libavit, didicit atque possedit: ita ut post professionem nostram, si de aliquo testimonio Scripturarum esset oborta contentio, ad illam judicem pergeretur. Et quia valde prudens erat, et noverat illud, quod appellant philosophi τὸ πρόπον id est, *decere quod facias*, sic ad interrogata respondebat, ut etiam sua non sua diceret, sed vel mea, vel cujuslibet alterius: ut in eo ipso, quod docebat, se discipulam fateretur. Sciebat enim dictum ab Apostolo: *Docere autem mulieri non permitto* (1 Tim. 11): ne virili sexui, et interdum sacerdotibus, de obscuris et ambiguis sciscitantibus, facere videretur injuriam. In nostrum locum statim audivimus te illius adhaesisse consortio, et nunquam ab illa ne transversum quidem unguem, ut dicitur, recessisse. Eadem domo, eodem cubiculo usam, ut omnibus in urbe clarissima notum fieret, et te matrem, et illam filiam reperisse. Suburbanus ager vobis pro monasterio fuit, et rus electum pro solitudine: multoque ita vixistis tempore, ut ex imitatione vestri et conversione multarum gauderemus Romam factam Jerosolymam. Crebra virginum monasteria, monachorum innumerabilis multitudo, ut pro frequentia servientium Deo, quod prius ignominiae fuerat, esset postea gloriae. Interim absentiam nostri mutuis solabamur alloquiis, et quod carne non poteramus, spiritu reddebamus. Semper obviare epistolis, superare officiis, salutationibus praevenire. Non multum perdebat absentia, quae jugibus sibi literis jungebatur.

§ 8. In hac tranquillitate et Domini servitute, haeretica in his provinciis exorta tempestas (a), cuncta turbavit, et in tantam rabiem concitata est, ut nec sibi, nec ulli bonorum parceret. Et quasi parum esset, hic universa movisse, navem plenam blasphemiarum Romano intulit portui. Invenitque protinus patella operculum, et Romanae fidei purissimum fontem, coeno lutosa permiscuere vestigia. Nec mirum, si in plateis et in foro rerum venalium, fictus ariolus stultorum verberet nares, et obtorto fuste dentes mordentium quatiat: cum venenatâ spurcâque doctrinâ

(a) Haeresim Origenistarum intelligit, quam Rufinus, Romam appulsus anno cccxcvii, secum attulerat: unde ironice S. Hieronymus (*Apol. L. 2*): "O Triremem locupletissimam, quae Orientalibus et Aegyptiis mercibus Romanae urbis ditare venerat paupertatem!"

Romae invenerit, quos induceret. Tunc sancta Marcella, quae diu se cohibuerat, ne per aemulationem quippiam facere videretur, postquam sensit fidem, Apostolico ore laudatam, in plerisque violari, ita ut sacerdotes quoque et nonnullos monachorum, maximeque seculi homines in assensum sui traheret, ac simplicitati illuderet Episcopi *, qui de suo ingenio caeteros aestimabat, publice restitit: malens Deo placere, quam hominibus. Laudat Salvator in Evangelio villicum iniquitatis, quod contra dominum quidem fraudulenter, attamen pro se prudenter fecerit. Cernentes haeretici de parva scintilla maxima incendia concitari, et suppositam dudum flammam, jam ad culmina pervenisse, nec posse latere, quod multos deceperat: petunt et impetrant ecclesiasticas epistolas, ut communicantes Ecclesiae discessisse viderentur (a). Non multum tempus in medio, succedit in Pontificatum vir insignis Anastasius (b), quem diu Roma habere non meruit, ne orbis caput sub tali episcopo truncaretur. Immo idcirco raptus atque translatus est, ne semel latam sententiam, precibus suis flectere conaretur, dicente Domino ad Jeremiam: *Ne oraveris pro populo isto, neque deprecèris in bonum: Quia si jejunaverint, non exaudiam preces eorum. Et si holocausta et victimas obtulerint, non suscipiam eas. In gladio enim et fame et pestilentia ego consumam eos* (Jerem. xiv). Dicās, quid haec ad laudem Marcellae? damnationis haeticorum haec fuit principium, dum adducit testes, qui prius ab eis eruditi, et postea ab haeretico fuerant errore correpti: dum ostendit multitudinem deceptorum, dum impia *Periarchon* De Principiis ingerit volumina, quae emendata manu scorpii monstrabantur: dum acciti frequentibus literis haeretici, ut se defenderent, venire, non sunt ausi: tantaque vis conscientiae fuit, ut absentes damnari, quam praesentes coargui maluerint. Hujus tam gloriosae victoriae origo Marcella est: tuque caput horum et causa bonorum, scis me vera narrare, quem nosti vix de multis pauca dicere, ne legenti fastidium faciat odiosa replicatio, et videar apud malevolos sub occasione laudis alterius, stomachum meum digerere. Pergam ad reliqua.

§ 9. De Occidentis partibus ad Orientem turbo transgressus, minitabatur plurimis magna naufragia. Tunc impletum est: *Putas veniens filius hominis fidem inveniet super terram?* (Luc. xviii). Refrigerata charitate multorum, pauci, qui amabant fidei veritatem, nostro lateri jungebantur, quorum publice petebatur caput, contra quos opes omnes parabantur, ita ut Barnabas quoque duceretur in illam simulationem, immo apertum parricidium, quod non viribus, sed voluntate commisit. Et ecce universa tempestas, Domino stante, deleta est, expletumque prophetale:

* Siricii S. Pontificis.

(a) Nota quanti fieret ad captandam Orientalium Ecclesiarum gratiam, videri saltem Communionem Romanae Sedis utentem. Monumenta haec sunt Primatus Cathedrae Romanae.

(b) S. Anastasius creatus Pontifex est anno cccxviii; colitur die xxvii Aprilis.

Auferes spiritum eorum, et deficient, et in pulverem suum revertentur: In illa die peribunt omnes cogitationes eorum (Psalm. 103 et 145). Et illud evangelicum: Stulte, hac nocte auferetur anima tua a te: quae autem praeparasti, cujus erunt? (Luc. XII).

§ 10. Dum haec aguntur in Jebus, terribilis de Occidente rumor affertur, obsideri Romam, et auro salutem civium redimi, spoliatosque rursum circumdari, ut post substantiam, vitam quoque perderent. Haeret vox, et singultus intercipiunt verba dictantis. Capitur urbs, quae totum cepit orbem: immo fame perit antequam gladio, et vix pauci qui caperentur, inventi sunt. Ad nefandos cibos erupit esurientium rabies, et sua invicem membra laniarunt, dum mater non parcit lactenti infantiae, et suo recipit utero quem paulo ante effuderat. *Nocte Moab capta est, nocte cecidit murus ejus. Deus, venerunt gentes in haereditatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum, posuerunt Jerusalem in pomorum custodiam. Posuerunt cadavera sanctorum tuorum escas volatilibus coeli, carnes sanctorum tuorum bestiis terrae. Effuderunt sanguinem eorum sicut aquam in circuitu Jerusalem, et non erat qui sepeliret.*

Quis cladem illius noctis, quis funera fando
 Explicet, aut possit lacrymis aequare dolorem?
 Urbs antiqua ruit, multos dominata per annos:
 Plurima perque vias sparguntur inertia passim
 Corpora, perque domos, et plurima mortis imago

(AENEID. II).

Cum interim, ut in tanta confusione rerum, Marcellae quoque domum cruentus victor ingreditur.

§ 11. Sit mihi fas audita loqui, immo a sanctis viris visa narrare, qui interfuere praesentes, qui te dicunt in periculo quoque ei fuisse sociatam. Intrepido vultu excepisse dicitur introgressos: cumque posceretur aurum, et defossas opes vili excusaret tunicâ, non tamen fecit fidem voluntariae paupertatis. Caesam fustibus flagellisque ajunt non sensisse tormenta: sed hoc lacrymis, hoc pedibus eorum prostratam egisse, ne te a suo consortio separarent, ne sustineret adolescentia, quod senilis aetas timere non poterat. Christus dura corda mollivit, et inter cruentos gladios invenit locum pietas: cumque et illam et te ad Apostoli Pauli basilicam Barbari deduxissent, ut vel salutem vobis ostenderent, vel sepulcrum, in tantam laetitiam dicitur erupisse, ut gratias ageret Deo, quod te integram sibi reservasset, quod pauperem illam non fecisset captivitas, sed invenisset; quod egere quotidiano cibo; quod saturata Christo, non sentiret esuriem, quod et voce et opere loqueretur: *Nuda exivi de utero matris meae, nuda et redeam. Sicut Domino visum est, ita et factum est; sit nomen Do-*

mini benedictum (Job 1, 21). Post aliquot dies, sano integro vegetoque corpusculo obdormivit in Domino, et te paupertatulae suae, immo per te pauperes reliquit haeredes, claudens oculos, in manibus tuis, reddens spiritum in tuis osculis, dum inter laerymas tuas illa ridèret, conscientia vitae bonae et praemiis futurorum. Haec tibi Marcella venerabilis, et tibi Principia filia, unâ et brevi lucubratione dictavi non eloquii venustate, sed voluntate in vos animi gratissimi, et Deo et legentibus placere desiderans.

INDEX ALPHABETICUS SANCTORUM

QUORUM HISTORIAM

IN SURIO HABES PRO MENSE JANUARIO

	<i>Dies</i>	<i>Pag.</i>
AGNES Virgo et Martyr	21	525
AMMONIUS cum THEODORO Mon.		404
ANANIAS Dam. Ap. Mart.	25	656
ANTONIUS Magnus Abbas.	17	380
APOLLINARIS Virgo	5	408
APOLLONIUS cum CHILEMONE MM. 28 jan. ex 8 mart. .		788
ARCHADIUS Martyr	12	232
ARRIANUS Praeses cum THEOTICO MM.	28	787
ASCLAS cum LEONIDE et SOCC. MM.	28	787
AUGURIUS cum FRUCTUOSO et EULOGIO MM.	21	538
BABYLAS Ep. Mart.	24	618
BATHILDES Francor. Reg. Vid.	26	703
BENEDICTUS Biscop Abb.	12	235
BONITUS Arvern. Episc.	15	349
CALLINICUS cum THYRSO et Sociis Martyribus	28	776
CANUTUS vel KANUTUS Rex Mart.	19	444
CLEMENS Ancyrr. Ep. M.	23	565
CONCORDIUS Presb. Mart.	1	4
CONSTANTIUS Ep. Mart.	29	812
CYRUS et JOANNES MM.	31	848
DIODORUS cum MARIANO et Sociis MM.	17	420
ELEUSIPPUS cum SPEUSIPPO et MELEUSIPPO fratribus MM. .	17	372
EPIPHANIUS Ticin. Ep.	21	546
EUGENDUS Abbas	1	59
EULOGIUS cum FRUCTUOSO et AUGURIO MM.	21	538
EUPHROSINE Virgo	1	37
EUTHYMIUS Abbas	20	498
FELIX Nolanus Presb. Conf.	14	254

	<i>Dies</i>	<i>Pag.</i>
FRANCISCUS Salesius Episc	29	824
FRUCTUOSUS Episc. M. cum AUGURIO et EULOGIO Diaconis MM.	21	538
FULGENTIUS Ep. Rusp.	1	6
FURSEUS Conf.	16	357
GENOVEFA Virgo	3	87
GORDIUS Miles Mart.	3	79
GREGORIUS Lingon. Ep.	4	98
GUILLELMUS vel WILLELMUS Bituric. Episc.	10	185
HERMYLUS cum STRATONICO MM.	13	239
HILARIUS Pictav. Episc. et Doct.	14	244
HONORATUS Arelat. Ep.	16	338
KANUTUS vel CANUTUS Rex M.	19	444
ILDEFONSUS Episc. Tolet.	23	611
JACOBUS Eremita	28	799
JOANNES Calybita	15	295
JOANNES Chrysost. Ep. et Doct.	27	720
JOANNES Eleemosyn. Ep.	23	591
JOANNES cum CYRO MM.	31	848
JOANNES Reomaënsis Abb.	28	796
JULIANUS, BASILISSA Virgo et Socii MM.	9	151
JUVENTINUS et MAXIMUS MM.	25	643
LEOBARDUS Reclusus Conf.	18	483
LEONIDES et ASCLA MM.	28	787
LUCIANUS Presb. Mart.	7	130
MACARIJ duo Erem. Abbates	2	69
MARIANUS cum DIODORO et SOCC. MM.	17	420
MARCELLA Vidua	31	854
MARCELLUS Pp. MM.	16	333
MARTIANUS Presb. Eccl. Constantinop.	10	175
MARTINA Virgo M.	30	833
MARTYRES Monachi Montis Sinai	14	263
» » Rhaiti Reg.	it.	288
MAURUS Abbas	15	302
MAURUS Ep. Caesen.	20	492
MAXIMUS cum JUVENTINO	25	643
MEINARDUS vel MEINRADUS Erem. Mart.	21	541
MELEUSIPPUS cum SPEUSIPPO et ELEUSIPPO MM.	17	372
ODILO Abbas	1	45
PATROCLUS Martyr	21	532
PAULA Vid. Romana	26	680

	<i>Die</i>	<i>Pag</i>
PAULUS Primus Eremita	15	289
PETRUS de Aulana Mart.	3	78
POLYCARPUS Ep. M.	26	712
PONTIANUS Martyr	19	441
POPPO Abbas	25	660
PROJECTUS vel PRAEJECTUS Ep. Arvern. et M. cum Sociis	25	649
QUINQUE FRATRES Ord. Min. MM. in Marrochio	16	366
RAYMUNDUS de Pennaf. Conf.	23	562
RIGOBERTUS Episc. Rhem.	4	401
SEBASTIANUS Miles Martyr	20	462
SEVERINUS Noric. Apost. Abbas	8	437
SIMEON Stylites Conf.	5	412
SPEUSIPPUS e TERGEM. FRATR. MM.	17	372
STRATONICUS cum HERMYLO M.	13	239
SULPITIUS cognom. Pius Ep.	17	425
THEODOSIUS Coenobiarca Conf.	11	203
TIMOTHEUS Episc. Mart.	24	614
VALERIUS Ep. TREVIR.	29	809
VINCENTIUS Lev. Mart.	22	554
WOLSTANUS Wigorn. Episc.	19	455

ERRATA-CORRIGE.

<i>Erratum</i> — <i>Pag.</i>		<i>Lege:</i> anno 533
7 — obiit anno 570		anno 533
" " 45 — fidelis		fidelis
" " 338 — resti, tuendum		restituendum
" " 401 — Gessem		Gessen
" " 477 — errore		error
" " 512 — Qui-netian		quin-etiam
" " 525 — excussum		excusum
" " 617 — circulum		circulus
" " 721 — Asia Minoris		Asiae Minoris
" " 824 — Allöbrox		Allobrox.

APPENDIX

MARTYROLOGIUM ROMANUM

ILLUSTRATUM

EX OPERE BOLLANDIANO EX NOTIS EM.MI CAESARIS BARONII

ALIISQUE INTEGRAE FIDEI SCRIPTORIBUS



MARTYROLOGIUM ROMANUM

ILLUSTRATUM

De Sanctis pluries in Martyrologio memoratis, unica tantum vice hic agitur, et ea die qua officio gaudent vel commemoratione in Breviario Romano.

MENSE JANUARIO

KAL.

DIE I.

MARTYROL. — Circumcisio Domini nostri Jesu Christi, et Octava Nativitatis ejusdem (*Surius p. 1*).

S. ALMACHIUS

SIVE TELEMACHUS MARTYR.

Anno Chr. 404. — *Ex Oriente.*

MARTYROL. — Romae, S. ALMACHII Martyris, qui jubente Alipio Urbis Praefecto, cum diceret: Hodie Octavae Dominici diei sunt, cessate a superstitionibus idolorum, et a sacrificiis pollutis; a gladiatoribus occisus est.

Telemachus (a) quidam, vitam excolens monasticam, ex Oriente, divino afflatus Spiritu Romam contendit ut dira gladiatorum spectacula quae Honorio imperante adhuc vigeant (datis enim antea per Constantinum et Theodosium legibus minime potuerant aboleri), per suam mortem, si opus fuisset, de medio tolleret. Cum igitur sanguinem sanguine abstergendum putaret, dum Kalendis Januarii scelestum illud edebatur spectaculum, in stadium (b) ipse ingreditur, atque ad gladiatores accedens, mutuum inter eos dimicationem se-

(a) E graecis vocibus τῆλε *procul*, et μάχη, *certamen*, Telemachus appellavere Almachium, utpote qui gladiatorum cruentis certaminibus finem imposuit.

(b) In Amphitheatrum Flavium vulgo Colosseum.

(c) Ne putes Martyrologium ab Auctore in mar-

dare nititur, *Hodie* exclamans, *Hodie etc.* Saevissimi propterea ludi spectatores, iracundi accensi, et a daemone, qui iis delectabatur, in furorem acti, pacis auctorem lapidibus obruerunt (c). Qua re cognita, Imperator, admirabilem Telemachum in invictorum Martyrum numerum adscripsit (d); crudele autem illud spectaculi genus, pœnitens sustulit. Ecce quod principes potentissimi leges ferendo non valuerunt perficere, Almachius cruore suo impetravit (*Ex Theodoro Hist. Eccl. L. v, c. 26*).

MARTYROL. — Apud Spoletum, S. CONCORDII Presbyteri et Martyris, temporibus Antonini Imperatoris; qui primo fustibus caesus, dehinc equuleo suspensus, ac postea in carcere maceratus, ibique angelica visitatione consolatus, demum gladio vitam finivit (*Surius p. 4*).

SS. XXX. MILITES MARTYRES

Anno circiter 298.

MARTYROL. Ibidem (Romae) via Appia, coronae SS. Militum triginta, Martyrum sub Diocletiano Imperatore.

tyrili genere discrepare: a spectatoribus primum lapidibus appetitus S. Almachius, deinde jussu Praefecti ad sedandum populi tumultum, gladiatoribus traditus est confodendus.

(d) Non recte hic Theodoretus. Id sic accipias, ut quod Ecclesia statuit, imperator obsequenti sanctione munierit.

Sub Saeculi III finem, anno ver-
tente 14 imperii Diocletiani, illius in-
quam imperii quod sicuti ad Ecclesiae
decus, ita ad probrum crudelissimi
principis, *Aevi seu Aerae Martyrum*
appellatione designatum est, saevius
persecutio in Christianos et praeser-
tim in Milites coepit exerceri. Tri-
ginta igitur horum fortissimorum,
Romae, obsequium inanibus impiis-
que idolis ullo modo se reddituros ne-
gantes, et elata voce se Christianae fi-
dei addictos conclamantes, in carcerem
primum (*ita Martyrol. German.*) de-
trusi sunt, ac postea, imperatoris jus-
su, viâ Appiâ extra Urbem capite
truncati, *immarcescibilem gloriae co-
ronam* (1 Petri v, 4), sunt adepti. Hic
animadvertere libet, circa vocabulum
Coronae quo utitur Martyrol. et *mar-
tyrium* sonat, *gloriam, victoriam,
triumphum, laetum natalis diem*,
sanctam Dei Ecclesiam, ait Baronius,
quae Spiritu S. docente veram verbo-
rum ac rerum proprietatem didicit,
accerbissimas martyrum passiones *Co-
ronas*, ac vitae exitum *Natales* appel-
lare consuevisse.

S. MAGNUS MARTYR

Incerta aetate.

MARTYROL.—Eodem die (*Kal. jan.*)
S. MAGNI Martyris.

Plures quidem hujus nominis mar-
tyres reperiri, hunc vero hodierna
die, etiam in veteribus manuscriptis
memoratum, fatetur Baronius noster
ignorare quis sit et ubi passus. Pluri-
mae equidem Ecclesiae in Calendariis
et Reliquiarum Catalogis habent ex-
perantiquis documentis S. Magnum
Martyrem inscriptum, cum nihil in-
terea certo constet praeter nomen et
titulum gloriosum sanguinis pro Chri-
sto effusi. Hanc documentorum ab-
sentiam non raro dolere continget,
etsi hujus vel alterius Sancti in Mar-
tyrologio descripti existentia non sit
in dubium revocanda; quod multis de
causis provenire, hic pro caeteris si-

milibus casibus pium volumus moni-
tum lectorem. Primo igitur factum
est ut plurimorum Martyrum gesta vel
ipsamet nomina ad nos minime per-
venerint, quod in maximo rabidae
persecutionis aestu, et in praegrande
numero fidelium qui una eademque
die ad mortem adigebantur, Ecclesiae
Notarii, Actibus Martyrum colligen-
dis deputati, summâ incassum in hoc
negotio diligentia suâ uterentur. Ad-
de Gentilium sollicitudinem in de-
struendis judicialibus scripturis, ne
memoria superesset iniquissimae dam-
nationis, eorumque mirabilium quae
vel Omnipotens per martyres patra-
verat, vel ipsi invictissimi Christiani
toleraverant, et quomodo in confusio-
nem et irrisionem divorum et tyran-
norum steterint torti tortoribus for-
tiores. Hoc denique animadverten-
dum, plurimorum Sanctorum nomina
tantum innotuisse ex inventione sa-
crorum corporum in Coemeteriis, in
Cryptis etc., ubi praeter nomen et al-
liquod signum dignitatis, vel sacer-
dotii, vel virginitatis, vel martyrii,
nihil de loco, aut tempore aut genere
mortis legeretur.

MARTYROL. — In Africa B. FULGEN-
TII, Ecclesiae Ruspensis Episcopi, qui
tempore Wandalicae persecutionis, ob
catholicam fidem, eximiamque do-
ctrinam ab Arianis multa perpassus
et in Sardiniam relegatus, tandem ad
propriam Ecclesiam redire permissus,
vita et verbo clarus, sancto fine quie-
vit (*V. Surium, supra. p. 6*).

S. JUSTINUS EPISC. ET CONF.

Incertae aetatis. — Italus.

MARTYROL. — Teate in Aprutio ci-
tra, natalis S. JUSTINI ejusdem civita-
tis Episcopi, vitae sanctitate ac mira-
culis clari.

Ex documentis fide non indignis
fertur S. Justinus primus extitisse
Teatinus Antistes, cum in Italia

quiescere coepisset Ecclesia post Maximianum. initio Saeculi IV (anno 310). Autumant vero nonnulli eum floruisse saeculo VI. Quidquid sit, Teate (a), ab immemorabili, magna devotione ut Patronus colitur, ejus namque regionis et urbis incolae coelestia subsidia per eum variis in periculis ac necessitatibus et privatis et publicis mirabiliter consecutos fuisse testantur. In romanum Martyrologium relatus est a Benedicto XIV.

MARTYROL. — In territorio Lugdunensi, monasterio Jurensium, S. EUGENDI Abbatis, cujus vita virtutibus et miraculis plena refulsit (V. *supra Surium* p. 59).

MARTYROL. — Apud Silviniacum S. ODILONIS Abbatis Cluniacensis, qui primus Commemorationem omnium fidelium defunctorum prima die post festum omnium Sanctorum in suis monasteriis fieri praecepit; quem ritum postea Universalis Ecclesia recipiens comprobavit (V. *Surium* p. 45).

De B. BONFILIO, cujus Natalis hodie commemoratur, agemus una cum caeteris BB. Fundatoribus Ordinis Servorum B. M. V. die XI Febr. Ejus tamen peculiare elogium non praetermittimus:

MARTYROL. — Etruriae, in Monte Senario, B. BONFILII Conf., unius ex septem Institutoribus Ordinis Servorum B. Mariae V., quam cum impense coluisset, ab ipsa in coelum repente evocatus est.

MARTYROL. — Alexandriae, depositio SANCTAE EUPHROSYNAE Virginis, quae in monasterio virtute abstinentiae ac miraculis claruit (V. *Surium supra* p. 37).

IV. NONAS.

DIE II.

SACRORUM LIBRORUM MARTYRES

Romae anno 303.

MARTYROL. — Romae commemoratio plurimorum SS. Martyrum, qui spreto Diocletiani imperatoris edicto

quo tradi sancti Codices jubebantur, potius corpora carnificibus, quam sancta dare canibus, maluerunt.

Anno 19 imperii Diocletiani (*inquit Eusebius l. VIII, c. 3*), mense Martio cum salutaris Passionis Dominicae festum immineret, omnibus in locis, per imperatoris litteras indictum fuit ut deturbarentur ecclesiae, soloque aequarentur; Scripturae Christianorum absumerentur igni; qui honorem fuissent adepti, de gradu turpiter deponerentur; privati, si modo in fide Christi perstarent, libertate penitus privarentur.... Non longo post tempore aliis litteris mandatum est ut omnes Ecclesiarum Antistites et primores Clerici conjicerentur in vincula, deinde idolis victimas immolare cogerentur. Ejusmodi igitur (*ita Baronius ad ann. 302, n. 22*) de libris comburendis promulgato Imperatoris edicto in omni provincia et in singulis civitatibus Praesides invigilabant ut a Christianis Codices traderentur, additisque tormentis, crudeliter cgebantur. Qui ergo atrocitate poenarum perterriti, quos apud se haberent codices traderent, *Traditores* vocabantur; horum ingens numerus fuit; sed prope infinitus illorum, quorum constantia nulla est concussa formidine, qui ne codices sacros traderent lubentissimo animo mortem oppetierunt. Horum omnium coronas quod impossibile visum sit singulorum memoriam pròsequi, una die, nempe II Januarii, Romana Ecclesia supradicto celebrat praeconio.

S. ISIDORUS EPISCOPUS MARTYR

Aetate incerta. — In Oriente

MARTYROL. — Antiochiae passio B. ISIDORI Episcopi... «qui (*subdit Galesinius*), Catholicae fidei defensor acerrimus, ab impiis Arianis vehementer oppugnatus, demum in summo certa-

(a) *Teate* — italice *Chieti*, antiquorum *Maruccinorum* terrae, nunc *Aprutti* citerioris urbs est prope oram Adriatici maris.

mine fortiter se gerens, pro Christo Domino sanguinem profudit:» Probabiliter huic martyrio assignanda est aetas non anterior dimidio Saeculi iv.

SS. ARGAEUS, NARCISSUS
ET MARCELLINUS FRATRES MART.

Circa 315. — Orientales.

MARTYROL. — Tomis in Ponto (a), SS. trium fratrum ARGÆI, NARCISSI et MARCELLINI pueri, qui sub Licinio principe inter Tyrōnes comprehensus, cum nollet militare, caesus ad mortem, et diu in carcere maceratus, demum in mare mersus, martyrium consummavit; fratres vero ejus gladio perempti sunt.

Hunc Marcellinum *puerum* intelligence pueriles annos vix excedentem, et inter sanctos germanos natu minimum; et prius militaribus stipendiis violenter mancipatum ad bellicam artem ediscendam, quam armis ferendis aptus esset. Horum Acta desiderantur; ex quibus probabiliter constaret Argeum (alii Argæum) et Narcissum milites fuisse, et ideo ad martyrii gloriam evectos quod nollent jurejurando adstringi sub invocatione deorum, nec idōlis sacrificare, ut Licinius (b) jusserrat, quo Christianos de exercitu suo vel fidei desertores faceret vel victimas suae immanissimae impietatis. Marcellinus videtur coronam prior consecutus, tanto splendidiorem, quanto infirmior aetas, in qua exigui corporis vires longe superavit animi fortitudo. Apud Galesinium dicuntur Argæus et Narcissus comprehensi, quod fratrem in vinculis crebrō et perammanter inviserint; ad judicem ducti,

(a) *Tomis in Ponto.* Pontus communiter apud Italos *Mar Nero*, his adjunctis designatur, nempe Euxinus, vel Scythicus vel Tauricus. Mediterraneum sive Internum mare, Aegeo interjecto, attingit in Orientali-Australi Europae plaga.

Tomis autem Urbs de qua toties in Tristibus Ovidii Nasonis, nunc *Baba* vocatur, vel *Tomiswar*.

(b) *Licinius*, efferatissimus Christiani nominis hostis, prius ab anno 307 cum Galerio et Maxentio

Christum et ipsi fideliter constanterque confessi sunt.

S. MARTINIANUS MEDIOLANI EPISC.

Floruit a 420 ad 434. — Italus.

MARTYROL. Mediolani, S. MARTINIANI Episcopi.

Iniit hic Episcopatum anno 423. Sanctissimum virum fuisse nos docet S. Ennodius (v. 17 Jul.) aetate eidem proximus, qui Epigrammate eum laudat. Candori Columbae comparatus fuit propter castissimam mentem, et columbae imaginem dixerunt vultu angelico praesetulis, facie formosus, formosior moribus, et prudentiā. Unde Ennodii distichon:

Mens nivei lactis, species manifesta columbae;
Astutiā serpens, Martiniane vale.

Obiit S. Praesul circa an. 435, exactis 13 in pastoralis munere. Civis Mediolanensis satis tuto creditur. Martinianum pro Martiniano appellatum a nonnullis tradit Baronius in Notis ad Martyrol. (*Ex Jos. Ant. Saxio historiographo Archiepiscopo. Mediolan.*).

S. ISIDORUS EP. ET CONF.

Anno circiter 390. — Aegyptius.

MARTYROL. — Nitriae in Aegypto, B. ISIDORI Episc. et Conf.

Testatur S. Hieronymus epist. 27 ad Eustochium, sibi Patrum Aegyptiorum adeunti mansionem, « sanctum ac venerabilem Episcopum Isidorum Confessorem occurrisset cum turbis innumerabilibus monachorum, ex quibus multos Sacerdotalis et Leviticus sublimabat gradus.» In quae ita commentatur Baronius: Cum S. Hierony-

et Maximiano Herculeo sceptrum Romani imperii tenuit, deinde cum Maximino II, denique, dum Constantinus Magnus in Occidente, ipse in Oriente imperavit usque ad annum 323. Vindex tandem ira coelestis debitas ab eo pro tot tantisque sceleribus poenas repetiit; praelio namque superatus, in exilium actus, atque laqueo interemptus est.

inus hunc *Confessorem* appellet, sciendum est, diversâ admodum significatione a praesentis temporis usu, hanc vocem a majoribus usurpatam. Illi enim neminem eo vocabulo appellabant, nisi eum qui Christi fidem interpellatus coram fidei hostibus confessus esset. Si vero aliquid genus tormentorum esset expertus, nec tamen Martyrio occubuisset, tunc et *Martyr* vocatus, idemque aliquando etiam dictus reperitur Confessor, quod scilicet nondum martyrium consummasset... Obtinuit postmodum usus, ut omnes qui laudabiliter sancteque vixissent, sanctoque demum ac probato fine in Domino quievisse Confessores appellarentur.

Merito juxta antiquam significationem Confessor dicitur Nitriensis Monachus atque Episcopus Isidorus; ipse enim multa pro Catholica fide tuenda perpessus fuerat et perpeti obnoxius et fortiter paratus erat in persecutionibus qua Ariani et Schismatici Archimandritae, Episcopi et Principes, plurimos per annos (iv, v et vi saeculo), Orientalia et Aegyptiaca Monasteria crudeliter exagitarunt.

S. SIRIDION EPISCOPUS

Ignotae aetatis.

MARTYROL. Ipso die (iv *Nonas Jan.*) S. SIRIDIONIS Episcopi.

Stridonium legimus in Martyrol. Germanico et Usuardi, et Spiridionem, sed mendose, in quibusdam nostris Romanis et Venetis editionibus. Siridion suspicantur eruditi *Isiridionem* Antiochenum esse, a S. Jeronymo memoratum. De eo nihil prorsus ad nostram notitiam pervenit.

MARTYROL. In Thebaide, S. MACARI Alexandrini, Abb. (v. *Surium* p. 69).

(a) *Antheros* graece et recte scripsit Eusebius in Ecclesiast. historia, nec non *Antherotos*, ut in egregiis etiam Romanae Ecclesiae monumentis. *Antheros* graecis literis inscriptum repertum est in lapideo tegumento ejus loculi sepulchralis. (Vide laudatissimum Opus inelyti Equitis Joh. Bapt. De-Rossi; *Roma Sotterranea* T. II, p. 56 et 57.)

III. Nonas.

DIE III.

S. ANTHERUS PAPA MARTYR.

Passus est anno 236. — Graecus.

MARTYROL. — Romae, viâ Appiâ, natalis S. ANTHÈRI Pp., qui sub Julio Maximino passus est, et in caemeterio Callisti sepultus.

Diuturno martyrio cum occubuisset die 19 Nov. anni 236 (ne cures hic chronologiam Baronii qui biennio tardius haec collocat) S. Pontianus in Sardiniae insula in quam exul missus fuerat, biduo post in ejus locum a Clero suffectus est Antherus (a), genere Graecus, cujusdam Romuli filius. At furens Maximini I (b) persecutio, quae in sacros praesertim Ecclesiae ministros saeviebat, sancto Pontifice post dies circiter quadraginta (non duodecim annos ut in vitiatum quodam codice Libri Pontificalis) Petri Sedem vacuum reddidit. Inquisitus ipse, comprehensus, et dire necatus est, quod summo studio per Notarios jam a Clemente Pp. ad id constitutos, curasset ut Acta Martyrum attente sollicitique colligerentur et in ecclesiis reconderentur. Fuit Pontifex XIX post Petrum Apost. Genus martyrii, ait Ruinart, penitus ignoratur. Ejus corpus Christiani sepelierunt in Cryptâ Summorum Pontificum in caemeterio Callisti; ejus tamen reliquiae nunc quiescunt in pago Taurinensis Dioecesis (*Giaveno*) ubi ut Patronus religiosissime colitur (c).

MARTYROL. — Eodem die (3 *Non. jan.*) S. PETRI, qui, apud civitatem Aulonam, crucis supplicio est interemptus (v. *Surium* p. 77).

(b) Ne te moveat, aliquibus in Scriptoribus Maximum legere pro Maximino. Hic namque tunc imperium obtinebat, Puppienus autem cognomento Maximus erat eodem tempore Praefectus Urbis, qui postea et ipse sceptro potitus est.

(c) Ex authenticis documentis; Vide ejus pagi historiam scriptam ab adm. Rev. Gaudenzio Claretta; Taurini 1859.

SS. CYRINUS, PRIMUS

ET THEOGENES, MARTYRES

Anno probabiliter 320. — Orientales.

MARTYROL. — In Hellesponto * SS. MM. CYRINI, PRIMI ET THEOGENIS.

Trium horum Martyrum, Theôgenis praecipue, celebris est apud omnes Ecclesias memoria. Eadem his gloriosae mortis causa ac Marcellini de quo supra (die II), scilicet, quod nefas dicerent Christiano arma facere sub signis pagana superstitione pollutis. Cyrinus et Primus ut socii Theôgenis commemorantur in heroica fidei confessione; de hoc autem singulariter sermo est in Actis quae multi a scriptoribus fiunt, quaeque hic saltem compendiose sunt referenda.

Theôgenes tempore Licinii comprehensus est in Phrygia, et perductus ad Legionem quae dicebatur secunda Trajana quae Cyzici (nunc urbs est diruta) considebat, ad Tribunal Zilicentium. Ille autem audacter in Legionis conspectu, *Ego, inquit, Christianus sum et m. lito Regi regum; illi ergo militans, alii militare non possum.* Et cum Tribuno chlamydem et baltheum porrigenti et dicenti saepius milita... eadem semper responderet, ad quatuor alligatus est palos, et illic nudus fustibus nodosis diutissime caesus. Eo in supplicio Tribunal iterum iterumque adolescentem interpellat: *Militas, militas, an non?* Cui confessor: *Ego utique milito, at uni Domino meo Jesu qui venturus est, iudicare vivos et mortuos.* Sapientissimum responsum Zilicentius, irâ excandescens, cruentioribus percussionebus puniebat, dum Martyr, quo durius vapulabat, maiorem spiritus virtutem et vul-

tus hilaritatem ostendebat, gratias Deo agens qui illum dignum effecisset aliquid pati pro nomine ejus. Ductus postea est in publicum urbis forum, et ibi coram populo nervis (a) eum tenderunt. Illic transiens Optio (b) legionis, Theôgeni irridere coepit, et *ubi est*, eum interpellare, *ubi est Deus ille tuus et rex cui jactas te utilius et gloriosius militare?* ... *Cur te de his poenis eripere negligit? Si mihi esset potestas, te gladiis in frusta caedi imperarem, et projici canibus.* Cui beatus Theôgenes vaticinans ait: *Venient, scito, dies in te post modicum temporis, et tua et Tribuni tui crura frangentur, et corpora vestra avibus et feris consumentur.* Vera beatum praedixisse, mox videbimus. Theôgenem interea Tribunus et Praefectus jusserunt in carcerem mitti et quatuor clavis pedes manusque ejus configi; signavit tribunus carceris ostium, ut sic derelictus, cruciatibus et fame moreretur. Ille autem angelis ministrantibus pascebatur, et coelestibus recreabatur colloquiis; sed et carceris custodes audierunt multitudinem cum Theôgene canentem. Id cum Tribunus rescivisset, christianos suspicatus est fraeto sigillo carcerem introgressos; quare manum militum prae foribus stare imperavit, et ipse ad ostium currit satellitibus stipatus... Sigillum, oh stupor! illaesum reperit. ... frangit itaque, et aperiens festinanter ingreditur nullum inveniens nisi Theôgenem vivum et sanum in nervo infixum et laetanter psallentem. Tunc Tribunal et militarem turbam tremor magnus occupat, statimque discedunt. Haec Licinio referre Tribunus festinavit, illeque rescripsit Christianum pertinaciter militare negan-

* Helles-pontus (italice *Stretto dei Dardanelli*) fretum est inter Aegæum mare et Pontum Euxinum, dividitque Europam ab Asia. Nomen duxit ab *Helle* Thebani regis filiâ quae, ut fabulatores somniant, cum per hoc fretum fugam equitando imprudenter caperet, undis submersa periiit.

(a) Nervus (in singulari numero, nam *Nervi* in

plurali flagra ex nervis bubulis significabant), erat ferrea vel lignea machina supra quam per foramina varia arctissime corporis violenter extensi membra, plerumque manus et pedes, interdum etiam renes et collum reo vinciebantur.

(b) Optio gradus militiae inferior Tribunus, Centurioni proximus; (italice *Ajutante*).

tem in mare demergi oportere. Magna cum laetitia Theogenes sententiam excepit, et ad locum perrexit unde erat in mare praecipitandus; et implorato orationis spatio, contra Orientem stans, elevatis manibus preces fundebat; at mirum! tanta lux circa eum effulsit ut milites et nautae perterriti et quasi excaecati, eum jam projicere non auderent. Sed illos Theogenes adjuravit ut jussa exquererentur, et in civitatem revertentes crederent Deo ut haberent partem illius coelestis lucis qua eum jam frui perspexerant. Tunc illum in maris undas projece-
runt; sed ad Urbem cum pervenissent, renuntiaverunt quae viderant, et Christo crediderunt ipsi et ipsorum filii et ex populo multi, et de eadem legione nonnulli. Post dies autem circiter sexaginta, facta est pugna vehemens contra Licinium (a), in qua ex Legione ipsa quotquot non crediderant confossi ceciderunt; qua accepta clade Licinius irascens in Tribunum et Optionem, crura eorum frangi praecepit et bestiis discerpenda reliquit sicut beatissimus Martyr prophetaverat.

MARTYROL. Caesaræae in Cappadocia, S. GORDII Centurionis, de cujus laudibus extat praeclara Basilii Magni oratio, in ejus die festo habita (v. *Surium* p. 79).

SS. ZOSIMUS ET ATHANASIUS

COMMENTARIENSIS MARTYRES

Circa annum 303. — Orientales.

MARTYROL. — In Cilicia SS. MM. ZOSIMI et ATHANASHI Commentariensis.

S. Zosimus in Cilicia (b) eremum cum feris incolebat. Comprehensus, Domitiano praesidi sistitur, cumque Christum confiteretur, aures ei candenti ferro aduruntur. Deinde in le-

(a) Per victrices copias Constantini Magni, cujus litteras non semel petulanter spreverat, ejus inter alia crimina immanitatem in Christianos redarguentes.

(b) Pars media et meridionalis Asiae Minoris prospiciens insulam Cyprum.

bètem, liquato plumbo plenum, a capite suspensus mittitur. Verum mirabiliter ex omnibus liberatus, apparen-
te in theatro leone, ac de Christo, humana voce, loquente, Athanasium Commentariensem (c) ad fidem adduxit. Dimissus a tyranno, redit ad montes in quibus ante pietati vacare consueverat, ibique commorans erudit baptizatque Athanasium. Inde sub disruptas hiantesque petras simul ingressi, animas Deo reddiderunt (ex *Graecis Menaeis*).

SS. THEOPEMPTUS ET THEONA

MARTYRES

Circa annum 303. — Asiatici.

MARTYROL. — Item SS. THEOPEMPTI et THEONAE qui in persecutione Diocletiani illustre martyrium obierunt.

Bollandistae assignant hic annum 284, iis freti Meneorum verbis: *Excitatae a Diocletiano Imperatore persecutionis primam procellam excepit*; eo revera anno initium sumpsit *Martyrum*, seu *Diocletianea* aetas. Sed alia documenta et quidem gravia ad annum nos deducunt 303, a quo x persecutio, proprie dicta, computatur. Nicomedia (d) probabiliter locus martyrii fuit. Audiantur Menea: S. Hieromartyr (*sacrae fidei confessor*) Theopemptus Episcopus, excitatae a Dioclet. Imp. persecutionis primam procellam excepit, et quod Christum Deum intrepide confiteretur, coronâ donatus est martyrii. Captus quippe, atque ad imperatorem pertractus, cum ei errorem suum exprobraret, in ardentem conjectus fornacem, inde innoxius evasit. Tum oculus ei eruitur. Postea, lethale venenum bibendum porrigit, cujus tamen vis divinitus ne labem pateretur, extincta. Quod cum cerne-
ret Theonas magus qui illud ei mi-

(c) *Commentarienses* dicebantur qui officium Notarii vel scribae, a cancellis sive a secretis, ut ajunt, exercebant.

(d) *Nicomedia* perantiqua Asiae minoris urbs nunc *Nikmid* appellata.

scûerat, Christi fidem amplexus est. Sed Theopemptus aliis quoque cruciatibus affectus, demum gladio percussus occubuit. At Theônas in effossam scrobem demissus, injectâ dèsuper terrâ oppressus est, sicque ad Christum victor migravit.

S. DANIEL PATAVINUS MARTYR.

Anno 168. — *Italia.*

MARTYROL. — Patavii, S. DANIELIS Martyris.

Daniel, B. Prosdòcimi Episcopi (*vide* 7 nov.) Diaconus, Patavii (a), licet Hebraeâ natus familiâ, cum constantissime Christianam fidem populum palam publiceque doceret, ab illius urbis Praefecto, imperantibus Marco Aurelio et Lucio Vero, comprehensus, immani supra modum cruciatus et mortis genere consumptus est, quod comperit in mirifica ejus corporis Inventione. Cum S. Levitae et Christi martyris sepulcrum plura per saecula ignotum hominibus fuisset, Divinâ Providentiâ, ad populum Patavinum in Catholica fide roborandum, accidit anno salutis 1064, ut caeco cuidam in Hetruria, per quietem, juvenis Levitico habitu appareret, visum ei promittens si Patavium pergit et in sacello Deiparae a divo Prosdòcimo extructo, corpus B. Danielis Martyris investiget. Is ergo tanta mercede allectus, Patavium statim contendit, remque omnem Monachis Cassinatibus ejus Ecclesiae custodibus exponit, rogatque ut sibi liceat ea nocte in claustris porticu consistere et orationi vacare. Annuentibus illis, noctu per visum ejusdem beati adolescentis Leviticis insignibus induti, ostensus ei locus est ubi quaesitus thesaurus latèret. Quare mox ubi illuxit, Episcopus accersitur, et populus convocatur; caecus locum assignat, fossores

operi intendunt; quid multis? humo nondum circumcirca penitus effossâ, reperitur quod tamdiu latuerat. Ibi namque apparet arca lapidea quae in formibus sed perspicuis notis legendum praebebat: *Hic requiescit Corpus Danielis Martyris et Levitae*. Arcâ ad apertâ, conspicitur sacrum cadaver, heu! supine jacens medium inter duas tabulas, lapideam unam, alteram ligneam; utramque trabales clavi colligabant, corpus transfodientes, deque illius vulneribus cruor veluti recens effusus diffluere videbatur. Quo facto, extemplo, caeco visus redditur; stupentes interim lacrymantesque tam dirae necis spectatores suavis recreabat odor; et tantae et adeo novae rei famâ per totam civitatem diffusâ, undique confluit, innumera miracula fiunt, et ita hinc precibus, hinc lacrymis, hinc gaudio tota civitas agitur. Hujus tam mirabilis Inventionis memoria solemnissime in Ecclesia Patavina hac die celebratur.

S. FLORENTIUS VIENN. EPISC.

ET MART.

Ab anno 241 ad 258.

MARTYROL. — Viennae in Galliis S. FLORENTI Episcopi, qui tempore Gallieni Imperatoris in exilium relegatus, illic martyrium consummavit.

Septimus hic urbis Viennae in Gallia (b) Episcopus a quibusdam creditur, ab aliis octavus vel nonus. Patria ejus, locus exilii et obitus ignorantur. Complura eum laudant Martyrologia, et dicunt ut fide et constantiâ strenuum, sic doctrinâ et pastoralis munere clarum.

MARTYROL. — Lutetiae Parisiorum S. GENOVEFAE Virg., quae a beato Germano, Antiodorensi Episc., Christo dicata, admirandis virtutibus et miraculis clauit (*vide Surium sup. p. 87*).

(a) Patavium italica urbs (Padova) in Venetorum ditione, studiis percelebris.

(b) Vienna haec Allôbrogum vel Galliae inscribitur ut a Vindôbona (communiter Vienna) Au-

striaca distinguatur. Apud veteres erat Allôbrogum (Sabaudiae, italice Savoia) caput, et romanorum aetate provinciae praerat Viennensi.

PRIDIE NONAS.

DIE IV.

MARTYROL. — In Creta natalis S. TITI, qui ab Apostolo Paulo Creten-sium Episcopus ordinatus, post prae-dicationis officium fidelissime con-summatum, beatum finem adeptus, sepultus est in Ecclesia, ubi a beato Apostolo dignus minister fuerat con-stitutus. Agitur ejus dies festus octa-vo Idus Februarii.

Deeoiatque agemus die 6 Februarii.

SS. MARTYRES

PRISCUS PRESBYTER

ET PRISCILLIANUS CLERICUS

AC BENEDICTA

Anno circiter 262. — Itali.

MARTYROL. — Romae, SS. MM. PRI-SCI Presbyteri et PRISCILLIANI Clerici, ac BENEDICTAE religiosae foeminae, qui, tempore impiissimi Juliani, gladio martyrium compleverunt.

Horum Acta interciderunt, praeter paucula quae in S. Pimenii et So-cior. qualibuscumque Actis xxiv Mar-tii recensentur. Eorum tamen omnia Martyrologia Latinorum meminere. Quaestionem in Sanctos Martyres egit Apronianus cui Julianus, numquam Romae commoratus, Urbis Praefectu-ram mandaverat. De Juliano Apo-stata alibi pauca dicemus.

S. DAFROSA

VID. ROM. MARTYR.

Anno 362 aut 363 Italia.

MARTYROL. Item (Romae), beatae DAFROSAE uxoris S. Flaviani Marty-ris, quae post interfectione viri sui primum exilio relegata, deinde sub praefato Principe (Juliano), capite plexa est.

Fuit Dafrosa conjux nobilissima Flaviani jam Urbis Praefecti et pro Christi fide necati; filias autem san-ctissimas genuit et item pro Christo Martyres. Demetriam (vide die xxi

(a) Bononia, media fere in Italica Peninsula jacet Aemiliae regionis caput, in solo amoeno salubri, feracissimo; civitas, quam jure merito

jun.), et Bibianam (ii Dec.). Post viri supplicium (V. xxii Dec. de S. Flaviano), Dafrosa fame primum cruciatur, dein Fausto cuidam propinquo suo tradi-tur, qui eam conatus inducere ut sibi nuberet, diisque sacrificaret, ipse-met ab ea imbutus fidei mysteriis, atque a Joanne presbytero (qui xxiii Jun. colitur) baptizatus, feliciter in ipsius tyranni conspectu extinctus est. Corpus Fausti canibus expositum Dafrosa noctu sepelivit in loco juxta martyres. Apronianus crudelissimus pro impio Juliano in Urbe Praefectus, in piam matronam furens cujus o-pera Faustus qui eam pervertere de-buerat, ad veram fidem e contra conversus fuerat, eam Româ expulit, et non multo post capite damnavit. Sanctus Sacerdos ille Joannes vene-rabile Dafrosae cadaver in crypta re-condidit supra quam Ecclesia aedifi-cata est S. Bibianae nomine, quam vetustate labentem Urbanus VII Pont. Max. restauravit, depositis in altari principe Reliquiis Sanctorum Martyrum, filiarum scilicet, et bea-tae parentis.

SS. HERMES, AGGAEUS

ET CAJUS MM.

Anno 303. — Itali.

MARTYROL. — Bononiae, SS. HER-MÉTIS, AGGAEI ET CAJI MM. qui sub Maximiano Imperatore passi sunt.

Acta perierunt; at plurima Agio-graphorum testimonia (si quaedam excipias, ex. gr. S. Hieronymi, qui-bus in Oriente propter nomina Ag-gaei et Hermetis illarum regionum magis propria, collocantur), cum ta-bulis concordant inelytae Bononiensis Ecclesiae; inter caeteros Baronius noster in Annal. Ecclesiast. ad an-num 303, N. cxxii ubi varias per Italiae regiones et urbes praecipuos enumerat Christi Athletas, sed Bo-noniensis (a) ait, nobilis civitas prae-

que nobilem vocat Baronius, nulli ferme, viris sanctitate, dignitate, doctrinâ excellentibus, se-cunda. Evangelium edocta est a S. Apollinari

claros habuit martyres, Vitalem et Agricolam, Hermètem, Aggaeum et Cajum etc. Corpora eorum insciis Christianis inter Judaeorum ossa projecta, inde asportaverunt fideles in honestum locum; Eusebius Episcopus in aede S. Crucis collocavit, ubi duo leguntur inscriptiones quibus docemur, sepulchrale monumentum trium SS. MM. a quodam nobili viro de Sabbatinis, anno 1303 confectum fuisse; ac postea sacram aedem vetustate corruptam, anno 1580, ab alio patriciae illius gentis tam pietatis quam nominis haerede, omni cultu restauratum.

S. MAVILUS MARTYR.

Circa annum 211. — Afer.

MARTYROL. — Adrumèti in Africa, commemoratio S. MAVILI Martyris, qui in persecutione Severi Imperatoris, a Scàpula saevissimo Praeside damnatus ad bestias, martyrii coronam accepit.

E Tertulliano eruitur hujus sancti Martyris notitia. Ejus mortem tot divinae ultionis in impiissimum Judicem et Carthaginensem civitatem signa subsequuta sunt, ut ille Scriptor, epistolâ sive libello in quo Mävili laudes dicit, Praesidem Scapulam de crudelitate adeo iniqua in Christianos corripere non timuerit, et admonere ne ultra in Deum pugnare auderet. *Cum*, verba sunt Tertulliani, *Cum Adrumeticum (a) Mävillum ad bestias damnasset, et statim haec vexatio subsequuta est, et nunc ex eadem causa interpellatio sanguinis, idest, nunc sanguis innocens quem*

Ravennatensi Episcopo et Apostolorum Principis discipulo; S. et vere magnus Antistes ejus Petronius, saeculo V. ut alter urbis fundator, et ejus gloriae auctor extitit; prima fuit italicarum urbium quae Athenaeo decoraretur (italice *Bologna*).

(a) *Adrumeticus* ex antiquissima Hadrumeto urbe in Africa Carthaginiensi, sive provincia Byzacena, in praesens Tunetino Principatu (italice *Stato di Tunisi in Barberia*).

(b) *Hunmericus*, Genserici regis filius, inter Wan-

dire fudisti a te requiritur et longe lateque de eo per tam gravia flagella Omnipotens vindictam sumit.

SS. AQUILINUS

ET SOCII MARTYRES

Circa 484 — Afri.

MARTYROL. Item in Africa, praeclarissimorum Martyrum AQUILINI, GEMINI, EUGENII, MARCIANI, QUINCTI, THEODÔTI et TRYPHÔNIS.

De Septem his strenuis Christi commilitonibus Afris, nihil aliud quam nomina et patriam ex Chronistis et pluribus Martyrologiis, vetustisque Codicibus scire datum est. Horum Acta amplius non extant, at Ven. Beda testatur (*Vide Baronii Notas*) aetate sua prae alicujus manibus fuisse. Pro fide ipsi certant et gloriosissime occubuerunt in magna illa et horribili persecutione quam Hunnericus Wandalorum tyrannus (b) in Africa excitavit.

MARTYROL. — Apud Lingonas S. GREGORII Episcopi, miraculis clari. (*Vide Surium, supra p. 98*).

Deinde. — Rhemis in Gallia S. RIGOBERTI Episc. et Conf. (*V. Surium p. 101*).

NONIS JAN.

DIE V.

S. TELESOPHUS PAPA MARTYR.

Passus est anno 138. — Italus.

MARTYROL. — Romae, S. TELESOPHORI Papae, qui sub Antonino Pio post multos labores, pro Christi confessione, illustre martyrium duxit.

Thurii in Magna Graecia (c) natus est ex patre qui antequam ob Oriente in Italiam se transferret Anachoreticam vitam egerat. Monastici et ipsum

dalorum principes (ab anno 477) supra modum crudelissimus, utpote ad Arianis incitatus, in Catholicos fuit. Atrocissima et immatura, quae tantum Ecclesiae hostem decebat, morte periit anno 487.

(c) *Thurium* vel *Thurii-orum* eversum Castellum; in Magna Graecia, extrema orientalis Italiae regionis, hodie Calabria ulterior nuncupatae, quam vetustissimi incoluerunt, malâ fermâ populus, Sybaritae.

Telesphorum primaevi Eliani Ordinis (a) sectatorem fuisse ferunt quaedam haud spernenda testimonia; sed si haec omnino refellere temerarium ducimus, fidem attamen plenius sibi vindicat nostram Romanae Ecclesiae traditio quae eum dicit jam ante Pontificatum Romano Clero addictum et ex Presbytero, ob spectatas in sacris muneribus virtutes, ad Petri Sedem, Sixto I. per martyrium sublato evectum. Summum Episcopatum gessit Hadriano imperante; in cujus persecutione, quae adhuc in exordio regni Antonini Pii (b), Praesidium malitiæ et paganicae plebis odio in Christianos, vel inscio Principe, exercebatur, exagitatus mactatusque est. Sacerdotum enim idolorum, propter sollicitudinem strenue adhibitam in regenda et amplificanda Ecclesia Christi, quæsitus ad necem, inter martyrum sepulchra diu latuit; quo in loco Calimerum, S. postea Episcopum Mediolanensem et Martyrem, evangelicâ imbuit doctrinâ, atque SS. Brixianis Faustino, Jovitæ et Afrae pio juvit solatio et vires auxit ad mala, quibus premebantur, fortiter perferenda. Captus tandem est et capite damnatus, cum in Romana Cathedra supremo Sacerdotio sanctissime functus esset, ab Aprili mense anni 127, ad Nonas Januarii anni 138, juxta Chronicon Damasianum, a gravissimo italicarum rerum scriptore Ludovico Muratori receptum. Octavus Papa fuit post Petrum Apostolum. Telesphorus fuit qui, inter alia saluberrime decreta, fideles ad Jejunium quadragesimale Salvatoris Jesu exemplo sacratum, et jam ex Apostolica traditione et pia consuetudine in Eccle-

sia servatum, solemnî decreto adstrinxit. Missae media in nocte Nativitatis Domini solemniter celebrandae auctor fuit; sed et ajunt hunc fuisse Pontificem qui trium Missarum celebrationem eo in Festo habendam invexerit, eo consilio ut 1^a Missa beatae nativitatis humanae Verbi Dei memoriam honore prosequeretur; 2^a in Aurora, adorationem per Pastores divino Infanti praestitam commemoraret; 3^a denique, Verbi Redemptoris manifestam Gentibus apparitionem, Magorum, stella duce, adventu expressam, celebraret. Telesphorus item instituit ut Hymnus Angelicus *Gloria in Excelsis* (non tamen adeo frequenter ut in nova Liturgia) in Missa diceretur.

SS. MARTYRES PLURIMI IN THEBAIDE

Praesertim

Annis 303 et 304.

MARTYROL. — In Aegypto, commemoratio plurimorum SS. MM. qui in Thebaide sub persecutione Diocletiani diverso tormentorum genere caesi sunt.

Omnem dicendi copiam superant cruciatus illi ac dolores quos apud Thebaidem (c) Martyres pertulerunt. Hoc, inter immanissima tunc excogitata, singulare supplicii genus et mortis adhibitum; nam cum robustissimos ramos inflexos machinamentis quibusdam in unum coire fecissent, martyrum cruribus utrimque ad eos religatis, ramos in naturalem situm reverti sinebant ut membra eorum uno simul impetu discerperentur. Atque haec omnia non paucis diebus, nec exiguo temporis

(a) Sive Montis Carmeli, unde processit perignis Carmelitarum Religiosorum Ordo.

(b) De Antonino Pio alibi agemus. Si Martyrologium regno Antonini assignat supplicium sanctissimi Pontificis, in odium fidei, cum idem Pontifex martyrio coronatus sit antequam Antoninus Hadriano succederet, scias levem hanc mendam ortam esse ex confusa adhuc Baronii

temporibus priorum SS. Summor. Pontificum Chronologia. Ast parvi momenti res est; non eodem etenim quo passus est Telesphorus mense, sed eodem anno obiit Hadrianus, et immediate Antoninus Pius successit.

(c) *Thebaidis* nunc *Sayâ*, in alto seu septentrionali Aegypto e celeberrima Thebe civitate nomen Desertum accepit. Nilo interfluente irrigatur.

spatio, sed prolixo aliquot annorum curriculo continue perpetrata sunt; cum nunc deni, interdum viceni et amplius, nonnumquam ad triginta usque et sexaginta; quandoque et centeni viri simul, ac mulieres cum parvulis uno die interficerentur, variis ac per vices alternatis suppliciis addicti. Nos quoque (*de se inquit Eusebius Caesarensis*) cum illis in partibus degeremus, quamplurimos acervatim uno die, alios quidem capite truncato, alios flammis traditos vidimus, adeo ut gladii ipsi hebetarentur, et cadere amplius non valentes frangerentur, ipsique carnifices viribus fatiscentes, sibi invicem succederent. Quo quidem tempore mirabilem animi ardorem, vereque divinam virtutem et alacritatem eorum qui in Christum crediderant oculis nostris conspeximus. Etenim vixdum adversus primos lata erat sententia, cum alii aliunde ad tribunal iudicis prosilierunt, Christianos se se confessi. Et pericula quidem, cunctaque multiformium tormentorum genera parvi ducebant; supremi vero omnium munis cultum libera voce, absque ullo metu profitebantur, et cum gaudio, ridentes capitalem sententiam excipiebant; ita ut, in laudem Conditoris omnium Dei, psalmos hymnosque et gratiarum actiones ad extremum usque spiritum concinerent. (*Ex Graeco Eusebii Caesareen. Historiae L. VIII, apud Ruinart.*)

MARTYROL. — Antiochiae, S. SIMONIS Monachi, qui in columna stans, multos annos vixit, unde et Stylitae cognomen accepit; cujus vita et conversatio extitit admirabilis. (*Vide Surium p. 112.*)

S. SYNCLÉTICA VIRGO.

Floruit post an. 350. — Aegyptia.

MARTYROL. — Alexandriae, S. SYNCLÉTICAE, cujus res praeclare gestas

S. Athanasius litterarum monumentis commendavit.

Syncleticae vitam scripsisse dicit magnus Athanasius, ut in hac feminae, sicuti in Antonio Abbate viri, quod sequerentur institutum, tamquam in commentario expressum, haberent. Putavit Baronius scriptum Athanasii periisse; pro Bollando repertum est in Escoriali Catholici Regis Bibliotheca. Alexandriae (a) quo ex Macedonia parentes ejus transmigrarant, inclyta haec virgo ortum habuit. Omnibus naturae et fortunae bonis quibus cumulata fuerat, posthabitis, illustres rejecit nuptias, coelestes cogitans hymenaeos, et unicum Jesum Christum sibi Sponsum elegit. Contemplatione et abstinentiâ claruit maxime cum, parentibus mortuis, urbanam domum deseruit, et unicam sororem, oculis captam, secum ducens, in monumentum quoddam, deserto in loco, secessit. Tunc enim venditis facultatibus et in sinum egenorum projectâ pecuniâ, totam se jejuniis, orationi, silentio, manuum labori, et corporis macerationi ad debellandum insidiantem daemonem se dedit. Sanctitatis et Christianae sapientiae famam cum effugere haud potuisset, ad eam turmatim caeperunt mulieres et nonnumquam etiam viri se conferre ut eam de moribus, de virtutibus, de vera pietate egregie disserentem audirent; sublimes plane sententiae fuere quas Athanasius refert ab ea prolatas, praesertim de saeculi periculis, de custodia castitatis, de humilitate cordis non ficta, de paupertate spiritus, deque comparatione aeternorum bonorum cum praesentibus caducis. Diutinis et acer-

(a) *Alexandria* Aegyptia civitas olim potens, et praeclara Ptolemaeorum Regum sedes, anno creditur cōdita 331 ante Chr. natum. Jacet in ora mediterranei maris ad Nili ostia quae septem-gemina a veteribus numerabantur. Usque ad vi saeculum Patriarchalis Alexandrina Ecclesia totius Orientis caput erat, et sedes post Romanam prima; septimo autem saeculo perit, cum Mahomethani illa regione potiti sunt.

bissimis afflicta morbis, et hilari vultu et imperturbato spiritu toleratis, invictissimae et admirabilis patientiae exemplar extitit; quibus tandem confecta est annos nata quatuor supra octoginta. Ejus lectulum qui aderant viderunt coelesti luce circumfusus. Apud Graecos, officio celebratur.

S. AEMILIANA VIRGO ROMANA

Floruit post an. 550. — Italia.

MARTYROL. Romae, S. AEMILIANAE Virginis, àmitae S. Gregorii Papae, quae vocante Tharsilla sorore, quae ad Deum praecesserat, hac ipsa die migravit ad Dominum.

Quoniam binae beatae Sorores disjungendae non sunt quae unius narrationis argumentum praebent, nos (succrescente jam supramodum hujus mensis Volumine) ad diem xxiv Decembris qua Martyrologium inscriptam exhibet B. Tharsillam, lectorem amandamus, quo ipsam legendam praebebimus de SS. Aemiliana et Tharsilla historiam ab earum gloriosissimo nepote Magno Gregorio scriptam.

MARTYROL. — Eodem die, S. APOLLINARIS Virginis. (*Vide Surium p. 108*).

OCT. IDUS.

DIE VI.

MARTYROL. — Epiphania Domini. (*Vide Surium p. 123*).

S. MACRA VIRGO ET MARTYR.

Anno 303 — E Gallia.

MARTYROL. — In territorio Rhemensi, passio S. MACRAE Virginis, quae in persecutione Diocletiani, jubente Rictiovaro Praeside, cum in

ignem esset praecipitata, et permansisset illaesa, dehinc mamillis abscissis, et squalore carceris afflicta, super testas etiam acutissimas et prunas volutata, orans migravit ad Dominum.

Eam memorat Ruinartius in Actis Martyrum sinceris, Baronius, alique, ideoque accuratissimi Bollandistae. De ejus invicta fortitudine in dirissimis suppliciis sufficiant quae de nostro Martyrologio recitavimus; sed et hoc in laudem Macrae addendum est, quod eruitur ex vetusto hymno Rhemensis Ecclesiae (a) cujus verba sunt:... Christi fidem — Intimat gentibus — Puella, dum Crucem — Praedicat omnibus — Infatigabilis. — Assueta praelio — Minis non frangitur; — Sponsi praesidio — Tuta congregitur, — Truci cum principe. Hinc seimus inclytam virginem, florentissima adhuc aetate, paganorum rabiem sponte, eam urgente fidei zelo, in se concitasse, publice et audacter per domos, per compita, per vias patriae suae apostolatam gerendo praedicandae Crucis Christi, confirmando in verae fidei confessione concives suos, eosque exortando ad martyrium fortiter perferendum.

PLURIMI SS. MARTYRES AFRI

Anno circiter 202.

MARTYROL. — In Africa commemoratio plurimorum SS. Martyrum, qui in persecutione Severi ad palum ligati, igne consumpti sunt.

Agitur de ingenti multitudine confessorum ex Africana Ecclesia, qui pro Christi fide coronati sunt in persecutione quinta, ea scilicet quam Severus (b) movit decimo regni sui

(a) In vicinis Rhemensis urbis in Gallia nata est Macra, in pago cui nomen *Fismes*, ibique et gloriosum habuit coelo Natalem.

(b) Severus Septimius, natione Afer, mentis acumine, multâ scientiâ prudentiâque praeditus, et bellica virtute, imperio felicitatem et nomen sibi inclytum comparasset, nisi animi feritate egregias mentis dotes foedaverit, cujus impetu, invidiâ ductus, avaritiâ et odio, summos exercitus duces, et viros senatoria dignitate conspicuos capite

damnavit. Nec mirum si in Christianos scelestissime saevit; praegrandi sane martyrum numero, et atroci suppliciorum genere Persecutio Severiana inter graviores est computanda. At martyrum sanguis clamabat ad Dominum, et tyrannus poenas luit per immanem Caracallae filii sui perfidiam qui contra eum insidias moliri non destitit; miserrima tandem morte correptus est in Britannia majore, aetatis anno 66, imperii 18. Duobus

Presbyteri et Martyris, qui satis clarus doctrinâ et eloquentiâ, passus est Nicomediae ob Christi confessionem in persecutione Galerii Maximiani, sepultusque est Helenôpoli in Bithynia; cujus laudes S. Chrysostomus celebravit. (*Vide Surium p. 130*).

S. CLERUS DIACONUS MARTYR
Incertae aetatis — Natione Syrus.

MARTYROL. Antiochiaë, S. CLERI Diaconi, qui pro confessionis gloria septies tortus, ac diu in carcere maceratus, ad ultimum decollatus, martyrium consummavit.

Utri persecutioni adscribendus sit, an Diocletianee vel Licinianae, saeculis III et IV saevientibus in Syria cujus caput erat Anthiochensis Ecclesia, ignoramus. Omnia Martyrologia, cunctique pene Chronistae de hoc Diacono et Martyre Clero mentionem faciunt. *Licerius* vel *Lucerius* a nonnullis appellatur.

SS. MARTYRES
FELIX ET JANUARIUS

Aetate incerta.

MARTYROL. — In civitate Heraclea SS. Martyrum FELICIS et JANUARI.

Horum Acta vel perierunt, vel quadam ex causis supra allatis (*Vide pro S. Magno Mart. die 1 huj.*) nunquam fuere litteris commendata. Colligere datum non est de quanam agatur Heraclea si Asiae vel Europae ex septem quot hujus nominis numerantur; non quo tyranno, quo tempore, quo supplicii genere pro fide sint coronati.

S. JULIANUS MARTYR
Incerta aetate.

MARTYROL. — Eodem die, S. JULIANI Martyris.

Quinque supra triginta caelites hoc nomine et quidem plerique Martyres in romano Martyrologio memorantur.

(a) In Dioecetano libello Proprii Sanctorum Calaritanæ Ecclesiae nihil prorsus toto anno de S. Juliano martyre. An Officium de Communi vel saltem commemoratio fiat, nos latet. Certe litur-

Cum de hujus patria, loco et natione gloriosae pro Christo passionis nulla graviora occurrant testimonia, hic Julianum in Calaritana Sardiniae Ecclesia hodie olim celebratum (a) ponendum arbitramur, quem Ferrarius in Catalogo SS. Italiae, die XI hujus recenset his verbis: *Calari in Sardinia, S. JULIANI Comititis et Martyris*. Seraphinus Esquierus, *Sanctuarii Calaritani* parte 1, L. 2, C. 26 testatur repertas fuisse ea in urbe, anno 1615, die Jul. 22, S. Martyris Juliani Reliquias; ossa nimirum totius corporis singula suis locis velut connexa, ... caput integrum tribus saucium plagis, occipite adhuc sanguinolento; in eodem tumultu lapidem juxta caput, sanguine oblitum, unde conjici posset, lapidibus fuisse interemptum; gemina inventa insuper fuit epigraphe quae de S. Martyris nomine fidem faciebat et de ejus aetate annorum nonaginta, et obitus die 20 febr. Etsi vero XX febr. occisus dicatur, coli tamen VII Jan. tradit Seraphinus, maxima celebritate et frequentissimo populo in ejus Ecclesia a Calaritana urbe tribus miliaribus. Addit genere ac dignitate illustrem fuisse, pingue equestri formâ solèrè, et passim a Sardis appellari *Sanctu Julianu Conti* quasi Comes. Eodem spectat quod in ejus sepulcro repertus est medius annulus aureus, ac filamenta quoque aurea. Franciscus Esquivel Archiepiscopus Calaritanus in relatione inventarum reliquiarum ad Paulum Pp. V missâ, ait in vicis Calari adjacentibus, dum *Confiteor* recitatur plerosque addere, pia, licet non recta, consuetudine, et S. Juliano Comiti.

S. CRISPINUS PAPIENS. EPISC.

Obiit anno 249 — Italus.

MARTYROL. — Papiæ, S. CRISPINI Episcopi et Confessoris.

glico ritu celebrari nequit die VII Jan. impedita a die 2. infra Octavam privilegiatam Epiphaniæ, extra titularem ejus ecclesiam, si adhuc vigent. quae Seraphinus et Ferrarius praedicti tradunt.

Crispinus ex nobili Nigrorum familia Papiæ (a) natus, ac in Canonicorum numerum adscriptus, anno circiter 215 ad Episcopale munus assumitur; qui aperte concionari vetitus (b), alio labore ac studio Ticinensibus juvit. Nam rerum publicarum administrationem complexus, populum ad civitatis ornamentum excitavit, suasitque in primis opportunitum fore vias civitatis lapide sternere, fluminis ripas infixis altius palis munire, ne facili incremento ac raptu evadere ab alveo effractis ripis posset; jussitque juxta fluminis lătera in locis humilioribus aggeres formari, tellure in altum congestă, ut intra aggeres conclusa praedia tuta essent fluvio inundante, ac pretiosiora fierent. Ponte insuper Ticini ripas ad civitatis decus et commodum jungendas curavit. Duos fratres, prati unius caussă districtis gladiis contententes, oblata illis pecuniă, composuit. His aliisque praeclare gestis, populum et clerum ad religionem pacemque servandam hortatus, cum in Episcopatu annos xxxiv vixisset, migravit ad Dominum (c). (*Ex Ferrario de SS. Italiae, et ex Bernardino Sacco in Ticin. Hist.*)

S. NICETAS DACORUM EPISCOPUS.

Floruisse videtur a 360 ad 400.

MARTYROL. — In Dăcia, S. NICETAE Episcopi qui feras et barbaras gentes Evangelii praedicatione mites reddidit ac mansuetas.

De Ecclesia Christi per apostolicos

(a) Papiă, italice *Pavia*, ex flumine proxime decurrente, Ticini etiam nomine ab antiquis donatur. Urbs est Longobardica vetustissima et percelebris in superiori Italia. Primum habuit Episcopum S. Syrum, Apostolorum principis discipulum.

(b) Paganorum imperantium in christianum cultum edictis jam prohibebatur ab aperta Verbi Dei praedicatione.

(c) Baronius alium hic ponit S. Crispinum; sed e tribus hujus nominis Ticinensibus Episcopis (quamquam subobscura sit quaestio) hunc ex gra-

labores quammaxime meritum hunc celebrant historici; Nicetae praeclara gesta laudibus prosequuntur inter caeteros S. Hieronymus et S. Paulinus Nolanus qui coaevo S. Episcopo usus est amicissimo. De ejus patria nihil certum; at probabiliter urbem natalem habuit Ramacianam (vel Remesianam) ipsam in Dăcia (d), quam sacrorum Antistes rexit, ut constat ex Actis Concilii Capuani cui interfuit anno 392. Barbaricis gentibus et extra suae Dioecesis fines et longe admodum, felicissimo exitu Christum nunciavit; Gothos, Scythas, Thracos, Getas et Bessos ita omnimodă sollicitudine, suavitate, humanitate, victrici faciundiă sibi devinxit, ut earum gentium pater jure dicaretur, et magna apud eas auctoritate polleret. Certe partenti loco habetur, morum et ingeniorum mutatio quae apud effratissimos et pene belluinos homines Nicetae praedicationem est subsequuta. Lege de Bessis S. Hieronymum Epist. 3^a ad Heliodorum: *Bessorum, inquit, feritas et pellitorum turba populorum, qui mortuorum quondam inferiis homines immolabant, stridorem suum in dulce Christi fregerunt melos*. De quorum conversione vide etiam perelegantes S. Paullini Nolani versus in Sapphico Carmine quo Nicetam suum, celebrata S. Felicis Nolani solemnitate, in Daciam revertentem salutavit. Licet Dacorum Episcopus esset, Romanis tamen notissimus fuit, ut ait Paullinus, et doctrină ac eloquentiă visus est admirandus. Extant quaedam ejus optima opuscula (*Gennad. De Viris il-*

vioribus monumentis hodie celebrandum censuimus.

(d) *Rumacianae* sive *Remesianae* urbis episcopalis sedes, Sardicae suberat metropoli, in Dăcia mediterranea. *Daciam* romani bifariam diviserant; *Ripuensem* dictam a ripa Danubii (Istri) fluminis, quae cum Maesia, regionem obtinebat nunc *Bulgariam*; et *Mediteraneanam* vel Meridianam, cujus caput erat *Sardica*, et cum continenti *Dardănia* ad hodiernam *Serbiā* se extendebat. Sardicae urbis solum occupant ruinae.

lustribus C. 22) conscripta ad Barbarorum Christianam eruditionem.

S. THEODORUS MONACHUS.

Floruit a 300 ad 350.

MARTYROL. — In Aegypto, B. THEODORI Monachi, qui, tempore Constantini Magni, floruit sanctitate, cujus meminit S. Athanasius in vita S. Antonii.

In Vita S. Antonii narratur, comitem quadam die S. Ammonis Abbatis fuisse hunc praeclarum sanctitate virum; qui cum ad Lycum fluvium transnalandum nollet ob singularem verecundiam nihil prorsus corporis nudare, divina virtute est deportatus. Ejusdem mentio fit in vita S. Pachomii (14 Maji). Baronius in Notis ad Martyrol. ait hunc S. Antonii fuisse discipulum; discipulus verius extitit S. Ammonis. Alius est a Theodoro discipulo et successore S. Pachomi in regendis magni istius coenobiarchae monasteriis, quique colitur die 28 Decembris.

SEXTO IDUS.

DIE VIII.

S. LUCIANUS PRESBYTER MARTYR.

CUM SS. MARTYRIBUS

MAXIMIANO ET JULIANO

Anno incerto.

MARTYROL. — Bellôvaci in Galliis SS. Mart. LUCIANI Presbyteri, MAXIMIANI et JULIANI, quorum duo ultimi a persecutoribus gladio perempti sunt; beatus autem Lucianus qui cum S. Dionysio in Galliam venerat, post nimiam caedem, cum Christi nomen viva voce confiteri non timuisset, priorum sententiam et ipse excepit.

Lucianum quendam apostolatus officium apud Bellovacenses (a) ges-

(a) *Bellôvacum*, et communius *Bellôvacorum* incolae ac urbs (vetusta *Caesardmagus*), Galliae Belgicae civitas fuit non obscura. *Beauvais* francorum lingua dicitur, et recta pronuntiatione, *Bonè*.

sisse, ibique cum suis discipulis laborumque sociis Maximiano (vel Maxiano) et Juliano pro fide passum testantur illius Ecclesiae tabulae atque traditio. Non una vero est scriptorum sententia quoad Luciani in Gallia adventu ac tempore martyrii; a namque discipulum credunt S. Petrus et (Lucii Consulis Romani filium Româ a S. Clemente Pp. cum B. Dionysio Areopagita missum; alii probabilius, cum de eo legant in Actis SS. Crispini et Crispiniani (25 oct.) et S. Quintini (31 Oct.) sub Diocletiani, participem asserunt evangelicae expeditionis quam ex Italia in Gallias septem apostolici viri iidemque Episcopi, S. Fabiano Pp. auctore susceperunt; inter quas alius Dionysius erat quem in Gallia Antistitem reperimus ab anno 245 ad 285. Bellôvaci de Luciano agitur ut Episcopo; Romanum Martyrologium dicit Presbyterum; ejus martyrium a quibusdam sub Decio, a nonnullis sub Juliani Caesare; difficultatem dirimit Baronius, dicendo duos necessario admit- tendos esse ejus Civitatis Martyres Lucianos; quid mirum praeterea si aliquantulum confusa se praebet traditio, in tanta rerum perturbatione qua a Christiani nominis hostibus prophana omnia et sacra eversa sunt. Quidquid sit, ex sermone quem exhibent Bollandistae, in laudem trium SS. MM. a Bellovacensi Episcopo Odone sive Eudone conscriptum, hunc novimus inclytum Lucianum multâ facundia praeditum ac doctrinâ, quam notissima illustrabat apud gentiles ipsa vitae sanctitas; quare populum illum in tenebris adhuc idolatricae superstitionis jacentem ita mirabiliter luciperfudit Evangelicae virtutis, ut brevi innumerabilem hominum multitudinem Christo lucrifecerit; in quibus Maximianum (Maxianum) Presbyteratus et Julianum Diaconatus ordine postea insignitos; qui eundem fidei magistrum secuti, ei pariter in apostolicis laboribus strenui adiutores

et imitatores se tradiderunt. His rebus romanus Praeses permotus, quod magis magisque in dies deorum cultus illic detrectari comperisset, sanctos Luciani socios manu militum comprehensos, protinus capitis abscissione interimendos curavit; per multam deinde Christi fidelium caedem, Lucianum ipsum, impios furentesque satellites per urbem et pagos eum quaeritantes minime pertimescentem, et assidue Christum praedicantem, cum deprehendisset, capite pariter imminutum, glorioso martyrio coronavit. Bellovacensis interea Civitas horum sanguine irrigata uberes fidei caepit ex evangelico, quod ab invictis Martyribus receperat, semine, fructus reddere; Apostolum autem suum ac SS. Maxianum et Julianum religiosissime colere et amplissime prosequi honoribus.

S. EUGENIANUS MARTYR.

Anno circiter 340. — Patria Gallus

MARTYROL. Item, S. EUGENIANI Martyris.

Hunc locum egregie illustrat Andreas Suassajus hoc elogio: *Augustodini (a) Aeduarum, S. Eugeniani Martyris, in strenua concertatione, pro fidei testimonio, laureati*. Dimidio quarti saeculi decurrente nulla quidem Galliarum Ecclesiam paganica afflixit generalis persecutio; per multis tamen martyrum coronis aucta est Catholica fides ex Arianorum saeva perfidia qui impiorum Caesarum Constantii et apostatae Juliani patrocinio freti, Presbyteros maxime et Episcopos Nicenae confessionis divexabant. In quodam veteri Trevirensis Monasterii Codice, Eugenianus Episcopus fuisse dicitur.

SS. THEOPHILUS DIACONUS,

ET HELLADIUS, MARTYRES.

MARTYROL. — In Lybia SS. MM. THEOPHILI Diaconi, et HELLADII, qui primo laniati, ac testulis peraculis

compuncti, demum in ignem coniecti, animas Deo reddiderunt.

Incertae quidem aetatis, sed apud Graecos Latinosque celebres. Lybici genere gloriosum natalem in Graecia sortiti sunt martyrio, cujus causâ, ut Orientalia ferunt Menaea fuit sancta audacia cultum idolorum debita irrisione et acri confutatione publice exagitandi.

S. APOLLINARIS HIERAP. EPISCOPUS.

Obiit anno 180. — Phrygius.

MARTYROL. — Hierâpoli in Asia, S. APOLLINARIS Episcopi, qui sub Marco Antonino Vero, sanctitate atque doctrinâ floruit.

Insignis admodum beati Apollinaris (cui praenomen Claudius) in Phrygia Antistitis memoria est; vir eruditissimus, ingenio clarus, disertus eloquio, fidei Catholicae strenuus defensor, Ecclesiae Patribus ac Doctoribus comparandus, passim nuncupatur. Excubias agens Pastor vigilantissimus in ovili Christi, ad gregis salutem contra lupos rapaces idest haereticos clamitare et totis viribus decertare non destitit; eorum perversa dogmata, cum primo pullulare coeperint, et subtiliter detegere et acriter impugnare voce et scriptis; Sectariis magnopere formidandus; historica namque eruditione amplissima cum publice aperiret quibus infectis fontibus errorem hausissent et quibus uterentur sophisticis ineptisque sententiis, et luculenter dilueret quae fidelibus scandalo esse possent, et eloquentissime refelleret. Quo in negotio, ut multa testantur documenta apud Eusebium in Hist. Eccl. L. 5, C. 18, et Trithemium de *Script. Ecclesiast.*, magnos exantlavit labores per Ecclesias Phrygiae, Ponti et Ga-

(a) Augustodunum (gallice Autun) urbs est episcopalis in antiquorum Aeduarum terra quae postea, a Burgundionibus illuc e Germania irruentibus (anno 413), Gundubaldo rege, initio saeculi sexti, Burgundia caepit appellari.

latiae, nihil veritus invidiam et odium adversariorum, vitam ipsam pro integritate fidei profundere paratus. Praesertim adversus haeresim *Cataphrygarum* (a), scutum validissimum, ait Rufinus, protulit Apollinaris Hieropolites, qui in eos scribens, designat in praefatione, quod per vicinas provincias digrediens, et plurimos ab eis irretitos videns, multos, publica disceptatione et per dies plures assidue iis respondendo quae ab illis proponebantur, juvante Deo, ab erroribus revocaverit, et refutatos adversarios animo dejectos et a fidelibus viderit, derelictos. Pastoralis ejus sollicitudinis operâ coacta est, anno 169, Hieropolitana (b) Synodus in Montanistas et alias tunc temporis ingruentes haereses. E multis Apollinaris scriptis, extabant Eusebii aetate: Liber ad Imperatorem Marcum (*Aurelium*) Antoninum Verum; adversus Gentiles libri v; De Veritate duo; contra Judaeos totidem, et adversus Cataphrygas tum primum exortus; Commentaria denique in Vetus Testamentum. Haec zeli et doctrinae S. Antistitis pretiosa documenta magna ex parte perierunt (*V. Galland. in Biblioth. Vett. PP. et Baronium T. 2 ad ann. 173*). Libello Apologetico, quem ad Antoninum Imperatorem dedit, anno 176, id S. Episcopus consecutus est ut per ea tempora Orientis Ecclesia fieret persecutione immunis. Contigit ejus beata mors anno probabiliter 180.

Post S. Apollinarem legitur in *Martyrol.*: Neapoli in Campania natalis S. Severini Episcopi, fratris beati Victorini Martyris etc... Haec Baronius expungere non est ausus, cum eadem fere in Beda, Adone,

(a) *Cataphrygae* sunt quorum auctores fuerunt Montanus, Paraclytum se jactans, et duae pseudoprophetissae Prisca et Maximilla. His nomen provincia Phrygia dedit. De eorum foedis institutis impiisque doctrinis vide S. Augustinum T. 6, *De Haeresibus*, ad Diaconum Quodvultdeum.

(b) *Hierapolis* nomine plures per Asiam urbes numerantur. Ea de qua hic agitur (nunc *Bamuk*)

Usuardo et ceteris ipsa die reperiantur; sed neque ad Sextum Idus Junii, neque Nonis Septembris ubi veritatem historiae se traditurum promiserat, scilicet acturus in Notis de S. Severino Septempedano, et de Amiterni Episcopo Victorino, aliquid lucis affert circa hunc Severinum. Nullus ferme hoc nomine in Tabulis Neapolitanae Ecclesiae Parthenopaeus Antistes notatur; et si unquam extisset dubitationi locus remaneret circa Victorinum fratrem; septempedano tantum Episcopo Severino (de quo cum *Martyrol. die viii Jun.*), satis constat germanum fuisse quemdam Victorinum, at non martyrem.

S. MAXIMUS II PAPIENS. EPISCOPUS.

Floruit a 450 ad 510 — Italus.

MARTYROL. — Papiæ, S. MAXIMI Episcopi et Conf.

E duobus SS., hujus nominis, Ticini Episcopis (c), Baronio inhaerentes, secundum hic ponendum censemus utpote externis officiis ad universam Ecclesiam spectantibus famâ clariorem. Sedit ab anno 496 ad 510, et Romanae Synodi, anni 504, interfuit atque subscripsit. Exultationis et laudis hymno celebratur hic Maximus ab Ennodio adhuc presbytero cum Sancti Praecursoris Joannis Baptistae Basilicam consecraret.

S. PATIENS, METENSIS EPISCOPUS.

Medio claruit Saeculo 2^o.

MARTYROL. — Metis, S. PATIENTIS Episcopi.

Quantum a suscepta fide Pastorem egregium, et praedecessoribus beatissimis sanctitate parem sortita est

in magna Phrygia sita est ad occidentem montium Asiae Minoris. Conspicua antiquitas fuit. Eam apostolus Philippus fide collustravit, qui ibi, Crucifixus et lapidibus obrutus, gloriose pro Christo interiit.

(c) Unus tantum Maximus Papiensis Episcopus a *Martyrologio Rom.* memoratur.

Patientem Metensis Ecclesia (a), ut habetur in tabulis Chronistae Demochares et in MSS. Paulli Diaconi (b). De ejus patria certant historici; de anno ejus dormitionis in Domino, nihil satis probatum. Cultu Liturgico videtur et magni Patroni titulo jam a III saeculo decoratus, innumeris enim, et vivum et post mortem, humanis coelestibusque beneficiis populum suum affirmat constans traditio esse persecutum.

S. ERHARDUS RATISPON. EPISCOPUS.

Floruit a 740 ad 800. — Scotus.

MARTYROL. — Ratisponae, S. ERHARDI Episcopi.

Hujus beati Antistitis memoria celebratur jam a decem fere saeculis in germanico Martyrologio et pluribus in Norici Ecclesiis, et Officio ac Missâ in Dioecesi Augustae Vindelicorum. Nunc primum ex Decreto diei 2 oct. anni 1873 in Martyrologium romanum invehitur, authentico Episcopi titulo qui in dubium antea revocabatur. Variorum vetustissimae Legendae quas de Erhardo exhibet Bollandus, hinc inde quidem claudicant, aliqua in re discrepantes, sed in pluribus optime conveniunt. Quae certiora videntur et fide dignissima, breviter exponimus. Scotus genere vel Hibernus fuit patriâ Narbonensis (in Gallia). Illustri, sanguine et opibus, natali, longe illustriorem pietate et moribus sanctis se exhibuit. Puerilibus puer abstinent, et adolescens adolescentiae illecebras reprimens, vi-

tiorum nescius, a prophanis ad sacra studia se convertit, et Sancti Spiritus vocem alacriter sequutus, in Ecclesia coepit, Christi effici bonus odor, ita ut, suis poscentibus meritis, ad Sacerdotii gradum et hinc ad Praesularem (c) evectus fuerit. Piae solitudinis et coelestium contemplationis cupidus ad fratrem S. Hildulphum apud Vörsagos (d) quasi eremiticam vitam agentem, apostolicis tamen per ea juga laboribus fungentem, concessit, et angelica magis quam fraterna conversatione, cum eo aliquot ferunt annos permansisse; et collatis interea paternae opulentiae haereditariis bonis, septem aedificaverunt utriusque sexus monasteria. Evangelii deinde propagandi studio flagrans, in Germaniam venit, ubi ait Galesinius, homines qui Rheni ripam incolunt ad Christi fidem perduxit; deinde in Bavariam profectus, praedicatione, virtutum splendore et miraculis Christianam religionem disseminavit. Celeberrimum inter ejus mirabilia id fuit, quo Athiliam, spiritus et corporis caecitate, baptismo sanavit. Accepto namque divinitus mandato ut in Alsatiam digrederetur, filiamque Ducis Ericonis baptizandam adiret, quam mater occultaverat ut crudelissimo eriperet fato, barbarus enim genitor, utpote caecam a natalitate, jusserat necari; venit Erhardus, puellam invenit, evangelicâ instruit doctrinâ, et dum aqua sacramentali lustraret, illuminavit. Haec Athilia fuit quae sacro Virginitatis assumpto velo, tanta claruit sancti-

(a) *Metis* vel *Metae* (hodiernâ linguâ *Metz*), vetustissima Taciti *Diacōnorum*, princeps civitas erat gentis, quam Plinius *Mediomatrici*, *Mediomatrici* vero Julius Caesar appellabat, in Belgica I (Galliae propriae pars a septentrione orientem prospiciens) ad Mosellam fluvium. Sedes etiam episcopalis conspicua est, et insigne bellicum propugnaculum in finibus Gallico-Germanicis, regione Lotharingiâ (italice *Lorena*).

(b) Paullus Warnefridus, italicus, vir doctissimus, Aquilejensis Ecclesiae Diaconus, in provincia Forojuliensis (italice *Favali*), natus, historicarum rerum diligens scriptor, ac poësis non inelegans

cultor, ex Desiderii Longobardici regis Cancellario, pie monasticum Cassiniensium institutum, ad mortem usque, professus est. Florebat saeculo VIII. A Carolo Magno in Gallias accersitus litterarum studiis instaurandis, septem post annos Cassinum remeavit, ibique celeberrimae academiae auctor fuit.

(c) Dignitate Episcopali insignitum asserunt nonnulli vel Narbonae vel Treviris. antequam in Noricum (Bavariam) se conferret.

(d) *Vörsagi* et *Vösegi* montes, *Vörsagi* saltus, apud latinos fuere juga et sylvae quae se protendunt inter Galliam Lotharingiam ac Germanicas terras

tate ut in Martyrologio meruerit conferri (v. 13 Dec.) Ratisponensem urbem (a) patrato hoc prodigio, incoluisse constat, et de ea Ecclesia optime fuisse meritum; an ut Pastor vel Corepiscopus sive Episcopi adjutor ipsam sedem rexerit, dubitant plurimi; id nonnulli silentio praetereunt; probabilior tamen affirmans sententia; in additionibus autem Martyrologii Francorum, Episcopus dicitur regionarius pro Bavaria (b). Ratisponam certe sanctis exemplis et apostolicis laboribus vivens illustravit, et post beatum transitum patrocinio et miraculis. Ad ejus tumulum in quodam templo monastico, B. Wolfgangus (31. Oct.), ejus civitatis Episcopus, saeculo, jam quasi post Erhardum elapso, solebat secreto precibus fundendis accedere. Apparuit illi quodam mane beatus Praesul et conquestus est aedem, suorum cinerum requiem a Deo concessum, luxuriâ et vitae licentiâ contaminari. Lacrymis haec tristitia excepit Wolfgangus; arctiorem illico ibi instituit sacrarum Virginum familiam, et prudenter providit ut quaecumque labefactandae castitatis occasio removeretur; quae ex monialibus graviore iugo se nollent submittere, ejecit, et locum penitus purgavit; sic factum est ut illic beati Erhardi exuviae novis coruscarent prodigiis quae inde jam pridem propter peccata recesserant.

MARTYROL. — Eodem die apud Nôricos, S. SEVERINI Abbatis qui apud eam gentem Evangelium propagavit, et Noricorum dictus est Apo-

(a) *Ratisbona, Ratispona*, germanice *Regensburg*, apud veteres *Reginoburgum*, et *Castra Regina* a Regeni fluvio qui non longe in Danubium influit, in Romanis fastis etiam *Augusta Tiberii* appellata est. Bavariae caput fuit et urbs libera imperialis. Sedes ejus Episcopalis initium sumpsit anno 740, primusque eam occupavit S. Gariboldus per annos 12, cui Erhardus noster probabiliter immediate successit. Magnam sibi laudem nuper comparavit Officina Typographica Ecclesiastica Ratisbonensis Friderici Pustet, in libris Liturgicis edendis, rarâ diligentia, eleganti cultu, summo nitore praestantibus.

stolus. Ejus corpus ad Lucullanum prope Neapolim divinitus delatum, inde postea ad monasterium S. Severini translatum est. (V. *Surium supra p. 137*).

QUINTO IDUS.

DIE IX.

MARTYROL. — Antochiae, sub Diocletiano et Maximiano, natalis SS. JULIANI Martyris et BASILISSAE Virginis, uxoris ejus; quae cum viro suo virginitate servatâ, in pace vitam finivit; Julianus vero (postquam multitudo Sacerdotum et Ministrorum Ecclesiae Christi, quae propter immanitatem persecutionis ad eos confugerat, igne cremata est), Marciani Praesidis jussu plurimis tormentis cruciatus, capitalem sententiam accepit; cum quo etiam Antonius Presbyter et Anastasius, quem ipse Julianus a morte suscitatum, gratiae Christi participem fecerat, et Celsus puer una cum matre sua Marcionilla ac septem fratres, aliique plurimi passi sunt. (Vide *supra, Surium p. 151*).

S. MARCIANA VIRGO ET MART.

Passa est anno 302. — Ex Africa.

MARTYROL. — In Mauritania Caesariensi, S. MARCIANAE Virginis, quae, bestiis tradita, martyrium consummavit.

De ejus patriâ alii alia; falli dicuntur qui unam eandemque credunt ac Marcianam martyrem Lusitanam, quam longe antiquiorem affirmant (c). Afram tradunt non-

(b) S. Bonifacius Martyr, magnus Germaniae Apostolus, Nôricum sacra visitatione perlustrans, hanc regionem (Bavariam) in quatuor Episcopales Ecclesias diviserat; quod sua auctoritate sanxit Summus Pontifex, S. Gregorius III anno Chr. 739. Ex his erat Ratisbona.

(c) Agitur de hac Marciana etiam quarto Idus Julii (Die XII), cum scilicet ejus reliquiae Toletum translatae putantur. De Marciana autem Lusitana, S. Quiteriae (22 maji) sorore, in Martyrologio romano nihil.

nulli hanc nostram, et probabiliter. De tempore autem persecutionis Diocletianae et de anno supra notato pene omnes conveniunt. Acta hic contrahere visum est ex MS. quod Andreas Du-Chesne Parisiis transmisit, in magna Bollandianorum collectione inserendum. — Marciana, virgo pulcherrima, nobilis genere, contentis divitiis, Caesarëam (a) veniens, humili in cellula castitatem custodiebat, mundanis deliciis abhorrens ut Christo cui nupserat, in simplicitate et innocentia, unice serviret. Quadam vero die, visendae civitatis gratiâ, processit in publicum et ignotam se civibus deambulanti-bus aggregavit. Cum ad plateam pervenisset, vidit Dianae statuam supra fontem eminere; prophanum simulacrum conspiciens, stare non passa est; quare truncato capite totum confregit. Id ubi municipes aspexerunt, statim furentes, in puellam irruerunt, livoribus toto corpore infecerunt, et magnis cum clamoribus ad atria praetoria, congenitatis ictibus pertraxere. Statim pro tribunali sistitur; at illa inter carnifices, interrogationes judicis praeveniens, Deum verum magna et firma voce, et nobili sermone confessa est, in idola invehens fabrefacta. Quibus iratus judex (Anulinus), virginem per satellites à lapidis caesam, in ludo gladiatorio jussit includi; *tradatur, inquit, uni, ut serviat plurimis....* Ter-rita haud est Marciana, solam se inter tot effrenes videns; pudicitiam suam Domino custodiendam commiserat, et Dei custodiâ confisa, orationi imperturbata vacabat. Erat unus inter gladiatores nomine Flam-

meus; huic tradita est prostituenda. Dormientibus igitur cunctis, Flammeus ipse, antequam ab aliis tangi permetteret, per tenebras ad cubile virginis venire contendit; at subito paries, lapideâ mole, divinitus constructus, Flammeo accessum inter-dicit; qui rei novitate permotus, mane facto, cum lacrymis veniam a Marciana petiit, et ejus se precibus commendavit. Illud parietis interpo-siti miraculum per omnium ora fe-rebatur et ad Judicis aures pervenit, qui jubet alterius manibus tradi christianam virginem; et alterum ut primum paries, similiter miraculo natus, a sancto virginis corpore se-paravit. Quod et tertio factum est (b). Haec mirabilia omnis populus et ipse Praeses expavit, et se ab illo ludibrio depraedandae virginitatis absti-nuit. Coepit interea virgo totam se deputare martyrio; et re tandem vera quinto Idus Januarii exoptata pas-sionis dies venit. Primo mane tra-hitur in arenam, et multitudo quae ad spectaculum confluerat, clamare coepit ut Marciana objiceretur ad fe-ras. Ligatur ad stipitem, et dimittitur leo, qui magno cum impetu veniens, sanctum corpus odoratus, eam attingere non est ausus. Populus mirari, et Christianam puellam dicere dimittendam; sed Judaei vociferan-tur in Praesidem seditiose, petentes gentilibus ipsis sceleratiores, ut tau-rum educi praecipiat. Bellua injectis cornibus, graviter percussit, et de beato corpore statim totus fere cruor effunditur, caditque Marciana semi-animis. Recepta intra portarum claustra, et ad aliam coronae pugnam siccato sanguine revocata, denuo ad stipitem ligatur; tunc illa exclamans: *Te video, ait, te video, te sequor, su-*

(a) Haec Caesarëa quae uni ex Mauritaniae provin-cis nomen dedit (jam Julia Caesarëa, nunc Al-geri) sita est in litore Mediterranei maris. Mauri-tania quippe (Barbaria) ingens regio Africae septemtrionalis-occiduae, triariam dividitur apud latinos geographos: in Sitifensem, Tingitanam (nunc Marrochium), et Caesariensem ad fines Nu-midiaë.

(b) His optime respondent quae Tertullianus in Apologetico in Gentiles exprobat: Proxime ad LEONEM dammando Christianam, potiusquam ad LEONEM, confessi estis labem pudicitiae apud nos atrociorum omnium poenâ et omni mortis reputari. Nec quidquam tamen profuit, etc.

scipe animam famulae tuae; tu mecum fuisti in carcere, tu meam servare dignatus es castitatem. Judex interim amplius irascebatur. Aliam denique homicidam feram in eam jubet immitti. Producitur ingens leopardus, qui exiliens, uno morsu, animam martyris coëgit exire, quae continuo meruit ad coelos ascendere.

SS. MM. VITALIS, REVOCATUS
ET FORTUNATUS.

Incerta aetate. — Ex Oriente.

MARTYROL. — Smirnae SS. Martyrum VITALIS, REVOCATI et FORTUNATI.

Acta desiderantur. Horum primus in antiquis, auctoritate praestantibus, Catalogis, Episcopi titulo decoratur; Diaconi dicuntur reliqui. Juxta quaedam kalendaria his sociandi sunt SS. Firminus, Possessor, Januarius et Saturninus. Revocatum alii Revolutum dixerunt.

SS. MARTYRES AFRI EPICTETUS,
JOCUNDUS, SECUNDUS,
VITALIS ET FELIX AC ALII SEPTEM

Probabiliter circa an. 250.

MARTYROL. — In Africa, SS. MM. EPICTETI, JUCUNDI, SECUNDI, VITALIS, FELICIS et aliorum septem.

De invictis hisce Christi Confessoribus nihil praeter nomen, in omnibus fere Martyrologiis inscriptum, ad nostram notitiam pervenit. Caeteri septem socii passionis a diligentissimo Bollando memorantur: Saturninus, Vincentius, Felicita, Artaxis, Fortunatus, Rusticus et Sillo. Opinatur Baronius Epictetum hunc fuisse in Africa Episcopum ad quem scripsit Epistolam (N. 64) S. Cyprianus; unde graviter sane conjici potest hos Martyres adscribendos Decianae persecutioni, ab anno 249 ad 251.

S. PETRUS SEBASTENUS

EPISCOPUS.

Natus est circa an. 340.

Obiit circa 387.

MARTYROL. — Sebaste in Armenia, S. PETRI Episcopi, fratris S. Basilii Magni.

Ex praeclarissima sive nobilitate, sive opibus, sive illustribus viris, sed maxime quod sanctorum faecunda, veneranda Caesareensi in Cappadocia Basiliorum prosapia ortus est Petrus; ei fratres fuere Basilus Magnus et Gregorius Nyssenus; major natu soror S. Macrina junior dicta (*v. 19 Jul.*); parentes S. Basilus senior, et S. Emmelia qui pro fide extorres facti sunt et bonorum expoliationem passi, Galerio imperante (*v. 30 Maji*); avia denique provector beata Macrina (*v. infra 14 huj.*). Extat autem in hujus S. Macrinae Vita, a S. Gregorio Nysseno scripta, hoc Petri elogium:... Hic ultimus a parentibus susceptus est filius, qui simul et natus est orbus fuit; quo enim tempore ipse in lucem edebatur, pater e vita decessit. Hunc quae inter liberos erat natu maxima (*S. Macrina junior*), paullo post ejus ortum ab ubere nutricis sublatum, ipsa statim enutriit, excellentique disciplinâ educavit, sacris institutis a puero ipsum erudiens adeo ut nihil otii concesserit quo posset studiis inanibus vacare... talemque reddidit ut antequam adolescentiam iniret, in tenero illo aetatis flore ad excelsum philosophiae gradum ascenderit. Eâ quidem erat ingenii bonitate ut ad omnia artium genera, etiam quae manibus exercentur, perdiscenda, natus esse videretur. Quare nullo duce perfectam eorum peritiam est assecutus, quae caeteri multo tempore et labore discunt a praeceptoribus. Is ergo studiorum externorum occupationes aspernatus, et ingenium ad omnes bonas disciplinas percipiendas aptum habens, semperque respiciens ad so-

rorem quam sibi tamquam totius boni scopum proposuerat, eos ad virtutem progressus fecit, ut in reliqua vitâ Magno Basilio virtutis praestantiâ nihilo inferior fore judicaretur; tunc autem sorori et matri erat instar omnium, et una cum illis ad angelicam illam vitam contendebat (a). Cum quodam tempore gravi laboraretur inopia, multique, famâ beneficentiae excitati, undique confluerent ad eum recessum quem incolebant, tantum industriâ suâ cibarium pauperibus subministravit, ut adventantium frequentia locus ille non solitudo videretur esse, sed civitas. Interea insignis frater Sanctus Basilius magnae Caesareae declaratus est Antistes, et mysticis sacrificiis suis fratrem consecrans, ad presbyterii dignitatem provexit (anno 370). Atque hic rursus eis vitae cursus ad graviora sanctioraque dirigebatur, cum sacerdotii dignitas sapientiae studio conjuncta cumlaretur. Eustatio deinde defuncto Sebastensis (b) Ecclesiae Praesule Ariano, acerrimo S. Basilii et impio adversario, Petrus ad eam Cathedram vocatur, in qua Arianismi peste purgandâ quo infecta ab antecessore fuerat, acerba graviaque multa perpressus est. Septennium vix a suscepto Episcopatu vixit, et Gregorio Nyseno testante, sanctum Pastorem suum Petrum, non multo post ejus mortem, Sebasteni honore cultus ecclesiastici prosequi coeperunt, ejusque cum aliquibus suis martyribus memoriam celebrare. Concilio interfuerat Constantinopolitano anni 381, et subscripserat in sectatores haereseos Macedonianae qua Divinitas S. Spiritus impugnabatur.

(a) Cum S. Emmelia duo monasteria, virorum unum, alterum Virginum instituisset, et illius regendi curam filio Basilio demandasset, Petrus disciplinae fraternae in vitâ coenobitica se submisserat, in cujus postea locum Abbatis officio functus est.

(b) De urbe *Sebaste* aliquid dicturi sumus x martii pro SS. XL militibus martyribus. Item de

S. MARCELLINUS ANCONIT. EPISC.

Obiit anno 577 — Italia.

MARTYROL. — Anconae, S. MARCELLINI Episcopi, qui urbem illam (ut S. Gregorius scribit), divina virtute ab incendio liberavit.

Ab erudito et accuratissimo Jernonymo Speciali, de Patronis inclityae Ecclesiae suae scriptore (*Venetii anno 1759*) quaedam de S. Marcellino doceri potuimus quae Ferrarium ipsum (*de Sanctis Italiae*), et Bollandum latuerunt. Marcellinus Boccamajorum praeclarâ Procerum Anconae (c) prosapiâ in patriae salutem est editus ineunte saeculo sexto. Publicis, antequam clericali militiae nomen daret, et gravibus officiis magna cum laude gestis, per cives suos, defuncto Episcopo, cum ejus virtutes, pietatem, doctrinamque omnes apprime nossent, a summo Pontifice Praesul impetratur. Quantâ valeret gratiâ apud Deum Marcellinus, et quanta Deus sanctum Episcopum coram grege suo gloriâ coronaverit, patet ex celebri prodigio quod narratur a S. Gregorio Magno, ejus ante summum Pontificatum coaevo, in Libro Dialogorum I, C. VI: "... Ejusdem quoque Anconitanae Antistes Ecclesiae, vir vitae venerabilis Marcellinus fuit; cujus gressum dolore nimio pòdagra contraxerat, eumque familiares sui, sicubi necesse erat, in manibus ferebant. Quadam vero die per culpam incuriae eadem civitas succensa est (d). Cumque vehementer ardèret, cucurrerunt omnes

Caesarea Cappadociae sermo erit pro S. Leontio, die XIII jan.

(c) *Ancona* pervetusta urbs a qua nomen sumpsit uberrima et amoena regio media inter Picenum et Aemiliam, quae Marca Anconitana dicitur, in orientali Italiae ora eminet in summitate collisae in Adriaticum mare protendentis. Celebratur ejus portus, cujus prima munimenta opere magnifico Trajanus imperator excitavit, instauravitque Benedictus Pp. XIV. Sacrum Cathedralis illa Ecclesia thesaurum possidet sanctorum reliquiis et rebus ad Passionem Domini pertinentibus praedivitem, et pio pretio non facile superandum.

(d) Accidit anno Chr. 570.

ut ignem extinguere. Sed illis aequam certatim projicientibus, ita crescebat flamma, ut jam totius urbis interitum minari videretur. Cumque propinquiora sibi loca quaeque ignis invaderet, jamque urbis partem non modicam consumpsisset, et consistere nullus valeret, deductus in manibus venit Episcopus; et tanta periculi necessitate compulsus, familiaribus suis se portantibus praecepit, dicens: *Contra ignem me ponite*. Quod ita factum est; atque in eo loco est positus ubi tota vis flammae videbatur incumbere. Coepit autem miro modo in semetipsum incendium retorqueri, ac si reflexionis suae impetus exclamarent, se Episcopum transire non posse. Sicque factum est ut flamma incendii, illo termino refrænata, refrigesceret, et contingere ulterius quidquam aedificii non auderet. » Addit Ferrarius (quod alii ut fert traditio narrant) S. Episcopum contra ignem sedentem, habuisse prae manibus librum precum; liber hic in sacro illius Ecclesiae thesauro servatur et ostenditur, in quo incendii qui S. Antistitem pene invaserat, sed ejus corpori innoxius, manent vestigia. Ad cujus contactum plures aegroti sanitatem recepisse dicuntur. Annos sex supra viginti Marcellinus suam rexit Ecclesiam; cum autem ex hac vita excessisset, corpusque illius ad S. Cyriacum

urbis patronum conditum esset, multis claruit miraculis. Saeculo autem XI translatus est in marmoreum perelegans monumentum in medio Cryptae ejusdem majoris templi excitatum, in quo simul corpora continentur SS. Cyriaci et Liberii. Marcellinus secundus computatur inter 8 illius Ecclesiae Compatronos.

IV IDUS.

DIE X.

S. NICANOR E SEPTEM PRIMIS

DIACONIS MARTYR

*Electus anno Chr. 34**Coronatur anno probabiliter 76.**Palaestinus.*

MARTYROL. — In Cypro, B. NICANORIS Diaconi de septem primis, qui gratia fidei, et virtute admirandus, gloriosissime coronatus est.

Quid causae habuerit Diaconorum electio per Apostolos, duo et septuaginta discipulorum annuente coetu (a) sapienter facta, videre est in Libro Actuum Apostolorum C. VI (b). Haec locum habuit post aliquot menses ab Ascensione Domini. Ex septem illis spectatae vitae et insignis prudentiae viris, in quibus primo per manuum impositionem et invocato Divino Paraclyto, Ordinem Diaconatus instituerunt Apostoli, quibusque et sacramenta circa altaris mysteria (c) et officium demandatum est curandae

(a) Non omnium fidelium; 72 discipulos tantum, monet S. Epiphanius L. I, C. 21, fuisse a duodecim (Apostolis) ad id convocatos.

(b) *Murmur Graecorum*, etc., de quo in dicto Actuum Apost. libro (C. VI, v. 1), prima dissensio fuit in parva illa et sancta Ecclesia ubi omnium erat cor unum. Qui, ex omnibus ad Christum conversis, tumultuare coeperint adversus Haereticos (scilicet in Judaea natos: fuerunt Judaei alii ac Palaestina provinciae oriundi, qui cum graece loquerentur Hellenistae dicebantur; aegro forebant ad quotidiana ministeria communis mensae quae pauperibus alendis, vel in fraternae charitatis signum, absolutis divinis officiis, apponebatur, saepius et quasi exclusive judaeorum veri nominis viduae deligerentur; quaedam haec improbanda videbatur acceptio personarum.

(c) Propius quam in praesens sacramenta at-

tingebant Diaconi, et potiolem quam nunc sacerdotalium munerum partem exercebant. Ipsorum namque erat Evangelium solemniter explicare, baptismi sacramento Neophytos abluere, et in Missae Sacrificio communionem Sanguinis Christi fidelibus de calice praebere. Vide verba S. Levitae Laurentii ad S. Martyr. Pontificem Xystum (ex S. Ambrosio in *Brev. Rom. dis XIII Aug.*) En quam bene Arator S. R. E. Subdiaconus (qui floruit medio sexto saeculo) in egregio Poëmate *Historia Apostolica*, harum rerum traditionem explicat:

Jura ministerii sacris altaribus aptis

In septem statuere viris, quos undique lectos
Levitas vocitare placet, quam splendida cuspis
Ecclesiae fulgere manus, quae pocula vitae
Misceat, et laticos cum sanguine porrigat Agni.
Hoc numero delatus honor, sublimis aequum
Sacramenta gerit, etc....

distributionis communium honorum, quae ex divitum largitionibus provenirent, pauperibus, pupillis, et viduis Ecclesiae, Nicānor fuit, probabiliter Palaestinus. Exorta dein paullo post, ex superbā, cūparbietate, invidiā et nequitiā eorum quēis diversarum gentium Synagogae in urbe Jerosolyma constabant, saevā illā et iniquissimā persecutione de qua in Actis martyrii proto-Diaconi S. Stephani, Christifideles complurimi hac excedere civitate statuerunt, et per universam Judaeam et Samariam domicilia sibi comparare. In his fuere qui Pheniciam, Syriam, Antiochiam, Damascum et Cypri insulam (a) incolendam deligerent. Huc igitur venerat Nicānor, ibique, ut habetur in Graecorum Menologio, passus pro Jesu nomine est, imperante Vespasiano. Rejicienda eorum sententia qui eundem S. Diaconum unā cum Stephano Jerosolymis credunt martyrio affectum.

S. AGATHO PAPA ET CONF.

Electus Summ. Pont. anno 678

Obiit anno 682

Italus ex Sicilia.

MARTYROL. — Romae, S. AGATHONIS Papae, qui sanctitate et doctrinā conspicuus quievit in pace.

Agatho, natione Siculus (b), parentum curā pie educatus et sacris praesertim litteris studiose admodum eruditus, eum sancte institutae adolescentiae fructum retulit, ut illis mortuis, statim congestas in unum facultates, pauperibus uno die distri-

(a) *Cyprus*, insula ad fines orientales Interni seu Mediterranei maris.

(b) *Siculus*. Panormi (italice *Palermo*) quae Siciliae insulae caput est, natum dicit Octavius Cajetanus. Claeconius vero, in Aquilano Castro vallis Sicillanae in ulteriore Aprutio; alii autem romanum credunt.

(c) Haec quoad mensem pontificatus ex conjecturā; in Calendario namque Octavii Cajetani 10 julii, legimus: Romae Ordinatio S. Agathonis Panormitani in Summum Pontificem.

buerit. Deinde monasticae vitae disciplinam amplexus totum divino cultui se dedit; dies noctesque cum in oratione esset, id factum divino est munere ut miracula ederet multa, et Thaumaturgi nomine indicaretur; in his leprosum obviam factum, osculo sanavit. Sed et doctissimus pariter ac sanctissimus famā celebratus, ita a natura et gratia comparatus visus est, ut ad supremi Pontificatus dignitatem gerendam natum judicaverint, cum, Dono Pp. mortuo, de successore ageretur. Anno igitur 678 die Julii 10 (c), Episcopus consecratur, et ad sanctam Petri Cathedram evēhitur. Morum suavitate, mirā benignitate, eximio animae candore, hilaris et jucundus, cunctis amabilissimus fuit. Pērbrevis quidem, sed rerum magni momenti in Ecclesiae utilitatem fecundus extitit Agathonis Pontificatus; eo enim sedente, acceptae in Urbe sunt litterae a Constantino Pogonato (d) pro congregando Concilio Oecumenico (vulgo sexta Synodus generalis), inter Constantinopolitana III, in Monothelitas; sed antea salubriter providit ut Synodi provinciales in Occidente haberentur (eas inter, Mediolani et Romae, anno 679), ubi hujusmodi schismaticorum causa discuteretur, et damnarentur errores qui toto fere Oriente maximas tempestates atque ruinas excitaverant. Litteras deinde misit per Legatos ad Concilium, de quibus in Synodica littera, responsum ad eundem Pontificem fuit: *quas litteras, ut a summo Apostolorum vertice, divine perscriptas agnoscimus*. S. Wilfridum (Walfridum v. XII Oct.) Eboracensem

(d) *Constantinus Pogonatus*, Constantis II filius, fidei Catholicae devotus imperator, nihil antiquius habuit quam haereticos et schismaticos, quibus imple favebat pater, reprimere et profligare, et scissam Ecclesiam, Romano Pontifice auspice, unitate et pace firmare. Is aperte declaravit Romani Pontificis electionem, nullā prorsus indigere Caesarum concessione. Obiit anno 685, et filium habuit successorem Justinianum II qui misere omnia, ut ait Nicephorus, religiose a patre gesta, perversit.

(York) in Anglia Antistitem, qui Romam venerat appellans contra injuriam quâ a Metropolitano suo laedebatur, et Sede excedere coactus fuerat, benigne excepit, et per romanam Synodum omni de re purgavit, in integrum restituit, et sua auctoritate munivit. Re igitur Ecclesiasticâ optime administratâ, admirandum religionis, prudentiae, sanctimoniae et sollicitudinis exemplum reliquit. Sedit annos tres et septem circiter menses, et in osculo Domini decessit, sepultusque est ad B. Petrum in Vaticano. Unâ Ordinatione Presbyteros decem creaverat, Diaconos tres, Episcopos, per diversa loca, decem et octo. (*Ex Anastasio Bibliothec. et Proprio Cleri Romani*).

MARTYROL. — Bitûricis in Aquitania, S. WILLELMI Archiepisc. et Conf. signis et virtutibus clarî, quem Honorius Tertius Sanctorum Canonî adscripsit. (*Vide Surium p. 185*).

S. JOANNES BONUS

EPISC. MEDIOLAN.

Electus Episc. anno 645

Obiit anno 655 — Italus.

MARTYROL. — Mediolani, S. JOANNIS BONI Episc. et Conf.

Ad vacuum post Fortis Episcopi obitum implendam conspicuam Mediolanensium Sedem delectus est Genuensis Joannes Camillus cognomento *Bonus*, sive maternae gentis, ut Ripamontius ait, haec appellatio fuerit, sive praeium eximiae bonitatis animi et virtuti honos ex communi famâ. Primus fuit, qui intrepido animo firmâque in Deum spe conceptâ, viduae illi Ecclesiae praesentiam sponsi sui redonavit, post diuturnum 77 annorum exilium a praedecessoribus suis toleratum in urbe Januensi. Nec in vanum cecidit ejusdem consilium, sese barbaro

Langobardorum imperio iterum subjiciendi. Siquidem Mediolano restitutus pestem omnem Arianæ haeresis illinc amovit, et ipsum etiam Regem Grimoaldum ad meliorem frugem redegit, pravo dogmate quo imbuebatur, damnato. In Oppido Decii ab Mediolano decem mille passibus dissito, egregium suae pietatis monumentum reliquit Joannes, cum sacram aedem S. Materno hujus Metropolis Episcopo dicatam, aere proprio construxerit. Clarus, virtutum omnium exemplis relictis, obiit S. hic Praesul quarto Nonas Januarii, anno 655 post decem annos sedis juxta antiquos Catalogos. Tumulum habuit, primus Episcopus qui intra urbem sepeliretur, in Ecclesia S. Michaëlis, quae templo maximo olim adiacebat, ibique multos annos latuit pene ignotus; repertum deinde ejus Corpus, in eadem Ecclesia solemni pompâ in arâ maximâ repositum est. Cum autem diruta fuisset sacra illa aedes, ut immanis Metropolitana Basilica magnificentius extrueretur, S. Carolus Borromaeus alteram Translationem adornavit, et perductâ, per hujus urbis compita, omnium Ordinum supplicatione, die 24 maji, anni 1582, sacra S. Joannis ossa in sacello eidem dicato collocavit. In obsequium sancti hujus Antistitis, Januensis Respublica delectos nobiles Viros misit qui donq offerrent Lampadem argenteam unciarum 544. Miraculorum etiam laude clarus dicitur Joannes Camillus Bonus in Actis Mediolanensibus, et aliis variorum manu conscriptis. (*Haec magna ex parte retulimus ex Historiae Antist. Mediolan. Josephi Ant. Saxii Tomo II*).

MARTYROL. — Constantinopoli, Sancti MARCIANI Presbyteri. (*Vide Surium pag. 175*).

S. PETRUS URSEOLUS CONF.

*Natus anno 928**Vita functus anno 997 — Italus.*

MARTYROL. — In Monasterio Cuxanensi natalis S. PETRI URSEOLI Conf. antea Venetiarum Ducis, et deinde Monachi Ordinis S. Benedicti, pietate et virtutibus clari.

Petro Candiano Venetiarum Duce, qui ob austeritatem exosus evaserat, dire et proditorie interempto (a), communi voto cives, Petrum, Ursèolum cognomine, ex primaria Ursònum gente in Rivoalto apud Venetos natum, praeclarum generositatem et moribus, in Ducatus honorem sublimare decreverant; qui a puerili aetate nil aliud quam Deo placere studens, ad tantae dignitatis fastigium scandere contemnebat, timens ne saecularis honoris ambitione propositum amitteret sanctitatis. Tandem importune populo interpellante... totius reipublicae commodo, huiusmodi principatus apicem attingere non recusavit, anno salutis 976 (*Ex vetustiss. Chronico Veneto in Vatic. Biblioth. apud Bened. XVI.*) Omnia in re gerendâ publicâ ad religionem (b), communemque utilitatem referens, domi forisque magnâ pietatis et prudentiae laude inclaruit. Ex Felicia uxore suscepta prole, pari cum ea voto, castitatem in posterum servare proposuit. Quod ut perfectius exequeretur, abdicatâ dignitate professionem monasticam amplexus est in Coenobio Cuxanensi (c); ubi vilia

(a) Ad diluendam difficultatem obortam ex alato ab aliquibus S. Petri Damiani testimonio, quo dicebatur Petrus Ursèolus decessoris sui interfectoibus favisse, eaque ratione, summâ rerum potitum, ac monasticum postea institutum facti dolore, et expiandi per poenitentiam flagitii pio desiderio, professum fuisse, videre est quae narrat Benedictus XIV in Opere de Canonizat. SS. um Libro II, C. XLII, N. 4; 5, 6 et 7. Luculentissime patet Petrum illius machinationis nullatenus participem extitisse, et invitum ac renitentem ad ducalem gradum evectum. Hic in historicum errorem lapsus est S. Doctor Damiani,

quaeque, suae immemor ad saeculum celsitudinis, obire gestiebat, et benigno post, arctioris solitudinis desiderio, cellulam quae vix sedendo et jacendo sufficeret, monasterio contiguam sibi aedificari impetravit, ubi in jejuniis, oratione et labore manuum reliquum vitae transegit. Aetatis demum nono supra sexagesimum quem Deo revelante praescierat, extremum diem clausit in cinere et cilicio. Coelestem ejus gloriam testantibus ad ejus tumulum prodigiis, piâ coli coepit populorum frequentia, et anno 1733 ex Decreto Clementis Pp. XII nomen ejus in Romano Martyrologio inscriptum fuit.

TERTIO IDUS.

DIE XI.

S. HYGINUS PAPA, MARTYR.

*Electus Pont. anno 138**Occubuit anno 142 — Graecus.*

MARTYROL. — Romae, natalis Sancti HYGINI Papae, qui, in persecutione Antonini, gloriose martyrium consummavit.

Ex eruditorum studiis quorum operâ tenebrae sunt aliquantulum dissipatae quae saeculi I et II Summorum Pontificum Chronologiam involverant, de Hygino Papa annos praenotavimus. Et si tempore Antonini, cognomento Pii (d), qui gemino Apologismo eloquentissimo S. Justini permotus, litteris et edicto, pacem Ecclesiae concesserat, Pontificatum attamen martyrio absolvit. Patrem ha-

culpâ scriptorum a quibus narrationem mutuaverat. Gravissima in contrarium testimonia sunt, quibus B. Ursèoli a tanto scelere immunitas vindicatur.

(b) Reipublicae administrationem a piis operibus auspiciat, S. Marci Evangelistae aedem quae sub decessore conflagraverat, magnifice de suo instauravit.

(c) Ordinis S. Benedicti, sub invocatione S. Michaelis, apud Vâscones (Guasconia), in ea regni Navarrae parte quae tunc temporis Galliae suberat, ad meridiem Pyrenaeorum montium.

(d) Vide supra pro S. Telesphoro Pp. M.

buerat philosophum Atheniensem, sed erat Romano Clero adscriptus, cum visus est pietate, virtutibus, doctrinâ adeo excellens ut digne sanctissimo Telesphoro in Petri Cathedra succederet. Saluberrima fuere quae in Ecclesiae regimine gessit, statuit, decrevit; in his ut, patrini levandis sacro baptismatis fonte infantibus adessent; ne absque missae celebratione Tempia vel Oratoria consecrarentur; ne quis Episcopus reus criminis damnetur, nisi a comprovincialibus Episcopis ejus causa probe discussa fuerit. Prudentia vero ejus maxime enituit, ac vigilantia, perspicacia, eruditio, sollertia, animi fortitudo in detegendis, destruendisque insidiis quibus haeretici puritatem fidei clam labefactare moliebantur. Valentinus enim philosophus Platonius ex Aegypto, Cerdo (a) a Syria, lupi in ovina pelle, Romam venerant, perversa latenter docentes ut abducerent discipulos post se (*Act. xx, 30*), Catholicam exterius simulantes doctrinam atque pietatem, ut in romanae Ecclesiae communione viderentur admissi (b) Hyginus Valentinum corripuit, sed blande, ea ductus spe ut benignitate eum lucraretur, et suavitate ad sanum consilium revocaret. Versipellem autem et vaferimum Cerdonem, dignum Marcionis antesignanum, cujus hypocrisis facilis fidelium corda captari poterant, quique impia sua dogmata, sub veritatis pietatisque specie praebere satagebat, duabus sapientissimis epistolis confutavit, ab Ecclesia bis eiecit, anathemate bis damnavit, nihil

veritus factiones improborum in se concitari posse, eo praesertim tempore, quando vix represso Gentilium in Christianos et maxime in Pontificem odio, multi ad eum de medio tollendum essent conjuraturi. Mortem quam pro Christi causa subire non pertimuerat, quatuor tantum Pontificatus expletis annis, gloriosam invenit, et in Vaticano sepultus est. Fuit ix Papa post Petrum.

S. SALVIUS MARTYR.

Aetatis incertae.

MARTYROL. — In Africa, B. SALVI Martyris, in cujus die natali S. Augustinus sermonem habuit ad populum Carthaginiensem.

Ven. Beda, Ruinartius, Romanae ac Carthaginiensis Ecclesiae Catalogi hodie gloriosum celebrant Christi martyrum Salvium. Carthagine procul dubio solemniter erat hujus memoria, cum in S. Possidio (*Indiculi C. iii et ix*) legatur S. Augustinum de eo bis publice habuisse tractatum. Monet Baronius in *Notis*, ne quis in errorem ducatur, sciendum in Africa alium fuisse Salvium sed pseudomartyrem (de quo idem S. August. *adversus Parmenam L. 3, C. ult. et contra Crescon. L. 4, C. 48 et 49*), ipsumque Donatistam, quem factiosi hujus Sectae Parmeniani, post multas illatas contumelias occiderunt; in cujus honorem altera factionis pars basilicam erexit adscriptumque in suorum martyrum numerum coluit.

(a) Quousque Cerdonis impietas processerit, in Tertulliano (*De Praescript. C. XXXI*) et in Epiphano (*Haeres 41*) inquirendum. Duo inter se pugnantia Principia, sive geminam Deitatem existere docebat, severitate illam summâ, hanc clementiâ utentem. Vetus refellebat Testamentum; Christus, ejus sententiâ, nec passus, et ne quidem natus fuerat, humanam quippe, specie tantum et veluti phantasma, carnem assumpserat. Animae utique futurum ut resurgerent censebat, non autem corpora. Uni Lucae Evangelio fidem praestandam arbitrabatur.

(b) Valentinus et Cerdo communionem Romanae Ecclesiae expetentes, ut, apud christianum orbem, hujusmodi technâ, facilius auctoritatem sibi et suis pestiferis doctrinis secreto disseminatis compararent, argumentum validissimum (*V. Baronium T. II ad annum 156*) suppeditant, circa Romanum Primateum. Non enim ex Antiochenâ vel Alexandrinâ Ecclesiâ, sed ex Romanâ jam ubique cunctis persuasum erat hoc petendum esse probatae fidei testimonium.

SS. MARTYRES
PETRUS, SEVERUS ET LEUCIUS

Anno 309.

MARTYROL. — Alexandriae SS. MM. PETRI, SEVERI et LEUCH.

Ad Africanam pertinent Ecclesiam, et licet plurimi ex veteribus dicant horum extare gesta, nullibi invenire potuimus neque apud locupletissimos Bollandianos Patres. In x, omnium diuturnissima et cruentissima Persecutione passi sunt, quae cum tantisper, annis 307 et seqq., in Occidente mitesceret, in Oriente et in Africa per Maximinum, Galerium et Maximianum saevissime exercebatur.

S. ALEXANDER

EPISCOPUS ET MARTYR.

Probabiliter anno 249 — Italus.

MARTYROL. — Firmi in Piceno, S. ALEXANDRI Episc. et Martyris.

Acta ejus videntur intercidisse, urbe Firmanâ (a) a Friderico I Imperatore incensâ. Haec de eo scribit Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiae, et ex Tabulis illius Ecclesiae: «Firmanus patriâ, ex Sinigarda familia fuisse traditur; qui factus Firmanae Ecclesiae Episcopus, ab hostibus fidei Catholicae, haud procul ab urbe... ob ejusdem fidei defensionem interfectus, martyrio coronatus est. Cujus corpus in Basilica Metropolitana in arcâ marmoreâ conditum quiescit, ubi Epitaphium litteris Longobardicis scriptum legitur: *Hic jacet reconditum beatissimum corpus gloriosi Martyris et Episcopi Alexandri.*

(a) Firmum (italice Fermo), Piceni, Italiae mediae, Adriaticum prospectantis, provinciae urbs, a romanis Firmum, firma fides meruerat appellari; ad christianae postea fidei, quam I salutis saeculo receperat firmitate multo praestantior hanc sibi laudem asseverans, sub Decio, septuaginta martyrum (inter quos Alexander Episc. computatur), sanguine purpurata est. Fridericus autem, cujus jussu incensa est, utpote antiquae et jure meritoque dilectae Pontificiae Dominationi renuens

Martyrol. illustr.

S. SALVIUS AMBIANENSIS EPISCOPUS.

Floruit circa 680 — Obiit anno 695.

MARTYROL. — Ambiani, S. SALVII Episcopi et Martyris.

Silentio praeterivimus in titulo laudem Martyrii, quia in nonnullis, Gallicae Liturgiae monumentis, et quidem probabilius, Ambianensis Episcopus Salvius, Confessor dicitur. Monent Bollandiani, apud plerosque, trium SS. Episcoporum Salvii nomine Gallias olim honestantium, scilicet hodierni Ambianensis, Engolismensis qui colitur die 26 Jun. et Albigensis qui die 10 Sept. memoratur, confusionem deprehendi, quâ ex tribus unus tantum vel duo fiunt, et quae uni conveniunt, alteri tribuuntur. Qua labeculâ Baronius ipse inficitur circa Ambianensem, auctoritati innixus Sigiberti, qui evidenter tamen de Salvio potius pertrahat Engolismensi pro fide sublato centum elapsis et amplius annis post Ambianensis aetatem. His praemissis, pauca de multis quae in nostri Salvii laudem essent dicenda depromimus ex veteribus MSS. a Bollando relatis.

Nobili et opulentâ stirpe, Ambiani (b) probabiliter natus Salvius, ineunte adolescentiâ saeculi voluptatibus et vanitate irretiri visus est; at generosum et ad virtutem primum ingenium mundana, perceptis periculis, abhorrens, Deo ad perfectionem vocanti obtemperans, potiori paterni census parte fabricando monasterio insumptâ, ipsemet regularem habitum induit, et obedientiae ac austeritati monasticae vitae se subiecit. Virtutibus et miris gestis rebus brevi

imperialem et sceleribus foedam antepone, malâ famâ celebris princeps est agnomine Barbarossa, tempore Alexandri Pp. III post medietatem saeculi xii.

(b) Ambianum (gallice Amiens), urbs est in Galliae Belgicae, sive septentrionalis fines, postea Picardiae proprie dicta. Primum Episcopum habuit S. Firminum ultra medietatem saeculi iii; Salvius, de quo agimus, quinto loco eam sedem occupavit.

prae fulgens, Abbate mortuo, illi a fratribus honori et oneri delectus est. Praelationis Officium suscipere coactus, remotam perquirens cellulam, extraneorum se subtrahens commercio, summâ in egestate et abstinentia reclusus, omnibus tamen se ipsum pro obsequio charitatis facilem se praebebat, si quis domesticus vel externus, religionis et pietatis causâ ad eum venisset; tunc et haesitantibus consilio et moerentibus solatio fuit, et nunc peccatores ad poenitentiam excitabat, nunc infirmis sanitatem restituit. Quodam autem tempore febris nimia percussus jacebat in lectulo, et ecce subito cellulam ingenti lumine resplendere, suavissimaeque redolere atque fortiter decussum resonare; Salvius autem, oculis in coelum intentis, extensisque manibus, Deum laudans, spiritum Domino feliciter reddidisse videbatur. Audientes itaque monachi omnisque fidelium plebs de transitu sanctissimi viri, concurrentes ad exequias more solito parandas, corpus ejus reverenter in Ecclesiam cum hymnis et canticis detulerunt. Mane autem facto, feretrum discutitur et corpus movere se incipit, et quasi de somno excitatus sanctus Abbas, apertis oculis, manibusque in coelum erectis, de lóculo surgit, et voce flebili clamans, *O Domine misericordissime, ait, quare hoc fecisti? Cur me in hunc mundum... revocasti? Melius quidem mihi esset in tuo assistere conspectu, tuamque contemplare innarrabilem gloriam, et angelorum audire concinentium choros...* stupentes vero graviter qui circumâderant, *quid est*, interrogare coeperunt, *quid est, dulcissime Pater? Vocatus*, respondit, *nuper fueram a Domino, et illic deductus ubi vidi gloriam Dei, et Angelorum audiui concentus et Sanctorum aspexi immensam multitudinem ubi est animi suavitas inesplicabilis...* deinde post paucâ, *Denuntio vobis*, suscipiens dixit, *transitum*

beatæ memoriae Honorati Ambianicæ Cathedralis Antistitis, qui inter caetera sanctitatis insignia, dum Corpus Christi sacraret in altari, manum illius videre meruit; in cujus obsequium video coelitus agmina eum in aeternam Jerusalem perducere. Paucis post diebus Theodoricus Francorum Rex misit Ambianum Legatos ut de successore S. Honorati providerent, qui cum Ambianensi Clero indixerunt populo triduanum jejuniûm ut coelo inspirante notum fieret quis vocandus esset Episcopus. Peracto jejuniû, dum publicæ orationi instarent omnes, divino meruerunt responso audire: *Salvum a me sciatis electum et vobis Antistitem datum.* Quocirca omnes ad cellam viri Dei convolantes, rogabant ut secum veniret, Praesularem, ut divinitus declaratum erat, dignitatem suscepturus. Quorum cum iteratis precibus ille resisteret, violenter abstractum, in Ambianensem Cathedralam laeti posuerunt. Erat autem vultu decorus, eloquentiâ facundus, moribus castissimis ornatus, consilio providus, et in divini cultus et procurandæ animarum salutis officio assiduus et excellens. Corpus beati Episcopi et Martyris Firmini, mirabiliter invenisse dicitur. Sacra dum visitatione suam lustraret Dioecesim, caecos, obsessos, mutos sanavit, paganos, haereticosque convertit; quare sic coepit in dies admiratio crescere et fama beati Antistitis, ut ad eum catervatim populi concurrerent; sicque per signa et praedicationem ejus multorum animæ salvabantur. Cum magnum accidisset incendium excitari, supplices ad eum cives accurrerunt opem precum et mirabilium ejus impetraturi; at vir Dei febrium vi tenebatur; cum nequirit assurgere, sudarium eis suum concessit contra ignem apponendum; in cujus proximo conspectu flammæ protinus sunt extinctæ. Immensâ denique cum gloriâ plurimos annos administratâ

Ecclesiâ, felix Confessoris Christi Salvii spiritus carne solutus est v Kal. Novembris (a). Corpus a primo sepulcro, aliquot post saecula in vicum *Monasterium* (gallice *Mon-treuil*) translatum est Die xi Jan.

S. LEUCIUS BRUNDUS. EPISCOPUS.

Floruit a 163 ad 180 — Aegyptius.

MARTYROL — Brundusii, S. LEUCII Episcopi et Confessoris.

Baronius ipse qui hunc Apostolicis laboribus optime de Ecclesia Dei meritum S. Leucium in nova Martyrologii Romani recensione inscripsit, Acta ejusdem vetustiora *erroribus* dicit *scitentia*. Haec ergo nos doctâ Bollandianorum trutinâ pensitavimus, et in assignandâ aetate et brevi narratione texendâ ea secernimus quae plenam omnino sibi vindicant fidem.

Aegyptiâ Alexandria ortus est Leucius Eudossio religiosissimo patre, qui, defunctâ uxore, Monasterium adiit ut ibi natum religiosi viri scientiam ac pietatem edoceret, et ipsemet ad coenobiticam regulam profitendam admitteretur. Utriusque vita sanctissima gratiam visionis singularem promeruit; nam Eudossius in Ecclesiâ orans, paululum sopore correptus, vocem divinam audiit suo eum nomine appellantem, quae ei aperuit delectum coelitus esse Leucium filium ad Episcopatum et ad Apostolicum munus apud Brundusinos. Paulo post monachus Leucius fit Sacerdos et ab Antistite pastoralium munerum adjutor assumitur; in cujus obitu successor designatur; at hic visionis et revelationis adimplendae tempus venisse arbitratus, Eusebio secum et Dionysio egregiis Presbyteris sibi adscitis sociis, navem conscendit ad Italica ora transmittentem. Brundusium (b) appulsus, injunctum divinâ

voce apostolicum munus apud populum hunc partim paganis adhuc superstitionibus partim haereticorum erroribus infectum, quidquid pro Jesu nomine maneat sustinendum, aggreditur. Evangelii praedicandi locum deligit frequentia ampliorem, scilicet occidentalem portam prope Amphitheatrum. Civium turbae primo stupent, mirantur, dein reverenter audiunt, demum fideliter credunt; Agrum illum fertilem admodum Lucius et colebat et rigabat, dante Deo incrementum, et fidelium numerus brevi mirabiliter augebatur. Rei novitate excitatur Antiochus Provinciae Praeses, qui alienigenis novae religionis praeconibus accersitis, Lucio proponit ut si velit et ab ipso Praeside fidem verbis suis adhiberi, a Deo, quem verum et omnipotentem praedicat, pluviam illico sitienti ex diuturna siccitate toti illi regioni e coelo impetret abundanter effusam; tunc promittit se hunc unicum Deum adoraturum. Orat Leucius cum sociis, et nubibus aeter obducitur, prece absolutâ surgit, et imber copiosissimus nubibus demittitur. Credidit igitur Antiochus et universa Civitas, et Ecclesiam statim aedificarunt in honorem B. Virg. Deiparae, et S. Joannis Praecursoris Domini, in loco ubi sacrum baptismum receperant. Confirmatis autem in fide et doctrinâ, paulo post Leucius in pace obdormivit, et Antiochus Ecclesiam protinus aere suo aedificari mandavit S. Leucii titulo insignitam, et plurima mirabilia ad ejus sepulcrum sunt patrata miracula.

S. Episcopi Corpus, eversâ et diruta Brundusio, ne veneratione careret religiosi Tranenses viri rapuerunt et in patriâ collocarunt. Sed et Tranensium non multo post ci-

(a) In Proprio Sanctorum Ambianensis Ecclesiae, hujus S. Salvii natalis dies colitur sub finem novembris.

(b) Brundisium et Brundisiopolis (italice *Brindisi*) in antiquissimorum *Apulorum* terrâ, pars olim Magnae Graeciae, nunc italice *Terra d'Otranto*, in Italica peninsulâ, archiepiscopalis urbs et portus in Adriatico litore.

vitas (a) hostium impetu excidium est passa; tum Beneventi (b) pius Comes magno auri pondere sacrum pignus a Barbaris emit inque suam urbem asportavit. Dimidium tamen venerandi corporis Tranenses sibi iterum vindicarunt; frustum sacrorum Ossium Orietanus (c) tandem Antistes pro Brundusii oppido a Beneventanis impetravit.

MARTYROL. — In Cappadocia, in vico Magariasso, S. THEODOSII Coenobiarchae, qui multa pro fide Catholica passus, in pace tandem quievit. (*Vide Surium p. 203*).

S. PALAEMON ABBAS.

Floruit a 250 ad 325.

MARTYROL. — In Thebaide, S. PALAEMONIS Abbatis, magistri sancti Pachomii.

De Palaemone seu Palamone plura in Vita S. Pachomii (*v. Sur. 14 Maj.*). Magno Antonio, sed eo antiquior, comparandus, ex primis fuit qui in Thebaidis recessibus Anachoreticam vitam ducerent, temporibus Diocletiani et Constantini Imperatorum. Legumina et erbae cibum, nemoris lymphæ decurrens potum praebebat et semel in die; salæ et oleo miseræ epulas condire, nimis exquisitas delicias appellabat. Per diurnam lucem manus operabantur, noctis brevem horam quies et somnus occupabat, reliquum sacra Psalmodia ac Lectio Scri-

pturarum. Austeritatem hujusmodi rigidissimam usque ad mortem in gravi senectute et in acerbissimo quo laboravit spenis dolore nunquam intermittere voluit nec mitigare; Si Martyres Christi, dicebat, alii per frusta, alii capite caesi, nonnulli ignibus summi cremati, et tamem usque ad finem fortiter pro fide toleraverunt; cur ego patientiae praemia, parvis cedens doloribus, impatienter abiciam, et praesentis vitae desiderio, cibos sumens insolitos, poenitentiae cursum abruptam, et afflictiones momentaneas inaniter expavescam? Animam sanctissimam efflavit anno salutis 325 in manibus S. Pachomii discipuli dilectissimi. Eodem festo colitur a Graecis unâ cum S. Paulo primo Eremitâ.

SS. ANASTASIUS

MONACHUS ET SOCII NOVEM.

Anno circiter 577 — Itali.

MARTYROL. — Suppentoniae apud montem Soractem, S. ANASTASII Monachi et Sociorum, qui divinitus vocati migraverunt ad Dominum.

Venerandus vir Anastasius, S. Rom. Ecclesiae Notarius fuit (d). Qui soli Deo vacare desiderans, scrinium deseruit, monasterium elegit, atque in Laurio (e) illo quod juxta urbem Nepesinam Suppentonia (f) vocatur, venerabili viro Nonnoso (*v. 2 Sept.*) Praeposito Monasterii quod in Soracte (g) situm est, virtutum studiis

(a) *Tranum* civitas parum a Brundusio dissita in eadem orâ Adriaticâ.

(b) *Beneventum* vetustissima urbs est in *Principatu Ultra*, australis Italiae.

(c) *Oria*, parvum oppidum sed Cathedra Episcopali decoratum, everso proximo Brundusio, vires ejus in Pastoralis regimine gessit per annos circiter 120.

(d) Conspicuum et multiplex erat Notariorum Romanae Ecclesiae officium; alii enim Conciliorum Acta et Synodica Decreta, Apostolicas litteras et memorabilia chartis et libris scripto consignabant, et clericali coetu plerumque eligebantur. Alii vero (septem Primum fuerant a S. Clemente Pp. I creati pro urbe) in eo negotii intendebant persecutionis tempore, ut quae vel ipsimet testes de

visu, vel ex testibus fide dignis scire potuissent de Martyrum questionibus et suppliciis, gestis, verbis et prodigiis diligenter litteris mandarent. A *Notis* videntur appellati.

(e) *Laurium*, *Laura*, genus Monasterii est quo non in eodem aedificio cubacula religiosorum continentur, sed cellulae, tuguria, speluncae vario ordine et vario interjecto spatio ab invicem separatae, unaquaeque sub proprio tecto sunt distinctae.

(f) *Suppentonia*, postea Castellum S. Eliae, haud longe a Nepesino oppido (italice *Nepi*) prope Tiberim jacet in veterum Faliscorum agro.

(g) *Soractes*, mons S. Silvestri appellari coepit ex quo in ejus recessibus delituerit S. Silvester Papa.

assidue iungebatur. Ibi igitur Anastasius per annos multos in sanctis actibus vitam duxit, eique monasterio solerti custodiâ praeiuit. Quadam vero nocte, cum jam Deus sancti viri labores remunerare decrevisset, ab alta rupe vox facta est quae producto sonitu clamaret dicens: *Anastasi, veni*. Quo vocato, alii quoque septem fratres vocati sunt ex nomine. Parvo autem momento ea vox siluit, et octavum fratrem vocavit. Quas cum aperte voces congregatio audisset, dubium non fuit quin eorum qui vocati fuerant, obitus appropinquaret. Intra paucos igitur dies, primus Anastasius, ceteri autem eo ordine ex carne educti sunt quo de rupis vertice fuerant vocati. Frater vero ille ad quem vocandum vox parum siluit, paucis ab aliorum obiter diebus vixit, ut aperte monstraretur quia interjectum vocis silentium parvum vivendi spatium signaverit. Sed mira res contigit, quia dum Anastasius de corpore exiret, quidam Frater in monasterio qui supervivere ei nolebat, provolutus ejus pedibus, caepit cum lacrymis ab eo postulare ne septem dies post eum hic remaneret; et ipse ante septimum diem defunctus est, licet in illa nocte inter caeteros vocatus non fuerit; ut aperte dignosceretur ejus beatum obitum solam venerabilis Anastasii intercessionem obtinere potuisse (*Ex L. I. Dialogor. S. Gregorî M. C. 7*).

S. HONORATA VIRGO.

Florebat ab anno 453 ad 496.

Itala.

MARTYROL. — Papiæ, S. HONORATÆ Virginis.

Honorata Virgo, S. Epiphaniî Episc. Ticinensis (*v. 21 Jan.*) soror, ceterarum, hoc est Luminosæ, Speciosæ et Liberatæ natu erat minima. Haec a teneris in Monasterium in-

gressa, Luminosæ a S. Epiphanio Romam profecturo, ut illam institueret, traditur. Quo tempore, cum Odoacer Rex captam urbem Ticinensem depredatus fuerit, Luminosa et Honorata cum aliis monialibus abducuntur in captivitatem; quas tamen Epiphanius qui maxima pollebat auctoritate, a barbaris redemit. Cum Luminosa paullo post decessisset, Honorata optimis moribus instructa aliquot annos mirâ sanctitate splendens, piisque assidue operibus addicta supervixit; donec et ipsa supremum diem clausit. In ejus corporis translatione plura edita sunt miracula; Mulier aegra ut nec loco moveri nec loqui posset, viso S. Virginis feretro, opeque ejus imploratâ, integram sanitatem retulit; praeter alios corpore vitiatos et aegrotos, ac daemones tunc sanatos. (*Ex Phil. Ferrario de Sanctis Italiae*).

PRIDIE IDUS.

DIE XII.

S. TATIANA MARTYR.

Anno 227.

MARTYROL. — Romæ, S. TATIANAE Martyris, quae, sub Alexandro Imperatore uncis atque pectinibus laniata, bestiis exposita, et in ignem projecta, sed nil laesa, gladio demum percussa migravit in coelum.

Falluntur qui Tatianam, propter Actorum martyrii similitudinem, unam eandemque putant ac S. Martinam pariter Romanam, de qua vide die 30 huj., Romæ enim utriusque sepulcrum distinctum reperitur. Quamdã colunt Graeci Dacianam, Româ oriundam, consulari familiâ natam, et Ecclesiae, quoad disciplina ferebat, Diaconissam, ac ipsâ die, eodem tempore, et paribus martyrii adjunctis atque prodigiis. Ut sit, nullâ credimus ampliori narratione Elogium superscriptum, brevissime licet martyrium describens, indigere.

Non Imperator ipse Alexander (a) sed Ulpianus Praefectus (b) Tatianam in quaestionem adduxit, et tot diris, sed incassum, suppliciis affecit.

S. SATYRUS MARTYR.

Anno 267 — *Ex Arabia.*

MARTYROL. — In Achaja, S. SATYRI Martyris qui ante quoddam idolum transiens, cum exsufflassset in illud, signans sibi frontem, statim idolum corruit; ob quam causam decollatus est.

Ex veteribus Martyrologiis, quorum singula Satyri hujus memoriam recolunt, docemur hunc fuisse natione Arabem, et cum in Achajam (c) perrexisset, regnante Gallieno martyrium invenisse de quo supra, quia idolo in quod occurrerat, ludicra salutatione publice irriserat (d).

MARTYROL. — Eodem die S. ARCADII Martyris, genere et miraculis clari. (*Vide Surium p. 232*).

SS. ZOTICUS, ROGATUS, MODESTUS, CASTULUS

MARTYRES CUM XL SOCIIS
MILITIBUS CORONATIS.

Incertae aetatis — Afri.

MARTYROL. — In Africa, SS. MM. ZOTICI, ROGATI, MODESTI, CASTULI, et coronae Militum Quadragenta.

Ab Emin. Baronio ex veteribus Codicibus haec nomina in Ecclesiae Romanae liturgicis tabulis sunt relata. Inter XL Coronatos Milites, tres probabiliter, ut ex Jeronymiano Martyrologio colligitur, Elicianus, Caro-

ticus et Castulinus vocabantur. Horum omnium Acta Baronius vidisse testatur in Bibliotheca Vallicelliana (Romae apud PP. Oratorii S. Philippi Neri). Circa vocabulum *Coronae*, vide pro Sanctis XXX Martyribus Viae Appiae Die 1 huj.

SS. TIGRIUS PRESB. ET EUTROPIUS LECTOR, MARTYRES.

Anno 405 — *Ex Oriente.*

MARTYROL. — Constantinopoli, SS. TIGRII Presbyteri et EUTROPII Lectoris, qui Arcadii Imperatoris tempore passi sunt.

Miraberis sane Lector, ait Baronius (ad ann. 404 N. 52) sub Christiano eodemque Catholico Imperatore (*Arcadio*) pristina adversus pios esse revocata Martyria. Causam duplicem idem scriptor in Notis ad Martyrol. indicat. Quod scilicet, pulso in exilium S. Joanne Chrysostomo, nolissent cum Arsacio intruso communicare, ac de incendio Basilicae passissent calumniam. Tunc homines perversi (narrationem compendiose depromimus a Nicephoro Callisto apud Bollandum), occasione arrepta, Joannis fautores criminati sunt, atque in eos, veluti incendium ipsi excitassent, graviter animadvertunt; multosque Episcopos, Sacerdotes et Clericos, aliosque item qui in Joannis partibus erant, in vincula conjecerunt; ludibria hinc, convicia, plagae, et alternata flagra; et quam crudeliter sint tractati, exclamat Nicephorus, quatenam oratio tragicis verbis exposuerit? Urbis autem Praefectus,

(a) De Alexandro Severo Imp. jam verba fecimus in *Surio*, p. 833.

(b) *Ulpianus Domitius*, jurisconsultus celeberrimus, et primus in Aula Caesarum a consiliis fuit. Diaboli minister in Christifideles infensissimus, pacem qua Ecclesia, sub Alexandro Severo gavisa fuisset, Romae turbavit. Anno 228 vel 229 a praetorianis confossus, periit.

(c) *Achaja*, vetus *Hellas* unde Helleni, conspicua Graeciae pars, et apud romanos Graecia proprie dicta sub uno Proconsule cum Peloponneso. Celebratur in Actibus Apostolorum et Epistolis S.

Pauli. Achajades, melius Achaei, incolae dicebantur; eos laudibus prosecutus est Gentium Doctor quod in Evangelii fide quam ab eo et per discipuli Apollinis ministerium receperant digne ambularent.

(d) Hoc apprimè significat *exsufflare*, ut apte ad hunc Martyrologii locum notat Molanus, exemplum afferens ex S. Augustino in Epist. ad Dioscorum 56, pro *contemnere*, *irridere*, etc.

* Vide in historia S. Joannis Chrysostomi apud *Surium* p. 764 § 77.

Optatus, publice pro tribunali de incendio hoc, maxime quod conflagraverit Senatûs Curia, quaestionem exercuit... et presbyterum quemdam cui nomen erat Tigrius, arripuit, eumque detractis vestibus eoque excarnificavit donec articuli solverentur; suppliciis tamen nec animo nec corpore cessit, et denique in Mesopotamiam relegatus est. Erat hic natione barbarus, qui cum in familia potentis cujusdam servisset, ab hero probatus, quippe qui praecleariorem quam pro servi captu laudem sibi comparaverat, libertate donatus, propter morum humanitatem et modestiam, ad presbyteratum fuerat promotus. Erat autem integritate vitae et pietate insignis, et erga indigentes et peregrinos largus et benignus.

Deinde Eutropius etiam Lector productus est, cum quasi incendiarius delatus fuisset, vel, ut injecti incendii conscius, revelaret quis ejus criminis reus extiterit. Et primum quidem saepius est tortus ac fustibus caesus; unguis deinde membra lacerata et maxillae discerptae, postremo flamma sub inferioribus corporis partibus accensa. Atque ubi nihil est confessus, post tot cruciatus, compedibus constrictus injicitur in carcerem, et eadem nocte cum tenellus admodum atque exilis esset adolescens, vitam finivit. Audita, addit Sozomenus, psallentium caelitus vox, Angelicas patefecit excubias.

S. ZOTICUS MARTYR.

Idem est ac GETULIUS, S. Symphorosae maritus, de quo Martyrologium et Surius die 10 Jun. Tunc Natalis sive passio celebratur, hodie autem ad Translationem recolendam cujus est anniversarium legimus: TIBURE S. ZOTICI MARTYRIS; in hac enim urbe (a) corpus ejus quiescit et veneratur.

(a) Tibur vel Tiburtum (italice Tivoli) oppidum parvum est in agro romano, cum vetustissimâ tamen sede Episcopali.

SS. XXXXH MONACHI

MARTYRES EPHESINI.

Circa 767.

MARTYROL. — Ephesi, passio SS. quadraginta duorum Monachorum, qui ob cultum sanctarum imaginum, sub Constantino Copronymo, saevissime cruciati, martyrium compleverunt.

Graecus Imperator Leo, ex patria Isauria, Asiae provincia, cognomento Isauricus, anno 724, regni sui decimo, *Iconoclastarum* primus et furibundus veluti auctor, crudelissime coepit suppliciis et caedibus plebem Catholicam et Ecclesiae Ministros vexare, ut edictis suis, abolendo penitus sacrarum imaginum cultui, acquiescerent. Scelesto Leone morte sublato, filius successit Constantinus Copronymus, ejus impietatis haeres pariter ac potestatis, qui paterna exempla non solum secutus est, sed feritate et amplitudine persecutionis in Orthodoxos, longe superavit. Non Icones sacras etenim tantum flammis damnavit, sed et sanctorum reliquias; coelitibus insuper ac ipsi B. Virgini Deiparae preces haberi prohibuit. Quibus excessibus qui fortius ac manifestius resisterent, religiosi Coenobitae fuerunt. In Monachos igitur saevire sacrilegus Princeps; Monasteria tunc invictis repleta Martyribus, incensa et diruta. Cujusdam ex his lacrymabilem excidii narrationem habemus in Actibus S. Stephani Junioris (xxviii Nov.) ex Theocteristo illorum Confessorum collega, in Sanctorum Album relato, ut apud Bollandianos die Martii xvii. Vir senex hic erat ac sacerdos ex Monasterio quod Peleuta nuncupabatur, apud Constantinopolim, cui et nasus abscissus et genae ferventi pice ac bitumine illitae, miserumque in modum exustae fuerant pietatis caussâ a satellitibus Iconoclastici Imperatoris. Cum in medio esset Theocteristus captivorum, pro Christi fide, Stephani et sociorum, *Quanam oratione,*

dicebat, *quispiam, illius qui tunc Asiam imperio obtinebat, furorem complecti possit? Cui Lachanòdracon quidem cognomentum erat; verum ipsius fel atque iracundia draconis quoque virus amaritudine superabat. Ad quem beatus Stephanus: Narra, quaeso Pater, nihil omittens eorum quae tunc contigerunt... Etenim per ejusmodi exempla, tum animi promptitudine, tum robore impleti ad eundem zelum praeparamus, si quidem voluntas Dei hoc tulerit, ut pro divina ipsius imagine, nos quoque certamen subeamus. Tum igitur Theosterictus sermonem prosequitur: « Cum incruentum Sacrificium in Monasterio nostro celebraretur (erat autem vespere sanctae ac magnae quintae feriae in qua Christus Judaeis tradendus erat), hic draconis nomen habens, tyranni jussu, cum magna militum manu in monasterium impetum facit, ac mysticum quidem Sacrum evertit, hymnis protinus silentio compressis; lectissimos autem monachos duo de quadraginta vinculis ferreis adstrinxit. Reliquos vero partim verberibus crudelem in modum laceravit, partim eorum barbam pice illitam exussit, naribus prius amputatis. Quorum numerum ipse quoque augeo, quemadmodum faciei meae notae certissime testantur. Quibus impius ille nondum expletus, universum monasterium postea inflammavit, ipsas quoque Ecclesias una cum reliquis aedificiis concremans. Mox autem praedictos duodequadraginta (a) patres ad extremos Ephesi (b) fines relegavit, ubi cum in veteris balnei fornice*

(a) In his Actibus duo de quadraginta dicuntur, et in Martyrologio, duo et quadraginta. Huc vel illuc menda irrepsit quae nullius momenti est.

(b) Ephesus apud antiquos Jonios, urbs Asiae Minoris magnificentia et elegantia aedificiorum percelebris paganica aetate fuit, at moribus perditissimis. Saeculo Christiano v, Ephesi habita est memoranda Oecumenica Synodus biscentorum Episcoporum in qua Nestorius solemniter damnatus est.

conclusisset, ac deinde aditum obstruxisset, ad hunc modum eos e vita migrare coëgit. »

S. JOANNES RAVENN. EPISC.

Sedit ab anno 452 ad 494.

Italus.

MARTYROL. — Ravennae, S. JOANNIS Episc. et Conf.

Joannes Ravennatis (c) Ecclesiae Antistes, hoc nomine II. undique et universali temporum calamitate et propriis aerumnis male affectus fuit. Ea enim tempestate, Attila Hunnorum rex captâ Aquilejâ et Mantuâ et compluribus urbibus ferro cruentatis, ac demolitis, Ravennam, urbis nobilitate ductus, venit. Cui urbi (ut legitur in *Pomerio* Cardinalis Rinaldi), Attila hoc pacto pepercit. Joannes Episcopus, sacris viris comitatus, vestibus sacris indutus, inalescente coelo, extra urbem ad Attilam obsidentem pervenit, oravitque civitati ut parceret. Rex audita viri sancti postulatione, Deo sic animum flectente, se sine maleficio quidem, respondit, sed dejectis tamen in terram postibus, ab exercitu et equis conculcatis, ingressurum; ne forte Ravennates suis id viribus aut consilio adscriberent. Eam conditionem libenter Joannes et cives sunt amplexi, Attilaeque aditum permiscere. Qui nihil contra fidem perperans, mediam per urbem transiit. Deinceps Joannes, cum Italiae, Ravennaeque praesertim a Theodorico Ostrogothorum Rege obsessae, calamitates in dies crescentes intueretur, pacificatorem se inter eum et Odoacrem constituit. Sed cum utrimque

(c) Ravenna, archiepiscopalis sedes in primis Italiae, urbs nulli jam, in occidente, dignitate nisi Romae secunda cum esset labentis imperii caput, fide imbuta est a S. Apollinari, Petri Apostolorum Principis discipulo. Tria super viginti Concilia Ravennae habita sunt.

in dispari rerum statu durae conditiones ferrentur, nec propterea convenirent, passa est Ravenna ingentes difficultates famis et pestilentiae. Id Joannis nostri pastoralis sollicitudini, magna cum laude est adscribendum, per litteras apud summum Pontificem S. Gelasium conquestum fuisse, in multis Italiae civitatibus, quae ad sacros viros munera magistratusque spectant, ita esse belli ac famis incommodo afflicta, in eamque vastitatem incurrisse, ut in multis Ecclesiis ministri deessent. Quamobrem decreta Gelasius fecit amplissima quibus antiquas leges et temporum intervalla eorum qui initiari sacris deberent, sic constituit; ut minori temporis spatio circumscriberet, si quis e monacho Clericus fieret, multo majori si ex populari (laico), rejectis bigamis, Paulo post, Joannes Archiepiscopus, summis, ut conjici potest, obsidionis incommodis et jam confectâ aetate, miseram vitam beata cum morte commutavit.

S. PROBUS VERON. EPISCOPUS.

*Si anno 236 vel 390, vel 579
dissident Scriptores.*

MARTYROL. — Veronae, S. PROBI Episcopi.

A Chronologiâ admodum confusâ S. Senatoris cui Probus successit, aetatis hic assignandae norma dependet: an vero unus tantum, vel duo SS. Senatores Veronenses Episcopi fuerint, dubitatur. Hinc factum est ab aliis Probum Sextum ejus urbis (a) Antistitem dici, ab aliis trigesimum. Hic S. Episcopus, ut narrat Augustinus Valerius Cardinalis, vitae sanctimo-

niam et egregias virtutes eximia et effusa charitate maxime illustravit. Cum munus pastorale summo Christiani gregis emolumento et summa cum laude gessisset, humanis functus est; quot annos natus, ignoratur.

S. BENEDICTUS BISCOP ABBAS.

Vixit a 628 ad 690.

Natione Anglus.

MARTYROL. In Anglia, S. BENEDICTI Abbatis et Conf.

Ex opulentissima et praenobili Biscopiorum prosapia in Majoris Britanniae boreali provincia quae *Northumberland* dicitur, ortus est. Adolescens gradum in aula regis Oswy conspicuum obtinebat, cum, omnibus spreto oblectamentis, saeculo valedixit annos natus 25, tenui retenta paternarum opum parte. Romam tunc adiit, sepulcra Martyrum et Sedem Apostolicam veneraturus. In Angliam reversus, divinis litteris divinoque cultui se impense addixerat; sed spiritali fami pabula illic sufficientia tunc deerant. Roma igitur eum de novo adventantem videt, ecclesiasticae scientiae et monasticae vitae percupidum. Plura edoctus, apud nonnulla Italica coenobia immoratus, ad Angliae litora remeabat, cum in Lirienense (b) celebri monasterio Ordinis S. Benedicti totus se Deo voluit mancipare. At biennio elapso, cum pristinâ Coenobium videret excidisse observantiâ, Romam tertio contendit. Nec inde in patriam fuisset reversurus nisi a S. Vitaliano Pp. socius jussus esset novi Archipraesulis Cantuariensis S. Theodori abire, et ei in Ecclesia administranda, et fide illic

(a) *Verona* urbs apud Venetos in Italia septentrionali, arx bellica insignis. Episcopio ornata fuit, quidquid in contrarium quis dicat, saeculo reparatae salutis i ut ex praeclaro documento e monasticis claustris Classensibus eruto, apud Ravennam, saeculo viii. Sanctum attamen Zenonem Episc. et Mart. (XII Apr.). Verona maximum fidei et propagatorem et restitutorem veneratur qui

ex ea terrâ post medietatem saeculi iv omnes depulit reliquias gentilitatis. SS. praesertim inter suos sacros pastores, atque virorum ingenio, doctrinâ et scriptis praeclarissimorum numero, civitatibus est in primis illustribus aequiparanda.

(b) *Lerinae* insulae, nunc S. Honorati, in freto Mediterranei maris ad oram Galliae meridionalis.

propaganda opem perutilem (ut illarum regionum indigena) adferre. Cantuariæ (*Cantorbery*) Monasterio SS. Petri et Pauli a Primate præficitur. Tercio autem post anno, cum omnia pene illinc deessent ad studia litterarum et ad divini cultus decus necessaria, quarto in Italiam iter est aggressus; unde Libros, Pictas tabulas, Reliquias sacras, artium instrumenta multimoda asportavit. Nihil sagacitatem effugit Biscopii quod ad patriæ et religiosum et civile profectum atque culturam conduceret. S. Abbati insuper debitrix Anglia est de propagatis lateritiis aedificiis et de instruendis vitro faenestris. (*Hæc etiam a Beda testantur. Vide Surium p. 238*). Quinta tandem vice in Italiam rediit Benedictus, anno 678 de gravibus rebus ad patriam suam Ecclesiam pertinentibus, de Episcoporum regisque mandato, tractaturus. Summo honore a S. Agathone recens Papa exceptus, omnia consecutus est quæ in votis erant. In hoc postremo in Angliam reditu complurima secum attulit Volumina, et omnis generis ad sacrum et prophanum opus perutilia. Secum Româ perduxit præterea Cantus Gregoriani peritos et magistros. Monasteria duo aedificavit, non regulari vitæ tantum sed et instituendæ sapienter juventuti. Hoc unum, ad gloriam Benedicti Biscop et ejus magni Collegii in loco quem appellant *Veremouth*, meminisse sufficiat, Benedicto puerum Bedam educandum esse traditum, et ex illo Collegio Venerabilem illum a Bellarmino *Occidentis Solem* appellatum, prodiisse. Annos tandem natus 72 animam sanctissimam Deo reddidit. Mortem ejus brevi cultus solemnissimum quem Beatis Ecclesia tribuit subsequutus est. (*Vide etiam Surium p. 235*).

(a) *Càlaris* vel *Càralis* (italice *Cagliari*) conspicua, et totius Sardiniae princeps urbs, et portus ad australe insulae fretum.

(b) *Asculum Apulum* (italice *di Puglia*) et *Asculum Satrianum* (italice *Ascoli*), his adjunctis distinguatur ab *Asculo Piceno*.

SS. XXXX MILITES MARTYRES.

Anno 262.

MARTYROL. — Romæ, via Lavicana coronæ SS. Militum quadraginta, quas sub Gallieno Imperatore pro confessione veræ fidei percipere meruerunt.

Quadragenarius numerus, inquit S. Augustinus, *sacratum nobis in quam perfectione commendatur*, nonnullis, ex gr., veteris Testamenti insignioribus factis, et in vita quam in humanis pro salute nostra agere dignatus est Verbum Patris. Quare, ait Bollandus, sæpius Christi milites lauream quadragenarii retulere. Hodierni strenuissimi Christi milites ex temporali tirocinio ad coronam æternam transierunt, cum fortes invictique pro veritate pugnantes sunt decollati. *Gallienus quidem*, scribit Orosius (*L. 7. C. 22*) *tam claro Dei Judicio territus* (in faeda Valeriani apud Persas captivitate), *tamque misero collegæ* (et patris sui) *permotus exemplo, pacem Ecclesiae trepidâ satisfactione restituit*; verum non parva, eo imperante, sanctorum caedes præter ejus sententiam, Praesidium improbitate, ut Eusebius testatur et alibi memoravimus, perpetrata est.

S. POTITUS PUER, MARTYR.

Anno 166 — *Italus*.

MARTYROL. — In Sardinia, S. Potiti Martyris, qui sub Antonino Imperatore et Gelasio Praeside multa passus, demum gladio martyrium consecutus est.

De patriâ et de loco martyrii beatissimi Potiti certant agiographi. Fidem autem putamus adhibendam diligentiae qua lectiones historicae recentiores confectæ sunt pro pluribus Neapolitanis et Sardiniae Dioecesibus, veteribus Capuanae Ecclesiae rejectis. Potitus igitur Càlari (a) natus, Romæ cruciatus, Asculi Apuli (b)

interemptus, valde probabiliter dicitur. Cum nostrum non sit Acta qualicumque dare sed certiora tantum ex his excerpere, et, ad brevitatem servandam, veluti raptim attingere, ex utrâque *Vita*, a benemeritissimis Bollandianis exhibitâ, narrationem contraximus.

Vix Potitus puerilem aetatem excesserat, cum divino jam Spiritu ductus, inscio patre baptizatus, religionem sanctam secreto profiteri non contentus, verbo disseminare satagebat. Pater vero ejus, nomine Hilas, idolorum cultor, ut parvuli Apostolatum rescivit, filium quem unicum, eundemque propter docilitatem et egregiam indolem carissimum habebat, de novitate Christianae fidei colendae et praedicandae, graviter objurgavit; multis deinde blandimentis ei suadere conabatur ut diis et ipse serviret. Cui adolescentulus: *Non das mihi*, ait, *salubre consilium, pater, etenim ad id me adhortaris quod mihi sit perditioni; cupio ego tibi melius consulere, et tecum de veritatis viâ sermocinari, ut nefandis aliquando erroribus quibus miserrime es infectus, valedicas.* Ad haec indignatus pater, jussit eum domi in custodiam mitti, sperans terroribus, quem non blanditiae potuerant, emollire, et ne ulla ei esca ministraretur, praecepit, dicens: *Sine, videamus si deus tuus veniet, quem colis, cibos tibi praebere.* Reclusus Potitus, flexis genibus coepit Dominum lacrymis exorare ut, ad gloriam nominis sui, imbecillitatem tenellae aetatis divinâ dignaretur potentiâ roborare, et patrem suum a gentiliu[m] caecitate ad verae fidei lumen convertere. Inter ea pater ejus jubet de custodia extrahi, quem novis flendo adoritur incitamentis et precibus ut a sententia deterreat et ad deorum cultum perducatur. Sed Potitus de vero Numine, de Idololatriae stultitia et iniquitate, de praemiis coelestibus, deque inferni horrenda aeternitate adeo

diserte disseruit, ut, Dei opitulante gratiâ, quam pius filius in patrem obsecratus fuerat, victus Hilas ejus eloquentiâ, et repente mutatus, exclamaverit, *modo novi quod verus sit Christianorum Deus, qui talia loquitur per os pueri, quique tibi tribuit scientiam supra aetatem; nunc a me dissipatum sentio omnem erroris squallorem...* Haec dicente patre, gratias Domino egit Potitus, atque catechizans eum, et docens omnem fidei normam, in sanctae matris Ecclesiae gremio mirabiliter collocavit. His gestis, Potitus in vicinum montem perrexit, ut ibi aliquantisper in solitudine orationi vacaret; inde in urbem proximam descendens coepit in publico foro dogmate Christiano imbuiere cives, quorum plurimos ad fidem perduxit. Nonnulla ibi egit mirabilia, inter quae, Cyriacam Agathonis Senatoris uxorem a lepra per baptismum sanavit. Quo miraculo in nobili femina patrato, Senatoris ejus viri probabiliter operâ, Potiti fama Romam pervenit; ubi fuerunt qui Imperatori nuntiarent habenti filiam a nequam spiritu obsessam, adolescentulum Christianum, Potitum nomine esse accersendum, si ejus mirae potestatis beneficium ad angustam puellam liberandam vellet experiri. Potitum conquiri jubet Antoninus (Marcus Aurelius) et adduci ad se. Cui honores divitiasque proponenti, si filiam suam Agnetem energumenam ad mentis integritatem reduxisset, quam Deorum immortalium (!) virtus non sanaverat, virili et heroico prorsus pectore adolescentulus, exprobrare non est veritus inaniam deorum stultissimam religionem atque impiissimam; mox allatam in fugam verso, Potitus a maleficio liberavit. Mercedem vero tyrannus, suae iniquitati parem, puero in tanti beneficii gratiam retulit; ad Potitum enim conversus, *ejâ nunc*, ait, *diis sacrificâ ut praemium consequaris;*

sin autem, ut Christianum, imperantem edicta divosque spernentem, diris te suppliciis et pessimâ morte multandum scias. Execrandi Antonini minas subrisit adolescentulus, responditque se fidem suam, in unum Deum, cujus virtute puellam Agnetem a diaboli infestatione liberam reddiderat, omnibus antepone, et diaboli ipsiusmet, quem fugaverat, nolle sacrilegis sacrificiis ad quae compellebatur, mancipium fieri. Hinc initium sumpsere tormenta. Gelasio judici crudelissimo puer committitur; qui primo nudatum diu coedi, et, fractam iri ejus constantiam sperans, in carcerem trudi jussit; unde die alterâ emissus ad idola deducitur quae ad Potiti conspectum corruerunt. Eculeus ad corpusculum torquendum adhibetur; facies ejus lateribus admoventur, ungues illi e manibus pedibusque abstrahuntur; feris postea objicitur quae Christi athletam minime laedunt; ac ingenti clavo ignito caput transfigitur, nullum tamen sentienti dolorem. Quam mirabilem in tot suppliciis incolumitatem magicis artibus adscribens Gelasius, et in furorem actus quod acerbissime Potitus eum impietatis et ferociae argueret, lingua ut ei amputetur imperat; qua imminutus Potitus, nihilominus et loquitur et orat et psallit laetissime, universo qui circumstat populo stupente, et jam Martyri plaudente, multis de gentilibus ipsis Deum Potiti verum et omnipotentem conclamantibus. Rabiem Gelasius praeses ultra continere non valens, et plurimorum conversionem plebisque tumultum pertimescens, trahi Asculum in Apuliâ adolescentulum jubet et illic decollari. Sacras exuvias Christiani reverenter collectas sepehant; quae Tricarici (a), ineunte decimosexto saeculo sunt inventae, ut

habetur in novis Officii supra memoratis Lectionibus historicis: quod sane chronistae Eugenii Caesaris Caracciolo (*in Neapoli sacra*) sententiae contradicit affirmantis S. Potiti Corpus paucis post passionem annis a Sardis in suam insulam transvectum, deinde a Pisanis Sardiniam occupantibus Pisas translatum cum ossibus S. Ephysii, anno mcccxxvi. Duo fortasse Potiti martyres fuere, et de utroque per confusionem traditionis eadem Acta narrata, unde tot ortae difficultates circa patriam, locum martyrii, sepulcrum, Inventionem, et Translationes.

MARTYROL. — Singidoni in Myisia superiori, SS. Martyrum HERMYLI et STRATONICI, qui post saeva tormenta sub Licinio Imperatore in Istrum flumen demersi sunt. (*Vide Surium, p. 239*).

SS. GUMESINDUS

ET SERVUSDEUS MM.

Circa annum 850 — Hispani.

MARTYROL. — Cordubae, SS. MM. GUMESINDI Presbyteri et SERVIDEI Monachi.

Ecclesiae Cordubensis (b) Liturgicae Tabulae et variorum Kalendaria plurium afferunt nomina Confessorum qui fortiter et gloriose in diuturna et durissima Saracenorum tyrannide (c), aerumnas pro Christo, supplicia et necem pertulere. De his videre est scripta S. Eulogii (*colitur die xi Mart.*), quae collecta, illustrata et edita sunt ab Ambrosio Morales, Compluti (*Alcali*) anno mdLxxiv. Toletanus erat Gumesindus (Hispanice *Gomez*) qui Sacerdotio sanctissime perfungens, curam animarum in Cordubensi Dioecesi gerebat. Cum inde ad proximam urbem se contulisset, fervente persecutione quam excita-

sime excitatum ab Saracenorum principe, saeculo viii, omnibus Hispaniarum sacris aedificiis amplitudine et opulentiâ prefulget.

(c) *Sarraceni*, Arabica gens, errans, barbara, rapax et ferina, per Hispaniam ab initio saeculi viii usque ad xii saevissime imperitarunt.

(a) *Tricaricum* urbs in Basilicata.

(b) *Corduba* (*Córdoba*) Hispanica, alia enim est urbs hujus nominis in America media, jacet ad radicem montium qui *Sierra Morena* appellantur in Andalusia, australi provinciâ. Ejus Cathedrale templum jam Turcarum ritibus magnificentis-

verat Abderamus (a), strenuus comilito se adjunxit in conflictu pro fide cuidam Servodeo Monacho, simulque ad victoriae palmam pervererunt. Eorum corpora noctu a Christianis surrepta, in campo recondita, postea in templo S. Christophori extra urbem, trans Boetim amnem sunt honorifice collocata.

S. LEONTIUS EPISCOPUS.

Floruit a 300 ad 350 Cappadox.

MARTYROL. — Caesareae in Cappadocia, S. LEONTII Episcopi qui sub Licinio adversus Gentiles, et sub Constantino adversus Arianos plurimum decertavit.

Egregium sane a quodam anonymo elogium hujus S. Antistitis profertur, dicendo eum e primariis fuisse et sanctitate ac doctrinâ praeclarissimis inter tercentos et octodecim Patres I Concilii Nicaeni (b); in horum Episcoporum Catalogo, Leontius, Caesareae (c) Cappadociae, Ecclesiae ornamentum appellatur. Sed ejus multi quidem etiam antequam ad Nicaenam Synodum se conferret, emanaverant sudores propter fidem; multi autem per ipsum Martyres et victores athletae prostraverunt adversarium, multique ejus usi vitae magisterio, coeli cives effecti sunt, quorum unus magnus ille inter triumphatores Gregorius fuit (majoris Armeniae Episcopus cognomento Illuminator v. diem xxx Sept.). Circa ejus de altissimis religionis mysteriis disputationes dicere sufficiat eas S. A-

(a) *Abderamus* sive *Abderrhàmanus II* (non III, ut mendose nonnulli nostrorum martyrum aetate, Sarracenorum Dux, bellica virtute et fortunâ cognomento Victor, Christianis infensissimus, dum quadam die ignem admoventi jussisset ad comburendos nonnullos christifideles, quos in foro coram se eo supplicio mulcandos mandaverat, voce repente destitutus, subsequenti nocte occubuit.

(b) *Concilium Nicaenum I* coactum est auspice Constantino Magno, auctoritate S. Silvestri Pp. anno cccxxv in Arium dogma impie scindentem Divinae et Individuae Ss. Trinitatis.

thanasium, in primo adversus Arianos sermone, quammaxime commendare. Ad summam senectutem venerandum virum pervenisse ferunt.

S. AGRITIUS EPISCOPUS.

Sedit ab anno 314 ad 335.

Ex Oriente.

MARTYROL. — Trêviris, S. AGRITII Episcopi.

Agritius (d) sive Agraecius ut ipsemet Actibus Concilii Arelatensis I subscripsit, admirandae sanctitatis et doctrinae vir in antiquis Catalogis et MSS. appellatur. Cum esset Antiochenae Ecclesiae Praesul designatus, ad petitionem S. Helenae, Magni Constantini matris, missus est a S. Silvestro Pp. ad Treviros (e) in fide restituendos, qui Rictii Varii ferocissimi Praesidis cruentâ persecutione exagitati, ad paganismi vomitum magna ex parte redierant. Ibi S. Episcopus, ad ipsum paratus martyrium, si contigerit, zelo praedicationis, assiduis laboribus, âlacri et fortissimo animo, fructus Apostolatus uberrimos extra fines etiam suae Dioecesis retulit; gentilibus ipsis venerandus et amabilis, qui ejus sanctimoniam, charitate in omnes effusâ, mansuetudine ac suavitate ita devicit, ut quominus in eum aliquid religionis odio molirentur, veluti se impediri senserint. Totius Belgicae (v. in nota b) propterea Patriarchae titulo passim nuncupatus, a populis ut Pater et patriae inclytus restau-

(c) *Caesarea* haec dicitur *Cappadociae* ad distinctionem a quatuor aliis ejusdem nominis urbibus, Cappadocia autem regio est australis Asiae Minoris.

(d) Chronologiam hujus S. Agritii nonnulli miscent cum aetate alterius Agritii vel Agroecii Senonensis Archiepiscopi, qui centum et quadraginta annis posterior fuit.

(e) *Trêviri* gentis nomen quae Belgicam sive septentrionalem Galliam incolebat; eorum urbs praecipua *Trevirorum* donata est nomine, Civitas antiquitus in primis nobilis, Eucharium (*colitur VII Dec.*) S. Apostolorum Principis discipulum habuit primum Episcopum.

rator habitus est, et propter spiritalis sobolis felicissimam foecunditatem Abrahæ comparatus. Inter plures discipulos quos ad Ecclesiæ utilitatem in pietate et Christianâ sapientiâ, verbo et exemplo, erudierat, Maximinus et Paullinus sunt memorandi qui ex Aquitanâ Trévirose se contulerant ut Agritium famâ celebratum et audirent et imitarentur; in magistri autem cedit laudem gloria discipulorum; utque Episcopus ei in Trevirensi Cathedrâ successit, uterque Martyr, Arianorum nequitia, pro Orthodoxæ fidei causâ coronatus (*v. xxix Maji et xxxi Aug.*). Dierum tamen, meritis magis quam ætate plenus, beatissime obdormivit in Domino. Ejus reliquias magnâ semper veneratione Trevirensis gens est prosecuta. Caput vero ajunt Coloniam Agrippinam delatum.

S. VIVENTIUS CONF.

*Natus anno circiter 340,
annos vitæ explevit 120.
Ex Samaria.*

MARTYROL. — In Versiaco Monasterio, S. VIVENTII Confessoris.

Antiquiora extitisse hujus praeclari Servi Dei Acta quam quæ nunc exhibentur, et fortassis sinceriora, nec tantis foedata allucinationibus, argui potest dum legitur de Agilmaro Claramontano Antistite, qui saepius relegens conversionem ac Actus S. Viventii, sermone simplices ac pene incultos, deosculans librum, *o beata, dicebat, ac benedicta priorum rusticitas, quæ plus studuit optima operari quam loqui...* De Viventio hæc indubia habentur: Parentibus infidelibus ortus est Samariæ in Palæstina, et, florente juventâ, Christi fidem amplexatus et Sacerdos factus, totus se convertendis gentilibus dedit, parentesque in primis Evangelii luce donavit, ac ethnici Praesidis filiam Eupatrimon, aliosque per diversas quas peragravit terras quam-

plurimos. In quemdam S. virum cum incidisset, Benedictum nomine qui quadraginta cum sociis in Occidentem, vexationibus Arianorum declinandis, transmigrare decreverant, illis se adjunxit, et Pictaviensem in urbem (gallice *Poitiers*) venit, ubi S. Hilarium Episcopum exilio reversum adiit, ejus se disciplinae commisit, et locum ab eo impetravit solitulum, eremeticae vitæ aptissimum. Viventius tamen, ut hominum frequentiam quam ejus cierat celebritas, effugeret, clam illinc se subduxit, et in secretioribus recessibus se abdidit, ubi orationi et poenitentiae intentam, mirâ longævitæ donatus, ad vigesimum usque supra centesimum annum vitam produxit.

S. GLAPHYRA VIRGO.

Florebat annis 320-324.

In Oriente, ex Italia.

MARTYROL. — Amasææ in Ponto, S. GLAPHYRAE Virginis.

Brevem ejus historiam narravit Joannes Presbyter Nicomediensis, sanctæ adolescentulæ coævus, in Actis sinceris martyrii S. Basilei. In Italia probabiliter nata ex Christianis parentibus, a sorore Magni Constantini, cui famulabatur, ducta fuerat Nicomediam cum Licinius vir ejus Orientem regendum susceperat, atque ob perspectas ejus virtutes piæ imperatrici erat carissima. Omen gessit in nomine, Glaphyra enim græce ornatam sonat et elegantem, quod reapse puella virgineo candore et angelicis moribus erat. De ea fusius videbit lector in historiâ S. Basilei apud Surium nostrum T. iv Die xxvi Aprilis.

S. VERONICA DE BINASCO, SANCTIMON. VIRGO.

Orta sub annum 1445.

Obiit anno 1497 — Italia.

MARTYROL. — Mediolani, in coenobio Sanctæ Marthæ, BEATÆ VERO-

NICAE Virginis de Binasco, Ordinis S. Augustini.

In oppido Binasco, apud Insubres (italice *Lombardia*), medio itinere inter Papiam et Mediolanum, ex humili sed pia Nigrorum familia, ruri colendo addicta, orta est Veronica, quae, vel a pueritiâ, virtutis ac pietatis actibus ad maturam Sanctorum aetatem spectantibus, aliquid magnum de se ac singulare portendit. Plenam cum attigisset adolescentiam, religionis voti compos facta est apud Moniales Coenobii S. Marthae Ordinis S. Augustini Mediolani, sed propter litterarum imperitiam, inter Sorores, quae Conversae dicuntur, non officio decantando, sed domus humilioribus ministeriis addictas. Geminâ vitae conditione igitur claruit; contemplationi apprime vacans, ac rerum externarum exercitiis sedulo incumbens. Coenobii pauperie cogente vagabatur Mediolanensem per urbem et per finitima castella victum pro Sororibus quaeritans; domum regressa, quietem et solatium in meditatione Passionis Domini invenire solebat. Lacrymarum donum, dulcedinem contemplationis, coelestes apparitiones quibus recreabatur, êcstases et id genus charismata summo studio occultavit, quocirca, multos per annos, ejus latuissanctitudo; nam ut divinum munus alto pectore secretius custodiret, placidâ facie, blandisque oculis domi jugiter se praebebat. Triennio, capitis ac stomachi doloribus cum afflicaretur, invictâ attamen mente, neque corporea unquam neque spiritualia munia praetermisit. Si quando coenobii mater, virgini aegrescenti, sibi parcendum diceret, viribus se satis pollère respondebat, et nefas credere onera caeteris sororibus, eâ vacante, portanda derelinquere. Innumera et supra humanam fidem mirabilia de ea narrantur; saepe ab irato daemone verberata, saepissime recreata ab invisente sponso Jesu Chr., ab familiari Angelo et Deipara Maria

eam alloquentibus, et a defunctarum Sororum beatis spiritibus; coelestia et arcana vidit, futura praenovit et vaticinata est. Triginta annorum cum peregisset religiosam vitam omnimoda perfectionis exemplar, aetatis autem cum expleret secundum supra quinquagesimum, posteaquam febre ac variis aegritudinibus lecto decubuit sex mensium spatio, Eucharistico Sacramento semel saltem in hebdomada recepto, et interdum, ut fertur, adorabile Corporis sui mysterium ipsomet Jesu Christo sponsae suae porrigente, feriâ vi, horâ completorii, ut confessario praedixerat, veluti sopore suavissimo obdormiens, mortalibus valedixit. Cum ex more Virgineum cadaver ablueretur, totum albescere visum est, quum Veronica dum viveret subobscuri coloris fuerit; facies quoque novam induit venustatem. Aqua vero lotionis, a sororibus quibusdam servata, nonnullis contulit sanitatem. Miracula ad ejus feretrum cum insepulta esset, atque ad ejus tumulum cum esse condita, evenere quamplurima, quae copiosa et probatissima monumenta testantur. Coli coepit Veronica per Bullam Leonis Pp. X anno MDXVIII; anno autem MDCCXLIX Benedictus XIV Sanctimoniali in clytam in Martyrologio inscripsit.

DECIMONONO KAL. FEBR.

JAN. DIE XIV.

MARTYROL. — S. HILARI Episcopi Pictaviensis, Confessoris et Ecclesiae Doctoris, qui (*ut die praeced. in eod. Martyrol.*) ob Catholicam fidem, quam strenue propugnavit, quadriennio apud Phrygiam relegatus, inter alia miracula mortuum suscitavit. Eum Pius Nonus Pontifex Maximus Ecclesiae Doctorem confirmavit et declaravit. Pridie hujus diei evolavit in coelum (*Vide Surium, p. 244*).

MARTYROL. — NOLAE in Campania, natalis S. FELICIS Presbyteri, qui (ut S. Paulinus Episcopus scribit), cum a persecutoribus post tormenta in

carcerem mitteretur, et còcleis ac testulis vinctus superpositus jacèret, nocte ab Angelo solutus atque educus fuit; postmodum vero, cessante persecutione, cum vitae exemplo ac doctrinâ multos ad fidem Christi convertisset, clarus miraculis in pace quievit. (*Vide Surium, p. 254.*)

S. MALACHIAS PROPHETA.

Anno ante Chr. 450 — *Palaestinus.*

MARTYROL. — In Judaea S. MALACHIAE Prophetae.

Malachias Propheta (*a*) e tribu Zabulonis (*b*) post reditum populi e Babiloniâ, Sophae (*c*) natus est, atque ab ipsâ adolescentiâ, eximiâ vitae integritate enituit. Multa de adventu Domini deque mortuorum iudicio vaticinatus est; praedixit implendos commutandosque Moysis ritus et ceremonias abolendas. Et quoniam velut sanctus et mansuetus in honore apud populum habebatur, Malachias vocatus est, hoc est, Angelus (*d*). Erat enim in primis decora et venusta specie. Sed et quidquid ille vaticinans denuntiasset, eadem die apprensus Angelus suae interpretatione declarabat, quemadmodum contigit interregni tempore, uti in libro Iudicum (II, 1) legimus. Obiit vero S. Propheta adhuc juvenis, et in agro suo ad patres suos appositus est. (*Ex S. Epiphanio in Vitis Prophetarum Cap. XXII.*)

(*a*) Ordine Chronologico novissimus est in XII Prophetis Minoribus. Cornelius a Lapide errorem solide refutat Origenis arbitrati Malachiam vere Angelum fuisse cui humana hypostatische sociata fuerit natura. Cornelius item ac Bellarminus docte refellunt eorum opinionem qui eundem fuisse existimarunt ac Esdras.

(*b*) *Zabulon* ex natis Jacob fuit sextus. Cum Josue Promissionis Terram Tribubus Israël, ut missae ferrent sortes, assignaret, tribus haec juxta vaticinium a Jacob prolatum benedicendo Zabulon, regionem quae a mare Galilaeae ad Orientem usque ad Mediterraneum, Occasum versus, extenditur, obtinuit. Claruit Tribus Zabulon, in bellis Hebraicae gentis, dimicantium numero et virtute.

MARTYROL. — In Monte Sina, SS. triginta octo Monachorum a Saracenis ob Christi fidem interfectorum. — In Aegypto, in Rhaiti regione, SS. quadragintatium Monachorum, qui pro Christiana Religione a Blemmiis occisi sunt. (*De Sinaitarum martyrio vide narrationem S. Nili apud Surium, supra, p. 263 — De Rhaitianis item in Surio, p. 288.*)

S. DATIUS EPISC. MEDIOLAN.

Sedit annos 22 — Obiit anno 552.

Italus.

MARTYROL. — Mediolani, S. DATIUS Episcopi et Confessoris, cujus meminit beatus Gregorius Papa.

Datius, Mediolanensis, ad natalis suae urbis Ecclesiae regimen delectus est circa annum DXXX. In ea incidit tempora quibus pressa tum rapinis bellorum, tum annonae penuriâ, miserrime vexabatur Italia. Flagrantissima Datii in egenos charitas tum maxime refulsit; siquidem cum fame acerrimâ laboraret populus Mediolanensis, non tantum propria, sed et Ecclesiae horrea aperuit, exhausitque. Imo et in ceteros per Italiam sparsos pauperes amorem suum effudit, dato ad Gothorum Regem (*e*) supplici libello ut ejusdem munificentiam imploraret. Extat inter Epistolas Cassiodori regium Rescriptum quo Senator, Praefectus Praetorio, facultatem eidem tribuit ut ex regiis horreis annonam pauperibus vili pretio divenderet, non sine magna illius pietatis commendatione; indeque elu-

(*c*) *Sophae* (in *Supha* ut quibusdam probatur). *Sopha* locus est in terra Zabulon. Perperam Petrus de Natalib. confundit *Sopham* cum *Ramathaim Sophim*, sive *Ramatha* in monte *Sophim* quae est in tribu *Ephraim*.

(*d*) *Malachi* (notant Bollandistae) Hebraeis sonat *Angelus meus*; Graecis ac Latinis *Malachias* est *Angelus Domini*.

(*e*) Ut tunc Africa a Wandalis, sic Italica peninsula a Gothis tenebatur, qui rectius sunt dicendi *Ostrogothi*; hi enim sunt qui Herulis proligatis, occisique Odoacre, anno cccxciii regnum sibi italicum comparaverunt.

cet quanto in honore apud populum et principes esset Datus.

Cum Witiges Gothorum rex per Italiae urbes depopulantem exercitum duceret, atque Mediolanum (a) ideo periclitaretur, ne furori Gothici regis subjaceret, Datus cum Primoribus Civium legationem obivit ad Belisarium Justiniani Imperatoris militiae Generalem Praefectum, Romae degentem, validum auxilium requirens, ut ab effraeni Barbarorum licentia, ruinas undique et strages ferentium, incolumis urbs servaretur. Belisarius, venerabilis hujus Praesulis preces reveritus, non modicam quidem militum manum ad hanc urbem misit; atlaten remorari hostem non potuit, quin arcta obsidione prius cincta, dejectis dein muris, ferale illud excidium anno DXXXIX subiret, quo trucidata tercentum millia hominum fuerunt et solo aequata aedificia.

Post haec Datus, fidei causâ Constantinopolim adiit, ubi Justiniano Imperatori, pro aliquibus Chacedonensis Concilii Decretis, fortiter restitit. Narrat Gregorius Magnus Libro III Dialogorum C. IV; Datum, cum Corinthum advenisset, atque hospitaretur in domo, vacuâ relicta ob daemonum ibidem incolentium strepitu; eam ab infestâ larvarum molestiâ prorsus liberam reddidisse. Morte sublatus est S. Praesul in Orientali Metropoli, cum ab Mediolanensi Ecclesia annos circiter quindecim abfuisset. Deportatum fuit Constantinopoli Mediolanum S. Datii corpus atque sepultum in Aede S. Victoris. Ab Anonymo auctore, jubente S. Datio, liber scriptus fuit anno DXXXVI

de primis Mediolanensibus Episcopis ab anno Chr. LI ad CCCIV, et ipsi Datio inscriptus ac dedicatus qua propter *Datianae Historiae* titulo circumfertur. Ejus quanta sit auctoritas, quae excellentia disertissime demonstrat clarissimus Aloisius Biraghi mediolanensis Presbyter, qui librum ad fidem Codicum recensitum illustratumque protulit anno MDCCCLXVIII.

S. EUPHRASIUS EPISCOPUS.

Incertae aetatis — Afer.

MARTYROL. — In Africa, S. EUPHRASII Episcopi.

Suspicator Baronius non Euphrasium, sed Eucrathium hic esse dicendum, eundemque Episcopum qui decimonono Carthaginensi Concilio, saeculo III, subscripsit, ad quem S. Cyprianus Epistolam misit 61. Euphrasium et Euphrosium nonnulla Martyrologia ponunt. Probabiliter S. Antistes de quo agitur alicui praefuit Dioecesi in Byzacenâ (b), et a Wandalis gravia et repetita supplicia in odium orthodoxae fidei peressus, ut autumant, cum quodam Claro (apud alios Clerico, vel Cyriaco aut Glycerio), nobili martyrio coronatus est.

S. JULIANUS SABAS SENIOR.

Obiit circa an. 373 — Syrus.

MARTYROL. — In Syria, S. JULIANI SABAE Senioris, qui Valentis Imperatoris tempore fidem Catholicam Antiochiae pene collapsam virtute miraculorum erexit.

A nemine et nequidem a Baronio in Notis suis locupletissimis certiores sumus utrum hic Julianus ut alter

ejus Pastoribus Sanctorum albo sunt adscripti. Percelebre est mirifico marmoreo opere excitatum Templum ejus maximum, cui in toto orbe tria vel quatuor ad summum amplitudine praecellunt.

(b) Quae olim *Byzacena* ab urbe Byzacio, nunc Tunetana a *Tuni* urbe dicitur regio in Africa ad Orientalem oram Mediterraneum mare prospiciens.

(a) *Mediolanum* (italice *Milano*), uberrimae regionis Italiae septentrionalis quam Insubriam antiquitus, Longobardiam recentius appellarunt, metropolis est. In faustis ac tristibus, sive civilis sive ecclesiasticae reipublicae vicissitudinibus, magnam semper Mediolanensis urbis nomen occurrit. A S. Apostolo Barnaba, ut traditum est, fidem edocta, fulgidissimâ gloriatur Cathedrâ Archiepiscopali; sex enim supra triginta ex sacris

accipiendus sit an idem ac Julianus qui colitur die xviii octobris ut die proprio apud Graecos natalitio; cur autem appelletur *Senior*, cum desit qui *Junioris* cognomento appelletur, penitus ignoramus. Expediunt se Bolandistae lectorem amando ad diem xviii octobris. Id nobis sufficiat, hunc Julianum ita vel publicâ praedicatione vel privatis suasionibus ad instaurandam orthodoxam fidem in Antiocheno populo ab Arianis corrupto, insudasse, ad quae non solum zelo et animi robore, sed et doctrinâ et egregiâ famâ opus erat, ut de laboribus et laborum exitu ab aurea S. Joannis Chrysostomi facundia magno laudum praeconio meruerit celebrari, in Homil. 21^a in Epist. Sancti Pauli ad Ephesios.

S. MACRINA SENIOR.

*Obiit proecta aetate circa an. 316.
Asiae Minoris.*

MARTYROL.—Neocaesarëae in Ponto, S. MACRINAE discipulae beati Gregorii Thaumaturgi, aviae sancti Basilii, quae eundem educavit in fide.

Illustre Basilii Magni genus, sanctitatis primo ornamentum accepit a Macrina ex qua natus pater eximii Doctoris, qui eam non solum aviam virtutis exemplis venerandam habuit, sed et, eo tempore quo tot haereses et schismata pervaserant, piissimam spiritus nutricem et orthodoxae fidei magistram. Quantam non parit Macrinae laudem audire Basilium ipsum aviae suae institutionem ut argumentum afferre ex quo doctrinae et fidei suae, probetur integritas? « Fidei vero nostrae (*verba sunt Basilii Epist. 75 ad Neocaesarienses*) quae poterit esse evidenter probatio, quam quod ab avia beatâ femina, quae ex vobis erat oriunda (*a*), Macrinam dico illustrem illam, educati, ab ea

edocti sumus beatissimi Gregorii verba, ut et ipsa penes se memoriae beneficio conservavit, et nos adhuc infantes edocuit, et pietatis dogmatibus informavit. »

Ex S. Gregorio Nysseno, S. Basilii fratre, patet Macrinam pro fide aerumna sustulisse. Exorta enim cum esset, Maximiano et Galerio imperantibus, saeculo iv ineunte, persecutio atrocissima et formidolosa, Basilii parentes urbe Neocaesarea (*b*) exulare coacti, « ad quamdam (*narrat S. Gregorius Nazianzenus in Orat. de laud. Basilii Magni*) Ponticorum montium sylvam, cum paucis admodum tam fugae comitibus, quam sibi ministris confugiunt. Atque hic quidem alii temporis diuturnitatem admirentur, siquidem in annum pene septimum, et vivendi rationem corporibus generosis angustam et insolentem, quodque item sub dio agentes, algoribus, caloribus, pluviis divexati fuerint; postremo quod in molesta hujusmodi solitudine, hominum societate et commercio caruerint. Quae res quam calamitosa et acerba iis fuisse putanda est, qui frequenti satellitio cingi atque honorari solebant... » quique, addendum est, jam senuerant, et talia pro Christo laeti susceperant perferenda, quae et ipsi essent validae aetati gravissima. Paulo post reversionem ab exilio, Macrina beatâ morte cum coelesti patriâ terram commutavit.

DECIMO OCT. KAL. FEBR.

JAN. XV.

MARTYROL. — S. PAULI I Eremitae, qui quarto Idus Jan. inter Beatorum agmina translatus fuit. (*Elogium positum die x seu Idibus*). In Thebaide natalis beati Pauli primi Eremitae qui a sextodecimo aetatis suae anno, usque ad centesimum decimum tertium solus in erêmo permansit; cujus animam inter Aposto-

(a) Cum Neocaesarëae Episcopatum inierit S. Gregorius anno cclx et gesserit usque ad cclxx, nullo modo est ambigendum Macrinam in adolescentiâ Thaumaturgum patriae civitatis Antisti-

tem audisse, et vere illius, ut ait Martyrologium, fuisse discipulam.

(b) De Neocaesarëa ad 17 novembris pro S. Gregorio Thaumaturgo.

lorum et Prophetarum choros ad coelum ferri ab Angelis S. Antonius vidit. (*V. supra Surium p. 289*).

MARTYROL. — In territorio Andegavensi, BEATI MAURI Abbatis, discipuli S. Benedicti, cujus disciplinis ab infantia eruditus, quantum in eis profecerit, inter alia, quae apud eum positus gessit (res nova et post Petrum pene inusitata) pedibus super aquas incedens patefecit. In Gallias inde ab eo directus, constructo ibi celebri monasterio, cui quadraginta annis praefuit, miraculorum gloria clarus, in pace quievit. (*Vide Surium, supra p. 302*).

SS. PROPHETAE HABACUC ET MICHAELAS.

*Annis ante Chr. natum a 700 ad 600.
Palæstini.*

MARTYROL. — In Judaea SS. HABACUC et MICHAELAS Prophetarum, quorum corpora, sub Theodosio seniore, divina revelatione reperta sunt.

An duo fuerint Habacuc, ille videlicet qui ab Angelo ad Daniele in lacum leonum deportatus est, atque is qui octavus recensetur inter Prophetas minores, quaestio hinc inde pendet inter SS. Epiphanium et Isidorum, ac S. Jeronymum et Cornelium a Lapide; nec nostrum est litem dirimere; optima non desunt argumenta pro utraque sententia. De eo nobis verba facienda sunt cujus habetur in libris Canonicis octavo loco inter minores Prophetas breve vaticinium. Erat Habacuc (et Abacuc) e tribu Simeonis, Saphati filius. Praevидit captivitatem, et templi et urbis Jerosolymorum expugnationem deploravit. Quando Nabuchodonosor venit Jerosolymam, fugit Propheta in Ostracenam et mansit apud Israëlitas; postquam autem abierunt Chaldaei, ad reliquias Judaeorum qui in patria terra et in Aegypto remanserant se contulit. Intellexit etiam populum brevi e Babylone reversurum, et bien-

nio ante reditum extinctus est, et in agro suo humatus. Hic portendit Judaeis fore ut in templo viderent lumen et spectarent gloriam Dei; praedixit etiam eversionem templi, quae futura esset per gentem ex Occidente venturam.

Errant, ut ad Michaeam veniamus, qui Prophetam hujus nominis et sextum inter XII Minores, eundem existimant ac Michaeam qui sub Achab rege floruit. Hic a Joram Achabi filio occisus est, ille sub Joathan prophetauit; hic ex tribu Ephraim erat, et probabiliter ex Samaria; ille ex tribu Juda in vico Morasthi natus, *Morasthites* ideo dictus; hic centum fere et quinquaginta annis praecessit; ille, post Joathan, regnantes vidit Achaz et Ezechiam, et Isaiae coaevus fuit. Per quinquaginta annos prophetavit, octoginta ante Babyloniam servitutem. Argumentum Michaeae est in Idololatriam invehere et vitia ex ea nata, ac praesertim oppressionem pauperum. Et quia Samaria vitulorum cultui initium dedit, unde accepit Juda sub Achaz impio rege, hinc primo excidium Jerosolymae per Chaldaeos comminatur, stragemque et captivitatem populi praesertim Principum, qui populo duces fuerunt in scelere. Post haec tristitia, de more laeta subjungit, promittens reditum e Babylone per Cyrum, et laetissimum ex peccato, ex morte et gehennâ regressum ad gratiam et vitam, Ecclesiamque tam militanter quam triumphantem per Christum, quem in Bethleem nasciturum celeberrimis verbis vaticinatur. S. Jeronymus in Epitaphio Paulae scribit suo tempore ibidem extitisse sepulchrum Michaeae, illudque conversum in ecclesiam fuisse.

S. SECUNDINA VIRGO ET MARTYR.

Circa annum 251 — Italia.

MARTYROL. — Anagninae, S. SECUNDINAE Virg. et Mart. quae sub Decio Imperatore passa est.

Secundina Virgo Anagniensis (a), quo tempore S. Magnus Episcopus (*vide* XIX Aug.) captus et martyrio affectus est, et ipsa, Decio Imperatore, ab ejus satellitibus comprehensa, carceri diutino mancipatur, ex quo post quinque menses educta, cum nec minis nec promissis a Valeriano Praefecto a Christiana religione removeri posset, primum palmis caeditur; sed ministri, voce de coelo ad eos facta: *Vos oratione Secundinae vivitis*, ad Christum convertuntur; ab eaque in carcerem reducta instructi, deinde baptizati ad octodecim, Virgini abundi potestatem fecerunt. Postero die ante Praesidem tracta, cum in sancto proposito constantissima reperiretur, vestibis exuta dirissime caeditur. Illud tunc mirabile contigisse fertur, quod, pro sanguine, ex ejus corpore lacero lac profluxit, et suavissimus odor exhalabat. Quibus populus animadversis, Virginem, ut pro ipsis ad Deum intercederet, deprecabantur. Cumque Virgo sancta oraret, tonitruo ingenti facto, spiritum Deo reddidit. Corpus a Christianis in proximiori vico primum conditum, postea in civitatem translatum est (b). (*Ex Philippo Ferrario, qui haec retulit ex veteri codice Eul. Anagninae*).

S. EPHISIUS MARTYR.

Anno 286 vel probabilis 302.

Palaestinus.

MARTYROL. — Caralis in Sardinia, S. EPHISI Martyris, qui in persecutione Diocletiani sub Flaviano iudice plurimis tormentis divina virtute superatis, demum abscissis cervicibus victor migravit in coelum.

(a) *Anagnia* (italice *Anagni*) nec non *Anagnium*, urbs episcopalis vetustissima et clara Latii, caput olim Hernicae gentis.

(b) Credunt communiter S. Virginem Secundinam *Fundis* in Campania, quo milites Anagnia deduxerant, martyrio coronatam.

(c) *Aelia*, urbs a praenomine dicta Aelii Adriani, saeculo II imperatoris, qui eam excitavit haud procul a rudieribus eversae Jerosolymae, et *Capi-*

Ephesium (*Ephysium* et *Ephisum*) *Aeliae* (c) ortum, patre Christiano ab infantia orbatum, mater gentilis idololatriae impietate imbuunt, et litteris ac profano cultu educatum, in Diocletiani Imperatoris, tunc Orientem peragrantis, aulam recipi impetravit, ubi, aspectu decorus, moribus amabilis, ingenio scientiaque non medio cri praeditus, ad rem militarem aptissimus, imperatoris gratiam inivit singularem. Dignitate paulo post in exercitu auctus, cum ei provincia Christianos in Italia persequendi commissa fuerit, huc classe transmisit. Italianam appulsus oram, dum injunctum manus aggredi molitur coelesti voce *Crucis* in aëre micantis apparitione ad Christum convertitur. *Ephysius* ergo, velut *Saulus* alter proposito repente et divinitus mutato, potestatem adversus Christianos acceptam Christianae religioni promovendae exercere deliberat; crucem protinus a christiano artifice sibi conficiendam curat in pectore gestandam; quam natus, in quosdam Barbaros per imperii terras debacchantes primum facto impetu, victoriam reportat adeo illustrem, incolumi exercitu, ut ipsae suae paganorum copiae, *Crucis* quantum *Dux* praeferebat et in qua ipse milites confidere exhortatus fuerat, virtutem admirarentur. Baptismo tunc regere rari festinat *Ephysius*, et idola gestit subvertere; cujus rei optimam occasionem nactus, quod nuntiatus esset barbaricam gentem in Sardinia insula (d) impie crudeliterque Christianos vexare, eo expeditissime advolat, opem his allaturus, ut infidelibus profligatis vel ad Christum vocatis, *Crucis* cultum promovere valeat. *tolinae* adjuncto vocatam voluit. Sacris aedificiis rogatu S. Helenae ornavit. *Constantinus Magnus* (d) *Sardinia* (italice *Sardegna*, apud Graecos *Ichthysa*), notissima insula Interni maris, Evangelii veritatem a temporibus Apostolicis edocta, sanctorum martyrum copiosa et illustri serie gloriatur. Praecipuas nobilitate et frequentia civitates habet, ad occidentem-septentrionalem plagam *Sassarim* (vetustam *Plubium*) atque *Calarim*, de qua in nota pro S. Potito (*supra* p. 42*).

et tutum reddere. Quod duobus prae-
liis apud Arboream (a) ita prospere
successit, ut plurimi ex utroque exer-
citu ethnicam superstitionem abhor-
rere coeperint et strenuum Christia-
num ducem fuerint imitati. Hisfeli-
citer actis, Calarim se confert ido-
lorum fana eversurus; ibique, ex
milite, praeco Evangelii factus, ve-
ram fidem disseminare totis contendit
viribus.

Haec diu Diocletianum latere non
poterant; qui Julium mittit Praefec-
tum ut investiget si vera sint quae
de Ephysis feruntur, et illum aut ad
pristinam religionem reducat, aut ex-
quisitis suppliciis et crudelissimâ morte
ad ceterorum terrorem afficiat. Minas
et tormenta risit qui blandimenta et
promissa respuerat; cujus invictum
animum multi infidelium demirati,
Christum quem libera voce indesin-
enter praedicabat, verum Deum pro-
fitebantur. In carcerem detrusus ine-
dia et vulneribus conficiendus, ali-
quanto post inventus est nullâ humanâ
ope integre convaluisse; Deorum si-
mulacra eo praesente ceciderunt, et
Apollinis templum corruit; quo pro-
digio Praeses adeo exterritus est ut,
alii delegatâ potestate, statim aufu-
gerit. Aliis propositis praemiis, aliis-
que inflictis suppliciis novus iudex
Flavianus id assequi conatur quod
decessor frustra tentaverat; at ado-
lescentis fortitudo et iterata miracula
ex inspectante populo plurimos quo-
tidie ad pietatem in Ephysium movere,
et ad Christianam fidem amplecten-
dam. Quare Flavianus imperat tan-
dem ut Christi confessor extra urbem,
Nuras (b), adductus, capite plectatur.
Ejus corpus, maximâ apud Sardos
veneratione cultum, una cum sacris
exuviis allus gloriosi martyris Potiti,

(a) Arborea (italice Oristano et Oristagni), urbs
Sardiniae est quae ejusdem nominis provinciae
praeerat. Ab ea nomen duxit contiguus in occidento
litore Arboreus sinus.

(b) Nuras dicimus locum, non urbem Noras ut
habent Lectiones historicae in Officio S. Ephysis,
ne hic de Nuoro credatur agi quae jacet a Calari

Pisas asportatum est anno MCCCXXVI.
Acta martyrii conscripta fuerunt a
Marco Presbytero qui se his omnibus
praesentem fuisse testatur.

S. MAXIMUS NOLANUS EPISCOPUS.

Floruit a 200 ad 260.

MARTYROL. — Nolae in Campania,
S. MAXIMI Episcopi.

De Maximo sive Maximiano venera-
bili Nolae Episcopo, qui in Decii per-
secutione gravissimas aerumnas in
extrema pene senectute est passus,
vide supra in Vita S. Felicis Nolani
ad diem XIII (apud Surium p. 254).

MARTYROL. — Arvernus in Gallia,
S. BONITI Episcopi et Confessoris (Vide
supra, Surium p. 319).

MARTYROL. — In Aegypto, S. MA-
CARI Abbatis, discipuli beati Antonii,
vita et miraculis celeberrimi.

Hunc laudat Surius unicâ narra-
tione cum alio S. Macario Abbate in
Thebaide. (Vide supra, p. 69).

S. ISIDORUS MONACHUS.

Natus anno 317.

Obiit circa annum 404. — Ex Africa.

MARTYROL. — Item, B. ISIDORI, san-
ctitate vitae, fide et miraculis clari.

Sacerdos erat ex Patribus Ni-
triae (c); sed Eremita abfuit aliquan-
tulum temporis, quo Xenodochi offi-
cio Alexandriae functus est, sive pro-
visoris et susceptoris pauperum, opibus
quibus abundabat familiaribus in ef-
fusa hujusmodi charitate insumtis.
Licet parce admodum victitaret et
carnibus perpetuo abstineret, ita erat
corpore bene temperatus ut lau-
tissime vesci videretur. Hujus virtu-
tes, inquit Palladius, si velim sigilla-
tim narrare, tempus deficiet. Adeo

admodum dissita; Nuras vero Calari proxima,
probabiliter in praesens est oppidum Nurri, cum
Acta dicant: apud Calaritanam civitatem in loco
qui dicitur Nuras.

(c) De Nitria vide notas in historia utriusque
Macarii (supra p. 69).

mitis et benignus fuit, ut etiam infideles et haeretici pertinacissimi ejus inimici, ejus vel umbram revereantur. Spirituali gratiâ repletus, cognitione sanctarum scripturarum, et intelligentia divinorum praeditus singulari, et in ipsâ persaepe fratrum communi refectione fiebat in eo mentis excessus, et aliqua rapiebatur contemplatione. Non otiose Martyrologium laudat Isidorum ut *fide* praeclarum. Fidei enim caussâ, a Theophilo Alexandrino Episcopo Origenistarum fautore, quo olim utebatur amicissimo, exagitatus est; nec abhorruit iniquus persecutor a faedissima calumnia ut sanctum virum perderet; chartulam enim finxit se accepisse a quodam puero quo sodomitice abusus fuisset; Soror quippe Theophili scriptum concinnaverat, et adolescentulum quemdam pecuniâ corruperat qui se illius Isidori criminis instrumentum affirmaret. At adolescentulus rem matri aperuit, mater probis Ecclesiae viris, et Theophili Soror scelestissima dignas persolvit poenas, ad immaturam mortem celeriter deducta, cum illi mamillas medicus, curandi gratiâ, ferro tentaret.

Meritis et dierum plenus Isidorus cum plurium quam mille Monachorum multos annos pater et magister extitisset, in osculo Domini aetatem absolvit annorum octoginta sex.

MARTYROL. — Romae, S. JOANNIS CALYBITAE, qui aliquandin in angulo domus paternae, deinde in tugurio in insula Tiberina ignotus parentibus habitavit, a quibus in morte Agnitus, clarus miraculis, in eodem loco sepultus, ubi postea in ejus honorem Ecclesia constructa fuit. (*Vide Surium p. 295*).

DEC-SEPT. KAL. FEBR.

JAN. XVI.

MARTYROL. — Romae, via Salaria, natalis S. MARCELLI Papae et Martyris, qui ob Catholicae fidei confessionem, jubente Maxentio tyranno, primo fu-

stibus caesus, deinde ad servitium animalium cum custodia publica deputatus, ibidem serviendo, amictu indutus cilicino, defunctus est. (*Vide Surium, supra, p. 333*).

MARTYROL. --- Marrochii in Africa, passio sanctorum Martyrum Ordinis Minorum, BERARDI, PETRI, ACCURSI, ADJUTI et OTHONIS, (*Vide Surium p. 366*).

MARTYROL. — Arelâte, S. HONORATI Episcopi et Conf., cujus vita doctrinâ et miraculis fuit illustris. (*Vide Surium p. 338*).

S. TITIANUS EPISCOPUS.

Sedit ab anno 620 ad an. circiter 650. Italus.

MARTYROL. — Opitergii, S. TITIANI Episc. et Confessoris.

Titianus, Eracleae (quae in Venetâ orâ Adriatici maris sita erat), nobili genere natus, ac a primâ aetate in litteris et pietate educatus, a S. Florianus, primo Opitergii (a) Episcopo, Presbyter creatur, ac illius Ecclesiae Aeconomus, ut praecipue pauperum curam gereret. Quo in munere summam apud omnes laudem consecutus est. Cum Florianus, praedicationis et martyrii desiderio, Episcopatu cessisset, Titianus, miro omnium consensu est suffectus. Quo pastorali munere diu religiose perfunctus, ad extremum multis onustus meritis, clarusque miraculis migravit ad Christum. Ejus venerandum Corpus, cui habendo et Titiani parentes cum Opiterginis, et multorum locorum incolae armis contenderant, divinitus tandem Cenetam ad proximam civitatem deductum est, quo et Episcopatus Opitergiensis translatus est, et Titianus ipse ut Patronus colitur. (*Ex Phil. Ferrario de SS. Italiae, et Petro de Natal.*).

(a) Opitergium (italice Oderzo), Venetiae oppidum quondam nobile, eversâ Aquilejâ et ipsum dirutum est saeculo vii.

S. MELAS EPISCOPUS IN AEGYPTO.

*Florebat ab anno 360 ad 420.
Aegyptius.*

MARTYROL. — Rhinocolurae in Aegypto, S. MELAE Episc., qui sub Valente exilium et alia gravia pro fide Catholica passus, in pace quievit.

Patriae civitatis Rhinocolurae (a) Episcopus ex Monacho Melas (vel Melanes) fuit. Qui eo tempore quo imperatum erat ut Episcopi, doctrinae Arianæ adversantes, e sedibus suis pellerentur, ab Imperatoris (b) satellitibus inventus est dum, tamquam infimus minister, lampades Ecclesiae pararet baltheum cingens oleo sordidatum. Virum illi ignorantes, de Episcopo ab eo sciscitati sunt, qui respondit ibi esse, seque illis monstraturum. Homines vero de viâ fessos in aedes episcopales deduxit, mensam apposuit, epulis satiavit. Postquam autem epulati sunt, Melas lavit manus, illis enim ministraverat, et ita se eis conquistum Episcopum indicavit. Benignum sanctumque virum admirati, confessi sunt ad quid venissent, reverentiâ tamen erga eum inducti, augendi potestatem concessere. Tunc, tantum abesse dixit, quin ea subire recusaret quae caeteri Episcopi, secum doctrinâ fidei consentientes, perferebant, ut etiam lubenti et cupido animo amplecteretur. Quo extorris deduceretur ignoramus; cum Galesinio igitur concludimus: in exilii periculo, multiplice certamine, pie fortiterque conversatus, Episcopaliū virtutum, et humilitatis in primis laude insignis, quievit in Domino. (*Potior narrationis pars habetur apud Sozomenum L. 6. C. 31.*)

(a) *Rhinocolura Aegyptia* (alia namque est in Syria), ad Palaestinae confinium jacet. Ipsi urbi a praecisis naribus nomen impositum, quod isthuc facinorosi, naribus amputatis relegarentur ab Aethiopum rege, ut Diodorus Siculus scribit (*L. 1, Biblioth. Histor.*).

(b) Valentis, qui tot annos acriter et pertinacissime, Arianis favens impietatibus, Orthodoxos et maxime Ecclesiae ministros divexavit, quot imperium tenuit in Oriente, hoc est ab anno 365 ad 378.

S. HONORATUS ABBAS.

Floruit a 490 circiter ad 530.

MARTYROL. — Fundis in Campania, S. HONORATI Abbatis, cujus meminit B. Gregorius Papa.

Rustico quidem genere, sed virtutibus illustris extitit, et quod magis mireris, his puer admodum, nullo, nisi Spiritu Dei, magistro in agro instructus, tenellâ aetate rigorem ferventissimi tunc per Italiam Monachismi imitatus, jejuniis corpusculum edomans, carnum usu sibi interdixit. Irrisus aliquando inter convivas a parentibus, cumque appositae carnes essent, inferendos pro Honorati stomacho pisces, jocantibus, quorum vix nomen eo loci noverant, mirum dictu, deficiente convivis aquâ, qui haustum iverat, piscem juxta hausit et attulit, qui cunctis stupentibus, Honorato etiam ad coenam suffecit. Monachum postea sub S. Abbate Benedicto professus, inter perfectiores ejus discipulos enituit, et cum S. Mauro in Gallias missus, in Italiam paullo post revocatus ut Fundensi (c) Coenobio praeesset, ducentos Monachos in primaevio Ordinis fervore sanctissime educavit, cum ipse exemplo praeiret. Magnis claruit miraculis, e quibus insigne illud a Gregorio Magno (*Libro Dialogorum, 1, C. 1 et 2*) memoratur: praecipitem summo e montis vertice scopulum, inque Fratrum ac Monasterii exterminium formidandissimo lapsu jam ruentem, objecto crucis signo ita in clivo fixisse, ut posteris etiam non tam admirationi quam terrori esset,

(c) *Fundi* (italice *Fondi*) parva sed pervetusta urbs Latii (postea Campaniae) in via Appia. Campania autem est late frugiferis camporum satis (nunc italice *Terra di Lavoro*), in qua excogitarunt Poëtae summum *Liberi* patris cum *Cerere* certamen. Campaniae partem Romae proximiorē, sive hodiernum Agrum Romanum, prisci *Latium*, et finitimae Volscorum *Ausoniae* nomine appellarunt. Campania propria Infero mari ad occidentem septa, ab Agro Romano ad Vesuvium montem ultra Neapolim protendebatur, et *Stabiam* hodie *Castellamare*.

tantam molem solo prodigio, deinceps etiam quasi suspensam intuentibus. (*Ex Menologio Benedictino*).

MARTYROL. — In Monasterio Peronae, S. FURSI Confessoris. (*Vide supra Surium p. 357*).

S. PRISCILLA MATRONA ROMANA.

Ad Chr. conversa circa an. 43.

Obiit post annum 67. — Italia.

MARTYROL. — Romae, S. PRISCILLAE, quae se suaque Martyrum obsequio mancipavit.

Non est haec Priscilla illa, ajunt Bollandistae, sive Prisca de qua cum conjuge ejus Aquilâ in Actis Apostolorum et alibi mentio fit; ea enim viii Julii colitur. Haec mater est S. Pudentis Senatoris qui pater fuit SS. Praxedis et Pudentianae, discipuli S. Petri Apostoli quem hospitio recepit Romae. Nobilissima femina Apostolos Petrum et Paulum ex primis audivit Evangelium in Urbe praedicantes, et ex primis fuit qui fidem in Occidente amplecterentur. Praedives autem tam fortunae bonis quam virtutibus, eleemosynas assidue pauperibus ministrabat, et Christi Confessoribus in carcere detentis provida sollicitudine aderat, ac, consummato martyrio, eorum exuvias reverenter humandas curabat. Fertur celebre illud coemeterium viâ Salaria (a) suis sumptibus et suis in praediis aedificasse.

SEXTODEC. KAL. FEBR.

JAN. XVII.

MARTYROL. — In Thebaide, S. ANTONII Abbatis, qui multorum Monachorum Pater, vita et miraculis praeclarissimus vixit; cujus gesta S. Athanasius insigni volumine prosecutus est. Ejus autem sacrum corpus sub Justiniano Imperatore divina revelatione repertum, atque Alexandriam delatum, in ecclesia S. Joannis Bapt. humatum fuit. (*Vide Surium supra p. 381*).

(a) Coemeterium Priscillae frequenter in historia repositionis et inventionis SS. Corporum

MARTYROL. — Apud Lingonas, SS. tergeminorum, SPEUSIPPI, ELEUSIPPI et MELEUSIPPI, qui cum avia sua Leonilla martyrio coronati sunt tempore Marci Aurelii Imperatoris. (*Vide Surium p. 372*).

MARTYROL. — Romae, Inventio SS. MM. DIODORI Presbyteri, MARIANI Diaconi, et Sociorum qui sub S. Stephano Papa, cum in Arenario natalitia Martyrum agerent, obstructâ a persecutoribus januâ cryptae, et diruta desuper mole, ipsi quoque martyrium sunt assecuti. (*Vide Surium p. 420*).

MARTYROL. — Apud Bituricas, depositio S. SULPICI Episcopi, cognomento Pii, cujus vita et mors pretiosa gloriosis miraculis commendatur (*Vide Surium p. 425*).

SS. MONACHI

ANTONIUS, MERULUS ET JOANNES.

Paullo post medium sexti saeculi. Italia.

MARTYROL. — Romae in Monasterio S. Andreae, beatorum Monachorum ANTONII, MERULI et JOANNIS, de quibus scribit S. Gregorius Papa.

S. Gregorius Magnus, sex ante Pontificatum monasteria in Sicilia aedificarat, Septimum autem Romae titulo S. Andreae Apostoli ad clivum Scauri, ubi et ipse Monachum egit. Cum eo in hoc coenobio vixere Antonius, Merulus et Joannes, quorum felicissimum exitum ipse S. Doctor et Pontifex describit (*in Libro Dialogorum 4, Cap. 47*):

« Nonnumquam omnipotens Deus trepidantium mentes quibusdam prius revelationibus roborat, ut in morte minime pertimescant. Quidam enim mecum in Monasterio Frater, Anto-

memoratur; satis celebre est inter sexdecim quae apud Romam Christianam veterem numerabantur, Via Salaria dicebatur quae extra urbem ducebat a porta Collina vel Quirinali, et ei indita Salariae appellatio, quod in Sabinos per eam Sal deferre-
batur.

nus nomine, vivebat, qui multis quotidianis lacrymis ad gaudia patriae coelestis anhelabat. Cumque studiosissime et magno fervoris desiderio sacra eloquia meditaretur, non in eis verba scientiae, sed fletum compunctionis inquirebat; quatenus per haec excitata mens ejus inardesceret, et, ima dēserens, ad regionem coelestis patriae per contemplationem volaret. Huic per visionem nocturnam dictum est: *Paratus esto, quia Dominus jussit migrare te.* Cumque ille non habere se sumptus ad migrandum diceret, responsum protinus audivit: *Si de peccatis tuis agitur, dimissa sunt.* Quod cum semel audisset, et magno adhuc metu trepidaret, nocte quoque aliā iisdem verbis est admonitus. Tunc post quinque dies, febris correptus, cunctis Fratribus orantibus flentibusque, defunctus est. »

« Alius etiam Frater in eodem Monasterio, Merulus dicebatur, vehementer lacrymis atque eleemosynis intentus (a). Psalmōdia vero ex ore illius nullo pene tempore cessare consueverat... Huic nocturnā visionem apparuit, quod ex albis floribus corona de coelo in caput illius descendebat. Qui mox molestiā corporis occupatus, cum magna securitate animi atque hilaritate defunctus est. » De cujus sepulcro, cum juxta illud sepulturam sibi vellet parare Abbas qui Monasterio praeerat cum S. Gregorius haec scriberet, « post annos quatuordecim, tanta fragrantia suavitatis emanavit, ac si illic florum omnium fuissent odora menta congregata. Qua ex re manifeste patuit quam verum fuit quod per nocturnam visionem vidit. »

« In eodem quoque Monasterio alius quidam Joannes dictus est, magnae indolis adolescens, cui aetatem suam intellectu et humilitate, dulcedine et gravitate transcendebat. Huic

aegrotanti atque ad extremum deducto per nocturnam visionem quidam senex (b) apparuit, et hunc virgā tetigit, eique dixit: *surge, ex hac enim molestiā modo minime morieris, sed paratus esto, quia longum tempus hic factururus non eris.* Qui dum jam esset a medicis desperatus, repente convaluit. Rem quam viderat narravit, seque per biennium in Dei servitio exhibuit. » Cum post hoc biennium accidisset, ut frater quidam obiisset et in Monasterii coemeterio humaretur, cunctis ab eodem coemeterio exeuntibus, « idem Joannes sicut postmodum pallens et tremens indicavit... ab eodem Fratre qui mortuus fuerat, de sepulcro vocatus est. Quod etiam subsequens finis edocuit. Nam post dies decem, invasus febribus, carne solutus est. »

QUINTODECIMO KAL. FEBR. JAN. DIE XVIII.

MARTYROL. — CATHEDRA S. PETRI Apostoli, qua primum Romae sedit.

Duodecimo post Christi Domini mortem anno qui in secundū finem incidit quo Claudius Caesar imperium obtinuit, Petrus Apostolorum Princeps; annuā praedicatione perfunctus quam, e vinculis in quibus ab Herode Agrippā, conjectus fuerat, ab Angelo liberatus, peregrinando suscepserat, in urbem Romam ingressus est primum, ibique Sedem Pontificatus, Antiochiā transtulit, hoc XVIII Jan. die; qui propterea prisco Ecclesiae instituto et consuetudine, ad Romanae B. Petri Cathedrae celebritatem institutus, dein aliquando intermissus, in usum et veterem ritum Paulli IV Pont. Max. decreto pie revocatus est. A Duplici minori ad Majus elevavit Clemens VIII. Dignissima quae referatur est Oratio, quae teste Baronio, in pervetusto Breviario pro hac festivitate reperitur :

(a) Interpretandum est, Merulo munus commissum fuisse eleemosynas quas erogari Abbas jubēret, pauperibus distribuendi.

(b) Sub habitu senis creditur B. Andreas Apostolus Monasterii Titularis et Patronus Joanni apparuisse.

Omnipotens sempiterne Deus, qui ineffabili Sacramento, Apostolo tuo Petro principatum romanae urbis tribuisti, unde sese Evangelica veritas per universa mundi regna diffunderet; praesta, quaesumus, ut quod in orbem terrarum ejus praedicatione manavit, universitas Christianae devotionis sequatur.

De S. Petri Romam adventu fuse agit Baronius in *Annal. ad an. Chr. 44*. Corrige Chronologiam Baronii, annum pro hoc adventu ponendo 42. Quod fanatici quidam homines, ausu temerario, et infenso in Romanae Sedis primatum animo, et, ad haec usque tempora, scelestissimâ perfidiâ, et pervicaciâ, in dubium revocare immo omnino negare conati sunt, fueritne aliquando Romae Petrus, id ne novâ refutatione quidem dignum est. Innumera supremæ auctoritatis critica testimonia veritatem adstruunt historicam. (Vide egregium Opusculum editum primo Romae an. 1776, opportune recusum in eadem alma Urbe ex Typogr. Polyglotta S. C. de Propaganda Fide anno MDCCCLXXII cui titulus DE BEATISSIMI PETRI... PRIMATU, ROMANO ITINERE ET EPISCO-PATU etc.

Asservatur hactenus in Basilica Vaticana ipsa lignea Cathedra in qua olim Romae Petrus sedisse perhibetur.

S. PRISCA

VIRGO ET MARTYR ROMANA.

Circa annum 270 — Italia.

MARTYROL. — Ibidem (Romae), passio S. PRISCAE Virg. et Martyris quae sub Claudio Imperatore, post multa tormenta, martyrio coronata est.

Brevem et sinceriorem, quam quae passim per Agiographos Acta circumferuntur, historiam hujus Priscæ tradit Breviarium Romanum hac die. Claudius, quo imperante invictissima puella passa est, secundus fuit, qui

Romanum sceptrum tenuit ab anno CCLXVIII ad CCLXX, cum primo hujus nominis regnante nondum persecutiones in Christianos saevire ceperint, quæ initium fecit Nero hujus successor.

SS. MOSEUS ET AMMONIUS

MILITES MM.

Probabiliter circa annum 250.

Ex Oriente.

MARTYROL. — In Ponto, natalis SS. Martyrum MOSÈI et AMMONII, qui cum essent milites, primo ad metallâ damnati, novissime igni traditi sunt.

Multo gloriosius Christo militantes ne contra Christum militarent saeculo, et, fortiter moriendo, vitam in coelis indeficientem assecuti, Mosèus et Ammonius a Ven. Beda, ab Adone, Usuardo et aliis pluribus memorantur; sed eorum Acta intercederunt, ex quibus nihil aliud ad nos pervenit nisi genus martyrii, de quo supra. Ex Galesinio comperimus id Decii imperio esse tribuendum.

S. ATHENOGENES MARTYR.

Circa an. 200 floruisse creditur.

Ex Oriente.

MARTYROL. — Ibidem (in Ponto) S. ATHENOGENIS antiqui Theologi, qui per ignem consummaturus martyrium, hymnum laetus cecinit, quem et discipulis scriptum reliquit.

Etsi probabiliter laicus, adeo sacramentum rerum eruditus et fidei doctrinâ clarus extitit, ut Theologi nomine sit honestatus. Fidem autem cujus scientiam peramanter coluerat, docueratque verbo et scriptis, in quaestionem religionis adductus, fortissima confessione et sanguine adseruit; mortem ita libenter pro ea subire paratus, ut crepitantibus jam flammis in quas conjiciendus erat, hymnum laetitiae extempore protulerit in lau-

dem Ss. Trinitatis, cujus hymni testimonio usus est. S. Basilius M. in Libro de Spiritu S., ad Amphilo-
chium, C. 29, his verbis: « Quod si quis novit Athenogenis hymnum quem tamquam aliud aliquod valedictionis munus discipulis suis reliquit, festinans jam ad consummationem quae fit per ignem, is novit et Martyrum sententiam de Spiritu Sancto. »

Athenogenes, notat Baronius, Graecis notissimus fuit, tum doctrinâ tum martyrii coronâ celebris.

S. VOLUSIANUS

EPISCOPUS MARTYR.

Sedit a 494 ad 501. — E Galliis.

MARTYROL. — Turonis in Gallia, S. VOLUSIANI Episc. qui, a Gothis captus, in exilio spiritum Deo reddidit.

Ex ditissimo et Senatorio genere, Volusianus, Perpetui Episcopi decessoris sui propinquus, Turonensem (a) Cathedram occupavit annos septem, menses duos. Cum Clodoveus Childerici filius (b) tunc urbes et provincias in Galliis suo identidem adderet regno, ob eam causam S. Antistes suspectus habitus a Gothis (c) quod se Francorum ditioni subdere vellet, seu verius (ut in Martyrologio Gallicano) a Gothis Arianis captus in odium Orthodoxae, quam asserebat, veritatis, huc illucque raptatus est, et tandem in Tolosanae (d) civitatis fines relegatus, ibi sanctum Domino

reddidit spiritum. Ejus Corpus magna cum veneratione cultum asservatur in templo ejus nomine Deo dicatum in Dioecesi Tolosana.

MARTYROL. --- Ibidem (*Turonibus*) S. LEOBARDI Reclusi, qui mira abstinentia et humilitate refulsit. (*Vide Surium p. 438*).

S. DEICOLA ABBAS.

Floruit ab anno 575 ad 621.

Britannus.

MARTYROL. — In Britannia, Sancti DEICOLAE Abbatis, discipuli beati Columbani.

Perperam Britanniam hic poni, notant Bollandiani, cum Deicola Lutrensi in Coenobio obierit, haud a Luxovio (*Luxen*) procul, in Burgundiâ. At cum ipse Columbanum Hibernicum magistrum habuisset antequam in Gallias se transferret, cui se socius addidit cum aliis pluribus illius S. Abbatis discipulis, Britannia, cujus sub vocabulo late intelligi et proximum solet Hibernicum regnum in Martyrologio Rom. originem indicat non locum obitus S. Deicolae. His adde in Menologio Benedictino Deicolam Britannum dici. Quo ex Menologio contractam narrationem damus.

Hic igitur Britannus (e) patriâ, sponte pro Christo exul, S. Columbanum (*vide Diem XXI nov.*) in Gallias sequutus et Luxoviensis primum Coenobii asceta, pulsum e Burgundiâ (f) magistrum cum sequeretur,

(a) *Turones* (gallice *Tours*) apud vetustiores *Caesariodunum* metropolis fuit Lugdunensis III; urbs, sive civilibus, sive ecclesiasticis fastis, in primis Galliarum conspicua.

(b) Francorum rex ab anno cccclxxx ad dxi. De eo plura in Vita S. Remigii Episc., Die I Oct.

(c) *Gothi* Hispaniam invaserant non Gallias. Sed historici passim sub Gothorum nomine barbaros quosque, rectissimâ significatione, Occidentem occupantes intelligunt, eos namque Theodoricus Arianus in unam hujus nominis gentem coadunare tentaverat.

(d) *Tolosa* (et *Tholosa*) una ex septem praeflariis urbibus Galliae Narbonensis, quae erat apud Romanos *Provincia*.

(e) *E Magna* scilicet *Britanniâ* aliter *Albion* quae ex parva adjacenti insulâ *Anglesey*, qua primum potiti *Angli ex Dania*, *Angliae* nomine vulgo appellari coepit. Quae autem *Parva* dicitur *Britanniâ* (gallice *Bretagne*) regio est in Lugdunensi Gallia, sive apud veteres Gallia Celtica; nomen regioni factum ab indigenitis Majoria Britanniae qui patriâ pulsi saeculo v a Saxonibus, Angliis, Scotis, Hibernis coalescentibus, hac in extremâ orientali Galliae, Germaniam versus, plagâ considerunt.

(f) *Burgundia* (gallice *Bourgogne*) a Burgundionibus, germanicâ gente, qui ineunte v saeculo Rhenum flumen transgressi, in Galliae orientales fines primo constitère, ac paulo post, secundâ

pedum manuumque doloribus gravissimis impeditus, ut illic consistere sibi liceret impetravit. Errans proinde in solitudine, et nimia siti exhaustus fontem precibus suis prodigiose elicit, et reperta demum, bubulco monstrante, S. Martini ecclesia, prope ipsam figere sedem decrevit. Eum priusquam bubulcus deduceret, sollicitus de grege, ne quid de eo perderet, a sancto securus est factus, qui baculum ibi suum defixit, dixitque se hunc custodem relinquere; reversus ille ab ecclesia praedicta, gregem suum bene pastum, circum religiosi viri lituum accubantem et integrum invenit, et miraculo obtulit. A Clericis ejus ecclesiae custodibus inique et graviter vexatus ac a domino loci maxima affectus injuria, omnia mansuetissime toleravit; quibus divina ultione manifeste percussis, ac morte acerbissima loci domino celeriter sublato, hujus uxor Berthildis, reverentia in beatum virum ducta, ecclesiam et villam ei perpetua donatione tradidit. Mox constructo Lutrensi Coenobio, plurimos paullo post ibidem discipulos aggregavit. Locum regia liberalitate auxit rex Clotharius, cum apud ferocissimum insectatus fugientem, ad Deicolae pedes, feritatis oblitum, reperit. Romam profectus, Monasterio suo patrociniū sedis Apostolicae conciliavit, reversusque, abdicato Abbatibus munere, in cellula reclusus, soli coelestium rerum contemplationi vacavit, ut felicius se ad mortem praepararet; qua denique decessit sanctissime, xv Kal. Febr., cum admirandus in vita apparuisset, admirandus et postea factus prodigiis ad ejus sepulcrum patratis.

armorum fortuna, longe lateque potentes, regnum sibi compararunt. Francorum vero reges, saeculo vi, hujus principatus provincias in suam ditionem vindicarunt. Burgundiae tandem proprie dictae Ducatus vel Comitatus nomen regioni usque in praesens fuit terris tantum a Jurensibus montibus intersectis, Gallias inter, Helvetiam atque Germaniam.

S. LIBERATA VIRGO.

Circa annum 850.

MARTYROL. — Novocœmi, S. LIBERATAE Virginis.

FAUSTINAM sanctam sororem huic jungimus, Bollandianos secuti ex Tabulis plurimum Insubrium Ecclesiarum, ac Menologium Ordinis S. Benedicti cujus sanctimonialia Virgines regulam sunt professae. Ex hoc Liturgico Catalogo desumpta sequens notitia concordans cum *Vita* italice scripta a Franc. Ballarini in Comens. Annal. P. 3.

Sanctae Virgines Liberata et Faustina patrem Johannem habuerunt virum divitem et potentem Placentini agri, a quo pie educatae, cum quadam die mulierem mariti sui mortem inconsolabili luctu flentem exaudissent, a carnali conjugio abstinere, et immortalis se sponso dedicare, unanimi consensu decreverunt. Quare, inscio patre, Marcello presbytero quodam ducente, pretiosiora quaevis muliebria secum deferentes, patriam deseruere, Comumque (a), trajecto Pado, tridui itinere pervenerunt. Ibi Oratorio in honorem Deiparae condito, assiduis orationibus, jejuniis ac sanctis operibus vacabant; sed ob populi frequentiam inde discedentes, Ecclesiam haud procul ab urbe, titulo S. Joannis Bapt. ac Monasterium extruxere, ubi sacro Virginitatis suscepto velamine, multis Deo secum sacratis puellis, vitam sanctissimam sub arctissima Regulari observantia aggressae sunt. Eas, comperta re, frustra avertere et ad se revocare pater conatus est; quarum constantia

(a) Comum (italice Como), ad Larium lacum virentibus ripis amoenissimum, in septemtrionalibus Insubriae (Longobardiae) finibus, urbem vetustissimam cum Rhaetii solo aequaverint, Consul quidam Romanus denuo excitavit, ac Julius Caesar honoribus auxit; *Novocœmum* propterea cives ipsi appellatam voluerunt. Fidem probabiliter jam a 1 Aerae Christ. saeculo suscepit. In praeclearissimis haec est Ecclesia recensenda, cum ex comensibus Episcopis viginti et duo sanctorum albo sint adscripti.

victus, et ipse annuit, imo, ut in sancto persisterent proposito, eisdem exhortatus est, et multa eidem Coenobio, quod postea S. Margaritae est nuncupatum, a se empta liberalissime contulit. Illae vero, multis vigiliis confectae, lampadibus oleo plenis, et lucidissime exardescentibus, venienti Sponso hilares occurrerunt; Faustina quidem, natu minor, xviii Kal. Febr., Liberata triduo post. Quarum corpora ibidem primo condita, in maiorem urbis Basilicam solemniter translata sunt anno Chr. mcccxvii, earumque memoria pluribus in Dioecesibus Officio celebratur.

QUARTODEC. KAL. FEBR.

JAN. XIX.

MARTYROL. — (*ex Die vii*) In Dania, S. CANUTI Regis et Martyris.

Elogium autem hodiernum Festum commemorat quo S. Canutus recolitur ex eadem septima mensis die juxta romani Breviarii Kalendarium. Duo fuere Canuti (vel rectius *Kanuti*) Principes Martyres; Junior videlicet, Daciae et Slavorum Dux, Obotritorum Rex; atque Senior Daniae Rex IV. Hujus nepos ex filio (non filius ut perperam nonnulli) extitit ille, qui septimâ reapse Jan. die coronatus pro justitia et pietate est, anno mxxxii, et inter Sanctos relatus ab Alexandro III. De eo nihil in Romanâ Liturgiâ. Seniore vero, Daniae Regem IV, hodie celebrare intendit Martyrologium et Rom. Breviarium, ut patet ex Baronii Notis et illius Officii Lectionibus; qui non die vii Januarii, sed septima Junii (vel juxta Aelnoth Cantuariensem Monachum die Julii x); anno mxxxxvi, ab improbis tumultuantibus in odium zeli quo aestuabat Catholicae religionis, crudelissime confossus occubuit. Praedictum Aelnoth jure secuti sunt pene omnes unâ cum germanicis Kalendariis, ac Bollandiani Patres et Surius noster, qui *Vitam* S. Kanuti tradunt Die Jul. x. Nostri vero ut erat instituti,

ex Julio mense depromptam narrationem in hanc antetulimus Jan. xix diem quae hujus S. Martyris Festo in Kalendario Romano assignatur. (*Vide ergo Surium, supra p. 444*).

SS. MARIUS ET MARTHA

CONJUGES, AC FILII, MARTYRES PERSAE.

Circa an. 269.

MARTYROL. — Romae via Cornelia, SS. MM. MARI et MARTHAE conjugum, et filiorum AUDIFACIS et ABACHUM nobilium Persarum, qui Romam temporibus Claudii Principis ad orationem venerant: e quibus post toleratos fustes, equuleum, ignes, ungues ferreos, manuumque praecisionem, Martha in Nympha necata est, ceteri sunt decollati, et corpora eorum incensa.

Cum ad horum quatuor Confessorum notitiam abunde sufficiant quae in Lectione propria Breviarii habentur et apud Surium in *Martyrio* S. Valentini xiv Febr., pauca hic reliquum est addere ad Historiae illustrationem. — *Marius* Persarum idiomate *Marcos* vel *Maris* in vet. MSS. appellatur. *Abachum* autem et *Abacon* dictus est. *Martha* *Marthas*; quae cum in aquam demersa fuerit, Nympham pro lympha sequioris aetatis latinitate dictam, *Nymphae* nomine vocari coepit; ut in Nymphe et ad Nymphas, quasi ad aquas, locus humidus admodum, appellatus est, quo per magnum aquaeductum unda defluebat, decimo tertio circiter ab Urbe lapide Corneliâ inter et Portuensem viam, ubi admirabilis femina submersione interiit. Eorum in fortissimâ confessione socii, qui tamen eos ad coronam praecesserunt, Valentinus Presbyter fuit et Asterius Militiae Princeps; de quibus Surius noster Die Febr. xiv ut diximus, ubi legentes habebunt simul historiam SS. Marii etc. Socior.

S. GERMANICUS MARTYR.

Anno Chr. 155 — *Ex Oriente.*

MARTYROL.—Smyrnae, natalis BEATI GERMANICI Martyris, qui cum primaevae aetatis venustate florèret, sub Marco Antonino et Lucio Aurelio per gratiam virtutis Dei metum corporeae fragilitatis excludens, sponte praeparatam sibi bestiam damnatus a Iudice provocavit; cujus dentibus comminutus, vero pani Domino Jesu Christo, pro ipso moriens, meruit incorporari.

Marco Antonino Pio, imperii consortibus Lucio ac Aurelio (a) quos decessoris Lucii Veri voluntate adoptaverat, regnante, quamvis extincta ex miti Antonini ipsius, cognomento Pii, ingenio, tertia a Trajano mota anno cvm, diuturna Persecutio videretur, ira tamen Gentilium Christianis per omnes Provincias mactandis non abstinuerat. Smyrnensis (b) Ecclesia in Epistolâ ad Philadelphios (cujus e Graeco latinam versionem J. B. Cotelerii tradit Ruinart in *Actibus Martyrum sinceris*) de passione beatissimi Polycarpi (V. xxvi huj.), quem signaculum sive sigillum vocat illius pugnae pro fide, admirabilem et numquam dignis pro merito laudibus celebratam fortitudinem describens, haec ait de Martyribus illis et de Germanico priusquam ad Polycarpum ventum fuerit: «Eorum strenuitatem ac tolerantiam et erga Dominum charitatem quis non admiretur? Qui flagris quidem adeo lacerati ut, ad intimas usque venas ac arterias, corporis compâgo spectaretur, tamen sustinuerunt; ita ut etiam qui aderant miserarentur ac plangerent; ipsi vero eo fortitudinis venerant, ut

nemo illorum vel stridèret vel ingemisceret; omnibus ostendentes, Martyres Christi se tunc dum torquerentur, a carne peregrinatos fuisse, aut potius Dominum ipsis adstitisse et cum ipsis esse versatum. Atque ad Christi gratiam attendentes, mundana tormenta spernebant; unius horae spatio se ab aeternâ poenâ redimentes. Frigidus ipsis videbatur immanium carnificum ignis. Ob oculos quippe habebant, illum effugere qui nunquam extinguetur; ac oculis cordis respiciebant ad ea bona quae tolerantibus reservantur; *Quae nec auris audit* etc. (1 Cor. ii, 9), ipsis autem a Domino monstrabantur, utpote qui non homines amplius sed jam Angeli essent... Multa siquidem adversus illos machinatus est diabolus; sed gratias Deo; nam contra omnes non praevaluit. Fortissimus enim Germanicus eorum timiditatem, tolerantiam sua corroboravit; qui quidem splendide pugnavit adversus bestias. Nam cum Proconsul flectere eum vellet, diceretque ut suam ipse aetatem miseraretur (primaevam etc. vide *Martyrol.*); ille bestiam ultro ad se attraxit, eique vim intulit, cupiens velocius ex injusta et iniquâ eorum hominum vitâ effugere.»

SS. PAULI ET GERONTHI

ET SOCIOR. MM.

MARTYROL. — In Africa SS. MM. PAULI, GERONTHI, JANUARI, SATURNINI, SUCCESSI, JULI, CATI, PIAE ET GERMAE.

De aetate nihil certum; videntur ex pluribus conjecturis, aut in Persecutione tertia sub Adriano circa an. cxxxviii, vel in decima, iv ineunte saeculo, sub Diocletiano coronam

(a) Hucusque communiter annum martyrii S. Polycarpi (ex quo S. Germanici), crediderunt chronistae fuisse clxviii, non recte nomina interpretantes imperatorum qui in Martyrol. memorantur. Annum e contra retineas quem supra posuimus. Liquido constat ex sacris studiis nuper editis maxime quoad chronologiam ab eruditiss-

simis Italis Coelestino Cavedonio in Adnotationibus ad *Corpus Inscript. Graec.* a Berolinsensi Aca-
dem. editum, et Ignatio Mozzonio in Tab. Chronol. Crit. Eccles. Hist. Saeculo ii.

(b) De *Smyrnensi* Civitate et Eccl. vide in Surio ad diem xxvi huj. pro S. Polycarpo.

consecuti. Eos dicit Baronius in Martyrol. Rom. restituisse ex omnium vetustissimo MS. S. Cypriani in Thermis Romae.

MARTYROL. — Apud Spoletum, passio S. PONTIANI Martyris, tempore Antonini Imperatoris; quem Fabianus Judex pro Christo vehementissime caesum, jussit super carbones nudis pedibus ambulare; a quibus nil laesus, equuleo et uncinis ferreis jussus est suspendi, et sic in carcerem trudi, ubi Angelica visitatione meruit confortari, postque leonibus expositus, et plumbo ferventi perfusus, tandem gladio percussus est. (*Vide, supra, Surium, p. 441*).

S. BASSIANUS LAUDENS. EPISC.

Natus anno 323 — Obiit anno 413
Siculus.

MARTYROL. — Laudae, S. BASSIANI Episcopi et Conf. qui adversus haereticos una cum S. Ambrosio strenue decertavit.

Syracensis (a) nobili admodum genere sed ethnico natus Bassianus, cum eum decennem Sergius pater Syracusarum Praefectus Romam misisset ut studiis vacaret liberalibus, occurrentis per Urbem Gordiani sacerdotis institutione Christianus fit. Sergius pater, deorum cultor, re accepta vehementer commotus, misit qui aut captum ad se adducerent, aut si aliter fieri non posset, interficerent. Puer autem Dei monentis audita voce cum in templum quod summo mane sacro interfuturus adierat, celeriter aufugit, et ad Ursum affinem suum Ravennam se contulit. Cum vero jam Ravennā quindecim

passuum millia abesset, quo loco Phycocle erat oppidum, cervam cum duobus catulis quam venatores fuerant persecuti conspiciatus, naturali motus misericordiā, ad se in nomine Domini accedere eam jussit; quomobrem cerva ad pedes S. adolescentuli provoluta, eos lingebat. Advenientibus interea venatoribus, et assidue cervam praeberi sibi flagitantibus, cum eorum unus, Bassiano renuente, in eum impetum faciens, cervam abstrahere conaretur, repente a daemone oppressus, et oculis captus, parum abfuit quin animam exhalaret. Caeteri tunc sibi metuentes, ad pedes sancti juvenis procumbentes, veniam postulabant. Eos Bassianus benigno sermone consolatus, Deumque precatus pro eo quem daemon arripuerat, socii eum incolumen restituit, cervā latibulum suum repetente. Ob hoc miraculum ferunt urbem Phycoclem Cerviam (b) deinde appellatam. Ursus, vir sanctus, qui postea Ravennatis Ecclesiae Archiepiscopus fuit ab anno CCLXXVII ad CCCXVIII, benigne et peramanter Bassianum complexus, eum diligenter occultavit, secreto erudit, ac Sergio ejus patre mortuo, ad Sacerdotium promovit, et sacris ministeriis in templo S. Apollinaris in Classe (c) illum constituit. Ubi majores quotidie progressus in via Domini faciens, prodigiis coepit non minus quam virtute clarescere. Enituit eo maxime prodigio cum mandavit Caesar Bythimnium, urbis Ravennae Judicem, majestatis reum capite mulctari; Bassiani enim precibus apud Deum factum est ut carnis ictum in cervicem Bythimnii intendente, ex ejus manibus securis bis aut ter desiluerit. Quamobrem

(a) *Syracusae* nobilis urbs et perantiqua ac potius in Siculo, ad orientem, litore.

(b) In ora Adriatica, a Caesenatico portu, medio itinere ad Ravennatem urbem *Cervia* oppidum est episcopale, ac infrequens, palustri solo, coeloque gravi. *Phycocles*, vel potius *Ficula* antiquitus dicebatur. An e supranarrato prodigio nomen duxerit novum, dubitant nonnulli.

(c) S. Apollinaris in *Classe* olim squalida, postea insignis, adjecto Monasterio erat ecclesia extra urbem. *Classis* autem sic appellata a navibus bellicis et mercatoriis in ejus portu frequentissimis, civitas fuit in litore prope Ravennam opulenta et illustris; eam Saracini et Longobardi depopulati sunt, ac disparuit, nec ulla vestigia supersunt nisi Templum ac Monasterium S. Apollinaris.

territus Praeses saluum abire Bythim-nium atque integrum voluit.

Tandem vero Bassianus, anno 378 Laudensis Episcopus eligitur et consecratur; quâ Cathedrâ quinque supra triginta annos in omni pastoralis officii munere, summis laboribus ac sanctissimis operibus illustrata, ad raram senectulem cum pervenisset, ad Christum migravit. Dirutâ Laude (a) veteri, in urbem novam translatus Bassiani corpus fuit, Praelatis et ipso Federico imperatore piam sarcinam vectantibus, anno MCLXIII.

MARTYROL. — Wigorni in Anglia, S. WOLSTANI Episc. et Conf. meritis et miraculis conspicui, ab Innocentio Tertio inter Sanctos relati. (*Vide Surium, p. 455*).

TERTIODECIMO KAL. FEBR. JAN. DIE XX

S. FABIANUS Pp. MARTYR.

*Electus anno 236 — Passus anno 250.
Romanus.*

MARTYROL. — Romae, natalis S. FABIANI Papae, qui tempore Decii martyrium passus, in coemeterio Callisti sepultus est.

Anthero Papa trucidato (*vide supra III huj.*), suffectus est brevi Fabianus, patre Fabio, romanus natione, regionis Coelii montis. Presbyter cum esset, in beatorum Martyrum corporibus reverenter ac tuto in loco humanandis piam operam impendebat. Mire sane summum sortitus est Sacerdotium; nam cum Episcopi qui Romae aderant (*ajunt Nicephorus Call. L. 5, C. 26, et Eusebius L. 6, C. 22*), et fratres omnes quois jus erat suffragii; caussâ deligendi Pontificis convenissent... et de praeclario-

ribus viris ad id muneris idoneis cogitarent, subito e sublimi devolantem columbam ejus capiti insedissee narrant, quae similitudinem exhiberet Spiritus Sancti eâ specie super Salvatorem nostrum descendentis; congregatos proinde omnes uno pariter Sp. S. instinctu commotos, uno animorum consensu, illum protinus eo gradu dignum acclamasse, et absque morâ arreptum in throno Pontificali collocasse. Fabianus qui adeo de Martyrum exuviis sollicitus fuerat, Pontificiâ auctus potestate, providam S. Clementis Pp. institutionem de colligendis Martyrum Actis, amplificavit et muniit. Septem quippe Notariis regionariis gesta Confessorum conscribentibus totidem adjutores Subdiaconos dedit, qui et ipsi eadem conquirerent, et ejus negotii perfectius fideliusque adimplendi essent auctores. Caemeteriorum quoque curam suscepit, et quadraginta tribus aedificia seu substructiones fieri mandavit. Privatum (b) haereticum severissimis litteris, cum primum paruit, notatum, ecclesiasticâ communione ejecit; quod memoratur a S. Cypriano in Epist. 55 ad Cornelium.

Insuperata Fabiano Pontifici contigisse creditur felicitas, ut primus Christianos Imperatores Evangelio instrueret et aquis lustraret baptismi. Imperatores fuere Philippi duo, pater ac adolescentulus filius, qui, a CCLIV, quinque annos Romanum sceptrum obtinuerunt. Res a plerisque in dubium revocatur; at pax qua tunc Ecclesiae gaudere datum est, et gravissima quae a Tillemontio (*Hist. des Emper.; Philippe*) ex Eusebio et S. Johanne Chrysost. et aliis proferruntur, quibus infra videbimus et

(a) *Laus Pompeja*, vel *Lauda* (italice *Lodi*) ad Abidum fluvium (*Adia*), urbs non ignobilis est, ubi solo, in Mediolanensi Ducatu. Evangelium ab apostoli Barnabae discipulis suscepisse creditur. Adversâ maxime usa est fortunâ a labente saeculo VII ad medietatem IX.

(b) Fabiani auctoritate coacta est anno CCLX Synodus Lambessiana (in Numidiâ) nonaginta Episcoporum, quae Privatum, ejus civitatis Episcopum, haeresis et plurium criminum reum damnavit; quem tamen, multos post annos, pertinacem haereticum et flagitiosum hominem Carthaginem se contulisse dolet in praed. Epist. S. Cyprianus.

S. Hieronymum accedere, vix ambi-
gendi locum videntur relinquere.
(*Vide pro S. Pontio die 14 maji*). De-
cius, anno 249, imperio potitus, ad ve-
xandos interficiendosque Christianos,
sepius post Neronem feralia di-
spersit edicta. Qua in persecutione
Fabianus coronam est consecutus,
cum sedisset annos circiter quatuor-
decim, ejusque corpus in coemeterio
Callisti, viâ Appiâ, Clerici condi-
derunt.

MARTYROL. — Ibidem (*Romae*) ad
Catacumbas, S. SEBASTIANI Martyris,
qui Diocletiano Imperatore cum ha-
beret principatum primae cohortis,
sub titulo Christianitatis iussus est
ligari in medio campo, et sagittari
a militibus, atque ad ultimum fusti-
bus caedi, donec deficeret. (*V. Su-
rium, p. 462*).

S. NEOPHYTUS MARTYR.

Circa 310 — Ex Oriente.

MARTYROL. — Niceae in Bithynia,
S. NEOPHYTI Martyris, qui quintum-
decimum annum aetatis agens, fla-
gris caesus, in fornacem immissus,
feris objectus, cum permaneret illae-
sus, et Christi fidem constanter pro-
fiteretur, gladio tandem occisus est.

Niccensibus in Bithynia (*a*) Chri-
stianis, divitibus piisque parentibus
ortus Theodoro et Florentia, quo tem-
pore rerum potiebatur Diocletianus,
celeriter in ipsis vitae exordiis di-
vinâ repletus gratiâ est. Novem enim
annos natus, aliis puerulis condisci-
pulis cibo egentibus, panem prodigio
ministravit. Advolans columba lectu-
lum ejus ambiit, humanum in mo-
dum locuta, quo portento cum exa-
nimata fuerit sancti pueri mater,

(*a*) *Nicaea*. E quinque urbibus hoc nomine apud
Latinos vocatis, *Bithyniae* ad distinctionem haec
inscribitur, provinciae Asiae Occidentalis, cujus
caput una Nicomedia fuit quousque imperatores
Valens et Valentinianus bifariam dividerent; tum
Nicaea alterius Bithyniae metropolis, etiam quoad
Episcopalem Cathedram, est creata. Celeberrima
haec est duobus Oecumenicis Conciliis, IV saeculo
in Arium, saeculo VIII in Iconoclastas.

Martyrol. illustr.

eam ipse precibus suscitavit. Inde in
montem Olympum (*b*) secessit, inque
speluncam duce columbâ ingressus,
belluam quae illic stabulabatur effu-
gavit, domicilium isthic figens ab
Angelo enutritus. Underimo autem
aetatis anno, Dei monitu descendit e
monte parentesque invisit, atque ex
eorum facultatibus pauperum recrea-
vit inopiam, dein ad montem re-
versus est. Annum tandem agens
quintumdecimum, Decio Praesidi
sponte se sistit. Ubi incredibili li-
bertate fidem professus, ea pertulit
varia et dira quae a Martyrologio
memorantur; sed cum omnia, divina
virtute illaesus, superasset, irruente
in eum barbaro, gladio trucidatus est.

MARTYROL. — Caesenaë, S. MAURI
Episcopi, virtutibus et miraculis clari.
(*Vide Surium, p. 492*).

MARTYROL. — In Palaestina, natalis
S. EUTHYMI Abbatis, qui zelo Catho-
licae disciplinae et virtute miraculo-
rum, tempore Marciani Imperatoris,
in Ecclesia floruit. (*Vide Surium,
p. 498*).

DUODEC. KAL. FEBR.

JAN. XXI.

MARTYROL. — Romae, passio SAN-
CTAE AGNÆTIS Virginis, quae sub Prae-
fecto Urbis Symphronio ignibus in-
jecta, sed iis per orationem ejus ex-
tinctis, gladio percussa est. De ea
B. Hieronymus haec scribit: Omnium
gentium litteris atque linguis, prae-
cipue in Ecclesiis, Agnêtis vita lau-
data est, quae et aetatem vicit et ty-
rannum, et titulum castitatis mar-
tyrio consecravit. (*V. Surium, p. 525*).

S. PUBLIUS EPISC. MARTYR.

Ab anno 110 ad 121.

Ex Melita Insula.

MARTYROL. — Athenis, natale S. PU-
BLII Episcopi, qui post S. Dionysium

(*b*) *Olympus*. Duodecim in Oriente juga haec gaud-
ent, adeo apud Mythologos incolytâ, appellatione
(*Vide Ptolomaei Geograph. L. 5*). Insigniores formâ
sunt Olympus Thessaliae, Olympus Archadiae, et
Olympus Asiae minoris contra Bithyniam. Bar-
barâ nunc loquelâ credimus Kinsktig-Dag ap-
pellari.

Areopagitam Atheniensium Ecclesiam nobiliter rexit, et praeclarus virtutibus, ac doctrinâ prefulgens, ob Christi martyrium gloriose coronatur.

Haud certum, sed probabile tantum videtur Baronius, in Notis credere eundem hunc Publium esse Melitensem de cuius patre a Paulo mirabiliter sanato in Act. Apost. C. 18. At omnium fere Agiographorum tabulae auctoritatem addunt Martyrologio nostro. Romanus civis Publius fuit, et Melitae insulae princeps; B. Pauli discipulus factus, Athenarum Antistes secundus ab Apostolo creatus, martyrium postea subiit in Trajani persecutione. Fusius de eo hac die in Martyrologio Adonis.

MARTYROL. — Tarracônæ in Hispania SS. MM. FRUCTUOSI Episc., AUGURII et EULOGII Diaconorum, qui tempore Gallieni, primo in carcerem trusi, deinde flammis injecti, exustis vinculis, manibus in modum crucis expansis, orantes, martyrium compleverunt; in quorum die natali sanctus Augustinus sermonem ad populum habuit. (*V. Surium, p. 538*).

MARTYROL. — Trecis, S. PATROCLI Martyris, qui sub Aureliano Imperatore, martyrii coronam promeruit. (*Vide Surium, p. 532*).

MARTYROL. — In Galliis, in monasterio Augiensi, S. MEINARDI Eremitae a latronibus caesi. (*V. Surium, p. 541*).

MARTYROL. — Papiae, S. EPIPHANII Episc. et Conf. (*V. Surium, p. 546*).

UNDEC. KAL. FEBR.

JAN. XXII.

MARTYROL. — Valentiae in Hispania Tarracônensi, S. VINCENTII Levitae et Martyris, qui, sub Daciano impiissimo Praeside, carceres, famem, equuleum, distorsiones membrorum, laminas candentes, cratem ferream ignitam, aliaque tormentorum genera perpassus, ad martyrii praemium evolavit in coelum: cuius pas-

sionis nobilem triumphum Prudentius luculenter versibus exequitur, et beatus Augustinus, ac S. Leo Papa summis laudibus commendant. (*Vide Surium, p. 554*).

S. ANASTASIUS PERSA MART.

Passus annis 627 et 628.

MARTYROL. — Romae ad Aquas Salvias, S. ANASTASII Persae Monachi, qui post plurima tormenta carceris, verberum et vinculorum quae in Caesareâ Palaestinae perpassus fuerat a Chôsroë Persarum rege, multis poenis affectus, ad ultimum decollatus est, cum prius septuaginta socios in fluento demersos ad martyrium praemisisset. Ejus caput Romam delatum est una cum veneranda ejus imagine; cujus aspectu fugari daemones morbosque curari, Acta secundi Concilii Nicaeni testantur.

Gloriosi Martyris Anastasii Persae, Bollandus ait, celebratissima mox ab illius caede historia fuit, duplici tractatu comprehensa: alter ejus ad Christiana sacra conversionem, vitam monasticam, susceptum pro fide certamen continebat; alter reliquiarum translationem, plurimaeque per eas facta miracula. Utrique praeclaram auctoritatem attribuerunt Patres septimae Synodi Oecumenicae (Niceensis II) Iconoclastis damnandis congregatae anno dcccxxxvii, elapsis post obitum S. Martyris clxx, in qua de mirabilibus actum est quae sunt patrata, ut innuit Martyrologium, aspectu imaginis ejus Romam delatae cum capite venerando. Acta passim (ut apud Surium) a Metaphraste conscripta circumferuntur; at nostro melius arridet proposito concisa sed optima ex Venerabili Beda narratio: historia enim a Metaphraste concinnata eadem, profusis studio prolixitatis verbis, amplificando dicit quae luculenta brevitate e citato Beda tumulus referenda.

Anastasius natus in Perside, magicas a patre puer discebat artes; sed ubi a captivis Christianis Christi nomen acceperat, in eum mox animo totus conversus, relicta Patriâ, Chalcædoniam Hieropolimque (a) Christum quaerens, ac deinde Jerosolimam petit; ubi acceptâ baptismatis gratiâ, quarto ab eâdem urbe milliario monasterium intravit, ubi septem annos regulariter vivens, dum Caesaræam Palaestinae, orationis causâ venisset, captus a Persis est (b). Multa diu verbera inter carceres et vincula, Marzabana Judice, perpessus est; tandem mittitur Persidem ad regem Chosrônem (Chosroëm) a quo ter per intervalla temporis est verberatus; ad extremum, unâ suspensus manu per tres horas, sic decolatus, cum aliis vigintiquinque, martyrium complevit. Tunicâ ejus indutus quidam daemonicus, curatus est. Ejus reliquiae ad monasterium primo suum, deinde Romam advectae, venerantur in Ecclesia quae S. Anastasii, dicitur, ad *Aguas Salvias* (c).

SS. MM. VINCENTIUS

ORONTIUS ET VICTOR

Circa annum 304 — Nobiles Itali.

MARTYROL. --- Ebredûni in Gallia,

(a) Urbes Asiae Occidentalis.

(b) Eo tempore Palaestina invasione Persarum opprimebatur, quâ, eodem passionis Anastasii anno, ab Heraclio imperatore piissimo est liberata.

(c) Extra portam almae urbis Ostiensem (nunc S. Pauli) tertio lapide, prisca via, defossâ terrâ, nuper detecta est quae sinistrorsum vergens, mille circiter passibus ducit ad *Aguas Salvias*, celebrem locum ubi capite plexus est Paulus Apostolus. Ad *Aguas* dictum ferunt e tribus fontibus (gustu inter se sunt dissimiles), quae illic mirabiliter et tactu desecti capitis, ter desiliantis in terrâ, scaturierunt et adhuc perennant; *Salvias* autem e nomine probabiliter nobilis familiae cujus ibidem erant praedia.

(d) *Cemenelion*, *Cemenoeum*, *Cemela*, *Cemelium* (italice *Cimella*), urbs fuit romanorum temporibus florentissima ut e nummis, inscriptionibus, ipsive patet ruinis, inter Varum flumen et extremi Ligustici maris sinum, Nicaeâ (Nizza marittima ut Itali vocant, aut di Provenza, italicâ apud geo-

SS. MM. VINCENTII, ORONTII et VICTORIS, qui in persecutione Diocletiani martyrio coronati sunt.

Nobilibus, Cemenelione (d), Vicario patre, et matre Auritiâ, ethnicis geniti sunt, et, in quo educati erant, cultui studebant idolorum; donec audita Christiana fidei praedicatione, non solum ambo Baptismi unda perfusi Christo nomen dederunt, sed eandem fidem suis parentibus exponentes, eos in vitam spiritalem aeternamque regenerarunt a quibus corporalem ac temporaneam acceperant. Duo interim beati fratres, nihil magis habebant in votis quam suum pro Jesu Salvatore fundere sanguinem; quare illuc pergere instituerunt ubi plurimos effici Martyres audierant, ut fideles, qui minis et cruciatibus tentabantur, in constantia firmarent, idôlis curarent, quotquot possent, emancipatos, Christo lucrificare, parati, si in ipsos, ut sperabant, tyrannus animadverteret, cervices ultro carnifici offerre, et mortem in confessione Christiana fortiter obire. Deserta igitur patriâ, spiritu apostolico incitati, eam adituri regionem quae inter Galliam et ulteriorem Hispaniam sita, a Rufino saevissimo Praeside exagitabatur, Gratianopolitanum (e) primo castellum ingrediuntur ubi S. Episcopum Pontium (f)

graphos, et nobili admodum civitate), uno paullo minus et dimidio milliario distans, septemtrionem versus, in collis leniter assurgentis dorso; pauca rudera supersunt, invidentibus eruditus pretiosa. Horribilis barbarorum Longobardorum turbo vastavit, penitusque obruit anno DLXXVII; credunt quidam extremam eversionem Sarracenorum rabie patratam anno DCXXVII, idque probabilius asseritur, extant enim, S. Leonis Magni et S. Hilari Pp. Decreta quibus sub unius episcopi regimine Cemeneliensis et Nicaena Ecclesiae perpetuo constituuntur. Non adhuc ergo circa saeculi v dimidium, ad nihil aliud Cemella redacta fuerat quam ruderatam agrum.

(e) *Gratianopolis*, *Cularo* antiquitus, gallice *Grenoble*, in finibus Allobrogum.

(f) Credendus hic non est qui a nonnullis perperam dicitur, Pontius de quo in Martyrologio die XIV maji (qui quae parum probabiliter fertur Cimeleensis episcopus) nobilis ille romanus cujus operâ duo Philippi Imperat. Christo nomen dede-

in spelunca latitantem, ac plurimis stipatum Christifidelibus, qui jugiter divinis laudibus intendentes, ad agōnem martyrii se invicem hortabantur. Hos inter aderat S. quidam Diaconus nomine Victor, qui multis decoratus miraculis, non solum Rufini persequentis gladium nihil pertimeſcebat, sed palam Christianam annuntians veritatem, omnibus in ea regione fidelibus praesto aderat, animum cujusque confirmans, et hospitalitatem pauperibus exhibens. Ad quem, qui Rhodes concesserat oppidulum vicinū, propius confessoribus allaturus, eo namque Rufinus cum tribunali Christianos mactaturus diverſerat, se contulerunt Vincentius et Orontius, et hilariter humaniterque hospitio sunt excepti. Ne vero interea sibi viderentur otiosi, Ozavillam pagum ingressi, cum sua praedicatione adeo illustrarunt, ut omnes fere incolae, gentilitiis ritibus abdicatis, Christum unanimes confiterentur. Quod citius Praesidi innotuit, qui aestuans irā, festinus Victorem adiit apud quem fratres morari intellexerat; sancti interea adolescentes, quos non latebat se a Praeside conquisitos, quod ardentem concupierant, martyrii palmam brevi consecuturos, protinus ad divinam gratiam sibi comparandam sine qua nihil potest humana imbecillitas, Dominum precabantur, ut in eo qui parabatur conflictu robur dignaretur et fortitudinem praestare. Rufinus igitur a Victore de Orontio et Vincentio siscitatur, qui aperte, gratum certo sciens illis futurum, dixit ubi possent reperiri. Ad eos convolat Praeses cum satellitibus; quod beati

runt. Hic jam martyr occubuerat sub Valeriano et Gallieno, anno circiter cclviii. Pontius de quo in his Actibus, Episcopus potuit esse in Hispaniā ulteriore vel Narbonensi Galliā.

(a) Sub Diocletiano hoc martyrium, ut ejusdem temporis alia plurima, inscribitur, et hic Rufinus Praeses ministrum se dicit Diocletiani, licet hunc constet imperiū Orientalem partem regendam suscepisse, dum Maximianus in Occidente sceptrum teneret. At Diocletiano licet longius degenti primatum furentissimae crudelitatis scriptores tri-

fratres cum comperissent, ferventius perseverantiam a Deo efflagitantes, impio ad adorandos imperiū deos adhortanti, et multa de eorum nobilitate et praestantia ac floridissima aetate, praemiis honoribusque a Diocletiano (a) honestandis, si paruisſenſſet, alloquenti, expresso in fronte Crucis signo, *infelicissime*, uno quasi ore dixerunt Praesidi, *quid nos adorare frustra compellis? Deos quos Caesaris et tuos dicis, manufactos, aureos ligneos vel lapideos. Nos autem in unum Deum credimus, Coeli et terrae Conditorum, qui idola et eorum cultores perdet, et nos in sempiterna regna transferet, ubi gaudium justorum nullus terminus invenitur.* Rursusque Rufinus exhortari, promissa ingeminare et blanditias, ac mortem denique minitari, vehementi voce jubere ut Jovem venerentur; et cum paululum silentiū intercessisset, dum sancti fratres tacite orarent. *Quid, Rufinus ait, cogitatis, quid sumitis consilii? — Fac*, responderunt, *quod tibi placet; nos in Deum vivum et unum, et in J. Chr. filium ejus confidimus...* Ad haec sententiam protulit Rufinus, ut uterque illico securi necaretur. Levita Victor eorum collēgit corpora et in cubiculo suo occultavit. Praeses tunc misit qui domi arreptum Victorum ad se adducerent, cui diis sacra facere renuenti, et intrepida voce impietatem, caecitatem, crudelitatemque persequentium Christi servos exprobranti, incisus primo brachiis, cervicem postmodum abscindendam decrevit. Trium invictissimorum athletarum corpora Ebrodūnum (b) non

buunt, et Maximiano persaepe ejus nomen substituant, cum ipse *Aerae Martyrum* et decimae Persecutionis primus auctor fuerit.

(b) Ebrodūnum (gallice *Embrum*), metropolis erat Alpium Maritimarum quae Ligusticae incumbunt orae, et ab urbe Genuā, occasum versus, ultra Varum flumen ad austrum vergentes protenduntur. Nerone regnante fidem accepit; paulo post dimisit; restaurata ibi Christi Ecclesia est saeculo iv, et primum Episcopum habuit S. Marcellinum. Nunc Aquensi Archiepiscopo (civitatis quae *Aquae Saeptiae* dicebatur, gallice *Aix*) est subjecta.

sine portentis devecta sunt. (Ex Petri Jophredi *Nicaea Illustrata* in cujus finibus Cemelum est horum SS. MM. patria).

S. GAUDENTIUS NOVARIAE EPISC.

Obiit anno 417.

MARTYROL. — Novariae, S. GAUDENTII Episc. et Conf.

Nobili prosapia, sed gentilium superstitutione detentis parentibus Eporediae (a) natus est, et a quadam pia matrona Juliana, ejus consanguinea, fidei veritate a pueritia imbutus, eos protinus sanctitatis fructus dedit, ut adhuc adolescentulum signis coelestibus inclauerit. In eo praesertim magnum quiddam portendere visus est, quod evangelii propagandi cupiditate, per vicos et fora, et vicinitatis rura, rudi quidem sed efficacissimo eloquio de divinis rebus verba faceret, cultumque idolorum profligare satageret; quare optime de Gaudentio dictum est *prius Doctorem fuisse quam Sacerdotem*. Patrem matremque sed frustra a paganismis ritibus avertere studuit; quin id praemii pro suo zelo reportavit, ut conviciis et durissimis assidue modis parentes ipsi in eum animadverterent. Vercellas (b) ad familiam quamdam infidelem mittitur quae eum a sancto proposito dimoveat; at ille ad Magnum Eusebium confugiens, Baptismum et clericalem habitum impetravit, et hujus Ecclesiae Lector factus, deinde Sacerdotio auctus Apostolico muneri jam maturus, Eporediam reversus est de patriae salute sollicitus, ubi cives suos et maxime parentes ab erroris barathro eripere

praeoptabat. Multa ibidem pro Christo perpressus, uberes tamen praedicatione fructus retulisse ferunt, in his parentum suorum desperatam conversionem precibus ad Deum fuis consecutum. Tunc Novariam (c) venit, et sancto presbytero Laurentio adhaesit juvitque in laboribus apostolicis; quo viro doctissimo ecclesiasticam hausit sapientiam qua amplissimam instructus apparuit. Mox etenim a S. Eusebio comes adscitus ad Mediolanense Concilium, dignus est habitus qui Notarii munere fungere-tur. Mediolani tradunt impii Auxentii Ep. et Arianorum invidia carceres et verbera pertulisse; civitate denique expulsum in superiorem Rhaetiam (d) fuisse relegatum; quod sapientissimo divinae pietatis consilio, in illius pene barbarae gentis maximum bonum cessit; Gaudentius namque tantam ibi messem sudoribus suis tulit, ut haereticis, ethnicis, praedonibus ipsis Christo lucrifactus, aufugere postea prae humilitate debuerit, ne honoribus publicis et Episcopatu decoraretur. Sancti tunc, et pro Orthodoxa fide exagitati Eusebii desiderio in Palaestinam perrexit; inclyto Christi athletae socius in itinere ad exilium in Cappadociam se adjunxit; at Eusebii hortatu in Italiam remeavit, Vercellensem gregem Pastore absente rectorus; quod Gaudentius ita fideliter sapienterque est executus, ut Eusebius, trienni post, ab exilio in Cathedram suam restitutus, maximis eum laudibus, re bene ad Christi gloriam et fidelium utilitatem gesta, persequeretur.

Novarienses interea, Laurentio gloriosi martyrii palmam in coelum eve-

(a) *Eporedia* (italice *Ivrea*) in faucibus Alpium ad collis radices sedet, plantiæ Subalpinæ prospectans. Urbs est episcopalis a IV saeculo.

(b) *Vercellae* (*Vercelli*) potens olim et adhuc per insignis civitas in Subalpinis; interficiente Sessite (*Sesia*) amne a Novariensi agro dividitur. De ea fusius pro S. Eusebio Ep. M. die XVI dec.

(c) *Novaria* (*Novara*) parva sed elegans et nitida urbs in finibus sita antiqui Ducatus Mediola-

nensis et Pedemontii. Ejus Episcopalis Cathedra Metropolitanae subest Vercellensi, sed divini cultus splendore Ecclesiis Italiae praeclarissimis facile comparanda. *Magnum* a S. Leone III, honoris gratia dictum est *Capitulum Novariense*.

(d) *Rhaetia*, Rhaeticis Alpibus confinia borealis Italiae ab Helvetiâ et Germaniâ signantibus, in inferiorem distinguitur (italis il *Tirolo*) et in superiorem (i *Grigioni*) in qua est oppidum *Curia* (italice *Coira*).

cto, magistro indigebant et ducē; ad eam igitur properat Urbem Gaudentius, ut ab illa Christiana plebe pericula avertat quae grassante oriebantur Arianā impudentiā et a paganorum pravis exemplis, odio et insidiis. Per urbem illico verbum Domini assidue disseminando et per adjacentes pagos, voci ejus robur addebat vitae sanctitate, ac frequentibus prodigiis Deo testimonium praebente, populum hunc ita idololatriā et haereticā pravitate purgavit, ut Novariensis Ecclesiae Gaudentius veluti auctor communiter habeatur. At inde Arianorum perfidiā exturbatus, Curiam in Rhaetiam regreditur, quae ejus praesentia maximam laetitiam atque utilitatem est experta.

Mortuo tandem nefario Mediolanensi Antistite Auxentio, Ambrosius sufficitur, qui tanti viri sanctitate perspecta, necessitudinem cum Gaudentio inivit dulcissimam. Qua in re hoc accidit memoratu dignum, quod cum S. Mediolanensis Pontifex, Vercellis, quo pro sedanda plebis dissensione se contulerat, revertens, Novariensem, vespascente jam die, praeteriret urbem et prae festinatione sanctum virum invisere differret, dicens comitantibus: *Debueram venerabilem Gaudentium videre, sed jam declinat dies*; his dictis carpebat iter, sed paullo inde progressus, subito stetit equus beatissimi Ambrosii, nec ultra moveri poterat, quare coeperat sanctus equum flagello cadere, et calcaribus cruentare; sed divino tunc protinus radiatus spiritu: *Non nobis, ait, permittitur coeptum iter pergere, nisi viderimus Gaudentium*. His prolatis, retorquens gressum ad urbem, docilem equum et alacrem vidit ad domum Gaudentii properantem. Neque aliā caruit re mirabili duorum sanctorum occursum; nam cum Ambrosius Gaudentium amplexus et deosculatus esset, *Episcopus eris, inquit, ut video*; hic vero pariter futura praevidens, *utique, respondit, sed ero sa-*

crandus ab alio. Sic uno locuti spiritu, uterque vaticinatus est. Ambrosius siquidem paullo post migravit ad Dominum, et Gaudentius a Novariensibus expetitus Episcopus, et a Siricio Papa annuere jussus, a sancto Simpliciano Ambrosii successore est ordinatus.

In pastorali officio innumera sunt quae ad pietatem fovendam, firmandam fidem, pacem procurandam, civilibus nec non provehendis commodis, sacra et prophana curans provide et sapienter egit. Cum denique viginti annos in Episcopali gradu in illa vinea Domini insudasset, et vicinum suum obitum praenosceret, Agapium (v. x Sept.) sanctum virum suumque discipulum sibi successorem designans, concione ad populum habitā, extrema salutis monita pronuncians, filiisque a se in Christo genitis valedicens, meritis onustus, inter effusos omnium planetus, sanctissime oculos saeculo clausit, spiritu ad astra advolante. Novariae stat in primum et adeo illustrem suum Antistitem, grati cum pietate animi monumentum magnificentia praeclarum, Templum saeculo xvi excitatum, quod anno MDLXXVI hujus veneratissimi Patroni coelestis interventione lethali lue exemptos se cognoverint cives; ibi erat S. Vincentii vetus Ecclesia in quam translatum Corpus S. Gaudentii fuerat anno MDLIII a primo depositionis loco.

S. DOMINICUS ABBAS.

Natus anno 1221.

Moritur anno 1301. — Italus.

MARTYROL. — Sorae, S. DOMINICI Abbatis, miraculis clari.

Illustri genere Fulginiae (a) natus, monasticam adolescentulus vitam amplexus est, in qua ad Sacerdotium evectus et regulari in observantia conspicuus, aliquot annis transactis,

(a) *Fulginia et Fulginium (italice Fuligno) urbs in Umbria.*

de Abbatis sui licentiâ, montis cujusdam a coenobio remoti apicem conscendit, contemplationi in solitudine vacaturus. Sed iis e lâtebris ejus fama ad conterminos incolas circumvolavit; quaesitus igitur, reperi- tus, âgnitus, enixis est precibus compul- sus ad discipulos admittendos, in- stituendumque monasterium, quod et diversis in locis Umbriae et Cam- paniae, divitibus nobilibusque viris rogantibus, sumptusque praebentibus, fecit, inter quae insigne illud ad San- grum flumen quod postea S. Petri de Avellana dictum est. Trisultum in Campaniam deinde profectus, prae- dicatione scandala publica de medio tulit, et aliud condidit Monasterium, quod et Sorae (a) praestitit; novem fuerunt a viro Dei condita coenobia. Cum a quodam pisces missi dono fuis- sent, et servi clam partem sibi re- posuissent, monuit Dominicus ne re- conditos repeterent; abeuntes illi, ser- pentes pro piscibus reppererunt. Ar- pini Missam celebraturus, concubinas templo ejici jussit; cum ex his quae- dam petulantior lapidem in eum je- cisset, oculis repente est capta, cui poenitenti sanctus Abbas visum re- stituit. Dum Sorae degeret, puer mutus et claudus ad eum delatus est; cujus cum linguam pedesque, crucis impresso signo, invocato Trinitatis nomine, tetigisset, et gressum pedes, et lingua loquelam receperunt. Cum autem Dominicus, octoginta jam fere annos exegisset aetatis, ulcere in ma- xilla invâditur, qua se cito moriturus praesentiens, convocatis Fratri- bus, monitis solemnibus eos est co- hortatus, et sacramentis postulavit ad felicem vitae exitum communiri. Apparitione et colloctione divinâ re- creatus placidissime expiravit. Ad ejus tumulum Deus mirabilia operari non destitit, quibus viventis sanctitatem pluries testatus fuerat. Innumerabi- lum Patratorem miraculorum Leo Ostiensis Dominicum appellat.

(a) Sorae exigua civitas in Campaniâ.

DECIMO KAL. FEBR.

JAN. XXIII

MARTYROL. — (ex die vii) Barci- nône, S. RAYMUNDI de Pennafort, Ordinis Praedicatorum, sanctitate et doctrinâ celebris; festiva autem ejus dies, decimo Kalendas Februarii re- colitur. (*Vide Surium p. 562*).

S. EMERENTIANA

VIRGO, MARTYR.

Occubuit anno 259 — Romana.

MARTYROL. — Romae, S. EMEREN- TIANAE Virginis et Martyris, quae ad- huc Cathecumena, dum oraret ad sepulcrum sanctae Agnêtis, cujus fuerat collectanea, a Gentilibus la- pidata est.

Cum parentes, S. Agnetis ablato reverenter invictae Virg. Mart. cor- pore, posuissent in praediolo suo non longe ab urbe in via quae dicitur Numentana, maximâ coepit frequentiâ sepulcrum ejus celebrari. Ubi cum quadam die omnis Christianorum tur- ba concurreret, insidias a paganis perpassi sunt, et videntes populum infidelium supervenientem armatum, omnes fugerunt. Aliquot tamen la- pidum ictibus laesi evaserunt. Eme- rentiana autem quae fuerat ejus col- lectanea, virgo sanctissima, licet cat- hecumena, constanter stabat intrepida et immobilis, et his verbis ex- probrabat eos: *miseri atque atrocissi- mi, eos qui Deum omnipotentem colunt occiditis, et pro defensione lapidum homines innocentes jugulatis*. Haec et his similia dum turbis fu- rentibus diceret, lapidata est ab eis, et, orans juxta sepulcrum Agnetis beatissimae, emisit spiritum. Unde non dubium est quod in suo san- guine sit baptizata, quae pro defensio- ne justitiae, dum confiteretur Domi- num, mortem constanter excepit. Eâdem denique horâ fit terraemotus vehementissimus, et cum nimia es- set coeli serenitas, tantae coruscatio- nes, tantaque fulgura et tonitrua ex- titerunt, ut pars maxima insani popul-

expiraret... Venientes autem parentes beatae Agnetis, cum sacerdotibus, corpus beatae Virg. Emerentianae, in confinio ejusdem agelli illud sepelierunt. (*Ex historia S. Agnetis, quae a pio auctore, titulum sibi ipsomet inscribente: Servus Christi Ambrosius, e veteri codice conscripta, non absurde S. Doctore ejus nominis, Mediolan. Episc. tribuitur*).

S. PARMENA

MARTYR E PRIMIS SEPTEM DIACONIBUS.

Electus anno post Chr. nat. 34.

Coronatur anno circ. 98.

MARTYROL. — Philippis in Macedonia, S. PARMENAE, qui fuit unus de septem primis Diaconis. Hic traditus gratiae Dei, injunctum sibi a fratribus officium praedicationis plena fide consummans, sub Trajano, martyrii gloriam est adeptus.

De Diaconorum electione, et de eorum dispersione per Judaeae et Asiae Minoris plagas, verba fecimus pro S. Nicànore, Die huj. x. Ad multam senectutem videtur Pärmena pervenisse, si martyrium Trajano* imperante pertulit. Philippis autem (a) passus est, quo se Jerosolymâ receperat, Judaeorum persecutionem declinans; quod proculdubio, divinae disponentis sapientiae consilio, celerius Evangelii praedicationem per viros apostolicos in dissitas a Palaestina regiones propagavit.

SS. SEVERIANUS ET AQUILA

MARTYRES.

Incerta aetate. — Afri.

MARTYROL. --- Caesarèae in Mauritania, SS. Martyrum SEVERIANI et AQUILAE uxoris ejus, ignibus combustorum.

Ab omnibus celebrantur Martyrologiis, sed aetas prorsus ignota.

* De Ulpio Trajano opportuno loco dicemus.

S. ASCLA MARTYR.

Anno circiter 304. — Ex Aegypto.

MARTYROL. --- Apud Antinòum Aegypti Urbem, S. ASCLAE Martyris, qui post diversa tormenta pretiosam Deo animam, in flumen praecipitatus reddidit.

Venienti Antinòum (b) ab Hermopoli Arriano Praesidi oblatus est quidam tunc comprehensus Christianus, nomine Asclas. Cui cum Praeses dixisset: *Audisti quae invictissimi Imperatores (Diocletianus et Maximianus) edixerint, adversum Christianos, ut cogantur diis sacrificare? Audivimus, respondit Asclas, quae ad multorum scandalum jusserunt.* Primo igitur atrocissime suspendio torquetur et toto corpore dilaniatur; in quo tormento a Praeside interrogatus, nihil respondit. Rizamon autem ex adstantibus, *vicinitas mortis, eum mente excedere fecit.* Tunc vigilanter Asclas: *Nec mente excèdo, nec a Deo recèdo.* Ad làtera deinde flammis admòtis crematur; quibus omnibus fortiter toleratis, cum nihil sperandum sibi reliquum esse Praeses animadvertet, lapidem ejus pedibus ligari jussit, et viventem in flumen demergi.

MARTYROL. --- Ancyrae in Galatia, S. CLEMENTIS Episcopi, qui saepius cruciatus, tandem sub Diocletiano martyrium consummavit. (*Vide Suprium p. 565*).

MARTYROL. --- Ibidem, S. AGATHANGELI, qui eodem die sub Lucio praeside passus est. (*Vide supra in*

(a) *Philippi* (vetus *Crénides*) urbs Macedonica, hoc nomen duxit a Magni Alexandri patre Philippo. Colonia romanorum fuit haud ignobilis. Fidem Philippenses ab Apostolo Paulo exceperunt, qui eorum docilitatem, pietatem et constantem in Evangelio animum plurimum commendavit, gratias praeterea peramanter iis reddens de eorum in se et in suos discipulos dilectione. De ea supersunt ruinae.

(b) *Antinòus*, Antinòpolis, Antinoë, urbs erat Thebaidos in Aegypto, in dextrâ Nili ripâ.

hist. S. Clementis Ancyranı apud Surium).

MARTYROL. --- Alexandriae, S. JOANNIS ELEMOSYNARI, ejusdem urbis Episcopi, misericordia in pauperes celeberrimi. (*Vide Surium p. 591*).

MARTYROL. — Toleti, S. ILDEFONSI Episcopi, qui ob singularem vitae integritatem, susceptamque defensionem adversus haereticos Dei Genitricis virginitatem impugnantes, ab eadem candidissima veste donatus est, ac demum sanctitate celebris in coelum vocatus. (*V. Surium. p. 611*).

S. MARTYRIUS MONACHUS.

Anno incerto post 500 — Italus.

MARTYROL. — In provincia Valeriae, S. MARTYRI Monachi, cujus meminit B. Gregorius Papa.

Philippus Ferrarius Martyrium S. Severi Episcopi (*v. xv Febr.*) discipulum fuisse scribit, litterarum igrarum in quodam Valeriae (*a*) Monasterio. De quo S. Gregorius (*Libro Dialog. 1, Cap. xi*) narrat: «Quidam... Martyrius nomine, devotus valde omnipotentis Dei famulus extitit, qui hoc de virtutibus suis testimonij signum dedit. Dum quadam die Fratres illius, panem subcinericium fecissent, eique obliti essent crucis signum imprimere sicut in hac provincia (*Valeriae*) crudi panes signari solent ut per quadras (*b*) partiri videantur; idem Dei famulus affuit, eisque referentibus, signatum non fuisse cognovit. Cumque jam panis ille prunis esset et cineribus coopertus, dixit: *Quare hunc minime signastis?* qui hoc dicens, signum Crucis digito con-

tra prunas fecit; quo signante, protinus immensum crepitum panis dedit, ac si ingens in ignibus olla crepuisset. Qui dum coctus postmodum fuisset, ab igne subtractus, ea cruce signatus inventus est quam non contactus sed fides fecit.»

NONO KAL. FEBR.

JAN. XXIV.

MARTYROL. — Natalis S. TIMOTHEI, discipuli beati Pauli Apostoli, qui ab eodem Ephesi ordinatus Episcopus, post multos pro Christo agones, cum Dianae immolantes argueret, lapidibus obrutus, paulo post obdormivit in Domino. (*V. Surium, p. 614*).

MARTYROL. — Antiochia, S. BABYLAE Episcopi, qui in persecutione Decii, posteaquam frequenter passionibus suis ac cruciatibus glorificaverat Deum, gloriosae vitae finem sortitus est in vinculis ferreis, cum quibus et suum corpus sepeliri mandavit. Referuntur etiam passi cum eo tres pueri, URBANUS, PRILIDIANUS et EPOLONIUS, quos ille in fide Christi instruxerat. (*V. Surium, p. 618*).

SS. EUGENIUS, METELLUS

ET SOCII MM.

Anno probabiliter 305 — Ex Oriente.

MARTYROL. — Neocaesareae SS. MM. MARDONII, MUSONII, EUGENII et METELLI, qui omnes igni traditi sunt, et eorum reliquiae in flumen dispersae.

In omnibus pene Sanctorum Catalogis memorantur. De eorum conditione et de rerum adjunctis quae passionem pro Fide comitata sunt, nihil ad nos pervenit. Aetatem quam notavimus a *Florario* didicimus.

(a) Valeriae dicebatur Provincia, regio inter Umbriam et Campaniam, atque Picenum, Samnium ab Oriente attingens: ad eam pertinebant urbes Tibur (*Tirolı*), Reate (*Bieti*) et Amiternum (recentius *S. Viterino*) terraque Marsorum, lacusque Fucinus. A via et urbe Valeria ducit Strabo, Libro 5, provinciae nomen.

(b) Quadra hinc Latinis erat frustum panis: hinc aliena vivere quadra, Juven. Satyrä 5, et Horat. L.

1, Ep. 17: *Et mihi divido findetur munere quadra. Atque alibi, quo non novimus auctore: Et notas impressis aequo discrimine quadris. Antiqua apud romanos haec signandi panis, ad commodiorem divisionem, consuetudo, aliquid apud Christianos religionis accepit, cum interim figura crucis imprimeretur. Sic Trifidus panis aliquando coquebatur ut S. Trinitatem adumbraret.*

S. FELICIANUS EPISC. MARTYR.

Natus anno 159—Coronatus 251.

Italus.

MARTYROL.—Fulginii, S. FELICIANI, qui a Victore Papa ejusdem civitatis Episcopus ordinatus, post multos labores, in ultima senectute sub Decio martyrio coronatur.

Fulginatensi quidem patricia gente sed proximo in Foro Flaminii (a) oppido nobilibus et Christianis parentibus natus est. Primis peractis studiis, altioribus dein disciplinis informandus Romam missus, eam brevi, cum spectatissimae vitae laude eruditionem est assecutus, ut inter Urbis viros scientia praestantes connumerari meruerit. Cujus virtute doctrinaque motus S. Eleutherius Papa, ad se accersit, Sacerdotem ordinat, si-bique ab arcanis consiliis esse jubet. Paulo antequam S. Pontifex vivis excederet, ipso annuente ac fausta adprecante in patriam revertitur, gentiliū inde impietatibus praedicatione sua depellendis. Obit tunc (anno circiter cxcvii) Fulginii (b) Antistes; quare, populo Cleroque flagitante, Felicianus, etsi totis repugnans conatibus, precibus tamen lacrymisque civium devictus, Romam perducitur a Summo Pontifice S. Victore I Episcopus consecrandus. Quod pergratum Victori fuit, qui Romae jam Feliciano conjunctissimus fuerat; eumque privilegiis honoribusque ditavit amplissimis quibus et Fulginatensi Ecclesiae decus et Feliciano adderetur auctoritas apud illam gentem, et auxilium fidei provehendae. Quae omnia quam prospere processerint, non brevi narratione Acta describunt. Feliciani ab Urbe ad Ecclesiam suam iter sanctitatis ejus ac Christianae religionis triumphus perfecto fuit. Interamnem (Terni) ap-

propinquant, Clerus qui virum celebritate noverat, obviam solemniter venit. Ut Spoletum attingit, occurrunt leprosi aliquot, quorum cum manus mira humilitate S. Antistes deosculatus fuerit, protinus eis perfectam contulit sanitatem. Ad quam civitatem erroribus adhuc vigentibus expurgandam publice de vera religione sermonem instituit, ardori Apostolico efficaciam addente singularem duplici miraculo; fuis namque precibus, inspectante populo duos mortuos ad vitam revocavit. In urbem tandem suam pervenit omni reverentiae et amoris testificatione consalutatus. Dum primam ibi Missam Pontificalem celebraret, sub Praefationis initio, ingens subito lumen totum templum collustrans refulsit, quo populi ita perstricti animi sunt, ut humi se universi prosternerent; quos Praesul suavis verbis recreatos assurgere jussit; simul vero quotquot ex illis ulla affligerentur aegritudine, ipso temporis puncto curati sunt. Fulginatium hinc optima indoles, Feliciani doctrina, religionis zelus et in gregem suum effusa charitas, numero in dies ex idololatria et vitis conversorum crescente numero, Ecclesiam illam mirum in modum fortune runt, quam rexit sollicitus pater per annos fere LIV. Sed cum dilatandae religionis et animarum salutis sancta cupiditas Felicianum urgeret, rebus Ecclesiae suae bene compositis, totam Umbriam saepius, Hetruriae fines, ac Picenum et Samnium peragrans, concionibus prodigiisque triginta et amplius Urbes pagosque innumeros vel fide imbuunt, vel in suscepta Christi religioni confirmavit, templis ubique aedificatis, ordinatis presbyteris, ethnicis ad verum Deum perductis, haereticis ad Ecclesiae reconciliatis; et si quando ab incolis

(a) *Forum Flaminii* erat apud Plinium urbs Umbriae, a Longobardis postea penitus eversa. Itali dixerunt *Forstamme*. Alii hoc Fori Flaminii nomine, vicum vulgo dictum *Ponte Centesimo* appel-

lant, *Fulgini* paucis passuum millibus distantem.

(b) De urbe *Fulgino* vide supra in *Surio* pro S. Constantio ad diem xxix.

evangelicae lucis adhuc indignis, et Narniae et Asisii contigit, S. Episcopus verberibus, conviciisque exagitatus, in carceribus conjectus, pulsus denique fuit, parvo ditatus neophytorum numero, amplissimo tamen locupletatus est patientiae et charitatis thesauro. Apostolica hac peregrinatione absoluta, S. Praesul prope nonagenarius Fulginius revertitur, ubi omnium plausu, et incredibili in adeo annoso viro alacritate, pastoralis fungitur munere. Sed Decius interea romano potitus fuerat imperio, qui Ecclesiam Christi furentissime erat aggressus. E Gothica expeditione reducens in Italiam exercitum, per Flaminiam viam, Romam contendens, Fulginiae sistit, aliquot dierum quietem sibi suisque defessis carpens. Secum pertraxerat vinctos Persas Principes sanctosque Confessores Abdon et Sennen (*v. xxx Jul.*), quos ibi in vinculis reclusit. Illos propterea S. Antistes consolaturus adit et crebro visitat; quod tyranno delatum est. Pertrahi ad se continuo Episcopum jubet Decius, cumque minis blanditiisque sancti senis inexpugnabilem comperit animum, conspectu suo abripi imperat, omnique atrocissimo cruciatu excarnificari. Seminecem illum tandem in carcerem includunt simul cum SS. Abdon et Sennen, quod iis addebat fortitudinem. Percussa interea metu capitali poenae plebe universa, nullus erat qui S. Praesuli opem ferret. Una Messalina fuit nobilis virgo, Feliciani discipula, quae saepius ad eum in carcerem cibos attulit; cujus beneficentiae mercedem, martyrii coronam tulit. Tum Decius Fulgino discedere constituit; iussitque S. Felicianum vinctum cum duobus illis nobilibus Persis et aliis Christianis ante rhedam suam pertrahi Romam. Raptatus igitur et multis impetitus ictibus, cum quingentos circiter a civitate sua passus abisset, senio, cruciatibus, labore coniectus, in terram cecidit, et oculis

in coelum erectis, beatissimum effudit spiritum. Corpus a Clericis ad Cathedralis Basilicam delatum est. Reliquiarum S. Episcopi et Martyris nonnihil Metis (*Metz*), et Mindae in inferiori Saxonia asservatur, ubi ejus Festum Officio celebratur xx octobris, quae est anniversaria Translationis dies.

SS. THYRSUS ET PROJECTUS

MARTYRES.

MARTYROL. — Item (?) SS. Martyrum THYRSI ET PROJECTI.

Horum non tantum incerta aetas et patria, et ignoratum martyrii genus et locus, sed et dubia admodum et confusa inter Agiographos memoria. Bollandus ipse, investigatione acutissimus, cum de hac die nomina Thyrsi et Projecti ad xxviii rejiciat, qua Martyrologium denuo Thyrsum quemdam memorat, difficultatem haud valet dirimere; Baronium autem lapsum deprehendit circa Breviarium Toletanum quod citat in Notis, in quo nulla hujus S. Martyris occurrit mentio, sed de alio ut conjici potest agitur celebri in Hispania Thyrso cum aliis Sociis Martyribus.

S. ZAMA BONON. EPISCOPUS.

Floruit a 260 ad 298.

MARTYROL. — Bononiae, S. ZAMAE, primi ejusdem civitatis Episcopi, qui a S. Dionysio Romano Pontifice ordinatus, illic Christianam fidem mirifice propagavit.

Primus hic dicitur Bononiensis Episcopus, quod nullus alter invenitur in Tabulis qui in ea perillustri et vetustissima regenda Ecclesia eum praecesserit. De hac re aliter, satis probabiliter, constaret, nisi tempore Diocletiani tot excisa et combusta fuerint antiqua ecclesiastica monumenta; «Cum mihi, ait Baronius, nequaquam persuaderi possit, nobilissimam Italiae civitatem... tribus

ferme saeculis a Christi adventu dilapsis Ecclesiâ caruisse, et qui ei prae-ficeretur Episcopo; cum constet, nonnullas alias Italiae civitates dignitate et frequentia populi longe impares, jampridem fuisse episcopalibus sedibus illustratas (a).»

Ignorari ait Ferrarius quae Zamae patria fuerit; quidam natione Graecum faciunt; imperante Gallieno, a S. Pontifice Dionysio consecratus Bononiam venit, ac benigne a Christianis exceptus, sede in suburbio posita, ad eum, ut fertur, locum ubi postea aedes S. Felicis condita fuit, disciplinam fidemque Christi inter Gentiles, quoquo modo potuit, propagavit. Mortuus autem creditur ante Diocletiani persecutionem. Humatus certe in eodem loco est ubi consedit, ejusque corpus e lapideo sepulcro juxta templum S. Felicis, ad S. Petri Cathedralum in urbem translatum est anno MDLXXXV. (*Ex Caroli Sigonii de Episc. Bonon. hist.*).

S. SURANUS ABBAS.

Post 500 anno incerto — Italus.

MARTYROL. — Item B. SURANI Ab-batis, qui tempore Longobardorum sanctitate floruit.

Non immerito in Catalogis pas-sim *Martyr* appellatur, cum ei sua beneficentia caedis occasio fuisse videatur, et Catholicae pietatis Barbaris exosa professio. Vitam illius mortemque gloriosam ita breviter per-stringit S. Gregorius Libro 4, Dia-log. C. 22.

«Quidam monasterii Pater (*in Provincia Valeriae de qua supra pro S. Martyrio*) vitae venerabilis, Suranus nomine, captivis advenientibus, atque a Longobardorum deprae-dationi fugientibus, cuncta quae in monasterio videbantur haberi, largi-

(a) De fide jam ab exeunte salutis saeculo i Bononiae disseminata plerique consentiunt. Quis dubitet exordia Christianitatis apud Bononien-ses ponere temporibus S. Apollinaris Ravenna-tium et totius Aemiliae Apostoli?

tus est. Cumque in eleemosynis ve-stimenta sua ac Fratrum omnia, et cellarum consumpsisset, quidquid ha-bere in horto potuit, expendit. Ex-pensis vero rebus omnibus, Longo-bardi ad eum subito venerunt, eum-que tenuerunt, et aurum ab eo pe-tere coeperunt. Quibus cum ille di-ceret, se omnino nihil habere, in vicino monte ab eis ductus est, in quo silva immensae magnitudinis sta-bat; ibi captivus quidam fugiens in cavâ arbore latebat, ubi unus ex Lon-gobardis educto gladio praedictum venerabilem occidit virum. Cujus corpore in terram cadente, mons omnis protinus tremuit et silva concussa est.»

OCTAVO KAL. FEBR.

JAN. XXV.

MARTYROL. — Conversio S. PAULI Apostoli, quae fuit secundo ab Ascen-sione Domini anno.

MARTYROL. — Apud Damascum na-talis S. ANANIAE qui eundem Apo-stolum baptizavit. Hic cum Damasci et Eleutheropoli alibique Evangelium praedicasset, sub Licinio iudice ner-vis caesus et laniatus, demum lapi-dibus oppressus martyrium consum-mavit. (*V. Surium, p. 656*).

MARTYROL. — Antiochiae SS. Mar-tyrum JOVENTINI et MAXIMI, qui sub Juliano Apostata martyrio coronati sunt, in quorum die natali S. Joannes Chrysostomus sermonem ad po-pulum habuit. (*V. Surium, p. 643*).

MARTYROL. — ARVERNIS S. PROJECTI Episcopi et MARINI viri Dei, quia proceribus ejusdem urbis passi sunt. (*V. Surium, p. 649*).

SS. DONATUS, SABINUS ET AGAPIS MM.

MARTYROL. — Item sanctorum Mar-tyrum DONATI, SABINI et AGAPIS.

Saepius in Martyrologio, sed seor-sim dispersa haec Sanctorum nomina reperiuntur. At de his qui hodie me-morantur nihil lectoribus certum exhi-bere datum est.

S. BRETANNIO EPISCOPUS.

*Exul a Sede sua anno 368**Moritur anno 380.*

MARTYROL. — Tomis in Scythia, S. BRETANNIONIS Episcopi, qui mira sanctitate, et zelo Catholicae fidei; sub Valente Imperatore, cui fortiter restitit, in Ecclesia floruit.

Hujus sancti et invicti Episcopi Sôzômenus fortitudinem et Orthodoxae confessionis zelum paucis describit (*Libro 6, Histor. Eccl. C. 20*), cum sermonem instituerit de Scythis, quatenus *constantes et fortes viri* (apud eos) *Ecclesias rexerint*. Tomis Episcopatum qui omnibus apud Scythas Ecclesiis praeerat, administrabat «Bretannion quando Imperator (*Valens*) (a) Tomim advēnit. Postquam autem accessit ad ecclesiam, et pro more suo ei persuadere conatus est ut cum Arianis communicaret, Britannio constanter admodum apud Imperatorem et libere pro doctrinā Concilii Nicaeni locutus, recessit ab eo, et ad alteram ecclesiam se contulit. Quem populus quoque secutus est... Valens igitur cum suis derelictus, illud, veluti contumeliae loco factum, graviter tulit; atque Bretannionem comprehensum in exilium deduci mandavit; quem non multo post denuo reverti permisit. Nam cum videret, credo, Scythas Episcopi exilium iniquo animo pati, non parum veritus est, ne novis rebus studerent; quos quidem et fortes esse et ipso locorum situ Imperio Romano necessarios videbat, quippe qui impetum Barbarorum illam orbis partem incolentium propulsarent. Itaque Imperatoris conatus sic a Bretannione compressus est, viro cum in aliis rebus spectato, tum ob divinam virtutem adeo insigni, ut etiam ipsi Scythae laudis testimonium ei tribuerent.

(a) *Valens* Arianis impietatibus devotissimus acerrimusque Ministrorum Catholicae Ecclesiae vexator, regnavit in Oriente ab anno cclxv ad

MARTYROL. — Atrébati in Galliis, S. Poppônis Abbatis miraculis clari. (*V. Surium, p. 660*).

SEPTIMO KAL. FEBR.

JAN. DIE XXVI

MARTYROL. — Smyrnae, natalis S. POLYCARPI, qui beati Joannis Apostoli discipulus, et ab eo ejusdem civitatis Episcopus ordinatus, totius Asiae Princeps fuit; postea sub Marco Antonino, et Lucio Aurelio Commodô, sedente Proconsule et universo populo in amphitheatro adversus eum personante, igni traditus est; et cum ab eo minime laederetur, gladio confossus, martyrii coronam accepit; cum quo etiam alii duodecim ex Philadelphis venientes, in praefata urbe martyrio consummati sunt. (*V. Surium, p. 712*).

S. THEOGENES EP.

CUM XXXVI MARTYRIBUS.

Circa ann. 258 — Probabiliter Afri.

MARTYROL. — Hippône regio in Africa, SS. THEOGENIS Episcopi et aliorum triginta sex, qui in persecutione Valeriani contemnentes temporalem mortem, coronam vitae aeternae adepti sunt.

Etsi Acta interciderint, et quo loco et anno sint passi praedicti fidei confessores fortissimi, nimis incerta conjiciantur, celebris tamen apud scriptores est eorum memoria. Hippo Regius (b) hic fortasse ponitur pro urbe ubi Theogenis et Sociorum venerantur reliquiae vel templum extat; ast quis neget potuisse Hippône hos vitam pro Christo in tormentis profunderè, cum Persecutiones adeo in Africa saevirent? Quidam reapse et Valeriani temporibus Theogenes Hipponensis Episcopus fuit, qui cum S. Cypriano interfuit concilio Carthaginensi, anno cclvii, de Baptismo contra Donatistas. Laodicæa nonnulli

cclxxviii, quo a Gothis in bello captus, crudeliter combustus est.

(b) *Hippo-Regius* (hodierna *Bona*) in veterum Numidiâ, nunc in Algerinâ Ditione.

hoc martyrium ponunt et tempore Marci Aurelii. Quidquid sit, quam ex veteribus Martyrologiis nostrum commodatam accepit sententiam alte retineamus, exemplo nobis profuturam: *Contemnentes temporalem mortem, contemnam vitae aeternae adepti sunt.*

MARTYROL. — Apud Bèthlehem Judae, dormitio S. PAULAE Viduae, matris Eustochii Virginis Christi; quae cum esset e nobilissimo Senatorum genere renuntians saeculo, et facultates suas pauperibus distribuens, ad Praesepe Domini se recepit; ubi multis vitam virtutibus admirandam S. Hieronymus scripsit. (*V. supra in Surio, p. 680.*)

MARTYROL. — In territorio Parisiensi, S. BATHILDIS Reginae, sanctitate et miraculorum gloria illustris. (*V. Surium, p. 703.*)

SEXTO KAL. FEBR.

JAN. XXVII.

MARTYROL. — Constantinopoli, S. JOANNIS Episcopi, propter aureum eloquentiae flumen cognomento CHRYSOSTOMI, qui verbo et exemplo Christianae religioni plurimum profuit, et post multos labores, in exilio vitam finivit. Ejus sacrum corpus sub Theodosio Juniore hac die Constantinopolim, inde postea Romam translatum, in Basilica Principis Apostolorum conditum fuit. (*Vide Surium, p. 720.*)

S. JULIANUS SORANUS MART.

Passus traditur anno 175.

Dalmata.

MARTYROL. — Sorae, S. Juliani Martyris qui in persecutione Antonini comprehensus, cum idolorum templum, dum ipse torqueretur, corruisset, truncato capite, martyrii coronam accepit.

Acta ex quorum italico MSS. notitiam apud Bollandum haurimus, hujus Juliani martyrium ponunt sub

(a) *Dalmatia regio est ad orientem superi sive Adriatici maris, hinc pelago inde Illyricis montibus in longitudinem septa. Pars ejus Venetis aquis proximior Liburnia olim dicta, quae Jada-*

Marco Antonino Pio; Baronius vero sub Marco Aurelio et ipso Antonino, quare a Martyrologio neuter dissentit; Sorani illustris annalium patris, qui certiorum valet Chronologiam de sancto patriae suae Patrono suppeditare, sententiae acquiescendum videtur. Acta sincera breviter perstrinximus. Daciano Praeside in Campaniâ Christianos persequente, venerat e Dalmatia (a) Julianus, aetate quidem juvenis, at moribus et Christianâ prudentiâ senex; clarus antiqui generis nobilitate, sed longe clarior fide; qui in Daciani satellites incidit, quos hac evangelicâ formulâ salutavit: *Pax vobis, fratres.* Quo ex ritu salutationis, singularique adolescentis modestiâ, conjecturam duxere, haud sane falsam, Christianum eum esse. Sciscitantur ergo quis et cujus sit, quo nomine, quam profiteatur religionem, quid isthic ei sit negotii. Julianus, Spiritu Sancto afflatus, aestuansque pro Christo patiendi desiderio, intrepide respondit: *Christianus sum, gente Dalmatâ, atque omnes ubique exhortor ut repudiato daemonum cultu, unum ac verum et vivum Deum venerentur, Filiumque ejus Jesum Christum.* Mox satellites eum arripiunt, atque arcte colligatum, totâ usque ad Soram viâ, fustibus alapisque caedunt. Ille vero Deum precabatur ut sibi ad extremum certaminis vires sufficerent. Praesidi sistunt adolescentem milites, atque eo jubente in tetram recludunt custodiam, et illic dies septem sine cibo ac potione relinquunt, ut horribili sitis famisque cruciatu intereat. At non deseruit clientem suum Deus, sed Angelorum aspectu et colloquiis, ciboque coelesti eum recreavit. Exacto septem dierum spatio, cum ad tribunal ingens populi multitudo convenisset, productum Julianum ita Praeses compellat: *Non te pudet, pulchrâ et ingenuâ facie cum sis,*

ram (Zara) urbem habet principem; in reliqua Dalmatiâ insigniores civitates sunt Spalaturn (Spalatro), Ragûsa et Scûtari.

vili adhaerere Nazareno in crucem acto, qui gratus Principi esse queas, si abominandae huic sectae nuntium remiseris? Pro sanctâ, respondit Julianus, Religione, quam tu falso abominandam sectam appellas, paratus sum ante occumbere quam ut venerer idola, nequissima daemoniorum simulacra. Eximiam Praeses ejus gratiam dignitatemque admirans, blandis eum sermonibus avocare a proposito nitebatur. At neque illecebris deliniri se nec frangi minis passus est fortissimus adolescens. Tunc furore percitus Dacianus contundi illi imperat os; sed reidenti eum cernens vultu cuncta perferre, extendi in catasta jubet. In qua omnipotentis deprecatus auxilium, et imploratâ constantiâ, ad populum conversus, Christum caeperat praedicare; paucis verbis illico triginta ex circumstantibus ad veram fidem attraxit. Reducitur itaque in custodiam, et postmodum rursus Praesidi exhibitus cum denuo tentaretur; *frustra haec mihi ingeris consilia*, Daciano ait Julianus; *firmissima stat animo sententia; divos tuos contemno, Deum adoro qui fecit coelum et terram.* Dacianus eum jubet in equuleo suspendi et torqueri; sed, Deo mirabilia operante, nequeunt carnifices jussa facere, brachiis enim protinus manibusque obstruere. Dumque miraculo attonitus haeret Dacianus, affertur nuntius corruisse fanum Serapidis (a), ejusque confractam omnino statuam. Correpti ergo stupore Gentiles; lictores dolore, irâ et pudore Praeses; gratias interim Deo agebant Christiani. Inde conclamatum a seditiosa paganorum plebe: *Pereat Magus.* Fremens iracundia impius Judex, clamoribus paret, et sententiam pronunciat, ut Julianus magicis artibus eruditus, Deorum aspernator, Caesaris imperio rebellis, in ipsis collapsi fani ruderibus, in irrogatae injuriae ultionem, securi feriatur. Corpus beati martyris cum hymnis et divinis laudibus tumultatum est.

S. AVITUS MARTYR.

Incerto anno ante 485. -- Afer.

MARTYROL. --- In Africa, S. AVITI Martyris.

Variae, monemur a Bollandianis, Martyrum turmae ex veteribus hac die proponuntur, haud satis attamen perspicuis tesseris distinctae, praesertim cum Acta desint. Avito plurimi quendam Donatum jungunt, sed locum eorum certamine nobilitatum non exprimunt. Credit Galesinius iis Avitum esse connumerandum qui Wandalis Ecclesiam Dei oppugnantibus (saeculo v), pro Orthodoxâ Fide fortiter dimicarunt, et corporis gloriosa morte, spiritu beatissime triumpharunt. Hunc fortasse Avitum meminit Wandelberti versus: *Punica terra suum sexto veneratur Avitum.*

SS. DATIUS, REATRIUS

ET SOCII MARTYRES.

MARTYROL. --- Ibidem SS. MM. DATI, REATRI et Sociorum qui in persecutione Wandolica passi sunt.

Nobiles hi Christi athletae Africae Ecclesiae cum praecedenti videntur conjungendi.

De Wandalis et de eorum Regibus maxime in Catholicos efferatis Notula foret hoc loco apponenda; sed ad sequens minus copiosae materiae Volumen hanc et alias plurimas amandamus.

(a) Serapidis cultum mutuaverant Romani ab Aegyptiis; Romae etenim, ut ait S. Leo Magnus in Sermone de SS. Apostolorum Principibus, *diligentissimâ superstitione habebatur collectum quidquid usquam fuerat vanis erroribus institutum.... et magnam sibi urbs videbatur assumpsisse religionem, quia nullam respuebat falsitatem.* Serapidis immane simulacrum speciem praeseferebat annosissimi viri, prolixis demissisque barbâ et comâ; belluae figura huic statuae erat veluti connexa, triiceps, aspide circum serpente; medium locum tenebat caput leoninum; canis a dexterâ, voracis lupi a sinistra parte.

SS. DATIVUS, JULIANUS

ET VINCENTIUS

CUM XXVII SOCIIS MARTYRIBUS.

Afri.

MARTYROL. --- Item SS. DATIVI, JULIANI, VINCENTI, atque aliorum vigintiseptem Martyrum.

Ad eandem probabiliter Wandalicam persecutionem pertinent, atque a Venerabili Beda et plurimorum tabulis teste Baronio ac Bollandianis locupletissime describentibus memorantur; sed usque ad xxxv numerantur eorum passionis Socii.

S. VITALIANUS PAPA.

Pont. creatur anno 657.--- Obit an. 671.

Italus.

MARTYROL. --- Romae, Sancti VITALIANI Papae.

Patriâ Signiensis (a), summâ a primordiis sacri regiminis, prudentiâ et sollicitudine, Ecclesiae praesertim Orientalis, diuturno schismate scissae, saluti et bono conatus est providere. Eo consilio, cum Imperatori Constanti (b) legatione missa, se nunciaret Eugenio I in Petri Cathedra suffectum, munificis donis et egregiis, nobilitate sententiarum et comitate verborum, litteris, ejus mulcire animum studuit, ut Monothelitarum (c) sectae valediceret, et Romanae Sedi, ad puritatem et unitatem Fidei illic restaurandam, adhaereret. Eodem animo Paullum Patriarcham Constantinopolitanum, scripto, vehementer hortatus est ad reddendam Ecclesiae pacem haereticis rejectis doctrinis quibus miseranda et prava Christiani gregis divisio fovebatur, fidemque Orthodoxam amplectendo. Nihil unquam omittens quod ad Ecclesiae splendorem et disciplinam pertineret, cantum Romanum composuisse fertur

ad Officia solemniter celebranda, pluraque egit, dixit, scripsitque ut sacrorum Canonum observantia vigeret. Religionem in Angliâ, sacrorum ministrorum penuriâ, vitamque Monasticam collabentes, sanctis illuc missis viris restituit. Maximum Vitaliano pro Pastoralis Officii curâ et fortitudine, inter quaedam prospera, moerorem attulerunt et Constantis Imperatoris perfidia, quâ Romae honorificentissime exceptus, et amicitiam simulans et Orthodoxiam, paullo post, Ecclesiae jura ausu sacrilego conculcavit; nec non Mauri Ravennatis Archiepiscopi haeretici petulantia, qui Romam vocatus causam suam dicturus, et cum parere negligeret, sacris jure meritoque privatus eousque processit ut Dioscorum Alexandrinum imitatus, litteras Summo Pontifici dederit quibus sacris eidem interdicere auderet, nullâ umquam sceleris conscientia dum vixit, ab hac scelestâ opinione deductus; cujus impiissimam arrogantiam impiissimo edicto imperator, in Pontificiae auctoritatis probrum, tutari non dubitavit. Exactis in Pontificatu annis quatuordecim, mensibus quinque, creatisque per diversa loca Episcopis nonaginta septem, sanctissime obiit, sepultusque est ad B. Petrum in Vaticano.

S. JULIANUS CENOMAN. EPISCOPUS.

*Obiit circa ann. a Chr. nato 98.**Italus.*

MARTYROL. --- Apud Cenomanos, depositio S. JULIANI, primi ejusdem urbis Episcopi, quem S. Petrus illuc ad praedicandum Evangelium misit.

Illustris admodum hujus Galliarum Apostoli memoria est, vitaeque per Monachum Lethaldum eleganter conscripta quam in compendium quantum licuit contraximus. --- Inter in-

(a) Signia (italice Segni) exigua in Campaniâ urbs, sed Episcopalis sedes perantiqua et valde insignis.

(b) De Constanti (non Constantio ut hic perperam nonnulli dicemus pro S. Martino Pp. I.

(c) De Monothelitis alibi verba fecimus.

dustrios viros atque magnificos quos ad collocandum in Galliis novae Fidei fundamentum, et erigendum illic nascentis Ecclesiae statum pietas superna destinavit, Julianus fuit, Romanâ generositate clarissimus, linguâ facundus, justitiâ insignis, fide percelebris, primus Cenomanicae urbis (a) Apostolus. Is ergo vir Domini gladio Spiritus accinctus, ad destruendos errores, ad conculcandum daemones hanc ad urbem a beato Apostolorum Principe missus (b), accessit intrepidus. Sed dum novitas sanctae praedicationis quibusdam incredulis ad scandalum, a nonnullis verteretur in derisum, miraculorum potentia reddebat attonitos quos ad adeundam veritatis viam veteris error effecerat fastidiosos. Per manus enim reverendi Pontificis tantas Christus operabatur virtutes, ut cunctis languentibus opem, Crucis medicamine, largiretur. Porro Julianus extra urbem parvo tectus hospitio, diu noctuque in sancto perstabat proposito, vix ullam sui curam habens corporis, totum se eorum impendens salutem quos daemonico nitebatur errori subducere. Brevi itaque complurimi ad ejus pedes procumbunt, orantes se divinae Religionis Sacramentis initiari; et credentium numerus, pingui praedicationis faenore, caepit mirabiliter multiplicari. At non populares tantum, sed nobilissimorum non pauci cingula deponentes militiae, tumida Christi jugo colla supponentes, sancto viro adhaerere et sacris ejus exemplis ac sermonibus gaudebant informari; a Principe tandem Civitatis propter celebritatem qua fulgebat, accitur; ad quem cum accederet, minister Christi, ante aulae januam obviam cum haberet quemdam coe-

cum, lumen suppliciter flagitantem, invocato Christi nomine, et, Cruci impresso signo, oculorum confestim beneficio donavit. Quod Princeps audiens, festinus accurrit, genibus Juliani advolvitur, baptismum implorans; quem verbo Dei diligenter instructum, adhibitis prius jejuniis et precibus, cum tota familia multisque ex proceribus baptizavit. Omnis tunc aetas omnisque sexus ardentissimo amore ad audiendum verbum Domini confluebat, et certatim praeire alter alterum in sancto proposito satagebat. Miracula interim ex ejus ore et manibus desfluebant, praemium divinitus collatum et zelo pastoris et gregis docilitati. Mortuos tres Praesul eximius suscitaverat, cum ad quemdam vicum se contulit adhuc gentilitate detentum, ibique incidit in nobilem virum qui eum deprecabatur ut quamcytiùs ingrederetur castellum, quia unica ei erat filia ab immundo spiritu atrociter divexata. Exhibuerunt ergo furentem puellam; spiritus autem tenebrarum lucem sanctitatis inclyti Praesulis ferre non valens, ad primum Juliani imperium effugit, et puellam in medio stupentium et Christi, quem invocaverat, potentiam laudantium reliquit sanam. Sicque factum est ut per unius puellae salutem, cuncti vici illius habitatores, idôlis confractis, fidemque amplexati veram animarum suarum haurirent medelam. Nec tamen credendum est tantum praecone sine certamine talia perficere potuisse. Reliquiae paganorum quae quasi fragmenta tabularum de naufragio errorum evaserant, indigne ferentes nomen Christi dilatari, et simulacra pessumdari sua; unani-

(a) *Cenômani* dicebantur incolae regionis in Gallia (fuere Cenômani et in Italia) cui nomen hodiernum *Pays du Maine*, urbemque caput habuerunt quae nunc *Mans* appellatur, antiquitus *Vindinum*. Subest Episcopalis ejus Cathedra Metropolitanae Turonensis.

(b) Plurimorum fert opinio Julianum in Galliam

missum fuisse a S. Clemente Pp., quod esse potuit ab anno LXXVIII ad LXXVI. Auctor Historiae Cenomanensis Ecclesiae (*Polin*), S. Episcopum florentem ponit anno xcvi. Non desunt qui tertio saeculo eum adscribant. (Vide Tillemontium, *Mémoires pour servir à l'Histoire Eccles.*, etc. Vol. IV.) In dubiis nos Martyrologio romano insistimus.

miter contra sanctum insurgunt, maleficum conclamantes qui vanis praestigiis everteret corda populorum, Deorum immortalium quos Romanus Orbis colebat aspernandos doceret; virum exuri debere, ut ejus interitus exemplo impediretur quominus quis temerarius contra Rempublicam, alterius religionis praetextu, insurgeret. His Julianus, ut rescivit, nil territus, et ad pugnam contra diabolum alacrius accinctus, ad locum properat ubi templum Jovis erat, et furenti se offert paganorum multitudini. Illic inter insanientium garrulas clamitationes, invocato veri Dei Jesu Christi nomine, simulacrum enorme in cinerem resolvit; ut vero insanus populus cognosceret cui eatenus cultum exhibuisset, ex eversa Jovis statuâ immanis erupit draco, qui facto impetu ictus horribili caudâ circum ingeminans, devotorum sibi turmam in mortem coepit urgere. Julianus tunc elevatâ ad signum Crucis efformandum dexterâ, draconi imperat ut statim, nullum amplius laedens, dispareat. Quod cum factum vidissent universi cum gaudio suis ipsi manibus fanum evertendum suscepere; ac demum sancto per manus admirabilis viri Dei renati lavacro, dogmati Christiano sese adstrinxerunt. Cujus portentosi fama, velox per omnes totius provinciae percurrrens populos, ita pristini erroris cunctas depulit nebulas, ut vix aliquis inveniri apud Cenomanos posset, qui Jesum Christum Deum non confiteretur.

Plantatâ igitur adeo feliciter in terra Cenomanorum divini cultus vineâ, abraisque de eâ errorum omnium tribulis, tempus imminabat quo beatus agricola mercedem pii laboris a Domino acciperet. Levi igitur tactus incommodo, coelestis vitae

dulcedinem se praenoscens cito consecuturum, Sedem sibi a Deo commendatam, communi cum Cleri plebisque consilio delegavit S. Turibio quem adiutorem secum duxerat ex Italiâ, et Socium praedicationis assidue habuerat. Gloriosissimus igitur Pastor, oculis manibusque in coelum elevatis, collaudans Dominum, eique gregem quem in Evangelicum ovile congregaverat, commendans, laetus spiritum tot meritis onustum Factori divino reddidit. Ad summam senectutem pervenerat, et Episcopi officium gesserat annos XLVII.

S. MAURUS BOBAC. ABBAS.

Anno incerto post 550 — Gallus.

MARTYROL. — In Monasterio Bobacensi, S. MAURI Abbatis.

Mediocris parentelâ genitus, civis Aurelianensis (a) fuit Maurus (communius *Marius*), et in patriâ a puero monasticis doctrinis imbutus, coepit ab adolescentia in religiosorum coenobio Deo fidelissimo militare; cumque singulari virtute claresceret, a Fratribus Bodanensis (b) Monasterii in Patrem electus est. Venerabilis vitae exemplo, filios quotidie in spiritu gignebat, eosdem coelestibus erudiebat doctrinis. Dum hominem exteriorum jejuniis et vigiliis affligeret, interiorum orationibus et contemplatione divinarum rerum reficiebat; mansuetus et humilis, omnimode laudabilis et perfectus. Saepius contigit ut dum pro officii sui debita sollicitudine varias partes peragrans, hospitio reciperetur, infirmos morti proximos, vel baptismo si in Ecclesiae gremium essent recipiendi, vel sancta unctione, integrae protinus restitueret valetudini. Prophetico praeditus spiritu, multa magni momenti futura vaticinatus est, occultaque vidit. Illud etiam mirabile in eo fieri

(a) Episcopalis et nobilis urbs Orléans, latine *Aureliae*, *Aurelia*, *Aurelianum*.

(b) Mendose admodum interpretantur nonnulli *Bellovacensis*. *Bobacense*, rectius *Badouense* Coeno-

bium in loco Galliae *Beuvons* appellatum prope *Sistaricum* civitatem ad *Durantiam* flumen, in *Narbonensi* Gallia.

consuevit, ut cum fratribus itineris sociis, imbre nivequae cadente nihil interdum madefactus videretur. Miraculorum itaque fama longe lateque coruscans, et sanctitatis serto apud Deum et homines redimitus, magnus Domini Servus, de corpore ad Christum migravit vi Kal. Februarii, caelitem honoribus in Ordine S. Benedicti et in quibusdam Gallicis Ecclesiis rite cultus. Permulta ad ejus tumulum patrata sunt mirabilia; ex quibus duo memorare sufficiat, quibus dignoscitur et qua prosequi velit Deus reverentia Reliquias amicorum suorum, et quam fideliter votis sit satisfaciendum quibus grates pro eorum beneficiis decet rependere. Puer quidam ultra modum lascivians sub sancto Patris sarcophago, ludis ac saltibus, divina ultione percussus, membris coepit deficere, et supplicii totius corporis tortus, ibidem spiritum exhalavit.

Accidit quoque ut innupta puella mentis levitate ducta, lapidem dirigens, aram S. Abbatis percusserit, at eodem temporis momento, nervorum viribus destitueretur, caderet, assurgere impotens facta. Ad ejusdem S. Marii limina excubias suppliciter actura deferitur, preces fundit et lacrymas, pias in futurum persolvendas preces promittit si detur convalescere. O mirum divinae pietatis, Mario intercedente, auxilium! Dum se totam puella in ara devotae mentis immolat, exauditur, et corpore penitus instauratur. Sospes, paullo post conjugio copulatur; sed maritalibus non modo licitis sed illicitis voluptatibus dedita, pietatis opera quae sancto promiserat negligit adimplere. Oblivionis punitur, ad infirmitatem pristinam reducta. Iterum ergo ad S. Confessorem, mariti curam perducitur, iterumque ejus meritis et patrocinio sanatur. Laeta mulier de prodigio, perpetuum Sancto nuncupat votum de honestiori cum viro suo commercio; sed cum sponsus id

inique ferret, ejus territa minis, blanditiisque emollita, anteacta incontinentiae crimina repetit. Tunc miseranda mulier, infirmitate eadem denuo premitur, qua tamen, S. Abbatis benignitate, ad ejus sepulcrum tertio liberatur. Cumque infidelis votis suis foemina pactum saepius adhuc fregisset, totius membrorum usum perdere ei contingerat et nervis torqueri, donec, promissorum observantia, sancto illudere destitit.

QUINTO KAL. FEBR.

JAN. XXVIII.

MARTYROL. — Romae, S. AGNETIS Secundo.

Agitur de S. Virginis et Martyris gloriosa Apparitione: (*vide Surium supra* ad diem xxi prope finem historiae S. Agnetis, p. 530).

S. FLAVIANUS MARTYR.

Anno Chr. 303 — Italia.

MARTYROL. — Ibidem (Romae), S. FLAVIANI Martyris, qui sub Diocletiano passus est.

Romanam cum nobilis hic vir Praefecturam gereret Diocletiano et Maximiano imperantibus, gratia a Deo dignus est factus, ut supra caput adolescentulorum Martyrum Severae, Calendini et Marci filiorum S. Martyris Secundae (e Tuscia), Angelos videret qui eorum orantium manus tenebant; quare ad fidem conversus est, et a Theodoro Presbytero baptizatus cum tota familia sua. Quod audiens Imperator, Flavianum et quotquot cum eo Christi cultum amplexi erant, detentos, Centumcellas (italice *Civita-vecchia*) adduci mandavit, et capite coedi.

MARTYROL. — Apolloniae, SS. Martyrum THYRSI, LEUCII et CALLINICI, qui tempore Decii Imperatoris variis tormentorum generibus cruciati, primus et ultimus abissione capitis, medius coelesti voce evocatus spiritum reddens, martyrium consummarunt. (*Vide Surium p. 776*).

MARTYROL. — In Thebaide, SS. MM. LEONIDIS et Sociorum, qui tempore Diocletiani palmam martyrii sunt assecuti. (*Vide Surium in fine Historiae de praecedentibus SS. Martyribus Thyro et Sociis, ad Caput quod incipit: Multum intercessit temporis etc. p. 787*).

SS. MARTYRES PLURIMI ALEXANDRIAE.

Anno 356 — *Aegyptii.*

MARTYROL. — Alexandriae, commemoratio plurimorum SS. Martyrum, qui hac ipsa die, factione Syriani Ducis Ariani, dum in Ecclesia Synaxim agerent, diverso mortis genere sunt interempti.

Quam nefarie et inhumaniter se gesserint in Catholicos Ariani, Imperatorum plerumque vel impio vel stulto freti patrocinio nemo est qui nesciat. Cujus factionis primordia dum infesta maxime fortissimo Sancto Athanasio fuerunt, in Alexandriam ejus Ecclesiam eo perfidiae et immanitatis pervenere, ut jam Neronis et Diocletiani tempora, vel in ipsa Evangelii per totum imperium diffusa luce, rediisse viderentur. Cruclis testatur tot innocentium in templo sacris intentorum fidelium hodierna caedes a Syriano Duce patrata, Constantio imperante, litteris descripta ipsius Ecclesiae Alexandrinae; cujus exemplar demptis brevitatibus gratia nonnullis in exordio, exhibemus, aliquantulum quoad verba contractam, salva narrationis integritate.

(a) *Synaxis* graecum vocabulum, conventum, coetum, hominum eodem in loco ad eundem finem se congregantium frequentiam proprie significat. Hinc Hebraeorum Ecclesia Synagoga appellabatur. Repudiata et re et nomine *Synagoga*, *Synaxis* verbum, pro coetu fidelium in aede sacra, arripit. Sed et aliam significationem nomen aptissime a Liturgia Christiana usurpatum; scilicet sacrorum mysteriorum designandam celebrationem, et Eucharisticam Communionem, ipsumque metaphorice Christi Corporis SS. Sacramentum. Translata quippe est de materiali, corporea, exteriorique personarum congregatione signifi-

« Paulo ante protestati sumus de nocturna quam sumus passi invasione, tametsi in iis testimonio opus non fuit, quae universa civitas cognita habuit et habet. Occisorum enim corpora reperta et in publico exposita fuere; arma item et arcu in templo, scelera quae facta sunt quasi vociferantur. Sed tamen quia post testimonia nostra Dux Syriani vi nos omnes compellit ut nullum tumultum factum fuisse nec quemquam occisum esse, sibi adstipulemur; qui quidem nos homines Christianos precibus ipsum convenientes, ne vi grassari aut facta inficiari vellet, fustibus concidi jussit, quare abunde declaravit, belli nocturni in Ecclesia se auctorem fuisse; propterea nunc denuo eadem pro hoc testimonio dicimus... Adjuravimus quoque naucleros omnes, ut omnia ista ubique divulgarent... ut bellum contra Ecclesiam gestum ubique innotesceret, et quod temporibus Augusti Constantii, Syriani Virgines aliosque mori Martyres fecerit.

« Illucescente enim quinto Idus Februariarum die, vigilantibus nostris in templo et orationi vacantibus, eo quod Synaxis (a) Parasceves (b) celebranda esset, de repente Dux Syriani, cum militum legione, sagittas, strictosque enses, aliaque id genus tela gestantium, non sine galeis caeterisque armis supervenit. Illic, nobis plane precibus intentis, janua fregit, foribusque vi multitudinis patefactis, statim ex illius edicto, alii sagittas mittere, alii bellicum

catio ad mysticam divinamque J. Christi cum fidei animam, et animae fidelis digne Sacramentum percipientis pretiosam Christo redemptori conjunctionem exprimendam. Erudite admodum de hoc vocabulo disserit in suo gallice conscripto et vere egregio libro *Antiquitatum Christianarum*. Rev. Archipresbyter Canonicus Martigny, Parisiis impresso anno MDCCCLXV.

(b) *Parasceve* graeca vox praeparationem sonat: hinc Parasceven vocaverunt Hebraei Sextam Feriam, quod ea paranda cuncta essent pro postero Sabbati festo die.

clamare coeperunt; magnus interea fragor armorum audiri, ensesque ad lucem candelarum micare; Virgines multae calcibus elidi, et in sese mutuo, formidine irruentium militum, impingere; viri sagittis perfossi concidere; aliqui militum Virgines denudare, quibus formido vel minimi tactus ipsâ morte gravior erat.

«Episcopus per id tempus sedebat in throno omnes ad preces cohortans; qui dein cum hinc illinc raperetur, pene discerptus fuit: qui gravi animi deliquio stupescens, cum velut mortuus raptaretur, necem illi omnibus modis moliti sunt. Deinde cum viderent tot occisorum corpora, jusserunt milites ea in occultis abdere. Sanctissimas autem Virgines interfectas in monumentis sepelierant. Diaconi porro in ipso templo concidebantur, vel vinculis constringebantur. Neque hic clades stetit; sed post tanta facinora, quisque pro libidine suâ, fractis ostiis, irrumpebat, scrutabatur abdita, rapiebatque ea loca penetrans, in quae non omnibus Christianis fas est introire...»

S. CYRILLUS ALEXAND. EPISCOPUS.

Floruit circa 448 — Obiit 444.

Aegyptius.

MARTYROL. — Item (*Alexandriae*), S. Cyrilli ejusdem urbis Episcopi, qui Catholicae fidei praeclarissimus propugnator, doctrinâ et sanctitate illustris quievit in pace.

(a) De *Novatianis* vide pro S. Cornelio Pp. M. ad diem xiv Sept.

(b) *Stadium*; itineraria mensura passibus constans 125.

(c) Inscrivere *Diptychs* erat quodammodo Actus *Canonizationis* et Cultus qui praebebatur Episcopis, Martyribus, Confessoribus et dein Mulieribus quoque Virginesque sanctitatis notâ saeculo functis. Penes Antistitem vel Synodum in propriâ Ecclesiâ auctoritas hujusmodi fuit; solus denique Summi Pontificis pro Ecclesiâ Universâ. Aliquem ex Dei servis, apud aliquas Ecclesias Orthodoxas jam hoc honore gaudentem a propriis *Diptychs* excludere, saepe, sub prudentiae specie, aliquid improbandae vel etiam sectariae opposi-

Alexandriae claris ortus parentibus Cyrillus, Theophili, ejusdem Eccl. Patriarchae, ex fratre nepos, absoluto Athenis studiorum curriculo, in patria loca reversus, Monachi vitam adolescens egit sanctissimam. Triduo post mortem Theophili patrui, in ejus Sede collocatus est. Episcopatu assumpto, Novatianorum (a) Ecclesias clausit, sectamque eorum pestiferam depellere studuit. Expulsis haereticis daemonum adiutoribus, ipsosmet daemones vico Manûthe duodecim stadiis (b) *Alexandriâ* distante, ubi sedem fixerant incolis infestissimam, inlatis, ex monitu Angeli in visu apparentis, S. Cyri et S. Marci Evangelistae reliquis, effugavit. Odia et convicia sustinuit, quod ipsi ab imperiali Praefecto perturbationes populares Alexandrinorum adscriberentur, subortae expulsionem Judaeorum quam S. Antistes justis de causis decreverat. Magnâ dein laude dignus Cyrillus de restitutâ, in Ecclesiae suae diptychis (c), S. Joannis Chry-

stonis et inimicitiae retinuit. *Diptycon* sive *Diptycon*, quod optime ab Ausonio definitur *Bipatens pugillar*, e graecis vocibus *DIS* (*bis*), et *PTICHE* unde *PTISSO* (*ptico*), rem significat e duobus partibus, in unam, plicatione conjunctis, redactam. Hinc *trîptyca* ter, et *pentâptyca* quinques, *polîptyca* supra quinques plicatae seu adhaerentes sibi internâ facie tabulae quae ex uno tantum extremo latere fibulis connexae pandi possunt vel claudi, unâ alteri superpositâ, ut fit in nostris librariis voluminibus. Ut ad *Diptycon* igitur veri nominis redeamus, binis constabat tabellis, ut supra diximus conjunctis, ligneis, osseis, metallicis, interdum lapideis, communiter apud divites eburneis, auro vel argento circumornatis, atque symbolicis imaginibus. Sculpturâ, coloribus vel atrimento, in utrâque facie quae clauso *Diptyco* occultaretur, inscribebantur (ut de usu Liturgico tantum loquamur) nomina, publice legenda vel secreto, inter Missarum solemniam; nomina autem erant Sanctorum de quibus diximus, indeque orta hodierni Canonis Missae quorundam Coelium commemoratio; habebatur item *Diptycon Vivorum* Offerentium pro Divino Sacrificio, Benefactorum Ecclesiae, et praesertim Summi regnantis Pontificis, Episcopi in propriâ Ecclesiâ, Catholicorum propriae Gentis et Ditionis Principum; saepe etiam describebantur, in Fidelium memoriam revocanda, et in signum Orthodoxae Fidei, quatuor priorum Oecumenicorum Conciliorum nomina, quibus ut quatuor Evangelii honor de-

sostomi memoriâ. Minus etenim reverenter Cyrillus de Joanne olim et scripserat et senserat, praesumptae, ut ait Nicephorus, opinioni inseruiens, patrum suum Theophilum, S. illius Episcopi acerrimum adversarium, secutus. Quoniam vero dissidium hoc quidem ex aemulatione, non autem ex diabolicâ contentione vel pertinaci odio manaverat, Deo visum est non expedire, virum doctriâ, virtutibus, pietate praestantem hac in re claudicare quo minus ad sanctitatem perfectam perveniret. Quapropter aliquanto post Cyrillus, litteris cohortatus S. Attici Constantinop. Archiep., et S. Isidori Pelusiotae, post mortem saltem magni illius viri, in ejus gratiam voluit redire, erroremque suum, divinâ etiam et arcanâ revelatione accedente correxit. Vidit enim per somnium, seipsum sacris aedibus a Joanne expulsum, et Deiparam Virginem pro ipso a Joanne impetrantem ut reciperetur quod inter alia, pro sui ipsius gloriâ (lucta hic Cyrilli cum Nestorio figurabatur) decertaverit. Hanc visionem beatus Cyrillus cum cogitabundus in animo pervolveret, seipsum quod in sanctum virum invectus esset, damnavit, valdeque de praeteritis poenituit. Proinde Synodum provincialem coëgit, et Chrysostomi nomen ipse et reliqui Antistites in sacro albo proposuerunt.

Nestorianae haeresi primus obstitit Cyrillus, ejusque primus detexit insidias. Quum impius ille, jacto Constantinopoli erroris semine haudquam contentus, id latius spargere cupiens, libellos occulto veneno suffusus per exteras quoque oras vulgasset, atque ad ipsos Aegypti monachos misisset, nihil se nisi ex Nicaeni Concilii praescripta docere fraudulenter jactitans; unde inter Reli-

giosorum innumeras turmas magnae excitatae contentiones fuerant; ad eas sedandas Cyrillus mox se accinxit, epistolis sapientissimis, quibus Christum verum esse naturâ Deum solide docet, proptereaque *Theotôcos* (Deiparae) vere ac proprie Matri Virgini appellationem convenire concludit. Veritus praeterea ne exitiale Nestorii virus ipsa quoque Orbis capita contaminaret, de recta in Deum fide, Divinâque Verbi Incarnatione, tres Libros conscripsit quos Theodosio et Valentiniano Imperatoribus, ac Liciae-Eudoxiae et Pulcheriae regalibus feminis nuncupavit. Qui Orthodoxae Fidei zelus causâ fuit ut Nestorius et ejus fautores calumniarum horrendum acervum, quo ejus opprimeretur fama, coadunarunt; quibus tamen nil motus Cyrillus, fidei integritatem perstitit fortiter defendere, in errores invehere, antidotum fidelibus propinare, quoad saevam persecutionem patienter dicens et humiliter non multum ideo contristari, ne tenuitatis suae mensuram extendere videretur supra caeteros Ecclesiae Ministros; et supra ipsum Magistrum et Dominum qui talia et longe graviora perpeti dignatus est. Cum frustra Nestorii emendationem tentasset Cyrillus, Possidonium Diaconum legavit ad S. Coelestinum Pontificem, ut de omnibus certior fieret. Perlectis Pontifex Nestorii (qui jam libellum sceleratissimum et mendacissimum eidem miserat) et Cyrilli epistolis, atque aliis ultro citroque scriptis, congregatis Romae Episcopis anno ccccxxix, Synodum habuit, quae Alexandrinae sequentis anni praeparatio fuit; delegata interim est Cyrillo auctoritas pro causâ Nestorii prosequenda. Novae et furentiores inde in Cyrillum Nestorii irae, calumniarum foecundae. Scribunt ad Theodosium, Cyrillum

ferebatur. Defunctorum tandem Orthodoxae Communionis fœbat de apposito Diptycho pia commemoratio, eorum animabus oratione et Divinae Hostiae merito sublevandis. Alia erant Diptycha

in templi Tabulario custodienda, cujusmodi nomina numerusque Baptizatorum, crescentis Ecclesiae Dei faustum testimonium. A Diptychis orta Kalendaria sunt et Martyrologia.

Alexandrinum sectâ esse Apollinaris infectum; scribit ad imperatorem et Nestorius, rogans ut Alexandrinum Patriarcham ab eo insectando compescat; scribit denique ad Cyrillum Imperator, arguens eum tamquam inquietum et scandala promoventem. Quibus omnibus occurrere videbatur Ephesina Synodus, Theodosio curante, convocata anno ccccxxi ducentorum Episcoporum (Aecumenica III), in qua Cyrillus, primae post Romanam praerogativâ Alexandrinae Sedis, et ipsius Romanae Vicariâ Praefecturâ, reliquos omnes antecellens, magis magisque tum sanctitate, tum eximiâ divinorum scientiâ enituit. Tunc omnibus diligentissime discussis, Nestorius solemniter damnatus, depositus, excommunicatusque est; sententiam praecones totâ urbe proclamarunt, quam Ephesinus populus gaudio excepit incredibili; sequenti die Cyrillus in laudem Virginis Deiparae concionem habuit, in blasphemias Nestorianas invehens vehementer. Sed dum haec summâ Orthodoxorum laetitiam peraguntur, impius haeresiarcha certamen instaurat, et quibusdam faventibus proceribus, et Episcopis Orientalibus quibus praeerat Joannes Antiochenus, curat ut Conciliabulo tumultuarie coacto, legitimae Synodi Acta rescindantur, ac Cyrillus cum Memnone Ephesino Antistite damnentur, Imperator interea, falsâ Orientalium relatione deceptus, Cyrilli et Memnonis exauctorationem approbat, ambosque Episcopos in carcerem conjicit. Egregia sunt verba quibus Sanctus noster, in Epistolâ ad Episcopos, de sua captivitate scribit: « Nos vincti custoditique asservamur, ignari prorsus quo tandem res haec sit evasura. Verumtamen gratias agimus Christo quod pro nomine illius digni habeamur non solum vinculis constringi, sed cetera quoque omnia perpeti; neque enim ista praemiis suis carebunt. » Acri tandem Orthodoxorum, qui pro Cyrillo perorabant,

libello, et Virginis sororis suae sanctissimae Pulcheriae suasionibus motus Theodosius, et veluti somno excitatus, se novit a sectariis deceptum, et erga innocentes ac sanctos viros se inique gessisse; eorum ergo proclamata innocentia, suae quemque restituit Ecclesiae, gloriâ auctum perpessae, pro Fide constanter tuendâ, factionum impiorumque persecutionis.

Acceptis deinde ab Alexandro Antiocheno, qui sincere resipuerat, literis, celebri respondit Cyrillus Epistolâ illa, qua erudite historiam totius controversiae texit, ardentem quidem Catholicum dogma defendit, sed mansuetudinem charitatemque spirat admirabilem, et desiderium perfectae omnium Ecclesiarum reconciliationis. Optime tandem de Ecclesia meritis, egregius fidei fortissimusque propugnator, sapientiâ, eloquentiâ, sanctitate clarus, Doctoris titulo passim insignitus, Episcopatus annis exactis xxxii laboriosissimis, in Domino quievit, S. Leone Magno Summo Pontifice. Ejus corporis Reliquiae Romam ab aufugientibus e persecutione Leonis Isaurici Iconoclastae (Saeculo viii) Sanctimonialibus sunt allatae, quae scribit Pancirolius asservari in Ecclesia S. Mariae in campo Martio. Solemnis apud Graecos Cyrilli memoria et cultus; ac summis laudibus eum Concilia etiam post mortem prosecuta sunt. Praeter Libros de quibus supra, et memoratas Epistolas, non exiguae molis alia Opera scripsit, quae amanuensium et priorum Editionum mendis purgata a Joanne Aubert Graeco-Latina prodierunt Parisiis 1637, septem voluminibus in folio distincta.

S. VALERIUS

CAESARAUG. EPISCOPUS.

Obiit anno 425 — Hispanus.

MARTYROL. — Caesaraugustae, Sancti VALERII Episcopi.

Illustri Valeriorum Romano sanguine progenitum credunt, et haud vanam putant Bollandistae hanc nonnullorum conjecturam. Caesaraugustae (a) florebat Valerii paterna domus, ipse autem Diocletiani temporibus illi praeerat Ecclesiae, eximia vir praeditus vitae innocentia, singulari eruditione, morum suavitate, carus omnibus et venerabilis. Ejus erat Archidiaconus et sancta amicitia conjunctissimus Vincentius ille fortissimus Martyr de quo in Romano Calendario Die xxii huj. Pauca de S. Antistite (vide in principio Historiae quam sinceram affert SURIUS noster p. 554) Socius quippe Diaconi sui ejus ineunte passione S. Episcopus fuit; ambo enim fidei soliditate et spe ducti coelestis triumphi in confessione Christi alacriter concurrerunt. Cumque insolenter a Daciano Praeside interrogatus Valerius, ipse reticeret, erat enim mirae mansuetudinis, eruditus scientia, sed impeditioris linguae, quapropter Vincentio concionandi ministerio omnino tradiderat, ait illi Vincentius: *Si jubes Pater, responsis judicem aggrediar; Dudum, inquit Valerius, Fili charissime, divini Verbi tibi curam commiseram; sed et nunc pro Fide pro qua astamus responsa committo.* Exilio mulctatus, Aneti domicilium deligens, inde feliciter in coelum ascendit.

S. JULIANUS CONCHENSIS EPISCOPUS.

Natus anno 1127.

Vita functus 1208 — Hispanus.

MARTYROL. — Conchae in Hispania, natalis S. JULIANI Episc. qui erogans in pauperes bona Ecclesiae, opera manuum sibi, more Apostolico victum quaerens, clarus miraculis quievit in pace.

Natus est Burgis (b), et plura fe-

runtur circa ortum ejus et infantiam mirabilia ac prorsus coelestia praestigia. Crevit in Juliano cum aetate virtus et doctrina, atque severioris vitae studium. Sacerdotio insignitus, et Archidiaconatu Toletano, dum praedicandi Verbi divini munus gereret, dicta factis eximiae pietatis, sanctisque operibus, exercitae vitae exemplo corroborare solemne habuit.

E Maurorum manibus cum urbem Concham (c) eripisset strenuus Alphonsus Nonus Castellae Rex (anno circiter MCLXXVII) eamque Episcopali Sede ornasset, ejus secundus paullo post Antistes Julianus electus est. Qui pro viribus primo oblectans, cum optime caeteroquin nosset obstinatum honoris cum onere repulsam haud esse modestiam, Dei voluntatem amplexus, Ecclesiam illam suscepit regendam. Enituit in eo praeter quodvis boni Pastoris officium, singularis erga pauperes misericordia, et in afflictis levandis sollicitudo; atque ut omnes Episcopatus posset expendere proventus, victum non erubuit sibi humillime proprio opere parare, texendis videlicet sportis, veterum anachoritarum more. Plures ergo cum pauperes quotidie aleret, quibus mensam suis ipse manibus sternebat, quos coquerat cibos inferens; quemdam conspicatus in egenorum turba laceris quidem vestibus at nobili admodum vultu, hominem ratus jam opibus florentem ab adversa fortuna dejectum, seorsim evocat, et quisnam sit sciscitatur; cum ecce tota mendici illius facie radiante, splendor emicat, illeque Juliano, *Amice, ait, gratias tibi, qui tanto studio et tanta charitate pauperibus meis subvenis; praemium tibi vitam aeternam promitto.* Quae effatus, videri desiit. Intellexit Julianus Chri-

urbs Archiepisc. et valde illustris in Castellae regione, septemtrion. Hispaniae regione.

(c) Concha urbs Castellae novae (Hispan. vulgo Cuenca) in arduo et praerupto colle sita, quae a Mauris creditur condita.

(a) De Caesaraugusta (Saragozza), nobili Hispaniae Tarraconensis civitate notulam dabimus pro S. Braulione Ep. die xxvi martii.

(b) Burgi (antiquitus Bravum, Hispan. Burgos)

stum fuisse sub mendici persona. Elesmum famulum jussit quadam die frumentum inopibus poscentibus elargiri. Negat ille vel granum superesse. Egentium commiseratione ductus S. Antistes, rursus famulo praecepit ut horreum revisat; Elesmus qui domini sui sanctitatem prodigiorum operatricem norat, granarium adit, et refertum ac redundantem frugibus invenit. Frequentibus hujusmodi portentis misericordem adeo Pastorem apud gregem suum Deus honestavit. Vehementi tandem oppressus febris, extrema Sacramenta, pontificio indutus cultu, sed sub eo cilicio cinctus, percepit et nudo recubans solo; ac B. Coelorum Reginae apparitione recreatus, sanctissimam emisit animam annos natus unum et octoginta. Ejus corpus, quod ex variis rerum casibus diu delituerat, repertum translatumque honorificentissime in Conchensi Basilica; tercentis ea in solemnitate infirmis, Juliani opem efflagitantibus, sanitatem dicitur impertitus.

S. JOANNES ABBAS.

Floruit circa 460 — Gallus.

MARTYROL. — In monasterio Rhemensi depositio S. JOANNIS Presbyteri, viri Dei.

Susplicantur Bollandistae, multis recte ad trutinam petitis testimoniis, librariorum hic in romano Martyrologio mendum irrepsisse, et pro *Rhemensi* dicendum Reomaense Monasterium, in Lingonensi Dioecesi, saeculo quinto conditum a Joanne in paterno fundo, quod coenobium ex Bolland accipimus, S. Joannis appellari. Baronius videtur opinari, nullo tamen fretus auctore, alium hunc a Reomaensi Joannem esse. Ejus gesta videat superius lector in *Surio* nostro p. 797.

MARTYROL. — In Palaestina, S. JACOBUS Eremitae, qui post lapsum, diu in sepulero, poenitentiae causa, la-

Martyrol. illustr.

tuit, et clarus miraculis migravit ad Dominum. (*V. Surium*, p. 799).

QUARTO KAL. FEBR.

JAN. DIE XXIX.

MARTYROL. — Lugduni in Gallia, S. FRANCISCI SALESII Episcopi Gebennensis, Confessoris, de quo agitur quinto Kal. Januarii. (*V. Acta quae Surio addidimus* p. 824).

MARTYROL. — Romae via Nomentana, natalis SS. Martyrum PAPIAE et MAURI militum tempore Diocletiani Imperatoris: quorum ora jussit Laodicius Urbis Praefectus ad primam Christi confessionem lapidibus contundi, et sic eos in carcerem trudi, ac postea fustibus caedi, atque ad ultimum plumbatis percuti, donec expirarent. (*Vide supra in Historia* S. Marcelli Pp. M. ad diem xvi huj. in *Surio*, p. 335).

MARTYROL. — Perusiae S. CONSTANTI Episcopi et Martyris, qui una cum Sociis, sub Marco Aurelio Imperatore, ob Fidei defensionem martyrii coronam accepit. (*V. Surium*, p. 811).

S. SARBELIUS ET S. BARBEA

SOROR EJUS MM.

Anno 105 — *Orientales.*

MARTYROL. — Edessae in Syria, SS. MM. Sarbelii et Barbeae sororis ejus qui a beato Barsimaeo Episcopo baptizati in persecutione Trajani, sub Lysia Praeside, martyrio coronati sunt.

Falso Mozzonius Presbyterum dicit Sarbellium; Sacerdos enim quidem enunciat, sed idolorum ante conversionem; qui paullo post baptismum a tyranni satellitibus comprehensus, martyrii gloriosum iniiit certamen. Graecorum Menaea Sârbilum vocant et Bebaeam, eosque colunt die xv octobris, non xv Kalendas ut habet in Notis Baronius. En horum distinctam e Menaeis memoriam. Sar-

belius Edessae (a), Trajani temporibus, diabolici erroris et impurarum victimarum sacrificulus, cum festâ quadam daemonum celebritate, impia sacra de more exorsus, acriter a S. Barsimaeo (*vide postridie hujus diei*) ejus urbis Episcopo objurgatus esset ut qui multis esset exitii causa, adjutrice Dei gratiâ, S. Antistitis verbis compunctus, et dictis audiens, Christianam religionem una cum Bebaeâ (*Bârbea*) germanâ sorore suâ amplectitur, fidei mysteriis imbuitur, et ab eodem salutaribus undis expiatur. Delatus autem ut Christianus apud Profectum urbis Edessenorum, ipsius tribunali exhibitus est, et primo virgis gravissime caesus. Sed cum Sanctus multa in eum ejusque idola et Imperatorem jocaretur, in rabiem actus Praeses, septies mutatis in orbem vicibus, nervis eum bubulis cecidit, uncis laniavit, facibus adussit. Quae cum fierent, et Sanctus in Deum defixus oraret, mitigavit dolores illius Dominus virtutum. Gerosum illius in sustinendis cruciatibus animum contemplatus tyrannus, rursum exhiberi eum imperat, et clavos capiti illius infigi, dein serrâ discindi. Sed cum ex utroque tormento Sanctus divina virtute illaesus evasisset, obstupere astantes. Haec cum cerneret soror ejus Bebaeâ, ipsa se palam Christianam professâ est coram iudice; qui dire flagris laniatam, claudit carcere. Sanctum vero ex unâ manu suspensum, et pelle corporis revulsâ, cum adhuc spirantem videret, utrumque plecti capite jubet. Fideles clam sublata eorum corpora terrae mandarunt laudantes et benedicentes Deum.

(a) *Edessa* in Mesopotamia ad Armeniae fines et olim in Armenorum ditione, anno excitata est ante Chr. natum ccciv. Terraemotu prostrata, eam reaedificavit Justinus, quare interdum *Justinopolis* nomine indicant auctores. Anno salutis cxxvii Romanorum copiae incenderunt. Eâ Cruce signatus Christianorum exercitus potitus est; at anno mclxiv a Turcis sanguine et ruinis oppleta. Multis nobilitata est sanctorum trophaeis. Est et alia Edessa in Macedonia.

S. SABINIANUS MARTYR.

Anno 275 — Graecus.

MARTYROL. — In territorio Tricasino, S. SABINIANI Martyris, qui, jubente Aureliano Imperatore, pro fide Christi decollatus est.

Natione Graecus, pagano utroque parente, data studiis operâ et artibus liberalibus, Philosophiâ non leviter edoctus, per ea quae facta sunt visibilia ad invisibilia; quae Dei sunt, ascendit, et paternos deos didicit aspernari ut inanes et stultissime cultos. Veritatis cupidus, libros Christianorum clam sibi comparavit, et sacras Scripturas legit atque perpendit. Psalmus interea centesimus quinquagesimus, cordis humilitatem et poenitentiam spirans, spemque in Divinam pietatem, se se offert considerandus; ad ea verba: *Asperges me hyssopo et mundabor etc...* ut piscis amo, ne progrediatur occultâ vi retinetur, eaque repetit ignorans sed optans cognoscere quid significant. Tum Angelus apparet dicens: *Mundaberis, Sabiniane, ut cupis, et super nivem dealbaberis, si sacro baptismatis fonte lotus fueris.* His dictis, disparuit. Protinus adolescens, vigore fidei assumpto, Christum ubique praedicat, et ad baptismum omnes cohortatur. Quibus auditis pater ejus, minas, blanditias adhibet in filium, qui formidans ne victus naturae legibus, patri obtemperando succumbat, de Evangelii praecepto dimittit patrem et matrem, et Cruci ferendae paratus Christum sequitur. In Occidentem peregrinatur, regeneratur baptismis, multisque lustratis locis, Tricas (b) in Galliae Campaniam pervenit, ibique eligit mansionem. Tunc ejus sanctimonia circumquaque coepit coruscare, et infidelibus ipsis ejus exemplum ac praedicatio de Christo

(a) *Tricae* vel *Trecae* urbs et *Tricassium* (gallice *Troyes*) in Galliarum Campaniâ (*Champanie*) c. *Tricassibus* seu *Tricassitis* quibus antiquitus princeps civitas *Augustodona* erat, nomen duxit.

suadere. Sed quoniam citius ad fidem vulgus convertitur si portenta conspiciat, baculum, quem manu gestabat, Dei Servus humo fixit et factâ coram populo oratione frondes coëgit producere. Hoc viso miraculo, virorum supra mille ad Dominum sunt conversi. Aurelianus (a) interea Imperator in Gallias adventat, irruentes barbaros repressurus armorum vi, et Viennae aliquantisper sistit. Ad cuius aures magnus fit rumor de Sabiniani gestis. Jubet ergo ut sanctus vir comprehendatur et adducatur ad se. Mittitur Praeses Crispinus cum militum manu; Sabinianum invenerunt in oratione defixum, qui satellitibus, oratione assurgens, se jungit, *accelero, dicens, vobiscum viam quia scio me propediem aeternae adipisci vitae coronam.* Ad Aurelianum itaque deducitur, sanctum Confessorem aggredditur Imperator verbis multis ut ei suadeat Deorum cultum; ad quae Sabinianus: *Hactenus Princeps plurima dixisti, sed super arenam prorsus seminasti; obtulisti mihi consilium, sed penitus pestiferum; accipe tu a me sanum consilium...* sapientissimis dictis Sabinianus idolorum cultum reprobât, irridet, inanem demonstrat et turpem; *quare accipe, concludit, consilium salubre, et, relictis idolis, sequete Dominum.* Haec audiens Aurelianus, intelligens nihil se profecisse, supplicia censuit adhibenda, dumque parantur includitur Sabinianus in carcere, duodecim custodientibus militibus; quibus ipse praedictum verbum vitae, et credentibus baptismum administrat; qui omnes libentissime postera die caput securi pro Christo submiserunt. Sabinianus igitur novo delicto reus conversionis militum, Aureliano sistitur, cui gravissima tormenta mi-

nitanti, nobili hac sententiâ est afflatus: *Terra fructifera quo plus excolitur amplioribus abundat fructibus; esto igitur, imperator, durus agricola, sulca terram corporis mei altius verberum et ferri araturâ; excoque illam igni tribulationis ut residet si quid in ipsâ est rubiginis.* Tunc ferox Aurelianus galeam aeneam torreri jubet et ejus capiti apponi ut illico atrociter moriatur; sed Dominus martyri suo non deficit, atque a combustione teterrimâ liberat. Post haec in lecto ferreo sternitur, ut suppositis flammis excandescere aduratur; sed ut quondam tres Hebraei adolescentes in Babilonica fornace, hic laetanter illaesus benedicit Domino. Irrisus itaque Imperator instigante Sabiniano ut ad saeviora et effectu securiora supplicia deveniat, praecipit ut trabes magna humo infigatur, cui alligatus Sabinianus sagittarum procellâ transfixus intereat; at sagittae incassum pervolant. Traditur ergo rursus in custodiâ, ubi catenae ipsius confringuntur, milites sunt oculis capti, et S. Confessor solutus, nullo impediante, Trecas revertitur. Quâ cognitâ fugâ, Imperator milites huc illuc advolare jubet ad eum perquirendum, inventumque illico necandum. Jam Tricassinum territorium attigerat vir Dei, cum apud pagum Rilliacum (gallice *Rilly*) leucas quatuor Trecis dissidente, militibus circumdatus, ex iis quidam ab eo rogatus ut festinaret, ejus caput gladio abscidit ix Kal. Februarii. Christiani reverenter corpus martyris gloriosissimi tumularunt, et aliquamdiu persecutionum causâ occultatum, saeculo septimo in Ecclesiam ejus nomine excitatam, deinde in Metropolitaneam Trecensem translatum est.

(a) Aurelianus Claudio II successit anno CCLXX. Regnum inivit omnium plausu et bellicis triumphis honestatum, de Alemannis fuis, et Zenobiâ Orientis reginâ ac Tetrico Galliarum tyranno devictis. Cessante vero armorum in barbaros stre-

pitû; hostiles conatus ferocemque animum in Christianos vertit, nonam excitando Persecutionem quae brevi desiit per necem ipsi a suis illatam anno CCLXXV.

S. AQUILINUS PRESB. MARTYR.

A 750 ad 790 — *Germanus*.

MARTYROL. — Mediolani, S. Aquilini Presbyteri, qui ab Arianis gladio in gutture transverberatus, martyrio coronatur.

Aquilinus, Herbigopolensis (a), illustri genere, adhuc puer fidei zelo urgeri visus est; cum enim quosdam condiscipulos, Optimatum filios, haereticâ pravitate infectus, dicentes audisset Christum ex Maria, virili semine propagatum, graviter contra illum errorem invehi non pertimuit. Coloniam Agrippinam studiorum causâ missus, ibi Clero voluit adscribi, et Canonici dignitate ornatum fuisse ferunt. Fidei Catholicae propagandae ac tuendae studio, Germaniam, Galliam et Italiam peragravit, contra Arianorum perfidiam (b) dimicatione susceptâ. Demum Mediolanum profectus, ab illis ob fidei Catholicae defensionem, teterrime necatus prope Ambrosianam Ecclesiam, ad praemia aeterna migravit.

MARTYROL. — Treviris, depositio S. VALERII Episcopi, discipuli sancti Petri Apostoli. (V. *Surium*, p. 809).

S. SULPITIUS SEVERUS EPISC.

Obiit anno 594. — *Gallus*.

MARTYROL. — Apud Bituricas, S. SULPICII Severi Episcopi, virtutibus et eruditione conspicui.

Falluntur qui veteribus Martyrologii Editionibus (ante correctionem Urbani Pp. VIII) innixi et Baronio, hunc Sulpicium Severum putant S. Martini Turonensis fuisse discipulum. Hic enim magno Turonensi Thaumaturgo multa fuit aetate posterior, nihilque praeter nomen ha-

(a) Herbigopolis seu Wurtzburgum urbs est, olim caput, Germanicae regionis quam Franconiam appellabant, Rheno flumini proximam.

(b) Arianorum haeresis (de qua alibi fusius), cui progressu temporis et aliorum diversi nominis errores admixti sunt, grassari in Italiâ non destitit praesertim apud Insubres, nisi labente sae-

bel commune cum Sulpicio Severo Presbytero Aquitano, qui ad S. Martinum se contulit anno ccccxcv, et a Pelagianis est in senectute deceptus. (De hac controversiâ vide Litteram Apostolicam Benedicti XIV, Martyrologio ab eo emendato praemissam, NN. 37 et seqq.) Sulpicius autem noster, illustri Senatoriâ Galliarum stirpe ad Bituricensem (*Bourges*) Cathedralam evectus est durante Gunthranno Rege qui eximias viri dotes et sanctitatem noverat. Solutâ oratione et versu eleganter dixisse et scripsisse ferunt. Disciplinae regimen summa quidem aequitate sed salubri severitate et fortitudine tenuit. Sedit sanctissime annos septem. Fuit postea et alius Sulpicius, sed cognomento Pius Bituricis Episcopus, de quo supra.

TERTIO KAL. FEBR.

JAN. XXX.

MARTYROL. — (ex l. *huj.*) Romae, SANCTAE MARTINAE Virginis, quae sub Alexandro Imperatore, diversis tormentorum generibus cruciata, tandem gladio martyrii palmam adeptâ est. (V. *Surium*, p. 833).

S. HIPPOLYTUS PRESB. MARTYR.

Post 250, ante 280.

MARTYROL. — Antiochiae, passio beati Hippolyti Presbyteri, qui Novati schismate aliquantulum deceptus, sed operante gratiâ Christi correctus, ad unitatem Ecclesiae rediit, pro quâ et in quâ postea illustre martyrium consummavit. Hic rogatus a suis, quae nam secta verior esset, execratus dogma Novati (c), eam fidem dicens esse servandam, quam Petri Cathedra custodiret, jugulum praebuit.

Egrege haec de Hippolyto canit elegiacis versibus Prudentius in *Pe-*

culo viii. Parum probabiliter, notant Bollandistae, conjectat Ferrarius, floruisse S. Aquilinum temporibus Theodorici, nempe saeculo vi; tum enim in ejus patriâ Herbigopoli vix aliquae illuxerant Evangelii scintillae.

(c) De Novato aliquid dicemus, ut aptiori in loco, in hist. S. Cypriani Ep. Mart., die xiv sept.

risteph. hymno 11. Ne tamen alicui errandi detur occasio, recte monet Baronius, tres a Christianorum poëta elegantissimo Hippolytos Martyres in unum esse conflatos; hunc nempe Antiochenum Presbyterum; alterum militem Romanum qui xiii Aug. colitur; tertium denique Episcopum Portuensem qui xxii Aug.

SS. FELICIANUS ET PHILAPPIANUS
AC CXXIV SOCII MARTYRES.

MARTYROL. — In Africa, passio SS. MM. FELICIANI, PHILAPPIANI et aliorum centum viginti quatuor.

Horum Christi militum palma non uno tantum Romano at aliis vetustissimis Martyrologiis celebratur, nominibus tamen aliquantulum immutatis. Eorum aetas et patria ipsos lauerunt eruditissimos Bollandianos.

S. BARSIMAEUS EPISC. MART.

Anno 105 — *Syris.*

MARTYROL. — Edessae in Syria, S. BARSIMAEI Episcopi, qui cum Gentiles plurimos convertisset ad fidem, et praemisisset ad coronam, eos secutus est sub Trajano cum palma martyrii.

Edessenorum Antistes (vide pridie de SS. MM. Sarbelio et Barbaea) Barsimaeus, cum totus esset in spargendo Evangelii semine, multos paganorum ad Christum traxit ac baptismo renatos Ecclesiae Dei adiunxit; inter quos Sarbelium idolorum sacerdotem, quem diabolica sacra in fano pro quadam festivitate parantem vehementer objurgare non timuit; quare comprehensus est et Duci Lysiae oblati, qui S. Episcopum fustibus dire caesum in carcerem retrusit. Cessante paulo post persecutione, dimissus est; at statim ac suae est restitutus Ecclesiae, actis Numini gratiis, animam placidissime efflavit particeps martyrii gloriae quam aliis comparaverat.

S. BARSESE EPISCOPUS.

Circa 370.

MARTYROL. — Ibidem (*Edessae in Syria*), S. BARSEN Episcopi, gratia curationum illustris, qui a Valente Imperatore Ariano in extremas illius regionis oras ob fidem Catholicam relegatus, vitam finivit.

Ducentis sexaginta post circiter annis Barses, seu Barsas, Barsimaei de quo nuper, Edessenam Cathedram tenuit, ac de eo illustris admodum est apud Graecos et Syros memoria. Ejus breviter res gestas commemorat Theodoretus *Hist. Eccles. Libro 4, C. 15*, ex quo Baronius ad an. CCCLXXI N. 109.

« Barsen, cujus etiam hoc (*Theodreti circa ccccxix*) tempore, celebre est nomen non Edessae solum quam gubernabat, et vicinis civitatibus, verum et in Phaenice, Aegypto, Thebaide (per has namque nationes universas fama ejus, propter virtutis splendorem, permaneverat) primum Valens Aradum insulam incolere mandavit. Ast ubi intellexit infinitam hominum multitudinem ad eum confluere (etenim Apostolica repletus gratia morbos verbo pellebat), Ozyrinchum, quod est oppidum Aegypti, eum relegavit. At cum etiam isthuc ejus gloria frequentes undique mortales pertraheret, ad castellum quoddam in extremis locatum finibus, ac juxta colentibus Barbaris oppositum, cujus nomen Philo est, senem illum, idoneum jam sane regno coelorum incolam, deportandum curavit. Ferunt ejus lectum in Arado insula ad hodiernum diem remanere, multo sane honore decoratum; nam multi morbis vexati, ubi in eo decubuerint, integrae sanitati per fidem restituantur. »

S. ALEXANDER MARTYR.

Anno 250.

MARTYROL. — Item BEATI ALEXANDRI, qui in persecutione Decii com-

prehensus, longaevae aetatis venerandâ canitie, et confessione iteratâ resplendens, inter carnicum tormentis reddidit spiritum.

Passionis tempore et genere, aliquâ insuper apud Chronistas confusione, haud alium, quidquid Baronio videatur, putant Bollandistae hunc esse quam Alexandrum Jerosolymitanum Episcopum de quo idem Martyrologium Die XVIII Martii.

S. MATHIAS JEROSOLYM. EPISC.

Anno 102 — Palaestinus.

MARTYROL. — Jerosolymis, natalis S. MATHIAE Episcopi, de quo mira et plenâ fide gesta narrantur: qui sub Adriano multa pro Christo perpressus, demum in pace quievit.

«Episcoporum tempora qui Ecclesiam Jerosolymitanam rexerunt, quoniam ut fertur vitam ad breve admodum temporis spatium ducebant, nusquam scriptorum monumentis servata reperio (*ait Eusebius L. 4, Hist. Eccles. C. 5*). Tantum tamen ex quorundam scriptis animadverto, Episcopos numero quindecim, ad obsidionem Adriano regnante contra Judaeos factitatum, gradatim succedendo, illic fuisse, quos universos antiquâ Hebraeorum stirpe (totam namque eorum Ecclesiam ex Hebraeis coaluisse constat) satos memorant.» Mathias octavus fuit post Jacobum fratrem Domini (a) Jerosolymorum Episcopus, vir strenuus in opere verbi

(a) Jacobus Apostolus *Minor* appellatus, cognomento *Iustus*, de quo Kalendis maji, Jerosolymitanæ tunc vagientis Ecclesiae constitutus fuerat Antistes ab Apostolis anno a Christi morte I.

(b) *Samnium* vetus nomen est Italicae regionis quae nunc *Abruzzorum* vocabulo (*Abruzzi*) designatur, et inter Adriaticum mare ad orientem, et ab occasu Latium, vel Campaniam, a septemtrione Umbriam et Picenum, continetur. Praeter Samnites, incolebant Marrucini, Vestini, Peligni, Sabini et Marsi.

(c) *Tertius* profecto, non *Quartus* numerandus esset hujus nominis Pontifex, antipapam Felicem (cui passim *Secundus* nomen factum) excludendo, qui Sedem Apostolicam illicite occupavit anno cccclv S. Liberio Pp. exulante. Sed ne oriatur

Dei. Dicitur in pace vitam finisse, non quod Ecclesiae tunc quies aliqua et tranquillitas obtigerit; sed quia non ferro peremptus, at proprio fato decesserit, multis alioquin fractus aerumnis ac laboribus.

S. FELIX IV PAPA.

Obiit anno 530 — *Italia*.

MARTYROL. — Romae, S. FELICIS Papae, qui pro fide Catholica plurimum laboravit.

Atavus S. Gregorii Magni, religiosissimâ aequae ac nobilissimâ in Samnio (b) senatoriâ stirpe progenitus, quartus hujus nominis Felix (c) in Petri Cathedram defuncto beato Joanni I, suffectus est. Eum temere historicorum nonnulli e beatorum albo expungunt, quod, licet spectatissimam ejus virtutem inficiari nequeant, ex haeretici Theodorici Regis jussu, novo et pessimo exemplo, Ecclesiae regimini quasi impositus fuerit. At cum pro bono pacis a Clero et Fidelibus Catholici Orbis acceptissimus sine controversiâ fuerit, optimoque de Ecclesiâ meritis, et sanctitate vitae praeclarissimus, nulla superest critices ratio quâ tributis a Romana Liturgia tanto Pontifici cultus denegetur. Apostolicam, contra saecularem sensim irrepentem in re ecclesiastica, potestatem tuendo, clericalis fori et Petri Sedis jura sapientissimis decretis affirmavit, idque adeo prudenter, ut Athalaricum (d) Arianum Principem

confusio, chronistae hunc nostrum ex veteribus monumentis *Quartum* communiter vocant, ut in tabulis Romanae Ecclesiae.

(d) *Athalaricus* nepos erat Theodorici Amali Ostrogothorum Ducis qui anno ccccxviii Odoacre superato et occiso, Italicum regnum sibi suisque comparaverat. Cum Theodoricus tyrannus anno dxxvi decessisset, Athalaricus successit, Arianus quidem at mitiori ingenio, quem regebat Amalasunthae matris virile consilium. Novem annos regnavit. Extat praeclara Athalarici Constitutio (*apud Cassiodorum, L. 8, Variat. 24*) qua discernitur, quod qui, quacumque ex causâ, jure convenire quempiam volet ex Romano Clero, ad beatissimi Papae judicium prius conveniat audiendus.... quae Constitutio Catholico digna Principe, S. Fe-

consentientem habuerit. In Semipelagianos (a) praeterea auctoritatem et fortitudinem munivit S. Caesarii Arelatensis Episcopi. Basilicam fecit SS. Cosmae et Damiani, mutatâ veteri aede Romuli in via sacra; ea in Basilica, ait *Du-Chesne*, haec olim legebatur inscriptio:

Aula Dei claris radiat speciosa metallis,
In qua plus fidel lux pretiosa micat.
Martyribus medicis, populo spes certa salutis,
Venit et ex sacro crevit honore locus.
Obtulit hoc Domino Felix, Antistite dignum
Munus, ut aetherea vivat in arce poli.

Templum quoque S. Stephani quod Joannes ejus decessor inchoarat perfecit, opere musivo et marmoribus decoratum. Ordinatione bis peracta mensibus Februario et Martio, quatuor Diaconos sacrauit, Presbyteros quinquaginta quinque, Episcopos triginta novem. Sedit annos circiter quatuor, decessitque pridie Idus octobris, et in Basilica S. Petri Apostoli sepultus est.

S. ARMENTARIUS PAPIENS.

EPISCOPUS.

Obiit anno 732 — Italus.

MARTYROL. — Papias, S. ARMENTARIUS Episc. Conf.

Hujus ut quorundam aliorum Tincensium Antistitum gesta, ob crebras ejus Urbis vastationes, perierunt. Id colligimus ex historicis Papiensis Ecclesiae, Armentarii sanctitatis specialem notam fuisse orationi assidue et ferventissime incumbere, ejusque efficaciam impense et eloquenter praedicare. Cum sedisset vir Dei annos XII (juxta nonnullos, xxx, qui

licis postulatione lata conjicitur. Quae hominis haeretici sanctio, ruborem (*hic dicit Bollandus*) modernis incurrere queat politicis, cum quam ille constare Ecclesiae cupit *longae consuetudinis*, omninòsque consentaneam potestatem, eam ipsi detrahare omni arte doloque contendant! Haec saeculo XVI adnotabantur; quid dicendum hoc nostro XIX?

(a) *Semipelagianorum* haeresis e Pelagianismo, minus deformi specie pullulavit ineunte saeculo V, at multo magis formidolosa, quae erroribus subtilius inficiebat dogmata Christiana de Origi-

ajunt consecratum fuisse anno DCCC, mortuum circa DCCCXX) ad coeleste praemium anno DCCCXXXII migravit, ejusque corpus in sacrario majoris templi reconditum, divino munere, ut ait Galesinius, multis miraculis claruit.

MARTYROL. — In Malbodio, Haunoniae monasterio, S. ALDEGUNDIS Virginis tempore Dagoberti Regis. (*Vide Surium, p. 837*).

S. SAVINA LAUD. VIDUA.

Obiit anno 311 — Italica.

MARTYROL. — Mediolani, S. SAVINAE feminae religiosissimae quae ad sepulcra SS. Naboris et Felicis Martyrum orans, obdormivit in Domino.

Savinam ex clara Tricassinorum domo genuit Insubrum urbs Laus Pompeja, complurium coelitum mater. In saeva Maximiani persecutione, impiorum metu nihil detenta, pietatis officia erga Christi Confessores sedulo exercebat, praesertim eorum surripiendis noctu cadaveribus sacris, et reverenter humandis; inter quae contigit ut sepeliret cum aromatibus exuvias SS. Naboris et Felicis (*v. XII Jul.*) qui gloriosissime pro fide occubuerant. At hos SS. Martyres cupiens securius et honorificentius tumulare, impositas vehiculo suo, Mediolanum ad Philippi Polyandron (*b*) transvehxit; ad quorum sepulcrum jejuniis et orationibus vigilans placidissime e vita migravit, ac ibi est recondita. Corpus sanctissimae feminae a S. Carolo Borromeo (*v. IV Nov.*) saeculo XVI, aperto sarcophago recogni-

nali Peccato, de Gratiâ et de Libero Arbitrio. Secta haec sub S. Felice Pp. IV, in Arausionico (urbis Oranges in Galliâ) Concilio, anno DCCXIX solemniter est damnata. De Pelagio incidet nota pro S. Innocentio Pp. I, die XXVIII Julii.

(b) *Polyandron* graeca voce, latine *Pollyandrium*, sive multorum hominum, dictus est Mediolani Hortus valde latus, extra urbis moenia, quem praestantissimus vir Philippus S. Cajo Antistiti, anno salutis circiter LXXX, concessit ad Christianos sepeliendos.

tum, incorruptum integerrimumque et suaviter olens magnam cum sancta laetitia admirationem beato iniecit Antistiti, et singularem omnium reverentiam excitavit; faciem autem beatissimae mulieris, dormientis potius quam demortuae erat intueri. Hoc mirae post duodecim et amplius saecula incolumitatis prodigium, per civium ora divulgatum, innumeris spectatum oculis, publicam erga Laudensem Matronam devotionem et auxit et propagavit. S. Carolus dentem e mandibula ejus evulsit, quem argentea theca locatum, pretiosissimi cymeli loco, e collo dum vixit pendentem tulit. Ob demolitionem postea pervetustae Naborianae Basilicae quae Philippi (a Dei Servo de quo in Nota, in cujus hortis excitata fuerat) dicebatur, ad Basilicam Ambrosianam quotquot illic essent SS. Reliquiae sunt translatae.

S. HYACINTHA DE MARISCOTT.

Virgo.

Nata anno 1585 — Decessit 1640.

Itala.

MARTYROL. — Viterbii, S. HYACINTHAЕ de Mariscottis, Virginis tertii Ordinis S. Francisci Sanctimonialis, poenitentia et charitate insignis, quam Pius Pp. VII Sanctis adscripsit.

Illustri Romanā stirpe genita, in Viterbiensi (a) monasterio cui educanda fuerat commissa, Tertii Ordinis (b) S. Francisci Institutum am-

plexa est. Gravi corporis morbo ejus spiritum Dominus misericors sanavit, mundanis vanitatibus indulgentem; ac ubi convaleuit, asperrimae poenitentiae ac demississimae humilitatis exemplar se praebuit, multo sane subtiliori ingenio usa ad multa quotidie excogitanda quibus aliqua animi corporisve poena esset perferenda, quam saeculi sectatores ad aliquid sibi deliciarum comparandum. Multa insuper in salutem proximorum egit pari ardore ac prudentia; tenacissimam restinxit odia, periclitantium puellarum honestatem in tuto posuit, quasdam a vitae licentia deterruit, plurimos ad meliorem frugem traduxit; id assecuta sancto eloquio et exemplo ac precibus ad Deum fuis, dum acerba sui afflictatione poenas ab ipsis debitas Deo reddere ad proximorum expiationem satagebat. Aegrotorum item in Nosocomiis levamini operam impendit, pauperumque suscepit patrocinium, nulli parcens labori, divitiis feliciter ad subsidia corroganda allectis, ita ut prodigii loco habendum sit quot miserorum generibus inops Virgo consuluerit. Quos uberrimos zeli fructus, ejus probe sanctimoniae apud omnes opinio protulit. Prophetia et variis coelestibus donis ditavit Deus Sponsam suam fidelem, et tanta in eum ac proximorum charitate fragrantem, atque miraculorum gratia in vita et post mortem, qua ad coelum advolavit annos nata quinque supra quinquaginta. Coli coepit Beatae titulo ab anno MDCCXXVI, solemnini dein Canonizatione anno MDCCCVII.

(a) *Viterbium*, antiquitus *Biterbum* (Ital. *Viterbo*), urbs est in via Aemilia ad Sabinae, Tusciae et Umbriae fines.

(b) *Tertius Ordo* appellatur Institutum virorum vel feminarum aliquota utens Regulae parte aliquis ex primoribus religiosorum Ordinibus quo originem duxit. Tertio Ordini adscripti aut collegialiter et veluti coenobitice vivunt, aut religiosam quadam methodo, et quantum licet, in saeculo; et hi quidem ad exteriorem habitum cujusdam praescripti generis vel tenentur vel non; diversa etiam modo votis se adstringunt; statutas adhi-

bent vel communiter vel privatim precesiones, pietatisque et charitatis exercent officia. De arcta et perpetua domus clausura pro feminis non agitur, haec enim *Secundum* non *Tertium* Ordinem constituit. Fuit Praemonstratensium S. Norberti, Carmelitarum, Fratrum S. Augustini, Praedicatorum praesertim S. Dominici, et Franciscalium ex pingui et florentissima propagine, Tertii hujusmodi Ordinis palmites proferre, sanctitatis odore et fructibus et gloria in Ecclesia Dei valde conspicuos. Tertius S. Francisci Assisiensis Ordo *De Poenitentia* appellatur.

PRIDIE KAL. FEBR.

JAN. DIE XXXI.

S. PETRUS NOLASCUS.

*Natus circa 1189—Obiit anno 1256.**Gallus.*

MARTYROL. — Barcinone in Hispania, S. PETRI NOLASCI Confessoris, qui obdormivit in Domino octavo Kal. Januarii (*ex die xxv Dec.*), ac Fundatoris Ordinis B. Mariae de Mercede Redemptionis captivorum, virtute et miraculis clari; cujus festum colitur jussu Alexandri Septimi prid. Kal. Feb.

Pauca de beatissimo Servo Dei supersunt nobis dicenda, cum plenam lectores nostri habeant de eo notationem in Proprio Breviarii hac die.

Locus ejus natalis gallice dicitur *Laurayis*, pagus autem *Mas des Saintes Puellas*, jam Tolosanae, nunc Carcasonensis (*a*), ut proximioris, Dioecesis. Quam illustri evasurus esset charitate in miseros, ut favum mellis in vagientis dextera a convolantibus apibus extractum mittamus, luculentissimo sane praesagio fuit, quod, infantulus adhuc, quosvis egenos cernens, amare fleret donec ipsos stipe recreatos conspexisset, et eis grandiusculus quidquid sibi pecuniae vel esculentorum datum esset, propriis manibus largiretur. Adolescens Committi adhaesit Monfortio Catholicorum Duci Albigenisibus (*b*) debellandis, qui armis freti haeretici Petri Aragoniae regis, impie crudeliterque Galliam Narbonensem divexabant. Parta victoria, Aragoniorum regis in pugna occisi adolescentulum filium educaturus, Barcinonam hortante Monfortio se contulit. Tunc, Christifidelium quos Maurorum, in Hispania eo tempore grassantium, tyrannis captivos identidem et turmatim ducebant, quosque in maximo, sub servitutis durissimo jugo, videbat fidei et aeternae salutis discrimen versari, mi-

serrima conditione commotus, ad ipsos redimendos quinquies Valentiam adiit et semel Majoricam, ac ut alius dives esset, sibi omnino erat pauper, in extrema victitans voluntaria egestate. Novo Ordine, divino nutu cum sancto Raymundo de Pennafort (*vide supra ad diem xxiii*) excitato, cui nomen S. Mariae de Misericordia seu de captivorum Mercede, anno MCCXVIII, cum Generalem Praefecturam gereret, ad procurandam pro captivis eleemosynam multoties totam Hispaniam pedibus peragravit, atque in Africam transmisit, ubi olim spoliatus fuit, dire caesus, catenis vinctus. Duodecies suos Fratres ad insigne illud pietatis opus apud barbaros misit; duo millia septingenti et amplius, eo vivente, ex Mahometanorum manibus liberati sunt. Cum duo nefarii homines illum occidere decrevissent, domum venerunt; Petrus periculo coelitus cognito, obviam illis exiit, et blande alloquens, ad virtuosam vitam traduxit. De imminente tandem morte, prope septuagenarius a B. Raymundo admonitus est. Quidquid nonnulli dicant, satis liquet, S. Petrum Nolascum in Presbyteratus ordine fuisse constitutum. Anno a Viri Dei morte quarto, juridicus processus a Barcinonensi Episcopo, de ejus heroicis virtutibus, instructus fuit pro Canonizatione, quo ex documento (*apud Bened. XIV de Beatificat. etc. Libro 1, C. xli, N. 9*) desumpta sunt quae narravimus. Prima autem concessio Officii facta est ab Urbano VIII, anno MDCXXVIII.

MARTYROL. — Romae, via Portuensi, SS. Martyrum Cyri et Joannis, qui post multa tormenta, pro confessione Christi, capite truncati sunt. (*Vide Surium, p. 848*).

S. METRANUS MARTYR.

Anno 249. Nat. Aegyptius.

MARTYROL. — Alexandriae, natalis S. METRANI Martyris qui sub Decio Imperatore, cum ad jussionem Paga-

(a) Carcasona, olim Carcaso, urbs est in meridionali Galliae provincia vulgo *Languedoc*.

(b) De Albigensibus haeticis verba fiunt in nota pro S. Dominico, die iv aug.

norum nollet impia verba proferre, illi totum ejus corpus fustibus colli-serunt, vultumque et oculos praeacutis, cālamis terebrantes, ipsum extra urbem cum cruciatibus expulerunt, ibique lapidibus oppressum interemerunt.

De persecutōne in qua occisus est Metranus, sive Metras, *admirabilis senis*, ut eum vocat Nicephorus, haec scribit (*apud Eusebium Hist. Eccl. L. 6, C. 34*), S. Dionysius Episcop. Alexandrinus: « Non regio aliquo edicto mota persecutio est, sed anno integro illud praevertit. Nam cum isthuc venisset, malorum quae deinde urbi acciderunt, vates quidam, Gentilium in nos multitudinem concitavit, cum eos ad patrias tuendas substitutiones vehementer impulsisset. Hoc illi auctore ac hortatore omnem licentiam ad quodvis designandum scelus arripiunt, solam eam pietatem et verum daemonum cultum arbitrati, si in nostrorum hominum caede ac sanguine grassarentur. Primum igitur senem quemdam, Metram nomine, arreptum jubent impia verba proferre... » reliqua narrationis habes lector in textu Martyrologii superposito.

SS. SATURNINUS,

THYRSUS ET VICTOR MARTYRES.

Anno probabiliter 250.

MARTYROL. — Ibidem (*Alexandriae*) SS. Martyrum SATURNINI, THYRSI ET VICTORIS.

Acta desunt; aetas incerta. Apud Bollandanos ex Galesino et Canisio haec reperimus:... Clericalis ordinis homines, in Deciana persecutōne, varie graviterque cruciati, confirmatis mirandum in modum animis in Fidei confessione, coronā coelesti donati sunt. Notat Baronius horum no-

mina a Beda se et Usuardo accepisse. Eadem prorsus dicenda sunt de sequentibus:

MARTYROL. — In eadem civitate (*Alexandriae*) THARSICII, ZOTICI, CYRIACI ET SOCIORUM.

SANCTA TRIPHENES MARTYR.

Ex Oriente.

MARTYROL. — Cyzici in Hellesponto, S. TRIPHENIS Martyris, quae plurimis tormentis superatis, a tauro demum necata, martyrii palmam promeruit.

Cyzici (a) orta Triphenes, patre Anastasio Senatore, matre Socratiā Christiana ad Martyrium pervēnit non ab aliis ducta; verum ultro se ipsa certamini obtulit. Nam cum turpia Gentilium sacra irrideret, atque hortaretur ut a vanissima superstitione desisterent, ac pro eorum conversione Deum precaretur, jubente Caesario Praefecto in ardentem caminum injecta est; verum hinc admirabili modo erepta, sublimis suspenditur, et mox dejecta clavis humi fixis excipitur ac confoditur; dein feris obicitur, quibus eam minime contingebat, taurus demum eam aggressus, cornibus eam lacerat ac prosternit. (*Ita Acta ex Menaeis*).

S. GEMINIANUS MUTIN. EPISC.

Florebat circa ann. 360.

Obiit anno 397. — Italia.

MARTYROL. — Mutinae, S. GEMINIANI Episcopi, miraculorum gloriā illustris.

Ex Vita quam Auctor anonymus (*apud Mombritorium in opere Bollandiano*) tradit, res longā aetate disjunctas simul permiscens, ut exempli gratiā tempus Joviani Imperatoris atque simul incursum Attilae in Italiam (b), concludendum eximio Bollandando videtur duos fuisse Geminianos,

(a) *Cyzicus* urbs fuit nobilissima in Mysia Minori, quam Hellespontus et Propontis perfundunt. Vix supersunt ruinae.

(b) *Attila*, Hunnorum (Pannoniae barbarae gen-

tis) Rex, in Italiam irrūpit circa cccclii, annis a S. Geminiani obitu elapsis fere sexaginta. Non est tamen ad alium ejusdem nominis beatum virum tunc viventem adscribendum, cujus merito

quorum gesta ut in antiquioribus maxime homonymis saepe contingit in unum sint confusa. De priore nunc sermo est, qui S. Ambrosii Episcopi et Laudensis S. Bassiani, et S. Severi Ravennatensis aevo, cum iis in Synodo Mediolanensi consedit adversus Jovinianum, sedente Papa S. Siricio. Terreno Geminiani natali gloriatur Mutinensis vicus Gavellus. Cum Angelicam a pueritia vitam duxisset, Levitarum agmini adolescens se adjunxit, adeoque sanctitate et doctrinâ praefulsit, ut ex Archidiacono Episcopus a Mutinensibus (a) instantissime expetitus sit apud Liberium Summum Pontificem. Eam Geminianus dignitatem fugiens, in solitudinem secesserat, sed suscipere coactus, boni Pastoris impigremunia aggressus est, et primo urbem stam delûbris idolorum expurgare satègit quae adhuc superessent, ac veram in grege sibi concredito, nullis territis difficultatibus, nullis parcens laboribus, Religionem pietatem, sanctorum scientiam propagare. Cum in templo S. Petri in oratione pernoctaret, daemonem insidiantem, signo Crucis, depulit. Joviani imperatoris filiam immundus spiritus invaserat, dixeratque, ut ferunt, se nullatenus nisi Geminiani Viri Dei praepotenti imperio, excessurum. Sanctus igitur Mutinensis Antistes ab Imperatore in Orientem accitur; qua in navigatione coortam subito procellam precibus sedavit; puellam Principis autem mirabiliter liberavit, multisque Constantinopoli sanatis aegrotis, conversisque ad fi-

dem Gentilibus, Mutinam regressus est, quam verbo, exemplis, miraculisque frequentissimis per annos circiter quadraginta S. Antistes beneficiis cumulavit. Senio confectus, de proximo obitu orans praemonitus, brevi morbo decumbens, Ecclesiae Sacramentis coelesti serenitate susceptis, ad Christum migravit anno cccxcvii. Non facile ergo admittenda traditio qua ferunt S. Severum Ravennatem Episcopum exequiis Geminiani adfuisse, qui Geminiano major natu, cum jam anno cccxl floreret, huic nonagenario haud credendus fuisse superstes. Maximâ Geminianus, ut praecipuus Patronus, Mutinae, Ecclesiae rituum solemnitate et populorum devotione colitur; ejusque sepulcrum innumeris Deus mirabilibus signis illustravit.

S. JULIUS PRESBYTER.

Floruit circa 390 — Ex Oriente.

MARTYROL. — In provincia Mediolanensi, S. JULI Presbyteri et Confessoris, tempore Imperatoris Theodosii.

Ad Novariensem propius in cujus districtu Hortensis lacus est (b), et insula a S. Julio appellata, Dioecesim pertinet beatus Dei Servus, Mediolani etiam et alibi in Longobardia et in Subalpinis Officio Ecclesiastico celebratus. S. Julii elogium, et ex Codice Carthusiae Coloniensis apud Bollandianos, et in Lectionibus historicis officii Ecclesiarum Novariensis, Eporediensis et Vercellensis (Mediolani fit officio tantum simplici), commune est beato Juliano ejus juniore

et intercessione Mutinae civitas mirabiliter vastatione tunc fuerit immunis. Geminianus id recte tribuitur nostro, qui e coeli sedibus gloriosis, suae civitatis, piissime ipsius fidenterque opem in tanto periculo implorantis, defensor extitit validissimus.

(a) *Mutina* (Ital. *Modena*), parva quidem sed praecleara urbs ad Aemilianam viam.

(b) *Hortensis lacus* (Ital. *Lago d'Orta*, *Verbano*, *Lago Maggiore*), proximus, ab adjacente Hortae oppido dictus, ad fauces montium quae Italiam ab Helvetiâ dividunt, modico admodum spatio

patet. Emergit ex ejus aquis insula scopuli similis, quingentos passus vix excoedens per circuitum, in cujus vertice Ecclesia eminet quam ajunt postremam centesimamque S. Julium aedificasse, in qua conditum est sacrum ejus corpus. Ad eam quotannis ordine prodeuntium peregrinorum solemnissimae fiunt supplicationes, frequentesque adventant vicinatis incolae ac exteri sive ad vota solvenda, sive religione ducti erga celebrem patronum quem praesentem saepe in adversis et in periculis sunt experti, quemque praecipue rogant ut luporum arceat infestationem.

germano, sanctae peregrinationis, et excellentium operum socio et adjutori, qui tamen prior vitâ cessit in proximo Gaudiani pago, ubi in aede ipsi sacrâ patroni titulo colitur. Hic nos brevitatis studio Lectionem propriam subjicimus quae a Mediolanensi Clero hac die pro Commemoratione S. Confessoris recitatur.

Julius Presbyter, homo graecus (a), ab ineunte aetate, Christianae religioni deditus, una cum Juliano fratre Diacono, Theodosium Imperatorem convénit: ab eoque facultatem petiit, qua sibi liceret in omnibus imperii romani provinciis aedes sacras Deo aedificare, dirutis idolorum templis. Id cum a pio imperatore facile exorasset, Romam profectus, ad Aquas Salvias (b) diu fuit; inde in Liguriam venit. Cum autem in multiplici et vario, quod in omnes partes susceperat, itinere, id maxime egisset quod sibi propositum a Theodosio impetrarat, centum ecclesias aedificasse dicitur. Qua pietatis laude, et vitae sanctitate aliisque rebus divinitus et mirabiliter gestis clarus, apud Novariam abdormivit in Domino, pridie Kalendas Februarii.

MARTYROL. — Romae, S. MARCELLAE Viduae cujus praeclaras laudes beatus Hieronymus scripsit (*Vide Surium* p. 854).

B. LUDOVICA ALBERTONIA

VIDUA ROMANA.

Nata an. 1470 — Obiit an. 1533.

MARTYROL. — Ibidem (*Romae*), beatae LUDOVICAE ALBERTONIAE, Viduae Romanae, Tertii Ordinis S. Francisci, virtutibus clarae.

Ex vetustissima Albertoniorum

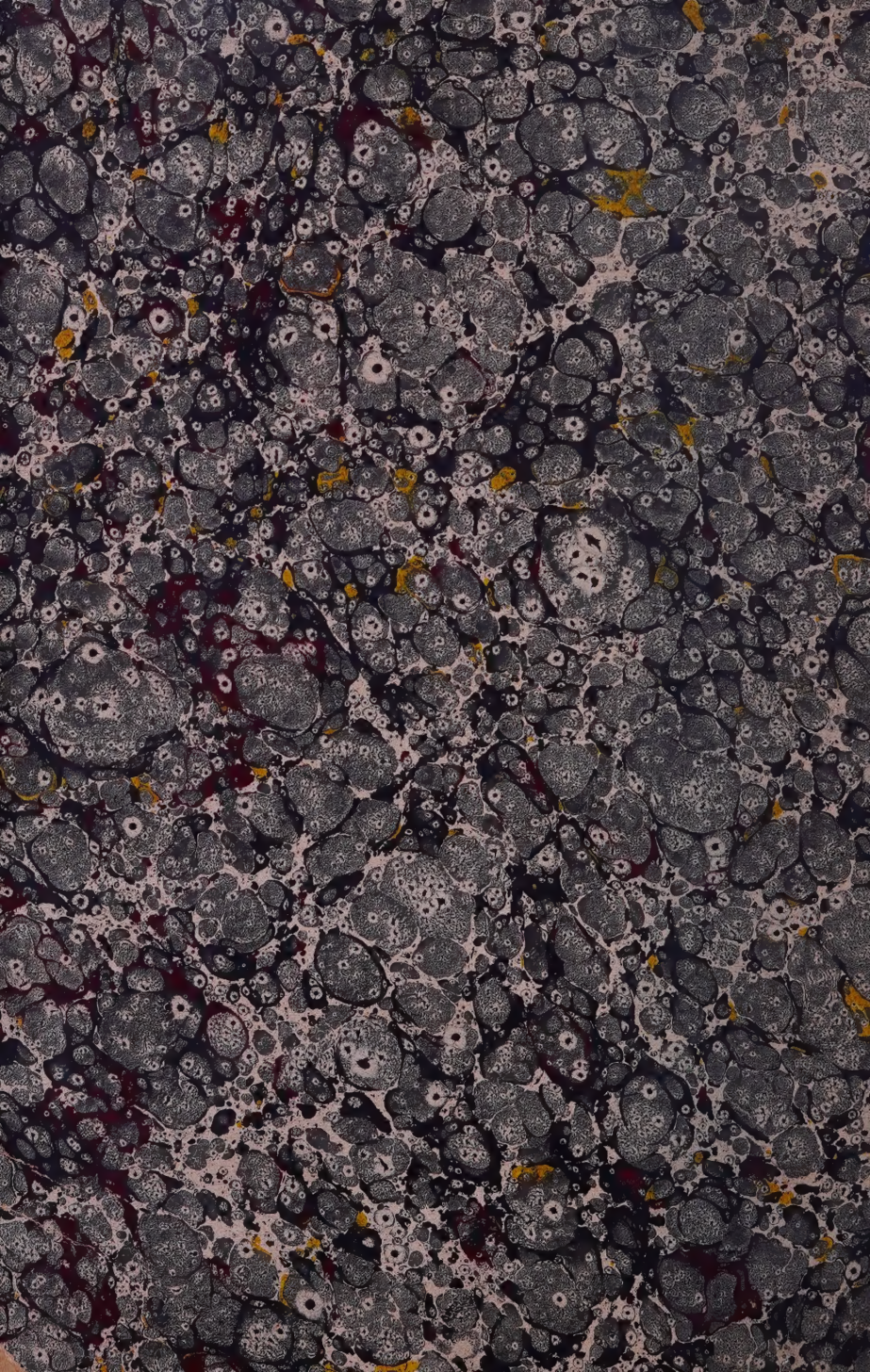
(a) Alibi communiter beati fratres *Myrmidones* sive patriâ Thessali. *Thessalia* autem (nunc *Jannina* vel *Jannina*) ampla regio est Europae Orientalis inter Macedoniam et Graeciam ad Aegeum mare.

gente claris natalibus Romae orta, virginitatis propositum a prima adolescentia conceperat, ut ea tantum sibi daretur cogitare quae Domini sunt, et sancta esset corpore et spiritu; at conjugium ei ex obedientia fuit ineundum, quo tres genuit puellas. Cum autem immaturo vitae exitu dormierit vir ejus, ea perpendens Apostoli (1 Cor 7)... *Cui vult nubat... beatior autem erit si sic permanerit*, vidualem saltem, viro liberata, continentiam modestamque in Tertio Ordine S. Francisci professam est, inclytum Assisiatem Patriarcham, in spiritu verae humilitatis et poenitentiae, optime imitata. Annonae charitate laborante Italiâ, Urbis pauperum miseria Ludovica, dividendo iis alendis patrimonio ad summam se redegit inopiam; nec corporali contenta subsidio, eorum quibus subveniret, animos piis adhortationibus et salubri religionis pabulo reficiebat. Laetissime finem suum sensit approperquantem, exceptisque Sacramentis rite munita, cum annos nondum explevisset tres supra sexaginta. Sepulta est ad S. Francisci trans Tiberim, ibique miraculis claruit. Clemens X, datis Litteris Apostolicis anno MDCLXXI, ejus cultum ab immemorabili cum Beatae titulo confirmavit...

MARTYROL. — Eodem die Translatio S. MARCI Evangelistae, cum sacrum ejus corpus ex Alexandria Aegypti urbe a Barbaris tunc occupata, Venetias allatum, ibidem in majori ecclesia ejus nomine consecrata, honorificentissime conditum fuit.

Accidit anno CCCXXVIII. De ea cum Bollandianis agemus Die Aprilis xxv. Vide Joannem Diaconum in *Chron. Ven.* apud *Migne Patr. Lat.* CXXXIX, et *Chron. Andreae Dandolo*, ac Sandinum in *Hist. Apostolicâ*.

(b) Ad aquas Salvias; de hoc loco diximus pro SS. MM. Mario et Marthâ ad diem xix huj.





3 2400 00674 0447

4256

922.2

S76

Surius.

4256

AUTHOR

Historiae seu Vitae Sanctorum.

TITLE

